

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

Διδακτορική διατριβή του Ιωάννη Γ. Ταμιχτσή

**Doctor of Philosophy Dissertation
Ioannis G. Tamichtsis**

Νεανική παραβατικότητα και σχολείο: Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και κοινωνικός έλεγχος μαθητών – μαθητριών Γυμνασίων και Λυκείων της Αθήνας. Ο ρόλος του σχολείου .

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Ιακ. Φαρσεδάκης, Επιβλέπων, Ομ. Καθηγητής

Α. Μαγγανάς, Μέλος, Ομ. Καθηγητής

Γρ. Λάζος, Μέλος, Καθηγητής

ΑΘΗΝΑ, 2016

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

Νεανική παραβατικότητα και σχολείο: Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και κοινωνικός έλεγχος μαθητών – μαθητριών Γυμνασίων και Λυκείων της Αθήνας. Ο ρόλος του σχολείου.

(Juvenile delinquency and school: Types of delinquent behavior and students' social control of high school and Lyceum in Athens. The role of school).

Ιωάννης Γ. Ταμιχτσής

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση διδακτορικού τίτλου σπουδών στο Πάντειο Πανεπιστήμιο (A dissertation submitted to the Panteion University of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy)

Consultative Committee

J. Farsedakis, Supervisor, Em.Professor

A. Magganas, Member, Em. Professor

G. Lazos, Member, Professor

ΑΘΗΝΑ, 2016

© ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΤΑΜΙΧΤΣΗΣ 2016
Πτυχιούχος: Κοινωνικής Εργασίας & Κοινωνιολογίας
Διπλωματούχος Εγκληματολογίας (ΜΔΕ)

Ioannis G. Tamichtsis 2016
Social Work (BA) & Sociology (BA)
Criminology (M.Sc.)
Email: tamix@panteion.gr

....στη μνήμη των γονέων μου,

Βαρβάρας & Γεωργίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ
Ευχαριστίες / Acknowledgements	vi
Περίληψη	vii
Abstract.....	viii
Εισαγωγή.....	ix
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ : ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Εννοιολογικοί προσδιορισμοί-οριοθετήσεις του θέματος.....	1
A. Γενικές παρατηρήσεις	1
B. Αποκλίνουσα και παραβατική – εγκληματική συμπεριφορά. Εγκληματολογικές θεωρίες.....	1
Γ. Ο κοινωνικός έλεγχος της αποκλίνουσας και παραβατικής –εγκληματικής συμπεριφοράς.....	21
I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	21
II. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	24
1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	24
2. Φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.....	25
3. Ποινικές κυρώσεις της παραβατικότητας των ανηλίκων- Σύντομη ιστορική αναφορά.....	30
III. Ο ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	33
1. Η οικογένεια.....	33
2. Η παρέα των ομηλίκων –φίλων και οι παραβατικές ομάδες ανηλίκων.....	38
3. Το σχολείο.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας.....	55
A. Φαινομενολογία της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων εκτός Ελλάδας.....	55
B. Φαινομενολογία της παραβατικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα	61
I. Θεωρούμενοι δράστες σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ. ΑΣ	61
II. Καταδικασθέντες ανήλικοι σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.....	68
Γ. Φαινομενολογία της αποκλίνουσας –παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο.....	71
I. Θεώρηση του προβλήματος στο σχολείο.....	71
II. Παραβατικότητα μαθητικού πληθυσμού σε σχολεία στην αλλοδαπή.....	80
III. Παραβατικότητα μαθητών /τριών σε σχολεία στην Ελλάδα.....	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ :Η επίδραση του σχολικού παράγοντα στην παρέκκλιση και την παραβατική συμπεριφορά των μαθητών.....	120
A. Το σχολείο : Τι είναι και πώς λειτουργεί	120
I. Ο « παράγοντας δάσκαλος».....	128
II. Ο « παράγοντας μαθητής ».....	131
III. Σχολείο και χωροχρόνος	135
IV. Η παιδαγωγική σχέση : Η αλληλεπίδραση μαθητή-δασκάλου στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας.....	137
V. Το σχολικό κλίμα.....	140
VI. Άλλοι παράγοντες και συλλογικά όργανα του σχολείου.....	144
B. Η ευθύνη του σχολείου στη δημιουργία σχολικής παρέκκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς σε μαθητές.....	146
Γ. Ο ρόλος του σχολείου στην αντιμετώπιση της σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας (τι ισχύει – τι προτείνεται να γίνει).....	160
I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	160
II. Πρόληψη σε επίπεδο γενικού πληθυσμού	163
III.Πρωτογενής πρόληψη.....	165
1. Τι ισχύει.....	165
2. Τι προτείνεται σε επίπεδο σχολείου (γενικά).....	169
3. Τι προτείνεται σε επίπεδο λειτουργιών του σχολείου	173
4. Τι προτείνεται σε επίπεδο μαθητών.....	187
5. Προληπτικά μέτρα που προτείνονται σε επίπεδο γονέων.....	190
6. Προληπτικά μέτρα που προτείνονται σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας (κοινότητας).....	192
IV. Δευτερογενής πρόληψη.....	193
V. Τριτογενής πρόληψη	194

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ : Η ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ερευνητική προσέγγιση του θέματος.....	207
A. Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας.....	207
B. Η ταυτότητα της έρευνας (Σχεδιασμός και Μεθοδολογία) και τα δομικά συστατικά της (εργαλεία).....	212
I. Θεωρητικές προτάσεις.....	213
II. Εμπειρικοί δείκτες.....	214
III. Ερευνητικές υποθέσεις.....	221
IV. Μεθοδολογία της έρευνας.....	224
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Παρουσίαση , ανάλυση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας	236
A. Έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Γυμνασίων της Αθήνας.....	236
I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον πληθυσμό του δείγματος.....	236
II. Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού του δείγματος.....	239
III. Οι σχέσεις των μαθητών του Γυμνασίου με το οικογενειακό περιβάλλον.....	249
IV. Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου με το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον.....	255
V. Αντικοινωνική - παραβατική συμπεριφορά και επίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	286
1. Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους σχολικούς κανόνες (σχολική απόκλιση).....	286
α) Σχολική απόκλιση και στατιστική ανάλυση.....	289
β) Σχολική απόκλιση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	290
2. Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα).....	321
α) Ενδοσχολική παραβατικότητα και στατιστική ανάλυση.....	324
β) Ενδοσχολική παραβατικότητα και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	325
3. Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (εξωσχολική παραβατικότητα).....	346
α) Εξωσχολική παραβατικότητα και στατιστική ανάλυση.....	349
β) Εξωσχολική παραβατικότητα και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	349
4. Επίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	373
VI. Θυματοποίηση.....	375
1. Θυματοποίηση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	382
VII. Σύγκριση σχολικής απόκλισης, παραβατικότητας και θυματοποίησης σε επίπεδο Διαμερίσματος.....	384
VIII. Σύγκριση σχολικής απόκλισης και παραβατικότητας μαθητών/τριών Γυμνασίου.....	386
IX. Συμπεράσματα της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Γυμνασίων της Αθήνας και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της.....	387
B. Έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Λυκείων της Αθήνας.....	397
I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον πληθυσμό του δείγματος.....	397
II. Κοινωνικο δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού του δείγματος.....	400
III. Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Γεν. Λυκείου με το οικογενειακό περιβάλλον.....	412
IV. Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου με το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον.....	420
V. Αντικοινωνική - παραβατική συμπεριφορά και επίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	458
1. Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους σχολικούς κανόνες (σχολική απόκλιση).....	458
2. Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα).....	462
3. Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (εξωσχολική παραβατικότητα).....	467
4. Παραβατική συμπεριφορά μαθητών ΓΕ.Λ. και επίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	473

α) επίσημος κοινωνικός έλεγχος και εξαρτημένες μεταβλητές.....	474
5. Αντικοινωνική-παραβατική συμπεριφορά και στατιστική ανάλυση.....	476
α) Σχολική απόκλιση – παραβατική συμπεριφορά και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	477
VI. Θυματοποίηση.....	521
1. Θυματοποίηση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	531
VII. Σύγκριση σχολικής απόκλισης, παραβατικότητας και θυματοποίησης σε επίπεδο Διαμερίσματος.....	533
VIII. Σύγκριση σχολικής απόκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών/τριών ΓΕ.Λ.....	534
IX. Συμπεράσματα της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Λυκείων (ΓΕ.Λ.) της Αθήνας και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της.....	535
Γ. Έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ. Λ) της Αθήνας.....	545
I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον πληθυσμό του δείγματος.....	545
II. Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού του δείγματος... ..	548
III. Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ) με το οικογενειακό περιβάλλον.....	561
IV. Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ) με το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον.....	570
V. Αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά.....	609
1. Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους σχολικούς κανόνες(σχολική απόκλιση).....	609
2. Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα).....	614
3. Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (εξωσχολική παραβατικότητα).....	619
4. Παραβατική συμπεριφορά και επίσημος κοινωνικός έλεγχος.....	625
α) Επίσημος κοινωνικός έλεγχος και εξαρτημένες μεταβλητές.....	627
5. Αντικοινωνική – παραβατική συμπεριφορά και στατιστική ανάλυση.....	629
α) Σχολική απόκλιση - παραβατική συμπεριφορά και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	630
VI. Θυματοποίηση.....	658
1. Θυματοποίηση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.....	668
VII. Σύγκριση σχολικής απόκλισης, παραβατικότητας και θυματοποίησης σε επίπεδο Διαμερίσματος.....	670
VIII. Σύγκριση σχολικής απόκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ.....	672
IX. Σύγκριση εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών/τριών ανά τύπο σχολείου και ανά δημοτικό διαμέρισμα.....	673
X. Συμπεράσματα της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ. Λ) της Αθήνας και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της.....	675
Δ. ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ –ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	683
CONCLUSIONS.....	693
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	698
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	715
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I Ερωτηματολόγιο έρευνας.....	716
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II Πίνακας σχολείων (Γυμνάσια –Λύκεια) σχολ.περιόδου 2007-08 και κληρωθέντα σχολεία στην έρευνα.....	735
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III Επιστολή σε γονείς-κηδεμόνες για άδεια συμμετοχής του μαθητή/ της μαθήτριας στην έρευνα.....	740
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV Ταξινόμηση επαγγελμάτων κατά κλάδο οικονομικής & επαγγελματικής δραστηριότητας	742
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V Σύντμηση κατηγοριών επαγγέλματος ερωτηματολογίου έρευνας (ερ. 9).....	751
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI Ανεξάρτητες μεταβλητές στατιστικά σημαντικές με τις εξαρτημένες μεταβλητές.....	753
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII Υπηρεσίες (τηλεφωνικές) για παιδιά και εφήβους.....	760

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

A.M.E.A	Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες
A.E.I	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
A.Π.Θ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Αρ.	άρθρο ή άρθρα
A.Σ.Σ.Υ.Κ.Π	Ανωτέρα Σχολή Στελεχών Υγείας Κοινωνικής Πρόνοιας
A.Τ	Αστυνομικό Τμήμα
A.Τ.Ε.Ι	Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Βλ.	Βλέπε
ΓΕ.Λ	Γενικό Λύκειο
ΓΡΑ.Σ.ΕΠ	Γραφείο Συμβουλευτικής & Επαγγελματικού Προσανατολισμού
Δ.Α	Δήμος Αθηναίων
Δ.Ε	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Δ.Δ	Δημοτικό Διαμέρισμα
Δ.Κ	Δημοτική Κοινότητα
Δ.Χ	Δημόσια Χρήση
Ε.Δ	Ένοπλες Δυνάμεις
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Κ.Ε	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
Ε.Κ.Κ.Ν	Ειδικό Κατάστημα Κράτηση Νέων
Ε.Κ.Π.Α	Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Ε.Λ	Ενιαίο Λύκειο
Ε.Π.Α	Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων
ΕΛ.ΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
ΕΛ.ΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΠΑ.Λ	Επαγγελματικό Λύκειο
ΕΠΑ.Σ	Επαγγελματική Σχολή
Ε.Π.Ι.Ψ.Υ	Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής
Ε.Τ.Ε	Επαγγελματική Τεχνική Εκπαίδευση
Ε.Ψ.Υ.Π.Ε	Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου
Η.Β	Ηνωμένο Βασίλειο
Η.Υ	Ηλεκτρονικός Υπολογιστής
Η.Π.Α	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Ι.Α.Α	Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων
Ι.Ε.Κ	Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης
Ι.Ε.Π	Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Ι.Μ.Δ.Α	Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
Ι.Μ.Ε	Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού
κ. ά	και άλλοι
κ. α	και αλλού
Κ.Α.Τ.Ε.Ε	Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
Κ.Δ.Α.Υ	Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης Υποστήριξης
Κ.Ο.Κ	Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας
κ. ο. κ	και ούτω καθ'εξής
Κ.λπ.	Και λοιπά
Κ.Υ.Α	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΚΕ.Θ.Ε.Α	Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων
ΚΕ.ΣΥ.Π	Κέντρο Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού
Μ.Δ.Α	Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων
Μ.Ε	Μέση Εκπαίδευση
Μ.Κ.Ο	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός

Μ.Μ.Ε	Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
Μ.Μ.Μ	Μέσα Μαζικής Μεταφοράς
Μ.Ο, μ ο	Μέσος όρος
Ν, ν	Νόμος
Ν.Π.Δ.Δ	Νομικό πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Ν.Π.Ι.Δ	Νομικό πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Α.Ε.Δ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Ε.Δ.Β	Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων
Ο.Η.Ε	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.ΚΑ.ΝΑ	Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών
Ο.Ο.Σ.Α	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης
Ομ.	Ομότιμος
ό. π	Όπου παραπάνω
Παρ.	Παράγραφος
Π.Γ.Δ.Μ	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
Π.Δ	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Δ.Σ	Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη
Π.Ε	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Π.Ι	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Π.Κ	Ποινικός Κώδικας
Π.Π	Παγκόσμιος Πόλεμος
Π.Μ.Σ	Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Π.Ο.ΑΣ.Υ	Πανελλήνια Ομοσπονδία Αστυνομικών Υπαλλήλων
Π.Ο.Υ	Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας
Π.Τ.Δ.Ε	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Σ, σσ	Σελίδα, σελίδες
Σ.Ε.ΛΕ.Τ.Ε	Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Τεχνικής Εκπαίδευσης
Σ.Ε.Π	Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός
Σημ.	Σημείωση
Σ.Σ.Ν	Συμβουλευτικοί Σταθμοί Νέων
Τ. τ	Τόμος
Τ.Ε.Ε	Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο
Τ.Ε.Ι	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Τ.Ε.Λ	Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο
ΤΕ.Λ	Τεχνικό Λύκειο
Τ.Ε.Σ	Τεχνική Επαγγελματική Σχολή
ΤΟ.Σ.Π.ΠΑ	Τοπικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας
Υ.Α	Υπουργική Απόφαση
Υ. Δ	Υπουργείο Δικαιοσύνης
Υ.Ε.Α	Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων
ΥΠ.Ε.Π.Θ	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων
Υ.ΠΑΙ.Θ	Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων
Υ.ΠΑΙ.ΔΒΜ.Θ	Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης & Θρησκευμάτων
Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α	Υπουργείο Παιδείας Θρησκευμάτων Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΥΠ. ΠΑΙ.Θ	Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων
Υ.Π.ΠΑΙ.Θ	Υπουργείο Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων
Υποσημ.	Υποσημείωση
Φ.Ε.Κ	Φύλο Εφημερίδας τ. Κυβέρνησης
Χ. ε	χωρίς έκδοση
Χ. τ	χωρίς τόπο
Χ. χ	χωρίς χρονολογία

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Νιώθουμε την ηθική υποχρέωση να ευχαριστήσουμε συγκεκριμένους ανθρώπους για τη βοήθειά τους στην πραγματοποίηση αυτής της μελέτης.

Ευχαριστούμε τον επιβλέποντα Ομ. Καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη και τα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής Ομ. Καθηγητή Αντώνη Μαγγανά και Καθηγητή Γρηγόρη Λάζο για τις πολύτιμες επιστημονικές τους συμβουλές, την ηθική παρότρυνση και στήριξη τους (επιστημονική και ηθική) στο πλαίσιο εκπόνησης της παρούσας μελέτης.

Επίσης, ευχαριστούμε τους στατιστικούς επιστήμονες Δ. Καλαμάρα και Μ. Τσαγρή για την πολύτιμη βοήθεια τους στην έρευνα, τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Γ. Γαλάνη και τον επιστήμονα Π. Τσάκαλη για τις χρήσιμες και ουσιαστικές συμβουλές τους, την υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων Αθήνας καθώς και το τμήμα ανηλίκων της Αστυνομίας Αθηνών για τα στατιστικά στοιχεία που μου διέθεσαν και τέλος την Φιλόλογο Αγγλικής Γλώσσας, MSc, Καθηγήτρια Δ/βάθμιας Εκπαίδευσης κα Λαμπρινάκου Γεωργία για την επιμέλεια του κειμένου στην Αγγλική γλώσσα.

Το μεγαλύτερο ευχαριστώ το οφείλω στη σύντροφο της ζωής μου και επιστήμονα Σταυρούλα Μπουγάδη που με τις άοκνες δυνάμεις της και την ανοχή που επέδειξε, με συνέδραμε τόσο επιστημονικά, όσο και συναισθηματικά-ψυχικά στην δύσκολη προσπάθεια για την ολοκλήρωση του πονήματος αυτού.

Τέλος, ευχαριστίες αξίζουν και στους ανώνυμους συνεργάτες αυτής της μελέτης, τους μαθητές και τις μαθήτριες των σχολείων που συμμετείχαν στην έρευνα και με τις απαντήσεις τους έκαναν δυνατή την πραγματοποίησή της.

Acknowledgements

We feel a moral obligation to thank certain people for their help in making this study.

We thank the supervisor Em. Professor James Farsedakis and members of the Advisory Committee Em. Professor Antonis Magganas and Professor Grigoris Lazos for valuable scientific advice, moral encouragement and support in the preparation of this study.

We Also, thank statistical scientists Dimitris Kalamaras and Mihalīs Tsagris for their valuable assistance in research, Professor of Ioannina University Giorgios Galanis and scientist of Pedagogies Panos Tsakalis ,the Juvenile probation service of Athens and Section Minors Police for the statistical data they have given to me and finally Mrs Georgia Lamprinakou MSc, teacher of English Language in Secondary School .

The greatest thanks I owe to my life partner and scientist Stavroula Bougadis with the tireless efforts and forbearance, assisted scientifically, emotionally and mentally in my efforts, for the completion of this essay.

Finally, thanks deserve to anonymous collaborators of this study, students and pupils of the schools surveyed in their answers and made possible its realization.

Περίληψη

Ο σκοπός της μελέτης αυτής είναι να ερευνηθούν εμπειρικά οι μορφές απόκλισης από τους σχολικούς κανόνες και παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών γυμνασίων και λυκείων της Αθήνας, καθώς και η άσκηση του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου σε αυτούς.

Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκαν «εμπερικοί δείκτες» που περιελάμβαναν συγκεκριμένες (καθορισμένες) μορφές αντικοινωνικών-παραβατικών συμπεριφορών ως μεταβλητές. Έτσι, διαμορφώθηκαν ο δείκτης σχολικής απόκλισης, ενδοσχολικής και εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς και ο δείκτης θυματοποίησης.

Οι βασικές θεωρητικές προτάσεις που διερευνήθηκαν, στη βάση των προαναφερόμενων εμπειρικών δεικτών, αφορούσαν σε θεωρητικές υποθέσεις ελέγχου για τις σχέσεις που συνδέει τις μορφές της σχολικής παρέκκλισης, της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών/μαθητριών μέσα στο σχολείο και εκτός του σχολείου με:

α) τη δομή και λειτουργία του σχολικού πλαισίου (σχολικοί κανόνες, σχολικό πρόγραμμα, διδακτική διαδικασία, συμμετοχή στη σχολική ζωή, τις σχέσεις κλπ)

β) τη σχολική επίδοση και τη σχολική αποτυχία.

γ) τον επίσημο και ανεπίσημο κοινωνικό έλεγχο

δ) το βαθμό γονεϊκού ενδιαφέροντος (σε προσωπικό και σχολικό επίπεδο).

ε) τη θυματοποίηση

Για τον έλεγχο επιβεβαίωσης των θεωρητικών υποθέσεων διενεργήθηκε επιτόπια έρευνα με τη συμπλήρωση ανώνυμων(προδομημένων) ερωτηματολογίων από τους ίδιους τους μαθητές /τριες των σχολείων από τα επτά (7) Δημοτικά Διαμερίσματα της πρωτεύουσας. Το ερευνητικό δείγμα αφορούσε **621** μαθητές /τριες της Γ΄ τάξης Γυμνασίου, **410** μαθητές /τριες της Β΄ Τάξης Λυκείου καθώς και **190** μαθητές /τριες από την Β΄ Τάξη των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ).

Συγκεκριμένη μέθοδος έρευνας που χρησιμοποιήθηκε ήταν η δειγματοληπτική έρευνα και αυτή πραγματοποιήθηκε με βάση το πλήθος των σχολείων ανά Δημοτικό Διαμέρισμα και σε ποσοστό 30% του συνολικού αριθμού των σχολείων της κάθε βαθμίδας που λειτουργούν στο σύνολο και των επτά Δημοτικών Διαμερισμάτων. Τον πληθυσμό του δείγματος αποτέλεσε αυστηρά προσδιορισμένο, τυχαίο, αντιπροσωπευτικό και στρωματοποιημένο δείγμα μαθητών από την Γ΄ Τάξη του γυμνασίου και την Β΄ Τάξη λυκείου (γενικό-επαγγελματικό). Αναφορικά με τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώνονται τα παρακάτω:

α) Μορφές σχολικής απόκλισης που καταγράφονται με υψηλό ποσοστό συχνής εμφάνισης αφορούν στη διατάραξη της διδακτικής διαδικασίας, το σκασιαρχείο, τη χρήση κινητού και την αντιγραφή.

β) Η ενδοσχολική παραβατικότητα εντοπίζεται σε υψηλά ποσοστά συχνότητας για την άσκηση λεκτικής και σωματικής βίας και τις ομαδικές συγκρούσεις μεταξύ μαθητών σχολείων.

γ) Η εξωσχολική παραβατικότητα των μαθητών συμφωνεί με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που αφορούν στην παραβατικότητα των ανηλίκων και αναφέρονται στις παραβάσεις ειδικού ποινικού νόμου, του Κ.Ο.Κ, και συναφών αδικημάτων των ανηλίκων, στην εισιτηριοδιαφυγή, τη λεκτική και σωματική βία, τις ομαδικές παραβατικές πράξεις είτε με τη μορφή των οργανωμένων οπαδών αθλητικών ομάδων είτε των οργανωμένων ομάδων παραβατικότητας σε συνοικίες.

δ) Η θυματοποίηση των μαθητών αφορά κυρίως τη λεκτική και σωματική βία, τη σεξουαλική παρενόχληση και την προσφορά ναρκωτικών ουσιών με κύριες πηγές θυματοποίησης τους μαθητές και τα εξωσχολικά άτομα.

ε) Από την άποψη της μεταβλητής του φύλου τα αγόρια είναι αυτά που αποτελούν τόσο τους δράστες όσο και τα θύματα των αντικοινωνικών-παραβατικών συμπεριφορών.

Τα ευρήματα από τη στατιστική επεξεργασία των σχέσεων σημαντικότητας με τις ανεξάρτητες μεταβλητές επαληθεύουν τις θεωρητικές μας υποθέσεις και επιβεβαιώνουν τη θεώρηση ότι τα φαινόμενα βίας, επιθετικότητας και εν γένει αντικοινωνικών εκδηλώσεων στον σχολείο εντοπίζονται ταυτόχρονα τόσο μέσα όσο και έξω από το σχολείο και αναδεικνύουν το φαινόμενο της ώσμωσης των κοινωνικών καταστάσεων, συγκρούσεων, προβλημάτων που συμβαίνουν στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Το σχολείο αποτελεί τη μικροκοινωνία στην οποία μεταφέρονται και εκρήγνυνται αρνητικά συμπίεσμένες ατομικές και κοινωνικές καταστάσεις. Στο μέτρο που του αναλογεί στο γνωστικό παιδαγωγικό και κοινωνικό του ρόλο θα μπορούσε να συνδράμει καταλυτικά. Αυτό μπορεί να το πετύχει μόνο με τη διαμόρφωση ενός ευχάριστου, ισότιμου και δημιουργικού σχολικού κλίματος μεταξύ των εκπαιδευτικών, των μαθητών των γονέων τους και με ανοικτούς διάλους επικοινωνίας με την τοπική κοινωνία.

Λέξεις –Κλειδιά : σχολείο, μαθητής, εκπαιδευτικός, απόκλιση, νεανική παραβατικότητα-εγκληματικότητα, κοινωνικός έλεγχος, σχολικοί κανόνες, σχολική πειθαρχία, ποσοτική έρευνα .

Abstract

The aim of this study is to empirically search forms of deviation from school rules and delinquent behavior of students (high school and lyceum) in Athens as well as the practice of formal and informal social control on them.

To this end "empirical indicators" are created that included specific (defined) forms of antisocial-delinquent behavior as variables. Thus, four indicators are created,; school deviance indicator , in- school delinquent indicator, outside school delinquent indicator and victimization indicator.

The basic theoretical statements based on the mentioned empirical indicators relating to control theoretical assumptions about relations between the types of school deviance, delinquent behavior in- school and outside the school, are compare with:

- a) the structure and function of the school context (school rules, curriculum, teaching process, involvement in school life, relations among students, etc.)
- b) school performance and school failure.
- c) the formal and informal social control.
- d) the level of parental interest (on personal or school matters).
- e) victimization.

To verify theoretical assumptions fieldwork was conducted by having students from the seven (7)) municipal districts of Athens complete anonymous (Pre-constructed) questionnaire .

The research sample involved 621 students / behavior of the C Junior class, (High school) 410 students / behavior of the Class B School and 190 students / behavior of the class B of Vocational Lyceum.

The method of research used was questionnaire and was made based on the number of schools per Municipal district and 30% of the total number of schools of all levels across all seven municipal departments. The sample population was strictly defined, randomly represented and stratified of students from C Junior class, (High school) and high school class B (Lyceum – professional school).

Regarding the survey findings, the following can be concluded:

- a) School deviation forms, with a high proportion of frequent occurrence, recorded disturbance of the teaching process, truancy, mobile use, cheating in exams.
- b) In-school delinquency was found in high frequency rates for verbal and physical violence, group conflicts among schoolchildren.
- c) The delinquency of students (outside school) confirms the official statistics of juvenile delinquency for infringements of special criminal law (and so on) and related offenses of minors, clandestine boarding, verbal and physical violence, group juvenile delinquency in the form of hooligans or delinquency groups in neighborhoods.
- d) The victimization of students essentially concerns the verbal and physical violence, sexual harassment and supply of drugs by the main sources of victimization, students and persons outside school.
- e) As far as the gender variable is concerned ,boys are those that are both offenders and victims of antisocial and delinquent behavior.

The findings from the statistical analysis of significance relations with the independent variables verify our theoretical assumptions and confirm the view that the phenomena of violence, aggression and generally antisocial behaviors in school, are simultaneously located both inside and outside the school and evidence the phenomenon of osmosis in social situations, conflicts, problems that occur in the wider social environment.

School is the place where social conditions and conflicts as well as individual behaviors are transported and explode. School could have a leading role in matters of accounting for cognitive, pedagogic and social role.

School should be forward positive practices on the part of teaching staff and leadership in creating a pleasant, fair and creative school climate among teachers, students their parents and with open channels of communication with the local community .

Key -Words: Secondary school, student, teacher, deviance, juvenile delinquency, social control, school discipline, school rules, quantitative research.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η νεανική παραβατικότητα έχει αποτελέσει και αποτελεί αντικείμενο εκτεταμένων ερευνών τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και στο διεθνή χώρο επειδή θεωρείται ένα σοβαρό και ευαίσθητο κοινωνικό πρόβλημα των σύγχρονων κοινωνιών, τόσο στο επίπεδο της έρευνας των αιτιολογικών παραγόντων εμφάνισης του, όσο και σε εκείνο της αντιμετώπισής του.

Στη χώρα μας ο όρος «**παραβατικότητα**» τείνει να αντικαταστήσει στις μέρες μας, αν δεν το έχει ήδη **καθιερώσει, την έννοια εγκληματικότητα και τις παράγωγες με αυτή, έγκλημα και εγκληματίας**, στην περίπτωση των ανήλικων παραβατών του Ποινικού Νόμου, εξαιτίας της αρνητικής φόρτισης που εμπεριέχουν στη συνείδηση της κοινωνίας και των προβλημάτων που αυτοί δημιουργούν με τη χρήση τους στους ανήλικους δράστες. Το φαινόμενο της βίας και επιθετικότητας στο χώρο του Ελληνικού σχολείου αναγνωρίζεται τα τελευταία 10-12 χρόνια, από επιστήμονες και ερευνητές διαφόρων ειδικοτήτων, υπευθύνους της εκπαίδευσης και πολιτικούς ως εξόχως κοινωνικό ζήτημα που απαιτεί διερεύνηση σε ερευνητική -επιστημονική βάση και αντιμετώπιση σε πολιτικό επίπεδο.

Κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί από διάφορους επιστήμονες εμπειρικές έρευνες οι οποίες αφορούσαν το φαινόμενο της βίας, της επιθετικότητας, τις συμμορίες ανηλίκων και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από μαθητές στα ελληνικά σχολεία.

Το πρόβλημα όμως της παραβατικότητας εν γένει στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος και στις επιμέρους πτυχές του καθώς και της άσκησης κοινωνικού ελέγχου από το σχολείο δεν έχει ερευνηθεί επιστημονικά σε σημαντικό βαθμό για την ελληνική πραγματικότητα. Επιπλέον, δυο σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα της Ελληνικής κοινωνίας φαίνεται ότι συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τη λειτουργία του σχολείου και ειδικότερα το φαινόμενο της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς ανηλίκων μαθητών / μαθητριών. Το πρώτο σχετίζεται με την αλλαγή της σύνθεσης του μαθητικού πληθυσμού στα ελληνικά σχολεία, με τη μαζική προσέλευση μεταναστών, όπου σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων τη σχολική χρονιά 2003 -04 ο συνολικός αριθμός των αλλοδαπών μαθητών ανερχόταν σε 118.000 παιδιά, δηλαδή το αλλοδαπό μαθητικό δυναμικό της χώρας αντιπροσώπευε το 10% του συνόλου των μαθητών στην Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και προέρχονται από 26 χώρες και οι μισοί από αυτούς είναι αλβανικής καταγωγής. Το δεύτερο στοιχείο αφορά στη διαπίστωση αύξησης της νεανικής παραβατικής συμπεριφοράς στην Αθήνα ιδίως την έξαρση περιστατικών βίας, επιθετικότητας μεταξύ μαθητών εντός και εκτός του σχολείου.

Η επιλογή του αντικείμενου της έρευνας υπαγορεύθηκε από δυο βασικούς λόγους. Ο πρώτος λόγος αφορούσε το επιστημονικό ενδιαφέρον του ερευνητή στη μελέτη του προβλήματος. Η σχετικά μικρή, στην ελληνική βιβλιογραφία, αναφορά σε παρόμοιες εμπειρικές

έρευνες αποτέλεσε προσωπική παρώθηση για την ερευνητική ενασχόληση με το συγκεκριμένο πρόβλημα. Ο δεύτερος λόγος είναι προσωπικός. Συνδέεται με το παιδαγωγικό ενδιαφέρον του ερευνητή, λόγω της στενής σχέσης που διατηρεί με την ιδιότητα του εκπαιδευτικού λειτουργού στο χώρο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Το ερευνητικό πρόβλημα διατυπώνεται στην εξής μορφή: «Ποιες είναι οι μορφές παραβατικής συμπεριφοράς που εκδηλώνουν οι μαθητές/τριες τόσο μέσα στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα) όσο και εκτός του σχολείου (εξωσχολική παραβατικότητα) και ποια η σχέση τους με την άσκηση του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου;

Με το βασικό ερευνητικό πρόβλημα που διατυπώθηκε θα εξετασθούν και φαινόμενα παρέκκλισης από τους μαθητές/τις μαθήτριες σε ότι αφορά τη διατάραξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας, γιατί θεωρούμε πώς αυτά συνδέονται στενά με την παραβατική συμπεριφορά που εκδηλώνει ο μαθητής /η μαθήτρια γεγονός το οποίο απομένει να αποδείξουμε.

Η έννοια της σχολικής παρέκκλισης ή σχολικής απόκλισης αφορά τη μη τήρηση σχολικών κανόνων από τους μαθητές/τριες στο πλαίσιο διαπραγμάτευσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας(φασαρία, σκασιαρχείο, «θόρυβοι στο μάθημα», χρήση κινητού τηλεφώνου, αντιγραφή, καταστροφή βιβλίων, κάπνισμα κλπ).

Η εξέταση του φαινομένου της παραβατικής συμπεριφοράς που αποβλέπει η παρούσα ερευνητική εργασία αφορά παραβατικές συμπεριφορές, οι οποίες κατά κύριο λόγο εμπίπτουν στο πλαίσιο του Ποινικού Νόμου, αν και συμβαίνει να διαδραματίζονται και εκτυλίσσονται στο σχολικό περιβάλλον ανάμεσα στους ανήλικους μαθητές. Τέτοιες παραβατικές μορφές συμπεριφοράς αφορούν αντικοινωνικές εκδηλώσεις όπως η λεκτική και σωματική βία, η χρήση αλκοόλ, και εξαρτητικών ουσιών, η κλοπή, η σεξουαλική παρενόχληση και βία, ο βανδαλισμός σε σχολικά αντικείμενα, η ομαδική παραβατικότητα κλπ). Επομένως, όπως γίνεται αντιληπτό, σημαντική θέση στο προβληματισμό μας κατέχει το δικαιοκώ σύστημα που ισχύει και χαρακτηρίζει συγκεκριμένες αποκλίνουσες συμπεριφορές ως παραβατικές.

Για λόγους συγκρισιμότητας, ενοποίησης και σφαιρικότητας της μελέτης του φαινομένου, διερευνάται ακόμη η παραβατική συμπεριφορά που ο ανήλικος μαθητής εκδηλώνει στην ιδιωτική του ζωή (εξωσχολική παραβατικότητα). Αρκετά από τα ερωτήματα αυτής της περίπτωσης αφορούν σε παρόμοια θέματα της ενδοσχολικής παραβατικότητας. (βία-επιθετικότητα, κλοπή, σεξουαλική βία κλπ).

Η ερευνητική εργασία επίσης προσβλέπει στην διακρίβωση των μορφών κοινωνικού ελέγχου οι οποίες ασκούνται στους παραβατικούς ανήλικους είτε με τη μορφή κυρώσεων από μέρους του σχολείου είτε επιβολής αναμορφωτικών, θεραπευτικών και σωφρονιστικών μέτρων από την πλευρά της πολιτείας σε περιπτώσεις όπου οι ανήλικοι μαθητές/ μαθήτριες εμπλέκονται σε παραβάσεις του Ποινικού Νόμου .

Οι ερευνητικοί στόχοι ,εκτός των άλλων, αποβλέπουν στην εξέταση συγκεκριμένων πτυχών του ρόλου του σχολικού (πρόγραμμα, μαθήματα, κανόνες, διαπροσωπικές σχέσεις κλπ) και του οικογενειακού παράγοντα (ενδιαφέρον σε προσωπικά και σχολικά ζητήματα, τιμωρίες, κοινωνικός έλεγχος) στην επίδραση αντικοινωνικής –παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών. Επιπρόσθετοι ερευνητικοί στόχοι της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η ποσοτική και ποιοτική μέτρηση της θυματοποίησης και η σχέση της με την παραβατικότητα.

Ο σκοπός της παρούσας ερευνητικής εργασίας, που αντανακλά και τη χρησιμότητά της, είναι τριπλός:

Σε επίπεδο επιστήμης, της εγκληματολογικής επιστήμης και ιδιαίτερα του αντικειμένου της Εγκληματολογίας των Ανηλίκων η παρούσα έρευνα στοχεύει στο να φωτίσει ,στο βαθμό που είναι εφικτό, τη μορφή, την έκταση και την ένταση του χαρακτήρα των παραβατικών πράξεων των ανηλίκων σε μια ευαίσθητη κοινωνική λειτουργία όπως είναι το σχολείο, να αναδείξει το βαθμό ευθύνης του σχολείου στα φαινόμενα σχολικής παρέκκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς, και του οικογενειακού παράγοντα και να προτείνει εγκληματοπροληπτικά μέτρα που θα περιορίσουν το εύρος του προβλήματος.

Σε εκπαιδευτικό επίπεδο, να μελετηθεί ο ρόλος που το σχολείο διαδραματίζει ως δομή και λειτουργία στην εμφάνιση και εκδήλωση της νεανικής παραβατικότητας αλλά και ως παράγοντας πρόληψης, μέσα από τις μαθησιακές και κοινωνικοποιητικές διαδικασίες και λειτουργίες του.

Σε επίπεδο κοινωνίας η σημασία αυτής της επιστημονικής εργασίας αποβλέπει στην πληροφόρηση και ενημέρωση του κοινού και κάθε ενδιαφερόμενου πολίτη σε ένα ευαίσθητο κοινωνικά θέμα που προβληματίζει και απασχολεί έντονα την ελληνική κοινωνία (πολιτεία, εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές).

Η εργασία αποτελείται από το θεωρητικό και το εμπειρικό μέρος. Το πρώτο μέρος της εργασίας αφορά το θεωρητικό της υπόβαθρο και δομείται από τρία κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί του θέματος. Ειδικότερα, αναπτύσσονται οι έννοιες της αποκλίνουσας και παραβατικής–εγκληματικής συμπεριφοράς, οι βασικές εγκληματολογικές θεωρίες και η έννοια του κοινωνικού ελέγχου. Αναλύονται σύντομα οι φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου(αστυνομία, εισαγγελία, δικαστήρια, υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων, εταιρείες προστασίας ανηλίκων, ιδρύματα αγωγής ανηλίκων, ειδικά καταστήματα κράτησης νέων)και ακολουθεί μια σύντομη αναφορά στις ποινικές κυρώσεις της παραβατικότητας των ανηλίκων. Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας ολοκληρώνεται με την ανάλυση των φορέων του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, την οικογένεια, την παρέα των ομηλίκων τις παραβατικές ομάδες ανηλίκων και τέλος το σχολείο.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας ασχολείται με τη φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας. Περιλαμβάνει τρεις ενότητες. Η πρώτη εξετάζει την φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας εκτός Ελλάδας, με σύγχρονα στατιστικά δεδομένα. Η δεύτερη ασχολείται με την φαινομενολογία της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων στην Ελλάδα, με στατιστικά στοιχεία από την Ελληνική Αστυνομία, την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και την Ελληνική Στατιστική Αρχή. Η τρίτη και τελευταία ενότητα αναλύει την φαινομενολογία της παραβατικότητας του μαθητικού πληθυσμού στην αλλοδαπή και την Ελλάδα.

Το τρίτο κεφάλαιο του πρώτου μέρους της έρευνας ασχολείται διεξοδικά με την επίδραση του σχολείου στην παρέκκλιση – παραβατικότητα των μαθητών και περιλαμβάνει τρεις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα αναλύεται η δομή και λειτουργία του σχολείου. Η δεύτερη ενότητα εξετάζει την ευθύνη του σχολείου στη δημιουργία της σχολικής απόκλισης-παραβατικότητας. Η τρίτη ενότητα ασχολείται με το ρόλο του σχολείου στην αντιμετώπιση του προβλήματος και αναλύει τα τρία επίπεδα προληπτικής παρέμβασης στην οποία περιλαμβάνονται αφενός δεδομένα στο τι γίνεται σήμερα, αλλά και προτάσεις του ερευνητή για τα μέτρα που θα ήταν χρήσιμο να εφαρμοσθούν.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει δυο κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αφορά στην ερευνητική προσέγγιση του θέματος και περιλαμβάνει δυο μέρη. Το πρώτο μέρος στο οποίο αναπτύσσονται το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας με τις εγκληματολογικές θεωρίες που χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν τα ερευνητικά ευρήματα και η ανάπτυξη των θεωρητικών προτάσεων και ερευνητικών υποθέσεων. Το δεύτερο μέρος που περιλαμβάνει το σχεδιασμό και τη μεθοδολογία της έρευνας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται, αναλύονται (ποσοστιαία και στατιστικά) και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας για τους τρεις τύπους σχολείων (γυμνάσια, γενικά λύκεια, επαγγελματικά λύκεια).

Η εργασία ολοκληρώνεται με το γενικό συμπέρασμα της έρευνας ,μελλοντικές ερευνητικές προτάσεις και τη βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε.

Η κοινωνία προετοιμάζει το έγκλημα,
ο εγκληματίας το διαπράττει.
(Ουγκώ Β)

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ : ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Εννοιολογικοί προσδιορισμοί-οριοθετήσεις του θέματος.

Α. Γενικές παρατηρήσεις.

Πριν να αναλύσουμε διεξοδικά τις έννοιες αποκλίνουσα και παραβατική συμπεριφορά που κατέχουν κεντρικό ρόλο στη δομή και το περιεχόμενο της εργασίας, οφείλουμε να αποσαφηνίσουμε πώς χρησιμοποιούμε την έννοια της συμπεριφοράς .

Με τον όρο συμπεριφορά αποδεχόμαστε τη διττή σημασία της έννοιας, αυτή που περιλαμβάνει τόσο τη γνωστική διαδικασία στο νου του υποκειμένου που δεν είναι εμφανής και αποτελεί μια εσωτερική ψυχονοητική διεργασία (οτιδήποτε σκέφτεται ή αισθάνεται ή σχεδιάζει) όσο και την εξωτερική της (ως δράση και πράξη) που κατευθύνεται στον επικοινωνιακό άλλο, ανεξάρτητα αν αυτός την προκαλεί ή όχι στο πλαίσιο της επικοινωνιακής διαδικασίας¹. Στην παρούσα μελέτη δίνουμε έμφαση στην έννοια της συμπεριφοράς από τη ψυχοκινητική της διάσταση , όπως αυτή εκδηλώνεται και κατευθύνεται στον επικοινωνιακό απέναντι. Επίσης, η συμπεριφορά των υποκειμένων στα οποία εστιάζεται το πρόβλημα εξετάζεται αφενός στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο αφετέρου σε ένα στενότερο και ιδιαίτερο κοινωνικό περίγυρο, την εκπαιδευτική και διδακτική κατάσταση. Η συμπεριφορά των υποκειμένων αποκτά περιεχόμενο και αξία , κρίνεται και αξιολογείται μέσα από τις συγκεκριμένες θεσμίσεις, διαδικασίες και λειτουργίες της κοινωνικής οργάνωσης στην οποία εντάσσεται (κοινωνία, σχολείο, στρατός, νοσοκομείο κλπ). Στο πλαίσιο αυτών των συγκεκριμένων κοινωνικών περιστάσεων, με τα ιδιαίτερα δομικά – στατικά (χώρος, χρόνος, στόχοι, σκοποί, μέθοδοι, μέσα) και λειτουργικά-δυναμικά στοιχεία (ποιοτικό υπόβαθρο των υποκειμένων, ατομικά σχέδια, αλληλεπίδραση) που τις χαρακτηρίζουν, η έννοια της ατομικής συμπεριφοράς συναντάται και συσχετίζεται με τις κοινωνικές ρυθμίσεις που ισχύουν (κανόνες-αξίες) εντάσσεται και αξιολογείται κοινωνικά (κοινωνικός έλεγχος).

Β. Αποκλίνουσα και παραβατική –εγκληματική συμπεριφορά. Εγκληματολογικές θεωρίες.

Ι. Οι διάφορες κοινωνικές ομάδες, οργανώσεις αλλά και η συνολική κοινωνία με σκοπό τη διασφάλιση της διατήρησης, διαίωνισης και ανάπτυξης τους (οφείλουν να) διαμορφώνουν ένα σύστημα γενικών αρχών και ιδεών , αυτό που ονομάζουμε αξίες οι οποίες καθοδηγούν και

¹ Γεωργούσης Ν.Π., *Παιδαγωγική Ψυχολογία*, Αθήνα , Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.,Ο.Ε.Δ.Β,1992, σσ 4-14.

Δήμου Η.Γ., *Απόκλιση Στιγματισμός Αφομοιωτική θεωρητική προσέγγιση των αποκλίσεων στο σχολείο*, Αθήνα , Gutenberg, 1996 , σσ 18-24.

Τσαούσης Γ.Δ., *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*, Αθήνα, Gutenberg, 1984,σελ 252.

προσανατολίζουν την ατομική και συλλογική (κοινωνική) συμπεριφορά. Αναφερόμενοι ειδικότερα στην περίπτωση της κοινωνίας, ενσωματώνει τις κοινωνικές αξίες (αξία της ελευθερίας, αξία της ισότητας, της Δικαιοσύνης, της γνώσης, της συντροφικότητας κλπ) σε εξειδικευμένους κοινωνικούς κανόνες (για παράδειγμα, το οικογενειακό δίκαιο ενσωματώνει τις αξίες της ανατροφής, της διαπαιδαγώγησης και της αρμονικής συνύπαρξης στη συμπεριφορά των μελών μιας οικογένειας) οι οποίοι περικλείουν πρότυπα συμπεριφοράς σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Αυτά τα πρότυπα συμπεριφοράς είναι που ρυθμίζουν, εξαναγκάζουν και εν τέλει υποχρεώνουν τον καθένα για τη στάση που οφείλει να τηρεί (τι είναι αυτό που επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, τι οφείλει να πράττει και τι να αποφεύγει) σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις (οικογένεια, στρατός, δημόσιες υπηρεσίες, σχολείο κλπ). Το αξιακό λοιπόν σύστημα μιας συγκεκριμένης κοινωνίας σε καθορισμένη χρονική περίοδο σε συνδυασμό με τους κανόνες που έχουν μια καθολική ισχύ (γενικοί κανόνες) καθορίζουν το πλαίσιο που μια συμπεριφορά μέσα σε αυτήν την κοινωνία πρέπει να τηρείται από τα μέλη της. Στην περίπτωση που αυτή η συμπεριφορά ξεφεύγει από τους κανόνες που την περιχαράκωνουν και την περιορίζουν, τότε χαρακτηρίζουμε αυτήν τη συμπεριφορά ως αποκλίνουσα ή παρεκκλίνουσα και για τις περιπτώσεις του θεσμοθετημένου γραπτού κανόνα παραβατική ή εγκληματική. Στην ανάλυση που προηγήθηκε τίθενται κάποια κρίσιμα ερωτήματα αναφορικά με το αξιακό κοινωνικό σύστημα όσο και με τους κοινωνικούς κανόνες.

Πρώτα απ' όλα όταν μιλάμε για αξιακό κοινωνικό σύστημα αναφερόμαστε σε εκείνες τις κοινωνικές αξίες οι οποίες εκφράζουν την κυρίαρχη ιδεολογία και κουλτούρα στη συγκεκριμένη κοινωνία². Αυτήν προσπαθούν να διδάξουν και να μεταβιβάσουν στη νέα γενιά, μέσα από τους τρόπους και τις μεθόδους της κοινωνικοποίησης οι φορείς της (θεσμοθετημένοι και μη) ώστε αυτή να ενσωματώσει και αφομοιώσει ο νέος στην ατομική του συνείδηση – κουλτούρα. Μέσα λοιπόν από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης εξασφαλίζεται η ομαλή ένταξη και ενσωμάτωση των ατόμων-μονάδων στις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες οι οποίες υφίστανται με την προοπτική της κοινωνικής συνοχής, συνέχειας και αναπαραγωγής.

Υπάρχει όμως ένα και μοναδικό σύστημα κοινωνικών αξιών; Στην κοινωνία δεν αποκλείεται η ύπαρξη και άλλων αξιακών συστημάτων που λειτουργούν είτε παράλληλα με τον κυρίαρχο αξιακό προσανατολισμό είτε σε αντίθεση με αυτόν. Οι διάφορες κοινωνικές ομάδες (κοινωνικές τάξεις, εθνοτικές ομάδες, κοινωνικές μειονότητες) με τα ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά που τις διακρίνουν σε επίπεδο αξιών (γλωσσικά, ιδεολογικά, πολιτισμικά) διαφοροποιούνται από την κυρίαρχη ιδεολογία-κουλτούρα και αναπτύσσουν την δική τους ιδιαίτερη πολιτισμική πρακτική (υποκουλτούρα) στο πλαίσιο μιας άλλης κουλτούρας από τη συνολική κοινωνία της

² Κυρίαρχη ιδεολογία εκφράζει το σύστημα των ιδεών που έχει επιβληθεί από μια ή περισσότερες κοινωνικές τάξεις ή ομάδες λόγω πλούτου, θέσης εξουσίας, πάνω στη συνολική κοινωνία, και των πρακτικών που ακολουθούνται (τρόποι σκέψης και δράσης) σε συσχέτιση με το ιδεολογικό πλαίσιο αναφοράς.

οποίας αποτελούν μέλος. Ο τύπος υποκουλτούρας που έρχεται σε αντίθεση και σύγκρουση με τις δεδομένες κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες αποτελεί σύμφωνα με τον Downes τις κατεξοχήν υποκουλτούρες και αφορά στις παρεκκλίνουσες ή /και παραβατικές ομάδες, θρησκευτικές σχέτες κλπ³. Στην περίπτωση αυτή όπου οι αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς μιας υποκουλτούρας απορρίπτουν τα αντίστοιχα που ισχύουν στην κυρίαρχη κουλτούρα μιλάμε τότε για αντι-κουλτούρα (συμμορίες, παραστρατιωτικά σώματα κλπ). Στις μέρες μας με την ανάπτυξη στις εφαρμογές της τεχνολογίας (διαδίκτυο) έχει ενισχυθεί σημαντικά η δραστηριοποίηση και δράση στοιχείων αντικουλτούρας στο εσωτερικό κοινωνικών ομάδων (ομάδες πίεσης) οι οποίες αντιδρούν και διαμαρτύρονται στην ηγεμονική κουλτούρα (ακτιβιστές –οικολόγοι, κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης και του διεθνούς εμπορίου, σκίνχεντς, ακροδεξιό “κίνημα της επιβίωσης”)⁴. Η νεανική υποκουλτούρα, που στις σύνθετες κοινωνίες που ζούμε έχει έναν διεθνικό χαρακτήρα επικεντρώνεται συνήθως σε θέματα που αφορούν προτιμήσεις και επιλογές σχετικές με την μουσική, την εξωτερική εμφάνιση και γενικότερα τον ενδυματολογικό κώδικα, το λεκτικό κώδικα επικοινωνίας, τον τρόπο ζωής και έκφρασης της ελευθερίας της βούλησης (life style). Όλες αυτές οι πρακτικές υπογραμμίζουν το στοιχείο της κοινωνικής απόστασης, σύμφωνα με τον όρο που ο Ζίμελ Γ. εισήγαγε για να περιγράψει το αίσθημα απομάκρυνσης ή και την πραγματική απομάκρυνση ενός ατόμου ή κοινωνικού συνόλου από ένα άλλο.

Υπάρχει η άποψη για τις υποκουλτούρες, ότι, από τη μια πλευρά, προσφέρουν λύσεις μάλλον εξω-πραγματικές σε εγγενείς αντιφάσεις του κοινωνικό-οικονομικού συστήματος, όπου ειδικά για τις νεανικές υποκουλτούρες εκλαμβάνονται ως χάσμα γενεών και προκαλούν την ανάλογη αντίδραση. Από την άλλη, το στυλ μιας υποκουλτούρας επιτρέπει την έκφραση μιας ταυτότητας μέσα από την σκόπιμη προβολή της αυτό-εικόνας, διεκδικώντας αυτήν την ταυτότητα μακριά από κοινωνική τάξη και επαγγελματική θέση. Όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει από τα εμπειρικά στοιχεία η αποδοχή και είσοδος σε μια υποκουλτούρα περιορίζεται από δυνατότητες που είναι σχετικές με την κοινωνική τάξη και τη μόρφωση. Εμπειρικά διαπιστώνεται ότι υποπολιτισμικές ομάδες έχουν ένα κοινό υπόβαθρο σε ότι αφορά την κοινωνική τάξη, τη μόρφωση και τον τόπο διαμονής. Διαφέρουν όμως στο βαθμό που τα μέλη τους συσχετίζονται με το συγκεκριμένο τρόπο ζωής και δεσμεύονται από αυτόν.⁵

³ Ασρινάκης Ε. Α., *Νεανικές υποκουλτούρες. Παρεκκλίνουσες υποκουλτούρες της νεολαίας της εργατικής τάξης Η βρετανική θεώρηση και η ελληνική εμπειρία*, Αθήνα, Παπαζήση, 1991, σσ. 7-8.

⁴ Hughes M, Kroehler J. C., *Κοινωνιολογία. Οι Βασικές έννοιες* – Επιμέλεια Ιωσηφίδης Θ, Αθήνα, Κριτική, 2007 σσ 142-143

⁵ Brake M., *Comparative Youth Culture. The Sociology of Youth cultures and youth Subcultures in America, Britain and Canada*, Routledge and Kegan Paul, London and New York, 1985.p15.

Τι είναι κοινωνικοί κανόνες ,από πού προέρχονται και πώς επιβάλλονται; Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις στην εννοιολόγηση του κοινωνικού κανόνα⁶. Η πρώτη προσέγγιση (στατιστική –περιγραφική) υποστηρίζει ότι αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι κάνουν αποτελεί τον κανόνα. Άρα, μια κοινωνική συμπεριφορά που είναι ομοιόμορφη σε συγκεκριμένες περιστάσεις και πιστοποιείται στατιστικά περιγράφει και τον κανόνα. Η δεύτερη προσέγγιση (αξιολογική –κανονιστική) προσδιορίζει την έννοια του κοινωνικού κανόνα στη βάση αξιολόγησης της συμπεριφοράς η οποία εδράζεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές αξίες. Η τρίτη προσέγγιση για τον κοινωνικό κανόνα αντιλαμβάνεται τον κοινωνικό κανόνα ως αποτέλεσμα τριών παραγόντων: τη συχνότητα εμφάνισης της συμπεριφοράς σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις ,το αξιακό και αξιολογικό περιεχόμενο της συμπεριφοράς αυτής και τέλος την αξίωση –απαίτηση του επικοινωνιακού απέναντι να τηρείται η ίδια συγκεκριμένη συμπεριφορά σε παρόμοιες κοινωνικές καταστάσεις (για παράδειγμα στο σχολείο, ο κανόνας να μην διαταράσσεται από τους/τις μαθητές/τριες η τάξη, ησυχία και ηρεμία κάθε φορά που γίνεται μάθημα, προδιαγράφοντας τις αξίες της μάθησης, του σεβασμού και της εύρυθμης συνύπαρξης, ως αξιωματικές αρχές συμπεριφοράς από όλους τους μαθητές/τριες αποτελεί απαίτηση και αξίωση από τον διδάσκοντα). Η τρίτη εκδοχή φαίνεται να εμφανίζει μια λειτουργική πληρότητα γιατί εκτός των άλλων εμπεριέχει τις απαιτήσεις που αναφέρονται στο επικοινωνιακό στοιχείο της έννοιας. Με αυτό το τελευταίο εννοιολογικό περιεχόμενο θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα μελέτη η έννοια του κανόνα. Οι κανόνες είναι αποτέλεσμα του πολιτικού ανταγωνισμού ανάμεσα σε ομάδες με διαφορετικά συμφέροντα και η εφαρμογή τους είναι αποτέλεσμα της επικράτησης των συμφερόντων των ισχυρότερων κοινωνικών ομάδων.

Η δυνατότητα να μπορεί κάποιος να χαρακτηρίσει τη συμπεριφορά του άλλου ως παρεκκλίνουσα ή παραβατική και για το λόγο αυτό να τον τιμωρήσει είναι ενδεικτικό στοιχείο κοινωνικής ισχύος και κύρους (status) ή αλλιώς για να χαρακτηριστεί κάποιος παρεκκλίνων ή παραβατικό άτομο δηλαδή να γίνει αντικείμενο άτυπης ή τυπικής διαδικασίας επιβολής ποινής είναι ενδεικτικό στοιχείο χαμηλού κοινωνικού κύρους και ισχύος. Η παρέκκλιση και η εγκληματική συμπεριφορά ως μια δημόσια χαρακτηρισμένη πράξη μπορεί να ειπωθεί ως το αποτέλεσμα της πολιτικής σύγκρουσης σε μια κοινωνία.

Ποια είναι η σχέση ανάμεσα στην πολιτική δυναμική και στο χαρακτηρισμό μιας συμπεριφοράς ως αποκλίνουσας και εγκληματικής . Ο R.C Foulter⁷ στο κείμενό του με τον τίτλο “ηθική και ποινικός νόμος,” υποστηρίζει την άποψη ότι στο πλαίσιο λειτουργίας μιας ετερογενούς κοινωνίας συνυπάρχουν διαφορετικές ηθικές αξίες ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες ,επομένως και διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς το τι θεωρείται παρέκκλιση. Η επιβολή του

⁶ Δήμου Η.Γ., ό. π σσ 24-27

⁷ Fuller C R., Morals and the criminal law, στο *Journal of Criminal Law and Criminology*, 1942, Vol 32,6 σσ 624-630.

ποινικού νόμου καθιερώνει κάποιο κοινό παρανομαστή συμπεριφοράς που θα έχει απήχηση σε όλους ασχέτως από τις διαφορετικές αξίες που πιθανόν να υπάρχουν. Προκύπτει επομένως το ερώτημα ποιος δημιουργεί το νόμο και ποιανού το συμφέρον εξυπηρετεί; Σύμφωνα με τον R.C Foulmer ο κανόνας δημιουργείται και κατόπιν επιβάλλεται όταν διαπιστωθεί ότι σε αυτόν υπάρχει κάποιο πλεονέκτημα. Μια συμπεριφορά μπορεί να χαρακτηριστεί παρεκκλίνουσα ή εγκληματική χωρίς να έχει υποχρεωτικά την υποστήριξη της πλειοψηφίας των μελών μιας κοινωνίας, αλλά αρκεί η απαράδεκτη συμπεριφορά να προσκρούει στις ηθικές αξίες ή και τα συμφέροντα των ατόμων ή ομάδων που κατέχουν την πολιτική δύναμη ή την εξουσία η οποία είναι απαραίτητη για τη θέσπιση και επιβολή ενός νόμου. Ο νόμος στην περίπτωση αυτή δημιουργείται για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των πολιτικά ισχυρών παρά τα συμφέροντα των πολιτών. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η άποψη του G.B Vold⁸ για τις σχέσεις μεταξύ σύγκρουσης, δύναμης και καθορισμού για το τι είναι εγκληματικό. Στην ανάλυσή του ο Vold υποστηρίζει τη θέση ότι η πολιτική εξελικτική διαδικασία νομοθέτησης, παράβασης και επιβολής των νόμων αποτελεί την αντανάκλαση μιας βαθιάς και ουσιώδους εδραιωμένης σύγκρουσης ανάμεσα σε ομάδες συμφερόντων και του αγώνα που διεξάγουν για τον έλεγχο της πολιτικής δύναμης του κράτους. Κατά τον ίδιο τρόπο δηλαδή στη βάση της ιδεολογικής σύγκρουσης ανταγωνιζόμενων ομάδων με στόχο την επικράτησή των πολιτιστικών τους αξιών στην κοινωνία στην εισαγωγή της “συμβολικής σταυροφορίας” ο J.R Gusfield⁹ βλέπει την ψήφιση της δεκάτης ογδόης συνταγματικής τροπολογίας που καθιέρωσε την ποτοαπαγόρευση σε μια συμβολική νίκη των προτεσταντών μικροαστών των προαστίων και των μικρών πόλεων πάνω στους πιο πρόσφατους μετανάστες ,καθολικούς των μεγάλων πόλεων. Ακόμα και στην περίπτωση που ο νόμος δεν εφαρμόστηκε απόλυτα η συμβολική σημασία του είναι αξιόλογη γιατί ξεκαθαρίζει τη διαμάχη μεταξύ εκείνων που αντιπροσωπεύουν δύο συγκρουόμενες πολιτιστικές ομάδες.

Σύμφωνα με έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο παρελθόν διαπιστώνεται ότι η καθιέρωση κανόνων δικαίου είναι το αποτέλεσμα πίεσης ομάδων συμφερόντων ή λειτουργικών αναγκών της ίδιας της κοινωνίας .Αναλύοντας συγκριτικά Αμερικάνικες εργασίες που εκπονήθηκαν για νόμους οι οποίοι αφορούσαν τις ναρκωτικές ουσίες, τη σεξουαλική συμπεριφορά, την πορνεία, το αλκοόλ και την εγκληματικότητα ανηλίκων διαπιστώθηκε ότι στη διαδικασία θέσπισής τους εμπλέκονταν πολλές και διαφορετικές ομάδες συμφερόντων. Επίσης, άλλες έρευνες που διεξήχθησαν σε γερμανόφωνες χώρες συμπέραναν ότι στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων του ποινικού δικαίου προωθήθηκαν οικονομικά και κομματικά συμφέροντα¹⁰.

⁸ Vold B.G 1958, σύμφωνα με Παπαδημητρίου Αθ, 1979, σσ 174-176.

⁹ Gusfield R.J 1963, σύμφωνα με Παπαδημητρίου Αθ, ο.π ..

¹⁰ Λαμπροπούλου Π.Ε., *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Αθήνα, Παπαζήση, 1994, σελ 48. Για μεγαλύτερη εντύπωση στο θέμα της επίδρασης συμφερόντων και ομάδων συμφερόντων στη δημιουργία του ποινικού νόμου

Ποια η σχέση του ατόμου με τους κοινωνικούς κανόνες; Η σχέση που ένα άτομο έχει με τους κοινωνικούς κανόνες μπορεί να περιλαμβάνει ένα εύρος ατομικής συμπεριφοράς που κυμαίνεται από την ολοκληρωτική συμμόρφωση έως τη μερική ή ολική διαφοροποίηση του (σύγκρουση ή απομάκρυνση) από αυτούς. Κατ' αρχήν είναι η περίπτωση της απόλυτης συμμόρφωσης, που χαρακτηρίζεται και ως κομορμισμός, απέναντι στους υφιστάμενους κοινωνικούς κανόνες. Εκφράζει την απόλυτη υποταγή, την πλήρη αφοσίωση, τον χωρίς αντίδραση συμβιβασμό του ανθρώπου σε κανόνες και αξίες της κοινωνίας. Αποτελεί σύμφωνα με την κατάταξη του Μέρτον για τις σύγχρονες ανομικές κοινωνίες τον απόλυτα προσαρμοσμένο στην κοινωνία άνθρωπο. Για την περίπτωση της εκπαίδευσης αυτός ο τρόπος προσαρμογής στην κοινωνική πραγματικότητα εκφράζει τους μαθητές οι οποίοι αποδέχονται πλήρως τους θεσμικούς στόχους και τα πολιτιστικά μέσα για την επίτευξή τους. Είναι οι μαθητές/τριες που τους ονομάζουν οι ίδιοι «σπασίκλης»¹¹. Αντίθετα, η περίπτωση της δράσης ατόμων ή ομάδων που έρχεται σε αντίθεση με κάποιους κοινωνικούς κανόνες (τυπικούς ή άτυπους) και με τον τρόπο αυτό θέλει να εκφράσει την απόρριψη και την αντικατάστασή τους χαρακτηρίζεται ως συμπεριφορά αντικομορμιστική¹². Συγκεκριμένα παραδείγματα τέτοιας συμπεριφοράς αποτελούν η δράση του φεμινιστικού κινήματος, η περίπτωση των «χίπις» ή το κίνημα των ομοφυλόφιλων καθώς και οι κοινωνικές πρακτικές οι οποίες οδήγησαν στην αποποινικοποίηση της μοιχείας και την νομιμοποίηση των αμβλώσεων. Επομένως, δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις μια παρεκκλίνουσα συμπεριφορά επιβεβαιώνει μια κοινωνική αλλαγή που έχει επέλθει ή πρόκειται να πραγματοποιηθεί¹³.

Τελικά, ποιοι είναι οι κανόνες εκείνοι βάση των οποίων μια συμπεριφορά θα θεωρείται αποκλίνουσα; Παρεκκλίνουσα θα είναι η συμπεριφορά κάποιου ο οποίος παραβιάζει τους κανόνες μιας ομάδας ενώ τηρεί τους κανόνες μιας άλλης ομάδας ή θα θεωρήσουμε παρέκκλιση τη συμπεριφορά η οποία αποκλίνει από το μέσο όρο (στατιστικό κριτήριο)¹⁴

βλέπε το σύγγραμμα της Λαμπροπούλου Ε., Κοινωνιολογία του ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1990, σσ 51-60.

¹¹ Τάτσης Ν., *Η διδασκαλία της Κοινωνιολογικής Θεωρίας*, τ Α', Gutenberg, Αθήνα 1985, σσ 125-126.

¹² Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α, *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Μέρος Α' Εισαγωγικά- Το έγκλημα -Η Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1988, σελ 36

¹³ Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α, ό. π σελ 38.

¹⁴ Becker H, *Οι περιθωριοποιημένοι*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000, σελ 54

Η έννοια του στατιστικού κριτηρίου χρησιμοποιείται στην Ψυχιατρική και στην Κλινική Ψυχολογία με σκοπό τον εντοπισμό της διάκρισης μεταξύ παθολογικής (προβληματικής) και φυσιολογικής συμπεριφοράς στον γενικό πληθυσμό. Συνεπώς κάθε μορφή συμπεριφοράς η οποία δεν διαφέρει σημαντικά από τη μέση τυπική συμπεριφορά θεωρείται φυσιολογική, ενώ συμπεριφορές οι οποίες παρουσιάζουν σημαντική απόκλιση από το μέσο όρο θεωρούνται παθολογικές. Βεβαίως μαζί με το στατιστικό κριτήριο πρέπει να συνεξετάζεται και το λειτουργικό. Βλ επίσης σχετικά, Παρασκευόπουλος Ι., *Κλινική Ψυχολογία, Διάγνωση, πρόληψη και θεραπεία των ψυχικών διαταραχών*, (χ.ε), Αθήνα, 1988, σσ 10-11.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου¹⁵ ο όρος κοινωνική παρέκκλιση ή αλλιώς απόκλιση «εκφράζει την συμπεριφορά που δεν τηρεί ή παραβαίνει κάποιους κοινωνικούς κανόνες που ορισμένη κοινωνική ομάδα θεωρεί ότι πρέπει να τηρούνται από τα μέλη της . Μια τέτοια συμπεριφορά προκαλεί αντιδράσεις αποδοκιμασίας». Με βάση τον παραπάνω ορισμό η παρέκκλιση κρίνεται με βάση τους κανόνες που θέτει η κρατούσα κοινωνική ομάδα στο συγκεκριμένο κοινωνικό σύστημα και σύμφωνα με τα δικά της ηθικά κριτήρια. Αυτό σημαίνει ότι η έννοια της παρέκκλισης δεν έχει μια καθολική ,διαχρονική σημασία αλλά είναι μια έννοια που εξαρτάται από την άρχουσα (κυρίαρχη) ιδεολογία ,το γενικό πολιτισμικό επίπεδο κάθε εποχής, τις ηθικές αντιλήψεις και αξίες που κυριαρχούν και που διαμορφώνουν μια θεώρηση της απόκλισης διαφορετική κάθε φορά. Αρκετά παραδείγματα στην ιστορική διαδρομή επιβεβαιώνουν την σχετικότητα της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονταν κατά το παρελθόν η ομοφυλοφιλία και η αγυρτεία.Η περίπτωση της ψυχικής ασθένειας¹⁶ αποτελεί ένα ακόμη παράδειγμα τέτοιας συμπεριφοράς. Στο Μεσαίωνα, μέχρι και τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, θεωρείται συμπεριφορά δαιμονισμένη όπου η βιαιότητα σωματική και ψυχική θεωρείτο ο αποτελεσματικότερος τρόπος αντιμετώπισης του ψυχικά άρρωστου ατόμου (άλλοτε άνοιγαν τρύπες στο κεφάλι του για να φύγουν «τα κακά πνεύματα»., άλλοτε τους κρέμαγαν από την οροφή και τους κουνούσαν πολλές ώρες την ημέρα για να τους φέρουν στα «σύγκαλά» τους). Τον 19^ο αιώνα κάτω από την επίδραση της επιστημονικής μελέτης της ψυχής και του ορθολογισμού ο παράφρονος θεωρείται άρρωστο άτομο, έτσι διασώζεται από τη φωτιά και οδηγείται στην απομόνωση του ψυχιατρικού ασύλου. Οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές διακρίνονται¹⁷ στις **αντικομορμιστικές**, τις **επαναστατικές** και τις **παραβατικές**. Αντικομορμιστικές είναι εκείνες οι συμπεριφορές με τις οποίες οι δράστες έρχονται σε σύγκρουση με τους κοινωνικούς κανόνες, δεν τους τηρούν δείχνοντας με τον τρόπο αυτόν την αντίθεσή τους και την επιθυμία αλλαγής τους.

Επαναστατικές είναι οι συμπεριφορές οι οποίες εκφράζουν όχι μόνο αντίθεση απέναντι στον συγκεκριμένο κανόνα που παραβιάζεται, αλλά στο συνολικό σύστημα της έννομης τάξης και των οργάνων που την εκφράζουν. Αποτελούν έτσι πράξεις αμφισβήτηση του κοινωνικού συστήματος συνολικά. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις ανατροπής του κοινωνικού συστήματος αποτελούν τα ιστορικά παραδείγματα της Γαλλικής και κομμουνιστικής επανάστασης (Κίνα, Σοβιετική Ένωση. Τέτοιου είδους συμπεριφορές στην τυπολογία του Μέρτον ανήκουν σε όσους απορρίπτουν τόσο τους θεσμικούς στόχους όσο και τα μέσα του κοινωνικού συστήματος καταθέτοντας τις δικές τους ιδεολογικές προτάσεις σε επιμέρους κοινωνικούς τομείς ακόμη και στον χώρο της εκπαίδευσης. Η έννοια της παρέκκλισης ή απόκλισης αναφέρεται σε μορφές

¹⁵ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου Α, ό. π σελ 33

¹⁶ Παρασκευόπουλος Ι, ό. π, σσ 128-131.

¹⁷ Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α, ό. π ,σσ 35-36.

συμπεριφοράς οι οποίες μπορεί να μην γίνονται αποδεκτές σε επιμέρους κοινωνικά πλαίσια (για παράδειγμα στο σχολείο ή το νοσοκομείο, την εκκλησία ή το στρατό) να παραβαίνουν άτυπους ή και τυπικούς κοινωνικούς κανόνες όμως σε καμία περίπτωση η συμπεριφορά τους δεν συνιστά παράβαση νομικού κανόνα¹⁸. Παραδείγματα παρέκκλισης τυπικών ή άτυπων κανόνων συνιστούν συμπεριφορές όπως η ατομική ή ομαδική απουσία από το σχολείο, η αντιγραφή στις εξετάσεις, η φυγή από το σπίτι, η οχλαγωγία και φασαρία σε ευαίσθητους κοινωνικά χώρους). Τα σχετικά με την παρέκκλιση στο σχολείο προβλήματα με τα οποία ασχολείται η σύγχρονη παιδαγωγική αφορούν τις διαταραχές (προβλήματα) μάθησης (μαθησιακές δυσκολίες, σχολική υπο-επίδοση, σχολική αποτυχία) καθώς και προβλήματα συμπεριφοράς (σκασιαρχείο, ανυπακοή-απειθαρχία, χρήση νόμιμων και παράνομων ουσιών, επιθετικότητα, εκφοβισμός, ανεξέλεγκτη σεξουαλικότητα). Συχνά οι δυο αυτές κατηγορίες προβλημάτων συνυπάρχουν αφού τις περισσότερες φορές η μία προϋποθέτει την άλλη¹⁹.

Η **παραβατική ή εγκληματική συμπεριφορά** είναι μια μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς, η οποία συνιστά παράβαση νόμου, δηλαδή παράβαση νομικού κανόνα (η κλοπή, η κατοχή ή χρήση ναρκωτικών ουσιών, η σωματική βλάβη, η απειλή κλπ) η οποία τιμωρεί το δράστη της πράξης. Η ποινή είναι το ιδιαίτερο στοιχείο της κοινωνικής αντίδρασης η οποία χαρακτηρίζει το έγκλημα. Το στοιχείο που διαφοροποιεί τους κανόνες δικαίου από τους άλλους κοινωνικούς κανόνες εντοπίζεται, σύμφωνα με τις λειτουργικές θεωρίες, στην άσκηση του κοινωνικού ελέγχου ενώ για τις θεωρίες του καταναγκασμού στον εξαναγκασμό του δικαίου κανόνα για συμβατική συμπεριφορά και στην ύπαρξη μηχανισμού για την υλοποίησή του²⁰.

Τέσσερις βασικές παρατηρήσεις στο σημείο αυτό. **Πρώτον**, όταν μιλάμε για παραβατική ή εγκληματική συμπεριφορά μαθητών/τριών στο σχολικό ή εξωσχολικό περιβάλλον με αυτό το περιεχόμενο εξετάζουμε εδώ την έννοια, ανεξάρτητα αν γνωρίζουν πάντα και με σαφήνεια ότι η συμπεριφορά ή πράξη τους παραβαίνει κάποιο νομικό κανόνα και τιμωρείται. Εξάλλου, πολλές φορές συνειδητοποιούμε την ύπαρξη του κανόνα μετά την ενεργοποίηση του κοινωνικού ελέγχου. **Δεύτερον**, έχει καθιερωθεί να χρησιμοποιούμε για τους ανήλικους την έννοια της παραβατικότητας και για τους ενήλικους την έννοια της εγκληματικότητας, γιατί οι όροι έγκλημα, εγκληματικότητα και εγκληματίας είναι αρνητικά φορτισμένοι γενικά πόσο μάλλον για τον ανήλικο που είναι μια προσωπικότητα « εν τω γίνεσθαι», εξάλλου για το λόγο αυτό προτάθηκε (Κ. Σπινέλλη, 1976) και στη χώρα μας η αντικατάσταση του όρου ανήλικος

¹⁸ Νόβα-Καλτσούνη Χ., *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*, Αθήνα, Gutenberg 2001, σσ 14-17.

¹⁹ Βασιλείου Β.Π.Σ., *Η πρόληψη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των μαθητών/τριών στο σχολείο μέσα από καθημερινές εκπαιδευτικές διαδικασίες και πρακτικές. Διερεύνηση των παραγόντων που σχετίζονται με την εκδήλωση και την παγίωση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών –Τμήμα Κοινωνιολογίας, 2011, σελ 25.

²⁰ Λαμπροπούλου Π.Ε., ό. π σελ 49

εγκληματίας από τον όρο ανήλικος παραβάτης²¹. **Τρίτον**, η έννοια της παρέκκλισης ή απόκλισης²² είναι μια έννοια πολύ ευρεία η οποία γίνεται αντιληπτή στη συλλογική συνείδηση με διάφορες εκδοχές. Μπορεί να περιλαμβάνει μορφές συμπεριφοράς οι οποίες συνιστούν παράβαση νομικού κανόνα (ανθρωποκτονία), μορφές συμπεριφοράς που συνιστούν καταστρατήγηση άτυπων κανόνων, πράξεις οι οποίες συνιστούν παράβαση νομικού κανόνα ,αλλά δεν θωρούνται από τη συλλογική συνείδηση παρέκκλιση (μαύρη αγορά σε περιόδους κοινωνικής κρίσης) και τέλος μορφές συμπεριφοράς οι οποίες συνιστούν παράβαση γραπτού (τυπικού) κοινωνικού κανόνα, όπως εξετάζεται στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης για την παρέκκλιση από τους σχολικούς κανόνες (σχολική απόκλιση). **Τέταρτον**, οι κοινωνικοί επιστήμονες , πολλές φορές χρησιμοποιούν ισοδύναμους ή ταυτόσημους όρους αναφερόμενοι στη μελέτη ενός φαινομένου. Έχει λοιπόν καθιερωθεί λίγο-πολύ να αποδίδονται με τον όρο παρέκκλιση ως ταυτόσημοι όροι οι έννοιες απόκλιση, παρεκτροπή, εκτροπή, αντικοινωνικότητα²³, οι οποίοι σηματοδοτούν εκείνη τη συμπεριφορά που προσβάλλει σε συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις την προσδοκία που αξιώνει ο επικοινωνιακός άλλος(σε αξίες -κανόνες) και η οποία αντιμετωπίζεται αρνητικά (τιμωρία- ποινή). Στη βάση αυτής της συλλογιστικής χρησιμοποιούνται στην παρούσα μελέτη οι προαναφερόμενες έννοιες.

Όπως αναφέρει ο καθηγητής Φαρσεδάκης Ιακ «η διάκριση εγκλήματος και παρέκκλισης στηρίζεται στη συνολική ανάλυση των αντικοινωνικών ή ακοινωνικών συμπεριφορών. Άλλες απ' αυτές έχουν νομικά αναχθεί σε εγκληματικές και άλλες, οι περισσότερες παραμένουν, για διάφορους λόγους, εκτός της βολής των ποινικών κυρώσεων. Αλλά οι παρεκκλίσεις ιδιαίτερα αυτές που αφορούν συμπεριφορές παραεγκληματικές μη εγκληματοποιημένες ή απεγκληματοποιημένες κατά κάποιο τρόπο ενδιαφέρουν τους εγκληματολόγους»²⁴.

Ο νόμος ρυθμίζει ένα μόνο μέρος των συμπεριφορών του κοινωνικού συνόλου κι απ' αυτό σ' ένα τμήμα επιβάλλει ποινές. Η επικρατούσα αντίληψη σήμερα για τον χαρακτηρισμό των πράξεων ως εγκληματικών(ποινικοποίηση) είναι η ρυθμιστική επέμβαση και ο κοινωνικός έλεγχος στη συμπεριφορά να γίνεται σχετικά με πράξεις που δημιουργούν ζημιά στους άλλους και με βάση τις κοινωνικο-πολιτικές αντιλήψεις μιας κοινωνίας να τιμωρούνται ως εγκληματικές πράξεις ή συμπεριφορές οι οποίες προσβάλλουν τις βασικότερες ηθικές αξίες ή τις θεμελιώδεις

²¹ Φαρσεδάκης Ιακ., *Παραβατικότητα και Κοινωνικός έλεγχος των Ανηλίκων*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1986, σσ 12-13.

²² Η απόκλιση είναι κοινωνικά παραδεκτή απόσταση από το πρότυπο του ρόλου (για παράδειγμα στο ρόλο του δασκάλου ή του μαθητή αντιστοιχούν και ο καλός και ο κακός δάσκαλος και μαθητής) αντίθετα με τις έννοιες της παρέκκλισης ή εκτροπής οι οποίες αποτελούν υπέρβαση της κοινωνικής αποδοχής στις οποίες αντιτάσσεται κάποια μορφή κοινωνικού ελέγχου. Βλ σχετικά Κυρίδης Γ. Α., *Η πειθαρχία στο σχολείο Θεωρία και έρευνα*, Αθήνα, Gutenberg , 1999, σελ 68.

²³ Για τη διαμόρφωση της αντικοινωνικής προσωπικότητας βλέπε σχετικά το σύγγραμμα της καθηγήτριας Χάιδου Ανθ., *Θετικιστική Εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σσ 108-113.

²⁴ Φαρσεδάκης Ιακ., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σελ 28

κοινωνικές αξίες οι οποίες επικρατούν ανάμεσα σε άλλες. Με βάση αυτές τις επεξηγήσεις θα μπορούσαμε να ορίσουμε το έγκλημα ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά που προσβάλλει τις αξίες που σύμφωνα με τις κοινωνικο-πολιτικές αντιλήψεις μιας κοινωνίας είναι βασικές για τη συνέχιση της ύπαρξης της και για το λόγο αυτό επιζητεί την επιβολή κυρώσεων που θίγουν σοβαρά μέχρι και θεμελιώδη αγαθά του δράστη²⁵.

Μια τελευταία παρατήρηση: Η απόκλιση από τον τυπικό κοινωνικό κανόνα (ποινικό κανόνα) που επισύρει ποινή θεωρείται έγκλημα για τον νομικό επιστήμονα. Αντίθετα, για τον κοινωνιολόγο το έγκλημα αποτελεί κοινωνική κατασκευή. Αυτό σημαίνει ότι μια συμπεριφορά χαρακτηρίζεται ως εγκληματική από την ίδια την κοινωνία (πλειοψηφία) επειδή προσβάλλει θεμελιώδεις κοινωνικές αξίες και αγαθά της συγκεκριμένης κοινωνίας, σύμφωνα με την επικρατούσα ιδεολογία, και πρέπει να τιμωρηθεί.

II. Εγκληματολογικές θεωρίες.

Για την εξήγηση και ερμηνεία της παρεκκλίνουσας –παραβατικής συμπεριφοράς, και της νεανικής παραβατικότητας έχουν διεξαχθεί πολλές και διαφορετικές έρευνες, έχουν γίνει παρατηρήσεις και μετρήσεις, διατυπώθηκαν υποθέσεις και αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρίες.²⁶

1) Οι θετικιστικές εγκληματολογικές θεωρίες.

α) Οι θεωρίες του **ατομικού θετικισμού**²⁷ δίνουν έμφαση στους παράγοντες του εγκλήματος που βρίσκονται πέραν από τον έλεγχο του ατόμου. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι θεωρητικές ερμηνείες – εξηγήσεις του εγκλήματος που εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στη φυσιολογία του ατόμου, στους γενετικούς και βιολογικούς παράγοντες, στις ψυχολογικές και ψυχαναλυτικές θεωρίες και τέλος στην προσωπικότητα του ανήλικου.

β) Οι θεωρίες του **κοινωνιολογικού θετικισμού**²⁸ αναζητούν τους γενεσιουργούς παράγοντες του εγκλήματος στο κοινωνικό περιβάλλον. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν η κοινωνική οικολογία (σχολή του Chicago), οι θεωρίες που αναφέρονται στην επίδραση του οικογενειακού παράγοντα, του εργασιακού περιβάλλοντος και της παρέας των συνομηλίκων-φίλων, η θεωρία της ανομίας (Merton, 1938,1957), οι θεωρίες της πολιτισμικής σύγκρουσης (Sellin, 1938), οι θεωρίες του διαφορικού συγχρωτισμού (Sutherland, 1939), οι υποπολιτισμικές θεωρίες (Cohen 1955, Miller 1958, Cloward & Ohlin 1960, Matza & Sykes 1961), οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου (Reckless, 1961, Reckless, Dinitz, Murray 1956, Horton 1966, Hirsch 1966), οι θεωρίες

²⁵ Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου Α, ό. π , σσ 41-45

²⁶ Η ανάπτυξη και κατηγοριοποίηση των θεωριών ακολουθεί την ταξινόμηση σύμφωνα με τον Muncie J., *Youth and crime A critical introduction.*, London Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications, 1999, pp 83- 135.

²⁷ Βλ σχετικά Σπινέλλη Δ.Κ., ό. π σσ 190-224. Επίσης βλ Φαρσεδάκης Ι., σσ 101- 107. Επίσης βλ Χάϊδου Α., ό. π σσ 21-114.

²⁸ Βλ σχετικά Χάϊδου Α., ό. π σσ 119-232. Επίσης βλ Φαρσεδάκης Ι., σσ 110-118.

της κοινωνικής εκμάθησης (Bandura 1973, et al) και η παραλλαγή τους, η θεωρία των επιδόσεων (Patterson 1976, 1979, 1981, 1982), η θεωρία της διαφορικής πρόβλεψης (Glaser 1978, 1979) και τέλος,

γ) Οι **βιο-κοινωνικές θεωρίες** (Wilson & Herrnstein 1985, Farrington 1996) οι οποίες συνδυάζουν βιολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

2) **Οι ριζοσπαστικές θεωρίες του εγκλήματος** (Radical Criminologies) έχουν χαρακτήρα αντι-θετικιστικό και θεωρούν την ανθρώπινη δράση εκούσια (σε διάφορους βαθμούς) παρά καθορισμένη ή σε μερικές μορφές εκουσίως δρώσα με καθορισμένο περιεχόμενο. Αναλύουν την κοινωνική πραγματικότητα ή κοινωνική τάξη (social order) πλουραλιστικά ή συγκρουσιακά παρά συναινετικά. Τέλος, εστιάζονται λιγότερο στην παραβατική συμπεριφορά και περισσότερο στις ανταγωνιστικές δραστηριότητες ανάμεσα στις ομάδες συμφερόντων και στο πώς οι διαδικασίες δημιουργίας και επιβολής του νόμου οδηγούν στην εγκληματοποίηση.

Στις ριζοσπαστικές εγκληματολογικές θεωρίες υπάγονται:

α) οι θεωρίες της ουδετεροποίησης (Neutralization theory) των Sykes & Matza 1957, Matza 1964.

β) η θεωρία της αλληλεπίδρασης ή του στιγματισμού ή της ετικέτας ή του χαρακτηρισμού (Labeling theory, Tannenbaum 1983, Becker 1963, Cohen 1973, Lemert 1967) και του ηθικού πανικού –κυμάτων εγκλήματος (moral panic and crime waves, Cohen Stan, 1964)

γ) η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης²⁹ υπο την έννοια ότι η παραβατικότητα δεν αποτελεί συστατικό κάποιας πράξης ή προσώπου, αλλά μια ιδιότητα που αποδίδεται από την κοινωνία, από τους φορείς του κράτους (εξουσία, πολιτική, οικονομική) και τους φορείς της κοινωνίας (άτυπος κοινωνικός έλεγχος).

δ) ο κλασικός μαρξισμός³⁰, που εξετάζει το έγκλημα με όρους μέσω παραγωγής και οικονομικών σχέσεων της κάθε κοινωνίας. Ο Greensberg (1977) οικειοποιείται την μαρξιστική θεωρία για την εγκληματικότητα προσδιορίζοντας ένα σύνολο δομικών παραγόντων για τη νεανική παραβατικότητα. Οι πλέον σημαντικοί από αυτούς αφορούν τον αποκλεισμό από την εργασία, την παρατεταμένη σχολική ζωή, την εξάρτηση για επιβεβαίωση από τους συνομηλίκους και τα εμπόδια στην απόκτηση νόμιμων πηγών εσόδων. Στις καταναλωτικές κοινωνίες οι νέοι άνθρωποι αντιμετωπίζουν σημαντική πίεση στο να καταπιαστούν να

²⁹ Βλ σχετικά Αλεξιάδης Στ., *Εγκληματολογία, Πανεπιστημιακές παραδόσεις*, Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1980, σσ 133-134, Δασκαλάκης Η., *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Παραδόσεις*, Σάκκουλα Αντ, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σσ 18-22, Λαμπροπούλου Ε., σσ 110-120, Σπινέλλη Δ.Κ., *Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλιότερες κατευθύνσεις*, Αθήνα- Κομοτηνή, Σάκκουλα, 2005, σσ 182-287, Φαρσεδάκης Ι., ό, π σσ 118-119, Χάιδου Α., ό. π, σσ 239-249.

³⁰ Βλ Αλεξιάδης Σ., ό. π, σσ 115-119., επίσης Σπινέλλη Δ.Κ., ό. π σσ 226-237, επίσης Χάιδου Α., ό. π, σσ 233-238.

νομιμοποιήσουν τρόπους που θα επιδοτήσουν τις αυξανόμενες ασχολίες του ελεύθερου χρόνου τους.

Η παραβατικότητα των νέων κατά της παρουσίας, σύμφωνα με τον Greensberg εξυπηρετεί την εναλλακτική μορφή εργασίας. Παρομοίως η διαπροσωπική βία που διαπράττεται ευρέως από τα αγόρια θεωρείται ως το σύμπτωμα της κατάστασης άγχους που βιώνει το «αγόρι» εξαιτίας της υφιστάμενης περιθωριακής κοινωνικής θέσης στην οποία περιέρχεται. Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας, η αδυναμία επίτευξης παραδοσιακών πολιτιστικών προσδοκιών και οι δομικοί περιορισμοί στην επίτευξη βελτίωσης του στάτους επιβάλλονται από την πολιτικοοικονομική τάξη και όλοι τους συνδυάζονται στο να παράγουν την αντρική παραβατικότητα.

ε) Οι θεωρίες της **Νέας Εγκληματολογίας και της Κριτικής Εγκληματολογίας** (Taylor, Walton, Young) οι οποίοι προσπάθησαν να συνδυάσουν τις μαρξιστικές αντιλήψεις επεξεργάζοντάς τις με τις θεωρίες της ετικέτας, ενώ ασχολήθηκαν με την πολιτική οικονομία του εγκλήματος³¹, τις σχέσεις των τάξεων και τις κρατικές πρακτικές. Η κριτική εγκληματολογία συνέσφερε σημαντικά στην αντίληψη πλευρών της νεανικής παραβατικότητας μέσα από τις επιπτώσεις της στην νεανική υποκουλτούρα και την έρευνα της κοινωνικής ιστορίας. Ειδικότερα, επαναβεβαίωσε το κεντρικό θέμα της ανάλυσης των τάξεων και τους τρόπους αντίστασης στη μελέτη της νεανικής υποκουλτούρας. Τέλος, συνέσφερε στην επιμονή της ότι το έγκλημα μπορεί να αναλυθεί μέσα από το συγκεκριμένο κοινωνικό ιστορικό πλαίσιο γι' αυτό ενθάρρυνε ένα κίνημα αναθεώρησης για το πώς το πρόβλημα της νεανικής παραβατικότητας είναι κοινωνικά κατασκευασμένο σε ιδιαίτερες ιστορικές περιόδους. Το βασικό γνώρισμα της κριτικής εγκληματολογίας είναι το ενδιαφέρον της για τις δομές εξουσίας. Οι κριτικοί εγκληματολόγοι λιγότερο ή περισσότερο συμφωνούν ότι η παρούσα λειτουργία τους συστήματος ποινικής δικαιοσύνης είναι άδικη, μεροληπτική και ενεργεί με τρόπους οι οποίοι ευνοούν συγκεκριμένες ομάδες ή τάξεις απέναντι σε άλλες. Στο πλαίσιο της κριτικής εγκληματολογίας διαμορφώθηκε ένα εύρος διαφορετικών προσεγγίσεων, μεθόδων και εμπειρικών γνώσεων. Σε αυτές σύμφωνα με τους White R & Haines F συγκαταλέγονται η δομική και η μετα-μοντέρνα εγκληματολογία. Η δομική εγκληματολογία (structuralist criminology)³² η οποία εστιάζει στην εξουσία που συνδέεται άμεσα και βαθιά με τις κοινωνικές δομές και φανερώνεται στη μορφή της δράσης που παίρνουν οι θεσμοί και οι ομάδες συμφερόντων (Scruton and Chadwick, 1991) εστιάζοντας στα εγκλήματα των ισχυρών (κράτος, πολιτική οικονομία, ιδεολογία όσο και των λιγότερο ισχυρών. Για τη δομική εγκληματολογία η απάντηση στο έγκλημα οφείλει να στηριχθεί στην στρατηγική των κοινωνικών δικαιωμάτων

³¹ Βλ Φαρσεδάκης Ι., ό. π ,σελ 119.

³² Βλ σχετικά White R& Haines F., *Crime and criminology* , Oxford University Press, 2nd edition, Oxford, N.Y and in certain other countries, 2000.σσ 197-200.

(αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου, συμμετοχική δημοκρατία). Η πρόληψη του εγκλήματος μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τον έλεγχο της δημόσιας ιδιοκτησίας από την κοινότητα, την υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών), από τις αντιρατσιστικές εκδηλώσεις (εκστρατείες). Τέλος, σε ότι αφορά το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης η έμφαση της δομικής εγκληματολογίας δίνεται στο μοντέλο της επανορθωτικής δικαιοσύνης, παρά στην ανταποδοτική δικαιοσύνη και τιμωρία, τον αυτό-προσδιορισμό και αυτεξουσιότητα στο επίπεδο της κοινότητας, τον προσανατολισμό στην απασχόληση, τις ανοιχτές και δημόσιες λογοδοσίες των κρατικών αξιωματούχων.

Το σημείο εκκίνησης της μεταμοντέρνας προσέγγισης της κριτικής εγκληματολογίας είναι η ιδέα ότι η γλώσσα κατασκευάζει τη σκέψη. Η γλώσσα αντιμετωπίζεται ως η κρίσιμη μεταβλητή που παρεμβαίνει μεταξύ των κοινωνικών σχέσεων και θεσμών και των τρόπων ανάγνωσης της κοινωνίας. Η μετα-μοντέρνα εγκληματολογία (post-modernism criminology) αντιμετωπίζει την εξουσία με γλωσσικούς όρους και τους τρόπους με τους οποίους η παραγωγή γνώσης διαμορφώνει την ανθρώπινη εμπειρία, ενώ συγχρόνως εγκαθιδρύει τη διαμάχη πάνω στο νόημα (Arrigo and Bernard 1997, Lea 1998).³³ Η κοινωνία χαρακτηρίζεται από μια αδιάκοπη μεταβολή και αλλαγή με έμφαση σε στοιχεία όπως η κατάτμηση, ποικιλομορφία, και αμφισημία. Το μόνο πραγματικό παγκόσμιο χαρακτηριστικό της κοινωνικής ζωής είναι ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα επιζητούν να ασκούν εξουσία πάνω στους άλλους, κερδίζοντας την επίγνωσή τους. Επομένως, η εστίαση αυτής της προσέγγισης κατευθύνεται στην εξουσία ως ένα πανταχού παρών χαρακτηριστικό της κοινωνικής ζωής και σημείο ανάλυσης είναι να εξερευνηθεί η μικροδιαδικασία της εξουσίας η οποία λειτουργεί στους θεσμούς, όπως η αστυνομία, τα δικαστήρια και οι φυλακές, και να αποκαλυφθεί πώς ασκείται η εξουσία και πώς η άσκησή της εκτρέφει την αντίσταση. Σε ότι αφορά την πρόληψη του εγκλήματος εκείνο που πρέπει να γίνει, σύμφωνα με αυτή η προσέγγιση, είναι να εκφραστούν νέες φωνές, νέα ακούσματα, συγκρούσεις πάνω σε γλωσσολογικά πλαίσια (τρόποι ομιλίας, γνώση, κατηγοριοποίηση του κοινωνικού κόσμου). Τέλος, σε ότι αφορά τη λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης στόχος είναι να αποκαλυφθούν οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους η ποινική δικαιοσύνη λεκτικοποιείται και να προσφερθεί η δυνατότητα να εκφρασθούν εκείνοι που σιωπούσαν από την καταπίεση των κειμένων του νόμου. Συμπερασματικά, η κριτική εγκληματολογία αντανakλά τις ανησυχίες πολλών διαφορετικών ανθρώπων μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες. Υιοθετεί μια φιλοσοφία «ελευθερίας» η οποία έχει στο επίκεντρό της μια φροντίδα χειραφέτησης σκοπούσα να επιτρέψει στους ανθρώπους την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία, ασχέτως φυλής, εθνικότητας, φύλου, τάξης και σεξουαλικού προσανατολισμού.

³³ Βλ σχετικά White R & Haines F., ό. π σσ 200-203.

στ) η φεμινιστική προσέγγιση στο έγκλημα και η μελέτη των φύλων στην εγκληματολογία.³⁴ Η φεμινιστική προσέγγιση στο έγκλημα αναπτύχθηκε αργά τη δεκαετία του 1960 και μέσα στο 1970 και ήταν στενά συνδεδεμένη με την εμφάνιση του δεύτερου φεμινιστικού κινήματος³⁵ που αναφέρεται στη μορφοποίηση μιας δυναμικής κοινωνικής πρακτικής που πρόβαλε πολλά θέματα στη δημόσια σφαίρα, αναδεικνύοντας τόσο τη δομική καταπίεση των γυναικών, όσο και την εκμετάλλευση και τα εγκλήματα σε βάρος των γυναικών. Ο θεμελιώδης διαχωρισμός μεταξύ φύλου και γένους, στις φεμινιστικές σπουδές, είναι παρόμοιος με τη διάκριση που αποτελεί την ουσία του προβλήματος μεταξύ ανδρικής και γυναικείας παραβατικότητας και θυματοποίησης. Η γυναικεία παρέκκλιση εθεωρείτο σχετικά ασήμαντη όπως φαινόταν από την υποεκπροσώπηση του γυναικείου φύλου στις επίσημες στατιστικές του εγκλήματος. Όλα εξηγούνταν με αναφορά στις βιολογική διαφορά. Η παρέκκλιση του ανδρικού φύλου αιτιολογούνταν αναφορικά με την ατομική παρουσία, τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, αλλά πολύ σπάνια από τη θέση του ανδρικού φύλου στην κοινωνία. Υπάρχει ένας αριθμός ανταγωνιζόμενων επεξηγηματικών πλαισίων που εστιάζονται ειδικότερα στη θέση των γυναικών στην κοινωνία (Einstein 1984, Tong 1989, Segal 1987). Αυτές οι διαφορετικές φεμινιστικές θεωρήσεις πρωταρχικά αφορούν την αυτονομία, τα δικαιώματα, και την εξουσία και μπορούμε να τις κατατάξουμε σε τρεις τύπους³⁶ προσεγγίσεων σύμφωνα με τον Muncie J³⁷. Τον φιλελεύθερο φεμινισμό (η θεωρία του ρόλου, Oakley 1972, που μπορεί να εξηγήσει τα διαφορετικά ποσοστά εγκληματικότητας, εξαιτίας της διαφορετικής κοινωνικοποίησης και ελέγχου ανάμεσα στον άνδρα και τη γυναίκα), το ριζοσπαστικό φεμινισμό (υποστηρίζει τη θέση, Millet 1970, ότι το έγκλημα είναι στενά συνδεδεμένο με τις δομές της αντρικής εξουσίας και των προνομίων που διαθέτουν οι άντρες στην κοινωνία) και τέλος το σοσιαλιστικό φεμινισμό (Ronbotham 1973), που συνδυάζει στοιχεία από την μαρξιστική ανάλυση των τάξεων και του καπιταλισμού και το ριζοσπαστικό φεμινισμό, θεωρώντας ότι το εγκληματικό φαινόμενο σε δεδομένη κοινωνία σε δεδομένο χρόνο εκφράζει την αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων. Σε τελευταία ανάλυση η εγκληματικότητα είναι το προϊόν της άνισης κατανομής της εξουσίας, τόσο στην αγορά όσο και στην οικογένεια.

3) Ρεαλιστικές εγκληματολογικές θεωρίες (Realist Criminologies).

³⁴ Βλ. και White R & Haines F., ό. π σσ 113-134.

³⁵ Το πρώτο φεμινιστικό κίνημα προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα, ήταν το κίνημα της σουφραζέτας και αφορούσε την έκφραση πολιτικών δικαιωμάτων, ιδιαίτερα της γυναικείας ψήφου.

³⁶ Οι White R & Haines F πέραν αυτών των τριών φεμινιστικών προσεγγίσεων περιλαμβάνουν και άλλες δυο προσεγγίσεις. Τη μαρξιστική και την πολιτισμική, βλ σχετικά ό. π σ 116-118.

³⁷ Muncie, J. (1999). *Youth and crime. A critical introduction*. London Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications.

Οι ρεαλιστικές εγκληματολογικές θεωρίες είτε της δεξιάς κατεύθυνσης είτε της αριστεράς πρωτίστως ασχολούνται με την ανάπτυξη της αντίδρασης που εκφράζεται εντόνως στο φόβο του εγκλήματος από το κοινό. Με βάση αυτή τη θεώρηση επικεντρώνουν την προσοχή τους σε εκείνα τα εγκλήματα που είναι στο κέντρο του δημόσιου ενδιαφέροντος, ειδικότερα τη νεανική παραβατικότητα, τα εγκλήματα του δρόμου, τη βία και τη ληστεία, παρά στα εγκλήματα των ισχυρών ή εκείνα που διαπράττονται από το κράτος.

Παρομοίως επικεντρώνονται περισσότερο στο να αναπτύξουν μέτρα προστασίας για τον έλεγχο του εγκλήματος παρά να ανακαλύψουν θέματα που αφορούν στην άσκηση της εξουσίας για ποινικοποίησή της. Η έννοια του ρεαλισμού επομένως εκφράζει μια σημαντική μετατόπιση από τη ριζοσπαστική κατεύθυνση και ένα επιλεκτικό ξαναδούλεμα μερικών δεδομένων της θετικιστικής εγκληματολογίας.

α) Η «Νέα δεξιά»: Ελευθερία και πειθαρχία.

Ο όρος «Νέα Δεξιά» (New Right),μιλώντας ευρύτερα, αναφέρεται σε έναν αριθμό σχολών σκέψης των οποίων ο βασικός αναλυτικός προσανατολισμός αφορά τις έννοιες της ατομικής ελευθερίας, της ατομικής ευθύνης και δικαιοσύνης. Ο Belsey ξεχωρίζει δυο ιδεολογίες, φαινομενικά αντικρουόμενες, όπου μπορεί να οριστεί ο όρος αυτός. Είναι ο νεο-φιλελευθερισμός, που δίνει έμφαση στην ελεύθερη οικονομική αγορά και ο νεο-συντηρητισμός, που τονίζει την ανάγκη για ισχυρή κυβέρνηση και κοινωνικό αυταρχισμό, υποταγή των ατομικών αναγκών σε εκείνες που επιβάλλει το «έθνος». Στην εγκληματολογία το παράδοξο μεταξύ ελευθερίας και πειθαρχίας αντανakλάται στις πολιτικά επηρεασμένες εργασίες των Hayek (1983), Van Den Hagg (1975), Wilson(1975), Gottfredson και Hirschi (1990).

Η θεώρηση του Hayek για την τάξη στην κοινωνία επισκιάζεται από τη ρητορική για την ατομική ελευθερία. Ο αλτρουισμός και η αλληλεγγύη χρειάζεται να βρίσκονται σε έλεγχο με σκοπό να συντηρείται η ατομική ελευθερία, η επιλογή στο πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς. Παρομοίως, η εργασία του Van Den Hagg για το ρόλο της τιμωρίας χαρακτηρίζεται από μια υπεράσπιση της αποτελεσματικότητας του φόβητρου και μια επαναβεβαίωση της ύπαρξης της ελεύθερης ατομικής θέλησης και υπευθυνότητας.

Η αποτελεσματικότητα του κοινωνικού ελέγχου στηρίζεται στην επινόηση μιας σειράς απειλών οι οποίες θα ενισχύσουν την αντίσταση στον πειρασμό και θα αποτρέψουν τον περισσότερο κόσμο από το έγκλημα για περισσότερο χρόνο. Ο πειρασμός, κατά τον ισχυρισμό του, δεν είναι το μόνο χαρακτηριστικό των εγκληματιών, γιατί δυνητικά όλοι μας είμαστε εγκληματίες. Για το λόγο αυτό το φόβητρο είναι αναγκαίο. Οι άνθρωποι αποκτούν πειρασμούς ακόμα κι αν δεν εγκληματούν. Δεν το πράττουν, όχι γιατί είναι υγιείς, αλλά γιατί αποτρέπονται

όταν «πιστευτές απειλές»³⁸ πραγματοποιούνται. Θεωρεί ότι η ζωή ευτελίζεται καθώς γινόμαστε πιο καλοσυνάτοι σε εκείνους που κακόβουλα την στερούν. Για το λόγο αυτό συνηγορεί σε μια σειρά αρνητικών κυρώσεων που κυμαίνονται από το πρόστιμο μέχρι και τη θανατική ποινή.

Παρομοίως ο Wilson, απορρίπτει την έρευνα για τις αιτίες του εγκλήματος ως ουτοπικές, υποστηρίζοντας τη θέση ότι αντί να σκεπτόμαστε για τις αιτιολογίες θα ήταν καλύτερο να δούμε τι είναι εφικτό σε μια κυβέρνηση ή μια κοινότητα να πράξει για αυτό. Σύμφωνα με τον Wilson, η εγκληματικότητα εξηγείται από την ύπαρξη ανθρώπων «χαμηλής τάξης ή κατώτερης τάξης (underclass) οι οποίοι δίνουν μικρή σημασία στη γνώμη των άλλων, είναι απορροφημένοι με την καθημερινή μάχη της επιβίωσης και είναι επιρρεπείς στο να εκφράζονται και να εκδηλώνουν τη συμπεριφορά τους, ανεμπόδιστα, χωρίς αναστολές.

Οι Gottfredson και Hirschi³⁹ διατείνονται πως ο αποφασιστικός παράγοντας που υποκρύπτεται στην εγκληματική συμπεριφορά είναι μάλλον η έλλειψη αυτοελέγχου, παρά οι θετικιστικές αντιλήψεις της εγκληματικής προδιάθεσης. Η αντίληψη για τον αυτοέλεγχο θεωρεί ότι οι άνθρωποι διαφέρουν στο βαθμό στον οποίο συγκρατούνται για εγκληματικές πράξεις, αντιθέτως η αντίληψη για την εγκληματικότητα θεωρεί ότι οι άνθρωποι διαφέρουν στο βαθμό στον οποίο εξαναγκάζονται στο έγκλημα. Ο αυτοέλεγχος προέρχεται από παράγοντες που επηρεάζουν τους υπολογισμούς των επιπτώσεων στην πράξη κάποιου και, ακόμη πιο κρίσιμα, στην αποτελεσματική κοινωνικοποίηση. Μείζονες αιτίες του χαμηλού αυτοελέγχου είναι η αναποτελεσματική παιδική ανατροφή, η φτωχή πειθαρχία και γονεϊκή εποπτεία, εργαζόμενες μητέρες και διαλυμένες οικογένειες. Με λίγα λόγια ένα χάσμα αυτοελέγχου στην οικογένεια.

Τα θέματα της «Νέας Δεξιάς» εγκληματολογίας τα οποία δίνουν έμφαση στην ατομική ευθύνη, στον αυτοέλεγχο και στην αποτροπή βρήκαν μια έτοιμη αγορά στη δεκαετία του '80 όπου συντηρητικοί πολιτικοί (για παράδειγμα η πρωθυπουργός του Η.Β Thatcher M) ή ιδεολόγοι εγκαθιστούσαν μια δυναμική ηθική εκστρατεία για διάφορες μορφές απόκλισης.

Ο όρος **underclass** χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Myrdal (1964) για να περιγράψει τους άνεργους, αλλά μετά από μια 20ετία μπήκε πάλι στη δημόσια σφαίρα από έναν δημοσιογράφο της Νέας Υόρκης (Ken Auletta, 1982) ο οποίος υποστηρίζει πως ένας μεγάλος αριθμός φτωχών της Β. Αμερικής ποτέ δεν αφομοιώθηκαν στην κοινωνία, αλλά παρέμειναν παγιδευμένοι στην κατώτερη τάξη που χαρακτηρίζεται από εξάρτηση από τα κρατικά ευεργετήματα, άρνηση της ηθικής στην εργασία, αποτυχημένη ηθική και απόρριψη των οικογενειακών προτύπων. Αν και ο όρος παραμένει φτωχά προσδιορισμένος χρησιμοποιήθηκε και από την «Δεξιά» και από την «αριστερή» εγκληματολογία για να περιγράψει αυτή την

³⁸ Αυτές που στηρίζονται στη σιγουριά και στην αυστηρότητα της ποινής.

³⁹ Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1990) *A general Theory of Crime*, Stanford: Stanford University Press.

κατηγορία της κοινωνίας που δεν εμπλέκεται σε επικερδείς παραγωγικές δραστηριότητες. Για μερικούς παρατηρητές της «Δεξιάς» η κατώτερη τάξη είναι οι νέοι και οι άστεγοι. Για άλλους, είναι ο μαύρος πληθυσμός που είναι εξαρτημένος από την πρόνοια. Τα βασικά χαρακτηριστικά που περιγράφουν αυτή την κατηγορία της κοινωνίας περιλαμβάνουν γεννήσεις νόθων παιδιών, έγκλημα, κακοποίηση παιδιών, εξάρτηση από τα ναρκωτικά, μητέρες ανύπανδρες και μόνες, ανηθικότητα και ελεημοσύνη.

Σε αντίθεση, για μερικούς από την «Αριστερά» η «κατώτερη τάξη» είναι ένας υποτιμητικός χαρακτηρισμός για εκείνους που συστηματικά έχουν αποκλειστεί από την αγορά εργασίας. Ισχυρίζονται ότι η επιτυχία τέτοιων χαρακτηρισμών επίμονα αποδόθηκε στα φτωχότερα μέλη της κοινωνίας με σκοπό να ξεχωρίσει είτε ως πολιτικά επικίνδυνους ή ως περιθωριακούς και κοινωνικά ξένους- τους «αδικαιολόγητα φτωχούς», τις «επικίνδυνες τάξεις» και τα «κοινωνικά απόβλητα» του 19^{ου} αιώνα από την «κουλτούρα της φτώχειας», τους τρακαδόρους και φυγόπονους του 20^{ου} αιώνα. Μιλώντας ευρύτερα η «Δεξιά» εστιάζεται στην παθολογία και την κουλτούρα της «κατώτερης τάξης» (προβάλλοντας μια ιδεολογία, του άνεργου, του κλέφτη και απατεώνα), ενώ η «Αριστερά» τονίζει την βιομηχανική παρακμή και ύφεση, την πολιτική περιθωριοποίηση και αποστέρηση.

Πρωταγωνιστής της Δεξιάς είναι ο Αμερικανός Murray Charles. Για αυτόν δεν είναι η φτώχεια, η ανεργία, που δημιουργεί μια «κατώτερη τάξη», αλλά η ευμάρεια και η ανεξαρτησία που παρέχεται στις νέες γυναίκες μέσα από τα προνοιακά δικαιώματα. Στις Η.Π.Α η συζήτηση για την «κατώτερη τάξη» εστιασθηκε αποκλειστικά στο έγκλημα, στην φυλή και την νεότητα. Η λύση για τον Murray σε αυτή την κρίση είναι η μείωση των προνοιακών προνομίων, για τους μοναχικούς, τις ανύπανδρες μητέρες- για να ενθαρρυνθεί η αποφυγή της εγκυμοσύνης για τις γυναίκες χωρίς συζύγους. Στο Η.Β η συζήτηση για τη σχέση εγκλήματος και «κατώτερης τάξης» εξακολουθεί να περιστρέφεται γύρω από την ηθική παρακμή και τον άξονα της ανεργίας.

β) «Ο αριστερός ρεαλισμός»: Η σχετική αποστέρηση και περιθωριοποίηση.

Η ανάδυση της αριστερής ρεαλιστικής εγκληματολογίας στο Η.Β τη δεκαετία του '80 μπορεί να θεωρηθεί είτε ως παράγωγο είτε ως αντίδραση στον κυρίαρχο νόμο και τάξη που επικρατούσε στο πολιτικό κλίμα της εποχής τότε. Κύριοι εκπρόσωποι του αριστερού ρεύματος του ρεαλισμού οι Lea και Young που στην εργασία τους «τι πρέπει να γίνει με τον νόμο και την τάξη» (1984) καταδικάζουν τη μυωπική αριστερή αντίληψη για το έγκλημα και την αδιαφορία στο πρόβλημα. Επίσης, κατηγορούν τη «αριστερά» ότι υιοθέτησε χονδροειδή αναγωγική επιχειρηματολογία για το έγκλημα.⁴⁰ υποεκτιμώντας και βλέποντας μακριά από την

⁴⁰ Επιχειρηματολογία που αναγάγει όλα τα κοινωνικά φαινόμενα σε έναν προσδιοριστικό παράγοντα, Το έγκλημα δηλαδή οφείλεται στην φτώχεια.

πραγματικότητα την νεανική παραβατικότητα της εργατικής τάξης. Ο Young (1975, 1979, 1986) υποστηρίζει ότι η πολιτική αρένα έμεινε ευρέως ανοικτή για συντηρητική εκστρατεία απέναντι στο νόμο ή την τάξη. Ειδικότερα υποστηρίζει την ανάπτυξη μιας αριστερής ρεαλιστικής θεωρίας και πράξης: «το κεντρικό δόγμα του αριστερού ρεαλισμού είναι να εκφράσει την πραγματικότητα στο έγκλημα, την προέλευσή του, τη φύση και τις επιπτώσεις του. Αυτό προϋποθέτει απόρριψη των τάσεων για ρομαντισμό ή παθολογικοποίηση τους εγκλήματος η ανάλυσή του αποκλειστικά από την άποψη της οργάνωσής του εγκλήματος ή του εγκληματία με υποεκτίμηση ή υπερβολή του ακόμα περισσότερο είναι ο ρεαλισμός που μας πληροφορεί για να δώσουμε σημασία στην πράξη: στο τι θα κάνουμε σχετικά με το πρόβλημα του εγκλήματος και τον κοινωνικό έλεγχο(Young,1998)».

Τα βασικά χαρακτηριστικά του αριστερού ρεαλισμού είναι :

i) Εστιάζεται στο έγκλημα ως πραγματικό πρόβλημα. Προσπαθεί να αποφύγει την υπερδραματοποίησή του (Δεξιά) είτε την ελαχιστοποίηση των συνεπειών του (Αριστερά). Τα εγκλήματα της εργατικής τάξης (έγκλημα του δρόμου, προσωπικές επιθέσεις, ληστεία)θεωρούνται προβλήματα πρώτης τάξης .

ii) Το έγκλημα μπορεί να εξηγηθεί καλύτερα σε συσχέτιση με τη διαδικασία της σχετικής αποστέρησης και της περιθωριοποίησης. Η πρόσβαση στην οικονομία της αγοράς εξετάζεται ως ζωτικής σημασίας θέμα για την εργατική τάξη γενικά και ειδικότερα για την μαύρη «κατώτερη τάξη». Όταν αυτή η πρόσβαση απαγορευθεί οι νέοι άνθρωποι ωθούνται στο περιθώριο της κοινωνίας ως περιφερειακές μονάδες (δευτερεύουσας σημασίας οντότητες).Σύμφωνα με τους Lea και Young εκείνο που αποτελεί κεντρικό θέμα είναι η αντίληψη για την αδικία που προέρχεται από την αποστέρηση. Η έννοια της σχετικής αποστέρησης(προέρχεται από τη θεωρία της ανομίας και του Runciman, 1966) χρησιμοποιείται για να ανακαλύψει τις αντιφάσεις που περιπλέκονται όταν οι προσδοκίες δεν συναντώνται από τις πραγματικές ευκαιρίες. Αυτή η κατάσταση εξηγεί την αύξηση στα εγκλήματα του δρόμου και ακόμα την αναταραχή μεταξύ των περισσότερο αποστερημένων τμημάτων της κοινωνίας της εργατικής τάξης, ειδικότερα των νέων στο εσωτερικό των πόλεων και των ανδρών από Αφρική και Καραϊβική.

iii) Η εγκληματολογία θα πρέπει να ξεκινήσει τις αναλύσεις της από τα προβλήματα εκείνα τα οποία οι πολίτες αντιμετωπίζουν και υφίστανται τις όποιες συνέπειες τους.

iv) Υπάρχει ανάγκη για μια ακριβή θυματολογία. Η μεγαλύτερη εμπειρική βάση για το ρεαλισμό είναι η έρευνα για τα τοπικά θύματα, γιατί αυτή προβάλλει μια ακριβή απεικόνιση στις ανησυχίες του κόσμου και μια ρεαλιστική εικόνα της φύσης και έκτασης του εγκλήματος. Σύμφωνα με τον αριστερό ρεαλισμό η εγκληματολογία έχει αγνοήσει παραδοσιακά το θύμα ή ακόμη χειρότερα προτιμά να δει το δράστη ως θύμα και αυτό πρέπει να αλλάξει.

v) Η ανάγκη για αποτελεσματικά μέσα του εγκλήματος. Η πολιτική λύση που ο αριστερός ρεαλισμός προσφέρει αφορά στον περισσότερο δημοκρατικό έλεγχο και κοινοτική ευθύνη της αστυνομίας. Η επιχειρηματολογία στο ζήτημα της αντιμετώπισης του εγκλήματος επιβάλλει μείωση της κεντρικής κρατικής επέμβασης και αντικατάστασής της από τοπικές και κοινοτικές υπηρεσίες οι οποίες θα στηρίζουν την πρόληψη και τον έλεγχο του εγκλήματος.

vi) Η αντιμετώπιση του εγκλήματος περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση ανάμεσα στα στοιχεία του τετραγώνου του εγκλήματος τις σχέσεις δηλαδή μεταξύ της αστυνομίας και άλλες υπηρεσίες ελέγχου του εγκλήματος, του κοινού, του δράστη και του θύματος. Αυτή η θεώρηση υποδηλώνει μια τετραμερή αιτιολογία του εγκλήματος. Τα τέσσερα στοιχεία του τετραγώνου του εγκλήματος πρέπει να εξηγηθούν σε σχέση με το μικροεπίπεδο της αλληλόδρασης και το μακροεπίπεδο του οικονομικού και πολιτικού τομέα. Όπως ο Young διατείνεται ο ρεαλισμός υποστηρίζει την ελάχιστη χρήση της αναγκαστικής κύρωσης, την απεγκληματοποίηση ορισμένων εγκλημάτων όπως των ναρκωτικών, και ότι μόνο μια σοσιαλιστική επέμβαση θα μειώσει αποτελεσματικά τις ριζικές αιτίες του εγκλήματος που οφείλονται στην κοινωνική ανισότητα.

4) Άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις του εγκλήματος.

α) Η θυματολογική προσέγγιση.⁴¹

Η θυματολογία είναι κλάδος της επιστήμης της εγκληματολογίας που ασχολείται με τη μελέτη του θύματος του εγκλήματος, τόσο από την άποψη της εγκληματογένεσης όσο και στο πλαίσιο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η θυματολογία χαρακτηρίζεται από δυο κύριες τάσεις. Η πρώτη (με βασικό της εκπρόσωπο τον H. Von Henting) θεωρεί τη θυματολογία κλάδο της εγκληματολογίας που ασχολείται αποκλειστικά με την εγκληματική θυματοποίηση, ενώ η δεύτερη (θεμελιωτής της ο Mendelsohn) αντιμετωπίζει τη θυματολογία ως ανεξάρτητη και αυτόνομη επιστήμη από την εγκληματολογία με αντικείμενο μελέτης όλες τις μορφές θυματοποίησης (θύματα φυσικών καταστροφών, ατυχημάτων, πολέμου κλπ). Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 οι επιστήμονες κάνουν διάκριση ανάμεσα στις τάσεις της θυματολογίας με κριτήριο το θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης του θύματος. Κατ' αυτόν τον τρόπο διακρίνουμε τη **θυματολογία του περάσματος στην πράξη** (θετικιστική θυματολογία) από τη **θυματολογία της κοινωνικής αντίδρασης** (ριζοσπαστική και κριτική θυματολογία).

Η θετικιστική ή συντηρητική ή συμβατική θυματολογία (όροι που εισήγαγαν οι Karmen και Walklate) μελετάει τη θυματοποίηση ως κανονικότητα, με συγκεκριμένες μορφές και ειδικά χαρακτηριστικά απ' όπου προκύπτουν οι ταξινομήσεις και κατηγοριοποιήσεις των θυμάτων. Το

⁴¹ Βλ σχετικά Αρτινοπούλου Β, Μαγγανάς Α., *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, (χ. χ), σσ 15-58. Βλ επίσης Γεωργούλας Σ., ό. π σσ 101-105.

ενδιαφέρον της θετικιστικής θυματολογίας επικεντρώνεται στα θύματα εγκλημάτων που διαπράττονται μόνο στον δημόσιο χώρο(εγκλήματα του δρόμου όπως κλοπές, ληστείες, σωματικές κακοποιήσεις κλπ), μεταχειρίζεται την έννοια της ευθύνης για το δράστη και σε ότι αφορά τη σχέση της με την ποινική δικαιοσύνη υιοθετεί την ανταποδοτική λειτουργία της ποινής (τιμωρία του δράστη).

Η ριζοσπαστική θυματολογία (όρος που εισήγαγε ο Friedrichs D, 1983) επηρεάστηκε από τη ριζοσπαστική εγκληματολογία σε ότι αφορά τον ορισμό και την αντιμετώπιση του θύματος από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Οι βασικές θέσεις της ριζοσπαστικής θυματολογίας αφορούν την αντιμετώπιση του θύματος από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και την ανάλυση του κοινωνικού στερεότυπου του θύματος. Τονίζεται ιδιαίτερα ο θυματογενετικός ρόλος του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης , με κυρίαρχη έννοια –κλειδί το κοινωνικό στερεότυπο του θύματος.(δηλαδή το αθώο θύμα συγκεκριμένων και επιλεκτικών εγκλημάτων όπως οι διαρρήξεις, οι ληστείες, οι βιασμοί κλπ). Οι εκπρόσωποι αυτής της προσέγγισης θεωρούν ότι η θέση του θύματος καθορίζεται από το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης (εισαγγελέας, κατήγοροι), ενώ το ίδιο το θύμα της εγκληματικής πράξης θυματοποιείται από τις πρακτικές του κράτους (στιγματισμός του θύματος από τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο) και τα Μ.Μ.Ε που προβαίνουν με αυτόν τον τρόπο σε μια δευτερογενή θυματοποίηση των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών (ιδίως των σεξουαλικών εγκλημάτων).

Η κριτική θυματολογία ασχολείται με τη διαδικασία χαρακτηρισμού του θύματος ως τέτοιο. Ενδιαφέρεται για την κατανόηση των διαδικασιών θυματοποίησης εγκληματικών πράξεων, ειδικότερα στην αναζήτηση παραγόντων που θυματοποιούν ορισμένες πληθυσμιακές ή κοινωνικές κατηγορίες ατόμων και πώς τα ίδια τα θύματα αντιλαμβάνονται τη θέση στην οποία περιέρχονται εξαιτίας εγκληματικών ενεργειών σε βάρος τους. Στο πλαίσιο της κριτικής θυματολογίας αναπτύχθηκαν τρία θεωρητικά ρεύματα:

i) Η φεμινιστική θυματολογία η οποία εξειδικεύεται με τις μορφές θυματοποίησης των γυναικών.

ii) Ο ριζοσπαστικός αριστερός ρεαλισμός (Radical left realism) ο οποίος θέτει τα γεγονότα της θυματοποίησης σε συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο και ενδιαφέρεται για τον τρόπο που τα υποκείμενα εγκληματικών πράξεων βιώνουν τη θυματοποίησή τους.

iii) Η Νέα θυματολογία (κύριο εκπρόσωπο της κατεύθυνσης τον Fattah Ezzat). Η κατεύθυνση αυτής της θυματολογικής προσέγγισης δίνει βαρύτητα στην πολιτισμική σχετικότητα της θυματοποίησης ως έννοια. Το ιδεολογικό περιεχόμενο αυτής της θυματολογικής κατεύθυνσης επικεντρώνεται στη σχετικότητα των αξιών, των ιδεών, των αντιλήψεων και πεποιθήσεων στον ανθρώπινο πολιτισμό και στους ίδιους τους ανθρώπους. Επεκτείνοντας το σκεπτικό της πολιτισμικής σχετικότητας σε σχέση με τη θυματοποίηση ο

εκπρόσωπος αυτού του ρεύματος διατυπώνει μια νέα κατηγορία θυμάτων εκείνα που κατασκευάζονται από το νόμο,(όπως για παράδειγμα οι νέοι που αντιμετωπίζονται ως θύματα στην περίπτωση απαγόρευσης χρήσης αλκοόλ) ενώ αγνοείται το υποκειμενικό βίωμα και εμπειρία του ατόμου που κατασκευάζεται νομικά ως θύμα.

β) Η πολυπαραγοντική προσέγγιση.

Η αδυναμία εξήγησης του εγκληματικού φαινομένου ικανοποιητικά από έναν και μόνο παράγοντα (μονο-παραγοντική προσέγγιση) ώθησε ορισμένους επιστήμονες στο να προτείνουν συνδυασμό παραγόντων που επιδρούν και αλληλεπιδρούν(βιολογικούς, ψυχολογικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς) στην εγκληματογένεση. Στην κατηγορία της πολυπαραγοντικής ερμηνείας του εγκληματικού φαινομένου ανήκουν οι περιπτώσεις των Αμερικανών Healey W (19150 και του ζεύγους Glueck (1950). Η προσέγγιση αυτή δέχθηκε πολλές επικρίσεις, μεταξύ των οποίων, ότι δεν αποτελεί θεωρία, αλλά μια άλλη οπτική αντιμετώπισης στην ερμηνεία του εγκλήματος που συνδυάζει δυο ή περισσότερες επιστήμες(διεπιστημονική προσέγγιση) για την ερμηνεία του, και ως εκ τούτου δεν περιλαμβάνεται στα συγγράμματα της εγκληματολογίας.⁴²

Γ. Ο κοινωνικός έλεγχος της αποκλίνουσας και παραβατικής - εγκληματικής συμπεριφοράς.

Ι. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Η κοινωνικοποίηση αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η εκμάθηση των κοινωνικών κανόνων και αξιών. Μέσα από τους φορείς κοινωνικοποίησης (κράτος, οικογένεια, σχολείο, παρέες-φιλίες, στρατός, θρησκεία, Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας) και τους μηχανισμούς που αυτοί διαθέτουν-τις εντολές και συστάσεις, την ταύτιση, το παράδειγμα, την κοινωνική αξιολόγηση της συμπεριφοράς - επιδιώκεται η αφομοίωση των κοινωνικών κανόνων, από το άτομο- μέλος της κοινωνίας, η εναρμόνιση του ατομικού στο κοινωνικό, η προσαρμογή του ατομικού παράγοντα στις κοινωνικές νόρμες και επιταγές. Με απλά λόγια, σκέψου και δράσε όπως και οι άλλοι .Η αποτελεσματικότητα της κοινωνικοποίησης καθορίζεται από το βαθμό αφομοίωσης, εσωτερίκευσης και πειθαρχίας του ατόμου στις κοινωνικές αξίες και τους κανόνες. Θεωρείται πώς η κοινωνικοποίηση έχει πετύχει το στόχο της στο βαθμό που το άτομο αναπτύσσει μια εσωτερική μορφή ελέγχου (αυτό-έλεγχο) και από μόνο του εκδηλώνει μια υπακοή είτε γιατί αποδέχεται τους κοινωνικούς κανόνες ως λογικούς και αναγκαίους⁴³ είτε γιατί

⁴² Βλ σχετικά Σπινέλλη Δ.Κ., ό. π σσ 285- 286 , επίσης Χάιδου Α., ό. π σσ 251-263.

⁴³ Στην περίπτωση αυτή μιλάμε για τον άμεσο εσωτερικό έλεγχο που σχετίζεται με τα αισθήματα ενοχής, τύψεων και ντροπής που εκδηλώνει ένα άτομο λόγω της πίστης του στους κοινωνικούς κανόνες ,ως το αποτέλεσμα μιας πετυχημένης αποτελεσματικής κοινωνικοποίησης βλ σχετικά Χάιδου Α., ό. π σελ 44.

φοβάται την τιμωρία που θα υποστεί, αν τους αγνοήσει ή τους παραβεί⁴⁴. Γενικά, υποστηρίζεται ότι όσο μεγαλύτερη είναι η αφομοίωση και αποδοχή των κυρίαρχων κανόνων και αξιών από το άτομο τόσο πιο αποτελεσματική θα είναι η κοινωνικοποίηση του. Στην περίπτωση που η κοινωνικοποίηση δε μπορεί να πετύχει το στόχο της δηλαδή, να μεταδώσει τα καθιερωμένα πρότυπα συμπεριφοράς στους κοινωνούς τότε αναλαμβάνει ο κοινωνικός έλεγχος. Ο κοινωνικός έλεγχος επομένως, λειτουργεί συμπληρωματικά στο ρόλο της κοινωνικοποίησης και μάλιστα εξαναγκαστικά στο να εξασφαλίσει ή να επιβάλλει την πειθαρχία στην τήρηση των κοινωνικών κανόνων. Υπό την έννοια αυτή ο κοινωνικός έλεγχος αποτελεί συστατικό στοιχείο και γνώρισμα της οργανωμένης κοινωνίας, συνιστά το σύνολο των πολιτισμικών προτύπων, κοινωνικών συμβόλων και πρακτικών και παράλληλα το μηχανισμό αποτροπής και καταπολέμησης ατομικών και κοινωνικών διαφορών, αντιθέσεων, συγκρούσεων και εντάσεων ανάμεσα σε άτομα και κοινωνικές ομάδες ⁴⁵.

Η άσκηση του κοινωνικού ελέγχου γίνεται σε δυο επίπεδα. Το πρώτο αφορά στον κατασταλτικό του χαρακτήρα και το δεύτερο στο προληπτικό του ρόλο. Ο κατασταλτικός χαρακτήρας του κοινωνικού ελέγχου έχει στόχο την επαναφορά των ατόμων που δεν υπακούουν, δεν πειθαρχούν στα ισχύοντα και αποδεκτά πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς. Βασικός κατασταλτικός μηχανισμός είναι οι αρνητικές κυρώσεις του κοινωνικού ελέγχου οι οποίες περιλαμβάνουν κάθε είδους κυρωτικές συνέπειες, τιμωρίες ή ποινές. Ο κοινωνικός έλεγχος που, για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση των μελών της κοινωνίας στους κανόνες της, χρησιμοποιεί αρνητικές κυρώσεις (αποδοκιμασίες, απαγορεύσεις, τιμωρίες) ονομάζεται αρνητικός κοινωνικός έλεγχος. Από την άλλη, ενδεχόμενος κοινωνικός έλεγχος ονομάζεται ο εν δυνάμει κοινωνικός έλεγχος. Ο ενδεχόμενος κοινωνικός έλεγχος αποτελεί κίνητρο για την εκδήλωση κάποιας συμπεριφοράς(υπόσχεση επιβράβευσης) ή παράγοντα αναστολής (συγκράτησης) της συμπεριφοράς (απειλή τιμωρίας ή ποινής).

Εκτός από τις αρνητικές κυρώσεις με τις οποίες συνδέεται ο κοινωνικός έλεγχος αυτός εκφράζει και την επιδοκιμασία οποιασδήποτε μορφής (επιβράβευση) που απευθύνεται σε άτομα και ομάδες τα οποία προβαίνουν σε αποδεκτές μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς (αυτοθυσία για να σωθεί το θύμα μιας ληστείας ή ένας αυτόχειρας, επιστροφή χρημάτων σε εκείνον που τα απώλεσε κλπ). Στην περίπτωση αυτή μιλάμε για θετικό κοινωνικό έλεγχο. Επομένως, με βάση όσα εκτέθηκαν παραπάνω ο κοινωνικός έλεγχος ο οποίος ασκείται είτε με τιμωρία είτε με επιβράβευση της συμπεριφοράς ονομάζεται ενεργός κοινωνικός έλεγχος.

⁴⁴ Αφορά στην περίπτωση του έμμεσου αυτοελέγχου που είναι ενσωματωμένος στο άτομο το οποίο λογικά και συναισθηματικά τείνει σε μια κομφορμιστική συμπεριφορά .βλ Χάϊδου Α., ό .π σελ 44.

⁴⁵ Λαμπροπούλου Π.Ε., ό. π σελ 78

Εκτός από την εσωτερική μορφή ελέγχου που αναφέρθηκε πιο πάνω διακρίνουμε άλλα δυο είδη κοινωνικού ελέγχου που αποτελούν τον εξωτερικό κοινωνικό έλεγχο και συνίσταται στον άτυπο (ανεπίσημο) και τυπικό (επίσημο) κοινωνικό έλεγχο στην περίπτωση παραβίασης κοινωνικών και δικαιικών κανόνων.

Την πιο σοβαρή μορφή κοινωνικού ελέγχου αποτελεί ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος. Αυτός ασκείται με γραπτούς κανόνες που ισχύουν για όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες (γενικοί) και προβλέπει τις συγκεκριμένες αρνητικές κυρώσεις ή επιβραβεύσεις, τους θεσμούς και τη διαδικασία εφαρμογής των κυρώσεων σε συμπεριφορές που προηγουμένως έχουν γενικά και αφηρημένα χαρακτηριστεί σημαντικές και ουσιώδεις για το κοινωνικό σύνολο⁴⁶. Με άλλα λόγια ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος εφαρμόζεται από τους ποινικούς νόμους οι οποίοι συνιστούν το γραπτό δίκαιο μιας κοινωνίας και ασκείται με προκαθορισμένους τρόπους και μέσα από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου, την αστυνομία, την εισαγγελία και τα δικαστήρια. Οι νομικές παρανομίες θεωρούνται οι πλέον σοβαρές παραβάσεις στο πλαίσιο λειτουργίας της κοινωνίας, περιλαμβάνουν διάφορα αδικήματα (κατά της ζωής, της περιουσίας, της ιδιοκτησίας, οικονομικά εγκλήματα κλπ) και τιμωρούνται ανάλογα με τη βαρύτητα της άδικης πράξης με πρόστιμα χρηματικά, χρηματικές ποινές, επανορθωτικές ποινές έως στερητικές της ελευθερίας όπως η κράτηση και η φυλάκιση και για κάποιες χώρες με την επιβολή της θανατικής ποινής.

Ειδικοί κοινωνικοί κανόνες αφορούν επίσης στη ρύθμιση της συμπεριφοράς και στον πειθαρχικό έλεγχο κοινωνικών ομάδων σε καθορισμένο κοινωνικό περιβάλλον, όπως ισχύει, για παράδειγμα, για τους μαθητές στο σχολείο (σχολικός κανονισμός- σχολικοί κανόνες).

Η κοινωνική αντίδραση σε παραβίαση άγραφων ή γραπτών κανόνων δεν εκφράζεται μόνο τυπικά και επίσημα. Η εκδήλωσή της από μεμονωμένα άτομα ή διάφορες κοινωνικές ομάδες (παρέες, φίλοι, επαγγελματίες, πολιτικά πρόσωπα κλπ) περιλαμβάνει διάφορες εκδηλώσεις ,αυθόρμητες ή μη που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών λεκτικών και εξωλεκτικών. Ανάμεσα τους περιλαμβάνονται η κριτική, ο σχολιασμός, άμεσες ή έμμεσες υποδείξεις, εκφράσεις αποδοκιμασίας, χλευασμός, χειρονομίες και μορφασμοί.

Ο κοινωνικός έλεγχος της μορφής αυτής δεν είναι νομικά προσδιορισμένος γι' αυτό και ονομάζεται άτυπος και βασίζεται στα ήθη και τις παραδόσεις του συνόλου, στο περί ηθικής και δικαίου «αίσθημα» της κοινωνίας, στην αντίληψη της «κοινής γνώμης» για ότι θεωρεί απαράδεκτη, επιλήψιμη και καταδικαστέα συμπεριφορά. Σε αρκετές περιπτώσεις ο κοινωνικός εξευτελισμός και διασυρμός, η γελοιοποίηση, η υποτιμητική στάση όπως για παράδειγμα η αυστηρή κριτική ή το αρνητικό σχόλιο στην εργασία, το γιουχάισμα ή λυντσάρισμα για τον μακελάρη, μπορεί για κάποιους να είναι πολύ βαρύτερες και σκληρότερες πρακτικές απ' ότι

⁴⁶ Τσαούσης Γ.Δ., ό. π ,σσ 154-156.

οι ποινές και οι τιμωρίες που επιβάλλουν τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (η σύλληψη από την αστυνομία ή η απόφαση του δικαστηρίου). Με την επίδραση των επιστημονικών, τεχνικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών εξελίξεων μεταβάλλονται και διαφοροποιούνται στην κοινωνία οι ιδέες, οι αξίες, οι αντιλήψεις γεγονός που έχει άμεση επίδραση στη λειτουργία του κοινωνικού ελέγχου. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη δυναμική λειτουργία του κοινωνικού ελέγχου είτε με την τυπική του μορφή, το δίκαιο είτε με την άτυπη μορφή (ήθος, έθιμο, συνήθεια) με την οποία βρίσκεται σε αλληλεξάρτηση.

Στο πλαίσιο μιας ριζοσπαστικής θεώρησης και οπτικής θεωρείται μια αρνητικά φορτισμένη έννοια η οποία περιλαμβάνει όχι μόνο τους φανερούς εξαναγκαστικούς κρατικούς μηχανισμούς, αλλά και τα άδηλα στοιχεία με τα οποία ασκείται η κρατική κοινωνική πολιτική (εκπαίδευση, πρόνοια, περίθαλψη) με στόχο την εδραίωση και αναπαραγωγή του status quo⁴⁷.

II. Επίσημος κοινωνικός έλεγχος.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος αποτελεί διαχρονικό μέσο συμμόρφωσης των ανήλικων και ενήλικων πολιτών μιας κοινωνίας σε θεσμοθετημένους κοινωνικούς κανόνες της άρχουσας πολιτικής τάξης.

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος εκφράζει την θεσμοθετημένη κοινωνική αντίδραση στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και ειδικότερα στο έγκλημα. Στόχος του δεν είναι μόνο η παρεμπόδιση της παραβατικής -εγκληματικής συμπεριφοράς αλλά και ο περιορισμός της με τη διατήρηση του ελέγχου της για τη διασφάλιση της σταθερότητας των κοινωνικών κανόνων και επομένως της κοινωνικής ευταξίας και ειρήνης. Οι ποινικοί κανόνες λειτουργούν όχι ανεξάρτητα από τους υπόλοιπους κοινωνικούς κανόνες. Εξάλλου, η δύναμή τους στηρίζεται στην εκμάθηση και εσωτερίκευση κοινωνικών κανόνων και σε ζητήματα που αφορούν στην αποκλίνουσα συμπεριφορά μακριά από το ποινικό σύστημα. Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος διαφοροποιείται από τον ανεπίσημο τόσο ως προς το αντικείμενο (το έγκλημα) όσο και ως προς τα μέσα που χρησιμοποιεί (ποινές).

Η στρατηγική ελέγχου του εγκλήματος έχει αμφίσημο νόημα. Αφενός, την γενική πρόληψη αφετέρου την ειδική πρόληψη. Η γενική πρόληψη αναφέρεται στο κοινωνικό σύνολο εν γένει και αποβλέπει από τη μία στον εκφοβισμό του υποψήφιου δράστη από παράνομες συμπεριφορές ή πράξεις και στον παραδειγματισμό του κοινωνικού συνόλου (αρνητική γενική πρόληψη) από την άλλη στην έμμεση διαπαιδαγώγηση του κοινωνικού συνόλου από την αποδοκιμασία της πράξης για την σταθερότητα και λειτουργία των ποινικών κανόνων (θετική γενική πρόληψη).

⁴⁷ Χάιδου Αν., *Εγκληματικότητα Ανηλίκων, Αιτιολογικές προσεγγίσεις και κοινωνικός έλεγχος*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ 36.

Οι τρεις αλληλοεξαρτώμενες βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να ισχύουν ώστε να λειτουργήσει ο εκφοβισμός του δράστη αφορούν στη γνώση του κανόνα, την παρακίνηση προς μια συμπεριφορά σύμφωνη με το νόμο και τέλος την αναμονή αρνητικών συνεπειών.

Η ειδική πρόληψη έχει εξατομικευμένη ποινική αντιμετώπιση, εστιάζει επομένως στο συγκεκριμένο παραβάτη και με τον τρόπο αυτό αποβλέπει αφενός στην προστασία του κοινού συμφέροντος από το δράστη (προσωρινή ή μόνιμη εξουδετέρωση με περιορισμό της ελευθερίας σε ειδικό χώρο, προσωποποίηση της ποινής με άλλα μέτρα, θανατική ποινή) αφετέρου στην μελλοντική σύννομη συμπεριφορά του δράστη⁴⁸.

Σήμερα με τις αλλαγές οι οποίες συντελούνται σε παγκόσμιο αλλά και εθνικό κοινωνικο-πολιτικό και οικονομικό επίπεδο με την παγκοσμιοποίηση της αγοράς και της οικονομίας που επιφέρει αυξανόμενη φτωχοποίηση των εθνικών πληθυσμών, ανεργία και όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, τους πολέμους για την παγκόσμια κυριαρχία, την τρομοκρατία-αντιτρομοκρατία και τις τοπικές αλλά και εμφύλιες πολεμικές συρράξεις που οδηγούν σε μεταναστευτικά ρεύματα προς διάφορες κατευθύνσεις με τα γνωστά επακόλουθα αποτελέσματα αρκετά εθνικά κράτη, διαπιστώνεται, αντί να επικεντρώνονται σε προσπάθειες που κατατείνουν στην προστασία των οικονομικά και κοινωνικά αδυνάτων πολιτών, ενδυναμώνουν τον κοινωνικό έλεγχο και καταφεύγουν στην εγκληματοποίηση και ποινικοποίηση συμπεριφορών (κατάχρηση της ποινικής καταστολής), που αποβλέπουν σε κοινωνική αντίδραση των πολιτών κάθε μορφής με το πρόσχημα της αντικοινωνικής και επικίνδυνης συμπεριφοράς, και κατ' αυτόν τον τρόπο οδηγούνται στην καταπάτηση και παραβίαση μέρους δικαιωμάτων του ανθρώπου⁴⁹.

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος απέναντι στην παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων εξαρτάται από το συγκεκριμένο πλαίσιο αντίδρασης που η κοινωνία υιοθετεί και αφορά είτε στην ατομική ευθύνη και μεταχείριση του δράστη, είτε στην αντίληψη που θεωρεί υπεύθυνες για τη νεανική παραβατικότητα τις υποπολιτισμικές πιέσεις της νεανικής συμπεριφοράς (φιλελεύθερη μεταρρύθμιση) ή τέλος στη ριζοσπαστική αντίληψη που επικεντρώνεται στην ευθύνη της συνολικής κοινωνίας και των θεσμών κοινωνικής αντίδρασης στην παραβατικότητα των νέων. Στη χώρα μας κυριαρχεί η αντίληψη της ατομικής μεταχείρισης του ανήλικου δράστη με κάποια στοιχεία από την φιλελεύθερη μεταρρύθμιση, επιπλέον οι διαδικασίες αντιμετώπισης δε διαφέρουν από εκείνες που ισχύουν για τους ενήλικες δράστες⁵⁰.

2. Φορείς επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

⁴⁸ Λαμπροπούλου Π.Ε., ό. π σσ 123-158

⁴⁹ Χάιδου Αν., ό. π σελ 59. βλ επίσης Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Η ήττα των νικητών. Ιράκ, Λίβανος, Παλαιστίνη, Αφγανιστάν*, Αθήνα, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου Για Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2007, σελ 19.

⁵⁰ Χάιδου Αν., ό. π σσ 61-62

Την ευθύνη της εγκληματικότητας των ανηλίκων στην χώρα μας έχει το σύστημα ποινικής Δικαιοσύνης . Τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου που επιλαμβάνονται της ανήλικης παραβατικότητας είναι τα όργανα της πολιτείας και ειδικότερα, η αστυνομία, η εισαγγελία, τα δικαστήρια η υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων, οι εταιρείες προστασίας ανηλίκων, τα ιδρύματα αγωγής ανηλίκων και τα ειδικά (σωφρονιστικά) καταστήματα κράτησης νέων⁵¹.

α) Η αστυνομία.

Αποτελεί τον κινητήριο μοχλό του συστήματος ποινικής Δικαιοσύνης. Ο ρόλος της είναι αφενός προληπτικός αποτρέποντας τις παραβάσεις του νόμου αφετέρου κατασταλτικός με τον εντοπισμό και τη σύλληψη του ποινικού παραβάτη⁵². Τα όργανα της αστυνομίας με την ιδιότητα του ανακριτικού υπαλλήλου δέχονται μηνύσεις και εγκλήσεις για ανήλικο που κατηγορείται για δράστης και εκτελούν ανακριτικές πράξεις ύστερα από εντολή της εισαγγελικής αρχής .Ενεργούν επίσης χωρίς εισαγγελική παραγγελία σε περιπτώσεις αυτόφωρου αδικήματος. Σύμφωνα με πρόσφατο νόμο⁵³ που ψηφίσθηκε από το Κοινοβούλιο η Διεύθυνση Ασφάλειας του Κλάδου Ασφάλειας της Αστυνομίας (άρθρο 17, παρ 3ι) μεριμνά για την προστασία των ανηλίκων και η Διεύθυνση Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος (ίδιο άρθρο ,παρ 11) με τοπική αρμοδιότητα σε όλη την επικράτεια έχει ως αποστολή, εκτός των άλλων, ιδίως την εξιχνίαση και δίωξη των εγκλημάτων που διαπράττονται κατά των ανηλίκων. Πριν τη ψήφιση του πρόσφατου νόμου ,το έργο της πρόληψης και καταστολής της παραβατικότητας των ανηλίκων είχε αναλάβει αποκλειστικά το Τμήμα Ανηλίκων της Διεύθυνσης Ασφάλειας της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής⁵⁴.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί η νέο-συντηρητική στάση που εκφράζεται στην ρεαλιστική εγκληματολογική θεωρία της “Νέας Δεξιάς” (Right Realism) για τη σημασία της ασφάλειας. Αυτή, ιδιαίτερα μετά την οικονομική καπιταλιστική κρίση της δεκαετίας του 1970 αναπτύσσει φιλελεύθερα επιχειρήματα τα οποία προσαρμόζει – κατ’αναλογία της εφαρμογής προγραμμάτων ιδιωτικοποίησης της οικονομίας για την αντιμετώπιση της μείωσης κρατικών εξόδων- στο θέμα πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας, λόγω της αναποτελεσματικότητας

⁵¹ Χάιδου Αν., ό. π σσ 63-68

⁵² Λαμπροπούλου Π.Ε., ό. π σελ 206

⁵³ Ν 4249 /2014 (Φ.Ε.Κ 73/24-3-2014 τ Α) “ Αναδιάρθρωση της Ελληνικής Αστυνομίας ,του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας , αναβάθμιση υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις”.

⁵⁴ Για τις διατάξεις που αφορούν στη δομή και τις δράσεις της Ελληνικής Αστυνομίας αναφορικά με τους ανήλικους βλ Δημόπουλος Χ, Κοσμάτος Κ., *Δίκαιο Ανηλίκων Θεωρία και Πράξη* , Αθήνα , Νομική Βιβλιοθήκη,2011, σσ 182-183.

Επίσης, στο σύγγραμμα Σπινέλλη Κ. Δ Τρωϊάνου Α-Λ., *Δίκαιο Ανηλίκων Ποινικές Ρυθμίσεις και Εγκληματολογικές Προεκτάσεις*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1987 ,σσ 64-69 μπορεί να βρει κανείς στοιχεία για τα καθήκοντα των αστυνομικών οργάνων και για το ενδιαφέρον θέμα που εξετάζει την ίδρυση της αστυνομίας ανηλίκων

των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Διαμορφώνει με αυτόν τον τρόπο ένα μοντέλο κοινωνικού ελέγχου στη βάση εμπορευματοποίησης ελέγχου του εγκλήματος, όπου η ασφάλεια δεν αποτελεί κοινωνικό αγαθό, αλλά νοείται σαν εμπόρευμα και λειτουργεί σύμφωνα με το νόμο της ζήτησης και της προσφοράς και πλέον γίνεται λόγος για ιδιωτική αστυνόμευση (εταιρείες) ή ιδιωτική ασφάλεια⁵⁵ και όχι για ασφάλεια του πολίτη⁵⁶. Το άκρον άωτον συνδυασμού φιλελεύθερης (οικονομικής) λογικής με εκμετάλλευση δημόσιας θέσης (κατάχρηση εξουσίας δημόσιου υπαλλήλου) αποτέλεσαν οι καταγγελίες του προέδρου της Π.Ο.ΑΣ. Υ, που είδαν το φώς της δημοσιότητας⁵⁷ για τις δραστηριότητες του προέδρου της Ένωσης Αστυνομικών Αττικής, σύμφωνα με τις οποίες ο τελευταίος είχε ιδρύσει εταιρεία σεκιούριτι στην οποία απασχολούνταν αστυνομικοί.

β) Η εισαγγελία.

Αποτελεί τη διώκουσα αρχή και το έργο της είναι η ποινική δίωξη. Η εισαγγελική αρχή λαμβάνει γνώση της εγκληματικής πράξης είτε από την αστυνομία- η οποία υποχρεούται να την ενημερώνει- είτε από ιδιώτες που μήνυσαν για αδικήματα στα οποία υπήρξαν θύματα ή έλαβαν γνώση. Ο εισαγγελέας είτε ασκεί ποινική δίωξη και παραπέμπει την υπόθεση στην δικαιοσύνη είτε βάζει την υπόθεση στο αρχείο στην περίπτωση που η μήνυση ή η αναφορά είναι αβάσιμη σύμφωνα με τον νόμο ή όταν το περιεχόμενό της στερείται ουσίας⁵⁸. Αυτή είναι και η διαφορά του ρόλου του (ευχέρεια για μη άσκηση δίωξης) με εκείνον της αστυνομίας που υπόκειται στην υποχρέωση της δίωξης. Στο πεδίο της προδικασίας περιλαμβάνεται ειδική ρύθμιση για την ύπαρξη ειδικού ανακριτή ανηλίκων.

γ) Τα δικαστήρια .

Οι ποινικές υποθέσεις που αφορούν ανήλικους παραβάτες που φέρονται ως κατηγορούμενοι εκδικάζονται από ειδικά ποινικά δικαστήρια, τα δικαστήρια ανηλίκων τα οποία αν και θεσμοθετούνται από το 1931 η διαδικασία θεσμοθέτησης τους ολοκληρώθηκε το 1955. Τα δικαστήρια ανηλίκων είναι το μονομελές, το τριμελές και το εφετείο ανηλίκων. Οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων ανηλίκων δεν γίνονται δημόσιες για την ιδιωτική προστασία του ανήλικου παράλληλα προβλέπεται και η προστασία της ιδιωτικής ζωής του σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας. Ο δικαστής αποφασίζει τα μέτρα (ποινικές κυρώσεις) που θα επιβάλλει στον

⁵⁵ Για το φαινόμενο της ιδιωτικής ασφάλειας βλ Cusson M., *Σύγχρονη Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σσ 292-319.

⁵⁶ Βλ σχετικά Γεωργούλας Σ., *Παρέκκλιση Ανηλίκων*, Θεωρητική, ερευνητική προσέγγιση και πολιτικές, Αθήνα, ΚΨΜ, 2009, σσ 138-139 και 142-143.

⁵⁷ Βλ σχετικά Λαμπρόπουλος Β.Γ., «Ιδιωτική αστυνομία μέσα στην... ΕΛ. ΑΣ», 9/9/2007, B15159A501 ID: 289193.txt at *TO BHMA* on line, http://tovima.dolnet.gr/print_article.php?e=B&f=15159&m=A50&aa=1

⁵⁸ Βλ σχετικά Λαμπροπούλου Π.Ε., ό. π σελ 195.

ανήλικο παραβάτη λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τη διενέργεια έκθεσης κοινωνικής έρευνας για τον ανήλικο από την υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων⁵⁹.

δ) Η υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων .

Αποτελεί πολύ σημαντικό θεσμό στο πρόβλημα της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των ανηλίκων στην Ελλάδα. Αποτελεί ειδική περιφερειακή υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης⁶⁰ που έχει την έδρα της σε κάθε πρωτοδικείο και εποπτεύεται από το δικαστή ανηλίκων⁶¹. Ο ρόλος τους επικεντρώνεται στον τομέα καταστολής της παραβατικότητας των ανηλίκων και λειτουργεί ελάχιστα ή σχεδόν καθόλου στον τομέα της πρόληψης καίτοι προβλέπεται από το νόμο, λόγω του πολύ μικρού αριθμού επιμελητών.⁶² Η σπουδαιότητα του ρόλου τους αναδεικνύεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας. Διενεργούν κοινωνική έρευνα⁶³ σε υποθέσεις που πρόκειται να εισαχθούν στο δικαστήριο ανηλίκων και υποβάλλουν την τελική έκθεση στο δικαστή.

Ακόμα, ασκούν την επιμέλεια των ανηλίκων σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου, την παρακολούθηση για το αναμορφωτικό μέτρο της επίπληξης, την προστατευτική επίβλεψη ανηλίκων που τοποθετήθηκαν σε ίδρυμα ή απολύθηκαν υπο όρους από καταστήματα κράτησης, τη συνοδεία των ανηλίκων εκτός έδρας σε διάφορες περιπτώσεις (κατηγορούμενοι, μάρτυρες κλπ).

ε) Οι εταιρείες προστασίας ανηλίκων.

Οι Ε.Π.Α λειτουργούν στην έδρα κάθε πρωτοδικείου ως Ν.Π.Δ.Δ που εποπτεύονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Σκοπός τους σύμφωνα με τον νόμο⁶⁴ είναι η παροχή υλικής και κοινωνικής στήριξης, επαγγελματικής κατάρτισης, εκπαίδευσης, πολιτιστικής καλλιέργειας, ψυχαγωγίας ή ακόμα και στέγης σε ανήλικους που τους επιβλήθηκε το αναμορφωτικό μέτρο της επίπληξης, που έχουν απολυθεί από ίδρυμα αγωγής ή κατάστημα κράτησης, που αντιμετωπίζουν

⁵⁹ Χάιδου Αν., ό. π σελ 66. Επίσης , για τη συγκρότηση των δικαστηρίων ανηλίκων και την αρμοδιότητά τους βλ σύγγραμμα Δημόπουλος Χ, Κοσμάτος Κ., ό. π σσ 152-160, επίσης για το σύστημα του δικονομικού ποινικού δικαίου ανηλίκων βλ σύγγραμμα Πιτσελά Α., *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, δ' έκδοση, Αθήνα -Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα ,2002, σσ 253-341.* Ακόμα, στο σύγγραμμα του Καθ Φαρσεδάκη *Παραβατικότητα και Κοινωνικός έλεγχος των Ανηλίκων για την οργάνωση και λειτουργία των Δικαστηρίων Ανηλίκων στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες (Γαλλία, Ελβετία, Βέλγιο κλπ) ,σσ 149- 167.* Επίσης, για το θέμα της δομής και λειτουργίας των δικαστηρίων ανηλίκων βλ σύγγραμμα Σπινέλλη Κ. Δ Τρωϊάνου Α-Λ., ό. π σσ 69-80.

⁶⁰ άρθρο 2 Π.Δ 36/2000 «Περί οργανισμού του Υπουργείου Δικαιοσύνης». Η ίδρυση και συγκρότηση της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων προβλέπεται στο νόμο 2793/1954 και ο κλάδος των επιμελητών ανηλίκων συστήθηκε με το νόμο 3786/ 1976. και σύμφωνα με τον νόμο 1868/1989 προσδιορίζονται τα καθήκοντά τους.

⁶¹ Π.Δ 49/1979 «περί λειτουργίας της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων».

⁶² Βλ σχετικά Γεωργούλας Σ, ό. π σσ 118-121. Ακόμα, η Υ.Ε.Α που θα έπρεπε να λειτουργεί σε 58 πρωτοδικεία , όπως προβλεπόταν στον οργανισμό του Υ.Δ (άρθρο 19 Π.Δ 278/1988) λειτουργούσε τη δεκαετία 1970 μόνο σε 38 πρωτοδικεία δηλαδή σε ποσοστό 65% των πρωτοδικείων της χώρας βλ σχετικά Πιτσελά Α., ό. π σσ 280-281.

⁶³ Αντικείμενο της κοινωνικής έρευνας αποτελεί η συλλογή πληροφοριών και στοιχείων για την προσωπικότητα του παραβατικού ανήλικου (σωματική, ψυχική, συναισθηματική και κοινωνική υγεία του ανήλικου ,το χαρακτήρα, τα διαφέροντα ,τις συνθήκες διαβίωσης , φιλίες κοινωνικές σχέσεις κλπ) καθώς και η αιτιολογημένη και εμπεριστατωμένη πρόταση προς το δικαστή .

⁶⁴ Ιδρύθηκαν με τον νόμο 2724/1940 που αντικαταστάθηκε με το νόμο 2298/1995.

προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής και παρακολούθησης για όσους ανήλικους δεν εγκρίνεται η εισαγωγή τους σε ίδρυμα ανηλίκων και τέλος η δικαστική συνδρομή σε κατηγορούμενους ανήλικους⁶⁵. Παρά το γεγονός ότι τα προγράμματα και οι στόχοι των Ε.Π.Α έχουν κριθεί θετικά στην πράξη δεν επιτελούν τους σκοπούς τους ,αφού οι περισσότερες στερούνται οργανισμού λειτουργίας, λειτουργούν με εθελοντικό προσωπικό και δραστηριοποιούνται κυρίως στις μεγαλουπόλεις, προσφέροντας προσωρινή οικονομική στήριξη στους ανήλικους⁶⁶.

στ) Τα ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων.

Τα Ι.Α.Α αποτελούν χώρους στέρησης της προσωπικής ελευθερίας του ανήλικου για τον οποίον επιβλήθηκε από το δικαστή αυτό το προβλεπόμενο αναμορφωτικό μέτρο⁶⁷. Στα Ι.Α.Α μπορεί να εισαχθούν επίσης ανήλικοι οι οποίοι είτε αντιμετωπίζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής είτε διαβιώνουν σε κοινωνικό περιβάλλον ατόμων τα οποία τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις και εφόσον υπάρχει γνωμάτευση του επιμελητή ανηλίκων ότι δεν είναι εφικτή ή σκόπιμη η ένταξή τους σε προνοιακό ίδρυμα φιλοξενίας ανηλίκων. Στις περιπτώσεις αυτές τα Ι.Α.Α αναλαμβάνουν τη γονική μέριμνα του ανήλικου και έχουν ως αποστολή την κοινωνική στήριξη ,την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση των ανηλίκων αυτών⁶⁸.

Στη χώρα μας το μόνο Ι.Α.Α που λειτουργεί σήμερα είναι αυτό στην Νέα Ιωνία Βόλου⁶⁹. Πάντως, για τις προϋποθέσεις καταλληλότητας , λειτουργίας αλλά και σκοπιμότητας των Ι.Α.Α έχει ασκηθεί ιδιαίτερα σκληρή κριτική από ειδικούς επιστήμονες ,το συνήγορο του πολίτη, Συλλόγους και Φορείς, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας αλλά και την ίδια την εκτελεστική εξουσία⁷⁰.

ζ) Τα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων.

⁶⁵ Ν2298/2995 (άρθρο 18 παρ 2) όπως τροποποιήθηκε με το Ν2331/1995 (άρθρο 13 παρ 2)

⁶⁶ Για τις Ε.Π.Α βλέπε σχετικά συγγράμματα Φαρσεδάκης Ι , ό. π σσ 165-166 Χάιδου ό. π σσ 65-66 , Γεωργούλας Σ. ό. π σσ 113-114 , Πιτσελά Α, ό. π σελ 285.

⁶⁷ Η λειτουργία των Ι.Α.Α (πρώην αναμορφωτικά καταστήματα ανηλίκων) διέπεται από το άρθρο 17 του Ν2298/1995 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 10 του Ν3860/2010 και αποτελούν περιφερειακή υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

⁶⁸ Βλ σχετικά Δημόπουλος Χ Κοσμάτος Κ., ό. π σσ 75-78 , επίσης Χάιδου Α, ό. π ,σσ 79-80, και 113-116 ,επίσης Γεωργούλας Σ ό. π σσ 121-123 .

⁶⁹ Με το Π.Δ 180/1997 καταργήθηκαν τα Ι.Α.Α Θηλέων Παπάγου και Αρρένων Κορυδαλλού του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

⁷⁰ Με παρέμβαση του Υπουργού Δικαιοσύνης Αν. Πεπονή θα κινηθούν οι διαδικασίες για να βρεθεί οριστική λύση στο ζήτημα που προέκυψε με την ανήλικη μαθήτρια του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου Αμπελοκήπων Γ. Χ που καταδικάστηκε με την υπ αρ 309/8-2-1995 απόφαση του Μ.Δ.Α Αθηνών στο αναμορφωτικό μέτρο του εγκλεισμού στο ίδρυμα Αγωγής Θηλέων Παπάγου για την πράξη της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας. Τρίγκα Ν., «Άδικα με κατηγορούν» *Εθνος* ,11-2-1995, 17.

Αποτελεί την βαρύτερη ποινή που απαγγέλλεται από το Δικαστήριο Ανηλίκων σε ανήλικους δράστες -και συγκαταλέγεται στις στερητικές της ελευθερίας ποινές⁷¹. Αποτελεί κανονική ποινή και εκτίεται μέσα σε ειδικά καταστήματα.

Προϋποθέσεις επιβολής του ποινικού σωφρονισμού /περιορισμού των ανηλίκων αποτελούν η ηλικία του δράστη (ο ανήλικος να έχει συμπληρώσει κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του), το είδος του εγκλήματος που τελέστηκε (κακούργημα με ιδιαίτερα στοιχεία στην τέλεσή του) και η κρίση της αναγκαιότητας επιβολής του ποινικού σωφρονισμού με ειδική αιτιολογία της επιβολής του μέτρου αυτού από την οποία να προκύπτει η ανεπάρκεια επιβολής όλων των άλλων αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων⁷².

Ειδικά καταστήματα κράτησης νέων στη χώρα μας λειτουργούν στην Κασσαβέτεια, στο Βόλο⁷³ και στον Αυλώνα, ενώ στο τμήμα κράτησης νέων στις δικαστικές φυλακές Κορυδαλλού και Θεσσαλονίκης κρατούνται προσωρινά ανήλικοι για μεταγωγές ή για λόγους υγείας. Δεν υπάρχει ειδικό κατάστημα κράτησης νεανίδων, λόγω του μικρού αριθμού κρατουμένων γυναικών, αλλά συγχρωτίζονται με ενήλικες κρατούμενες στο κατάστημα κράτησης γυναικών στον Ελεώνα Θηβών.

Η έκτιση του ποινικού σωφρονισμού ρυθμίζεται από τον Σωφρονιστικό Κώδικα και τον εσωτερικό κανονικό λειτουργίας των ειδικών καταστημάτων κράτησης νέων⁷⁴.

3. Ποινικές κυρώσεις της παραβατικότητας των ανηλίκων - Σύνομη ιστορική αναφορά.

Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής περιόδου, ως ιστορική αφετηρία, τηρείται το εθιμικό δίκαιο (η αντίληψη ότι τα παιδιά αποτελούσαν περιουσιακό αντικείμενο του πατέρα) απέναντι στα ανήλικα παιδιά με ιδιαίτερη αυστηρότητα απέναντι στα κορίτσια. Το 1824 με τον πρώτο ελληνικό ποινικό νόμο ισχύει το ακαταλόγιστο των άδικων πράξεων τους για τα παιδιά μέχρι επτά ετών και μετά από αυτήν την ηλικία έχουν πλήρη ποινική ευθύνη και εξομοιώνονται με τους ενήλικες.

Το 1834 ο ελληνικός ποινικός νόμος αυξάνει το ακαταλόγιστο των άδικων πράξεων απ' ότι ο προηγούμενος μέχρι την ηλικία των δέκα ετών. Μετά από την ηλικία αυτή ο καταλογισμός της ποινικά κολάσιμης πράξης επαφίεται στο δικαστή. Ακόμα και στην περίπτωση που ο ανήλικος αθωωθεί ο δικαστής θα κρίνει αν ο ανήλικος επιστρέψει στο σπίτι του ή θα παραδοθεί για εγκλεισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα για λόγους διαπαιδαγώγησης. Αν ο ανήλικος κριθεί ένοχος τότε του επιβάλλεται μειωμένη μεν ποινή σε σχέση με την ποινή των ενηλίκων χωρίς

⁷¹ Σύμφωνα με το άρθρο 51 του Π.Κ ποινές στερητικές της ελευθερίας είναι η κάθειρξη, η φυλάκιση, ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, ο περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάστημα και η κράτηση.

⁷² Βλ σχετικά Δημόπουλος Χ Κοσμάτος Κ., ό. π σσ 96-102, επίσης Χάιδου Α., ό. π σσ 116-117.

⁷³ Π.Δ 6/1999 βλ σχετικά Φαρσεδάκης Ιακ., *Δίκαιο Ανηλίκων, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ 23.*

⁷⁴ Υ.Α 47503/21-6-2005 « Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας των ειδικών καταστημάτων κράτησης νέων»

όμως ειδική πρόβλεψη σωφρονιστικής μεταχείρισης. Ο ποινικός κώδικας του 1950 αντιμετωπίζει τον ανήλικο με μεταχείριση προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες της ηλικίας του. Κάνει διάκριση ανάμεσα στους ανήλικους και ονομάζει παιδιά όσους βρίσκονται μεταξύ επτά και δώδεκα ετών και έφηβους από την ηλικία των δεκατριών έως τα δεκαεπτά. Τα παιδιά δεν έχουν καμία ποινική ευθύνη, ενώ οι έφηβοι μόνο εφόσον κριθούν επικίνδυνοι. Ακόμα, είναι δυνατόν παιδί ή και έφηβος να εγκλεισθεί σε ίδρυμα αγωγής για λόγους κοινωνικούς(εγκατάλειψη) ή συμπεριφοράς. Ακόμα, επιβάλλονται θεραπευτικά μέτρα (εισαγωγή σε κατάλληλο κατάστημα) όταν απαιτείται ειδική μεταχείριση για λόγους ηθικούς, πνευματικούς, σωματικής και ψυχικής υγείας ,εξαιτίας της κατάχρησης εξαρτητικών ουσιών, αλκοόλ .

Ο ποινικός κώδικας που ισχύει σήμερα⁷⁵ για τους ανήλικους διέπεται από τις αρχές που εκφράζονται στο Σύνταγμα μας όσο και σε ειδικά νομοθετήματα⁷⁶. Η επίσημη διατύπωση για τους ανήλικους δράστες αξιόποινων πράξεων στον Π.Κ μετατράπηκε από «ανήλικοι εγκληματίες» που ήταν πριν από την αντικατάστασή του με το Ν3189/2003⁷⁷ σε «ειδικές διατάξεις για ανηλίκους».

Ανήλικοι θεωρούνται πλέον όσοι έχουν κατά τη διάρκεια τέλεσης της αξιόποινης πράξης ηλικία μεταξύ του όγδοου και του δέκατου όγδοου έτους συμπληρωμένων. Παράλληλα καταργείται η διάκριση των ανηλίκων σε παιδιά και έφηβους, γιατί θεωρείται πως η έννοια της ωριμότητας έχει χαρακτήρα εξατομικευμένο και όχι γενικευτικό. Ακόμα, δεν καταλογίζεται σε ανήλικο αξιόποινή πράξη όταν τελείται από παιδί ηλικίας οκτώ έως δεκατριών ετών⁷⁸.

⁷⁵ Όγδοο κεφάλαιο ,άρθρα 121-133 του Π.Κ όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 1 του Ν 3189/2003 «Αναμόρφωση της ποινικής Νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις» που φέρει τον τίτλο ειδικές διατάξεις για ανηλίκους ενώ στη συνέχεια τροποποιήθηκαν οι διατάξεις του με τα άρθρα 2 και 3 του Ν 3860 /2010 «Βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες , πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων». βλ Δημόπουλος Χ Κοσμάτος Κ., η ισχύουσα ποινική μεταχείριση των ανηλίκων ό. π σσ 45-52 .

⁷⁶ Η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (Ν 2101/1992, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών (Ν2502/1997), το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Ν2462/1997) και άλλα διεθνή κείμενα μη συμβατικού χαρακτήρα και υποχρεωτικής ισχύος όπως είναι οι στοιχειώδεις κανόνες για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης σε νεαρά άτομα (1985) , οι κατευθυντήριες γραμμές για την πρόληψη της παραβατικότητας νεαρών ατόμων (1990), κανόνες για την προστασία νεαρών ατόμων στερημένων της ελευθερίας τους (1990) βλ Χάϊδου Αν., ό. π σσ72-74. Δημόπουλος Χ Κοσμάτος Κ., ό. π σσ 58-84.

⁷⁷ Σύμφωνα με τον καθηγητή Εγκληματολογίας Μαγγανά Αντ :ο τίτλος του νόμου είναι περιορισμένης εμβέλειας εφόσον άπτεται μόνο της καταστολής και όχι της πρόληψης. Ακόμα οι αρμοδιότητες μοιράζονται μεταξύ δικαστηρίου ,εισαγγελίας και επιμελητών ανηλίκων, έτσι η αντιμετώπιση παραμένει αποσπασματική. Λείπει η αναγνώριση μιας κεντρικής αρχής με περιφερειακά γραφεία που θα συγκεντρώνει όλες τις υποθέσεις ανηλίκων και θα κατευθύνει τον ανήλικο στα προγράμματα ή τη θεραπεία που θα επιλεγούν, Μαγγανάς Α., «παραβατική συμπεριφορά ανηλίκων» στο: Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ231.

⁷⁸ Άρθρο 126του Π.Κ παρ 1 όπως αντικαταστάθηκε με τον Ν 3189/2003 «ανήλικοι ποινικώς ανεύθυνου» .Επίσης στην παρ 2 του ίδιου άρθρου του Π.Κ αναφέρονται ότι αν ο ανήλικος δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ,και στην παρ 3 του ίδιου άρθρου ότι ακόμα κι αν ο ανήλικος έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα εκτός αν το δικαστήριο κρίνει από την όλη προσωπικότητά του ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός (άρθρο127),όπως αντικαταστάθηκε με τον παραπάνω νόμο.

Ανήλικος που έχει προβεί σε αξιόποινη πράξη και δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του υποβάλλεται μόνο σε επιβολή αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων⁷⁹.

Ακόμα και μετά την συμπλήρωση του δέκατου πέμπτου έτους της ηλικίας κανόνας είναι η επιβολή αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων και κατ'εξαίρεση επιβάλλεται ο περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα (το οποίο πλέον ονομάζεται ειδικό κατάστημα κράτησης νέων) και εφόσον εκπληρούνται οι προϋποθέσεις του νόμου⁸⁰.

Στη συνέχεια παρατίθενται επιγραμματικά τα μέτρα (ποινές) που επιβάλλονται στον ανήλικο δράστη αξιόποινων πράξεων.

Αναμορφωτικά μέτρα⁸¹

- Η επίπληξη του ανήλικου.
- Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου στους γονείς ή στους επιτρόπους του
- Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου σε ανάδοχη οικογένεια.
- Η ανάθεση της επιμέλειας του ανήλικου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων.
- Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανήλικου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης.
- Η αποζημίωση του θύματος ή κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο.
- Η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο.
- Η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς .
- Η φοίτηση του ανήλικου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης.
- Η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής
- Η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανήλικου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων.
- Η τοποθέτηση του ανήλικου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.

⁷⁹ Παρ 2 άρθρου 126 του Π.Κ όπως αντικαταστάθηκε με τον Ν 3860/2010 « Βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες , πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων»

⁷⁶ Παρ 3 άρθρου 126 του Π.Κ όπως αντικαταστάθηκε με το Ν 3860/2010.

⁸⁰ Παρ 3 άρθρου 126 του Π.Κ όπως αντικαταστάθηκε με το Ν 3860/2010.

⁸¹ Σύμφωνα με το Ν 3189/2003 «αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις» στο άρθρο 122 παρ2 αναφέρεται ότι σε κάθε περίπτωση ως πρόσθετο αναμορφωτικό μέτρο μπορεί να επιβληθούν επιπλέον υποχρεώσεις που αφορούν στον τρόπο ζωής του ανήλικου ή τη διαπαιδαγώγησή του . Ακόμα, σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν δυο ή περισσότερα από τα αναμορφωτικά μέτρα, πλην της τοποθέτησης του ανήλικου σε ίδρυμα αγωγής βλ σχετικά Χάιδου Α., ό. π σσ 75-84 ,επίσης Δημόπουλος Χ Κοσμάτος Κ., ό. π σσ 58-84.επίσης Πιτσελά Α., ό. π σσ188-208.

Θεραπευτικά μέτρα.⁸²

Τα θεραπευτικά μέτρα που μπορεί να διατάξει το δικαστήριο είναι :

- Η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανήλικου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια.
- Η ανάθεση της επιμέλειας του ανήλικου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων.
- Η παρακολούθηση συμβουλευτικού, θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο.
- Η παραπομπή του ανήλικου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα.

Περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων.

Ο ποινικός σφραγισμός ή καλύτερα ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων αποτελεί το έσχατο μέτρο της μεταχείρισης για τους ποινικά υπεύθυνους ανήλικους⁸³, μια ποινή στερητική της ελευθερίας και επιβάλλεται μόνο σε ανήλικους οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους και εφόσον η πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος, θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας, στρέφεται κατά της ζωής, ή της σωματικής ακεραιότητας ή τελείται κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση. Η απόφαση του δικαστηρίου, πρέπει να περιέχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία από την οποία να προκύπτει για ποιο λόγο τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανήλικου⁸⁴.

III. Ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος .

Ο άτυπος ή ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος είναι ο μη θεσμοθετημένος έλεγχος ο οποίος ασκείται από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου, πλην των επίσημων σε συμπεριφορά που παρεκκλίνει από τα καθιερωμένα κοινωνικά πρότυπα. Μπορεί να ασκείται από μεμονωμένα άτομα ή σύνολα ανθρώπων γνωστών ή άγνωστων κατά συγκεκριμένου προσώπου ή κατηγορίας ανθρώπων στο δρόμο, στη γειτονιά ή στη συνοικία και σε οποιοδήποτε χώρο κοινωνικής συνέντευξης ή συνάθροισης σε ετερόκλητες κοινωνικές ή λοιπές δραστηριότητες. Ο ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος δεν περιβάλλεται συγκεκριμένη μορφή σε ότι αφορά τη διατύπωση και

⁸² Σύμφωνα με τον Ν3189/2003 παρ 1 τα θεραπευτικά μέτρα αφορούν σε περιπτώσεις όπου η κατάσταση του ανήλικου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση ιδίως όταν πάσχει από ψυχική ασθένεια, τελεί σε νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή πάσχει από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση οινόπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλλει με δικές του δυνάμεις ή τέλος αν εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη.

Στην παρ 2 του ίδιου νόμου αναφέρεται ότι τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών. Για την περίπτωση μάλιστα που είναι χρήστης ναρκωτικών ουσιών καθ' έξη στην παρ3 του ίδιου νόμου διατάσσεται ψυχιατρική και εργαστηριακή πραγματογνωμοσύνη .

⁸³ Βλ Πιτσελά Α., επιμέτρηση του περιορισμού σε σφραγιστικό κατάστημα, ό. π σσ 228- 240.

⁸⁴ Παράγραφος 1 του άρθρου 127 του Π.Κ όπως αντικαταστάθηκε με τον Ν 3860 /2010

εξωτερίκευσή του και στις περισσότερες των περιπτώσεων παίρνει χαρακτήρα προσωπικό και εκδηλώνεται είτε θετικά είτε αρνητικά⁸⁵. Όψεις θετικού άτυπου κοινωνικού ελέγχου είναι το χειροκρότημα, ο προφορικός και γραπτός έπαινος, η εμπύχωση, οι επευφημίες, το βραβείο, το δίπλωμα ενώ στις μορφές του αρνητικού άτυπου κοινωνικού ελέγχου συγκαταλέγονται οι βαριές έως και αισχρές προφορικές εκφράσεις, χειρονομίες, η αρνητική έως και προσβλητική κριτική, ο χλευασμός, οι λεκτικές αποδοκιμασίες. Η οικογένεια, η ομάδα των φίλων και συνομηλίκων (peer group) και το σχολείο αποτελούν τους πλέον σημαντικούς φορείς ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου οι οποίοι αναλύονται παρακάτω.

1) Η οικογένεια .

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι ο οικογενειακός θεσμός αποτελεί από τα πρώτα κιόλας χρόνια ζωής ενός παιδιού το πλαίσιο πάνω στο οποίο δομείται η βάση της προσωπικότητάς του. Ο θεσμός της οικογένειας παλαιόθεν αλλά και στη σύγχρονη πραγματικότητα εξακολουθεί να θεωρείται ο πρωταρχικός φορέας κοινωνικοποίησης του ανθρώπου. Η ομάδα της οικογένειας αποτελεί το σύνδεσμο ατόμου-κοινωνίας. Μέσα στην οικογένεια το άτομο επεξεργάζεται συναισθήματα, μαθαίνει αξίες, αφομοιώνει κανόνες, υιοθετεί κοινωνικούς ρόλους. Η οικογένεια λειτουργεί ως το εργαστήριο διερεύνησης, καλλιέργειας και ανάπτυξης πρωτογενούς κοινωνικού υλικού για το νέο άτομο.

Ο Hirschi T, προσπάθησε να ερμηνεύσει τη σχέση μεταξύ νεανικής παραβατικότητας και γονεϊκών πρακτικών ανατροφής μεταφέροντας το μοντέλο της θεωρίας του κοινωνικού ελέγχου σε επίπεδο οικογένειας. Για το σκοπό αυτό βασίστηκε σε παρατηρήσεις σύμφωνα με τις οποίες οι περισσότερες παραβατικές συμπεριφορές συμβαίνουν εκτός της οικογένειας, δεν προέρχονται από τους γονείς και παράλληλα τους προκαλούν αισθήματα αμηχανίας και ενόχλησης. Χρησιμοποιεί ως βασική έννοια την «προσκόλληση» σε σχέση με τις γονεϊκές πρακτικές ελέγχου. Συνδέει τη σχέση του έμμεσου γονεϊκού ελέγχου με την έννοια της εσωτερίκευσης και έτσι καθορίζει ότι ο έμμεσος έλεγχος των γονέων απηχεί το βαθμό που το άτομο έχει αποδεχτεί τους κανόνες και τις αξίες της οικογενειακής κοινωνικοποίησης. Η έννοια της προσκόλλησης αποτελεί για τον Hirschi παράγοντα συναισθηματικού δεσμού μεταξύ γονέων-παιδιού που είναι καθοριστικής σημασίας όχι μόνο στην περίοδο της πρώιμης νεότητας αλλά και στην κατοπινή εξέλιξή του ατόμου είτε είναι παραβατικό είτε όχι. Ο έμμεσος γονεϊκός έλεγχος ουσιαστικά αντιπροσωπεύει την ψυχολογική παρουσία του γονέα τη στιγμή που ο πειρασμός κτυπά την πόρτα. Όπως αναφέρει ο Hirschi η στάση των γονέων στην υιοθέτηση μη παραβατικής συμπεριφοράς από το παιδί έχει να κάνει με τον χρόνο που οι γονείς αφιερώνουν στη σχέση τους με το παιδί και εξαρτάται ακόμη από την στάση που τηρούν στην περίπτωση

⁸⁵ Βλ σχετικά Τσαούσης Γ. Δ., *Η κοινωνία του ανθρώπου Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, γ' έκδοση, Αθήνα, Gutenberg, 1985, σελ 172.

μη εξωτερίκευσης συναισθημάτων ενθάρρυνσης ή αποτροπής για τη συμπεριφορά ή τις πράξεις του παιδιού. Με βάση τις παρατηρήσεις αυτές γίνεται αντιληπτό ότι όσο περισσότερο παιδί και γονείς μοιράζονται εμπειρίες σχέσης τόσο πιο πολύ αυτό λαμβάνει υπόψη του τη γνώμη τους για τις δραστηριότητές του. Με άλλα λόγια, επιβεβαιώνεται η σημασία που διαδραματίζει η «προσκόλληση» στην εκδήλωση της τέλεσης παραβατικής ή μη συμπεριφοράς από το παιδί.

Μια άλλη παράμετρος της θεωρίας του κοινωνικού ελέγχου για την νεανική παραβατικότητα είναι η μελέτη για τη σχέση νεανικής παραβατικότητας με το βαθμό προσκόλλησης του παιδιού στους γονείς του, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνική τάξη των γονέων. Η θεωρία ελέγχου υποστηρίζει την άποψη ότι το παιδί που είναι προσκολλημένο σε ένα γονέα χαμηλής κοινωνικής τάξης έχει τις ίδιες πιθανότητες να εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά με ένα παιδί που προσκολλάται σε έναν γονέα υψηλότερης κοινωνικής τάξης. Στη μελέτη του Hirschi σε οικογένειες που ανήκουν σε κατώτερες κοινωνικά τάξεις τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα αγόρια που είναι στενά προσκολλημένα με έναν παραβατικό πατέρα έχουν τις ίδιες πιθανότητες να γίνουν παραβατικά, σε αντίθεση με τα αγόρια που είναι αποξενωμένα από ένα μη παραβατικό πατέρα. Το παιδί που αισθάνεται αποξενωμένο με έναν παραβατικό πατέρα είναι εξίσου ελεύθερο να διαπράξει παραβατικές συμπεριφορές (χωρίς να σκεφθεί σοβαρά τις συνέπειες της πράξης του) όπως το παιδί που δεν προσκολλάται με ένα μη παραβατικό πατέρα. Αυτό εξηγείται γιατί η ελευθερία από το γονεϊκό έλεγχο δεν επαρκεί από μόνη της για να κατευθύνει το παιδί σε παραβατική συμπεριφορά. Πρέπει να έχει παρεμβληθεί μια συγκεκριμένη μαθησιακή διαδικασία η οποία συνδέεται με τις πρακτικές ανατροφής των γονέων.

Σε αυτό το πλαίσιο αναφέρεται η μελέτη του Ivan Nye⁸⁶ η οποία, εξετάζει τη σχέση οικογένειας (γονεϊκές πρακτικές ανατροφής) και εμφάνισης εγκληματικότητας. Αναγνωρίζει τον άμεσο γονικό έλεγχο που ασκεί η οικογένεια μέσω των μηχανισμών καταστολής αλλά και τον έμμεσο γονικό έλεγχο. Στην πρώτη περίπτωση οι γονείς ελέγχουν με άμεσο τρόπο τα παιδιά τους παρεμβαίνοντας στις εξόδους τους, στους φίλους τους και στις διάφορες ασχολίες και δραστηριότητες τους. Συμπεριφέρονται στα παιδιά τους ανάλογα με τη συμπεριφορά που προσδοκούν. Ενισχύουν με ανταμοιβές τη συμμόρφωσή τους και τιμωρούν την απόκλιση. Στη δεύτερη περίπτωση η επίδραση που ασκεί ο συναισθηματικός δεσμός του παιδιού με τους γονείς του και τα άλλα νομοταγή ενήλικα πρόσωπα έχει την ιδιότητα να λειτουργεί ως ελεγκτικός μηχανισμός στη συμπεριφορά του παιδιού. Το παιδί διατηρώντας θετικά συναισθήματα για τους γονείς και τα άλλα ενήλικα άτομα δεν θέλει να διαψεύσει τις θετικές προσδοκίες τους διαπράττοντας παραβατικές συμπεριφορές. Τέλος, ως προς τη σχέση γονεϊκού ελέγχου και

⁸⁶ Nye I. 1958, σύμφωνα με Χάϊδου ό.π σελ39.

φύλου ο Nye διατύπωσε την άποψη ότι οι άμεσοι γονεϊκοί έλεγχοι είναι πιο αποτελεσματικοί στις γυναίκες και οι έμμεσοι στους άνδρες.

Τόσο ο Hirschi όσο και ο Nye δίνουν μεγαλύτερη σημασία στον έμμεσο γονεϊκό έλεγχο απ' ότι στον άμεσο. Διατυπώνουν μάλιστα την υπόθεση εργασίας ότι οι γονεϊκοί έλεγχοι είναι αντιστρόφως ανάλογοι των επίσημων νομικών ελέγχων. Συγκρίνοντας τα στοιχεία της υπόθεσης διαπιστώνεται όντως ότι ο έλεγχος των γονέων διαφοροποιείται σε βαθμό και ένταση ανάλογα με την ηλικία του ατόμου και πιο συγκεκριμένα όσο αυξάνει η ηλικία του αυτός μειώνεται⁸⁷.

Ο Nye εξετάζοντας την επίδραση των οικογενειακών σχέσεων σε παραβατικές συμπεριφορές ανηλίκων λιγότερο σοβαρές διαπιστώνει δυο ομάδες νέων παραβατικής συμπεριφοράς. Στην πρώτη ομάδα με την «υψηλή παραβατικότητα» ανήκουν νέοι οι οποίοι στερούνταν τις καλές σχέσεις με τους γονείς, η μητέρα απουσιάζει από το σπίτι συχνά λόγω εργασίας, η οικογενειακή ατμόσφαιρα χαρακτηρίζεται από ακραίες καταστάσεις και χαρακτηρίζεται είτε από διαρκείς εντάσεις, απαγορεύσεις, περιορισμούς είτε από απόλυτη ελευθερία και χρήματα. Στην ομάδα με τη «χαμηλή παραβατικότητα» οι ανήλικοι προέρχονται από αγροτικές κυρίως οικογένειες με αυξημένο το θρησκευτικό συναίσθημα και χαρακτηρίζονται από κομορμιστική συμπεριφορά και υποταγή στους γονείς με τους οποίους διατηρούν σχέσεις αρμονικές σε τυπικό επίπεδο.

Εμπειρικές επαναλαμβανόμενες μελέτες (follow up studies) διαπίστωσαν ότι η έλλειψη επίβλεψης και ελέγχου από την πλευρά των γονέων είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσει σε παραβατική συμπεριφορά. Από την άλλη, οι πολύ αυστηρές τιμωρίες των γονέων έχουν ως αποτέλεσμα τη διακοπή του σχολείου, την απροθυμία για εργασία, τη συχνή αλλαγή απασχόλησης, τις άνωφελες περιπλανήσεις. Επίσης, οι γονεϊκές κυρώσεις με τη χρήση φυσικής και λεκτικής βίας μπορεί να οδηγήσουν στην εγκληματική συμπεριφορά, αφού διακόπτουν δεσμούς σεβασμού και αγάπης του παιδιού προς τους γονείς και γεμίζουν με συναισθήματα φόβου, πικρίας και θυμού την παιδική ψυχή⁸⁸.

Στη βάση ενός άλλου θεωρητικού μοντέλου εξετάζεται η σχέση της νεανικής παραβατικότητας με τους ρόλους των φύλων στην οικογένεια. Η θεωρία ισχύος –ελέγχου για το φύλο και την παραβατικότητα (Power- control theory on Gender and Delinquency) στηρίζεται στη διαπίστωση δυο βασικών επιχειρημάτων που αφορούν το γυναικείο φύλο και έχουν σχέση πρώτον με τον αποκλεισμό των γυναικών από τα στατιστικά αποτελέσματα και δεύτερον στο λιγότερο έγκλημα μεταξύ των γυναικών. Ενώ μέχρι τώρα η μελέτη της παραβατικότητας εξεταζόταν χωριστά για τα δυο φύλα στη βάση της θεωρίας αυτής εμπλέκεται η μελέτη και των δυο φύλων στους διάφορους τύπους κοινωνικού ελέγχου⁸⁹. Η προσαρμογή της θεωρίας σε

⁸⁷ Κατσιγάρκη Α. Ε., *Οικογένεια και παραβατικότητα*, Αθήνα –Κομοτηνή, Σάκουλα, 2004, ό. π σσ 99-112.

⁸⁸ Βλ Χάϊδου Α., ό. π σελ 43.

⁸⁹ Hagan J, Simpson J and Gillis A., "The Sexual Stratification of Social Control: A Gender-Based Perspective on Crime and Delinquency" *The British Journal of Sociology*, Vol 30, Mar 1979, pp 25-38.

επίπεδο οικογένειας επικεντρώνει το ενδιαφέρον των υποστηρικτών της στους άμεσους γονικούς ελέγχους. Αυτή υποστηρίζει την ύπαρξη δυο είδη σχέσεων κυριαρχίας. Αυτές που εκφράζουν τον έλεγχο που ασκείται από τον επικεφαλής του νοικοκυριού σε σχέση με τον εργασιακό χώρο και στον έλεγχο των γονέων απέναντι στα παιδιά τους. Η θεωρία εστιάζεται στις σχέσεις εξουσίας στην εργασία και στον οικογένεια. Βασική υπόθεση είναι ότι οι σχέσεις κυριαρχίας στην εργασία μεταφράζονται σε σχέσεις εξουσίας στην οικογένεια και παραπέρα αυτές επηρεάζουν αποφασιστικά τον έλεγχο των παιδιών, τις προτιμήσεις τους στην ανάληψη κινδύνου και την ταύτιση με το φύλο και την παραβατική συμπεριφορά. Στις πατριαρχικές οικογένειες όπου ο πατέρας έχει τον πρώτο ρόλο στην εργασία και οι μητέρες δεν απασχολούνται εκτός σπιτιού τα κορίτσια αποθαρρύνονται να αναλαμβάνουν ρίσκο και τα αγόρια είναι πιο παραβατικά σε σχέση με τα κορίτσια. Αντιθέτως, στις οικογένειες όπου υπάρχει ένα πνεύμα ισότητας στις οποίες και οι δυο γονείς απασχολούνται στην αγορά εργασίας μειώνεται η επίδραση στη σχέση γονέων –κόρης και είναι πιο πιθανή η ανάληψη κινδύνου από την πλευρά της όπως συμβαίνει και με το αγόρι με τη διαφορά παραβατικότητας στο φύλο να μειώνεται και τη μέση παραβατικότητα ανάμεσα στα κορίτσια να αυξάνεται. Το ίδιο εξάλλου συμβαίνει και για τις περιπτώσεις όπου ο πατέρας σε μεγάλο βαθμό είναι απών. Στις πατριαρχικές οικογένειες οι μητέρες κατέχουν αυτόν τον καθοριστικό ρόλο ευθύνης του ελέγχου των κοριτσιών σε σχέση με τον πατέρα⁹⁰.

Τα κορίτσια – έφηβοι της οικογένειας μαθαίνουν να αποφεύγουν τον κίνδυνο γενικά και ειδικότερα το κίνδυνο των νομικών κυρώσεων. Η λογική που επικρατεί είναι ότι τα κορίτσια θα πρέπει σε σύγκριση με τα αγόρια να αποθαρρύνονται υπό την απειλή του ποινικού νόμου και αυτό θα προέρχεται από το γονεϊκό έλεγχο της μητέρας παρά του πατέρα. Αυτό που η θεωρία ισχύος – ελέγχου υποστηρίζει για την κοινή παραβατική συμπεριφορά είναι ότι σε όλες τις κοινωνικές τάξεις τα αγόρια είναι πιο ελεύθερα να εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά απ' ότι τα κορίτσια και ότι στις πιο ισχυρές κοινωνικά τάξεις τα αγόρια είναι περισσότερο ελεύθερα. Σύμφωνα με τη θεωρία, η παρουσία της ισχύος και η απουσία ελέγχου αποτελούν το συνδυασμό που προσδιορίζει την εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς του φύλου⁹¹.

Ένα πλήθος μελετών έχουν εκπονηθεί σχετικά με το ρόλο της οικογένειας στη διαμόρφωση και εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς τονίζοντας κάθε φορά διαφορετικές όψεις της γονεϊκής παρουσίας αναφορικά με διάφορες μεταβλητές (φύλο, ηλικία κλπ)⁹². Τέλος,

⁹⁰ Hagan J, Simpson J and A. R. Gillis., Class in the Household: A Power-Control Theory of Gender and Delinquency, *American Journal of Sociology*, Vol. 92, No. 4 (Jan., 1987), pp 812-816 .

⁹¹ Hagan J, Gillis A and Simpson J, The Class Structure of Gender and Delinquency: Toward a Power-Control Theory of Common Delinquent Behavior, *American Journal of Sociology*, Vol. 90, No. 6 (May, 1985), pp 1154-1157.

⁹² Βλ σχετικά Κατσιγαράκη Α. Ε., ό. π σσ 112-115 ,επίσης βλέπε τις σχετικές έρευνες για το ρόλο της οικογένειας, της γονεϊκής εγκληματικότητας ,των διασπασμένων οικογενειών και τις σχέσεις των παιδιών με τους γονείς στην

η θεωρία της κοινωνικής μάθησης(Bandura, Wolfgang, Ferracuti, Sears) εξετάζει τους μηχανισμούς μάθησης οι οποίοι εμπλέκονται στην ανάπτυξη της παιδικής παραβατικότητας λαμβάνοντας ως σημείο αναφοράς το γονεϊκό ρόλο (αμοιβές ή τιμωρίες) που αποβλέπει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών, καθώς και η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού του Sutherland E που θεωρεί ότι η εγκληματική συμπεριφορά αποτελεί και αυτή μια μαθησιακή διεργασία⁹³

2) Η παρέα των ομηλίκων –φίλων και οι παραβατικές ομάδες ανηλίκων.

α) Η παρέα των συνομηλίκων και των φίλων αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης του νέου ατόμου. Αποτελεί, παράλληλα με την οικογενειακή ομάδα και για κάποιους αποκλειστικά, τον κοινωνικό χώρο που ευνοεί την αίσθηση της ομαδικής συνύπαρξης (κοινός γλωσσικός, ενδυματολογικός και συμβολικός κώδικας, κοινές προτιμήσεις και διαφέροντα) της ανάπτυξης των ατομικών ικανοτήτων και κοινωνικών δεξιοτήτων, της καταπιεσμένης ή και ασυνείδητης έκφρασης ακραίων ή και περιθωριακών απόψεων, στάσεων και ιδεών και κυρίως της ανεξαρτητοποίησης από την οικογένεια.

Θα εξετάσουμε την ομάδα των συνομηλίκων ή φίλων (παρέα) ως την πηγή της παρέκκλισης για τον ανήλικο. Πώς επιδρά η παρέα στον ανήλικο και αυτός υιοθετεί αποκλίνουσες ή παραβατικές συμπεριφορές ; Τι είναι αυτό που χρειάζεται ώστε να πετύχει σε αυτό το τόλμημα και ακόμη περισσότερο να συνεχίσει να το πράττει ;

Όπως υποστηρίζει ο Cusson M⁹⁴ η απάντηση μπορεί να βρίσκεται στην ανάλυση της κοινωνικής ζωής του ανήλικου. Είναι γνωστό στην εγκληματολογία ότι οι εγκληματικές ευκαιρίες, σε κάθε περίπτωση, έχουν κοινωνική προέλευση. Η παραβατική παρέα είναι αυτή που ανοίγει την πόρτα σε παράνομες συμπεριφορές για τον ανήλικο. Στο σχολείο και αργότερα στον εργασιακό χώρο οι ανήλικοι έχουν λιγότερες ευκαιρίες απ' ό,τι οι άλλοι να αντιληφθούν τις φιλοδοξίες τους. Είναι κοινή λογική ότι οι παρέες συνομηλίκων και φίλων με παρεκκλίνουσες και παραβατικές τάσεις στη συμπεριφορά τους θα αποτελέσουν τις επιβλαβείς επιδράσεις στις «κακές συναναστροφές» των ανηλίκων.

Το σημείο στο οποίο πρέπει να εστιάσει κανείς στο ρόλο των ομάδων αφορά στην επίδραση της διαπροσωπικής σχέσης η οποία ενθαρρύνει την παραβατική συμπεριφορά. Οι έφηβοι διαπράττουν τα εγκλήματα τους με έναν ή περισσότερους συνεργούς. Αυτοί που εκδηλώνουν παρεκκλίνουσες συμπεριφορές έχουν την τάση να συχνάζουν μαζί με παραβατικούς ανήλικους όπως και οι ίδιοι κάνουν. Είναι γνωστό από την έρευνα των Shaw και McKay (1942) ότι περισσότερο από το 80% των αγοριών που συλλαμβάνονται από την αστυνομία διαπράττουν τα

εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των παιδιών στο σύγγραμμα της Ζαραφώνιτου Χρ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σσ 128-135, επίσης Φαρσεδάκης Ιακ., ό. π σσ 54-68.

⁹³ Βλ σχετικά Κατσιγαράκη Α. Ε., ό. π σσ 116-137.

⁹⁴ Cusson M., *Why Delinquency?* Translated in English by Crelinsten D, Toronto, Buffalo, London, University of Toronto Press, 1983, pp 135-151.

εγκλήματά τους μαζί με συνεργούς. Στην ίδια τάση κατευθύνονται τα συμπεράσματα που κατέληξε η έρευνα των Frechette και LeBlanc (1978) που διαπίστωσαν ότι τα ποσοστά της κοινής δράσης διέφεραν ανάλογα με το είδος της δράσης. Τέλος, στην έρευνα των S. και E. Glueck (1950) το 98% των ανηλίκων παραβατών στο δείγμα τους είχαν φίλους επίσης παραβατικούς ανήλικους, σε αντίθεση με το 7% που ήταν μη παραβατικοί. Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξαν οι έρευνες (Caplan, 1978) σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα μαθητών από το Μόντρεαλ. Διαπιστώθηκε θετική συσχέτιση ανάμεσα στη διάπραξη εγκλημάτων και συνεργών φίλων οι οποίοι συνελήφθησαν από την αστυνομία.

Γενικά, κανείς δεν αρνείται το γεγονός ότι οι παραβατικοί ανήλικοι συγχρωτίζονται με άλλους ανήλικους με παραβατική συμπεριφορά. Η διαφωνία βρίσκεται στην ερμηνεία του φαινομένου. Υπάρχουν δυο αντίθετες θεωρήσεις.

Η μία υποστηρίζει ότι ήδη παραβατικοί ανήλικοι λόγω προσωπικότητας ή οικογενειακού υπόβαθρου περιτριγυρίζουν παραβατικούς, επιζητούν την παρέα τους, όπως ακριβώς συμβαίνει και με αυτούς. Δεν καταλήγουν παραβατικοί επειδή συσχετίζονται αλλά μάλλον επιλέγουν τις κακές συναναστροφές εξαιτίας της παρεκκλίνουσας τάσης που εκδηλώνουν. Εξάλλου, έρευνες της κοινωνικής ψυχολογίας επιβεβαιώνουν ότι οι άνθρωποι τείνουν να διαμορφώνουν σχέσεις με άλλους ανθρώπους στη βάση ομοιοτήτων (Newcomb, Turner and Converse, 1965).

Η αντίθετη άποψη ισχυρίζεται ότι οι ανήλικοι που συναναστρέφονται στην παρέα τους παραβατικούς ανήλικους παρωθούνται από αυτούς στο να παραβιάζουν τους νόμους. Αυτή η εκδοχή αναφέρεται στην ολέθρια (επί) δράση που ασκεί η δύναμη της εγκληματικής παρέας και είναι αδύνατο κανείς να μην αναφερθεί στη θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού ή διαφοροποιούσας συναναστροφής⁹⁵ του Sunderland E η οποία συγκαταλέγεται ανάμεσα στις θεωρίες της κοινωνικής διαδικασίας. Σε αυτές αναφέρονται και οι θεωρίες της κοινωνικής εκμάθησης, όπως η προαναφερόμενη, οι οποίες επικεντρώνονται στη διαδικασία μάθησης, αντιλήψεων και συμπεριφορών που υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν την παράβαση νόμων. Μέσα λοιπόν από τη συχνή και έντονη συναναστροφή και διάδραση με άλλα παραβατικά άτομα με τα οποία κάποιος διαμορφώνει προσωπικές σχέσεις και επικοινωνίες μαθαίνει να εκτίθεται σε εγκληματικές στάσεις και συμπεριφορές απ' ότι σε μη.

Πώς συμβαίνει ανήλικοι που συναναστρέφονται με παραβατικούς συνομηλίκους τους για καιρό να μην επηρεάζονται από αυτούς και να μην διαπράττουν εγκληματικές πράξεις; Το ερώτημα αυτό κατευθύνει τη σκέψη μας στην απλή ιδέα ότι για να υποκύψει κάποιος στην επίδραση των άλλων πρέπει και να το θέλει, να είναι δεκτικός σε αυτήν είτε με την έννοια του ευάλωτου ή του ανεκτικού απέναντι σε εξωτερικές πιέσεις και επιρροές. Ένας ανήλικος που

⁹⁵ Σπινέλλη Δ.Κ., *Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλιότερες κατευθύνσεις*, Αθήνα- Κομοτηνή, Σάκκουλα, 2005, σσ 264-268.

έχει σχετικά λίγες νόμιμες ευκαιρίες να ικανοποιήσει προσωπικές επιθυμίες και επιδιώξεις θα ενδιαφερθεί να τις πραγματοποιήσει φτάνοντας έως και τα άκρα, έτσι είναι πολύ πιθανόν να θέσει τον εαυτό του σε μια κατάσταση ευάλωτότητας η οποία τον οδηγήσει σε συναναστροφή με παραβατικά άτομα και ως εκ τούτου στην επίδρασή τους. Τα πορίσματα ερευνών (Caplan,1978) που επιβεβαιώνουν τη θέση αυτή απέδειξαν ότι σπουδαστές που ήταν δυσπροσάρμοστοι στο σχολείο είχαν παραβατικούς φίλους πιο συχνά απ' ό,τι αυτοί που δεν ήταν. Η επιλογή της παρέας δεν γίνεται πάντα με κριτήριο αυτό που θέλουμε ή αυτό που φανταζόμαστε να πετύχουμε. Σε αρκετές περιπτώσεις η επιλογή των φίλων ή της παρέας γίνεται κάτω από την πίεση της ανάγκης για αποδοχή μας από την επιλογή που κάναμε. Πολύ πιθανό ο φόβος της απόρριψης αλλά και η έντονη ανάγκη αποδοχής οδηγούν σε λανθασμένη επιλογή. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1984 στο μαθητικό πληθυσμό της χώρας μας έγινε προσπάθεια να συνδεθεί η χρήση των ναρκωτικών ουσιών με την πίεση της παρέας. Στα πορίσματα διαπιστώθηκε ότι το 86% από αυτούς που απάντησαν ότι έχουν κάνει χρήση ηρωίνης και ποσοστό 64% από όσους έχουν κάνει χρήση άλλων ναρκωτικών δήλωσαν ότι έχουν στενούς φίλους που επίσης κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών. Το στοιχείο αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει αλάνθαστο τεκμήριο της επιρροής της ομάδας απέναντι στα άτομα που έκαναν χρήση γιατί πολύ πιθανόν να οφείλεται στην επιλογή της παρέας που έκανε τη χρήση αναπόφευκτη. Εξάλλου, η χρήση του χασίς αποτελεί μια δραστηριότητα που συμβαίνει αποκλειστικά στο πλαίσιο της παρέας και αποτελεί μια τελετουργική διαδικασία που χαρακτηρίζει τη φάση της μύησης, όπως διεξοδικότερα αναλύεται παρακάτω. Αυτό που είναι σίγουρο για το ρόλο της παρέας είναι η «έμμεση πίεση» που ασκεί αυτή στον χρήστη όταν κάνει προσπάθεια απεξάρτησης⁹⁶.

Πώς επιδρά όμως η παρέα των παραβατικών συνομηλίκων ή φίλων; Σύμφωνα με τον Cusson το φαινόμενο της εγκληματικής μαθητείας περιλαμβάνει δυο φάσεις, ανάλογα με το αν κάποιος είναι αρχάριος ή σχετικά έμπειρος: την φάση της αμοιβαίας επενέργειας και την φάση της εκμάθησης ανάλογων τεχνικών.

Η **φάση της αμοιβαίας επενέργειας** αποτελεί την περίοδο μύησης του ανήλικου στη διάρκεια της οποίας οι περισσότερες παραβατικές συμπεριφορές είναι απλές όχι πολύ σοβαρές και συνήθως περιλαμβάνουν κλοπές καταστημάτων, βανδαλισμούς, και διαπληκτισμούς. Σε αυτό το στάδιο οι παραβατικές πράξεις εξυπηρετούν τέσσερις κυρίως σκοπούς: την ικανοποίηση, το παιχνίδι, την απόκτηση κύρους και την έντονη επιθυμία. Η φάση αυτή περιλαμβάνει μια διαδικασία αμοιβαίας ικανοποίησης και επενέργειας η οποία μπορεί να αναλυθεί σε τέσσερα στοιχεία : μίμηση, παρότρυνση, βοήθεια και επιδοκιμασία.

⁹⁶ Νόβα-Καλτσούνη Χ., *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*, Αθήνα, Gutenberg,2001 ,σσ 53-55.

Η φάση της εκμάθησης τεχνικών του εγκλήματος αφορά όλους εκείνους τους ανήλικους που θέλουν να συνεχίσουν την εγκληματική τους δραστηριότητα. Αυτή είναι καλύτερα σχεδιασμένη, πιο ενδιαφέρουσα, πιο περιπετειώδης και πιο αποδοτική. Από την άλλη οι κίνδυνοι και οι δυσκολίες αυξάνονται. Πώς μπορεί κανείς όμως να έρθει σε επαφή με αυτούς που ξέρουν αυτές τις τεχνικές; Ο Cusson υποστηρίζει ότι τα πιο σίγουρα μέρη που αποτελούν καλή ευκαιρία να γνωριστείς με ανήλικους που μπορούν να σε διδάξουν τις τεχνικές του εγκλήματος είναι τα ιδρύματα για παραβατικούς ανήλικους και οι φυλακές. Στα πρώτα, πραγματοποιούνται συζητήσεις μεταξύ των ανηλίκων συχνά για διάφορα εγκληματικά θέματα και τα σχετικά κόλπα. Στις φυλακές όμως μπορεί κανείς να βρει αυτούς που είναι ειδικοί στα διάφορα εγκλήματα. Αυτοί είναι που θα εκπαιδεύσουν και θα προετοιμάσουν τους «αυριανούς εγκληματίες» στα είδη των εγκλημάτων, τις μεθόδους και τις τεχνικές τα λάθη και τις κακοτοπιές, τα πλεονεκτήματα και τις ευκαιρίες.

Με βάση σχετικές έρευνες των Cloutier και Dionne, 1981) ως προς την ανάπτυξη της επιθετικής συμπεριφοράς των ανηλίκων στις αντιδράσεις της ομάδας των φίλων και των συνομηλίκων διαπιστώνεται ότι όταν η στάση της ομάδας είναι η αποστέρηση, η οποία εκδηλώνεται είτε με απόρριψη ή κοροϊδία τότε η συμπεριφορά του ανήλικου είναι η επιθετικότητα ή η απόσυρση καθώς και η επιθετικότητα για επιβολή. Όταν η στάση της ομάδας είναι η ενίσχυση και εκδηλώνεται με γέλια και προσοχή ή ακόμα με υποταγή τότε η συμπεριφορά του ανήλικου είναι είτε η ενίσχυση των ανεπιθύμητων συμπεριφορών είτε η εκμάθηση επιθετικών συμπεριφορών⁹⁷.

Τα μέλη μιας παρέας είναι συνήθως της ίδιας ηλικίας και φίλοι μεταξύ τους και αποτελούν ως επί το πλείστον ένα σύνολο που αποτελείται συνήθως από δυο έως τέσσερα άτομα. Εμπλέκονται ευκαιριακά και περιστασιακά σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές όπως είναι η χρήση αλκοόλ, χρήση παράνομων και νόμιμων ουσιών και μικροπαραβατικότητα όπως οι μικροκλοπές, οι διαπληκτισμοί και εκφοβισμοί, οι μικροτραυματισμοί και η διατάραξη κοινής ησυχίας, αλλά πάντως οι ομάδες αυτές δεν συνιστούν απαραίτητα εγκληματικές ή παραβατικές ομάδες, αυτό που ονομάζουμε ομάδα κακοποιών ατόμων ή αλλιώς συμμορία.

β) Η συμμορία διαφέρει στα ποιοτικά χαρακτηριστικά από την παραβατική ή παρεκκλίνουσα ομάδα των ομηλίκων ή των φίλων. Οι παραβατικές ομάδες έχουν διάρκεια ύπαρξης, η παράνομη δράση τους αποτελεί μέρος της ταυτότητας της ομάδας, έχουν μεγαλύτερο αριθμό μελών απ' τις άλλες, χρήση εντυπωσιακών ονομάτων, τυπικά μύησης των μελών, διαθέτουν δομή (οργάνωση) με σαφή ιεραρχία έστω και υποτυπώδη, καταμερισμό αρμοδιοτήτων και ευθυνών ανάμεσα στα μέλη της (ο εγκέφαλος της συμμορίας είναι ο αρχηγός, έπεται ο υπαρχηγός, ο σύμβουλος του αρχηγού, το «φιλαράκι» και ο καλύτερος μαχητής, το «καλό»

⁹⁷ Φαρσεδάκης Ιακ., ό. π σσ 76-77

παιδί, ο διαπραγματευτής, ο διασκεδαστής, ο τσιλιαδόρος, οι εκτελεστές), σύμβολα, συγκεκριμένη εδαφική κυριαρχία, αισθήματα αλληλοϋποστήριξης και αλληλεγγύης των μελών, υιοθετούν ιδιαίτερα τελετουργικά και συνήθειες (προσωπικούς κώδικες συμπεριφοράς, χαιρετισμούς αναγνώρισης, τόπους ή στέκια συνεύρεσης, χώρους και τρόπους ψυχαγωγίας) και επιδίδονται σε σχετικά σοβαρές εγκληματικές δραστηριότητες και ενέργειες⁹⁸.

Η συμμορία έχει τους θεσμούς της, τα έθιμά της (ανταλλαγή αίματος, τατουάζ, δοκιμασίες κάθε μορφής) τη δική της διάλεκτο, το στρατηγείο της⁹⁹.

Ο όρος «συμμορία»¹⁰⁰ είναι αρνητικά φορτισμένος και χρησιμοποιείται για να αναδείξει την άλογη και ωμή βία μιας εγκληματικής ομάδας που συγκροτείται, οργανώνεται και λειτουργεί για να διαπράττει συγκεκριμένες αξιόποινες πράξεις. Ο εχθρός ή ο στόχος της επίθεσης διαφέρει. Μπορεί να αφορά την αντίπαλη ποδοσφαιρική ομάδα, μια ομάδα με διαφορετική πολιτική ή άλλη ιδεολογία, (ακροδεξιόι - αντιεξουσιαστές, σκίνχεντ – πανκ). Το στοιχείο που χαρακτηρίζει όλες τις ομάδες με εγκληματική οργάνωση και δράση είναι το σύστημα αξιών που λίγο-πολύ είναι κοινό και αφορά :κλοπές ή ληστείες, καταστροφή ξένης περιουσίας, βιαιοπραγίες σε αυτά που επικροτεί ή αποδέχεται η κοινωνία, επιθέσεις κατά της σωματικής ακεραιότητας ανθρώπων, αμφισβήτηση και έμπρακτη απαξίωση των κοινωνικών και ηθικών κανόνων που υφίστανται. Σε αντίθεση με τους συμβατικούς κοινωνικούς κανόνες καθορίζουν κάποιους δικούς τους κανόνες και αξίες: τη μυστικότητα, την ψυχρότητα, την αδιαφορία, την αυθεντικότητα κ. ο. κ.

Οι ομάδες αυτές φαίνεται ότι ασκούν σε κάποιους έφηβους, που τρέφουν ένα βαθύ αίσθημα εσωτερικού κενού και ανικανοποίητου απέναντι στον κόσμο που ζουν και στον μέλλον που τους επιβάλλει η κοινωνία, ακαταμάχητη έλξη¹⁰¹ που οφείλεται στην γοητεία της δύναμης και της εξουσίας που περιβάλλει τα μέλη τους : εμπνέουν τον φόβο και επιβάλλουν την υποταγή στους άλλους, ο κόσμος τους σέβεται, είναι τα αφεντικά στο δρόμο, ζουν στα όρια¹⁰².

Αρκετές από τις έρευνες υποδεικνύουν την παντοδυναμία και την εξουσία του αρχηγού και των μηχανισμών των εγκληματικών ομάδων απέναντι στα μέλη, τα οποία παρασύρονται στους κόλπους τους ως θύματα. Άλλες πάλι έρευνες αναδεικνύουν τους ψυχολογικούς και

⁹⁸ Βλ σχετικά Φαρσεδάκης Ιακ., ό. π σελ 79 και Χάιδου Αν., ό. π σσ 56-57.

⁹⁹ Βλ σχετικά Μπέρτ -Ρέιμον- Ριβιέ., *Η κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1989, σελ 90.

¹⁰⁰ Αναφορικά με τη θεωρητική προσέγγιση του όρου βλ σχετικά Κουράκης Ν., Ζαγούρα Π, Γαλανού Μ «Συμμορίες Ανηλίκων στην Ελλάδα. Πορίσματα από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών ,(ηλεκτρονική έκδοση) στο : *Ποινικός Λόγος*, 2004, 19-28, <http://old.law.uoa.gr/crime-research/symmoriesanilikon.pdf>. Επίσης, σχετικά με τους επιστημονικούς οργανισμούς οι οποίοι ασχολούνται με τις εγκληματικές συμμορίες ενηλίκων και ανηλίκων βλ σχετικό άρθρο του Καθ. ΤΕΙ Τσουραμάνη Χ, “Internet και Ποινική Δικαιοσύνη , Συμμορίες”, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ 60 ,Ιούνιος 2003,σσ 657-658.

¹⁰¹ Δεν αναφερόμαστε εδώ στην περίπτωση της κατευθυνόμενης και καταναγκαστικής στρατολόγησης παιδιών και εφήβων που στρατολογούνται από στρατιωτικές , παραστρατιωτικές ή άλλου είδους οργανώσεις .

¹⁰² Vallejo- Nagera Alejandra., *Εφηβεία, ή άγρια ηλικία, Μτφ Θεοδωρίδου Λένα, επιμέλεια Σπερελάκη, Τ Αθήνα, Ενάλιος, 2001, σσ277-279.*

κοινωνικούς παράγοντες(έλλειψη κατανόησης ή απόρριψης ,στείρος και μονότονος ελεύθερος χρόνος, διάφορα προβλήματα στο σχολείο) που παρωθούν τους νέους ώστε να ενταχθούν σε παραβατικές ομάδες. Ακόμα κάποιες θεωρίες εξετάζουν το θέμα της ένταξης των ανηλίκων σε παραβατικές ομάδες αναφορικά με τα ιδιαίτερα προβλήματα που παρουσιάζονται στο οικογενειακό περιβάλλον¹⁰³.

Στη χώρα μας δεν μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι απαντώνται νεανικές συμμορίες σύμφωνα με τα πρότυπα που εκτέθηκαν προηγούμενα και μπορεί κάποιος να τις συναντήσει σε άλλες χώρες ενώ αποτελεί φαινόμενο κυρίως του αστικού χώρου (μεγαλουπόλεις) με αδικήματα που στρέφονται κατά της ιδιοκτησίας, όπως αποδείχθηκε στην έρευνα του Vaucresson στη Γαλλία (1945-1961) που εξέτασε την παραβατικότητα των νέων σε ομάδες.

Εξάλλου, χαρακτηριστικές είναι οι έρευνες των West και Farrington (1973) για τις συμμορίες ανηλίκων και του Walter Miller για τον εγκληματογόνο χαρακτήρα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων καθώς και οι μελέτες του Cohen A για τη συμμετοχή παιδιών των χαμηλότερων κοινωνικών τάξεων σε συμμορίες και των Richard Cloward και Lloyd Ohlin επίσης για το ίδιο θέμα υπο την οπτική της συμμετοχής τους σε κάποια υποπολιτισμική ομάδα (υποκουλτούρα)¹⁰⁴.

Η έρευνα του Αστρινάκη Αν (1992-1993) με βασικό στόχο το σχηματισμό και τη δράση νεανικών ομάδων της εργατικής κοινωνίας και παρεκκλίνοντα υποπολιτισμικά στύλ της νεολαίας της εργατικής τάξης στις συνοικίες της Δυτικής Αττικής κατέληξε στα εξής ευρήματα:

Διαπιστώθηκε ένα ευρύτατο φάσμα συλλογικών νεανικών παρεκκλίσεων. Μαζικοποίηση της κυρίαρχης νεανικής κουλτούρας (ύπαρξη μαζικών χώρων διασκέδασης) διακίνηση ναρκωτικών, αυξημένη παιδική και εφηβική παραβατικότητα, έλλειψη ομαδικής παραβατικότητας, αναγραφές με συνθηματική και υβριστική φρασεολογία σε τρία σχολικά συγκροτήματα τουλάχιστο επιτελούν εμφανείς λειτουργίες υποπολιτισμικής μεταβίβασης και αναπαραγωγής εξειδικευμένων παραλλαγών παρέκκλισης (ροκαμπίλι, χούλιγκαν και ρόκερς) με ένα από αυτά να αποτελεί το πλέον συγκεντρωτικό και μαζικό χώρο τοπικής παρέκκλισης, περιοχές με σταθερές και σταθεροποιημένες δομές παράνομων ευκαιριών (λαθρεμπόριο, καταστήματα με “κονσομασιόν”, γυναικεία πορνεία, παιδική πορνεία), σύνδεση αυτών των δυο στύλ υποπολιτισμού με τη νεανική παραβατικότητα, καθώς επίσης και την αλληλεπίδραση (συστέγαση) των δυο παρεκκλινουσών υποπολιτισμών με τις ομάδες απόσυρσης (εξαρτημένα από ουσίες άτομα)¹⁰⁵.

Για το θέμα της ύπαρξης συμμοριών ανηλίκων στα σχολεία πραγματοποιήθηκε έρευνα τον Ιανουάριο του 1998 με ερωτηματολόγια σε λύκεια του λεκανοπεδίου αττικής με τυχαίο δείγμα

¹⁰³ Βλ σχετικά Γεωργούλας Σ., ό. π σσ 91-96.

¹⁰⁴ Βλ σχετικά Ζαραφώνιτου Χ., ό. π σσ 121-125.

¹⁰⁵ Αστρινάκης Α., ό. π σσ 235-252, 303-318.

136 μαθητών/τριών από 15 έως 19 ετών (Α΄ έως Γ΄ Λυκείου) και επιστημονικό υπεύθυνο τον καθηγητή εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου κ Α. Μαγγανά. Ως συμμορία θεωρήθηκε μια οργανωμένη ομάδα νεαρών ατόμων τα οποία συνδέονται σε ένα ξεχωριστό πλαίσιο, οι δραστηριότητες των οποίων περιλαμβάνουν εγκληματικές πράξεις, αλλά δεν περιορίζονται σε αυτές. Η συμμετοχή των ενηλίκων σε αυτές είναι δυνατή αρκεί να μην αποτελούν την πλειονότητα. Τα πορίσματα της έρευνας δείχνουν ότι ποσοστό της τάξης του 16,6% από τους μαθητές/τριες (περισσότερα τα αγόρια από τα κορίτσια, τα οποία απλώς συμμετέχουν) που ρωτήθηκαν απάντησαν ότι έχουν εκδηλώσει συλλογική παραβατική συμπεριφορά, χωρίς να αποδεικνύεται όμως η ένταξη τους σε μια οργανωμένη ομάδα. Από τα ευρήματα της έρευνας διαπιστώνεται καθαρά ότι οι συλλογικές δράσεις υπερισχύουν των ατομικών και ότι ένα ποσοστό 7,1% ανταποκρίνεται πλήρως στις προϋποθέσεις της έρευνας για ένταξη σε οργανωμένη ομάδα με συλλογική παραβατικότητα και χαρακτηριστικά συμμορίας.¹⁰⁶

Στην έρευνα τεκμηρίων (αποφάσεις δικαστηρίου ανηλίκων Αθηνών) που πραγματοποιήθηκε από το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών με την εποπτεία του καθηγητή Κουράκη Ν, τον Μάρτιο του 2002 και συμπληρωματικά τον Αύγουστο του 2003 για τις συμμορίες ανηλίκων στην Ελλάδα διαπιστώθηκε, ότι για το ειδικότερο αδίκημα της σύστασης συμμορίας κατά το προϊσχύον άρθρο 187 του Π.Κ υπάρχουν δέκα (10) αποφάσεις (6,8%) από τις οποίες οι εννέα (9) είναι καταδικαστικές και η μία μικτή («καταδικαστική» για τον ένα από τους τέσσερις κατηγορουμένους). Οι αποφάσεις αφορούν 21 συνολικά άρρενες κατηγορουμένους, από τους οποίους οι 18 κρίθηκε ότι τέλεσαν τις περισσότερες πράξεις για τις οποίες κατηγορούνταν.

Ωστόσο, με βάση το κατηγορητήριο, στις πράξεις εμπλέκονταν περισσότερα των 21 ατόμων (36 συνολικά) που εικάζεται ότι ήσαν ενήλικα και ότι επήλθε χωρισμός της υπόθεσης. Μάλιστα, η συμμετοχή των επιπλέον ατόμων συναντάται στις 5 από τις 10 αποφάσεις. Έτσι, οι δράστες (κατηγορούμενοι και μη) φαίνεται να έδρασαν κυρίως ανά 2 (5 αποφάσεις), ανά 5 (2 αποφάσεις) και, σε μεμονωμένες περιπτώσεις, ανά 3,4 ή 9. Οι ανήλικοι είναι Έλληνες (8, εκ των οποίων οι 5 πιθανολογείται ότι είναι αθίγγανοι) ή Αλβανοί (7 κατηγορούμενοι), ενώ 2 είναι Ρώσοι και 1 Ιρακινός και η ηλικία των τριών κατά τον χρόνο τέλεσης του αδικήματος 16 χρόνων για τους και 15 χρόνων για τον ένα. Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι από την μελέτη των δικαστικών αποφάσεων δεν προέκυψαν στοιχεία που να τεκμηριώνουν σημαντική

¹⁰⁶ Μανουδάκη Θ., Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων στο χώρο του σχολείου στο: Πετρόπουλος Ν, Παπαστυλιανού Α(επιμ) *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα, Έρευνα & Παρέμβαση*, Αθήνα, ΥΠ.Ε.Π.Θ, Π.Ι,2000,142-148, βλ επίσης Ρουγγέρη Ν.,« Ένας στους δυο θύμα επιθέσεων», *ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 31 Οκτωβρίου 1999, Α 56*, επίσης για το θέμα των μαθητικών συμμοριών βλέπε το ρεπορτάζ των Μπίτσικα Π και Τσιμπίδης Γ., «Οι μαθητικές συμμορίες», *ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 31 Οκτωβρίου 1999, Α56-Α57.*

παρουσία συμμοριών ανηλίκων και να επιτρέπουν τον χαρακτηρισμό των παραβατικών ομάδων ανηλίκων ως συμμορία με την εγκληματολογική έννοια της λέξης¹⁰⁷.

Μια παραβατική ομάδα άλλης μορφής με την οποία αρκετά συχνά εμπλέκονται οι έφηβοι – μαθητές είναι η περίπτωση των συμμοριών χούλιγκαν (Hooligans) οργανωμένων ή μη οπαδών οι οποίοι επιδίδονται σε επιθετικές συμπεριφορές και βιαιότητες σε μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων, κυρίως αντίθετων οπαδών. Αν οι χούλιγκαν δεν αποτελούν οργανωμένη συμμορία οπαδών, η οποία υποστηρίζει με φανατικό τρόπο συγκεκριμένη αθλητική ομάδα, μπορεί να είναι σύνολο ατόμων που ενώνονται περιστασιακά για συγκρούσεις με οπαδούς άλλης αθλητικής ομάδας και κοινό στόχο τη βία. Οι ομάδες αυτές λειτουργούν απρόσωπα με αλλοτριωμένη την προσωπικότητα των νέων μελών τους. Σε έρευνες που πραγματοποιήθηκαν έχει συσχετισθεί η βία στα γήπεδα με πράξεις μικροκλοπών, βιαιοπραγίες και χρήση ναρκωτικών ουσιών. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα τέλη της περασμένης δεκαετίας υπο την επίβλεψη του καθηγητή Κουράκη Ν για τη βία στα ελληνικά γήπεδα διαπιστώθηκε ότι οι ακραίοι οπαδοί των ομάδων στην πλειονότητά τους έχουν μέσο όρο ηλικίας 20 χρόνων, είναι άρρενες ,ανύπανδροι, η κοινωνική θέση των γονιών τους βρίσκεται ανάμεσα στην κατώτερη μέση τάξη και στην ανώτερη εργατική τάξη. Οι ίδιοι είναι εργαζόμενοι σε ποσοστά μεγαλύτερα από τους συνομηλίκους τους, με προβλήματα στο οικογενειακό περιβάλλον και τις σχέσεις με τους γονείς τους¹⁰⁸.

Σύμφωνα με όσα αναφέρονται σε άρθρο του καθηγητή εγκληματολογίας Μαγγανά Αντ. ο χουλιγκανισμός εκφράζει την περιφρόνηση προς τα πρόσωπα και τις περιουσίες ,φθορά ξένης ιδιοκτησίας ή σωματική βλάβη προσώπων (συμπεριλαμβανομένου του βιασμού μέχρι την ανυποψίαστη επίθεση), ακόμη και την περίπτωση κλοπής, από μια συμμορία ή μικρή ομάδα νεαρών συνήθως ατόμων¹⁰⁹.

3) Το σχολείο.

Το σχολείο δεν αποτελεί μόνο κοινωνικό θεσμό, που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένη δομή και λειτουργίες, παράλληλα νοείται ως ένας δικαϊκά συντεταγμένος θεσμός της σύγχρονης κοινωνίας μας¹¹⁰. Αυτό σημαίνει ότι η λειτουργία του σχολείου, επομένως και οι σχέσεις που εκτυλίσσονται σε αυτό προδιαγράφονται από συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο. Οι κανόνες αυτοί είναι αυξημένης τυπικής ισχύος και δεσμεύουν τόσο τους μαθητές όσο και τους γονείς τους, αλλά και τους εκπαιδευτικούς και όσους άλλους παρέχουν υπηρεσίες στο σχολικό χώρο με οποιαδήποτε σχέση εργασίας. Πρώτα απ' όλα είναι οι συνταγματικές επιταγές, οι οποίες κατοχυρώνουν το δικαίωμα της δωρεάν μόρφωσης και αγωγής κάθε παιδιού από το κράτος,

¹⁰⁷ Κουράκης Ν., Ζαγούρα Π, Γαλανού Μ ό. π σσ 17-19 .

¹⁰⁸ Βλ σχετικά Γεωργούλας Σ., ό. π σσ 93-94.

¹⁰⁹ Μαγγανάς Αν., « περί χουλιγκανισμού »*Ποινική Δικαιοσύνη* ,τ 6, Ιούνιος 1998, σσ 566-567.

¹¹⁰ Χατζησάββας Γιάννης ,*Το δίκαιο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*, παρατηρητής, Θεσσαλονίκη ,1996, σσ 163-165.

καθώς και της υποχρεωτικής φοίτησης (άρθρο 16 παρ 2, 3&4), την υποχρέωση της πολιτείας μέσω του σχολείου(επιστήμης και διδασκαλίας) να προάγει ελεύθερα την ανάπτυξη της προσωπικότητας του κάθε πολίτη (άρθρο 5 παρ 1 και άρθρο 16 παρ 1) και τέλος η γονική ευθύνη για την επιμέλεια και διαπαιδαγώγηση των παιδιών, με την αναγνώριση από το κράτος της προστασίας της οικογένειας ,του γάμου και της μητρότητας (άρθρο21, παρ 1). Επιπλέον, υπάρχει ο νόμος- πλαίσιο για τη δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,¹¹¹ ο οποίος αναφέρεται σε γενικά θέματα οργάνωσης και λειτουργίας της εκπαίδευσης (σκοποί- διάρθρωση ,διοίκηση, προσωπικό, όργανα κλπ) καθώς και τα σχετικά προεδρικά διατάγματα και οι αποφάσεις των οργάνων της διοίκησης που εκδίδονται για να ρυθμίσουν συγκεκριμένα θέματα όπως τα διδασκόμενα μαθήματα, το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, την έναρξη και λήξη του διδακτικού και σχολικού έτους, τις εγγραφές, την φοίτηση, τη διαγωγή, τις εξετάσεις, το ατομικό και συλλογικό δικαίωμα των γονέων συμμετοχής τους σε θέματα διαπαιδαγώγησης και κάθε άλλη λεπτομέρεια σχετική με τη λειτουργία των σχολείων. Οι κανόνες συμπεριφοράς στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας αναφέρονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες¹¹²σε εκείνη που εξειδικεύεται στην παροχή και διαχείριση της γνώσης σε πλαίσιο υποχρεώσεων και δικαιωμάτων των εμπλεκομένων μερών στο πλέγμα που σχετίζεται με την εκπαιδευτική διαδικασία και η δεύτερη αφορά στην υπακοή και συμμόρφωση της ατομικής και κοινωνικής συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον και ειδικότερα στη σχολική αίθουσα. Όλα όσα αναφέρθηκαν καταδεικνύουν ότι το σχολείο εκτός από φορέας κοινωνικοποίησης του ανθρώπου αποτελεί και θεσμό κοινωνικού ελέγχου.¹¹³

Η σχολική σχέση λοιπόν διέπεται από την αρχή της αμοιβαιότητας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Το σχολείο οφείλει να εκπληρώσει το συνταγματικό δικαίωμα ή αξίωση του μαθητή για τη μόρφωση του. Για να διεκπεραιώσει την υποχρέωσή του αυτή το σχολείο ζητά από το μαθητή να τηρήσει μια συγκεκριμένη συμπεριφορά στο πλαίσιο της παρουσίας του στο σχολικό χώρο και της συμμετοχής του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ειδικότερα στο θέμα αυτό αναφέρεται το Π.Δ 104 /1979 (ΦΕΚ23Α´) στο άρθρο 26 παρ 1 όπου αναγράφεται ότι «η συμπεριφορά μαθητών, η καθ' οιονδήποτε τρόπο εκδηλούμενη εντός και εκτός του σχολείου δια πράξεων ή παραλείψεων συνιστά, την διαγωγήν αυτών»

Στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου αναφέρεται πως η διαγωγή που αρμόζει σε μαθητή είναι εκείνη που στην πράξη ταυτίζεται με τη συμμόρφωση στους κανόνες που διέπουν τη σχολική ζωή και τις ηθικές αρχές του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ακόμα, γίνεται διάκριση της διαγωγής σε κοσμιωτάτη (αυτή που αρμόζει) κοσμία (συμπεριφορά που αρμόζει σε μαθητή

¹¹¹ Ν 1566 (ΦΕΚ 167 τ. Α´)

¹¹² Κυρίδης Α, *Η πειθαρχία στο σχολείο , Θεωρία και Έρευνα*. Gutenberg, Αθήνα 1999, σσ 86-87

¹¹³ Λαμπροπούλου Ε., “κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος”,ό. π, σσ 84-87.

αλλά με παρέκκλιση), επίμεμπτη (η συμπεριφορά με παρέκκλιση σε βαθμό ανεπίτρεπτο αλλά επιδεχόμενη παιδαγωγικής επανόρθωσης εντός του σχολείου, καθώς και εκείνη που δε βελτιώνεται στο ίδιο σχολικό περιβάλλον, με υποχρέωση αλλαγής από αυτό (παρ 4). Τέλος, σημειώνεται ότι ο χαρακτηρισμός της διαγωγής έχει καθαρά παιδαγωγικό χαρακτήρα και αποτελεί στοιχείο σχολικής αποκλειστικά και μόνο χρήσης και αναγράφεται στους τίτλους σπουδών (παρ 6).

Η θεσμοθέτηση λοιπόν σχολικών κανόνων αποτελεί τον πλέον συνηθισμένο και επιβεβλημένο τρόπο για την αντιμετώπιση προβλημάτων πειθαρχίας και προκειμένου να είναι αποτελεσματικοί θα πρέπει να εξασφαλίζονται τρεις βασικές προϋποθέσεις¹¹⁴: Πρώτον, να είναι λίγοι, δεύτερον να ανταποκρίνονται στην κοινή λογική και να γίνεται αποδεκτό αυτό από τους μαθητές και τρίτον να έχουν συζητηθεί επαρκώς στην τάξη. Ειδικότερα το θέμα της δημοσιοποίησης ή κοινοποίησης των σχολικών κανόνων στους μαθητές και της συζήτησής τους - όπως γίνεται αντιληπτό- (θα πρέπει να) αποτελεί ένα από τα πλέον σοβαρά σχολικά ζητήματα, επειδή με αυτό σχετίζονται άμεσα καταστάσεις και προβλήματα που αφορούν στην αποτελεσματική διοίκηση της τάξης και την άσκηση πειθαρχικού ελέγχου.

Όπως είναι γνωστό από την πάγια σχολική εμπειρία και πρακτική οι πιο βασικοί και αυστηροί σχολικοί κανόνες ανακοινώνονται στην έναρξη κάθε σχολικής χρονιάς, συνήθως προφορικά από τη διεύθυνση του σχολείου. Σε πολλά σχολεία εκτίθενται αναρτημένοι σε εμφανή σημεία του σχολικού χώρου ή στην αίθουσα διδασκαλίας και σε κάποιες περιπτώσεις δίνονται στους γονείς ή /και στους μαθητές γραπτώς σε κείμενο. Στη διάρκεια του σχολικού χρόνου οι πιο σοβαροί κανόνες ανακοινώνονται στη σχολική τάξη από τους καθηγητές (συνήθως τους υπεύθυνους των τμημάτων). Όπως γίνεται αντιληπτό η κάθε λεπτομέρεια σχετικά με τους σχολικούς κανόνες, ιδιαίτερα εκείνους που αφορούν τη ρύθμιση της κοινωνικής συμπεριφοράς έχει τη σημασία της. Επαναφέρουμε τα ερωτήματα, για λόγους κυρίως πρακτικής αξίας, τα οποία αναδεικνύουν τη σπουδαιότητα και βαρύτητα που έχει ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να προσεγγισθεί το θέμα αυτό. Ας δούμε ποια είναι αυτά.

1ον) Γίνονται αντιληπτοί οι κανόνες από τους μαθητές (χωρίς παρερμηνείες ασάφειες, κλπ) κι αν ναι πώς αξιολογείται αυτό;

2ον) Αποτελούν αντικείμενο μόνο μιας στείρας, γραφειοκρατικής διεκπεραίωσης (ανακοίνωση) ή κυρίως αντικείμενο ενημέρωσης και γόνιμου διαλόγου συζήτησης και επαναδημοσιοποίησης τους σε τακτά και καίρια χρονικά διαστήματα ;

3ον) Αρκεί μόνο η προφορική ανακοίνωση τους ή επιβάλλεται να παρουσιάζονται και γραπτώς στους γονείς και στους ίδιους τους μαθητές ;

¹¹⁴ Καψάλης Α, ό. π ,σ 532

4ον) Γίνεται η εφαρμογή τους το ίδιο από όλους τους διδάσκοντες ή κάποιοι αδιαφορούν σε κάποιους από αυτούς ή / και τους αγνοούν ;

5ον) Εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές ή υπάρχουν εξαιρέσεις για κάποιους ;

6ον) Σε ποιο βαθμό τα παιδαγωγικά υποκείμενα πείθονται για την τήρησή τους με βάση την αναγκαιότητα και χρησιμότητα τους (λόγοι επιβολής) και όχι -μόνο τουλάχιστον- από την επιβολή εξουσιαστικών σχέσεων ;

7ον) Τηρούν εξίσου με τους μαθητές και οι διδάσκοντες κάποιους κοινούς κανόνες συμπεριφοράς ;

8ον) Αντιμετωπίζονται οι κανόνες από τους διδάσκοντες ως ένα παιδαγωγικό εργαλείο λειτουργικότητας και αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού έργου ή ως μέσο επιβολής και άσκησης κριτικής στην ελευθερία έκφρασης και εκδήλωσης της προσωπικότητας του μαθητή ;

9ον) Χρησιμοποιούνται οι σχολικοί κανόνες από τον εκπαιδευτικό καταχρηστικά για άσκηση πειθαρχικού ελέγχου ή προηγείται μια σχεδιασμένη και μεθοδευμένη παιδαγωγικά παρέμβαση;

10ον) Προσαρμόζονται και σε ποιο βαθμό οι σχολικοί κανόνες στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα, τις σύγχρονες κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες και απαιτήσεις των καιρών και προπάντων στις ανάγκες και τις αναζητήσεις του μαθητικού πληθυσμού ή θεωρούνται *de facto* δεδομένοι και εφαρμόσιμοι, χωρίς καμία περαιτέρω συζήτηση για τροποποίηση ή αλλαγή τους;

Το θέμα της τήρησης και εφαρμογής των σχολικών κανόνων στην καθημερινή πρακτική επαφίεται στην προσωπικότητα και την παιδαγωγική επάρκεια τόσο της διεύθυνσης του κάθε σχολείου όσο και του κάθε εκπαιδευτικού χωριστά, αλλά δεν θα πρέπει να στηρίζεται και να εξαντλείται στο τυπικό μόνο μέρος τους. Το ζήτημα της πειθαρχίας στους σχολικούς κανόνες θα πρέπει να αποτελέσει θέμα πρώτης και αποκλειστικής προτεραιότητας για κάθε σχολείο. Είναι αυτό που μπορεί να εξασφαλίσει τους όρους για μια ικανοποιητική εκπαιδευτική διαδικασία σε ένα σχετικά ήρεμο και ήσυχο παιδαγωγικό περιβάλλον. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται επαρκής και ικανοποιητική ενημέρωση, συζήτηση και διάλογος με τους μαθητές και αντανakλαστικά προσαρμογής ανάλογα με τις περιστάσεις. Επιπλέον, θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα το θέμα της ευαισθησίας των ίδιων των μαθητών «στο περί δικαίου αίσθημα», που αντανakλάται, εκτός όλων των άλλων, στον τρόπο τήρησης και εφαρμογής των σχολικών κανόνων από τα σχολικά όργανα¹¹⁵.

¹¹⁵ Βλ. «Ταμιχτής Γ Ι., *Η σχέση πειθαρχικού ελέγχου μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και σχολικής τους επίδοσης*», σσ 36-38.

Στο πλαίσιο της γραφειοκρατικής δομής του σχολικού συστήματος η σχολική πειθαρχία ,ως υπακοή στους υφιστάμενους σχολικούς κανόνες αποτελεί συστατικό της σύννομης εξουσίας που ασκείται από το σχολικό μηχανισμό, με αφετηρία της την κεντρική διοίκηση, και τη περαιτέρω διάχυσή της στα επιμέρους όργανα της, τις διευθύνσεις και τα γραφεία εκπαίδευσης και σε επίπεδο σχολικής μονάδας, τη διεύθυνση του σχολείου και τους εκπαιδευτικούς .

Οι σχέσεις εξουσίας που χαρακτηρίζουν το σχολείο ως εκπαιδευτικό οργανισμό ή ίδρυμα θεμελιώνονται σε δυο βασικούς εξουσιαστικούς πόλους: Ο ένας πόλος, είναι η διεύθυνση του σχολείου και οι εκπαιδευτικοί και ο άλλος οι μαθητές είτε σαν άτομα είτε ως μέλη της ομάδας (σχολική τάξη).

Οι μαθητές, δεν αποτελούν μόνο τους αποδέκτες της εξουσιαστικής πρακτικής ,αλλά και τους αποστολείς εξουσιαστικών μηνυμάτων που κατευθύνονται είτε προς το σχολικό ή εκπαιδευτικό σύστημα και τους φορείς του (καταγγελίες, «πλάκες», φάρσες», αποχή ή καταλήψεις από τα μαθήματα κλπ) είτε προς τους άλλους μαθητές (σωματική ή λεκτική βία, απειλές, εκφοβισμός κλπ). Στο χώρο της εκπαίδευσης η «συμβολική ή έμμεση βία ενσωματώνεται σε όλο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τους μηχανισμούς που αυτή διαθέτει για τη χειραγώγηση, τη συναίνεση, τον προσεταιρισμό ,την αξιολόγηση, την υπακοή, την υποταγή και την αποδοχή της καταστολής και αποτελεί βασική έκφραση της οργανωμένης και νόμιμης σχολικής βίας που στοχεύει στον έλεγχο του μαθητή».¹¹⁶ Υποστηρίζεται πως η συμβολική αυτή βία του σχολείου αποτελεί το υπόστρωμα ανάπτυξης φαινομένων βίας από τους μαθητές¹¹⁷

Ο κοινωνικός έλεγχος του σχολείου συστηματικά και μεθοδευμένα λαμβάνει υπόσταση σε σχέση με την αξιολόγηση των επιδόσεων του/της μαθητή/τριας. Ο βαθμός επίδοσης της μαθήτριας/του μαθητή στα μαθήματα που αποτυπώνεται στον έλεγχο επίδοσης και βεβαίως η προαγωγή στις επόμενες τάξεις ή η απόρριψη (επανάληψη ή επανεξέταση) αποτελούν στοιχεία που βρίσκονται σε άμεση σχέση με τον κοινωνικό έλεγχο που ασκεί το σχολείο σε επίπεδο εκπαιδευτικής επάρκειας του μαθητή. Η κρίση αυτή του σχολείου τροφοδοτεί, όπως είναι γνωστό, ένα κύκλο άτυπου ελέγχου του μαθητή/της μαθήτριας από την ομάδα των συνομηλίκων, την οικογένεια (γονείς, συγγενείς), γνωστούς, φίλους. Η μαθησιακή εικόνα του μαθητή (θετική ή αρνητική) καταγράφεται και καταχωρείται στο μηχανισμό αρχειοθέτησης του σχολείου και μπορεί να αξιοποιηθεί σε διάφορες περιπτώσεις. Στην περίπτωση του αποκλίνοντα μαθησιακά μαθητή αποτελεί ατομικό γνώρισμα όχι μόνο ευκαιριακά, αλλά και σε μια πραγματική προβολή στο μέλλον της μαθητικής του καριέρας. Μια τέτοια μη θετική

¹¹⁶ Δρ Ιωάννα Τσίγκανου, Καλλιρόη –Ηρώ Δασκαλάκη , Δήμητρα Τσαμπάρλη , *Εικόνες και αναπαραστάσεις βίας στο Ελληνικό σχολείο* , Νομική βιβλιοθήκη , Αθήνα 2004 , σ 34.

¹¹⁷ Βλ. Χρονοπούλου , Α, «Εκτιμήσεις –συμπεράσματα από το συνέδριο : Η βία στο σχολικό χώρο» ,*Σύγχρονη εκπαίδευση* , Αφιέρωμα , τ.80, 1-3/12/1994 , σ 12

εκπαιδευτικά εικόνα μαθητή διαμορφώνει αρνητική επίδραση τόσο για τη σχολική όσο και την κοινωνική θέση του μαθητή με επιπτώσεις πολύπλευρες και πολυσήμαντες.¹¹⁸

Ο κοινωνικός έλεγχος σχετίζεται οπωσδήποτε και με την εξωτερικευμένη συμπεριφορά, όπως αυτή εκδηλώνεται στις διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών τόσο στην σχολική αίθουσα όσο και εκτός αυτής. Οι παραβάσεις των σχολικών κανόνων είτε στη μια είτε στην άλλη περίπτωση εφόσον δεν τηρηθούν μπορεί να οδηγήσουν σε επιβολή κυρώσεων δηλαδή σε ασκούμενο κοινωνικό έλεγχο.

Η άσκηση κοινωνικού ελέγχου περιλαμβάνει, ως γνωστόν, εκτός από την αποδοκιμασία και την καταδίκη της ανεπιθύμητης ή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και την επιδοκιμασία, την επικρότηση της κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς. Έτσι, η επιβολή άσκησης κοινωνικού ελέγχου στο σχολείο περιλαμβάνει εκτός από τις αρνητικές κυρώσεις και τις θετικές κυρώσεις. Προβλέπεται λοιπόν από το ισχύον θεσμικό εκπαιδευτικό πλαίσιο¹¹⁹ η απονομή τιμητικών διακρίσεων σε μαθητές οι οποίοι διακρίνονται για τη διαγωγή τους και τη σχολική τους επίδοση (βραβείο αριστείας και βραβείο προόδου), καθώς και για πράξεις αυτοθυσίας ή ανιδιοτελούς φιλαλληλίας. Οι θετικές κυρώσεις ή αμοιβές¹²⁰ από παιδαγωγική άποψη έχουν μεγάλη αξία και αποβλέπουν στην βελτίωση του μαθητή. Είναι επιβεβλημένες για τα παιδιά επειδή έχουν ανάγκη την επιδοκιμασία περισσότερο από κάθε άλλη ηλικία. Οι τιμωρίες αποτελούν το κυριότερο στοιχείο πάνω στο οποίο διαμορφώνονται οι σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στο μαθητή και το σχολείο. Εκφράζουν το τελικό προϊόν της σχέσης κανόνα –παράβασης και με τον τρόπο αυτό επικυρώνουν τη νομιμοποίηση της εξουσιαστικής επιβολής από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου.

Αποτελεί έτσι η εκπαίδευση ένα είδος άσκησης και εκγύμνασης ηθικών αντοχών και ορίων, το προανάκρουσμα για αυτό που θα αντιμετωπίσει μερικά χρόνια αργότερα ο νέος στον κόσμο των ενηλίκων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο T.B.Bottomore «Η εκπαίδευση αποτελεί έναν σημαντικό τύπο κοινωνικού ελέγχου, όπου οι νέοι διδάσκονται τη «θέση» τους και τις υποχρεώσεις τους στο σύστημα της κοινωνικής διαφοροποίησης και στρωματοποίησης. Ο κοινωνικός έλεγχος της εκπαίδευσης ανταγωνίζεται και καμιά φορά συγκρούεται με άλλους τύπους ελέγχου.»¹²¹ Σε αυτή τη διάσταση, τη σύγκρουση μεταξύ ενός «χαλαρού» οικογενειακού κοινωνικού ελέγχου και συγκριτικά ενός «αυστηρού» εκπαιδευτικού κοινωνικού ελέγχου, δοκιμάζεται η αντοχή και τα όρια της εφηβικής συμπεριφοράς και η μη προσαρμογή της οδηγεί

¹¹⁸ Βλ σχετικά Δήμου Η Γ., «Απόκλιση Στιγματισμός Αφομοιωτική θεωρητική προσέγγιση των αποκλίσεων στο σχολείο», Αθήνα, Gutenberg, 1996, σσ 167-168.

¹¹⁹ Π.Δ 104 /79 άρ. 29, 20 & 31

¹²⁰ Αραβανής Γ., *Πειθαρχία και εκπαίδευση, Ο ρόλος των ποινών και των αμοιβών στο σχολείο και το νηπιαγωγείο*, Γρηγόρης, Αθήνα, 2004, σ 29-31

¹²¹ T. B.Bottomore, *Κοινωνιολογία, Κεντρικά προβλήματα και βασική βιβλιογραφία*, Γ' έκδοση, Gutenberg, Αθήνα, 1974, σ 311

σε εμπειρίες πειθαρχικού ελέγχου. Μια εμπειρία που προετοιμάζει για αυτό που πρόκειται να επακολουθήσει στην ενήλικη ζωή .

Σύμφωνα με τον Durkheim «η τιμωρία παίζει σημαντικό ρόλο γιατί δείχνει στο παιδί πως οι κανόνες είναι δεσμευτικοί και άξιοι σεβασμού για όλους». Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση ο δάσκαλος οφείλει να εξηγεί γιατί επιβάλλεται η τιμωρία, που αποβλέπει στην ανάπτυξη της αυτοπειθαρχίας στο παιδί¹²². Η τιμωρία που επιβάλλεται έχει σκοπό τη βελτίωση της συμπεριφοράς και όχι την εκδίκηση. Ακόμα, η τιμωρία η οποία επιβάλλεται στους μαθητές οι οποίοι αναλαμβάνουν την ευθύνη της πράξης τους πρέπει να είναι δίκαιη γιατί αποβλέπει στον εξαγνισμό ,την κάθαρση τους από τη ενοχική συνείδηση.¹²³

Έχει πειραματικά αποδειχθεί ότι η ποινή που επιβάλλεται για λόγους που αφορούν τη μαθησιακή αποτυχία (π.χ. σε μια σχολική εργασία ή σε ένα διαγώνισμα) έχει προσωρινά αποτελέσματα. Η συμπεριφορά επανέρχεται και παράλληλα είναι επιζήμια από συναισθηματικής απόψεως (ο μαθητής μπορεί να μισήσει το μάθημα ή και το δάσκαλό που τον τιμώρησε).

Σήμερα, η σύγχρονη παιδαγωγική επιστήμη προβληματίζεται έντονα πάνω στο ερώτημα αν έχει θέση στην εκπαίδευση η επιβολή ποινής. Για την απάντηση του κρίσιμου αυτού ερωτήματος έχουν αναπτυχθεί και διατυπωθεί τρεις διαφορετικές θέσεις -αντιλήψεις¹²⁴.

Η αντιαυταρχική εκπαίδευση του σύγχρονου σχολείου σε αντιπαράθεση με την τιμωρητέα στάση της αυταρχικής εκπαίδευσης αντιπαραθέτει την πίστη στις σχέσεις δασκάλου –μαθητή, την πίστη στα ατομικά δικαιώματα του παιδιού, την πίστη στις δυνατότητες του παιδιού να ρυθμίζει τη ζωή του και τις σχέσεις του, τις αποδεκτές μορφές ικανοποίησης αναγκών και επικοινωνίας με τους συμμαθητές του και τέλος, την πίστη στις επαγγελματικές δυνατότητες του σύγχρονου εκπαιδευτικού να ανταποκριθεί στο ρόλο του¹²⁵.

Αν ανατρέξει κανείς στους σχολικούς κανόνες τις εκπαιδευτικές εγκυκλίους και τα σχολικά ποινολόγια θα διαπιστώσει ότι η παιδαγωγική αντίληψη που επικρατούσε για την επιβολή ποινών αφορούσε ένα μακροσκελή κατάλογο που περιελάμβανε “τη μείωση της τροφής , το γονάτισμα ,την ορθοστασία, τη δημόσια διαπόμπευση του μαθητή που πέφτει σε παράπτωμα, ενώ μη θεσπισμένες ποινές, αλλά συνηθισμένες στη σχολική πρακτική ήταν τα χαστούκια, το μουτζούρωμα του προσώπου, ο ραβδισμός, η μαστίγωση, η φάλαγγα”¹²⁶.

¹²² David Blackledge ,Barry Hunt ό.π ,σσ 36-37

¹²³ Σκούρας Γ, *Κοινωνία και σχολείο: “Οι ποινές στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση μετά τον πόλεμο (1950-2000)”*, Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών Αθήνα, 2002, ό. π σελ 66.

¹²⁴ Σκούρας Γ, ό. π ,σσ 67- 68

¹²⁵ Ματσαγγούρας Η , *Η σχολική τάξη* , Γρηγόρης , Αθήνα, 2003 , σσ307-309 .

¹²⁶ Κάτσικας Χ, 1999, ό. π., σ 64

Οι πρακτικές ης σωματικής τιμωρίας στη χώρα μας μέχρι και τα τελευταία 40 περίπου χρόνια αποτελούσαν κοινωνική επιταγή των εποχών αυτής της περιόδου και χρησιμοποιήθηκαν και ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου που δεν αφορούσε μόνο τη ζωή των μαθητών μέσα στο σχολείο αλλά και γενικότερα. Ο εκπαιδευτικός αυτής της περιόδου αποτελούσε ένα από τους πόλους εξουσίας, μαζί με τον παπά και το χωροφύλακα, στις παραδοσιακές τουλάχιστον κοινωνίες. Το έργο τους, δεν αφορούσε μόνο τα μαθήματα αλλά εξουσιοδοτούνταν από κράτος και γονείς να ελέγχουν τη διαγωγή των μαθητών ακόμη και εκτός σχολείου. Πολλές φορές μάλιστα είχαν και τη συνδρομή της αστυνομίας, ενώ και η εκκλησία με τις παρεμβάσεις της δεν συνέπραττε στην αλλαγή μιας αντιαυταρχικής αγωγής, τουναντίον. Σήμερα και πάλι ο εκπαιδευτικός αποτελεί φορέα κοινωνικού ελέγχου του μαθητή για τη συμπεριφορά μέσα στο χώρο του σχολείου, όμως τα «αστυνομικά» καθήκοντα του παρελθόντος, ειδικότερα ο έλεγχος της συμπεριφοράς του μαθητή έξω από το σχολείο έχει καταργηθεί, αφού στην πράξη δεν τηρείται¹²⁷. Τα καθήκοντα του σύγχρονου εκπαιδευτικού εστιάζονται περισσότερο στο εκπαιδευτικό έργο του, στη μαθησιακή διαδικασία και πράξη και στην τήρηση της πειθαρχίας στην σχολική αίθουσα ¹²⁸.

Για το σημερινό σχολείο και την πλειονότητα των εκπαιδευτικών η σωματική τιμωρία δεν αποτελεί πλέον παρά κατάλοιπο του «κακού παρελθόντος» της εκπαίδευσης¹²⁹. Οι μορφές πειθαρχικού ελέγχου που προβλέπονται και επιβάλλονται στους μαθητές ρυθμίζονται από το Π.Δ 294/ 4-7-1979 και αφορούν τη διαγωγή τους στο χώρο του σχολείου και εκτός αυτού (για το θέμα αυτό αναφερθήκαμε προηγουμένως). Γενικά αναφέρεται πως η διαγωγή του μαθητή πρέπει να είναι αυτή που πειθαρχεί στους κανόνες που διέπουν τη σχολική ζωή, (για τους οποίους δεν υπάρχει καμία απολύτως αναφορά) αλλά και τις ηθικές αρχές του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα, για τις μορφές πειθαρχικού ελέγχου στη διαγωγή των μαθητών αναφέρεται το άρθρο 27, σύμφωνα με το οποίο επιβάλλονται οι εξής κυρώσεις :

- 1ον) Παρατήρηση.
- 2ον) Επίπληξη .
- 3ον) Ωριαία απομάκρυνση από το διδασκόμενο μάθημα .
- 4ον) Αποβολή από τα μαθήματα μέχρι τρεις (3) ημέρες .
- 5ον) Αποβολή από τα μαθήματα μέχρι πέντε (5) ημέρες
- 6ον) Αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος .

Οι κυρώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 27 τιμωρούν περιπτώσεις μαθητών /μαθητριών που παρεκκλίνουν από την λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, (παρακώλυση της διδακτικής

¹²⁷ Γιατί τυπικά ισχύει ακόμη με βάση το Π. Δ 104 /79 άρθρο 26

¹²⁸ Ζαφειριάδης Κ, Αικ. Σουσαμίδου- Καραμπέρη , *Η διαγωγή των μαθητών και οι σχολικές κυρώσεις στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ,Μια ιστορική –κριτική προσέγγιση* ,Αφοι Κυριακίδη ,Θεσσαλονίκη ,2004, σσ 115-116 .

¹²⁹ Βλ. “Ταμιχστής Γ Ι., ό. π σσ 61-63.

πράξης, αντιγραφή στις εξετάσεις κλπ) είτε προβαίνουν σε αντικοινωνικές και παραβατικές πράξεις ή συμπεριφορές (λεκτική ή σωματική βία, κλοπή, αναγραφή υβριστικών συνθημάτων κλπ) στο χώρο του σχολείου στο πλαίσιο των κοινωνικών τους σχέσεων με τους συμμαθητές και άλλους παράγοντες του σχολείου .

Σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο (άρθρο 28 παρ 2) η παρατήρηση είναι η ελαφρύτερη κύρωση και αποτελεί προειδοποίηση για βαρύτερη κύρωση .Είναι η μόνη κύρωση που δεν αναγράφεται και καταχωρίζεται στο βιβλίο επιβολής κυρώσεων¹³⁰ (το παλιό «ποινολόγιο»). Όλες οι άλλες ποινές οι οποίες επιβάλλονται (με εξαίρεση την επίπληξη που είναι στη διακριτική ευχέρεια του φορέα επιβολής της κύρωσης) πρέπει για να έχουν νομική υπόσταση¹³¹ να καταχωρίζονται στο βιβλίο επιβολής κυρώσεων με ενυπόγραφο σημείωμα του φορέα που επιβάλλει την ποινή στο οποίο αιτιολογείται ο λόγος της τιμωρίας ,απολογία του μαθητή /μαθήτριας που τιμωρήθηκε, καταθέσεις μαρτύρων μαθητών, μαζί με τις υπογραφές όλων στο τέλος. Επιπλέον, οι ποινές των μαθητών θα πρέπει να καταχωρίζονται και στο ατομικό τους Δελτίο(καρτέλες μαθητών). Φορείς πειθαρχικού ελέγχου είναι σύμφωνα με το ίδιο προεδρικό διάταγμα (άρθρο 28) τα παρακάτω όργανα :

- Ο εκπαιδευτικός του σχολείου για την παρατήρηση, την επίπληξη και την ωριαία απομάκρυνση από το μάθημα .
- Ο διευθυντής του σχολείου για την παρατήρηση, την επίπληξη, την ωριαία απομάκρυνση από το διδασκόμενο μάθημα και αποβολή από τα μαθήματα μέχρι τρεις (3) ημέρες .
- συμβούλιο του σχολείου, αποτελούμενο από το διευθυντή του σχολείου ως πρόεδρο του, τους διδάσκοντες καθηγητές στην τάξη του μαθητή για επιβολή κύρωσης, ως μέλη, το οποίο έχει αρμοδιότητα να επιβάλλει όλες τις κυρώσεις πλην της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος
- ο σύλλογος διδασκόντων του σχολείου σε ολομέλεια επιβάλλει την ποινή της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος¹³². Στις συνεδριάσεις του Συλλόγου καθηγητών όταν συζητούνται ζητήματα πειθαρχικού ελέγχου μπορούν να συμμετέχουν εκπρόσωποι των μαθητών με δικαίωμα λόγου και αποχωρούν κατά τη διάρκεια της ψηφοφορίας¹³³

Σε έρευνα που πραγματοποίησε το Ε.Κ.Κ.Ε για όλη την Ελληνική επικράτεια για δυο χρόνια από τον Μάρτιο 1999 έως τον Μάρτιο 2000 με θέμα τη βία στο σχολείο, ερευνήθηκε και το

¹³⁰ Εγκύκλιος Γ/4790/31-07-1979 Εγκύκλιος ΥΠ.Ε.Π.Θ. Νέα υπηρεσιακά βιβλία και έντυπα

¹³¹ Σύμφωνα με την εγκύκλιο Γ2/5098/18-09-1992 ΥΠ.Ε.Π.Θ. οι φορείς πειθαρχικού ελέγχου οφείλουν να τηρούν τον τύπο της νομιμότητας στις διοικητικές πράξεις (κυρώσεις μαθητών)ειδάλλως δεν θα προσμετρούνται οι απουσίες που επιβάλλονται ,ως μη νόμιμες .

¹³² Εγκύκλιος Ε3/705/1985 Δ/γής ΥΠ.Ε.Π.Θ. Σε απάντηση του ανωτέρω σχετικού εγγράφου σας , αναφορικά με το θέμα, σας γνωρίζουμε ότι η ποινή της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος, άρθρο 30 και 31 του Π.Δ. 294/79 ισχύει μόνο κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους και μετά τη λήξη δηλαδή το επόμενο σχολικό έτος ο μαθητής μπορεί να επανέλθει στο πρώτο σχολείο που φοιτούσε.

¹³³Εγκύκλιος Ε3/873/31/31-12-1984 ΥΠ.Ε.Π.Θ. Διευκρινίζουμε ότι στις συνεδριάσεις του συλλόγου των καθηγητών όταν συζητούνται πειθαρχικά θέματα μαθητών, οι εκπρόσωποι των μαθητών παρευρίσκονται με δικαίωμα μόνο λόγου και αποχωρούν κατά την ώρα της διάσκεψης και ψηφοφορίας.

θέμα των σχολικών κυρώσεων. Μεταφέρουμε συνοπτικά το γενικό συμπέρασμα που συνήγαγαν οι ερευνητές στο σχετικό θέμα: «Οι μηχανισμοί του σχολείου διασφαλίζουν τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του, όσο και αυτόν της διδακτικής πράξης. και κατ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται και ο κοινωνικός έλεγχος της ισχυρής πλειοψηφίας του μαθητικού πληθυσμού. Οι καθηγητές στην πλειοψηφία τους θεωρούν ότι το ισχύον σύστημα κυρώσεων για τους παρεκκλίνοντες μαθητές είναι αναποτελεσματικό και συντάσσεται με την ιδέα ενδυνάμωσης του παιδαγωγικού περιεχομένου της τιμωρίας παρά του κατασταλτικού. Διαπιστώνεται ότι το σχολείο διαθέτει ακόμη την απαιτούμενη αντοχή και ανοχή απέναντι στις προσβολές που αφορούν το ίδιο αλλά και το μαθητικό πληθυσμό του . Το πρόσωπο της τιμωρίας του σχολείου αναδεικνύει την αυστηρή έως πολύ αυστηρή όψη του, καθώς και την ελαστική και ανεκτική σε κάθε έκφραση παθητικής αντίδρασης, παραίτησης και προσβολής. Ως προς τα μέσα του σχολικού ελέγχου η απομάκρυνση από το σχολικό περιβάλλον αναδεικνύεται ως το κυρίαρχο φυσικό μέσο και μέτρο ποινής και τιμωρίας ,όμως η συχνή χρήση της αποβολής αποδυναμώνει και εξουδετερώνει το συμβολικό της χαρακτήρα και συνάμα αντιστρατεύεται τον ίδιο το στόχο της εκπαίδευσης που δεν είναι η πρόσκαιρη ή οριστική απομάκρυνση του μαθητή ,αλλά η ενσωμάτωση του στο περιβάλλον¹³⁴».

¹³⁴ Ιωάννα Τσίγκανου, κ.α., ό. π ,σσ 241-243.

« Ούτε με αναγνώρισαν ούτε με αποδέχθηκαν
λειτουργώ με πόνο και στη βία που
υφίσταμαι, απαντώ με τη βία που ασκώ »

Αναφορά του Jacques Pain σε άρθρο για
τη θεσμική βία στο σχολικό περιβάλλον
στο: Βία στο σχολείο, βία του σχολείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : Φαινομενολογία της νεανικής παραβατικότητας.

Α. Φαινομενολογία της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων εκτός Ελλάδας.

Θα πρέπει να σημειωθεί αρχικά ότι οι επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές δεν μπορούν να καταγράψουν τη συνολική παραβατικότητα σε δεδομένη χρονική στιγμή και σε δεδομένο τόπο, παρά μόνο ένα μέρος της όπως αυτό γίνεται αντιληπτό από τις αρχές δίωξης του εγκλήματος, λόγω του σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας¹³⁵. Όπως υποστηρίζεται¹³⁶, “τα πραγματικά γεγονότα” στην νεανική παραβατικότητα θα παραμείνουν άγνωστα για τρεις βασικούς λόγους. Πρώτον, εξαιτίας της εγκυρότητας των διαφορετικών στατιστικών μετρήσεων και κυρίως εξαιτίας των διαφορετικών ερμηνειών που μπορούν να γίνουν από τα στοιχεία που παράγονται ανεξάρτητα από την πηγή παραγωγής τους και τρίτον και προφανέστερα, οι αλλαγές στην προτεραιότητα της πολιτικής ή οι αλλαγές αναφορικά με το τι ο νόμος ορίζει ως έγκλημα ή τέλος οι μεταπτώσεις του κόσμου σε θέματα ανοχής είναι πολύ πιθανόν να επιδράσουν στη στατιστική απεικόνιση της πραγματικότητας στο πρόβλημα της νεανικής παραβατικότητας.

Όπως θα διαπιστώσει κανείς από την παρουσίαση των στοιχείων που ακολουθούν η εικόνα της νεανικής παραβατικότητας παρουσιάζεται ασαφής και συγκεχυμένη στον Ευρωπαϊκό χώρο, όχι μόνο γιατί οι χώρες δεν ορίζουν με τον ίδιο τρόπο την εγκληματική συμπεριφορά,¹³⁷ αλλά και λόγω μη σαφούς μεθόδου καταμέτρησης της νεανικής παραβατικότητας¹³⁸, λόγω διαφορετικής κατηγοριοποίησης της ανηλικότητας¹³⁹, λόγω μη διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων για την

¹³⁵ Βλ σχετικά Σπινέλλη Δ.Κ., *Εγκληματολογία, Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, β' έκδοση αναθεωρημένη*, Αθήνα- Κομοτηνή, Σάκκουλα, 2005, σσ 138-146.

¹³⁶ Muncie J., *Youth and crime A critical introduction*, London Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications, 1999, pp 13-14.

¹³⁷ Κάποιες χώρες τοποθετούν τις απόπειρες ανθρωποκτονίας στην κατηγορία των ανθρωποκτονιών, αντιθέτως κάποιες άλλες τις θεωρούν βαριές σωματικές βλάβες.

¹³⁸ Τα διαθέσιμα στοιχεία καταμέτρησης της νεανικής παραβατικότητας αρκετές φορές είναι παραπλανητικά ή εμφανίζονται μεγαλύτερα από εκείνα της ενήλικης παραβατικότητας, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις εμφανίζονται διακυμάνσεις στην καταγραφή της παραβατικότητας μέσα στη ίδια τη χώρα, βλ Λιόλη Φ., *Ανήλικοι και εγκληματικότητα*, Διπλωματική εργασία, Μεταπτυχιακό σεμινάριο Εγκληματολογικών Σπουδών, 2000-2001, σσ 17-23. βλ επίσης Φαρσεδάκης Ι., ό. π σσ 15-16.

¹³⁹ Στο Η.Β και στην Ουαλία υπάρχει με βάση την ηλικία των ανηλίκων κατηγοριοποίησή τους σε παιδιά (10-13 χρόνων), ανήλικους (10-17 χρόνων), νεαρά άτομα (14-17 χρόνων), νεαρούς ενήλικες (18-20 χρόνων) και ενήλικες 21 ετών και άνω, βλ Muncie J., ό. π σελ 14.

νεανική παραβατικότητα αρκετών χωρών (Αγγλοσαξονικές χώρες, Δανία, Νορβηγία κλπ), καθώς και διαφοροποίησης του ρόλου της αστυνομίας σε κάθε χώρα.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Πηγής για το έγκλημα και τη Στατιστική της Ποινικής Δικαιοσύνης¹⁴⁰, στα κράτη –μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁴¹, το 2006, στο σύνολο των υπόπτων δραστών των διαπραχθέντων αδικημάτων¹⁴² ανά 100.000 κατοίκους¹⁴³, ο μέσος όρος των ανήλικων δραστών¹⁴⁴ ήταν 12%. Το μεγαλύτερο ποσοστό ανήλικων δραστών εμφανίζεται στην Λετονία (47,8%), ακολουθεί η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM) με 22%, η Ολλανδία με 19,6% η Γαλλία με 18,3%, η Γερμανία με 16,6%, η Αυστρία με 15,5% και η Βουλγαρία με 14%. Το μικρότερο ποσοστό κατέχει η Σλοβακία (2%) ακολουθεί η Ισλανδία με 2,7% ενώ η Ελλάδα βρίσκεται με ποσοστό 6% στο ήμισυ του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ειδικότερα, στο σύνολο των ανθρωποκτονιών με πρόθεση¹⁴⁵ το μεγαλύτερο ποσοστό ανήλικων δραστών κατέχει η Αλβανία και η Ολλανδία με 10,3% και το μικρότερο με 0% η Ισλανδία, ενώ η Ελλάδα με ποσοστό 4,8% βρίσκεται λίγο κάτω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης(5%).¹⁴⁶

Για τον τραυματισμό μετά από σωματική επίθεση (συνολικά)¹⁴⁷ το μεγαλύτερο ποσοστό ανήλικων δραστών ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε¹⁴⁸ κατέχει η Ιρλανδία με 40%, ακολουθεί η

¹⁴⁰ Marcelo F. Aebi et al, European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010, Fourth edition, 2010, WODC.

¹⁴¹ Δε συμπεριλήφθηκαν για τα ποσοστά ανήλικων οι εξής χώρες :Βέλγιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κύπρος, Δανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ελβετία, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ουαλία, Β. Ιρλανδία, Σκωτία.

¹⁴² Αφορούν στα εξής εγκλήματα :σοβαρές τροχαίες παραβάσεις, συνολική ανθρωποκτονία με πρόθεση , σωματική βλάβη από επίθεση(ελαφριά , βαριά, δημόσιου υπαλλήλου, οικιακή), βιασμός, σεξουαλική επίθεση, σεξουαλική κακοποίηση ανήλικων , ληστεία, κλοπή (διάρρηξη, διάρρηξη οικίας, κλοπή τροχοφόρου οχήματος), απάτη, αδικήματα κατά ηλεκτρονικών δεδομένων και συστημάτων, ξέπλυμα χρήματος, διαφθορά, αδικήματα κατά των ναρκωτικών συνολικά (διακίνηση, διακεκριμένη διακίνηση) .

¹⁴³ Αφορά τη στατιστική της αστυνομίας των κρατών –μελών της Ε.Ε όποτε και όταν αυτές δηλώνονται από τα θύματα των εγκληματικών πράξεων στις αρμόδιες αστυνομικές αρχές ή καταγράφονται στα επίσημα αρχεία της Αστυνομίας.

¹⁴⁴ Το ελάχιστο όριο ανηλικότητας που λαμβάνεται υπόψη για τους ανήλικους δράστες δεν είναι το ίδιο για όλες τις χώρες . Για παράδειγμα οι χώρες της Αλβανίας, Αρμενίας, Βουλγαρίας , Κροατίας, Γεωργίας Ουγγαρίας, Λετονίας , Λιθουανίας, Μολδαβίας, Ρουμανίας, Ρωσίας, Σλοβενίας, και Ουκρανίας έχουν το 14 έτος ,η Αυστρία, Γερμανία Ολλανδία και Φινλανδία τη γέννηση του ανήλικου, η Ελβετία την ηλικία των 7 χρόνων, η Ελλάδα την ηλικία των 8 χρόνων ,η Κύπρος των 9 χρόνων, η Ιρλανδία, το Η.Β και η Ουαλία τα 10 χρόνια. Το ανώτατο όριο για όλες τις χώρες είναι η ηλικία των 18 χρόνων.

¹⁴⁵ Αφορά στη πρόθεση δολοφονίας προσώπου και περιλαμβάνει επίθεση που οδηγεί στο θάνατο, την ευθανασία, τη βρεφοκτονία και την απόπειρα αλλά όχι τη βοήθεια για αυτοκτονία. Σε πολλές από τις χώρες της Ε.Ε υπάρχει διαφοροποίηση για κάθε υποπερίπτωση.

¹⁴⁶ Το συγκεκριμένο ερώτημα δεν απάντησαν ή δεν διέθεταν σχετικά στοιχεία οι εξής χώρες :Βέλγιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κύπρος ,Δανία, Γεωργία ,Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία ,Λουξεμβούργο ,Μάλτα, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ρωσία, Ισπανία, ΠΓΔΜ, Τουρκία, Η.Β., Ουαλία, Β, Ιρλανδία, Σκωτία.

¹⁴⁷ Χρησιμοποιείται ο αγγλικός όρος *bodily injury assault (totally)* που σημαίνει την πρόκληση σωματικής βλάβης με πρόθεση σε άλλο πρόσωπο , ο οποίος περιλαμβάνει την απλή σωματική επίθεση(*minor bodily injury assault*), τη βαριά σωματική επίθεση (*aggravated bodily injury assault*), τη ελαφριά σωματική επίθεση σε δημόσιο λειτουργό (*bodily injury of a public servant*) και την σωματική βλάβη εξαιτίας ενδοοικογενειακής βίας (*Bodily injury (Assault): Domestic Violence*). Σε αυτήν δεν περιλαμβάνονται οι εξής υποπεριπτώσεις: η επίθεση που οδηγεί στο

Σουηδία με 19,4%, η Γαλλία με 19,2%, η Γερμανία με 18,9% και η Ολλανδία με 18,6%, η Ελβετία με 17,8% και το μικρότερο η Ισλανδία με 0,3% ενώ η Ελλάδα είναι στο 0,9% όταν ο μ. ο ανάμεσα στους ανήλικους δράστες των χωρών της Ε.Ε είναι 12%.

Για τα αδικήματα που αφορούν στη γενετήσια προσβολή, ειδικότερα σε ότι αφορά το βιασμό¹⁴⁹, το μεγαλύτερο ποσοστό των ανηλικών δραστών παρουσιάζεται στη Γαλλία με 22,7% και το μικρότερο με 0% στην Ισλανδία, ενώ η χώρα μας με ποσοστό 4,8% βρίσκεται λίγο πιο κάτω από το ήμισυ του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (10%).

Σε ότι αφορά τις ληστείες, η Σλοβακία έχει το υψηλότερο ποσοστό υπόπτων ανηλικών δραστών με 63,2% και η Ισλανδία το χαμηλότερο με 0% ,ενώ η Ελλάδα ποσοστό 5,8% όταν ο μέσος όρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 28%.

Αναφορικά με το σύνολο των κλοπών, το υψηλότερο ποσοστό υπόπτων ανηλικών δραστών με 51,7% κατέχει η Ιρλανδία και το χαμηλότερο η Ισλανδία με 2,2% ,ενώ η Ελλάδα έχει ποσοστό 7,5% τη στιγμή που ο μέσος όρος της Ε.Ε είναι 23%.

Αναφορικά με το αδίκημα των ναρκωτικών συνολικά¹⁵⁰, η Ιρλανδία κατέχει το υψηλότερο ποσοστό ανηλικών θυτών με 44,4% ,η Ισλανδία με 0,1% το χαμηλότερο, ενώ η Ελλάδα έχει ποσοστό 1,6% όταν ο μέσος όρος της Ε.Ε είναι 8%. Σύμφωνα με στοιχεία της ίδιας πηγής¹⁵¹ για το έτος 2010 στο σύνολο των υπόπτων δραστών των διαπραχθέντων αδικημάτων¹⁵² ανά 100.000 κατοίκους, ο μέσος όρος των ανηλικών δραστών¹⁵³ στα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵⁴ είναι 9,3 %. Το μεγαλύτερο ποσοστό ανηλικών δραστών κατέχει η Γαλλία με 18,5%, ακολουθεί η Ολλανδία με 15,9% ,η Γερμανία με 15%, η Αυστρία με 14,9%, η Λιθουανία με 14,7%, η Σουηδία με 13,2%, ακολουθούν με 12,6% η Φινλανδία , με 11,4% το Βέλγιο, η Αλβανία με 11% και η Κροατία με 10,8% κοντά στο μέσο όρο βρίσκονται η Εσθονία και η Πολωνία με 9,9%, ενώ κάτω από το μέσο όρο βρίσκονται η Ουγγαρία με 9,2%, η Μάλτα με 8,5%, η Σερβία με 8,4%, η Βουλγαρία και Σλοβακία με 7.8%, η Ουκρανία με 6,2% η Ελλάδα με

θάνατο, απειλές (εκτός της περίπτωσης της απόπειρας), επίθεση που οδηγεί μόνο σε πόνο, χαστούκι ή γροθιά και η σεξουαλική επίθεση. Μόνο η περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας ισχύει απόλυτα για όλες τις χώρες ,στις άλλες περιπτώσεις υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με το τι ισχύει σε κάθε χώρα.

¹⁴⁸ Το συγκεκριμένο ερώτημα δεν απάντησαν ή δεν διέθεταν σχετικά στοιχεία όλες οι χώρες της υποσημείωσης υπ' αρ 144 πλην της Λιθουανίας

¹⁴⁹ Περιλαμβάνει την παρά φύση συνουσία ή την πρωκτική επαφή ή την απόπειρα σε αυτήν την πράξη, τη σεξουαλική επαφή χωρίς βία με ανήμπορο άτομο, τη σεξουαλική επαφή με τη βία με ανήλικο (όχι όμως για την περίπτωση χωρίς βία) ,άλλες μορφές σεξουαλικής επίθεσης.

¹⁵⁰ Περιλαμβάνει τις εξής περιπτώσεις :καλλιέργεια, παραγωγή, πώληση, διάθεση, κατανάλωση, μεταφορά, εισαγωγή, εξαγωγή, κατοχή μικρών και μεγάλων ποσοτήτων, οικονομικές επιχειρήσεις που σχετίζονται με τα ναρκωτικά.

¹⁵¹ Marcelo F. Aebi et al, European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2014, fifth edition ,Helsinki, Finland ,2014

¹⁵² Ισχύουν τα ίδια εγκλήματα όπως αυτά αναφέρθηκαν για το έτος 2006.

¹⁵³ Ισχύουν τα ίδια ηλικιακά όρια όπως αναφέρθηκαν για το έτος 2006.

¹⁵⁴ Δεν είναι διαθέσιμα τα στοιχεία ή δεν απάντησαν το ερώτημα οι εξής 14 χώρες: Κύπρος, Δανία, Γεωργία ,Ισλανδία, Ιρλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ελβετία, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ουαλία, Β. Ιρλανδία, και Σκωτία.

6,5% ,η Ισπανία με 5,5%, η Σλοβενία με 4,9%, η Αρμενία με 3,7%, η Ιταλία και το Κόσσοβο με 3,4%, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό από όλες τις χώρες κατέχει η Ρωσία με 2,8%.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά τη διάπραξη των διαφόρων εγκληματικών πράξεων αποτυπώνονται τα παρακάτω στατιστικά στοιχεία:

Στα σοβαρά τροχαία ατυχήματα¹⁵⁵ η Ελλάδα κατέχει το υψηλότερο ποσοστό με 8,4%, ακολουθεί η Σουηδία με 8,1% ,η Φινλανδία με 6,2%, η Αλβανία με 6,1% ,η Αυστρία με 4,7% ,ενώ κάτω από τον μέσο όρο της Ε.Ε (3%) βρίσκει κανείς την Ολλανδία με 2,5%,τη Λιθουανία με 2,4%, την Ισπανία με 2,3% και με το χαμηλότερο ποσοστό την Ιταλία με 0,4%.

Στην διάπραξη ανθρωποκτονιών με πρόθεση (συνολικά)¹⁵⁶ το υψηλότερο ποσοστό των υπόπτων ανήλικων δραστών κατέχει η Ιταλία με 30,5% ,ακολουθεί με 10,2% η Λιθουανία, η Σερβία με 8,6%,με 8,1% η Γαλλία, η Αυστρία με 7,1%,και η Ολλανδία με 6,5% ,ενώ οι χώρες που βρίσκονται κάτω από το μέσο όρο της Ε.Ε (6,1%) είναι η Ουγγαρία και η Βουλγαρία με 5,6%, η Αλβανία με 5,4%, το Βέλγιο με 4,8%, η Ισπανία με 4,2%,ενώ το χαμηλότερο ποσοστό εμφανίζουν με μηδενική εγκληματικότητα στην ανθρωποκτονία με πρόθεση συνολικά οι χώρες της Σλοβενίας και της Σλοβακίας.

Στο αδίκημα της σωματικής επίθεσης (συνολικά) το υψηλότερο ποσοστό για τους ύποπτους ανήλικους δράστες κατέχει με 32,2% η Κροατία ακολουθεί η Πολωνία με 21,3%, η Γαλλία με 19,7% ,η Σουηδία με 18% , η Αυστρία με 17,1% , η Γερμανία με 16,5%, πολύ κοντά στο μέσο όρο της Ε.Ε¹⁵⁷ (12,2%) βρίσκονται η Ουγγαρία και το Βέλγιο με 12,2% και 12,1% αντιστοίχως και κάτω από αυτόν η Φινλανδία με 11,9%, η Σερβία με 11,7%, η Βουλγαρία με 10%, η Λιθουανία με 9,9%, η Σλοβενία με 7,9%, Σλοβακία με 6,9% και Ισπανία με 6,4%.Τέλος, το χαμηλότερο ποσοστό παρουσιάζει η Ελλάδα με 1,5%.

Για τη διάπραξη του αδικήματος της βαριάς σωματικής βλάβης¹⁵⁸ το υψηλότερο ποσοστό για τους ύποπτους ανήλικους δράστες εμφανίζει¹⁵⁹ η Γερμανία με ποσοστό 23,3%, ακολουθεί το

¹⁵⁵ Τα στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα ή δεν απάντησαν το ερώτημα, εκτός από τις 14 προαναφερόμενες χώρες της 152 υποσημείωσης και οι χώρες της Αρμενίας, του Βελγίου, της Εσθονίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας της, Μάλτας , της Ρωσίας, και της Σλοβενίας.

¹⁵⁶ Τα στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα ή δεν απάντησαν το ερώτημα οι χώρες της Αρμενίας, Κύπρου, Δανίας, Εσθονίας, Γεωργίας, **Ελλάδας**, Ισλανδίας, Ιρλανδίας, Λουξεμβούργου, Μάλτας ,Νορβηγίας, Πορτογαλίας, Ρωσίας, Σουηδίας, Ελβετίας, Τουρκίας, Ηνωμένου Βασιλείου, Ουαλίας, Β. Ιρλανδίας, και Σκωτίας.

¹⁵⁷ Τα στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα ή δεν απάντησαν το ερώτημα οι εξής χώρες: Αρμενία ,Κύπρος, Δανία, Εσθονία, Γεωργία ,Ισλανδία, Ιρλανδία, Μάλτα, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ρωσία, Ελβετία, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ουαλία, Β. Ιρλανδία, και Σκωτία.

¹⁵⁸ Υπάρχει η εξής επεξήγηση για το πώς ορίζεται το συγκεκριμένο αδίκημα :According to the standard definition, aggravated bodily injury means inflicting serious (e.g., life- threatening or disabling) bodily injury to another person with intent, or under aggravated circumstances (use of weapons, or on a vulnerable victim). Cases of aggravated bodily are counted under the total of bodily injury as well. here possible, the figures include: Serious and lasting (i.e., disabling) bodily injury, Life-threatening bodily injury ,Use of weapons (dangerous objects), Particularly vulnerable victim, Attempts. They exclude: Assault leading to death ,Mere threats, Sexual assault ,Negligent bodily injury. p. 382.

¹⁵⁹ Τα στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα ή δεν απάντησαν το ερώτημα οι χώρες της Αρμενίας, Κύπρου, Τσεχίας, Δανίας, Εσθονίας, Γαλλίας, Γεωργίας, **Ελλάδας**, Ισλανδίας, Ιρλανδίας, Ιταλίας, Λουξεμβούργου, Μάλτας ,Ολλανδίας,

Βέλγιο με 20,9%, με ποσοστό 16,8% Αλβανία και Αυστρία, η Σερβία με 12,6% και η Κροατία με 11,3%. Κάτω από το μέσο όρο της Ε.Ε (10,4%) βρίσκονται η Ουγγαρία με 9,5%, η Λιθουανία (6%), η Βουλγαρία (3,4%) ,η Ουκρανία(3,2%) ενώ το χαμηλότερο ποσοστό κατέχει η Σλοβενία με 1%.

Για το αδίκημα της σεξουαλικής επίθεσης συνολικά¹⁶⁰ το υψηλότερο ποσοστό ύποπτων ανήλικων δραστών κατέχει η Σλοβακία με 28,9% και ακολουθούν η Κροατία με 26,2%, η Δημοκρατία της Τσεχίας με 23,4%, η Ολλανδία με 20,4%, η Γαλλία με 19,3%, η Γερμανία με 18,4%, το Βέλγιο με 17,9%, η Ουγγαρία με 17,6%, η Λιθουανία με 17,4% και η Βουλγαρία με 17,1%. Κοντά στο μέσο όρο της Ε.Ε ¹⁶¹(15,4%) βρίσκονται η Πολωνία (15,5%), η Σερβία (15,2%), η Αυστρία με 15,1%, και κάτω από τον μ.ο η Σουηδία με 14,7%, η Αλβανία με 14,4%, η Σλοβενία με 12,1%, η Φινλανδία με 8,2% ενώ η Ελλάδα κατέχει το μικρότερο ποσοστό με 2,3%. Στην υποκατηγορία του βιασμού, με ύποπτους δράστες ανήλικα άτομα, ο μέσος όρος των κρατών της Ε.Ε¹⁶² είναι 12,1%. Πάνω από το μ.ο βρίσκονται οι εξής χώρες: η Γαλλία, με το υψηλότερο ποσοστό (24,1%) και ακολουθούν Κροατία (19,9%), Βέλγιο 18,3%, Ολλανδία(17,2%), Σερβία (17%), Ουγγαρία με 13,2%, Σουηδία με 13%, Αυστρία με 12,7%. Κάτω από το μ.ο βρίσκονται η Βουλγαρία με 9,9%, η Πολωνία και η Γερμανία με 9,6%, η Δημοκρατία της Τσεχίας με 8,8%, η Ελλάδα με 7,5% ενώ το μικρότερο ποσοστό αθροίζει η Σλοβακία με 4,7%. Για το αδίκημα της ληστείας με ύποπτους δράστες ανήλικα άτομα το υψηλότερο ποσοστό με 44,9% κατέχει η Γαλλία και ακολουθούν Αυστρία με 38,1%, με ποσοστό περίπου 31% η Γερμανία, η Σουηδία, το Βέλγιο και η Ουγγαρία, με 29,7% η Ολλανδία, με 23% Σερβία, Σλοβακία, Σλοβενία και πολύ κοντά στο μ.ο της Ε.Ε¹⁶³ (21,8%) η Πολωνία με 21%. Κάτω από το μ.ο βρίσκονται οι χώρες της Δημοκρατίας της Τσεχίας με 20,4%, της Ισπανία με 20%, της Βουλγαρίας με 19,6%, της Φινλανδίας με 18,8% , της Ελλάδας με 7%, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό σε ύποπτους ανήλικους δράστες, σε 6 συνολικά ύποπτους σε πληθυσμό 100.000 κατοίκους, κατέχει η Αλβανία με 0%.

Για το αδίκημα της κλοπής συνολικά με ύποπτους δράστες ανήλικα άτομα το χαμηλότερο ποσοστό κατέχει η Ελλάδα με ποσοστό 9,2%, και ακολουθούν η Δημοκρατία της Τσεχίας με 9,5%, με 10,3% η Ιταλία, με 11,4% η Ισπανία και η Ουκρανία, η Σλοβενία με 13,9%, ενώ πολύ

Νορβηγίας, Πορτογαλίας, Σλοβακίας, Ισπανίας, Ρωσίας, Σουηδίας, Ελβετίας, Τουρκίας, Ηνωμένου Βασιλείου, Ουαλίας, Β. Ιρλανδίας, και Σκωτίας.

¹⁶⁰ Αποτελεί γενική κατηγορία που καλύπτει όλες τις φυσικές επαφές με σκοπό την γενετήσια ηδονή, χωρίς τη θέληση του προσώπου ή τη νόμιμη συγκατάθεση του προσώπου (ιδίως παιδιού). Υποκατηγορίες θεωρούνται ο βιασμός και η σεξουαλική κακοποίηση παιδιού.

¹⁶¹ Τα στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα ή δεν απάντησαν το ερώτημα οι εξής χώρες: Αρμενία, Κύπρος, Δανία, Εσθονία, Γεωργία, Ισλανδία, Ιρλανδία, Μάλτα, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ρωσία, Ελβετία, Τουρκία, Ουκρανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ουαλία, Β. Ιρλανδία, και Σκωτία.

¹⁶² Αφορούν μόνο όσες χώρες είχαν διαθέσιμα στοιχεία ή απάντησαν το σχετικό ερώτημα.

¹⁶³ Αφορούν μόνο όσες χώρες είχαν διαθέσιμα στοιχεία ή απάντησαν το σχετικό ερώτημα.

κοντά στο μ. ο της Ε.Ε¹⁶⁴ (17,7%) είναι η Φινλανδία με 17,3% και κάτω από αυτόν η Σλοβακία με 16,6% η Σερβία με 16,2% .Πάνω από το μ. ο βρίσκονται οι χώρες της Αλβανίας με 18,3%, της Σουηδίας με ποσοστό 18,5%, της Αυστρίας και του Βελγίου με 23,5%,της Κροατίας με 24%, της Γερμανίας με 28,1%, με το υψηλότερο ποσοστό 31,1% στη Γαλλία.

Ειδικότερα, για την κλοπή οχήματος το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει η Κροατία με 46,4%, κοντά η Γαλλία με 42%, η Λιθουανία με 37,3% και το χαμηλότερο με 12,9% η Ολλανδία και η Ελλάδα να έχει ποσοστό 21,6% τη στιγμή που ο μ. ο της Ε.Ε είναι 23%.

Αναφορικά με το αδίκημα της διάρρηξης συνολικά το υψηλότερο ποσοστό ύποπτων ανήλικων δραστών σε 67 συνολικά δράστες σε πληθυσμό 100.000 κατοίκους κατέχει η Γαλλία με 31,8% όταν ο μ.ο στην Ε.Ε¹⁶⁵ είναι 19%.Στις χώρες με υψηλά ποσοστά συγκαταλέγονται η Αυστρία 28,9%, η Σλοβακία με 24,6%, η Πολωνία με 22,8%.Το χαμηλότερο ποσοστό κατέχει η χώρας μας με 8%. (47 ύποπτοι δράστες σε 100.000 συνολικά κατοίκους).

Για τα αδικήματα που σχετίζονται συνολικά με τα ναρκωτικά το υψηλότερο ποσοστό ύποπτων ανήλικων δραστών κατέχει με 15,3% η Πολωνία και ακολουθούν με 13,1% η Γαλλία, με 11,7% η Ουγγαρία και το Βέλγιο με 11%. Στο σύνολο των κρατών της Ε.Ε ¹⁶⁶ο μ. ο των υπόπτων ανήλικων δραστών είναι 6,9% .Κάτω του μέσου όρου βρίσκονται η Αλβανία με 6,6%, η Δημοκρατία της Τσεχίας με 6,4% ,της Σερβίας με 5,7% και η Ελλάδα που κατέχει ποσοστό 3,1%ύποπτων ανήλικων δραστών (σε σύνολο 100 ύποπτων δραστών σε 100.000 κατοίκους). Το χαμηλότερο ποσοστό σε ύποπτους ανήλικους δράστες κατέχει η Ουκρανία με ποσοστό 1,8%.

Στη βάση συγκρισιμότητας για τα έτη 2006 και 2010 των (επί τοις %) υπόπτων ανήλικων δραστών των κρατών της Ε. Ε ανάμεσα στους συνολικούς (ύποπτους) δράστες σε πληθυσμό 100.000κατοίκους, διαπιστώνεται αύξηση των φερομένων ανήλικων δραστών στην Αλβανία (+2,4%),την Γαλλία (+ 0,2%), την Ελλάδα (+0,5%),την Κροατία (+0,3%),την Λιθουανία (+2,4%),την Πολωνία (+0,8%),την Σλοβακία (+5,8%)και την Φινλανδία (+0,3%). Αντιθέτως, μείωση εμφανίζουν η Αρμενία(-4,9%),η Αυστρία(-0,6%),η Βουλγαρία(- 3,2%),η Δημοκρατία της Τσεχίας(-1,8%),η Εσθονία(- 3,6%),η Γερμανία (-1,6%),η Ουγγαρία(-2,8%),η Ολλανδία (- 3,7%),η Ρωσία(-8,1%),η Σλοβενία(-2,5%), η Σουηδία (-0,8%) και η Ουκρανία (- 1,7%).

¹⁶⁴ Μόνο για τις χώρες που δόθηκαν στοιχεία..

¹⁶⁵ Στις χώρες που δεν είναι διαθέσιμα τα στοιχεία ή δεν απάντησαν το ερώτημα ανήκουν οι εξής: Αρμενία, Βουλγαρία ,Κύπρος, Δανία, Εσθονία, Γεωργία, Ισλανδία, Ιρλανδία, Λιθουανία, Μάλτα, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ρωσία, Ισπανία Ελβετία, Τουρκία, Ουκρανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ουαλία, Β. Ιρλανδία, και Σκωτία.

¹⁶⁶ Στις χώρες που δεν είναι διαθέσιμα τα στοιχεία ή δεν απάντησαν το ερώτημα ανήκουν όλες οι χώρες που αναφέρονται στην παραπάνω υποσημείωση εξαιρουμένων των χωρών της Λιθουανίας και της Ολλανδίας οι οποίες παρέθεσαν τα σχετικά δεδομένα.

B. Φαινομενολογία της παραβατικότητας των ανηλίκων στην Ελλάδα.

I. Θεωρούμενοι δράστες σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ. ΑΣ .

Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας¹⁶⁷ οι θεωρούμενοι ανήλικοι δράστες (αυτουργοί και συμμετοχοί) ηλικίας 7 έως 12 χρόνων για την χρονική περίοδο 1999 -2011 παρουσιάζουν μια ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση τα έτη 2008 (η μεγαλύτερη τιμή) και 2009 και σημαντική μείωση τα επόμενα δυο χρόνια 2010 και 2011. Για την προαναφερόμενη χρονική περίοδο ο μικρότερος αριθμός ανηλίκων δραστών της ηλικιακής ομάδας 7-12 χρόνων ήταν το έτος 2004 (163) και ο μεγαλύτερος το έτος 2008 (1.119). Όπως διαπιστώνει κανείς στο διάγραμμα 2 υπάρχει μια αυξητική τάση των ανηλίκων δραστών της ηλικιακής αυτής ομάδας την συγκεκριμένη περίοδο.

Αναφορικά με τη διάπραξη του είδους των αδικημάτων στα οποία υποπίπτει η ηλικιακή ομάδα 7-12 χρόνων, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς στους κατωτέρω πίνακες 2.1 και 2.2 για τα έτη 1999 έως 2011, σε ότι αφορά τα αδικήματα του ποινικού κώδικα τα περισσότερα αναφέρονται σε εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κυρίως κλοπές με διαρρήξεις ή χωρίς), εγκλήματα σωματικών βλαβών, επαιτείας και αλητείας καθώς και παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων (παραβάσεις του Κ.Ο.Κ, σωματικές βλάβες από αμέλεια με αυτοκίνητο) και παραβάσεις άλλων ειδικών ποινικών νόμων (διάγραμμα 4).

Όσον αφορά τα πιο σοβαρά αδικήματα, όπως ανθρωποκτονίες, σωματικές βλάβες από πρόθεση, βιασμούς και ληστείες, η εγκληματικότητα των ανηλίκων αυτής της ομάδας ηλικιών βρίσκεται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα. (διάγραμμα 5)

Για τους ανήλικους δράστες της ηλικιακής ομάδας 13-17 χρόνων¹⁶⁸ για την ίδια χρονική περίοδο (1999 -2011) διαπιστώνει κανείς δυο χρονικές περιόδους αύξησης του αριθμού τους, η μία από το 1999 έως το 2001 και η άλλη από το 2003 έως το 2006 (πίνακας 1). Από το έτος αυτό (2006), που το χαρακτηρίζει ο μεγαλύτερος αριθμός δραστών για την εξεταζόμενη περίοδο (24.951 άτομα), αρχίζει μια μείωση του αριθμού των ανηλίκων δραστών αυτής της ηλικιακής ομάδας έως το 2011 που αποτελεί τη χρονιά κατά την οποία, για το εν λόγω διάστημα, υπάρχει ο μικρότερος αριθμός δραστών (4.337 άτομα). Όπως μπορεί κάποιος να διαπιστώσει παρατηρώντας το διάγραμμα 1 υπάρχει τάση μείωσης του αριθμού των ανηλίκων δραστών (αυτουργοί και συμμετοχοί) της ηλικιακής αυτής ομάδας την περίοδο 1999-2011. Ο μέσος όρος του συνόλου των δραστών της εξεταζόμενης περιόδου για την ηλικιακή ομάδα των 13-17 χρόνων (ή 14-18 μετά το 2005) δεν ξεπερνά το 6% του συνόλου (5,94%) όλων των δραστών.

¹⁶⁷ Στατιστική επετηρίδα της Ελληνικής Αστυνομίας, Διεύθυνση Πληροφορικής, για τα έτη 1999-2011.

¹⁶⁸ Από το 2005 και μετά ισχύει η νέα ηλικιακή ομάδα, 14-18 χρόνων.

Από μελέτη της Διεύθυνσης Επιμελητών Ανηλίκων με βάση τα στατιστικά στοιχεία του δικαστικού έτους 2003-2004¹⁶⁹ σε σύνολο 68 ανήλικων παραβατών οι 48 ήταν Έλληνες, οι 12 Αλβανοί και οι 5 Ρώσοι. Οι 26 από αυτούς τους ανήλικους είχαν ηλικία από 17 έως 18 χρόνων και 14 από 18 έως 19 ετών (6 στους 10 ανήλικους παραβάτες μεταξύ 17 -19 χρόνων). Σημειώνεται πως η πιο κρίσιμη ηλικία κατά την οποία οι νέοι εμφανίζονται περισσότερο επιρρεπείς σε παραβατικές πράξεις είναι τα 18 χρόνια, με ποσοστό 35% επί του συνόλου των προσαχθέντων.

Τέλος, σε ό,τι αφορά τη γεωγραφία της νεανικής παραβατικότητας, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Τμήματος Μελετών του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών για το δικαστικό έτος 2003-2004 περισσότερες από 330 αξιόποινες πράξεις τελέστηκαν στο κέντρο της Αθήνας και ακολουθούν το Μενίδι με 24 παραβάσεις, τα Μεσόγεια (21), το Ζεφύρι (20), η Αγ. Βαρβάρα και τα Άνω Λιόσια (19) και το Καματερό (16). Παρόμοια είναι και η εικόνα που προκύπτει από την κατοικία των καταδικασθέντων καθώς το 47,5% αυτών κατοικεί στην Αθήνα και ακολουθούν περιοχές όπως Άνω Λιόσια, Ασπρόπυργος, Ελευσίνα, Ταύρος και Ζεφύρι¹⁷⁰.

Αναφορικά με τη διάπραξη του είδους των αδικημάτων στα οποία υποπίπτει η ηλικιακή ομάδα 13-17 χρόνων, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς στους πίνακες 2.1 και 2.2 για τα έτη 1999 έως 2011, σε ό,τι αφορά τα αδικήματα του ποινικού κώδικα τα περισσότερα αναφέρονται σε παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων (παραβάσεις του Κ.Ο.Κ.¹⁷¹, ιδίως ανθρωποκτονία από αμέλεια και σωματική βλάβη από αμέλεια με αυτοκίνητο, νομοθεσία περί ναρκωτικών¹⁷², παράνομη κατοχή όπλων-οπλοχρησία καθώς και παραβάσεις άλλων ειδικών ποινικών νόμων), όπως φαίνεται στο (διάγραμμα 4).

Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας¹⁷³ έρχονται στη δεύτερη θέση και ακολουθούν οι σωματικές βλάβες πάσης φύσεως. Οι ίδιες βασικές κατηγορίες αδικημάτων διαπράττονται από τους εφήβους της ίδιας ηλικιακής ομάδας, σύμφωνα με τη καταγεγραμμένη (βεβαιωθείσα και ένδικη) παραβατικότητα για τη χρονική περίοδο 1983 -1996¹⁷⁴ (βλ. διάγραμμα 5).

¹⁶⁹ Σουλιώτη Γιάννα, "Κέντρο της παραβατικότητας. Η πρωτεύουσα αναδεικνύεται σε βασικό πεδίο δράσης των εγκληματικών πράξεων ανηλίκων", εφημερίδα, *Ελευθεροτυπία*, 2 / 8/2005

¹⁷⁰ Σουλιώτη Γιάννα, ό. π

¹⁷¹ Ειδικότερα κατά το έτος 2006 σημειώθηκαν 23.244 παραβάσεις του Κ. Ο. Κ από ανήλικους, ενώ οι αντίστοιχες παραβάσεις για το έτος 2005 ήταν 19.627. Σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων το δικαστικό έτος 2004-2005 ως προς τις αξιόποινες πράξεις τα σκήπτρα κατέχουν οι παραβάσεις του Κ.Ο. Κ με ποσοστό 66,6%.

¹⁷² για το έτος 2005 οι υποθέσεις που καταγράφηκαν για χρήση τοξικών ουσιών ήταν 136, ενώ το 2006 αυξήθηκαν στις 203.

¹⁷³ Για το δικαστικό έτος 2004-2005 οι κλοπές αποτελούσαν το 10% της ανήλικης παραβατικότητας.

¹⁷⁴ Βλ. Κουράκης Ν., *Εφηβοί παραβάτες και κοινωνία, Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1999.σσ 113-115.

Η εγκληματικότητα των ανηλίκων αυτής της ηλικιακής ομάδας σε σοβαρότερα ποινικά αδικήματα (ανθρωποκτονία με πρόθεση, ληστεία ,βιασμός)¹⁷⁵ δεν φαίνεται να αποτελεί ανησυχητικό πρόβλημα. Τέλος, ο μέσος όρος του συνόλου των δραστών της ηλικιακής ομάδας 18-20 χρόνων (19-21 μετά το 2005) είναι 11,2% του συνόλου όλων των δραστών.

Σε ότι αφορά την ηλικιακή ομάδα 18-20 χρόνων¹⁷⁶ (διάγραμμα 3) για την ίδια εξεταζόμενη περίοδο ελέγχονται αυξομειώσεις του αριθμού των δραστών της. Ειδικότερα, αύξηση παρατηρείται τις χρονικές περιόδους 1999-2002¹⁷⁷ (έτος με το μεγαλύτερο αριθμό δραστών), 2004-2006 και 2007-2008. Αντιθέτως, μείωση του αριθμού των ανήλικων δραστών 18-21 χρόνων παρατηρείται τις χρονικές περιόδους μεταξύ των ετών 2002-2003, 2006-2007, με τη μεγαλύτερη μείωση να καταγράφεται από το 2008 έως το 2011, που αποτελεί τη χρονιά με τον μικρότερο αριθμό δραστών αυτής της ηλικιακής ομάδας. Σε ότι αφορά στο περιεχόμενο των αδικημάτων που διαπράττονται από την εν λόγω ηλικιακή ομάδα οι παραβάσεις του ειδικού ποινικού κώδικα (κυρίως αυτές οι οποίες αφορούν τον Κ.Ο.Κ και ιδίως η πρόκληση σωματικών βλαβών από αμέλεια και η ανθρωποκτονία από αμέλεια με τη χρήση αυτοκινήτου, η νομοθεσία για τα ναρκωτικά, περί δημόσιας υγείας και άλλων ειδικών ποινικών νόμων) υπερисχύουν όλων των άλλων που έπονται δηλαδή, των σωματικών βλαβών, των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, κατά της ελευθερίας της προσωπικής ζωής.

Τέλος, διαπιστώνεται αύξηση στη διάπραξη ανθρωποκτονιών με πρόθεση συγκριτικά με την ηλικιακή ομάδα 13-17 χρόνων.

Για τους μετεφηβικής ηλικίας ανήλικους 21-24 χρόνων¹⁷⁸ (πίνακας 1), κατ'αρχήν διαπιστώνεται αριθμός δραστών μεγαλύτερος από κάθε άλλη ηλικιακή ομάδα, όπως είναι αναμενόμενο, κατά δεύτερον ο μεγαλύτερος αριθμός δραστών εμφανίζεται το 2002 (61.715 άτομα) ενώ ο μικρότερος το έτος 2011 (18.519). Σε ότι αφορά το είδος των αδικημάτων τα οποία διαπράττονται από την εν λόγω ηλικιακή ομάδα, ακολουθεί ποιοτικά την ηλικιακή ομάδα 18-21 χρόνων αλλά ποσοτικά εμφανίζεται πολύ πιο ενισχυμένο για όλες σχεδόν τις κατηγορίες των εγκλημάτων.

¹⁷⁵ Σύμφωνα με στοιχεία του υπουργείου Δημόσιας Τάξης ενώ το 2005 ο αριθμός των ανθρωποκτονιών ήταν μηδενικός κατά το 2006 σημειώθηκαν συνολικά 16 δολοφονίες. Επίσης από τους 15 βιασμούς που καταγράφηκαν συνολικά το 2005 αυτοί το 2006 ανήλθαν σε 21. Πάντως σε γενικές γραμμές η βαριά παραβατικότητα από ανήλικους είναι μικρή και δεν μπορεί να θεμελιώσει κάποιο στατιστικό συμπέρασμα γενικής μορφής, βλ Κουράκης Ν., ό. π σελ 6.

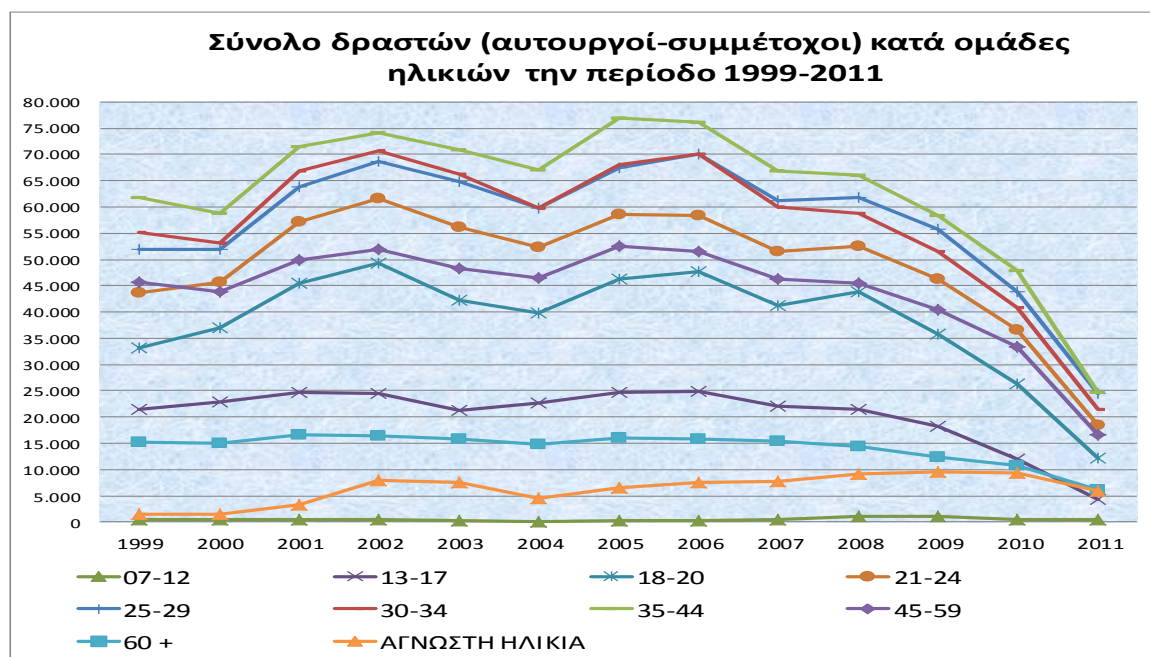
¹⁷⁶ Από το έτος 2005 και μετά ισχύει άλλη ηλικιακή διαίρεση, αυτή σε 19-21 χρόνων.

¹⁷⁷ Για τη χρονική περίοδο 1999-2003, όπως προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας για την παραβατικότητα των νέων ηλικίας από 13 -17 χρόνων που παρουσιάστηκαν στη διάρκεια διημερίδας στη Σχολή Εθνικής Ασφάλειας της ΕΛ.ΑΣ με θέμα: "Θεσμοί και παραβατικότητα των νέων", οι παραβάσεις του Κ.Ο.Κ ,οι κλοπές ,τα ναρκωτικά και οι παραβάσεις του νόμου περί αλλοδαπών" αποτελούσαν τα σημαντικότερα αδικήματα της νεανικής παραβατικότητας της περιόδου αυτής, βλ Εφημ. Ελευθεροτυπία . 27/ 5/ 2005

¹⁷⁸ Από το 2005 και μετά άλλαξε η διαίρεση της ηλικιακής ομάδας σε 22 -24 χρόνων.

ΔΡΑΣΤΕΣ ΓΝΩΣΤΟΙ ΤΟ ΜΗΝΑ ΒΕΒΑΙΩΣΗΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ ΣΕ ΕΤΗ(ΑΥΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΟΙ)											
ΔΡΑΣΤΕΣ ΓΝΩΣΤΟΙ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ: 1999-2011											
ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	07-12	13-17	18-20	21-24	25-29	30-34	35-44	45-59	60 +	ΑΓΝΩΣΤΗ ΗΛΙΚΙΑ
1999	329.847	479	21.356	33.105	43.649	51.916	55.244	61.748	45.766	15.165	1.419
2000	330.261	541	22.831	37.093	45.683	51.975	53.160	58.773	43.888	14.930	1.387
2001	400.124	513	24.736	45.554	57.204	63.877	66.854	71.517	49.894	16.709	3.266
2002	425.492	437	24.501	49.222	61.715	68.665	70.713	74.029	51.980	16.328	7.902
2003	393.561	308	21.295	42.179	56.172	64.889	66.211	70.840	48.254	15.820	7.593
2004	367.588	163	22.666	39.900	52.319	59.895	59.743	67.102	46.549	14.837	4.414
2005	417.554	258	24.733	46.352	58.606	67.423	68.092	77.035	52.573	15.918	6.564
2006	422.508	317	24.951	47.641	58.350	70.035	70.013	76.211	51.621	15.903	7.466
2007	372.722	514	22.108	41.230	51.425	61.260	59.918	66.803	46.267	15.415	7.784
2008	374.582	1.119	21.361	43.826	52.604	61.825	58.692	66.129	45.502	14.303	9.221
2009	329.627	1.002	18.194	35.866	46.355	55.750	51.531	58.483	40.430	12.447	9.569
2010	261.533	412	12.023	26.300	36.677	43.887	40.773	47.841	33.433	10.748	9.439
2011	35.088	447	4.337	12.215	18.519	24.553	21.489	24.738	16.706	6.158	5.926

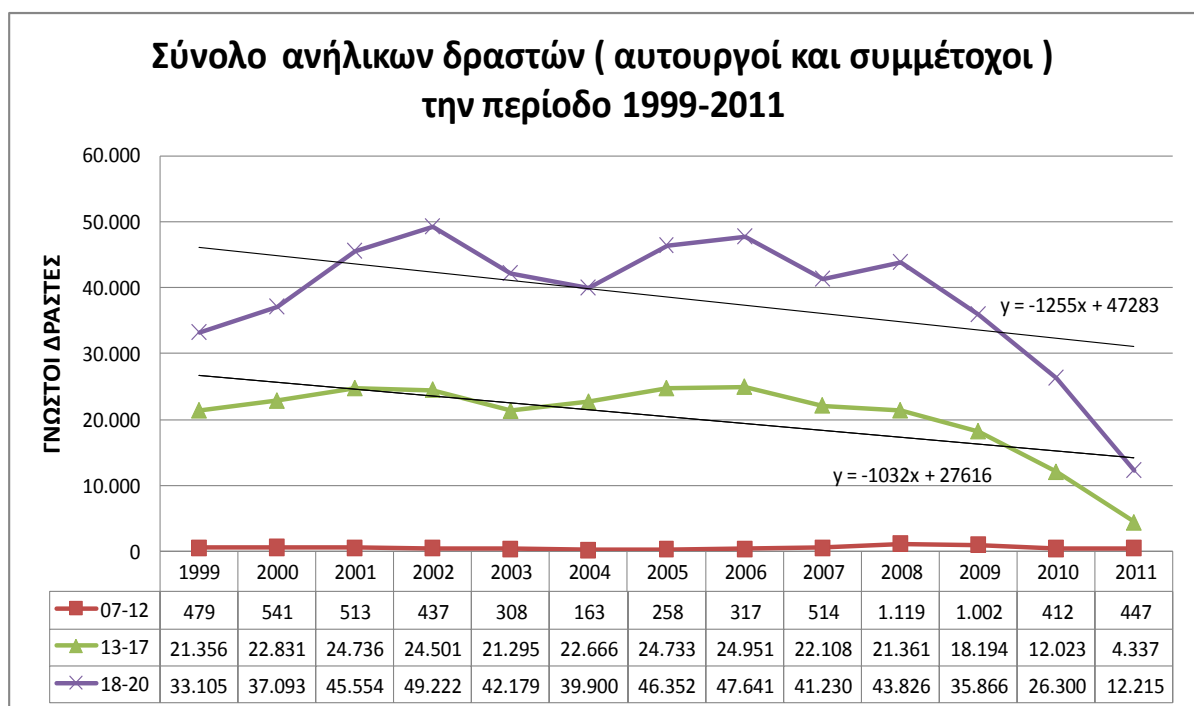
Πίνακας 1

Διάγραμμα 1

Διάγραμμα 2

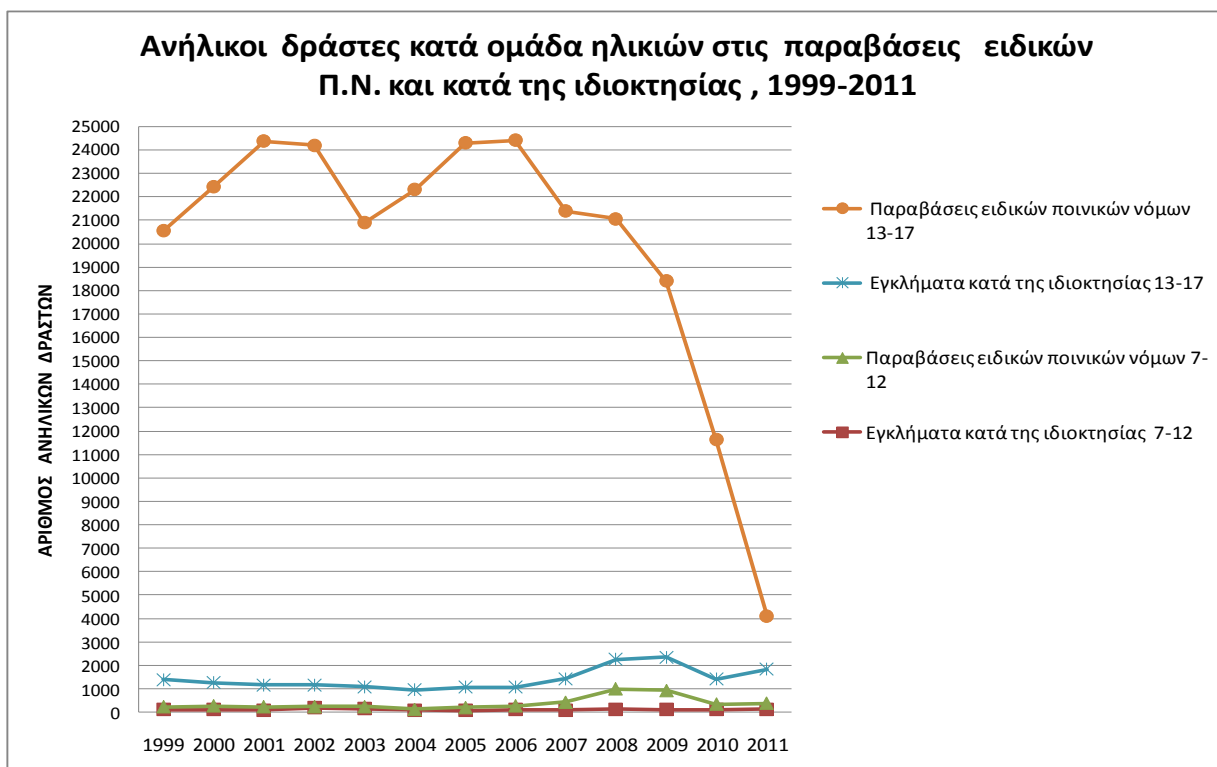
Διάγραμμα 3

ΕΤΟΣ :	1999		2000		2001		2002		2003		2004		2005	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17
1. Σωματικές βλάβες	30	656	18	435	19	317	33	278	16	341	-	16	28	367
2. Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας	115	1169	107	982	99	927	189	911	146	842	96	807	83	854
3. Παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων	118	19130	165	21174	131	23206	67	23019	100	19804	45	21357	128	23229
4. Εγκλήματα κατά της Ζωής	3	35	1	28	2	21	-	19	1	19	-	16	1	20
5. Εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας	3	21	1	17	1	13	-	22	1	20	-	35	-	31

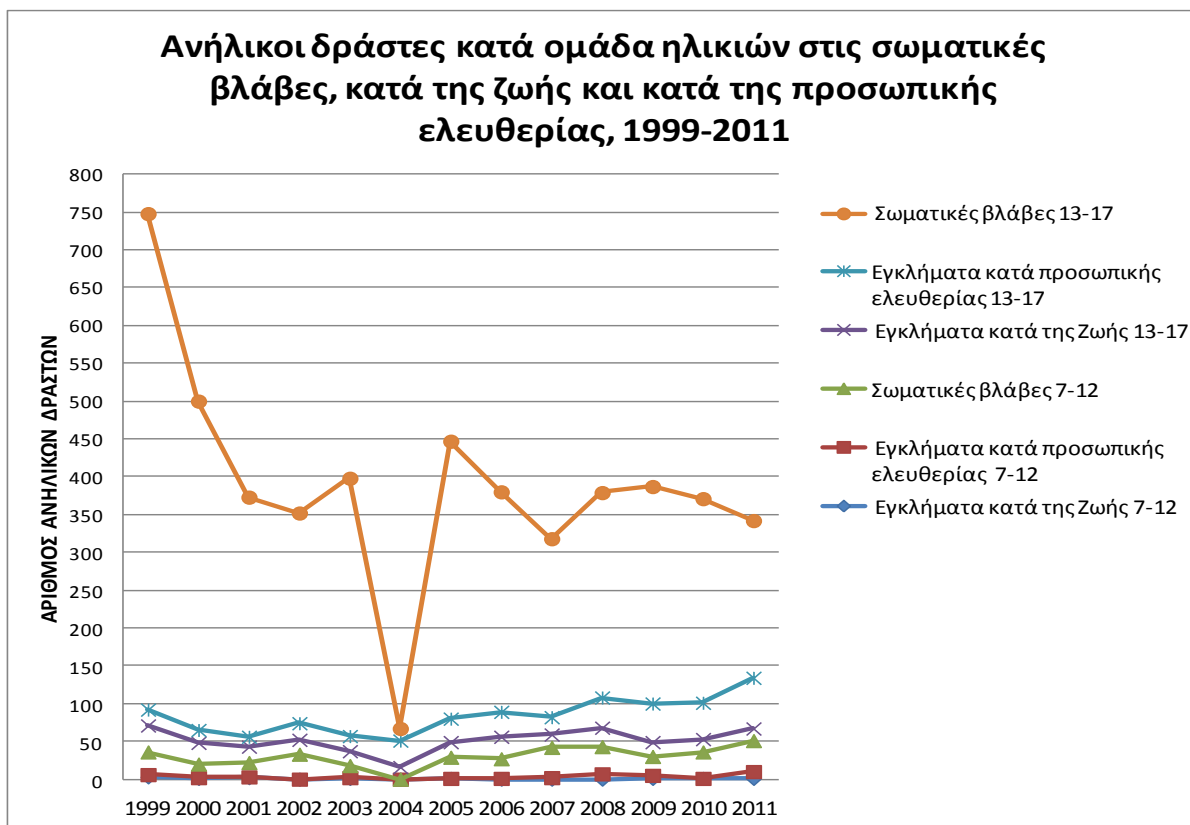
Πίνακας 2.1

ΕΤΟΣ :	2006		2007		2008		2009		2010		2011	
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17	7-12χρ.	13-17
1. Σωματικές βλάβες	26	291	40	236	36	271	25	287	35	270	41	208
2. Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας	112	797	97	994	141	1279	115	1419	121	1080	136	1457
3. Παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων	160	23334	343	19955	844	18799	826	16045	218	10217	248	2279
4. Εγκλήματα κατά της Ζωής	-	29	-	17	-	25	1	19	1	17	1	16

Πίνακας 2.2

Διάγραμμα 4

Διάγραμμα 5

II. Καταδικασθέντες ανήλικοι σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Η επισκόπηση των στοιχείων της δικαστικής στατιστικής σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ) για την περίοδο 1999-2010 εμφανίζει τα εξής αποτελέσματα σε ότι αφορά τους ανήλικους δράστες εγκληματικών ενεργειών :

1) Οι ανήλικοι ηλικίας από 13 έως 17 χρόνων (από το 2005, 14-18 χρ) οι οποίοι καταδικάσθηκαν είτε σε χρηματική ποινή είτε σε ποινή φυλάκισης που εξαγοράσθηκε είτε σε ποινή φυλάκισης με αναστολή από το έτος 1999 έως το έτος 2010 εμφανίζουν γενικά μια πτωτική τάση που είναι εμφανής την περίοδο 2005 -2010 με μια διακοπή το έτος 2007 (βλ. κατωτέρω τον πίνακα 3). Για τους ανήλικους καταδικασθέντες ηλικίας από 18-20 χρόνων (από το 2005,19-21χρ) οι καταδικαστικές αποφάσεις σε χρηματική ποινή είτε σε ποινή φυλάκισης που εξαγοράσθηκε είτε σε ποινή φυλάκισης με αναστολή από το έτος 1999 έως το έτος 2003 (χρονιά με το μεγαλύτερο αριθμό καταδικαστικών αποφάσεων) εμφανίζουν αύξηση, η οποία από αυτό το χρονικό σημείο διακόπτεται με μείωση έως το έτος 2007.

2) Από τους ανήλικους που υποβάλλονται σε αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα υπερτερεί η ηλικιακή ομάδα 13-17 χρόνων που δέχεται τα περισσότερα μέτρα και ακολουθεί η ηλικιακή ομάδα 18-20 χρόνων. Η ηλικιακή ομάδα 7-12 χρόνων εμφανίζει το μικρότερο αριθμό επιβολής αυτών των μέτρων με πτωτική τάση ιδίως μετά το έτος 2003 έως και το 2010 (πίνακα 3).

3) Από τους ανήλικους οι οποίοι υποβάλλονται σε σωφρονιστικό περιορισμό υπερτερεί, επίσης, η ηλικιακή ομάδα 13-17 χρόνων, η οποία για το εξεταζόμενο διάστημα, έχει το μεγαλύτερο αριθμό περιορισμού ανηλίκων σε Ε.Κ.Κ.Α το έτος 2004.

4) Όσον αφορά το φύλο των ανηλίκων και των εφήβων υποβληθέντων σε αναμορφωτικά, θεραπευτικά μέτρα και σωφρονιστικό περιορισμό ,κατά παράδοση, όπως και στους ενήλικες η πλειονότητα αφορά με πολύ μεγάλη διαφορά τα αγόρια παρά τα κορίτσια, όπως φαίνεται στο σχετικό πίνακα 4 που οφείλεται όπως είναι λογικό στο ότι και η συντριπτική πλειονότητα των ανηλίκων δραστών είναι άρρενες ,σε αναλογία περίπου 10 προς 1 .

5) Όσον αφορά τέλος, τις κύριες κατηγορίες αδικημάτων για τις οποίες οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά, θεραπευτικά μέτρα και σωφρονιστικό περιορισμό σύμφωνα με τις αποφάσεις των δικαστηρίων διαπιστώνονται τα εξής (Πίνακας 5) : Οι κύριες κατηγορίες αδικημάτων για τις οποίες η ηλικιακή ομάδα 7- 12 χρόνων υποβάλλεται σε αναμορφωτικά κυρίως και δευτερευόντως θεραπευτικά μέτρα είναι κατ' αρχήν οι παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων και κατά δεύτερον τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας. Ακολουθούν, τα αδικήματα που αφορούν τις σωματικές βλάβες και τα εγκλήματα κατά της ζωής. Τα αναμορφωτικά –θεραπευτικά μέτρα που επιβάλλονται στην ηλικιακή ομάδα 12-17 χρόνων αφορούν κατ' αρχήν τις παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων κατά δεύτερον τα εγκλήματα κατά

της ιδιοκτησίας, τις σωματικές βλάβες, τα αδικήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας και κατά της ζωής. Η ίδια κατανομή αποφάσεων σε αναμορφωτικά –θεραπευτικά μέτρα ισχύει και για την ηλικιακή ομάδα 18-20 χρόνων. Τέλος, σε ότι αφορά την επιβολή της ποινής του ποινικού σωφρονισμού οι περισσότερες αποφάσεις αφορούν τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, ακολουθούν οι παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων, έπονται τα εγκλήματα κατά της ζωής και κατά της προσωπικής ελευθερίας και στην τελευταία θέση πολύ κοντά στην προηγούμενη αδικοπραξία βρίσκονται οι σωματικές βλάβες.

Ετήσια σύνολα καταδικασθέντων ¹ ανηλίκων και εφήβων												
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
13-17 ⁽²⁾	744	802	1053	952	853	834	1387	659	700	745	836	490
18-20 ⁽²⁾	3463	3989	4026	4909	5462	4478	3124	2658	2627	3235	3015	3739
Σύνολο	4.207	4.791	5.079	5.861	6.315	5.312	4.511	3.317	3.327	3.980	3.851	4.229
Σύνολο ανήλικων υποβληθέντων σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα την περίοδο 1999-2010												
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
μέχρι 12 ετών ⁽³⁾	254	218	354	259	239	77	92	72	22	0	45	25
13-17	2.972	2.751	3.005	3.119	2.739	2.876	2.876	2.879	1.670	1.505	1.411	942
18-20	445	567	196	140	141	513	498	254	278	262	159	289
Σύνολο	3.671	3.536	3.555	3.518	3.119	3.466	3.466	3.205	1.970	1.767	1.615	1.256
Σύνολο ανήλικων υποβληθέντων σε περιορισμό σε σωφρονιστικά καταστήματα την περίοδο 1999-2010												
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
13-17	136	75	88	102	45	165	84	143	103	104	62	35
18-20	16	10	5	6	7	14	12	9	9	4	2	11
Σύνολο	152	85	93	108	52	179	96	152	112	108	64	46
Γενικό Σύνολο	8.030	8.412	8.727	9.487	9.486	8.957	8.073	6.674	5.409	5.855	5.530	4.631

Πίνακας 3 (1)πρόκειται για ανήλικους και εφήβους που καταδικάστηκαν είτε σε χρηματική ποινή είτε σε ποινή φυλάκισης που εξαγοράσθηκε είτε σε ποινή φυλάκισης με αναστολή.

(2) Από το έτος 2005 τα στρώματα των ηλικιών έχουν αλλάξει ως εξής: 14-18 ετών, 19-21χρ, 22-24 χρ

(3) Από το έτος 2005 το εν λόγω στρώμα περιλαμβάνει τους ανήλικους μέχρι 13 ετών

Ανήλικοι και έφηβοι κατά φύλο υποβληθέντες σε αναμορφωτικά ,θεραπευτικά μέτρα και σωφρονιστικό περιορισμό												
ΑΡΡΕΝΕΣ												
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Σύνολο ανήλικων αγοριών υποβληθέντων σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα												
μέχρι 12 ετών	218	180	290	206	179	68	77	67	20	54	42	25
13-17 "	2.807	2.583	2.829	2.939	2.582	2.732	2.686	2.763	1.597	1.436	1.351	888
18-20 "	416	515	185	125	136	492	446	241	268	251	151	267
άγνωστη ηλικία	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Σύνολο ανήλικων αγοριών υποβληθέντων σε περιορισμό σε σωφρονιστικά καταστήματα												
13-17 ετών	131	69	82	94	44	156	79	137	96	103	61	35
18-20 "	16	9	5	5	7	14	11	7	9	4	2	10
ΣΥΝΟΛΟ	3.588	3.356	3.391	3.369	2.948	3.462	3.299	3.215	1.990	1.848	1.607	1.225
ΘΗΛΕΙΣ												
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Σύνολο ανήλικων κοριτσιών που υποβλήθηκαν σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα												
μέχρι 12 ετών	36	38	64	53	60	9	15	5	2	-	3	0
13-17 "	165	168	176	180	157	144	190	116	73	69	60	54
18-20 "	29	52	11	15	5	21	52	13	10	11	8	22
Σύνολο ανήλικων κοριτσιών υποβληθέντων σε περιορισμό σε σωφρονιστικά καταστήματα												
άγνωστη ηλικία	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13-17 ετών	5	6	6	8	1	9	5	6	7	1	1	0
18-20 "	-	1	-	1	-	-	1	2	-	-	-	1
ΣΥΝΟΛΟ	235	265	257	257	223	183	263	142	92	81	72	77

Πίνακας 4

Ανήλικοι υποβληθέντες σε αναμορφωτικά -θεραπευτικά & σωφρονιστικά μέτρα σε κύριες κατηγορίες αδικημάτων την περίοδο 1999-2010													
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ	ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ	Αναμορφωτικά και Θεραπευτικά μέτρα												
	έως 12 ετών ¹	0	0	4	0	1	1	0	0	0	3	2	0
	13-17 ²	38	49	30	22	20	33	17	21	10	21	12	8
	18-20 ³	6	8	1	0	2	4	6	2	0	2	2	6
	Σωφρονιστικά μέτρα ⁴	2	1	0	0	1	2	0	0	1	0	1	1
2. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	Αναμορφωτικά και Θεραπευτικά μέτρα												
	έως 12 ετών	51	38	59	49	62	41	55	44	9	34	22	13
	13-17	390	329	348	365	390	337	425	420	122	123	182	152
	18-20	52	22	14	11	9	38	28	27	15	20	16	24
	Σωφρονιστικά μέτρα	119	65	67	63	43	108	64	88	47	57	46	29
3. ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ	Αναμορφωτικά και Θεραπευτικά μέτρα												
	έως 12 ετών	67	84	110	91	60	26	15	18	8	14	19	12
	13-17	2294	2132	2455	2590	2200	2417	2353	2354	1517	1321	1175	745
	18-20	337	520	173	119	127	463	458	211	255	235	140	253
	Σωφρονιστικά μέτρα	17	12	17	37	7	52	27	52	62	47	16	12
4. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	Αναμορφωτικά και Θεραπευτικά μέτρα												
	έως 12 ετών	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	13-17	1	6	4	5	3	1	4	2	1	3	2	1
	18-20		2	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0
	Σωφρονιστικά μέτρα	5	2	1	1	0	4	0	1	0	1	0	0
5. ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	Αναμορφωτικά και Θεραπευτικά μέτρα												
	έως 12 ετών	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0
	13-17	29	29	25	17	13	7	0	7	0	4	5	7
	18-20	11	6	1	0	0	0	0	2	2	0	0	1
	Σωφρονιστικά μέτρα	0	1	0	0	0	0	2	2	1	0	0	4
πίνακας 5													
1. Από το 2005 το εν λόγω στρώμα περιλαμβάνει τους ανήλικους μέχρι 13 ετών.													
2. Από το 2005 το στρώμα ηλικιών έχει αλλάξει σε 14-18 ετών													
3. Από το 2005 το στρώμα ηλικιών έχει αλλάξει σε 19-21 ετών													
4. Αφορά τις ηλικίες 13-17 ετών και 18-20 ετών μέχρι το 2004 και τις αλλαγές από το 2005													

Γ. Φαινομενολογία της αποκλίνουσας -παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο.

Ι. Η θεώρηση του προβλήματος στο σχολείο.

Η εκδήλωση αποκλίνουσας συμπεριφοράς στο σχολείο μπορεί να αφορά καθαρά παραβάσεις του σχολικού κανονισμού όπως είναι το σκασιαρχείο, η καθυστέρηση προσέλευσης στο σχολείο ή στο μάθημα, η αντιγραφή στις εξετάσεις, η διατάραξη της ησυχίας κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας (φασαρία), αλλά και συμπεριφορές που έρχονται σε ευθεία ρήξη με το νόμο¹⁷⁹. Τέτοιου είδους παραβατική (εγκληματική) συμπεριφορά στα σχολεία αφορά τρεις – τέσσερις βασικές κατηγορίες αδικημάτων:

- κατά της ιδιοκτησίας του σχολείου όπως είναι η διάρρηξη, ο εμπρησμός εν όλο ή εν μέρει (καρτέλες μαθητών, απουσιολόγια κλπ), ο βανδαλισμός, η καταπάτηση, η κλοπή ιδιοκτησίας,(αντικείμενα και πράγματα του σχολείου όπως, υπολογιστές, τηλεοράσεις, μαγνητόφωνα κλπ υλικό).
- παράνομες πράξεις, οι οποίες αφορούν αδικήματα κατά προσώπων όπως σε μαθητές/τριες, καθηγητές/τριες και λοιπό εκπαιδευτικό και μη προσωπικό το οποίο εργάζεται στο σχολείο, όπως είναι η ανθρωποκτονία, η λεκτική βία, η απλή και βαριά σωματική βία, η απειλή, η κλοπή προσωπικών ή λοιπών αντικειμένων, η σεξουαλική παρενόχληση, ο βιασμός.
- Παράνομες συμπεριφορές χωρίς να υπάρχει θύμα, με περιπτώσεις όπως είναι η χρήση νόμιμων και παράνομων ουσιών (καπνός, αλκοόλ, ναρκωτικά), η διάθεση (προσφορά) ή/ και πώληση τέτοιων ουσιών.
- Αδικήματα αναφορικά με τη οπλοκατοχή, οπλοφορία και οπλοχρησία

Σε ότι αφορά τις αποκλίσεις στο σχολείο η Παιδαγωγική ενδιαφέρεται για τις διαταραχές της μάθησης (σχολικές δυσκολίες, δυσκολίες στη μάθηση, όπως δυσλεξία, ελλειμματική προσοχή, γλωσσικές διαταραχές κ.ά) και τις διαταραχές της συμπεριφοράς ενός μαθητή (υπερκινητικότητα, ψέματα, ανυπακοή, επιθετικότητα, κλοπή κλπ). Αυτές, βρίσκονται μεταξύ τους σε μια σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης¹⁸⁰. Για τα προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο η σχετική βιβλιογραφία, διεθνής και ελληνική, επικεντρώνεται σχεδόν αποκλειστικά σε φαινόμενα βίας - επιθετικότητας και εκφοβισμού (bullying) που προκαλούνται από μαθητές απέναντι σε μαθητές. Επιπλέον, οι σχετικές έρευνες και οι μελετητές του

¹⁷⁹ Gottfredson C.D., *Schools and Delinquency*, USA, Cambridge University Press, 2001, p 4.

¹⁸⁰ Κωνσταντίνου Ι.Χ., “ Η ευθύνη του σχολείου στη δημιουργία αποκλίνουσας συμπεριφοράς σε μαθητές”, Μέρος Α΄ Διαταραγμένη ,αρνητικά αντιληπτή ή αποκλίνουσα συμπεριφορά μαθητών στο σχολείο από τη σκοπιά της Σχολικής παιδαγωγικής”, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 50, Ιαν-Φεβρ1990, σελ50.

φαινομένου δεν βρίσκονται σε μια συμφωνία σε ότι αφορά τη χρήση των εννοιών και των όρων που περιγράφουν το φαινόμενο αυτό (σχολική βία ή επιθετικότητα, σχολικός εκφοβισμός, αντικοινωνική συμπεριφορά, σχολική κακομεταχείριση)¹⁸¹. Η χρήση του όρου «σχολικός εκφοβισμός» γίνεται κυρίως από τις Αγγλοσαξονικές χώρες και σε ότι αφορά την Ευρώπη από την Ολλανδία και τις Σκανδιναβικές χώρες. Ο ευρωπαϊκός νότος (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία) αλλά και χώρες της Κεντρικής Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία) κάνουν χρήση του όρου « σχολική βία».

Στη διάσκεψη της Ουτρέχτης για την ασφάλεια στο σχολείο υπήρξε από τους ενδιαφερόμενους αποσαφήνιση των σχετικών όρων. Έτσι, η χρήση του όρου « σχολικός εκφοβισμός» αφορά τη βία (χτυπήματα με τα χέρια και τα πόδια επανειλημμένα, απειλές, πειράγματα, σεξουαλικά υπονοούμενα κλπ) που ασκείται σε μαθητές του δημοτικού σχολείου μέχρι δηλαδή την ηλικία των 12 ετών και σχετίζεται περισσότερο με την συμπεριφορά που εκδηλώνεται στη σχολική αίθουσα παρά με σοβαρές βίαιες ενέργειες. Η πράξη εκφοβισμού, σύμφωνα με έρευνες, αφορά την περίπτωση που ένας μαθητής (δράστης) απομονώνει, χτυπά ή βρίζει ένα συμμαθητή του (θύμα) για αρκετό χρονικό διάστημα σε διάφορους χώρους τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου¹⁸². Στη λεκτική επιθετικότητα περιλαμβάνεται και το χιούμορ με το οποίο κάποιος προσβάλλει , υποβιβάζει ή πληγώνει έναν συνάνθρωπό του. Το χιούμορ που είναι επιθετικό ή εχθρικό συνδέεται με το χλευασμό, τον εμπαιγμό, την ειρωνεία και το σαρκασμό του άλλου. Στο σχολικό περιβάλλον το επιθετικό χιούμορ μπορεί να συναντάται σε άμεση και έμμεση μορφή. Στην άμεση θυματοποίηση το χιούμορ αποβλέπει στη γελοιοποίηση του θύματος με βρισιές, υπονοούμενα και άλλες αρνητικές μορφές. Στην έμμεση θυματοποίηση ο θύτης διασπείρει φήμες, λέει αστεία για το θύμα από πίσω από την πλάτη του, εκδηλώνει παρενόχληση ή και αποκλεισμό από την ομάδα. Και στις δυο περιπτώσεις θυματοποίησης το χιούμορ έχει διπλό όφελος. Χρησιμοποιείται για να τονώσει ο δράστης τη θέση του στην ομάδα, να διατηρήσει την ενότητά της και για να τη διασκεδάσει και αφετέρου για να πλήξει το κύρος και την προσωπικότητα του θύματος στην ομάδα των συνομηλίκων. Με βάση εμπειρικά δεδομένα διαπιστώνεται ότι περίπου οι μισές περιπτώσεις χιούμορ (47,5%) που χρησιμοποιούσαν μαθητές δημοτικού σχολείου εντός και εκτός σχολικής αίθουσας ήταν αρνητικής μορφής και δημιουργούσε προβλήματα. Η πλέον δυσάρεστη και επικίνδυνη μορφή επιθετικού χιούμορ αφορούσε την κοροϊδία, το σαρκασμό, τη λοιδορία, τα σκώμματα, την κακολογία και την «καζούρα». Αυτή η κακόγουστη πλάκα που γίνεται από τους έφηβους και περιλαμβάνει διάφορα μοτίβα όπως τρικλοποδιά, τράβηγμα καρέκλας, χαρτί με κακολογίες στην πλάτη κλπ γίνεται πολλές φορές οδυνηρή για το θύμα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα

¹⁸¹ Πανούσης Ι, “ (ενδο)σχολική βία: χωρίς όρια και χωρίς ορίζοντα” στο (Κουρκούτας Η& Θάνος Θ, επιμ) *Σχολική βία και παραβατικότητα, Ψυχολογικές ,κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*, Αθήνα, Τόπος , 2013, σ 22.

¹⁸² Αρτινοπούλου Β, ό. π σσ 14-17.

αποτελεί η πρόσφατη δραματική και συγκλονιστική για το πανελλήνιο υπόθεση εκφοβισμού του φοιτητή της ΕΠΑ.Σ Ιωαννίνων (Γαλακτοκομική σχολή) Γιακουμάκη Ε ,22 χρόνων με την τραγική κατάληξη για τον ίδιον.¹⁸³ Υπάρχουν βέβαια και οι πλάκες-αστεία χωρίς θύματα που μπορεί να προκαλούν φόβο, τρόμο, ανησυχία ακόμα και ένα μειδίαμα έκπληξης και απορίας όπως η περίπτωση των μαθητών που κατέβασαν τα παντελόνια μέσα στην τάξη την ώρα του μαθήματος και έγραψαν τη σκηνή σε βίντεο¹⁸⁴.

Σε σχετικές έρευνες στη χώρα μας δεν έχουμε σαφή συμπεράσματα αφού αυτό δεν περιλαμβάνεται σε ειδική κατηγορία. Μαθητές οι οποίοι έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και εικόνα εαυτού επειδή θέλουν να γίνουν αρεστοί στην παρέα και να κερδίσουν την εκτίμηση των μελών της αναπτύσσουν μια μορφή χιούμορ που ονομάζεται αυτο-μειωτικό χιούμορ (self-defeating humor), το χιούμορ που διασκεδάζει τους άλλους με την αυτο-γελοιοποίηση και τον υποβιβασμό του ίδιου τους του εαυτού. Τέλος, υπάρχει και η περίπτωση του χιούμορ που απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς για διάφορους λόγους και αποτελεί επίσης μορφή εκφοβισμού που οδηγεί στη θυματοποίηση του εκπαιδευτικού προσωπικού από μαθητές.¹⁸⁵

Στη Σκανδιναβία ο εκφοβισμός ή το πρόβλημα εκφοβισμού/θυματοποίησης ονομάζεται mobbing (Νορβηγία, Δανία) ή mobbning (Σουηδία, Φινλανδία)¹⁸⁶ με ρίζα που προέρχεται από την αγγλική λέξη « mob» που σημαίνει όχλος, συμμορία και αναφέρεται συνήθως σε μια μεγάλη και ανώνυμη ομάδα που ενοχλεί άλλους ανθρώπους, αλλά χρησιμοποιείται και για το μεμονωμένο άτομο¹⁸⁷. Αν και ο Olweus νωρίς από τη δεκαετία του 1980 αναφέρθηκε στη έννοια του εκφοβισμού στην αγγλική έκδοση του βιβλίου του με τον τίτλο : «Επιθετικότητα στα σχολεία. Αγόρια νταήδες και δράστες ξυλοδαρμού» η λέξη παρέμενε έως τότε άγνωστη στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η έννοια εισήλθε στην ημερήσια διάταξη της εκπαιδευτικής ζωής της Μ. Βρετανίας από τότε που συνέβησαν δυο γεγονότα. Πρώτον, ότι ο

¹⁸³ Ο φοιτητής είχε εξαφανιστεί από τις 6/2/2015 και η σορός του βρέθηκε σε προχωρημένη σήψη σε κοντινή απόσταση από τη σχολή στην οποία φοιτούσε στις 15/3/2015. Στο οικοτροφείο στο οποίο ο ίδιος διέμενε δεχόταν για αρκετό χρονικό διάστημα από συντοπίτες Κρητικούς συμφοιτητές του, τέτοιου είδους “καψώνια”. Ένας από τους τέσσερις φοιτητές που έκαναν καζούρα παραδέχεται: “ Δίναμε συχνά σφαλιάρες στο κοπέλι, αλλά αυτό δεν είναι τίποτα για εμάς. Έτσι κάνουμε εμείς στον τόπο μας. Δίνουμε σφαλιάρες στο πρόσωπο για να γελάσουμε. Ο Βαγγέλης κάποιες φορές γελούσε”. Στις άγριες πλάκες συμπεριλαμβάνονταν το σπάσιμο του κρεβατιού, το λούσιμο με νερό, το κλείσιμο σε ντουλάπα κλπ. Ακόμα, τραβούσαν σε βίντεο και φωτογραφίες τις πλάκες απειλώντας ότι θα τις δημοσιεύσουν. Η υπόθεση πέραν της διενέργειας Ε.Δ.Ε από τη σχολή έχει και το ποινικό της μέρος που βρίσκεται σε εξέλιξη. Για το τραγικό αυτό περιστατικό Βλ.έπε σχετικά τις ιστοσελίδες : <http://www.news.gr/ellada/koinonia/article/211450/zoh-kolash-pernaghe-o-exafanismenos-vaggelhs.html>. <http://www.newsbomb.gr/ellada/astynomiko-reportaz/story/567020/vaggelis-giakoymakis-aytoktonia-i-stygero-egklima>

¹⁸⁴ Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα :

http://www.trikalanews.gr/ta_nea_tis_polis/ma8ites_sta_trikala_katebasan_ta_pantelonia_tous_en_ora_ma8imatos_kai_binteoskopisan_tin_praxi_tous.html

¹⁸⁵ Βλ. Χανιωτάκης Ι. Ν., *Παιδαγωγική του χιούμορ*, Αθήνα, Τόπος, 2011, σσ 154-167.

¹⁸⁶ Smith P K, Morita Y, Junger-Tas J ,Olweus D, Catalano R ,Slee P., “ The nature of school bullying A cross national perspective” ,London & New York, Routledge, 1999, pp 8-12.

¹⁸⁷ Olweus Dan, *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο- Τι γνωρίζουμε και τι μπορούμε να κάνουμε* – Αθήνα, Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε),2009, σσ 28-30.

εκφοβισμός συμβαίνει στα περισσότερα αν όχι σχεδόν σε όλα τα σχολεία του Η.Β και πιθανώς σε ευρεία έκταση με τραγικές συνέπειες για τα θύματα. Δεύτερον, η συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων ότι τα ίδια τα σχολεία μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της εκδήλωσης του φαινομένου. Ο Rigby Ken υποστηρίζει την άποψη¹⁸⁸ ότι ο Olweus D αντιλαμβάνεται τον εκφοβισμό από την πλευρά του θύματος αφού στον ορισμό που δίνει αναφέρεται στο μαθητή/στη μαθήτριά που θυματοποιείται ή εκφοβίζεται επανειλημμένα και κατά τη διάρκεια κάποιου χρονικού διαστήματος στις αρνητικές πράξεις ενός ή περισσότερων μαθητών». Τέτοιες αρνητικές πράξεις θεωρεί τα άσχημα και δυσάρεστα λόγια, την κοροϊδία, τη χρήση κακόβουλων ονομάτων, κλωτσιές, μπουνιές, αποκλεισμός, κακόβουλα σημειώματα, διάδοση αρνητικών φημών. Αντιθέτως, οι Tatum και Tatum (1992) αναγνωρίζουν συνειδητή πρόθεση στο δράστη του εκφοβισμού, αναφέροντας στον ορισμό που δίνουν ότι «ο εκφοβισμός αποτελεί σκόπιμη και συνειδητή επιθυμία κάποιου να βλάψει τον άλλον ή να τον υποβάλλει σε κατάσταση πίεσης». Με τον ορισμό αυτόν συμφωνεί και ο Randal που ταυτίζει τον εκφοβισμό με την επιθετική συμπεριφορά που προκύπτει από την ηθελημένη πρόθεση κάποιου να προκαλέσει κάποιο σωματικό και ψυχολογικό πλήγμα σε άλλους». Επίσης, ο Rigby K, συμφωνεί με τον ορισμό που δόθηκε προσθέτοντας ότι έξι βασικοί παράγοντες συνιστούν τον κακόβουλο εκφοβισμό. Είναι κατ' αρχήν η επιθυμία στο να βλαφτεί κάποιος, η έκφραση της επιθυμίας στην πράξη, η προσβολή (βλάψιμο) κάποιου, η κατεύθυνση του εκφοβισμού από τον ισχυρότερο σωματικά ή ψυχολογικά (άτομο ή ομάδα) προς τον αδύναμο, η έλλειψη δικαιολόγησης της πράξης, η τυπική της επανάληψη και τέλος η εμφανής απόλαυση του δράστη¹⁸⁹. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται η άποψη των Frey και Hope-Graff (1994), μετά από έρευνα που πραγματοποίησαν σε παιδιά προσχολικής ηλικίας στη Βραζιλία, όπου ο εκφοβισμός μπορεί να περιγραφεί ως η κυρίαρχη επιθετική συμπεριφορά που συμβαίνει όταν ένα παιδί, χωρίς να έχει προκληθεί από ένα άλλο, το χλευάζει, το καταναγκάζει, το κοροϊδεύει, η χειροδικεί εναντίον του, χωρίς να εκδηλώνει συγκεκριμένο στόχο για αυτήν του την συμπεριφορά». Επίσης, οι Cullingford και Morrison (1995) αναγνωρίζουν τρία βασικά θέματα στα οποία εστιάζονται οι συγγραφείς στο φαινόμενο αυτό, τέτοια όπως είναι η επανάληψη (περισσότερο από μια φορά), η πρόθεση για βλάψιμο, η απειλή ή ο αποκλεισμός του άλλου και η άνιση ισχύς στη σχέση (εξαιτίας της ηλικίας, της φυσικής δύναμης και της αριθμητικής υπεροχής). Οι Cullingford και Morrison (1995) υποστηρίζουν την ανάγκη ενός ευρύτερου καθορισμού της έννοιας γιατί θεωρούν ότι είναι πολύ πιθανόν τέτοιες απλές εκδηλώσεις εκφοβισμού να τεθούν στο περιθώριο της βιβλιογραφίας εξαιτίας της ανησυχίας ποσοτικοποίησης του προβλήματος. Ισχυρίζονται ότι όλα τα παιδιά

¹⁸⁸ Rigby K, "Σχολικός εκφοβισμός σύγχρονες απόψεις", Γιοβαζολιάς Α (επιστημονική επιμέλεια), β' έκδοση, Αθήνα, Τόπος, 2008, σσ 35- 67.

¹⁸⁹ Rigby K, *Bullying in Schools, and what to do about it* London and Philadelphia , Jessica Kingsley Publishers, 1996, pp14-17.

εμπλέκονται σε σχέσεις στις οποίες συμβαίνουν κάποιες μορφές εκφοβισμού και καλούν να δοθεί έμφαση στο θέμα αυτό με μεγαλύτερη σαφήνεια στις επιπτώσεις που αφορούν στο θύμα παρά στη συμπεριφορά του δράστη. Επιπροσθέτως τονίζουν ότι τα περιστατικά εκφοβισμού που συμβαίνουν μια φορά μπορεί να εκληφθούν από το δράστη ως αβλαβή, ενώ μπορεί να έχουν ψυχολογική επίδραση διάρκειας στα θύματα τα οποία τα έζησαν και τα οποία βίωσαν συναισθήματα που μεταφέρουν κάτι από την μοναξιά, τον τρόμο και τη δυστυχία που ένιωσαν από την εμπειρία τους αυτή. Τέλος, θεωρούν ότι ο εκφοβισμός αποτελεί την εξήγηση στο φαινόμενο για μη σχολική προσέλευση και παρακολούθηση των εξαιτίας της απομόνωσης και της ανεπάρκειας που δημιουργεί στα θύματα¹⁹⁰. Από την άλλη στη Γαλλία σύμφωνα με τους Fabre –Cornali, Emin και Pain (1999) η έννοια του εκφοβισμού είναι πολύ πιο γενική αφού συμπεριλαμβάνονται «εγκλήματα και παραπτώματα κατά ανθρώπων ή κατά προσωπικής και σχολικής περιουσίας» καθώς και τις μορφές βίας του ίδιου του σχολείου ως θεσμού, αλλά και τις μικρές και συχνές εκδηλώσεις απρέπειας που διαταράσσουν τη σχολική ζωή (φασαρία, θόρυβος, αταξίες κλπ).

Σύμφωνα με τους Smith και Sharp (1994)¹⁹¹ ο εκφοβισμός είναι η συστηματική κατάχρηση δύναμης. Ισχυρίζονται ότι πάντα μέσα στις κοινωνικές ομάδες θα λειτουργούν σχέσεις δύναμης και υπεροχής από άποψη μεγέθους, ικανότητας, ισχυρής προσωπικότητας και αναγνωρισμένης ιεραρχίας. Θεωρούν ότι αν η κατάχρηση είναι συστηματική –επαναλαμβανόμενη και σκόπιμη η έννοια του εκφοβισμού αποτελεί την λέξη που αντικατοπτρίζει την εικόνα αυτή. Ο ακριβής ορισμός στο τι συνιστά την κατάχρηση εξαρτάται από το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Επιπλέον θεωρούν ότι ο εκφοβισμός μπορεί να εμφανισθεί σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια αλλά είναι αναπόφευκτο στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Η έννοια του εκφοβισμού μπορεί να εμφανισθεί σε διαφορετικά πλαίσια, όπως είναι το εργασιακό καθώς και το οικιακό. Υποστηρίζουν ακόμη ότι είναι πολύ πιθανόν να αποτελεί πρόβλημα σε κοινωνικές ομάδες στις οποίες διαφαίνονται καθαρές σχέσεις δύναμης και χαμηλή εποπτεία όπως είναι οι ένοπλες δυνάμεις, οι φυλακές και τα σχολεία. Στην περίπτωση των σχολείων προκαλεί ιδιαίτερη αποστροφή εξαιτίας της επίδρασης που ασκεί στα παιδιά και δεδομένου ότι αυτά δεν έχουν τα δικαιώματα ή την επίγνωση να αντιδράσουν, όπως συμβαίνει με τους ενήλικες, οι οποίοι προστρέχουν στην νόμιμη προστασία. Υπάρχουν διάφορες μορφές που σχετίζονται με το σχολικό εκφοβισμό όπως είναι η άμεση και φυσική βία, η τρικλοποδιά, το χτύπημα, η κλοπή προσωπικών αντικειμένων, άμεσος λεκτικός σαρκασμός για το όνομα, την καταγωγή ή κάποια μειονεξία ή έμμεσες προσβολές όπως φήμες ή δυσάρεστες ιστορίες για το θύμα ή ακόμη

¹⁹⁰ Munn P., The “Darker Side” of pupil culture: Discipline and bullying in Schools, στο Prosser J, (ed.) *School Culture*, Paul Chapman Publishing Ltd, A Sage Publications Company, London, 1999, pp 117-118

¹⁹¹ Smith K.P, Sharp S., “*School bullying, Insights and perspectives*”, London & N.Y, Routledge, 1995, pp 2-6.

αποκλεισμός από την κοινωνική ομάδα. Ο Farrington (1993) από την άλλη έχει προσδιορίσει την έννοια του εκφοβισμού «ως την επανειλημμένη καταπίεση ενός λιγότερο δυνατού ατόμου σωματικά ή ψυχικά από έναν πιο δυνατό». Η έννοια της καταπίεσης εδώ εκλαμβάνεται ως « η εξάσκηση εξουσίας ή δύναμης με ένα επαχθή ,σκληρό, ή άδικο τρόπο» Τέλος, η Askew (1989), αντιλήφθηκε τον εκφοβισμό ως “ένα συνεχές που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια κάποιου να αποκτήσει δύναμη και κυριαρχία πάνω σε έναν άλλον”.

Ένα ζήτημα που απασχολεί πολλούς ερευνητές είναι το ερώτημα: πόσο συχνά πρέπει να συμβαίνει μια επιθετική συμπεριφορά ώστε να θεωρηθεί εκφοβισμός; Στις αρχές της δεκαετίας του '70 ο Olweus και ο Roland συμφώνησαν σε ένα λειτουργικό κριτήριο του εκφοβισμού. Για να θεωρηθεί μια συμπεριφορά εκφοβισμός θα πρέπει να συμβαίνει « τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα για ένα μήνα ή και περισσότερο» Πάντως, παρά τη συμφωνία αρκετών επιστημόνων που έχουν ασπασθεί το κριτήριο αυτό, εξακολουθεί να υπάρχει διάσταση απόψεων, αφού πολλοί πιστεύουν ότι η χρονική διάρκεια δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί μια και μόνη φορά είναι αρκετή. Επίσης, μιλώντας κανείς για εκφοβισμό έχει πάντα στο μυαλό του τη διαφορά σωματικής ή /και ψυχολογικής δύναμης ανάμεσα στο θύτη και το δράστη (ασύμμετρη δύναμη). Πάντως και σε αυτή την περίπτωση υπάρχουν δυσκολίες σε ότι αφορά στην αναγνώριση της ασυμμετρίας δύναμης. Γιατί ως λειτουργικό εργαλείο διατηρεί μια σχετικότητα που μπορεί να μην φαίνεται ξεκάθαρα, αλλά δεν παύει να ισχύει δηλαδή να λειτουργεί μόνο κάτω από ορισμένες συνθήκες ή ακόμη να υπάρχουν δυσκολίες καθορισμού της δύναμης σε άλλες μορφές εκφοβισμού με λιγότερο προφανή χαρακτηριστικά δύναμης (αποκλεισμός, σαρκασμός, διάδοση φημών). Ένα ακόμη τελευταίο θέμα που προκύπτει στην ανάλυση του ορισμού για τον εκφοβισμό είναι η περίπτωση διάκρισης της επιθετικότητας. Για παράδειγμα δεν είναι ίδια η περίπτωση της επιθετικότητας που ασκείται από ένα άτομο με μεγαλύτερη δύναμη όταν αυτή είναι «δικαιολογημένη»(για παράδειγμα η περίπτωση του δάσκαλου που αποβάλλει από την τάξη ένα μαθητή που διακόπτει συνεχώς το μάθημα) και εκείνης που δεν έχει καμία δικαιολογία, επομένως είναι εκφοβισμός.

Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο εκφοβισμός αποτελεί ένα είδος πειράγματος ή αστεϊσμού ή “παιχνιδιού” ανάμεσα σε δράστη και θύτη; Η απάντηση είναι απολύτως αρνητική. Κατ’ αρχήν το πείραγμα (teasing) προϋποθέτει μια σχέση γνωριμίας και οικειότητας μεταξύ δυο ανθρώπων. Κατά δεύτερο λόγο ακόμα αν θεωρήσουμε ότι δυο άνθρωποι δεν είναι γνωστοί και είναι ενδεχόμενο να διαμειφθεί μεταξύ τους ένας αστεϊσμός, αυτός θεωρείται ως θετική κοινωνική συμπεριφορά ή κοινωνικά αποδεκτή όταν ο τρόπος που εκδηλώνεται ή/ και το περιεχόμενο του δεν οδηγούν σε αυτό που ορίζεται ως εκφοβισμός¹⁹².

¹⁹² Αρτινοπούλου Β, ό .π σελ 14

Στα διάφορα είδη εκφοβισμού καταγράφονται ο ρατσιστικός εκφοβισμός που αναφέρεται στην περίπτωση που έχει όντως πιστοποιηθεί ότι οι φυλετικές διαφορές μεταξύ δράστη και θύματος είναι υπεύθυνες για το σχολικό εκφοβισμό, η περίπτωση του εκφοβισμού που οφείλεται σε σωματική αδυναμία ή ανικανότητα ή αναπηρία του θύματος και τέλος μια μορφή σεξουαλικής συμπεριφοράς που εμφανίστηκε σχετικά τελευταία και αναφέρεται ως σεξουαλικός εκφοβισμός (Duncan, 1999) που δεν έχει σχέση με τη σεξουαλική παρενόχληση, αλλά αφορά τη χρήση λέξεων και εκφράσεων με σεξουαλικό περιεχόμενο και σεξουαλικούς υπαινιγμούς που εκστομίζονται από την πλευρά του δράστη στο θύμα.

Μια ιδιαίτερη μορφή εκφοβισμού αποτελεί ο ονομαζόμενος “ηλεκτρονικός ή διαδικτυακός εκφοβισμός” (cyber-bullying) ή εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο, όπου η συμπεριφορά του δράστη μπορεί να περιλαμβάνει την ψηφιακή παρενόχληση (cyber stalking), τη διάδοση αρνητικών φημών για το θύμα, πειράγματα ή κοροϊδίες, υποτιμητικά ή υβριστικά σχόλια, απειλές κατά της σωματικής ακεραιότητας του θύτη, μελών της οικογένειας του ή των φίλων του. Οι δράστες του κυβερνοχώρου κρύβονται μέσα στην ανωνυμία των chatroom χρησιμοποιώντας ψεύτικα ονόματα και χαρακτηριστικά. Τα μέσα που μπορεί να έχει στη διάθεσή του ο δράστης του κυβερνοεκφοβισμού περιλαμβάνουν την ηλεκτρονική αλληλογραφία (e-mail), γραπτά μηνύματα, φωτογραφίες, βίντεο κλιπ που έχουν παρθεί χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος on line chat, κινητά τηλέφωνα, ιστοσελίδες, διαδικτυακούς τόπους κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Twitter, Google κ.λπ.) και ανάρτησης βίντεο (YouTube) αλλά και οποιοδήποτε σύγχρονο τεχνολογικό εφεύρημα¹⁹³. Σύμφωνα με δημοσίευμα του τύπου¹⁹⁴ στις Η.Π.Α το 2003 τουλάχιστον δώδεκα παιδιά και έφηβοι (από 11 ως 18 ετών) αυτοκτόνησαν επειδή έπεσαν θύματα κάποιας μορφής cyber bullying. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τις περιπτώσεις του 18 χρονου Αμερικανού Τάιλερ Κλέμεντι, πρωτοετή φοιτητή στο Πανεπιστήμιο του Rutgers του Νιου Τζέρσεϊ και χαρισματικού βιολιστή, ο οποίος λόγω της δημόσιας on line μετάδοσης της σεξουαλικής του συνεύρεσης (ομοφυλοφιλικής) μετά από κρυφή βιντεοσκόπηση που έκαναν δυο συμφοιτητές του (αγόρι και κορίτσι), στη φοιτητική εστία «οδηγήθηκε» στην αυτοκτονία, πέφτοντας από τη γέφυρα Τζορτζ Ουάσιγκτον. Της 13 χρονης Αμερικανίδας Μέγκαν Μέγερ και της 16χρονης Ιρλανδής Φίμπι Πράις που δεχόταν καθημερινά προπηλακισμούς, υβριστικά και ταπεινωτικά σχόλια από τις συμμαθήτριες της (όπως « ιρλανδή πόρνη») στην προσωπική της ιστοσελίδα στο Facebook.

¹⁹³ Αρτινοπούλου Β., “ Η σχολική διαμεσολάβηση. Εκπαιδεύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του σχολικού εκφοβισμού ”, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σσ 45-54. Επίσης Βλ. Κάτσεων Χ, ό. π σσ 71-74, Βλ. επίσης <http://www.antibullying.gr/el/hlektronikos-ekfovismos/ti-einai-o-hlektronikos-ekfovismos.html>, επίσης, http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B5%CE%BA%CF%86%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CF%83%CE%B9%CF%8C%CF%82#.CE.91.CE.AF.CF.84.CE.B9.CE.B1

¹⁹⁴ Ο θάνατος του βιολιστή και οι «κυβερνονταίδες», on line *TO BHMA* <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=359660>, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 10/10/2010.

Σε σχετικά πρόσφατη έρευνα¹⁹⁵ (Κουτσούμπα, 2010) που πραγματοποιήθηκε στην περιφέρεια της Αττικής σε δείγμα 528 μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με θέμα το παράνομο υλικό στο διαδίκτυο και τις στάσεις των εφήβων διαπιστώνονται τα εξής ευρήματα: ποσοστό 16,6% των μαθητών έλαβαν μηνύματα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με επιθετικό περιεχόμενο, ποσοστό 8,9% με απειλές και ποσοστό 7,7% έλαβαν μηνύματα που τους προκάλεσαν φόβο. Επίσης, ποσοστό 17,1% των μαθητών είχαν την εμπειρία να δουν φωτογραφίες τους στο διαδίκτυο χωρίς προηγουμένως να υπάρχει η συγκατάθεσή τους 14% σεξουαλικής παρενόχλησης, 12,8% διάδοσης φημών, 8,8% αποστολής απειλητικών μηνυμάτων και 6,8% εκβιαστικών μηνυμάτων. Σε ότι αφορά τα συναισθήματα που ένιωσαν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού από την εμπειρία τους αυτή, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους ποσοστό 62,4% ένιωσε θυμό, 23,9% ντροπή, 21% φόβο, 18,5% την ανάγκη αυτοπεριορισμού και ποσοστό 15,3% ηθική προσβολή. Σχετικά με το αν μοιράσθηκαν την αρνητική εμπειρία με οποιονδήποτε απάντησαν σε ποσοστό 50% αρνητικά, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό θετικής ανταπόκρισης ήταν σε ποσοστό 59,6% με τους φίλους και το λιγότερο με τους δασκάλους (10,6%) και μεταξύ των γονέων το 54,7% κατέχει η μητέρα και το 25,1% ο πατέρας. Αναφορικά με το λόγο για τον οποίο δεν μοιράσθηκαν την εμπειρία τους με άλλους το 55,3% απάντησε ότι ήταν θέμα προσωπικού χειρισμού, σε ποσοστό 49,6% γιατί ήθελαν να το υποβαθμίσουν, ποσοστό 49,9% επειδή θεώρησαν ότι ήταν κάτι σοβαρό, ποσοστό 14,4% γιατί δεν ήξεραν πού να το αναφέρουν, 10,5% από ντροπή και 7,4% από φόβο. Τέλος, συζήτησαν το θέμα των κινδύνων χρήσης του διαδικτύου με τους φίλους σε ποσοστό 70%, με τους γονείς τους σε ποσοστό 37% και ένα ποσοστό του 22,7% με κανέναν. Οι απαντήσεις των κοριτσιών κυριαρχούν εκτός από την απάντηση που αφορά “τον κανέναν”.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας¹⁹⁶ για την παθολογική χρήση του διαδικτύου με ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν 5.590 μαθητές (3.143 μαθητές Γυμνασίου και 2.447 μαθητές Λυκείου) που βασίζεται σε στοιχεία από δεκατρία (13) Κέντρα Υγείας αρμοδιότητας της 3ης υγειονομικής περιφέρειας των νομών Θεσσαλονίκης, Πιερίας, Ημαθίας, Πέλλας, Κοζάνης, Γρεβενών, Καστοριάς και Φλώρινας, διαπιστώνονται, εκτός των άλλων, τα εξής δυο βασικά ερευνητικά ευρήματα :

- Ένας στους είκοσι μαθητές γυμνασίου ήταν θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού, ενώ το ποσοστό αυτό διπλασιάζεται στο λύκειο

¹⁹⁵ Αρτινοπούλου Β, “Εκφοβισμός και ηλεκτρονικός εκφοβισμός στην Ελλάδα”, στο Κουρκούτας Η & Θάνος Θ(επιμ), *Σχολική βία και παραβατικότητα, Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις, ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*, Αθήνα Τόπος, 2013, σσ 93-109.

¹⁹⁶ Φουντώνει ο e-εκφοβισμός στα σχολεία, δημοσίευση άρθρου και ανάκτηση από την ιστοσελίδα nooz.gr στις 17/12/2014, <http://www.nooz.gr/tech/fountonei-o-e-ekfovismos-sta-sxoleia>, επίσης για το ίδιο θέμα Βλ. Μακεδονία το 5% των μαθητών θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού <http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/534182/makedonia-to-5-ton-mathiton-thyma-ilektronikoy-ekfovismoy>.

- Κάποιος που έχει υπάρξει θύμα έχει 5,5 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να δράσει και ως θύτης ηλεκτρονικού εκφοβισμού

Αναλόγως με την εμπλοκή ατόμου ή ομάδας στη θέση του δράστη και του θύματος διαμορφώνεται μια τυπολογία εκφοβισμού¹⁹⁷ όπως μπορεί να διακρίνει κανείς στο παρακάτω πίνακα .

Δράστης εκφοβισμού	Θύμα εκφοβισμού
Μεμονωμένο άτομο	Μεμονωμένο άτομο
Ομάδα	Μεμονωμένο άτομο
Μεμονωμένο άτομο	Ομάδα
Ομάδα	Ομάδα

Πίνακας 6

Στο ερώτημα που τίθεται σχετικά με την προέλευση της εκφοβιστικής συμπεριφοράς δηλαδή, ποιο είναι το στοιχείο που οδηγεί τους δράστες να συμπεριφέρονται έτσι αλλά και μερικά παιδιά να γίνονται θύματα οι Smith και Sharp ισχυρίζονται¹⁹⁸ κατ' αρχήν πως καθένας περιστασιακά είναι δυνατόν να εμπλακεί σε τέτοιου είδους καταστάσεις, αλλά ότι υπάρχουν και κάποιοι παράγοντες κινδύνου που λειτουργούν αναπόφευκτα προς αυτήν την κατεύθυνση. Μερικοί από αυτούς που υπεισέρχονται αφορούν τα ατομικά χαρακτηριστικά όπως την ιδιοσυγκρασία.

Ο Olweus (1980,1991,1993) περιέγραψε τους δράστες εκφοβισμού με μια ιδιοσυγκρασία παρορμητική και επιθετική και τα θύματα ως τα παιδιά με μια ιδιοσυγκρασία αδύναμου ή ντροπαλού χαρακτήρα. Είναι πιθανόν τα παιδιά-θύματα εκφοβισμού να έχουν έλλειψη αυτοεκτίμησης. Υπάρχει αρκετή συζήτηση στο θέμα αν τα παιδιά –δράστες εκφοβισμού έχουν έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων (Smith P.K,1991).Μερικά από αυτά έχουν πράγματι ικανότητες να χειρίζονται καταστάσεις προς όφελος τους .Γενικά, το να είναι κανείς διαφορετικός (για παράδειγμα λόγω εθνικής καταγωγής) ή ευάλωτος αποτελεί παράγοντα κινδύνου στον εκφοβισμό. Ακόμα, έρευνες αποδεικνύουν ότι παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες συχνά με φυσική μειονεξία, ή με μέτριες δυσκολίες μαθησιακά αποτελούν λόγους που μπορεί να τους εκθέσει σε εκφοβιστικές συμπεριφορές ως θύματα. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας κινδύνου, αρκετά καλά τεκμηριωμένος ειδικά για την μεγάλη επιθετικότητα, σχετίζεται με τους γονείς και το οικογενειακό περιβάλλον. Σχετικές έρευνες στις Η.Π.Α (Patterson, DeBaryshe, and Ramsay, 1989) υποστηρίζουν ότι οικογενειακοί παράγοντες που προδιαθέτουν σε υψηλή

¹⁹⁷ Για την ανάλυση που αναφέρεται στην τυπολογία εκφοβισμού σύμφωνα με την εμπλοκή της ομάδας ή του ατόμου Βλ. σχετικά Rigby K, ό. π σσ 57- 64.

¹⁹⁸ Smith K.P, Sharp S., ό. π pp 8-9.

επιθετικότητα θεωρούνται η έλλειψη ζεστασιάς μεταξύ των γονέων ή γενικότερα στην οικογένεια, η χρήση φυσικής βίας μέσα στην οικογένεια, καθώς και η έλλειψη σαφούς κατευθυντήριας γραμμής και παρακολούθησης δραστηριοτήτων των παιδιών. Ο Olweus στις έρευνες του στην Νορβηγία (1981) είχε παρατηρήσει παρόμοιο οικογενειακό υπόβαθρο για τα παιδιά που εμπλέκονταν σε πράξεις εκφοβισμού. Για τα θύματα του εκφοβισμού επίσης ο Olweus είχε διαπιστώσει (1993) ότι υπερπροστατευτικοί γονείς μπορεί να αποτελούν παράγοντα κινδύνου γεγονός το οποίο αποδεικνύεται από τα ευρήματα των ερευνών των Bowers, Smith και Binney (1992). Είναι πολύ πιθανόν για τις περιπτώσεις των παιδιών αυτών που ζουν σε οικογενειακό περιβάλλον υπερ-προστασίας να μην αναπτύσσουν τις ίδιες δεξιότητες ανεξαρτησίας όπως οι συνομήλικοί τους και έτσι γίνονται πιο ευάλωτοι σε κακομεταχείριση από δυνητικούς δράστες εκφοβισμού.

Οι Bowers, Smith και Binney (1992) και οι Smith, Bowers και Binney (1993) χρησιμοποίησαν πολλές διαφορετικές διαδικασίες αξιολόγησης για να πάρουν τις αντιλήψεις των παιδιών για τις οικογένειες τους. Σύγκριναν αντιλήψεις από δράστες, θύματα, δράστες/θύματα και ομάδες ελέγχου. Πολλοί θύτες αλλά και θύματα εκφοβισμού αντιλαμβάνονται τις οικογένειες τους να εκδηλώνουν έλλειψη στοργής και ανεπαρκείς διαδικασίες παρακολούθησης, δεδομένα που επιβεβαιώνουν τις προηγούμενες έρευνες. Η έρευνα επιβεβαίωσε την ανάγκη διάκρισης ανάμεσα στα θύματα που προκαλούν σε σχέση με τις συνηθισμένες περιπτώσεις δραστών και θυμάτων εκφοβισμού. Τα παιδιά που αναμειγνύονται μόνο σε εκφοβισμό αντιλαμβάνονται την οικογένεια με όρους σχέσεων εξουσίας με τα αδέρφια και με τα άλλα μέλη της οικογένειας, ενώ τα θύματα αντιλαμβάνονται τις δυσκολίες με τη γονεϊκή συμπεριφορά όπως είναι η τιμωρητικότητα, η έλλειψη συμμετοχής και φαίνεται να βρίσκονται στην οικογένειά τους σε θέση άμυνας μερικές φορές.

II. Παραβατικότητα μαθητικού πληθυσμού σε σχολεία στην αλλοδαπή.

Το φαινόμενο της βίας και επιθετικότητας στο χώρο του Ελληνικού σχολείου μπορεί να αναγνωρίζεται την τελευταία 12 ετία, από επιστήμονες και ερευνητές διαφόρων ειδικοτήτων και υπευθύνους της εκπαίδευσης ως εξόχως κοινωνικό ζήτημα που απαιτεί διερεύνηση και αντιμετώπιση, όμως το κοινωνικό αυτό φαινόμενο έχει απασχολήσει σε προγενέστερο χρόνο την άλλη πλευρά του Ατλαντικού.

Το πρόβλημα της παραβατικότητας στα σχολεία δεν είναι πρόσφατο στις Η. Π. Α.

Η δημόσια ανησυχία για την σχολική αναταραχή, δυσλειτουργία και παρέκκλιση αντανάκλαται στις συζητήσεις και μαρτυρίες στο Κογκρέσο από το 1975. Δημόσιοι λειτουργοί, γονείς και μαθητές ενώνουν τις δυνάμεις τους σε μια προσπάθεια να κρούσουν τον κώδωνα του κινδύνου για την βία και αναστάτωση που επικρατεί στα σχολεία.

Ένας μεγάλος αριθμός ερευνητών προσπάθησε να εξακριβώσει τις αιτίες ,τα χαρακτηριστικά, και τις επιδράσεις του φαινομένου (Polk & Schafer ,1977, Rubel, 1977, Mc Partland & Mac Dill 1977, Baker & Rubel, 1980),ενώ δόθηκαν από την πλευρά της κυβέρνησης χρηματοδοτήσεις για έρευνα ,όπως προς το Εθνικό Εκπαιδευτικό Ινστιτούτο (ερευνητική μελέτη προς το Κογκρέσο για το ασφαλές σχολείο ,1978).

Η πλέον γνωστή παραβατική πράξη αφορούσε ,σύμφωνα με αναφορές μαθητών, την κλοπή πράγματος αξίας περισσότερο από 1\$ μέσα σε ένα μήνα (11% ,2.4 εκατομμύρια). Εκτιμάται ότι το 1.3% των μαθητών (282.000 μαθητές) ανέφεραν ότι είχαν δεχτεί επίθεση σε διάστημα ενός μηνός.

Τα ερευνητικά δεδομένα αποτιμούν ότι το 12% των δασκάλων στη Μέση Εκπαίδευση ανέφεραν ότι είχαν γίνει θύματα κλοπής κάποιου πράγματος αξίας πάνω από 1\$ και ότι σε ένα από τα 200 σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη διάρκεια του μήνα οι δάσκαλοι (περίπου 5.200) αποτελούσαν θύματα φυσικής βίας .Οι επιθέσεις σε καθηγητές κυριαρχούσαν σε αστικές περιοχές και τα ποσοστά ήταν υψηλότερα σε μαθητές Γυμνασίου απ' ότι σε μεγαλύτερες ηλικίες.

Τα δεδομένα επιβεβαιώνουν επίσης παραβατικές συμπεριφορές που αφορούν τη σχολική ιδιοκτησία και περιουσία. Ένα στα τέσσερα σχολεία αποτέλεσε αντικείμενο βανδαλισμού ,ενώ ένα στα δέκα εκλάπη .Το Εθνικό Κέντρο Εκπαιδευτικής Στατιστικής σταμάτησε να συλλέγει στοιχεία αναφορικά με τις καταστροφές και το κόστος των σχολικών ζημιών νωρίς από τη δεκαετία του 1980 και δεν υπάρχει πολιτειακή ή Ομοσπονδιακή Νομοθεσία που να απαιτεί αναφορά για το κόστος καταστροφών ή κλοπών για τη σχολική περιουσία.¹⁹⁹

Σε έρευνα πανεθνικής κλίμακας στις Η.Π.Α οι Harris & Associates (1993) διαπίστωσαν ότι το 13% των μαθητών οπλοφορούν (σουγιάδες, ψαλίδια, μαχαίρια, όπλα), ενώ ο Miller (1994) αναφέρει πως σε ένα μήνα είχαν καταγραφεί σε σχολεία 157.000 αδικήματα από τα οποία τα μισά παραπέμφθηκαν στην Αστυνομία.²⁰⁰

Η κατάργηση από την κυβέρνηση Bush του νόμου “ Περί απαγόρευσης των όπλων” που είχε ψηφισθεί το 1994 επί προεδρίας Clinton φαίνεται ότι κατέστησε το πρόβλημα ιδιαίτερα ανησυχητικό. Το αποδεικνύουν εξάλλου τα στοιχεία .

Πάνω από 2.000 Αμερικανοί πολίτες ηλικίας 14-17 χρόνων χρησιμοποιούν όπλο, ενώ μόνο οι Η.Π.Α διαθέτουν 66 εκατομμύρια νόμιμους κατόχους όπλων και πάνω από 200 εκατομμύρια ιδιωτικά όπλα.²⁰¹

¹⁹⁹ Richard Lawrence, School crime and Juvenile delinquency, New York, oxford University Press, 1998, page 3-20.

²⁰⁰ Ν. Πετρόπουλος , Α. Παπαστυλιανού ,μορφές επιθετικότητας ,βίας και διαμαρτυρίας στο σχολείο, Αθήνα ,2001.σελ 15.

²⁰¹ The Economist, εφημερίδα Καθημερινή, 26 / 10/ 2006.

Εξαιτίας αυτής της κατάστασης σήμερα στις Η.Π.Α (ένοπλες συγκρούσεις, συμμορίες ανηλίκων) δίνεται έμφαση στην εξωτερική ασφάλεια του σχολείου με προσωπικό ασφαλείας, καθημερινό έλεγχο των μαθητών για όπλα και ναρκωτικά, ηλεκτρονικό κλείδωμα για τις πόρτες, ειδικά καρτελάκια με τα στοιχεία ταυτότητας των μαθητών και ειδικό κουμπί συναγερμού στην έδρα του δασκάλου.²⁰²

Νέος νόμος που βρίσκεται σε ισχύ στις 50 Αμερικάνικες Πολιτείες παρέχει το δικαίωμα στον πολίτη να πυροβολήσει, δίχως την παραμικρή προειδοποίηση κάθε φορά που κρίνει ότι απειλείται η ζωή του.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 έως και τις μέρες μας τα σχολεία στις Αμερικάνικες Πολιτείες συνταράσσονται από περιστατικά ανθρωποκτονιών ή απόπειρες με θύματα κυρίως μαθητές αλλά και εκπαιδευτικούς.²⁰³ Ειδικότερα, το χρονικό διάστημα από τον Αύγουστο του 1992 έως και τον Νοέμβριο του 2006 στον κατάλογο των αιματηρών επιθέσεων σε σχολεία καταγράφηκαν τα παρακάτω στατιστικά στοιχεία: Σε ότι αφορά την τοποθεσία, έλαβαν χώρα 23 μαζικοί πυροβολισμοί, συνέβησαν σε δυο (2) περιπτώσεις σε μικρές κοινότητες με λιγότερο από 350 κατοίκους και σε μεγαλύτερες κοινότητες των 180,500 κατοίκων. Πιο συγκεκριμένα συνέβησαν σε μία (1) μόνο αστική περιοχή, σε 5 σχολεία σε περιοχές προαστίων και σε 17 αγροτικές ή ημιαστικές περιοχές όπου βρίσκονταν 17 σχολεία. Σε ότι αφορά τους δράστες η στατιστική καταγράφει τα εξής στοιχεία: Ο αριθμός τους φθάνει τους 25 συνολικά, όλοι τους άρρενες. Από άποψη φυλής /εθνικότητας 21 άτομα λευκοί, 1 άτομο Αφρο-αμερικανός, 1 άτομο Ασιαμερικανός, 2 αυτόχθονες Αμερικανοί. Από τους δράστες των επιθέσεων οι 5 αυτοκτόνησαν (3 λευκοί, 1 Αφροαμερικανός και 1 γηγενής αμερικανός). Τέλος, αναφορικά με τα θύματα των επιθέσεων χάθηκαν 54 συνολικά ανθρώπινες ζωές, 22 γυναίκες και 32 άρρενες, από τους οποίους οι 41 σπουδαστές και οι 13 προσωπικό των σχολείων. Υπήρξαν επίσης 127 τραυματισμοί, για 58 κορίτσια και 65 αγόρια, από τους οποίους οι 117 σπουδαστές και 10 προσωπικό²⁰⁴, 48 ανθρώπινες απώλειες (μαθητές και καθηγητές), ενώ 8 από τους δράστες αυτοκτόνησαν. Στις γραμμές που ακολουθούν αναφέρονται με αύξουσα χρονολογική σειρά γεγονότα αιματηρών περιστατικών που διαδραματίστηκαν σε σχολεία σε Πολιτείες της Αμερικής με δράστες ανήλικους μαθητές και καταγράφηκαν από τα ειδησεογραφικά πρακτορεία²⁰⁵.

²⁰² Αρτινοπούλου Β, Βία στο σχολείο –έρευνες και Πολιτικές στην Ευρώπη, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001, σελ 11-12 .

²⁰³ Κατσούλης Α “ Ένα παιδί την ημέρα σκοτώνει το λόμπι των όπλων στις ΗΠΑ”, *εφημερίδα Έθνος, ανάκτηση από το διαδίκτυο στις 8 / 10 /2006* <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22769&subid=2&pubid=67307>

²⁰⁴ Miller W.T., “ *School Violence and Primary Prevention*”, New. York, Springer, 2008, pp 98-102.

²⁰⁵ “Χρονικό δολοφονικών ενεργειών σε σχολεία και πανεπιστήμια”, *εφημερίδα Καθημερινή, αφιερώματα – αναδρομές*, ανάκτηση από το διαδίκτυο στις 21/6/2009, <http://www.kathimerini.com.cy/index.php?pageaction=kat&modid=1&artid=1722>

Στις 2 Φεβρουαρίου 1996 ο 14χρονος Μπάρι Λουκάιτας στο Γυμνάσιο της πόλης Μόζες Λέικ, στην Ουάσιγκτον πήγε στο μάθημα της Άλγεβρας με τρία όπλα. Θύματά του ήταν ο καθηγητής και δυο συμμαθητές του. Προηγουμένως είχε παρακολουθήσει την ταινία « Γεννημένοι δολοφόνοι»²⁰⁶.

Στις 1 Δεκεμβρίου 1997 στο Ουέστ Παντούκα του Κεντάκι ο 14χρονος Μάικλ Καρνίλ πυροβολεί θανάσιμα τρεις συμμαθητές του και τραυματίζει άλλους πέντε ,κατά τη διάρκεια της ώρας προσευχής.

Στις 24 Μαρτίου 1998 ένα 13χρονο αγόρι και ο 11χρονος εξάδελφος του ανοίγουν πυρ έξω από δημοτικό σχολείο στο Τζόουνσμπορο του Αρκάνσας, σκοτώνοντας τέσσερα κορίτσια ,ένα δάσκαλο ,τραυματίζοντας και άλλους έντεκα.

Στις 24 Απριλίου 1998 ένας καθηγητής Φυσικής σκοτώθηκε στο χώρο του σχολείου στην πόλη Έντιμπορο της Πενσιλβάνια, από τον 15χρονο Άντριου Βούρστ που πήρε το όπλο του πατέρα του. Βρίσκεται στη φυλακή εκτίοντας ποινή 30 έως 60 ετών.

Στις 21 Μαΐου 1998 ο 15χρονος μαθητής Κίπ Κίνκελ αφού σκότωσε και τους δυο γονείς του πήγε στην καφετέρια του σχολείου στο Σπρίνγκφιλντ της πολιτείας του Όρεγκον και άνοιξε πυρ κατά των συμμαθητών του σκοτώνοντας δυο παιδιά και τραυματίζοντας άλλα είκοσι τρία. Καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης 112 ετών.

Στις 20 Απριλίου 1999, ημέρα Πέμπτη, ο Έρικ Χάρις και ο Ντίλαν Κλέμπολντ μαθητές Λυκείου στο προάστιο Κολουμπάιν του Λίτλετον στην Αμερικάνικη πολιτεία του Κολοράντο παίζουν μια παρτίδα μπόουλινγκ. Λίγο μετά χιμούν στη σχολική βιβλιοθήκη και σκοτώνουν με αυτόματα δώδεκα συμμαθητές τους και μια καθηγήτρια και κατόπιν αυτοκτονούν . Τα θύματα της επίθεσης θα ήταν πολύ περισσότερα εάν δεν είχε εκραγεί η βόμβα που είχαν τοποθετήσει οι δυο δράστες στην καφετέρια του σχολείου. Με σημείο αναφοράς τη μαζική δολοφονία στο Λύκειο Κολουμπάιν ο σκηνοθέτης Μάικλ Μούρ δημιούργησε το ντοκιμαντέρ «Ακήρυχτος πόλεμος» στο οποίο στηλιτεύει το φαινόμενο της οπλοχρησίας στις ΗΠΑ και το συνδέει με το συγκεκριμένο περιστατικό και ο Γκας Βαν Σαντ την ταινία «Ελέφαντας» με κύρια θεματική του έργου την κουλτούρα της βίας και την ενδοσχολική βία²⁰⁷. Υποστηρίχθηκε ότι οι δυο νεαροί μαθητές στο Λύκειο Κολουμπάιν ήταν μέλη της « μαφίας των Τρέντσκοτ» (ελαφρά πανωφόρια με ζώνη και επωμίδες παρόμοια με αυτά που φορούσαν οι στρατιώτες κατά τον Β΄ Π.Π στα χαρακώματα),μιας μικρής ομάδας περιθωριοποιημένων μαθητών στο Λύκειο που φορούσαν τη συγκεκριμένη ενδυμασία. Σύμφωνα με τις πρώτες αναφορές για το περιστατικό οι

²⁰⁶ Ιωσηφίδου Μαρία., “ Η εγκληματικότητα των εφήβων, περιστατικά στην Αμερική”, περιοδικό Τηλεσκόπιο, 3^ο τεύχος , 26/4/2010, ανάκτηση από το διαδίκτυο 29/12/2004.

²⁰⁷ Κάτσεων Χρύσα., *Νεανική παραβατικότητα , Bullying & Αυτοκτονία*, Διπλωματική εργασία στο πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Ψυχολογία και Μ.Μ.Ε, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα ,2012 ,σελ 46-48.

δυο δράστες δεν ήταν δημοφιλείς στο σχολείο και γίνονταν συχνά στόχοι εκφοβισμού από συμμαθητές τους.

Στις 20 Μαΐου 1999, ένα 15χρονο αγόρι άρχισε να πυροβολεί κατά των συμμαθητών του στο Γυμνάσιο Χέριταζ της πολιτείας της Τζόρτζια με ένα περιστροφικό και μια καραμπίνα τραυματίζοντας έξι από αυτούς. Σε ένα γράμμα του δείχνει να ταυτίζεται με τους μαθητές-δολοφόνους που είχαν χτυπήσει ένα μήνα νωρίτερα.

Τον Νοέμβριο του 1999 13χρονη μαθήτρια χάνει τη ζωή της μετά από πυρά συμμαθητή της σε σχολείο του Ν. Μεξικού.

Στις 6 Δεκεμβρίου 1999, 13χρονος μαθητής άρχισε να πυροβολεί εναντίον συμμαθητών του στο Γυμνάσιο Φορτ Γκίμπσον στην πολιτεία της Οκλαχόμα τραυματίζοντας τέσσερις από αυτούς, ενώ όταν τον ρώτησαν γιατί το έκανε απάντησε ότι δεν ήξερε.

Τον Φεβρουάριο του 2000 εξάχρονη μαθήτρια χάνει τη ζωή της από πυρά όπλου ενός συμμαθητή της σε σχολείο στο Μίσιγκαν.

Τον Μάρτιο του 2001 μαθητής ανοίγει πυρ σε σχολείο στην Καλιφόρνια και σκοτώνει δυο μαθητές.

Τον Απρίλιο του 2003 έφηβος πυροβολεί θανάσιμα τον επικεφαλής των καθηγητών σε σχολείο της Πενσιλβάνια και στη συνέχεια αυτοκτονεί.

Στις 21 Μαρτίου του 2005 ο Ινδιάνος στην καταγωγή Τζεφ Βάισε 16 χρόνων δολοφονεί τον παππού του και τη σύντροφό του σε καταυλισμό στην πολιτεία της Μινεσότα. Στη συνέχεια ακολουθεί πορεία στο Λύκειο του Red Lake και σκοτώνει πέντε μαθητές έναν υπάλληλο της ασφάλειας και μια δασκάλα τραυματίζοντας άλλα δώδεκα άτομα²⁰⁸.

Τον Σεπτέμβριο του 2006 25χρονος σκορπά τον τρόπο σε αγγλόφωνο σχολείο του Μόντρεαλ πυροβολώντας θανάσιμα μια 20χρονη και τραυματίζοντας σοβαρά άλλα δεκαεννιά άτομα πριν πέσει νεκρός από τα πυρά των αστυνομικών. Τον ίδιο μήνα επίσης ένοπλος στο Κολοράντο πυροβολεί και τραυματίζει θανάσιμα μια μαθήτρια και στη συνέχεια αυτοκτονεί. Δυο ημέρες αργότερα ένας έφηβος σκοτώνει το διευθυντή του σχολείου στην Καζενόβια του Ουισκόνσιν.

Στις 2 Οκτωβρίου του 2006 στην Αμερικάνικη πολιτεία της Πενσιλβάνια ένας δράστης σκοτώνει πέντε κορίτσια σε σχολείο Amish²⁰⁹.

²⁰⁸ Βλ. επίσης "Όταν η σχολή γίνεται χώρος τραγωδίας", ανάκτηση από το διαδίκτυο στις 10/4/2009, <http://news.in.gr/greece/article/?aid=1003628>

²⁰⁹ Οι Amish της αμερικανικής επαρχίας είναι μια θρησκευτική ομάδα ανθρώπων, (βασικά πολλές καθώς ζουν σε διάφορες περιοχές), που επέλεξε να ζει διαφορετικά και αυτή η επιλογή τους έχει γεννήσει πολλές θεωρίες για τον "μυστικιστικό" τρόπο ζωής τους και έχει εξάψει την φαντασία πολλών. Οι Amish είναι μια παραδοσιακή χριστιανική ομάδα γνωστοί για την απλή ζωή τους, τον απλό ρουχισμό τους και την απροθυμία τους να υιοθετήσουν τις ανέσεις της σύγχρονης τεχνολογίας. Σήμερα, οι πιο παραδοσιακοί απόγονοι των Amish συνεχίζουν να μιλούν γερμανικά που ονομάζονται Ολλανδικά της Πενσιλβάνια. Αλλά δεν διαμένουν μόνο σε αυτή την περιοχή πια. Εκτιμούν την αγροτική ζωή, τη χειρωνακτική εργασία και την ταπεινότητα. ανάκτηση από το διαδίκτυο στις 9/11/2014, http://www.travelstyle.gr/portal/gr/destination_articles.php?dest_id=0&id=15512

Στις 16 Απριλίου του 2007 στο Blacksburg στην Αμερικάνικη πολιτεία της Βιρτζίνια ο 23χρονος Τσο Σεούνγκ Χούι με καταγωγή από την Νότια Κορέα σκοτώνει στο Virginia Tech University τριάντα δυο φοιτητές και διδακτικό προσωπικό και τραυματίζει άλλους είκοσι έξι. Η έλευση της αστυνομίας στο χώρο του εγκλήματος στην πανεπιστημιούπολη, με αρκετή καθυστέρηση, επιβεβαίωσε απλά την αυτοχειρία του δράστη.

Στις 14 Φεβρουαρίου του 2008 επτά άνθρωποι συμπεριλαμβανομένου και του δράστη χάνουν τη ζωή τους σε πανεπιστήμιο στην Αμερικάνικη πολιτεία του Ιλινόις.

Στις 18 Φεβρουαρίου του 2011 δυο μαθητές του Λυκείου του Λος Αντζελες τραυματίζονται στη διάρκεια πυροβολισμών μέσα στο σχολείο τους από εκπυρσοκρότηση όπλου, που έφερε ένας μαθητής μέσα στο σακίδιο του, όταν αυτός το ακούμπησε κάτω. Οι τραυματίες (ένα αγόρι και ένα κορίτσι) μεταφέρθηκαν σε νοσοκομείο της περιοχής. Η κατάσταση του ενός είναι κρίσιμη και του άλλου σοβαρή²¹⁰.

Στις 7 Απριλίου του 2011 στην Λατινική Αμερική στο Ριο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας πρώην μαθητής σκοτώνει δώδεκα παιδιά σε δημοτικό σχολείο και αυτοκτονεί.

Στις 28 Φεβρουαρίου του 2012 σε Λύκειο του Οχάιο ο 17χρονος Τι Τζέι Λέιν άνοιξε πυρ εναντίον των συμμαθητών του στην καφετέρια του Λυκείου στη πόλη Σάρντον, τραυματίζοντας πέντε από αυτούς (ηλικίας 16 και 17 χρόνων) και σκοτώνοντας τρεις. Ο δράστης ο οποίος συνελήφθη και κρατείται από τις αρχές στην ανάκριση παραδέχθηκε ότι άρχισε να πυροβολεί « στα τυφλά» τους συμμαθητές του. Επίσης, δήλωσε ότι «πυροβόλησε δέκα φορές εναντίον ομάδας νεαρών που δεν γνώριζε και ότι εκτός από το όπλο είχε μαζί του και ένα μαχαίρι»²¹¹.

Στις 27 Αυγούστου του 2012 στο Λύκειο Πέρι Χολ σε προάστιο της Βαλτιμόρης πυροβολισμοί ακούστηκαν στην καφετέρια του σχολείου, κατά την πρώτη ημέρα της σχολικής χρονιάς, που είχαν ως αποτέλεσμα να νοσηλεύεται σε κρίσιμη κατάσταση ένας 17χρονος μαθητής ενώ σύμφωνα με τις αστυνομικές αρχές συνελήφθη ένας 15χρονος²¹².

Στις 15 Δεκεμβρίου του 2012 ο 20χρονος Άνταμ Λάντζα αφού πυροβόλησε και σκότωσε τη μητέρα του, μανιώδη συλλέκτρια όπλων, με την οποία ζούσε μαζί της (οι γονείς είχαν διαζευχθεί από το 2008) κατευθύνθηκε στο δημοτικό σχολείο Σάντι Χουκ της κωμόπολης Νιουτάουν της πολιτείας Κονέκτικατ, όπου παλιότερα εργαζόταν η μητέρα του, και εκτέλεσε είκοσι παιδιά και έξι ενήλικες προτού αυτοκτονήσει. Όσοι γνώριζαν τον μακελάρη τον

²¹⁰ Ατύχημα σε σχολείο του Λος Αντζελες, Έθνος on line, ημερομηνία δημοσίευσης άρθρου και ανάκτησης στις 18/1/2011 από την ιστοσελίδα : <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22769&subid=2&pubid=51618948>

²¹¹ ΗΠΑ: Τρεις οι νεκροί μαθητές από την ένοπλη επίθεση στο Οχάιο, Το Βήμα on line, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης από το διαδίκτυο στις 28/2/2012 από την ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=445835>

²¹² Μαρμαρά Μ., Βαλτιμόρη: Πυροβολισμοί στην έναρξη της σχολικής χρονιάς- Σε κρίσιμη κατάσταση ένας μαθητής, δημοσίευση άρθρου 27/8/2012, ανάκτηση από την ιστοσελίδα <http://www.zougla.gr/kosmos/article/valtimori-pirovolismi-stin-enarksi-tis-sxolikis-xronias--se-krisimi-katastasi-enas-ma8itis>

περιγράφουν ως συνεσταλμένο ή και ιδιόρρυθμο άτομο. Οι παλιοί συμμαθητές του τον θυμούνται σαν έναν ήσυχο και μοναχικό τύπο που ντυνόταν με πιο σοβαρά ρούχα από τους υπόλοιπους με πουκάμισο και προστατευτικό τσέπης για να μην λερώνεται το ύφασμα από το μελάνι του στυλό²¹³.

Την ίδια μέρα οι αστυνομικές αρχές της Οκλαχόμα συνέλαβαν έναν μαθητή λυκείου τον Σάμι Τγκλμπιαρ Τσάβες 20 ετών με την κατηγορία ότι σχεδίαζε να εξαπολύσει επίθεση και να τοποθετήσει εκρηκτικούς μηχανισμούς στο σχολείο του²¹⁴.

Στις 10 Ιανουαρίου 2013 ένας μαθητής πυροβολήθηκε και τραυματίστηκε σε γυμνάσιο της πόλης Ταφτ της Καλιφόρνιας, ενώ άλλο ένα άτομο τραυματίστηκε ελαφρά. Ο φερόμενος ως δράστης του επεισοδίου, συνελήφθη²¹⁵.

Στις 23 Οκτωβρίου 2013 ένα 12χρονο αγόρι, που ήταν θύμα εκφοβισμού από συμμαθητές του σύμφωνα με τα τοπικά ΜΜΕ πολύ πιθανόν αποτέλεσε το λόγο που όπλισε το χέρι του (με πυροβόλο που είχαν στο σπίτι οι γονείς του), τραυμάτισε δυο συμμαθητές του και πυροβόλησε τον 45χρονο καθηγητή στο Γυμνάσιο Σπαρκς της Νεβάδα και στη συνέχεια αυτοκτόνησε²¹⁶.

Στις 24 Οκτωβρίου 2013 ένας 11χρονος συνελήφθη με την κατηγορία της απόπειρας δολοφονίας και για άλλα αδικήματα, καθώς πήγε στο σχολείο του έχοντας μαζί του ένα ημιαυτόματο όπλο, 400 σφαίρες και πολλά κουζινομάχαιρα που είχε πάρει από το σπίτι του. Η εκπρόσωπος της αστυνομίας της πόλης Βανκούβερ στην Πολιτεία Ουάσινγκτον, Κιμ Καπ, είπε ότι το παιδί σχεδίαζε να επιτεθεί σ' έναν συμμαθητή του στο Γυμνάσιο Φροντίερ. "Είπε στους αστυνομικούς ότι άκουγε μια φωνή στο κεφάλι του που του έλεγε να πυροβολήσει έναν μαθητή. Ευτυχώς, τον εντοπίσαμε εγκαίρως", δήλωσε η εκπρόσωπος²¹⁷.

Στις 28 Οκτωβρίου 2014 δυο παιδιά πέφτουν νεκρά από τις σφαίρες του 14χρονου Τζέιλεν Φράιμπεργκ ο οποίος κάλεσε με γραπτό μήνυμα στο κινητό τους τηλέφωνο πέντε «φίλους», από τους οποίους οι δυο εξάδελφοι του ηλικίας 14-15 χρόνων, στην καφετέρια του σχολείου στο Μάρισβιλ της πολιτείας Ουάσινγκτον για να φάνε όλοι μαζί το κολατσιό τους²¹⁸. Το φαινόμενο

²¹³ Φρίκη και αποτροπιασμός για το μακελειό στις ΗΠΑ, δημοσίευση άρθρου και ανάκτηση από την ιστοσελίδα nooz. gr 16/12/2012, <http://www.nooz.gr/world/fos-sto-makeleio-tou-konektikat151212>

²¹⁴ Μαθητής σχεδίαζε νέο μακελειό στις ΗΠΑ, δημοσίευση άρθρου 15/12/2012, ανάκτηση από την ιστοσελίδα nooz. gr στις 15/12/2012, <http://www.nooz.gr/world/ma8itis-sxediaze-neo-makeleio-stis-ipa151212>

²¹⁵ Νέο επεισόδιο με πυροβολισμούς σε σχολείο των ΗΠΑ, Έθνος on line, δημοσίευση άρθρου και ανάκτηση στις 10/1/2013 από την ιστοσελίδα: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22769&subid=2&pubid=63764787>

²¹⁶ Θύμα bullying ο 12χρονος που πυροβόλησε τον δάσκαλο και τους συμμαθητές του στη Νεβάδα, δημοσίευση άρθρου και ανάκτηση στις 23//10/2013 από την ιστοσελίδα: <http://www.koolnews.gr/diethni/makeleio-sti-nevada-12xronos-thima-bullying-pirovolise-ton-daskalo-kai-tous-simmathites-tou/>

²¹⁷ ΗΠΑ: Προφυλακίστηκε 11χρονος που πήγε στο σχολείο με ημιαυτόματο, Ηλεκτρονική Έκδοση enet.gr, δημοσίευση άρθρου και ανάκτηση στις 24//10/2013 από την ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=394513>

²¹⁸ Σιάτλ: Ενέδρα θανάτου είχε στήσει ο 14χρονος μαθητής Τζέιλεν Φράιμπεργκμ, Ηλεκτρονική Έκδοση Το Βήμα on line, δημοσίευση άρθρου και ανάκτηση στις 28/10/2014 από την ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=645287>

της σχολικής βίας αποτελεί πρόβλημα και για την Γηραιά Ήπειρο. Η συχνότητα, κατά μέσο όρο, της σχολικής βίας και του εκφοβισμού στα κράτη –μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κυμαίνεται από 5% έως 20% ανάλογα με την ηλικία των ερωτώμενων μαθητών ,τη μορφή της σχολικής βίας και του εκφοβισμού ,το μέγεθος και την προέλευση του δείγματος, το σχεδιασμό και τη μεθοδολογία της έρευνας κ.ά.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και έπειτα το φαινόμενο της βίας στο χώρο του σχολείου προσεγγίζεται ερευνητικά στα περισσότερα κράτη της Ενωμένης Ευρώπης με τη διεξαγωγή επιδημιολογικών και θυματολογικών ερευνών καθώς και ερωτηματολογίων αυτοομολογούμενης παραβατικότητας τα οποία επικεντρώνονται σε μορφές εκδήλωσης της σχολικής βίας (με τη διευρυμένη έννοια)²¹⁹ σε μεγάλο δείγμα μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με τις προηγούμενες οι οποίες δεν εστιάζονταν στο σχολικό χώρο.²²⁰

Για παράδειγμα ,στο Ηνωμένο Βασίλειο οι Austin & Joseph (1996) κατέγραψαν ότι οι μαθητές θύτες έφθαναν το 9% ,οι μαθητές θύματα το 22% και οι μαθητές θύτες –θύματα το 15%. Επίσης σε πρώιμες μελέτες του ο Olweus που έγιναν στη Νορβηγία τη δεκαετία του 1970 κατέγραψε το 1983 σε συνολικό αριθμό 568.000 μαθητών στη χώρα , 9% ως θύτες 7% , ως μαθητές θύματα και 1,6% ως θύτες-θύματα. Τέλος ,σε μια διεθνή ανασκόπηση - μεταξύ είκοσι χωρών στις οποίες συμπεριλαμβάνονται 14 χώρες της νυν Ευρωπαϊκής Ένωσης ,επιπλέον της Ελβετίας, Ιαπωνίας, Αυστραλίας, Νέας Ζηλανδίας, Η.Π.Α και Καναδά, καθώς και στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου - για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού οι Smith et al (1999) καταγράφουν την αύξηση του φαινομένου και τις προσπάθειες αντιμετώπισής του από τους εμπλεκόμενους φορείς²²¹. Αξίζει να σημειώσουμε το ενδιαφέρον και την ευαισθητοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανησυχία που γεννά το πρόβλημα της σχολικής βίας η οποία εκδηλώθηκε από το Δεκέμβριο του 1996 με πρωτοβουλία της Ολλανδικής Προεδρίας και είχε ως αποτέλεσμα τη τριήμερη διάσκεψη της Ουτρέχτης το Φεβρουάριο του 1997 με συμμετοχή εμπειρογνομόνων και εκπροσώπων των κυβερνήσεων από χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αντικείμενο την ασφάλεια στο σχολείο. Στο ημερολόγιο των εργασιών της διάσκεψης παρουσιάστηκαν εθνικές εκθέσεις για το πρόβλημα .

Τα μείζονα θέματα που απασχόλησαν τους ερευνητές ήταν η ανασκόπηση και επεξεργασία των ερευνών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο ,καθώς και η αξιολόγηση των πολιτικών για την ασφάλεια που έχουν εφαρμοσθεί ,παράλληλα με θεωρητικούς προσανατολισμούς αναφορικά με έννοιες

²¹⁹ Δεν αφορά μόνο την εγκληματική βία αλλά και άλλες μορφές μη ανεκτής συμπεριφοράς ,όπως ο εκφοβισμός (παλληκαρισμός) από μαθητή σε μαθητή.

²²⁰ Αρτινοπούλου Β, ό. π, σσ 145-148.

²²¹ Ν. Πετρόπουλος , Α. Παπαστυλιανού ό. π , σελ 15

και όρους για τη βία, την ασφάλεια ,την κακομεταχείριση ,τις αιτίες της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και τις προληπτικές και θεραπευτικές προσεγγίσεις στο πρόβλημα.

Το άμεσο και τυπικό αποτέλεσμα της διάσκεψης ήταν η υιοθέτηση των συμπερασμάτων της από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και η πρόσκληση προς τα κράτη-μέλη της Ε.Ε να διερευνήσουν και αντιμετωπίσουν το πρόβλημα ,γεγονός που περιλήφθηκε άμεσα στην ατζέντα της Ολλανδικής προεδρίας .Στο διάστημα των ετών 1998-2000 εγκεκριμένα προγράμματα από την Ε.Ε υλοποιήθηκαν από διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες και αφορούσαν τη δημιουργία δικτύων πληροφόρησης και ανταλλαγής πληροφοριών, προγράμματα επιμόρφωσης σε μικρό αριθμό εκπαιδευτικών ή την εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων πρόληψης της σχολικής βίας με συμμετοχή της εκπαιδευτικής κοινότητας²²².

Τον Μάρτιο του 2001 διοργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τη σχολική βία παγκόσμιο συνέδριο στο Παρίσι με αντικείμενο τη σχολική βία και τις Δημόσιες Πολιτικές²²³.

Το συνέδριο οργανώθηκε από το νεοσύστατο όργανο με την ονομασία “ Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο για τη σχολική βία”²²⁴. Τα βασικά συμπεράσματα του συνεδρίου συνοψίζονται στα παρακάτω σημεία :

- Η σχολική βία αναγνωρίζεται ως σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα και θέμα μεγάλης προτεραιότητας για τη λήψη αποφάσεων και τη χάραξη συγκεκριμένων πολιτικών.
- οι συχνότερες μορφές βίας, που αποτυπώνονται στις έρευνες, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αφορούν στη λεκτική βία, το βανδαλισμό, τις απειλές και τον εκφοβισμό, τη σεξουαλική παρενόχληση και την πρόκληση ελαφρών σωματικών βλαβών ,αντίθετα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση χρησιμοποιείται ο όρος Bullying που σημαίνει νταηλίκι, παλληκαρισμός και φαίνεται ότι απειλεί το 1/3 των μαθητών του Δημοτικού σχολείου.
- Οι μεταβλητές που επηρεάζουν την εκδήλωση του φαινομένου της σχολικής βίας είναι το φύλο (με τα αγόρια να συγκεντρώνουν το υψηλότερο ποσοστό τόσο ως θύτες αλλά και ως θύματα), η κοινωνική προέλευση των μαθητών (μειονότητες ή άλλες κατηγορίες ευάλωτου πληθυσμού) ,η χαμηλή σχολική επίδοση, το οικογενειακό περιβάλλον (πολυπροβληματικές καταστάσεις αλλά και η θυματοποίηση από την ίδια την οικογένεια), η οικολογία της περιοχής (φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον), η οικολογία του σχολείου (αρχιτεκτονική, μέγεθος, αριθμός

²²² Αρτινοπούλου Β, ό π σελ 5-21

²²³ Αρτινοπούλου Β., « Η βία στο σχολείο ,Το παγκόσμιο συνέδριο του Παρισιού» *Ποινική Δικαιοσύνη, Νομοθεσία & Νομολογία Θεωρία & Πράξη*, τ.39, Ιούνιος, 2001, σσ 661-662.

²²⁴ Το Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο για τη σχολική βία ιδρύθηκε από το 1998 χάρη στην κοινή χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Περιφερειακό Συμβούλιο Aquitaine, το Γαλλικό Υπουργείο Παιδείας, και το Πανεπιστήμιο του Μπορντό II.Το Παρατηρητήριο είναι μία από τις κορυφαίες δομές αντιμετώπισης του ζητήματος της μελέτης της βίας στα σχολεία. Είναι το συγκεκριμένο αποτέλεσμα της μακροχρόνιας έρευνας που διεξάγεται από διάφορες ομάδες με επικεφαλής τον Eric Debarbieux από το 1991,Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα : <http://www.oijj.org/en/organizations/general/european-observatory-of-violence-in-schools>

μαθητών, ποσοστό αλλοδαπών), η παρεχόμενη εκπαίδευση (αυταρχική αντιμετώπιση, μη ελκυστικές μέθοδοι διδασκαλίας).

- Η αύξηση του φαινομένου της σχολικής βίας δεν προκύπτει σαφώς από τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί έως τώρα αντιθέτως αναδεικνύεται ένα αίσθημα φόβου για βία και ένα αίσθημα ανασφάλειας που βιώνουν μαθητές και δάσκαλοι.

Η μελέτη των Ηνωμένων Εθνών για τη βία κατά των παιδιών στη Περιφερειακή Διαβούλευση για τη Βόρεια Αμερική (2006) υποδηλώνει ότι πρέπει να γίνει πολύ περισσότερη δουλειά για να φωτίσει τα ζητήματα που περιβάλλουν το φαινόμενο της βίας και των παραγόντων που σχετίζονται με αυτήν όπως η αναπηρία, η φυλή και η παχυσαρκία. Το ζήτημα της αναπηρίας τονίστηκε, ιδιαίτερα από την UNICEF, στην έκθεση της θεματικής ομάδας για τη βία κατά των παιδιών με αναπηρία, ως ένα παγκόσμιο φαινόμενο και το θέμα λήφθηκε σοβαρά υπόψη από πολλές χώρες του Ο.Ο.Σ.Α, συμπεριλαμβανομένης της Μεγάλης Βρετανίας, που ενσωμάτωσε τον νόμο περί Διακρίσεων λόγω αναπηρίας στον τομέα της εκπαίδευσης το 2001 (Συμβουλευτικό Κέντρο για την Εκπαίδευση: 2003).

Οι Osler και Starkey (2005) εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο ο εκφοβισμός στα σχολεία της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας συνδέεται με το ρατσισμό, υποδηλώνοντας ότι η εθνότητα μπορεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στο πώς ένα παιδί μπορεί να επιλέξει το θύμα του με βάση αυτό το κριτήριο. Ο εκφοβισμός μπορεί περαιτέρω να αναλυθεί από την άποψη της ηλικίας και του μεγέθους, με τους νεότερους, τους μικρότερους και πιο αδύναμους συχνά να βρίσκονται στην κατώτατη βαθμίδα της σκάλας εκφοβισμού, ιδιαίτερα στην περίπτωση των ανδρών θυτών (Olweus, 1987). Το στοιχείο στο οποίο επικεντρώνονται πολλοί συγγραφείς για το θέμα του εκφοβισμού είναι το φύλο του δράστη π.χ. (Wolke et al 2001). Τα ευρήματα δείχνουν ότι τα αγόρια είναι πολύ πιο πιθανό να εκφοβίσουν με φυσικό τρόπο απ' ό,τι τα κορίτσια τα οποία τείνουν να χρησιμοποιούν λεκτικά και κοινωνικά μέσα εκφοβισμού. Στην Ιαπωνία, όπου αυτές οι τελευταίες μορφές εκφοβισμού είναι περισσότερο κοινές, τα κορίτσια είναι πιο συχνά θύτες (Stassen Berger 2005), αλλά στην Κορέα τείνουν επίσης να είναι πιο επιρρεπή σε αυτοκτονικό ιδεασμό (Kim et al, 2005).

Περαιτέρω, η δυναμική του εκφοβισμού λαμβάνει νέες διαστάσεις και δεν συμβαίνει πλέον άμεσα. Οι Ortega-Ruiz και Mora-Merchan (2007) σημειώνουν ότι η έλευση του διαδικτυακού εκφοβισμού (cyber-bullying) σημαίνει ότι τα θύματα δεν έχουν πλέον κανένα «ασφαλή χώρο» στο οποίο μπορούν να κρυφτούν από τον εκφοβισμό - ανάμεσα σε μια «απευθείας συνδεδεμένη γενιά» και ο εκφοβισμός μπορεί να λάβει χώρα είκοσι τέσσερις ώρες συνεχώς και χωρίς χωρικό περιορισμό.

Ο Kane στη μελέτη του Ο.Η.Ε για την περιφερειακή διαβούλευση αναφορικά με τα παιδιά στην Ευρώπη και την Κεντρική Ασία παρατηρεί τα εξής:

“ Η βία στα σχολεία ήταν ένα από τα θέματα τα οποία αποτέλεσαν ιδιαίτερα αισθητό ενδιαφέρον από τους εκπρόσωπους της νεολαίας στη περιφερειακή διαβούλευση. Η ανησυχία τους δεν αφορούσε μόνο τη σωματική βία, αλλά και την ψυχολογική βία που οι εκπαιδευτικοί και άλλοι προκαλούν όταν χρησιμοποιούν ταπείνωση ή γελοιοποίηση προς ένα μαθητή. Σύμφωνα με τους εκπρόσωπους της διαβούλευσης, το σχολείο θα πρέπει να είναι ένας τόπος όπου τα παιδιά είναι πρόθυμα να μάθουν. Αντιθέτως, γίνεται πολύ συχνά ένα μέρος όπου οι ενήλικες - όχι μόνο οι εκπαιδευτικοί αλλά και το λοιπό διδακτικό προσωπικό - επιβάλλει «πειθαρχία» ή απλώς τη βούλησή του μέσω της σωματικής και ψυχολογικής βίας. Η βία μεταξύ των συμμαθητών είναι επίσης ένα πρόβλημα στα σχολεία και συχνά αποτελεί την αντανάκλαση των στάσεων και συμπεριφορών που υπάρχουν εντός της ευρύτερης κοινότητας. Τα παιδιά που είναι βίαια στο σχολείο έχουν γενικά την ανυποληψία των άλλων ανθρώπων έξω από το σχολείο και βρίσκουν την ευκαιρία σε ευάλωτους ή νεότερους μαθητές να ξεπεράσουν αυτήν την ασέβεια προς το πρόσωπό τους με τη χρήση βίας”.

Η πρόσφατη ανασκόπηση βιβλιογραφίας στο θέμα του εκφοβισμού από την Stassen Berger υποδηλώνει ότι ενώ είναι ένα σημαντικό πρόβλημα σε όλες τις χώρες, το επίπεδο του επιπολασμού ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα και την ηλικία (καθώς και τον ορισμό, τη μέθοδο συλλογής πληροφοριών και την χρονική περίοδο κατά την οποία αφορά το ποσοστό επιπολασμού). Μεταξύ των χωρών που αφορούσε το σχέδιο του ενδιαφέροντος της το ποσοστό των παιδιών που εμπλέκονται ως θύτες και ως θύματα στη βιβλιογραφική ανασκόπηση δείχνει κάποια διαφοροποίηση (αν και οι συχνότητες και οι ηλικίες των παιδιών που εμπλέκονται είναι διαφορετικές οι τιμές δεν είναι απολύτως συγκρίσιμες). Για παράδειγμα στην Ολλανδία το 4% αφορούσε θύτες και το 9% θύματα, στην Αγγλία το 4% θύτες και το 10% θύματα, στις Η.Π.Α και τη Γερμανία παρόμοιο ποσοστό για τους θύτες 9% και 10% για τα θύματα, στο Καναδά 9% για τους θύτες και διπλάσιο για τα θύματα, και τριπλάσιο για την Αυστραλία 7% για τους θύτες και 25% για τα θύματα και τέλος για την Ιαπωνία ποσοστό 17% για τους θύτες και 14% για τα θύματα.

Υψηλότερα ποσοστά βρέθηκαν στην Τουρκία, την Πορτογαλία και την Μάλτα. Ειδικότερα σε ότι αφορά τα υψηλά ποσοστά στην Πορτογαλία θέτει κάποια ερωτήματα αναφορικά με την εκπαιδευτική πολιτική. Ειδικότερα το 10% των μαθητών της 6ης τάξης (ιδίως τα αγόρια) επαναλαμβάνουν αυτή την τάξη. Επομένως, καθυστερούν δυο χρόνια ή περισσότερο και αυτά τα μεγαλύτερα και δυνατότερα παιδιά έχουν διπλάσιες πιθανότητες να αποτελέσουν τους δράστες σε συμπεριφορές εκφοβισμού σε παιδιά που φοιτούν στην ίδια με αυτούς τάξη αλλά είναι μικρότερης ηλικίας (Pereira, Mendonca, Neto, Valente, & Smith, 2004). Το ερώτημα που τίθεται στην προκειμένη περίπτωση για την εξήγηση του αποτελέσματος μπορεί να αναζητηθεί στην σχολική αποτυχία, το χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο των οικογενειών των παιδιών

αυτών που είναι μετανάστες ,στο φύλο ή μήπως στην ανεπαρκή χρηματοδότηση της εκπαίδευσης και στον κακό σχεδιασμό όπως οι ερευνητές προτείνουν (Pereira et al., 2004).

Στην Κορέα και την Ιαπωνία, ένα βασικό ζήτημα ήταν η επικράτηση των αυτοκτονιών μεταξύ των μαθητών που υποφέρουν από την υπερβολική πίεση για να εκτελέσουν ικανοποιητικά τα σχολικά τους καθήκοντα, καθώς και εκείνους που εμφανίζουν αυτοκτονικές τάσεις, ως αποτέλεσμα του εκφοβισμού και της βίας στο εσωτερικό των εκπαιδευτικών τους ιδρυμάτων.

Σε μια μελέτη του εκφοβισμού σε δυο μεσαία σχολεία μεταξύ της έβδομης και την όγδοης τάξης σε μαθητές στην Κορέα, οι Kim, Koh και Leventhal (2005) διαπίστωσαν ότι το 40% των ερωτηθέντων συμμετείχαν σε εκφοβισμό (ποσοστό 14% ως θύμα, το 17% ως νταής, και το 9% ως θύμα και δράστης), και ότι σημαντικά περισσότερα αγόρια βιώνουν εκφοβισμό. Και οι τρεις ομάδες ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα του άγχους / κατάθλιψης από εκείνους που δεν συμμετέχουν σε εκφοβισμό, και βίωναν μεγαλύτερο κίνδυνο αυτοκτονικών / αυτό-καταστροφικών συμπεριφορών, με τα κορίτσια και τα θύματα των δραστών να εκδηλώνουν τάσεις αυτοκτονίας. Ένα από τα σχολεία της μελέτης, που βρίσκεται στην περιοχή Anyang, και είχε μαθητές ενός φύλου μπορεί να είχε αντίκτυπο στα αποτελέσματα της μελέτης. Οι συγγραφείς σημειώνουν ότι τα ευρήματά τους υποστηρίζουν εκείνα τα οποία βρέθηκαν σε άλλες μελέτες και συνδέουν τον εκφοβισμό και τον αυτοκτονικό ιδεασμό στη Φινλανδία, τις Κάτω Χώρες, την Αυστραλία και τις ΗΠΑ. Μια προηγούμενη μελέτη στη Νέα Νότια Ουαλία, Αυστραλία (Foreto et al 1997) Υπογραμμίζεται ότι μεταξύ των μαθητών με μέσο όρο ηλικίας μόλις κάτω των 12 ετών, το 57,6% των ερωτηθέντων αυτο-αναφέρεται ότι είχαν εμπλακεί σε εκφοβισμό (το 12% ως θύμα, το 23,7% ως θύτης, και το 21,5% ως δράστης και θύμα).

Ενώ οι θύτες τείνουν να είναι δυσαρεστημένοι με το σχολείο, τα θύματα έχουν την τάση να αισθάνονται μόνοι και ο μεγαλύτερος αριθμός ψυχοσωματικών και ψυχολογικών συμπτωμάτων παρατηρήθηκαν σε μαθητές που υπήρξαν τόσο θύματα όσο και δράστες σχολικού εκφοβισμού.

Το πρόβλημα της «χρονολόγησης της βίας» μεταξύ των συμμαθητών και των μαθητών του σχολείου είναι όλο και περισσότερο στο επίκεντρο της έρευνας (π.χ. Ortega-Ruiz και Μόρα-Merchan 2007) που υποστηρίζουν ότι αναμφισβήτητα αυτό μπορεί να διαχυθεί μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Ένα πρόσφατο άρθρο (Espelage και Holt 2006) διερεύνησε τις διασυνδέσεις μεταξύ χρονολόγησης της βίας, για τη σεξουαλική παρενόχληση, τον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση μεταξύ των μαθητών της Μέσης Εκπαίδευσης και του Γυμνασίου στις ΗΠΑ. Οι συγγραφείς διαπίστωσαν ότι εκείνα τα θύματα που είχαν βιώσει τα υψηλότερα επίπεδα της σεξουαλικής παρενόχλησης, και αυτά που ήταν θύματα και δράστες μαζί καθώς και τα θύματα εκφοβισμού με τα υψηλότερα επίπεδα χρονολόγησης της βίας, ανέφεραν τα

υψηλότερα επίπεδα άγχους / κατάθλιψης. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της αξιολόγησης των πολλαπλών μορφών θυματοποίησης που επηρεάζουν τη νεολαία.

Η μοναδική πρόσφατη μελέτη που προσπαθεί να υπολογίσει το επίπεδο της παρενόχλησης που διαπράττεται από τους δασκάλους εμφανίζει πολύ υψηλά επίπεδα. Ο Timmerman (2003) συγκρίνει τη σεξουαλική παρενόχληση που διαπράχθηκε από δασκάλους και συμμαθητές σε κορίτσια και αγόρια ηλικίας 14-15 χρόνων σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ολλανδία. Το 18% των ερωτηθέντων είχε βιώσει κάποια μορφή ανεπιθύμητης σεξουαλικής συμπεριφοράς εκ μέρους των συνομηλίκων. Ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από το 27% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι η σεξουαλική παρενόχληση διαπράττεται από καθηγητές, συχνά σε δημόσιους χώρους, και αυτό θεωρήθηκε ως πολύ πιο επιζήμιο για την υγεία του εφήβου, τόσο σωματικά όσο και ψυχικά²²⁵.

Στο πλαίσιο της εθνικής εκστρατείας κατά του εκφοβισμού πραγματοποιήθηκε η ευρείας κλίμακα μελέτη του φαινομένου στη Νορβηγία (και στη Σουηδία) με βασική μέθοδο συλλογής δεδομένων το ερωτηματολόγιο 'νταή/ θύματος' (Bully Victim Questionnaire) από το Πανεπιστήμιο του Μπέργκεν στην Νορβηγία για το σκοπό αυτό (University of Bergen). Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε ανώνυμα από μαθητές όλων των δημοτικών (εκτός της α' τάξης) και γυμνασίων της Νορβηγίας. Ανταποκρίθηκε το 85% του σχολικού πληθυσμού. Επιλέχθηκε αντιπροσωπευτικό δείγμα από 830 σχολεία και τελικά συλλέχθηκε έγκυρο υλικό από 715 από αυτά που περιελάμβανε περίπου 130.000 μαθητές από όλη τη Νορβηγία. Τα δείγματα αποτελούν το ¼ του συνολικού σχολικού πληθυσμού στις ηλικίες από 8 έως 16 χρόνων.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας 84.000 μαθητές ή το 15% του συνόλου των μαθητών δημοτικού-γυμνασίου της Νορβηγίας (568.000 το σχολικό έτος 1983-84) εμπλέκονταν τότε-τότε ή και συχνότερα σε επεισόδια εκφοβισμού /θυματοποίησης είτε ως θύτες είτε ως θύματα. Το ποσοστό αυτό αντιπροσωπεύει έναν (1) στους επτά (7) μαθητές. Οπότε, 52.000 μαθητές δηλαδή το 9% περίπου υπήρξαν θύματα και το 7% ή 41.000 μαθητές συστηματικά εκφόβιζαν άλλους μαθητές και τέλος περίπου 9.000 μαθητές είχαν γίνει και θύματα και θύτες (ποσοστό 1,6% του συνόλου των 568.000 μαθητών ή το 17% των θυμάτων). Με βάση αυτά τα ευρήματα θεωρήθηκε ότι ο εκφοβισμός αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα στα σχολεία της Νορβηγίας και επηρεάζει ένα μεγάλο αριθμό μαθητών.

Οι έρευνες στη Σουηδία αναφορικά με τη σχολική βία και τη θυματοποίηση δείχνουν ότι τα αγόρια σε σύγκριση με τα κορίτσια είναι δράστες και θύματα. Ακόμα, οι μαθητές σχολείων σε

²²⁵ Moore Karen , Jones Nicola and Broadbent Emma ., *School Violence in OECD countries*, May 2008 ,pp 5-9 , ανακτήθηκε στις 15/11/2014 από το δικτυακό τόπο : plan-international.org/aprendersinmiedo/files-fr/school-violence-in-oecd-countries-english

μεγάλα αστικά κέντρα θυματοποιούνται συγκριτικά περισσότερο από ότι οι μαθητές σε ημιαστικές περιοχές και στην ύπαιθρο. Τα θύματα τη σχολικής βίας και του εκφοβισμού χαρακτηρίζονται από χαμηλή αυτοεκτίμηση, έχουν λίγους φίλους και είναι άγνωστα μεταξύ των συνομηλίκων τους και η σχολική τους επίδοση είναι ελαφρώς χαμηλότερου επιπέδου από το συνηθισμένο. Τέλος, οι δράστες της σχολικής βίας έχουν φίλους με παρόμοιο παρελθόν, περιορισμένη συμμετοχή στο σχολικό πρόγραμμα και παράνομη συμπεριφορά στο παρελθόν²²⁶. Με βάση τελευταία δημοσιεύματα του τύπου στη Σουηδία²²⁷ καταγράφεται ένα από τα πιο υψηλά ποσοστά καταγγελιών βιασμών στην Ευρώπη και παρατηρείται αύξηση των ομαδικών βιασμών μεταξύ εφήβων (ηλικίας 14 ή 15 ετών) κάποιιοι από τους οποίους βιντεοσκοπούνται ή φωτογραφίζονται. Από την αρχή του 2013 έχουν καταγραφεί σχεδόν 1600 υποθέσεις σεξουαλικών επιθέσεων στις οποίες εμπλέκονταν ένας ή μία ανήλικος έναντι συνολικά 1301 το έτος 2012. Τα Σουηδικά δικαστήρια εξέτασαν 466 υποθέσεις το έτος 2012 στις οποίες το θύμα ήταν 15 με 17 χρόνων σχεδόν διπλάσιες απ' ότι την προηγούμενη χρονιά.

Αξίζει να σημειωθεί πως τα δεδομένα που λαμβάνονται και από άλλες χώρες όπως οι Η.Π.Α (Perry et al, 1998),ο Καναδάς (Ziegler & Rosenstein-Manner, 1991) το Ηνωμένο Βασίλειο(Smith,1991,Whitney&Smith,1993),η Ισπανία (Ruiz,1992), η Ολλανδία (Haeselager & Van Lieshout, 1992),η Ιαπωνία (Hirano, 1992), η Αυστραλία (Rigby & Slee,1991), η Σουηδία (Olweus, 1986),η Φινλανδία (Lagerspetz et al, 1982) επισημαίνουν ότι το πρόβλημα του σχολικού εκφοβισμού υφίσταται με τα ίδια και υψηλότερα ποσοστά και εκτός της Νορβηγίας²²⁸.

Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη δεκαετία του '90 σημειώθηκαν σοβαρά περιστατικά (ο φόνος δασκάλου το Δεκέμβριο του 1995, οι δολοφονίες σε δημοτικό σχολείο το Μάρτιο του 1996 και η επίθεση με μαχαίρι τον Ιούλιο του 1996 σε νηπιαγωγείο) που οδήγησαν σε προβληματισμό αναφορικά με την ασφάλεια στα σχολεία και στην περαιτέρω μελέτη του φαινομένου. Ξεκίνησε έρευνα το 1990 με δείγμα 6.748 μαθητών από 24 σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή του Σέφιλντ. Μολονότι η έρευνα δεν ήταν αντιπροσωπευτική τα αποτελέσματά της παρουσίασαν υψηλά επίπεδα εκφοβισμού (πάνω από το ¼ των μαθητών δήλωσε ότι έχει απειληθεί αρκετές φορές μέσα στο τρίμηνο και το 10% τουλάχιστο μια φορά την εβδομάδα, με τα ίδια ποσοστά και για τα δυο φύλα).Επίσης, το 12% παραδέχθηκε ότι συμμετείχε σε πράξεις εκφοβισμού αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του

²²⁶ Αρτινοπούλου Β. ,ό. π σσ 27-28.

²²⁷ Σουηδία: “Αύξηση των ομαδικών βιασμών μεταξύ εφήβων”, ημερομηνία δημοσίευσης 5/12/2013, ημερομηνία ανάκτησης 9/12/2013 από την ιστοσελίδα: <http://www.nooz.gr/world/souidia-aiksisi-omadikon-viasmon-metaksi-efivon>

²²⁸ Olweus Dan, *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο- Τι γνωρίζουμε και τι μπορούμε να κάνουμε* – Αθήνα, Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε), 2009, σσ 30-33.

τριμήνου και το 4% μια φορά την εβδομάδα. Η πλέον κοινή μορφή εκφοβισμού ήταν το να αποκαλεί κανείς με πρόστυχα ονόματα και πιο συχνές μορφές η σωματική κακοποίηση, οι απειλές και η διάδοση φημών. Τα αγόρια απειλούνταν εξολοκλήρου από αγόρια (κυρίως σωματικά) και τα κορίτσια τόσο από αγόρια όσο και από κορίτσια (κυρίως προφορικά ή έμμεσα). Η πιο συχνή τοποθεσία εκφοβισμού ήταν το γήπεδο του σχολείου και ακολουθούν οι τάξεις και οι διάδρομοι και ο δρόμος από και προς το σχολείο. Περίπου το 50% του δείγματος δεν είχε καταγγείλει ότι είχε απειληθεί²²⁹. Με βάση έρευνα που έγινε από το 2011 έως το 2013 περισσότεροι από 300 μαθητές ανάμεσα τους και 80 μαθητές από δημοτικά σχολεία είχαν στην κατοχή τους τσεκούρια, λεπίδες και μπαλτάδες του χασάπη. Σε άλλους 36 μαθητές στην κατοχή των οποίων βρέθηκαν πιστόλια, περίστροφα επαναληπτικές καραμπίνες, αεροβόλα και ένα τείζερ ασκήθηκε δίωξη για οπλοφορία. Σύμφωνα με το δημοσίευμα οι αριθμοί αυτοί δεν αποτελούν παρά μόνο την κορυφή του παγόβουνου δεδομένου ότι οι 21 από τις 52 αστυνομικές διευθύνσεις της χώρας δεν έδωσαν στη δημοσιότητα στοιχεία που συνέλεξαν για το θέμα. Οι καθηγητές πλέον μπορούν να κάνουν έρευνες χωρίς τη συγκατάθεση των μαθητών, να κατάσχουν τα απαγορευμένα αντικείμενα καθώς και να τους βγάσουν έξω από την αίθουσα εάν επιδεικνύουν επικίνδυνη συμπεριφορά²³⁰.

Στη Γερμανία η σύγκριση ερευνητικών δεδομένων μεταξύ των κρατιδίων είναι δυσχερής και δεν επιτρέπει την εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων για το σύνολο της χώρας. Τα κυριότερα αποτελέσματα που έχουν γίνει στα κρατίδια της Γερμανίας και αφορούν στο πρόβλημα της σχολικής βίας συνοψίζονται στα εξής συμπεράσματα: Διαπιστώνεται μια τάση αύξησης της επιθετικότητας στον τρόπο επικοινωνίας και στις διαπροσωπικές σχέσεις, αύξηση της μικρής ηλικίας που εμπλέκεται σε βίαιες πράξεις, τα αγόρια είναι πιο βίαια και επιθετικά από τα κορίτσια, υπάρχει σχέση ανάμεσα στις στάσεις και αντιλήψεις που σχετίζονται με την αποδοχή της βίας και τη ετοιμότητα για δράση, αντιστρόφως ανάλογη σχέση της βίαιης συμπεριφοράς με την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων (σχέσεις μαθητών – γονέων – δασκάλων), η βίαιη συμπεριφορά των μαθητών μέσα στο σχολείο συμβαίνει και εκτός σχολείου. Πάντως, δημοσιεύματα του τύπου τα τελευταία χρόνια αναφέρονται σε περιστατικά οπλισμένων μαθητών που σπέρνουν τον τρόμο και τον πανικό σε σχολεία. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια τέτοια περιστατικά όπως: η περίπτωση 19 χρονου μαθητή που στις 16/4/2002 πήρε εκδίκηση για την αποβολή του από το Λύκειο Γκούτενμπεργκ στη Θουριγκία της Γερμανίας σκοτώνοντας 12 καθηγητές, 2 μαθητές και έναν αστυνομικό, αυτοκτονώντας στη συνέχεια²³¹, του συμβάντος στο Κόμπεργκ της Νότιας Γερμανίας στις 2/7/2003 που 16χρονος άνοιξε πυρ στο σχολείο του

²²⁹ Αρτινοπούλου Β., ό. π σσ 76-77.

²³⁰ “Ένοπλοι προσέρχονται οι Βρετανοί μαθητές στα σχολεία”, δημοσίευση 24/4/2014, nooz.gr, ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα: <http://www.nooz.gr/woman/enoploi-proserxontai-oi-vretanoi-ma8ites-sta-sxoleia>

²³¹ Βλ. Χρονικό δολοφονικών ενεργειών σε σχολεία και πανεπιστήμια” ό. π

και τραυματίσε μια καθηγήτρια πριν αυτοκτονήσει²³², του 18 χρονου μασκοφόρου μαθητή που στις 21/11/2006 εισέβαλε σε γυμνάσιο της πόλης Εμσντετεν από το οποίο είχε αποφοιτήσει και άρχισε να πυροβολεί τραυματίζοντας 9 άτομα από τα οποία τα 4 σοβαρά, τρεις μαθητές 12-15 χρόνων, μια καθηγήτρια και έναν επιστάτη που νοσηλεύονται, ενώ ο ίδιος αυτοκτόνησε²³³ και του 17χρονου Κρέτσεμπερ Τιμ που στις 11/3/2009 αφού πήρε το όπλο του πατέρα του πήγε στο παλιό του σχολείο (Τεχνικό κολέγιο Αλμπερτβίλ, βορειοανατολικά της Στουτγκάρδης) και σκότωσε 9 μαθητές (8 κορίτσια και 1 αγόρι), 3 δασκάλες, 3 ανήλικους σε ψυχιατρική κλινική και σε αντιπροσωπεία αυτοκινήτων συνολικά 16 ατόμων ,συμπεριλαμβανομένου του εαυτού του που αυτοκτόνησε, ενώ τραυματίστηκαν άλλες 7 μαθήτριες²³⁴.

Σε κάποιες χώρες με τον ίδιο περίπου πληθυσμό με αυτόν της Ελλάδας διαπιστώνονται τα εξής ερευνητικά δεδομένα:

Στο Βέλγιο, στην Γαλλόφωνη κοινότητα, στις κυριότερες έρευνες συγκαταλέγονται αυτή του J.Ganty το 1992 βασισμένη σε απαντήσεις των διευθυντών των σχολείων και του M.Born η οποία αφορούσε στην εμπειρία θυματοποίησης των ανηλίκων μεταξύ 14-21 χρόνων. Στην πρώτη έρευνα διαπιστώνεται η εκδήλωση της βίας με τη μορφή του βανδαλισμού (4% για το δημοτικό και 15% για γυμνάσιο και λύκειο) και των καυγάδων μεταξύ των μαθητών(6% για το δημοτικό και 5,3% για το γυμνάσιο-λύκειο). Από το σύνολο των 408 σχολείων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα 82 δηλαδή ποσοστό περίπου 20% χρειάζονται τη βοήθεια της αστυνομίας για παραβατικές συμπεριφορές που διαπράττονται από μαθητές. Στην άλλη έρευνα (θυματολογική) που διεξήχθη στη Λιέγη σε 450 μαθητές διαπιστώνεται ότι σε ποσοστό 19,2% οι μαθητές έχουν υποστεί κλοπή των προσωπικών τους αντικειμένων μέσα στο σχολείο και σε ποσοστό 44% εκτός σχολείου, επίθεση σε ποσοστό 3,7% μέσα στο σχολείο και 19% εκτός του σχολείου),απειλές στο σχολείο σε ποσοστό 14,3% και έξω από αυτό σε ποσοστό 45% και σεξουαλική επίθεση σε ποσοστό 1,1 % μέσα στο σχολείο και 6,4 % εκτός σχολείου. Τέλος, σε έρευνα την οποία διεξήγαγαν οι Galland B και Phillippot P. το 1999 με συνεντεύξεις από 1.141 μαθητές από 9 διαφορετικά σχολεία στις Βρυξέλλες και Σαρλερουά διαπίστωσαν την ανεπάρκεια και αναποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών στο χειρισμό περιστατικών σχολικής βίας. Στη Φλαμανδική κοινότητα του Βελγίου υπάρχουν λίγες ενδείξεις ότι η σχολική βία (λεκτική και σωματική επίθεση) αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για τα σχολεία .

²³² Τα όπλα μπαίνουν στα σχολεία και η Γερμανία γίνεται ..Φαρ Ονέστ, εφημερίδα TANEΑ Online δημοσίευση άρθρου 3/7/2003 και ανάκτηση στις 17/7/2007 από την ιστοσελίδα: <http://www.tanea.gr/news/world/article/4290622/?iid=2>

²³³ Ασ . Πρες –Γαλλικό –ΑΠΕ “ τρόμος στα θρανία”, ηλεκτρονική έκδοση εφημερίδας Ελευθεροτυπία, enet.gr ,δημοσίευση 21/11/2006,ανάκτηση στις 20/11/2007 από την ιστοσελίδα : http://www.enet.gr/online_print?id=92210780

²³⁴ “ Φρίκη από το διπλανό θρανίο”, ηλεκτρονική έκδοση εφημερίδας Ελευθεροτυπία, ημερομηνία δημοσίευσης άρθρου στις 21/3/2009 και ανάκτηση στις 11/4/2009 από την ιστοσελίδα : <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=28070>

Στην Αυστρία, σύμφωνα με έρευνα του Πανεπιστημίου της Βιέννης η οποία βασίστηκε σε 1.600 μαθητές ηλικίας 14 ετών σε διευθυντές και σε δασκάλους σχολείων, διαπιστώνεται ότι οι αιτίες της επιθετικότητας των μαθητών σχετίζονται με μεταβλητές που αφορούν στο κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών, τα ατομικά χαρακτηριστικά τους καθώς και τα γνωρίσματα συγκεκριμένων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων. Η έρευνα επισημαίνει σε ότι αφορά την επιθετικότητα των μαθητών, τη στενή σχέση της αφενός με το αρνητικό σχολικό κλίμα στην τάξη αφετέρου με την έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές ²³⁵.

Στην Πορτογαλία οι έρευνες μας δείχνουν ότι ο σχολικός εκφοβισμός είναι ένα ουσιώδες πρόβλημα στα σχολεία της χώρας και το μέγεθος του είναι παρόμοιο με τις χώρες του Ευρωπαϊκού νότου κυρίως την Ιταλία (Genta, Menesini, Fonzi, Costabile and Smith , 1996) και την Ισπανία (Garcia, και Perez, 1989), μολονότι και οι δυο αυτές έρευνες αναφέρονται σε παλιότερα δείγματα από την ηλικία των 8 χρόνων και άνω. Συνολικά 6.200 περίπου μαθητές από 18 σχολεία, ηλικίας από 6 έως 15 χρόνων (2.846 μαθητές/τριες) και από 9 έως 17 χρόνων (3.341 μαθητές/τριες) συμμετείχαν σε προσαρμοσμένο ερωτηματολόγιο έρευνας του Olweus ,σύμφωνα με την αγγλική έκδοση των Smith και Sharp (1994).Το δείγμα της έρευνας (1996) αφορούσε σχολικό πληθυσμό της περιφέρειας Braga (περιοχή με υψηλή πυκνότητα πληθυσμού νοτιοανατολικά της χώρας , που περιλαμβάνει αστικό, βιομηχανικό και αγροτικό πληθυσμό). Από τα ευρήματα της έρευνας δεν διαπιστώνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα θύματα μεταξύ των δυο ομάδων ηλικιών ,όμως υψηλό ποσοστό αγοριών σε σύγκριση με το ποσοστό των κοριτσιών αναφέρει ότι υπήρξε θύμα και στις δυο ομάδες ηλικιών. Μεγαλύτερη θυματοποίηση ανιχνεύεται στη πρώτη ηλικιακή ομάδα . Επίσης, και για τις δύο ηλικιακές ομάδες σε σημαντικό βαθμό σχεδόν διπλάσια αγόρια απ’ ότι κορίτσια παραδέχονται ότι υπήρξαν δράστες. Η πλέον συχνή μορφή εκφοβισμού που καταγράφεται στην έρευνα είναι η άμεση επιθετική συμπεριφορά (γροθιά, χτύπημα, αρπαγή αντικειμένου), αντιθέτως η λεκτική βία (χρήση κακόφημων λέξεων, απειλές) παρουσιάζεται να κατέχει τα πρωτεία στη δεύτερη ηλικιακή ομάδα και για τα δυο φύλα (λίγο περισσότερο από τα κορίτσια απ’ ότι για τα αγόρια).Γενικότερα , όλοι οι τύποι εκφοβισμού μειώνονται με την ηλικία με εξαίρεση τα κορίτσια που αναφέρουν τη λεκτική βία, ενώ τα ίδια σε μεγαλύτερα ποσοστά από τα αγόρια και για τις δυο ηλικιακές ομάδες προβαίνουν σε πράξεις αποκλεισμού και διάδοση φημών. Τα αγόρια και στις δυο ηλικιακές ομάδες αποτελούν τους θύτες και τα θύματα για περιστατικά εκφοβισμού που συμβαίνουν για τρεις και περισσότερες περιπτώσεις. Σε ότι αφορά το δράστη του εκφοβισμού το μεγαλύτερο ποσοστό και στις δυο ηλικιακές ομάδες συμβαίνει από «ένα δράστη» κυρίως αγόρι, ακολουθεί σε ποσοστό «περισσότερα αγόρια» τρίτο σε ποσοστό «μαζί αγόρια και κορίτσια» στην τέταρτη θέση «περισσότερα κορίτσια» και στην

²³⁵ Αρτινοπούλου Β. ,ό. π σσ 125-129 και 131-133.

τελευταία η μεταβλητή «κυρίως ένα κορίτσι». Επίσης, σε ότι αφορά τη σχέση θύτη-θύματος διαπιστώνεται κατ' αρχήν ότι αυτός συμβαίνει από συμμαθητές του θύματος και από μεγαλύτερους σε ηλικία και κατά δεύτερον λόγο από μαθητές μεγαλύτερη ηλικίας. Τέλος, αναφορικά με τον τόπο τέλεσης του εκφοβισμού οι απαντήσεις του δείγματος της έρευνας εντοπίζουν ότι σε μεγαλύτερο ποσοστό αυτός συμβαίνει στην αυλή (σχεδόν τα ίδια ποσοστά και για τις δυο ηλικιακές ομάδες), η αίθουσα (έρχεται δεύτερη για την πρώτη ηλικιακή ομάδα και τρίτη για την ηλικιακή ομάδα 9-17 χρόνων) ενώ οι διάδρομοι (δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό για την ομάδα 9-17 χρόνων και τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό για την ομάδα 6-15 χρόνων)²³⁶.

Στο πλαίσιο του έργου²³⁷ που αφορούσε την Ευρωπαϊκή καμπάνια κατά του σχολικού εκφοβισμού (**Europe's Antibullying Campaign Project**)²³⁸ πραγματοποιήθηκε Ευρωπαϊκή έρευνα²³⁹ για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού με τη συμμετοχή της **Ελλάδας, της Ιταλίας, της Λιθουανίας, της Λετονίας και της Εσθονίας** η οποία διεξήχθη από το **Νοέμβριο του 2011 έως το Μάιο του 2012**. Η έρευνα απευθύνθηκε σε 16.227 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με εκπροσώπηση του φύλου 50,13% για τα κορίτσια και 49,87% για τα αγόρια και κατανομή του δείγματος των χωρών όπως φαίνεται στον (πίνακα 7) που ακολουθεί. Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ανώνυμο, δομημένο, ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο

Ελλάδα	4.987
Ιταλία	5.042
Λιθουανία	2.414
Βουλγαρία	2.414
Εσθονία	1.596
Λεττονία	1.121

Πίνακας 7: Κατανομή του δείγματος της έρευνας

Τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας συνοψίζονται στα εξής σημεία:

1^{ον}) Σε ότι αφορά το επίπεδο κατανόησης της έννοιας και της φύσης των διαφορετικών μορφών σχολικού εκφοβισμού αυτό παρουσιάζεται σε γενικές γραμμές ικανοποιητικό. Υψηλό επίπεδο κατανόησης σημείωσαν η Ελλάδα και η Ιταλία και μικρότερο η Λιθουανία.

²³⁶ Smith P K, Morita Y, Junger-Tas J, Olweus D, Catalano R, Slee P., "The nature of school bullying A cross national perspective", London & New York, Routledge, 1999, pp 180-184.

²³⁷ Συντονιστής του έργου είναι ο εθελοντικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός "Χαμόγελο του παιδιού"

²³⁸ Ο προγραμματισμός έναρξης της καθορίστηκε για τον Ιανουάριο του 2013.

²³⁹ Βλ. σχετικά : Ευρωπαϊκή έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού Τελική έκθεση, ανάκτηση στις 15/11/2014 από την ιστοσελίδα : http://www.eabc.eu/files/1/PDF/Research/School_Bullying_Greek.pdf

2^{ον}) Είναι ξεκάθαρο για όλες τις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, ότι, για να χαρακτηριστεί μια πράξη ως εκφοβισμός(bullying), τα γνωρίσματα είναι δυο. Πρώτον, η προϋπόθεση της επανάληψης και δεύτερον η διάρκεια στο χρόνο.

3^{ον}) Από τις απαντήσεις των μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα- στο μεγαλύτερο ποσοστό τους και για τις περισσότερες χώρες- προκύπτει ότι η αδυναμία του θύματος να αμυνθεί αποτελεί το κύριο κριτήριο με το οποίο οι δράστες επιλέγουν τα θύματά τους. Η Εσθονία είναι η μοναδική χώρα, όπου ως κύριο κριτήριο ανέδειξε το σωματικό βάρος. Ακολουθούν, η ευαισθησία του θύματος, καθώς και άλλα χαρακτηριστικά, όπως η εθνικότητα, στοιχεία της εξωτερικής εμφάνισης (βάρος, ντύσιμο), σωματικές ανεπάρκειες και σεξουαλικές προτιμήσεις.

4^{ον}) Από τις απαντήσεις των Ευρωπαίων μαθητών που πήραν μέρος στην έρευνα, προκύπτει ότι στην πλειοψηφία τους δεν αισθάνονται ιδιαίτερη ανασφάλεια στην τάξη και στους χώρους του σχολείου. Το υψηλότερο ποσοστό ασφάλειας σημειώθηκε στην Ελλάδα, ενώ το μικρότερο στη Λεττονία. Τα θύματα σχολικού εκφοβισμού σημειώνουν, όπως είναι φυσικό, μεγαλύτερο ποσοστό ανασφάλειας τόσο εντός του σχολικού χώρου, όσο και έξω από αυτό.

5^{ον}) Τα χαμηλότερα ποσοστά θυματοποίησης σημειώνονται στην Ιταλία, όπου μόνο το 15,09% δήλωσε ότι έχει υπάρξει θύμα σχολικού εκφοβισμού. Το υψηλότερο ποσοστό, 51,65% σημειώθηκε στη Λιθουανία, ενώ επίσης υψηλό ποσοστό παρατηρήθηκε και στην Εσθονία με 50,07%. Η εθνικότητα δεν φαίνεται να επηρεάζει σε καμία χώρα τη θυματοποίηση, με μόνη διαφορά την περίπτωση της Εσθονίας (μετανάστες μαθητές).

6^{ον}) Πιο συνηθισμένη μορφή εκφοβισμού φαίνεται να είναι η χρήση κοροϊδευτικών ονομάτων, σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές της Ιταλίας, της Ελλάδας, της Εσθονίας, της Λεττονίας και της Λιθουανίας, με εξαίρεση την περίπτωση της Βουλγαρίας (προηγείται με μικρή διαφορά η άσκηση σωματικής βίας) .

7^{ον}) Η χώρα που εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό δραστών σχολικού εκφοβισμού είναι, σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών, η Λιθουανία (63.13%) και ακολουθούν η Εσθονία (54.26%) και η Λεττονία (40.63%). Το μικρότερο ποσοστό σημειώνει η Ιταλία (16.22%) και ακολουθούν η Ελλάδα (30.2%) και η Βουλγαρία(31.64%).

Σε όλες τις χώρες το μεγαλύτερο ποσοστό των δραστών είναι αγόρια. Το στοιχείο που διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα είναι ο βαθμός που η ύπαρξη προβλημάτων στο εσωτερικό της οικογένειας, καθώς και μεταξύ των μελών της επηρεάζει την έκφραση συμπεριφορών εκφοβισμού εκμέρους του μαθητή. Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους μαθητές – δράστες, τα θύματα του σχολικού εκφοβισμού είναι στην πλειοψηφία τους συμμαθητές και κυρίως αγόρια, με μοναδική εξαίρεση τη Λιθουανία, όπου τα περισσότερα θύματα είναι κορίτσια.

8^{ον}) Ο κυριότερος παράγοντας θυματοποίησης που προέκυψε από την έρευνα ήταν η αδυναμία του θύματος να υπερασπίσει τον εαυτό του. Για όλες τις χώρες που πήραν μέρος στην έρευνα διαπιστώνεται ένα κοινό χαρακτηριστικό. Είναι η ύπαρξη σοβαρών προβλημάτων μέσα στην οικογένεια είτε πρόκειται για οικονομικά προβλήματα είτε για προβλήματα που διαταράσσουν τις σχέσεις των μελών της οικογένειας (κακή σχέση μεταξύ των γονέων, μεταξύ παιδιών και γονέων, προβλήματα ελέγχου του θυμού, αλκοολισμού, προβλήματα με το νόμο κτλ). Όλα αυτά κάνουν το παιδί να βιώνει μια κατάσταση συναισθηματικής ή οικονομικής ανασφάλειας και αβεβαιότητας που επηρεάζει την αυτοεκτίμησή του και το επίπεδο των σχέσεων του με τους άλλους. Οι μαθητές –θύματα αποδεικνύεται από την έρευνα ότι είναι κοινωνικά απομονωμένοι από τους συνομηλίκους τους, με ιδιαίτερα κλειστό και μοναχικό χαρακτήρα. **Στις περισσότερες χώρες, εκτός από την Ελλάδα και τη Βουλγαρία, ο εκφοβισμός πραγματοποιήθηκε από περισσότερα από ένα άτομα,** ενώ σε όλες τις χώρες, ήταν στο μεγαλύτερο ποσοστό κάποιος συμμαθητής. Η πλειοψηφία των δραστών είχε, σύμφωνα με τις απαντήσεις των θυμάτων, την ίδια ηλικία με αυτούς και στις περισσότερες χώρες, εκτός από τη Λιθουανία, ήταν αγόρια. Σε όλες τις χώρες, εκτός από την Ελλάδα, (ο χώρος έξω από το σχολείο) ο χώρος στον οποίο λαμβάνουν χώρα, τις περισσότερες φορές, τα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού είναι η σχολική τάξη.

9^{ον}) Σε ότι αφορά την αντίδραση στο περιστατικό εκφοβισμού σε όλες τις χώρες, με εξαίρεση τη Λιθουανία, οι μαθητές – μάρτυρες περιστατικών εκφοβισμού επέλεξαν, στην πλειοψηφία τους, να βοηθήσουν το θύμα (κυρίως με τη βοήθεια φίλων και δευτερευόντως με παρέμβαση λεκτική ζητώντας από το δράστη να σταματήσει). Στη Λιθουανία, ένα ποσοστό της τάξης του 40,38 % παραδέχτηκε ότι προχώρησε και αγνόησε το περιστατικό. Τα ποσοστά παρέμβασης και βοήθειας προς το θύμα είναι υψηλότερα στις περιπτώσεις λεκτικής και σωματικής βίας .

10^{ον}) Το σχολείο προκύπτει ως ο κυριότερος φορέας ενημέρωσης των παιδιών, σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Η μόνη χώρα που εμφανίζει διαφοροποίηση είναι η Ιταλία, όπου ο κύριος φορέας ενημέρωσης φαίνεται να είναι η τηλεόραση. Στις υπόλοιπες χώρες η τηλεόραση αποτελεί τη δεύτερη επιλογή.

III. Παραβατικότητα μαθητών /τριών σε σχολεία στην Ελλάδα.

Το φαινόμενο της σχολικής βίας –επιθετικότητας στην Ελλάδα δεν έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον των επιστημόνων για συστηματική μελέτη και έρευνα πριν τη δεκαετία του '90. Μεμονωμένη περίπτωση, που όμως και αυτή δεν αφορούσε ευθέως τη βία ανάμεσα στους μαθητές θεωρείται η έρευνα που διεξήγαγε, το έτος **1984** το **Εργαστήριο Εγκληματολογίας και Δικαστικής Ψυχιατρικής της Νομικής Σχολής Θράκης** με την εποπτεία της Λέκτορα Λ. Μπεζέ σε δείγμα **3.795** μαθητών σε **67** Γυμνάσια και Λύκεια της Αθήνας, της Αλεξανδρούπολης, της Καλαμάτας, των Γιαννιτσών, του Ηρακλείου, της Θεσσαλονίκης, της Καλαμάτας, της Κατερίνης, της Κέρκυρας, της Κομοτηνής, της Ξάνθης, της Χαλκίδας και των Χανίων.

Το θέμα της έρευνας αφορούσε τις στάσεις απέναντι στις αξιόποινες πράξεις και την αυτό-ομολογούμενη εγκληματικότητα (self –reported crime) των εφήβων²⁴⁰.

Μερικά από τα συμπεράσματα της έρευνας από εγκληματολογική σκοπιά δείχνουν :

- πολύ υψηλή αυτό-ομολογούμενη εγκληματικότητα ως προς όλα τα εγκλήματα στη Θεσσαλονίκη και την Καλαμάτα .
- Γενικοποίηση της διάδοσης των ναρκωτικών με μεγαλύτερη ένταση στην επαρχία.
- Διαβάθμιση των εγκλημάτων καταναλωτισμού σε ευθεία αναλογία με την ανάπτυξη των πόλεων (Αθήνα ,Θεσσαλονίκη, Κρήτη).
- Περισσότερες βίαιες πράξεις στην ελληνική επαρχία .
- Αύξηση των κλοπών χρήσης μεταφορικού μέσου στην επαρχία.
- Οι φθορές στο σχολείο γενικεύονται ανεξάρτητα από το αν οι πόλεις έχουν προβλήματα ή όχι .Η έρευνα διαπίστωσε φθορές σε σχολεία στα Γιαννιτσά ,στην Καλαμάτα, στην Κατερίνη, ενώ η Θεσσαλονίκη προηγείται της Αθήνας.

Σε άλλη μελέτη της ίδιας ερευνήτριας (Μπεζέ και συν, 1998) με δείγμα από το **Δήμο Αθηναίων** παρατηρείται μια διαφοροποίηση των δυο κατηγοριών ηλικιών ως προς τις μορφές σύγκρουσης, με την άσκηση σωματικής βίας να ταυτίζεται περισσότερο με την νεότερη ηλικιακή ομάδα (12-15 ετών) και την άσκηση λεκτικής βίας με τη μεγαλύτερη (16-19 ετών)²⁴¹.

²⁴⁰ Πανούσης Γ., “ Νεανική εγκληματικότητα .Το «παιχνίδι και η «πρόκληση»” στο Μπεζέ Λ. (επιμ.) *Συμπόσιο για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων , Επανεκπαίδευση –Ένταξη*, Αθήνα – Κομοτηνή ., Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1990 σελ 61-75.

Το 1986 συγκεντρώθηκε εμπειρικό υλικό από καθηγητές και μαθητές 15 συνολικά σχολείων της περιοχής των Ιωαννίνων. Το εμπειρικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα με θέμα το κάπνισμα στο σχολείο ²⁴²(όχι μόνο ως πρόβλημα υγείας αλλά και ως παιδαγωγικό πρόβλημα) προέκυψε από τις απαντήσεις 141 εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (από τους 200 αρχικά) 70 άνδρες και 70 γυναίκες που υπηρετούσαν σε λύκεια και γυμνάσια της πόλης. **Ο ερευνητής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι** “έχουμε μπροστά μας ένα σχολείο που ούτε μπορεί ούτε και θέλει να διαπαιδαγωγήσει άμεσα, όπως πίστευαν οι παιδαγωγοί του «νέου σχολείου» και της « νέας αγωγής» ότι έχει υποχρέωση να κάνει, διαμορφώνοντας με παιδαγωγικά κριτήρια τη σχολική ζωή. Το σχολείο παραμένει-παρά τα 15 χρόνια φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας μετά τη μεταπολίτευση- δεμένο στο άρμα της έμμεσης διαπαιδαγώγησης μέσω της «παιδαγωγούσας διδασκαλίας» Παρά το γεγονός ότι είναι εξουσιοδοτημένο να παρέμβει και να διαμορφώσει στους μαθητές συνείδηση ευθύνης τόσο στη διάρκεια της διδασκαλίας όσο και στην κατάλληλη οργάνωση της συμμετοχής του μαθητή στην καθημερινή σχολική ζωή (δέσμευση για την ομαδική ζωή) δεν ενδιαφέρεται να ανταποκριθεί στην αποστολή του ως προς το δεύτερο σκέλος.

Εμπειρική έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον Οκτώβριο του 1992 έως τον Απρίλιο του 1993 είχε ως σκοπό την περιγραφή πολιτικών στάσεων και συμπεριφορών των εφήβων και το ρόλο του σχολείου στη διαμόρφωσή τους. Επιμέρους **στόχος της έρευνας ήταν** να εξετασθούν οι τάσεις καταστροφισμού των μαθητών του δείγματος (ως μια μορφή σχολικής επιθετικότητας που εκδηλώνεται μέσα στο σχολείο και στρέφεται εναντίον του) καθώς και τις στάσεις τους απέναντι στη χρήση της βίας στην πολιτική και τη σχέση των τάσεων και στάσεων αυτών με αρνητικές εμπειρίες από το σχολείο και τους καθηγητές. Το δείγμα της έρευνας αποτελείτο από **2.530 μαθητές που φοιτούσαν το 1990 στη Γ΄ Γυμνασίου και στην Α΄ και Β΄ Λυκείου σε 52 σχολεία της Αθήνας και είναι αντιπροσωπευτικό του μαθητικού πληθυσμού της πρωτεύουσας.** Από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι για τα παιδιά με συχνές διαθέσεις καταστροφικότητας το σχολείο προβάλλει ως χώρος καταπιεστικός, απειλητικός για την αυτονομία τους, χώρος άσχετος από τα ενδιαφέροντά τους και γι’ αυτό πληκτικός και προπάντων χώρος εχθρικός για την εικόνα εαυτού. Τα παιδιά που ομολογούν εντονότερες διαθέσεις καταστροφικότητας έχουν την πλέον αρνητική εικόνα για το σχολείο. Μεγαλύτερη θετική συσχέτιση με την καταστροφικότητα εμφανίζουν οι αρνητικές εμπειρίες των μαθητών από τις σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς. Οι μαθητές στην συντριπτική τους

²⁴¹ Ν. Πετρόπουλος, Α. Παπαστυλιανού *Μορφές Επιθετικότητας, βίας και Διαμαρτυρίας στο σχολείο* (ενεσιουργοί παράγοντες και επιπτώσεις), Αθήνα, (χ. ε), 2001, σελ 16.

²⁴² Γκότοβος Ε. Α., *Απόκλιση και παρέμβαση στην εκπαίδευση. Το παράδειγμα του καπνίσματος στα Γυμνάσια και τα Λύκεια, Σύγχρονη εκπαίδευση*, Αθήνα, 1988. σσ102-103 &189-195.

πλειονότητα δεν συμφωνούν γενικά με τη χρήση της βίας στην πολιτική. Φαίνεται να την επιλέγουν όμως ως πολιτικό μέσο όταν ο σκοπός θεωρείται δίκαιος ή αναγκαίος²⁴³.

Μεταξύ Φεβρουαρίου και Απριλίου 1993 πραγματοποιήθηκε εμπειρική έρευνα σε σχολεία των Ιωαννίνων, της Κέρκυρας και της Ηγουμενίτσας σε σύνολο 3.830 μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με θέμα μελέτης το φαινόμενο των καταλήψεων στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης. Το συμπέρασμα του ερευνητή είναι ότι: “ η κατάληψη ως συνηθισμένη μορφή διαμαρτυρίας δεν μπορεί και δεν πρέπει να αποδοθεί ούτε σε κάποιες «εξωτερικές» δυνάμεις (για παράδειγμα σε κακώς κείμενα στο χώρο της εκπαίδευσης, δομική ανεργία, άγχος επαγγελματικής ένταξης, φόβοι οικολογικής καταστροφής κλπ) ούτε σε εσωτερικές βιογραφικές ιδιαιτερότητες των νέων που συμμετέχουν ενεργά στη διαμαρτυρία. Οι καταλήψεις είναι τόσο μαζικές εκδηλώσεις ώστε όλες οι υποτιθέμενες αντιστοιχίες –βάσει μιας καθαρά κοινωνιολογικής είτε καθαρά ψυχολογικής αιτιολογικής θεωρίας –ανάμεσα στις αιτίες και τη συμμετοχή για καταλήψεις γίνονται προβληματικές. Η ουδετερότητα της κοινωνικής προέλευσης σε ότι αφορά τη νοηματοδότηση της κατάληψης αλλά και την ετοιμότητα για συμμετοχή σε καταλήψεις ,πείθει ότι νέοι με καλύτερες προοπτικές κοινωνικής ένταξης ταυτίζονται σε ότι αφορά τη σχέση τους με τη κατάληψη με νέους που έχουν μέτριες ή κακές μελλοντικές προοπτικές. Είναι αδύνατο να υποθέσει κανείς ότι όλοι οι μαθητές ενός σχολείου που συναινούν στην κατάληψη, χωρίς να αισθάνονται ότι ασκείται άμεση ή έμμεση ψυχολογική ή άλλη βία πάνω τους –σχεδόν τα 2/3 των μαθητών –ανήκουν στον ίδιο βιογραφικό τύπο έτσι ώστε να αναχθεί η αποδοχή της εξέγερσης σε ψυχικά χαρακτηριστικά των υποκειμένων. Όλα τα στοιχεία δείχνουν ότι το εκπαιδευτικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον ευνοούν με τα μηνύματα που στέλνουν –καθώς και με εκείνα που ενώ οφείλουν αποφεύγουν να στείλουν-μια θετική νοηματοδότηση της κατάληψης. Τα ενθαρρυντικά μηνύματα που εκπέμπονται στους διαμαρτυρόμενους από το περιβάλλον σχετίζονται λιγότερο με μια συντονισμένη προσπάθεια του περιβάλλοντος να απορροφήσει και να ελέγξει εν τέλει τη διαμαρτυρία και περισσότερο με το γεγονός ότι πολλοί εταίροι επενδύουν ποικιλοτρόπως στη διαμαρτυρία αυτή προωθώντας ο καθένας από τη σκοπιά του οικεία συμφέροντα και μεγιστοποιώντας τα αντίστοιχα οφέλη. Αυτή η κοινωνική αξιοποίηση της νεανικής παραβατικότητας για την προώθηση “κλαδικών” κατά κάποιο τρόπο συμφερόντων δεν είναι κάτι συνηθισμένο αν το συγκρίνει κανείς με την κοινωνική αντίδραση απέναντι σε νεανικές (ή φοιτητικές) εξεγέρσεις και διαμαρτυρίες στο παρελθόν²⁴⁴ ”.

²⁴³ Καλαμπαλίκη Φ., “ Καταστροφικότητα, σχολική εμπειρία και πολιτική συμπεριφορά”, στο (Χρονοπούλου Α, Γιαννόπουλος Κ ,επιμέλεια) 7^ο Συνέδριο της «Σύγχρονης Εκπαίδευσης με θέμα τη βία στο σχολικό χώρο», 2^ο μέρος πρακτικών του συνεδρίου, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, Αφιέρωμα, τεύχος 81, 1995 ,σσ 32-41.

²⁴⁴ Γκότοβος Ε Αθ, *Καταλήψεις Ανορθόδοξες Μορφές Μαθητικής Διαμαρτυρίας*, Αθήνα, Gutenberg, 1996, σσ 181-201.

Ο ίδιος ερευνητής σε **διαπολιτισμική –συγκριτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1994 για την εκδήλωση βίας στο χώρο του σχολείου σε δυο ελληνικές πόλεις (Ιωάννινα, Κέρκυρα) και σε δέκα πόλεις της Ευρώπης (Μόσχα, Αν. Βερολίνο, Δυτ. Βερολίνο, Πράγα, Φρανκφούρτη/ Οντερ, Σλούμπιτσε, Βαρσοβία, Μπρατισλάβα, Σόφια, Βουδαπέστη) παρατηρεί για το ελληνικό δείγμα (1163 μαθητές) ότι πάνω από το 40% των μαθητών δηλώνουν ότι στο σχολείο τους εκδηλώνεται βία, ένας στους τέσσερις μαθητές είναι θύμα σωματικής βίας, πάνω από το 35% των μαθητών θεωρούν ότι κανείς πρέπει να προστατεύεται και μέσα στο σχολείο με διάφορα μέσα άμυνας και τέλος περίπου 15% των μαθητών διαθέτουν τέτοια μέσα άμυνας ενώ ένας στους δέκα έχει μαζί του παρόμοια μέσα όταν βρίσκεται στο σχολείο.**

Σε διεθνή έρευνα για την αυτο -ομολογούμενη παραβατικότητα νέων ηλικίας 14 έως 21 χρόνων στην μείζονα περιοχή της πρωτεύουσας στην οποία συμμετείχε η ελληνική ερευνητική ομάδα Spinellis et al (1994) με Ελληνικό δείγμα το 35% των νέων παραδέχεται την τέλεση αξιόποινων πράξεων κατά της ιδιοκτησίας (κλοπή από τηλεφωνικό θάλαμο, από κατάστημα, από το σχολείο, διάρρηξη κλπ) μόνο την προηγούμενη χρονιά, ενώ το ποσοστό έφθανε στο 65,3% όταν ρωτήθηκαν αν ποτέ είχαν τελέσει παρόμοιες πράξεις. Παρατηρήθηκε επίσης ότι οι βανδαλισμοί ήταν σε υψηλά επίπεδα (ποσοστό 63,4% κάποτε και 54,5% την προηγούμενη χρονιά) ενώ τα ποσοστά βίας κατά προσώπου που δεν ήταν μέλος της οικογένειας ήταν 9,4% κάποτε και 6,2% την προηγούμενη χρονιά²⁴⁵.

Την άνοιξη του 1994 πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του Δήμου Αθηνών εμπειρική έρευνα σε 153 Γυμνάσια, Λύκεια, εσπερινά γυμνάσια ή λύκεια και ΤΕΛ της περιοχής ευθύνης του. Στην έρευνα με θέμα « εμπλοκή μαθητών/τριών στη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και σε βιαιότητες» συμμετείχαν συνολικά 3.744 μαθητές και μαθήτριες που συμπλήρωσαν μέσα στις τάξεις τους δομημένα ερωτηματολόγια. Τα ευρήματα της έρευνας²⁴⁶ διαπιστώνουν τα εξής ενδιαφέροντα στοιχεία. Η χρήση ναρκωτικών είναι περιορισμένη μεταξύ των μαθητών (ποσοστό 94% δήλωσαν ότι δεν έχουν δοκιμάσει ποτέ κάποια ναρκωτική ουσία) ,αλλά η χρήση καπνού και ιδιαίτερα οينوπνευματωδών είναι αρκετά διαδεδομένη (ποσοστό 60% των μαθητών δεν καπνίζουν καθόλου και 17% καπνίζουν σπάνια, ενώ ποσοστό 27% των μαθητών δεν πίνουν καθόλου αλκοολούχα ποτά και 44% πίνουν σπάνια. Οι αιτίες που οδηγούν τους νέους σε μορφές παραβατικής συμπεριφοράς είναι κατά τη γνώμη τους κυρίως τα οικογενειακά προβλήματα , τα προσωπικά και ψυχολογικά αδιέξοδα, οι κακές παρέες, η περιέργεια και ο μιμητισμός καθώς και τα γενικότερα προβλήματα της νεολαίας. Ειδικότερα, το 40% των μαθητών/τριών δηλώνουν ότι

²⁴⁵ Ν. Πετρόπουλος , Α. Παπαστυλιανού , ό π σελ 17.

²⁴⁶ Φακιολάς Ν, Αρμενάκης Α., “ Παραβατικότητα και επιθετικότητα εφήβων –μαθητών” στο (Σταμίρης Ιωαν ,επιμέλεια) διδακτικό εγχειρίδιο των ΤΕΦΑΑ Αθήνας *Ειδικά Κοινωνιολογικά ζητήματα, β’ έκδοση, Αθήνα, 1995.Επίσης, για την ίδια έρευνα Βλ. Γκουτζάνης Σ., “Αλκοόλ-κάπνισμα-ναρκωτικά κάνουν τους μαθητές βίαιους” Καθημερινή της Κυριακής ,4/12/1994, 24 ,επίσης για την ίδια έρευνα Βλ. “Νέοι με προβλήματα”, Έθνος, 21/4/1995.*

δεν έχουν εμπλακεί σε κανενός είδους σύγκρουση κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους. Ποσοστό 26,9% αντάλλαξε βρισιές με άλλους σπάνια και 11,3% πολύ συχνά. Σε καυγάδες με χτυπήματα συμμετείχε σπάνια ποσοστό 4,4% και πολύ συχνά ποσοστό 2,5%.

Σε βίαιες συγκρούσεις με βρισιές και χτυπήματα είχε εμπλακεί σε σπάνιες περιπτώσεις ποσοστό 9,3% και πολύ συχνά ποσοστό περίπου 6% του συνόλου των μαθητών/τριών. Μεγαλύτερη έξαρση παρουσιάζει το φαινόμενο της βιαιότητας κατά σειρά στα Δημοτικά Διαμερίσματα 4^ο, 6^ο και 1^ο. Τα μικρότερα ποσοστά σε κάθε είδους παραβατικές πράξεις εμφανίζουν οι μαθητές του 3^{ου} Δ.Δ. Τις περισσότερες φραστικές συγκρούσεις φαίνεται να έχουν τον τελευταίο χρόνο οι μαθητές των ημερήσιων λυκείων, των ΤΕΛ/ΤΕΣ και των γυμνασίων. Οι μαθητές της ηλικιακής ομάδας 16-19 χρόνων είχαν τον τελευταίο χρόνο τις περισσότερες συγκρούσεις με άλλους σε ποσοστό 44,7%. Στις συγκρούσεις με χτυπήματα ακολουθείται η ίδια σειρά με ποσοστό 11,5% για τους μαθητές της ηλικιακής ομάδας 16-19 χρόνων. Οι μαθήτριες είχαν τις λιγότερες βίαιες συγκρούσεις στη διάρκεια του τελευταίου χρόνου και μόνο στην περίπτωση της ανταλλαγής υβριστικών εκφράσεων προηγούνται σε ποσοστό 43,3% έναντι 33,4% των αγοριών πιθανόν εξαιτίας φραστικών ενοχλήσεων που υφίστανται και αναγκάζονται να αντιδράσουν επιθετικά.

Σε έρευνα αυτο-ομολογούμενης παραβατικότητας που έγινε από τον **Οκτώβριο έως το Δεκέμβριο του 1995**, με τη βοήθεια εκπαιδευτικών, σε 1.860 μαθητές από 29 γυμνάσια και λύκεια της Ελλάδας διαπιστώθηκε ότι η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών (74%) δηλώνει ότι στην πορεία της σχολικής τους ζωής έχουν προξενήσει αρκετές φορές, φθορές στο σχολείο (π.χ. γράψιμο στους τοίχους ή στα θρανία, σπάσιμο θρανίων, καρέκλας, πινάκων, τζαμιών κλπ)²⁴⁷.

Έρευνα του Κανάκη (1996), που είχε ως αντικείμενο μελέτης την καταστροφή των σχολικών βιβλίων από τους μαθητές στο τέλος της σχολικής χρονιάς, πραγματοποιήθηκε σε τυχαίο δείγμα 669 μαθητών γυμνασίου και λυκείου της περιοχής Αθήνα-Πειραιά, διαπίστωσε ότι το 45% των μαθητών δεν είχε καταστρέψει ούτε ένα βιβλίο κατά τα τελευταία τρία σχολικά χρόνια (1992-1994). Ακόμη, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές συνάψεις μεταξύ του δείκτη καταστροφικότητας²⁴⁸ και του φύλου (τα αγόρια περισσότερο από τα κορίτσια), της ηλικίας (αύξηση, όχι όμως ανάλογη με το πέρασμα από βαθμίδα σε βαθμίδα), του σχολείου (περισσότερο στο γυμνάσιο απ' ότι στο λύκειο), της σχολικής επίδοσης (περισσότερο στη χαμηλή απ' ότι στην υψηλή), και της συχνότητας επιβολής ποινής από το διδάσκοντα ή από τα

²⁴⁷ Κάτσικας Χ., *Τα παραμύθια ..της σχολικής μας ζωής, σχολείο, τάξη και ιδεολογία πέρα από τις εκδοχές της κυρίαρχης εκπαιδευτικής ιδεολογίας*, Αθήνα, *Ελληνικά Γράμματα*, 1999, σσ 127-128.

²⁴⁸ Ο δείκτης καταστροφικότητας ορίζεται για κάθε μαθητή ως ο βαθμός της συνεπούς κα σε βάθος χρόνου επανάληψης πράξεων καταστροφής των σχολικών του βιβλίων.

όργανα του σχολείου (σύλλογο διδασκόντων κλπ). Δεν υπήρξε συνάφεια μεταξύ δείκτη καταστροφικότητας και μορφωτικού ή εισοδηματικού επιπέδου των γονέων²⁴⁹.

Κατά τη διάρκεια του **σχολικού έτους 1998-1999** στο πλαίσιο διδακτορικής διατριβής πραγματοποιήθηκε **εμπειρική έρευνα με θέμα: “Ναρκωτικές ουσίες και αποκλίνουσα συμπεριφορά. Όψεις και έλεγχος του φαινομένου στο μαθητικό πληθυσμό”**. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας (σε 8 γυμνάσια και 10 λύκεια της Αθήνας, Ζωγράφου, Βύρωνα, Χαλανδρίου, Κηφισιάς, Πετρούπολης και Περιστερίου) συμπλήρωσαν 1.077 μαθητές γυμνασίου Β΄ και Γ΄ τάξης (40% του συνόλου του δείγματος) και 1.625 μαθητές λυκείου όλων των τάξεων (ποσοστό 60% του δείγματος) συνολικά 2.702 μαθητές (1.269 αγόρια ή ποσοστό 47% και 1.426 κορίτσια ή ποσοστό 53%). Η μέση ηλικία των μαθητών είναι 15.7 για τα αγόρια και 15.9 για τα κορίτσια. Από την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα: Κατ’ αρχήν οι ισχυροί δεσμοί με την οικογένεια, όπως οι διαπροσωπικές σχέσεις και ο οικογενειακός έλεγχος δρουν ανασταλτικά στην εμφάνιση αποκλίνουσας συμπεριφοράς, όχι όμως και η εκτίμηση του μαθητή για το σύστημα των αξιών που επικρατεί στην οικογένειά του. Ένα ακόμη εύρημα της έρευνας είναι ότι “ όσο ο μαθητής απέχει από τις δεσμεύσεις του σχολείου τόσο εμφανίζει πράξεις μικροπαραβατικού χαρακτήρα. Γίνεται φανερό ότι όσο οι δεσμοί που γεννώνται ανάμεσα στο μαθητή και στο περιβάλλον του λειτουργούν δεσμευτικά τόσο πιο πολύ αποτρέπονται πράξεις αποκλίνοντος χαρακτήρα²⁵⁰.

Η **διεθνής έρευνα** του Ε.Π.Ι.Ψ.Υ η οποία έλαβε χώρα **το 2000** για την κατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας των Ελλήνων μαθητών, στο πλαίσιο διεθνούς προγράμματος με τον τίτλο Health Behaviour in School Aged Children (H.B.S.A.C) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (W.H.O) **αποτυπώνει τη συνολική εικόνα για το πώς βιώνουν τον εκφοβισμό ή τη βία και πώς αισθάνονται οι μαθητές για το σχολείο**. Ειδικότερα, το δείγμα που αφορούσε 4.300 μαθητές 11, 13 και 15 χρόνων έδειξε ότι τα ποσοστά θυματοποίησης ανάμεσα στους εντεκάχρονους είναι 34% και στους δεκατριάχρονους 39%. Επίσης, στο 45% των αγοριών και στο 30% των κοριτσιών δεν αρέσει το σχολείο και πιστεύουν πως δεν αποτελεί χώρο μέσα στον οποίο αισθάνονται ασφαλείς. Περίπου 3 στους 10 μαθητές θεωρεί ότι το σχολείο είναι αυστηρό απέναντι στους μαθητές, οι καθηγητές άδικοι, όπως και ο σχολικός κανονισμός. Τέλος, στην ίδια έρευνα διαπιστώνεται, ότι το 62% των αγοριών και το 56% των κοριτσιών ηλικίας 15 χρόνων καταφεύγουν στο σκασιαρχείο τουλάχιστον μία φορά μέσα στο τρίμηνο ενώ το 41%

²⁴⁹ Ν. Πετρόπουλος, Α. Παπαστυλιανού, ό π σελ 17.

²⁵⁰ Αποστολάκη Αγ., *Μαθητές & Ναρκωτικά- Εξέταση και ερμηνεία του φαινομένου στο μαθητικό πληθυσμό- Αθήνα, Π.Ν Σάκκουλας, 2004, σσ 95-96 και 158-159.*

των αγοριών και το 31% των κοριτσιών δηλώνουν σκασιαρχείο πάνω από δυο φορές στο τρίμηνο²⁵¹.

Τον Νοέμβριο του 1999 σε έρευνα που διενεργήθηκε σε πανελλαδικό δείγμα 400 μαθητών Λυκείου από το Ινστιτούτο δημοσκοπήσεων V-PRC για λογαριασμό του Εθνικού Συμβουλίου Νεολαίας (Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς) διαπιστώνεται πως στην Κρήτη και τη Θεσσαλονίκη εμφανίζονται τα πιο πολλά περιστατικά βίας απ' ό,τι στην Αθήνα που όμως έχει όμως τα σκήπτρα στη σκληρότητα της βίας (συμπλοκές μεταξύ ομάδων). Ένα από τα συμπεράσματα της έρευνας είναι η αύξηση της σχολικής βίας μεταξύ των συμμαθητών ανηλίκων, (μέσος όρος μαρτυρίας 50,4% και στην Αθήνα 63,8%) μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών, μεταξύ μαθητών και εξωσχολικών. **Τρεις στους δέκα μαθητές** έχουν γίνει μάρτυρες βίαιων γεγονότων μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών (52% στη Θεσσαλονίκη και 39% στην Αθήνα). Κατά μέσο όρο 6 στους 10 μαθητές της χώρας έχουν αντιληφθεί βίαια περιστατικά μέσα και γύρω από το σχολείο τους, το 23,2% έχει συμμετάσχει σε βίαια γεγονότα (με αναλογία μεταξύ αγοριών-κοριτσιών περίπου 4:1) και το 11,6% έχει πέσει θύμα βίαιων συμπεριφορών. Η πλειονότητα των βίαιων περιστατικών αφορά καταστροφές σχολικού εξοπλισμού, βρισιές – απειλές, και αλληλοξυλοδαρμούς. Τέλος, φαίνεται ότι η σχολική επίδοση επηρεάζει αντιστρόφως ανάλογα τη εμπλοκή σε βιαιότητες, και ότι περισσότεροι μαθητές της Α' Λυκείου απ' ό,τι της Β' και Γ' Λυκείου συμμετείχαν σε επεισόδια με περισσότερα θύματα τη Γ' Λυκείου και λιγότερα την Α' Λυκείου. Εξάλλου, η εμπλοκή σε βιαιότητες (ως θύμα και ως θύτης) είναι αντιστρόφως ανάλογη με την σχολική βαθμολογία. Τέλος, περισσότεροι μαθητές της Α' λυκείου (24,4%) έχουν συμμετάσχει σε βιαιότητες απ' όσο μαθητές της Β' Λυκείου (23,3%) και της Γ' (22,9%) που όμως έχει τα περισσότερα θύματα (13,2%) και η Α' τα λιγότερα (10,5%)²⁵².

Τη σχολική χρονιά 1999-2000 πραγματοποιήθηκε έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (στο πλαίσιο του έργου «Κοινωνικές Επιστήμες Ι» του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης) σε πανελλαδικό δείγμα σχολείων (διευθυντές και μαθητές) στις βαθμίδες της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με σκοπό να καταγραφούν όλες οι μορφές εκδήλωσης βίας και οι κοινωνικές συνθήκες που τις προκαλούν με απώτερο στόχο την καλύτερη αντιμετώπισή και πρόληψή τους²⁵³. Το τελικό δείγμα της έρευνας σε επίπεδο μαθητών αποτέλεσαν 67 Δημοτικά σχολεία (309 μαθητές), 161 ημερήσια Γυμνάσια, (767 μαθητές), 159 Λύκεια –Ε.Π.Λ (1.378 μαθητές) και 61 Τ.Ε.Λ –Τ.Ε.Σ (472 μαθητές) συνολικά **448 σχολικές**

²⁵¹ Ν. Πετρόπουλος, Α. Παπαστυλιανού, ό. π σελ 18.

²⁵² Αρτινοπούλου. Β, ό π σελ 86-87, επίσης Βλ. Παπαματθαίου Μ, Νέδος Β., “Έντατικά μαθήματα βίας στα σχολεία”, *Το Βήμα*, Κυριακή 2/10/2005, Α38/66, Α39/67.

²⁵³ Ν. Πετρόπουλος, Α. Παπαστυλιανού ό. π, σελ 11, Βλ. επίσης Μολώση Γ, Γκόρνου Τ., “ΒΙΑζονται να μεγαλώσουν” *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 11/11/2001, ανάκτηση στις 19/7/2007 ηλεκτρονικά από την ιστοσελίδα: www.enet.gr/online/online_print?id=100232172

μονάδες σε αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές και 2.926 μαθητές συνολικά (αρχικό συνολικό δείγμα 506 σχολικές μονάδες, ποσοστό ανταπόκρισης 88,5%). Το ποσοστό ανταπόκρισης σε επίπεδο διευθυντών ήταν 65 για το Δημοτικό, 153 για το Γυμνάσιο και 144 για τα Λύκεια –Ε.Π.Λ (ημερήσια) και 64 για Τ.Ε.Λ–Τ.Ε.Σ **σύνολο 426** (αρχικό συνολικό δείγμα 506, ήτοι ποσοστό ανταπόκρισης (84,2%). Καταρτίσθηκαν τρεις τύποι ερωτηματολογίων για κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης και δυο τύποι για τις βαθμίδες εκπαίδευσης Δημοτικού και Γυμνασίου-Λυκείου²⁵⁴. Τα αποτελέσματα της έρευνας του Π.Ι δείχνουν²⁵⁵ ότι η σχολική επίδοση εμπλέκεται συχνά ως αιτία για επιθετική- βίαιη συμπεριφορά των μαθητών υποδηλώνοντας ότι αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή πίεσης τόσο από τους γονείς ,όσο και από τους εκπαιδευτικούς. Με την πίεση της εξασφάλισης των βαθμών (βαθμοθηρία) εκπαιδευτικοί και μαθητές λειτουργούν ανταγωνιστικά , γεγονός που μειώνει την ανάπτυξη της συνεργατικότητας , την ενασχόληση με θέματα της ομάδας ή της κοινότητας ακόμα και την ικανοποίηση προσωπικών αναγκών έκφρασης και αυξάνει το αίσθημα της απομόνωσης και μοναξιάς .Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα οι συμπεριφορές των εκπαιδευτικών ,της οικογένειας και των συμμαθητών εκλαμβάνονται από τους μαθητές ως πιο αρνητικές ή απόμακρες, επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους και προκαλούν την έντονη αντίδρασή τους και σε ορισμένες περιπτώσεις προκαλούν ,από το φόβο της αποτυχίας, την απόσυρσή τους ή διάφορες εκδηλώσεις βίας και διαμαρτυρίας.

Στη σχολική βία αναφέρεται έρευνα που διενήργησε το Ε.Κ.Κ.Ε (**1/10-1999 -28 / 2/ 2000**) σε **2.474** μαθητές της **Γ' Τάξης των δημοσίων Γυμνασίων** της χώρας ,**2.493** μαθητές της **Β' Τάξης των δημοσίων Λυκείων της χώρας** και **1.075 εκπαιδευτικούς** κατανεμημένων και στις δυο βαθμίδες εκπαίδευσης .Το θέμα της έρευνας αφορούσε την παραγωγή και αναπαραγωγή της βίας στο σχολικό χώρο ,καθώς και την εμπλοκή των μαθητών σε βιαιότητες και σχολικές αντιδράσεις . Το γενικό συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι οι «εικόνες», «παραστάσεις» και «αναπαραστάσεις» των μαθητών απέναντι στη «βία» επηρεάζονται καταφανώς τόσο από την πραγματική όσο και από την φαντασιακή «βία». Η εννοιολόγηση της βίας είναι στενά συνδεδεμένη με το συγκεκριμένο κοινωνικο-ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται και από το οποίο προσδιορίζεται. Ο τρόπος πρόσληψης της βίας από τους μαθητές διαπερνά τον μικρόκοσμο της οικογένειας και του σχολείου. Από την άλλη πλευρά αναγνωρίζεται η βία ως ένδειξη ιεραρχικής εξουσίας /υποταγής ή ως απόδειξη ενηλικίωσης ,βία

²⁵⁴ Ν. Πετρόπουλος , Α. Παπαστυλιανού ό. π , σελ 55-74.

²⁵⁵ Ν. Πετρόπουλος , Α. Παπαστυλιανού ό. π , σελ 179-180.

ως σημάδι σύγκρουσης γενεών, ως αίσθηση κοινωνικής υπεροχής αλλά και ως εκτόνωση, αποστέρηση και αδιέξοδος²⁵⁶.

Το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών διεξήγε κατά τα έτη 2002-2003 έρευνα με στόχο τη μελέτη του φαινομένου των παραβατικών ομάδων και συμμοριών ανηλίκων²⁵⁷. Με την έρευνα επιδιώχθηκε να εξετασθεί η σχέση της παρέας των συνομηλίκων με φαινόμενα ατομικής και ομαδικής παραβατικότητας που εκπορεύονται είτε από την παρέα είτε και από άλλες παρέες με παραβατικό χαρακτήρα. Διερευνήθηκε το ενδεχόμενο να έχουν γίνει οι μαθητές δράστες ή /και θύματα παραβατικών ομάδων και συμμοριών.

Στην έρευνα συμμετείχαν 885 μαθητές Λυκείου (Β' Γ' Τάξης σε κάποιους μαθητές της Α' Τάξης και σε μαθητές της Δ' Τάξης του Εσπερινού Λυκείου) που φοιτούν σε 8 κατά το δυνατόν αντιπροσωπευτικά Λύκεια (δημόσια ,ιδιωτικά , ημερήσια ,πειραματικά, εσπερινά ,ενιαία και τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια)σε διάφορες περιοχές της Αθήνας (Βόρεια και Νότια Προάστια, Κέντρο, Αν. Αττική) για το πρώτο εξάμηνο του 2003 .

Χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της συμπλήρωσης ερωτηματολογίου από τους μαθητές μέσα στην τάξη , από 51 ερωτήσεις στην πλειονότητά τους κλειστού τύπου .Ενώ χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι της αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας και της θυματοποίησης .Η έρευνα επεκτάθηκε ειδικότερα σε δείγμα από 89 μαθητές κατηγοριοποιούμενοι σε δυο ομάδες με βάση τη βαρύτητα των πράξεων τους (μεσαίους και σοβαρούς ομαδικούς παραβάτες) οι οποίοι ανέφεραν ότι είχαν εκδηλώσει ομαδική παραβατικότητα ή αποκλίνουσα δράση και ότι συμμετέχουν σε παρέα με τέτοια δράση .

Κάποια από τα βασικά ευρήματα της έρευνας δείχνουν :

1. Υπερ-εκπροσώπηση των αγοριών στις παραβατικές ομάδες, (με μέσο όρο ηλικίας περί τα 17,9 έτη, που εντοπίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια) ενώ τα κορίτσια μολονότι αποτελούν το 46,7% του συνολικού δείγματος έχουν περιορισμένη συμμετοχή σε παραβατικές παρέες ή ανάπτυξη συλλογικής παραβατικότητας .
2. Οι μαθητές έχουν γενικά την τάση να χαρακτηρίζουν τη σχέση μεταξύ των γονέων τους ως “καλή” ή “πολύ καλή”, ενώ οι παραβατικοί έφηβοι δηλώνουν συνηθέστερα από τον μέσο έφηβο ότι συγκρούονται σχετικά συχνά ή και πολύ συχνά με τους γονείς τους: .

²⁵⁶ Ι. Τσίγγανου κ ά ,Εικόνες & αναπαραστάσεις βίας στο Ελληνικό σχολείο , Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη ,2004,σελ256-257.

²⁵⁷ Νέστωρ Κουράκης, Πάρη Ζαγούρα, Μαρία Γαλανού: Έρευνα για την ομαδική παραβατικότητα μαθητών λυκείου σε σχολεία των Αθηνών , Περιοδικό Ποινικός Λόγος ,Αντ. Ν. Σάκκουλα , Τεύχος 1 , 2004 , 461-474 . Την έρευνα μπορεί να ανασύρει κανείς από την ιστοσελίδα του εργαστηρίου στη ηλεκτρονική διεύθυνση : <http://www.law.uoa.gr/crime-research/erevnes.htm>

3. **Αναφορικά με το θέμα της εκπαίδευσης**, είναι περισσότεροι, αναλογικά, οι ομαδικοί παραβατικοί μαθητές που αξιολογούν τη σχολική τους επίδοση ως “όχι τόσο καλή” ή και “καθόλου καλή”. Οι παραβατικοί μαθητές φαίνεται να έχουν γενικά αντιμετωπίσει περισσότερα προβλήματα στο σχολείο απ’ ότι ο μέσος μαθητής. Επίσης, περισσότερο απ’ ότι ο μέσος μαθητής, ο παραβατικός έχει προβλήματα με τους καθηγητές και δηλώνει γενικά απάρεσκεια για το σχολείο.

4. Είναι συνηθισμένο οι γονείς των παραβατικών εφήβων να μη γνωρίζουν γενικά την παρέα στην οποία ανήκουν τα παιδιά τους οι παρέες των οποίων αποτελούνται κυρίως από το ίδιο φύλο και δευτερευόντως είναι μικτές. Ενδιαφέρον είναι, εξάλλου, ότι οι **παραβατικοί μαθητές** αναφέρονται με σχετικά υψηλό ποσοστό και σε παρέες από τα νυχτερινά στέκια. Οι μαθητές που ρωτήθηκαν δηλώνουν ότι τα μέλη της παρέας συνδέονται μεταξύ τους κυρίως από τον κοινό τρόπο διασκέδασης και τα κοινά ενδιαφέροντα, την ιδεολογία και τον κοινό τρόπο έκφρασης. Ωστόσο, οι ομαδικοί παραβάτες δηλώνουν ότι έχουν εντονότερη την τάση να αναγνωρίζουν στην παρέα κάποιες ιδιαίτερες συνήθειες. Επίσης αισθάνονται συχνότερα την παρέα τους ως ξεχωριστή, ή θεωρούν ότι και οι τρίτοι βλέπουν την παρέα τους ως ξεχωριστή. Επίσης ισχυρά αισθήματα αλληλοϋποστήριξης και αλληλεγγύης φαίνεται να συνδέουν τα μέλη της παρέας των παραβατών. Από την έρευνα προέκυψε, ακόμη, ότι οι παρέες των μαθητών δεν είναι ιεραρχικά δομημένες, ούτε και η λειτουργία τους ακολουθεί κάποιες τυπικές διαδικασίες. Σύμφωνα με τους περισσότερους μαθητές, προϋπόθεση για να συμμετάσχει κανείς σε μια παρέα είναι να ταιριάζει (να κολλάει) με τα υπόλοιπα μέλη της. Τα μέλη της παραβατικής παρέας διαθέτουν τον κοινό ελεύθερο χρόνο τους και σε παράνομες δραστηριότητες ή επιλέγουν μορφές ψυχαγωγίας που παρέχουν ευκαιρίες για παρανομίες (π.χ. επεισόδια στο γήπεδο κατά την παρακολούθηση αγώνων). Οι ομαδικοί παραβάτες αναφέρουν συχνά ότι με την παρέα τους καταναλώνουν ναρκωτικές ουσίες, παρανομούν ή τσακώνονται με τρίτους. Τέλος, μερικοί αναφέρουν ότι η ομάδα τους επικεντρώνει τη δράση της σε συμπεριφορές υψηλού κινδύνου και δη οργανωμένης παραβατικότητας, όπως ληστείες ή συμπλοκές και αγώνες με μηχανάκια.

Ως προς τους λόγους για τη συμμετοχή στην παρέα οι περισσότεροι αναφέρουν ότι συμμετέχουν στην παρέα για πλάκα ή για να βρουν φίλους, αλλά ακόμη και για να αισθάνονται ωραία ή για το συναίσθημα του να ανήκει κανείς κάπου. Λιγότερο συχνά αναφέρουν ότι συμμετέχουν σε μια παρέα διότι μέλος της είναι κάποιος συγγενής ή φίλος ή για λόγους αυτοεκτίμησης και πεποίθησης. Σημαντικοί είναι οι λόγοι από τη μεριά των παραβατών όπως το να βγάλουν εύκολα λεφτά και σε μικρότερο βαθμό για να εξασφαλίσουν ναρκωτικές ουσίες.

1 Αυτοομολογούμενη ομαδική παραβατικότητα – Εμπλοκή με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.

Οι μαθητές παρουσιάζουν στο σύνολό τους σχετικά χαμηλά επίπεδα ομαδικής παραβατικότητας, ωστόσο, στον περιορισμένο αριθμό μαθητών για τους οποίους διαπιστώθηκε εντονότερη ομαδική παραβατική δράση (αυτό ήταν, άλλωστε, και το κριτήριο υπαγωγής τους στις εν λόγω δύο κατηγορίες ομαδικών παραβατών), τα ποσοστά παραβατικής και αποκλίνουσας δραστηριότητας μεσαίων και σοβαρών παραβατών από κοινού είναι ιδιαίτερος υψηλά και αναφέρονται στην αναγραφή συνθημάτων κ.λπ. σε κτίρια: 56,2%, πρόκληση ζημιών σε σχολικό χώρο: 52,8%, κλοπές από κατάστημα: 46,1%, δοκιμαστική χρήση ναρκωτικών ουσιών, 46,1%, επεισόδια στο γήπεδο: 37,1%, συμπλοκή: 37,1%, φθορά ξένης ιδιοκτησίας: 22,5%, κλοπή χρήσης: 22,5%, απειλή: 21,3%, κλοπή εξαρτήματος μεταφορικού μέσου, 19,1%, κλοπή από άτομο: 16,9%, διάρρηξη 14,6%, αγορά ναρκωτικών ουσιών: 9%, πώληση ναρκωτικών ουσιών: 5,6%, πώληση κλοπιμαίων 4,5%. Εξάλλου, αναλογικά περισσότεροι είναι οι παραβατικοί μαθητές που έχουν δεχθεί παρατηρήσεις από την αστυνομία.

6. Θυματοποίηση

Από τα στοιχεία της έρευνας συνάγεται, ότι τα μεσαία και σοβαρά στρώματα παραβατικών μαθητών που συμμετέχουν σε προβληματικές παρέες εμπλέκονται πολύ συχνότερα σε βίαιες αναμετρήσεις απ' ότι ο μέσος μαθητής. Ο εκφοβισμός αναφέρεται ως η κύρια αιτία για την επίθεση εναντίον μιας παρέας. Σημαντική αιτία αποτελεί επίσης η απόσπαση χρημάτων ή υλικών αγαθών. Ωστόσο, οι μαθητές αναφέρονται και σε άλλες αιτίες επιθέσεως εναντίον τους όπως ρατσισμός, εκδίκηση κλπ, αλλά και εκβιασμός. Στις ομαδικές επιθέσεις συνήθως είναι η χρήση βίας. Αντίθετα, στις επιθέσεις κατά μεμονωμένων ατόμων συχνότερη είναι η χρήση λεκτικής απειλής. Όμως, όταν μεμονωμένο θύμα είναι ένας σοβαρός παραβάτης, ασκείται εναντίον του κυρίως η φυσική βία (54,3%), ενώ η λεκτική απειλή χρησιμοποιείται εξίσου με την απειλή όπλου. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι σοβαροί παραβάτες που θυματοποιήθηκαν μαζί με την παρέα τους γνώριζαν σε μεγάλο ποσοστό (68,2%), έστω φυσιολογικά, τους επιτιθέμενους. Οι δράστες είναι συνήθως λίγο μεγαλύτεροι ή συνομήλικοι με τα θύματα.

Επιδημιολογική έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε **το 2003 από το Ε.Π.Ι.Ψ.Υ** στο πλαίσιο της Πανευρωπαϊκής έρευνας στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση αλκοόλ και άλλων ουσιών (Έρευνα ESPAD) που βασίστηκε σε ένα **εθνικό δείγμα μαθητών λυκείου ηλικίας 15-16 ετών**, έδειξε ότι 6% των εφήβων είχαν δοκιμάσει τουλάχιστον μία φορά κάποια παράνομη ουσία. Το ποσοστό αυτό στην αντίστοιχη έρευνα του 1999 ήταν 10%. Το **2003 το 6% των μαθητών** αναφέρει δια βίου χρήση κάνναβης (**9% το 1999**). Η δεύτερη επικρατέστερη παράνομη ουσία το 2003 ήταν η έκσταση (το 2% το 2003 και το 1999). Στην Ελλάδα, το ποσοστό επικράτησης της δια βίου χρήσης της κάνναβης και της έκστασης είναι εκ των χαμηλότερων μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα. Σε αντίθεση με τη χρήση παράνομων ναρκωτικών, **η δια βίου χρήση εισπνεόμενων ουσιών αναφέρθηκε από ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό Ελλήνων**

μαθητών (15% το 2003 και 14% το 1999),σε σύγκριση με τα ποσοστά χρήσης που αναφέρθηκαν σε άλλες χώρες συμμετείχαν στην έρευνα ESPAD²⁵⁸. Το 2011 η έρευνα ESPAD υλοποιήθηκε από το ΕΠΙΨΥ σε συνεργασία και με την υποστήριξη του Ο.ΚΑ.ΝΑ και των Κέντρων Πρόληψης ΟΚΑΝΑ/ Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Περιέλαβε 676 σχολικές μονάδες και συνολικά 37.000 μαθητές και μαθήτριες ηλικίας 13-19 ετών. Η συλλογή των στοιχείων έγινε με τη χρήση ανώνυμου, αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου που χορηγήθηκε μέσα στην τάξη, χωρίς την παρουσία εκπαιδευτικού. Η συμμετοχή των σχολείων και των μαθητών στην έρευνα ήταν προαιρετική. Τα αποτελέσματα της έρευνας²⁵⁹ είναι αντιπροσωπευτικά για το σύνολο της χώρας, τις περιφέρειες και τους νομούς και δηλώνουν για το σύνολο της χώρας και συνολικά για τους μαθητές ηλικίας 15-19 χρόνων τα παρακάτω ευρήματα :

- Ένας στους 7 (15,2%) έχει κάνει χρήση (έστω και μία φορά) κάποιας παράνομης ουσίας, κυρίως κάνναβης. Η πλειονότητά τους έχει επαναλάβει τη χρήση.
- Έχουν κάνει χρήση περισσότερα αγόρια από κορίτσια (αναλογία ~ 2,5 προς 1).
- Υπερτερούν στη χρήση η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη σε σύγκριση με τις άλλες περιοχές της χώρας.

Επίσης, **σε ότι αφορά τη διαχρονική εξέταση του προβλήματος από το 1984 έως το 2011** διαπιστώνονται τα εξής:

- Σχεδόν τριπλασιασμός της χρήσης των ναρκωτικών μέσα στην εικοσιπενταετία (από 6% το 1984 σε 15,3% το 2011).
- Αυξάνεται περισσότερο από τη δοκιμή η συστηματικότερη χρήση (χρήση 3+ φορές).

Σε ότι αφορά τη χρήση του καπνίσματος τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι:

- η ηλικία των 13-14 χρόνων αποτελεί την ηλικία έναρξης του καπνίσματος για τη μειονότητα (<2%) ενώ ακολουθεί αλματώδης αύξηση έως την ηλικία των 17-18 χρόνων όπου καπνίζει ένας στους 4 (ποσοστό 24,5%) και στην ηλικία των 19 πάνω από τους μισούς (51%).
- Τέλος, διαχρονικά για την ηλικία 15-19 χρόνων από το 1984 έως το 2011 η μεγάλη αύξηση από το 1984 έως το 1998 ακολουθεί μια προοδευτική καθοδική πορεία από το 2003 έως το 2011.

Στο πλαίσιο της ειδικής επιτροπής μελέτης των ομάδων ενδοσχολικής βίας (Ε.Ε.Μ.Ο.Ε.Β) η οποία συστάθηκε από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου πραγματοποιήθηκε ανιχνευτική έρευνα στη διάρκεια των σχολικών ετών 2006-2007 και 2007-08 με σκοπό τη διερεύνηση και καταγραφή της γνώμης των εκπαιδευτικών

²⁵⁸ Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας
<http://profiles.emcdda.europa.eu/?nnodeid=19688&sLanguageISO=EL#gps>

²⁵⁹ Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα : http://www.epipsi.gr/Tekmiriosi/epid/Epidimiologikes_erevnes/espadr.php

πρωτοβάθμιας²⁶⁰ και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την ύπαρξη και τη δράση ομάδων κακοποίησης μαθητών /τριών στα σχολεία. Για το λόγο αυτό ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 38 ερωτήσεις (17 ανοικτού τύπου και 21 κλειστού) στάλθηκε σε σχολεία με σκοπό να απαντηθεί από έναν εκπαιδευτικό, με γνώση του σχετικού προβλήματος, σε κάθε σχολική μονάδα. Όπως προκύπτει, από το υλικό που συγκεντρώθηκε,²⁶¹ φαίνεται να επιβεβαιώνεται η εκτίμηση ότι τα περιστατικά ακραίας βίας δεν είναι διαδεδομένα στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, όπως έχει διαφανεί και από άλλες σχετικές έρευνες. Αντιθέτως, τα περιστατικά καθημερινής βίας και συγκρούσεων είναι πιο συχνά και σε αυτά συμμετέχουν αγόρια και κορίτσια με διαφορετικό τρόπο. Συνήθη θύματα βίας/εκφοβισμού είναι κυρίως παιδιά που αδυνατούν να υπερασπιστούν τον εαυτό τους αποτελεσματικά και έχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τα κάνουν ευάλωτα. Το φαινόμενο της αποσιώπησης (από γονείς ή και παιδιά) σε περιστατικά βίας ή και σιωπηλής ανοχής της βίας /του εκφοβισμού από την πλευρά των θυμάτων καταγράφεται στις απαντήσεις της έρευνας. Σημειώνεται ότι οι σύλλογοι γονέων δεν δείχνουν πάντοτε την απαιτούμενη ευαισθησία, πλήρης απουσία μεταναστών από αυτούς, ενώ λίγοι είναι οι γονείς που απευθύνονται στη διεύθυνση ή σε εκπαιδευτικούς του σχολείου για αντιμετώπιση προβλημάτων των παιδιών τους ,αντιθέτως ενδιαφέρονται περισσότερο για την επίδοση των παιδιών τους. Τέλος, το σχολικό έτος 2012-13 με το υπ' αρ 51973/15-4-2013 έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων Πολιτισμού και Αθλητισμού (Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α), στο πλαίσιο της δράσης του νεοσύστατου **παρατηρητηρίου για την πρόληψη της σχολικής βίας και εκφοβισμού**, ζητήθηκε από τους διευθυντές των σχολείων διευκόλυνση στους μαθητές/τριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για να συμπληρώσουν το χρονικό διάστημα από τις 17 έως 25 Απριλίου 2013 ερωτηματολόγιο για την πρόληψη της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Μέρος των αποτελεσμάτων της έρευνας ανακοινώθηκε σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στις 6 Μαρτίου 2014 για τον εορτασμό της πανελλήνιας ημέρας κατά της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Σύμφωνα με το δελτίο τύπου του ΥΠ.ΠΑΙ.Θ²⁶² στην έρευνα

²⁶⁰ Δεν κατέστη δυνατή τελικά η πραγματοποίησή της για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

²⁶¹ Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου –Ειδική Επιτροπή Μελέτης των Ομάδων Ενδοσχολικής βίας (Ε.Ε.Μ.Ο.Ε.Β), *Ομαδική βία και επιθετικότητα στα σχολεία*, (Διεύθυνση έκδοσης Μαραγκοπούλου –Γιωτοπούλου Α/ συλλογικό), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, (χ. χ), Βλ. για το ίδιο θέμα Αντωνιάδη Κ, “ Μαθήματα βίας από το νηπιαγωγείο”, *Ελευθεροτυπία*, 16/9/2010. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα : <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=203522>, καθώς και Βλ. Γλαρέντζου Ε κ. ά Σχολικές ομάδες κακοποίησης μαθητών/τριών ενδείξεις μιας ανιχνευτικής ερευνητικής προσέγγισης, ΟΛΜΕ, Κ.Ε.ΜΕ.ΤΕ <http://kemete.sch.gr/wp-content/uploads/2011/12/bia-mathites-sxoleia-2009.pdf>

²⁶² Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα : <http://minedu.gr/grafeio-typoy-kai-dimosion-sxeseon-main/deltia-typoy-main/10825-06-03-14-xairetismos-yfyporgou-k-kedikoglou-gia-thn-panellhnia-hmera-kata-ths-sxolikhs-bias-tou-ekfovismou.html>, επίσης Βλ. σχετικά δημοσιεύματα του τύπου ,Παπαματθαίου Μ, “Τρεις στους δέκα μαθητές έχουν ασκήσει βία στο σχολείο”, *Το Βήμα*, 6/3/2014, ανάκτηση άρθρου από την ιστοσελίδα : <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=574017>, επίσης “ Παρατηρητήριο κατά της βίας: Τρεις στους δέκα μαθητές είναι θύματα ενδοσχολικής βίας”, *ΤΑ ΝΕΑ*, 6/3/2014, ανάκτηση από την ιστοσελίδα : <http://www.tanea.gr/news/greece/article/5094019/parathrhthrio-kata-ths-bias-treis-stoys-deka-mathites-einai-thymata-endosxolikhs-bias/>

συμμετείχαν 61.000 μαθητές και μαθήτριες ενώ το σύνολο των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου συμπλήρωσαν συνολικά 41.422 μαθητές/τριες. Από αυτά τα ερωτηματολόγια προκύπτει ότι το 32% αξιολογεί τις σχέσεις μεταξύ των συμμαθητών καλές το 34,69% απαντά ότι έχει πέσει θύμα εκφοβισμού, ενώ το 65,11% απαντά αρνητικά. Στην ερώτηση «έχεις ασκήσει βία;», το 34,01% απαντά θετικά και το 65,69% αρνητικά. Το μεγαλύτερο ποσοστό των περιστατικών (56,08%) πραγματοποιήθηκε στον προαύλιο χώρο του σχολείου. Στην ερώτηση «πότε έγινε το περιστατικό», δίνονται οι απαντήσεις: Στο διάλειμμα 57,89%, στην εκδρομή 13,93% και στην κατάληψη 3,29%. Το 51,63% των ερωτηθέντων μαθητών απαντά ότι θέλει να συμμετέχει σε προγράμματα διαχείρισης συγκρούσεων, ενώ το 18,77% απαντά αρνητικά.

Στις γραμμές που ακολουθούν παρουσιάζονται με αύξουσα χρονολογική σειρά περιστατικά από διάφορες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς που συνέβησαν σε σχολεία ή στο ευρύτερο χώρο του σχολείου με δράστες μαθητές/τριες και καταγράφηκαν από τα ειδησεογραφικά τμήματα των Μ.Μ.Ε .

Οκτώβριος ,2003: Αλλοδαπός (από τη Βραζιλία) μαθητής 17 χρόνων σε απόσταση λίγων μέτρων από την πόρτα του γυμνασίου στο Λαύριο επιτέθηκε και τραυμάτισε με σουγιά δυο μικρότερους μαθητές λίγο πριν την έναρξη των μαθημάτων το πρωί.²⁶³

Μάρτιος, 2006 : Ο εισαγγελέας απήγγειλε τις κατηγορίες της παραχάραξης και κυκλοφορίας πλαστών χαρτονομισμάτων σε πέντε μαθητές λυκείου στην Τούμπα της Θεσσαλονίκης μετά από καταγγελία του διευθυντή του λυκείου ότι είχε παραλάβει από μαθητή πλαστά χαρτονομίσματα 1.100€ για την πενθήμερη εκδρομή της Γ΄ τάξης. Εγκέφαλος της εγκληματικής ομάδας ήταν ένας 15χρόνος μαθητής της Α΄ Λυκείου ιδιωτικού σχολείου που «έφτιαχνε» ψεύτικα χαρτονομίσματα με τη βοήθεια της τεχνολογίας και των άλλων ανήλικων μαθητών οι οποίοι τα διακινούσαν.²⁶⁴

Μάιος, 2006 : Συμπλοκή αιματηρή εκτυλίχθηκε έξω από γυμνάσιο Πετραλώνων με πρωταγωνιστές δυο πιθανόν αλλοδαπούς 16χρονους οι οποίοι επιτέθηκαν και τραυμάτισαν με αιχμηρό αντικείμενο ,μαχαίρι ή κατσαβίδι δυο μαθητές λυκείου. Οι δυο τραυματίες και οι δυο δράστες δεν ήταν μαθητές του συγκεκριμένου σχολείου, αλλά φοιτούν σε σχολεία των γύρω περιοχών.²⁶⁵

Οκτώβριος, 2006: Ποινική δίωξη για κακούργημα άσκησε ο εισαγγελέας Χαλκίδας εναντίον τεσσάρων μαθητών του Λυκείου Αμαρύνθου που κατηγορούνται ότι προέβησαν σε σεξουαλικό βιασμό 16χρονης συμμαθήτριάς τους στις τουαλέτες του σχολείου τους που τελούσε υπό

²⁶³ Βλ. σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “ Τραυμάτισε με μαχαίρι δυο συμμαθητές του”, *Τα Νέα*, 11/10/2003,σελ Ν23, ΚΑ Α17763Ν233.

²⁶⁴ Μυρτσιώτη Γ., “ Οι πλαστογράφοι μαθητές, ο λυκειάρχης και η εκδρομή”, *Καθημερινή*, 31/3/2006. txt : <http://www.kathimerini.gr/246743/article/epikairothta/ellada/oi-plastografoi-ma8htes-o-lykeiarxhs-kai-h-ekdromh>

²⁶⁵ Εφημερίδα *Καθημερινή*, internet txt in 14/6/2006, <http://www.kathimerini.gr/250751/article/epikairothta/ellada/aimathrh-symplokh-anhlikwn-e3w-apo-sxoleio>

κατάληψη. Εν τω μεταξύ ο σύλλογος διδασκόντων του λυκείου Αμαρύνθου αποφάσισε την ποινή της πενθήμερης αποβολής τόσο για τους μαθητές που κατηγορούνται για το βιασμό όσο και για τη μαθήτριά με το αιτιολογικό ότι ακολούθησε το φίλο της στην τουαλέτα του σχολείου. Ο σύλλογος δεν αποφάνθηκε για τη μαθήτριά η οποία βιντεοσκοπήσε το συμβάν επειδή είναι μαθήτριά του γυμνασίου.²⁶⁶ Στη δίκη που ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2009 το δικαστήριο τελικά αθώωσε τους 4 κατηγορούμενους αναφέροντας στο αιτιολογικό της απόφασης ότι όσα συνέβησαν έγιναν με τη συναίνεση της ενάγουσας²⁶⁷.

Δεκέμβριος, 2006 : Στον εισαγγελέα οδηγήθηκε 19χρονος ο οποίος κατηγορείται ότι τραυμάτισε ελαφρά με σουγιά 14χρονη μαθήτριά έξω από το γυμνάσιο του ολυμπιακού χωριού στο Μενίδι. Τη μήνυση υπέβαλλε ο πατέρας της ανήλικης εναντίον του κατηγορούμενου ο οποίος ισχυρίστηκε ότι ο νεαρός πολιorkεί την κόρη του εδώ και τρεις μήνες για να της πουλήσει ναρκωτικά και πήγε να της ζητήσει χρήματα για το λόγο αυτό²⁶⁸.

- Εξωσχολικοί ανήλικοι από τη Γεωργία 15χρόνων με την απειλή αεροβόλου λήστεψαν 17χρονο μαθητή παίρνοντάς του ένα φορητό ηχοσύστημα την ώρα που πήγαινε στο σχολείο του στην κέντρο της Θεσσαλονίκης.²⁶⁹
- Τρεις μαθητές 17 και 18 χρόνων κατηγορούνται για εμπρησμό με βόμβες μολότοφ δυο γραφείων του 8^{ου} λυκείου Περιστερίου, για καταστροφή ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, ενός φωτοτυπικού μηχανήματος και τριών βιβλιοθηκών, για την καταστροφή των απουσιολογίων του σχολείου και για κλοπή 3.000€. Επίσης, έγραψαν στους τοίχους του σχολείου υβριστικά συνθήματα για τους καθηγητές²⁷⁰. Σε βάρος των τριών μαθητών σχηματίστηκε δικογραφία από την Ασφάλεια Αττικής για την κλοπή, εμπρησμούς και βανδαλισμούς στο εν λόγω λύκειο. Οι γονείς των δυο μαθητών όταν εξιχνιάστηκε η υπόθεση επέστρεψαν τις 3.000€ στο σχολείο.²⁷¹

Σεπτέμβριος, 2007 : Μετά τις απολογίες τους ενώπιον της 16^{ης} τακτικής ανακρίτριας οι δυο ανήλικοι 15 χρόνων από την Ουκρανία και 14 χρόνων από την Αλβανία (ο οποίος φαίνεται να εμπλέκεται στην υπόθεση της εξαφάνισης του 11 χρόνου Άλεξ από τη Βέροια) αφέθηκαν ελεύθεροι χωρίς την επιβολή περιοριστικών όρων. Κατηγορούνταν για απόπειρα ληστείας και απλή σωματική βλάβη εναντίον άλλων δυο συμμαθητών τους σε γυμνάσιο της Νέας

²⁶⁶ Βλ. σχετικά το δημοσίευμα στην ιστοσελίδα του in.gr, <http://news.in.gr/greece/article/?aid=751360> στις 2/11/2006,

²⁶⁷ Βλ. σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “Ομόφωνα αθώοι οι μαθητές της Αμαρύνθου που είχαν κατηγορηθεί για βιασμό Βουλγάρας συμμαθήτριά τους”, txt in the internet: http://www.eglimatikotita.gr/2010/03/blog-post_8679.html

²⁶⁸ Βλ. σχετικά εφημερίδα *Καθημερινή*, 23/12/2006.

²⁶⁹ Φωτόπουλος Ν., “15χρονοι με αεροβόλο”, *Ελευθεροτυπία*, txt in the internet 9/12/2006, www.enet.gr/online/online_print?id=1266452

²⁷⁰ Τερζής Γ., “Μπουρλοτιέρηδες λυκείου”, *Έθνος* 23/2/2007.

²⁷¹ Βλ. άρθρο με τον τίτλο: “Δικογραφία για τους τρεις μαθητές”, *Έθνος On Line*, 22/2/2007, <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=92932>

Φιλαδέλφειας. Ισχυρίζονται ότι όσα συνέβησαν ήταν εξαιτίας της πρόκλησης που δέχθηκαν σχετικά με την υπόθεση του Άλεξ²⁷².

Νοέμβριος, 2007: Για έξι αδικήματα σε βαθμό πλημμελήματος κατηγορούνται 17 νεαροί, μαθητές και εξωσχολικοί που φέρονται ως δράστες των πρωτοφανών βανδαλισμών (καλοριφέρ ξηλωμένα, σπασμένοι νιπτήρες, ξηλωμένα πλακάκια, υπολογιστές ανοιγμένοι με τα εξαρτήματά τους να μην υπάρχουν, αποκαΐδια από φωτιές με προσάναμμα βιβλία) στο σχολικό συγκρότημα Παγκρατίου.²⁷³

Δεκέμβριος, 2007: Νεαρός μετά από φραστικό επεισόδιο που είχε με μαθήτριά 13 χρόνων την τραυμάτισε με μαχαίρι στο μηρό.²⁷⁴

Οκτώβριος, 2008: Κατά τη διάρκεια μαθητικών καταλήψεων συνέβησαν επεισόδια σε σχολεία, όπως:

- Σε γενικό λύκειο της Θεσσαλονίκης μεταξύ εξωσχολικών και μαθητών ευτυχώς χωρίς την πρόκληση τραυματισμών.²⁷⁵
- Επεισόδια σημειώθηκαν έξω από το Βενετόκλειο λύκειο Ρόδου όταν ομάδα 50 ατόμων, μεταξύ τους μαθητές και εξωσχολικοί επιχείρησαν να καταλάβουν το μόνο λύκειο που δεν τελούσε υπό κατάληψη.²⁷⁶
- Σύλληψη εξωσχολικού ατόμου ηλικίας 30 χρόνων για φθορές που προκάλεσε στη διάρκεια μαθητικής κατάληψης σε σχολικό συγκρότημα στην Καλαμάτα.²⁷⁷

Φεβρουάριος, 2009: Βιασμός 13χρονης μαθήτριας στην περιοχή Κεφαλοχώρι Ηρακλείου Κρήτης από δυο ανήλικους, ενώ ο τρίτος της παρέας βιντεοσκοπούσε με το κινητό του την πράξη.²⁷⁸

Μάρτιος, 2009: Μαθητής της ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού σχολείου στην Γλυφάδα την ώρα του μαθήματος έβγαλε από τη σχολική του τσάντα αεροβόλο πιστόλι και άρχισε να πυροβολεί μέσα στην αίθουσα με αποτέλεσμα να τραυματισθεί ελαφρά ένας 10χρονος φίλος του δράστη. Ο πατέρας του παιδιού που τραυματίστηκε διαβεβαίωσε ότι δεν προηγήθηκε καβγάς μεταξύ των παιδιών και ότι ο δράστης πυροβόλησε για «αστείο».²⁷⁹

²⁷² Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “Ελεύθεροι οι δυο ανήλικοι που χτύπησαν τους συμμαθητές τους”, *Καθημερινή*, 14/9/2007.

²⁷³ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “Δίωξη σε 17 για το Παγκράτι”, *Ελευθεροτυπία*, 30/11/2007.

²⁷⁴ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “Τραυματισμός 13χρονης με μαχαίρι”, ανάκτηση στις 27/12/2007. από την ιστοσελίδα : <http://www.nooz.gr/page.ashx?pid=9&aid=35213&cid=1>

²⁷⁵ Βλ. σχετικό άρθρο : “Επεισόδια ανάμεσα σε καταληψίες μαθητές και εξωσχολικούς σε λύκειο της Θεσσαλονίκης”, ιστότοπος nooz.gr, 10/10/2008.

²⁷⁶ Βλ. σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “Επεισόδια έξω από το Βενετόκλειο λύκειο της Ρόδου” *Καθημερινή*, 18/10/2008.

²⁷⁷ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “Σύλληψη εξωσχολικού για βανδαλισμούς”, *Έθνος*, 14/10.2008.

²⁷⁸ Βλ. σχετικό άρθρο Ζουγανέλη Μ., “Αυξάνεται ο αριθμός θυμάτων βιασμού στην Ελλάδα”, Κρητική Φωνή On Line, ανάκτηση στις 26/2/2009 από την ιστοσελίδα : <http://www.agorapress.gr/el/news.php?n=562>

²⁷⁹ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “Πυροβόλησε συμμαθητή του μέσα στην τάξη” ανάκτηση στις 7/5/2009 από τον ιστότοπο: <http://www.zougla.gr/greece/article/pirovollise-sima8iti-tou-mesa-stin-taksi>

Απρίλιος, 2009 : Ο σπουδαστής ηλεκτρονικών συστημάτων στη σχολή του Ο.Α.Ε.Δ Πατμανίδης Δ 19 χρόνων ομογενής από το Σοχούμι της Αμπχαζίας την Παρασκευή 10 Απριλίου λίγο μετά τις 11π.μ με δυο όπλα 9mm ρωσικής προέλευσης πυροβόλησε έναν συμμαθητή του στο στήθος και στα άκρα (σε σοβαρή κατάσταση η υγεία του) και δυο πολίτες (εκτός κινδύνου) και μετά αυτοκτόνησε. Σε σημείωμα²⁸⁰ που βρέθηκε στη τσάντα του αναφέρεται εκτός των άλλων στην απόρριψη που δέχθηκε από μια ερωτική σχέση που προσπάθησε να έχει προφανώς με συμμαθήτριά του. Οι γονείς του(οικονομικοί μετανάστες) ανέφεραν ότι το παιδί τους αντιμετώπιζε το τελευταίο διάστημα ψυχολογικά προβλήματα και του είχαν προτείνει να ζητήσει βοήθεια από ψυχολόγο.²⁸¹

Μάρτιος, 2010: Ανήλικος 17χρονος μαθητής Επαγγελματικού λυκείου που συνομιλούσε με μαθητές την ώρα του διαλείμματος, θεωρήθηκε ύποπτος και συνελήφθη έξω από τα συστεγαζόμενα σχολεία αφού στον έλεγχο που του έγινε στην κατοχή του βρέθηκε και κατασχέθηκε ποσότητα κάνναβης.²⁸²

Απρίλιος , 2010: Συνελήφθησαν δυο νεαροί ηλικίας 18 και 24 ετών στην Κοζάνη γιατί «πιάστηκαν» επ’ αυτοφώρω την ώρα που έκαναν graffiti σε τοίχο δημοτικού σχολείου της πόλης.²⁸³

Οκτώβριος, 2010: Βιασμός μαθήτριας 15 ετών στα Χανιά από 16χρονο συμμαθητή της μέσα στο χώρο του σχολείου, στις ανδρικές τουαλέτες Το περιστατικό εξομολογήθηκε η μαθήτρια στους γονείς της και αυτοί με τη σειρά τους το κατάγγειλαν στην Αστυνομία που προχώρησε στη σύλληψη του δράστη.²⁸⁴

- Συμπλοκή μεταξύ μαθητών σε Επαγγελματικό λύκειο της Αθήνας το οποίο τελούσε υπό κατάληψη. Κατά τη διάρκεια της συμπλοκής τραυματίστηκε ελαφρά ένας μαθητής με μαχαίρι.²⁸⁵

Φεβρουάριος, 2011: Μαθητής τεχνικής σχολής 18ετών συνελήφθη από αστυνομικούς της Ασφάλειας του Α.Τ Πτολεμαΐδας γιατί εκβίαζε έναν 17χρονο συμμαθητή του απειλώντας τη σωματική του ακεραιότητα , με σκοπό να του αποσπάσει ποσό χρημάτων 900€.²⁸⁶

²⁸⁰ Βλ. σχετικά το άρθρο με τον τίτλο: “ Θα πεθάνετε όλοι” δημοσίευση και ανάκτηση στις 11/4/2009 από την ιστοσελίδα : <http://www.zougla.gr/greece/article/8a-pe8anete-oli#>

²⁸¹ Βλ. σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “ Σύνδρομο Κολουμπάιν στην Αθήνα, Αμόκ και τρόμος στο σχολείο. Αμπχαζίος σπουδαστής της σχολής του Ο.Α.Ε.Δ τραυμάτισε τρεις και μετα αυτοκτόνησε. Άφησε σημείωμα απόγνωσης και εκδίκησης, δημοσίευση και ανάκτηση στις 11/4/2009 από την ιστοσελίδα : <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=263359>

²⁸² Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο : “Ανήλικος προμήθευε ναρκωτικά σε συμμαθητές του”, ανάκτηση στις 21/3/2010 από τον ιστότοπο : <http://www.zougla.gr/greece/article/anilikos-promi8eve-narkotika-se-sima8ites-tou>

²⁸³ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “ Συνελήφθησαν γιατί «ζωγράφισαν» σχολείο”,zougla On Line, 3/4/2010.

²⁸⁴ Βλ. άρθρο (15/10/2010)με τον τίτλο : Μαθήτρια βιάστηκε από 16χρονο στα Χανιά, ανάκτηση από την φημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ κοινωνία, στις 16/10/2010 από την ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=360938>

²⁸⁵ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “ έβγαλαν μαχαίρια σε σχολείο” δημοσίευση και ανάκτηση του άρθρου στις 20/10/2010 από την ιστοσελίδα : <http://www.zougla.gr/greece/article/evgalan-maxeria-se-sxolio>

²⁸⁶ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “ Εκβίαζε το συμμαθητή του”, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης στις 6/2/2011 από την ιστοσελίδα: <http://www.zougla.gr/greece/article/ekviaze-to-sima8iti-tou>

Νοέμβριος, 2011: 18χρονος μαθητής πολωνικής καταγωγής της Β΄ Τάξης ΓΕ.Λ του και τον υποδιευθυντή.²⁸⁷

Μάιος, 2012: Συνελήφθη μαθήτρια 17 χρόνων από την Πτολεμαΐδα με ηλεκτρονικό σκονάκι στις Πανελλήνιες . Πάνω στη μαθήτρια βρέθηκε μια ηλεκτρονική συσκευή υποκλοπής και το κινητό της τηλέφωνο. Μαζί της συνελήφθησαν και άλλα δυο άτομα συνεργοί της που θα τη βοηθούσαν στην μετάδοση των απαντήσεων των θεμάτων.²⁸⁸

- Ανήλικος 17 χρόνων μαθητής επιτέθηκε σε συμμαθητή του με γερμανικό κλειδί και την απειλή πυροβόλου όπλου σε Τεχνικο- Επαγγελματικό Λύκειο των Σερρών.²⁸⁹

Οκτώβριος, 2012: Ανήλικος μαθητής 17 χρόνων από την Αλγερία συνελήφθη γιατί εισέβαλλε στο σχολείο από το οποίο είχε αποβληθεί και απείλησε με μαχαίρι συμμαθητές του.²⁹⁰

Μάιος, 2013: Συνελήφθη 17 χρόνος από το Α.Τ Αγ. Νικολάου Κρήτης για διακεκριμένες περιπτώσεις φθοράς με graffiti σε τοίχους του προαύλιου χώρου σχολείου της περιοχής.²⁹¹

Ιούνιος, 2013 : Συνελήφθησαν τρεις αλλοδαποί υπήκοοι Αλβανίας 17 , 18 και 19 ετών οι οποίοι είχαν εισέλθει σε σχολικό συγκρότημα της περιοχής Κ. Πατησίων και αφαίρεσαν διάφορα συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών. Δικογραφία σχηματίστηκε από το Α.Τ Πατησίων .²⁹²

Σεπτέμβριος ,2013 : Τέσσερις μαθητές , ηλικίας από 14 έως 17 χρόνων κατηγορούνται για βιασμό 13χρονης στην Κύπρο. Η ανήλικη εκμυστηρεύτηκε σε καθηγήτριά της ότι έπεσε θύμα ομαδικού βιασμού και στη συνέχεια ψυχολογικής πίεσης γιατί εκβιάστηκε από τους θύτες της με αποκαλύψεις.²⁹³

- Μαθητές ηλικίας από 12 έως 20 ετών προκάλεσαν φθορές σε σχολείο (κατέστρεψαν θρανία, καρέκλες μαθητών και καθηγητών και παραβίασαν τα γραφεία των καθηγητών στα κτίρια δυο γυμνασίων της πόλης της Ζακύνθου).²⁹⁴

²⁸⁷ Βλ. σχετικό άρθρο Κώσα Ονισένκο με τον τίτλο: “ Μαθητής εισέβαλλε με σπαθί σε σχολείο” ,*Η Καθημερινή*, ανάκτηση στις 18/11/2001 από την ιστοσελίδα:

<http://www.kathimerini.gr/442914/article/epikairothta/ellada/ma8hts-eisevale-me-spa8i-se-sxoleio-kai-traymatise-dvo-atoma>

²⁸⁸ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “ Συνελήφθη μαθήτρια με ηλεκτρονικό σκονάκι στις Πανελλήνιες”, Τα Νέα On Line, ανάκτηση στις 26/5/2012 από την ιστοσελίδα: <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4723975/?iid=2>

²⁸⁹ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “Πανικός την ώρα των εξετάσεων-Ανήλικος επιτέθηκε σε συμμαθητή του”, ανάκτηση στις 26/5/2012 από την ιστοσελίδα :

<http://www.zougla.gr/greece/article/panikos-tin-ora-ton-eksetaseon-anilikos-epite8ike-se-sima8iti-tou>

²⁹⁰ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “ Ανήλικος απείλησε μαθητές με μαχαίρι εντός σχολείου”, ανάκτηση στις 31/10/2012 από το διαδίκτυο : <http://www.zougla.gr/greece/article/anilikos-apilise-ma8ites-me-maxeri-entos-sxoliou>

²⁹¹ Βλ. σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “ Συνελήφθη επειδή έκανε γκράφιτι σε σχολείο” ανάκτηση του άρθρου στις 1/5/2013 από την ιστοσελίδα : <http://www.zougla.gr/greece/article/sinelif8i-epidi-ekane-grafiti-se-sxolio>

²⁹² Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “Συλλήψεις για κλοπή σε σχολείο”, ανάκτηση στις 4/6/2013 από την ιστοσελίδα: <http://www.zougla.gr/greece/article/patisia-silipsis-gia-klopi-se-sxolio>

²⁹³ Βλ. σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “ Υπό κράτηση τέσσερις μαθητές που κατηγορούνται για βιασμό 13χρονης στην Κύπρο”, το άρθρο δημοσιεύθηκε και ανακτήθηκε στις 25/9/2013 από την ιστοσελίδα

²⁹⁴ Βλ. σχετικά ιστοσελίδα:<http://news247.gr/eidiseis/sullhpsh-mathhtwn-gia-vandalismo-se-sxoleio-sth-zakyntho.2415894.html>

Οκτώβριος ,2013: Συνελήφθη 16χρονος μαθητής ο οποίος φοβίζοντας και απειλώντας μια 12χρονη ότι θα την σκοτώσει, απαιτούσε και αποσπούσε από την ίδια διάφορα χρηματικά ποσά.²⁹⁵

- Καταστροφές, εμπρησμός και προσβολή συμβόλων σε σχολικό συγκρότημα στην Αθήνα που προκάλεσαν δυο νεαροί ένας 17χρονος και ένας 18χρονος που παραβίασαν την εξωτερική πόρτα του σχολικού συγκροτήματος και εισήλθαν στο κτίριο που στεγάζονται δυο λύκεια. Προκάλεσαν φθορές σε έξι αίθουσες διδασκαλίας ,στις πόρτες του γυμναστηρίου και της αποθήκης καθώς και σε άλλους χώρους του σχολείου.²⁹⁶

- Ένας 17 χρονος μαθητής συνελήφθη από την αστυνομία για το αδίκημα του εμπρησμού, της έκρηξης και της πρόκλησης διακεκριμένων φθορών επειδή έριξε εντός ανοικτού παράθυρου σε ισόγεια αίθουσα του σχολείου πρόχειρο αυτοσχέδιο εκρηκτικό μηχανισμό με αποτέλεσμα να προκληθούν ζημιές στους τοίχους, στο πάτωμα , σε μια καρέκλα . Ο ίδιος δήλωσε ότι το έκανε για λόγους εντυπωσιασμού.²⁹⁷

- Αστυνομικοί συνέλαβαν δυο ανήλικους 16 χρόνων οι οποίοι είχαν διαρρήξει δυο σχολεία της πόλης της Αλεξανδρούπολης ,αφαιρώντας μικροφωνική εγκατάσταση αξίας 2.000€ και φορητό ηλεκτρονικό υπολογιστή.²⁹⁸

Ιανουάριος, 2014: Μαθητής 15χρόνων άναψε και πέταξε καπνογόνο όταν κυκλοφορούσε σε διαδρόμους του σχολείου σε γυμνάσιο του Αγρινίου.²⁹⁹

Φεβρουάριος, 2014: Ανήλικος 17 χρόνων συνελήφθη επ' αυτοφώρω να διακινεί ναρκωτικά (κάνναβη) σε χώρους του Α.Π.Θ.³⁰⁰

- Δυο μαθητές της Β΄ τάξης λυκείου στο πλαίσιο ημερήσιας εκπαιδευτικής εκδρομής της τάξης τους από την Πάτρα κατηγορούνται από ιδιοκτήτη καταστήματος ότι τοποθέτησαν εκρηκτικό μηχανισμό χαμηλής ισχύος σε εστιατόριο μπαρ της Αθήνας. Το θέμα διευθετήθηκε

²⁹⁵ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “ Συνελήφθη 16χρονος που απειλούσε και λήστευε 12χρονη”, ανάκτηση στις 16/10/2013 από την ιστοσελίδα: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=63903988>

²⁹⁶ Κουτσουμπού Α.,“ Καταστροφές, εμπρησμός και προσβολή συμβόλων στο σχολικό συγκρότημα της Γκράβας”, ανάκτηση στις 19/10/2013 από την ιστοσελίδα:<http://news247.gr/eidiseis/katastrofes-emprrhsmos-kai-prosvolh-symvolwn-sto-sxoliko-sygkrothma-ths-gkravas.2462027.html>

²⁹⁷ Βλ. σχετικό άρθρο με τον τίτλο: “ Μαθητής πέταξε βόμβα μέσα σε σχολείο του ”, ανάκτηση στις 23/10/2013 από την ιστοσελίδα :

<http://www.news.935radio.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B4%CE%B1/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%B1/54821-%CE%9C%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CF%84%CE%AE%CF%82-%CF%80%CE%AD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B5-%CE%B2%CF%8C%CE%BC%CE%B2%CE%B1-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CF%83%CE%B5-%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85.html>

²⁹⁸ Βλ. σχετικά ιστοσελίδα της ΕΛ.ΑΣ:

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=33404&Itemid=1190&lang

²⁹⁹ Βλ.σχετικά άρθρο που ανακτήθηκε στις 12/1/2014 από την ιστοσελίδα:

<http://www.enimerwsi.gr/170894/dikografia-gia-goneis-15chronou-pou-anapse-kapnogono-se-aithousa>

³⁰⁰ Βλ. σχετικό άρθρο στην ιστοσελίδα : <http://news247.gr/eidiseis/koinonia/eglima/anhlikos-poylouse-narkwtika-entos-toy-apth.2639971.html>

ώστε να μην έχει ποινική εξέλιξη και να αντιμετωπισθεί στο πλαίσιο του πειθαρχικού ελέγχου του σχολείου.³⁰¹

Απρίλιος, 2015 : Νεαρή μαθήτρια στη σχολή μαθητείας της νοσηλευτικής του Ο.Α.Ε.Δ ηλικίας 22 χρόνων τραυμάτισε με μαχαίρι τρεις συμμαθήτριές της στα χέρια κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Η ίδια δικαιολόγησε τη στάση της αυτή με το αιτιολογικό ότι δεχόταν καθημερινά πειράγματα και κοροϊδίες για την εμφάνισή της από τα θύματά της.³⁰²

- Στο πλαίσιο της πενθήμερης εκδρομής μαθητών ΕΠΑ.Λ από τη Σύρο μαθητές κατηγορούνται ότι αναισθητοποίησαν συμμαθητή τους και μετά έπραξαν διάφορες ενέργειες προσβλητικές ενόσω ήταν σε κατάσταση υπνηλίας τα οποία βιντεοσκοπήσαν και διέρρευσαν στο διαδίκτυο.³⁰³

³⁰¹ Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα: <http://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/402211/patra-mathites-pigan-ekdromi-stin-athina-kai-evalan-vomva>

³⁰² Βυθούλκας Δ., “ Νεαρή μαθήτρια μαχαίρωσε τρεις συμμαθήτριες της εν ώρα μαθήματος”, δημοσίευση και ανάκτηση στις 2/4/2015 από την ιστοσελίδα : <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=691533>

³⁰³ Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα : <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/814026/egdusan-kai-fotografisan-methusmeno-summathiti-tous>

Ο μέτριος δάσκαλος λέει,
ο καλός δάσκαλος εξηγεί,
ο ανώτερος δάσκαλος αποδεικνύει,
ο μεγάλος δάσκαλος εμπνέει .
(William A. Ward)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : Η επίδραση του σχολικού παράγοντα στην παρέκκλιση και στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών.

Α. Το σχολείο: Τι είναι και πώς λειτουργεί.

Σύμφωνα με τον Ρεϊμερ Ε³⁰⁴ το σχολείο είναι ο θεσμός εκείνος που απαιτεί πλήρη παρακολούθηση από ομάδες συγκεκριμένης ηλικίας μέσα σε τάξεις που διευθύνονται από δασκάλους και που σκοπό έχει τη μελέτη προγραμματισμένων βαθμίδων μάθησης. Καθορίζοντας την ηλικία που απαιτείται παρακολούθηση, τα σχολεία θεσμοποιούν την παιδική ηλικία. Στο παρελθόν δεν υπήρχε ως έννοια καθόλου η παιδική ηλικία. Στο βιβλίο του « Αιώνες παιδικής ηλικίας» ο Φίλιπ Αριές³⁰⁵ εντοπίζει την ιδιαιτερότητα της παιδικής ηλικίας για πρώτη φορά, το αίσθημα της παιδικής ηλικίας, μετά τον 16^{ον} αιώνα, ενώ πριν από αυτόν τα παιδιά λειτουργούσαν όπως οι ενήλικοι (στο ντύσιμο, την εργασία, στις σεξουαλικές εμπειρίες), και γενικά δεν είχαν κάποια ιδιαίτερη κοινωνική μεταχείριση. Σε όποιο σημείο της γής υπήρχαν παιδιά δεν υπήρχε κάποια ειδική μεταχείριση για αυτά.

Όπως υποστηρίζει ο Ρεϊμερ Ε³⁰⁶ όλοι οι πολιτισμοί βέβαια ξεχωρίζουν τα παιδιά και τους σεξουαλικά ανώριμους νέους από τους ενήλικες. Καθορίζουν τα όρια με βάση τα οποία αρχίζει η είσοδος στην κοινωνική ζωή και θέση του ενήλικα³⁰⁷. Όλοι οι πολιτισμοί διακρίνουν ανάμεσα στους ανήλικους και τους ενήλικες και το τι μπορούν να κάνουν και να πάθουν. Αυτό βέβαια δεν συνεπάγεται ότι όλοι οι πολιτισμοί έχουν μια ειδική αγωγή για τα παιδιά. Στον δυτικό πολιτισμό τα παιδιά δεν υπολογίζονται νομικά και πολιτικά, δεν περιμένουμε να δουλεύουν παρά μόνο για τις σπουδές τους, δεν είναι υπεύθυνα για κάθε πρόβλημα ή ζημιά που μπορεί να προκαλέσουν στην κοινωνία. Υποτίθεται ότι τα παιδιά πρέπει να παίζουν, να διασκεδάζουν και να προετοιμάζονται για την ενήλικη ζωή. Υποτίθεται ότι τα παιδιά πρέπει να πηγαίνουν σχολείο

³⁰⁴ Ρεϊμερ Ε. (1974) *Το σχολείο είναι νεκρό*, Αθήνα, Βέργος, σελ 43.

³⁰⁵ Αριές Φ., (1990) *Αιώνες παιδικής ηλικίας* (L'enfant et la vie familiale sous l'Ancient Regime), Μετ Αναστοπούλου Γ, Αθήνα, Γλάρος, σσ 68-90, 92, 148, 197-206, Επίσης, για το ίδιο θέμα βλ σχετικά Χουάιτ Σ, Νότκιν -Χουάιτ Μ., (1981) *Η παιδική ηλικία, Τα μονοπάτια της ανακάλυψης*, Μετ Μαράτου Ο, Αθήνα, Ψυχογιός, σσ 25-30.

³⁰⁶ ό. π., σελ 44-46.

³⁰⁷ Σύμφωνα με τον Άρνολντ Βαν Ζενέπ η μετάβαση από μια κατάσταση του ατόμου σε μια άλλη σφραγίζεται στο πλαίσιο μιας τελετής με μια συμβολική πράξη που εκφράζεται με τον όρο “διαβατήρια τελετουργία” και μπορεί να είναι η συμπλήρωση ενός ηλικιακού ορίου (για τη μετάβαση από την ανήλικη στην ενήλικη ζωή), ο γάμος (για τη μετάβαση από την εργένικη στην έγγαμη ζωή), η κουρά του μοναχού (για τη μετάβαση από την ελεύθερη στη μοναστική ζωή), ο όρκος του στρατιώτη, (από την κατάσταση του πολίτη σε αυτήν του στρατευμένου) η καθομολόγηση του φοιτητή, βλ Τσαούση Γ. Δ ό. π σελ 60 .

και το σχολείο είναι υπεύθυνο να τα καθοδηγεί και αναλαμβάνει τη θέση και το ρόλο των γονιών τους.

Ο θεσμός « παιδική ηλικία » εξηγεί την προτεραιότητα που το σχολείο δίνει στην κηδεμονία του παιδιού. Το σχολείο παρέχει τη γέφυρα για τη μετάβαση από την παιδική ζωή στην ενήλικη και σταδιακά μεταμορφώνει το χαϊδεμένο παιδί σε υπεύθυνο ενήλικο. Από τον 17^ο αιώνα και μετά θεσμοθετείται και καθιερώνεται η έννοια της παιδικής ηλικίας και η σχολειοποίηση αποτελεί τον παράγοντα αυτής της αλλαγής. Η παιδαγωγική σχέση με τη στενή έννοια υπάρχει εκεί όπου υφίσταται παιδική ηλικία. Αυτή είναι μια καινούργια μορφή κοινωνικής σχέσης ανάμεσα σε έναν δάσκαλο και τους μαθητές του. Ο δάσκαλος πλέον δεν αποτελεί έναν τεχνίτη που μεταβιβάζει πρακτικές γνώσεις σε έναν μαθητευόμενο. Αντιθέτως, εκείνο το στοιχείο που συνδέει δάσκαλο και μαθητές πλέον είναι η συμμόρφωση σε απρόσωπους κανόνες³⁰⁸. Αυτοί οι επίσημοι και απρόσωποι, αλλά συγκεκριμένοι κανόνες καθορίζουν τις διάφορες διαδικασίες τις οποίες η κοινωνική οργάνωση που ονομάζεται σχολείο και τα μέλη της πρέπει να ακολουθούν συνειδητά στο πλαίσιο των καθηκόντων τους και αποτελούν ένα από τα βασικά τυπικά χαρακτηριστικά του γραφειοκρατικού μηχανισμού, του οργανωτικού μηχανισμού που χαρακτηρίζει σύμφωνα με το Max Weber τον τύπο της νόμιμης – ορθολογικής εξουσίας. Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι ένας από τους τύπους οργανωτικής μορφής του σχολείου διαμορφώνεται και αναπτύσσεται στη βάση αυτού του διοικητικού μηχανισμού³⁰⁹. Η σχολική γραφειοκρατία³¹⁰ περικλείει όλα τα βασικά γνωρίσματα της γραφειοκρατικής οργάνωσης.

Πρώτα απ' όλα την ιεραρχία. Η ιεραρχική δομή κατασκευάζει το εκπαιδευτικό σύστημα στο σύνολό του όσο και το μεμονωμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Σε κάθε περίπτωση το σύστημα οργανώνεται με πυραμιδοειδή τρόπο, στην πρώτη υπάρχει ο υπουργός (επιβάλλει νόμους και κανόνες), στο μεσαίο επίπεδο διαρθρώνονται οι περιφερειακές υπηρεσίες του υπουργείου και στη βάση του συστήματος βρίσκονται τα μεμονωμένα σχολικά ιδρύματα. Στη δεύτερη περίπτωση τα στοιχεία της ιεραρχίας περιλαμβάνουν το διευθυντή του σχολείου (εποπτεύει, κατευθύνει και ελέγχει όλες τις λειτουργίες τους σχολείου), στο μεσαίο επίπεδο έχουμε τους καθηγητές και στη βάση τους μαθητές και τις μαθήτριες. Δίπλα στους καθηγητές τοποθετείται το όποιο διοικητικό προσωπικό κατέχει το σχολείο (γραμματέας κλπ) και τέλος μπορεί να υπάρχουν οι επιστάτες, το φυλακτικό προσωπικό οι οποίοι αποτελούν τη βάση του διοικητικού

³⁰⁸ De Queiroz Jean- Manuel, *Το σχολείο και οι κοινωνιολογίες του*, Αθήνα, Δαρδανός, 2000, σσ 28-30.

³⁰⁹ Οι άλλοι τύποι αφορούν το μοντέλο του σχολείου ως σύστημα χαλαρά συνδεδεμένο, το σχολείο ως θεσμοθετημένη οργάνωση και τέλος την σχολική οργάνωση ως πολιτισμικό σύστημα, βλ Fisher Lorenzo., *Κοινωνιολογία του σχολείου*, (Μετ Σπυριδοπούλου Μ, Οικονομίδου Μ), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2003, σσ 219-227.

³¹⁰ Διακρίνεται στη **μηχανική γραφειοκρατία**, σύμφωνα με την οποία το σχολείο λειτουργεί ως μια μηχανή σχεδιασμένη να επιτελεί μια συγκεκριμένη λειτουργία με στόχο την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού στην οποία κάθε τμήμα του αποβλέπει και στην **επαγγελματική γραφειοκρατία**, σύμφωνα με την οποία τα καθήκοντα απαιτούν υψηλό επίπεδο τεχνικο-ειδικευμένων γνώσεων και μεγάλα περιθώρια προσωπικής πρωτοβουλίας και συνεπώς αυτονομίας. Η αντίληψη που υποστηρίζει το γραφειοκρατικό μοντέλο οργάνωσης του σχολείου θεωρεί ότι στο σχολείο συνυπάρχουν και τα δυο προαναφερόμενα μοντέλα.

προσωπικού με υποστηρικτικό ρόλο στις λειτουργίες και δραστηριότητες του σχολείου με ιεραρχικά υπεύθυνο κατ' αρχήν το διευθυντή του σχολείου και κατόπιν τον αναπληρωτή διευθυντή και τους υποδιευθυντές. Η πλέον προφανής πλευρά της ιεραρχικής οργάνωσης και διαχείρισης του εκπαιδευτικού συστήματος περιλαμβάνει τα προγράμματα σπουδών για τις διάφορες τάξεις αλλά και τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Με βάση αυτά προσδιορίζονται οι κύκλοι σπουδών, τα μαθήματα (βασικά – δευτερεύοντα) και οι διδακτικές ώρες. Οι προγραμματισμένες σχολικές βαθμίδες αποτελούν το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό του σχολείου, κυρίως με την έννοια του ρόλου που το σχολείο παίζει στην κοινωνία. Αυτό συμβαίνει γιατί το σχολικό πρόγραμμα είναι το κλειδί ενός συστήματος που βασίζεται στη θεσμοποιημένη παιδική ηλικία, στη διδασκαλία και την παρακολούθηση μαθημάτων μέσα στην τάξη. Το σχολικό πρόγραμμα δίνει δομή σε αυτά τα στοιχεία ενώνοντάς τα με ένα τρόπο αποφασιστικό για τη μοναδική επίδραση του σχολείου στους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και την κοινωνία. Η κεντρική ιδέα στην οποία στηρίζεται το σχολικό πρόγραμμα είναι απλή: η μάθηση πρέπει να γίνεται σταδιακά και πρέπει να υπάρχει κάποια εναρμόνιση των διαφόρων σταδίων της μάθησης. Αυτά τα στάδια και οι μεταξύ τους αρμονίες μπορούν να είναι διαφορετικές για κάθε άτομο. Τα σχολεία γίνονται ένα σύστημα το οποίο κατέχει το διεθνές μονοπώλιο της εισόδου στα διάφορα επαγγέλματα και στους κοινωνικούς και πολιτικούς ρόλους. Η οργάνωση σε τάξεις, η τυποποιημένη εξυπνάδα, οι δοκιμασίες επίδοσης, η προαγωγή μέσα στο σύστημα και το δίπλωμα για να βρει κανείς δουλειά ή να αποκτήσει συγκεκριμένα προσόντα που χρειάζονται για την εισαγωγή στην ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης δικαιώνονται από ένα σχολικό πρόγραμμα που καθορίζει την εσωτερική δομή και τις λειτουργίες του σχολείου αλλά και τις σχέσεις ανάμεσα στο σχολείο και τους άλλους θεσμούς.

Στο πλαίσιο της σχολικής γραφειοκρατίας συναντά κανείς τον αυστηρό καταμερισμό της εργασίας που αφορά τόσο στην επίσημα καθορισμένη οργάνωση του χρόνου (διδακτικές ώρες, διαλείμματα) όσο και του χώρου (γραφεία, αίθουσες διδασκαλίας, εργαστήρια, βιβλιοθήκες, γυμναστήρια κλπ). Τον ίδιο αυστηρό καταμερισμό εργασίας συναντά κανείς και στο ουσιαστικό μέρος της εκπαίδευσης, τη διδασκαλία. Κάθε καθηγητής δραστηριοποιείται σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο ή σε συναφή ομάδα μαθημάτων που διδάσκει για συγκεκριμένες ώρες σε μια καθορισμένη αίθουσα. Ένα τελευταίο γνώρισμα της σχολικής γραφειοκρατίας αφορά στην ομογενοποίηση των δραστηριοτήτων και του εκπαιδευτικού προϊόντος. Η διδακτέα ύλη των μαθημάτων και οι διδακτικές δραστηριότητες στα σχολεία τυποποιούνται στη βάση του αναλυτικού προγράμματος σπουδών και των διαφόρων σχολικών δραστηριοτήτων, επομένως τα δεδομένα που διαμορφώνονται συνεργούν στη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού προϊόντος όσο το δυνατόν πιο ομοιογενούς για τις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης, βαθμίδες μάθησης και κατευθύνσεις του σχολείου.

Η λειτουργία του σχολείου ως τυπικός οργανισμός αδυνατεί να συμβάλλει ικανοποιητικά στην πραγμάτωση των γνωστικών, ψυχοσυναισθηματικών και κοινωνικο-πολιτισμικών διαφερόντων και αναγκών των μαθητών αφού τυποποιούνται κοινωνικές σχέσεις και κοινωνικοί ρόλοι σε αυτό το μοντέλο σχολικής οργάνωσης και παραμερίζεται η έκφραση και ικανοποίηση τους.

Το σχολείο μπορεί να θεωρηθεί ως σύστημα για δύο ουσιαστικούς λόγους. Ο πρώτος λόγος σχετίζεται με το ότι έχει αναγνωρίσιμα συστήματα, όπως είναι οι ομάδες μαθητών, οι εκπαιδευτικοί, ο σύλλογος διδασκόντων. Ο δεύτερος τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι ως χώρος με διάφορες μεταβλητές βρίσκεται σε επικοινωνία, αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση με άλλα κοινωνικά συστήματα.

Το σχολείο κινείται μεταξύ δύο πόλων, αυτού που θέτει στο κέντρο την ανάπτυξη του παιδιού και εκείνου που προβάλλει τις κοινωνικές απαιτήσεις. Αυτό που έχει σήμερα κυριαρχήσει είναι το κοινωνιοκεντρικά προσανατολισμένο σχολείο, ενώ σήμερα παρατηρείται η τάση το σχολείο να αντιμετωπίζει τον μαθητή ως ενεργό υποκείμενο. Αυτή η στροφή οφείλεται στο κίνημα της παιδαγωγικής μεταρρύθμισης και έχει το σύνθημα «πρώτα ο μαθητής»³¹¹ Στις βασικές λειτουργίες που επιτελεί το σχολείο, στις δυτικές κοινωνίες μεταξύ των οποίων και η χώρα μας, περιλαμβάνονται³¹²:

- **η φύλαξη και προστασία των παιδιών.** Αφορά στην υποχρέωση του σχολείου να διαφυλάττει τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα των παιδιών³¹³.

- **Η λειτουργία παροχής προσόντων και εξειδίκευσης.** Αφορά στις γνώσεις καθώς και τις ικανότητες και δεξιότητες που το σχολείο παρέχει στο μαθητή για την ανάπτυξη του γνωστικού-νοητικού του επιπέδου όσο και για τη μελλοντική του απασχόληση.

- **Η ιδεολογική – νομιμοποιητική λειτουργία.**

Το σχολείο μεταδίδει και αναπαράγει την ιδεολογία της κυρίαρχης αστικής τάξης ως ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους³¹⁴. Με την κοινωνικοποίηση του μαθητικού πληθυσμού με αξίες, αρχές, κανόνες και πρακτικές της κυρίαρχης αστικής ιδεολογίας το σχολείο διασφαλίζει τη διατήρηση της ενότητας, της συνοχής και της συνέχειας του κοινωνικού σχηματισμού νομιμοποιώντας έτσι το υφιστάμενο ιδεολογικοπολιτικό σύστημα αξιών, αποβλέποντας στη νομιμοποίησή του στις ατομικές συνειδήσεις και των ίδιων των μαθητών.

Η υποταγή στην άρχουσα πολιτική ιδεολογία, στην περίπτωση του σχολείου, λειτουργεί

³¹¹ Συλλογικό, *Συμβολή στην κριτική του σύγχρονου σχολείου μέσα από το φως των απόψεων του Ivan Illich*, Αθήνα, bob (χ. χ), σσ 4-5.

³¹² Συλλογικό, *ό. π.*, σσ 13-14.

³¹³ Η ανάγκη επίβλεψης των παιδιών, από δυο έως επτά ετών, της εργατικής τάξης ώστε αυτή να αυξήσει το εισόδημά της πρωτοπαρουσιάστηκε στην εκβιομηχανισμένη Αγγλία του 19^{ου} αιώνα βλ σχετικά Husen Torsten., *Η αμφισβήτηση του σχολείου, Μια συγκριτική μελέτη για το σχολείο και το μέλλον του στις δυτικές κοινωνίες*, Αθήνα, Προτάσεις, 1991, σσ 62-68.

³¹⁴ Άλτουσέρ Λ., (1999) *Θέσεις*, Μετ Γιαταγάνας Ξ, Αθήνα, Θεμέλιο, σσ 73-74 και 93-95.

έμμεσα με την πειθώ που ασκεί ο ιδεολογικός σχολικός μηχανισμός (επιλογή μαθημάτων, περιεχόμενο προγράμματος σπουδών, σχολικές δραστηριότητες –εκδηλώσεις κλπ) μέσω των οργάνων του (δασκάλων, εκπαιδευτικών). Οι όποιες αντιδράσεις, αντιρρήσεις, αμφισβητήσεις του διδακτικού προσωπικού στο σχολικό σύστημα απλώς επιβεβαιώνουν τον κανόνα που επικρατεί και αναδεικνύουν τη « σχετική αυτονομία» της εκπαίδευσης. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται η μαρξιστική ανάλυση της εκπαίδευσης που, θεωρεί ότι η εκπαίδευση συμβάλλει στην αναπαραγωγή ή τη διατήρηση του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος και σύμφωνα με το έργο των Bowles και Gintis, « Η εκπαίδευση στην καπιταλιστική Αμερική», το εκπαιδευτικό σύστημα είναι αναπόσπαστο στοιχείο της αναπαραγωγής της κυρίαρχης ταξικής δομής της κοινωνίας.³¹⁵ Ο De Queiroz Jean- Manuel ισχυρίζεται³¹⁶ ότι η σχολική και οικογενειακή κοινωνικοποίηση μέσα από τις αντιθέσεις τους λειτουργούν στην πραγματικότητα συμπληρωματικά και διασφαλίζουν την κοινωνική αναπαραγωγή μέσω της σχολικής φοίτησης. Ο πραγματικός πρωταγωνιστής αυτής της κατάστασης που διαμορφώνεται στη σύγχρονη εποχή δεν είναι άλλος από το κράτος. Η αναπαραγωγή που διασφαλίζει μέσω της σχολειοποίησης ταυτίζεται με αυτή των γενικών συνθηκών οι οποίες απαιτούνται από την οικονομική και πολιτική δομή. Έτσι το σχολείο κατασκευάζει ένα τύπο προσωπικότητας. Το παιδί που φοιτάει στο σχολείο μαθαίνει να ξεχωρίζει δυο πράγματα. Πρώτον, τη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής που οι κοινωνικές σχέσεις εκφράζονται κυρίως μέσα από το συναίσθημα και δεύτερον τη δημόσια σφαίρα για την οποία διαμορφώνει την αντίληψη ότι οι κοινωνικοί δεσμοί υπακούουν σε νόμους απρόσωπους και απόμακρους. Με τον τρόπο αυτό το σχολείο εξασφαλίζει την κοινωνική συνοχή στις επιμέρους εκφάνσεις του κατασκευάζοντας συνειδήσεις που εντάσσονται στο δημοκρατικό έθνος –κράτος, προικοδοτεί τους μαθητές με ένα βασικό επίπεδο μόρφωσης που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της βιομηχανικής κοινωνίας και παράλληλα συνεισφέρει στην παραγωγή ενός μικρού αριθμού επιστημόνων, τεχνοκρατών και εξειδικευμένων επαγγελματιών. Η ορθολογική και αξιοκρατική αυτή οργάνωση της γνώσης και συνολικά της εκπαιδευτικής λειτουργίας, αποκρύβει το λανθάνον κοινωνικό της περιεχόμενο και τις ταξικές κοινωνικές σχέσεις εξουσίας³¹⁷.

• Η επιλεκτική λειτουργία του σχολείου.

Το σχολείο κρίνει, αξιολογεί και επιλέγει, στη βάση της σχολικής επίδοσης και των διαπιστωτικών διαδικασιών μάθησης τους/τις μαθητές/τριες που θα επιλεγούν για συνέχιση των ακαδημαϊκών σπουδών ή τη διοχέτευση τους στην αγορά εργασίας. Η αξιολογική κλίμακα του σχολείου που χρησιμοποιείται στις διάφορες σχολικές διαδικασίες (προφορική εξέταση, γραπτές δοκιμασίες, διαγωνίσματα, εξετάσεις), ουσιαστικά ταξινομεί τους μαθητές σε μια κλίμακα

³¹⁵ Blackledge D, Hunt B., *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Έκφραση, 1995, σσ 182-238..

³¹⁶ De Queiroz Jean- Manuel, ό. π, σσ 120-123.

³¹⁷ Μηλιός Γ., *Εκπαίδευση και εξουσία, κριτική της καπιταλιστικής εκπαίδευσης*, Αθήνα, Θεωρία, 1996, σσ 90-97.

ιεραρχίας (« κακός, μέτριος, καλός, πολύ καλός ,άριστος μαθητής») η οποία αναπαράγει τη διαστρωμάτωση της κοινωνίας στις διάφορες κοινωνικές τάξεις. Παράλληλα αποκρύβει τον ιδεολογικό ρόλο της ταξικής προέλευσης της εκπαιδευτικής λειτουργίας και τον κοινωνικό ρόλο της επιλογής³¹⁸. Η απονομή τίτλων σπουδών που το σχολείο χορηγεί στους μαθητές/τριες προσδίδει σε αυτούς την ανάλογη θέση στο κοινωνικό σύστημα, αποδίδοντας τους ουσιαστικά κοινωνική δύναμη, εξουσία, γόητρο και κύρος.

Συνοπτικά, μπορούμε να πούμε ότι **ο θεσμός της εκπαίδευσης στις δυτικές κοινωνίες, μέσω:** της καθαρά επιστημονικής λειτουργίας του δηλαδή, της συστηματικής μετάδοσης γνώσεων, της οικονομικής λειτουργίας του δηλαδή, της προετοιμασίας των νέων για την εξάσκηση συγκεκριμένου επαγγέλματος, της « κοινωνικής » ή « συμβολικής» λειτουργίας του δηλαδή, της απονομής πτυχίων και κοινωνικού γοήτρου και της πολιτισμικής λειτουργίας του δηλαδή, της μετάδοσης καθιερωμένων εθνικών και ηθικών αξιών, **ασκεί διπλή επίδραση στη δομή των σύγχρονων κοινωνιών.**

Επίδραση συντηρητική γιατί ευνοεί την είσοδο στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις (ιδίως στην κοινωνική και πνευματική ηγεσία) των νέων που προέρχονται από τους κόλπους της και ενισχύει τη διατήρηση των παραδοσιακών αξιών και τη διαμόρφωση προσωπικοτήτων σύμφωνα με τα παραδεκτά πρότυπα και ιδεώδη.

Επίδραση προοδευτική εφόσον ευνοεί τη δημιουργία νέων ηγετικών ομάδων (με την έννοια ότι αυτές οι νέες ηγετικές ομάδες δεν προέρχονται από οικογένειες καθιερωμένης πολιτικής ,κοινωνικοοικονομικής και πνευματικής ηγεσίας) και οδηγεί, μέσω της προώθησης της επιστημονικής έρευνας, σε νέες ανακαλύψεις οι οποίες με τη σειρά τους αλλάζουν τις καθιερωμένες μορφές της τεχνολογίας και με τον καιρό και τις αξίες και τα ήθη.

Μια άλλη εκδοχή για το ρόλο της εκπαίδευσης , σύμφωνα με τον Ρέιμερ³¹⁹ είναι η άποψη ότι η σχολική εκπαίδευση αποτελεί μια κοινωνική τελετουργία που γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ κοινωνικής θεωρίας και πρακτικής ή αλλιώς μεταξύ ιδεολογίας και πραγματικότητας, όπως ακριβώς συμβαίνει με τη συμμετοχή στις τελετές της Εκκλησίας που αμβλύνει το κενό μεταξύ της χριστιανικής διδασκαλίας και της πρακτικής της θρησκείας.

Ας δούμε παρακάτω πώς η εκπαίδευση εξυπηρετεί τη σχέση ιδεολογίας και πραγματικότητας.³²⁰

Πρώτα απ' όλα είναι **η ιδεολογία της ισότητας** ευκαιριών για όλους. Σύμφωνα με αυτήν την ιδεολογία υπάρχουν ίσες ευκαιρίες για κάθε άνθρωπο ώστε να πετύχει οτιδήποτε του υπαγορεύουν οι φιλοδοξίες του και του επιτρέπουν οι ικανότητές του. Η ιδεολογία αυτή

³¹⁸ Κάτσικας Χ, Καββαδίας Κ.Γ., *Η ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000 εκπαιδευτικοί ,μαθητές και σχολική πραγματικότητα*, Αθήνα, Gutenberg,1996, σσ 158-159.

³¹⁹ Ρέιμερ Ε.,ό.π σελ 55.

³²⁰ Ρέιμερ Ε.,ό.π σελ 56-66.

υποστηρίζει ότι όλες οι βαθμίδες της εκπαίδευσης και οι κλάδοι της σχολικής εκπαίδευσης είναι ανοιχτοί για όλους και πώς η πρόοδος των μαθητών εξαρτάται αποκλειστικά από το μυαλό τους και την αφοσίωσή τους στις σπουδές. Η πραγματικότητα είναι πως όλη αυτή η προαγωγή γίνεται μέσα από αλληπάλληλους ανταγωνισμούς, ματαιώσεις και χρονοβόρες διαδικασίες και για να φτάσει κανείς στην ανώτερη βαθμίδα δεν εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από τα προσωπικά του προσόντα, αλλά και από το αν προϋπάρχει μορφωτικό και κοινωνικό κεφάλαιο που συμβάλλουν καθοριστικά σε αποφάσεις και επιλογές που συναρτώνται με αυτήν την εξελικτική διαδικασία. Σε ότι αφορά την **ιδεολογία της ελευθερίας** η δημοκρατική διαδικασία στο σχολείο και στην κοινωνία βοηθά τους ανθρώπους να δεχθούν την απόσταση ανάμεσα στην ιδέα της ελευθερίας και την πραγματικότητα της κυριαρχίας και της καταπίεσης. Σχετικά με την **ιδεολογία της προόδου** δεχόμαστε πως η κατάστασή μας βελτιώνεται και θα συνεχίσει να βελτιώνεται χωρίς να μεσολαβεί η ύπαρξη κάποιου περιορισμού που θα αποτελέσει σοβαρό εμπόδιο στο βαθμό ή την έκταση των μελλοντικών βελτιώσεων. Η πραγματικότητα όμως είναι ότι οι ανακαλύψεις και οι εφευρέσεις του παρελθόντος είναι που μας έφεραν στη σημερινή κρίσιμη κατάσταση που βιώνουμε σε πολλές πτυχές της ζωής μας (ελλιπής διατροφή του πληθυσμού, φτώχεια στην ανθρωπότητα, περιβαλλοντολογικά προβλήματα). Το σχολείο μέσα από την τελετουργία της ανανέωσης των σχολικών προγραμμάτων, με τη ψευδαίσθηση ότι η γνώση πρέπει να είναι σύγχρονη προκειμένου να έχει αξία, σκεπάζει τη γύμνια του μύθου της προόδου.

Τέλος, η **ιδεολογία της αποδοτικότητας** είναι πως ο σύγχρονος άνθρωπος έχει λύσει τα προβλήματα της παραγωγής αγαθών με τα μέσα μια αποτελεσματικής οργάνωσης, και πως οι άλλοι άνθρωποι μπορούν να κάνουν το ίδιο, και τα περισσότερα από τα προβλήματα του ανθρώπου που εξακολουθούν να υπάρχουν μπορούν να λυθούν με μια παρόμοια αντιμετώπιση. Με ποιο τρόπο οι αντιφάσεις μεταξύ ιδεολογίας και πραγματικών γεγονότων κρατούνται μακριά και δεν ταράζουν την κοινή συνείδηση; Σύμφωνα με τον Ρεϊμερ αυτό γίνεται κατορθωτό με την τελετουργία της δραστηριότητας. Τα σχολεία επομένως αποτελούν εκείνους τους χώρους που κρατούν τα παιδιά απασχολημένα για να μην μπορούν να σκέφτονται. Περισσότερα μαθήματα, περισσότερα διπλώματα, περισσότερες δραστηριότητες, περισσότερες εγγραφές. Τα σχολεία πέτυχαν στην τελετουργικότητα της παιδείας γιατί υπηρετούν κοινωνίες αφοσιωμένες στην κατανάλωση, που έχει σαν προϋπόθεση ότι ο άνθρωπος θέλει κυρίως να καταναλώνει και προκειμένου να συμβεί αυτό πρέπει να συνδεθεί με την άλλη πλευρά την παραγωγή. Σύμφωνα με τον Ίλιτς (Illich) το σχολείο εξαγιάζει το θέμα της προόδου στη βάση τεσσάρων μύθων³²¹ που είναι :

³²¹ Illich Ivan., *Κοινωνία χωρίς σχολεία*, γ' έκδοση, Αθήνα, Βέργος, 1976, σσ 51-60.

- Ο μύθος των θεσμοποιημένων αξιών. Σύμφωνα με αυτόν το σχολείο προωθεί τη ψευδαίσθηση της ατέρμονης κατανάλωσης. Η διδασκαλία είναι αυτή που παράγει τη μάθηση, τα σχολεία την ανάγκη για εκπαίδευση. Η μάθηση είναι αποτέλεσμα της παρακολούθησης και το επίπεδο της αυξάνει ανάλογα με το ποσόν των πληροφοριών και των γνώσεων που αυξάνει. Επομένως το σχολείο υπάρχει επειδή δημιουργεί την αναγκαία ζήτηση. Στην πραγματικότητα η μάθηση αποτελεί ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία έχει τη μικρότερη ανάγκη χειρισμού από τρίτους, και είναι ο αποτέλεσμα ανεμπόδιστης συμμετοχής του ανθρώπου σε μια δραστηριότητα που αποτελεί υπόθεση προσωπικής συνειδητής ανάπτυξης ,προσωπικού σχεδιασμού ,χειρισμού και υλοποίησης.

- Ο μύθος του μετρήσιμου των αξιών. Το σχολείο κατηχεί τους μαθητές σε έναν κόσμο όπου όλα είναι δυνατόν να μετρηθούν, ακόμη και η φαντασία, ακόμη και η ίδια η ανθρώπινη ύπαρξη. Στην πραγματικότητα η ανθρώπινη ανάπτυξη δεν είναι μια μετρήσιμη οντότητα, δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί στη βάση κάποιου απόλυτα αντικειμενικού κριτηρίου. Οι άνθρωποι μέσα από το σχολείο μαθαίνουν ότι οι αξίες μπορούν να παραχθούν και να μετρηθούν και οφείλουν να αποδεχθούν τις διάφορες διαβαθμίσεις κλίμακας που ισχύουν. Τα προσωπικά επιτεύγματα όμως δεν μπορούν να συγκριθούν με σημείο αναφοράς και κριτήριο τις επιτυχίες οποιουδήποτε τρίτου.

- Ο μύθος της συσκευασίας των αξιών. Το σχολείο πουλάει σειρές μαθημάτων –αγαθά τα οποία παράγονται με την ίδια διαδικασία και δομή με την οποία παράγεται κάθε άλλο προϊόν παραγωγής. Ο δάσκαλος ως ένας άλλος έμπορος διανέμει το έτοιμο προϊόν στον καταναλωτή – μαθητή στη βάση επιστημονικά και συστηματικά μελετημένων και σχεδιασμένων καταστάσεων τόσο για το προϊόν όσο και για το μαθητή. Η πραγματικότητα που καθορίζει αυτό το μύθο στηρίζεται στην κοινή αντίληψη που υιοθετεί τη θέση ότι κάποιος οφείλει να καθορίσει τι πρέπει να μάθει ο μαθητής και τότε να το μάθει. Βεβαίως όσοι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι αποτελούν θύματα μιας τέτοιου είδους χειραγώγησης αρχίζουν να αντιδρούν και να αντιστέκονται.

- Ο μύθος της αυτό-παρατεινόμενης προόδου. Το σχολείο διδάσκει την εξέλιξη και πρόοδο του μαθητή σε ολοένα και ανώτερα επίπεδα. Το σχολείο πιέζει το μαθητή σε μια ανταγωνιστική κατανάλωση σε κύκλους σπουδών αναδεικνύοντας την αξία της ατομικής επιτυχίας, της αναρρίχησης, των ατομικών προσπαθειών και κατακτήσεων που υπολογίζεται με τις ώρες εκπαίδευσης και μάθησης που ο μαθητής καταναλώνει. Τα σχολικά προγράμματα οφείλουν να εκσυγχρονίζονται και να ακολουθούν τις σύγχρονες επιταγές των επιστημών, τη ζήτηση για το πλέον πρόσφατο ,το πλέον σύγχρονο και επίκαιρο μαθησιακό «προϊόν». Η πραγματικότητα είναι ότι η απορρόφηση σχολικών γνώσεων στη βάση σύγχρονων και

επίκαιρων σχολικών προγραμμάτων στη λογική της ατέρμονης προόδου δε συνοδεύεται πάντα από την ανάλογη ωριμότητα ούτε και από μια ανάλογη εργασιακή απασχόληση, επαγγελματική καριέρα και επιτυχία, επομένως και προσωπική ικανοποίηση.

I. Ο « παράγοντας δάσκαλος ».

Σύμφωνα με τον Ρεϊμερ E³²², ο ρόλος του δασκάλου στο σχολείο είναι τριπλός. Συνδυάζει το λειτούργημα του διαιτητή, του δικαστή και του συμβούλου. **Ο δάσκαλος σαν διαιτητής** αποφασίζει τις σωστές και λανθασμένες απαντήσεις, βαθμολογεί και αποφασίζει σχετικά με την προαγωγή. **Ο δάσκαλος σαν δικαστής** δημιουργεί την ενοχή σε όσους μαθητές αντιγράφουν στις εξετάσεις, παραμελούν τη μελέτη τους ή με κάθε τρόπο παραβαίνουν τους κανόνες του σχολείου. **Σαν σύμβουλος ο δάσκαλος** ακούει δικαιολογίες για τις αποτυχίες που αναφέρονται είτε στα ακαδημαϊκά είτε στα ηθικά κριτήρια και συμβουλεύει το μαθητή σχετικά με τις επιλογές που θα κάνει και μέσα στο σχολείο και έξω. Ο Ρεϊμερ βασιζόμενος σε αυτή την περιγραφή για το ρόλο του εκπαιδευτικού στο σχολείο, υπογραμμίζει την απεριόριστη εξουσία του δασκάλου έναντι του μαθητή του. Όπως στην περίπτωση του ατόμου που είναι παράλληλα αστυνομικός, δικαστής και συνήγορος ή του ανθρώπου που έχει το ρόλο του προπονητή, του διαιτητή και του αθλητικού επίτροπου ή ακόμα εκείνου που κατέχει το ρόλο του αγοραστή, του οικονομικού συμβούλου, του εμπειρογνώμονα. Ο μαθητής στην κατάσταση που βρίσκεται στο σχολείο είναι αβοήθητος σε αντίθεση με το δάσκαλο που είναι παντοδύναμος και πανίσχυρος. Σύμφωνα με τον Ίλλιτς (Illich Ivan),³²³ το σχολείο κάνει το δάσκαλο να στηρίζει την εξουσία του σε τρεις ρόλους: **Ο δάσκαλος- φύλακας** είναι αυτός που επιβλέπει την τήρηση των κανόνων και ρυθμίζει τις πολύπλοκες λεπτομέρειες της μύησης στη ζωή. Είναι αυτός που βάζει τα πλαίσια για την απόκτηση κάποιας ειδικότητας εκπαιδεύοντας τους μαθητές σε μερικές βασικές ρουτίνες.

Ο δάσκαλος- κήρυκας υποκαθιστά τους γονείς, το θεό ή το κράτος. Καθοδηγεί το μαθητή για το τι είναι σωστό ή λάθος, όχι μόνο για το σχολείο, αλλά και γενικότερα μέσα στην κοινωνία. **Ο δάσκαλος-θεραπευτής** αισθάνεται εξουσιοδοτημένος να ερευνήσει την προσωπική ζωή του μαθητή του για να τον βοηθήσει να ωριμάσει ως άνθρωπος. Όταν όμως η λειτουργία αυτή ασκείται από κάποιον που είναι ταυτόχρονα φύλακας και κήρυκας σημαίνει συνήθως ότι υποβάλλεται ο μαθητής σε έναν πειθαναγκασμό σχετικά με την έννοια που έχει για την αλήθεια για το καλό ή το κακό. Ο Ίλλιτς υποστηρίζει ότι οι δάσκαλοι δεν είναι βεβαίως οι μόνοι επαγγελματίες που προσφέρουν θεραπεία. Οι ψυχίατροι, οι κοινωνικοί λειτουργοί ακόμα και οι δικηγόροι βοηθούν τους πελάτες τους να αποφασίσουν να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους

³²² Ρεϊμερ E., ό. π σελ 46-47 .

³²³ Illich Ivan., ό. π σελ 48.

και τελικά να μάθουν από αυτό. Η κοινή λογική λέει ότι οι επαγγελματίες αυτοί οφείλουν να αποφεύγουν να επιβάλλουν τη γνώμη τους για το καλό ή το κακό ή να εξαναγκάσουν τον άλλον να δεχθεί τη συμβουλή τους. Οι δάσκαλοι και οι ιερείς είναι οι μόνοι επαγγελματίες που εκτός από το γεγονός ότι κηρύττουν σε ένα εξαναγκασμένο ακροατήριο αισθάνονται ότι έχουν το δικαίωμα να ανακατεύονται στις ιδιωτικές υποθέσεις των πελατών τους. Ο Husen Torsten υποστηρίζει ότι ο εκπαιδευτικός εκπληρώνει τρεις ρόλους³²⁴. Κατ' αρχήν είναι ο οργανωτής των μαθησιακών ευκαιριών για κάθε μαθητή, κατά δεύτερο λόγο καθοδηγεί τη διαδικασία της μάθησης και επομένως το έργο του είναι συνεχές και συστηματικό και τρίτον ελέγχει τα αποτελέσματα της μάθησης. Η ισορροπία ανάμεσα στα τρία καθήκοντα που καλείται να εκπληρώσει ο εκπαιδευτικός καθορίζει το ρόλο του. Περίοπτη θέση σε διλημματικές καταστάσεις που αφορούν στο ρόλο του εκπαιδευτικού κατέχει το συγκρουσιακό πρόβλημα που ανακύπτει ανάμεσα στο ρόλο του κριτή και του αξιολογητή που του ανατίθεται από την κοινωνία και το ρόλο του φίλου που δείχνει κατανόηση και καθοδήγηση.

Ο Daring-Hammond και οι συνεργάτες του³²⁵ αναφορικά με το ρόλο των δασκάλων διαμορφώνουν μια τυπολογία της εκπαιδευτικής λειτουργίας η οποία μπορεί να παρουσιάζει τέσσερις εκδοχές –οι οποίες λειτουργούν μάλλον ως αρχέτυπα και λιγότερο στον πραγματικό κόσμο- χωρίς να αποκλείει η μία την άλλη. Κάθε εκδοχή μπορεί να αφορά κάποιους εκπαιδευτικούς περισσότερο από άλλους και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται άλλοτε σαν εργαζόμενοι ή εργάτες και άλλες φορές σαν επαγγελματίες ή καλλιτέχνες .

Εκδοχή πρώτη : Η διδασκαλία θεωρείται σαν εργασία. Ο δάσκαλος είναι επιφορτισμένος να φέρει σε πέρας το πρόγραμμα σπουδών που αφορά στην οργάνωση και λειτουργία των σχολείων.

Εκδοχή δεύτερη: Η διδασκαλία θεωρείται σαν επιτήδευμα (métier). Η εκπαίδευση επομένως καλύπτει ένα σύνολο εξειδικευμένων τεχνικών και τον έλεγχό τους που ο εκπαιδευτικός είναι επιφορτισμένος να φέρει σε πέρας.

Εκδοχή τρίτη: Η διδασκαλία θεωρείται σαν επάγγελμα(profession). Ο εκπαιδευτικός οφείλει να κατέχει ένα σύνολο θεωρητικών γνώσεων και τεχνικών ,ειδικευμένων τις οποίες πρέπει να γνωρίζει καθώς και σε ποια στιγμή πρέπει να τις εφαρμόσει.

Εκδοχή τέταρτη : Η διδασκαλία θεωρείται σαν μια τέχνη. Στη βάση αυτής της θεώρησης απαιτείται από τον εκπαιδευτικό να κατέχει γνώσεις και ικανότητες, αλλά επίσης ένα σύνολο από προσωπικές αρετές, καλά καθορισμένες και μοναδικές. Οι τεχνικές με τις οποίες θα υλοποιήσουν τη διδασκαλία θα μπορούν να είναι πρωτότυπες, αποκλειστικές , μη προβλέψιμες.

³²⁴ Husen Torsten., ό. π, σελ 229.

³²⁵ Γιαννακάκη Κ. Πασχαλιά., *Ο εκπαιδευτικός διαμεσολαβητής, οι σχέσεις του στο σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, Κοινωνιολογία του εκπαιδευτικού*, Αθήνα, Βασδέκη Κυριακή, 1997,σσ 193-268.

Ο Trinquier P δίνει μια άλλη τυπολογία, σύμφωνα με την οποία το επάγγελμα του εκπαιδευτικού εμπεριέχει μια τριπλή επιλογή. Αυτή του εργάτη ,του τεχνίτη και του καλλιτέχνη. Ο εργάτης είναι αυτός που θα αποκτήσει σιγά –σιγά μια κάποια πρακτική δεξιότητα .Η εμπειρία και η θέληση θα τον καταστήσουν έναν τεχνίτη. Ο τεχνίτης είναι ο υπεύθυνος δημιουργός μιας προσπάθειας ,ενός έργου. Ο τεχνίτης ξεπερνά το αρχικό στάδιο του εργάτη βάζοντας όλες τις διανοητικές λειτουργίες στην υπηρεσία του επαγγέλματος. Εμπλέκει συγχρόνως δημιουργία και υπευθυνότητα. Ο τεχνίτης δημιουργεί ένα έργο τέχνης και η παιδαγωγική από μια άποψη είναι κι αυτή μια τέχνη. Ο καλλιτέχνης είναι εκείνο το πρόσωπο που μετατρέπει με τη δύναμη της προσωπικότητάς του τη θέση των πραγμάτων αισθητικά και διανοητικά. Η υλοποίηση αυτής της επιλογής αποτελεί επίτευγμα μάλλον πολύ δύσκολο στη συνάντησή της με την παιδαγωγική.

Ο Hammoun H διαβλέπει μια διττή συμπεριφορά στο πρόσωπο του εκπαιδευτικού στην κωμωδία που είναι η πράξη της διδασκαλίας. Υποστηρίζει ότι ο εκπαιδευτικός από τη δομή του προσώπου και τις θεμελιώδεις εμπλοκές της διαδικασίας διδάσκω-μαθαίνω είναι καταδικασμένος να παίζει μια κωμωδία προορισμένη να καλύψει αυτό που του είναι αδύνατο να αποκαλύψει από τον πραγματικό του εαυτό, χωρίς να προκαλέσει μια αφόρητη αμφισβήτηση. Είναι ένα υποκριτής ,ένας προσποιητής της αλήθειας (faux-semblant) ,σύμφωνα με τους όρους του Goffman, που οφείλει να κρύψει τις ατέλειες του, γιατί οφείλει στα μάτια των μαθητών του να είναι ιδανικός. Ο εκπαιδευτικός σε ρόλο ηθοποιού γιατί πώς γίνεται, χωρίς καμία αναφορά στη θεατροποίηση, να εξηγήσει κανείς και να καταλάβει την αντίφαση μέσα στην οποία μπαίνει κάποιος που είναι εκπαιδευτικός που από τη μια μεριά σε επίπεδο ιδεολογικό, πολιτικό και συνδικαλιστικό συμφωνεί σε μια γενναϊόδωρη ιδέα για την εκπαίδευση ,ενώ σε πρακτικό επίπεδο έχει μια συμπεριφορά ελάχιστα ευνοϊκή για την αυτονόμηση των μαθητών του; Πώς ακόμα μπορεί να εξηγήσει κάποιος τη στάση εκπαιδευτικών που μόνο ως άλλοι ηθοποιοί θα μπορούσαν να εξηγήσουν την περίπτωση εκείνη που εφαρμόζουν στους μαθητές του ,αυτό για το οποίο οι ίδιοι παραπονούνται για τη διοίκηση (αυστηρότητα, σχολαστικότητα, μη σεβασμός υποχρεώσεων κλπ);

Βιώνουμε μια έντονη περίοδο αλλαγών και κινητικότητας ,στην τεχνολογία, τις εφαρμογές της στην καθημερινή ζωή, τις πολιτικές, την εργασία. Πέρασαμε από ένα πολιτισμό που θεωρούσε αξία τη σταθερότητα σε έναν πολιτισμό που θεωρεί αξία του την κινητικότητα. Ζούμε πλέον σε κοινωνίες οι οποίες παρέχουν τα μέσα, τις δυνατότητες για ην ικανοποίηση των επιθυμιών με άμεσους και γρήγορους ρυθμούς και επιπλέον σε κοινωνίες που ισχυροποιούν τη δημιουργία νέων επιθυμιών. Ο εκπαιδευτικός με το να είναι διαμεσολαβητής του ατομικού και του κοινωνικού βρίσκεται στο κέντρο των κοινωνικών ,σχολικών αλλά και προσωπικών αντιφάσεων. Γίνεται ο πρωταγωνιστής σε αυτόν τον κόσμο της αέναης αλλαγής των πάντων. Γίνεται διαμεσολαβητής αντιφάσεων μέσα από τη δουλειά του και τη δράση του. Είναι

αποτελεσματικός ο εκπαιδευτικός αν η δράση του ικανοποιεί μία από τις ανάγκες του, αλλά το κίνητρο αυτής της ικανοποίησης συνδέεται με το αντικείμενο των μελών του κοινωνικού συνόλου. Είναι τελικά αποτελεσματικός ο εκπαιδευτικός αν ο μαθητής έδωσε ένα λογικό νόημα στη δράση³²⁶ του προς το οποίο προσανατολίζεται η δραστηριότητά³²⁷ του, αλλιώς αυτή η δράση μένει μετέωρη.

Οι προσωπικές αντιφάσεις τις οποίες ζει και βιώνει ο εκπαιδευτικός αφορούν πρώτα απ' όλα τις αντιφάσεις και τις συγκρούσεις οι οποίες διαπερνούν την καθημερινότητά του. Από τη μια να ζει σε μια κοινωνία άνιση, άδικη και αναξιοκρατική και από την άλλη να διδάσκει και να απαιτεί την ισότητα, τη δικαιοσύνη και την αξιοκρατία. Ο εκπαιδευτικός φαίνεται να αντιμετωπίζει περίπλοκες καταστάσεις στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού του λειτουργήματος, καταστάσεις που τον φέρνουν σε μια έντονη αντίφαση με τον εαυτό του. Αυτό που είναι και αυτό που κάνει δεν ταυτίζονται σε κάθε περίπτωση με αυτά που συμβαίνουν στην τάξη. Είναι υποχρεωμένος πολλές φορές να κάνει και να πει πράγματα για τα οποία δεν συμφωνεί. Ακόμα, βρίσκεται σε αντίφαση με τις δημοκρατικές αρχές που πιστεύει και διδάσκει. Κάθε φορά που διασαλεύεται η αρμονία στην τάξη, μεταμφιέζει την αλήθεια και προσπαθεί να επιβάλλει την εξουσία του για να επιβιώσει. Οι αντιφάσεις βέβαια μπορεί να χαρακτηρίζουν και τις σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους γονείς των μαθητών καθώς και τις σχέσεις του με το επαγγελματικό σωματείο. Ο εκπαιδευτικός στο πλαίσιο του λειτουργήματός του οφείλει να μεταδώσει γνώσεις θεωρητικές και να διδάξει πρακτικές δεξιότητες, αλλά παράλληλα να αξιολογήσει, να κατηγοριοποιήσει και να κατατάξει το μαθητικό δυναμικό. Αποτελεί, είτε το αποδέχεται είτε το αρνείται, το διαμεσολαβητικό στοιχείο του εκπαιδευτικού συστήματος (επιλεκτική λειτουργία) για την διαιώνιση των κοινωνικών ανισοτήτων στο χώρο του σχολείου.³²⁸ Τα ζητήματα που σχετίζονται με τη θέση και το ρόλο του εκπαιδευτικού στο σχολείο και τα οποία επηρεάζουν, όπως είναι λογικό, τις επαγγελματικές του σχέσεις είναι πολλά και διάφορα που η διεξοδική τους ανάλυση υπερβαίνει τις ανάγκες της παρούσας μελέτης. Οφείλουμε όμως να υπογραμμίσουμε ενδεικτικά τα πλέον σοβαρά, για την ανάδειξη μιας συνολικής εκτίμησης του θέματος όπως είναι οικονομικές απολαβές, σχέσεις με τη διοικητική ιεραρχία, επιμόρφωση, ατομική αξιολόγηση, αξιολόγηση των μαθητών και του εκπαιδευτικού έργου, παιδαγωγική αυτονομία, επαγγελματικό κύρος-γόητρο.

II. Ο « παράγοντας μαθητής ».

³²⁶ Σύμφωνα με τον Leontiev μια δράση είναι: “μια διαδικασία της οποίας το κίνητρο δεν συμπίπτει με το αντικείμενό της (δηλαδή με αυτό στο οποίο στοχεύει), αλλά ανήκει στη δραστηριότητα, μέσα στην οποία ανήκει η θεωρούμενη δράση”.

³²⁷ Σύμφωνα με τον Leontiev δραστηριότητα είναι: “διαδικασίες (εγχειρήματα) που χαρακτηρίζονται ψυχολογικά από το γεγονός ότι αυτό προς το οποίο τείνουν στο σύνολό τους (το αντικείμενό τους) συμπίπτει πάντα με το αντικείμενικό στοιχείο, που παρακινεί το υποκείμενο σε μια δοσμένη δραστηριότητα, δηλαδή με το κίνητρο”.

³²⁸ Κάτσικας Χ., *Σχολείο, τάξη και ιδεολογία, τα παραμύθια της σχολικής μας ζωής, πέρα από τις εκδοχές της κυρίαρχης εκπαιδευτικής ιδεολογίας*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999, σσ138-139.

Τα σχολεία σαν δημιουργοί της κοινωνικής πραγματικότητας, όπως ειπώθηκε, θεσμοποιούν την παιδική ηλικία και ταξινομούν τα άτομα με βάση την ηλικία. Στο δικό μας εκπαιδευτικό σύστημα η βασική εκπαίδευση (στοιχειώδης) ολοκληρώνεται κάτω από κανονικές συνθήκες μέχρι την ηλικία των 12 χρόνων και η υποχρεωτική μάθηση μετά από τρία χρόνια. Έχοντας ξεπεράσει την παιδική του ηλικία, μια περίοδο αναγκαστικής εξάρτησης και βιολογικής προετοιμασίας για τη ζωή, και έχοντας κάνει ήδη δέκα χρόνια σχολείο ο σύγχρονος έφηβος θα συνεχίσει το σχολείο για άλλα τρία χρόνια (Λύκειο) με την πιθανή προοπτική να συνεχίσει για ακαδημαϊκές σπουδές. Επομένως, τα χρόνια μαθητείας στο Λύκειο για κάποιους έφηβους αφορούν στην προετοιμασία για περαιτέρω σπουδές ίσως και για επιστημονική εξειδίκευση και οδηγούν σε παράταση της περιόδου εξάρτησης, ασχέτως αν αισθάνονται έτοιμοι για ανεξάρτητη και παραγωγική συμμετοχή στη ζωή, λόγω της μακρόχρονης εκπαίδευσης. **Η θέση και ο ρόλος του μαθητή στο σχολείο της Μέσης Εκπαίδευσης συμπίπτει με τη χρονική οριοθέτηση της εφηβικής ηλικίας**³²⁹. Αυτή δηλαδή που πραγματοποιείται σε δυο επιμέρους φάσεις, την κυρίως εφηβεία (από το 11^ο έως το 16^ο έτος περίπου) όπου εμφανίζονται και διαμορφώνονται όλες οι βασικές βιοσωματικές αλλαγές της ήβης και οι νέες γνωστικές δομές και από την εφηβική νεότητα (από το 16^ο έως το 20^ο περίπου έτος) όπου το άτομο προσπαθεί να προσαρμοσθεί στο νέο του βιοσωματικό και γνωστικό εαυτό και στην νέα κοινωνική πραγματικότητα της εφηβικής ζωής και βαθμιαία να ενταχθεί στην κοινωνία των ενηλίκων.

Τα **αναπτυξιακά χαρακτηριστικά** που αναφέρονται γενικά στην εφηβεία και αφορούν στο βιοσωματικό τομέα (μεταλλαγές της ήβης σε όλες τις σωματικές παραμέτρους), νοητικό τομέα (εμφάνιση αφαιρετικών νοητικών πράξεων), συναισθηματικό τομέα (ένταση και αστάθεια της ψυχικής διάθεσης, εσωτερικές συγκρούσεις) και κοινωνικό τομέα (τάση ανεξαρτητοποίησης από ενήλικες, συμμόρφωση με ομάδα ομηλίκων) καθώς και οι ιδιαίτερες προσωπικές και οικογενειακές δυσκολίες και καταστάσεις (χρόνια ή οξεία σωματικά ή/και ψυχικά προβλήματα, απώλεια φίλων, ερωτική απογοήτευση κλπ) που βιώνει ο μαθητής αυτής της ηλικίας δεν είναι δυνατόν να μην ασκήσουν επίδραση άλλοτε θετική και άλλοτε αρνητική στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και του χαρακτήρα του και ως εκ τούτου και στο ρόλο του ως μαθητής στο σχολείο.

Ιδιαίτερα σημαντική κατά την εφηβεία θεωρείται για την προσωπικότητα αυτό που ο Erikson αποκάλεσε **ταυτότητα απόκτησης του εγώ** και αποτελεί κύρια αναπτυξιακή απαίτηση της ηλικίας αυτής και οι λόγοι που δημιουργούν την αναζήτηση αυτή είναι κυρίως ατομικοί και κοινωνικοί (ραγδαίες βιοσωματικές αλλαγές, αλλαγές ορμονικής λειτουργίας και ερωτικής ορμής, νέες συναισθηματικές εμπειρίες, φιλικές και ερωτικές σχέσεις, σεξουαλική δραστηριότητα, συμμετοχή σε ομάδες, κοινωνικοί και ιδεολογικοί προβληματισμοί, φιλοσοφικές

³²⁹ Παρασκευόπουλος Ν.Ι., *Εξελικτική Ψυχολογία, Τ.4, Εφηβική ηλικία*, (χ. ε), Αθήνα, (χ. χ), σσ 13-20.

και υπαρξιακές αναζητήσεις).³³⁰ Ας δούμε ορισμένα βασικά ψυχοσυναισθηματικά στοιχεία της αναπτυξιακής φάσης του έφηβου /της έφηβης που δυνητικά επιδρούν στη σχέση τους με το δάσκαλο³³¹. Ο έφηβος- μαθητής καλλιεργεί συγκεκριμένες προσδοκίες από το δάσκαλο. Προσμένει από αυτόν να είναι φορέας δύναμης, ανεκτικότητας, δοτικότητας, κατανόησης και σοφίας. Ο έφηβος-μαθητής προβάλλει τις φαντασιώσεις και τις επιθυμίες του στο δάσκαλο. Έτσι το πραγματικό και το καθημερινό συγχέεται με το εξιδανικευμένο. Ο έφηβος-μαθητής επενδύει συναισθηματικά στο δάσκαλό του γιατί στην φαντασία του παίρνει τη θέση ενός γονέα δίπλα στον φυσικό του γονέα. Έτσι προσπαθεί να γίνεται αρεστός με διάφορους τρόπους, όπως η πειθήνια συμπεριφορά ή η πνευματική επίδειξη. Ο έφηβος - μαθητής εκδηλώνει συναισθηματικές μεταπτώσεις που μπορεί να εκφράζονται άλλοτε με μοναξιά, βαριεστιμάρα και απόσυρση, άλλοτε με υπερκινητικότητα, υπερδιέγερση και υπερενεργητικές δραστηριότητες. Ο έφηβος- μαθητής μερικές φορές βάζει σε έντονη δοκιμασία τη σχέση του με το δάσκαλο γιατί αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δυσκολίες στη ψυχοσυναισθηματική του ανάπτυξη, είτε γιατί αδυνατεί να ζητήσει βοήθεια ή να δημιουργήσει μια σχέση εμπιστοσύνης μαζί του. Ο έφηβος- μαθητής εκδηλώνει πολλές φορές στη συμπεριφορά του μια συναισθηματική αστάθεια που κυμαίνεται από εκδηλώσεις παιδικότητας μέχρι ώριμης υπευθυνότητας, κατάσταση που οφείλεται στο άγχος που του προκαλεί η αντιμετώπιση καινούριων καταστάσεων, γενικότερα οι αλλαγές που επισυμβαίνουν στη ζωή του. Πολλές φορές ο έφηβος για να αντισταθμίσει το άγχος που βιώνει εξαιτίας της ηλικιακής μετάβασης και του κινδύνου αλλοτρίωσης και εξάρτησης από τους γονείς του τείνει να παίρνει απόλυτες θέσεις. Ο έφηβος χαρακτηρίζεται έντονα από τα στοιχεία της επαναστατικότητας και της σύγκρουσης με την εξουσία. Ο έφηβος διακατέχεται από μια έντονη επιθυμία για δύναμη ,επιβολή και τη διάθεση να ξεχωρίζει από τις δομές της οικογένειας. Την εσωτερική ανάγκη να δομήσει το δικό του «εγώ». Επομένως στην πορεία που χαράσσει προς την αυτονόμηση και την ωριμότητά του, μέσα και από την αναζήτηση και υιοθέτηση αξιών που αντιπαρατίθενται με αυτές των ενηλίκων είναι αναγκαία η σύγκρουση με τη γονεϊκή εξουσία. Εξαιτίας αυτής της σύγκρουσης έρχεται σε αντιπαράθεση με οποιαδήποτε μορφή εξουσίας επομένως και με αυτή του δασκάλου. Είναι γνωστό πώς η παρέα των συνομηλίκων αποτελεί το κύριο παράγοντα μετάβασης από την κατάσταση εξάρτησης στην πορεία ανεξαρτητοποίησής του έφηβου και αποτελεί τον κύριο λόγο που τον φέρνει σε μια διλημματική κατάσταση γιατί η επιθυμία του να προσεγγίσει το δάσκαλο συχνά απαιτεί τη σύγκρουση με την ομάδα η οποία επιζητά την αντιπαράθεση με την αυθεντία και την εξουσία του .Προβλήματα μαθησιακού χαρακτήρα που είχαν τις ρίζες τους στη σχολική ηλικία και δεν αντιμετωπίστηκαν καθόλου ή έτυχαν πλημμελούς αντιμετώπισης ή και

³³⁰ Παρασκευόπουλος Ν.Ι., ό. π , σσ 163-173.

³³¹ Αναστασόπουλος Δ.,“ Σχέσεις εφήβων με καθηγητές”, στο Θάλεια Δραγώνα- Μπετίνα Ντάβου (επιμ) *Εφηβεία ,προσδοκίες και αναζητήσεις*, Ίδρυμα Ερευνών για το παιδί, Παπαζήση, Αθήνα, 1992, σσ 207-216.

όσα ακόμη εμφανίζονται στην διάρκεια της εφηβικής ηλικίας (σχολική ανωριμότητα, χαμηλό νοητικό δυναμικό, ελλειμματική προσοχή, υπερκινητικό σύνδρομο, δυσλεξία, μαθησιακές δυσκολίες κλπ) αποτελούν σοβαρούς λόγους που είναι πολύ πιθανόν να επηρεάσουν αρνητικά το χαρακτήρα και την προσωπικότητα του μαθητή, έχοντας επίδραση στην ανταπόκριση του ρόλου του στο σχολείο.

Να επισημάνουμε στο σημείο αυτό το ρόλο που διαδραματίζει η οικογένεια του μαθητή στο δικό του ρόλο στο σχολείο. Οι μαθητές που δεν προέρχονται από τα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα (διαμονή σε αστικό κέντρο, καλό προάστιο, μεγάλο σπίτι, φοίτηση σε νηπιαγωγείο, ξένη γλώσσα, εξωσχολικά βιβλία, οικογενειακή βιβλιοθήκη, καλή μόρφωση γονέων, ενδιαφέρον και ενθάρρυνση για το σχολείο, ιδιωτικός δάσκαλος, θερινές διακοπές κλπ), αλλά από λαϊκά στρώματα μεταφέρουν μαζί τους πριν ακόμα πατήσουν το πόδι τους στο σχολείο το μορφωτικό μειονέκτημα, επομένως είναι πολύ πιθανόν έως σχεδόν σίγουρο ότι θα αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες μαθησιακής προσαρμογής σε αυτό που διδάσκει το αστικό σχολείο³³². Για το λόγο αυτό η σχολική επιτυχία που πετυχαίνουν τα παιδιά που προέρχονται από τις λαϊκές οικογένειες (η πλειονότητα των οποίων είναι κλειστές σε νέες γνώσεις) εξαρτάται αποκλειστικά από την προσωπική τους θέληση και προσπάθεια³³³. Οικογενειακοί ακόμη παράγοντες³³⁴ οι οποίοι διευκολύνουν ή να εμποδίζουν την επίδοση του μαθητή στο σχολείο μπορεί να είναι :

- Το μέγεθος της οικογένειας (τα παιδιά από μεγάλες οικογένειες παρουσιάζουν μια τάση για μεγαλύτερα προβλήματα).
- Η σειρά γέννησης (τα περισσότερα πρωτότοκα παιδιά έχουν μια τάση για καλύτερη επίδοση).
- Η ποιότητα της μητρικής φροντίδας .
- Η κοινωνική αποδιοργάνωση της οικογένειας (παραμέληση ή κακοποίηση παιδιού, χρήση παράνομων ή /και κατάχρηση νόμιμων εξαρτητικών ουσιών ενός ή και των δυο γονέων, εγκληματικότητα ή σωφρονισμός μελών της οικογένειας).
- Η απορρύθμιση στη λειτουργία της οικογενειακής ζωής (χωλή οικογένεια, απώλεια γονέα ή γονέων, διάσταση ή διαζύγιο γονέων, ενδο-οικογενειακή βία).

Υπάρχει ένα ρεπερτόριο ρόλων που είναι δυνατόν να διαδραματίσουν οι μαθητές στο σχολείο του οποίου η τυπολογία ακολουθεί το αντίστοιχο ρεπερτόριο ρόλων από την πλευρά των εκπαιδευτικών³³⁵. Σύμφωνα με τον Hussen, στο βιβλίο του με τον τίτλο «η κοινωνία της μάθησης», για το ρόλο του μαθητή ως αντιστεκόμενου αναφέρει ότι οι μαθητές μαθαίνουν

³³² Κάτσικας Χ., ό. π , σσ 36-38.

³³³ Fisher Lorenzo., ό. π , σελ 203.

³³⁴ Herbert Martin., *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας* (Α. Καζάξη- Αζίζι, επιμ), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1992, σσ 205-206.

³³⁵ Meighan R., *Το ενέλικτο σχολείο, (Θεριανός Κ, επιμέλεια-μετφ)*, Αθήνα, Σπηλιώτη, 1988, σσ 57-78.

κυρίως για να αποφύγουν τις δυσμενείς συνέπειες που θα είχαν αν δεν το έκαναν, χαμηλούς βαθμούς ,τιμωρίες κλπ. Η αντίληψη του Locke ότι ο μαθητής είναι άγραφος πίνακας (tabula rasa) που δέχεται τις εγγραφές των ενηλίκων ταυτίζεται με το ρόλο που αποδίδεται στους μαθητές ως κενά δοχεία και τους εκπαιδευτικούς ως κανάτες που θεωρούν αποστολή τους να γεμίσουν τους μαθητές-ποτήρια με μορφωτικό αγαθό. Κάτι παρόμοιο έχει χρησιμοποιήσει ως ορολογία ο Freire Paolo, ο οποίος περιγράφει το μαθητή ως τραπεζικό λογαριασμό που αναμένει τις καταθέσεις των εκπαιδευτικών για να γεμίσει. Μια ακόμη άποψη που ολοκληρώνει την τρίπτυχο του ρόλου του μαθητή στο παραδοσιακό σχολείο παρομοιάζει το μαθητή ως ακατέργαστη ύλη, επομένως ο μαθητής χρειάζεται να αποτελέσει υποκείμενο επεξεργασίας του εκπαιδευτικού . Στις απόψεις που εκτέθηκαν για το ρόλο του μαθητή στο παραδοσιακό σχολείο οι μαθητές παρουσιάζονται ως άτομα τα οποία χρειάζονται χειραγώγηση και δεν πρέπει να έχουν δικαιώματα ή προσωπική άποψη στη διαδικασία της διαπαιδαγώγησής τους . Η άποψη ότι στο σχολείο ο μαθητής θεωρείται πελάτης , όπως για παράδειγμα οι γονείς ,εδράζεται στην αντίληψη ότι ο μαθητής δεν πρέπει να συμμετέχει στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων ,αλλά θα πρέπει να ακολουθεί πιστά τις υποδείξεις και τις συμβουλές των εκπαιδευτικών όπως κάνουν οι ασθενείς που ακολουθούν τις οδηγίες του γιατρού. Από το μονόλογο του εκπαιδευτικού και την αποστήθιση του αναλυτικού προγράμματος περνάμε στο σχολείο με το μαθητή να έχει ρόλο συνεργάτη. Στην κατανομή του ρόλου αυτού είναι υπαρκτό το δικαίωμα του μαθητή να ακούγεται η γνώμη του. Το αναλυτικό πρόγραμμα μαθημάτων είναι το αποτέλεσμα συζήτησης και διαπραγμάτευσης με τους μαθητές. Στην αυτόνομη μάθηση ,σύμφωνα με τους Postman και Weingartner (1971) οι μαθητές δεν λειτουργούν μόνο ως απλοί αποδέκτες, αλλά λαμβάνουν αποφάσεις για την πορεία της μάθησής τους, το περιεχόμενό της ,τις μεθόδους και τους τρόπους αξιολόγησής της .Σε αυτό το μοντέλο εκπαίδευσης οι εκπαιδευτικοί μπορούν να μάθουν στους μαθητές μεθόδους μελέτης και παράλληλα να αναπτύξουν προγράμματα εξοικείωσης των μαθητών με μεθόδους έρευνας της γνώσης. Τέλος, υπάρχει η εκδοχή του μαθητικού ρόλου στη βάση της δημοκρατικής (συνεργατικής) προσέγγισης μάθησης όπου υπάρχουν διάφορες εκδοχές της. Είναι δυνατόν οι στόχοι και τα αντικείμενα μάθησης να καθορίζονται έξω από την ομάδα των μαθητών και αυτή να συζητά τους τρόπους μάθησης, ή η ομάδα να θέτει το αντικείμενο μάθησης, ή ακόμα η ίδια η ομάδα των μαθητών να βάζει τους στόχους και τις διαδικασίες μάθησης, αλλά η αξιολόγηση τους να γίνεται από άτομα και διαδικασίες εκτός της μαθητικής ομάδας.

III. Σχολείο και χωροχρόνος.

Οι δάσκαλοι και τα παιδιά μόνο δεν συνιστούν σχολείο. Χωρίς την απαιτούμενη παρακολούθηση μαθημάτων σε ειδικούς χώρους και **καθημερινό ωρολόγιο πρόγραμμα**, με συγκεκριμένες προδιαγραφές οι δάσκαλοι και τα παιδιά θα μπορούσαν να αποτελούν μια

οικογένεια, έναν σταθμό φύλαξης παιδιών ή οτιδήποτε άλλο.

Η απαιτούμενη παρακολούθηση μαθημάτων και η παραμονή των παιδιών σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα προσθέτει τις διαστάσεις του χρόνου και του χώρου που σημαίνουν πως η διαδικασία της γνώσης μπορεί να προχωρήσει και πώς τα παιδιά, που εφεξής θα ονομάζονται μαθητές, έχουν έναν συγκεκριμένο χώρο και καθορισμένο χρόνο στο σχολείο. Όταν τα παιδιά είναι βρέφη ανήκουν στο σπίτι. Όταν γίνονται νήπια αρχίζουν να ανήκουν στο νηπιαγωγείο. Οι σχολικές ώρες αυξάνονται με την ηλικία, ώσπου το σχολείο γίνεται η alma mater η ιερή ψυχή – μητέρα, η κοινωνική μήτρα όπου το παιδί αναπτύσσεται και απ' όπου τελικά παραδίνεται στον κόσμο των ενηλίκων. Οι αίθουσες, με την ανάλογη επίπλωση και διακόσμηση του χώρου, θρανία, μαυροπίνακας, και την τοποθέτηση διάφορων άλλων εποπτικών μέσων διδασκαλίας, θα μετονομαστούν σε σχολικές αίθουσες και θα υποδεχθούν αποκλειστικά μαθητές και μαθήτριες καθημερινά και για μεγάλο χρονικό διάστημα της ζωής τους. Οι σχολικές αίθουσες ποικίλλουν ώστε να περιλαμβάνουν εργαστήρια, τεχνικά, καλλιτεχνικά ή επιστημονικά, γυμναστήρια, βιβλιοθήκες, χώρους μουσικής, αίθουσες θεάτρου/κινηματογράφου, κατασκευασμένες να ταιριάζουν για παιδιά και για τις ανάγκες της διδασκαλίας, της μάθησης και του πολιτισμού. Σε αυτό το ειδικευμένο περιβάλλον η γνώση πρέπει να μεταδοθεί δεν μπορεί κανείς απλώς να τη συναντήσει, αφού στις περισσότερες εριπτώσεις έχει αποσπασθεί από τη φυσική της κατοικία. Η παρακολούθηση του σχολείου για τους μαθητές είναι καθημερινή και υποχρεωτική με εξαίρεση συγκεκριμένες χρονικές περιόδους παύσης των μαθημάτων. Αυτός ο σωματικός περιορισμός που θέτει το σχολείο στους μαθητές για αρκετά χρόνια, όπου καταργούνται οι κανόνες της καθημερινότητας εν μέρει, δεν θα είχε γίνει πραγματικότητα αν δεν είχαν δημιουργηθεί αυτοί οι απομονωμένοι χώροι μόνο για μαθητές. Ο κανόνας της υποχρεωτικής παρακολούθησης μεταβάλλει τη σχολική τάξη σε μαγική μήτρα από την οποία περιοδικά ,στο τέλος κάθε σχολικής ημέρας και σχολικής χρονιάς ο μαθητής αποδεσμεύεται από τους περιορισμούς που βάζει το σχολείο έως τη στιγμή της πλήρους απελευθέρωσής του, της οριστικής του αποφοίτησης. Η έννοια της πειθαρχίας στο σχολείο, ως μορφή εξουσίας, συνδέεται τόσο με το χώρο όσο και με το χρόνο. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Foucault η πειθαρχία αρχίζει πρώτα απ' όλα με την κατανομή των ανθρώπων στο χώρο. Για το λόγο αυτό εφαρμόζει διάφορες τεχνικές όπως είναι η περιφράξη (ο καθορισμός του σχολείου ως χώρου διαφορετικού από κάθε άλλον ,με τη αρχιτεκτονική των κτιρίων, τα κτίσματα και τις αυλές που παραπέμπουν στην ιδέα),η αρχή της στοιχειώδους εντόπισης ή της «δικτύωσης» στο χώρο (ο κάθε μαθητής στη θέση του και σε κάθε θέση ένας μαθητής), ο κανόνας των λειτουργικών θέσεων (η ανάγκη της σύνδεσης της κατανομής των σωμάτων των μαθητών και του χώρου που «εργάζονται», των θρανίων, του πίνακα, με τις διάφορες σχολικές δραστηριότητες), ο κανόνας της σειροθέτησης δηλαδή της θέσης που κατέχει ο κάθε μαθητής στη σειρά, των θρανίων, των

ονομάτων, στις γυμναστικές ασκήσεις, στις παρελάσεις. Είναι ακόμα ο έλεγχος της προγραμματισμένης σχολικής δραστηριότητας, που επιτυγχάνεται με τον καθορισμό του ρυθμού απασχόλησης, και τον εξαναγκασμό σε καθορισμένες εργασίες στο σπίτι ή το σχολείο. Η χρονική ρύθμιση της σχολικής πράξης επιβάλλει τη συσχέτιση σώματος και χειρονομίας του μαθητή (το γράψιμο στον πίνακα, το σήκωμα του χεριού), τη σπονδύλωση σώματος μαθητή και αντικειμένου εργασίας (το σύμπλεγμα σώμα –κιμωλία / στυλό και πίνακας/ χαρτί) και τέλος η εντατικοποίηση της εξαντλητικής χρήσης του σώματος και την παραμικρή στιγμή (από το ένα μάθημα στο άλλο, από την ακινησία στην κίνηση). Υπάρχει τέλος η σχέση της σχολικής πειθαρχίας με τη διάσταση του χρόνου. Ξεκινά με τη διαίρεση του χρόνου εκπαίδευσης που τον διαχωρίζει από τον χρόνο μετά το σχολείο ,είναι έπειτα ο διδακτικός χρόνος και μέσα σ' αυτόν ο χρόνος διδασκαλίας των μαθημάτων, τα διαλείμματα ,ο χρόνος των εξετάσεων ο, χρόνος που αφορά τις σχολικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες, τέλος ο χρόνος για τις διακοπές από τα μαθήματα. Η πειθαρχία, όπως λέει ο Φουκώ «κατασκευάζει τέσσερις τύπους ατομικότητας ή μάλλον μια ατομικότητα προικισμένη με τέσσερα χαρακτηριστικά: είναι **κυψελική** (λόγω της χωρικής κατανομής), είναι **οργανική** (χάρη στην κωδικοποίηση των δραστηριοτήτων), είναι **γενετική** (χάρη στη συσσώρευση του χρόνου), είναι τέλος **συνδυαστική** (χάρη στη σύνθεση των δυνάμεων). Για να τα πετύχει όλα αυτά η πειθαρχία κινητοποιεί τέσσερις σπουδαίες τεχνικές: φτιάχνει πίνακες, εντέλλεται γυμνάσια, επιβάλλει ασκήσεις και σκαρώνει «τακτικές»³³⁶.

IV. Η παιδαγωγική σχέση: Η αλληλεπίδραση μαθητή-δασκάλου στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η παιδαγωγική σχέση απηχεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται οι ενέργειες στα υποκείμενα που μετέχουν στην παιδαγωγική αλληλεπίδραση δηλαδή του μαθητή και του καθηγητή. Είναι έννοια που υπερβαίνει τα στενά όρια της διδασκαλίας - πρωινή προσευχή, διαλείμματα, περίπατοι, εκδρομές, σχολικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες εντός και εκτός σχολείου- και περιλαμβάνει το σύνολο των ενεργειών, πράξεων, λόγων, διαθέσεων, γενικότερα συμπεριφορών λεκτικών και μη οι οποίες ανταλλάσσονται στο πλαίσιο της σχέσης αυτής. Οι αρχές της παιδαγωγικής σχέσης ³³⁷ προσδιορίζονται γενικά από τη δομή του εκπαιδευτικού συστήματος (προγράμματα σπουδών, διδακτικό υλικό, μέθοδοι διδασκαλίας και αξιολόγησης, διοικητικό και εκπαιδευτικό προσωπικό, μαθητές υλικοτεχνική υποδομή και εξοπλισμός, κλπ) το οποίο συνδέεται με τη γενικότερη κοινωνικο-πολιτιστική και κυρίως κοινωνικο- πολιτική και οικονομική δομή. Οι βασικές αρχές της παιδαγωγικής σχέσης στο σημερινό σχολείο είναι η

³³⁶ Φουκώ Μ, «Επιτήρηση και τιμωρία .Η γέννηση της φυλακής», Κέδρος ,Αθήνα 1976,σσ 184-219.

³³⁷ Γκότοβος Θ., “ Συγκρούσεις εκπαιδευτικών-μαθητών (αναλυτική θεώρηση ενός παιδαγωγικού προβλήματος) στο Ψυχική υγεία και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και του έφηβου, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Νέας, 1986, σσ 57-59.

κυριαρχία η οποία αναφέρεται στην άσκηση και κατανομή της εξουσίας, η επίδοση που αφορά στο επίπεδο απόδοσης του μαθητή στην προσπάθειά του να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του σχολείου ή το αποτέλεσμα της αξιοποίησης των δυνατοτήτων του μαθητή προς την κατεύθυνση της μάθησης και σχετίζεται με την επιλογή και τον ανταγωνισμό των μαθητών και τέλος η ιεραρχία που αφορά στην κατάταξη των υποκειμένων οι οποίοι μετέχουν στην παιδαγωγική αλληλεπίδραση.

Γίνεται σαφές, με βάση την αρχή της κυριαρχίας, ότι η παιδαγωγική σχέση είναι μια ετεροβαρής σχέση από την πλευρά της επικοινωνίας μεταξύ εκπαιδευτικού-μαθητή, γιατί υπάρχει δυσαρμονία στην κατανομή εξουσίας ανάμεσα στα δυο μέρη. Η θέση του εκπαιδευτικού στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο συνδέεται με την κατοχή και χρήση της παιδαγωγικής εξουσίας που συγκεκριμενοποιείται σε κανόνες οι οποίοι δεν προσδιορίζονται από το νομοθέτη (με εξαίρεση εκείνους που αφορούν στο κάπνισμα, τη χρήση κινητών τηλεφώνων και την καθαυτό εκπαιδευτική διαδικασία, όπως η αντιγραφή στις εξετάσεις), αλλά υπόκεινται στη διακριτική ευχέρεια της απεριόριστης εξουσίας του καθηγητή να καθορίσει το είδος των κυρώσεων που θα επιβάλλει (χωρίς να υπάρχει συγκεκριμένος κατάλογος αξιόποινων συμπεριφορών ούτε και κατάλογος κυρώσεων που αντιστοιχεί σε αξιόποινες συμπεριφορές), σύμφωνα με το γενικό θεσμικό πλαίσιο που ισχύει, για διαγωγή η οποία δεν αρμόζει στους ηθικούς κανόνες (ευγένεια, καλή συμπεριφορά). Επομένως, το δομικό στοιχείο της παιδαγωγικής αλληλεπίδρασης κρίνεται γενικόλογο, ασαφές και απροσδιόριστο σε τέτοιο βαθμό που ο ρόλος του καθηγητή και ο ρόλος του μαθητή να μην είναι με σαφήνεια προκαθορισμένοι και επομένως οι προσδοκίες ανάμεσά τους να είναι μονοσήμαντες. Το πλαίσιο βέβαια της παιδαγωγικής αλληλεπίδρασης επηρεάζεται και διαμορφώνεται από την αντίληψη που διαμορφώνει το παιδαγωγικό υποκείμενο για το εαυτό του μέσα στην επικοινωνία. Η αντίληψη αυτή, σύμφωνα με τη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης, έχει σχέση με την αναπαράσταση στη συνείδηση του υποκειμένου της εικόνας που έχει ο επικοινωνιακός απέναντι για το υποκείμενο.

« Ο παιδαγωγός που εφαρμόζει μια παιδαγωγική των σχέσεων, πριν έλθει σε σχέση με το μαθητή του και κατά τη διάρκειά της, είναι σε σχέση πολυδύναμη ,πλάτους, βάθους και έντασης ποικίλης με τον εαυτό του, με την ιστορική, κοινωνική, πολιτιστική και πνευματική πραγματικότητα που τον περιβάλλει. Η σχέση είναι επομένως κατηγορία του “είναι” και μπορεί ,σύμφωνα με την φαινομενολογική αντίληψη, να λειτουργεί ως κατηγορία του “έχειν”. Δηλαδή το “έχειν” τον άλλον (ο παιδαγωγός τον παιδαγωγούμενο και ο παιδαγωγούμενος τον παιδαγωγό) που ενυπάρχει στις σχέσεις τους, δεν μπορεί παρά να γίνει αντιληπτό ως δήλωση του πρωταρχικού δεσμού, που προβάλλεται και λειτουργεί είτε γνήσια, ισότιμα και απελευθερωτικά προς τον άλλον (λειτουργία του Είναι) είτε χρησιμοθηρικά και αλλοτριωτικά (λειτουργία του Έχειν). Η έννοια της σχέσης γίνεται σαφέστερη κατά το συσχετισμό της με την έννοια της επικοινωνίας (λεκτική μη λεκτική). Ως επιτυχημένη επικοινωνία και επομένως παιδαγωγικά αξιοποιήσιμη μπορεί να θεωρηθεί αυτή που τα άτομα “μοιράζονται ένα όμοιο σύστημα αναφορών”. Η σχέση θεμελιώνεται στο προϋπάρχον βίωμα της διανθρώπινης “κοινωνίας” και ενότητας, είναι το “περιέχον” της επικοινωνίας που τότε υψώνεται σε “σχεσιακή”. Παιδαγωγός και

παιδαγωγούμενος που επικοινωνούν μέσα στο κλίμα που δημιουργεί το κοινό βίωμα της σχεσιακής τους συνθήκης, έχουν μια εμπειρία και μια συναίσθηση της μεταξύ τους “κοινωνίας”, ώστε αισθάνονται περιττή σχεδόν τη λεκτική επικοινωνία. Νιώθουν από πριν γνωστοί και συμπορευόμενοι με σκοπό την αυτοπραγμάτωσή τους στο χώρο της αλήθειας που υπάρχει στη σχεσιακή συνθήκη, της αλήθειας του περιέχοντος. Ο δεσμός μεταξύ δάσκαλου και μαθητή κατά την εξέλιξη του παιδαγωγικού ενεργήματος δεν είναι παρά ειδική έκφραση του προϋπάρχοντος οντικού και διανθρώπινου δεσμού ανάμεσά τους. Ο δάσκαλος βρίσκεται σε σχέση με το μαθητή του πριν καν τον γνωρίσει, τον γνωρίζει πριν καν ιδωθούν. Δάσκαλος και μαθητής βρίσκονται σε σχέση οντική και οντολογική. Η σχέση τους χτίστηκε με τα κοινά υλικά της πανανθρώπινης συνθήκης, αλλά και ανάγκης για ανάπτυξη και αναφορά σε κάτι άλλο. Η παιδαγωγική σχέση έχει να επιτελέσει έργο αποκατάστασης και γι’ αυτό είναι “παιδαγωγική”. Η παιδαγωγική σχέση υποδηλώνει την αναφορά σε ένα τρίτο και αυτό είναι είτε ο παιδαγωγούμενος είτε το μορφωτικό ιδεώδες, είτε οι συνθήκες του περιβάλλοντος. Η παιδαγωγική σχέση εμφανίζεται ως διττή κατηγορία της επικοινωνίας δηλαδή ως κατηγορία του “έχειν” και ως κατηγορία του “είναι”».

Η σχέση μεταξύ παιδαγωγού και παιδαγωγούμενου έχει πολύ περισσότερες παιδαγωγικές δυνατότητες απ’ ότι η συνάντηση. Για το λόγο αυτό κυριαρχεί η θεώρηση του παιδαγωγικού ενεργήματος ως σχεσιοδυναμικής διαδικασίας.³³⁸ Η συνάντηση μπορεί να εγκαινιάσει την αρχή μιας σχέσης ή να αποτελέσει κορυφαία της στιγμή. Κάθε γνήσια σχέση μπορεί να βιωθεί ως συνάντηση για λίγο, κάθε συνάντηση όμως δεν δημιουργεί οπωσδήποτε σχέση.

Η σύγχρονη παιδαγωγική, όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα, έχει ως σύνθημα την αρχή ότι “όλα πρέπει να έχουν ως αφετηρία και κατάληξη το παιδί”. Η θεμελιώδης και καθολική αρχή της σύγχρονης παιδαγωγικής που πραγματώνεται σε κάθε εποχή, με βάση τις κοινωνικές συνθήκες και τα πορίσματα της επιστημονικής έρευνας έχει ως στόχους :

- 1) Την προσπάθεια μας για κατανόηση των παιδιών, την ενίσχυση των δυνάμεων τους και ανάπτυξη της αυτενέργειας τους.
- 2) Τη διδασκαλία που στοχεύει στη σφαιρική θεώρηση των πραγμάτων (ολιστική).
- 3) Την ανάγκη να γνωρίσουν τα παιδιά τη γνώση του κόσμου και της εργασίας.
- 4) Την καλλιέργεια της δημόσιας υπευθυνότητας των παιδιών.
- 5) Την αξιολόγηση των επιδόσεων των παιδιών με παιδαγωγικό τρόπο.
- 6) Την εξύψωση του σχολικού πολιτισμού στο βαθμό που θα εμπλουτίζει και άλλους θεσμούς.

Από τους στόχους που εκτέθηκαν διαφαίνεται ο ρόλος του σχολείου ως παιδαγωγικού θεσμού ανάπτυξης που αποβλέπει στην αναθεώρηση που αποσκοπεί πάντα στο βέλτιστο αποτέλεσμα, την ευέλικτη αντιμετώπιση του παιδιού, στην σχετική αυτονομία, ευελιξία και ανοιχτή σχέση του σχολείου με την κοινωνία. Στην παιδαγωγική σχέση ο έφηβος προσδοκά από τον εκπαιδευτικό παράδειγμα για να ακολουθήσει, πρότυπο για να ταυτισθεί, καθοδήγηση με σεβασμό και ατομικότητα, ερεθίσματα γνώσης και αγωγής, αρχές και τρόπους οργάνωσης της

³³⁸ Κοσμοπούλος Β. Αλ., *Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου*, Γ’ έκδοση, Αθήνα, Γρηγόρη, 1995, σσ 161-171.

μάθησης, συναισθηματική αποδοχή, φιλικότητα, κατανόηση δίχως κατάργηση ορίων και ρόλων. Ο δάσκαλος αποτελεί για το μαθητή πηγή γνώσης ,ανακούφισης ,άλλοτε αντικείμενο θαυμασμού και άλλοτε αντικείμενο φθόνου και θυμού, ο καλοπροαίρετος κριτής, το πρόσωπο κύρους που θα τον συντροφεύει στην πορεία της ανάπτυξής του.

Οι σχέσεις ειλικρίνειας και εμπιστοσύνης μεταξύ δασκάλου και έφηβου διευκολύνουν την ευόδωση των αποτελεσμάτων της παιδαγωγικής σχέσης και βοηθούν αποφασιστικά όχι μόνο τη διδακτική σχέση αλλά κυρίως την πορεία μιας πιο υγιούς εφηβικής ανάπτυξης που θα συντελέσει στη δόμηση πιο ολοκληρωμένης ενήλικης προσωπικότητας.

V. Το σχολικό κλίμα.

Τα σχολεία έχουν τα δικά τους γνωρίσματα, τα δικά τους χαρακτηριστικά όπως συμβαίνει και με τους ανθρώπους. Το σχολικό κλίμα (school climate) αποτελεί ένα τέτοιο χαρακτηριστικό και έναν από τους παράγοντες που συμβάλλουν στη αποτελεσματικότητα και παραγωγικότητα της σχολικής μονάδας.³³⁹

Έχουν διαμορφωθεί διάφοροι ορισμοί οι οποίοι αναφέρονται στην έννοια του σχολικού κλίματος³⁴⁰. Τα σχολεία διαφέρουν το ένα από το άλλο. Τα ιδιαίτερα γνωρίσματα-χαρακτηριστικά κάθε σχολείου είναι αυτά που διαμορφώνουν το κλίμα του σχολείου. Πιο συγκεκριμένα, το σχολικό κλίμα καθορίζεται από το περιβάλλον και τις συνθήκες του σχολείου (οικολογικό, τύπος σχολείου ,δυναμικότητα κλπ), το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο των οικογενειών των μαθητών ή της περιοχής που βρίσκεται το σχολείο καθώς και από ορισμένα ατομικά χαρακτηριστικά των μελών που συμμετέχουν στη ζωή του σχολείου. Μια άλλη εκδοχή για την έννοια του σχολικού κλίματος θεωρεί ότι σχολικό κλίμα είναι το σύνολο των δυναμικών αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στις ψυχολογικές, ακαδημαϊκές, και φυσικές παραμέτρους του σχολικού περιβάλλοντος και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη διάθεση των εκπαιδευτικών για την εκτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου. Επίσης, υπάρχει η αντίληψη σύμφωνα με την οποία η έννοια του σχολικού κλίματος ταυτίζεται με αυτήν της κουλτούρας ή αποτελεί ένα υποσύνολο της σχολικής κουλτούρας. Οι υποστηρικτές της αντίληψης αυτής θεωρούν ότι η κουλτούρα ενός σχολείου εκφράζει τα αποδεκτά στοιχεία από όλα τα μέλη μιας σχολικής μονάδας με τα οποία συνδέονται στενά. Μπορεί να ορίσει κανείς το σχολικό κλίμα ως την ατμόσφαιρα (φιλική, εχθρική, ανταγωνιστική κλπ) η οποία επικρατεί σε μια σχολική μονάδα ανάμεσα σε όλους όσους συμμετέχουν σε αυτήν. Το σχολικό κλίμα επηρεάζεται από τις επίσημες και ανεπίσημες

³³⁹ Δρ Χριστοφίδου Ε., “Κουλτούρα και κλίμα”, 25/11/2011, ανάκτηση στις 9/12/2014 txt at :

http://www.moec.gov.cy/dde/anaptyxi_veltiosi_scholeiou/tomeis_drasis/klima_koultoura/parousiaseis/koultoura_kai_klima.pdf.

³⁴⁰ Πασιαρδή Γ., *Το σχολικό κλίμα(Θεωρητική ανάλυση και εμπειρική διερεύνηση των βασικών παραμέτρων του)*,Αθήνα. Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός,2000, σσ 24- 79.

συμπεριφορές που εκδηλώνονται στους σχολικούς οργανισμούς, την προσωπικότητα των εμπλεκομένων, καθώς επίσης και από την ηγεσία του σχολείου.

Συνοψίζοντας τη σχετική βιβλιογραφία αναφορικά με την έννοια του σχολικού κλίματος³⁴¹, και συνθέτοντας βασικές παραμέτρους καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο όρος σχολικό κλίμα³⁴² είναι μια πολύπλευρη έννοια που περιλαμβάνει τις παρακάτω ουσιώδεις μεταβλητές της σχολικής μονάδας : την οργάνωση και διοίκηση του σχολείου, την επικοινωνία και συνεργασία των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική διαδικασία, το κοινωνικό, πολιτισμικό, οικολογικό και μαθησιακό περιβάλλον του σχολείου. Με τον όρο **οργάνωση της σχολικής μονάδας**³⁴³ εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο είναι τακτοποιημένα και ταξινομημένα στο σχολείο ένα σύνολο προσώπων (εκπαιδευτικοί μαθητές, κλπ) και πραγμάτων (αίθουσες, υλικά μέσα κλπ) με βάση τον επιδιωκόμενο σκοπό, αλλά και τον καταμερισμό της εργασίας και των επιμέρους λειτουργιών (κατάρτιση, εφαρμογή και παρακολούθηση ωρολογίου προγράμματος, εγγραφές, επιμέρους δράσεις και δραστηριότητες κλπ) καθώς και την ιεράρχηση της εξουσίας και των ευθυνών που έχει ανατεθεί σε εκπαιδευτικούς του σχολείου για την υλοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού (ανάληψη διοικητικών ή εκπαιδευτικών καθηκόντων). Με τον όρο σχολική διοίκηση υποδηλώνεται η ικανότητα κατευθυντικών και συντονιστικών οργανωμένων προσπαθειών από ένα άτομο (ηγεσία) με σκοπό την ευόδωση του επιδιωκόμενου σκοπού. Γίνεται σαφές ότι ο βασικός παράγοντας στην επιτυχία των σκοπών του σχολείου είναι ο ρόλος του διευθυντή που έχει την ευθύνη της ηγεσίας του σχολείου.

Η διεύθυνση του σχολείου είναι ο θεσμός που καθορίζει και συντονίζει τη δράση του προσωπικού και των μαθητών και ο τρόπος λήψης αποφάσεων του, ως προς το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τη συμμετοχικότητα των σχολικών παραγόντων επηρεάζει τη διαμόρφωση του σχολικού κλίματος. Ο ρόλος της διεύθυνσης του σχολείου επικεντρώνεται στο θέμα της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού (εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων) της οργάνωσης της οποίας ηγείται. Η επιτυχία του σκοπού του σχολείου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αξιοποίηση των ανθρώπινων και υλικών πηγών από τη διεύθυνση του σχολείου. Οι προσωπικές ικανότητες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι αρετές του προσώπου που ασκεί τη διεύθυνση της σχολικής μονάδας αποτελούν τα κριτήρια που θα επηρεάσουν τη δυναμική των άλλων παραγόντων και στοιχείων της σχολικής μονάδας και θα προσδώσουν το τελικό αποτέλεσμα σε αυτό που χαρακτηρίζεται σχολικό κλίμα ή σχολική ατμόσφαιρα.

Το στοιχείο της επικοινωνίας στο σχολικό χώρο είναι σημαντικός παράγοντας ιδιαίτερα σε

³⁴¹ Βλ. σχετικά Yoon S.J, Barton E., "The role of teachers in school violence and bullying prevention", στο Miller W.T *School violence and Primary Prevention*, p 251.

³⁴² Σαϊτίης Α.Χ., "Ο διευθυντής στο δημόσιο σχολείο", ΥΠ.Ε.Π. Θ, Π. Ι, Αθήνα, 2008, σσ 159-166.

³⁴³ Κωτσίκης Β., *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Έλλην, 1993, σελ 18-62.

ότι αφορά τη σχολική μάθηση. Εκτός όμως από τους σκοπούς της διδασκαλίας, η επικοινωνία στο σχολικό χώρο εξυπηρετεί και πολύπλευρες άλλες ανάγκες όπως την ανταλλαγή απόψεων, σκέψεων, ιδεών και προτάσεων ανάμεσα στη διεύθυνση, τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές και κάθε παράγοντα ή ενδιαφερόμενο για σχολικά ή εκπαιδευτικά θέματα. Αφορά στην ενημέρωση των γονέων για την πρόοδο των παιδιών τους, σχετίζεται με την κοινωνικοποίηση των ίδιων των μαθητών αλλά και την εφαρμογή και υλοποίηση σχολικών και εξωσχολικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων. Η αξία και σημασία της επικοινωνίας στο σχολείο (γραφτός, προφορικός λόγος, διάλογος, συζήτηση) γίνεται αντιληπτή καθημερινά στις σχολικές αίθουσες στο πλαίσιο της διδασκαλίας. Ιδιαίτερη σημασία χρειάζεται να αποδίδεται από τον εκπαιδευτικό στο χαρακτήρα των μαθητών και τις αντιδράσεις τους σε σχέση με τη λεκτική επικοινωνία³⁴⁴ αλλά και στο είδος που επιλέγεται άλλοτε ως μετάδοση και άλλοτε ως ερμηνεία³⁴⁵. Η επικοινωνία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών επεκτείνεται και σε άλλους χώρους και χρόνους: στους προαύλιους χώρους στα διαλλείματα, στους περιπάτους και τις εκδρομές, στις γιορτές και σε διάφορες άλλες εκδηλώσεις ή δραστηριότητες εντός και εκτός του σχολείου. Σήμερα οι τρόποι και μορφές επικοινωνίας είναι πολλοί και διαφορετικοί, άρα δεν δικαιολογείται ελλειμματική επικοινωνία. Εκείνο που έχει σημασία για την επικοινωνία όσων συμμετέχουν και εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της (αμφίδρομη επικοινωνία και συνεχής ανατροφοδότηση).

Η συνεργασία ανάμεσα σε όσους συμμετέχουν στη σχολική μονάδα αποτελεί την πεμπτουςία της επιτυχίας στην επιδίωξη του εκπαιδευτικού στόχου. Πρώτα απ' όλα ο κυριότερος παράγοντας διαμόρφωσης πνεύματος συνεργασίας στη σχολική μονάδα θεωρείται η ηγετική φυσιογνωμία και προσωπικότητα που αφορά στο πρόσωπο της διεύθυνσης. Αποτελεί εκείνο το δυναμικό παράγοντα, που στο πλαίσιο άσκησης του ηγετικού του ρόλου, καλλιεργεί και ενδυναμώνει με τρόπο δημοκρατικό και φιλελεύθερο τη συναδελφική αλληλεγγύη μεταξύ των εκπαιδευτικών της σχολικής μονάδας αλλά και το αίσθημα της ομαδικής δουλειάς, ενώ παράλληλα ενθαρρύνει τη συμμετοχή του εκπαιδευτικού προσωπικού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (εισηγήσεις, ανταλλαγή απόψεων και ιδεών, προτάσεις). Εξυπακούεται ότι η διεύθυνση του σχολείου φροντίζει να επιλαμβάνεται των διαφόρων προβλημάτων που παρουσιάζονται στο μαθητικό δυναμικό του σχολείου ώστε να διαμορφώνεται κατάλληλο παιδαγωγικό κλίμα που στοχεύει στην προαγωγή των ανθρωπίνων σχέσεων και στη συνοχή μαθητών και εκπαιδευτικών για την επίτευξη του εκπαιδευτικού στόχου. Η συνεργασία εκπαιδευτικών –μαθητών, με την διαμόρφωση και υλοποίηση κατάλληλων μεθόδων, αποτελεί

³⁴⁴ Γιαγλής Δ., *Η ψυχολογία της επικοινωνίας στο σχολείο*, Για την καλύτερη επικοινωνία ανάμεσα στα παιδιά και σ' όσους ασχολούνται με την αγωγή τους, Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη, 1980, σσ 37-42.

³⁴⁵ Barnes D., "Μετάδοση και ερμηνεία", *Νέα Παιδεία*, Κείμενα Παιδευτικού προβληματισμού, τ.5, Άνοιξη 1978, σσ 36-48.

το δυναμικό παράγοντα στη διαμόρφωση ευνοϊκού κλίματος στη σχολική τάξη (ευχάριστο μαθησιακό περιβάλλον, φιλικές διαπροσωπικές σχέσεις, μαθητική αλληλεγγύη). Γενικά, η ανάπτυξη συνεργασιών ανάμεσα στη διεύθυνση και το εκπαιδευτικό προσωπικό, μεταξύ του διδακτικού προσωπικού και ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές αποτελεί καθοριστικό παράγοντα που συμβάλλει τα μέγιστα στην επιτυχία του σκοπού και των στόχων του σχολείου.

Το ψυχο-κοινωνικό περιβάλλον του σχολείου αναφέρεται στα ιδιαίτερα κοινωνικά (τυπικοί και άτυποι κανόνες) χαρακτηριστικά των παραγόντων που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σε αυτά συγκαταλέγονται η φυλή, το φύλο, η οικογενειακή, οικονομική, εκπαιδευτική και μορφωτική κατάσταση του εκπαιδευτικού προσωπικού (διεύθυνση και εκπαιδευτικοί) και των γονέων των μαθητών/τριών της σχολικής μονάδας. Επίσης, αναφέρεται στην ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται μεταξύ των εκπαιδευτικών, των εκπαιδευτικών και των μαθητών, των μαθητών μεταξύ τους καθώς και στα ιδιαίτερα ψυχικά και συναισθηματικά γνωρίσματα της προσωπικότητας των εμπλεκομένων και στην επίδραση τους στην εκδήλωση της συμπεριφοράς των εμπλεκομένων υποκειμένων.

Το πολιτισμικό περιβάλλον του σχολείου ή αυτό που αποκαλείται σχολική κουλτούρα περιλαμβάνει το σύστημα αξιών, πεποιθήσεων, παραδόσεων, συμπεριφορών λεκτικών και εξωλεκτικών, τρόπων εμφάνισης ή ομιλίας που χαρακτηρίζει κατά κύριο λόγο τους παράγοντες της σχολικής μονάδας. Είναι σαφές ότι σε κάθε σχολείο δεν υπάρχει μια μόνο κουλτούρα (κυρίαρχη) αλλά διάφορες ομάδες έχουν τη δική τους ξεχωριστή κουλτούρα (υποκουλτούρα). Ο βαθμός σύμπτωσης ανάμεσα στις διαφορετικές μορφές κουλτούρας όσο μεγαλύτερος είναι τόσο πιο ισχυρή είναι η κουλτούρα του σχολείου³⁴⁶. Το οικολογικό περιβάλλον του σχολείου αναφέρεται στις φυσικές όψεις και πλευρές τόσο του σχολείου όσο και των σχολικών τάξεων /αιθουσών. Σε αυτές περιλαμβάνονται η φυσική θέση, η έκταση, η ηλικία και τα επίπεδα ανέγερσης του σχολείου (όροφοι, υπόγειοι χώροι κλπ), καθώς και ο φωτισμός, ο κλιματισμός, η χωρητικότητα, ο χρωματισμός και η διακόσμηση του κεντρικού κτιρίου, των κοινοχρήστων χώρων και των επιμέρους αιθουσών (σχολικών, εργαστηρίων, γυμναστηρίου κλπ) του σχολείου. Τέλος, το μαθησιακό περιβάλλον³⁴⁷ αναφέρεται στη μαθησιακή διαδικασία και στις ενέργειες που αναλαμβάνουν παιδαγωγοί και παιδωγούμενοι στο πλαίσιο της διδασκαλίας. Περιλαμβάνει το προγραμματισμό και την οργάνωση της διδασκαλίας (σχέδιο μαθήματος, φύλλα πληροφοριών, φύλλα εργασίας, χρήση εποπτικών

³⁴⁶ Δρ Χριστοφίδου Ε., «Κουλτούρα και κλίμα», ό. π

³⁴⁷ Δρ Καρατάσιος Γ. Δ., Καραμήτρου Ε.Α., «Η διαμόρφωση θετικού κλίματος ως παράγοντας ποιότητας της εκπαιδευτικής μονάδας», Πρακτικά διημερίδων, Αθήνα, Ίδρυμα Ευγενίδου, 20-21 Μαρτίου 2008 & Θεσσαλονίκη, Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ, 17-18 Απριλίου 2008, ημερομηνία ανάκτησης κειμένου από το διαδίκτυο 17/2/2015,txt at <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/104>

μεθόδων διδασκαλίας, κλπ), την παρακολούθηση, αξιολόγηση και ανατροφοδότηση της μαθησιακής διαδικασίας, αλλά και το είδος της επικοινωνίας³⁴⁸ και συνεργασίας, όπως εκτέθηκε προηγούμενα, μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών. Όλοι οι παράγοντες που αναφέρθηκαν αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν την ιδιαιτερότητα της φυσιογνωμίας του κλίματος (ατμόσφαιρας) που επικρατεί σε κάθε σχολείο.

VI. Άλλοι παράγοντες και συλλογικά όργανα του σχολείου³⁴⁹.

1. Σχολικός σύμβουλος.

Αποτελεί στέλεχος της εκπαίδευσης και έχει την επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών καθώς και συμμετοχή στην αξιολόγηση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Ο θεσμός των σχολικών συμβούλων εισάγεται στην εκπαίδευση με το Ν1304/1982 αντικαθιστώντας το θεσμό των Επιθεωρητών της Στοιχειώδους Εκπαίδευσης και των Γενικών Επιθεωρητών της Μέσης Εκπαίδευσης που προέβλεπε ο Ν309/1976 (ΦΕΚ 100/30-4-1976 τ. Α') «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως». Στα βασικά καθήκοντα των σχολικών συμβούλων είναι η συνεργασία τους με το διδακτικό προσωπικό των σχολικών μονάδων, τους διευθυντές των σχολείων της αρμοδιότητας τους και τους Προϊσταμένους των Διευθύνσεων Εκπαίδευσης για θέματα που αφορούν στην αποτελεσματική λειτουργία των σχολείων. Ειδικότερα, ο σχολικός σύμβουλος επισκέπτεται τα σχολεία ευθύνης του με σκοπό την κατεύθυνση του παιδαγωγικού έργου των εκπαιδευτικών, την διοργάνωση παιδαγωγικών συναντήσεων για την αντιμετώπιση ενδοσχολικών προβλημάτων καθώς και τη συμμετοχή του σε διάφορα ενδοσχολικά προγράμματα³⁵⁰.

2. Σύλλογος διδασκόντων.

Αποτελείται από όλους τους διδάσκοντες του σχολείου με οποιαδήποτε σχέση εργασίας και έχει ως πρόεδρο το διευθυντή του σχολείου. Όταν στις συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων γυμνασίων και λυκείων εξετάζονται θέματα μαθητών, μετέχουν και δυο εκπρόσωποι τους που ορίζονται από το μαθητικό συμβούλιο των μαθητικών κοινοτήτων. Σκοπός του συλλόγου είναι η χάραξη κατευθύνσεων για την καλύτερη εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής και την καλύτερη λειτουργία του σχολείου (εκπαιδευτικές επισκέψεις, προγράμματα, δράσεις, επίλυση διαφόρων σχολικών προβλημάτων κλπ). Οι αποφάσεις του συλλόγου διδασκόντων λαμβάνονται με την αρχή της πλειοψηφίας.

³⁴⁸ βλ σχετικά Θεοφιλίδης Χ., *Δεξιότητες διδασκαλίας, Επικοινωνία*, Αθήνα, Γρηγόρη, 1997.

³⁴⁹ Σαϊτης Α.Χ., *Ο Διευθυντής στο δημόσιο σχολείο*, Αθήνα, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2008, σσ 68-73.

³⁵⁰ Δρούλια Θ, Πολίτης Φ., *Δημόσια Διοίκηση και Στελέχη Εκπαίδευσης*, Αθήνα, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2008, σσ 169.

3. Μαθητικές κοινότητες.

Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση αποτελούν παιδαγωγικό θεσμό που συνδέεται με την εκπαιδευτική διαδικασία. Δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες σε θέματα σχολικού ενδιαφέροντος και αποτελούν κύτταρο δημοκρατικής ζωής, αφού με το διάλογο και τη συμμετοχή στα κοινά προτείνουν λύσεις και συμβάλλουν στην αντιμετώπιση προβλημάτων που τους αφορούν. Όργανα κάθε μαθητικής κοινότητας είναι η Γενική Συνέλευση(ανώτερο όργανο της μαθητικής κοινότητας) όπου μετέχουν όλοι οι μαθητές κάθε τάξης ή τμήματος, το 5μελές Συμβούλιο (αφορά κάθε τμήμα τάξης) και το Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου (15μελές συντονιστικό όργανο)³⁵¹.

4. Σχολικοί συνεταιρισμοί.

Αποτελεί θεσμό κοινωνικής ζωής του σχολείου. Σκοπός του είναι η διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας, της κοινωνικής ευθύνης, την καλλιέργεια της δημιουργικής και κριτικής σκέψης, την γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας και την ανάπτυξη της δημοκρατικής συνείδησης. Στο πλαίσιο του σχολικού συνεταιρισμού οι μαθητές αναλαμβάνουν δραστηριότητες που αφορούν στη σχολική και κοινωνική ζωή, όπως χειροτεχνία, ζωοτεχνία, κυλικείο, έργα πολιτισμού, πρατήριο ειδών, νεανική επιχειρηματικότητα και καινοτομία.

5. Σχολικό Συμβούλιο .

Σύμφωνα με τον Ν 1566/1985 (ΦΕΚ 167 Α'), όπως αντικαταστάθηκε με το Ν 2621/1998 (ΦΕΚ 136 Α'), σε κάθε δημόσιο σχολείο λειτουργεί σχολικό συμβούλιο το οποίο αποτελείται από το σύλλογο διδασκόντων, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου γονέων και τον εκπρόσωπο της τοπικής αυτοδιοίκησης στη σχολική επιτροπή. Σε κάθε σχολικό συμβούλιο στα γυμνάσια και τα λύκεια μετέχουν τρεις εκπρόσωποι των μαθητικών κοινοτήτων, μετά από απόφαση του συμβουλίου τους. Έργο του σχολικού συμβουλίου είναι η εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του σχολείου με κάθε πρόσφορο μέσο, η καθιέρωση τρόπων αμοιβαίας επικοινωνίας διδασκόντων και οικογενειών των μαθητών καθώς και η υγιεινή των μαθητών και του σχολικού περιβάλλοντος.

6. Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων .

Σε κάθε σχολείο σύμφωνα με τον Ν1566/1985 οι γονείς των μαθητών συγκροτούν ένα σύλλογο γονέων που φέρει την επωνυμία του σχολείου και συμμετέχουν σε αυτόν αυτοδίκαια. Οι σύλλογοι γονέων του ίδιου δήμου ή δημοτικού διαμερίσματος συγκροτούν μια ένωση γονέων (με έναν εκπρόσωπο για μαθητές μέχρι σαράντα) και οι ενώσεις γονέων κάθε νομού ή

³⁵¹ Υπ. Αποφ Γ2/4094/23-09-1986 , Δ/γή ΥΠ.Ε.Π.Θ

νομαρχιακού διαμερίσματος συγκροτούν μια ομοσπονδία γονέων (ένας τουλάχιστον εκπρόσωπος για μαθητές μέχρι τετρακόσιους) και οι ομοσπονδίες γονέων της χώρας συγκροτούν μια συνομοσπονδία, στην οποία κάθε ομοσπονδία εκπροσωπείται από έναν τουλάχιστο εκπρόσωπο. Η σχολική επιτροπή³⁵² επιλαμβάνεται θεμάτων που αναφέρονται στη διοικητική λειτουργία των σχολικών μονάδων, τις λειτουργικές δαπάνες (θέρμανση, φωτισμός κλπ), την αμοιβή καθαριστριών, τη διαχείριση εσόδων από την ενδεχόμενη εκμετάλλευση των σχολικών κυλικείων καθώς και τη λήψη κάθε άλλου μέτρου.

Β. Η ευθύνη του σχολείου στη δημιουργία σχολικής παρέκκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς σε μαθητές.

Το ερώτημα το οποίο τίθεται στην ενότητα αυτή δηλαδή, αν το σχολείο είναι υπαίτιο στη δημιουργία μιας παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς σε μαθητές ή καλύτερα επηρεάζει την εκδήλωση μιας τέτοιας συμπεριφοράς φαινομενικά έρχεται σε αντίφαση ή ρήξη με το σκοπό και τους επιμέρους στόχους τους οποίους οφείλει να επιτελεί ως κοινωνικός θεσμός. Το βασικό θεσμικό πλαίσιο που αφορά στη δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης³⁵³ αλλά και η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση ειδικότερα για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση³⁵⁴ καθορίζουν αμφότερα ως γενικό σκοπό της εκπαίδευσης των μαθητών/τριών την διανοητική ανάπτυξη και ειδικότερα για τους μαθητές Λυκείου την παροχή γενικής παιδείας, εμβάθυνσης και εξειδίκευσης στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα. Παράλληλα με αυτούς τους καθαυτό μαθησιακούς σκοπούς καταγράφεται επιτακτικά η εκπαιδευτική ανάγκη στην αρμονική και ισόρροπη γνωστική, πνευματική, συναισθηματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών καθώς και σε πρόσθετους και αρκετούς επιμέρους εκπαιδευτικούς στόχους. (κοινωνικούς, πολιτισμικούς, πολιτικούς, εθνικούς).

Αδήριτο τίθεται το ερώτημα που προκύπτει αν το σχολείο μπορεί να ικανοποιήσει όσα επαγγέλλεται ότι μπορεί να πραγματώσει. Αν το σχολείο, πέρα από την τεχνική και επιλεκτική του λειτουργία (διοχέτευση του μαθητικού δυναμικού στην αγορά εργασίας ή τη συνέχιση σε ακαδημαϊκές σπουδές) μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στην καλλιέργεια μαθητών με υπευθυνότητα, αυτενέργεια, κριτική σκέψη, με λίγα λόγια στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης (ατομικά και συλλογικά) μαθητικής προσωπικότητας. Μπορεί στο σχολείο γνωστικοί-

³⁵² Δεν αποτελεί συλλογικό όργανο του σχολείου. Καλύπτει ένα ή περισσότερα δημόσια σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ανάλογα με τις τοπικές ανάγκες. Αποτελείται από εκπρόσωπο του δήμου, το διευθυντή του σχολείου, του συλλόγου γονέων των μαθητών του σχολείου, και των μαθητικών κοινοτήτων για τη δ/βάθμια εκπαίδευση. Έχει αποφασιστικές αρμοδιότητες στη διαχείριση πιστώσεων για τις λειτουργικές δαπάνες των σχολείων, αποτελεί το συνδετικό κρίκο του σχολείου με την τοπική αυτοδιοίκηση και μια μορφή ελέγχου και δημοκρατικής διοίκησης των σχολείων.

³⁵³ Ν1566/1985 “ Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις” (ΦΕΚ 167/30-9-1985, τ’ Α)

³⁵⁴ Ν 4186/2013 “ Αναδιάρθρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις” (ΦΕΚ 193/17-9-2013,τ’ Α).

μαθησιακοί στόχοι να συνυπάρχουν με αναπτυξιακούς – κοινωνικούς ή βρίσκονται σε κατευθύνσεις που δεν συναντώνται ;

Η άποψη που διατυπώνεται στο ερώτημα αυτό, και θα αποτελέσει περαιτέρω αντικείμενο ανάλυσης , είναι ότι οι λειτουργίες του σχολείου έτσι όπως υλοποιούνται, όπως πραγματώνονται συντείνουν σε κρίσιμο βαθμό στη δημιουργία παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς σε μαθητές. Η εκδοχή αυτή δεν αναιρεί βεβαίως το γεγονός ότι οι προσωπικές εμπειρίες του μαθητή εκτός του σχολείου και σε προγενέστερο χρόνο δεν παύουν να επηρεάζουν τον τρόπο εκδήλωσης της συμπεριφοράς του στις απαιτήσεις του σχολείου όπως επίσης και το αναμφισβήτητο δεδομένο ότι οι σχέσεις του μαθητή με το σχολείο δεν είναι ίδιες σε κάθε περίπτωση αλλά εξαρτώνται από διάφορους παράγοντες που υπεισέρχονται σε αυτήν (κοινωνική οικολογία του σχολείου, παιδαγωγική σχέση, σχολικό κλίμα κλπ). Όπως έχει ειπωθεί και προηγουμένως οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές στο σχολείο μπορεί να αφορούν τόσο διαταραχές της μάθησης όσο και διαταραχές της συμπεριφοράς που αφορούν στην τήρηση των σχολικών κανόνων αλλά και των κοινωνικών κανόνων. Αρκετά συχνά οι δυο κατηγορίες συνυπάρχουν σε έναν μαθητή, ή η μια κατηγορία προϋποθέτει την άλλη και οπωσδήποτε υπάρχει ανάμεσά τους σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης. Βασικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων κοινωνιών, ανεξάρτητα της κοινωνικο-οικονομικής και πολιτικής τους δομής, είναι τα στοιχεία του ανταγωνισμού και της αποτελεσματικότητας . Δυο βασικές μεταβλητές που συνδέονται στενά με το κοινωνικό φαινόμενο της λογικής των επιδόσεων. Εξαιτίας του φαινομένου αυτού μιλάμε πλέον για κοινωνίες των επιδόσεων. Αυτές έχουν ανάγκη τις επιδόσεις ως θεμελιακό και κυρίαρχο στοιχείο επιδίωξης της ατομικής συμπεριφοράς στην οποία οφείλουν τα άτομα να επιδίδονται εάν και εφόσον αποβλέπουν στην κοινωνική καταξίωση, την κοινωνική επιτυχία και αναγνώριση. Με άλλα λόγια η κοινωνική θέση συναρτάται σε σημαντικό βαθμό από την ατομική επίδοση στην εργασία και στην παραγωγική διαδικασία³⁵⁵. Το σχολείο που αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο και θεσμό των σύγχρονων κοινωνιών δεν θα μπορούσε να ακολουθήσει διαφορετική κοινωνική πρακτική. Και στην περίπτωση του σχολείου ο μαθητής αξιολογείται στη βάση της επίδοσης που επιτυγχάνει σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα, μολονότι δεν λαμβάνονται υπόψη στην αξιολόγηση, στο βαθμό που θα έπρεπε, ατομικά και παιδαγωγικά χαρακτηριστικά . Τι επιπτώσεις, ενδεχομένως μπορεί να έχει στο ψυχισμό και στις αντιδράσεις συμπεριφοράς του μαθητή η αντιφατική αυτή στάση που επιδεικνύει το σχολείο;

Μολονότι οφείλει να αποβλέπει, σύμφωνα με τη θεσμική του διακήρυξη, στην ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών εντούτοις στην πράξη υπηρετεί τη

³⁵⁵ Ακριώτης Ι. Αντ., Η αποκλίνουσα συμπεριφορά σε συνάρτηση με τη λογική των επιδόσεων στο υπαρκτό σχολείο, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα 2010, σελ 36.

λογική των επιδόσεων.

Στην κοινωνία των επιδόσεων, όπως η δική μας, το σχολείο μετατρέπει το συναγωνισμό και την άμιλλα σε ανταγωνισμό μεταξύ των μαθητών. Αυτό σε συνδυασμό με την έλλειψη ομαδοσυνεργατικού πνεύματος στη διδασκαλία και γενικότερα στην υφιστάμενη παιδαγωγική έχει σαν αποτέλεσμα αφενός, την πίεση για μεγαλύτερη ατομική επίδοση, αφετέρου κάποιοι μαθητές αντιλαμβάνονται τους συμμαθητές του ως αντιπάλους τους οποίους πρέπει να εξουδετερώσουν, και όχι ως συνεργάτες στη διαδικασία της μάθησης, γεγονός που είναι πολύ πιθανόν να τους οδηγήσει σε αθέμιτες αντικοινωνικές και παρεκκλίνουσες συμπεριφορές³⁵⁶.

Η διαμόρφωση ενός ανταγωνιστικού κλίματος στη σχολική πραγματικότητα σχετίζεται και με δυο ακόμη βασικά γεγονότα. Πρώτον, πληθώρα ερευνών συγκλίνει στο συμπέρασμα ότι η σχολική επιτυχία καθορίζεται από την κοινωνική προέλευση της οικογένειας. Τα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων μειονεκτούν στο σχολείο επειδή οι συνθήκες από τις οποίες ξεκινούν αλλά και οι συνθήκες ζωής των οικογενειών τους είναι άνισες σε σχέση με εκείνες των παιδιών των μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων³⁵⁷. Αποτελέσματα ερευνών του Μαυρογιώργου Γ και Μυλωνά Θ, σχετικά με τη συμμετοχή στο μάθημα και τη σχολική επιτυχία δείχνουν καθαρά τη σχέση τους με την κοινωνική προέλευση των μαθητών³⁵⁸. Παρόμοιος θεωρείται ο ισχυρισμός του Quensel που υποστηρίζει ότι η χαμηλή θέση της οικογένειας του μαθητή στην κοινωνική διαστρωμάτωση δεν του παρέχει εναλλακτικές λύσεις για τη σχολική του αποτυχία. Σε έρευνες αυτοομολογούμενης παραβατικότητας σε μαθητές 13 έως 17 χρόνων, εκτός από τις απαντήσεις των ίδιων των μαθητών οι ερευνητές έλαβαν υπόψη τους και τις απόψεις των δασκάλων για την παραβατική συμπεριφορά των μαθητών τους. Οι απαντήσεις των δασκάλων έδειξαν τα εξής: Η εκτίμηση που έχουν για την παραβατική δράση των μαθητών συνδέεται με το αν αυτοί ανήκουν στα μεσαία ή χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Στην περίπτωση που δεν ανταποκρίνονται στα πρότυπα συμπεριφοράς και αξιών των μεσαίων στρωμάτων, αλλά των κατωτέρων, υποστηρίζουν, ότι διατρέχουν κίνδυνο να προβούν σε παράνομες πράξεις, όπως ανέφεραν και οι ίδιοι οι μαθητές στις απαντήσεις τους. Επιβεβαιώθηκε ακόμα η υπόθεση ότι η κατηγοριοποίηση και ο χαρακτηρισμός των μαθητών από το σχολείο αποτελεί αυτοεκπληρούμενη προφητεία, αφού η κρίση του δασκάλου και η παραδοχή του μαθητή για παράνομες πράξεις συσχετίζονται σημαντικά. Επίσης, τα ευρήματα των ερευνών διαπιστώνουν ότι όσοι δηλώνουν δράστες μεγάλου αριθμού παράνομων πράξεων, θυματοποιούνται

³⁵⁶ Γαλάνης Ν. Γ., “ Εγκληματοπροληπτική εκπαίδευση στο σχολείο”, στο Λουκία Μπεζέ (επιμ) *Πρόληψη και Αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, (*Επανεκπαίδευση- Επανένταξη*), *Prevention et traitement de la délinquance juvenile (Reeducation-insertion)*, Συμπόσιο, 14-15-16 Οκτωβρίου 1988, Αθήνα, Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1990, σελ 559.

³⁵⁷ Τζάνη Μ., *Σχολική επιτυχία -ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας-* Αθήνα, 1988, σσ 31-32.

³⁵⁸ Κάτσικας Χ. , ό. π σσ 47-53.

συχνότερα από όλους τους άλλους, αντιθέτως στην περίπτωση που υπήρξαν πρώτα θύματα και μετά προέβησαν σε έκνομη συμπεριφορά αυτή δεν ήταν σοβαρή.³⁵⁹

Οι Merton R. και Cloward & Ohlin (1960) υποστηρίζουν ότι η φτώχη κοινωνικοποίηση των μαθητών χαμηλών στρωμάτων ή η ακαδημαϊκές τους ανεπάρκειες οι οποίες μεταφέρονται στο σχολείο μπορούν να οδηγήσουν σε σχολική αποτυχία η οποία είναι πιθανόν να επιφέρει προβλήματα πειθαρχίας. Κατά τον Cusson οι απόψεις του Μέρτον κ.ά., που πιστεύουν ότι οι παραβατικοί νέοι της χαμηλής κοινωνικής προέλευσης είναι «θυμωμένοι» λόγω των αποτυχιών και των ματαιώσεων τους, που βιώνουν στο σχολείο, δεν επαληθεύονται από τις έρευνες, και υποστηρίζει ότι δεν είναι θέμα έλλειψης ικανοτήτων που στερούνται οι μαθητές αυτοί, αλλά αποτυχαίνουν στο σχολείο γιατί από την αρχή δεν ενδιαφέρονται να πετύχουν στις σπουδές τους³⁶⁰. Όμως οι έρευνες των Call (1965) και Polk & Halferty έδειξαν ελάχιστες διαφορές στο κοινωνικο-οικονομικό υπόβαθρο των μαθητών που παρεκκλίνουν από τους μη παρεκκλίνοντες³⁶¹. Όπως έχει αναφερθεί, το σχολείο αναπαράγει αξίες και κανόνες που ευνοούν την λεγόμενη «προνομιούχα τάξη», επομένως τα παιδιά με χαμηλές επιδόσεις προέρχονται από οικογενειακά περιβάλλοντα μειονεκτικά από άποψη μορφωτική, οικονομική, και πολιτισμική, και γονείς με προσδοκίες, φιλοδοξίες και όνειρα για τα παιδιά τους ανάλογα με την κοινωνική τάξη που ανήκουν³⁶². Δεύτερον, παρά το γεγονός ότι το αποτέλεσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας στηρίζεται στην αλληλεπίδραση της παιδαγωγικής σχέσης εντούτοις μετατοπίζεται η ευθύνη της κακής σχολικής επίδοσης γενικότερα της σχολικής αποτυχίας αποκλειστικά στο μαθητή³⁶³, όπως το ίδιο συμβαίνει, σύμφωνα με τις έρευνες για τις αιτίες σχετικά με την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των μαθητών, όπου οι εκπαιδευτικοί τις αποδίδουν είτε στην προσωπικότητα των μαθητών είτε στο οικογενειακό τους περιβάλλον, αλλά ποτέ στο σχολείο³⁶⁴. Η τεχνική λειτουργία της εκπαίδευσης προϋποθέτει αφενός την εφαρμογή κανόνων μάθησης αφετέρου την αξίωση θετικών επιδόσεων στην μαθησιακή διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι σε μια συγκεκριμένη διδασκόμενη ύλη και σε εκτέλεση σχολικών εργασιών οι μαθητές/τριες οφείλουν να ανταποκρίνονται σε ικανοποιητικό βαθμό στις απαιτήσεις εμπέδωσης, αφομοίωσης και πραγματοποίησης των σχολικών τους υποχρεώσεων και καθηκόντων. Τουναντίον, μαθητές/τριες που δεν εκπληρώνουν αυτές τις μαθησιακές απαιτήσεις (μερικώς ή πλήρως) υφίστανται αρνητικές συνέπειες που παίρνουν τη μορφή χαμηλών βαθμών, επανεξέτασης, μη προαγωγής.

³⁵⁹ Λαμπροπούλου Ε., ό Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου ό. π , σελ 143.

³⁶⁰ Cusson , M, *Why delinquency ?* , University of Toronto Press, 1983, Canada, p6,pp 108-109.

³⁶¹ Βλ σχετικά Myers, E ,D et al , “Students discipline and high school performance , *Sociology of Education* , 1987, Volume 60, January ,pp 18-33 εδώ p.18 .Επίσης πρβλ Cusson M, ό .π. ιδ.σ.

³⁶² Φραγκουδάκη Α., *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης- θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο-*, Αθήνα, Παπαζήση, 1985, σελ 93, βλέπε και Τζάνη ό. π σελ 29 .

³⁶³ Κάτσικας Χ., ό. π σελ 54.

³⁶⁴ Γαλάνης Ν. Γ., “ Παραβατικότητα ανηλίκων και σχολική εκπαίδευση ”, *επιστημονική επετηρίδα Π.Τ.Δ.Ε Πανεπιστημίου Ιωαννίνων* ,3, Ιωάννινα ,1970, σελ 96.

Είναι η ονομαζόμενη παράβαση «εργασιακών αξιώσεων του σχολείου»³⁶⁵. Επίσης και ο εκπαιδευτικός δεσμεύεται στο πλαίσιο του δικού του ρόλου από κανόνες, σύμφωνα με τους οποίους οφείλει να αξιολογήσει τους μαθητές στο πλαίσιο της υφιστάμενης εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επομένως, μαθητές/τριες που δεν ανταποκρίνονται θετικά σε αυτό το κυρίαρχο εκπαιδευτικό πρότυπο θεωρούνται «αποκλίνοντες». Αξίζει να υπενθυμίσει κανείς εδώ τη σημαντική παρατήρηση ότι το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και η διδακτέα ύλη και βεβαίως το εκπαιδευτικό υλικό (βιβλία) δεν είναι προσαρμοσμένο στις μαθησιακές ανάγκες και απαιτήσεις των «μη προνομιούχων μαθητών». Δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικές δυνατότητες του πλειοψηφικού τμήματος του μαθητικού πληθυσμού, αλλά στην συντριπτική μειονότητα του. Τους μαθητές δηλαδή εκείνους οι οποίοι, ως επί το πλείστον, έχουν μεγαλώσει σε οικογένειες με γονείς με ανώτερο ή ανώτατο εκπαιδευτικό επίπεδο, με εμπλουτισμένο και επεξεργασμένο γλωσσικό κώδικα, με πνευματικές και μορφωτικές αναζητήσεις, με υψηλές προσδοκίες και με ενδιαφέρον για τα παιδιά τους. Τους μαθητές εκείνους που λόγω της υψηλής τους επίδοσης το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα προορίζει να επιλέξει ως τους καλύτερους για τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας. Διαπιστώνεται λοιπόν μια παραμέληση στη παροχή βασικών προσόντων και εφοδίων για τους μαθητές και τις μαθήτριες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Ακόμα, η μαθησιακή-τεχνική λειτουργία του σχολείου επικρίνεται τόσο για το ότι οι γνώσεις που παρέχει περιορίζουν το μαθητή σε μια στεία απομνημόνευση, για λόγους που σχετίζονται κυρίως με διαπιστωτικές διαδικασίες της ίδιας της μάθησης (εξέταση, βαθμολόγηση, προαγωγή και επαγγελματική επιλογή) παρά στο ότι συμβάλλει στην καλλιέργεια και ανάπτυξη της πεμπτουσίας της γνώσης, της πνευματικής αναζήτησης, της καλλιέργειας της αυτομόρφωσης, στη διαμόρφωση και προαγωγή της κριτικής και συνθετικής σκέψης³⁶⁶. Επιπλέον, κριτική ασκείται τόσο για τις μεθόδους όσο και για τα μέσα διδασκαλίας στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ο μαυροπίνακας στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν έχει αντικατασταθεί από σύγχρονα οπτικοακουστικά μέσα διδασκαλίας (διαδραστικά κοινωνικά μέσα και δίκτυα κλπ) και το κυριότερο ίσως που υποδηλώνει τον έντονο ανταγωνιστικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης, η μαθητοκεντρική διδασκαλία δεν έχει παραχωρήσει τη θέση της στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Δυστυχώς, η καθημερινή σχολική πράξη στη σύγχρονη εκπαίδευση δεν καλλιεργεί τη συνεργασία, ούτε τις θετικές ανθρώπινες σχέσεις. Οι μαθητές μαθαίνουν στο σχολείο να συμπεριφέρονται με ιδιοτέλεια, να είναι ατομιστές, μοναχικοί αγωνιστές σε έναν κόσμο αντικοινωνικό, όπου οι άλλοι θεωρούνται ανταγωνιστές, αντίπαλοι.

³⁶⁵ Κωνσταντίνου Χ., «Η ευθύνη του σχολείου στη δημιουργία αποκλίνουσας συμπεριφοράς», Μέρος Β' σχολείο και αποκλίνουσα συμπεριφορά, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 51, Μάρτιος-Απρίλιος 1990., σελ 69.

³⁶⁶ Λιαροπούλου Ε., «Η εκπαίδευση ως μηχανισμός αρχειοθέτησης», *Η Αυγή*, βλ επίσης Μάνος Κ., «Η τεχνική της επιστημονικής (στατιστικής) θεμελίωσης της αξιολόγησης της σχολικής επίδοσης στο : Χιωτάκης Σ(επιμέλεια), *Η αμφισβήτηση των εξετάσεων και βαθμών στο σχολείο*, Αθήνα, Γρηγόρη, 1993, σσ 267-273, επίσης Χόλτ Τ., *Το σχολείο φυλακή και η ελεύθερη μάθηση*, Αθήνα, Καστανιώτη, 1978, σσ 59-74.

Ακόμα και η περίπτωση της λειτουργίας του θεσμού των Μαθητικών κοινοτήτων, που θα μπορούσε να αποτελέσει άσκηση σε θετικές σχέσεις συνεργασίας, την ένταξη σε δημοκρατικές ομάδες και διαδικασίες δημιουργεί με τις παραλείψεις και αδυναμίες του συστήματος περιθωριακές δραστηριότητες, αντί για διάλογο, συνθηματολογία και τυφλό φανατισμό και διαμορφώνει ή υποθάλπει αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές (βιαιότητες, κατάληψη κλπ)³⁶⁷. Αρκετές έρευνες³⁶⁸ έχουν αποδείξει ότι η σχολική αποτυχία, δηλαδή η αδυναμία του μαθητή να ανταποκριθεί με επιτυχία στις απαιτήσεις του σχολείου, αποτελεί αιτία της προβληματικής συμπεριφοράς των μαθητών (Gold & Mann 1984, Walgrave 1982, Bernstein –Rulo 1976, Bloom 1976, Elliot & Voss 1974). Σύμφωνα με αυτές τις έρευνες η σχολική αποτυχία και η χαμηλή σχολική επίδοση οδηγούν σε χαμηλή αυτοεκτίμηση τους μαθητές οι οποίοι για να εξισορροπήσουν την αρνητική αυτοεικόνα στρέφονται με επιθετικότητα εναντίον του πλαισίου το οποίο θεωρούν υπεύθυνο για τη προσωπική τους αποτυχία. Οι Gold & Mann (1984) θεωρούν ότι η χαμηλή αυτό-εκτίμηση αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα που συσχετίζεται με την αντικοινωνική συμπεριφορά. Υποστηρίζουν ότι μια τέτοια σχέση δεν αγγίζει προφανώς όλους τους μαθητές οι οποίοι βιώνουν την εμπειρία της σχολικής αποτυχίας, όμως από αυτούς οι περισσότεροι –σύμφωνα με τις μέχρι τώρα έρευνες – έχουν τη μεγαλύτερη πιθανότητα να το πράξουν. Ισχυρίζονται ότι αυτό οφείλεται στην αδυναμία του σχολικού συστήματος να συνδράμει ουσιαστικά στη διαμόρφωση θετικών εμπειριών των μαθητών, ώστε να εξυψώσουν την αυτό-εκτίμηση τους έχει ως αποτέλεσμα τη επιτάχυνση διαδικασιών που οδηγούν σε διαλυτικές και καταστροφικές συμπεριφορές. Οι Bernstein & Rulo (1976) επίσης υποστηρίζουν, ότι καθώς το παιδί βιώνει τη σχολική αποτυχία αισθάνεται άσχημα και μειονεκτικά και σταδιακά εκφράζει μια επιθετικότητα. Αυτή η συμπεριφορά επιτείνεται ενώ το σχολείο αδυνατεί να γνωρίσει τα προβλήματά του, να ασχοληθεί μαζί του, να καλύψει τα μαθησιακά προβλήματα και δυσκολίες του παράλληλα, τον επιπλήττει και τον ελέγχει πειθαρχικά για την αντικοινωνική του συμπεριφορά. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης που ολόένα επιδεινώνεται σε βάρος του μαθητή αυτός τελικά αποβάλλεται από το σχολείο και έτσι του ανοίγεται ο δρόμος για παραβατικές πράξεις μέσα στην κοινωνία. Ο Bloom (1976) επίσης, θεωρεί ότι ένας στους τρεις μαθητές για μια περίοδο πέντε έως δέκα χρόνων έχουν από το σχολείο συνεχείς αποδείξεις της σχολικής τους ανεπάρκειας. Δεν απολαμβάνουν όπως οι άλλοι μαθητές θετικών σχολικών εμπειριών (θετική βαθμολογία, θετική αλληλεπίδραση στη σχέση με το δάσκαλο) έτσι, με δεδομένη την έλλειψη θετικής ενίσχυσης και ενθάρρυνσης του «εγώ» τους από το σχολείο καταρρέουν ψυχικά και συναισθηματικά, γίνονται ευάλωτοι σε συγκινησιακές δυσκολίες και εκφράζουν συμπτώματα, απομόνωσης και αποξένωσης από το περιβάλλον του

³⁶⁷ Κυνηγός Μ., ό. π σσ 199-200.

³⁶⁸ Καλογρίδη Σ, «Σχολική αποτυχία –χαμηλή αυτοεκτίμηση, νεανική παραβατικότητα», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ.82-83, 5/8/1995, σσ 157-161.

σχολείου και το κοινωνικό περιβάλλον. Το αποτέλεσμα όλων αυτών των οδυνηρών προσωπικών καταστάσεων αποτυπώνεται σε αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές. Σύμφωνα με τον Walgrave το σχολείο δεν πετυχαίνει να ικανοποιήσει τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα ορισμένων μαθητών. Το σχολικό μοντέλο τους απογοητεύει αντί να τους γοητεύει. Η δική τους προσωπική ιστορία έτσι μεταφράζεται σε μια ιστορία αποτυχιών, απόρριψης, μταιώσεων. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η μείωση της αυτοεκτίμησης τους, η διαμόρφωση μιας αρνητικής αυτό-εικόνας. Οι Elliot & Voss (1974) αντίστοιχα υποστηρίζουν ότι η προσπάθεια των νέων να αντιμετωπίσουν το στίγμα της σχολικής αποτυχίας, να επαναβεβαιώσουν το «εγώ» τους και να υψώσουν την πληγωμένη αυτοεκτίμησή τους, τους οδηγεί σε εναλλακτικές συμπεριφορές και δραστηριότητες που παρά το ότι τιμωρούνται κοινωνικά σε αυτούς προσφέρουν έγκριση, αποδοχή και αυτό-επιβεβαίωση. Σε έρευνα τους σε 2.167 μαθητές στις Η.Π.Α, μελετώντας τη σχέση εγκατάλειψης υποχρεωτικής εκπαίδευσης και παραβατικότητας καταλήγουν το συμπέρασμα ότι και τα δυο συσχετίζονται με τη σχολική αποτυχία και την αποξένωση στο σχολικό περιβάλλον. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και έρευνα του Kaplan (1980) σε δείγμα 3.148 μαθητών από επιλεγμένα σχολεία, όπου διαπιστώνει ότι μαθητές με χαμηλή αυτό-εκτίμηση προβαίνουν σε παραβατική συμπεριφορά σε ποσοστό 26 % έως 28 % περισσότερο από τους μαθητές με υψηλή αυτό-εκτίμησης. Επίσης, οι Bachman, O'Malley & Johnston(1978) σε έρευνα που διεξήγαν και διήρκεσε εννέα χρόνια σε 1.600 μαθητές (μόνο αγόρια) του γυμνασίου διαπίστωσαν ότι η αυτοεκτίμηση των μαθητών που απέτυχαν και εγκατέλειψαν το σχολείο ήταν χαμηλότερη εκείνης των μαθητών οι οποίοι συνέχισαν τις σπουδές τους. Οι Ford & Nichols (1987)για να μελετήσουν τη σχέση της συμπεριφοράς των νέων που προβαίνουν σε αντικοινωνικές πράξεις και συμπεριφορές και της σχολικής αποτυχίας προτείνουν **ένα πρότυπο (μοντέλο) της αποτυχίας (σχολικής) και της χαμηλής αυτό-εκτίμησης (self-esteem)**. Η δομή του μοντέλου αυτού στηρίζεται στην άποψη ότι οι σκοποί που δεν επιτυγχάνονται στη ζωή μπορεί να οδηγήσουν σε παραβατική συμπεριφορά. Προτείνουν έναν κατάλογο από εικοσιτέσσερις σκοπούς που κάθε άτομο επιδιώκει να πετύχει στη ζωή του. Οι σκοποί αυτοί διακρίνονται σε ψυχολογικούς, γνωστικούς, συγκινησιακούς, κοινωνικών σχέσεων, επαγγελματικής αποκατάστασης, υποκειμενικής οργάνωσης και αποβλέπουν στην ικανοποίηση των αναγκών του ατόμου. Υπάρχει η κοινή πεποίθηση ότι αυτοί οι στόχοι μπορούν να επιτευχθούν από κάθε άτομο και να κατακτηθούν μέσα από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Στην περίπτωση του μαθητή αυτή η πεποίθηση κλονίζεται όταν του συμβαίνουν συνεχείς εμπειρίες σχολικής αποτυχίας και οδηγείται στην αντίληψη ότι δεν είναι ικανός, αποτελεσματικός. Με αυτόν τον τρόπο εξηγείται, σύμφωνα με τον Ford, για ποιο λόγο κάποιοι μαθητές εκφράζουν προβληματική συμπεριφορά (αντικοινωνική, παραβατική). Η χαμηλή αυτό-εκτίμηση, σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, αποτελεί το κεντρικό διάμεσο που μεσολαβεί ανάμεσα

στη σχολική αποτυχία και την παραβατικότητα. Μια λαβωμένη αυτοεκτίμηση από τις συνεχείς αποτυχημένες σχολικές εμπειρίες θα κατευθύνει το μαθητή σε συμπεριφορές και δραστηριότητες αντικοινωνικές και παραβατικές που μπορεί να είναι κατακριτέες και καταδικαστέες κοινωνικά, όμως μέσα από αυτές ο ίδιος αποκτά την εμπειρία της επιτυχίας και της θετικής αυτοεκτίμησης που το σχολείο δεν μπόρεσε να του δώσει.

Στις εμπειρικές έρευνες που εκτέθηκαν οι κύριοι παράγοντες οι οποίοι ερευνώνται είναι η σχολική αποτυχία, η αυτοεκτίμηση και η παραβατικότητα. Από αρκετούς ερευνητές παράλληλα με το πρόβλημα της σχολικής αποτυχίας διερευνήθηκε και το θέμα της χαμηλής σχολικής επίδοσης που συνιστά πρόβλημα το οποίο οδηγεί στη σχολική αποτυχία. Τόσο η χαμηλή σχολική επίδοση, όσο και η σχολική αποτυχία αποτελούν παράγοντες που διαμορφώνουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, όταν δεν εκπληρώνονται οι στόχοι και οι επιδιώξεις του μαθητή. Οι έννοιες της αυτοεκτίμησης και της εικόνας εαυτού είναι αυτές οι οποίες χρησιμοποιούνται από τις εμπειρικές έρευνες στις οποίες αναφερθήκαμε. Ο όρος «αυτοεκτίμηση» σημαίνει την κρίση την οποία κάνουμε για την αξία ή απαξία του εαυτού μας και η οποία εκφράζεται από τη στάση την οποία κρατάμε απέναντι στο «εγώ» μας, τον εαυτό μας (Kaplan, 1977). Η αυτοεκτίμηση ουσιαστικά αναφέρεται στην αυτοεικόνα μας, δηλαδή στην εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας, για το «εγώ» μας. Αυτή βέβαια η εικόνα για τον εαυτό μας, διαμορφώνεται από την εικόνα που έχουν οι άλλοι για μας³⁶⁹ (γονείς, συγγενείς, φίλοι, δάσκαλοι) καθώς και από προηγούμενες εμπειρίες, αναμνήσεις κλπ. Υπάρχει η αντίληψη ότι εξαιτίας της μεγάλης έμφασης που δίνεται στον ανταγωνισμό στο σχολείο, ενώ παράλληλα ασκείται πίεση από τους δασκάλους και τους γονείς για σχολική επιτυχία, οι μαθητές οι ίδιοι χρησιμοποιούν τη σχολική επιτυχία ως στοιχείο της αυτοεπιβεβαίωσης τους, της αυταξίας τους. Υπάρχουν ερευνητές οι οποίοι αποδέχονται ότι «η σχέση μεταξύ αυτοεκτίμησης και σχολικής επιτυχίας είναι αμοιβαία και όχι μονής κατεύθυνσης (Συγκολλίτου, 1997, Παπαστυλιανού, 2001). Η σχολική επιτυχία βελτιώνει ή διατηρεί την απόδοση μέσα από τις προσδοκίες του μαθητή, τα υψηλότερα κίνητρα και το βαθμό εμμονής. Διαμορφώνεται μια σχέση διαρκούς αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο κέρδος που αποκομίζει κανείς από την αυτοεκτίμηση και την επίδραση της σχολικής επιτυχίας με το να αυξάνεται η εμπιστοσύνη στον εαυτό και τις προσδοκίες. Ο Burns (1982) διαπιστώνει ότι μαθητές που έχουν χαμηλή επίδοση βλέπουν τους εαυτούς τους ως λιγότερο ικανούς και αποδεκτούς από τους άλλους, αλλά και τους συνομηλίκους και τους ενηλίκους ως λιγότερο αποδεκτούς από τους ίδιους, προβάλλοντας έτσι τη δική τους αβεβαιότητα³⁷⁰. Το είδος της αυτοεκτίμησης στο οποίο οι εκπαιδευτικοί και οι πρακτικές τους οδηγούν τους μαθητές, μπορεί

³⁶⁹ Σύμφωνα με τη Θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης (Mead G.) ο άνθρωπος διαμορφώνει την εικόνα για τον εαυτό του, την αυτό-αντίληψη μέσα από την επικοινωνία, τη διάδραση με τους άλλους ανθρώπους χρησιμοποιώντας τα διάφορα σύμβολα επικοινωνίας (γλώσσα, χειρονομίες, μορφασμοί κλπ).

³⁷⁰ Πετρόπουλος, Ν., Παπαστυλιανού, Α., ό. π., σσ 45-46

να ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τη σχολική επιτυχία και αποτυχία. Η σύνδεση της αξιολόγησης και της αυτοεκτίμησης με την κοινωνική ένταξη των μαθητών αποτελεί επομένως μέρος της ευθύνης των εκπαιδευτικών»³⁷¹. Αυτό αποτελεί ένα από τα συμπεράσματα που προκύπτει από την ανάλυση των πραγματολογικών δεδομένων έρευνας για την αξιολόγηση των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς και τη σχέση της με την κοινωνική ένταξη των μαθητών. Ως αντίλογος στις έρευνες που παρουσιάστηκαν, οι ερευνητές επικρίνονται για την ασάφεια στη χρήση του όρου της αυτοεκτίμησης. Θεωρούν ότι η σχολική αυτοεκτίμηση δεν καθορίζεται πλήρως, επειδή παρεμβαίνουν και επιδρούν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες, όπως η οικογένεια, οι φίλοι κλπ. Επιπλέον, σε έρευνα από τους Ekstrom et al (1986) σε εθνικό δείγμα στις Η. Π. Α τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν υπήρξε σημαντική διαφορά σε ότι αφορά την αυτοεκτίμηση ανάμεσα σ' αυτούς που αποφοίτησαν και σε εκείνους που εγκατέλειψαν το σχολείο. Η εμπειρική πραγματικότητα σε ότι αφορά την Ελλάδα δείχνει ότι οι Έλληνες γονείς « απαιτούν, πιέζουν, αγχώνουν τα παιδιά τους για καλή βαθμολογία, επειδή σε πολλές περιπτώσεις αυτή θα αποτελέσει το διαβατήριο για επιπλέον ελευθερίες και ανταμοιβές στην προσωπική του ζωή. Έτσι, η διάγωγή του παιδιού στο σχολείο επηρεάζεται από τους βαθμούς τους οποίους παίρνει, παράλληλα η εκτίμηση των γονέων και των δασκάλων είναι συνάρτηση της καλής ή κακής βαθμολογία που ο μαθητής παίρνει. Τα στερεότυπα με τα οποία οι δάσκαλοι αποδίδουν την αρνητική επίδοση και αποτυχία των μαθητών στο σχολείο (κακός, τεμπέλης, βλάκας, αφηρημένος) δυσκολεύουν την κοινωνική και ψυχική κατάσταση των αδύνατων μαθητών και είναι πολύ πιθανόν κάποιοι από αυτούς, εξαιτίας της διάκρισης της καταπίεσης και της προκατάληψης που βιώνουν, να αναπτύσσουν αρνητικά συναισθήματα και ως εκ του γεγονότος αυτού να αντιδρούν επιθετικά, βίαια ή με αρνητισμό και παρόμοιες αντιδράσεις. Η ευθύνη του σχολείου όμως σε ότι αφορά την επίδοση και βαθμοθηρία έχει και μια άλλη κοινωνική διάσταση. Αποτελεί τον τόπο παραγωγής εξεταστικού άγχους και αναπαραγωγής δυσάρεστων ψυχολογικών καταστάσεων από το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Η συνύπαρξη αυτών των δεδομένων σε συνδυασμό με την κρίση ταυτότητας την περίοδο της εφηβείας πέρα από τις εντάσεις και συγκρούσεις μπορεί να οδηγήσουν σε κάποιες περιπτώσεις σε αποδιοργάνωση της εφηβικής προσωπικότητας και την αυτοχειρία.³⁷² Στο σχολείο βεβαίως, όπως και σε οποιοδήποτε κοινωνικό θεσμό, λειτουργεί ένα πλαίσιο αρχών και κανόνων. Η ιδεολογική λειτουργία της εκπαίδευσης επιβάλλει στο πλαίσιο του θεσμικού-νομιμοποιητικού της ρόλου την κοινωνικοποίηση του μαθητή, σύμφωνα με κανονιστικές ρυθμίσεις καθαρά σχολικές αλλά και κοινωνικές. Στις σχολικές προδιαγραφές συμπεριφοράς περιλαμβάνονται η τήρηση ανελλιπούς φοίτησης, η τήρηση ωρολογίου προγράμματος

³⁷¹ Κοντογιαννοπούλου –Πολυδωρίδη Γ., *Κοινωνιολογική ανάλυση της αξιολόγησης και της επίδοσης. Οι εισαγωγικές εξετάσεις, Τόμος II*, Gutenberg, Αθήνα, 1996, σ 69.

³⁷² Κάτσικας Χ, Καββαδίας Κ.Γ., ό, π σσ 135-130.

καθορισμένες ώρες προσέλευσης και αποχώρησης από το σχολείο, η τήρηση υπευθυνότητας και συνέπειας στη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας (όχι, φασαρία ή ομιλία στη διάρκεια του μαθήματος, άσκοπες κινήσεις, αντιγραφή στις εξετάσεις κλπ). Στους κοινωνικούς κανονισμούς αξιώνεται η τήρηση κανόνων ευγένειας μεταξύ μαθητών- δασκάλων και μεταξύ μαθητών, ο σεβασμός προς το δάσκαλο, η υπακοή στις εντολές και υποδείξεις του κλπ. Μαθητές/τριες που δε ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους όπως οφείλουν να πράττουν σε κάθε περίπτωση κινδυνεύουν να χαρακτηρισθούν ως παραβάτες, ταραχοποιοί, προβληματικοί, αποτυχημένοι και επομένως αποκλίνοντες. Ο Cusson M³⁷³ βασιζόμενος στις έρευνες των Glueck (1950) και Peyre (1964) που έδειξαν ότι με ίδιο δείκτη νοημοσύνης οι παραβατικοί ανήλικοι είχαν χειρότερα αποτελέσματα στο σχολείο απ' ότι οι μη παραβατικοί το εξηγεί ως αποτέλεσμα της έλλειψης ενδιαφέροντος για το σχολείο³⁷⁴ παρά ως έλλειψη ικανοτήτων. Υποστηρίζει λοιπόν, ότι η εικόνα του σχολείου έτσι όπως είναι (μακριά από την πραγματικότητα, με στόχους μακροπρόθεσμους, εργασία, μονότονο, υποτακτικό) δε συμβαδίζει με την προσωπικότητα εκείνων των μαθητών που είναι παραβατικοί (δραστήριοι, περιπετειώδεις, με διάθεση για παιχνίδι και ψυχαγωγία). Θέτει ρητορικά το ερώτημα. Φταίει το σχολείο που δεν μπόρεσε να βοηθήσει τους μαθητές να αντιμετωπίσουν την σχολική αποτυχία κι έτσι τους ώθησε στην παραβατικότητα ή μήπως φταίει ο ίδιος ο ανήλικος μαθητής που από την αρχή της σχολικής του καριέρας δεν έδειξε ενδιαφέρον; Ο ίδιος, μοιράζει τις ευθύνες τόσο στο σχολείο, που με τις δομές και λειτουργίες του αποτυγχάνει να συνδράμει στις σχολικές αποτυχίες, επιπλέον επιβάλλει πειθαρχικό έλεγχο στους παρεκκλίνοντες μαθητές (επιπλήξεις, αποβολές κλπ), όσο στον ίδιο τον ανήλικο που εξαιτίας των αποτυχιών περιορίζει τις φιλοδοξίες του, εργάζεται λιγότερο και αποτυγχάνει και έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, αλλά και στο οικογενειακό περιβάλλον το οποίο, σύμφωνα με σχετικές έρευνες³⁷⁵, δεν προσφέρει την απαιτούμενη υποστήριξη, κυρίως λόγω υποτίμησης του σχολείου από τους γονείς, των δικών τους προβλημάτων και των χαμηλών προσδοκιών που έχουν για τα παιδιά τους. Σε αρκετές έρευνες πάντως (Karsenty, 1993, Bebe & Mueller, 1993, Καλογρίδου, 1995, Παπαδόπουλος Μ., 1996, Παπαστυλιανού, 2001, υπό δημοσίευση) έχει αποδειχθεί ότι η σχολική αποτυχία και η εγκατάλειψη αυξάνουν τις πιθανότητες οι νέοι να εμπλακούν σε αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές³⁷⁶. Τέλος, σε έρευνα³⁷⁷ που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 2702 μαθητών της

³⁷³ Cusson, M, *Why delinquency?*, ό. π. pp 106-115., επίσης βλ Φαρσεδάκης Ι, ό. π, σσ 70-74.

³⁷⁴ Κλινικές έρευνες των Yochelson & Samenow (1976) καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα. Οι μελλοντικοί παραβατικοί ανήλικοι νοιάζονται για δραστηριότητες πιο διεγερτικές από τη μελέτη και πηγαίνουν στο σχολείο μόνο από υποχρέωση.

³⁷⁵ Οι έρευνες δείχνουν πως ο οικογενειακός παράγοντας παίζει σημαντικό ρόλο στη γένεση της σχολικής απροσαρμοστικότητας, βλ. σχ. Φαρσεδάκης, Ι, ό. π, σσ 72-73.

³⁷⁶ Πετρόπουλος Ν, Παπαστυλιανού, Α, ό. π, σ 44.

³⁷⁷ Αποστολάκη Α., *Μαθητές & Нарκωτικά, εξέταση και ερμηνεία του φαινομένου στο μαθητικό πληθυσμό*, Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σ 158.

ευρύτερης περιοχής της Αθήνας (8 Γυμνάσια και 10 Λύκεια) κατά τη σχολική περίοδο 1998-99 επιβεβαιώνεται ότι «όσο ο μαθητής απέχει από τις δεσμεύσεις του σχολείου τόσο εμφανίζει πράξεις μικροπαραβατικού χαρακτήρα» καθώς και το εύρημα ότι « όσο ο μαθητής προσδιορίζει τη σχολική του βαθμολογία στα χαμηλότερα διαστήματα τόσο και αυξάνεται το ποσοστό δοκιμής /χρήσης μαριχουάνας». **Το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα** κυρίως στη λυκειακή εκπαίδευση συνδέει αποκλειστικά το πρόγραμμα σπουδών του με την προετοιμασία των μαθητών αυτής της κατηγορίας για ακαδημαϊκές σπουδές. Επομένως, οι σπουδές στο λύκειο αποτελούν το φιλτράρισμα για την επιλεκτική λειτουργία της εκπαίδευσης, δηλαδή λειτουργούν προς την ικανοποίηση αυτής της κατεύθυνσης για την αφρόκρεμα του σχολείου ενώ δευτερευόντως ασχολούνται με την παροχή εφοδίων, δεξιοτήτων και προσόντων στο σύνολο των μαθητών. Η παραμέληση της τεχνικής λειτουργίας της εκπαίδευσης στο λύκειο αφορά κυρίως ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών/τριών που παρακολουθούν το πρόγραμμά του συμμετέχοντας απλώς σε μια διαδικασία επιλογής που εξ αρχής γνωρίζουν ότι οι δυνατότητες επιτυχίας τους είναι ελάχιστες έως μηδαμινές. Έτσι ένα μεγάλο μέρος μαθητών παρακολουθεί το λύκειο σήμερα καθαρά για λόγους διεκπεραίωσης, αφού ούτε να επιλεγούν ελπίζουν αλλά ούτε αποκτούν και τα απαραίτητα ουσιαστικά αλλά και τυπικά εφόδια για τις απαιτήσεις της ζωής. Διαμορφώνεται λοιπόν ένα δυναμικό απογοήτευσης και ματαίωσης και δημιουργούνται συνθήκες που ευνοούν προβλήματα ανίας, απάθειας, απείθειας, διατάραξης του σχολικού προγράμματος και αντισυμβατικών συμπεριφορών³⁷⁸. Αποκλίνουσες συμπεριφορές είναι πολύ πιθανόν να προκύπτουν ακόμα εξαιτίας προβλημάτων τα οποία ανακύπτουν σε θέματα που αφορούν είτε την ποιότητα της επικοινωνίας μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών είτε το μοντέλο της παιδαγωγικής σχέσης όταν αυτό κατευθύνεται σε ακραίες θέσεις, αυταρχικές ή υπέρμετρα ελαστικές. Αναφορικά με τις εμπειρικές έρευνες μελέτης της ευθύνης του σχολείου³⁷⁹. Οι ερευνητές Brusten και Hurrelmann (ερωτηματολόγια σε μαθητές και δασκάλους 1973) επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους στην επίδραση των σχολικών συνθηκών στη δημιουργία αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Στην έρευνα που πραγματοποίησαν απέδειξαν ότι ως αποκλίνοντες θεωρούνται οι μαθητές που δεν ανταποκρίνονται στις σχολικές αξιώσεις επίδοσης και που κατά μέσο όρο ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Ο Hargreaves κ.ά. ακολουθώντας ποιοτικές διαδικασίες και ως θεωρητικό πλαίσιο τη θεωρία του χαρακτηρισμού διαπίστωσαν ότι ως στρατηγικές συμπεριφοράς οι δάσκαλοι και μαθητές σε παρεκκλίνουσες και αρνητικά αντιληπτές συμπεριφορές χρησιμοποιούν την υγιή λογική γνώση σύμφωνα με την οποία στο σχολείο οι κανόνες συμπεριφοράς παίζουν καθοριστικό ρόλο και τόσο μαθητές όσο και δάσκαλοι ξέρουν τι σημαίνουν αυτοί για τον καθένα.

³⁷⁸ Γκότοβος Ε. Αθ., ό. π σελ 60.

³⁷⁹ Κωνσταντίνου Ι. Χ., ό. π σσ 71-74.

Στην ίδια επιστημονική βάση με τον Hargreaves και η Monika Wittig στην έρευνα της (1978) μετατοπίζει την ευθύνη του προβλήματος από το σχολείο και τη σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή στον ίδιο το μαθητή του οποίου η απομάκρυνση ή αποβολή εξασφαλίζει την ομαλή λειτουργία του σχολείου. Τέλος, ο Reynolds (1976) σύγκρινε εννέα (9) σύγχρονα αγγλικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε μια ομοιογενή κοινότητα από άποψη κοινωνικής δομής σε σχέση με την εγκληματικότητα στους μαθητές (καταδίκη ή επίπληξη του δικαστηρίου). Ο ερευνητής διαπίστωσε ότι υπάρχει συνάρτηση μεταξύ εγκληματικότητας και δημογραφικών – οργανωτικών γνωρισμάτων των σχολείων και της θεωρίας της αγωγής τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι υψηλός βαθμός εγκληματικότητας σε σχολεία με μεγάλο αριθμό μαθητών σε αυτά όσο και στις τάξεις τους, με συχνή αλλαγή δασκάλου και σε νέα και άρτια κατασκευασμένα κτίρια. Οι σχετικές εμπειρικές έρευνες παρά τις θεωρητικές και μεθοδικές αδυναμίες τους διαπιστώνουν ότι η ευθύνη του σχολείου με τις λειτουργίες του, τους κανόνες, τις αξίες και τις στάσεις που απορρέουν από αυτές παίζει καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Η αρχή της επίδοσης παίζει κεντρικό ρόλο ως κανόνας νομιμοποιημένος κοινωνικά ενώ στο περιθώριο βρίσκονται άλλες παιδαγωγικές αξίες και αντιλήψεις όπως η αυτονομία, η αυτενέργεια, η υπευθυνότητα, η ψυχική ηρεμία του μαθητή. Ιδιαίτερη βαρύτητα και σημασία έχει η στάση και συμπεριφορά του εκπαιδευτικού στο χαρακτηρισμό μιας συμπεριφοράς ως αποκλίνουσας.

Σε μια άλλη μελέτη που πραγματοποίησε ο Michael Rutter με την ερευνητική του ομάδα³⁸⁰, με σκοπό να διαπιστώσει την επίδραση του σχολείου στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών, παρακολούθησε για 15,000 ώρες μια ομάδα περίπου από 2,000 μαθητές σε δώδεκα σχολεία στο εσωτερικό του Λονδίνου, από την είσοδό τους μέχρι το τέταρτο έτος. Ο Rutter αναγνωρίζει τα χαρακτηριστικά που είναι πολύ πιθανό να βρεθούν σε ένα πετυχημένο σχολείο. Παράγοντες που σε μεγάλο βαθμό εξαρτώνται από τη διαθεσιμότητα των οικονομικών πόρων όπως, το μέγεθος του σχολείου, η ηλικία του κτιρίου, η αναλογία του προσωπικού δεν φαίνεται να επηρεάζουν. Λιγότερο δαπανηροί παράγοντες είναι αυτοί που κάνουν ένα σχολείο πετυχημένο. Σε αυτούς εγγράφονται η ατομική εργασία κατ' οίκον, υψηλές προσδοκίες σχετικά με τις ακαδημαϊκές επιδόσεις, μαθήματα που αρχίζουν αμέσως και χωρίς να διακόπτονται, μαθήματα σχεδιασμένα από ανώτερο προσωπικό και μια συνέπεια κανόνων στην τήρηση της σχολικής πειθαρχίας. Όλοι αυτοί οι παράγοντες όχι από μόνοι τους αλλά στο ρόλο που παίζουν συνολικά συνεισφέρουν σε αυτό που ονομάζεται «σχολικό ήθος» ή σχολικό κλίμα και στους τρόπους συμπεριφοράς. Η θέσπιση ενός ευνοϊκού σχολικού κλίματος εξαρτάται περισσότερο από τις ενέργειες του

³⁸⁰ Nagel W. Trevor., “Fifteen Thousand Hours: Secondary Schools and Their Effects on Children by Michael Rutter; Barbara Maughan; Peter Mortimore; Janet Ouston; Alan Smith”, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 49, No. 4. (Autumn, 1982), pp. 1118-1136.

προσωπικού παρά από τις στάσεις και τις προσδοκίες των ίδιων των μαθητών που φέρνουν στο σχολείο.

Ο Rutter υποστηρίζει ότι αυτό που ονομάζουμε «σχολικό ήθος» είναι σημαντικό για μαθητές που εμφανίζουν νεανική παραβατικότητα για δυο λόγους: Πρώτον, τονίζοντας τη σημασία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παραβατικότητα, η θεωρία υποτιμά τη σημασία των άλλων δυνητικών επιρροών στο έγκλημα, όπως είναι η κοινωνική τάξη, η γειτονιά, η φυλή, παραβατικοί γονείς, η ανατροφή των παιδιών, και η στοιχειώδης εκπαίδευση, παράγοντες που άλλες μελέτες έχουν επισημάνει. Όταν άλλες μελέτες έχουν δείξει ότι η πρόληψη της παραβατικότητας πρέπει να εστιαστεί σε παράγοντες που είναι ανεξάρτητοι από τα σχολεία τα συμπεράσματα του Rutter επισημαίνουν ότι τα σχολεία είναι οι καλύτεροι θεσμοί για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας. Δεύτερον, το συμπέρασμα ότι τα σχολεία, ανεξάρτητα από άλλους παράγοντες, μπορεί να επηρεάσουν την παραβατικότητα υποδηλώνει ότι η πρόληψη και όχι η αποκατάσταση θα πρέπει να είναι το επίκεντρο της πολιτικής της παραβατικότητας. προγράμματα που στοχεύουν στην αποκατάσταση είναι εντάσεως εργασίας και αποτελούν ακριβά μέσα θεραπείας για περιορισμένο αριθμό παραβατικών νέων. Επιπλέον, οι σημαντικοί πόροι οι οποίοι απαιτούνται ώστε να μπορέσει κανείς να θεσπίσει, διατηρήσει και συντονίσει ένα σύνολο δραστηριοτήτων από προγράμματα προσανατολισμένα στην αποκατάσταση των παραβατών περιορίζουν την εφαρμογή τους σε μερικές κοινότητες.

Η σχολική μονάδα είναι χωροθετημένη και λειτουργεί στο πλαίσιο ενός ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, μιας συνοικίας και μιας γειτονιάς. Φαινόμενα αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς που διαδραματίζονται και εκτυλίσσονται στον ευρύτερο χώρο του σχολείου (κλοπές, ληστείες, χρήση εξαρτητικών ουσιών, επεισόδια βίας και συγκρούσεις από ανήλικους ή ενήλικους κλπ περιστατικά) είναι λογικό να μην αφήνουν ανεπηρέαστους ούτε τους ίδιους τους μαθητές ούτε και το γενικότερο κλίμα που διαμορφώνεται στον περιβάλλοντα χώρο και μεταφέρεται στο σχολείο. Όπως αναφέρει ο Cusson M³⁸¹, η βία στα σχολεία είναι συνδεδεμένη με χαρακτηριστικά που παρουσιάζονται στους μαθητές πριν ακόμη αυτοί πατήσουν το πόδι τους στις σχολικές εγκαταστάσεις. Όπως υποστηρίζει “ένα επίπεδο αυξημένης εγκληματικότητας στη γειτονιά προκαθορίζει ένα αυξημένο επίπεδο βίας στα σχολεία αυτής της γειτονιάς. Παρομοίως τα σχολεία που βρίσκονται σε περιοχές των πόλεων φτωχές και κοινωνικά ανοργάνωτες πλήττονται πιο σκληρά από τη βία σε σύγκριση με αυτά που βρίσκονται στις καλές γειτονιές και περιοχές όπου οι αντικοινωνικές συμπεριφορές στα σχολεία προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον τους μόνο μερικώς” Έχει παρατηρηθεί από σχετικές έρευνες (Furlong et al ,1997, Ley & Cybriwsky, 1996, Pablant & Baxter, 1996 Weishew & Peng 1993) αναφορικά με την κοινωνική οικολογία του σχολείου ότι τα σχολεία που λειτουργούν σε υποβαθμισμένες περιοχές

³⁸¹ Cusson ,M , *Prevenir la délinquance* , Press Universitaires de France , 2002, p 110

,οι οποίες έχουν υψηλά επίπεδα εγκληματικότητας, χρήσης ουσιών, χαμηλά επίπεδα ανθρώπινης δραστηριότητας και δεν είναι καλά συντηρημένα ευνοούν την ανάπτυξη αντικοινωνικής και βίαιης συμπεριφοράς³⁸². Σε έρευνα που διεξήγε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών το χρονικό διάστημα από 1/10/1999 έως 28/2/2000 με θέμα τη βία στο Ελληνικό σχολείο³⁸³ διαπιστώνεται κατά ομολογία των ερευνητών το ανησυχητικό φαινόμενο της πρόσληψης των μαθητών του γυμνασίου του δείγματος (συνολικά 2.442 μαθητών από 1.270 αγόρια και 1.172 κορίτσια) σε ποσοστό μεγαλύτερο του 90% να απαντούν ότι έλαβε χώρα επεισόδιο αντικοινωνικής εκδήλωσης στη γειτονιά τους κατά τη διάρκεια του έτους 1999. Σύμφωνα με τον Jacques Pain³⁸⁴ μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι ένα μέρος της βίας που παρουσιάζεται στο σχολικό χώρο σχετίζεται με τη βία του ιδρύματος, με το προφίλ των βιαιοτήτων του. Ο ίδιος χρησιμοποιεί τον όρο «σχολική κακομεταχείριση» που χαρακτηρίζει κάθε πράξη κατάχρησης της εξουσίας, της δομής μέσα σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα, ένα είδος συμβολικής νόμιμης βίας, που θα όφειλε να το απασχολεί ο σεβασμός προς τα άτομα. Η έννοια της «σχολικής κακομεταχείρισης» περιλαμβάνει τη θεσμική κακομεταχείριση και συμβολική κατάχρηση του σχολείου σε πέντε (5) διαστάσεις:

α) **Την κατάσταση των χώρων** (κτίρια φθαρμένα, αχρωμάτιστα, κακοσυντηρημένα, αυλές με ελάχιστα ή καθόλου δένδρα, ελάχιστοι ή καθόλου χώροι ξεκούρασης και φιλοξενίας, ακατονόμαστες τουαλέτες κλπ). Το ζητούμενο είναι μια αρχιτεκτονική σχολικού κτιρίου δομημένο έτσι που να επιτρέπει επιμέρους λειτουργικούς χώρους διδασκαλίας, μελέτης και λοιπών δραστηριοτήτων, ευάερους, ευήλιους, ασφαλείς, άνετους. Με μια λέξη ένας βιώσιμος σχολικός χώρος.

β) **Τη διοίκηση του σχολείου**. Αποτελεί τον ιδιαίτερο και σημαντικό παράγοντα που διαμορφώνει το συλλογικό κλίμα, την ποιότητα των σχέσεων, την ατμόσφαιρα του σχολείου. Η διεύθυνση και διαχείριση του σχολείου μπορεί να αποτελέσει το θεσμικό στοιχείο που θεμελιώνει την κακομεταχείριση (συχνές αποβολές μαθητών, τιμωρίες κάθε είδους χωρίς αιτιολόγηση και με συνοπτικές διαδικασίες, διακρίσεις και στιγματισμός, η βία ορισμένων ελέγχων βαθμολογίας).

γ) **Την κοινωνικότητα του σχολείου (σχολική ζωή)**. Αφορά στην αξιοποίηση και υλοποίηση κοινωνικών προγραμμάτων, δράσεων και δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών κι όχι εκτός σχολικού ωραρίου, όπως ισχύει στην παρούσα κατάσταση. Η σύνδεση του σχολείου με δραστηριότητες της πόλης, της συνοικίας, της γειτονιάς, εκπαιδευτικές επισκέψεις

³⁸² Πετρόπουλος Ν, Παπαστυλιανού Α, ό π. σ32.

³⁸³ Δρ Ιωάννα Τσίγκανου, κ.α. , ό. π , σ 102

³⁸⁴ Jacques Pain., “Για τη θεσμική βία στο σχολικό περιβάλλον. Για τη σχολική κακομεταχείριση και τη συμβολική κατάχρηση”, στο Μπεζέ Λουκία, (επιμ) *Βία στο σχολείο, βία του σχολείου*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1998, σσ 49-60.

(εντός και εκτός της επικράτειας), αδελφοποιήσεις σχολείων και προγράμματα που κοινωνικοποιούν το μαθητικό πληθυσμό, παρέχουν πολιτισμικά και κοινωνικά ερεθίσματα, συμβάλλουν στην πρόσληψη εμπειριών για καλλιέργεια κοινωνικής και πολιτικής αγωγής, υπευθυνότητας και ωρίμανσης των εφήβων μαθητών/τριών. Η σύνδεση του σχολείου οφείλει να επωφελείται των περιστάσεων της καθημερινότητας με γεγονότα και συμβάντα (κοινωνικά, πολιτισμικά, πολιτικά), ώρες αφιερωμένες στα προβλήματα της ίδιας της ζωής, ώρες για την ομάδα, με ελεύθερο προβληματισμό και συζήτηση. Όλες αυτές οι θετικές πρακτικές αποσοβούν περιπτώσεις θεσμικής κακομεταχείρισης στον κοινωνικό ρόλο του σχολείου.

δ) **Την παιδαγωγική σχέση.** Όταν η προσφορά του σχολείου και του ίδιου του εκπαιδευτικού περιορίζεται αποκλειστικά στις διδακτικές μεθόδους, στην περάτωση της διδακτέας ύλης, στις εξετάσεις και τη βαθμολόγηση των γραπτών, τη σχολική φοίτηση και την επίδοση του μαθητή, τότε η παιδαγωγική σχέση είναι σκοτεινή και μπορούμε να μιλάμε με βεβαιότητα για «παιδαγωγική κακομεταχείριση».

ε) **Την ηθική (το πνεύμα των νόμων και του λόγου).** Το σχολείο έχει υποχρέωση (θεσμική και κοινωνική) να τηρεί το ίδιο και να προστατεύει τον κανόνα του σεβασμού. Την αναπόδευκτη αρχή του σεβασμού στην ανθρώπινη ύπαρξη και τις σχέσεις οφείλει το σχολείο να κάνει πράξη μέσα από την καθημερινή του λειτουργία. Είναι θέμα αυθεντικής δημοκρατίας, στην θεωρία και στην πράξη, να οργανωθεί το σχολείο γύρω από το σεβασμό στο λόγο και την ύπαρξη του άλλου και να προστατεύσει την ανθρώπινη ύπαρξη από την ηθική κακομεταχείριση.

Γ. Ο ρόλος του σχολείου στην αντιμετώπιση της σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας (τι ισχύει –τι προτείνεται να γίνει).

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Στο σημερινό ελληνικό σχολείο τα προβλήματα συμπεριφοράς σχετίζονται με την παράβαση της τήρησης των σχολικών κανόνων αφενός και στην εκδήλωση αντικοινωνικής ή/και παραβατικής συμπεριφοράς αφετέρου. Οι μεν πρώτες οριοθετούνται, στο μεγαλύτερο βαθμό, στο πλαίσιο των καθαυτών λειτουργιών-διαδικασιών της σχολικής ζωής, οι δεύτερες σχετίζονται με την εν γένει συμπεριφορά των μαθητών/τριών και αφορούν στη βία των λέξεων, των πράξεων και κινήσεων, στη βία του ισχυρού απέναντι στον ανίσχυρο και αδύναμο (σωματικά και ψυχοσυναισθηματικά), στο παιχνίδι για το αντρίλίκι ή την εξουσία και στην πρόκληση του άλλου μέσα από την παρέκκλιση ή την εγκληματική δράση.

Το κρίσιμο ζήτημα που αναδεικνύεται είναι ότι το σχολείο οφείλει, παρά την κρίση νομιμοποίησης που διέρχεται στο εκπαιδευτικό-γνωστικό και αξιακό επίπεδο και στην αμφισβήτηση της παιδαγωγικής εξουσίας, να διαχειρισθεί επεισόδια εκπαιδευτικής κρίσης (εντάσεις, συγκρούσεις, βίαιες και επιθετικές συμπεριφορές) που προκαλούν η κοινωνική

ανισότητα και αδικία, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η σχολική απόρριψη και αποτυχία. Η στρατηγική αντιμετώπισης προβλημάτων πειθαρχίας και παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο πρέπει να εστιάσει την προσοχή της σε πολιτικές και μέτρα που αφορούν πρωτίστως στην πρόληψη του φαινομένου. Η προσφυγή στην καταστολή τέτοιων προβλημάτων πρέπει να ακολουθείται μόνο εφόσον έχουν εξαντληθεί σε απόλυτο βαθμό και απειριόριστα η συζήτηση, ο διάλογος, η συνεννόηση και η κατανόηση, γιατί πρακτικές καταστολής αναπαράγουν και διαιωνίζουν τη βία. Ακόμη το σχολείο, επειδή αποτελεί χώρο συνύπαρξης, συμβίωσης διαφορετικών εθνοτήτων και πολιτισμών, κοινωνικών προελεύσεων, αξιών, ιδεών και αντιλήψεων, έχει την υποχρέωση αφενός να διασφαλίζει και να προασπίζει τα ατομικά δικαιώματα του κάθε μαθητή, αφετέρου να καλλιεργεί και να διαμορφώνει συνειδήσεις και αντιλήψεις που θα μάθουν να αντιμετωπίζουν τις όποιες συγκρούσεις σε πιο ήρεμους τόνους και με λογικό τρόπο, ακολουθώντας ήπιες πρακτικές με τις οποίες το ίδιο αντιμετωπίζει τις ενδοσχολικές εντάσεις και συγκρούσεις. Οφείλει το σχολείο ως εκπαιδευτικός θεσμός να αναπτύξει μια παιδαγωγική της πρόληψης, της αλληλεγγύης, της εσωτερικής του δημοκρατίας, εκεί όπου θα αναδειχθούν η ισότητα, η ελευθερία της έκφρασης, ο διάλογος σε σαφή πλαίσιο, και ο ήπιος λόγος³⁸⁵. Ο σημαντικός ρόλος που πρέπει να διαδραματίσει το σχολείο στην πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας αναδεικνύεται παλαιόθεν σε δυο κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στο ένα κείμενο του 1972, (Bachy, Duner, Snelders & Selosse) γίνεται μια εκτενής αναφορά στα χαρακτηριστικά του σχολικού ιδρύματος (γενική οργάνωση του σχολείου, λειτουργίες και εκπαιδευτικό προσωπικό) που ενδέχεται να αποτελέσουν παράγοντες μη προσαρμογής ίσως και εγκληματικότητας, ενώ στο κείμενο του M.L Walgrave (1982) υπάρχει εκτενής αναφορά στη σχολική εγκληματολογία, επισημαίνοντας εκτός των άλλων το δεσμό μεταξύ σχολικής αποτυχίας και παραβατικότητας για ορισμένους μαθητές που είναι κοινωνικά ευάλωτοι, με ιδιαίτερη αναφορά στο ενδεχόμενο ρόλο των δυσκολιών της σχολικής καριέρας που ανάγονται στις εμπειρίες στη στοιχειώδη εκπαίδευση³⁸⁶. Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υιοθέτησε τα συμπεράσματα της Διάσκεψης της Ουτρέχτης το Φεβρουάριο του 1997, απευθύνοντας πρόσκληση προ τα κράτη-μέλη της Ε.Ε να διερευνήσουν και να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της σχολικής βίας. Στις αρχές του 1998 και με διάρκεια δυο χρόνια ξεκίνησε η πρωτοβουλία για τη βία στα σχολεία με στόχο την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής συνεργασίας και τη ενθάρρυνση των διακρατικών σχέσεων σε θέματα ασφάλειας στο σχολείο και αντιμετώπισης τη βίας. Επίσης, το χρονικό διάστημα 1998-2000 υποβλήθηκαν μετά από πρόσκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συνολικά 510 προτάσεις και εγκρίθηκαν 91 που υλοποιήθηκαν στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες και αφορούσαν στη δημιουργία

³⁸⁵ Πανούσης Ι., «Ταξικοί αγώνες με ή χωρίς διαιτητή ; Βία στα σχολεία, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ'1, 2006, σσ 75-84.

³⁸⁶ Μπεζέ Λ., « Βία στο σχολείο και βία του σχολείου, τρεις παρανοήσεις και πολλά ερωτηματικά» στο Μπεζέ Λ(επιμ) *,Βία στο σχολείο ,βία του σχολείου, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1998,σσ 72-74.*

δικτύου πληροφόρησης και ανταλλαγής απόψεων, προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών περιορισμένης έκτασης και πιλοτικά προγράμματα πρόληψης της βίας σε μικρές σχολικές μονάδες³⁸⁷. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, κατόπιν εισηγητικής πρότασης της Επιτροπής Δικαιωμάτων και Ισότητας των φύλων (εισηγήτρια η Ευρωβουλευτής Μπατζελή Κατερίνα) στις 29.3.2007 πρότεινε ψήφισμα σχετικά με την παραβατικότητα των ανηλίκων, στο Συμβούλιο, την Επιτροπή, την κοινωνική επιτροπή και την επιτροπή περιφερειών, για μια εφαρμογή τόσο πολιτικών σε εθνικό επίπεδο όσο και ευρωπαϊκής στρατηγικής³⁸⁸.

Η αντιμετώπιση της σχολικής παρέκκλισης – παραβατικότητας πρέπει να εστιάσει το ενδιαφέρον της πριν τη τέλεση της πράξης δηλαδή στην πρόληψη. Τέτοιου είδους πολιτικές θα πρέπει να περιλαμβάνονται στον ευρύτερο σχεδιασμό αντεγκληματικής πολιτικής της χώρας, ώστε η δράση και προστασία των ανηλίκων να εμπεριέχεται στον ευρύτερο σχεδιασμό και υλοποίηση μιας κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής³⁸⁹. Στο πλαίσιο μιας πολιτικής πρόληψης για την ενδοσχολική βία και επιθετικότητα, γενικότερα για τη σχολική παραβατικότητα είναι αναγκαίο αυτή να ερευνηθεί και να μελετηθεί επίσημα. Επομένως επιβάλλεται να προβλεφθεί και να υλοποιηθεί θεσμικά ένα Ινστιτούτο Αντεγκληματικής πολιτικής³⁹⁰ στο πλαίσιο λειτουργίας του οποίου θα υπάρχει τμήμα μελέτης για την ενδοσχολική παραβατικότητα³⁹¹. Σε ότι αφορά το σχολείο από το έτος 2012 ιδρύθηκε και λειτουργεί παρατηρητήριο πρόληψης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, σύμφωνα με τους στόχους της πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού για την αγωγή υγείας των μαθητών.

Έχει σημασία για το ρόλο του σχολείου και τις επιμέρους λειτουργίες του ποιο θα είναι το είδος του στόχου και της κατεύθυνσης που η πολιτική ελίτ θα επιλέξει για το εκπαιδευτικό σύστημα. Ποια θα είναι η επικρατούσα αντίληψη για το σχολείο; Ένα σχολείο που θα εξυπηρετεί το ρόλο του ιδεολογικού μηχανισμού του κράτους εξουσίας και αναπαραγωγής της κυρίαρχης ιδεολογίας του κεφαλαιοκρατικού συστήματος και της καπιταλιστικής λογικής όπου το εκπαιδευτικό προϊόν θα υποτάσσεται στις φιλελεύθερες επιταγές της οικονομίας, του τυποποιημένου επαγγελματικού καταμερισμού ή ένα σχολείο που θεμελιώνεται στις αρχές του

³⁸⁷ Αρτινοπούλου Β., , *Βία στο σχολείο –Έρευνες και Πολιτικές Στην Ευρώπη-*, ό. π σσ 19-22.

³⁸⁸ Σχέδιο έκθεσης σχετικά με την παραβατικότητα των ανηλίκων :ο ρόλος της γυναίκας, της οικογένειας και της κοινωνίας –Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων (PR\660813EL.doc – PE 386.682v01-00

³⁸⁹ Αρτινοπούλου Β., , ό. π σελ 165.

³⁹⁰ Σύμφωνα με το αρ.9 του Ν 3387/12-9-2005 (ΦΕΚ 224 τ. Α΄) ΚΕ.ΜΕ.Α (Κέντρο Μελετών Ασφάλειας) και άλλες διατάξεις λειτουργεί τομέας αντεγκληματικής πολιτικής βλ σχετικά : <http://www.kemea.gr/documents/N33872005A224.pdf>

³⁹¹ Πανούσης Ι., “(ενδο) σχολική βία: χωρίς όρια και χωρίς ορίζοντα ; στο Κουρκούτας Ε.Η-Θάνος Β.Θ (επιμ) *Σχολική βία και παραβατικότητα. Ψυχολογικές ,κοινωνιολογικές παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*”. Τόπος, Αθήνα, 2013, σελ28.

ανθρωπιστικού πυρήνα της εκπαίδευσης, την πολύπλευρη παιδεία, την ανάδειξη της ηθικής και κοινωνικής ευθύνης και της κοινωνικής δικαιοσύνης³⁹².

Μια πολιτική πρόληψης για την σχολική παρέκκλιση-παραβατικότητα διακρίνεται σε διάφορα επίπεδα πρόληψης.³⁹³ Στην πρωτογενή πρόληψη, που αφορά στα μέτρα που απευθύνονται στο σύνολο του σχολικού πληθυσμού και στοχεύουν στην εξάλειψη των εγκληματογόνων παραγόντων, στη δευτερογενή πρόληψη που αφορά στα μέτρα που λαμβάνονται στις ομάδες υψηλού κινδύνου και τέλος, στην τριτογενή πρόληψη που αφορά στη διαχείριση περιστατικών σχολικής παρέκκλισης-παραβατικότητας. Πριν επεκταθούμε στις τρεις αυτές μορφές πρόληψης σε επίπεδο σχολείου θα αναφερθούμε για την πρόληψη σε επίπεδο γενικού πληθυσμού³⁹⁴.

II. Η πρόληψη σε επίπεδο γενικού πληθυσμού.

Οι πολιτικές πρόληψης για την αντιμετώπιση της σχολικής παρέκκλισης –παραβατικότητας επιβάλλεται να ενταχθούν στα θεσμικά μέτρα της πολιτείας. Η αποτελεσματικότητά τους θα είναι αποσπασματική και ανολοκλήρωτη αν αφορούν μόνο την εκπαίδευση και όχι το σύνολο της κοινωνίας. Είναι βεβαίως σαφές ότι οι περισσότερες από αυτές είναι μακροχρόνιες και τα αποτελέσματά τους δεν είναι ορατά σε σύντομο χρονικό διάστημα, από την άλλη το κόστος υλοποίησής τους είναι σχετικά υψηλό αφού αναπτύσσονται στο σύνολο των επιμέρους κοινωνικών δομών. Δε μπορεί κανείς να μιλήσει για αποτελεσματική πολιτική πρόληψης, ή εγκληματοπροληπτική εκπαίδευση στο σχολείο αν προηγουμένως δεν διαμορφωθούν οι απαραίτητες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις σε επιμέρους κοινωνικούς θεσμούς. Αποτελεί ζήτημα επιλογών της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας το πλαίσιο αρχών και αξιών το οποίο επιθυμεί να θέσει ως εφαρμογή τόσο στο είδος της κοινωνίας που θέλει να οικοδομήσει (ατομιστικές ή συλλογικές) όσο και στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης. Επιβάλλεται να θεσπισθούν διαρθρωτικές μεταβολές σε επιμέρους κοινωνικούς τομείς που θα εκφράζονται με συγκεκριμένες κοινωνικές πολιτικές οι οποίες θα συνδέονται με ανάλογες πολιτικές πρόληψης και για το σχολείο.

Οι αναγκαίες διαρθρωτικές οικονομικές πολιτικές αφορούν στη σημασία που αποδίδεται στο ρόλο του κρατικού παρεμβατισμού. Δεν μπορεί κανείς να μιλάει για δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση και επενδύσεις στην παιδεία αν τα λόγια δεν συνοδεύονται και από τις ανάλογες πράξεις. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αύξηση των δαπανών στον προϋπολογισμό του κράτους για την εκπαίδευση, την παιδεία και τον πολιτισμό ή /και ακολουθώντας μια

³⁹² Τσούλιας Ν., “Το αυριανό σχολείο των συγκρούσεων”, *Η λέσχη των εκπαιδευτικών*, τ. 17, Μάρτιος-Μάιος, 1997 σσ 22-23.

³⁹³ Βλ σχετικά Αρτινοπούλου Β., ό. π σελ 153-165.

³⁹⁴ Βλ σχετικά Φαρσεδάκης Ι., ό. π σσ 137-140.

μακροχρόνια, σταθερή, συναινετική και ίσων ευκαιριών για όλους τους μαθητές ουσιαστική εκπαιδευτική πολιτική.³⁹⁵

Επιπλέον μέτρα κοινωνικής πολιτικής αποτελούν: Η αναδιανομή του εισοδήματος και την αναδιάρθρωση της φορολογίας υπέρ των ασθενέστερων κοινωνικών τάξεων, η διασφάλιση ενός ελάχιστα εγγυημένου εισοδήματος ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης ή ύφεσης, η διαμόρφωση συνθηκών πλήρους απασχόλησης, προστασίας και ενίσχυσης από την ανεργία. Ακόμη ως προληπτικοί μηχανισμοί σε πρωτογενές επίπεδο θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι ασκούμενες πολιτικές στέγασης (ικανοποιητικές συνθήκες διαβίωσης, εξασφάλιση πρώτης κατοικίας) και υγείας (ψυχο-σωματικής) προς όφελος των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων και κατηγοριών.

Σε επίπεδο οικογένειας οι πολιτικές πρόληψης αφορούν στον οικογενειακό προγραμματισμό (σχέσεις συζύγων, γέννηση και αριθμός παιδιών, ανατροφή παιδιών κλπ.) καθώς και στην στήριξη, ενίσχυση και προστασία των μελών της οικογένειας (ψυχοσυμβουλευτική στήριξη γονέων, αποφυγή ενδοοικογενειακής βίας, πολύτεκνες, διαζευγμένες και μονογονεϊκές οικογένειες κλπ). Σε μορφωτικό επίπεδο η εφαρμογή πολιτικών βελτίωσης του ανύπαρκτου και χαμηλού εκπαιδευτικού-μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού με τη διεύρυνση των εσπερινών σχολείων, των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας, της ανάπτυξης προγραμμάτων δια βίου μάθησης κ.ά. Δράσεις και πολιτικές σε θέματα καταπολέμησης κοινωνικού και πολιτισμικού αποκλεισμού με τη δωρεάν χορήγηση βιβλίων, ίδρυση βιβλιοθηκών, σεμιναρίων αυτομόρφωσης, κατάρτισης στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ελεύθερης συμμετοχής σε κοινωνικές και πολιτισμικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες (διαλέξεις, συζητήσεις, θεατρικές παραστάσεις κλπ) από διάφορους δημόσιους, Αυτοδιοικητικούς και ιδιωτικούς πολιτιστικούς φορείς (ανοικτό λαϊκό πανεπιστήμιο, επιστημονικά και πνευματικά ιδρύματα, πολιτιστικοί σύλλογοι κλπ). Επιπλέον, εξειδικευμένα πολιτιστικά, μορφωτικά και αθλητικά προγράμματα, προσαρμοσμένα στις αναζητήσεις, ανάγκες και επιθυμίες των νέων με στόχο τη δημιουργική και παραγωγική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους, αντί της στείρας κατανάλωσης, ιδρύοντας και επεκτείνοντας πολιτιστικά στέκια νεολαίας, αθλητικά, καλλιτεχνικά κλπ κέντρα. Πολιτική περιβάλλοντος η οποία θα στοχεύει στον φυσικό, πολεοδομικό και πολιτισμικό εξωραϊσμό υποβαθμισμένων περιοχών(γειτονιές και συνοικίες με οχλούσες βιοτεχνίες-βιομηχανίες, εργοτάξια, συνεργεία επισκευής αυτοκινήτων κλπ) αλλά και την πρόνοια ώστε γύρω από σχολεία να μην συγκεντρώνονται διάφορες επιχειρήσεις (καφετέριες, μπαρ, κέντρα τυχερών παιχνιδιών κλπ) που η λειτουργία τους θα δημιουργούσε διάφορα προβλήματα ή κίνδυνο στα νέα άτομα (συναντήσεις παραβατικών ατόμων, διακίνηση

³⁹⁵ Βλ σχετικά Μασούρα Ρ., “ Η Φινλανδία επενδύει στη γνώση” *Καθημερινή* , 12/12/2004, internet txt : <http://www.kathimerini.gr/203326/article/epikairothta/ellada/h-finlandia-ependyei-sth-gnwsa>

και χρήση εξαρτητικών ουσιών, πρόκληση αντικοινωνικών εκδηλώσεων κλπ καταστάσεις)³⁹⁶ Τέλος, όσον αφορά τα Μ.Μ.Ε θα ήταν επωφελές να προσαρμόζουν τα τηλεοπτικά τους προγράμματα στις ιδιαιτερότητες και ανάγκες των μαθητών με ανάλογο εκπαιδευτικό, μορφωτικό και ψυχαγωγικό πρόγραμμα, να περιορίζουν προγράμματα που περιέχουν σκηνές βίας και επιθετικότητας,³⁹⁷ να μην προβάλλουν εκπομπές και δημοσιεύματα ακραίου κιτρινισμού δίνοντας υπερβολικές διαστάσεις στα γεγονότα για αύξηση της τηλεθέασης και πώλησης, και να τα αντικαθιστούν με ανθρωπιστικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Επίσης, θα ήταν χρήσιμο τα Μ.Μ.Ε να προβάλλουν τηλεοπτικές ραδιοφωνικές και διαδικτυακές εκπομπές και σποτ με περιεχόμενο κατά του σχολικού εκφοβισμού και γενικότερα της αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο. Οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ότι τα τελευταία χρόνια, από τα δημόσια και πιο πολύ από τα ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια υπάρχει σημαντική δραστηριοποίηση της ενημέρωσης του κοινού στο πρόβλημα του σχολικού εκφοβισμού τόσο με τηλεοπτικές εκπομπές όσο και με διαφημιστικά μηνύματα, με ένα μέτρο τόσο στο περιεχόμενο όσο και στον τρόπο της παρουσιάσής τους.

III. Πρωτογενής πρόληψη.

Τα μέτρα πρόληψης σε πρωτογενές επίπεδο αφορούν το ίδιο το σχολείο και ειδικότερα τις επιμέρους λειτουργίες του, όπως εκτέθηκαν, δηλαδή τη δομή και οργάνωση του σχολείου (μαθήματα, διδασκαλία, μαθητές, παιδαγωγική σχέση διεύθυνση του σχολείου ,εκπαιδευτικό προσωπικό) και συναφείς σχολικούς παράγοντες όπως οι γονείς και η τοπική κοινωνία.

1) Τι ισχύει

α) Από τον Δεκέμβριο του έτους 2012 ιδρύθηκε και λειτουργεί παρατηρητήριο πρόληψης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, σύμφωνα με τους στόχους της πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού για την αγωγή υγείας των μαθητών³⁹⁸. Το παρατηρητήριο λειτουργεί υπο την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας &

³⁹⁶ Σύμφωνα με το Π.Δ 180/79 “ Περί των όρων λειτουργίας καταστημάτων πωλήσεων οινοπνευματωδών ποτών και κέντρων διασκεδάσεως” (ΦΕΚ 109/Α/2-5-89), όπως τροποποιήθηκε από το Π.Δ 231/89 μεταξύ των προϋποθέσεων χορήγησης άδειας λειτουργίας είναι η απόσταση ακινήτου με τις παραπάνω λειτουργίες να είναι μικρότερη των 50 μέτρων σε ευθεία γραμμή μετρούμενη. Ο δικός μας προβληματισμός ,από την αρνητική προσωπική μας εμπειρία, είναι εάν όντως τηρείται η κείμενη νομοθεσία ,πριν την έκδοση άδειας λειτουργίας όσο και μετά, από τις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές.

³⁹⁷ Σε πειραματική έρευνα που έγινε σε 22 αγόρια ηλικίας 14 -17 ετών ο Δρ Τζόρνταν Γκράφμαν (Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας των Η.Π.Α) επιβεβαιώνει ανάλογα συμπεράσματα προηγούμενων ερευνών , σύμφωνα με τα οποία η συχνή παρακολούθηση βίαιων σκηνών στον κινηματογράφο, στην τηλεόραση και τα βιντεοπαιχνίδια «αναισθητοποιεί» τους έφηβους στη βία και τους ωθεί να συμπεριφέρονται πιο επιθετικά. Βλ σχετικά το άρθρο “ Οι βίαιες σκηνές σε σινεμά, τηλεόραση και videogames, αυξάνουν την εφηβική επιθετικότητα”, *Καθημερινή*, 19/10/2010, ανάκτηση στις 23/10/2010 από τη ιστοσελίδα:

www.Kathimerini.gr/4Dcgi/4dcgi/_w_articles_kathciv_1_19/10/2010_360388. Βλ. επίσης άρθρο Βάτου Ε(επιμ)” Μια ταινία δημιουργεί παιδιά –δολοφόνους; *Ελευθεροτυπία*, 29/4/1996, σ. 21.

³⁹⁸ Σύμφωνα με την υπ ’αρ. πρωτ 159704/Γ7/17-12-2012/ απόφαση του Υφυπουργού ΠΑΙ.Θ.ΠΑ κ. Παπαθεοδώρου Π.Θ βλ σχετικά τον ιστότοπο: <http://dipe.pel.sch.gr/files/paratitirio/idrissi-paratitirioy.pdf>

Θρησκευμάτων³⁹⁹ και υποστηρίζεται για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του από την συντονιστική επιτροπή που ορίζεται με υπουργική απόφαση⁴⁰⁰. Το Παρατηρητήριο έχει ως αποστολή το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων για την πρόληψη της Σχολικής Βίας και του εκφοβισμού, την καταγραφή, τη μελέτη και τη διοχέτευση προς διαχείριση σε πιστοποιημένους φορείς περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού. Το παρατηρητήριο είναι υπεύθυνο για τον σχεδιασμό δράσεων, εκπονεί μελέτες, συμμετέχει σε επιστημονικές έρευνες. Οι δράσεις του Παρατηρητηρίου είναι:

- Λειτουργία κέντρου καταγραφής περιστατικών .
- Εκπαίδευση διευθυντών σχολικών μονάδων ανά περιφέρεια.
- Δράσεις αγωγής υγείας και δράσεις ευαισθητοποίησης μαθητών.
- Λειτουργία κινητής μονάδας παρέμβασης, σε συνεργασία με την Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε)
- Διαδικτυακή πλατφόρμα συμβουλευτικής, για εκπαιδευτικούς και εφήβους. (www.antibullying.gr), ή μόνο για παιδιά (www.hamogelo.gr, www.synigoros.gr).
- Επιδημιολογική έρευνα για ανίχνευση και παρακολούθηση αντικοινωνικών συμπεριφορών στο σχολείο.
- Πανελλήνια καμπάνια κατά της σχολικής βίας και του εκφοβισμού σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών.
- Πρόγραμμα ευαισθητοποίησης και κατάρτισης γονέων, μέσω της διά βίου μάθησης και της λειτουργίας Σχολών Γονέων

Σε κάθε Περιφερειακή Διεύθυνση ορίζεται από τον Περιφερειακό Δ/ντή, ένας εκπαιδευτικός Α/θμιας ή Β/θμιας Εκπαίδευσης ως Συντονιστής Δράσεων Πρόληψης. Ο Συντονιστής Δράσεων συνεργάζεται με τους Δ/ντές Εκπαίδευσης και τους Σχολικούς Συμβούλους, καθώς και με τους Δ/ντές των σχολικών μονάδων, προκειμένου να υλοποιούνται οι δράσεις πρόληψης. Επιπρόσθετα, ο Συντονιστής αναπτύσσει Δίκτυο συνεργαζόμενων φορέων σε κάθε Περιφέρεια, επιδιώκοντας τη συμμετοχή θεσμικών, κοινωνικών και τοπικών φορέων και οργανισμών που ειδικεύονται σε θέματα πρόληψης της βίας⁴⁰¹, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης νέων, δικαιωμάτων του παιδιού, κοινοτικής διαμεσολάβησης και κοινωνικής

³⁹⁹ Η νέα ονομασία του Υπουργείου ,μετά τις εκλογές της 25/1/2015 από την νέα κυβέρνηση ΣΥ.ΡΙΖ.Α

⁴⁰⁰ Στην υπ' αρ 15885/Γ1 της 5-2-2013 απόφασης του Υφυπουργού ΠΑΙ.Θ.Π.Α κ. Παπαθεοδώρου Π. Θ αναφέρεται η 11μελής συγκρότηση της συντονιστικής επιτροπής ,βλ σχετικά τον ιστότοπο : <http://dipe.pel.sch.gr/files/paratitirio/epitropi-paratitiriou.pdf>

⁴⁰¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το τοπικό συμβούλιο πρόληψης της παραβατικότητας (ΤΟ.Σ.Π.ΠΑ) που λειτουργεί σύμφωνα με τον Ν2713/1999 (ΦΕΚ 89Α') όπως τροποποιήθηκε με το Ν3387/12-9-2005 (ΦΕΚ 224 τ. Α') ,όπου σε πληθυσμό άνω των 3.00 κατοίκων ή σε περιοχές με ιδιαίτερες ανάγκες λειτουργεί σε δημοτικό διαμέρισμα βλ σχετικά τον ιστότοπο : <http://www.niotho-asfalis.gr/na/odigos.pdf>

ένταξης. Ο Περιφερειακός Δ/ντής σε συνεργασία με τον Συντονιστή Δράσεων θα ενημερώνει το Παρατηρητήριο, το οποίο εδρεύει στο Υπουργείο Παιδείας, σε μηνιαία βάση αποστέλλοντας στατιστικά στοιχεία για την εξέλιξη του φαινομένου, και εκτάκτως όταν οι περιστάσεις το απαιτούν και θα συντάσσει ετήσια έκθεση για το σύνολο των σχολικών μονάδων της Περιφέρειας του.

- Λειτουργία τηλεφωνικής γραμμής υποστήριξης, σε συνεργασία με Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.

Για το σκοπό αυτό λειτουργεί η τηλεφωνική γραμμή **111 30 καθημερινά από τις 9.00π.μ έως τις 13.00** ως συμβουλευτική υπηρεσία αποκλειστικά **για εκπαιδευτικούς** που θέλουν να μιλήσουν για θέματα που αφορούν στον εκφοβισμό. Παράλληλα για κάθε έφηβο/η λειτουργεί η τηλεφωνική γραμμή **116 111 (Ευρωπαϊκή γραμμή στήριξης)** χωρίς κόστος από σταθερό ή κινητό τηλέφωνο που μπορεί ανώνυμα να επικοινωνήσει (καθημερινά από τις 14.00 έως τις 20.30 και το Σάββατο από τις 9.30 έως τις 14.00) για να ζητήσει βοήθεια, υποστήριξη, συμβουλή για ότι τον απασχολεί σε θέματα ψυχικής υγείας.

β) Λειτουργία εθνικής τηλεφωνικής γραμμής για τα παιδιά S.O.S 1056 επί 24ωρου βάσεως όλες τις ημέρες τις εβδομάδας, όπου εξειδικευμένοι επαγγελματίες (κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι) τους δίνουν συμβουλές και κατευθύνσεις να διαχειρισθούν θέματα σχετικά με τη σχολική βία ή το σχολικό εκφοβισμό. Υπάρχει ακόμα η δυνατότητα για τα παιδιά αν θέλουν να στείλουν ηλεκτρονικό μήνυμα στη διεύθυνση sos1056@hamogelo.gr

γ) Λειτουργία εθνικής γραμμής παιδικής προστασίας 1107 δωρεάν 24 ώρες κάθε ημέρα για επείγουσα συμβουλευτική ψυχολογική και κοινωνική στήριξη παιδιών και εφήβων.

δ) Ο συνήγορος του παιδιού λειτουργεί, από τον Ιούλιο του 2010, τη γραμμή του συνηγόρου του παιδιού **800 11 32 000** δωρεάν, Δευτέρα έως Παρασκευή 9.00 έως 14.00 για πληροφορίες σε περίπτωση παραβίασης κάποιου δικαιώματος ή επικοινωνίας μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης cr@synigoros.gr Ο συνήγορος του παιδιού από το 2009 έχει δημιουργήσει για πρώτη φορά την ομάδα εφήβων συμβούλων, από όλες τις περιφέρειες της χώρας με διάρκεια θητείας τα δυο έτη, που αποτελείται από 20 αγόρια και κορίτσια ηλικίας 13 έως 17 χρόνων, με επιλογή και κλήρωση ύστερα από δημόσια πρόσκληση. Η ομάδα εφήβων συμβούλων⁴⁰² λειτουργεί συμβουλευτικά για τι συνήγορο του παιδιού, μεταφέροντας τους προβληματισμούς, τις αναζητήσεις, τα αιτήματα όλων των παιδιών.

ε) Στο πλαίσιο μια ένωσης ομπρέλας δέκα κοινωφελών σωματείων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με την επωνυμία «**Μαζί για το παιδί**»⁴⁰³ από το Φεβρουάριο του 2009 λειτουργεί με χρέωση μιας αστικής μονάδας, ανεξαρτήτως διάρκειας και περιοχής, **συμβουλευτική**

⁴⁰² Βλ ιστότοπο : <http://www.0-18.gr/kes/omada-efibon-symboylon>

⁴⁰³ Βλ σχετικά την ιστοσελίδα: www.mazigiatopaidi.gr

γραμμή 115 25 από Δευτέρα έως Παρασκευή 9.00 με 21.00, για αντιμετώπιση προβλημάτων παιδιών, εφήβων, γονέων και για ενημέρωση των εκπαιδευτικών.

στ) Παιδιά και έφηβοι που αντιμετωπίζουν διαδικτυακό εκφοβισμό (cyber-bullying), διαδικτυακή αποπλάνηση, ή εθισμό στη χρήση του διαδικτύου, ή παιχνιδιών σε αυτό ή στο κινητό τους τηλέφωνο ή εκτίθενται σε ακατάλληλο υλικό μέσω του Η/Υ (πορνογραφικό, βίαιο, ρατσιστικό κλπ) μπορούν να επικοινωνούν δωρεάν για συμβουλές στην τηλεφωνική γραμμή βοήθειας Υποστηρίζω **800 11 800 15** από Δευτέρα έως Παρασκευή 9.00 έως 13.00 ή στην ιστοσελίδα : www.saferinternet.gr. Η γραμμή ισχύει και για την ενημέρωση των γονέων.

ζ) **Γονείς ή ενήλικες** οι οποίοι επιθυμούν να μιλήσουν σε ειδικούς για κάποιο θέμα ψυχικής υγείας που τους απασχολεί σε ένα παιδί ή έφηβο μπορούν να επικοινωνούν στην τηλεφωνική γραμμή **801 801 11 77** καθημερινά από τις 9.30 π. μ έως τις 20.30 ή στην **εθνική γραμμή 1056**, όπως ισχύει για τα παιδιά (συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη) ή στην εθνική γραμμή παιδικής προστασίας **1107** κάθε ημέρα για 24 ώρες.

η) Από τον Οκτώβριο του 2010 με πρωτοβουλία της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε και με τη συμμετοχή δημοσίων και μη κυβερνητικών εταίρων δημιουργήθηκε ένα δίκτυο συνεργασίας με την ονομασία «Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο».⁴⁰⁴ με στόχο την πρόληψη και την αποτελεσματική αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας, τον επιστημονικό και κοινωνικό διάλογο για το πρόβλημα, την προώθηση της επιστημονικής έρευνας, την επιμόρφωση και υποστήριξη εκπαιδευτικών και επαγγελματιών γενικής και ειδικής αγωγής, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών γονέων και όλης της κοινωνίας, καθώς και την ενθάρρυνση για συγκρότηση ανάλογων δικτύων στις τοπικές κοινωνίες.

θ) Τον Ιούλιο του 2014 στο πλαίσιο του έργου «Ευρωπαϊκό δίκτυο κατά του σχολικού εκφοβισμού»⁴⁰⁵, με χρηματοδότηση από το πρόγραμμα Δάφνη ΙΙΙ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υλοποιήθηκε η ίδρυση Ευρωπαϊκού δικτύου κατά του σχολικού εκφοβισμού, με πρωτοβουλία του εθελοντικού οργανισμού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα «Χαμόγελο του παιδιού». Το καταστατικό ίδρυσης του Ευρωπαϊκού δικτύου κατά του σχολικού εκφοβισμού υπέγραψαν 16 οργανισμοί από 12 ευρωπαϊκές χώρες⁴⁰⁶ σε μια προσπάθεια να προωθηθεί μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κατά του bullying σε όλη την Ευρώπη. Το Δίκτυο έχει έδρα στις Βρυξέλλες αποτελείται, αυτή τη στιγμή από 17 οργανισμούς από 13 χώρες.

⁴⁰⁴ Βλ σχετικά την ιστοσελίδα :

http://www.antibullyingnetwork.gr/page.aspx?id=96&main_menu=287&parent_id=161

⁴⁰⁵ Βλ σχετικά <http://www.e-abc.eu/gr/nea/teleutaia-nea-tou-horou/selida-neou/?nid=188>

⁴⁰⁶ Βουλγαρία, Γερμανία, Ελλάδα . Εσθονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία ,Ιταλία, Κροατία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ρουμανία .

ι) Ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική στήριξη των μαθητών/τριών που αντιμετωπίζουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (μαθησιακά προβλήματα ή μαθησιακές δυσκολίες) παρέχεται από εξειδικευμένα κέντρα.⁴⁰⁷

κ) Ψυχοκοινωνική στήριξη μαθητών/τριών που έχουν ανάγκη ιδιαίτερης αντιμετώπισης εξαιτίας μαθησιακών και ψυχοκοινωνικών δυσκολιών (θέματα οριοθέτησης πειθαρχίας στην τήρηση των σχολικών κανόνων και αντικοινωνικής συμπεριφοράς) παραπέμπονται από το σχολείο στο οποίο φοιτούν οι μαθητές σε θεσμοθετημένες υπηρεσίες του ΥΠ.Π.ΠΑΙ.Θ, τους συμβουλευτικούς σταθμούς νέων (Σ.Σ.Ν).⁴⁰⁸

2. Τι προτείνεται σε επίπεδο σχολείου (γενικά).

α. Να ενισχυθεί ο ανθρωποκεντρικός και ανθρωπιστικός ρόλος της εκπαίδευσης με τη διασύνδεση ανθρωπιστικών-κοινωνικών αξιών σε γνωστικά αντικείμενα με τεχνολογικό-θετικό προσανατολισμό, όσο και με την ενεργητική συμβολή και ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μαθητών.

β. Η ανάγκη το σχολείο να μην είναι απομονωμένο από τον κοινωνικό ιστό της πόλης, αλλά να έχει προβλεφθεί η χωροθέτησή και αρχιτεκτονική του στο πλαίσιο της αισθητικής και των κοινωνικών λειτουργιών της πόλης.⁴⁰⁹

γ. Η ανάγκη το κτίριο του σχολείου, το προαύλιο, οι αίθουσες και οι εσωτερικοί του χώροι, μαζί με την υλικοτεχνική του υποδομή, να μην παραπέμπουν σε σχολική κακομεταχείριση⁴¹⁰. Αυτό σημαίνει ότι το κτιριακό περιβάλλον του σχολείου πρέπει να δημιουργεί μια αίσθηση φροντίδας στους μαθητές, (κτίρια ούτε πολύ κρύα, ούτε πολύ ζεστά, καθαριότητα, συχνή συντήρηση, χρωματισμός ευχάριστος και ανάλογη διακόσμηση, όχι πολύ μεγάλες ούτε πολύ μικρές αίθουσες, κατάλληλη διαμόρφωση αρχιτεκτονικά των εσωτερικών και εξωτερικών του χώρων⁴¹¹. Αναδιαμορφώνεται ή δημιουργείται φυσικό περιβάλλον εκεί που δεν υπάρχει. Το

⁴⁰⁷ Για το σκοπό αυτό λειτουργούν ήδη ως αποκεντρωμένες υπηρεσίες στις περιφέρειες τα κέντρα διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ), άρθρο 2 Ν2817/2000 (ΦΕΚ 78^Α).

⁴⁰⁸ Η ίδρυσή τους έγινε με το Ν1894/ΦΕΚ 110^Α / 27-8-1990, άρθρο 2) και υπάρχουν σήμερα 15 Σ.Σ.Ν σε πρωτεύουσες νομών οι οποίες λειτουργούν με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό (Κοιν. Λειτουργό, Ψυχολόγο κ.ά.).

⁴⁰⁹ Πανούσης Ι., ό.π σελ 28.

⁴¹⁰ βλ άρθρο “Εισαγγελέας για τις άθλιες συνθήκες σε σχολεία”, *Ελευθεροτυπία*, 15/2/2008, επίσης άρθρο Γαλίτση Μ., “Λύκεια «προκάτ» στα Άνω Λιόσια”, *Καθημερινή*, 30/12/2008, επίσης άρθρο Νανούρη Σ Δ., “Προκάτ μάθηση”, *Ελευθεροτυπία*, 18/1/2009. Επίσης, βλ άρθρο της 14/2/2008 στο in.gr με τίτλο: “Σχολικά μαθήματα σε καφετέρια προκάλεσαν την παρέμβαση του εισαγγελέα” ανάκτηση στις 15/2/2008 από την ιστοσελίδα : <http://news.in.gr/greece/article/?aid=873318>

⁴¹¹ The Programme On Educational Buildings Papers, « „Making better use of school buildings» , Ο.Ε.Κ.Δ , 1996. Επίσης βλ Παπαδημητρίου Β., “ Τα σχολικά κτίρια θυμίζουν φυλακές”, *Ελευθεροτυπία*, 15/10/1995 και Χριστοδουλόπουλος Γ., “ Αχαρα κουτιά , τώρα και βιοκλιματικά”, *Ελευθεροτυπία*, 12/9/2010, ανάκτηση στις 15/9/2010 από το διαδίκτυο την ιστοσελίδα : <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=201821> επίσης τη χρονιά 2006 σε έρευνα του Πάντειου Πανεπιστημίου (εργαστήριο Κοινωνικής & Πειραματικής Ψυχολογίας) σε δείγμα 2.218 μαθητών σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, και σε πρωτεύουσες νομών σε ημιαστικές και αγροτικές περιοχές οι μαθητές στην πλειονότητά τους θεωρούν χαμηλή την ποιότητα στις συνθήκες σχολικές διαβίωσης βλ σχετικά άρθρο Κόλλια Ε., “ Το προφίλ του Έλληνα μαθητή” *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12/11/2006, σελ Α08, κωδ. άρθρου Β14914Α081 .

περιβάλλον του σχολείου (εσωτερικό και εξωτερικό) πρέπει να εκπέμπει θετική ενέργεια όχι μόνο ως φυσικός χώρος, αλλά κυρίως ως χώρος κοινωνικής αναφοράς(υποδοχής, φιλοξενίας, ξεκούρασης και συμβίωσης), να καλλιεργεί και να προδιαθέτει για πνευματική εργασία, ηρεμία, αυτοσυγκέντρωση(μουσική στα διαλείμματα) και σε άλλες περιστάσεις για κίνηση, ένταση, φυσική άσκηση. Επίσης, το σχολικό περιβάλλον πρέπει να δημιουργεί και την αίσθηση ασφάλειας στους μαθητές.⁴¹² Αυτό σημαίνει τακτική επίβλεψη και συντήρηση από άποψη επικινδυνότητας όλων των χώρων του σχολείου ,ειδικότερα εκεί όπου συγκεντρώνονται μαθητές, των διαφόρων αθλητικών χώρων-οργάνων, των στάσεων των λεωφορείων κοντά στο σχολείο, αποφυγή μεγάλων σχολικών συγκροτημάτων, φωτεινοί διάδρομοι με φυσικό και τεχνητό φωτισμό ,επαρκής φύλαξη με σχολικούς φύλακες και σύστημα συναγερμού κλπ. Μόνο όταν οι μαθητές νιώσουν το χώρο του σχολείου οικείο σε αυτούς και ένα μέρος της καθημερινότητάς τους (ζουν το 1/3 του χρόνου τους κάθε ημέρα) που δεν τους σκοτώνει και τους πλήττει δεν θα έχουν ανάγκη να τον κακομεταχειρισθούν και οι ίδιοι. Ίσως για αυτό το λόγο θα πρέπει να εμπλακούν και οι ίδιοι (Μαθητικό Συμβούλιο) εθελοντικά–συμβουλευτικά και πρακτικά- στην φροντίδα για συντήρηση ή αναδόμησή του.

δ. Η ανάγκη να δημιουργηθεί σε κάθε σχολείο μια επιτροπή διαχείρισης κρίσεων⁴¹³ ή /και επιτροπή διαχείρισης περιπτώσεων εκφοβισμού⁴¹⁴ ολιγομελή, αποτελούμενη από τη διεύθυνση του σχολείου, εκπαιδευτικό, εκπρόσωπο του Μαθητικού Συμβουλίου και εκπρόσωπο του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων, που θα ενημερώνεται για σοβαρές περιπτώσεις κρίσεων που πλήττουν το σχολικό περιβάλλον(φυσικές καταστροφές, ενδημίες-ασθένειες, αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές κλπ) θα επιλαμβάνεται για την αντιμετώπισή τους και εφόσον χρειασθεί θα συνεργάζεται και με άλλους φορείς (ΤΟ.Σ.Π.ΠΑ⁴¹⁵, Τοπική Αστυνομία κλπ)

ε. Η ανάγκη να γίνεται επαρκής και σωστή επιτήρηση από τους εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Η εμπειρική έρευνα έχει δείξει ότι τα περισσότερα περιστατικά αντικοινωνικών και παραβατικών πράξεων έχουν συμβεί στη διάρκεια των διαλειμμάτων σε χώρους του σχολείου ,συνήθως στην αυλή ,αλλά και σε άλλους χώρους όπως είναι οι τουαλέτες (σεξουαλική παρενόχληση, βιασμός) υπόγεια ή εντός του σχολείου σε διαδρόμους ή σκάλες Η

⁴¹² Χηνάς Π, Χρυσαφίδης Κ., "Επιθετικότητα στο σχολείο. Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση", Πετρόπουλος Ν, Παπαστυλιανού Α (επιμ) ,Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2000, σελ 27-28. Επίσης βλ Barton A.E., " Bully prevention. Tips and strategies for school leaders and classroom teachers" , lesson Lab, a division of Pearson Education Inc, U.S.A , 2003, pp 43-44.

⁴¹³ Βλ σχετικά Πανούσης Ι., ό. π σελ28.

⁴¹⁴ βλ Barton A.E., ό. π σσ 42-43.

⁴¹⁵ Βλ σχετικά Μπέσιλα- Βήκα Ε., " Η συμβολή ης τοπικής αυτοδιοίκησης στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων", εισήγηση στην εκδήλωση του Ινστιτούτου Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής με θέμα : Πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων» ,3/10/2005.

πλημμελής επιτήρηση μπορεί να ενισχύσει αντικοινωνικές συμπεριφορές των μαθητών, να ισχυροποιήσει το ρόλο του θύτη και να αποδυναμώσει τη θέση του θύματος.⁴¹⁶

στ. Η επιτήρηση των αιθουσών διδασκαλίας από επιτηρητές –μαθητές (επιμελητές) κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων ή και το κλείδωμα των αιθουσών ή ακόμη και η τοποθέτηση σε ελεύθερους χώρους του σχολείου προσωπικών ερμαρίων των μαθητών που ασφαλιζονται είναι πρακτικές που θα αποτρέψουν περιστατικά μικροκλοπών προσωπικών αντικειμένων των μαθητών.

ζ. Δημιουργία αίθουσας ψυχαγωγίας-συνάντησης -απασχόλησης.⁴¹⁷ Δίνει τη ευκαιρία στους μαθητές τόσο στα διαλείμματα όσο και στον ελεύθερο χρόνο να ανταμώσουν μεταξύ τους, να συζητήσουν ή να παίζουν κάποια επιτραπέζια παιχνίδια και να αναπτύξουν κοινωνικό δεσμό με τους εκπαιδευτικούς. Ο χώρος αυτός θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί επίσης για τις περιπτώσεις των μαθητών που λόγω πειθαρχικού ελέγχου θα πρέπει να απασχοληθούν στο χρόνο που διαρκεί η ποινή τους.

η. Όπως δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνία χωρίς νόμους, αθλητισμός δίχως κανόνες έτσι και το σχολείο δεν μπορεί να λειτουργεί χωρίς να υπάρχουν κανόνες. Αποτελεί ένα από τα πιο βασικά οργανωτικά χαρακτηριστικά του σχολείου η ύπαρξη σχολικών κανόνων. Αυτοί πρέπει να είναι σαφείς, λιτοί ,κατανοητοί στους μαθητές, να είναι ρεαλιστικοί και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σχολικής κοινότητας, να έχουν συζητηθεί με τους μαθητές/τριες και όχι απλώς ανακοινωθεί σε αυτούς και να έχουν επίσης γνωστοποιηθεί στους γονείς τους. Για να τηρηθούν οι σχολικοί κανόνες από τους μαθητές πρέπει να αναγνωρίζονται από αυτούς ως δίκαιοι και εύστοχοι. Στη βάση αυτών των προδιαγραφών μπορούμε να πετύχουμε τη συμφωνία των μαθητών/τριών για τη τήρησή τους. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι αναγκαίες ,αλλά όχι και ικανές. Δεν αρκούν ώστε να πετύχουμε την αποδοχή της τήρησής τους από τους μαθητές. Για να διασφαλισθεί η συναίνεση των μαθητών θα πρέπει οι σχολικοί κανόνες να τηρούνται από όλους, να υπόκεινται σε τροποποιήσεις και αλλαγές σύμφωνα με τις μεταβαλλόμενες και εξελισσόμενες ανάγκες των παιδιών και της κοινωνίας γενικότερα⁴¹⁸ και να εφαρμόζονται με

⁴¹⁶ Olweus Dan, ό. π σσ 88-91.

⁴¹⁷ Βλ σχετικά προτάσεις της επταμελούς επιτροπής ειδικών για μελέτη ,αξιολόγηση και αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής βίας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς στα σχολεία της Κύπρου ,σελ 16, από την ιστοσελίδα: www.paideia.org.cy/upload/1_12_2009_sholiki_via.pdf

⁴¹⁸ Όπως είναι γνωστό το κάπνισμα δεν επιτρέπεται σε δημόσιους χώρους ,μεταφορικά μέσα και μονάδες παροχής υπηρεσιών υγείας, σύμφωνα με την [ΥΠ/Γ.Π./Οικ. 76017/29-07-2002 ΦΕΚ 1001 τ. Β'](http://www.yp.gov.cy/yp/76017/29-07-2002_FEK_1001_t_B_) υγειονομική διάταξη. Επομένως το μέτρο της απαγόρευσης ισχύει και για το σχολείο ,τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς όχι μόνο στο εσωτερικό χώρο , αλλά και στον εξωτερικό χώρο του σχολείου. Η προσωπική μας εμπειρία και η ίδια η επιτόπια έρευνα κατέδειξε ότι αποτελεί κοινό μυστικό η ελαστική εφαρμογή του νόμου, ίσως και σιωπηρή κατάργησή του. Είτε με ευθύνη των διευθυντών είτε των εφημερευόντων καθηγητών είτε και των δυο υπάρχει καταστρατήγηση του μέτρου. Στο Η.Β στο Πιτέρμπορο στο Λύκειο Honeyhill ,(ειδικό σχολείο για παιδιά που έχουν αποτύχει περισσότερες από μια φορές σε άλλα σχολεία και αντιμετωπίζουν δυσκολίες και προβλήματα) η διευθύντρια του σχολείου αποφάσισε μετά από συνεννόηση με τους γονείς των μαθητών να επιτρέψει στους

συνέπεια και προπάντων χωρίς διακρίσεις.⁴¹⁹ Τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας επιβεβαίωσαν σχετικά με τους σχολικούς κανόνες και τις τιμωρίες το σχετικό έλλειμμα που υπάρχει όχι τόσο στην ενημέρωση για τους μαθητές από τους υπεύθυνους του σχολείου, αλλά κυρίως για την μη εφαρμογή τους σε όλους τους μαθητές το ίδιο, την μη εφαρμογή τους από όλους τους καθηγητές το ίδιο, κυρίως όμως για το στοιχείο ότι δεν έχουν πείσει τους μαθητές για τη χρησιμότητά τους, πράγμα που σημαίνει πως δεν διαμορφώθηκαν οι αναγκαίοι και ικανοί όροι, όπως αναλύσαμε, ώστε να ισχύσει αυτό. Η γνώση και εμπειρία σε ότι αφορά τους σχολικούς κανόνες μας διδάσκει ότι δεν υπάρχει σαφές και καθορισμένο θεσμικό πλαίσιο που να αναφέρεται συγκεκριμένα για το είδος της συμπεριφοράς που ο μαθητής/ η μαθήτρια οφείλει να έχει στο χώρο του σχολείου, στο πλαίσιο των κοινωνικών του σχέσεων (συμμαθητές, διδακτικό προσωπικό, γονείς κλπ), αλλά και γενικότερα μια χάρτα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Δυστυχώς το ισχύον θεσμικό πλαίσιο⁴²⁰, που χρονολογείται από τη μεταπολίτευση και μετά χωρίς αλλαγές, αναφέρεται γενικόλογα σε προσήκουσα συμπεριφορά εντός και εκτός σχολείου. Προβλέπει όμως συγκεκριμένα είδη κυρώσεων και τα όργανα που επιβάλλουν αυτές τις κυρώσεις. Σε σχετικό ερώτημα σχολικών μονάδων προς το αρμόδιο υπουργείο για τη συμπεριφορά των μαθητών σε εγκύκλιο του υπουργείου αναφέρεται επίσης σε γενικόλογες αρχές κοινωνικής συμπεριφοράς.⁴²¹ Υπάρχουν δημόσια σχολεία⁴²² τα οποία έχουν τυπώσει σε μικρό φυλλάδιο τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του σχολείου για να ενημερώσουν τους γονείς και το μαθητικό πληθυσμό σε θέματα φοίτησης και συμπεριφοράς και κάποια⁴²³ έχουν δημιουργήσει τετράδιο επικοινωνίας του σχολείου με την οικογένεια, με το οποίο ο γονέας του μαθητή έχει την υποχρέωση τουλάχιστον δυο φορές την εβδομάδα να υπογράφει στο ενημερωτικό σημείωμα του σχολείου ότι έλαβε γνώση για θέματα που αφορούν στο μαθητή.

Θ. Βελτίωση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού και της υποδομής του σχολείου (διαδραστικοί πίνακες, σύγχρονα εργαστήρια πληροφορικής, φυσικών επιστημών κτλ).

Ι. Προληπτική σχολική ιατρική

μαθητές να καπνίζουν δυο τσιγάρα την ημέρα, αφού το έχουν εγκρίνει οι γονείς τους, ώστε να τους αποτρέψει από το σκασιαρχείο. Βλ σχετικά την ιστοσελίδα: <http://www.nooz.gr/world/ora-kapnismatos-se-sxoleio-stin-agglia>

⁴¹⁹ Fontana D., “Ο Εκπαιδευτικός στην τάξη”, Αθήνα., Σαββάλας, 1996, σσ 69-70.

⁴²⁰ Π.Δ 104/1979 (ΦΕΚ Α'23) βλ σχετικά http://www.alfavita.gr/sites/default/files/attachments/pd_104_1979.pdf

⁴²¹ Φ-236.6/16/45701/17.4.78 Προς εποπτικό προσωπικό Ε.Τ.Ε και Μ.Ε “περί κόσμιας και πολιτισμένης συμπεριφοράς των μαθητών, αποφυγή απρεπών εκδηλώσεων εντός και εκτός σχολείου και στη διάρκεια των διακοπών, μη πρόκληση θορύβου σε βάρος πολιτών και του προσωπικού συγκοινωνιακών μέσων, κατά την αποχώρησή τους από σχολεία ή φροντιστήρια, ιδίως τις ώρες κοινής ησυχίας. Πρέπει ακόμα να φέρονται με σεβασμό στους μεγαλύτερους, με ευπρέπεια στους συνομήλικους τους και να βοηθούν όσους έχουν ανάγκη βοήθειας ιδιαίτερα στα μέσα συγκοινωνίας σε δημόσιους χώρους κλπ. Επίσης, πρέπει οι μαθητές να μην εκτρέπονται από τα πλαίσια πολιτιστικής και δημοκρατικής αγωγής που θέτει ο κανονισμός των μαθητικών κοινοτήτων, την ανάμιξη τους σε κομματικές ή συνδικαλιστικές διαμάχες και παρόμοιες εκδηλώσεις.....”

⁴²² 15^ο Γυμνάσιο Αθηνών

⁴²³ 46^ο Γυμνάσιο Αθηνών

3. Τι προτείνεται σε επίπεδο λειτουργιών του σχολείου.

Υπάρχει ανάγκη το σχολείο να τροποποιήσει σημαντικά θέματα που αφορούν στις λειτουργίες που επιτελεί⁴²⁴. Ειδικότερα θέματα μέριμνας σε αυτόν τον τομέα ευθύνης του, θα μπορούσαν να προβλέπουν ανάλογα μέτρα:

α. Το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών έχει σχεδιαστεί θεωρητικά προς όφελος εκείνων των μαθητών που έχουν ικανοποιητικές ικανότητες και δυνατότητες να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του. Το γλωσσικό και θεωρητικό υπόβαθρο που γίνεται η μεταβίβαση γνώσεων, μαθησιακών δεξιοτήτων και εκπαιδευτικού υλικού (βιβλία) χρειάζεται να προσαρμοσθεί στο επίπεδο μαθητών μη προνομιούχων κοινωνικών τάξεων.⁴²⁵ Υπάρχει η ανάγκη να σμικρύνει η απόσταση που υπάρχει ανάμεσα στην πολιτισμική διάσταση των σχολικών εγχειριδίων και του πραγματικού περιβάλλοντος των μαθητών.

ι. Επιπλέον, η προκαθορισμένη διδακτέα ύλη – επειδή υποχρεώνει τον διδάσκοντα να την ακολουθήσει πιστά στη λογική της γραφειοκρατίας και των εγκυκλίων- τον εμποδίζει να ανταποκριθεί στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, και τις ανάγκες των μαθητών σε τοπικά, εθνικά, κοινωνικά, πολιτιστικά ή άλλα γεγονότα που έχουν σημασία για τους μαθητές, ακόμα και για την ευελιξία του ίδιου του διδάσκοντα. Δημιουργείται επομένως η εντύπωση στους μαθητές ότι η διδακτέα ύλη γίνεται για να εξυπηρετηθεί η εξεταστέα ύλη και όχι οι ανάγκες και επιθυμίες των μαθητών/τριών, ότι εκείνο που έχει αξία στο σχολείο δεν είναι το τι θέλουν οι μαθητές, αλλά το να πάρει κανείς καλούς βαθμούς και όχι να αποκομίσει ικανοποίηση και ευχαρίστηση από το σχολείο⁴²⁶. Θα μπορούσε κανείς να προτείνει την περίπτωση της ομαδοποίησης ανάλογα με το επίπεδο ικανότητας, οπότε γίνεται πιο εύκολο να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις μιας «δυσκολονόητης» διδακτέας και εξεταστέας ύλης για κάποιους μαθητές. Το σχολείο όμως δεν λειτουργεί με όρους κοινωνικής διάκρισης ώστε να διαχωρίσει τους μαθητές σε ειδικές τάξεις, που κάθε μαθητής/τρια θα μοιραζόταν ανάλογα με τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντά του σε ορισμένα μαθήματα, ενώ σε άλλα όχι⁴²⁷. Πέρα από το γεγονός ότι μια τέτοιου είδους αντιμετώπιση αποτελεί φαινόμενο κοινωνικού ρατσισμού δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στην ηλικία αυτή όλα βρίσκονται σε διαρκή εξέλιξη και μεταβολή. Εκείνο που θα βοηθούσε πραγματικά και αποτελεί επιτακτικό αίτημα, όχι μόνο σε περιόδους οικονομικής κρίσης, αλλά σε σταθερή και συνεχή βάση, είναι η ουσιαστική παροχή βοήθειας, με τάξεις υποδοχής για τους μετανάστες

⁴²⁴ Βλ σχετικά Γαλάνης Ν.Γ., “Παραβατικότητα μαθητών και προληπτική εκπαίδευση”, *Σύγχρονη Εκπαίδευση* τ'. 82-83, 5-8-1995, σσ 123-130.

⁴²⁵ Ανδριτσάκη Α., Καθηγητές : Μετεξεταστέα τα βιβλία σε Γυμνάσια και Λύκεια , *Ελευθεροτυπία*, 16/5/2008, *ανάκτηση ίδια με την ημερομηνία έκδοσης από την ιστοσελίδα : www.enet.gr/online/online_print?id=14327304*

⁴²⁶ Fontana D., *ό. π*, σσ 72-75.

⁴²⁷ Στις Ξένες Γλώσσες ισχύει η κατάταξη των μαθητών/τριών σε τμήματα αρχαρίων –προχωρημένων με βάση το επίπεδο των γνώσεων τους, ύστερα από διαγνωστική δοκιμασία.

μαθητές και η εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας⁴²⁸ και πρόσθετης διδακτικής στήριξης (Π.Δ.Σ)⁴²⁹ ή/ και κοινωνικού φροντιστηρίου (από τους Ο.Τ.Α, τα ενοριακά κέντρα νεότητας της Εκκλησίας της Ελλάδας, εθελοντικές οργανώσεις και φορείς) για το σύνολο των μαθητών.

ii. Η χρήση της τεχνολογίας και της πληροφορικής έχει αλλάξει κατά πολύ τα δεδομένα στη γνώση, τόσο από άποψη τρόπου διαχείρισής της όσο και του τρόπου μετάδοσης της. Αυτό σημαίνει ότι και το σχολείο το ίδιο οφείλει να προσαρμοσθεί σε αυτή τη νέα πραγματικότητα. Το σχολείο πρέπει να αναδειχθεί ως ο χώρος που ο μαθητής αναπτύσσει, και προάγει τη δημιουργική και κριτική σκέψη, τον θεωρητικό και πειραματικό προβληματισμό, τη σύνθεση και ανάλυση, πέραν από την απομνημόνευση, την κατανόηση και αναπαραγωγή της γνώσης.⁴³⁰ Η διδασκαλία του εκπαιδευτικού υλικού πρέπει να διεγείρει το μαθητή(οπτικά και ακουστικά), να του προκαλεί ενδιαφέρον, κίνητρο και διάθεση για μάθηση και όχι ανία, πλήξη, κούραση. Για το λόγο αυτό η μετάδοση της γνώσης πρέπει να γίνεται με όσο πιο παραστατικό τρόπο, με σύγχρονα οπτικοακουστικά εκπαιδευτικά μέσα (διαδραστικοί πίνακες, διαδίκτυο, κινηματογράφο, τηλεόραση, μαγνητοσκόπιο κλπ), με μηχανικές απεικονίσεις και εκπαιδευτικές–μορφωτικές επισκέψεις σε επιστημονικούς, ερευνητικούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς χώρους. Επιπλέον, πρέπει η μαθητοκεντρική διδασκαλία να παραχωρήσει τη θέση της στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία (ομαδικές εργασίες) ή /και στην αλληλοδιδασκαλία μεταξύ των μαθητών, όπου οι μαθητές επωφελούνται επειδή βοηθούν ο ένας τον άλλον ή και μέσα από τη διαδικασία της διδασκαλίας. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να προαχθεί και να καλλιεργηθεί η εργασία μέσα στην ομάδα, ο διάλογος, η συνεργασία, η μετριοφροσύνη στις διανθρώπινες σχέσεις αντί του ανταγωνισμού, του ατομικισμού και της ατομικής υπεροχής και κατίσχυσης.

iii. Το θέμα του προγράμματος σπουδών στο λύκειο ειδικά έχει τη διάσταση που σχετίζεται με τα μαθήματα, τη δυσκολία τους, τις κατευθύνσεις που είναι υποχρεωμένοι να επιλέξουν όλοι οι μαθητές είτε συνεχίσουν είτε όχι για ακαδημαϊκές σπουδές. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν

⁴²⁸ Είναι αυτοτελές υποστηρικτικό πρόγραμμα διδασκαλίας στους μαθητές/τις μαθήτριες όλων των τάξεων του Γυμνασίου που υστερούν σε κάποια γνωστικά αντικείμενα(Γλωσσική διδασκαλία, Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία και Αγγλικά),βλ σχετικά ΦΕΚ 3139/2013 τ'. Β,10/12/2013) “ Οργάνωση και λειτουργία σχολικών κέντρων ενισχυτικής διδασκαλίας 2013-2014” ιστοσελίδα : <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-3139-2013-organwsh-leitourgia-sked.pdf>

⁴²⁹ Υποστηρικτικό πρόγραμμα διδασκαλίας που αφορά τους μαθητές Λυκείων και λειτουργεί σε σχολική μονάδα ή μονάδα όμορων σχολικών μονάδων σε κέντρο Π.Δ.Σ και με την προϋπόθεση σε κάθε τμήμα να συμμετέχουν τουλάχιστον 5 μαθητές, βλ σχετικά ΦΕΚ 2996/2013τ'. Β, 25/11/2013, ιστοσελίδα: http://dide.fth.sch.gr/lows/fek_2013_2996b.pdf

⁴³⁰ Μια χώρα πρότυπο για το επίπεδο της εκπαίδευσης που παρέχει στους πολίτες (Φινλανδία)της πρόκειται να καταργήσει τα παραδοσιακά μαθήματα και να εισάγει συνδυαστικό τρόπο διδασκαλίας (διαθεματικά γνωστικά αντικείμενα που απαιτούν συνδυαστικές γνώσεις κα συνδέονται με την καθημερινότητα) με βιωματικό τρόπο. Ήδη το νέο πρότυπο εκπαίδευσης έχει αρχίσει να λειτουργεί πιλοτικά σε κάποια σχολεία βλ αναλυτικότερα την πληροφορία όπως ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα : <http://www.nooz.gr/world/telos-ta-ma8imatika-kai-i-istoria-sti-finlandia>

μαθητές/τριες οι οποίοι δεν έχουν προσανατολισμό για ακαδημαϊκές σπουδές. Νομίζουμε ότι θα ήταν δικαιότερο να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι διαφορές ανάμεσα σε αυτές τις δυο ομάδες μαθητών και να αναγνωρισθεί το δικαίωμα σε εκείνους που δεν θέλουν να συνεχίσουν σε ανώτερες ή ανώτατες σπουδές να μην αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, όπως οι άλλοι. Πάντως, η ανεξαρτητοποίηση του λυκείου μέσω της αποδέσμευσης του από τις εξετάσεις για ανώτατες σπουδές, ίσως με έναν επιπλέον χρόνο προπαρασκευής μαθημάτων όσων επιθυμούν να συνεχίσουν ακαδημαϊκές σπουδές, θα βοηθούσε όλους τους μαθητές να αποκομίσουν σημαντικά οφέλη στην αυτοτελή αξία που θα μπορούσε να προσφέρει το λύκειο με ένα άλλο πρόγραμμα σπουδών, και μαθημάτων λιγότερο δεσμευμένο από συνεχιζόμενες σπουδές και εν γένει εκπαιδευτικό πρόγραμμα σύγχρονο και ελκυστικό.

iv. Οι συνθήκες απάθειας, αδιαφορίας, φασαρίας και κακής συμπεριφοράς στο σχολείο
σήμερα, όπως αποδεικνύεται και από τις εμπειρικές έρευνες που έχουν γίνει οφείλονται, εκτός των άλλων, σε ένα μεγάλο ποσοστό σε επιλογή μαθημάτων και μαθησιακού περιεχομένου που δεν ενδιαφέρουν και δεν αρέσουν τόσο στους μαθητές (φάνηκε καθαρά στην εμπειρική μας μελέτη), η ύλη τους επαναλαμβάνεται σε επόμενες τάξεις, δεν είναι προσανατολισμένα σε επαγγέλματα και σε πρακτικές δεξιότητες της ζωής, σε εμπειρίες κοινωνικής μάθησης γενικά μεταδίδουν μια στερεότυπη γνώση που είναι ξεκομμένη από την πραγματικότητα. Υπάρχει λοιπόν η ανάγκη το πρόγραμμα σπουδών και μαθημάτων στο λύκειο, να εμπλουτισθεί σε περιεχόμενο, αλλά και σε μαθήματα⁴³¹ που θα είναι προσανατολισμένα περισσότερο στις ψυχικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και αισθητικές-καλλιτεχνικές ανάγκες και απαιτήσεις της εφηβικής ηλικίας, με σκοπό την εκτόνωση της σωματικής⁴³² και ψυχικής ενέργειας και διάθεσης που εμπεριέχουν οι έφηβοι μαθητές και μαθήτριες. Πότε άλλοτε αν όχι στο λύκειο οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να ενημερωθούν για κρίσιμα θέματα της ηλικίας τους (σεξουαλική αγωγή⁴³³

⁴³¹ Κάποια από αυτά εμπεριέχονται ως αυτούσια κεφάλαια σε μαθήματα (π. χ οικιακή οικονομία, βιολογία κλπ) ή γίνονται, εκτός ωρολογίου προγράμματος (π.χ. περιβαλλοντολογική αγωγή)

⁴³² Για τις περιπτώσεις αυτές πέρα από τους καθιερωμένους τρόπους που συνήθως χρησιμοποιούνται (γήπεδα καλαθοσφαίρισης, πετοσφαίρισης ,και χειροσφαίρισης) μπορούν να χρησιμεύσουν οι μικρές αίθουσες ή και οι διάδρομοι με όργανα γυμναστικής στερεωμένα στον τοίχο και τραπέζια επιτραπέζιας αντισφαίρισης αναδιπλούμενα, στατικά ποδήλατα , σάκος της πυγμαχίας κλπ. Πολλά από αυτά θα μπορούσαν να είναι σταθερά σε εξωτερικό χώρο. Επίσης, θεωρούμε πολύ ευεργετικό το μέτρο αύξησης τους χρόνου των διαλειμμάτων με αντίστοιχη μείωση του διδακτικού ωραρίου των μαθημάτων.

⁴³³ Στις περισσότερες σκανδιναβικές χώρες εφαρμόζεται υποχρεωτικά σε όλες τις βαθμίδες της σχολικής εκπαίδευσης βλ σχετικά, για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην Ελλάδα και διεθνώς τα πρακτικά του Διεπιστημονικού Συμποσίου 31/3/-2/4/1979 ,με τίτλο: Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση ,Σταυρόπουλος Μ.Α, (επιμ) , Ελληνική Εταιρεία Ευγονικής και Γενετικής του ανθρώπου ,Αθήνα, 1981.,επίσης για το ίδιο θέμα τα πρακτικά του 1^{ου} Σεμιναρίου Σεξουαλικής αγωγής και Υγείας (5-7 /11/1987) της Εταιρείας Οικογενειακού Προγραμματισμού . Στο Η.Β συμφωνά με νέες οδηγίες του αρμόδιου υπουργείου θα αρχίσουν υποχρεωτικά μαθήματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης από την ηλικία των 5 ετών (ανατομία φύλων, μέλη-όργανα σώματος, φιλίες, συναισθήματα κλπ),από την ηλικία των 7 ετών για την εφηβεία και από την ηλικία των 11 τα μαθήματα θα περιλαμβάνουν αντισύλληψη, σεξουαλικά μεταδιδόμενες ασθένειες και αμβλώσεις . βλ σχετικά άρθρο Σαράντη Α., “ Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση από τα πέντε” ,*Ελευθεροτυπία*, 27/10/2008, ανάκτηση στις 27/10/2008 από την ιστοσελίδα : www.enet.gr/online/online_print?id=78248340

και υγεία, διαπροσωπικές και διαφυλικές σχέσεις⁴³⁴, επαγγελματικός προσανατολισμός⁴³⁵), για σοβαρά κοινωνικά ζητήματα (οικογενειακό προγραμματισμό, αγωγή του καταναλωτή, περιβαλλοντική αγωγή κλπ), αγωγή σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας όπως είναι οι πρώτες βοήθειες, η εκπαίδευση διατροφής, η ασφαλής συμπεριφορά και πρόληψη ατυχημάτων, η καπνισματική συνήθεια, η τοξικομανία και ο αλκοολισμός, η εκπαίδευση για την προάσπιση και προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας⁴³⁶ (στάδια ψυχοσωματικής ανάπτυξης και εξέλιξης, έλεγχος θυμού,⁴³⁷ αρνητικών συμπεριφορών, αυτογνωσία-αυτοεκτίμηση).

ν. Εγκληματοπροληπτικά για τους μαθητές μπορεί να λειτουργήσουν στο σχολείο μαθήματα που ήδη διδάσκονται όπως είναι η κοινωνική & πολιτική αγωγή (Γ' τάξη, γυμνασίου),όσο και το μάθημα της πολιτικής παιδείας⁴³⁸ και της ερευνητικής εργασίας (Project) στην Α' και Β' τάξη λυκείου και της Κοινωνιολογίας, (Γ' λυκείου).Σε αυτά τα μαθήματα αναπτύσσονται και επεξεργάζονται έννοιες που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα, στον κοινωνικό έλεγχο, την εγκληματικότητα γενικά και ειδικότερα στην παραβατικότητα των ανηλίκων ,την οικονομική εγκληματικότητα, τα δικαστήρια, το σωφρονιστικό σύστημα κ.ά. Σε σχετική ερώτηση της έρευνας αναγνωρίζουν **πολύ** τον εγκληματοπροληπτικό ρόλο σχετικών μαθημάτων οι μαθητές του ΓΕ.Λ σε ποσοστό 47,1%, του γυμνασίου σε ποσοστό 40,6% και του ΕΠΑ.Λ σε ποσοστό

Επίσης βλ σχετικά ,Kehily J.M., "Sexuality, gender and schooling. Sifting agendas in social learning" Routledge Falmer11 New Fetter Lane ,London, and New York, 2002 , pp 207- 212.

⁴³⁴ βλ σχετικά Διαφυλικές σχέσεις , Εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών –Στελεχών σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής και Ισότητας των Φύλων, Παρασκευόπουλος Ι.Ν κ. ά (επιμ) ,Α' και Β' τόμος ,Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα,1995 και 1996.

⁴³⁵ Το μάθημα του ΣΕΠ διδάσκεται πλέον εδώ και 2 -3 σχολικά έτη μόνο στη Γ' τάξη του Γυμνασίου όχι υποχρεωτικά από εκπαιδευτικό με την ειδικότητα επαγγελματικού συμβούλου, αλλά (εξαιτίας έλλειψης εκπαιδευτικού με εξειδίκευση ,που είναι και το πιο πιθανό) από εκπαιδευτικό άλλης ειδικότητας για συμπλήρωση διδακτικού ωραρίου. Επιπλέον, σε περιφερειακό επίπεδο λειτουργούν Κέντρα Συμβουλευτικής & Προσανατολισμού με αρμοδιότητες των υπευθύνων τους να υποστηρίζουν, σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα αγωγής σταδιοδρομίας των σχολείων ευθύνης τους να ενημερώνουν τους μαθητές και καθηγητές για μεταβολές εκπαιδευτικού συστήματος καθώς και να παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής και προσανατολισμού σε μαθητές έως 25 χρόνων που ενδιαφέρονται να αξιολογηθούν για τις επαγγελματικές τους αναζητήσεις. Επίσης, υπήρχαν έως το 2011 και κάποια γραφεία συμβουλευτικής & Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑ.Σ.ΕΠ) που λειτουργούσαν εντός κάποιων σχολείων .Πάντως η προσπάθεια καις στις δυο περιπτώσεις είναι ομολογουμένως αξιέπαινη όμως δεν επαρκεί να καλύψει ουσιαστικά τις απαιτήσεις του μαθητικού δυναμικού και τις αδυναμίες και ελλείψεις του εξειδικευμένου προσωπικού στο αντικείμενο.

⁴³⁶ Σώκου .Κ., Η προαγωγή της ψυχικής και κοινωνικής υγείας ως πολιτική πρόληψης της βίας στο σχολείο, βλ. σχετικά <http://2gym-an-toump.thess.sch.gr/allaeggrafa/Katerinasokou.html>

⁴³⁷ Μαθήματα διαχείρισης της οργής και αναζήτησης της ευτυχίας μέσω της ανακάλυψης του εαυτού εισάγονται για τους Βρετανούς μαθητές από τη σχολική χρονιά 2007-08 στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης ,ύστερα από επιτυχημένη εφαρμογή του σε δημοτικά σχολεία (τα παιδιά τσακώνονταν λιγότερο, βελτιώθηκε η επικοινωνία μέσα και έξω από την τάξη, μειώθηκαν οι άτακτοι μαθητές, παρατηρήθηκε γενικά βελτίωση των μαθησιακών ικανοτήτων των μαθητών του δημοτικού). Βλ άρθρο “ Σχολεία θα διδάσκουν την ευτυχία, θα ελέγχουν την οργή των μαθητών, εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 5/9/2007, Ανακτήθηκε στις 8/9/2007 από την ιστοσελίδα : www.enet.gr/onlineonline_print?id=5824072

⁴³⁸ Αντικατέστησε το μάθημα Δίκαιο & πολιτικοί θεσμοί από το σχολικό έτος 2013-2014. Το βιβλίο της Β' λυκείου περιλαμβάνει ειδικό κεφάλαιο για την αποκλίνουσα συμπεριφορά με ενότητα που αναφέρεται στην νεανική παραβατικότητα.

36,3%. Ορισμένες παρατηρήσεις και προτάσεις αναφορικά με τον τρόπο που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν εγκληματοπροληπτικό ρόλο τα μαθήματα στο σχολείο⁴³⁹:

- Πολυθεματική προσέγγιση της σχολικής γνώσης είτε μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια(πχ το οικολογικό πρόβλημα θα εξεταστεί από την πλευρά της Βιολογίας, της Φυσικής, της Ιστορίας, της Οικονομίας, και της εγκληματολογίας, επίσης από διάφορα λογοτεχνικά κείμενα πχ του Παπαδιαμάντη, του Θεοτόκη κλπ μπορεί να διδαχθούν στοιχεία Εγκληματολογίας για τα αδικήματα της εποχής ,τις ποινές και τις τιμωρίες ,τον παραβατικό άνθρωπο κλπ) είτε μέσα από συνδιδασκαλία με εκπαιδευτικούς της αντίστοιχης ειδικότητας, είτε συνδυασμός και των δυο.

- Συζητήσεις στην τάξη για σημαντικά κοινωνικά προβλήματα⁴⁴⁰, όπως η παιδική εργασία, η παιδική πορνεία, τα παιδιά χρήστες ουσιών (νόμιμων και παράνομων),τα παιδιά επαίτες ή τα παιδιά των φαναριών, η παιδική εγκληματικότητα, μορφές αποκλίνουσας και παραβατικής συμπεριφοράς, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ειδικότερα θέματα όπως ο φανατισμός στον αθλητισμό και γενικότερα η βία–επιθετικότητα, με την πρόσκληση και συμμετοχή προσώπων που αποτελούν είδωλα–ινδάλματα για τους έφηβους (αθλητές, καλλιτέχνες κλπ), οι οποίοι ξεχωρίζουν για το ήθος και το φίλαθλο πνεύμα τους, καθώς και εκπροσώπους οργανώσεων και φορέων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, μαχόμενους δικηγόρους, αστυνομικούς κλπ επαγγελματίες και επιστήμονες .

- Εργαστήρια κοινωνικού προβληματισμού σε ομάδες εργασίας (Work shop) στο πλαίσιο μαθημάτων ή και ελεύθερης ώρας από μαθητές με ετερογενή χαρακτηριστικά μεταξύ τους (φυλής, εθνικότητας, κοινωνικού στάτους, μαθησιακών ικανοτήτων, θρησκείας, γλωσσικά-πολιτισμικά και ερωτικά) με σκοπό να αμβλυνθεί η τάση διαιώνισης στερεοτυπικών αντιδράσεων απέναντι στο «διαφορετικό μαθητή» (νοητικά, στιλιστικά, πολιτισμικά, κοινωνικά, εθνικά, ερωτικά κλπ) που πολύ συχνά γίνεται υποκείμενο φοβικής αντίδρασης, πειράγματος, κοροϊδίας, απόρριψης, αποκλεισμού, βίας–επιθετικότητας.⁴⁴¹ Η πρόκληση που τίθεται εδώ έγκειται στο να καταστήσουμε διαθέσιμα στοιχεία σε μαθητές/τριες να αποκλείσουν μια συμπεριφορά αντικοινωνική στο ρεπερτόριό τους, αλλά την ίδια στιγμή να ταιριάζουν τις προσδοκίες και τα οφέλη που νομίζουν ότι κερδίζουν καταφεύγοντας σε αντισυμβατικές συμπεριφορές. Για να στοχεύσει κανείς σε ατομικό επίπεδο χρειάζεται να εξετάσει το θέμα της ετερογένειας μεταξύ θύτη και θύματος. Σε κάθε περίπτωση οι παρεμβάσεις σε ατομικό επίπεδο

⁴³⁹ Βλ σχετικά ,Ταμιχτής Ι., “Η διδασκαλία της εγκληματολογίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση υπο το πρίσμα των μαθημάτων των Κοινωνικών Επιστημών”, στο Τσουραμάνης Χ, Κουράκης Ν, Ζαραφονίτου Χ(επιμ) *Εγκληματολογία: Διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή,2011, σσ 305-321.

⁴⁴⁰ βλ σχετικά άρθρο του Τσαρδάκη Δ., “ Η διαλεκτική της βίας και το σχολείο”, 7/8/1999, ανάκτηση στις 29/12/2004 από την ιστοσελίδα : www.hri.org/E/1999/99-08-07.dir/stiles/analisi.htm.

⁴⁴¹ Yoon S.J, Barton E.,” The role of teachers in school violence and bullying prevention”, στο Miller W.T *School violence and Primary Prevention*, p 258-260.

θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους προστατευτικούς παράγοντες (υπευθυνότητα, σεβασμός στις αρχές, ανεξάρτητη σκέψη, κοινωνικές δεξιότητες, φροντίδα, συνεργατική μάθηση, θετική σχέση δασκάλου /μαθητή και παιδιού /γονέα, πειθαρχία στους κανόνες κλπ) και τους παράγοντες κινδύνου (σε επίπεδο οικογένειας, παρέας ομηλίκων, σχολείου και κοινότητας)⁴⁴² και συνάμα θα χρειασθεί να αντιμετωπιστούν η μεταβλητότητα και η ποικιλία των αντιδράσεων τόσο των θυτών όσο και των θυμάτων με σκοπό την προσαρμογή των επιμέρους παρεμβάσεων με βάση τις ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή σε δεδομένη κατάσταση.

- Προσαρμογή και εφαρμογή στην εκπαίδευση της ιδέας από τη βιομηχανία με την ονομασία, μέθοδος κύκλου ποιότητας (The quality circle method)⁴⁴³. Αποτελείται από μια ομάδα 5-6 μαθητών/τριών οι οποίοι συναντώνται εβδομαδιαίως και εκπαιδεύονται από κάποιον έμπειρο στη μέθοδο να αναγνωρίσουν, αναλύσουν, αναπτύξουν και να παρουσιάσουν στο τέλος σε ένα σώμα «διαχειριστών» όπως ο διευθυντής του σχολείου, οι γονείς κλπ. λύσεις για κοινά προβλήματα. Η μέθοδος δίνει την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να αποκτήσουν ένα εύρος δεξιοτήτων που θα τους διευκολύνει να αντιμετωπίσουν ένα κοινωνικό πρόβλημα (πχ εκφοβισμός, κλοπή κλπ). Οι κανόνες του παιχνιδιού στη μέθοδο αυτή αναφέρονται κατά τη διάρκεια σχηματισμού της ομάδας και αποθαρρύνουν ενεργά συμπεριφορές που είναι αυταρχικές ή καταστροφικές ή συμπεριφορές που εισάγουν διακρίσεις μεταξύ των μελών της ομάδας. Η επαφή των μελών στη διαδικασία λειτουργία της ομάδας δημιουργεί την ικανοποίηση της εμπειρίας αφενός για τη δημιουργικότητα της ομάδας αφετέρου της αναγνώρισης ότι η ίδια η ομάδα μπορεί να βρει λύση στο πρόβλημα. Τα μέλη που συμμετέχουν στην ομάδα κύκλου ποιότητας διδάσκονται ειδικές δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν σε ένα θέμα όπως ο εκφοβισμός για παράδειγμα. Οι τεχνικές ανάπτυξης του μοντέλου αυτού απηχούν δημοκρατικές αξίες, που αποδεικνύουν την αξία της δημιουργικότητας σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης και επιθυμίας για την αναζήτηση εμπειριών πληροφόρησης και γνώσης για το θέμα. Στο τέλος αυτής της ομαδικής εμπειρίας είναι σε θέση να δημιουργήσουν –λειτουργήσουν στη διάρκεια του σχολικού διαλείμματος ένα παιχνίδι-τουρνουά για να ξεπεραστεί η ανία, να διεξάγουν μια έρευνα στο σχολείο, να φτιάξουν μικρό ενημερωτικό φυλλάδιο για το θέμα της ομάδας (π.χ. εκφοβισμό) και να το διαδώσουν στις άλλες τάξεις, να επινοήσουν ένα παιχνίδι για το θέμα που μελέτησαν στην ομάδα και να το δείξουν στους συμμαθητές τους, να διδάξουν σε μικρότερα παιδιά ομαδικά παιχνίδια κλπ .

⁴⁴² Βλ σχετικά Miller W T, Kraus F.R, Velkamp J L., “ Character education as a prevention strategy for school – related violence” , στο Miller W.T., “ *School Violence and Primary Prevention*” ,New York, Springer, 2008, page385.

⁴⁴³ Βλ σχετικά Cowie H, Sharp S., “ Tackling bullying through the curriculum” στο “ *School bullying , Insights and perspectives*, London & N.Y, Routledge, 1995, pp 90- 95.

- Εκπαίδευση, υποστήριξη και εποπτεία από εκπαιδευμένους ενήλικες (εκπαιδευτικούς ή ειδικούς ή θεραπευτές) των μαθητών/τριών γενικά σε ένα σχολείο ή σε ομάδα– στόχο μαθητών, όπως είναι οι μαθητές θύματα του σχολικού εκφοβισμού. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται στις Η.Π.Α και περιλαμβάνει συγκεκριμένες παρεμβάσεις με τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι ενθαρρύνονται να αναπτύξουν θετική αντίδραση απέναντι στο φαινόμενο του εκφοβισμού. Οι παρεμβάσεις του προγράμματος⁴⁴⁴ περιλαμβάνουν: συνεργατική επίλυση των συγκρούσεων, ομαδική συμβουλευτική και εκπαίδευση αυτοπεποίθησης. Και οι τρεις παράγοντες δομούνται στη βάση βασικών δεξιοτήτων απόκτησης που είναι η επικοινωνία γενικά, η ακρόαση και ο ισχυρισμός. Πέραν της άμεσης διδασχής για το πώς μπορούν να εφαρμοσθούν αυτές οι παρεμβάσεις τα βασικά θέματα είναι δυνατόν να διδαχτούν έμμεσα αν οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν στα θέματα του μαθήματος ιστορίες, παραδείγματα και θέματα σχετικά που επιβεβαιώνουν το συνεργατικό ήθος του σχολείου και τις αξίες στις οποίες στηρίζεται το θέμα.

- Αξιοποίηση των οπτικοακουστικών μέσων για την παρουσίαση εγκληματολογικών ζητημάτων(προβολή κινηματογραφικών ταινιών, τηλεοπτικών εκπομπών για τα καταστήματα κράτησης ανηλίκων, παρακολούθηση υποθέσεων στο δικαστήριο, ειδήσεων από την τηλεόραση που θα αποτελέσουν έναυσμα για σχετικές εγκληματολογικές συζητήσεις π.χ. το έγκλημα της βεντέτας, το ρόλο της τηλεόρασης στην παρουσίαση της εγκληματικότητας, του εγκληματία και της τιμωρίας του, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των κρατουμένων κλπ.)

- Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε καταστήματα κράτησης ανηλίκων, σε δικαστικές αίθουσες για παρακολούθηση δικαστικών υποθέσεων, σε πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής κλπ .

- Αναφορικά με τις **μεθόδους και τις τεχνικές διδασκαλίας** θα μπορούσαν να υλοποιηθούν κατά περίπτωση, στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος (Κοινωνικών, Καλλιτεχνικών μαθημάτων κλπ) διάφορες τεχνικές όπως :

- η προσομοίωση δίκης (σε συνεργασία με τον καθηγητή που διδάσκει Θεατρολογία) όπου οι μαθητές σε μια υποθετική δίκη υποδύονται στην τάξη τους ρόλους του κατηγορούμενου, του δικαστή, του εισαγγελέα, των ενόρκων κλπ) και στο τέλος αξιολογείται από τους ίδιους τους μαθητές οι ρόλοι που υποδύθηκαν και το όλο πρόγραμμα (project).

- η εκμάθηση από τους μαθητές /τριες σύνταξης έκθεσης (καταγγελίας),ως θύματα μιας παρανομίας, που θα απευθύνεται στον ανακριτή ή ως μάρτυρες υπεράσπισης σε υπόθεση τροχαίου ατυχήματος, κλοπής ή σωματικής βίας .

- η εκδραμάτιση ρόλων με τη χρήση της ρητορικής και της επιχειρηματολογίας από τους μαθητές που θα αφορά την αντιπαράθεση ανάμεσα στην υποστήριξη κάποιου ατομικού τους δικαιώματος(προσωπικής ελευθερίας, κατοικίας, συμμετοχής σε διαδήλωση κλπ) και στην καταπάτηση του (από όργανο της τάξης , πολίτη κλπ).

⁴⁴⁴ Βλ σχετικά Cowie H, Sharp S.,ό. π σσ108- 131.

- Η δραματοποίηση, το παίξιμο ρόλων σε ομάδα και η χρήση του video⁴⁴⁵ στοχευμένα στο πρόβλημα του σχολικού εκφοβισμού. Ο στόχος ενός τέτοιου προγράμματος δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να αντιληφθούν τις δικές τους ζωές, να μάθουν πώς σκέφτονται και νιώθουν οι άλλοι, να συμβιβαστούν με ενοχλητικά συναισθήματα όπως ο θυμός, η οργή, ο φόβος, το μίσος. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα αυτό (είτε με κάποιο ρόλο είτε ως θεατές) απολαμβάνουν διάφορα οφέλη: ολοκληρώνουν τη θέση τους στο πλαίσιο μιας ομάδας, διαμορφώνουν μια αυξημένη αίσθηση στην έννοια της συλλογικής συνείδησης και στην ασφάλεια που προσφέρει ο ρόλος αντιμετωπίζουν ευκολότερα ενοχλητικά συναισθήματα. Η χρήση του video με εκπαιδευτικό περιεχόμενο σχετικό με τον εκφοβισμό ή την βία και επιθετικότητα⁴⁴⁶ και δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να αναγνωρίσουν πράγματα που μπορεί να συμβαίνουν και στο δικό τους σχολείο, δίνοντας τους την ευκαιρία στο τέλος να προτείνουν ιδέες και σκέψεις για τις πιθανές λύσεις, αφού η δραματοποίηση αφήνει τον επίλογο του έργου χωρίς τέλος.

- η συζήτηση στην τάξη (ανάλυση, αξιολόγηση και κριτική) δημοσιευμάτων εφημερίδων και περιοδικών σχετικά με τον τρόπο που παρουσιάζεται η παραβατικότητα ή η εγκληματικότητα στα διάφορους τύπους εγκλημάτων κλπ και οι ειδήσεις στην τηλεόραση για τους δράστες και τα θύματα διαφόρων παράνομων ή εγκληματικών πράξεων .

- Η εφαρμογή λογισμικού παιχνιδιού (software) σε διαδραστικό περιβάλλον, αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τους νόμους σε βασικές αξιόποινες πράξεις και τις αντίστοιχες ποινές για παράβασή τους, τα δικαστήρια, το σωφρονιστικό σύστημα κλπ. Για παράδειγμα από το έτος 2010 δέκα (10) γυμνάσια και λύκεια από τη δυτική Αττική, τη Σύρο, τη Μήλο, τη Μύκονο και την Τζια ενσωμάτωσαν στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης το διαδικτυακό παιχνίδι Enercities, με ζητούμενο οι παίκτες να οικοδομήσουν μια βιώσιμη πόλη.⁴⁴⁷

vi. Σε ότι αφορά το ζήτημα της σχολικής επίδοσης, επομένως της αξιολόγησης του μαθητή στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα του σχολείου για λόγους αποφυγής στιγματισμού, περιθωριοποίησης, απομόνωσης αλλά και βαθμολογικού άγχους κάποιων μαθητών χρειάζεται να ληφθούν κάποια μέτρα. Στο πλαίσιο αξιολόγησης της ατομικής επίδοσης στα μαθήματα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και ορισμένα ατομικά και παιδαγωγικά χαρακτηριστικά του μαθητή. Η αξιολόγηση πρέπει να συνυπολογίζει τις ιδιαίτερες δυσκολίες, ανάγκες και προβλήματα του μαθητή, καθώς και την έκφραση κριτικής σκέψης, ατομικής υπευθυνότητας, και ομαδικού πνεύματος(συμμετοχή σε κοινή εργασία). Η σχολική αξιολόγηση πρέπει να διαμορφώνεται ακόμα λαμβάνοντας υπόψη την προσφορά, την πρωτοβουλία, τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον του μαθητή για ομαδικές εκδηλώσεις, δραστηριότητες και προγράμματα του

⁴⁴⁵ Βλ σχετικά Cowie H, Sharp S., ό. π, pp 95- 101.

⁴⁴⁶ In the Sheffield Project, teachers used the video Sticks and Stones or only playing, Miss (Neti- Neti Theatre Company or with the Armadillo Theater Company.

⁴⁴⁷ Βλ σχετικά Φωτιάδη Ι., “ Περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω.....videogames “, *Η Καθημερινή*, 21/5/2011 , txt , http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/ w_articles_civ_11_21/05/2011_442913

σχολείου, καθώς και τις προσωπικές κλίσεις, τις επιτυχίες και τις διακρίσεις του σε άλλους τομείς ενδιαφερόντων(αθλητισμός, μουσική, θέατρο κ ά).⁴⁴⁸ Ακόμα, σε ότι αφορά το σύστημα των εξετάσεων θα μπορούσε να εφαρμοσθεί η κίνηση του GCSE⁴⁴⁹, ο μαθητής να αξιολογείται στη βάση αυτού που θα έπρεπε να ξέρει και όχι με βάση τις εξετάσεις νόρμας, όπου συγκρίνεται με την επίδοση των συνομηλίκων του. Για να επιτευχθεί μια τέτοια προσέγγιση πρέπει να αλλάξει η οργάνωση της σχολικής ζωής και η λογική που την διέπει δηλαδή η παιδαγωγική της διαχείρισης (μάνατζμεντ). Γιατί αυτή στηρίζεται στην παραδοχή ότι τα παραγόμενα διδακτικά πακέτα είναι κατάλληλα για όλες τις κοινωνικές συνθήκες και μπορούν να εφαρμοσθούν σε κάθε πλαίσιο. Μια τέτοια διαχείριση υπονοεί ότι όλοι οι μαθητές μαθαίνουν τα ίδια πράγματα, ακολουθούν τις ίδιες τεχνικές διδασκαλίας, μελετούν το ίδιο βιβλίο και αξιολογούνται με τον ίδιο τρόπο. Αγνοείται όμως από τη παιδαγωγική της διαχείρισης το γεγονός, που έχουμε πολλάκις υποστηρίξει στην παρούσα μελέτη, ότι οι μαθητές έχουν διαφορετική κοινωνική προέλευση ,άρα και εμπειρίες, γνώσεις ,κουλτούρα και δυνατότητες.⁴⁵⁰

vii. Το σχολείο περισσότερο από κάθε άλλη φορά σήμερα έχει την αποστολή να ανταποκριθεί ως **θεσμός κοινωνικοποίησης** στο ρόλο του αφού όλο και περισσότεροι ανήλικοι νέοι περνούν όλο και περισσότερο χρόνο στα δημόσια σχολεία. Η στεγανοποίηση της σχολικής ζωής με εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες που περιορίζονται μονάχα σε μια στείρα και στερεότυπη γνώση, μια ομοιομορφία προτύπων αναφοράς, μια απουσία για οτιδήποτε ενδιαφέρον διαδραματίζεται έξω από το σχολείο (γειτονιά, συνοικία) είναι αυτό που αναδεικνύει τον εσωστρεφή χαρακτήρα του σχολείου⁴⁵¹. Το σχολείο πρέπει να βρει τρόπους να συνδεθεί με την πραγματική ζωή και να ενώσει το μαθητή με την κοινότητα, γενικότερα την κοινωνία.⁴⁵²

⁴⁴⁸ Σύμφωνα με το Π.Δ 246 “ Αξιολόγηση μαθητών του Ενιαίου Λυκείου ” (ΦΕΚ183 τ.Α’/31-7-1996) στο άρ 12 , παρ 1υπάρχει πρόβλεψη σε κάθε λύκειο να τηρείται με ευθύνη του καθηγητή του τμήματος της τάξης φάκελος εκπαιδευτικών επιδόσεων και δραστηριοτήτων των μαθητών στον οποίο καταχωρίζονται στοιχεία που συμβάλλουν στην σφαιρικότερη εκπαιδευτική αξιολόγηση των μαθητών που δεν προκύπτουν από άλλες διαδικασίες αποτίμησης της επίδοσής τους (εργασίες πέραν των σχολικών, αντίγραφα ελαίων, βραβείων ή άλλων διακρίσεων στον αθλητικό, πνευματικό, πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα που προέρχονται είτε από το δημόσιο είτε από αναγνωρισμένους επιστημονικούς κλπ φορείς. Στην παρ 2 του ιδίου άρθρου όλοι οι διδάσκοντες υποχρεούνται πριν την κατάθεση της προφορικής βαθμολογίας τους να εξετάζουν το περιεχόμενο του φακέλου του κάθε μαθητή και να τον συνεκτιμούν στην αξιολόγησή τους. Δυστυχώς από την προσωπική μας εμπειρία γνωρίζουμε ότι στην πράξη δεν τηρείται από την πλειονότητα των σχολείων φάκελος εκπαιδευτικών επιδόσεων και δραστηριοτήτων των μαθητών, παρ’ όλα αυτά στην συντριπτική τους πλειονότητα οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν μια πολιτική εξισορρόπησης στην αξιολόγηση μέσω της άτυπης τήρησης ενός ελάχιστου ορίου κατώτατης βαθμολογίας για μαθητές με χαμηλές σχολικές επιδόσεις.

⁴⁴⁹ General Certificate of Secondary Education (Απολυτήριο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο Η.Β)

⁴⁵⁰ Giroux H., “ Οι εκπαιδευτικοί ως διανοούμενοι της κοινωνικής αλλαγής”, Θεριανός Κ (μετφ), ανάκτηση από την ιστοσελίδα : <http://fresheducation.gr/?p=1921> .

⁴⁵¹ Αυτό ισχύει περισσότερο στο Λύκειο απ’ ότι στο Γυμνάσιο. Παρ’ όλα αυτά υπάρχουν αξιόλογα εκπαιδευτικά προγράμματα του σχολείου μεταξύ των οποίων κατατάσσεται αυτό της Βουλής των Εφήβων που αποτελεί πρόγραμμα της Βουλής των Ελλήνων και διοργανώνεται από το 1995. Σχετική ενημέρωση από την επίσημη ιστοσελίδα της βουλής των εφήβων : <http://www.efivoi.gr>

⁴⁵² βλ σχετικά Παπαϊωάννου Κ.Δ., “ Το σχολείο στην ανοικτή κοινωνία”, *Ελευθεροτυπία*, 8/12/2001.Επίσης, στις προτάσεις της επταμελούς επιτροπής ειδικών για μελέτη ,αξιολόγηση και αντιμετώπιση του προβλήματος της

Ένα σχολείο ανοικτό στην κοινωνία (κυριολεκτικά και συμβολικά) με μια φιλελεύθερη σχολική ζωή που θα γοητεύει αντί να απογοητεύει έχει ανάγκη ο μαθητής.⁴⁵³ Ένα σχολείο που θα ενθαρρύνονται οι συνεργασίες με την κοινότητα, οι μαθητικές δημιουργίες και πρωτοβουλίες (για παράδειγμα, η παραγωγή ταινιών μικρού μήκους,⁴⁵⁴ το διαδικτυακό μαθητικό ραδιόφωνο⁴⁵⁵, η ηλεκτρονική μαθητική εφημερίδα⁴⁵⁶ κλπ) και παράλληλα θα αποτυπώνονται μαζί με τις παραδοσιακές εκδηλώσεις και δραστηριότητες, εντός και εκτός του σχολείου⁴⁵⁷ τα απογεύματα και τα Σαββατοκύριακα⁴⁵⁸ (σχολικές βιβλιοθήκες⁴⁵⁹, μουσικές, θεατρικές⁴⁶⁰, εικαστικές, αθλητικές και λογοτεχνικές-ποιητικές) και μοντέρνες σχολικές πρακτικές (νεανική επιχειρηματικότητα-καινοτομία,⁴⁶¹ αγώνες επιχειρηματολογίας,⁴⁶² αδελφοποίηση και συνεργασίες σχολείων, προγράμματα ανταλλαγής μαθητών με Ελληνικά και Ευρωπαϊκά σχολεία, συμμετοχή σε ευρωπαϊκά δίκτυα σχολείων για διάφορα θέματα κλπ) αποτελεί μια πρώτης τάξεως ευκαιρία

σχολικής βίας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς στα σχολεία της Κύπρου μία από τις προτάσεις της ήταν η μετατροπή των σχολείων σε Πολιτιστικά Κέντρα της γειτονιάς ή της κοινότητας και τακτική χρησιμοποίηση των εγκαταστάσεών τους για πολιτιστικές, δημιουργικές, αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, στο πλαίσιο της λειτουργίας του Ανοιχτού Σχολείου. Σελ 21 βλ σχετικά την ιστοσελίδα:

www.paideia.org.cy/upload/1_12_2009_sholiki_via.pdf

⁴⁵³ Σε έρευνα που έγινε από 18/9 έως 2/10/2006 σε 400 μαθητές, Γυμνασίου, Λυκείου και Τ.Ε.Ε, ΣΕ 350 δασκάλους, νηπιαγωγούς και καθηγητές, 8 στους 10 εκπαιδευτικούς δηλώνουν ελάχιστα έως καθόλου ικανοποιημένοι από το εκπαιδευτικό σύστημα, στο ίδιο βαθμό οι γονείς με παιδιά στο Λύκειο, λιγότερο όσοι έχουν παιδιά στο Δημοτικό-Γυμνάσιο (67%) και πολύ περισσότερο στους μαθητές του Λυκείου (86%). βλ σχετικά Κάτσικας Χ., “ Το σχολείο των δυσανεσθημένων! ”, ΤΑ ΝΕΑ ON LINE ,21/10/2006, ανακτήθηκε από το διαδίκτυο στις 26/4/2007 την ιστοσελίδα: www.tanea.gr/printarticle.aspx?d=20061021&nid=4476984 σε παρόμοια έρευνα του ίδιου ερευνητή το 2013, την περίοδο 16-26 Σεπτεμβρίου, τα ποσοστά είναι περίπου τα ίδια βλ σχετικά <http://archive.efsyn.gr/?p=159401>.

⁴⁵⁴ Βλ σχετικά <http://camerazizanio.net/greek/20142/%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%B1%CF%83%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%B1>

⁴⁵⁵ Βλ σχετικά <http://www.nooz.gr/article/ma8itiko-radiofono-ston-aera>

⁴⁵⁶ Μαθητικές πρωτοβουλίες στο θέμα του μαθητικών εφημερίδων υπήρχαν πολύ πριν την εφαρμογή των σύγχρονων τεχνολογιών της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως για παράδειγμα στον 6^ο Πανελλήνιο Διαγωνισμό Μαθητικών Εντύπων, βλ σχετικά το άρθρο Νταλιάνη Μ., “ Βραβεία στην φαντασία ,το μεράκι και την έμπνευση” ΤΑ ΝΕΑ , 10/5/1999, σελ 44-45.

⁴⁵⁷ βλ σχετικά Παπαστυλιανού Α., “ Η βία στο χώρο του σχολείου και τρόποι αντιμετώπισης”, στο Χηνάς Π (επιμ) *Ψυχολογία και εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Σχολικής ψυχολογίας*, Αθήνα, Εταιρεία Σχολικών Ψυχολόγων Ελλάδας, 2001, σελ 174-176.

⁴⁵⁸ Δημητρίου Α., (συνέντευξη με τον Παπαδόπουλο Μ Δρ Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας) “Σχολεία ενάντια στην νεανική παραβατικότητα” ,εφ. Σημερινή , ,28/4/2004, ανακτήθηκε από το διαδίκτυο στις 19/2/2007, ιστοσελίδα : www.simerini.com.cy/ngcontent.cfm?a_id=163512

⁴⁵⁹ Από το σύνολο των 500 σχολικών βιβλιοθηκών που άρχισαν να λειτουργούν το 2001 με το πρόγραμμα Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. στο σύνολο της επικράτειας (με ευθύνη εκπαιδευτικών που είχαν επιμορφωθεί για το σκοπό αυτό)δυστυχώς είναι ελάχιστες αυτές που συνεχίζουν να λειτουργούν καθημερινά, μόνιμα και με σταθερό ωράριο λειτουργίας για την εξυπηρέτηση των αναγκών της σχολικής κοινότητας.

⁴⁶⁰ Βλ σχετικά άρθρο Νικολούδη Φ., “ Η θεατρική έκφραση στην εκπαίδευση”, *Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, τ. 31^ο, 1993, σσ 187-191.

⁴⁶¹ χαρακτηριστικές θεωρούνται οι ερευνητικές –εφευρετικές δραστηριότητες μαθητών Επαγγελματικών και Τεχνικών Λυκείων σε θέματα περιβάλλοντος, εξοικονόμησης ενέργειας, αξιοποίησης της τεχνολογίας για την προστασία και ασφάλεια κλπ. Βλ σχετικό άρθρο Μαλαγκονιάρη ΣΤ “Μαθήματα αυτοδιαχείρισης”, *Εθνος*, 15/11/1995. Από το έτος 1989 μαθητές της ΣΤ΄ τάξης του 12^{ου} Δημ. Σχολείου Κορυδαλλού που έφτιαζαν, λειτουργούσαν και εκμεταλλεύονταν μόνοι τους το σχολικό κυλικείο και τα κέρδη τους δίνονταν για φιλανθρωπικούς σκοπούς.,

⁴⁶² Βλ. σχετικά ΦΕΚ401,τ. Β΄/8-4-2003, <http://edu.klimaka.gr/arxeio/nomothesia-fek/fek-401-2003-agwnes-epicheirhmatoligas-ptychia-moysikha-klimaka.pdf>

να ενσωματώσει ένα ετερογενή μαθητικό πληθυσμό, από άποψη κοινωνικών αξιών και αρχών, κανόνων, προσδοκιών και γλωσσικής επικοινωνίας. Δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές με τους ποικίλους τρόπους συλλογικότητας να απωθήσουν ή /και να ελέγξουν τις βίαιες ενορμήσεις τους, να σφυρηλατήσουν κοινές αξίες και ιδέες για ένα κοινό σκοπό, να μοιραστούν με τους συμμαθητές τους τις αξίες της αλληλεγγύης⁴⁶³, του διαλόγου και της συνεργασίας, του σεβασμού και ανεκτικότητας του άλλου, της δημιουργικότητας της φαντασίας και πρωτοτυπίας. Το σχολείο με την έννοια της κοινότητας και φροντίδας αποτελεί τη σύγχρονη εκπαιδευτική προσέγγιση και χαρακτηρίζει το σχολείο που δεν επικεντρώνεται στη μαθησιακή διαδικασία, αλλά στο κοινωνικό πλαίσιο που προσδιορίζεται από το είδος και την ποιότητα των ανθρωπίνων σχέσεων των μελών της σχολικής κοινότητας.⁴⁶⁴

β. Διεύθυνση –καθηγητές –παιδαγωγική σχέση.

ι. Η διεύθυνση του σχολείου⁴⁶⁵, ως θεσμός αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο στην εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία της σχολικής μονάδας. Η διοίκηση του σχολείου δεν είναι θέμα μόνο επιστημονικής και παιδαγωγικής συγκρότησης και κατάρτισης, αλλά και θέμα προσωπικότητας.⁴⁶⁶ Κατέχει τον αποφασιστικό ρόλο στη διαχείριση και διευθέτηση κρίσεων και προβλημάτων τόσο του εκπαιδευτικού προσωπικού κυρίως όμως του μαθητικού πληθυσμού. Καθοριστική είναι η ευθύνη της σχολικής διεύθυνσης σε προβλήματα αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών. Κατ' αρχάς, είναι αναγκαία, εκ των ων ουκ άνευ, η εφαρμογή προγραμμάτων με προληπτικό χαρακτήρα (τέτοια που θα διαμορφώνει και θα καλλιεργεί μια κουλτούρα συνεργασίας και ευγένειας μεταξύ των μαθητών, αντί της αγένειας και της κατίσχυσης της «φυσικής υπεροχής»), και σε κάθε περίπτωση είναι επιβεβλημένη μια στάση που θα χαρακτηρίζεται από την αποφυγή περιθωριοποίησης, απομόνωσης και στιγματοποίησης μαθητών, την επιδίωξη της συνεργασίας με το σύλλογο διδασκόντων και τους υπεύθυνους τάξης, το σύμβουλο παιδαγωγικής ευθύνης, τους εκπροσώπους του συλλόγου γονέων, εκπροσώπους του Μαθητικού συμβουλίου, συζητήσεις με πρωταγωνιστές

⁴⁶³ Μπαμιατζής Σ., “Πακιστανός έφηβος θυσιάστηκε πέφτοντας πάνω στο βομβιστή που θα ανατίνιζε τα σχολεία” 9-1.2014, ανακτήθηκε από το διαδίκτυο 10/1/2014, από την ιστοσελίδα:

<http://news247.gr/eidiseis/kosmos/pakistanos-efhvos-thysiasthke-peftontas-panw-sto-vomvisth-oy-tha-anatinaze-to-sxoleio.2588044.html>. Επίσης, βλ Κιόρι Ε., “Ο καλύτερος φίλος του κόσμου. Μεταφέρει καθημερινά

στην πλάτη τον ανάπηρο φίλο του στο σχολείο”, ανακτήθηκε 26/4/2015 από την ιστοσελίδα:

<http://news247.gr/eidiseis/kosmos/news/o-kaluteros-filos-toy-kosmoy-metaferei-kathhmerina-sthn-plath-ton-anaphro-filo-toy-sto-sxoleio.3433411.html>

⁴⁶⁴ Βλ σχετικά Χατζηχρήστου Γ.Χ., *Εισαγωγή στη σχολική Ψυχολογία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2004, σελ 391-392.

⁴⁶⁵ Σαΐτης Α.Χ., *ό. π σσ 12-53 και 132-165*.

⁴⁶⁶ Παρασκευά Φ, Παπαγιάννη Α., “*Επιστημονικές και παιδαγωγικές δεξιότητες για τα στελέχη της εκπαίδευσης*”, ΥΠ.Ε.Π.Θ, Π. Ι , Αθήνα, 2008.

αντικοινωνικών περιστατικών, παραπομπή σε αρμόδιες υπηρεσίες και συνεργασία με ειδικούς επιστήμονες.

Στο πλαίσιο των πολύπλευρων και πολυσήμαντων αρμοδιοτήτων που κατέχει η διεύθυνση του σχολείου (οργανωτικές-γραφειοκρατικές, εκπαιδευτικές, επικοινωνιακές, κλπ) μπορεί να παίζει το ρόλο του γεφυροποιού ανάμεσα στο σχολικό από τη μια μεριά και στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του μαθητή από την άλλη, τον παράγοντα διατήρησης ελέγχου της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και συνοχής της κοινωνικής ομάδας, αναδεικνύοντας τοιουτοτρόπως το σχολείο ως πεδίο διαλόγου και διαχείρισης της βίας⁴⁶⁷ ως χώρο εξισορρόπησης των προβλημάτων και άμβλυνσης των αντιθέσεων, εντάσεων και συγκρούσεων, πάντα με πλαίσιο αναφοράς τη λογική του διαλόγου, της επικοινωνίας και της συνεννόησης. Για να επιτελέσει τον πολυσύνθετο ρόλο του ο Διευθυντής του σχολείου, αλλά και κάθε άλλο στέλεχος της εκπαίδευσης (προϊστάμενος, περιφερειακοί διευθυντές, σχολικοί σύμβουλοι κλπ) επιβάλλεται να ευαισθητοποιούνται από επαγγελματίες συμβούλους και επαγγελματίες της ψυχικής υγείας για τα προβλήματα των εκπαιδευτικών και των σχέσεων τους με τους μαθητές, καθώς και των προϊσταμένων με τους εκπαιδευτικούς με σκοπό τη συνολική βελτίωση των σχέσεων σε εκπαιδευτικό και σχολικό επίπεδο με στόχο καλύτερα αποτελέσματα. σε επίπεδο σχολικών μονάδων⁴⁶⁸

ii. Σε ότι αφορά το ρόλο του εκπαιδευτικού προσωπικού στην πρόληψη του προβλήματος έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής :

- Επιστημονικές γνώσεις, διδασκαλία και παιδαγωγική δεν ταυτίζονται πάντα. Για το λόγο αυτό δεν είναι όλοι φτιαγμένοι για να γίνουν εκπαιδευτικοί, ιδιαίτερα για να διδάξουν μαθητές με μαθησιακές και κοινωνικές δυσκολίες.⁴⁶⁹ Αν είχαμε να επιλέξουμε ανάμεσα στις δυο περιπτώσεις θα προτιμούσαμε στις σχολικές αίθουσες να βρίσκεται ένας εκπαιδευτικός-διδάσκαλος ή εκπαιδευτικός-παιδαγωγός, από έναν εκπαιδευτικό-επιστήμονα ή εκπαιδευτικό-γραφειοκράτη. Ένας δάσκαλος που δεν είναι κατάλληλος στον παιδαγωγικό του ρόλο όχι μόνο δεν θα συμβάλλει θετικά στην κοινωνικοποίηση του μαθητή, αλλά μπορεί να τον πληγώσει ψυχικά και να τον ωθήσει σε ακραίες συμπεριφορές.

- Η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών οφείλει να περιλαμβάνει σύγχρονα προγράμματα θεωρητικής και πρακτικής παιδαγωγικής κατάρτισης και μετεκπαίδευση (συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση) με θεωρητική και πρακτική κατάρτιση σε θέματα διαπροσωπικών σχέσεων, ενημερότητα σε βιοψυχοκοινωνικά και

⁴⁶⁷ Βλ σχετικά Πανούσης Γ., ό. π σελ 77-83.

⁴⁶⁸ Βλ σχετικά Παπαστυλιανού Α., ό. π σσ 174-175.

⁴⁶⁹ Βλ σχετικά Ρίζου-Γκούσια Μ., *Σχολική πραγματικότητα. Πώς να αντιμετωπίσετε με επιτυχία τις δυσκολίες στη τάξη*, Αθήνα, Λιβάνη, 2006, σσ 17-19. βλ επίσης Γιαννακάκη Κ. Π., 'ό. π σσ 271-343.

πολιτισμικά θέματα της εφηβικής ηλικίας, σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα (εξάρτηση, μετανάστευση, παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση παιδιών, κρίσεις οικογενειακού θεσμού, κλπ), σε θέματα πρόληψης και διαχείρισης αντικοινωνικών συμπεριφορών που ανακύπτουν στο σχολείο. Οι αλλαγές που συμβαίνουν στην κοινωνία (πολιτικές, οικονομικές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ) επιδρούν και στο σχολείο (πολιτισμική διαφοροποίηση στις σχολικές αίθουσες, εντάσεις και συγκρούσεις στις σχέσεις, δημιουργία νέων προβλημάτων, συσσώρευση παλαιών κλπ) και επηρεάζουν την καθημερινότητα όλων, την εκπαιδευτική διαδικασία, την παιδαγωγική σχέση και τη σχολική ατμόσφαιρα. Σε σχετική ερώτηση της εμπειρικής μας έρευνας για τον εγκληματοπροληπτικό ρόλο της συστηματικής επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού σε θέματα σχέσεων-επικοινωνίας οι μαθητές του γυμνασίου απαντούν ότι μπορεί να έχει πολύ σημαντικό ρόλο σε ποσοστό περίπου 50%, του ΓΕ.Λ σε ποσοστό 67,3% και του ΕΠΑ.Λ σε ποσοστό 48,4%.

- Ο εκπαιδευτικός αποτελεί σημαντικό παράγοντα αποτροπής σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές όταν :

- Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και σε επίπεδο τάξης διαμορφώνει ένα θετικό ψυχολογικό κλίμα⁴⁷⁰. Τόσο ο εκπαιδευτικός όσο και ο μαθητής λειτουργούν πλέον στη βάση των μεταβαλλόμενων ρόλων τους στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα⁴⁷¹. Θετικές πρακτικές με τις οποίες ο εκπαιδευτικός φτιάχνει ένα ευχάριστο κλίμα περιλαμβάνουν την πρόκληση ενδιαφέροντος στο μάθημα, την καθοδήγηση- υποστήριξη στη μαθησιακή διαδικασία, την ενθάρρυνση για συμμετοχή ιδίως των αδύναμων μαθητών, τη δημιουργία ομάδων εργασίας,⁴⁷² (ενδυναμώνει τις αξίες του σεβασμού και της εμπιστοσύνης στον άλλον)⁴⁷³ την αποφυγή διακρίσεων, συγκρούσεων και εντάσεων, τη χρήση του διαλόγου—συζήτησης, τη διαμόρφωση ζεστής, φιλικής ατμόσφαιρας και την επικοινωνία αντί της τυπικής διδασκαλίας, την αποφυγή του βαθμολογικού άγχους και πίεσης στους μαθητές και τη χρήση του χιούμορ⁴⁷⁴ ώστε να διατηρείται η προσοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών αφενός και να διαμορφώνεται μια θετική αλληλεπίδραση στο σχολικό κλίμα αφετέρου.

⁴⁷⁰ Βλ σχετικά Μότη-Στεφανίδη Φ, Τσέργας Ν., “ : Όταν τα πράγματα στο σχολείο αγριεύουν”, Πετρόπουλος Ν. Παπαστυλιανού Α(επιμ), *Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων , Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*, Αθήνα, 2000, σελ 19.

⁴⁷¹ Βλ σχετικά ,Miller B., *Χτίζοντας καλύτερη σχέση με τα παιδιά στην τάξη*, Αποστόλου Φ(επιμ) Θεσσαλονίκη , Κέντρο UNESCO για τις γυναίκες και την Ειρήνη στις Βαλκανικές χώρες, 2002., σελ23.

⁴⁷² Βλ σχετικά Olweus D ,ό. π σελ 106-109.Επίσης βλ Χαραλάμπους Ν., “ Η επίδραση της συνεργατικής μάθησης στη σχολική επίδοση, την αρνητική συμπεριφορά και το ψυχολογικό κλίμα της τάξης” στο Πετρόπουλος Ν, Παπαστυλιανού Α (επιμ) *,Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα .Έρευνα και παρέμβαση.* Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2000, σσ 345- 361.Βλ επίσης, Ματσαγγούρας Γ.Η κ ά., “ *Η καινοτομία των ερευνητικών εργασιών στο Νέο Λύκειο*”, βιβλίο εκπαιδευτικού, Αθήνα, ΙΤΥΕ “Διόφαντος”, 2012, σελ 27.

⁴⁷³ Βλ σχετικά Cowie H, Sharp S., ό. π σσ 85-86.

⁴⁷⁴ Βλ σχετικά Χανιωτάκης Ι. Ν., *Παιδαγωγική του χιούμορ*, Αθήνα, Τόπος, 2011,σελ 179.

- Στο πλαίσιο της παιδαγωγικής σχέσης ο εκπαιδευτικός λειτουργός οφείλει να γνωρίζει ότι ο κάθε μαθητής έχει τη δική του ξεχωριστή προσωπικότητα και τους δικούς του ρυθμούς ανάπτυξης. Ο κάθε εκπαιδευτικός έχει την ευθύνη να θυμάται ότι ο μαθητής είναι μια προσωπικότητα εν τω γίνεσθαι. Την τεράστια αυτή παιδαγωγική αξία της εκπαίδευσης μας υπενθυμίζει η ρήση του υπαρξιστή φιλοσόφου J.P Sartre για την αξία της ηθικής στις ανθρώπινες σχέσεις. «Μην στηρίζεστε σε μια ελπιδοφόρα ηθική. Οι άνθρωποι είναι ελεεινοί. Πρέπει να τους αγαπάμε για αυτό που θα μπορούσαν να είναι κι όχι για αυτό που είναι». Έτσι ο εκπαιδευτικός οφείλει να είναι προσγειωμένος στις απαιτήσεις του για σχολική επιτυχία και μαθησιακές επιδόσεις. Αυτό που έχει αξία είναι να βρει κάθε μαθητής στο σχολείο τα στοιχεία εκείνα που θα τον βοηθήσουν ουσιαστικά να γίνει υπεύθυνος ως ενήλικας στη ζωή του⁴⁷⁵.

- Η παιδαγωγική σχέση σημαίνει φιλική διάθεση, σεβασμό και κατανοούσα συμπεριφορά απέναντι στο μαθητή που μπορεί να επιτευχθεί μόνο με το ξεπέρασμα αρνητικών συνδρόμων όπως του φόβου για τη χαμένη εφηβεία, το δίκαιο της πυγμής του δασκάλου, τον εκπαιδευτικό ζήλο και την εχθρική στάση απέναντι στα παιδιά.⁴⁷⁶

- Η παιδαγωγική σχέση σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός πέρα από τη διδασκαλία κάνει το μαθητή να προβληματισθεί πάνω στη γνώση, τον εκπαιδεύει να αναπτύξει διάθεση αυτομόρφωσης, μια κριτική γλώσσα για τα προβλήματα της καθημερινότητας, να αναπτύξει πολιτική συνείδηση ώστε να δραστηριοποιηθεί ως ενεργός πολίτης, αυτό που ο Bertrand Y ονομάζει οικο-κοινωνική δεξιότητα⁴⁷⁷, «μια κατάρτιση που θα επιτρέπει στους μαθητές να διευθετούν τα κοινωνικά, οικολογικά, πολιτισμικά και πολιτικά προβλήματα που είναι και θα είναι δικά τους».

- Η παιδαγωγική σχέση σημαίνει εξυπηρέτηση τριών βασικών παιδαγωγικών στόχων στην ανάπτυξη του προσώπου του μαθητή. «Καλλιέργεια, της αλήθειας (στην ερμηνεία της την επίκαιρη και προσωπική, στη γνώση, στη σχολική ζωή και στις σχολικές σχέσεις) της έμπνευσης για φυσική και κοινωνική ζωή και της κοινωνικοποίησης σε σταθερές αξίες και μέσα για την κοινωνική ανάπτυξη του έφηβου».⁴⁷⁸

- Η παιδαγωγική σχέση σε επίπεδο τάξης σημαίνει ότι δεν προκαλούμε τη βία, δηλώνουμε ξεκάθαρα τι δεν ανεχόμαστε και το τηρούμε (σε θέματα συμπεριφοράς ή κανονισμού για τον εκφοβισμό, εφόσον υπάρχει⁴⁷⁹) και προπάντων επιβάλλουμε την τήρηση των κανονισμών του σχολείου που έχουν συμφωνηθεί από πριν (για το πιο μικρό ή μεγάλο θέμα) τιμωρώντας την

⁴⁷⁵ Βλ σχετικά Fortin J., «Κατάρτιση των εκπαιδευτικών στην πρόληψη των καταστάσεων βίας» στο Courtecuisse V, Fortin J, Μπεζέ Λ, Pain J, Selosse J., *Βία στο σχολείο, Βία του σχολείου*, Λουκία Μπεζέ (επιμ), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1998, σσ 114.

⁴⁷⁶ Βλ σχετικά Γαλάνης Ν.Γ., ό. π σσ 97-98.

⁴⁷⁷ Βλ σχετικά Fortin J., ό. π σελ 115.

⁴⁷⁸ Κοσμόπουλος Β.Α., *Το σχολείο πέθανε, ζήτω το σχολείο του προσώπου*, Αθήνα, Γρηγόρη, 1990, σσ 93-101.

⁴⁷⁹ Βλ σχετικά Olweus D, ό. π σσ 99-102.

παραβίαση τους και όχι το πρόσωπο ούτε με διάθεση εκδίκησης, αλλά ως τίμημα μιας συμφωνίας που έχει γίνει εκ των προτέρων αποδεκτή.

- Η παιδαγωγική σχέση σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει⁴⁸⁰ ώστε να παρέμβει για να διαχειρισθεί και να εξομαλύνει τις τυχόν εντάσεις, λεκτικές διαμάχες, προκλήσεις, εριστικές διαθέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στους μαθητές, να επιλύσει διαφορές⁴⁸¹ ή να διαχειρισθεί προβλήματα μαθητών (μαθησιακά⁴⁸², ενδοοικογενειακή βία, διάσταση, διαζύγιο απώλεια γονέων) ή περιπτώσεις μαθητών σε καταστάσεις στρες ή /και πανικού⁴⁸³ πριν αυτές οδηγηθούν σε συγκρούσεις (λεκτική βία, συμπλοκές, σωματική βία, παραβατική συμπεριφορά κλπ). Το ίδιο θα πράξει και για τις περιπτώσεις μαθητών που στη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας προκαλούν με διάφορους τρόπους διατάραξη του μαθήματος (θόρυβος, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής κλπ). Για το σκοπό αυτό ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει στην πηγή του προβλήματος. λειτουργώντας στο πλαίσιο της Συμβουλευτικής σχέσης, ως ενδιάμεσος σύμβουλος⁴⁸⁴ με σκοπό να αντιμετωπισθεί αυτό.⁴⁸⁵ Παράλληλα όταν στην αίθουσα ή γενικότερα στο σχολείο υπάρχουν εντάσεις, η τάξη είναι «ζορισμένη», βρίσκεται σε πίεση (εξετάσεις) ή συμβαίνουν κάποιες αποκλίνουσες συμπεριφορές είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος του εκπαιδευτικού λειτουργού στο να αναζητήσει θετικά κίνητρα και θετικές λειτουργίες στα προβλήματα συμπεριφοράς⁴⁸⁶ που ανακύπτουν και εξίσου βοηθητική από την πλευρά του η χρήση του χιούμορ με λειτουργία διορθωτική- παιδαγωγική και στόχο την εκτόνωση της κατάστασης αφενός και τη «διόρθωση» μιας αποκλίνουσας συμπεριφοράς αφετέρου.⁴⁸⁷

- Αναπτύσσει και καλλιεργεί θετικές σχέσεις και συνεργασίες με όλους τους παράγοντες της εκπαιδευτικής κοινότητας (διευθυντή, σύλλογο διδασκόντων, σχολικό σύμβουλο κλπ) τα όργανα της μαθητικής κοινότητας και τον καθένα μαθητή/καθεμία μαθήτρια χωριστά, το σύλλογο γονέων, τους γονείς του κάθε μαθητή καθώς και κάθε παράγοντα που έχει σχέση με το σχολείο πάντα με κίνητρο το όφελος του μαθητή.

4. Τι προτείνεται σε επίπεδο μαθητών .

⁴⁸⁰ Βλ σχετικά Ρίζου-Γκούσια Μ., ό. π σσ 161-181.

⁴⁸¹ Βλ σχετικά Miller B., ό. π σσ 153-166.

⁴⁸² Οι εκπαιδευτικοί πέραν της συνεργασίας και βοήθειας του σχολικού συμβούλου παιδαγωγικής ευθύνης προβλέπεται νομοθετικά ότι μπορεί να ενημερωθούν, πληροφορηθούν και υποστηριχτούν σε θέματα εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών από τα Κ.Δ.Α.Υ .

⁴⁸³ Miller B, ό. π 167-172.

⁴⁸⁴ Βλ σχετικά Αζίζι-Καλαντζή Α., *Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου –Παρεμβάσεις βασισμένες στις θεωρίες της μάθησης-* Αθήνα, (χ. ε), 1988, σσ 23-27.

⁴⁸⁵ Βλ σχετικά Λοϊζου Μαλικιώση Μ., “Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην Εκπαίδευση. Από τη θεωρία στην πράξη” ,Δ΄ έκδοση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, σσ 91-94.

⁴⁸⁶ Βλ σχετικά Molnar A, Lindquist B., *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο- Οικοσυστημική προσέγγιση*, Αθήνα, Τόπος, 2013, σσ 89-141.

⁴⁸⁷ Βλ σχετικά Χανιωτάκης Ι. Ν., ό. π σσ 84-86.

α. Επειδή η επιθετικότητα και γενικότερα οι αντικοινωνικές συμπεριφορές τείνουν να αυξάνονται κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας κρίνεται σκόπιμο προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των μαθητών σε τέτοια θέματα να οργανώνονται στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου με σκοπό να προετοιμάσουν τους μαθητές σε μελλοντικές προκλήσεις και αλλαγές της συμπεριφοράς τους ώστε να προληφθούν τέτοιες συμπεριφορές.

β. Οι μαθητές στο σύνολο τους και ειδικότερα εκείνοι που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορούν να λάβουν υπηρεσίες διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης από ιδρυθέντα κέντρα διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ)⁴⁸⁸ που λειτουργούν στις έδρες των περιφερειών του κράτους και αποτελούν αποκεντρωμένες δημόσιες υπηρεσίες. Στη γνωμάτευση προσδιορίζεται αν ο μαθητής ανήκει σε κάποια από τις κατηγορίες ατόμων με ειδικές ανάγκες και προτείνεται η κατάλληλη σχολική μονάδα ένταξης, ο τρόπος φοίτησης, η αναγκαία ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική υποστήριξη και τα αναγκαία τεχνικά βοηθήματα και εκπαιδευτικά υλικά.

Στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής αξιολόγησης του μαθητή οι γονείς του θα εμπλακούν στο πρόβλημα και θα λάβουν την ανάλογη υποστήριξη, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση αναφορικά με το είδος των αναγκών και τη συμβολή τους στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

γ. Περιστατικά μαθητών τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης ψυχολογικής αντιμετώπισης εξαιτίας μαθησιακών και ψυχοκοινωνικών δυσκολιών (θέματα οριοθέτησης πειθαρχίας στην τήρηση των σχολικών κανόνων και αντικοινωνικής συμπεριφοράς) παραπέμπονται από το σχολείο στο οποίο φοιτούν οι μαθητές σε θεσμοθετημένες υπηρεσίες του ΥΠ.Π.ΠΑΙ.Θ, τους συμβουλευτικούς σταθμούς νέων (Σ.Σ.Ν).⁴⁸⁹ Οι Σ.Σ.Ν έχουν τη δυνατότητα στη βάση εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού που προβλέπεται από τη λειτουργία τους (Κοινωνικός λειτουργός, ψυχολόγος, παιδοψυχίατρος) να εντοπίσουν, διαγνώσουν και προσφέρουν βραχεία ψυχολογική παρέμβαση και παραπομπή περιπτώσεων μαθητών που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη ψυχολογική στήριξη. Στο πλαίσιο της διάγνωσης και παρέμβασης σε μαθητές λειτουργεί για καλύτερα αποτελέσματα εν δυνάμει και ατομική συμβουλευτική γονέων.

Τυποποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα για την αντιμετώπιση του προβλήματος της πειθαρχίας έχουν σχεδιαστεί και εφαρμοστεί πειραματικά⁴⁹⁰ (Συνδιαλλακτική Ανάλυση, κατηγορηματική Πειθαρχία, Θεραπεία πραγματικότητας, Θετική προσέγγιση της πειθαρχίας κ ά) χωρίς να είναι ακόμη επαρκής η έρευνα για την αποτελεσματικότητά τους.

⁴⁸⁸ Άρθρο 2 Ν2817/2000 (ΦΕΚ 78^Α)

⁴⁸⁹ Η ίδρυσή τους έγινε με το Ν1894/ΦΕΚ 110^Α / 27-8-1990 , άρθρο 2) και υπάρχουν 15 Σ.Σ.Ν σε πρωτεύουσες νομών αλλά λειτουργούν στις περισσότερες των περιπτώσεων υποστελεχωμένοι, άρα και υποβαθμισμένοι, ενώ οφείλουν να εξυπηρετήσουν ένα σημαντικό αριθμό σχολείων ευθύνης τους γεγονός που καθιστά το έργο τους δύσκολο .

⁴⁹⁰ Κυρίδης Α ό. π ,σσ151-153.

δ. Πρόταση για λειτουργία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μόνιμα εγκαταστημένης Συμβουλευτικής υπηρεσίας με εξειδικευμένο προσωπικό (σχολικό ψυχολόγο⁴⁹¹ και κοινωνικό λειτουργό⁴⁹²) για την ευαισθητοποίηση και στήριξη (ψυχική και κοινωνική) των μαθητών αλλά και των γονέων τους σε προσωπικά, εκπαιδευτικά και οικογενειακά θέματα. Επιπλέον, λόγω του ρόλου της, είναι σε θέση να επιλαμβάνεται περιστατικά μαθητών/τριών που έχουν υποπέσει σε πειθαρχικό έλεγχο (ωριαία αποβολή κλπ). Στο πλαίσιο της εμπειρικής μας έρευνας η πρόταση αυτή, μόνο ως προς το μέρος που αφορούσε τους μαθητές, απαντήθηκε ότι μπορεί να συμβάλλει πολύ ως μέτρο πρόληψης αντικοινωνικών συμπεριφορών των μαθητών στο σχολείο, σε σύνολο 10 μαθητών, από τους 6 του ΓΕ.Λ., από τους 4,6 του γυμνασίου και κάτω από τους 4 από το ΕΠΑ.Λ. Οι μαθητές/τριες του ΓΕ.Λ. φαίνεται να δείχνουν μια μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση, άρα και ενδιαφέρον-ανάγκη για στήριξη σε θέματα ψυχικών, συναισθηματικών καταστάσεων ή πολύ πιθανόν να προβληματίζονται εντονότερα από συναισθηματικές καταστάσεις/ συγκρούσεις απ' ό,τι οι μαθητές των άλλων σχολείων.

ε. Πρόταση, εναλλακτικά με την προηγούμενη, για την συνεργασία του σχολείου είτε με παραπομπή περιστατικών μαθητών είτε με επισκέψεις από εξειδικευμένους επαγγελματίες που εργάζονται σε Ιατροπαιδαγωγικούς σταθμούς και κοινωνικές υπηρεσίες του Δημοσίου ή των Ο.Τ.Α.⁴⁹³ με σκοπό την αντιμετώπιση μαθησιακών, ψυχοσυναισθηματικών και κοινωνικών προβλημάτων των μαθητών και την ενημέρωσή τους σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα (νόμιμες και παράνομες εθιστικές ουσίες, κυκλοφοριακή αγωγή, AIDS, ρατσισμός, ισότητα φύλων κλπ). Στο πλαίσιο της εμπειρικής μας έρευνας η πρόταση αυτή, σχετικώς διαφοροποιημένη,⁴⁹⁴ ως προληπτικό μέτρο για αντικοινωνικές συμπεριφορές μαθητών/τριών στο σχολείο θεωρήθηκε ότι μπορεί να βοηθήσει πολύ σε ποσοστό 40,7% σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών του γυμνασίου, σε ποσοστό 54,4% των μαθητών/τριών ΓΕ.Λ. και σε ποσοστό 40% των μαθητών/τριών ΕΠΑ.Λ.

⁴⁹¹ Βλ σχετικά Χατζηχρήστου Γ.Χ., ό. π σσ 239-264 (ψυχολογική διαλεκτική συμβουλευτική στο σχολείο) και 269-281 (Συμβουλευτική διαχείρισης κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον).

⁴⁹² Βλ σχετικά Παπαϊωάννου Κ., “Κοινωνική εργασία σε σχολικό πλαίσιο”, *Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, τ. 59, 1982, σσ 196-201. Επίσης, βλ Magill S.R., “Ο σχολικός κοινωνικός λειτουργός και το Κοινοτικό σχολείο”, *Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, τ. 36, 1975, σελ 18-24. Επίσης, βλ Φιλίππου Δ., “Κοινωνική εργασία με τη σχολική κοινότητα και την ευρύτερη” εισήγηση για το σεμινάριο Κοινωνικών Λειτουργών του Υπουργείου Υγείας & Πρόνοιας, Απρίλιος 1991. Επίσης, Ζωγράφος Α., “Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση, Θεωρία-Εφαρμογή – προοπτικές”. *Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, τ.17^ο, 1990, σσ 9-32. Επίσης, βλ άρθρο Παπαϊωάννου Κ., “Σχολική κοινωνική εργασία”, *Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, τ.39, 1995, σσ 171-175.

⁴⁹³ Στο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου στο δήμο Αθηναίων με την επωνυμία «Οργανισμός Νεολαίας & Αθλησης (από το 2011 μετά από συγχώνευση με άλλες υπηρεσίες του δήμου έχει την επωνυμία Ο.Π.Α.Ν.Δ.Α) λειτουργούσε Κοινωνική Υπηρεσία στελεχωμένη από Κοινωνικό Λειτουργό και Ψυχολόγο και για τα επτά (7) δημοτικά διαμερίσματα (σήμερα ονομάζονται δημοτικές κοινότητες) όπου, εκτός των άλλων, υπήρχε συνεργασία με τα σχολεία της περιοχής ευθύνης της.

⁴⁹⁴ Η θεματολογία να προτείνεται από τα όργανα της μαθητικής κοινότητας.

στ. Οι μαθητές στο πλαίσιο λειτουργίας των Μαθητικών Κοινοτήτων και των γενικών συνελεύσεων να φροντίσουν να συζητούν μεταξύ τους θέματα που τους αφορούν για τη διδασκαλία, τα μαθήματα, τις σχέσεις με τους καθηγητές, αλλά και τις μεταξύ τους σχέσεις με στόχο την επίλυση των διαφορών ειρηνικά. Σε σχετική ερώτηση του ερωτηματολογίου μας ειδικά για το τελευταίο θέμα και στον βαθμό που μπορούν αυτές να διαδραματίσουν προληπτικό ρόλο για αντικοινωνική δράση στο σχολείο η πλειονότητα των απαντήσεων θεωρεί ότι αυτό μπορεί να συμβεί πολύ σε ποσοστό 52% (μαθητές γυμνασίου), 50% (μαθητές ΓΕ.Λ) και 53,2% (μαθητές ΕΠΑ.Λ) Με βάση τα ποσοστά των απαντήσεων δίνουν ένα δείγμα της σημασίας που αποδίδουν στην ευθύνη που τους αναλογεί για φιλικό διακανονισμό των σχέσεων τους, χωρίς την ανάμειξη ενήλικων παραγόντων. Ο συνήγορος του παιδιού με αφορμή τις εκλογές στα μαθητικά συμβούλια των σχολείων κατά καιρούς ενημερώνει τους μαθητές για το ρόλο και τη σημασία που μπορεί να διαδραματίσει ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων στη σχολική ζωή (διάλογος, λήψη αποφάσεων, συνεργασίες, γνωριμίες κλπ).⁴⁹⁵

ζ. Πρόταση να λειτουργήσει πιλοτικά, με την προοπτική να ενταχθεί στο σχολικό κανονισμό εφόσον κριθεί αποτελεσματικό, το μέτρο του μέντορα-συμμαθητή ή μεγάλου αδελφού/ μεγάλης αδελφής σε μαθητές μικρότερης ηλικίας.⁴⁹⁶

η. Ενημέρωση των μαθητών σε θέματα ασφάλειας στη χρήση του διαδικτύου, της προστασίας προσωπικών δεδομένων, της πρόσβασης σε απαγορευμένο υλικό καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης τους.⁴⁹⁷

5. Προληπτικά μέτρα που προτείνονται σε επίπεδο γονέων.

α. Ενημέρωση των γονέων⁴⁹⁸ από φορείς (επιστημονικούς, κοινωνικούς, Ο.Τ.Α) και ειδικούς επιστήμονες και επαγγελματίες (ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, παιδοψυχολόγο κλπ) για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά-γνωρίσματα (βιολογικά, γνωστικά, ψυχο-συναισθηματικά, ηθικά, κοινωνικά κλπ) και προβλήματα που παρουσιάζει ο άνθρωπος στη διάρκεια της εξέλιξης του, με ειδικότερη έμφαση στα στάδια ανάπτυξης από τη βρεφική έως την εφηβική ηλικία.

β. Συναντήσεις των γονέων εναλλάξ αλλά και των δυο μαζί με όλους τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν τον μαθητή για την διαμόρφωση μιας σφαιρικής αντί μονοδιάστατης εικόνας σε θέματα που αφορούν όχι μόνο την επίδοση στα μαθήματα αλλά και τις διαπροσωπικές σχέσεις, τη συμπεριφορά, θα λέγαμε το κοινωνικό προφίλ του μαθητή στο σχολείο. Επίσης, οι γονείς διατηρούν μια συχνή επαφή, επικοινωνία και συνεργασία με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό της τάξης και, εφόσον υπάρχει λόγος, με τον μέντορα εκπαιδευτικό.

⁴⁹⁵ Βλ σχετικά την ιστοσελίδα : <http://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.ekfrasi>

⁴⁹⁶ Βλ Αρτινοπούλου ό. π ,σελ 160.

⁴⁹⁷ Βλ Αρτινοπούλου ό. π σελ 55

⁴⁹⁸ Είναι γνωστές οι σχολές γονέων οι οποίες λειτουργούν με ευθύνη διαφόρων φορέων π. χ Σ.Σ.Ν ή Ο.Τ.Α κλπ με στόχο την ενημέρωση των γονέων σε θέματα ανάπτυξης φροντίδας και ανατροφής των παιδιών τους.

γ. Σεμινάρια ενημέρωσης–ευαισθητοποίησης των γονέων σε θέματα σχολείου και σχέσεων (από ειδικούς επιστήμονες-επαγγελματίες π.χ. σχολικό ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, κοινωνιολόγο εφόσον λειτουργεί ανάλογη συμβουλευτική υπηρεσία στο σχολείο⁴⁹⁹ ή προγραμματισμένα σε συνεργασία και ευθύνη του σχολείου). Οι γονείς χρειάζεται να ενημερωθούν σε θέματα που αφορούν τη σχέση του παιδιού με το σχολείο (π.χ. μελέτη όχι ως καταναγκασμός αλλά ως αυτομόρφωση και αυτοπειθαρχία, συζήτηση με τα παιδιά τους για τους σχολικούς κανόνες και τήρησή τους, για τις μαθησιακές δυσκολίες και τους τρόπους αντιμετώπισής τους, σχέσεις με συμμαθητές-δασκάλους, για εκδηλώσεις– δραστηριότητες – προβλήματα του σχολείου κλπ ζητήματα). Επίσης, η ενημέρωση πρέπει να περιλαμβάνει και ζητήματα διαπροσωπικών σχέσεων (κοινωνική συμπεριφορά, όρια-κανόνες, τιμωρίες, ελεύθερος χρόνος, σχέσεις με τρίτα άτομα, ασφάλεια–προστασία από τη χρήση προγραμμάτων στη τηλεόραση και στη χρήση Η/Υ κλπ). Σε σχετική ερώτηση που τέθηκε στην έρευνα μας ειδικότερα για την επιμόρφωση των γονέων με σεμινάρια σε θέματα συμπεριφοράς των νέων και επικοινωνίας και σε ποιο βαθμό μπορεί να συμβάλλει αποτρεπτικά αυτό σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, οι μαθητές του Γυμνασίου απάντησαν «πολύ» σε ποσοστό 43,2%, του ΓΕ.Λ σε ποσοστό 54,4 και του ΕΠΑ.Λ 37,9%. Η διαφοροποίηση στις απαντήσεις πολύ πιθανόν να σχετίζεται με τους διαφορετικούς δεσμούς εξάρτησης και το είδος των σχέσεων ανάμεσα στις κατηγορίες μαθητών με τους γονείς και βεβαίως στη σημασία που αποδίδουν στην επίδραση που μπορεί να έχει ο παιδευτικός-μορφωτικός παράγοντας στους γονείς.

δ. Οι γονείς πρέπει να είναι ενήμεροι⁵⁰⁰ σε σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα (προβλήματα και πρόληψη από εξαρτητικές ουσίες, αλκοόλ και καπνό, ενδοσχολική βία, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, εθισμός και ασφάλεια στο διαδίκτυο, οικογενειακές σχέσεις- ενδοοικογενειακή βία, ρατσισμός, κλπ) γιατί έτσι αποκτούν γνώση που αφορά στα προβλήματα της νεολαίας και τους τρόπους χειρισμού τους.

ε. Συμμετοχή των γονέων στο σύλλογο γονέων & κηδεμόνων του σχολείου και συνεργασία με τα μέλη του ή ανάληψη δημιουργικών πρωτοβουλιών από τους ίδιους τους γονείς προς όφελος των παιδιών.⁵⁰¹

⁴⁹⁹ Για το ζήτημα αυτό έγινε στις 16/11/2006 επίκαιρη ερώτηση του προέδρου του ΣΥ.ΠΙΖ.Α κ Αλαβάνου Α στην ΥΠ.Ε.Π. Θ και Γιαννάκου Μ σχετικά με την υλοποίηση του προγράμματος για τη ψυχική υγεία στα σχολεία και τη στελέχωση τους με ψυχολόγους με στόχο την αντιμετώπιση του ενδοσχολικού εκφοβισμού.

⁵⁰⁰ Ενημέρωση σε κοινωνικά θέματα πραγματοποιούνται είτε με τη μορφή διαλέξεων-συζητήσεων από διάφορους φορείς είτε με συγκεκριμένα προγράμματα που πραγματοποιούνται από ειδικούς επιστήμονες με διαλέξεις και μετά από πρόσκληση του σχολείου είτε από άλλους φορείς σε συνεργασία με το σχολείο. Στο πλαίσιο αυτής της δεύτερης περίπτωσης την χρονικό περίοδο από 6/2 έως 11/4/1995 πραγματοποιήθηκε (σχεδιασμός-υλοποίηση) από την Κοινωνική Υπηρεσία του ΟΝΑ στο 6° Δ.Δ –για τους γονείς των σχολείων ευθύνης της- σεμινάριο κατάρτισης με θέμα: “Η Ελληνική οικογένεια από την παράδοση έως την ανατολή του 21^{ου} αιώνα”. Επίσης, το Συμβουλευτικό Κέντρο της οργάνωσης–ομπρέλα “Μαζί για το παιδί” προσφέρει δωρεάν ψυχο-εκπαιδευτικά σεμινάρια και ομάδες στήριξης γονέων με παρουσιάσεις και σεμινάρια στη σχολική κοινότητα.

⁵⁰¹ Ενδεικτικά αναφέρουμε παραδείγματα γονέων που ανέλαβαν πρωτοβουλίες αυτοδιοίκησης και αυτοδιαχείρισης. Η πρώτη αφορά τη λειτουργία νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου με την ευθύνη μη κερδοσκοπικού συλλόγου

στ. Συνεργασία του συλλόγου γονέων & κηδεμόνων με το σχολείο, φορείς της τοπικής κοινότητας για σύμπραξη σε δράσεις εκδηλώσεις και δραστηριότητες με περιεχόμενο εκπαιδευτικό (π.χ δίκτυο ασφάλειας για προστασία των μαθητών από τη διακίνηση ουσιών στο σχολείο, ενδοσχολικής βίας, κλπ) περιβαλλοντικό, κοινωνικό και πολιτισμικό και τέλος με τις μαθητικές κοινότητες. Σε ερώτηση της εμπειρικής μας έρευνας σχετικά με κατά πόσο οι μαθητές πιστεύουν ότι η συνεργασία με το σύλλογο των γονέων σε θέματα/προβλήματα της σχολικής ζωής μπορεί να προλάβει αντικοινωνικές συμπεριφορές οι μαθητές του γυμνασίου και του ΓΕ.Λ απαντούν πολύ με το ίδιο ποσοστό 48,5%, και του ΕΠΑ.Λ 45,3% .

6. Προληπτικά μέτρα που προτείνονται σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας (κοινότητας).

Ο εκφοβισμός και γενικότερα η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ευδοκμεί εκεί που η κοινότητα παραμένει σιωπηλή. Η ανάγκη να υπάρχει σύνδεση της τοπικής κοινωνίας με το σχολείο, (εξωσχολική κοινωνικοποίηση) σε κάθε επίπεδο και με διάφορες συνεργασίες⁵⁰². Σε επίπεδο πολιτιστικό (κέντρα νεότητας, πολιτιστικά στέκια, πολιτιστικοί σύλλογοι κλπ), σε επίπεδο υγείας (κέντρο ψυχικής υγείας), σε επίπεδο κοινωνικό (σχολικός τροχονόμος, προστασία και ασφάλεια στις μετακινήσεις), σε επίπεδο οικονομικό (οικονομική στήριξη-χορηγία εκπαιδευτικών και εξωσχολικών προγραμμάτων ή δραστηριοτήτων των σχολείων), σε περιβαλλοντικό επίπεδο (ανακύκλωση, καθαρισμός χώρων κλπ) σε εκπαιδευτικό (ανοιχτά σχολεία για μορφωτικές εκδηλώσεις στον πληθυσμό της κοινότητας, σύνδεση των γενεών κλπ), ή σε αθλητικό επίπεδο στο πλαίσιο διαφόρων αθλητικών προγραμμάτων, όπου οι προπονητές έχουν την δυνατότητα να ασκήσουν σημαντική ισχυρή επίδραση στους μαθητές. Για παράδειγμα οι Ehrenreich, Reeves, Corley, και Orpinas (2012) διαπίστωσαν ότι μαθητές με έντονη επιθετικότητα αναγνώρισαν μια θετική σχέση με τον προπονητή που αποτέλεσε ένα από τους σημαντικούς παράγοντες με στόχο να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους. Μια σημαντική πτυχή της σχέσης προπονητή/μαθητή ήταν ότι οι προπονητές διαμόρφωσαν υψηλά πρότυπα για εκείνους. Οι μαθητές θεώρησαν αυτό το είδος αντιμετώπισης ως απόδειξη φροντίδας από την πλευρά του προπονητή. Προφανώς, αυτές οι σχέσεις ενηλίκων/μαθητών παίζουν θετικό ρόλο στην πρόληψη του φαινομένου του εκφοβισμού καθώς ο ρόλος που παίζει το πρότυπο του θετικού ενήλικα αποτελεί προστατευτικό παράγοντα στον εκφοβισμό (Espelage, Bosworth, & Simon, 2000)⁵⁰³.

IV. Δευτερογενής πρόληψη

γονέων, του Ελληνογερμανικού εκπαιδευτικού συλλόγου (www.athenerschule.gr) και η δεύτερη το συνεταιριστικό φροντιστήριο Χαλανδρίου και χώρος φύλαξης νηπίων (www.sinetairismos.gr) βλ σχετικά το άρθρο Τσίρος θ., “ Το σχολείο που ανήκει στους γονείς”, *Καθημερινή*, τ. 539, 29/9/2013, σσ 30-33.

⁵⁰² Βλ Αρτινοπούλου Β., ό. π σσ 96-100.

⁵⁰³ Holt K M et al, “ School and community- based approaches for preventing bullying”, *Journal of School violence*, 12, 26/6/2013, pp 244-246.

Δίνει έμφαση και σημασία στους παράγοντες και τις ομάδες υψηλού κινδύνου (ως θύματα και ως δράστες) οι οποίοι ενδέχεται να συμβάλλουν αρνητικά σε πράξεις και εκδηλώσεις παραβατικής συμπεριφοράς.

Σε αυτή την κατηγορία υπάρχουν η κοινωνική οικολογία του σχολείου (μεγάλο μέγεθος σχολείου, συνύπαρξη πολλών σχολείων , μεγάλος αριθμός μαθητών, διαφορετικές ηλικίες μαθητών, χαμηλό κοινωνικο- πολιτισμικό και αισθητικό περιβάλλον της γειτονιάς ή συνοικίας με αυξημένα ποσοστά εγκληματικότητας ,αλλοδαποί μαθητές).

Επίσης, παράγοντες υψηλού κινδύνου για την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς μπορεί να είναι σε ότι αφορά τα ατομικά χαρακτηριστικά των μαθητών, το γλωσσικό, γνωστικό, κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο που είναι χαμηλό ή και υψηλού επιπέδου που να διακρίνεται ιδιαίτερα από το μέσο όρο, μαθητές γένους αρσενικού και ακόμα μαθητές που έχουν τιμωρηθεί με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος ή υπήρξαν στο παρελθόν ή στο παρόν παραβάτες του νόμου),μαθητές με προβληματικές οικογενειακές σχέσεις (έλλειψη ή και απουσία γονέων φυσική και συναισθηματική, οικονομικά προβλήματα, ενδοοικογενειακή βία κτλ) και τέλος σε επίπεδο σχολείου το σχολικό κλίμα (σχέσεις μαθητών μεταξύ τους και με τους εκπαιδευτικούς ,χαμηλή επίδοση καθώς και ελλιπής τήρηση και εφαρμογή των σχολικών κανόνων από δασκάλους και μαθητές. Τέλος, στις ομάδες υψηλού κινδύνου συγκαταλέγονται και οι παρέες ομηλίκων μαθητών μέσα στις οποίες μπορεί να ασκούνται ποικίλες αρνητικές επιδράσεις της ομάδας στο άτομο (προβολή και ταύτιση με τη βία –επιθετικότητα, τα “παιχνίδια” εξουσίας κτλ). Πρακτικές αντιμετώπισης σε αυτό το επίπεδο περιλαμβάνουν τις εξής επιμέρους δράσεις.

1) Σε επίπεδο σχολείου

- α) Βελτίωση των κτιριακών λειτουργιών και της αισθητικής του σχολείου (καθαρισμός, βάψιμο, ικανοποιητικός φωτισμός φυσικός και τεχνητός, τεχνικές επιδιορθώσεις κτλ
- β) Ενίσχυση (αύξηση) της επιτήρησης στο προαύλιο χώρο ή και σε εξωσχολικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες (εκπαιδευτικές επισκέψεις, περίπατοι, εκδρομές κτλ).
- γ) Φύλαξη ή και αποκλεισμός πρόσβασης των μαθητών/τριών σε σχολικούς χώρους που είναι απομονωμένοι, με έλλειψη φυσικού φωτισμού (αποθήκες, διάδρομοι, υπόγεια κτλ)
- δ) Αξιοποίηση των χώρων του σχολείου (κλειστών και ανοικτών) με τις κατάλληλες αθλητικές υποδομές για την σωματική εκτόνωση των μαθητών/τριών, αλλά και τη ξεκούραση, ψυχαγωγία τους .
- ε) Βελτίωση της συνεργασίας των εκπαιδευτικών μεταξύ τους και με τη Δ/ση του σχολείου.

στ) Πρόβλεψη καθορισμένων τιμωριών στο σχολικό κανονισμό για συγκεκριμένες αντικοινωνικές συμπεριφορές, συζήτηση με το μαθητικό πληθυσμό με συμβόλαιο αποδοχής τους.

ζ) Συνεργασία του σχολείου με υπηρεσίες, οργανώσεις και φορείς που δραστηριοποιούνται στην ενημέρωση του κοινού για παραβατικές πράξεις ή και συμπεριφορές (χουλιγκανισμός, χρήση νόμιμων και παράνομων ουσιών, κυκλοφοριακή αγωγή κτλ).

2) Σε επίπεδο μαθητών

α) Υπεύθυνος καθηγητής (σε περίπτωση μη λειτουργίας Ψυχοκοινωνικής υπηρεσίας) για μαθητές που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου με στόχο τη συμβουλευτική μαζί τους για την καλύτερη αυτοπροστασία ή και προφύλαξή τους.

β) Βελτίωση της συνεργασίας μαθητών και εκπαιδευτικών σε επίπεδο μαθησιακό και επικοινωνιακό.

γ) Συμβουλευτική των μαθητών/τριών για προσωπική αυτογνωσία και επαγγελματική καθοδήγηση (επαγγελματικός προσανατολισμός) με στόχο τη μείωση του αισθήματος απαξίας και σχολικής αποτυχίας –διαρροής.

δ) Ανάπτυξη της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

ε) Ενίσχυση του ρόλου των μαθητικών κοινοτήτων στην ανάπτυξη διαλόγου και συζητήσεων μεταξύ των μαθητών για τη βελτίωση των σχέσεων τους σε συνεργασία με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό του τμήματος .

3) Σε επίπεδο γονέων

α) Συνεργασία του υπεύθυνου του τμήματος ή των ειδικών επιστημόνων που διαθέτει το σχολείο με τους γονείς μαθητών/τριών υποψηφίων θυτών –θυμάτων.

β) Ενημέρωση –συζήτηση με τους γονείς των μαθητών σε θέματα σχολικού κανονισμού και παρεκκλίνουσας συμπεριφορά.

4) Σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας

Στις συνοικίες –γειτονιές στις οποίες λειτουργούν τα σχολεία και οι οποίες είναι υποβαθμισμένες αναβάθμιση και εξωραϊσμός τους (βάψιμο και καθαρισμός βρώμικων κτιρίων και οικοπέδων, απαλλοτρίωση ελεύθερων χώρων για τη λειτουργία αθλητικών και λοιπών κοινωφελών εγκαταστάσεων και γενικότερα αξιοποίηση της οικολογίας και της κοινωνικής λειτουργίας της ευρύτερης περιοχής(κέντρα πολιτισμού, τέχνης, παιχνιδιού κτλ).

V. Τριτογενής πρόληψη.

Στις περιπτώσεις που η πρωτογενής και δευτερογενής πρόληψη δεν φέρνουν τα επιθυμητά αποτελέσματα οδηγούμαστε σε πολιτικές διαχείρισης του προβλήματος. Η λογική εφαρμογής των μέτρων καταστολής πρέπει να στηρίζεται στην αρχή ότι παράβαση γνωστών και

συμφωνημένων σχολικών κανόνων από την πλευρά των μαθητών οδηγεί σε ενεργοποίηση πειθαρχικού ελέγχου, όχι με υπερβάλλοντα ζήλο⁵⁰⁴ αλλά με μέτρο και σύνεση,⁵⁰⁵ που πρέπει να είναι γνωστός στους μαθητές. Σε κάθε περίπτωση όμως η προσφυγή σε πειθαρχικό έλεγχο, ιδίως σε ότι αφορά αντικοινωνικές συμπεριφορές που στοχεύουν άλλα πρόσωπα ή πράξεις μέσα στο σχολείο (βία-επιθετικότητα, κλοπές κλπ), πρέπει να αποφεύγεται και να αντικαθίσταται με άλλες στρατηγικές διαχείρισης του προβλήματος.

Δεν πρέπει να δοθεί η εντύπωση στους μαθητές ότι το σχολείο είναι χώρος επίλυσης προσωπικών διαφορών και συγκρούσεων μεταξύ τους, εκδήλωσης της νεανικής εκρηκτικότητας, το μέσο ενηλικίωσης σε ένα παιχνίδι βίας και πρόκλησης. Αντιθέτως, μας ενδιαφέρει να καταξιωθεί το σχολείο, σε ότι αφορά τον κοινωνικό του ρόλο, ως ο χώρος που αναδεικνύεται και διασφαλίζεται η ανοχή, η ισότητα, ο διάλογος, η συνεννόηση μεταξύ των μαθητών. Το σχολείο πρέπει να διατηρήσει με κάθε τρόπο τον παιδαγωγικό του χαρακτήρα και να εξασφαλίσει την κοινωνική συμβίωση με ηπιότητα, χωρίς εντάσεις και συγκρούσεις. Οι πρακτικές αντιμετώπισης που υιοθετούνται σε σχολεία άλλων χωρών, με μαζικές επιθέσεις – δολοφονίες μαθητών περιλαμβάνουν διάφορα μέτρα. Στα μέτρα για την εξωτερική ασφάλεια του σχολείου συγκαταλέγονται η ύπαρξη δυο εισόδων για να ελέγχεται η προσέλευση, η τοποθέτηση καμερών ασφαλείας, η εγκατάσταση μηχανημάτων εντοπισμού μεταλλικών αντικειμένων, το (άοπλο) προσωπικό ασφαλείας⁵⁰⁶, αλλά και περιπολία της αστυνομίας γύρω από το σχολείο και έλεγχοι στο εσωτερικό του μετά από άδεια του διευθυντή⁵⁰⁷. Επιπλέον, στο εσωτερικό περιβάλλον του σχολείου η ασφάλεια των ανθρώπων που μετακινούνται εντός αυτού διασφαλίζεται με ειδικά καρτελάκια με τη φωτογραφία και τα στοιχεία ταυτότητας του κάθε μαθητή, τον ηλεκτρονικό έλεγχο και το κλείδωμα των χώρων, κουμπί συναγερμού στην έδρα του δασκάλου⁵⁰⁸, απομάκρυνση και τοποθέτηση σε ειδικά σχολεία των μαθητών που συνέχεια λειτουργούν αντικοινωνικά, κάμερες παρακολούθησης και μικρόφωνα για άτακτα παιδιά⁵⁰⁹,

⁵⁰⁴ 16 χρονος μαθητής από τη Μαλαισία αναγκάστηκε να καπνίσει 42 τσιγάρα από το διευθυντή του σχολείου γιατί αυτός ανακάλυψε τσιγάρο και αναπτήρα στην τσάντα του. βλ σχετικά άρθρο στην εφημερίδα ΕΘΝΟΣΟΝLINE, ανάκτηση στις 6/8/2009 από την ιστοσελίδα:

www.ethnos.gr/general.asp?catid=11512&subid=20110&pupid=5160804

⁵⁰⁵ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση δασκάλου στην Ινδία που κλείδωσε μαθητή σε κλουβί ζώου γιατί μίλαγε, βλ.σχετικά άρθρο που δημοσιεύτηκε στις 1/10/2014 στην ιστοσελίδα: <http://www.paraskhnio.gr/sok-daskalos-kleidose-mathiti-se-kloyv>

⁵⁰⁶ Βλ σχετικά, άρθρο στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ με τίτλο: “Έκαναν τα σχολεία φρούρια”, ανάκτηση στις 13/4/2009 από την ιστοσελίδα : <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4511813/?iid=2>

⁵⁰⁷ Bracy L.N., “ A blue line on the chalkboard ; Police presence in schools”, στο Kupchick Aaron, *Homeroom security school discipline in an age of fear*, New York University Press, N. Y & London,2010, pp78-116.

⁵⁰⁸ βλ. Αρτινοπούλου Β., ό. π σ 11-13.

⁵⁰⁹ Έχουν εγκατασταθεί σε 85 σχολεία (Δημοτικά, Γυμνάσια και κολλέγια) στο Η.Β. βλ σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “Ο «μεγάλος αδελφός» σε σχολεία”, 28/12/2008, ανάκτηση από την ιστοσελίδα : <http://www.zougla.gr/kosmos/article/o-megalos-adelfos-se-sxolia>

αυτοκόλλητα –ανιχνευτές στο δέρμα,⁵¹⁰ ακόμα και φακέλωμα μαθητών με λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων⁵¹¹, εν τέλει η πολιτική μηδενικής ανοχής για ένα ασφαλές περιβάλλον μάθησης. (Hill, 2001, Insley, 2001, Mc Kinney, 2001).⁵¹² Αναφορικά με κάποιες από τις παραπάνω πρακτικές ως μέθοδοι πρόληψης αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών, που δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας μας στους μαθητές έχουμε να κάνουμε τις εξής παρατηρήσεις: Εκείνο το μέτρο με το οποίο στην πλειονότητά τους διαφωνούν οι μαθητές και στους τρεις τύπους σχολείων (7 στους 10) είναι η χρήση καμερών ασφαλείας στους χώρους του σχολείου. Προφανώς η αρνητική απάντηση οφείλεται στην ανάγκη προφύλαξης της ιδιωτικότητας και προστασίας από την καταπάτηση των ατομικών τους δικαιωμάτων και ιδιαίτερα της ατομικής ελευθερίας (έκφρασης, κίνησης). Η χρήση καμερών φαίνεται να συγκεντρώνει τα πυρά ακόμα και στην περίπτωση που χρησιμοποιείται, όπως έγινε στην Καρδίτσα (μουσικό γυμνάσιο - λύκειο και ΕΠΑ.Λ Σοφάδων) για λόγους προστασίας της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολείων από επανειλημμένες επιθέσεις εξωσχολικών στοιχείων.⁵¹³

Στην ερώτηση που αφορούσε στον έλεγχο των μαθητών κατά την προσέλευσή τους στο σχολείο για ναρκωτικά, αλυσίδες, σουγιάδες κλπ οι απαντήσεις των μαθητών τόσο του γυμνασίου, όσο και του ΓΕ.Λ διαμοιράζονται ανάμεσα στις επιλογές για το κατά πόσο θεωρούν ότι έχουν ένα προληπτικό ρόλο, με μια κάποια υπεροχή στην επιλογή καθόλου (περισσότερο για τους μαθητές του ΓΕ.Λ και λιγότερο του γυμνασίου). Στην ίδια ερώτηση, οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ απολύτως απορρίπτουν σε ποσοστό 4,5 στους 10 ότι μπορεί να λειτουργήσει αποτρεπτικά.

Στην ερώτηση του ερωτηματολογίου της έρευνας που αφορούσε τον προληπτικό ρόλο της ύπαρξης προσωπικού ασφαλείας που θα επεμβαίνει όταν εκδηλώνονται περιστατικά βίας, φθοράς, κλοπής κλπ υπερισχύει στις απαντήσεις των μαθητών του γυμνασίου η θετική αποτύπωση (**πολύ**), στις απαντήσεις των μαθητών του ΓΕ.Λ μοιράζονται εξίσου ανάμεσα στο **καθόλου** και το **λίγο**, ενώ στις απαντήσεις των μαθητών του ΕΠΑ.Λ που προσεγγίζει την πλειονότητα υπερισχύει η επιλογή **πολύ** (43,7%) πράγμα που πολύ πιθανόν να αποτυπώνει και

⁵¹⁰ Στο Τέξας των ΗΠΑ από την αρχή του σχολικού έτους 2012 για να ελέγχουν την είσοδο των μαθητών στο σχολείο υποχρεώνουν τους μαθητές να κολλούν αυτοκόλλητα-ανιχνευτές για να παρακολουθούν την κίνηση των μαθητών. βλ σχετικά άρθρο που ανακτήθηκε στις 25/11/2012 από την ιστοσελίδα : http://www.newsit.gr/default.php?pname=Article&art_id=176392&catid=7

⁵¹¹ Το μέτρο ξεκίνησε το 2002 στο Η.Β για μαθητές 5- 17 ετών με σκοπό να διερευνήσει αν η απουσία τους από το σχολείο σχετίζεται με παραβατική συμπεριφορά. Βλ σχετικά το άρθρο του Φακατσέλη Α., “Φακέλωμα στα θρανία”, *Ελευθεροτυπία*, 25/2/2007.

⁵¹² Sughrue A.J., “Zero Tolerance for Children: Two Wrongs Do Not Make a Right” *Educational Administration Quarterly* Vol. 39, No. 2 (April 2003) 238-258.

⁵¹³ Βλ σχετικά άρθρο με τον τίτλο: “ Αντιδράσεις από ΕΛΜΕ για κάμερες που έχουν τεθεί σε λειτουργία σε δυο σχολεία στην Καρδίτσα”, ανάκτηση στις 7/6/2007 από την ιστοσελίδα : <http://news.in.gr/greece/article/?aid=807853> Επίσης βλ άρθρο Αλ.Κυρ “ «Μεγάλος αδελφός» και σε Λύκειο”, όπου μαθητές του 4^{ου} ΓΕ.Λ με ψήφισμά τους και η Ο.Λ.Μ.Ε ζητούν να απομακρυνθούν θυροκάμερες που λειτουργούν στο 4^ο ΓΕ.Λ Πειραιά, ακόμη κι αν βρίσκονται για τη διευκόλυνση της εισόδου των μαθητών, αυτοκινήτων και για την προφύλαξη του χώρου. *Ελευθεροτυπία*, 15/10/2005.

ένα φόβο που υφέρπει σε μια πραγματικότητα που ισχύει λίγο-πολύ για τέτοια φαινόμενα. Παρόμοιες απαντήσεις σε ποσοστά δίνει ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος της έρευνας για το θέμα της ασφάλειας των μαθητών, αλλά αναθέτοντας το ρόλο του προσωπικού ασφαλείας σε συμμαθητή τους. Ειδικότερα, ρωτήθηκε το δείγμα της έρευνας να απαντήσει σε ποιο βαθμό πιστεύει ότι μπορεί να έχει προληπτικό ρόλο η επιλογή από τις μαθητικές συνελεύσεις μαθητών που θα εκπαιδευτούν και θα επιτηρούν για να αντιμετωπίζουν περιστατικά βίας, επιθετικότητας, φθορών, κλοπών στο σχολείο. Από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος και των τριών τύπων σχολείου δεν φαίνεται να δείχνουν ιδιαίτερη εμπιστοσύνη στους συμμαθητές τους και να θεωρούν ότι αυτοί είναι δυνατόν να αναλάβουν ένα τέτοιο ρόλο. Μάλιστα συγκριτικά με την προηγούμενη ερώτηση, φαίνεται έστω και οριακά να υπερτερεί η προτίμηση για το προσωπικό ασφαλείας (με πολύ μεγαλύτερο ποσοστό αυτό που απαντούν οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ).

1. Αντιμετώπιση του προβλήματος σε επαφή με το δράστη και το θύμα.⁵¹⁴

α. Από τη στιγμή που γίνεται αντιληπτό ή υπάρχει υποψία από το εκπαιδευτικό προσωπικό για **φαινόμενα αντικοινωνικής συμπεριφοράς οποιασδήποτε μορφής από μαθητή/τρια στο σχολείο** (σωματική βία, απειλή, κλοπή, κοροϊδία, προσβλητική χειρονομία, κλπ) η αντιμετώπιση μπορεί να γίνει ατομικά. Στην περίπτωση αυτή γίνεται κατ' αρχήν συζήτηση με το δράστη ή τους δράστες στον ίδιο χρόνο με τον καθένα και κατόπιν ομαδικά. Στις αρχικές επαφές-συνεννοήσεις με το δράστη μπορούμε να προβούμε σε πειθαρχικό έλεγχο που προβλέπεται από τη σχολική νομοθεσία και είναι ανάλογος με τη βαρύτητα της αντικοινωνικής συμπεριφοράς που εκδηλώθηκε (ήπιος, όπως παρατήρηση ή επίπληξη ή βαρύτερος όπως ωριαία, ημερήσια). Αν παρ' όλα αυτά δεν υπάρξουν αλλαγές στη συμπεριφορά του δράστη/δραστών και υπάρχει επιδείνωση τότε ζητάμε τη συνεργασία των γονέων του θύτη για την αλλαγή συμπεριφοράς του ακόμα και για την περίπτωση που υπάρχει απαίτηση για χρηματική αποζημίωση ή υλική αποκατάσταση από ενδεχόμενη φθορά ή βλάβη. Πολύ πιθανόν να χρειασθεί και η συνεργασία με τους γονείς του θύματος στην επίλυση του προβλήματος. Αν παρά τις προσπάθειες αυτές το πρόβλημα παραμένει τότε παραπέμπεται προς επίλυση στη συμβουλευτική υπηρεσία του σχολείου εφόσον υπάρχει εγκαταστημένη εντός του σχολικού κτιρίου, αλλιώς στο σχολικό σύμβουλο και ως τελευταία επιλογή η συνεργασία με εξειδικευμένες συμβουλευτικές – θεραπευτικές μονάδες της κοινότητας ή τους Σ.Σ.Ν. Σε πολλές περιπτώσεις θυτών μαθητών/τριών υπάρχει η ανάγκη παρέμβασης σε προβλήματα συμπεριφοράς που εξωτερικεύουν σε συνδυασμό με παρεμβάσεις για μαθησιακή υποστήριξη.⁵¹⁵

⁵¹⁴ Βλ σχετικά Olweus D, ό.π σσ 115-123.

⁵¹⁵ Βλ σχετικά άρθρο Κουρκούτας Η, Μαμαλίκου Μ, Κομματά Μ., “ Παρεμβάσεις για εξωτερικευμένα προβλήματα συμπεριφοράς σε συνδυασμό με παρεμβάσεις για τη σχολική-μαθησιακή υποστήριξη» στο Κουρκούτας η, Θάνος

β. Ατομική συνάντηση και συζήτηση με το θύμα.⁵¹⁶

Ο αρχικός σκοπός είναι σε πρώτη φάση να εκτονωθεί η πίεση, το στρες, ο φόβος και γενικότερα συναισθήματα ματαίωσης ή αυτολύπησης ή θυμού, αγανάκτησης και αντεκδίκησης που μπορεί να νιώθει ο μαθητής /η μαθήτρια που θυματοποιείται και η ανάγκη για άμεση ψυχοσυναισθηματική στήριξη. Σε κάθε περίπτωση όμως χρειάζεται από την πλευρά του σχολείου η συμβουλευτική υποστήριξη του μαθητή- θύματος⁵¹⁷ που, εκτός των άλλων, θα πρέπει να αποβλέπει στην εκμάθηση δεξιοτήτων διεκδικητικής συμπεριφοράς⁵¹⁸ χρήσιμης όχι μόνο στη διάρκεια των χρόνων παραμονής στο σχολείο, αλλά και για τη μετέπειτα ενήλικη ζωή.

2.Αντιμετώπιση του προβλήματος με ομάδες συζήτησης για τους γονείς των δραστών ή και θυμάτων.

Γίνεται σε συνεργασία με εξειδικευμένο θεραπευτή ομάδας με σκοπό να συζητηθεί το πρόβλημα μαζί με τους γονείς των μαθητών, αρχικά χωριστά μετέπειτα ίσως και σαν μια ομάδα, για να βοηθηθεί τόσο ο θύτης όσο και το θύμα μαθητής/τές.

3.Αντιμετώπιση του προβλήματος με αλλαγή τμήματος.

Στην περίπτωση που θύτης ή θύτες επιθετικής ή και γενικότερα εκφοβιστικής συμπεριφοράς και θύμα είναι συμμαθητές και βρίσκονται στο ίδιο τμήμα τότε μπορεί να είναι σκόπιμο να κατανεμηθούν οι δράστες ή εφόσον είναι πολλοί να χωρισθούν μεταξύ τους σε διαφορετικά τμήματα της τάξης που φοιτούν.⁵¹⁹ Για την επιλογή μιας τέτοιας λύσης θα χρειασθεί προετοιμασία και συνεργασία με τους ίδιους τους μαθητές, τους γονείς τους και το σύλλογο διδασκόντων, ώστε το αποτέλεσμα να έχει επιτυχή έκβαση. Κατά περίπτωση μπορεί να εξετασθεί η αλλαγή τμήματος και για το μαθητή-θύμα.

4.Αντιμετώπιση του προβλήματος με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος.

Αποτελεί την πλέον αυστηρή ποινή πειθαρχικού ελέγχου του σχολείου σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει. Εφαρμόζεται⁵²⁰ για τις περιπτώσεις εκείνες για τις οποίες η διαγωγή του μαθητή⁵²¹ παρεκκλίνει από την προσήκουσα σε βαθμό, ώστε η παρέκκλιση να δημιουργεί παιδαγωγικό πρόβλημα που υπερβαίνει τις επανορθωτικές δυνατότητες του σχολείου που φοιτά

Θ(επιμ) *Σχολική βία και παραβατικότητα. Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις.* Αθήνα, Τόπος, 2013, σσ 263-316.

⁵¹⁶ βλ σχετικά Berger C, Karimpour R, and Rodkin P., “Bullies and victims at school : Perspectives and strategies for primary prevention” στο *School Violence and Primary Prevention* ,New York, Springer, 2008, pp 295- 316.

⁵¹⁷ Βλ σχετικά άρθρο Κουρκούτας Η, Γιοβαζολιάς Θ, Πλεξουσάκης Σ, Stavrou D.P “ Συμβουλευτική υποστήριξη μαθητών με ή χωρίς εκπαιδευτικές ανάγκες που έχουν πέσει θύματα εκφοβισμού στο σχολείο: Ενδεικτικά στοιχεία, σχόλια ,παρατηρήσεις.” στο Κουρκούτας Η, Θάνος Θ(επιμ) *Σχολική βία και παραβατικότητα. Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις.* Αθήνα, Τόπος, 2013, σσ 337-368.

⁵¹⁸ Βλ σχετικά άρθρο Κυριακίδης Π.Σ., “Θύτες και θύματα : Ερευνητικά δεδομένα και τρόποι αντιμετώπισης της θυματοποίησης στο σχολείο”, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 122 Α, 2007, σσ 93-106.

⁵¹⁹ Οίweis D., ό. π σελ 125

⁵²⁰ Π.Δ 104/1979 αρ 27

⁵²¹ Π.Δ 104/79 αρ 25.

ο μαθητής. Πάντως σε κάθε περίπτωση για την εκτέλεση της ποινής επιβάλλεται να τηρηθούν αυστηρά οι προϋποθέσεις του νόμου⁵²² με βάση τη διαδικασία που προβλέπεται για κάθε διοικητική πράξη.

Πρέπει ακόμα να εξετασθεί η περίπτωση αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος του μαθητή-θύματος, εφόσον φαίνεται ελπιδοφόρα για την προστασία και διασφάλιση της υγείας (σωματικής και ψυχικής) του ίδιου του μαθητή.

Σε ερώτηση της έρευνας που αφορούσε στην απομάκρυνση και τοποθέτηση σε ειδικό σχολείο μαθητών που επανειλημμένα προβαίνουν σε αντικοινωνικές συμπεριφορές, από τις απαντήσεις τους φαίνεται ότι, οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ και οι μαθητές του γυμνασίου συμφωνούν ότι χρειάζεται ένας τέτοιος χειρισμός (πολύ, 41,1% και 36,4% αντίστοιχα), ενώ αντιθέτως οι μαθητές του ΓΕ.Λ δείχνουν κάποια μεγαλύτερη διάθεση για μη χαρακτηρισμό και απομόνωση του μαθητή- δράστη (πολύ 33,2% και 39,5% λίγο).

5. Αντιμετώπιση του προβλήματος με τον εκπαιδευτικό στο ρόλο του μέντορα.

Αυτό το μοντέλο στηρίζεται σε πολλές διεθνείς έρευνες και πρακτικές οι οποίες διαπίστωσαν τη σημαντική βελτίωση που μπορεί να παρουσιάσει κάποιος μαθητής με ψυχοκοινωνικά προβλήματα όταν υπάρξει συναισθηματική στήριξη από έναν ενήλικα στο χώρο του σχολείου. Εκπαιδευτικοί, που θα αποδεσμευτούν από τα διδακτικά τους καθήκοντα, ώστε να αποδώσουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους, θα λάβουν εξειδικευμένη εκπαίδευση και επιμόρφωση σε οργανωμένη και συστηματική βάση ώστε να διαδραματίσουν το ρόλο του μέντορα,⁵²³ αναλαμβάνοντας και τις περιπτώσεις μαθητών/τριών οι οποίοι υφίστανται πειθαρχικό έλεγχο κατά τη διάρκεια των μαθημάτων (ωριαία αποβολή) και πρέπει να απασχοληθούν σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία με ευθύνη του διευθυντή του σχολείου⁵²⁴. Η πλειονότητα των μαθητών και των τριών τύπων σχολείων (με το υψηλότερο ποσοστό στο 61,2% για τους μαθητές του ΓΕ.Λ) υποστηρίζει και επικροτεί αναφανδόν τον προληπτικό ρόλο που μπορεί να παίξει ο εκπαιδευτικός ως μέντορας σε προβλήματα που αντιμετωπίζει μαθητής.

6. Αντιμετώπιση του προβλήματος με τη διασύνδεση σχολείου –κοινότητας.

Το μοντέλο αυτού του είδους αντιμετώπισης αφορά τη σύνδεση του σχολείου με την κοινότητα, εφόσον ήδη έχει επέλθει η εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Προϋποθέτει τη συνεργασία του σχολείου με ένα σταθερό του εκπρόσωπο, συνήθως εκπαιδευτικό στο ρόλο του μέντορα, και του Δήμου (κοινοτικός διαμεσολαβητής)⁵²⁵ ή τη διασύνδεση σχολείου, κοινωνικών υπηρεσιών και τοπικής αστυνομίας. Το τελευταίο εναλλακτικό πρότυπο εφαρμοζόταν στα τέλη της δεκαετίας του '90 στη Δανία. Ειδικότερα, στην περιφέρεια της κεντρικής Δανίας στην πόλη

⁵²² Ν 2690/1999 αρ 6

⁵²³ Βλ σχετικά Σύνοψη έκθεσης της επιτροπής για τη σχολική βία στα σχολεία της Κύπρου, σελ 13, www.paideia.org.cy/upload/1_12_2009_sholiki_via.pdf

⁵²⁴ Π.Δ 104/79 άρθρο 28 παρ.3 .

⁵²⁵ Βλ Πανούσης Γ., ό. π σελ 83.

Randers (πληθυσμός 61.163, κάτοικοι το έτος 2014) την χρονική περίοδο 1997 εφαρμοζόταν το πρόγραμμα διασύνδεσης ανάμεσα σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης και της κοινότητας, ειδικότερα των Κοινωνικών Υπηρεσιών και του τοπικού αστυνομικού τμήματος. Για τη λειτουργία του προγράμματος υπήρχε ένας σύνδεσμος για κάθε υπηρεσία της κοινότητας (εκπαιδευτικός, κοινωνικός λειτουργός, αστυνομικός). Η συνεργασία ανάμεσα στους επαγγελματίες των φορέων της κοινότητας ενεργοποιούνταν από τη στιγμή που μαθητής/τρια προέβαινε σε κάποια αντικοινωνική ή και παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο ή στα όρια της κοινότητας (γειτονιά-συνοικία). Στόχος του προγράμματος ήταν η δυνατότητα πρόληψης δευτερογενούς παρέκκλισης μέσω της παρέμβασης και συνεργασίας των φορέων της κοινότητας⁵²⁶.

7. Αντιμετώπιση του προβλήματος εκτός του συστήματος πειθαρχικού ελέγχου.

Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται οι παρακάτω μη τιμωρητικές μέθοδοι διαχείρισης περιστατικών παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς:

α. Υπάρχουν διάφορες στρατηγικές αντιμετώπισης του προβλήματος σχολικού εκφοβισμού με πλέον σημαντικές τις παρακάτω: **Η μέθοδος «αποφυγής της κατηγορίας** (no blame approach) και η μέθοδος Pikas (method of shared concern). Βασίζονται στη λογική να μην έρθουν οι θύτες σε θέση άμυνας. Αποσκοπούν και οι δυο στο να σταματήσει η αντικοινωνική συμπεριφορά χωρίς να ανακρίνουν τους θύτες, χωρίς να τους απευθύνουν κατηγορίες, χωρίς να τους απειλήσουν με τιμωρία. Επικεντρώνονται στο να αυξήσουν την ενσυναίσθησή των θυτών για τα θύματα, με το να εξηγηθούν στους δράστες οι επιπτώσεις της θυματοποίησης στους συμμαθητές τους, να τους κάνουν να μουν στη θέση των θυμάτων. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα να εμπλέξουν και άλλους συμμετέχοντες (παρατηρητές των περιστατικών ή ενδιαφερόμενους, όπως για παράδειγμα γονείς ή συμμαθητές) με σκοπό τη διαδικασία επίλυσης του προβλήματος σε κλίμα αλληλοσεβασμού.⁵²⁷

β. Η μέθοδος διαμεσολάβησης στο πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης.⁵²⁸

Ο όρος εισήχθη για πρώτη φορά το 1977 από τον Eglash A, για την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ θύτη και θύματος. Αποτελεί ειδική μέθοδο χειρισμού του εγκλήματος (« ειρηνοποιός εγκληματολογία») εναλλακτικό πρότυπο–συμπληρωματικά προς το κανονιστικό πρότυπο απονομής της δικαιοσύνης- που φέρνει κοντά το δράστη με το θύμα του, τους

⁵²⁶ Ταμιχτσής Γ.Ι., Φάκελος συμμετοχής στο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Νεολαία για την Ευρώπη – Δράση B1, Επίσκεψη-μελέτη μικρής διάρκειας στη Δανία (Randers) από 25/5 έως 1/6/1997 με θέμα: “ Η προληπτική εργασία για την εγκληματικότητα ανάμεσα στους νέους” (Preventive work with criminality among youngsters).

⁵²⁷ Βλ Καραβόλτσου Α., “Σχολικός εκφοβισμός: Καινοτόμες, μη τιμωρητικές μέθοδοι αντιμετώπισης. Μέθοδοι της επανορθωτικής δικαιοσύνης και της ομάδας υποστήριξης” εισήγηση στην Ημερίδα-παράσταση για το σχολικό εκφοβισμό (bullying), Αθήνα, Θέατρο Τόπος αλλού-Αερόπλοιο, 11/10/2014. Επίσης για το ίδιο θέμα βλ, Κυριακίδης Π. Σ., ό. π σελ 103.

⁵²⁸ Βλ Αρτινοπούλου Β., “Η σχολική διαμεσολάβηση .Εκπαιδεύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του εκφοβισμού”, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σσ 9-17.

συγγενείς, τους φίλους και γνωστούς τους για να συζητήσουν τις συνέπειες της παραβατικής πράξης και τα βήματα που πρέπει να γίνουν για να επανορθώσει ο δράστης το κακό που έκανε στο θύμα του. Τα προγράμματα της επανορθωτικής δικαιοσύνης εφαρμόζονται στο πλαίσιο λειτουργίας διαφόρων κοινωνικών θεσμών: της παιδικής προστασίας, των εργασιακών σχέσεων, στις διεθνείς διαφορές, στην εξώδικη επίλυση ποινικών διενέξεων⁵²⁹ που αφορούν εναλλακτικές μορφές μεταχείρισης δραστών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, στο σωφρονιστικό σύστημα και το σχολείο.

i. Η σχολική διαμεσολάβηση.

Τα προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης άρχισαν να εφαρμόζονται από τη δεκαετία του 1980 στις Η.Π.Α με αφορμή την αύξηση των προβλημάτων της βίας στα σχολεία. Στις περισσότερες, αν όχι όλες, πολιτείες των Η.Π.Α έχουν αναπτυχθεί προγράμματα διαμεσολάβησης ομηλίκων. Από τη δεκαετία του 1990 προγράμματα διαμεσολάβησης έχουν αναπτυχθεί σε διάφορες χώρες όπως τον Καναδά, την Αυστραλία, την Νέα Ζηλανδία, και χώρες της Ευρώπης.⁵³⁰

Υπήρξαν μια σειρά από αξιολογήσεις διαφορετικών μοντέλων επανορθωτικής δικαιοσύνης τόσο στο Η.Β όσο και σε άλλες χώρες (Cameron & Thorsborne, 1999, Drewery 2004, Marsh & Crowe, 1998 McGrath 2004, Smith & Hennessy, 1999). Μολονότι αυτές οι αξιολογήσεις δέχθηκαν κριτική ότι χρησιμοποίησαν ένα εύρος μη αυστηρών ερευνητικών μεθοδολογιών εντούτοις είχαν μια ευρεία υποστήριξη για το είδος της παρέμβασης. Υπήρχαν θετικοί σχολιασμοί στις συνεντεύξεις του στυλ «το προσωπικό έχει δει μια καταπληκτική κουλτούρα να διαμορφώνεται στο σχολείο... ο αριθμός των πειθαρχικών παρεμβάσεων έχει μειωθεί, σημείωσε διευθυντής ενός σχολείου στην Μινεσότα (Chmelynski, 2005). Επίσης, σε ένα σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Den Hague, οι Henskens-Reijman και Van Pagee (2003) διαπίστωσαν ότι υπάρχουν ελάχιστες συγκρούσεις πια μεταξύ των μαθητών.

Η μεγαλύτερη ανεξάρτητη αξιολόγηση μέχρι σήμερα στο Η.Β που είχε ανατεθεί από την επιτροπή δικαιοσύνης ανηλίκων του Η.Β και της Ουαλίας πρόσφατα αναφέρθηκε σε μια πιλοτική πρωτοβουλία εφαρμογής της μεθόδου σχολικής διαμεσολάβησης για παραβατικούς ανήλικους σε 20 σχολεία Μέσης εκπαίδευσης και 6 σχολεία της πρωτοβάθμιας στο Η.Β και την Ουαλία (2005). Στόχοι της πρωτοβουλίας ήταν να μειωθεί η παραβατικότητα, ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση και να αυξηθεί η παρακολούθηση. Η έρευνα περιελάμβανε πάνω από 5000 μαθητές και 1120 άτομα προσωπικό και πάνω από 600 συνεντεύξεις. Κάποια δεδομένα συλλέχθηκαν στην αρχή της αξιολόγησης το 2002 και προς το τέλος του 2004. Οι ερευνητές

⁵²⁹ Βλ Κουράκης Ν., " Διαμεσολάβηση ,συνδιαλλαγή και εξώδικη επίλυση ποινικών διενέξεων ", στο Θάνος Β, Θ, (επιμ) *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*, Αθήνα, Πεδίο, 2011, σσ141-148.

⁵³⁰ βλ Αρτινοπούλου Β., ό. π σσ 98-102.

κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η αποκαταστατική δικαιοσύνη, αν και δεν είναι πανάκεια για τα σχολικά προβλήματα θα μπορούσε, εφόσον εφαρμοσθεί σωστά, να βελτιώσει το σχολικό περιβάλλον, να ενισχύσει τη μάθηση και να ενθαρρύνει τους νέους να γίνουν περισσότερο υπεύθυνοι και με κατανόηση. Το γενικό συμπέρασμα από την τελική αξιολόγηση είναι πως οι αποκαταστατικές πρακτικές όταν γίνονται αντιληπτές μέσα σε ένα θεωρητικό πλαίσιο το οποίο βασίζεται στην ανθρωποκεντρική και προσωποκεντρική προοπτική σε συνδυασμό με μια ισχυρή κοινωνιολογικά κατανόηση της πραγματικότητας ,μπορεί να είναι συμβατή με τις τρέχουσες προτεραιότητες και πρακτικές στα σχολεία, και το σημαντικότερο να προσφέρουν μια ισχυρή και συνεκτική δομή για αυτές τις τρέχουσες προτεραιότητες και πρακτικές.

Αξιολογείται σημαντικά το γεγονός ότι οι Σκωτικές τοπικές αρχές και τα σχολεία φαίνεται να αναζητούν μια πολύ ευρύτερη σύλληψη της έννοιας «αποκατάσταση». Θεωρούν ότι έχουν κερδίσει σημαντικές πτυχές της επανορθωτικής δικαιοσύνης όπως, ευθύτητα, ευθύνη, ένα ενδιαφέρον για ενεργητική ακρόαση και επιδιόρθωση. Αφήνουν ανοικτή την πιθανότητα οι αποκαταστατικές πρακτικές να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη τρόπων που θα προσφέρουν πολύ περισσότερα από την αστυνόμευση των ορίων της αποδεκτής συμπεριφοράς για μια «γενιά υπόπτων» Η σκέψη και η προσέγγιση τους στο θέμα υπογραμμίζει την ανάγκη η μέθοδος να έχει μια ευρύτερη χρησιμότητα πέραν του ρόλου και του στόχου για την ανάγκη της τιμωρίας, να μπορέσει να αγκαλιάσει αποκαταστατικές διαδικασίες για όλο το σχολείο. Πρακτικές που προσφέρει η επανορθωτική δικαιοσύνη όπως η ομιλία, η ακρόαση, η διαπροσωπική επικοινωνία και η διαπραγμάτευση μπορούν να διευκολύνουν αποτελεσματικά αυτή τη συζήτηση .

Στην Αυστραλία, την Ν. Ζηλανδία και τις Η.Π.Α ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας στο θέμα της αποκατάστασης προσδιορίζει αυτές τις ευρύτερες αντιλήψεις, σχετικά με την πρακτική τους πέρα από την εστίαση της σκέψης μας σχετικά με τη σύγκρουση για αλλαγή και για τα σχολεία ως κοινότητες μάθησης.

Οι επανορθωτικές πρακτικές αποδεχόμενες την κεντρικότητα των σχέσεων εξουσίας και την πολυπλοκότητα στις κοινωνικές δομές, προσφέρουν την ευκαιρία για όλους τους συμμετέχοντες να εξερευνήσουν περισσότερο βαθιά τη σχέση μεταξύ των εσωτερικών και εξωτερικών εντάσεων των σχολείων και να επικεντρώνονται στο πώς και πού μπορεί να βρίσκονται πιθανές λύσεις. Παραμένουν βεβαίως σημαντικά ζητήματα .Το θέμα της τιμωρίας και της σχέσης του με τις πρακτικές αποκατάστασης παραμένει σε πλήρη διερεύνηση και θα παρουσιάσει ιδιαίτερες προκλήσεις σε μια εκπαιδευτική κουλτούρα που έχει μια μακρά ιστορία της δημόσιας διαπόμπευσης και σε μια κοινωνία όπου η τιμωρία μπορεί να γίνει κατανοητή ως κοινωνικός θεσμός (Garland, 1992). Μια σειρά από σχολεία της Σκωτίας στο πλαίσιο της αξιολόγησης τους δίνουν έμφαση στο χρόνο που θα χρειασθεί για τις επικείμενες αλλαγές που θα συνοδεύουν

αυτές οι αποκαταστατικές πρακτικές στα σχολεία. Πάντως σε κάθε περίπτωση τα ερωτήματα για τη φύση των σχέσεων στο σχολείο, για το τι πρέπει να συμβεί ως αποκατάσταση, έχουν τεθεί και φαίνεται ότι μειώνεται η απόσταση μεταξύ θεωρίας και πρακτικής.⁵³¹

Στη χώρα μας προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης έχουν εφαρμοσθεί στη Γερμανική σχολή Αθηνών και στο 2^ο γυμνάσιο Ασπροπύργου από το 2006 με το πρόγραμμα ομότιμων μεσολαβητών⁵³² που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος Comenius « πρωτοβουλίες για ένα σχολείο χωρίς βία» και αργότερα εντάχθηκε στα προγράμματα αγωγής υγείας. Το 2009 εφαρμόστηκε πρόγραμμα σχολικής διαμεσολάβησης πιλοτικά στην Ιωνίδειο σχολή, δημόσιο πειραματικό γυμνάσιο του Πειραιά⁵³³. Παρότι ο θεσμός της σχολικής διαμεσολάβησης στην Ελλάδα έχει αρχίσει να αναπτύσσεται επιλεκτικά και ακόμα βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο τα πρώτα αποτελέσματα που έχουν προκύψει είναι ενθαρρυντικά για τη βελτίωση των σχέσεων των μαθητών και την επίλυση των συγκρούσεων στο σχολείο.

ii. Ο εκπαιδευτικός ως σχολικός διαμεσολαβητής.⁵³⁴

Για την εφαρμογή της σχολικής διαμεσολάβησης, ανεξάρτητα αν διαμεσολαβητής θα είναι εκπαιδευτικός ή μαθητές επιβάλλεται η επιμόρφωση εκπαιδευτικών στο πρόγραμμα και τους στόχους της. Για το σκοπό αυτό το Ελληνικό Κέντρο Κοινωνικής Διαμεσολάβησης τον Απρίλιο του 2010 ανέλαβε την επιμόρφωση 40 εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Διδασκαλείου της Κρήτης στην ειρηνική επίλυση διαφορών στο σχολείο και τη σχολική διαμεσολάβηση. Σκοπός του προγράμματος ήταν η προώθηση της μεθόδου ως προσέγγισης για τις βαθύτερες αιτίες συγκρούσεων και με στόχο την επίλυση τους στη λογική της ένταξης κι όχι την απόρριψης. Κατά δεύτερον λόγο στόχος ήταν η παροχή εξειδικευμένων γνώσεων, δεξιοτήτων και τεχνικών στους εκπαιδευτικούς που θα λειτουργήσουν είτε αυτόνομα είτε με επίβλεψη (υποστηρικτικά) στο πρόγραμμα δηλαδή, ως συντονιστής του προγράμματος (program coordinator).⁵³⁵ Για το σκοπό αυτό υπήρξε πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος της διαμεσολάβησης με εθελοντική συμμετοχή τους δυο τελευταίους σχολικούς μήνες στις τάξεις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' δημοτικού σχολείου με 41 μαθητές (23 αγόρια και 18 κορίτσια) από διαμεσολαβητές δασκάλους.⁵³⁶

iii. Οι συνομήλικοι ως σχολικοί διαμεσολαβητές.

⁵³¹ McCluskey G et al., “ ‘I was dead restorative today’: from restorative justice to restorative Approaches in school”. *Cambridge Journal of Education*, Vol. 38, No. 2, June 2008, 199–216.

⁵³² Βλ Γιαννάτου Α., “ Η λειτουργία ομάδας «ομότιμων μεσολαβητών» στο 2^ο Γυμνάσιο Ασπροπύργου”, στο Θάνος Β, Θ, (επιμ) *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*, Αθήνα, Πεδίο, 2011, σσ 103-112.

⁵³³ Αρτινοπούλου Β., ό. π σσ 106- 117.

⁵³⁴ Αρτινοπούλου Β., ό. π σελ 124-133.

⁵³⁵ Αρτινοπούλου Β., ό. π σελ 82.

⁵³⁶ Θάνος Β, Θ, Κολοφωτιά Σ, Χατζάκη Μ., “ Πιλοτική εφαρμογή της διαμεσολάβησης σε δημοτικό σχολείο” στο Θάνος Β, Θ, (επιμ) *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*, Αθήνα, Πεδίο, 2011, σσ 47-76.

Η εφαρμογή της σχολικής διαμεσολάβησης γίνεται από τους συμμαθητές- συνομήλικους⁵³⁷. Έργο των μαθητών-διαμεσολαβητών είναι να επεμβαίνουν σε καταστάσεις συγκρούσεων ή εντάσεων (διαφωνιών) στο σχολείο μέσα από μια δομημένη διαδικασία και με στόχο τα δυο μέρη να καταλήξουν σε μια κοινά αποδεκτή λύση, αμοιβαία επωφελή. Οποσδήποτε για να λειτουργήσουν οι μαθητές ως σχολικοί διαμεσολαβητές χρειάζεται για το σκοπό αυτό να εκπαιδευθούν.⁵³⁸ Υπάρχουν διάφορα μοντέλα σχολικής διαμεσολάβησης⁵³⁹ στα οποία είναι δυνατόν να εκπαιδευτούν οι μαθητές, ενώ κατευθυντήριες αρχές ρυθμίζουν⁵⁴⁰ τη διαδικασία της διαμεσολάβησης. Στις βασικές αρχές της διαμεσολάβησης περιλαμβάνονται: Η εθελοντική συμμετοχή, η ισότητα και ουδετερότητα, η εμπιστευτικότητα-εχεμύθεια, ο σεβασμός, η αμεροληψία. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης του μαθητή (διάρκειας από 10 έως 20 ώρες για διάστημα ενός μηνός) το περιεχόμενο της περιλαμβάνει τόσο θεωρητικά ζητήματα (απόκτηση δεξιοτήτων) όσο και πρακτικά θέματα (διαδικασία διαμεσολάβησης και εφαρμογή τεχνικών).⁵⁴¹

γ) Αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.⁵⁴²

Το γεγονός ότι τα παρακάτω μέτρα εφαρμόζονται ήδη στην Π.Ε σε άλλες χώρες δε σημαίνει ότι κάποια από αυτά δεν θα μπορούσαν να ισχύσουν και στη χώρα μας ή και στη Μέση Εκπαίδευση.

ι) δικαστήρια για δράστες εκφοβισμού.

Σε μερικά σχολεία στις Η.Π.Α μέχρι την ηλικία των 12 χρόνων ,δηλαδή για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ως ένα μέσο μείωσης της πράξης του εκφοβισμού εφαρμόζεται το σύστημα του δικαστηρίου για μαθητές θύτες εκφοβισμού. Όπως και στη διαμεσολάβηση, εκπρόσωποι των μαθητών (για παράδειγμα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση θα μπορούσαν να είναι εκλεγμένα μέλη του μαθητικού συμβουλίου) εκπαιδεύονται διεξοδικά για να λειτουργήσουν ως διαιτητές ή δικαστές. Σε αντίθεση με τη διαμεσολάβηση τα δικαστήρια αυτά εφαρμόζονται στα περισσότερα σχολεία υποχρεωτικά με στόχο να αναβάλλουν ή να αντικαταστήσουν την αποβολή ή τον περιορισμό. Στο πλαίσιο αυτής της αντιμετώπισης ο θύτης, το θύμα και οι μάρτυρες του περιστατικού εξηγούν τα γεγονότα στο σώμα εκπροσώπων των μαθητών. Οι μαθητικοί εκπρόσωποι θα εκτιμήσουν όσα συνέβησαν και αναλόγως θα επιβάλλουν τις κυρώσεις. Όπως και στη διαμεσολάβηση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος της εκπαίδευσης ,παιδαγωγικής κατεύθυνσης και διαχείρισης του όλου θέματος.

⁵³⁷ Barton A.E ό. π σελ 54.

⁵³⁸ Βλ σχετικά Ρουμπέα Γ., “ Εκπαιδεύοντας μαθητές διαμεσολαβητές” στο Θάνος Β, Θ, (επιμ) *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*, Αθήνα, Πεδίο, 2011, σσ 91-102.

⁵³⁹ Αρτινοπούλου Β., ό. π σσ 76- 78.

⁵⁴⁰ Σύμφωνα με τον οργανισμό για την επίλυση των συγκρούσεων (Association for conflict resolution) βλ σχετικά Αρτινοπούλου , ό. π σελ 83.

⁵⁴¹ Αρτινοπούλου .ό. π σσ 136-137.

⁵⁴² Barton A.E ό. π σελ 55-59.

Στην Ευρώπη συχνά χρησιμοποιείται η μέθοδος αυτή, αλλά είναι εξαιρετικά αμφιλεγόμενη στις Η.Π.Α εξαιτίας των επιπτώσεων που μπορεί να έχει μια απόφαση μαθητών για συμμαθητές τους.

δ) Κουτιά παραπόνων για πράξεις εκφοβισμού.

Πολλές φορές για αναφορά στο περιστατικό του εκφοβισμού απαιτείται η ανάγκη εχεμύθειας, εμπιστευτικότητας και ανωνυμίας. Η χρήση κλειστών ειδικών κουτιών όπου οι μαθητές γράφουν τις μαρτυρίες τους και τις τοποθετούν μέσα σε αυτό μπορεί να αποτελέσει εγγύηση για εμπιστευτικότητα. Οι αναφορές για τα περιστατικά καταγράφονται σε ένα έντυπο που περιέχει συγκεκριμένες πληροφορίες για το περιστατικό εκφοβισμού δηλαδή πότε συνέβη, πού συνέβη, τι πράξη αφορούσε, σύντομη αναφορά, προτεινόμενη μέθοδο για το χειρισμό της πράξης, αίτημα υποστήριξης του θύματος. Οι αναφορές συγκεντρώνονται καθημερινά δυο φορές την ημέρα και αποφασίζεται ποιες περαιτέρω ενέργειες θα χρειασθούν.

ε) Ανοικτή γραμμή επικοινωνίας για σχολική προστασία.

Τελευταία τα σχολεία έχουν υιοθετήσει τη μέθοδο της ανοικτής γραμμής επικοινωνίας για προστασία των μαθητών τους από απειλές για χρήση βίας, άσκηση βίας, κλοπή, ή αντικοινωνική συμπεριφορά άλλων συμμαθητών τους. Συχνά, υπηρεσίες επιβολής του νόμου συνδέονται με αυτές τις γραμμές επικοινωνίας, καταγράφουν το μήνυμα και συνδέουν τον καταγγέλλοντα με επείγουσες υπηρεσίες παροχής βοήθειας για την άμεση αντιμετώπιση εγκληματικών καταστάσεων. Σε άλλες περιπτώσεις οι ανοικτές γραμμές επικοινωνίας λειτουργούν μέσα στο σχολικό κτίριο για να παρέχουν ανώνυμες συμβουλές σχετικά με τη δράση συμμοριών ή περιστατικών βίας ή για αναφορά σχολικού εκφοβισμού.

στ) Ασφαλή δωμάτια .

Μερικά σχολεία έχουν εγκαταστήσει στους σχολικούς χώρους τους ειδικά δωμάτια που θα προσφέρουν ασυλία σε μαθητές που υφίστανται εκφοβισμό ή βιαιοπραγία από συμμαθητές τους. Αυτά τα δωμάτια ανοίγουν κατά τη διάρκεια των διαλλειμάτων ή του φαγητού. Είναι πιθανόν να είναι και τα δωμάτια που χρησιμοποιούνται για διαμεσολάβηση. Σκοπός τους είναι να προσφέρουν προσωρινή ασφάλεια στα θύματα μιας αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Αποτελούν προσωρινό μηχανισμό καταφυγής ενός θύματος από μια επικίνδυνη και δύσκολη στιγμή και όχι τρόπο που θα εξασφαλίσουν την ανάκτηση αυτοπεποίθησης και μείωση της πιθανότητας αποτροπής επανεμφάνισης της αντικοινωνικής δράσης. Για το λόγο αυτό δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται σαν μια ατομική μέθοδος προγράμματος, αλλά για άμεση προστασία και ασφάλεια μέχρι να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα στο πλαίσιο πιο σημαντικών παρεμβάσεων.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ : Η ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Η ερευνητική προσέγγιση του θέματος.

Α) Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας .

Ο θεωρητικός προσανατολισμός της παρούσας μελέτης τροφοδοτείται από τις βασικές θέσεις που αναπτύσσονται στις κοινωνιολογικές θεωρίες του εγκλήματος και ιδιαίτερα τις θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου και αυτοελέγχου, τη θεωρία του παραβατικού υποπολιτισμού, τη θεωρία της ετικέτας και της ανομίας.

ι) Σύμφωνα με τον Hirschi T., το άτομο αναπτύσσει δεσμούς με τους διάφορους κοινωνικούς θεσμούς όπως η οικογένεια, το σχολείο η παρέα των συνομηλίκων που ελέγχουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Όπως χαρακτηριστικά ο ίδιος αναφέρει η παραβατικότητα δεν οφείλεται σε πεποιθήσεις που απαιτούν την παράβαση, αλλά στην απουσία πεποιθήσεων που απαγορεύουν την παραβατικότητα.⁵⁴³ Οι δεσμοί (Bonds) που το άτομο αναπτύσσει στη σχέση του με την κοινωνία σημαίνει κατ' αρχήν αποδοχή των κοινωνικών κανόνων και επιπλέον προσανατολισμό της συμπεριφοράς του με βάση τους κανόνες αυτούς. Ο δεσμός που αναπτύσσει το άτομο με την κοινωνία αποτελεί παράγοντα κοινωνικού ελέγχου⁵⁴⁴ που συνίσταται από τα εξής στοιχεία:

- **Αφοσίωση σε πρόσωπα αναφοράς** (Attachment to meaningful persons). Το άτομο που αναπτύσσει και καλλιεργεί σχέσεις εμπιστοσύνης και αφοσίωσης με τους γονείς, τους φίλους, τους εκπαιδευτικούς ή γενικότερα το σχολικό περιβάλλον ως δομή και λειτουργία εσωτερικεύει τους κοινωνικούς κανόνες και διαμορφώνει κοινωνική συνείδηση. Η σύνδεση του ατόμου με πρόσωπα αναφοράς συμβάλλει τόσο στην ψυχική ισορροπία του όσο και στην καλλιέργεια σεβασμού προς τους άλλους.

- **Δέσμευση του ατόμου από κοινωνικά αναγνωρισμένους στόχους** (Commitment to conventional goals).

Τα άτομα τα οποία αναλαμβάνουν κοινωνικές υποχρεώσεις σε πράγματα που είναι κοινωνικά αναγνωρισμένα και αποδεκτά όπως η οικογένεια, η μόρφωση, η εργασία δεν θα διακινδυνεύσουν να τις καταστρέψουν εκδηλώνοντας παραβατικές συμπεριφορές.

- **Συμμετοχή σε συμβατικές δραστηριότητες** (Involvement in conventional activities). Η συμμετοχή του ατόμου σε δραστηριότητες και εκδηλώσεις που είναι αναγνωρισμένες και καταξιωμένες κοινωνικά (εξωσχολικές δραστηριότητες όπως ο αθλητισμός, η εκμάθηση ενός μουσικού οργάνου ή χορού, συμμετοχή σε πολιτιστικό σύλλογο κλπ.) δεν αφήνει χρόνο για παράνομες δραστηριότητες.

⁵⁴³ Hirschi, T. (1969) *Causes of Delinquency* Berkeley: University of California Press , Βλ επίσης Σπινέλλη Δ.Κ, ό. π, σσ 271-275.

⁵⁴⁴ Βλ Λαμπροπούλου Ε., ό. π σσ106- 110.

- **Αποδοχή των κοινωνικών κανόνων** (Belief in social rules) Η αποδοχή του αξιακού και κανονιστικού συστήματος που ισχύει σε μια κοινωνία σε δεδομένη χρονική στιγμή από το άτομο επιτρέπει σε αυτό να μην εμπλέκεται σε αντικοινωνικές και παράνομες συμπεριφορές. Αν μιλούσαμε ψυχαναλυτικά θα λέγαμε πώς υπερισχύει το «υπερεγώ» (τι πρέπει) έναντι του «εγώ» (τι θέλω). Επομένως, αυξάνονται οι πιθανότητες για το άτομο να ακολουθήσει συμπεριφορές που δεν θίγουν ή προσβάλλουν τον άλλον ως προσωπικότητα, αντιθέτως δείχνουν σεβασμό στους κανόνες και τους νόμους που ισχύουν στην εν λόγω κοινωνία

Ο Hirschi⁵⁴⁵ επιβεβαίωσε το θεωρητικό του πρότυπο με την εμπειρική διερεύνηση αυτοομολογούμενης παραβατικής συμπεριφοράς σε δείγμα 4.077 μαθητών της Καλιφόρνια. Ανάλογη έρευνα για τα ελληνικά δεδομένα πραγματοποιήθηκε το 1993 από το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών ερευνών του Ε.Κ.Π.Α σε δείγμα 400 ατόμων (αγοριών και κοριτσιών ηλικίας 14 έως 21 ετών από τη μείζονα περιφέρεια της πρωτεύουσας). Από τα ευρήματα, του περιορισμένου σχετικά δείγματος, επιβεβαιώθηκε η θεωρία των κοινωνικών δεσμών, ιδιαίτερα σε ότι αφορά το ρόλο του γονεϊκού προτύπου στη συγκράτηση των νέων από την ανάμιξή τους με τα ναρκωτικά, όχι όμως και από άλλα εγκλήματα (εγκλήματα βίας, κατά της ιδιοκτησίας)⁵⁴⁶.

Η μετεξέλιξη της θεωρίας των κοινωνικών δεσμών από τους Hirschi και Gottfredson σε μια γενική θεωρία του εγκλήματος, στη θεωρία του αυτοελέγχου εξηγεί επιπλέον ότι τα παιδιά που έχουν από την πλευρά των γονέων τους ελλιπή κοινωνικό έλεγχο δηλαδή πλημμελή ανατροφή, ατελή επίβλεψη, οι γονείς τους είναι αποκλίνοντες ή εγκληματίες, κατά πάσα πιθανότητα θα έχουν χαμηλό επίπεδο αυτοελέγχου, θα είναι άτομα εγωκεντρικά, ενστικτώδη, συναισθηματικώς ψυχρά, με δυσχέρεια επικοινωνίας, και υψηλή σωματική ενέργεια και θα εκδηλώνουν συμπεριφορές αντικοινωνικές και παραβατικές, γιατί η έλλειψη αυτοελέγχου δεν θα βοηθήσει το άτομο να αντισταθεί σε αντικοινωνικές και εγκληματικές ευκαιρίες .

ii) Ο Cohen A⁵⁴⁷ βασιζόμενος σε έρευνα που πραγματοποίησε σε παραβατικούς ανήλικους δημιουργεί μια γενική υποπολιτισμική θεωρία, τη θεωρία του παραβατικού υποπολιτισμού.⁵⁴⁸ Η έννοια του υποπολιτισμού κοινωνιολογικά σημαίνει τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής ομάδας που τη ξεχωρίζει από τον κυρίαρχο πολιτισμό της κοινωνίας στην οποία ανήκει. Τέτοια χαρακτηριστικά μπορεί να είναι η γλώσσα, η ενδυμασία, οι αξίες, οι κοινωνικοί κανόνες κλπ. Η έννοια του υποπολιτισμού δεν χρησιμοποιείται για να δηλώσει το κατώτερο, αλλά το διαφορετικό. Ωστόσο, επειδή διαφοροποιείται από τον κυρίαρχο πολιτισμικό σύστημα

⁵⁴⁵ ό.π

⁵⁴⁶ Σπινέλλη Δ.Κ “ Ιδεατή ή εικονική γονεϊκή επιτήρηση και εξαρτησιογόνες ουσίες”, *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής πρόνοιας*, τ. 104, Ιανουάριος-Φεβρουάριος –Μάρτιος 1995 , σσ 29- 37.

⁵⁴⁷ Cohen A.(1955). *Delinquent Boys: The culture of the gang*. New York: The Free Press.

⁵⁴⁸ Βλ σχετικά Σπινέλλη Δ.Κ., ό. π, σσ 252-255. Επίσης, Φαρσεδάκης Ι., ό. π σσ 112-113.

της κοινωνίας, τη μεταχειριζόμαστε για να δηλώσουμε την αποκλίνουσα συμπεριφορά, κυρίως των νέων, από τους καθιερωμένους κοινωνικούς κανόνες και αξίες της κοινωνίας. Στη βάση αυτής της λογικής χρησιμοποίησε τον όρο «υποπολιτισμό» ο Cohen A για να εξηγήσει την ένταξη των νέων της εργατικής τάξης σε ομάδες ή συμμορίες (υποπολιτισμικές) επειδή οι αξίες τους είναι τελείως αντίθετες με εκείνες της αστικής τάξης. Σύμφωνα με τη θεωρία του Cohen A⁵⁴⁹ τα παιδιά των λαϊκών τάξεων κοινωνικοποιήθηκαν στη βάση άλλων αξιών, αρχών και κοινωνικών κανόνων απ' ό,τι τα παιδιά των αστικών τάξεων. Ως αποτέλεσμα στο σχολείο όταν έρχονται σε επαφή με το σχολικό σύστημα που βασίζεται στα πρότυπα της μεσαίας τάξης (αξίες, υποχρεώσεις, κανόνες) αντιμετωπίζουν μια κατάσταση σύγκρουσης ανάμεσα στα πρότυπα που μεγάλωσαν και σε εκείνα που το σχολείο τους παρέχει. Η αποκλίνουσα και παραβατική συμπεριφορά που εκδηλώνουν στο σχολείο τα παιδιά των λαϊκών κοινωνικών στρωμάτων είναι το αποτέλεσμα της διαφορετικής κοινωνικοποίησης που έχουν λάβει σε σχέση με τους συμμαθητές/τριες από τη μεσαία και ανώτερη κοινωνική τάξη. Η συμπεριφορά και οι αντιδράσεις τους στο σχολείο δεν ακολουθούν ό,τι ισχύει για τους άλλους συμμαθητές τους. Στη θέση της υπευθυνότητας και των ευγενών φιλοδοξιών βρίσκονται η ανευθυνότητα και η αδιαφορία για το μέλλον, στη θέση της μελέτης και των επιδόσεων στα μαθήματα, η έλλειψη ενδιαφέροντος, το σκασιάρχειο, στους τρόπους συμπεριφοράς στη θέση της κόσμιας αντιπαράθεσης και ευγένειας η βωμολοχία και η αγένεια, στη θέση της αυτογνωσίας, αυτομόρφωσης και αυτοεξέλιξης το χάσιμο χρόνου, το χάζεμα και η ανούσια ψυχαγωγία, στη θέση του διαλόγου και της συζήτησης στις συγκρούσεις και αντιπαράθεσεις η χρήση της φυσικής δύναμης, της βίας και επιθετικότητας. Παρόμοιου θεωρητικού υπόβαθρου με αυτή του Cohen θεωρείται η θεωρία του αμερικανού Miller W,⁵⁵⁰ η οποία επικεντρώνεται στην ερμηνεία της παραβατικότητας των ανηλίκων της εργατικής τάξης. Σύμφωνα με αυτήν τα νεαρά άτομα της εργατικής τάξης κοινωνικοποιούνται σε αξίες και αντιλήψεις, γενικότερα σε στοιχεία τα οποία ονόμασε «εστιακά ενδιαφέροντα» και στα οποία συγκαταλέγονται : το μπλέξιμο και η συμπεριφορά που καταλήγει σε σύγκρουση με τις διάφορες μορφές εξουσίας, η σκληρότητα ή παλικάριά δηλαδή η συμπεριφορά που επιδεικνύει μαγκιά και ανδρισμό (toughness), η πανουργία δηλαδή, τα τεχνάσματα που χρησιμοποιεί κάποιος για να βγαίνει νικητής και να ξεπερνάει τους άλλους (smartness), η ριψοκίνδυνη συμπεριφορά δηλαδή αυτή που χαρακτηρίζεται από έντονες συγκινήσεις, την περιπέτεια (excitement), η μοιρολατρία (fate) δηλαδή η στάση ζωής που οτιδήποτε συμβαίνει καλό ή κακό αποδίδεται στην τύχη, άρα δεν υπάρχει και λόγος για στόχους και προγραμματισμό και τέλος η αυτονομία (autonomy) με την έννοια της οικονομικής ανεξαρτησίας και της αυτοτέλειας από εξωτερικούς εξαναγκασμούς.

⁵⁴⁹ ό.π

⁵⁵⁰ Βλ σχετικά Χάιδου Α., Θετικιστική Εγκληματολογία ...ό. π σσ 176-189.

iii) Το θεωρητικό πλαίσιο της συμβολικής αλληλεπίδρασης χρησιμοποιείται στη εγκληματολογία από τις θεωρίες του στιγματισμού ή χαρακτηρισμού ή της ετικέτας⁵⁵¹. Στη βάση λοιπόν αυτού του εγκληματολογικού μοντέλου εξήγησης της αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς ο μαθητής που αποτυγχάνει στα μαθήματα (έχει χαμηλή επίδοση παραπέμπεται σε επανεξετάσεις, δεν προάγεται στις τάξεις) θεωρείται από τους άλλους (γονείς, δασκάλους, συγγενείς, φίλους κλπ) κύριος υπεύθυνος για την αποτυχία του και χαρακτηρίζεται ανάλογα με την περίπτωση ως «κουτός, τούβλο, ανεπίδεκτος μαθήσεως, ξύλο απελέκητο ή άλλες φορές ως τεμπέλης, αδιάφορος, ανεύθυνος, αχαϊρευτος, απροσάρμοστος». Το αποτέλεσμα αυτού του στιγματισμού ή της ετικετοποίησης που υφίσταται ο μαθητής/μαθήτρια τον οδηγεί στην εσωτερίκευση της κρίσης των άλλων, απομονώνεται και καταφεύγει σε άλλους σαν αυτόν και εξαιτίας όλων αυτών των καταστάσεων χάνει την επαφή με το σχολικό περιβάλλον και οι νόμιμες ευκαιρίες παύουν να υπάρχουν για αυτόν⁵⁵². Με τη διαδικασία αυτή οδηγείται σε μικροαταξίες και σχολικές παρεκκλίσεις-αν δεν προϋπήρχαν-(πρωτογενής παρέκκλιση) και μετά στη φάση της παραβατικής συμπεριφοράς (δευτερογενής παρέκκλιση, Lemert) που οδηγεί σε νέες στιγματιστικές καταστάσεις και κατ' αυτόν τον τρόπο ο φαύλος κύκλος της αυτοεκπληρούμενης προφητείας μπαίνει σε κίνηση. Το θέμα του στιγματισμού στο σχολείο έχει μελετηθεί από πολλές έρευνες οι οποίες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι «στη σχολική τάξη επιτελούνται πολλές διαδικασίες στιγματισμού και σε αυτό συμβάλλει και η συμπεριφορά του εκπαιδευτικού κυρίως σε μαθητές με κακές (χαμηλές) επιδόσεις ή σε μαθητές στα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Ο εκπαιδευτικός κατατάσσει τους μαθητές σε διάφορες τυπολογίες, (στη βάση των θεωριών της προσωπικότητας) και για λόγους «οικονομίας της αντίληψης» (Kury, H 1983) διαμορφώνοντας έτσι στο πλαίσιο μιας στερεότυπης αντίληψης, έναν ιδιότυπο εκπαιδευτικό ρατσισμό. Σύμφωνα με τις έρευνες αυτές, οι εκπαιδευτικοί βλέπουν τις αιτίες για την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των μαθητών (αυτοί που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις, είναι αδρανείς, φοβισμένοι ή συνεσταλμένοι ή επιθετικοί, αντικοινωνικοί ή αδιάφοροι και αναξιόπιστοι ή ακόμα υπερκινητικοί και ενοχλούν στο μάθημα) στην προσωπικότητα των ίδιων των μαθητών ή αποδίδουν τα αίτια στο οικογενειακό περιβάλλον, σχεδόν όμως ποτέ δεν καθιστούν το σχολείο υπεύθυνο για αυτή την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των μαθητών»⁵⁵³

⁵⁵¹ Becker, H. (2000). *Οι περιθωριοποιημένοι*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη (Outsiders, 1963), Lemert, E. M. (1972). *Human Deviance, Social Problems, and Social Control* (2TM Ed). Englewood Cliffs, NJ., Tannenbaum, A. J. (1983). *Gifted children: Psychological and educational perspectives*. New York: Macmillan.

⁵⁵² Οι συμμαθητές επίσης παίζουν καταλυτικό ρόλο στην εμπλοκή σε παραβατικές πράξεις Έχει αποδειχθεί ότι μαθητές με παραβατική συμπεριφορά συνδέονται με μαθητές που έχουν την ίδια συμπεριφορά (Kaplan, Luck, 1977). Η διαπίστωση αυτή οδηγεί τη σκέψη μας ως πιθανή ερμηνευτική εξήγηση της σχέσης σχολική αποτυχία – παραβατική δράση στην ανάπτυξη μιας υποκουλτούρας παραβατικότητας την οποία καλλιεργούν οι μειονεκτούντες μαθητές από την επίδραση της στάσης και συμπεριφοράς των συνομηλίκων, της παρέας (έρευνες του Hargreaves, 1967) .

⁵⁵³ Γαλάνης, Γ, ό. π, σ. 95-96, και όπως ο ίδιος αναφέρεται στους Brusten, H & Herriger, N, 1978 .

Σε Ελληνική έρευνα (Καλαμπαλίκη Φ) που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 2.350 μαθητών /μαθητριών από 52 Γυμνάσια και Λύκεια της Αθήνας διαπιστώνεται ότι οι μαθητές εκείνοι οι οποίοι εμφανίζουν παραβατική συμπεριφορά δηλώνουν σε μεγάλο ποσοστό ότι οι καθηγητές, τους αδικούν συστηματικά, τους τιμωρούν πολύ συχνά και τους απορρίπτουν. Από τα ευρήματα της έρευνας γίνεται σαφές ότι για τους μαθητές αυτούς το σχολείο εμφανίζεται ως χώρος καταπίεσης, απειλής της προσωπικής του αυτονομίας, διάψευσης προσδοκιών, αρνητικών εμπειριών ένα περιβάλλον που δεν σχετίζεται με τα διαφέροντά τους, πληκτικό και το βασικότερο εχθρικό για την αυτοεικόνα τους⁵⁵⁴.

Ο Cusson M⁵⁵⁵ βασιζόμενος στις έρευνες των Glueck (1950) και Peyre (1964) που έδειξαν ότι με ίδιο δείκτη νοημοσύνης οι παραβατικοί ανήλικοι είχαν χειρότερα αποτελέσματα στο σχολείο απ' ότι οι μη παραβατικοί, το εξηγεί ως αποτέλεσμα της έλλειψης ενδιαφέροντος για το σχολείο⁵⁵⁶ παρά ως έλλειψη ικανοτήτων. Υποστηρίζει λοιπόν, ότι η εικόνα του σχολείου έτσι όπως είναι (μακριά από την πραγματικότητα, με στόχους μακροπρόθεσμους, εργασία, μονότονο, υποτακτικό) δεν συμβαδίζει με την προσωπικότητα εκείνων των μαθητών που είναι παραβατικοί (δραστήριοι, περιπετειώδεις, με διάθεση για παιχνίδι και ψυχαγωγία). Θέτει ρητορικά το ερώτημα. Φταίει το σχολείο που δεν μπόρεσε να βοηθήσει τους μαθητές να αντιμετωπίσουν την σχολική αποτυχία κι έτσι τους ώθησε στην παραβατικότητα ή μήπως φταίει ο ίδιος ο ανήλικος μαθητής που από την αρχή της σχολικής του καριέρας δεν έδειξε ενδιαφέρον; Ο ίδιος, μοιράζει τις ευθύνες τόσο στο σχολείο, που με τις δομές και λειτουργίες του αποτυγχάνει να συνδράμει στις σχολικές αποτυχίες, επιπλέον επιβάλλει πειθαρχικό έλεγχο στους παρεκκλίνοντες μαθητές (επιπλήξεις, αποβολές κλπ), όσο στον ίδιο τον ανήλικο που εξαιτίας των αποτυχιών περιορίζει τις φιλοδοξίες του, εργάζεται λιγότερο και αποτυγχάνει και έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, αλλά και στο οικογενειακό περιβάλλον το οποίο, σύμφωνα με σχετικές έρευνες⁵⁵⁷, δεν προσφέρει την απαιτούμενη υποστήριξη, κυρίως λόγω υποτίμησης του σχολείου από τους γονείς, των δικών τους προβλημάτων και των χαμηλών προσδοκιών που έχουν για τα παιδιά τους. Σε αρκετές έρευνες πάντως έχει αποδειχθεί ότι η σχολική αποτυχία και η εγκατάλειψη αυξάνουν τις πιθανότητες οι νέοι να εμπλακούν σε αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές⁵⁵⁸.

⁵⁵⁴ Καλαμπαλίκη Φ, «Καταστροφικότητα, σχολική εμπειρία και πολιτική συμπεριφορά», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τα 81/1995, σ 36

⁵⁵⁵ Cusson, M, Why delinquency?, ό. π. pp 106-115., επίσης βλ Φαρσεδάκης Ι, ό. π, σσ 70-74.

⁵⁵⁶ Κλινικές έρευνες των Yochelson & Samenow (1976) καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα. Οι μελλοντικοί παραβατικοί ανήλικοι νοιάζονται για δραστηριότητες πιο διεγερτικές από τη μελέτη και πηγαίνουν στο σχολείο μόνο από υποχρέωση.

⁵⁵⁷ Οι έρευνες δείχνουν πως ο οικογενειακός παράγοντας παίζει σημαντικό ρόλο στη γένεση της σχολικής απορροστικότητας, βλ. σχ. Φαρσεδάκης, Ι, ό. π, σ 72-73

⁵⁵⁸ Πετρόπουλος Ν, Παπαστυλιανού, Α, ό. π, σ 44 και όπως αναφέρεται στους Karsenty, 1993, Bebe & Mueller, 1993, Καλογρίδου, 1995, Παπαδόπουλος, Μ, 1996, Παπαστυλιανού, 2001.

Τέλος, σε έρευνα⁵⁵⁹ που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 2.702 μαθητών της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας (8 Γυμνάσια και 10 Λύκεια) κατά τη σχολική περίοδο 1998-99 επιβεβαιώνεται ότι «όσο ο μαθητής απέχει από τις δεσμεύσεις του σχολείου, τόσο εμφανίζει πράξεις μικροπαραβατικού χαρακτήρα» καθώς και το εύρημα ότι «όσο ο μαθητής προσδιορίζει τη σχολική του βαθμολογία στα χαμηλότερα διαστήματα τόσο και αυξάνεται το ποσοστό δοκιμής /χρήσης μαριχουάνας».⁵⁶⁰

iv) Σύμφωνα με τη θεωρία της ανομίας του Merton R,⁵⁶¹ η οποία βασίσθηκε στις αρχικές αναλύσεις του E. Durkheim περί ανομίας και βασίσθηκε στους θεσμούς και τις αντιλήψεις της αμερικάνικης κοινωνίας της δεκαετίας του 1930, το έγκλημα των νέων αποτελεί μια μορφή ανθρώπινης συμπεριφοράς και τρόπο προσαρμογής του νέου στην ίδια την κοινωνία, ως αντίδραση της ανομικής κατάστασης που επικρατεί στις σύγχρονες αστικές-βιομηχανικές κοινωνίες. Σε αυτές τις κοινωνίες δημιουργείται ένα χάσμα ανάμεσα στους παραδεκτούς κοινωνικούς στόχους που θέτει η κοινωνία (πλούτος, κοινωνική άνοδος, πτυχία, μόρφωση κλπ) και στα μέσα, τους τρόπους επίτευξης αυτών των στόχων. Κάποια άτομα (κατώτερη κοινωνική τάξη, έγχρωμοι κλπ) που αποδέχονται τους θεσμικούς στόχους αλλά δεν έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν αυτά τα μέσα με νόμιμο τρόπο(εργασία, μελέτη, χρήματα κλπ) αντιμετωπίζουν ένα κενό, ανάμεσα σε επιθυμητούς στόχους και νόμιμα μέσα, που καλύπτεται για την απόκτησή τους με μέσα παράνομα (ληστείες, κλοπές, ναρκωτικά, αντιγραφή στις εξετάσεις κλπ) ή νεωτερικά (εξέγερση –επανάσταση). Στην τυπολογία προσαρμογής του Merton ο ίδιος διαμόρφωσε ανάλογα με την απάντηση του ατόμου στην κατάσταση της ανομίας που επικρατεί και άλλους τύπους προσαρμογής. (κομορμιστής, τυπολάτρης, αποσυρόμενος).

B) Η ταυτότητα της έρευνας (Σχεδιασμός και Μεθοδολογία) και τα δομικά συστατικά της (εργαλεία).

Στο πλαίσιο σχεδιασμού της έρευνας⁵⁶² περιελήφθησαν επιμέρους ενέργειες και δραστηριότητες, σύμφωνα με τα στάδια της επιστημονικής έρευνας⁵⁶³, όπως αναφέρονται αναλυτικά παρακάτω:

⁵⁵⁹ Αποστολάκη Α., *Μαθητές & Ναρκωτικά, εξέταση και ερμηνεία του φαινομένου στο μαθητικό πληθυσμό*, Σάκκουλας, Αθήνα, 2004, σ 158

⁵⁶⁰ Ταμιχτσής Γ.Ι., ό. π σσ 78-80.

⁵⁶¹ Merton, K.R. (1938). «Social Structure and anomie», στο: *American Sociological Review*, 3 (5), σελ. 672-682. Βλ. επίσης Χάϊντν Α., ό. π, σσ 146-160. Επίσης βλ Φαρσεδάκης, ό. π σελ 14.

⁵⁶² Βλ σχετικά, Ζαφειρόπουλος Κ., *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*, Αθήνα, Κριτική, 2005, σσ 35-182. Επίσης Cohen L, Manion L, Morrison K, *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής έρευνας*, μτφρ Κυρανάκης Σ κ. ά, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2008, σσ 117-148, επίσης Howard K, Sharp J, *Η Επιστημονική μελέτη, οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης Πανεπιστημιακών Ερευνητικών Εργασιών*, Αθήνα, Gutenberg, μτφρ Β.Π. Νταλάκου, 1998, σσ 80-110, επίσης Verma K, Gajendra, Mallick K., *Εκπαιδευτική Έρευνα, Θεωρητικές*

1) Η βιβλιογραφική ενημέρωση ,επισκόπηση και μελέτη του ερευνώμενου θέματος μέσα από την αναζήτηση και ανεύρεση κειμένων με νόμους, αποφάσεις, εγκυκλίους, κανονισμούς και προγενέστερες εμπειρικές μελέτες από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία .

2) Η εννοιολογική διαπραγμάτευση του εξεταζόμενου θέματος με τη διατύπωση εννοιών, ορισμών θεωρητικών προτάσεων –αρχών⁵⁶⁴ και των υποθέσεων εργασίας , όπως έχουν εκτεθεί ευρέως που αποτελούν το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και εξετάστηκαν στο οικείο κεφάλαιο .

3) Το επιχειρησιακό στάδιο της έρευνας⁵⁶⁵ περιλαμβάνει τη διαμόρφωση των θεωρητικών προτάσεων και εννοιών σε ερευνητικά ερωτήματα που περιμένουν απαντήσεις από τα αποτελέσματα της διερεύνησης, τις εμπειρικές μεταβλητές και τους δείκτες, τον προσδιορισμό της μεθόδου εργασίας καθώς και τις τεχνικές συγκέντρωσης των στοιχείων της έρευνας .

I) Θεωρητικές προτάσεις

Οι θεωρητικές προτάσεις οι οποίες αναφέρονται στην πραγματοποίηση της εμπειρικής έρευνας και εξετάζονται στο επίπεδο των μαθητών /μαθητριών διαμορφώνονται ως εξής:

1^η : Υπάρχει σχέση που συνδέει τη σχολική παρέκκλιση ,τη παραβατική συμπεριφορά των μαθητών/μαθητριών μέσα στο σχολείο και εκτός του σχολείου με τη δομή και λειτουργία του σχολικού πλαισίου. Ειδικότερα, με το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου, το σχολικό πρόγραμμα, τη διδακτική διαδικασία ,τη συμμετοχή στη σχολική ζωή, τις εκπαιδευτικές σχέσεις (καθηγητές - συμμαθητές) και τέλος τη σημασία που αποδίδεται από τους μαθητές στο ρόλο του σχολείου .

προσεγγίσεις και Τεχνικές, μτφρ Γρίβα Ε, Αθήνα ,Τυπωθήτω, 2004, σελ271-298, επίσης Φίλιας Β.(γενική εποπτεία), *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*, Αθήνα, Gutenberg, 1977, σσ 27-46
⁵⁶³ Παρασκευόπουλος Ι, *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθήνα, (χ. ε), 1993, σσ 41-48, επίσης Φίλιας (γενική εποπτεία) ό. π ,επίσης βλ Javeau C., “*Η έρευνα με ερωματολόγιο, το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή*” Αθήνα, Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός , 1996.

⁵⁶⁴ Λαμπροπούλου Ε, Επιστημολογικά και Μεθοδολογικά προβλήματα της Εγκληματολογίας, εισηγήσεις αναφορικά με τη θεωρία και τη μέθοδο της Εγκληματολογικής Επιστήμης στο Π.Μ.Σ “ *Η σύγχρονη Εγκληματολογία και η Αντιμετώπιση της*”, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Άκαδ. Έτος 2008-9, βλ επίσης Τσίγκανου Ι, Η Μεθοδολογία της Εγκληματολογικής Έρευνας ,Σχέση Θεωρίας και έρευνας, Στάδιο Α», Θεωρία –Θεωρητικές Προτάσεις –Έννοιες ,Στάδιο Β» ,Εισηγήσεις ,11/11/2008 , 18/11/2008 & 28/11/2008, Π.Μ.Σ “ *Η σύγχρονη Εγκληματολογία και η Αντιμετώπιση της*”, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Άκαδ. Έτος 2008-9 ,βλ επίσης Κυριαζή Ν., *Η κοινωνιολογική έρευνα .Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999,σσ 44-54.

⁵⁶⁵ Τσίγκανου Ι. , Η Μεθοδολογία της Εγκληματολογικής Έρευνας .Επιχειρησιακό Στάδιο ,2/12/2008 ,εισήγηση στο Π.Μ.Σ “*Η σύγχρονη Εγκληματολογία και η Αντιμετώπιση της*” ,Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Άκαδ. Έτος ,2008-9 ,βλ επίσης Κυριαζή Ν, ό. π ,σσ 59-63.

2^η. Η εμφάνιση της σχολικής παρέκκλισης και της ενδοσχολικής και εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών/μαθητριών σχετίζεται με τη σχολική επίδοση και τη σχολική αποτυχία.

3^η Υπάρχει σχέση ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και στην παραβατική συμπεριφορά (ενδοσχολική-εξωσχολική) που εκδηλώνουν οι μαθητές/τριες.

4^η . Η παραβατική συμπεριφορά των μαθητών από τη μία και η θυματοποίηση τους από την άλλη αποτελούν δυο όψεις του ίδιου νομίσματος.

5^η. Υπάρχει σχέση μεταξύ σχολικής παρέκκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς (ενδοσχολικής-εξωσχολικής) που εκδηλώνουν οι μαθητές/μαθήτριες και του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου που υφίστανται.

6^η . Η παρεκκλίνουσα και παραβατική συμπεριφορά των μαθητών/τριών συσχετίζεται με το βαθμό γονεϊκού ενδιαφέροντος (σε προσωπικό και σχολικό επίπεδο) .

II) Εμπειρικοί δείκτες

Με βάση τις ανωτέρω θεωρητικές προτάσεις και τις έννοιες που εμπεριέχονται σε αυτές διαμορφώθηκαν οι παρακάτω εμπειρικοί δείκτες για τους οποίους βασικά κριτήρια επιλογής τους, επιπλέον της βιβλιογραφικής ανασκόπησης ήταν τα εξής: α) Όσον αφορά την αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά η εφαρμογή του ισχύοντος σχολικού κανονισμού (Υπ.αποφάσεις, Π.Δ κτλ) καθώς και καταστάσεις ή/και γεγονότα που σχετίζονται με την εκπαιδευτική διαδικασία β) όσον αφορά την παραβατική συμπεριφορά (ενδοσχολική – εξωσχολική) οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα καθώς και τα πορίσματα προγενέστερων ερευνών για τις συγκεκριμένες συμπεριφορές οι οποίες συνήθως εκδηλώνονται από ανήλικους-μαθητές. γ) σε ότι αφορά το δείκτη θυματοποίησης χρησιμοποιήθηκαν ως μεταβλητές οι πλέον αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις με βάση τόσο την ελληνική εμπειρία όσο και τις βιβλιογραφικές αναφορές στο θέμα.

Τέλος, στους επιμέρους δείκτες δεν συμπεριελήφθηκαν παρεκκλίνουσες συμπεριφορές με βάση τη σύγχρονη τεχνολογία (π.χ κυβερνο-εκφοβισμός, απειλητικά ή προσβλητικά κείμενα διαμέσου της τεχνολογίας των κινητών τηλεφώνων κτλ) γιατί την περίοδο σχεδιασμού του ερωτηματολογίου έρευνας δεν ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένες οι πρακτικές αυτές στη χώρα μας .

ι) Ο δείκτης της αποκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς των μαθητών/μαθητριών δηλαδή της απόκλισης από την τήρηση των κανόνων του σχολείου (σχολική απόκλιση) ο οποίος περιλαμβάνει τις παρακάτω μεταβλητές-επιμέρους δείκτες :

- απουσία από τα μαθήματα (κοπάνα)

- καθυστέρηση εισόδου στα μαθήματα
- αλλαγή θέσης την ώρα του μαθήματος
- συζήτηση, γέλια, απροσεξία κατά τη διάρκεια του μαθήματος
- χρήση φαγητού / ποτού κατά τη διάρκεια του μαθήματος
- χρήση κινητού τηλεφώνου κατά τη διάρκεια του μαθήματος
- αντιγραφή στις εξετάσεις – διαγωνίσματα
- σκίσιμο ή καταστροφή σημειωμάτων που ενημερώνουν τους γονείς για απουσίες
- διακοπή του λόγου σε συμμαθητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος
- διακοπή του λόγου καθηγητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος
- σκόπιμη αλλοίωση του φύλλου απουσιών (σβήσιμο- σκίσιμο)
- αποχώρηση από το μάθημα χωρίς την άδεια του καθηγητή /καθηγήτριας
- αδιαφορία στις παρατηρήσεις του καθηγητή/καθηγήτριας
- κάπνισμα στους χώρους του σχολείου
- καταστροφή σχολικών βιβλίων (σκίσιμο ,κάψιμο)

ii) Ο δείκτης της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών/μαθητριών μέσα στο χώρο του σχολείου, (ενδοσχολική παραβατικότητα) ο οποίος συγκροτείται από τις παρακάτω μεταβλητές :

- άσκηση σωματικής βίας σε μαθητές/μαθήτριες.
- άσκηση λεκτικής βίας σε μαθητές/μαθήτριες
- άσκηση λεκτικής βίας σε καθηγητές /καθηγήτριες.
- εκφοβισμός – απειλή σε συμμαθητές /τριες και σε άλλους μαθητές /μαθήτριες του σχολείου.
- σεξουαλική παρενόχληση με λόγια, χειρονομίες .
- άσκηση βίας με σκοπό τη σεξουαλική ικανοποίηση.
- πρόκληση φθοράς ή ζημιών σε αντικείμενα ,πράγματα μαθητών/μαθητριών .
- χρήση νόμιμων ουσιών (αλκοόλ).
- χρήση παράνομων ουσιών (ναρκωτικά)
- συμμετοχή σε ομαδική παραβατικότητα.
- υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου.
- καταστροφή επίπλων πραγμάτων του σχολείου (έπιπλα, θρανία κλπ).
- διάθεση –πώληση ναρκωτικών ουσιών (χάπια, χασίς, μαριχουάνα).
- βανδαλισμοί με σκοπό την καταστροφή της σχολικής περιουσίας (έγγραφα, θρανία, καρέκλες κλπ).

- κλοπή πραγμάτων ,αντικειμένων από άλλους μαθητές .
- εκφοβισμός –απειλή στον /στην απουσιολόγο του τμήματος για να μην βάλει απουσία.

iii) Ο δείκτης της εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς (αυτής που εκδηλώνουν οι μαθητές/μαθήτριες στην ιδιωτική τους ζωή) και ο οποίος συντίθεται από τις παρακάτω μεταβλητές :

- κλοπή από εμπορικό κατάστημα / σούπερ μάρκετ /περίπτερο
- άσκηση σωματικής βίας .
- χρήση ναρκωτικών ουσιών (χάπια, χασίς ,μαριχουάνα).
- συμμετοχή σε ομαδική παραβατικότητα.
- εισιτηριοδιαφυγή από τα μέσα μαζικής μεταφοράς .
- λαθροχειρία χρημάτων από μέλη της οικογένειας .
- άσκηση απειλής με σκοπό την πρόκληση σωματικής βίας.
- διάρρηξη σε σπίτι /κατάστημα.
- βανδαλισμός με σκοπό την καταστροφή δημόσιας περιουσίας (κτίριο, λεωφορείο κλπ)

ή ιδιωτικής περιουσίας (σπίτι, αυτοκίνητο, μηχανάκι κλπ).

- λαθροχειρία πραγμάτων, αντικειμένων από ξένο χώρο (σπίτι, ξενοδοχείο κλπ.)
- διάθεση ναρκωτικών ουσιών (χασίς ,χάπια ,μαριχουάνα).
- συμμετοχή σε επεισόδια πριν, κατά ή μετά τη διεξαγωγή αθλητικών συναντήσεων.
- άσκηση βίας με σκοπό τη σεξουαλική ικανοποίηση.
- πρόκληση σε τραυματισμό κάποιου που χρήζει ιατρικής βοήθειας .
- καβγάς κρατώντας κάποιο αντικείμενο.
- οδήγηση χωρίς άδεια ικανότητας .
- πρόκληση τροχαίου ατυχήματος με τραυματισμό.
- κλοπή εξαρτημάτων από όχημα.
- παραβίαση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.
- κλοπή οχήματος για προσωπική ευχαρίστηση (κλοπή χρήσης).

iv) Ο δείκτης θυματοποίησης των μαθητών/μαθητριών ο οποίος περιλαμβάνει τις παρακάτω μεταβλητές :

- Θυματοποίηση στη λεκτική βία,
- τη σωματική βία ,
- την απειλή –εκφοβισμό,
- τη σεξουαλική παρενόχληση ,
- τη σεξουαλική επαφή ,
- στην κλοπή προσωπικών αντικειμένων

- στην καταστροφή προσωπικών αντικειμένων
- στην προσφορά -πώληση ναρκωτικών ουσιών

Ως ανεξάρτητες για τους παραπάνω δείκτες - εξαρτημένες μεταβλητές ορίστηκαν οι παρακάτω:

- Τα ατομικά, δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων.
- Η συμμετοχή των μαθητών/μαθητριών στα πενταμελή & Δεκαπενταμελή Μαθητικά Συμβούλια και η ικανοποιητική λειτουργία των Γενικών τους Συνελεύσεων .
- Η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών/μαθητριών
- Η ικανοποίηση από τη γενική κατάσταση του κτιρίου , την αίθουσα διδασκαλίας ,τον εξωτερικό χώρο και την καθαριότητα του σχολείου.
- Η γνώση, σαφήνεια, και τήρηση των σχολικών κανόνων και τιμωριών. Η πειθαρχία και η ισότιμη εφαρμογή των κανόνων από τους καθηγητές και προς τους μαθητές.
- Η ενημέρωση από τη διεύθυνση του σχολείου και τους καθηγητές των σχολικών κανόνων, των ποινών, της οργάνωσης-λειτουργίας των Μαθητικών Κοινοτήτων, της συμμετοχής στη σχολική ζωή.
- Η ανταπόκριση της Διεύθυνσης του σχολείου στα αιτήματα-προτάσεις του Δεκαπενταμελούς.
- Η κούραση από το καθημερινό πρόγραμμα, το ενδιαφέρον για τα μαθήματα, ο βαθμός δυσκολίας στην ύλη των μαθημάτων.
- Η σημασία που αποδίδουν στο ρόλο του σχολείου (γνώσεις που αποκομίζουν από το σχολείο για τα προβλήματα της καθημερινής ζωής, κοινωνικοποίηση, δικαιοσύνη, ελευθερία έκφρασης)
- Η διδακτική διαδικασία (συμμετοχή στο μάθημα με ερωτήσεις –απορίες, ανία-πλήξη στο μάθημα ή δημιουργικότητα-ενδιαφέρον, η έκφραση παραπόνων σχετικά με το μάθημα, η χρήση οπτικοακουστικών μέσων από τον διδάσκοντα /τη διδάσκουσα, η εργασία σε ομάδες)
- Η αμερόληπτη αξιολόγηση.(αυτή που λαμβάνει υπόψη μόνο μαθησιακά χαρακτηριστικά).
- Η πίστη των καθηγητών στις ικανότητες των μαθητών/τριών και η συχνή ενθάρρυνση-εμπύχωσή τους.
- Η συμπεριφορά των καθηγητών (φιλική, ευδιάθετη, ισότιμη, χωρίς διακρίσεις, καταγωγής,φυλής, εθνότητας κτλ απέναντι στους μαθητές δηλαδή αντιρατσιστική, και προστατευτική για μαθητές/τριες που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας ,εμπαιγμού από άλλους μαθητές).

- Οι σχέσεις (φιλικές, αδιάφορες, συγκρουσιακές) με τους συμμαθητές, άλλους μαθητές, αλλοδαπούς, μέλη Δεκαπενταμελούς.

- Η συμμετοχή σε εξωδιδασκτικές δραστηριότητες (εκπαιδευτικές επισκέψεις κλπ) και ομαδικές δραστηριότητες (αγωγή υγείας , ομάδα περιβάλλοντος κλπ)

- Η άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (Αστυνομία, Δικαστήρια) και του ανεπίσημου, από το σχολείο (η άσκηση πειθαρχικού ελέγχου, όπως η επίπληξη, αποβολή κλπ) και από τους γονείς (τιμωρίες ,όπως η στέρηση εξόδου, χρημάτων, λεκτικής ή σωματικής βίας και ο γονεϊκός έλεγχος δηλαδή η άδεια για εξόδους, συναντήσεις κτλ).

- Ο βαθμός ενδιαφέροντος των γονέων σε ότι αφορά το σχολείο (βοήθεια στα μαθήματα, πίεση για καλύτερη βαθμολογία,επίσκεψη στο σχολείο) και τις διαπροσωπικές σχέσεις (συζήτηση για τα προσωπικά θέματα, προσφορά υλικών και άυλων αγαθών π.χ αγάπη ,φροντίδα, ενδιαφέρον κλπ).

- Οι στάσεις των γονέων για τις σπουδές μετά το Γυμνάσιο/Λύκειο.

- Η σχολική επίδοση και σχολική αποτυχία (βαθμός απολυτηρίου, επανεξέταση, επανάληψη τάξης).

Επίσης,θα συσχετισθούν οι δείκτες σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας (ενδοσχολικής –εξωσχολικής) μεταξύ τους. Τέλος, ο δείκτης θυματοποίησης θα συσχετισθεί με τους ανωτέρω τρεις δείκτες.

Ειδικότερα, οι παραπάνω διαμορφούμενοι δείκτες στο ερωτηματολόγιο της έρευνας παρουσιάζονται ως εξής:

➤ **Σχολική παρέκκλιση**

1) Η ερώτηση 20 του ερωτηματολογίου έρευνας εμπεριέχει δεκαπέντε (15) παρεκκλίνουσες συμπεριφορές μαθητών από τους σχολικούς κανόνες, και ζητάει από τους μαθητές/τις μαθήτριες να απαντήσουν πόσο συχνά έχουν οι ίδιοι/ίδιες προβεί σε αυτές τις συμπεριφορές :

- Απουσιάζεις από το σχολείο χωρίς να το γνωρίζουν οι γονείς σου (κοπάννα)
- Καθυστερείς να μπεις στην τάξη (1^η ώρα μαθήματος, μετά τα διαλείμματα)
- Μιλάς, χαζεύεις, γελάς κλπ με τους διπλανούς σου στη διάρκεια του μαθήματος
- Τρως ή πίνεις στη διάρκεια του μαθήματος
- Αλλάζεις θέση στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς την άδεια του καθηγητή/τριας
- Διακόπτεις τους συμμαθητές σου όταν μιλάνε
- Διακόπτεις τον καθηγητή/ την καθηγήτρια
- Δεν λαμβάνει υπόψη τις παρατηρήσεις του καθηγητή/ της καθηγήτριας
- Αντιγράφεις στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα (τεστ)

- Παραποιείς τις απουσίες σου στο απουσιολόγιο (τις σβήνεις ή σκίζεις το φύλλο)
- Χρησιμοποιείς το κινητό την ώρα του μαθήματος
- Φεύγεις από την τάξη την ώρα του μαθήματος χωρίς να ζητήσεις την άδεια του καθηγητή/ της καθηγήτριας
- Καπνίζεις σε χώρους του σχολείου
- Κρύβεις ή καταστρέφεις τα σημειώματα του σχολείου προς τους γονείς σου όταν δεν σε συμφέρει

- Καταστρέφεις (σκίζεις ή καις) σχολικά βιβλία

➤ **Ενδοσχολική παραβατικότητα**

2) Η ερώτηση 20 του ερωτηματολογίου έρευνας επίσης, εμπεριέχει δεκαέξι (16) περιπτώσεις ενδοσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς και ζητάει από τους μαθητές/τις μαθήτριες να απαντήσουν πόσο συχνά έχουν οι ίδιοι/ίδιες έχουν προβεί σε αυτές τις συμπεριφορές :

- Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών στο σχολείο
- Έχεις προσφέρει ή προσπαθήσει να πουλήσεις ναρκωτικά (χασίσ – μαριχουάνα , χάπια κλπ) στο χώρο του σχολείου
- Κάνεις χρήση αλκοόλ στο χώρο του σχολείου
- Γράφεις υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου
- Καταστρέφεις πράγματα/ έπιπλα του σχολείου(θρανία, τοίχοι , παράθυρα κλπ)
- Προκαλείς φθορές /ζημιές σε πράγματα / αντικείμενα μαθητή/ τριας στο σχολείο
- Κτυπάς (κλωτσιές μπουινές–σπρωξιές) μαθητή/ τρια στο σχολείο
- Παίρνεις μέρος μαζί με μαθητές του σχολείου σου σε συμπλοκές (συγκρούσεις) με ομάδες μαθητών άλλων σχολείων
- Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) μαθητή /τρια στο σχολείο
- Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) καθηγητή/ τρια
- Απειλείς , εκφοβίζεις συμμαθητές ,μαθητή /τρια στο σχολείο
- Απειλείς / εκφοβίζεις τον/ την απουσιολόγο για να μην πάρεις απουσία
- Παίρνεις από μαθητή / τρια του σχολείου πράγματα που δεν σου ανήκουν (βιβλία, χρήματα, κινητά κλπ).
- Ενοχλείς σεξουαλικά με λόγια /χειρονομίες μαθητή / τρια στο χώρο του σχολείου
- Έχεις υποχρεώσει με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική συνέντευξη – επαφή στο χώρο του σχολείου
- Έχεις βάλει φωτιά με σκοπό την καταστροφή σχολικής περιουσίας (έγγραφα του σχολείου, θρανία , καρέκλες κλπ)

➤ Εξωσχολική παραβατικότητα

3) Η ερώτηση 23 του ερωτηματολογίου έρευνας εμπεριέχει δεκαέξι (16) ερωτήσεις εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς. Ζητάει από τους μαθητές/τις μαθήτριες να απαντήσουν πόσο συχνά έχουν οι ίδιοι/ίδιες προβεί σε αυτές τις συμπεριφορές όταν δεν βρίσκονται στο σχολείο, αλλά στην ιδιωτική τους ζωή. Επίσης, η ερώτηση 24 του ερωτηματολογίου έρευνας ανιχνεύει με πέντε (5) υποερωτήματα τις περιπτώσεις μαθητών/τριών που έχουν εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά αναφορικά με την οδική συμπεριφορά και την κλοπή χρήσης.

- Χρησιμοποιείς κάποιο μεταφορικό μέσο (λεωφορείο, τρένο κλπ) σκόπιμα χωρίς εισιτήριο;
- Έχεις πάρει κάτι από σούπερ- μάρκετ ή περίπτερο ή εμπορικό κατάστημα χωρίς να πληρώσεις ;
- Έχεις κτυπήσει (με κλωτσιά, γροθιά ,χαστούκι) κάποιον /α ;
- Έχεις σπάσει τζάμια ή βιτρίνα μαγαζιού ή φανάρι αυτοκινήτου με κλωτσιά, πέτρα ή άλλο αντικείμενο ;
- Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών π.χ. χασίς / μαριχουάνα, χάπια κλπ ;
- Έχεις πάρει χρήματα από το πορτοφόλι κάποιου δικού σου προσώπου (πατέρα, μητέρα, αδελφός ,θείος κλπ) χωρίς να το γνωρίζεις;
- Έχεις πάρει μέρος μαζί με άλλα άτομα σε ομάδα που προέβαινε σε πράξεις βίας, εκφοβισμού, επιθετικότητας, κλοπής κλπ στη γειτονιά /συνοικία της περιοχής σου ή άλλων περιοχών;
- Έχεις καυγαδίσει κρατώντας, πέτρα, μαχαίρι, αεροβόλο ή κάποιο παρόμοιο αντικείμενο;
- Έχεις απειλήσει κάποιον /α ότι θα τον/ την κτυπήσεις;
- Μετά από επίσκεψη σε κάποιο χώρο (ξένο σπίτι, ξενοδοχείο κλπ.) πήρες κάτι που σου άρεσε, φεύγοντας ;
- Συμμετέχεις ως οπαδός /φίλαθλος σε συγκρούσεις με άλλους πριν ,στη διάρκεια ή μετά τη διεξαγωγή αθλητικών συναντήσεων ; (π.χ. ποδοσφαίρου κλπ);
- Έχεις υποχρεώσει με τη βία κάποιο άλλο πρόσωπο σε σεξουαλική συνένευση (επαφή);
- Έχεις μπει σε κάποιο κλειστό κατάστημα ή σπίτι με σκοπό να πάρεις κάτι;
- Έχει συμβεί να προσφέρεις ή να προσπαθήσεις να πουλήσεις ναρκωτικά χασίς – μαριχουάνα, χάπια κλπ;
- Έχει συμβεί να βάλεις φωτιά με σκοπό την καταστροφή δημόσιας περιουσίας (π.χ. δημόσιο κτίριο, λεωφορείο, τρένο κλπ.) ή προσωπικής περιουσίας (π.χ. σπίτι , αυτοκίνητο , μηχανάκι κάποιου, κλπ.) ;
- Έχει συμβεί να τραυματίσεις κάποιον /α και να χρειασθεί ιατρική περίθαλψη ;

- Οδήγησες κάποιο τροχοφόρο όχημα χωρίς άδεια οδήγησης;
- Τραυματίσες κάποιον/α οδηγώντας;
- Πήρες κάποιο εξάρτημα από μηχανάκι, αυτοκίνητο κτλ που δεν σου ανήκει;
- Δεν τήρησες τους κανόνες του Κ.Ο.Κ.;
- Πήρες κάποιο αυτοκίνητο ,μηχανή κτλ από ιδιοκτήτη χωρίς αυτός να το ξέρει για βόλτα;

➤ **Θυματοποίηση**

4) Η ερώτηση 21 του ερωτηματολογίου έρευνας εμπεριέχει 8 ερωτήσεις για περιπτώσεις θυματοποίησης που μπορεί να έχουν υποστεί οι μαθητές /μαθήτριες από μαθητές/τριες του σχολείου , καθηγητές/τριες του σχολείου και εξωσχολικούς και τους ζητάει να συμπληρώσουν πόσο συχνά έχει συμβεί στους ίδιους και από ποιους καθώς και να συμπληρώσουν αν τους έχει συμβεί κάτι άλλο και από ποιόν :

- Να σε βρίσουν χυδαία (απρεπή λόγια, απρεπείς φράσεις κλπ)
- Να σε απειλήσουν-εκφοβίσουν (πρόκληση τρόμου–ανησυχίας)
- Να σου ασκήσουν σωματική βία (κλωτσιά, μπουνιά, σπρώξιμο κλπ)
- Να σε ενοχλήσουν σεξουαλικά (με αισχρόλογα ,ανήθικες προτάσεις, χειρονομίες)
- Να χρησιμοποιήσουν βία για σεξουαλική επαφή-συνεύρεση μαζί σου
- Να σου κλέψουν προσωπικά σου αντικείμενα (χρήματα, πράγματα κλπ)
- Να σου καταστρέψουν προσωπικά σου αντικείμενα (πχ ρούχα, κινητό)
- Να σου προσφέρουν ναρκωτικά (χασίς, μαριχουάνα, χάπια κλπ)

III) Ερευνητικές υποθέσεις

Βασιζόμενοι στις θεωρητικές μας υποθέσεις και στους εμπειρικούς δίκτες, όπως αναλύθηκαν ανωτέρω, οι ερευνητικές μας υποθέσεις διαμορφώνονται ως ακολούθως:

1)Στη βάση της πρώτης θεωρητικής μας υπόθεσης για τη σχέση σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας (ενδο-εξωσχολική) με τη δομή και λειτουργία του σχολικού πλαισίου η ερευνητική μας υπόθεση διατυπώνεται ως εξής :Μαθητές/τριες που απαντούν **καταφατικά** στα παρακάτω :ότι το καθημερινό πρόγραμμα του σχολείου τους κουράζει, ότι στο μάθημα υπάρχει ανία και πλήξη, τα μαθήματα δεν τους ενδιαφέρουν ,δεν τους αρέσουν, ότι το σχολείο δεν τους μαθαίνει την ελεύθερη έκφραση, το να υποστηρίζουν το δίκαιο κτλ ότι δεν ενημερώνονται για τους σχολικούς κανόνες , ότι αυτοί δεν τους είναι γνωστοί και σαφείς, δεν εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές, το ίδιο από όλους τους εκπαιδευτικούς, δεν έχουν καλές σχέσεις με τους συμμαθητές τους/ με μαθητές του σχολείου,με μέλη μαθητικών κοινοτήτων, ότι η αξιολόγησή τους δεν είναι αντικειμενική, οι καθηγητές δεν έχουν ρόλο εμπνευστικό-ενθαρρυντικό και ότι οι καθηγητές τους λειτουργούν με διακρίσεις δηλαδή φέρονται αλλιώς σε «καλούς» μαθητές σε

σχέση με τους «κακούς» μαθητές, διαφορετικά στους μαθητές ανάλογα με την καταγωγή, το θρήσκευμα τους κτλ **είναι πολύ πιθανόν συχνά** να κάνουν σκασιαρχείο, κάνουν φασαρία στο μάθημα, διακόπτουν τους συμμαθητές/καθηγητές τους, αντιγράφουν στις εξετάσεις χρησιμοποιούν το κινητό την ώρα του μαθήματος, καπνίζουν στους χώρους του σχολείου, σκίζουν βιβλία κτλ και επίσης **είναι πολύ πιθανόν συχνά να προβαίνουν στις παρακάτω πράξεις στο σχολείο** όπως, να βρίζουν, να απειλούν, να κλέβουν, να κτυπούν, να βάζουν φωτιά, να προκαλούν ζημιές, να καταστρέφουν πράγματα, να κάνουν χρήση αλκοόλ, ναρκωτικών, να παρενοχλούν σεξουαλικά μαθητές **και να προβαίνουν στις παρακάτω πράξεις εκτός του σχολείου** : να κλέβουν, να κτυπούν, να καυγαδίζουν, να απειλούν, να είναι λαθρεπιβάτες, να κάνουν χρήση ή πώληση ναρκωτικών, να ασκούν βία για σεξουαλική ικανοποίηση, να οδηγούν χωρίς άδεια, να παραβιάζουν τα οδικά σήματα κτλ.

2) Με βάση τη δεύτερη θεωρητική μας υπόθεση για τη σχέση της σχολικής παρέκκλισης και της παραβατικής συμπεριφοράς (ενδο-εξωσχολική) και τη σχολική επίδοση και αποτυχία διαμορφώνεται η αντίστοιχη ερευνητική μας υπόθεση ως εξής:

Μαθητές που συχνά κάνουν σκασιαρχείο, κάνουν φασαρία στο μάθημα, διακόπτουν τους συμμαθητές/καθηγητές τους, αντιγράφουν στις εξετάσεις χρησιμοποιούν το κινητό την ώρα του μαθήματος, καπνίζουν στους χώρους του σχολείου, σκίζουν βιβλία κτλ **και μαθητές/τριες οι οποίοι συχνά μέσα και έξω από το σχολείο** κλέβουν, βρίζουν, χτυπούν, απειλούν, εκφοβίζουν τους συμμαθητές τους/άλλους μαθητές, ασκούν σεξουαλική παρενόχληση και βία, συμμετέχουν ομαδικά σε βία με μαθητές άλλων σχολείων, σε βία-επιθετικότητα σε αθλητικές συναντήσεις, οδηγούν χωρίς δίπλωμα, καταστρέφουν δημόσια περιουσία, κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών κτλ **είναι πολύ πιθανόν να έχουν χαμηλή σχολική επίδοση - δηλαδή βαθμό απολυτηρίου προηγούμενης τάξης με μέτριο βαθμό από 9,5 έως 13 κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και να έχουν μείνει μετεξεταστέοι ή /και να έχουν επαναλάβει την ίδια τάξη.**

3) Σε συνάρτηση με την τρίτη θεωρητική μας πρόταση ανάμεσα στη σχέση σχολικής παρέκκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς η αντίστοιχη ερευνητική μας διαμορφώνεται ως εξής: **Μαθητές που συχνά** κάνουν σκασιαρχείο, κάνουν φασαρία στο μάθημα, διακόπτουν τους συμμαθητές/καθηγητές τους, αντιγράφουν στις εξετάσεις χρησιμοποιούν το κινητό την ώρα του μαθήματος, καπνίζουν στους χώρους του σχολείου, σκίζουν βιβλία κτλ **είναι πολύ πιθανόν συχνά να προβαίνουν στις παρακάτω πράξεις στο σχολείο** όπως, να βρίζουν, να απειλούν, να κλέβουν, να κτυπούν, να βάζουν φωτιά, να προκαλούν ζημιές, να καταστρέφουν πράγματα, να κάνουν χρήση αλκοόλ, ναρκωτικών, να παρενοχλούν σεξουαλικά μαθητές **και να προβαίνουν στις παρακάτω πράξεις εκτός του σχολείου** : να κλέβουν, να κτυπούν, να καυγαδίζουν, να απειλούν,

να είναι λαθρεπιβάτες, να κάνουν χρήση ή πώληση ναρκωτικών ,να ασκούν βία για σεξουαλική ικανοποίηση, να οδηγούν χωρίς άδεια, να παραβιάζουν τ κτλ.

4)Σε συνάρτηση με τη τέταρτη θεωρητική πρόταση :*Μαθητές/τριες που συμβαίνει συχνά να προβαίνουν στις παρακάτω πράξεις στο σχολείο* όπως, να βρίζουν,να απειλούν,να κλέβουν, να κτυπούν,να βάζουν φωτιά, να προκαλούν ζημιές, να καταστρέφουν πράγματα, να κάνουν χρήση αλκοόλ, ναρκωτικών, να παρενοχλούν σεξουαλικά μαθητές **και προβαίνουν στις παρακάτω πράξεις εκτός του σχολείου** : να κλέβουν ,να κτυπούν, να καυγαδίζουν, να απειλούν, να είναι λαθρεπιβάτες, να κάνουν χρήση ή πώληση ναρκωτικών,να ασκούν βία για σεξουαλική ικανοποίηση, να οδηγούν χωρίς άδεια, να παραβιάζουν κτλ **είναι πολύ πιθανόν και οι ίδιοι να βρίζονται,υφίστανται σωματική βία, να τους κλέβουν,απειλούνται,παρενοχλούνται σεξουαλικά, να τους «προσφέρονται» ναρκωτικές ουσίες, να τους καταστρέφονται προσωπικά αντικείμενα από άλλους μαθητές/τριες, εξωσχολικούς και καθηγητές.**

5) Σε συνάρτηση με την πέμπτη θεωρητική μας πρόταση διαμορφώνεται η παρακάτω ερευνητική μας υπόθεση: **Μαθητές που συχνά** κάνουν σκασιαρχείο,κάνουν φασαρία στο μάθημα, διακόπτουν τους συμμαθητές/καθηγητές τους, αντιγράφουν στις εξετάσεις χρησιμοποιούν το κινητό την ώρα του μαθήματος, καπνίζουν στους χώρους του σχολείου, σκίζουν βιβλία κτλ **και μαθητές/τριες οι οποίοι συχνά μέσα και έξω από το σχολείο** κλέβουν, βρίζουν, χτυπούν,απειλούν, εκφοβίζουν τους συμμαθητές τους/άλλους μαθητές ,ασκούν σεξουαλική παρενόχληση και βία,συμμετέχουν ομαδικά σε βία με μαθητές άλλων σχολείων,σε βία-επιθετικότητα σε αθλητικές συναντήσεις, οδηγούν χωρίς δίπλωμα, καταστρέφουν δημόσια περιουσία, κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών κτλ **είναι οι μαθητές/τριες που απαντούν ότι έχουν αντιμετωπίσει την παρατήρηση της αστυνομίας και έχει ασχοληθεί μαζί τους η δικαιοσύνη, επιπλέον έχουν υποστεί πιο συχνά παρατήρηση/επίπληξη, ωριαία αποβολή, αποβολή 1- 5 ημέρες από το σχολείο και επιπλέον είναι οι μαθητές/τριες που απαντούν ότι οι γονείς τους έχουν τον ελλιπή έλεγχο τους** δηλαδή παίρνουν πρωτοβουλίες για διάφορα θέματα (συναντήσεις με φίλους, έξοδος το βράδυ, διακοπές με φίλους κτλ) χωρίς να παίρνουν την άδεια από τους γονείς τους,**οι μαθητές /τριες που απαντούν** ότι οι γονείς τους εξαιτίας της συμπεριφοράς τους, τους στερούν την έξοδο, το χαρτζιλίκι, τους κτυπούν ,τους μιλούν άσχημα.

6) Η τελευταία θεωρητική μας πρόταση διαμορφώνεται ως ακολούθως: **Μαθητές που συχνά** κάνουν σκασιαρχείο,κάνουν φασαρία στο μάθημα, διακόπτουν τους συμμαθητές/καθηγητές τους, αντιγράφουν στις εξετάσεις χρησιμοποιούν το κινητό την ώρα του μαθήματος, καπνίζουν στους χώρους του σχολείου, σκίζουν βιβλία κτλ **και μαθητές/τριες οι οποίοι συχνά μέσα και έξω από το σχολείο** κλέβουν, βρίζουν, χτυπούν,απειλούν, εκφοβίζουν τους συμμαθητές τους/άλλους μαθητές ,ασκούν σεξουαλική παρενόχληση και βία,συμμετέχουν ομαδικά σε βία με μαθητές άλλων

σχολείων,σε βία-επιθετικότητα σε αθλητικές συναντήσεις, οδηγούν χωρίς δίπλωμα, καταστρέφουν δημόσια περιουσία, κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών κτλ **είναι πολύ πιθανόν να αφορούν μαθητές/τριες που απαντούν ότι δεν έχουν την αγάπη, φροντίδα, το ενδιαφέρον, τα υλικά αγαθά, την προσωπική επικοινωνία, αλλά και τη βοήθεια από τους γονείς στα μαθήματα,την πίεση τους για καλή σχολική επίδοση,την ενημέρωσή τους από το σχολείο.**

IV) Μεθοδολογία της έρευνας

α) Ως προς την επιλογή του σχεδίου έρευνας /μεθόδου εργασίας⁵⁶⁶ χρησιμοποιήθηκε ως συγκεκριμένη μέθοδος έρευνας, η δειγματοληπτική έρευνα⁵⁶⁷.

Η δειγματοληπτική έρευνα γενικά αποσκοπεί στην αξιοπιστία των δεδομένων της έρευνας με τη διαμόρφωση ενός τυχαίου και αντιπροσωπευτικού δείγματος του πληθυσμού της έρευνας⁵⁶⁸.

Σε ότι αφορά τη δειγματοληψία της έρευνας, αυτή πραγματοποιήθηκε με βάση το πλήθος των σχολείων ανά Δημοτικό Διαμέρισμα (πίνακας 8) και σε ποσοστό 30% του συνολικού αριθμού των σχολείων της κάθε βαθμίδας που λειτουργούν στο σύνολο και των επτά Δημοτικών Διαμερισμάτων⁵⁶⁹. Όπως φαίνεται στον σχετικό πίνακα στο κάθε Δημοτικό Διαμέρισμα δεν λειτουργεί ο ίδιος αριθμός σχολείων (π.χ. το 3^ο Δημ. Διαμέρισμα έχει 5

⁵⁶⁶ Λαμπροπούλου Ε, ό. π, βλ επίσης Θεοφανίδης Σ., Η Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας, Αναθεωρημένες σημειώσεις, Αθήνα, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, 1987, σελ 78 ,επίσης βλ Ιωάννα-Λαμπίρη Δημάκη, *Η Κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της, Αθήνα- Κομοτηνή, Σάκκουλα, 1990, σσ 25-45.*

⁵⁶⁷ Βλ σχετικά Τσίγκανου Ι ,ό. π ,επίσης Κυριαζή Ν, ό. π, σσ 99-147,επίσης Φίλιας Β, ό. π ,σελ58,επίσης Ζαφειρόπουλος Κ, ό. π ,σσ125-138, επίσης Cohen L, Manion L, Morrison K, ό. π, σσ 149-174, επίσης Javeau C.,ό. π, σσ 67-92

⁵⁶⁸ Τυχαιότητα του δείγματος σημαίνει ότι κάθε μονάδα του πληθυσμού της έρευνας δηλαδή στην περίπτωση μας του μαθητικού πληθυσμού και κάθε πιθανός συνδυασμός μονάδων έχει τις ίδιες πιθανότητες να επιλεγεί στο δείγμα, ενώ αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος σημαίνει ότι το πλήθος του αριθμού των μελών του δείγματος της έρευνας πρέπει να είναι ανάλογο του αριθμού των περιπτώσεων από τις οποίες αποτελείται ο συνολικός πληθυσμός της έρευνας. Αυτό σημαίνει ότι με βάση το συνολικό πληθυσμό της έρευνας πρέπει να καταρτισθεί τέτοιο πλήθος του δείγματος ,ώστε να ελαχιστοποιούνται τα περιθώρια λάθους στις μετρήσεις της έρευνας (επίπεδα εμπιστοσύνης για ανεκτό σφάλμα). Εφόσον τηρούνται οι δυο αυτές προϋποθέσεις είναι δυνατή η γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας από το δείγμα στον συνολικό πληθυσμό ,βλ σχετικά Θεοφιλίδης Χ., *Η συγγραφή επιστημονικής εργασίας, Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα ,Δαρδανός Γ, 2002.σσ101-102, βλ Verma k, Gajendra, Mallick K.,ό. π, σσ.314-316 ,επίσης Φίλιας Β. (γενική εποπτεία), ό. π, σελ356.

⁵⁶⁹ Το 1^ο **Δημοτικό Διαμέρισμα** βρίσκεται στο κέντρο της πόλης των Αθηνών και περιλαμβάνει τις περιοχές του κέντρου της Αθήνας , πλ .Ομονοίας ,Μοναστηράκι, Εξάρχεια ,Μουσείο, Κολωνάκι ,Ιλίσια , Λυκαβηττό, Πλάκα,, Βεϊκου, Γαργαρέτα Κουκάκι, Μακρυγιάννη και Φιλοπάππου. Συνορεύει με όλα τα Διαμερίσματα ,εκτός του 5^{ου}. Διαμερίσματος

Το 2^ο **Δημοτικό Διαμέρισμα** γεωγραφικά βρίσκεται Νοτιανατολικά της Αθήνας και περιλαμβάνει τις περιοχές Ζάππειο, Ν. Κόσμος, Δουργούτι, Κυνοσάργους , Παγκράτι ,Αγ. Ιωάννης , Προφήτης Ηλίας , Γούβα

Το 3^ο **Δημοτικό Διαμέρισμα** γεωγραφικά βρίσκεται Νοτιοδυτικά της Αθήνας και περιλαμβάνει τις περιοχές Κεραμεικός, Γκαζοχώρι ,Θησείο, Ρούφ, Βοτανικό ,Ανω Πετράλωνα. & Κάτω Πετράλωνα ,Χαμοστέρνα

Το 4^ο **Δημοτικό Διαμέρισμα** βρίσκεται Δυτικά της Αθήνας και διοικητικά περιλαμβάνει τις περιοχές Ακ. Πλάτωνα, Κολοκυνθού, Κολωνός, Σεπόλια, Θυμαράκια , Κ. Πατήσια(μέρος), Τρεις Γέφυρες

Το 5^ο **Δημοτικό Διαμέρισμα** βρίσκεται στα Βόρεια της Αθήνας και περιλαμβάνει τις περιοχές Κ Πατήσια ,Κολιάτσου, Α. Πατήσια, Αλυσίδα, Προμπονά, Ριζούπολη.

Το 6^ο **Δημοτικό Διαμέρισμα** βρίσκεται στο Κέντρο της Αθήνας ,σε συνέχεια με το 1^ο και περιλαμβάνει τις συνοικίες Αγγελοπούλου , Πλ. Αμερικής, ,Αττικής ,Πολυγώνου Άνω Κυψέλης,, Νέας Κυψέλης,

Το 7^ο **Δημοτικό Διαμέρισμα** τοποθετείται Κεντρικά και Ανατολικά της Αθήνας και σε αυτό ανήκουν οι συνοικίες Αρεώς ,Ευελπίδων, Αβέρωφ, Κουντουριώτικα, Γκύζη, Αμπελόκηποι ,Γηροκομείο ,Ερυθρός Σταυρός, Νέα Φιλοθέη, Ελληνορώσων, Γουδί.

Γυμνάσια, ενώ το 6^ο Δημ. Διαμέρισμα 10 Γυμνάσια) .Επομένως η επιλογή των σχολείων του δείγματος της έρευνας βασίζεται σε απλή τυχαία δειγματοληψία σταθμισμένη όμως ως προς το πλήθος των σχολείων σε κάθε Δημοτικό Διαμέρισμα, επομένως η αντιπροσώπευση των σχολείων δεν θα είναι η ίδια για κάθε Δημοτικό Διαμέρισμα .Από τη διαδικασία επιλογής του δείγματος, όπως διαπιστώνεται και από τον πίνακα κατανομής των σχολείων στα επτά Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου Αθηνών, το πλήθος των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ) είναι πολύ μικρό, για το λόγο αυτό αποφασίσθηκε να παρακαμφθεί το δειγματοληπτικό σχέδιο και να προσχωρήσουμε σε «σάρωση» του πληθυσμού των ΕΠΑ. Λ. Η διόρθωση αυτή κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να υπάρξει καλύτερη αντιπροσώπευση του μαθητικού πληθυσμού των Επαγγελματικών Λυκείων, δεδομένου του μικρού πληθυσμού τους στο σύνολο του δείγματος της έρευνας και του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η μελέτη τους στο ερευνώμενο θέμα .

Με βάση το δειγματοληπτικό σχέδιο, όπως φαίνεται παρακάτω (πίνακας 9), από τα 110 σχολεία στα επτά Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου Αθηνών ,επιλέγηκαν για να αποτελέσουν το δείγμα της έρευνας 38 σχολεία από το σύνολο των 110,ειδικότερα κληρώθηκαν **18 Γυμνάσια** από τα 57, **13 Λύκεια** από τα 46, και όλα τα **Επαγγελματικά Λύκεια** δηλαδή **7 τον αριθμό⁵⁷⁰**.

ΠΛΗΘΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΝΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ									
Ημερήσια Σχολεία	ΔΗΜ. ΔΙΑΜ	1 ^ο Δ.Δ	2 ^ο Δ.Δ	3 ^ο Δ.Δ	4 ^ο Δ.Δ	5 ^ο Δ.Δ	6 ^ο Δ.Δ	7 ^ο Δ.Δ	ΣΥΝΟΛ Ο ΣΧΟΛΕ ΙΩΝ
ΓΥΜΝΑΣΙΑ		7	9	5	10	9	10	7	57
ΛΥΚΕΙΑ		7	7	4	6	8	8	6	46
ΕΠΑ. Λ (Γρ Τ.Ε.Ε.)		1	1	1	2	1	0	1	7
		15	17	10	18	18	18	14	110

Πίνακας 8 Γυμνάσια – Λύκεια και ΕΠΑ.Λ στα επτά (7) Διαμερίσματα του Δήμου Αθηναίων κατά το σχολικό έτος 2007-2008

⁵⁷⁰ Βλ στο παράρτημα II τα σχολεία που κληρώθηκαν στο δείγμα της έρευνας .Από τα Γυμνάσια που αρχικά κληρώθηκαν στο ερευνητικό δείγμα, το 45^ο Γυμνάσιο (1^ο Δημοτικό Διαμέρισμα, Εξάρχεια) και το 37^ο Γυμνάσιο (2^ο Δημοτικό Διαμέρισμα, Παγκράτι) δήλωσαν αδυναμία συμμετοχής στην έρευνα για δικούς τους λόγους και επομένως κληρώθηκαν και αντικαταστάθηκαν αντί αυτών το 5^ο Γυμνάσιο (Εξάρχεια) και το 6^ο Γυμνάσιο (Παγκράτι) αντίστοιχα. Επίσης, από τα Λύκεια τα οποία κληρώθηκαν αρχικά, το 14^ο Λύκειο (1^ο Δημ. Διαμέρισμα, περιοχή Κουκάκι) δήλωσε αδυναμία συμμετοχής στην έρευνα και αντικαταστάθηκε με κλήρωση από το 5^ο Λύκειο (Εξάρχεια)

ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ									
Ημερήσια Σχολεία	ΔΗΜ. ΔΙΑΜ	1ο Δ.Δ	2 ^ο Δ.Δ	3ο Δ.Δ	4ο Δ.Δ	5ο Δ.Δ	6ο Δ.Δ	7ο Δ.Δ	ΣΥΝΟΛΟ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΓΥΜΝΑΣΙΑ		2	3	2	3	3	3	2	18
ΛΥΚΕΙΑ		2	2	1	2	2	2	2	13
ΕΠΑ. Λ (Γρ Τ.Ε.Ε.)		1	1	1	2	1	0	1	7
ΣΥΝΟΛΟ		5	6	4	7	6	5	5	38

Πίνακας 9 Δειγματοληπτικό σχέδιο έρευνας

Για τη συγκρότηση του ερευνητικού μας δείγματος αναζητήθηκε από τα Γραφεία των Διευθύνσεων Εκπαίδευσης Αθήνας καθώς και από την αρμόδια υπηρεσία του Δήμου Αθηνών για τη συντήρηση και υλικοτεχνική υποδομή των σχολικών κτιρίων κατάλογος όλων των Δημοσίων ημερήσιων σχολείων⁵⁷¹ που εδρεύουν και στα επτά (7) Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου της Αθήνας. Στην επιλογή του δειγματοληπτικού σχεδίου έρευνας δεν συμπεριελήφθησαν ειδικές κατηγορίες σχολείων όπως Διαπολιτισμικά, Πειραματικά, Μουσικά, Αθλητικά, εσπερινά καθώς και τα ιδιωτικά σχολεία γιατί εμφανίζουν συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και χαρακτηριστικά, λόγω της σύνθεσης του πληθυσμού τους, και θα επηρέαζαν αρνητικά την αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος μας.

Τον πληθυσμό του δείγματος αποτέλεσε αυστηρά προσδιορισμένο, τυχαίο αντιπροσωπευτικό και στρωματοποιημένο⁵⁷² δείγμα μαθητών που κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2007-2008 ήταν εγγεγραμμένοι στη Γ' τάξη του Γυμνασίου και στη Β' Τάξη των Γενικών Λυκείων (ΓΕ.Λ) και των Επαγγελματικών (ΕΠ.Α.Λ) Λυκείων⁵⁷³ των δημοσίων σχολείων της Αθήνας. Το κριτήριο για την επιλογή των συγκεκριμένων τάξεων στηρίχθηκε στη λογική της ικανοποίησης των αναγκών του στόχου της έρευνας (καλύτερη δυνατή ανταπόκριση του δείγματος της έρευνας) αλλά και της συγκρισιμότητας με άλλες σχετικές έρευνες που επέλεξαν το ίδια ηλικιακά χαρακτηριστικά του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος της

⁵⁷¹ Βλ στο παράρτημα ΙΙ τον κατάλογο των δημόσιων σχολείων στα επτά (7) Δημοτικά Διαμερίσματα του Δήμου Αθηνών τη σχολική περίοδο 2007-08.

⁵⁷² Βλ σχετικά Φίλιας Β.(γενική εποπτεία), ό. π, σελ 387- 401, Βλ Ζαφειρόπουλος Κ., ό. π ,σελ133, επίσης Λελάκης Χ. Γ., “Εκπαιδευτική έρευνα” Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β , 1993,σ 121.

⁵⁷³ Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση . Υ.Α. 81646/Δ4/10-08-06 ΥΠΕΠΘ τα Δημόσια Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε) μετατράπηκαν σε Επαγγελματικά Λύκεια .Με τον Νόμο 3475 (ΦΕΚ 146/13-7-2006) καθορίζεται η οργάνωση και λειτουργία της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης .Σύμφωνα με αυτόν η Β' Τάξη χωρίζεται σε επαγγελματικούς τομείς ,ενώ για όλους τους μαθητές των επαγγελματικών Τομέων που έχουν επιλέξει υπάρχει η υποχρέωση της παρακολούθησης μαθημάτων Γενικής Παιδείας .Επίσης με την Υ. Α 62172/14-06-07 - καθορίζονται οι Τομείς οι οποίοι λειτουργούν σε κάθε Δημόσιο Ημερήσιο Επαγγελματικό Λύκειο ανά Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης .

έρευνας. Οι μαθητές της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου αποτελούν το μαθητικό πληθυσμό που ολοκληρώνει τη εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία βρίσκεται και επειδή έχει αποκομίσει σημαντικό βαθμό εμπειριών από τα προηγούμενα χρόνια (συγκριτικά με τις προηγούμενες Γυμνασιακές Τάξεις) μπορεί να προσφέρει χρήσιμο υλικό για τις ανάγκες της έρευνας. Οι μαθητές της Β΄ Λυκείου επιλέχθηκαν ,αφενός γιατί έχουν πολύ λιγότερες πιέσεις (σχολικές κλπ)απ' ότι οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου, λόγω της προετοιμασίας τους για τις πανελλήνιες εξετάσεις ,αφετέρου γιατί θεωρούμε πως έχουν προσαρμοσθεί ικανοποιητικά στη βαθμίδα αυτή, επιπλέον γιατί ο ένας χρόνος που μεσολαβεί συμβάλλει σε μεγαλύτερου βαθμού ωριμότητα σε σύγκριση με τους μαθητές της Α΄ Λυκείου. οι οποίοι διέρχονται ένα μεταβατικό στάδιο προσαρμογής σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης .

Ως προς τη σύνθεση του πληθυσμού του δείγματος η συλλογή του ερευνητικού υλικού διενεργήθηκε με τη διαδικασία της τυχαίας επιλογής από το πρώτο και το δεύτερο τμήμα για το μαθητικό πληθυσμό της Γ΄ Τάξης των Γυμνασίων , από το πρώτο και τρίτο τμήμα για το μαθητικό πληθυσμό της Β΄ Τάξης των Γ.Ε.Λ και για τα ΕΠΑ. Λ από τα τμήματα Γενικής Παιδείας επειδή μόνο σε αυτά συνυπάρχουν μαθητές /μαθήτριες από όλους τους διάφορους τομείς /κλάδους που λειτουργούν σε αυτόν τον τύπο Λυκείου. Σε περίπτωση που δεν υπήρχε τρίτο τμήμα ,αλλά μόνο δυο τότε υποχρεωτικά επιλεγόταν το δεύτερο.

Η επιλογή των σχολείων για το δείγμα της έρευνας ,με εξαίρεση τα Επαγγελματικά Λύκεια που περιελήφθησαν όλα, διενεργήθηκε με την τεχνική της κλήρωσης⁵⁷⁴ με τη βοήθεια κλειστής κληρωτίδας στην οποία είχαν τοποθετηθεί για κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης και τύπο σχολείου (Γυμνάσια, Λύκεια, ΕΠΑ.Λ) το σύνολο των σχολείων ανά Δημοτικό Διαμέρισμα σε ομοιόμορφα χαρτάκια. Οι σχολικές μονάδες που πληρούσαν τα κριτήρια επιλογής κατατάσσονταν σε κατάλληλο πίνακα εγγραφών με συγκεκριμένο αύξοντα αριθμό για κάθε σχολείο μέχρι τη συμπλήρωσή τους (στην περιοχή τιμών από τον αριθμό 1 έως το πλήθος των εγγραφών του πίνακα). Ο αριθμός καταλόγου /αύξων αριθμός για κάθε σχολείο ετίθετο στην κληρωτίδα γραμμένο σε ομοιόμορφα χαρτάκια και ανασυρόταν με τη βοήθεια “ανθρώπινου χεριού”.

Ο πρώτος αριθμός που βγήκε από την κληρωτίδα και αντιστοιχούσε στην εγγραφή της επιλεγόμενης σχολικής μονάδας στον σχετικό πίνακα αποτέλεσε την πρώτη σχολική μονάδα στο δείγμα. Το χαρτάκι με την πρώτη σχολική μονάδα τοποθετείται ξανά στην κληρωτίδα και κληρωνόταν η δεύτερη σχολική μονάδα έως τη συμπλήρωση του δείγματός μας. Στην περίπτωση που συνέβαινε να κληρωθεί το ίδιο χαρτάκι για δεύτερη φορά που αντιστοιχούσε σε

⁵⁷⁴ Βλ σχετικά Λεγάκη Χ. Γ, ό. π, σ 118, επίσης Φύλιας Β (Γενική επιμέλεια) , ό. π, σελ 361.

σχολική μονάδα που είχε ήδη περιληφθεί στο δείγμα ,τότε αγνοούσαμε την κλήρωση και επανατοποθετούσαμε το χαρτάκι στην κληρωτίδα .

Η ίδια διαδικασία τηρήθηκε και στις περιπτώσεις εκείνες όπου η Διεύθυνση του σχολείου έδινε αρνητική απάντηση για τη συμμετοχή του σχολείου στη διεξαγωγή της έρευνας ή δημιουργούνταν προβλήματα διαφόρου μορφής την τελευταία στιγμή και ενημέρωναν για την ακύρωση πραγματοποίησης της.

β) Ως προς το μεθοδολογικό εργαλείο της εμπειρικής έρευνας η συγκέντρωση των στοιχείων της από το μαθητικό πληθυσμό του δείγματος μας (στοιχειοληψία) πραγματοποιήθηκε μέσα από την τεχνική των προδομημένων ερωτηματολογίων⁵⁷⁵.

Βασικός λόγος επιλογής αυτής της τεχνικής είναι τα πλεονεκτήματα τα οποία παρουσιάζει σε σύγκριση με άλλες τεχνικές όπως για παράδειγμα, το κόστος ,περισσότερος ερευνητικός πληθυσμός, μεγάλος όγκος πληροφοριών σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Βεβαίως, στις έρευνες αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας ή ενοχής (self report studies) μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η παρούσα, διατυπώνονται και οι σχετικές κριτικές, με αναφορά στα μειονεκτήματά τους, μεταξύ των οποίων αναφέρονται: ο έντονος υποκειμενισμός των απαντήσεων, η εκούσια παραποίηση της πληροφορίας, η επιλογή μη δόκιμης απάντησης, λάθη που οφείλονται σε κενά μνήμης⁵⁷⁶.

Κατά τη διαδικασία σχεδιασμού του μεθοδολογικού μας εργαλείου κατεβλήθη προσπάθεια ώστε να ελαχιστοποιηθούν τα προβλήματα τα οποία αφορούσαν λάθη κατανόησης στις ερωτήσεις ή στοιχεία υποκειμενισμού με την χρήση των αναγκαίων και απαραίτητων, για τις ανάγκες της έρευνας, ανοικτών ερωτήσεων, απλού λεξιλογίου στη διατύπωση των ερωτήσεων που να ανταποκρίνεται στις γλωσσικές δυνατότητες των ερευνώμενων, ενώ παράλληλα δόθηκε η δυνατότητα σε όσους /όσες μαθητές/ μαθήτριες δεν καταλάβαιναν κάποια/κάποιες /ερώτηση /ερωτήσεις κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου να δίνονται επεξηγήσεις από τον ίδιο τον ερευνητή που παρευρισκόταν στον τόπο διεξαγωγής της έρευνας .

Πρέπει να τονισθεί πώς η αξιοπιστία των απαντήσεων των μαθητών στις ερωτήσεις αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας μπορεί να επιβεβαιωθεί από τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους ίδιους τους μαθητές σε ερωτήσεις με θυματολογικό περιεχόμενο. Το ίδιο το ερευνητικό εργαλείο εξασφαλίζει την ανωνυμία και κατ επέκταση την ειλικρίνεια των απαντήσεων των μαθητών/τριών. Σε καμία περίπτωση στο περιεχόμενο του ερωτηματολογίου δεν ζητείται να αναγραφεί το όνομα του/της ερωτώμενου/ης. Μάλιστα στο προλογικό σημείωμα του

⁵⁷⁵ Βλ σχετικά Φίλιας Β (Γενική επιμέλεια) , ό. π, σελ144-160, επίσης Τσίγκανου Ι, ό. π , Κυριαζή Ν, ό. π, σελ 119, Verma K.Gajendra, Mallick K.,ό. π., σελ 235-244, Bell Judith, “Μεθοδολογικός σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας, Οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους Διδάκτορες”, Ρήγα ,Α.Β (πρόλογος-εισαγωγή – απόδοση),Gutenberg, Αθήνα, 1999,σσ 121-142, Λελάκης Χ. Γ., ό π ,σσ 90-100, επίσης Javeau C., σσ 94- 149.

⁵⁷⁶ Βλ Ζαραφονίτου Χ., “Εμπειρική Εγκληματολογία” Νομική Βιβλιοθήκη , Αθήνα,1995, σελ 45

ερωτηματολογίου αναφέρεται ρητώς και γράφεται με έντονα γράμματα και υπογράμμιση το θέμα της ανωνυμίας ,παράλληλα με την προφορική διαβεβαίωση του ερευνητή προς τους μαθητές/μαθήτριες, πριν τη συμπλήρωσή του, ότι οι απαντήσεις δεν πρόκειται να κοινοποιηθούν σε άτομα του σχολείου, η γονείς. Τέλος, μετά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από κάθε ερωτώμενο/η, γινόταν η τοποθέτηση του, σε κλειστό κουτί που το περιεχόμενό του ανακατευόταν από τους ερωτώμενους που ολοκλήρωναν τη συμμετοχή τους στην ερευνητική διαδικασία.

Για τη διασφάλιση της συγκρισιμότητας των αποτελεσμάτων στις δυο βαθμίδες εκπαίδευσης προβλέφθηκε ώστε το ερωτηματολόγιο της έρευνας να είναι κοινό ,με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση που χρειάστηκε, για ερευνητικούς σκοπούς (σπάνια), να προστεθούν κάποιες επιπλέον ερωτήσεις για τους μαθητές του Λυκείου (πειθαρχικός έλεγχος).

Σε ό, τι αφορά τη δομή του μεθοδολογικού εργαλείου της έρευνας αυτό περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου ΝΑΙ –ΟΧΙ (πχ οι ερωτήσεις 1, 7, 8, 18, 22 του ερωτηματολογίου), ερωτήσεις κλειστές προκατασκευασμένων απαντήσεων (π. χ οι ερωτήσεις 12, 13, 20, 21 45, 46 του ερωτηματολογίου) και ερωτήσεις ανοικτές (πχ οι ερωτήσεις 2, 3, 4, 5,10, 22α, 26α, 31 του ερωτηματολογίου).

Κατά τη διαδικασία σχεδιασμού του ερευνητικού εργαλείου δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στην κατάρτιση των ερωτήσεων, όχι μόνο στη σύνταξη ,το ύφος και την κατανόηση τους, αλλά και στη σειρά υποβολής και τη θέση τους στη δομή του ερωτηματολογίου. Η προετοιμασία για τη σωστή και μελετημένη διαμόρφωση του ερευνητικού εργαλείου συμβάλλει θετικά στις απαντήσεις που αναζητούνται για τις υποθέσεις της μελέτης μας .

Τέλος, ένα σημαντικό θέμα που απασχολεί κάθε ερευνητή αποτελεί το ζήτημα της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας που το ερευνητικό εργαλείο μετρά⁵⁷⁷. Η αξιοπιστία (reliability) του ερωτηματολογίου ή της μέτρησης ελέγχει τη συνέπεια του ερευνητικού εργαλείου. Αυτό σημαίνει ότι σε δυο διαφορετικές χρονικές περιόδους υπό τις ίδιες συνθήκες αυτό οφείλει να δίνει παρόμοια αποτελέσματα. Η αξιοπιστία ελέγχεται με την εσωτερική συνάφεια των ερωτήσεων μεταξύ τους ή στη σύγκριση των απαντήσεων σχετικών ερωτήσεων μεταξύ τους. Υπάρχουν τρία είδη εγκυρότητας (validity) στις ερευνητικές εργασίες. Η εσωτερική εγκυρότητα, που περιλαμβάνει την θεωρητική εγκυρότητα (Internal theoretical Validity), την περίπτωση όπου το εργαλείο μέτρησης θεωρείται έγκυρο εφόσον καλύπτει αποκλειστικά την θεωρητική έννοια για την οποία κατασκευάστηκε εμπειρικά και την εμπειρική εγκυρότητα (Internal Empirical Validity), που αναφέρεται στο επιχειρησιακό στάδιο της έρευνας και αναφέρεται στην ιδιότητα του ερευνητικού εργαλείου να χρησιμοποιεί για τις θεωρητικές προτάσεις και

⁵⁷⁷ Βλ σχετικά Κυριαζή Ν., ό. π ,σσ 86-97 επίσης ,Φίλιας Β., ό. π σσ 65-84, επίσης Ζαφειρόπουλος Κ, ό. π, σσ 122-124,επίσης Τσίγκανου Ι. , Η Μεθοδολογία της Εγκληματολογικής Έρευνας , ό. π.

υποθέσεις εμπειρικά κριτήρια (μεταβλητές και δείκτες) στη βάση του οποίου γίνεται η έρευνα πεδίου και οδηγούμαστε σε συμπεράσματα. Η εξωτερική εγκυρότητα (External Validity) μιας έρευνας τέλος, αναφέρεται στη σχέση της(παραγόμενα αποτελέσματα και συμπεράσματα)με άλλες σχετικές θεωρίες και έρευνες. Στη βάση των ως άνω αναφερόμενων προδιαγραφών κατεβλήθη προσπάθεια να διασφαλισθεί η αναγκαία εσωτερική ενότητα του παρόντος ερευνητικού πονήματος.

γ) Η συλλογή του ερευνητικού υλικού, η οποία προέρχεται από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού, περιλαμβάνει τη διερεύνηση σε επιμέρους ερευνητικά πεδία όπως:

- Δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, όπως το φύλο, η ηλικία, ο τόπος γέννησης, ο τόπος καταγωγής των γονέων, η διαμονή στη χώρα, οι συνθήκες διαβίωσης, η μορφή και σύνθεση της οικογένειας, το επίπεδο εκπαίδευσης, η απασχόληση και το είδος απασχόλησης των γονέων (επάγγελμα), οι σχέσεις με τους γονείς, οι προσδοκίες των γονέων, ο κοινωνικός έλεγχος που ασκούν οι γονείς, οι ατομικές προσδοκίες για το επάγγελμα και η συμμετοχή τους σε δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο.

- Σχολικό πρόγραμμα- περιβάλλον και ζωή, με ερωτήσεις που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης στο σχολείο, το σχολικό πρόγραμμα, τη διδακτική διαδικασία, την οργάνωση και λειτουργία της σχολικής ζωής, το ρόλο του σχολείου, την ενημέρωση και συμμετοχή στη λειτουργία του σχολείου, τη συμμετοχή σε εξωδιδασκτικές δραστηριότητες του σχολείου, τη σχολική επίδοση και αποτυχία, τον πειθαρχικό έλεγχο, τις σχέσεις με τους καθηγητές/ τριες και τους άλλους μαθητές/μαθήτριες, καθώς και τη συνέχιση ή όχι των σπουδών τους.

- Αντικοινωνική συμπεριφορά, που αφορά ερωτήσεις σχετικές με τη σχολική παρέκκλιση (αντιγραφή στις εξετάσεις, σκασιαρχείο, κλπ), την παραβατική συμπεριφορά εντός και εκτός του σχολείου (κλοπή, βία, απειλή, εκφοβισμός, χρήση ουσιών κλπ).

- Θυματοποίηση στη βία, στον εκφοβισμό, στην κλοπή, στη χρήση ουσιών κλπ από τρεις διαφορετικές πηγές (μαθητές/τριες, εκπαιδευτικούς εξωσχολικούς).

- Τις στάσεις των ίδιων των μαθητών/μαθητριών απέναντι σε αντικοινωνικές συμπεριφορές και παράνομες πράξεις, καθώς και προτάσεις αναφορικά με την αντιμετώπιση αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών.

- Με σκοπό να επισημανθούν τυχόν προβλήματα της ερευνητικής διαδικασίας ως προς τη μορφή, το περιεχόμενο και το χρόνο της τεχνικής που έχει επιλεγεί για τη μέτρηση του ερευνητικού υλικού πραγματοποιείται έρευνα οδηγός σε ένα μικρό δείγμα μαθητικού πληθυσμού που συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά του τελικού δείγματος της έρευνας⁵⁷⁸.

⁵⁷⁸ Βλ σχετικά Κυριαζή Ν., ό. π, σσ 142-143, επίσης Ζαφειρόπουλος Κ., ό. π, σελ 226

Για τους προαναφερόμενους λόγους διεξήχθη πιλοτική έρευνα στις 27/09/2007 στο 3^ο Γυμνάσιο Γαλατσίου σε μαθητικό πληθυσμό της Γ΄ Τάξης (9 μαθητές, και 12 μαθήτριες) διάρκειας 40 λεπτών και σε ερωτηματολόγιο που περιείχε εξήντα (60) συνολικά ερωτήσεις. Τα αποτελέσματα της προέρευνας έδειξαν ότι μόνο 2 από τα 21 ερωτηματολόγια είχαν συμπληρωθεί πλήρως. Τα υπόλοιπα 19 ερωτηματολόγια είχαν αρκετές ασυμπλήρωτες ερωτήσεις και λανθασμένες επιλογές (τσεκάρισμα) σε ερωτήσεις προκατασκευασμένων απαντήσεων. Στον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 10) φαίνονται οι ασυμπλήρωτες και οι λανθασμένες απαντήσεις σε συγκεκριμένες ερωτήσεις.

Αριθμός Ερωτημ/γίου	Ερωτήσεις μη απαντημένες	Ερωτήσεις που απαντήθηκαν με περισσότερες από μια επιλογή (x)
1	44.3 , 60.2	15.2 , 15.4, 15.6, 42.2
2	3, 31	Καμία
3	24, 33.2, 35.23, 56β	13, 22, 42
4	21	45.2
5	Καμία	Καμία
6	Καμία	Καμία
7	59.5, 14, 40γ, 42, 51,56β, 56γ	13, 22, 23, 45
8	20.3, 31, 33.3, 45	Καμία
9	28.1γ	Καμία
10	1,2,17,34,51,52,53,54,55,59.7	10, 11, 16, 18
11	1, 2, 10, 11	16, 18, 22, 59, 60
12	34, 59, 60	Καμία
13	45 έως 60	15, 20
14	53 έως 60	33, 44
15	51	15, 57 α,β
16	42 έως 60	21, 22, 33, 35
17	Καμία	20, 29, 38β, 44
18	44 έως 60	Καμία
19	26,57	22
20	5, 58 έως 60	20, 21, 42
21	Καμία	27, 28, 33, 44

Πίνακας 10 Αξιολόγηση ερωτηματολογίων προέρευνας για το Γυμνάσιο (Γ΄ Τάξη)

Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων από τα ερωτηματολόγια της προέρευνας αλλά και οι προφορικές υποδείξεις του ερευνητικού πληθυσμού για αβλεψίες του ερωτηματολογίου, μας οδήγησε στη διαπίστωση ότι υπήρχε βασική έλλειψη χρόνου για τη συμπλήρωση του συνόλου των ερωτήσεων. Ως εκ του αποτελέσματος διαμορφώθηκε η αδήριτη ανάγκη να γίνουν οι αναγκαίες τροποποιήσεις στο ερευνητικό εργαλείο (αφαίρεση ,σύμπτυξη, αναδιατύπωση ερωτήσεων και κλιμάκων) ώστε να καταστεί πιο εύχρηστο και λειτουργικό για τις ανάγκες της βασικής έρευνας. Μετά τις αναγκαίες αλλαγές οι οποίες έγιναν καταρτίστηκε δεύτερο ερωτηματολόγιο με 55 ερωτήσεις το οποίο δόθηκε για συμπλήρωση (διάρκειας 40 λεπτών) στις 5/10/2007 σε 17 μαθητές (5 αγόρια, 12 κορίτσια) της Β΄ Τάξης του 1^{ου} Γενικού Λυκείου Καλυβίων. Τα αποτελέσματα της προέρευνας σε ότι αφορά το Λύκειο έδειξαν ότι οι βελτιώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο ερευνητικό εργαλείο μείωσαν σημαντικά τις προηγούμενες αδυναμίες, όμως δεν τις εξάλειψαν. Στον πίνακα 11 φαίνονται οι προβληματικές απαντήσεις (ασυμπλήρωτες και λανθασμένες) που έδωσαν οι μαθητές/μαθήτριες του Λυκείου σε ερωτήσεις του ερωτηματολογίου της προέρευνας .

Αριθμός Ερωτημ/γίου	Ερωτήσει Μη απαντημένες	Ερωτήσεις που απαντήθηκαν με πάνω από μία επιλογή (x)
1	Καμία	Καμία
2	Καμία	Καμία
3	Καμία	13β
4	Καμία	12
5	43 έως 55	Καμία
6	14	Καμία
7	Καμία	Καμία
8	Καμία	Καμία
9	Καμία	Καμία
10	Καμία	Καμία
11	20, 39	Καμία
12	38 α	Καμία
13	20.4, 20.5	Καμία
14	5	Καμία
15	Καμία	Καμία
16	24	Καμία
17	5, 22	Καμία

Πίνακας 11 Αξιολόγηση ερωτηματολογίων προέρευνας για το Λύκειο (Β΄ Τάξη)

Μετά την ολοκλήρωση της δοκιμαστικής έρευνας στα προαναφερθέντα σχολεία, τα οποία σημειωτέον δεν συμμετείχαν στο δείγμα της έρευνας, έγιναν οι απαραίτητες μεταβολές και τροποποιήσεις ως προς την φύση ,τη σύνταξη ,τη διάταξη των ερωτήσεων και τη σύμπτυξη των κλιμάκων ώστε το ερευνητικό εργαλείο να καταστεί πιο λειτουργικό για τους στόχους και τις

επιδιώξεις της έρευνας και προπάντων λιγότερο χρονοβόρο στη διαδικασία συμπλήρωσης του. Έτσι το τελικό ερωτηματολόγιο που διαμορφώθηκε περιελάμβανε 46 ερωτήσεις⁵⁷⁹.

Για τη διεξαγωγή της έρευνας στα δημόσια σχολεία της χώρας είναι αναγκαία η χορήγηση άδειας από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων⁵⁸⁰ μετά από γνωμοδότηση, του Τμήματος Ερευνών, Τεκμηρίωσης και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου⁵⁸¹.

Τα παραστατικά τα οποία είναι απαραίτητα για τη γνωμοδότηση του Τμήματος Ερευνών περιλαμβάνουν: αναλυτικό σχέδιο έρευνας σε τρία (3) αντίτυπα που περιλαμβάνει το περιεχόμενο της έρευνας (τίτλος, σκοπός, υποθέσεις εργασίας, σκοπιμότητα και συμβολή στην εκπαίδευση και την επιστήμη), τη μεθοδολογία της έρευνας (μέθοδοι, τεχνικές, δείγμα της έρευνας κλπ) και την οργάνωση της έρευνας (χρονοδιάγραμμα, βεβαίωση τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής, σύντομο βιογραφικό ερευνητή) συνυποβάλλοντας συνοπτικό δελτίο έρευνας και κατάσταση των σχολείων με τους κωδικούς τους σε τρία (3) αντίτυπα και σε ηλεκτρονική μορφή.

Για τη **χορήγηση άδειας με σκοπό τη διεξαγωγή της έρευνας** κατατέθηκε αίτηση (Αρ. Πρωτ 116363/Γ2)στις 17/10/2007 στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με τα προαναφερθέντα δικαιολογητικά.

Το Υπουργείο Παιδείας σε απάντηση της σχετικής αίτησης με το υπ αρ 12884/Γ2 /30-1-2008 έγγραφό του εγκρίνει ύστερα από τη θετική εισήγηση του Τμήματος Ερευνών, Τεκμηρίωσης και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (πράξη 1/2008) τη διεξαγωγή της έρευνας κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2007-08.

Η διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκε με την επιτόπια στοιχειοληψία τη σχολική περίοδο 2007-08 και διήρκησε από τις 22-02-2008 έως τις 12-05-2008 .Πριν τη έναρξη της έρευνας προηγήθηκε προσωπική τηλεφωνική επικοινωνία του ερευνητή με τη Διεύθυνση των σχολείων που θα συμμετείχαν στην έρευνα και κανονίζονταν συναντήσεις στις οποίες γινόταν ενημέρωση σχετικά με τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις διεξαγωγής της έρευνας⁵⁸² και στις οποίες καθοριζόταν συγκεκριμένη ημερομηνία και ώρα επίσκεψης για τη συμπλήρωση των

⁵⁷⁹ Βλ στο παράρτημα Ι της εργασίας την τελική μορφή του ερωτηματολογίου έρευνας.

⁵⁸⁰ Η σημερινή ονομασία (2015) είναι Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & θρησκευμάτων

⁵⁸¹ Με την αριθμ. Φ.908/18254/Η (ΦΕΚ 372Β'/20-02-2012) πράξη της Υπουργού Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων διαπιστώνεται η παύση λειτουργίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και η έναρξη λειτουργίας του **ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Ι.Ε.Π.)** από 24-02-2012, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 33 του άρθρου 20 σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 21 του Ν. 3966 ([ΦΕΚ 118Α'/24-05-2011](#)).

⁵⁸² Στις προϋποθέσεις διεξαγωγής της έρευνας ,σύμφωνα με το ΥΠ.Ε.Π.Θ ήταν : 1^ο) η σύμφωνη γνώμη του Διευθυντή του σχολείου και του Συλλόγου Διδασκόντων 2^ο) η προαιρετική συμμετοχή των μαθητών/τριών στην έρευνα 3^ο) η πραγματοποίηση της έρευνας με την έγγραφη συγκατάθεση των γονέων/κηδεμόνων των μαθητών/τριών χωριστά για κάθε μαθητή με βάση το έντυπο γονικής συναίνεσης που θα καταθέσει ο ερευνητής (βλ σχετικά παράρτημα ΙΙΙ)και 4^ο) η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων να γίνει ανώνυμα και εφόσον το επιθυμούν οι ερευνώμενοι .

ερωτηματολογίων από τους μαθητές/τριες ώστε να μην διαταραχθεί η εύρυθμη και ομαλή λειτουργία του σχολικού προγράμματος.

Κατά τη προκαθορισμένη ημέρα διεξαγωγής της έρευνας ο διδάσκων του οποίου η διδακτική ώρα (40-45 λεπτά) παραχωρείτο για τις ανάγκες της έρευνας σύστηνε τον ερευνητή στους μαθητές/τριες και αποχωρούσε από την αίθουσα διδασκαλίας. Ο ερευνητής για 3-4 λεπτά εξήγησε στους μαθητές/τριες τη σκοπιμότητα της έρευνας, έδωσε οδηγίες σχετικά με τη συμπλήρωση του ερευνητικού εργαλείου και τους ευχαρίστησε για τη συμμετοχή τους. Τη διανομή του ερωτηματολογίου στους μαθητές την έκανε ο ίδιος ο ερευνητής ο οποίος και επιτηρούσε τη συμπλήρωση του μέχρι την τελευταία αποχώρηση, δίνοντας τις απαραίτητες διευκρινήσεις όπου και όποτε χρειαζόταν σε προσωπική βάση. Ο μαθητής/τρια που ολοκλήρωνε τη διαδικασία τοποθετούσε το ερωτηματολόγιο σε κλειστό κουτί και ανακάτευε το περιεχόμενο του. Σε περίπτωση που κάποιοι μαθητές/τριες δεν είχαν τελειώσει τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου μέχρι τη λήξη της διδακτικής ώρας μπορούσαν (είχε εξασφαλισθεί από τη Διεύθυνση του σχολείου) να την ολοκληρώσουν στη διάρκεια του διαλλείματος (5-10 λεπτά). Την ημέρα διεξαγωγής της έρευνας ο ερευνητής συμπλήρωνε πληροφοριακό δελτίο με τα στοιχεία του κάθε σχολείου το οποίο συμμετείχε στην έρευνα και ειδικότερα το Δημοτικό Διαμέρισμα που υπάγεται, το μαθητικό πληθυσμό του σχολείου, τον αριθμό των μαθητών/τριών των τμημάτων που συμμετείχαν στην έρευνα αλλά και όσων απουσίαζαν, την ημερομηνία και τη διδακτική ώρα που έγινε αυτή. Τέλος, για ερευνητικούς λόγους, αρχειοθέτησης και τεκμηρίωσης των δεδομένων της έρευνας, συντάχθηκε από τον ερευνητή βεβαίωση με τα στοιχεία του σχολείου που συμμετείχε, την ημερομηνία και την ώρα διεξαγωγής της έρευνας την οποία υπογράφε και σφράγιζε η Διεύθυνση του σχολείου.

δ) Μετά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ακολούθησε η επεξεργασία τους⁵⁸³ με την καταμέτρηση και αρίθμηση τους, την κωδικογράφηση⁵⁸⁴ των δεδομένων της έρευνας (προσωπικών στοιχείων και ερωτήσεων), τον έλεγχο τους και την εισαγωγή τους στον ηλεκτρονικό υπολογιστή για την στατιστική επεξεργασία και ανάλυσή τους⁵⁸⁵. Με τη κωδικοποίηση των στοιχείων της έρευνας κάθε ερώτηση αντιστοιχεί σε μια ξεχωριστή μεταβλητή για την οποία καταγράφονται χαρακτηριστικά όπως, ο κωδικός (π.χ. για την πρώτη ερώτηση που αφορά το φύλο, ο κωδικός 1 αφορά το Αγόρι, ενώ ο κωδικός 2 το Κορίτσι), ονομασία της μεταβλητής, ενώ και για τις περιπτώσεις μη απάντησης σε κάποια ερώτηση (ασυμπλήρωτη) ή σφάλματος χρησιμοποιήθηκαν συγκεκριμένοι κωδικοί αναγνώρισης των περιπτώσεων αυτών. Τέλος, κωδικοποίηση εφαρμόστηκε και για τις περιπτώσεις εκείνες όπου για τις απαντήσεις που δόθηκαν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις (π. χ ερώτηση 9,10,31, 42β κλπ)

⁵⁸³ Βλ σχετικά Φίλιας Β., ό. π σσ 215- 221

⁵⁸⁴ Βλ σχετικά Javeau C.,ό. π, σσ 161-179

⁵⁸⁵ Βλ σχετικά Φίλιας Β., ό. π ,σσ 222-289 ,επίσης βλ Λελάκης Χ. Γ., ό. π ,σσ164-177

χρειάστηκε να δημιουργηθούν κατηγορίες και καθεμιά από αυτές να αντιστοιχεί σε ένα αριθμό (κωδικό).

Μονάδα ανάλυσης αποτελεί ο μαθητής και τα ευρήματα της έρευνας θεμελιώνονται στην επεξεργασία και ανάλυση των απαντήσεων από **621 μαθητές /τριες της Γ΄ Τάξης**, από 18 Δημόσια Ημερήσια Γυμνάσια της Αθήνας, **410 μαθητές/τριες της Β΄ Τάξης** από 13 Δημόσια Ημερήσια Λύκεια της Αθήνας και **190 μαθητές/τριες της Β΄ Τάξης** από 7 Δημόσια Ημερήσια Επαγγελματικά Λύκεια της Αθήνας ήτοι συνολικά από **1.221 άτομα**.

Ως προς τη μέθοδο της στατιστικής ανάλυσης⁵⁸⁶ βάση αποτέλεσε η ποσοστιαία κατανομή των απαντήσεων του πληθυσμού του δείγματος. Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας διενεργήθηκε με το στατιστικό πακέτο SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)⁵⁸⁷ και χρησιμοποιήθηκαν επίσης γραφήματα από το EXCEL. Η στατιστική ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση κατανομών πινάκων διπλής, τριπλής και πολλαπλής εισόδου και ελέγχου στατιστικών υποθέσεων. Σε περιγραφικό επίπεδο η ανάλυση περιλαμβάνει πίνακες κατανομής συχνοτήτων των ατομικών στοιχείων και των διαφόρων κατηγοριών απάντησης με απόλυτες και σχετικές (%) συχνότητες καθώς και κατάλληλα διαγράμματα. Σε επίπεδο επαγωγικής στατιστικής για να ελεγχθεί η σχέση ανάμεσα στις απαντήσεις των πληθυσμών της έρευνας μεταξύ τους καθώς και στις απαντήσεις σε μια ερώτηση και των ατομικών στοιχείων των ερωτώμενων εφαρμόστηκε το στατιστικό κριτήριο X^2 , γιατί όλες οι μεταβλητές αντιμετωπίστηκαν ως κατηγορικές. Για όλες τις περιπτώσεις στατιστικού ελέγχου ως ελάχιστο επίπεδο σημαντικότητας⁵⁸⁸ χρησιμοποιήθηκε το P –value (sig) = 0,05.

ε) Τα συμπεράσματα της έρευνας, όπως εκθέτονται παρακάτω στην ενότητα της παρουσίασης των αποτελεσμάτων για κάθε τύπο σχολείου, στηρίζονται στην ανάλυση και επεξεργασία ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων τα οποία προέρχονται από τη λήψη των απαντήσεων των μαθητών/τριών με την εφαρμογή συγκεκριμένης μεθοδολογίας και τεχνικής.

⁵⁸⁶ Καλαματιανού Α., *Κοινωνική Στατιστική. Μέθοδοι Μονοδιάστατης Ανάλυσης*, Παπαζήση, Αθήνα, 2003, βλ επίσης Παρασκευόπουλος Ι., *Στοιχεία Περιγραφικής και Επαγωγικής Στατιστικής*, χ. ο, Αθήνα, 1984.

⁵⁸⁷ Μακράκης Γ. Β., “ *Ανάλυση Δεδομένων στην Επιστημονική Έρευνα με τη χρήση του SPSS, Από τη θεωρία στην πράξη*”, Gutenberg, Αθήνα, 2005. επίσης Howitt D & Cramer D, *Στατιστική με το SPSS 16*, Καντάκος Π.Σ, (επιστημονική επιμέλεια), Κλειδάριθμος, Αθήνα, 2010.

⁵⁸⁸ Για το βαθμό σημαντικότητας ισχύει : P-value < 0.05 * , P-value < 0.010 ** , p-value < 0.001 ***

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Παρουσίαση, ανάλυση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας .

Α) Έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Γυμνασίων της Αθήνας.

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον πληθυσμό του δείγματος.

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας για το μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Γυμνασίων της Αθήνας βασίζονται στη συγκέντρωση δεδομένων από τους μαθητές/τριες της Γ΄ Τάξης Γυμνασίου των σχολικών μονάδων του δείγματος .

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι ο υπό μελέτη πληθυσμός για την παρούσα έρευνα ήταν οι μαθητές της τρίτης Γυμνασίου των σχολείων που βρίσκονται εντός του δήμου Αθηνών. Η μέθοδος της στρωματοποιημένης τυχαίας δειγματοληψίας χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή του δείγματος των μαθητών από τα σχολεία.

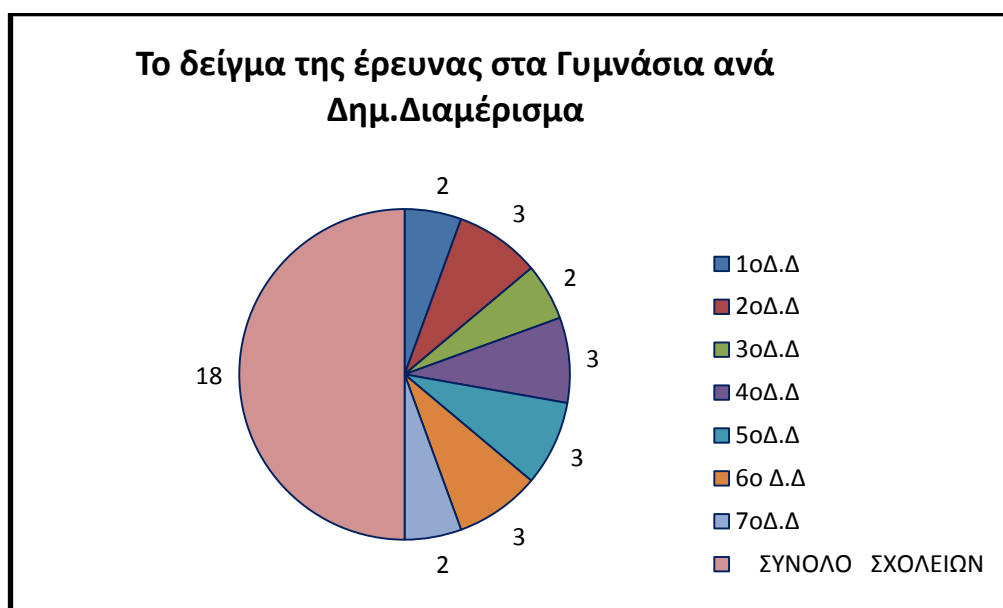
Όπως προαναφέρθηκε ο Δήμος Αθηναίων είναι χωρισμένος διοικητικά σε επτά δημοτικά διαμερίσματα. Αυτά τα επτά διαμερίσματα αποτέλεσαν τα επτά στρώματα της δειγματοληψίας. Το κάθε Δημοτικό διαμέρισμα περιλαμβάνει διαφορετικό αριθμό Γυμνασίων. Επομένως και ο ζητούμενος αριθμός Γυμνασίων υπολογίστηκε ως το 30% του συνολικού αριθμού των Γυμνασίων από κάθε Δημοτικό Διαμέρισμα. Από τα 57 συνολικά Γυμνάσια που υπάρχουν στο Δήμο Αθηναίων (διάγραμμα 6) με αυτόν τον τρόπο επιλέχθηκαν τα 18, που αντιστοιχούν σε ένα ποσοστό της τάξεως του 31.6%. (διάγραμμα 7) Στη συνέχεια σε κάθε επιλεγμένο γυμνάσιο δεν επιλέχτηκε όλη η Γ΄ Γυμνασίου αλλά τα πρώτα δύο τμήματα της τάξης μεταξύ των τριών τμημάτων που υπάρχουν στην πλειονότητα των σχολείων, με εξαίρεση ένα σχολείο στο οποίο επιλέχθηκε όλη η τρίτη τάξη λόγω μικρού αριθμού μαθητών.

Οι σχολικές μονάδες του δείγματος της έρευνας αντιστοιχούσαν σε 33 τμήματα της Γ΄ Τάξης και σε εγγεγραμμένο μαθητικό πληθυσμό 676 μαθητές/τριες .Από αυτούς οι 52 την ημέρα της έρευνας ήταν απόντες /απούσες (Πίνακας 12).

Το μέγεθος του δείγματος ήταν ίσο με 621 μαθητές ποσοστό που αντιστοιχεί στο 17,5% του συνολικού υπό μελέτη μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου. Το ποσοστό απόκρισης των μαθητών ήταν πολύ υψηλό και ίσο με 99,5%, ενώ τρεις μαθητές οι οποίοι ήταν παρόντες την ώρα συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων δε δέχτηκαν να το συμπληρώσουν.

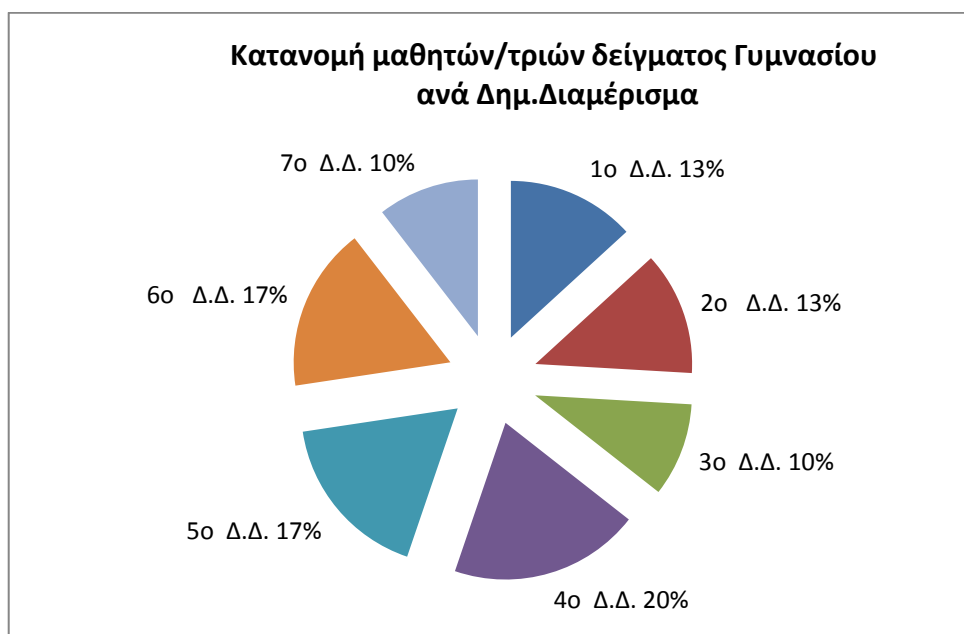
Διάγραμμα:6

Διάγραμμα: 7

Υπήρχαν όμως ερωτήσεις όπως θα φανεί και παρακάτω για τις οποίες κάποιοι μαθητές δεν απάντησαν για κάποιους λόγους. Το δειγματοληπτικό σφάλμα υπολογίστηκε στο 3,58%. Το διάγραμμα 8 φανερώνει την κατανομή των μαθητών/τριών του δείγματος ανά δημοτικό διαμέρισμα. Σε αριθμητικά δεδομένα, 82 μαθητές/τριες προέρχονταν από σχολεία του πρώτου δημοτικού διαμερίσματος, 79 προέρχονταν από σχολεία του δεύτερου διαμερίσματος, 60 μαθητές/τριες από το τρίτο διαμέρισμα, 122 μαθητές/τριες από το τέταρτο διαμέρισμα, 108 από

το πέμπτο διαμέρισμα, 105 από το έκτο διαμέρισμα και τέλος 65 μαθητές/τριες προέρχονταν από τα σχολεία του έβδομου δημοτικού διαμερίσματος

Διάγραμμα 8

Το προφίλ του δείγματος στα Γυμνάσια	
Σχολικές μονάδες	18
Τμήματα	33
Εγγεγραμμένοι/ες, μαθητές/τριες	676
Συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα	621

Πίνακας 12

II) Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού του δείγματος

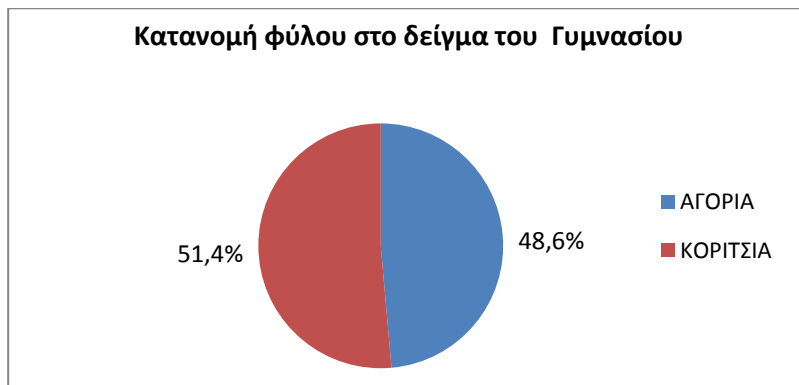
1) Ως προς τη σύνθεση του πληθυσμού του δείγματος κατά φύλο διαπιστώνεται μια περίπου, ισομερής κατανομή των υποκειμένων της έρευνας αφού στη διερεύνηση συμμετείχαν 302 αγόρια , ποσοστό 48,6% και 319 κορίτσια, ποσοστό 51,4% (διάγραμμα 9).

2) Ως προς την ηλικία των μαθητών του δείγματος ,κατά δήλωση τους, το 61.8% (384) των μαθητών είναι 14 ετών, το 26,4% (164) είναι 15 ετών, το 6,3% (39) είναι 16 ετών, το 4% (25) είναι 17 ετών, και το 0,7% (4) είναι ενήλικοι, (είτε 18 είτε 20 ετών). Τέλος, υπήρχαν και 5 μαθητές που δεν δήλωσαν την ηλικία τους. **Από τα ευρήματα της έρευνας μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 62% περίπου αντιστοιχεί στην τυπική ηλικία παρακολούθησης της Γ΄ Γυμνασίου ,το υπόλοιπο αφορά μαθητές που καθυστέρησαν την είσοδο τους, αλλοδαπούς μαθητές και εκείνους που είχαν σχολική αποτυχία, επαναλαμβάνοντας την τάξη** (διάγραμμα 10).

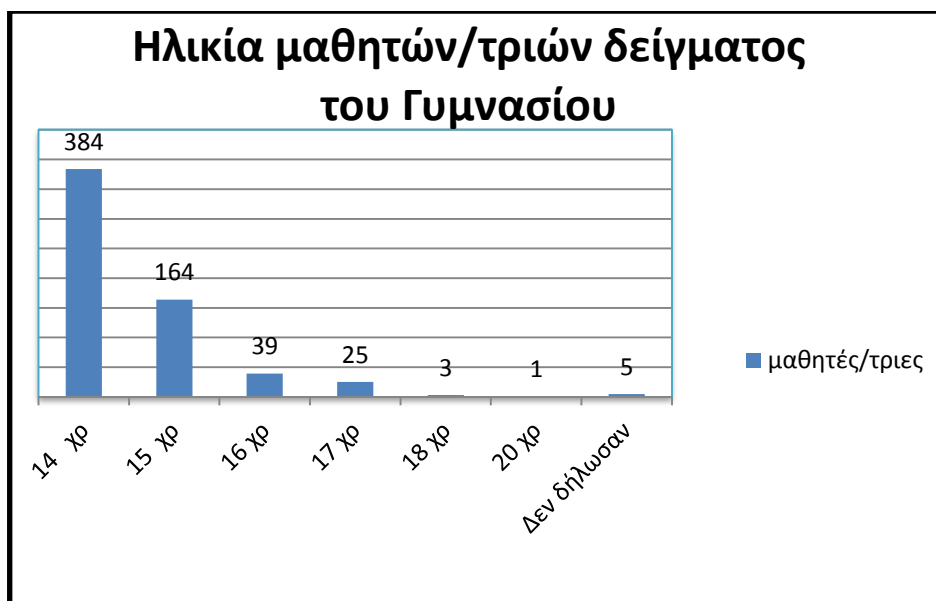
3) Ως προς τον τόπο γέννησης των μαθητών του δείγματος ,(διάγραμμα 11) το **68,9%** (428) των μαθητών έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, το **30,4%** (189) έχει γεννηθεί σε χώρες της αλλοδαπής, από τους οποίους 135 ποσοστό 21,7 % γεννήθηκαν στην Αλβανία , το 2,1 % στην Ουκρανία , στη Βουλγαρία το 1,3 % και άλλες 17 εθνικότητες, με χώρα γέννησης την Β. Ήπειρο, Γεωργία, Ρουμανία, Αίγυπτο, Μολδαβία, Ιράκ, Αρμενία, Τυνησία, Ρωσία, Αυστραλία, Γερμανία, Σερβία, Πολωνία, Σουηδία , Αφρική, Ινδία και Ελβετία και το 0.6% (4) δεν έδωσε απάντηση για τη χώρα γέννησης του. **Συγκριτικά, και σε αντιδιαστολή, με τις πανελλαδικές εμβέλειας έρευνες του ΕΚΚΕ το 1999-2000 για τη βία στα σχολεία ,αλλά και του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ) το 2006 για τον τρόπο ζωής και τις αντιλήψεις των εφήβων μαθητών στην Ελλάδα⁵⁸⁹ δεν υπάρχει ομοιογένεια στη χώρα καταγωγής (91,1% στην πρώτη και 92% για τη δεύτερη) προφανώς λόγω της μεγάλης συγκέντρωσης(υπερσυγκέντρωσης)αλλοδαπού πληθυσμού στην πρωτεύουσα και τη συνέχιση των σπουδών των παιδιών τους στο Γυμνάσιο, αφετέρου λόγω της σχολικής μαθητικής διαρροής (όπως έχουν δείξει και πρόσφατες έρευνες) από την πλευρά των Ελλήνων μαθητών.**

4) Ως προς τη χώρα καταγωγής των γονέων των μαθητών/τριών του δείγματος, δήλωσαν την Ελλάδα το 62,3% για τον πατέρα του και το 61% για τη μητέρα του , την Αλβανία το 25,9 % για τον πατέρα και το 26,4% για τη μητέρα του και ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά οι άλλες εθνικότητες

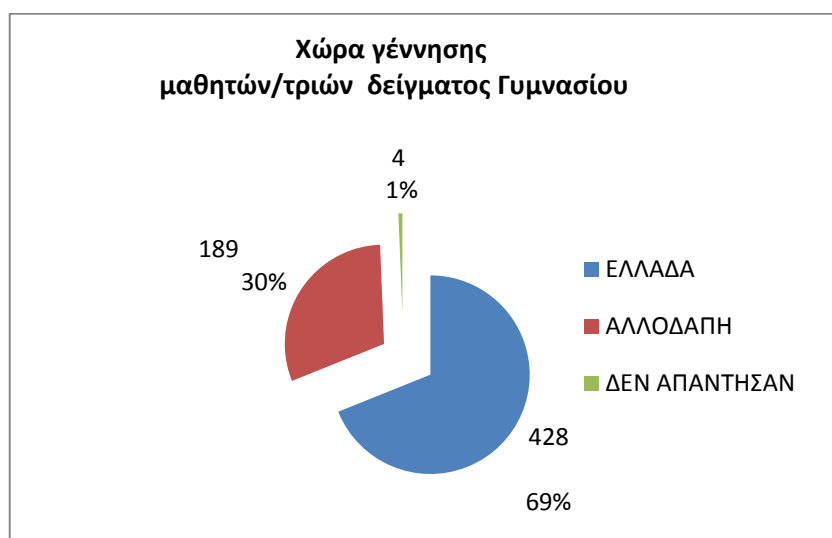
⁵⁸⁹ Τσίγκανου Ι, Δασκαλάκη Η-Κ, Τσαμπαρλή Δ., ό. π ,σελ 70, επίσης Κοκκέβη Α, Φωτίου Α, Κίτσος Γ., *Τρόπος ζωής και αντιλήψεις Εφήβων Μαθητών, Νεότερα στοιχεία από τη διεθνή έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας στην Ελλάδα και σε άλλες 40 χώρες*, Αθήνα, Παπαζήση , 2008, σελ 35.

Διάγραμμα 9

Διάγραμμα 10

Διάγραμμα 11

5) Ως προς τα χρόνια διαμονής στην Ελλάδα για όσους μαθητές/τριες γεννήθηκαν στο εξωτερικό τα δεκατέσσερα χρόνια διαβίωσης έχουν τη μεγαλύτερη τιμή (ποσοστό 7,2%), με εύρος χρόνου παραμονής από τον ένα (ποσοστό 0,5%) έως τα δεκαέξι χρόνια (ποσοστό 0,8%).

6) Ως προς την οικογενειακή κατάσταση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (ερ29) διαπιστώνεται ότι το **76,7 %** ζει μαζί με τους γονείς του (με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δημ. Διαμέρισμα ,82,4 %), το **15,1%** μόνο με τη μητέρα του (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό ήταν 7,8%),με τον πατέρα του μόνο το **1,8%** (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 11%), με τη μητέρα του και το σύντροφό της **2,1%**, με τον πατέρα του και τη σύντροφό του **0,2%**, με άλλους (συγγενείς ,κηδεμόνες) **1,3%**, ενώ καταγράφονται και διάφοροι άλλοι συνδυασμοί οικογενειακής κατάστασης (εναλλάξ με τους γονείς, με γονείς και παππού ή γιαγιά, μόνο με τη μητέρα και τον πατέρα το Σαββατοκύριακο, με τη μητέρα και τους γονείς της κλπ) που αθροίζονται σε ποσοστό **1,6%** συνολικά .

Η πλειονότητα των μαθητών/τριών του δείγματος (57,6%) έχει έναν μόνο αδελφό /ή ,το **19,3%** δύο αδέρφια, το **5 %** τρία αδέρφια και το **14,3%** είναι μοναχοπαίδια (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 8,6%) ενώ το **2,7%** δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

7) Ως προς τις συνθήκες διαμονής, ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος ζει σε ιδιόκτητο σπίτι σε ποσοστό **55,4%** (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 76,7%) και σε ποσοστό **44%** με ενοίκιο (Ε.Κ.Κ.Ε , 22,5%). Σε συνθήκες πλήρους συγκατοίκησης ζει το **37,5%** του μαθητικού πληθυσμού , (ισχύει λίγο περισσότερο για τα κορίτσια απ ό τι για τα αγόρια) , στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε με έλλειψη ιδιωτικού χώρου είναι το 33,3% και της Π.Ο.Υ το 29,1%, ενώ σε δικό του δωμάτιο ζει το **61,5%** με το ίδιο ποσοστό εξίσου και στα δυο φύλα του δείγματος (Ε.Κ.Κ.Ε 66,6%, Π.Ο.Υ 70,9%).

8) Ως προς το είδος της οικογενειακής κατάστασης (ερ28) το **77,1%** των μαθητών/τριών των Γυμνασίων του δείγματος ζει σε συνθήκες τυπικής οικογενειακής κατάστασης δηλαδή με συμβίωση και των δυο βιολογικών γονέων ((στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό είναι 87,4% και της Π.Ο.Υ 85,3%),.Το **3,9 %** του δείγματος έχει χάσει λόγω θανάτου τον πατέρα του ,το 13,8 % διαθέτει γονείς διαζευγμένους (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε ,5,4%) και για το 4,3% οι γονείς του βρίσκονται σε διάσταση (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 3%) .

9) Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (ερ32) παρουσιάζεται η εξής εικόνα : Σε ότι αφορά τον πατέρα η διασπορά των κατανομών δηλώνει ότι το **0,8%** έχει τελειώσει μερικές τάξεις του Δημοτικού, το **0,3 %** δεν έχει πάει σχολείο (Ε . Κ .Κ .Ε 0,7%) ,το **5,3%** έχει τελειώσει το Δημοτικό σχολείο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 17,9%) ,το **13,5%** έχει τελειώσει το Γυμνάσιο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 16,4%) ,το **28,8%** έχει

τελειώσει το Λύκειο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 20,3%), το **19,3 %** μια Τεχνική/ Επαγγελματική Σχολή (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 14,6%),το **16,6%** είναι απόφοιτοι Πανεπιστημίου (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 15,6%), το **5,6%** διαθέτει μεταπτυχιακό / Διδακτορικό τίτλο σπουδών (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 4,6 %), ένα ποσοστό της τάξης του **1,6%** δηλώνει σπουδές σε σχολές των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας (Στρατιωτικές, Λιμενικού ,Αστυνομίας) ενώ ποσοστό της τάξης του **3,1%** δεν γνωρίζει το επίπεδο σπουδών του πατέρα του και τέλος ποσοστό **4,2%** (26) απάντησε εσφαλμένα ή καθόλου.

Τα αντίστοιχα ποσοστά του μορφωτικού επιπέδου της μητέρας κατανέμονται ως εξής: το **0,2%** δεν πήγε σχολείο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 0,9%),το **0,6%** έχει τελειώσει μερικές τάξεις του Δημοτικού σχολείου και το **5,2%** έχει αποφοιτήσει από το Δημοτικό (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 18,8 %),το **11%** έχει τελειώσει το Γυμνάσιο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 16,7%) ,το **38%** έχει τελειώσει το Λύκειο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 29,9 %),το **13,5 %** μια Τεχνική /Επαγγελματική Σχολή (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 6,5%) ,το **19,2%** είναι απόφοιτες Πανεπιστημίου (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 13,6%) και το **6,4%** διαθέτει μεταπτυχιακό /διδακτορικό τίτλο σπουδών (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 4%) , ένα ποσοστό **0,4%** αφορά απόφοιτους Δραματικής Σχολής , και Σχολής Μαγειρικής μετά τις Γυμνασιακές σπουδές, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του **2,1%** δεν γνωρίζει το επίπεδο σπουδών της μητέρας του και τέλος ποσοστό **3,4%** (21) απάντησε εσφαλμένα ή καθόλου σε αυτήν την ερώτηση.

10) Ως προς την εργασιακή απασχόληση των γονέων (ερ30),όσον αφορά τη μητέρα εργάζεται κανονικά το **42,7%** ,(έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 51,6% και Π.Ο.Υ 65,8%) το **21,9 %** εργάζεται κανονικά και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού ,το **15,1%** ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού μόνο , το **4,7%** είναι άνεργο και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού, (στην έρευνα της Π.Ο.Υ το ποσοστό είναι 33,6%), το **3,1%** εργάζεται με μειωμένο ωράριο, το **0,8%** είναι σε σύνταξη επίσης υπάρχουν διάφορες άλλες κατηγορίες από τον συνδυασμό διαφορετικών περιπτώσεων απασχόλησης όπως εργασία με μειωμένο ωράριο και ασχολία με δουλειές του σπιτιού (1,1%), συνταξιούχος και οικιακή απασχόληση (1,4%) κανονική εργασία με επιμόρφωση για αλλαγή επαγγέλματος /θέσης (0,5%) ,εργασία με μειωμένο ωράριο και επιμόρφωση για αλλαγή επαγγέλματος ή θέσης (0,2%),εργασία κανονική, επιμόρφωση για αλλαγή επαγγέλματος/θέσης και οικιακή ασχολία (1,3%), κανονική εργασία, εργασία με μειωμένο ωράριο και οικιακή ασχολία (1,3%), εργασία με μειωμένο ωράριο, επιμόρφωση για αλλαγή επαγγέλματος /θέσης και ασχολία με τις δουλειές του σπιτιού (0,8%) ,κανονική εργασία, συνταξιούχος και οικιακή ασχολία (0,2%), επιμόρφωση για αλλαγή επαγγέλματος /θέσης καθόσον είναι άνεργος (0,3%) , δεν έχει μητέρα το 0,5% , ενώ το 0,3% δεν γνωρίζει τι δουλειά κάνει η μητέρα του (έρευνα Π.Ο.Υ 0,1%) και ποσοστό 2,7% δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή ή απάντησε εσφαλμένα .

Όσον αφορά στην εργασιακή απασχόληση του πατέρα αυτός εργάζεται κανονικά στο **74,1%** των περιπτώσεων (στην έρευνα της Π.Ο.Υ 94,8%), εργάζεται κανονικά και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό **8,1%** , εργάζεται με μειωμένο ωράριο το **2,4%** ,είναι άνεργο το **2,6%**, (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 89,90% και Π.Ο.Υ 2,4%), βρίσκεται σε σύνταξη το **1,9 %**, μόνο οικιακή απασχόληση το **0,2%**, επιμορφώνεται για να αλλάξει επάγγελμα το **0,5%**, εργάζεται κανονικά και επιμορφώνεται για αλλαγή επαγγέλματος /θέσης το **1,8%**, είναι σε σύνταξη και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού το 0,3%, εργάζεται με μειωμένο ωράριο και επιμορφώνεται το **0,2%**, εργάζεται κανονικά, με μειωμένο ωράριο και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού **το 0,2%**, εργάζεται κανονικά ενώ είναι σε σύνταξη το **0,2%**, δεν γνωρίζει τι δουλειά κάνει ο πατέρας του το **0,6 %**, (στην έρευνα της Π.Ο.Υ 0,5%),δεν έχει πατέρα το **3,4%** και τέλος ένα ποσοστό της τάξης του **3,5%** δεν απάντησε ή έδωσε εσφαλμένη απάντηση.

11) Αναφορικά με το είδος του επαγγέλματος των γονέων (ερ31) η ανάλυση των στοιχείων δίνει μια τεράστια διασπορά επαγγελμάτων κατανεμημένη σε ομαδοποιημένες αντίστοιχες κατηγορίες⁵⁹⁰ ως εξής:

Για τον πατέρα ,**ένα ποσοστό της τάξης του 12% απασχολείται σε επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας** (επιχειρηματίες σε εμπορικά καταστήματα 4,5%, εμπορικοί αντιπρόσωποι-πλασιέ 0,3% , πωλητές-εμποροϋπάλληλοι 4 % , τράπεζες 0,8%, οικονομικοί σύμβουλοι 0,3%, βιοτέχνες 0,2%, ιδιοκτήτες εταιριών & επιχειρήσεων ψυχαγωγίας & κατασκευών 0,7%, Ασφάλειες 0,6% ,Λογιστές 0,3%, διευθυντές –προϊστάμενοι εμπορικών καταστημάτων 0,3%), **σε επαγγέλματα υπαλλήλων γραφείου –στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα- 10,7%** (μισθωτοί-υπάλληλοι στον ιδιωτικό τομέα σε επιχειρήσεις, εταιρείες, εργοστάσια 5,6%, υπάλληλοι γραφείου στο Δημόσιο Τομέα όπως Υπουργεία, Δημ. Επιχειρήσεις και Κοινοφελείς Οργανισμούς 3,1%, υπάλληλοι λογιστηρίου–ταμίες 0,8%, τηλεφωνητές, δακτυλογράφοι, στενογράφοι, χειριστές μηχανημάτων 0,4% , διευθυντικά & ανώτερα στελέχη δημοσίων & ιδιωτικών επιχειρήσεων και οργανισμών 0,8%) **σε επιστημονικά, τεχνικά και ελευθέρια επαγγέλματα 4%** (γενικά 0,8%, υδρογράφοι, αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί 1%, Μηχανολόγοι ,ηλεκτρολόγοι 0,2%, γραφίστες 0,2%, γεωπόνοι, στατιστικοί-μαθηματικοί προγραμματιστές και τεχνικοί Η/Υ 1,3% ,κληρικοί και ψάλτες, 0,5%), **απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών 2,9%** (επιστάτες κτιρίων, φύλακες , θυρωροί, συνεργείο καθαρισμού, οικιακοί βοηθοί 1,4%, υπηρεσίες προστασίας & ασφάλειας 0,5%, εργαζόμενοι σε καφεενεία ,καφετέριες, περίπτερα 0,6%, τραπεζοκόμοι και υπηρεσίες ατομικής φροντίδας 0,4%),

⁵⁹⁰ Στο παράρτημα IV της εργασίας υπάρχει ταξινόμηση των επαγγελμάτων κατά κλάδο οικονομικής και επαγγελματικής δραστηριότητας , με βάση την οποία έγινε η ομαδοποίηση των απαντήσεων για την απασχόληση των γονέων και ακόμα των απαντήσεων των ίδιων των μαθητών /τριών και για τους τρεις τύπους σχολείων αναφορικά με το μελλοντικό τους επάγγελμα (ερ 9) .

εργαζόμενοι - στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό -στα σώματα ασφαλείας –ένοπλες Δυνάμεις –Λιμενικό Σώμα 5% (Δημοτική Αστυνομία 0,8%, αξιωματικοί- Υπαξιωματικοί Ε. Δ 0,5%, αξιωματικοί αστυνομίας ,αστυνομικοί, ειδικοί φρουροί 1,9% ,Πυροσβεστικό & Λιμενικό Σώμα 0,7%, πολιτικό & εργατοτεχνικό προσωπικό, ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας 0,9% γενικά 0,2%), **εργαζόμενοι στα επαγγέλματα των Μέσων Επικοινωνίας 0,4%** (φωτορεπόρτερ, δημοσιογράφος), **εργαζόμενοι στις Μεταφορές-Αποθηκεύσεις 8,2%** (πλοίαρχοι Π & Ε Ναυτικού 1,3%, ναυτικός, πιλότος 0,5% , μεταφορέας εμπορικών ειδών, υπεύθυνος διανομής καυσίμων 0,7% , οδηγοί ιδ. λεωφορείων-ταξί –φορτηγού 3,8% ,ιδιοκτήτης –συνιδιοκτήτης μεταφορικού μέσου δημόσιας –ιδιωτικής χρήσης 1,6% αποθηκάριοι 0,3%), **εργαζόμενοι στα καλλιτεχνικά επαγγέλματα 0,2%** (μουσικός), **εργαζόμενοι στα ιατρικά επαγγέλματα & υπηρεσίες υγείας 1,4%** (νοσηλεύτης, βοηθός ακτινολόγος ,ιατρός δημοσίου, ιατρικός επισκέπτης, οπτικός),**εργαζόμενοι στα νομικά επαγγέλματα 0,5%** (δικηγόρος) ,**επαγγέλματα ενδιαίτησης σίτισης –τουρισμού 5,4%** (μάγειροι –σεφ, ζαχαροπλάστης, σερβιτόροι, κρεοπώλης, μπάρμαν, ψήστες, ιδιοκτήτες καφενείου κλπ ,φούρνου, ξενοδοχοϋπάλληλοι , γραφεία τουρισμού, διευθύνοντες, εκμισθωτές κυλικίων κλπ ,βοηθητικό προσωπικό, υπηρεσίες διανομής) **Τεχνίτες & εργάτες (εκτός γεωργίας) 33,6%** (εργοδηγοί – αρχιεργάτες 1%, ηλεκτρολόγοι, ηλεκτροτεχνίτες εγκαταστάτες 2,1%, υδραυλικοί, ψυκτικοί-θερμαστές 1%, εργάτες μετάλλων &τεχνίτες (τορναδόροι),κατεργασίας ξύλου, μαρμάρου ,μαρμαρογλύπτες 0,7% , σιδηρουργοί, αλουμινάδες, μηχανουργοί 1%, μηχανικοί οχημάτων ,σκαφών ,ηλεκτρολόγοι ,φανοποιοί 3,4%, υποδηματοποιοί –επιδιορθωτές 0,3%, τυπογράφοι – βιβλιοδέτες-φωτολιθογράφοι, κοσμηματοποιοί –τεχνίτες πολύτιμων λίθων 0,5%, επιπλοποιοί – ξυλουργοί 1,1% , ελαιοχρωματιστές 1,9% ,εργάτες δομικών έργων, οικοδομών, λιμενεργάτες 14%, εργατοτεχνικό προσωπικό στο Δημόσιο και στον Ιδ, τομέα 5,8% συνεργείο ανελκυστήρων ,ταπητοκαθαριστές, συντηρητές καυστήρων 0,6% καθαριστής πισίνας 0,2%, **εκπαιδευτικά & συναφή επαγγέλματα 2%** (εκπαιδευτικός Μ.Ε, Π.Ε, βιβλιοθηκονόμος), **επαγγέλματα υποκουλτούρας & παρεκκλίνοντα 0,2%** (προαγωγός), **ποσοστό 1,6% (10 περιπτώσεις) δήλωσε ότι ο πατέρας του κάνει δυο εργασίες και άνω** (ελαιοχρωματιστής και οικοδόμος, ιδιωτικός υπάλληλος σε εμπόριο χαρτιού και περιστασιακά ελαιοχρωματιστής, ιδιοκτήτης εστιατορίου στο εξωτερικό και πρόεδρος της εταιρείας λουλουδιών, σε πρακτορείο στοιχημάτων και το πρωί λαχειοπώλης, σε βιοτεχνία και καθαριστήριο, στο μετρό και σε εταιρεία χάρτου, τεχνικός Η/Υ σε εταιρεία και σερβιτόρος, οικοδόμος και ηλεκτρολόγος, ελαιοχρωματιστής και κρεοπώλης), **ανεπαρκής ή ασαφής δήλωση επαγγέλματος 0,6%** (κατασκευαστής, γραμματέας, εργασία στο μετρό), μη εργασία λόγω στέρησης της ελευθερίας,2%, δεν έχει σταθερή εργασία το 0,2 % ενώ το **8,1%** (αντιστοιχεί σε 50 απαντήσεις μαθητών /τριών) δεν συμπλήρωσε τη συγκεκριμένη ερώτηση , ένα ποσοστό της τάξης του **2,7%** δήλωσε ότι δεν ξει ο

πατέρας του και τέλος δεν γνωρίζει τι δουλειά κάνει ο πατέρας του ποσοστό **1,3%** (απαντήσεις από 8 μαθητές/τριες).

Για τη μητέρα, ένα ποσοστό της τάξης περίπου του **10%** απασχολείται σε επαγγέλματα του **κλάδου οικονομίας** (τράπεζες 0,6%, εμπορικοί αντιπρόσωποι –πλασιέ 0,5%, πωλήτριες –εμποροϋπάλληλοι 6,3%, οικονομικοί σύμβουλοι 0,2%, επιχειρηματίες σε εμπορικά καταστήματα 1%, προϊστάμενοι πωλήσεων 1%), **σε επαγγέλματα υπαλλήλων γραφείου –στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα- 12,8%** (γενικά 0,3%, διευθυντικά & ανώτερα στελέχη δημοσίων & ιδιωτικών επιχειρήσεων και οργανισμών 0,5%, μισθωτοί –υπάλληλοι γραφείου στο δημόσιο & προϊστάμενοι -Υπουργεία , Δημ. Επιχειρήσεις & Κοινοφελείς Οργανισμοί - 5,5%,μισθωτοί υπάλληλοι στον ιδ. τομέα 4,7%, υπάλληλοι λογιστηρίου-ταμίες στο δημόσιο ή ιδ. Τομέα 1,6%, ταχυδρομικοί διανομείς 0,2%), **σε επιστημονικά, τεχνικά και ελευθέρια επαγγέλματα 1,4%** (γενικά 0,6%, σχεδιάστρια εσωτερικών χώρων στατιστικός –μαθηματικός, αρχαιολόγος, αστρολόγος, **απασχολούμενες στην παροχή υπηρεσιών 23,8%** (οικιακοί βοηθοί –καθαρίστριες 20%, προσωπικές υπηρεσίες 1,4%, επιστάτες κτιρίων, φύλακες θυρωροί, υπάλληλος σε περίπτερο, σε καφετέρια, στεγνοκαθαριστήριο, προσωπική φροντίδα, τραπεζοκόμες 2,4%), **εργαζόμενες - στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό -στα σώματα ασφαλείας –ένοπλες Δυνάμεις –Λιμενικό Σώμα 0,7%** (υπαξιωματικός Ε.Δ, αστυνομικός, πολιτικό προσωπικό), δημοσιογράφος 0,2%, **εργαζόμενες στις Μεταφορές-Αποθήκευση 0,8%** (ταμίας σε χώρο στάθμευσης, ιδιοκτήτρια σχολής οδηγών, οδηγός ,αεροσυνοδός), **εργαζόμενες σε επαγγέλματα αθλητισμού 0,4%** (προπονήτρια στην καλαθοσφαίριση, πρακτορείο συστημάτων), **σε καλλιτεχνικά επαγγέλματα 1%** (σκηνογράφος, διακοσμήτρια, ιδιοκτήτρια σχολής χορού, ηθοποιός), **εργαζόμενες στα ιατρικά επαγγέλματα & υπηρεσίες υγείας 5,6%** (νοσηλεύτρια ως ελεύθερα εργαζόμενη 2,9%, βοηθός ακτινολόγου, βοηθός μικροβιολόγου, βοηθός χειρουργείου, βοηθός οδοντίατρου ,οδοντίατρος ,μαία, ιατρική επισκέπτρια, δ/ντρια- προϊσταμένη –υπάλληλος σε νοσοκομείο- κλινική,2,7%), **εργαζόμενες σε ανθρωπιστικά-κοινωνικά επαγγέλματα & επαγγέλματα πρόνοιας-κοιν. Υπηρεσιών 1%** (δασκάλα για Α.Μ.Ε.Α, κοιν. λειτουργός, βρεφονηπιαγωγός, βρεφοκόμος,τραπεζοκόμος), **Νομικά επαγγέλματα 0,7%** (δικαστής, δικηγόρος, βοηθός συμβολαιογράφου), **επαγγέλματα ενδιαίτησης σίτισης –τουρισμού 4,3%** (μαγείρισσα –σεφ -υπάλληλος σε ζαχαροπλαστείο, βοηθητικό προσωπικό σε εστιατόρια, εκμισθώτρια σχολικού κυλικείου, , ιδιοκτήτρια καφενείου-καφετέριας ,σερβιτόρα, εργαζόμενη σε γραφείο τουρισμού, ξενοδοχοϋπάλληλος), **Τεχνίτριες & εργάτριες (εκτός γεωργίας) 5%** (εργάτριες-τεχνίτριες κατεργασίας ξύλου-χαρτιού, εργατοτεχνικό προσωπικό σε επιχειρήσεις, εταιρείες στον Ιδ. τομέα, εργάτρια σε βιοτεχνία ρούχων, ράφτριες –μοδίστρες, εργάτρια καθαριότητας δήμου, φορτοεκφορτώτρια), **εκπαιδευτικά & συναφή επαγγέλματα 3,2%** (δασκάλα –νηπιαγωγός 1,3%, καθηγήτριες Ξένων

Γλωσσών 0,6%, Καθηγήτρια Δ.Ε 0,5%, ιδιοκτήτρια Φροντιστηρίου, δασκάλα σε σχολείο αλλοδαπών, σχολική σύμβουλος, βιβλιοθηκονόμος), **ποσοστό 1,3%** δήλωσε ότι η μητέρα του **εργάζεται σε δυο εργασίες και άνω** (ως ιατρική επισκέπτρια & υπεύθυνη εταιρείας διατροφής, ως οικιακή βοηθός και τροφός, ως βοηθός μαγείρισσας, καθαρίστρια και προσωπικό φροντίδας ηλικιωμένης, ως καθαρίστρια και σε φροντίδα ηλικιωμένης, ως νοσοκόμα και μαγείρισσα, ως καθαρίστρια και κομμώτρια), περιστασιακή εργασία δήλωσε το 0,5% (μια φορά /εβδομάδα-καλοκαίρι), **ανεπαρκής ή ασαφής δήλωση 0,2%, σε αναζήτηση επαγγελματικής απασχόλησης 0,3%, ποσοστό της τάξης του 14,8%** (92 περιπτώσεις), δήλωσε ότι δεν έχει σταθερή δουλειά, **επίσης ένα ποσοστό 2,3% (14 περιπτώσεις)** δήλωσε ότι δεν γνωρίζει τη δουλειά της μητέρας του **και το 0,5%** ότι δεν ξει η μητέρα του, **τέλος ποσοστό 11,1% (69) δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή.**

12) Από την ανάλυση των ευρημάτων του πληθυσμού του δείγματος σχετικά με τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου (ερώτηση 12) διαπιστώνεται (βλ. πίνακα 13) ότι εκείνο με το οποίο ασχολούνται **συχνά** οι μαθητές/τριες συγκριτικά με κάποια άλλη δραστηριότητα είναι να ακούν μουσική σε ποσοστό **92,9%** (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 85,3%), να βλέπουν τηλεόραση σε ποσοστό **83,7%**, (Ε.Κ.Κ.Ε 78,9%), να βγαίνουν με τους φίλους τους σε ποσοστό **82,4%** (Ε.Κ.Κ.Ε 82,2%), να πηγαίνουν σινεμά ή θέατρο **συχνά** στο 31,4% των περιπτώσεων (Ε.Κ.Κ.Ε 62,9%), να βγαίνουν με τους γονείς τους **συχνά** 3 στους 10 (Ε.Κ.Κ.Ε 50,4%), να διασκεδάζουν σε κλαμπ και μπαράκια χωρίς τους γονείς/κηδεμόνες **συχνά** μόλις στο **24,8%** των περιπτώσεων και να διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία **συχνά** σε ποσοστό **25,8%** (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 40,2%) και τέλος οι μισοί περίπου του δείγματος περιηγούνται **συχνά** το διαδίκτυο (ποσοστό 50,1% ,με αναλογία φύλου 3:2 αγόρια -κορίτσια) και αθλούνται (ποσοστό 52,8% , δυο φορές περισσότερο τα αγόρια απ' ότι τα κορίτσια).Τέλος ,από τα θέματα με τα οποία **ποτέ** δεν ασχολούνται τον ελεύθερο χρόνο τους οι μαθητές του δείγματος σε ποσοστό **81,6%** (μοιρασμένα τα ποσοστά στα δυο φύλα, να απαντούν ποτέ 8 στους 10 στο δείγμα του κάθε φύλου) είναι οι δραστηριότητες κάποιου συλλόγου ή οργάνωσης (πολιτικής, οικολογικής, ανθρωπιστικής).

Διάθεση ελεύθερου χρόνου μαθητών/τριών Γυμνασίου	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Διαβάζεις εξωσχολικά βιβλία (λογοτεχνικά ,ιστορικά, φιλοσοφικά κλπ)	25.8	51.4	21.1
Βλέπεις τηλεόραση	83.7	13.8	01.9
Πηγαίνεις σινεμά ή θέατρο	31.4	50.6	06.6
Ακούς μουσική	92.9	04.7	01.3
Αθλείσαι (γυμναστήριο ,αθλητική ομάδα κλπ)	52.8	31.6	14.5
«Σερφάρεις» στο Διαδίκτυο (Internet)	50.1	31.4	17.2
Βγαίνεις με τους φίλους/ τις φίλες σου	82.4	15.3	01.4
Βγαίνεις με τους γονείς σου	33.3	57.2	08.4
Συχνάζεις σε χώρους με ηλεκτρονικά – τυχερά παιχνίδια	13.8	31.2	53.9
Συχνάζεις σε καφετέριες	45.1	39.8	13.8
Παίζεις μπιλιάρδο / ποδοσφαιρική	23.7	31.7	43.5
Παίζεις στο πάρκο/ γειτονιά	24.0	40.4	34.1
Διασκεδάζεις σε κλαμπ, μπαράκια χωρίς τους γονείς / κηδεμόνες σου	24.8	32.9	41.5
Πηγαίνεις στο γήπεδο για να παρακολουθήσεις αθλητικούς αγώνες	23.7	31.4	44.1
Ασχολείσαι με πολιτιστικές δραστηριότητες (πχ. με μουσική ,χορό κλπ)	28.3	26.6	43.5
Διαβάζεις αθλητικές εφημερίδες ή περιοδικά ποικίλης ύλης	42.7	38.0	17.6
Ασχολείσαι με δραστηριότητες κάποιου Συλλόγου ή Οργάνωσης(Πολιτικής ,Οικολογικής, Ανθρωπιστικής κλπ)	04.8	12.7	81.6

Πίνακας 13

13) Την πρόθεση της επαγγελματικής προοπτικής για τους ερευνώμενους ανιχνεύει η ερώτηση 9, δίνοντας τους τη δυνατότητα να δώσουν δυο εναλλακτικές επιλογές. Σύμφωνα με τα ευρήματα (βλ σχετικό πίνακα στο παράρτημα V) και στις δυο περιπτώσεις διαμορφώνεται μια πολύ μεγάλη διασπορά απαντήσεων η οποία ομαδοποιήθηκε στη βάση των κατηγοριών επαγγελμάτων των γονέων, ώστε να δοθεί και η δυνατότητα συγκρισιμότητας των αποτελεσμάτων με τις απαντήσεις των γονέων.

Για την πρώτη επιλογή επαγγέλματος οι απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος έδωσαν τα παρακάτω ποσοστά ομαδοποιημένα κατά επαγγελματικές κατηγορίες: επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας **2,9% (17)**, επαγγέλματα μισθωτών υπαλλήλων γραφείου-διοίκησης **2,1%(13)**, επιστημονικά, τεχνικά και ελευθέρια επαγγέλματα **15,6% (97)**, απασχόληση στην παροχή Υπηρεσιών **4,7% (29)**, απασχόληση στα Σώματα Ασφαλείας- Ένοπλες Δυνάμεις, Λιμενικό **6,8% (42)**, επαγγέλματα δημοσιογραφίας & Μ. Μ. Ε **4,3% (25)**, απασχόληση στις Μεταφορές & Αποθήκευση **0,9% (5)**, επαγγέλματα αθλητισμού **6% (37)**, καλλιτεχνικά επαγγέλματα **6,7% (40)**, ιατρικά επαγγέλματα & υπηρεσίες υγείας **10% (60)**, ανθρωπιστικά – κοινωνικά & επαγγέλματα κοινωνικής πρόνοιας και υπηρεσιών **4,5% (28)**, νομικά επαγγέλματα, **2,9% (18)**, επαγγέλματα ενδιαίτησης-σίτισης-ξενοδοχειακά –τουριστικά **2,9%(18)**, τεχνίτες & εργάτες (εκτός γεωργίας) **6,2% (63)**, εκπαιδευτικά επαγγέλματα **9% (56)**, επαγγέλματα υποकुλτούρας -παρεκκλίνοντα **1,3%,(8)**, ποσοστό **4,3% (27)** απάντησε ότι δεν γνωρίζει το επάγγελμα που θέλει να κάνει και ποσοστό **6%(37)** δεν απάντησε.

Για τη δεύτερη επιλογή επαγγέλματος οι κατανομές των απαντήσεων κατά επαγγελματική κατηγορία δίνουν τα εξής αποτελέσματα: επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας **3,6% (23)**, επαγγέλματα μισθωτών υπαλλήλων γραφείου-διοίκησης **0,9% (5)**, επιστημονικά, τεχνικά και ελευθέρια επαγγέλματα **16,4% (78)**, απασχόληση στην παροχή Υπηρεσιών **3% (18)**, απασχόληση στα Σώματα Ασφαλείας- Ένοπλες Δυνάμεις, Λιμενικό **3,8% (23)**, επαγγέλματα Δημοσιογραφίας & Μ. Μ. Ε **4,2% (26)**, απασχόληση στις Μεταφορές & Αποθήκευση **0,7% (4)**, επαγγέλματα αθλητισμού **4,7% (28)**, καλλιτεχνικά επαγγέλματα **8,5% (52)**, ιατρικά επαγγέλματα & υπηρεσίες υγείας **4,8% (29)**, ανθρωπιστικά –κοινωνικά & επαγγέλματα κοινωνικής πρόνοιας και υπηρεσιών **3,9% (23)**, νομικά επαγγέλματα **2,6% (16)**, επαγγέλματα ενδιαίτησης – σίτισης-ξενοδοχειακά–τουριστικά **1,8% (10)**, τεχνίτες & εργάτες (εκτός γεωργίας) **7% (43)**, εκπαιδευτικά επαγγέλματα **7,8% (48)**, επαγγέλματα υποकुλτούρας –παρεκκλίνοντα **1,1% (7)**, ποσοστό **5% (31)** απάντησε ότι δεν έχει δεύτερη επαγγελματική επιλογή, και ποσοστό **25,4 % (158)** δεν απάντησε καθόλου.

Από την ανάλυση των ευρημάτων για τις επαγγελματικές επιλογές του δείγματος της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό του Γυμνασίου προκύπτουν οι εξής διαπιστώσεις:

α) Τα επαγγέλματα των θετικών επιστημών (αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, ναυπηγοί, ηλεκτρονικός, μηχανολόγος, ηλεκτρολόγος, προγραμματιστής και τεχνικός Η/Υ, βιολόγοι, βιοχημικοί, στατιστικοί-μαθηματικοί, φυσικοχημικοί, αστρονόμος, αστροναύτης), καθώς και κάποια ελεύθερα και επιστημονικά επαγγέλματα όπως είναι του αστρολόγου, ζωολόγου, σχεδιαστή εσωτερικού χώρου, γραφίστα, διπλωμάτη, αρχαιολόγου, και χάκερ αποτελούν για τους μαθητές/τριες την πρώτη στη σειρά προτίμησης τόσο στην πρώτη όσο και στη δεύτερη επιλογή επαγγέλματος σε αναλογία 1,5 στις 10 κατά μέσο όρο. **Δεύτερη στη σειρά προτίμηση**

(στην πρώτη μόνο επιλογή) είναι **τα ιατρικά επαγγέλματα και αυτά των υπηρεσιών υγείας**, με ειδικότητες όπως αυτές του βοηθού ακτινολόγου, νοσηλεύτη, νοσοκόμας, διαιτολόγου, οδοντίατρου, φαρμακοποιού, μαίας-μαιευτή, φυσικοθεραπευτή /τριας, βοηθού μικροβιολόγου (σε αναλογία 1 στις 10). **Τρίτη στη σειρά προτίμηση** στην πρώτη αλλά και δεύτερη επιλογή είναι **τα εκπαιδευτικά επαγγέλματα** (Καθηγητής δ/ βάθμιας εκπαίδευσης, Καθηγητής Ξένων Γλωσσών, Δάσκαλος, νηπιαγωγός). **Στην τέταρτη σειρά προτίμησης** εναλλασσόμενα μεταξύ τους στην πρώτη και δεύτερη επιλογή βρίσκονται τα **καλλιτεχνικά επαγγέλματα** (δάσκαλος μουσικής, χορευτής, μουσικός, ηθοποιός, τραγουδιστής, φωτογράφος, μοντέλο, σεναριογράφος, σκηνογράφος, ενδυματολόγος, επιμελητής εκθέσεων, διακοσμητής, ζωγράφος, σκηνοθέτης, ντισκ - τζοκεϊ **και τα τεχνικά /εργατικά επαγγέλματα** (μηχανικός οχημάτων, αεροσκαφών, πλοίων, ηλεκτρολόγος αυτοκινήτων, ηλεκτρολόγος-ηλεκτροτεχνίτης εγκαταστάτης, υδραυλικός ψυκτικός, φανοποιός, τεχνίτης φυσικού αερίου).

β) Για την πρώτη επιλογή επαγγέλματος 1 στους 10 μαθητές/τριες είτε δεν γνωρίζουν τι επάγγελμα να ασκήσουν είτε δεν απάντησαν. Επίσης, και για τη δεύτερη επιλογή επαγγέλματος διακρίβώνεται ένα σημαντικό ποσοστό 30% (!!!) από το οποίο το 25% δεν έχει απαντήσει και το 5% δεν έχει δεύτερη επιλογή. Ως εκ τούτου γίνεται σαφές πως η έλλειψη εναλλακτικής επαγγελματικής επιλογής σχετίζεται είτε με μια μονολιθική, μονομερή και μονοδιάστατη αντίληψη της μίας, αποκλειστικής και μοναδικής επιλογής και καμίας άλλης εναλλακτικής πρότασης ή λύσης ως αντίβαρο, στη βάση ελλιπούς ατομικού σχεδιασμού/προγραμματισμού είτε/και με την υποβάθμιση του ρόλου και της σημασίας που αποδίδεται στο σχολικό επαγγελματικό προσανατολισμό στο πρόγραμμα σπουδών αυτής της τάξης, μιας τάξης προσανατολισμού για επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στον αμέσως επόμενο χρόνο και δεδομένου μάλιστα ότι δε διδάσκεται στην Α' Τάξη Λυκείου.

γ) Οι επαγγελματικές επιλογές των μαθητών/τριών δεν ταυτίζονται με τα επαγγέλματα που οι γονείς τους ασκούν. Υπάρχει αντιστρόφως ανάλογη ζήτηση με όλες σχεδόν τις κατηγορίες που αφορούν στα επαγγέλματα που οι γονείς εξασκούν για παράδειγμα στα επιστημονικά, τεχνικά και ελευθέρια επαγγέλματα (με μέσο όρο των δυο επιλογών 16%) το ποσοστό συμμετοχής του πατέρα σε αυτήν την κατηγορία είναι 4% και της μητέρας 1,4%, καλλιτεχνικά επαγγέλματα 7,6% (μέσος όρος), ενώ η εκπροσώπηση των γονέων σε αυτά είναι 0,2% για τον πατέρα και 1% για τη μητέρα, επαγγέλματα εργατοτεχνικά 6,1% (μέσος όρος) ενώ για τον πατέρα 33,6% και τη μητέρα 5% κοκ.

III) Οι σχέσεις των μαθητών του Γυμνασίου με το οικογενειακό περιβάλλον

1) Οι σχέσεις με τους γονείς

Η πλειονότητα των απαντήσεων των μαθητών/τριών των γυμνασίων του δείγματος θεωρεί ότι οι σχέσεις με τους γονείς του είναι **πολύ καλή**, με τη μητέρα σε ποσοστό **70,7%** και λιγότερο με τον πατέρα **61,8%**. Υπερτερεί όμως η **καλή σχέση** με τον πατέρα αν και υπάρχουν ορισμένες δυσκολίες ,σε ποσοστό **20,1%** έναντι **16,7%** της μητέρας .Το ποσοστό των περιπτώσεων που υποδηλώνει μια αρνητική οικογενειακή συμβίωση και εμπειρία (το αρνητικό οικογενειακό κλίμα) αθροίζει συνολικά ποσοστό λίγο μεγαλύτερο της τάξης του 8% και για τους δυο γονείς. Ειδικότερα, στην υποκατηγορία σοβαρά προβλήματα ,κακή σχέση με τον πατέρα **2,6%** και με τη μητέρα **2,1%**, ενώ για την περίπτωση της βαθιάς διαταραγμένης σχέσης (συνεχείς τσακωμοί φασαρίες κλπ) με τον πατέρα **2,1%** και με τη μητέρα **1,3%**. **Πρέπει πάντως να επισημανθεί , απ ότι φαίνεται από τις αναλύσεις των απαντήσεων των ερωτηματολογίων και των ποσοστών (βλ σχετικό πίνακα 14), υπήρξε ένας έντονος εσωτερικός προβληματισμός για κάποια παιδιά στο ερώτημα των σχέσεων με τους γονείς. Αυτό αναδεικνύουν τα ευρήματα στη συγκεκριμένη ερώτηση ,όπως για παράδειγμα οι αλλαγές στην επιλογή ,οι διπλοεπιλογές (για τον πατέρα διαταραγμένη και κακή σχέση 1% (6) καλή και πολύ καλή 3,9% (24), για τη μητέρα διαταραγμένη και κακή σχέση 0,5% (3),καλή και πολύ καλή σχέση 4,5% (28).**

Στις παραπάνω παρατηρήσεις θα προσθέταμε τα ποσοστά των ερωτηματολογίων που δεν απαντήθηκαν καθόλου ή απαντήθηκαν εσφαλμένα στην ερώτηση αυτή (αντιφατικές ή αμφισβητούμενες επιλογές) για τον πατέρα το ποσοστό είναι 5,3% (33) και για τη μητέρα 3,9% (24),ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 3,1% (19) δήλωσε ότι ο πατέρας του δεν ζει και 0,3%. για τη μητέρα του.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	Με τον πατέρα σου	Με την μητέρα σου
Είναι πολύ καλή	61,8%	70,7%
Έχουμε ορισμένες δυσκολίες ,αλλά γενικά είναι καλή σχέση	20,1%	16,7%
Έχουμε σοβαρά προβλήματα ,είναι κακή σχέση	2,6%	2,1%
Είναι μια βαθιά διαταραγμένη σχέση (συνεχείς τσακωμοί, φασαρίες, βιαιότητες κλπ)	2,1%	1,3%

Πίνακας 14

2) Προσφορά και ενδιαφέρον των γονέων γενικά και σε σχέση με το σχολείο .

Αναφορικά με το ρόλο των δυο γονέων στις σχέσεις με το μαθητικό πληθυσμό του δείγματος διαπιστώνεται (βλ πίνακα 15) ότι η μητέρα κατέχει τον πρώτο ρόλο σε όλα τα επιμέρους θέματα που αφορούν στη συναισθηματική και υλική ανταπόκριση ,καθώς και στην επικοινωνία –

συζήτηση με τα παιδιά. Ειδικότερα, σε ποσοστό 89,7% έναντι 74,7% του πατέρα προσφέρει αγάπη, φροντίδα, στοργή, σε ποσοστό 73,4% των περιπτώσεων κάνει δώρα, ρούχα έναντι 48,8% του πατέρα και τέλος συζητάει μαζί τους προσωπικά θέματα/προβλήματα σε ποσοστό 56,7% έναντι 32,2% του πατέρα .

Όπως διαπιστώνει κανείς, εντύπωση προκαλούν δυο στοιχεία σε ότι αφορά το ερώτημα της συζήτησης των γονέων για τα προσωπικά θέματα/προβλήματα με το παιδί τους. Πρώτον, τα ποσοστά και των δυο γονέων στο θέμα αυτό συγκρινόμενα με εκείνα που αφορούν τις υλικές παροχές είναι χαμηλότερα ,κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι γονείς φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα και σημασία στην παροχή υλικής προσφοράς, υλικών αγαθών στα παιδιά τους. έναντι της συνδιαλλαγής και της επικοινωνίας με αυτά. Δεύτερον, στην περίπτωση του πατέρα οι απαντήσεις είναι περίπου μοιρασμένες στις τρεις κλίμακες, αλλά περισσότερο ανησυχητικό είναι η αρνητική απάντηση να αποτελεί το 31% των περιπτώσεων, με 1,8 φορές περισσότερο αρνητικές τις απαντήσεις των κοριτσιών από εκείνες των αγοριών. Θα μπορούσε κανείς εδώ ίσως παρακινδυνευμένα να ισχυρισθεί για τη διαφαινόμενη παραδοσιακή φυσιολογία του ρόλου των δυο φύλων στην οικογένεια που θέλει τη μητέρα να συνδέεται πιο στενά με το παιδί της σε ότι αφορά προσωπικά θέματα και συζητήσεις .

Σε ότι αφορά τη διερεύνηση της σχέσης γονέων- παιδιού με σημείο αναφοράς το σχολείο (βλ πίνακα 4), εμφανίζεται και πάλι η μητέρα να κατέχει την πρώτη θέση στις απαντήσεις του πληθυσμού του δείγματος. Ειδικότερα, σε ποσοστό 30,1% έναντι 21,7% του πατέρα βοηθάει στα μαθήματα, σε ποσοστό 74,1% έναντι 55,4% του πατέρα ενδιαφέρεται για θέματα – προβλήματα του σχολείου, επισκέπτεται το σχολείο στο 50,6% των περιπτώσεων έναντι 21,4% του πατέρα και τέλος σε ποσοστό 41,2% πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στο σχολείο (με αναλογία αγόρια : κορίτσια 1,7) έναντι 20,3% που ισχύει για τον πατέρα.

Σημαντικές διαπιστώσεις αναδεικνύονται από τη διασπορά των απαντήσεων σχετικά με το ρόλο που οι γονείς διαδραματίζουν στις σχέσεις τους με τα παιδιά με σημείο αναφοράς τα θέματα του σχολείου. Πιο συγκεκριμένα στην ερώτηση για τη βοήθεια στα μαθήματα η αρνητική απάντηση και για τους δυο γονείς είναι μεγαλύτερη απ' ότι η θετική απάντηση. Η στάση αυτή των γονέων απ' ότι φαίνεται εξισορροπείται από το ενδιαφέρον (ενθάρρυνση, εμπύχωση) για τα θέματα/προβλήματα του σχολείου, όπου οι θετικές απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού και για τους δυο γονείς υπερτερούν σε σημαντικό βαθμό των αρνητικών απαντήσεων.

Τέλος, κυριαρχούν οι αρνητικές απαντήσεις που δίνουν οι μαθητές/τριες για τον πατέρα τους (1,3 και 1,5 φορά αντίστοιχα περισσότερο απ' ότι οι θετικές) σχετικά με την πίεση για καλύτερη βαθμολογία και την επίσκεψη στο σχολείο για ενημέρωση. Από τη παραπάνω ερευνητική διαπίστωση επιβεβαιώνεται και η εμπειρική μας θέση ότι η μητέρα εξακολουθεί να αποτελεί το συνδετικό κρίκο της οικογένειας με το σχολείο αφενός και τον παράγοντα πίεσης στη σχέση του μαθητή με το σχολείο, δυο ακόμα στοιχεία τα οποία επιβεβαιώνουν την κοινωνικά προσδιορισμένη παραδοσιακή φυσιογνωμία της οικογένειας

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΓΕΝΙΚΑ & ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου δίνει αγάπη φροντίδα, στοργή	74,7%	15,5%	3,9%	89,7%	5,8%	1,3%
Σου κάνει δώρα, σου αγοράζει ρούχα κλπ.	48,8%	33,8%	9,7%	73,4%	20,9%	1,6%
Σε βοηθάει στα μαθήματα	21,7%	29%	40,9%	30,1%	33%	32,2%
Ενδιαφέρεται (σε ρωτάει, ενθαρρύνει και εμπυχώνει) για θέματα/ προβλήματα του σχολείου	55,4%	24,8%	12,7%	74,1%	17,9%	5,3%
Συζητάει μαζί σου τα προσωπικά σου θέματα /προβλήματα.	32,2%	28,3%	31,1%	56,7%	25,9%	14,2%
Επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές/ τριες για εσένα	21,4%	31,7%	33,2%	50,6%	34,9%	11,6%
Σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα	20,3%	34,9%	27,4%	41,2%	33,3%	22,4%

Πίνακας 15

μέσα από τη στερεότυπη επικρατούσα αντίληψη του ρόλου των δυο φύλων.

3) Τι επιθυμούν οι γονείς για τα παιδιά τους μετά την αποφοίτηση από το Γυμνάσιο

Αναφορικά με την εκδήλωση της επιθυμίας των γονέων για το μέλλον των παιδιών τους που ακολουθεί την αποφοίτηση από το Γυμνάσιο (ερ 35, πίνακας 16) διαπιστώνονται τα εξής ευρήματα από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος: Οι σπουδές, πάσης φύσεως μετά το Γυμνάσιο φαίνεται να αποτελούν μονόδρομο στις βλέψεις των γονιών για τα παιδιά τους .Διαφοροποίηση υπάρχει μόνο για το 4,4%κατά μέσο όρο των γονέων οι οποίοι

επιθυμούν να μη συνεχίσουν τα παιδιά τους στο Λύκειο και να δουλέψουν ,ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 4,8% κατά μέσο όρο για τους γονείς αρκείται στην αποφοίτηση από το Λύκειο .Κατά τα άλλα ,το 54,9% της μητέρας και το 49,8% του πατέρα επιθυμούν να συνεχίσουν τα παιδιά τους στο Λύκειο και να σπουδάσουν οπωσδήποτε σε Τ.Ε.Ι ή Πανεπιστήμιο ή ακόμα να αποκτήσουν μια επαγγελματική κατάρτιση σε Ι.Ε.Κ ή Τεχνική Σχολή (ποσοστό 19,8% για τη μητέρα και 18,4 % για τον πατέρα).Στις απαντήσεις του δείγματος του Γυμνασίου ένα ποσοστό της τάξης του 2,7% για τον πατέρα και 3,4% για τη μητέρα ταλαντεύονται ανάμεσα στην επαγγελματική κατάρτιση και στις ανώτερες /ανώτατες σπουδές για τα παιδιά τους .Επίσης ,ένα ποσοστό 6,6% για το τι επιθυμεί ο πατέρας και 6,1% για τη μητέρα αφορούσαν στη διατύπωση ελεύθερων απαντήσεων όπου περιελάμβαναν διάφορες επιθυμίες των γονέων όπως ,ποδοσφαιριστής, μάγειρας, γιατρός, καλύτερος από εκείνους, ό, τι επιθυμώ αρκεί να το εγκρίνουν και οι γονείς, το καλύτερο που μπορώ, ό, τι θέλω εγώ , να τελειώσω το Λύκειο και μετά να δουλέψω, να συνεχίσω στο Λύκειο και παράλληλα να δουλεύω, στρατιωτική σχολή (πατέρας) ,εσπερινό σχολείο για να δουλεύω (μητέρα), σε ΕΠΑ. Λ και μετά σε σχολή επαγγελματικής κατάρτισης (μητέρα), σεξολόγος (πατέρας) ,επιστήμονας (μητέρα), σε ΕΠΑ.Λ ,μετά τεχνική σχολή και μετέπειτα στα Τ.Ε.Ι, δεν επιθυμεί τίποτα για μένα δεν ενδιαφέρεται (πατέρας), δεν θέλω να απαντήσω γιατί δεν μ' αρέσουν τέτοιες ερωτήσεις και δεν θέλω να τις σκέφτομαι και να συγκρίνω τους γονείς μου. Ποσοστό 0,6 % απάντησε ότι δεν γνωρίζει τι επιθυμούν οι γονείς του για αυτούς. Τέλος, περίπου 1 στους 10 (ποσοστό 9,5%) δεν απάντησε για το τι επιθυμεί ο πατέρας του και 5,6% η μητέρα του.

ΤΙ ΕΠΙΘΥΜΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Ο πατέρας σου	Η μητέρα σου
Να μην συνεχίσεις στο Λύκειο και να δουλέψεις	4,8%	3,9%
Να συνεχίσεις στο Λύκειο και μετά να φοιτήσεις σε Ι.Ε.Κ / Τεχνική Σχολή	18,4%	19,8%
Να συνεχίσεις στο Λύκειο και να <u>σπουδάσεις</u> <u>οπωσδήποτε</u> σε Τ.Ε.Ι ή Πανεπιστήμιο	49,8%	54,9%
Να συνεχίσεις στο Λύκειο και να μην <u>σπουδάσεις</u> <u>οπωσδήποτε</u> σε Τ.Ε.Ι ή Πανεπιστήμιο	4,2%	5,3%
Αν επιθυμούν κάτι άλλο	6,6%	6,1%

Πίνακας 16

4) Τιμωρίες από τους γονείς

Αναφορικά με τις τιμωρίες που επιβάλλουν οι γονείς στα παιδιά (βλ πίνακα 17), οι μαθητές/τριες του δείγματος στην πλειονότητά τους δεν φαίνεται να βιώνουν -και από τους δυο γονείς-ιδιαίτερα αρνητικά τις συνέπειες από αυτές ,αφού μόνο το 9,8% των περιπτώσεων από τον πατέρα και το 10,3% από τη μητέρα του στερεί πολύ την έξοδο (στην έρευνα του ΕΚΚΕ 16,2%) , το 7,7% κατά μέσο και των δύο γονέων του στερεί πολύ το χαρτζιλίκι (έρευνα του ΕΚΚΕ 5,9) ,το 1,8% κατά μέσο όρο των γονέων τους κτυπάει πολύ (έρευνα ΕΚΚΕ 2,5%) και τέλος το 2,7% κατά μέσο όρο του μιλάει άσχημα. Ποσοστό της τάξης του 6% αναφέρεται σε άλλες ποινές που επιβάλλουν οι γονείς όπως ότι γενικά τους φωνάζουν ιδιαίτερα όταν βλέπουν τους βαθμούς, φωνάζουν λίγο και μετά συζητούν για ότι έγινε, στερούν τη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή, τη χρήση στο διαδίκτυο, τη χρήση του κινητού, συζητούν και εξηγούν, συζητούν με σκοπό να βρουν μια λύση επιπλήττουν, κόβουν την επικοινωνία, τους επιβάλλουν αγγαρεία για δουλειές σπιτιού, υπενθυμίζουν (μητέρα) πράγματα που δεν μπορούν να κάνουν καλά, κοροϊδεύουν για το χαρακτήρα την εμφάνιση και τις συνήθειες, προσπαθούν να τους πείσουν να μην το ξανακάνουν για κάποιους σημαντικούς λόγους, βάζουν για ύπνο κλειδώνοντάς τους στο δωμάτιο, συμπεριφέρονται βίαια κάποιες φορές, ασκούν ψυχολογική βία για διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων, δίνουν χρήματα για να ξεσπάσουν, στερούν προσωπικά αντικείμενα και τέλος δεν τιμωρούν. Δε γνωρίζει για τις τιμωρίες που επιβάλλει ο πατέρας ποσοστό 0,2% ,ενώ ποσοστό περίπου 7% δεν απάντησε κατά μέσο όρο στις ερωτήσεις που αναφέρονταν στις τιμωρίες από τον πατέρα και 5,6% (μέσο όρο) από τη μητέρα.

ΤΙΜΩΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου στερεί την έξοδο	9,8%	28,5%	54,1%	10,3%	31,6%	54,4%
Σου στερεί το χαρτζιλίκι	7,9%	17,1%	65,2%	7,4%	19,5%	67,8%
Σε κτυπάει	2,1%	7,2%	79,7%	1,4%	6,9%	84,4%
Σου μιλάει άσχημα	2,4%	17,1%	68,1%	2,9%	16,7%	92,1%
Αν ισχύει <u>κάτι άλλο</u> , <u>διαφορετικό</u>	3,7%	1,3%	0,6%	3,7%	1,4%	0,8%

Πίνακας 17

5) Πρωτοβουλίες των εφήβων μαθητών του δείγματος και έλεγχος από τους γονείς.

Με την ερώτηση 39 (πίνακας 18) ελέγχεται η δυνατότητα της ανάληψης πρωτοβουλιών που οι γονείς εγκαθιστούν στο πλαίσιο μιας σχέσης εμπιστοσύνης με τα παιδιά τους και έμμεσα της άσκησης ελέγχου απέναντι σε αυτά. **Από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι νέοι της ηλικίας αυτής δεν έχουν αποκτήσει ή κατακτήσει σε σημαντικό βαθμό τη δυνατότητα να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες σε θέματα που τους αφορούν αποφασίζοντας εντελώς μόνοι αφού οφείλουν να ενημερώσουν τους γονείς τους** αν θα καλέσουν φίλους στο σπίτι κατά 42,5%, αν θα συναντήσουν φίλους αργά το βράδυ κατά 82,9% ,αν θα μείνουν κάποιο βράδυ στο σπίτι φίλου /φίλης κατά 85,3% και αν θα πάνε διακοπές με τους φίλους τους χωρίς τους γονείς τους κατά 90,8%.

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ & ΚΟΙΝ ΕΛΕΓΧΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	ΝΑΙ, μπορώ να το αποφασίσω εντελώς μόνος/η,χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω	ΟΧΙ , δεν μπορώ ακόμα να το αποφασίσω εντελώς μόνος/ η , χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω
Αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι	55,6%	42,5%
Αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ	14,5%	82,9%
Αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του φίλου / φίλης σου	12,1%	85,3%
Αν θα πάς διακοπές με τους φίλους σου, χωρίς τους γονείς σου	6,0%	90,8%

Πίνακας 18

IV) Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου με το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον.

1) Πώς διαφαίνεται το μέλλον μετά την αποφοίτηση από το Γυμνάσιο ;

Αναφορικά με τις προσδοκίες των μαθητών/τριών των Γυμνασίων του δείγματος μετά την εκπλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (ερώτηση 10) επιβεβαιώνονται τα πορίσματα και άλλων σχετικών ερευνών για τη συνέχιση των σπουδών γενικά και ειδικότερα της πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε). Αυτές λοιπόν μπορεί να αφορούν τις σπουδές στο Γενικό Λύκειο είτε και παράλληλα με αυτό την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων σε Ξένες Γλώσσες, σε δραστηριότητες όπως ο χορός η ζωγραφική, δραματική σχολή, εργασία, η σύναψη σχέσης σε ποσοστό 62,4% (έρευνα ΕΚΚΕ 18,2%) ,τη ρητή δήλωση για αποφοίτηση

από το Λύκειο και μετέπειτα ακαδημαϊκές σπουδές σε Α.Ε.Ι ή και Τ.Ε.Ι σε ποσοστό 12,3% (έρευνα ΕΚΚΕ 49,6%), σπουδές σε ειδικά Λύκεια (Μουσικό, αθλητικό) 1,1%, στο Επαγγελματικό Λύκειο ή και μετέπειτα στο Τ.Ε.Ι σε ποσοστό 11,8% ,σε τεχνική επαγγελματική σχολή 0,5% ,φοίτηση σε Ι.Ε.Κ 0,3%.και η αμφιταλάντευση μεταξύ Επαγγελματικού Λυκείου και Τεχνικής Σχολής ή Γενικού Λυκείου και Επαγγελματικού Λυκείου.

Υπήρχαν και κάποιες άλλες απαντήσεις όπως ,“ να σταματήσω το σχολείο, να δουλέψω το καλοκαίρι, να κάνω διακοπές, να μάθω μια ξένη γλώσσα ακόμη, να φύγω στο εξωτερικό για εργασία και να επιστρέψω μετά για σπουδές, να δημιουργήσω σχέση, να βρω δουλειά και να βγάλω αρκετά λεφτά, επιμόρφωση στους υπολογιστές, δουλειά και μετά σε σχολή κομμωτικής, να μην κάνω τίποτα. Δεν έλειψαν βεβαίως οι σκωπτικές και αστείες πλευρές των απαντήσεων όπως για παράδειγμα “ να γίνω χρηματιστής, να το τελειώσω πρώτα και βλέπουμε, να σκοτώσω τους καθηγητές ,να γίνω βάρος στην κοινωνία, δεν μπορώ να πω, κοκκινίζω”. Ποσοστό 1,1% (έρευνα ΕΚΚΕ 5,8%) απάντησε ότι δεν γνωρίζει τι θέλει να κάνει μετά το Γυμνάσιο και δεν συμπλήρωσε τη σχετική ερώτηση ποσοστό 2,6%.

2) Συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων

Σχετικά με τη συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος στην οργάνωση και λειτουργία της σχολικής ζωής με την παρουσία τους στα όργανα των Μαθητικών κοινοτήτων για τα χρόνια που είναι στο Γυμνάσιο (ερ 11) τα ευρήματα δείχνουν ότι ποσοστό **53,3%** του δείγματος έχει εκλεγεί στο **πενταμελές Μαθητικό Συμβούλιο της τάξης**, από το οποίο το **27,7%** είναι **αγόρια** και το **25,6% κορίτσια** ,με καταγωγή **από την Ελλάδα το 35,7%** και από την **Αλβανία το 13,6%**.Από την διμεταβλητή συσχέτιση με το βαθμό επίδοσης ,σύμφωνα με το τυπικό σύστημα αξιολόγησης που υφίσταται, διαπιστώνεται ότι από αυτούς που εκλέγονται το 2,3% ανήκει στην κλίμακα της μέτριας επίδοσης ,το 19,5 % στην κλίμακα της καλής επίδοσης, το 19,5% στην κλίμακα της πολύ καλής επίδοσης και το 9,6% στην κλίμακα της άριστης επίδοσης.

Επίσης, στο **Δεκαπενταμελές Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου** εκλέγεται το 22,5% του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (13,2% αγόρια) από το οποίο το 12,3% είναι ηλικίας 14χρ, το 6,3% ηλικίας 15χρ ,το 1,9% 16χρ, και το 1,6% 17 χρόνων, με καταγωγή από την Ελλάδα το 15,9% ,από την Αλβανία το 5,2% και το υπόλοιπο από άλλες χώρες ,όσον αφορά τη διμεταβλητή με την κλίμακα αξιολόγησης το 1,1% όσων εκλέγονται στο δεκαπενταμελές έχει μέτρια επίδοση ,το 6,5% καλή και πολύ καλή και το 3,3% άριστη.

Οι μαθητές/τριες του δείγματος των Γυμνασίων ρωτήθηκαν να απαντήσουν σε τι βαθμό θεωρούν ότι οι γενικές συνελεύσεις τους λειτουργούν ικανοποιητικά (διάλογος, ελεύθερη

έκφραση, υποψηφιότητα κλπ).Τα ποσοστά υπέρ της απόλυτης θετικής άποψης (ισχύει απόλυτα) είναι 15,5% ,ενώ της απόλυτης αρνητικής (δεν ισχύει καθόλου) 13,8%, όμως αν αθροίσει κανείς τη θετική αξιολόγηση (ισχύει αρκετά /ισχύει απόλυτα) με την αρνητική αξιολόγηση (δεν ισχύει καθόλου/ισχύει ελάχιστα) διαπιστώνει πως υπάρχει μια μικρή αλλά σαφής υπεροχή της αρνητικής πεποίθησης σε ποσοστό 40% έναντι 35,6% της θετικής ,ενώ το υπόλοιπο περίπου ¼ παίρνει ίσες αποστάσεις. **Οι αρνητικές απαντήσεις των μαθητών/τριων είναι ενδεικτικές μιας κατάστασης που επιβεβαιώνει μέσα και από την εμπειρία της καθημερινής πρακτικής αυτό που εδώ και καιρό τώρα συμβαίνει στη σχολική πραγματικότητα: την υποβάθμιση της σημασίας και του ρόλου ενός θεσμού που αρχικά προοριζόταν ως μέσο άσκησης στη δημοκρατική διαδικασία και τη συμμετοχή των μαθητών/τριών στα κοινά .**

3) Βαθμός ικανοποίησης από την κτιριακή υποδομή-προαύλιο χώρο του σχολείου

Στην πλειονότητα του ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος (κατά μέσο όρο 55%) είναι λίγο ικανοποιημένος από τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου (συντήρηση, χρώματα, διακόσμηση), την αίθουσα διδασκαλίας (άνετη, ήσυχη, φωτεινή, με επαρκή θέρμανση),τον εξωτερικό χώρο (αυλή ,παγκάκια, βρύσες, υπόστεγο, πράσινο) και την καθαριότητα των χώρων του σχολείου (αίθουσα διδασκαλίας, προαύλιο, τουαλέτες). Το υπόλοιπο ποσοστό κατανέμεται ανάμεσα στα δυο άκρα ,το καθόλου (κατά μέσο όρο 27%), και το πολύ (ποσοστό 17,7% κατά μέσο όρο). Το ποσοστό εκείνων που δεν απάντησαν και στις τέσσερις ερωτήσεις κατά μέσο όρο είναι 0,5%. Επιπλέον στην κατανομή των παραπάνω απαντήσεων ανά Δημοτικό Διαμέρισμα τα μεγαλύτερα ποσοστά στην κλίμακα του “καθόλου” ικανοποιημένος έχουν ως εξής: στην ερώτηση για την γενική κατάσταση του σχολικού κτιρίου το 6^ο Δημοτικό Διαμέρισμα με 31,4%, στην ερώτηση για την αίθουσα διδασκαλίας το 4^ο Διαμέρισμα με 36,1% και το 7^ο Διαμέρισμα με 33,3%,για τον εξωτερικό χώρο του σχολείου τα σχολεία του 6^{ου} Διαμερίσματος με 37,1% και για την καθαριότητα των χώρων του σχολείου τις σχολικές μονάδες του 6^{ου} Διαμερίσματος με 51,4 % και του 3^{ου} Διαμερίσματος με 50%.(πίνακας 19).

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΤΙΡΙΑΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ-ΠΡΟΑΥΛΙΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου σου (βαμμένο, ασφαλές καλοδιατηρημένο αλοσυντηρημένο, με χρώματα, διακοσμημένο κλπ)	14,5 %	63,9%	21,1%
Την αίθουσα που κάνεις μάθημα (άνετη, ήσυχη, φωτεινή, με καλοδιατηρημένα θρανία και καρέκλες, επαρκή θέρμανση κλπ)	17,1%	57,5%	24,8%
Τον εξωτερικό χώρο –αυλή (ευρύχωρη , με παγκάκια, βρύσες, υπόστεγο, πράσινο κλπ)	25,3%	52,0%	22,1%
Την καθαριότητα των χώρων του σχολείου σου (π. χ αίθουσα διδασκαλίας , προαύλιο, τουαλέτες κλπ)	13,7%	46,2%	39,8%

Πίνακας 19

4) Συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού σε εκπαιδευτικές /ομαδικές δραστηριότητες

α) Αναφορικά με τη συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις του σχολείου (ερ.18) την φετινή και την περυσινή χρονιά (ενημερωτικές διαλέξεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις, κινηματογραφικές προβολές κλπ) διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία δηλ το **51,4% απάντησε θετικά** (29,3% κορίτσια και 22,1% αγόρια). Το **μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής** δήλωσαν μαθητές/τριες από το **1^ο Δημ. Διαμέρισμα με 73,2%** και το **λιγότερο του 2^{ου} Διαμερίσματος με 32,9%** ,δεν απάντησε καθόλου ποσοστό 2,3% (14), ποσοστό **5,4% απάντησε ότι συμμετείχε σε εκπαιδευτικές σχολικές δραστηριότητες**, αξιολογώντας θετικά κατά 0,6% ,αλλά χωρίς να επεξηγήσει όπως είχε ζητηθεί σε σχετική ερώτηση ανάπτυξης.

Ειδικότερα, οι απαντήσεις τους σε σχετική ερώτηση ανοικτού τύπου πραγματεύονται ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων στις οποίες συμμετείχαν και περιλαμβάνουν, παρακολούθηση κινηματογραφικής προβολής (**7,2%**) που αξιολογήθηκε κατά 3,1% θετικά και κατά 3,2% αδιάφορα, παρακολούθηση θεατρικής παράστασης (**7,3%**) που αξιολογήθηκε κατά 4,2% θετικά και κατά 2,6% αδιάφορα, εκπαιδευτικές επισκέψεις σε ιστορικούς ,αρχαιολογικούς χώρους ,μουσεία (**5,4%**) που αξιολογήθηκαν κατά 2,9% θετικά και κατά 1,1% καθόλου, εκπαιδευτικές επισκέψεις σε χώρους παραγωγικής διαδικασίας (εργοστάσια, εφημερίδες) **1,8%** που αξιολογήθηκαν κατά 1,3% θετικά και κατά 0,3% καθόλου, εκπαιδευτικές επισκέψεις σε χώρους ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων όπως, πλανητάριο, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Κοινοβούλιο (**4,5%**) που αξιολογήθηκαν θετικά κατά 3,2% και κατά 0,8% αδιάφορα ,

διοργάνωση μουσικών ή/και χορευτικών εκδηλώσεων (**0,9%**) αξιολογήθηκε θετικά κατά 0,6% και κατά 0,3 % αδιάφορα, εθελοντική εκστρατεία για καθαριότητα περιοχής, διοργάνωση ζωγραφικής, εκθέσεων βιβλίου κλπ (**0,5%**) θετικά κατά 0,2%, διοργάνωση θεατρικών εκδηλώσεων (**0,6%**) θετικά 0,2% και αδιάφορα κατά 0,2%, σχολικό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου , φιλανθρωπικό παζάρι που οργάνωσε το δεκαπενταμελές , εκδήλωση στο πλαίσιο μαθήματος, περιβαλλοντικά προγράμματα (**0,5%**) θετικά 0,3%, δημιουργία μαθητικής εφημερίδας, ενημερωτικές διαλέξεις –συζητήσεις από ειδικούς επιστήμονες ,συγγραφείς (**0,7%**) θετικά κατά 0,2%,τέλος ένα ποσοστό της τάξης του **12,6%** αναφέρθηκε σε συνδυασμό δυο ή /και περισσότερων σχολικών εκδηλώσεων με θετική αξιολόγηση του περιεχομένου τους κατά 5,2% και ποσοστό 2,1% να αμφιταλαντεύεται μεταξύ καλής και κακής αξιολόγησης και ποσοστό 4,5% να μην αξιολογεί το περιεχόμενο των εκδηλώσεων.

Στις απαντήσεις για την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων υπήρξαν πέραν των μονολεκτικών απαντήσεων περιγραφικές και επεξηγηματικές του τύπου “ Θα μπορούσε να γίνει καλύτερος σχεδιασμός” , “παρακολουθούμε ταινίες με περιεχόμενο που προτιμούν οι καθηγητές χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι δικές μας προτιμήσεις”, “αποτελούν μέσο διαφυγής από τη σχολική ρουτίνα”, “οι καθηγητές δεν μας αφήνουν να συμμετέχουμε σε διάφορες εκδηλώσεις γιατί είμαστε από άλλη χώρα και αυτό είναι άδικο”, “υπήρξαν δραστηριότητες που μάθαμε κι άλλες χάσιμο χρόνου”, “να γίνονται περισσότερες εκδηλώσεις και η κυβέρνηση να μην κοιτάει το δικό της συμφέρον ,αλλά των παιδιών”, “ στις εκδηλώσεις αυτές δεν υπάρχει σοβαρότητα ,ησυχία και προσοχή από τα παιδιά ,αλλά φασαρία και γελοιότητα”.

β)Αναφορικά με τη **συμμετοχή του δείγματος του Γυμνασίου σε κάποια ομαδική δραστηριότητα** (ερ 19) που πραγματοποιήθηκε τη φετινή και περσινή σχολική χρονιά (ομάδα αγωγής υγείας, περιβαλλοντική ομάδα ,ομάδα θεάτρου κλπ) η πλειονότητα απάντησε **αρνητικά σε ποσοστό 60,9% ,ενώ ποσοστό 4,7% (29) δεν απάντησε καθόλου**. Το μεγαλύτερη συμμετοχή είχε το 5^ο Διαμέρισμα με ποσοστό 45% και τη μικρότερη το 2^ο με ποσοστό 21%.

Η υποτονική και λιγοστή παρουσία των μαθητών/τριών εδώ (με μοιρασμένα περίπου τα ποσοστά στα δυο φύλα, 19,3% κορίτσια και 16,9% αγόρια) οφείλεται στο γεγονός ότι πραγματοποιείται κυρίως αμέσως μετά τη λήξη του σχολικού ωραρίου ή και κάποιες φορές το απόγευμα, κρίνεται απαραίτητη η ενεργητική συμμετοχή του μαθητή/τριας για τη λειτουργία της ομάδας σε αντίθεση με το περιεχόμενο των εκδηλώσεων ή δραστηριοτήτων που αναφέρθηκαν προηγουμένως και οι οποίες εντάσσονται στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα με υποχρεωτική παρουσία ειδικά για τις περιπτώσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών και διαφόρων εκπαιδευτικών επισκέψεων και περιπάτων.

Η επεξεργασία και ανάλυση των απαντήσεων φανερώνει ότι τη μεγαλύτερη συμμετοχή σε ομαδική δραστηριότητα κατέχει η λειτουργία σχολικής αθλητικής ομάδας σε ποσοστό 15,5%,

με θετική αξιολόγηση κατά 8,5%, η ομάδα μουσικής (χορωδία) με ποσοστό 3,5% και θετική αξιολόγηση 1,9%, η θεατρική ομάδα με 2,8% και θετική αξιολόγηση 1,8%, η ομάδα χορού με 1,5% ,και θετική αξιολόγηση 1%, η ομάδα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με 2,9% και θετική αξιολόγηση 0,8%, η ομάδα αγωγής υγείας με 0,5%, η ομάδα καλλιτεχνικών με 0,3% ,ενώ ποσοστό της τάξης του 4,4% με θετική αξιολόγηση 1,4% αναφέρθηκε στο συνδυασμό δυο ή /και περισσότερων ομαδικών δραστηριοτήτων π. χ θεατρικής και χορευτικής ομάδας, ομάδας περιβάλλοντος και ομάδας ποδοσφαίρου κοκ. Στις απαντήσεις αξιολόγησης των ομαδικών δραστηριοτήτων μπορούσε κανείς να διαβάσει θετικά σχόλια του τύπου “ να γίνονται πιο συχνά ομαδικές δραστηριότητες και ανάλογες αθλητικές εκδηλώσεις” (αναφερόταν στην ομάδα θεάτρου), “με τις ομαδικές δραστηριότητες ερχόμαστε πιο κοντά καθηγητές και μαθητές” (αναφερόταν στη σχολική χορωδία και την θεατρική ομάδα), αλλά και παράπονα του τύπου “ δεν συμμετέχω γιατί δεν με παίζουν τα άλλα παιδιά”. Τέλος, ποσοστό 2,8% απάντησε ότι συμμετέχει σε ομαδικές δραστηριότητες με θετική αξιολόγηση 0,2% όμως δεν έδωσε περισσότερες λεπτομέρειες σε σχετική ερώτηση ανάπτυξης.

5) Πώς αξιολογούν οι μαθητές/τριες τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών ;

Από το μαθητικό πληθυσμό του δείγματος ζητήθηκε να αξιολογήσει, στη βάση τεσσάρων ερωτήσεων, τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών του σχολείου με βάση πεντάβαθμη κλίμακα (ερ16). Από τα ευρήματα της έρευνας διαπιστώνουμε (όπως φαίνεται στον πίνακα 20) ότι **συμφωνεί απόλυτα το 15% έναντι του 6,1% που διαφωνεί απόλυτα** ότι οι καθηγητές/τριες είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν ,με καλή διάθεση , χιούμορ και καλή επικοινωνία, το **33,7% συμφωνεί απόλυτα** πως οι καθηγητές/τριες δεν εκφράζουν κοινωνικό ρατσισμό **έναντι του 8,7% (από τους οποίους το 4,7 % είναι ελληνικής καταγωγής το 2,4% Αλβανικής και το υπόλοιπο από άλλες χώρες) που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου**, επίσης **ποσοστό 14,3% δέχεται απόλυτα** την άποψη ότι οι καθηγητές/τριες έχουν την ίδια συμπεριφορά σε καλούς /κακούς μαθητές **έναντι του 13,7% που διαφωνεί απόλυτα**, τέλος ένα **23,3% δέχεται απόλυτα** την γνώμη ότι καθηγητές/τριες προστατεύουν τους αδύναμους από κοροϊδία, ειρωνεία μαθητές **έναντι του 9,5% που διαφωνεί απόλυτα**.

Σε κάποιες περιπτώσεις , αν αθροιστεί η θετική αξιολόγηση (ισχύει αρκετά / απόλυτα) σε σύγκριση με την άθροιση της αρνητικής αξιολόγησης (καθόλου /ελάχιστα) διαμορφώνεται ένα πλειοψηφικό ρεύμα της τάξης του 60% για τους μαθητές/τριες οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι καθηγητές/τριες δεν εκφράζουν κοινωνικό ρατσισμό (καταγωγή, φύλο, θρησκεία, φυλή) και σε ποσοστό 54,4% ότι προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας, ειρωνείας από άλλους μαθητές . Κατά μέσο όρο ποσοστό 3,5% του δείγματος δεν απάντησε στις προτάσεις αξιολόγησης για τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών.

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ	Ισχύει απόλυτα	Ισχύει αρκετά	Ισχύει μερικές φορές	Ισχύει ελάχιστα	Δεν ισχύει καθόλου
Είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση, χιούμορ και επικοινωνία.	15,0%	31,6%	32,7%	14,3%	6,1%
Συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές το ίδιο , ανεξάρτητα από την καταγωγή (αλλοδαποί) , το φύλο (αγόρι ή κορίτσι) , το χρώμα ή τη θρησκεία τους.	33,7%	27,1%	18,0%	12,1%	08,7%
Έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές , ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή «κακοί» μαθητές.	14,3%	25,0%	25,6%	21,1%	13,7%
Προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας- ειρωνείας από άλλους μαθητές.	23,3%	31,1%	20,8%	15,0%	09,5%

Πίνακας 20

6) Σχέσεις με συμμαθητές-μαθητές του σχολείου-μέλη 15μελούς Μαθητικού Συμβουλίου

Αναφορικά με τις σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τους συμμαθητές τους και τους άλλους μαθητές του σχολείου στην πλειονότητά τους αυτές είναι φιλικές, **για 9 στους 10 μαθητές** με τους συμμαθητές/τριες, (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε πολύ καλές στο 66%) **κατά 66,5%** με τους άλλους μαθητές του σχολείου, **κατά 53,8%** με το Δεκαπενταμελές μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου και **κατά 79,1%** με μαθητές με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά όπως, εθνικότητα, θρήσκευμα κ ά .

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Φιλικές	Αδιάφορες	Ψυχρές σχέσεις συχνά με συγκρούσεις
Ανάμεσα σε εσένα και τους συμμαθητές της τάξης σου.	90,0 %	07,7 %	01,8 %
Ανάμεσα σε εσένα και τους άλλους μαθητές του σχολείου σου.	66,5 %	28,8 %	02,4 %
Ανάμεσα σε εσένα και το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο .	53,8 %	38,5 %	06,0 %
Ανάμεσα σε εσένα και σε μαθητές με διαφορετική εθνικότητα, θρήσκευμα ή άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα.	79,1 %	16,6 %	03,5 %

Πίνακας 21

Εκείνο που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση ,όπως φαίνεται και στο σχετικό πίνακα 21 οι μαθητές/ τριες του Γυμνασίου στη συντριπτική τους πλειονότητα, περίπου οκτώ (8) στους δέκα (10) δείχνουν να γυρνάνε την πλάτη απέναντι στο διαφορετικό και το ξένο, απορρίπτοντας φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας. Η συνύπαρξη παιδιών από άλλες χώρες ,παιδιών που αποτελούν τη δεύτερη γενιά μεταναστών -που κάποια από αυτά έχουν γεννηθεί ή ακόμα και μεγαλώσει από πολύ νωρίς στη χώρα μας – είχε σημαντική αλληλεπίδραση με τα πολιτισμικά στοιχεία του αυτόχθονα πληθυσμού, και ως εκ τούτου φαίνεται να έχει αφήσει θετικά σημάδια στο ψυχοκοινωνικό τομέα της προσωπικότητας των Ελλήνων μαθητών .

7) Σχολική επίδοση -αποτυχία

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας για τη σχολική επίδοση των μαθητών /τριών του μαθητικού πληθυσμού των Γυμνασίων του δείγματος⁵⁹¹ ο μέσος όρος της βαθμολογίας των 589 μαθητών την προηγούμενη σχολική χρονιά (Β΄ Τάξη Γυμνασίου) ήταν ίσος με 15.8 και τυπική απόκλιση ίση με 2.28.

Ο μέσος όρος του 50% των μαθητών ήταν από 10.5 έως 15.8 (110 αγόρια, 185 κορίτσια)και το υπόλοιπο 50% των μαθητών από 15.8 έως 20 (174 αγόρια 120 κορίτσια).Δεν υπάρχουν στοιχεία για 32 μαθητές, είτε επειδή την προηγούμενη χρονιά δεν είχαν φοιτήσει (5), είτε διότι δεν συμπλήρωσαν αυτήν την ερώτηση (27).

Το σχολικό προφίλ των μαθητών/τριών των Γυμνασίων του δείγματος με βάση το βαθμό απολυτηρίου της προηγούμενης τάξης (Β΄ Γυμνασίου) και σύμφωνα με το τυπικό σύστημα αξιολόγησης και βαθμολόγησης (βλ πίνακας 22) μας δείχνει ότι το **15,6%** των μαθητών /τριών βαθμολογήθηκε **με άριστα** (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 18,3%),με **πολύ καλά το 39,7%**(έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 38,9%),με **καλά βαθμολογήθηκε ποσοστό 37,9%** των μαθητών/τριών(έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 29,4%) και ένα ποσοστό 6,8% (ΕΚΚΕ 5,8%) βαθμολογήθηκε **μέτρια** (10-12,4).

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό για τους μαθητές του Γυμνασίου του δείγματος ως προς το σύστημα της τυπικής αξιολόγησης κατατάσσεται στην κλίμακα των καλών και πολύ καλών μαθητών (8 στους 10 μαθητές περίπου και για τις δυο κατηγορίες ,ενώ οι άριστοι είναι 1,5 στους δέκα μαθητές και με μέτρια επίδοση λιγότερο από έναν στους δέκα). Με την αξιολόγηση αυτή του σχολείου **συμπίπτει το 56,7 % των μαθητών** (σε σχετική ερώτηση απαντούν ότι ήταν ο βαθμός που περίμεναν),ένα ποσοστό **24,8 % θεωρεί ότι άξιζε καλύτερη βαθμολογία** (μικρότεροι βαθμοί απ’ όσο περίμεναν να πάρουν), ενώ **15,8**

⁵⁹¹ Βλ σχετικά Ταμιχτσής Γ. Ιωάννης, Η σχέση πειθαρχικού ελέγχου μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και σχολικής τους επίδοσης, Διπλωματική εργασία στο Π.Μ.Σ “ Η σύγχρονη Εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της”, Ακαδ. έτος 2008-09 , Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών, Αθήνα, 2010, σσ 92-96.

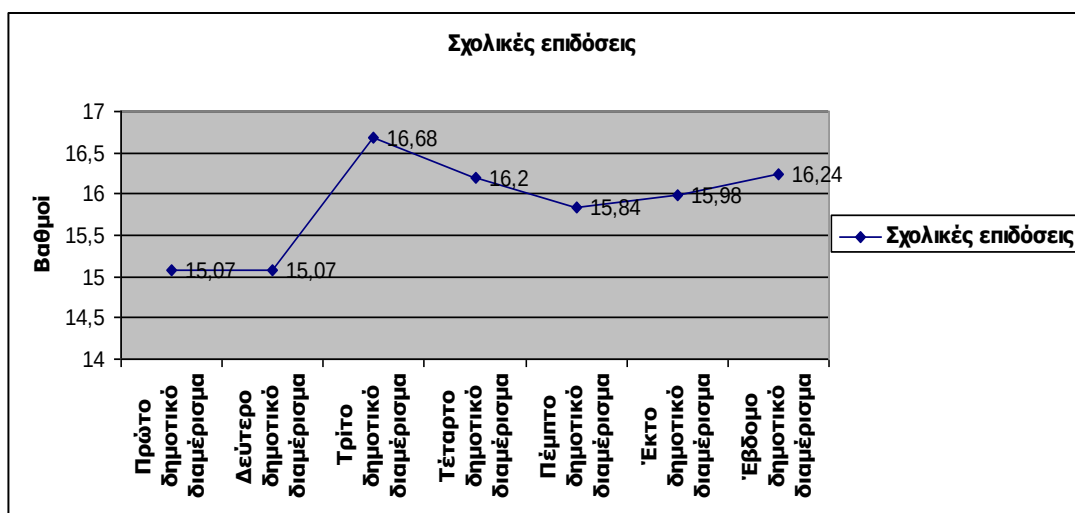
% των μαθητών θεωρεί πώς άξιζε λιγότερο και πριμοδοτήθηκαν (μεγαλύτεροι απ' όσο περίμεναν να βαθμολογηθούν). Τα ποσοστά αυτά συμπίπτουν με εκείνα της πανελλαδικής εμβέλειας έρευνας του Ε.Κ.Κ.Ε και αποτυπώνουν ότι η εικόνα της αξιολόγησης του σχολείου ανταποκρίνεται μόνο στους μισούς μαθητές. Το υπόλοιπο μισό μοιράζεται σε εκείνους που θεωρεί ότι άξιζε καλύτερη βαθμολογία, επομένως ότι αδικείται με την αυτοεικόνα ,την αυτοεκτίμησή που έχει για τις ικανότητες του, και στους άλλους που τους χαρακτηρίζει είτε η αυστηρή αυτογνωσία και ωριμότητα είτε η χαμηλή αυτοεκτίμηση. **Από τα ευρήματα της έρευνας διαπιστώνεται** η ανάγκη βελτίωσης του συστήματος σχολικής αξιολόγησης που να ανταποκρίνεται σε μεγαλύτερο βαθμό αξιοπιστίας από την πλευρά των μαθητών απ' ότι ισχύει σήμερα.

ΒΑΘΜΟΣ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΥ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΙΣΤΑ	18,5- 20	92	15,6 %
ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	15,5-18,4	234	39,7 %
ΚΑΛΑ	12,5 – 15,4	223	37,9 %
ΜΕΤΡΙΑ	10 - 12,4	40	6,8 %
ΣΥΝΟΛΟ		589	100 %

Πίνακας 22

Με βάση την ανάλυση διακύμανσης, υπήρχαν ενδείξεις πως η υπόθεση ότι οι σχολικές επιδόσεις των μαθητών ήταν ίδιες για όλα τα δημοτικά διαμερίσματα έπρεπε να απορριφθεί ($p\text{-value} < 0.001$).

Από ότι φαίνεται και στο διάγραμμα 12 τις **υψηλότερες σχολικές επιδόσεις** τις έχουν οι μαθητές που φοιτούν σε σχολεία του τρίτου (3^{ου}) Δημοτικού Διαμερίσματος, ενώ οι μαθητές των σχολείων του **πρώτου (1^{ου}) και του δεύτερου (2^{ου}) δημοτικού διαμερίσματος έχουν τις χαμηλότερες σχολικές επιδόσεις**. Οι διαφορές στις σχολικές επιδόσεις μεταξύ των μαθητών του τρίτου και των δύο πρώτων δημοτικών διαμερισμάτων **ήταν στατιστικά σημαντικές** ($p\text{-value} < 0.05$). Οι διαφορές μεταξύ των επιδόσεων των μαθητών του τρίτου Δημοτικού Διαμερίσματος και των μαθητών από το τέταρτο έως το έβδομο Δημοτικό Διαμέρισμα **δεν ήταν στατιστικά σημαντικές** ($p\text{-value} > 0.05$).

Διάγραμμα 12 : Σχολικές επιδόσεις μαθητών Γυμνασίου στα Δημοτικά Διαμερίσματα

Κατά τη διάρκεια της φοίτησής του στο Γυμνάσιο ποσοστό 25,3 % (15 % αγόρια και 10 % κορίτσια) του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος έχουν μείνει μετεξεταστέοι σε κάποιο μάθημα (το μεγαλύτερο ποσοστό μετεξεταστέων στο 1^ο Δημ. Διαμέρισμα 39%, και το μικρότερο στο 7^ο Δ. Δ με 6,9%) ,ενώ στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό μετεξεταστέων ήταν 22,8%. Ακόμα ,στην ερώτηση αυτή δεν απάντησε ποσοστό 0,8 % (5).

Επίσης , το 10% των περιπτώσεων (αγόρια 6% κορίτσια 4%) έχει μείνει στην ίδια τάξη (το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ. Δ με 25,6% και το μικρότερο στο 3^ο Δ. Δ με 1,7%) , ενώ στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό όσων επανέλαβαν την ίδια τάξη ήταν 10,1 %. Ακόμα το ποσοστό αποχής στην ερώτηση αυτή ήταν 1,8% (11). Έχουν επαναλάβει την ίδια τάξη στο Γυμνάσιο για μια φορά το 8,9% του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (55) , για δυο φορές το 1,9% (12) ,για τρεις και τέσσερις το 0,2% αντίστοιχα.

8) Η αξιολόγηση του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου του δείγματος για το σχολικό πρόγραμμα, τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο του σχολείου.

Οι μαθητές /τριες του δείγματος αναφορικά με το σχολικό πρόγραμμα ρωτήθηκαν να κρίνουν τρεις διαφορετικές προτάσεις σε θετική διατύπωση (βλ πίνακα 23). Στην πρώτη πρόταση (το καθημερινό σχολικό πρόγραμμα δεν κουράζει και παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης , ψυχαγωγίας και ηρεμίας) **ποσοστό 29,6%** των μαθητών/τριών του δείγματος απάντησε ότι **δεν ισχύει καθόλου** έναντι ποσοστού **6,4% που δέχεται ότι ισχύει απόλυτα** .Μάλιστα αν αθροισθεί η αρνητική εκτίμηση (δεν ισχύει καθόλου/ελάχιστα) έναντι της θετικής (ισχύει απόλυτα/ισχύει αρκετά) η πλειονότητα του δείγματος, ποσοστό 56,2% (μοιρασμένα τα ποσοστά στα δυο φύλα) έναντι ποσοστού 18,3% (ίδια περίπου ποσοστά στα φύλα) θεωρεί ότι το καθημερινό σχολικό πρόγραμμα κουράζει και δεν παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης. Στην έρευνα της Π.Ο.Υ σε σχετική

ερώτηση “ πόσο πιεσμένος/η νιώθεις από τη δουλειά που έχεις να κάνεις στο σχολείο ”, το 28,3% απάντησε αρκετά και το 10,7% πολύ έναντι του 20,8% (καθόλου) και του 40,2% (λίγο).

Στην πρόταση ότι: “ τα μαθήματα ενδιαφέρουν και αρέσουν” το 10,1% απαντάει ότι δεν ισχύει καθόλου, έναντι του 8,5% που συμφωνεί απόλυτα με την θετική άποψη. Αθροιστικά όμως υπερισχύει η θετική αξιολόγηση (απόλυτα/αρκετά) με ποσοστό 35,2% έναντι 30,4% έναντι της αρνητικής (καθόλου/ελάχιστα).Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το 40,5% απάντησε ότι τα μαθήματα που διδάσκονται δεν τους αρέσουν ,ενώ το 54,4% έδωσε θετική απάντηση. Τέλος, στην πρόταση ότι η ύλη των μαθημάτων δεν δυσκολεύει, απολύτως θετικά (ισχύει απόλυτα) απαντάει το 8,4% ενώ απολύτως αρνητικά (καθόλου) το 15,9%, αν μάλιστα αθροιστούν τα ποσοστά η αρνητική αξιολόγηση (καθόλου /ελάχιστα) φθάνει σε ποσοστό 38,1% (μοιρασμένα απολύτως τα ποσοστά στα δυο φύλα) έναντι της θετικής (απόλυτα/ αρκετά) που είναι 27,4%. (τα ίδια ποσοστά και στα δυο φύλα).

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ;	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν σε κουράζει, και σου παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης ψυχαγωγίας και ηρεμίας (άθληση, παιχνίδι κλπ)	06,4%	11,9%	24,6%	26,6%	29,6%
Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν	08,5%	26,7%	33,7%	20,3%	10,1%
Η ύλη των μαθημάτων δεν σε δυσκολεύει	08,4%	19,0%	33,8%	22,2%	15,9%

Πίνακας 23

Αναφορικά με τη σημασία που αποδίδει ο μαθητικός πληθυσμός Γυμνασίου του δείγματος στο μαθησιακό και κοινωνικό ρόλο του σχολείου ,(βλ πίνακα 24) το **21,7% θεωρεί ότι το σχολείο παρέχει γνώσεις** για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της καθημερινής ζωής έναντι ποσοστού **8,1% που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου**. Η πλειονότητα των μαθητών σε ποσοστό 55,5% θεωρεί θετικό το ρόλο του σχολείου (ισχύει απόλυτα/ αρκετά) έναντι ποσοστού 21,6% που έχει αρνητική ή καλύτερα ελάχιστα θετική ή καθόλου θετική άποψη για το ρόλο του σχολείου στην καθημερινή πραγματικότητα. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το 17% των περιπτώσεων δηλώνει ότι το σχολείο δεν τους παρέχει χρήσιμες γνώσεις έναντι ποσοστού 78,4% θετικών απαντήσεων .

Ο ρόλος και η συνεισφορά του σχολείου σε θέματα που δεν έχουν σχέση με τη γνώση αλλά με την κοινωνική του αποστολή δεν αμφισβητείται από την πλειονότητα των μαθητών/τριών αφού τέσσερις στους 10 θεωρούν ότι απολύτως σε “μαθαίνει να βοηθάς τους άλλους” έναντι 4,3% που δεν ισχύει καθόλου, σε “ μαθαίνει να υποστηρίζεις το δίκαιο” σε ποσοστό 35,4% απόλυτα, έναντι 6,4% καθόλου, τέλος σε “ μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου” σε ποσοστό 45,2% απόλυτα, έναντι 7,7% καθόλου.

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ;	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Το σχολείο, σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημερινής ζωής	21,7 %	33,8 %	21,9 %	13,5 %	08,1%
Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει :					
α) να σέβεσαι και να βοηθάς τους άλλους	39,9 %	28,8 %	15,6 %	10,6 %	04,3 %
β) να υποστηρίζεις το δίκαιο	35,4 %	28,5 %	18,5 %	10,1 %	06,4 %
γ) να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	45,2 %	22,7 %	14,8 %	08,5 %	07,7 %

Πίνακας 24

Οι μαθητές /τριες του δείγματος ρωτήθηκαν για τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο των καθηγητών σε αυτή (βλ πίνακα25). Στη θετική πρόταση ότι “στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι πλήξη και ανία των μαθητών” **απόλυτα συμφωνεί μόνο το 7,1%** ,ενώ υποστηρίζει ότι **δεν ισχύει απόλυτα το 16,7%** .Ενώ **τέσσερις στους 10 μαθητές/ τριες έχουν αρνητική πρόσληψη** για τη δημιουργική ατμόσφαιρα στη διάρκεια των μαθημάτων (καθόλου/ελάχιστα) σε αντίθεση με το 25,3% (13,9% αγόρια ,11,4% κορίτσια) που έχει θετική άποψη (ισχύει απόλυτα/αρκετά). Σε καταφατική πρόταση ότι ισχύει η ομαδική εργασία συχνά στην τάξη, τρεις στους 10 μαθητές/τριες την απορρίπτουν απολύτως με μοιρασμένα τα ποσοστά στα δυο φύλα, ενώ μόνο ποσοστό 6% την υποστηρίζει απολύτως. Επίσης, σε ποσοστό 22% (12 % αγόρια ,10% κορίτσια) ο μαθητικός πληθυσμός του Γυμνασίου του δείγματος δηλώνει απολύτως αρνητικά (δεν ισχύει καθόλου) ότι οι καθηγητές/τριες στο μάθημα χρησιμοποιούν οπτικοακουστικά εποπτικά μέσα διδασκαλίας έναντι του 6,3% που τοποθετείται απολύτως καταφατικά.

Σε ποσοστό 44,3% οι μαθητές/ τριες (20 % αγόρια, 24% κορίτσια) υποστηρίζουν ότι ισχύει απόλυτα η γνώμη ότι οι καθηγητές/τριες δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές/τριες για

ερωτήσεις, απορίες στο μάθημα έναντι του 2,9 % που διαφωνεί απόλυτα με την άποψη αυτή, όχι όμως και για να εκφράσουν τα παράπονά τους για τον τρόπο διδασκαλίας κλπ ,αφού μόνο ποσοστό 9,8 %(5,2% αγόρια ,4,6% κορίτσια) συμφωνεί ότι ισχύει απόλυτα ,έναντι του 24% (εξίσου το ίδιο τα δυο φύλα) που διαφωνεί απόλυτα.

Οι μαθητές/τριες δέχονται σε ποσοστό 23,7% (11,5 % αγόρια , 12,2% κορίτσια) ότι ισχύει απόλυτα η άποψη πως οι καθηγητές/τριες βαθμολογούν πέρα από προσωπικές συμπάθειες έναντι του 10,5% (ισοψηφούν αγόρια-κορίτσια) που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου (η θετική αξιολόγηση είναι πλειοψηφική της τάξης του 54% έναντι του 22% της αρνητικής).Τέλος, δυο στους 10 μαθητές/τριες θεωρούν ότι ισχύει απόλυτα και περίπου τρεις στους 10 ότι ισχύει αρκετά η εμπιστοσύνη στις μαθητικές ικανότητες και ο εμψυχωτικός και υποστηρικτικός ρόλος που επιδεικνύουν οι καθηγητές/τριες προς τους μαθητές/τριες .

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ & ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ;	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι ανία και πλήξη των μαθητών	07,1 %	18,2 %	32,2 %	25,0 %	16,7 %
Στα μαθήματα , στη τάξη , συχνά χωρίζετε σε μικρές ομάδες (3-4μαθητές) και εργάζεστε μαζί	06,0 %	11,1 %	19,0 %	32,9 %	30,3 %
Οι καθηγητές / τριες χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία ακουστικά και οπτικά μέσα π. χ κασέτες ήχου , εκπαιδευτικές ταινίες,, διαφάνειες ,χάρτες κλπ	06,3 %	13,0 %	23,3 %	34,5 %	21,6 %
Στο μάθημα οι καθηγητές/ τριες σας δίνουν την δυνατότητα να συμμετέχετε κάνοντας ερωτήσεις και εκφράζοντας απορίες,, προβληματισμούς κλπ	44,3 %	30,0 %	16,6 %	05,2 %	02,9 %
Οι καθηγητές /τριες δίνουν στους μαθητές την ευκαιρία να εκφράσουν τα παράπονά τους για τον τρόπο διδασκαλίας , τις εργασίες κ ά σχετικά με το μάθημα	09,8 %	13,5 %	25,6 %	26,1 %	24,0 %
Οι καθηγητές / τριες βαθμολογούν τους μαθητές /τριες σύμφωνα με τις ικανότητές/ δυνατότητές τους και όχι σύμφωνα με συμπάθειες , /αντιπάθειες	23,7 %	30,4 %	22,2 %	12,6 %	10,5 %
Οι καθηγητές/ τριες πιστεύουν στις ικανότητές σου και συχνά σε εμψυχώνουν /ενθαρρύνουν για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση	20,6 %	27,9 %	25,4 %	16,9 %	08,2 %

Πίνακας 25

9) Ενημέρωση του μαθητικού πληθυσμού από τη Διεύθυνση του σχολείου –καθηγητές για τη συμμετοχή στη σχολική ζωή –λειτουργία του σχολείου.

Οι μαθητές/τριες σε ποσοστό 27,5% ταυτίζονται απόλυτα με την άποψη ότι οι καθηγητές/τριες, τους ενημερώνουν για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής (Μαθητικές κοινότητες), ενώ ποσοστό της τάξης του 6,3 % διαφωνεί απόλυτα (δεν ισχύει καθόλου). Στα ίδια περίπου ποσοστά κυμαίνεται και η απάντηση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος για την ενημέρωσή τους στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς , από τη Διεύθυνση του σχολείου σχετικά με τη συμμετοχή τους στη σχολική ζωή. Ειδικότερα, σε ποσοστό 28,8 % των περιπτώσεων δέχονται ότι ισχύει απόλυτα ,ενώ ποσοστό 9,2 % ότι δεν ισχύει καθόλου.

Σε ερώτηση σχετική με την ενημέρωση των μαθητών/τριών από τη Διεύθυνση του σχολείου για διάφορα λειτουργικά προβλήματα του σχολείου (θέρμανση, καθαριότητα, βλάβες) ποσοστό 14,5% συμφωνεί ότι αυτό ισχύει απόλυτα, ενώ το 22,1% υποστηρίζει ότι δεν ισχύει καθόλου ,με την πλειονότητα της αρνητικής άποψης (καθόλου/ ελάχιστα) με ποσοστό 42,6% (19,6 % αγόρια και 23% κορίτσια) να υπερισχύει της θετικής (απόλυτα /αρκετά) 33,7 % (μοιρασμένα τα ποσοστά στα δυο φύλα).Τέλος, ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος φαίνεται να είναι μοιρασμένος ανάμεσα σε εκείνους που υποστηρίζουν απόλυτα τη θέση ότι η Διεύθυνση του σχολείου ανταποκρίνεται στα αιτήματα του Δεκαπενταμελούς (11,6%) και σε εκείνους οι οποίοι αρνούνται απόλυτα τη άποψη αυτή (11,9%) με μια μικρή υπεροχή στη θετική άποψη αθροιστικά (απόλυτα/ αρκετά) 38,3 % (μοιρασμένα τα δυο φύλα)έναντι της αρνητικής (καθόλου/ελάχιστα) 34,1% (18 % αγόρια,16,1% κορίτσια).

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ & ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές / τριες για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής π.χ. συνελεύσεις, εκλογές, αρμοδιότητες 5 μελών., 15μελών κλπ	27,5 %	29,6 %	22,4 %	13,2 %	06,3 %
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για την οργάνωση και λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων (5μελές, 15μελές, γενική συνέλευση) και τον τρόπο που μπορούν να	28,8 %	26,2 %	21,4 %	13,5 %	09,2 %

συμμετέχουν στην οργάνωση της σχολικής ζωής					
Η Διεύθυνση του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές / τριες για διάφορα προβλήματα λειτουργίας που αφορούν το σχολείο (θέρμανση, καθαριότητα, αποκατάσταση ζημιών ,βλάβες κλπ)	14,5 %	19,2 %	23,2 %	20,5 %	22,1 %
Η Διεύθυνση του σχολείου ανταποκρίνεται στα αιτήματα και τις προτάσεις του 15μελούς για θέματα που απασχολούν τους μαθητές	11,6 %	26,7 %	26,7 %	22,2 %	11,9 %

Πίνακας 26

10) Σχολικοί κανόνες-τιμωρίες (ενημέρωση – εφαρμογή- τήρηση)

Ο μαθητικός πληθυσμός Γυμνασίων του δείγματος απάντησε συνολικά σε εννέα ερωτήσεις από δυο διαφορετικές πηγές αναφορικά με την ενημέρωσή του για τους σχολικούς κανόνες και τις τιμωρίες. (πίνακας 27)

Ειδικότερα, τέσσερις στους 10 μαθητές θεωρούν ότι **ενημερώνονται απόλυτα για τους σχολικούς κανόνες (προσέλευση , απουσίες ,εξετάσεις κλπ) από τη Διεύθυνση του σχολείου στην αρχή του σχολικού έτους**, ενώ ποσοστό 7,6 % υποστηρίζει ότι αυτό δεν συμβαίνει καθόλου.

Ακόμα, το 25,1% των μαθητών υποστηρίζει απόλυτα ότι **ενημερώνεται από τους καθηγητές/τριες για τους κανόνες και τις σχολικές τιμωρίες** σε αντίθεση με το 9% που το αρνείται απόλυτα. Τέλος, τρεις μαθητές/τριες στους 10 συνηγορούν απόλυτα με την άποψη ότι η **Διεύθυνση του σχολείου, τους ενημερώνει στην έναρξη της σχολικής χρονιάς για τις τιμωρίες /ποινές που προβλέπονται από το σχολείο** σε αντίθεση με το 9,7 % που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές /τριες των Γυμνασίων το 28,7 % και το 34,5 % αντίστοιχα **θεωρούν ότι κατά απόλυτο τρόπο τους είναι γνωστοί κανόνες και τιμωρίες**, σε αντίθεση με το 2,1% και το 4,2% αντίστοιχα που το αρνούνται απόλυτα.

Σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων του σχολείου παρατηρούνται τα εξής ευρήματα από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού : Το 35,4 % (16% αγόρια ,19,4% κορίτσια) των μαθητών του δείγματος δέχεται ότι ισχύει απόλυτα η άποψη ότι οι σχολικοί κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές/τριες έναντι ποσοστού 4,2% που το απορρίπτει με

απόλυτο τρόπο. Πολλοί λιγότεροι όμως μαθητές/τριες υποστηρίζουν με απόλυτο τρόπο **ότι όλοι οι καθηγητές τους εφαρμόζουν το ίδιο** (ποσοστό 19,5%) έναντι της απόλυτης αρνητικής θέσης με ποσοστό 12,7%.

Για το συγκεκριμένο σχολείο που φοιτούσε ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος στην καταφατική δήλωση ότι **“οι κανόνες εφαρμόζονται αυστηρά”** συμφωνεί απόλυτα ποσοστό 17,9% (εξίσου απαντούν τα δυο φύλα) ,ενώ θεωρούν ότι δεν ισχύει καθόλου το 10,1% (6,5% κορίτσια και 3,6 % αγόρια) των περιπτώσεων. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το 21% του δείγματος των μαθητών των Γυμνασίων της έρευνας απάντησε ότι στο σχολείο που φοιτούν οι κανονισμοί εφαρμόζονται ελαστικά.

Τέλος, αναφορικά με την άποψη που διατυπώθηκε ότι **“ η τήρηση των σχολικών κανόνων από τους μαθητές/τριες γίνεται όχι λόγω επιβολής από το σχολείο, αλλά επειδή υπάρχει αναγκαιότητα για την οποία οι μαθητές έχουν πεισθεί”** διαπιστώνεται πως συμφωνεί απόλυτα ότι ισχύει αυτή η άποψη το 25,3% των περιπτώσεων (16% κορίτσια, 9,3% αγόρια) σε αντίθεση με το 10,6% (6,2% αγόρια, 4,4 % κορίτσια) που διαφωνεί ότι ισχύει απόλυτα .

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ - ΤΙΜΩΡΙΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για τους σχολικούς κανόνες (προσέλευση, απουσίες, αξιολόγηση, εξετάσεις, συμπεριφορά στο σχολείο κλπ.)	40,4 %	27,5 %	14,8 %	08,7 %	07,6 %
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές /τριες σε θέματα σχολικού κανονισμού και σχολικών τιμωριών.	25,1 %	30,1 %	20,9 %	14,3 %	09,0 %
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για τις ποινές /τιμωρίες που προβλέπει ο σχολικός κανονισμός.	31,1 %	23,3 %	19,6 %	13,2 %	09,7 %
Οι κανόνες του σχολείου , μου είναι γνωστοί και σαφείς .	28,7 %	38,0 %	22,1 %	09,0 %	02,1 %
Οι τιμωρίες του σχολείου , μου είναι γνωστές και σαφείς.	34,5 %	34,3 %	20,0 %	06,6 %	04,2 %

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές .	35,4 %	20,0 %	20,0 %	13,5 %	10,6 %
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές.	19,5 %	18,2 %	27,5 %	21,3 %	12,7 %
Οι κανόνες στο σχολείο μου εφαρμόζονται αυστηρά (τηρείται η πειθαρχία, όποιος τους παραβιάσει τιμωρείται).	17,9 %	30,9 %	23,0 %	17,7 %	10,1 %
Τηρώ τους σχολικούς κανόνες ,γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους και όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο .	25,3 %	30,1 %	20,9 %	14,3 %	09,0 %

Πίνακας 27

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι οι μαθητές ,αν αθροισθεί η θετική αξιολόγηση (απόλυτα / αρκετά) στην πλειονότητά τους (πέντε με έξι στους δέκα) ενημερώνονται τόσο από την Δ/ση του σχολείου, όσο και από τους καθηγητές για τους κανόνες και τις τιμωρίες του σχολείου. Στον ίδιο περίπου βαθμό κανόνες και τιμωρίες είναι σαφείς και αποτελούν αντικείμενα γνώσης των μαθητών ,αν και απ ότι φαίνεται οι τιμωρίες κατά τι περισσότερο από τους κανόνες σε απόλυτο βαθμό. Πράγμα που μπορεί να σημαίνει ότι οι τιμωρίες αποτελούν για κάποιους μαθητές /τριες πηγή ενημέρωσης και γνώσης για κάποιους κανόνες .

Περίπου έξι στους δέκα μαθητές υποστηρίζουν σε θετικό βαθμό (απόλυτα /αρκετά) ότι οι κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές/τριες ,κάτι όμως που δεν ισχύει για τους καθηγητές που εφαρμόζουν τους κανόνες ,αφού το 70% περίπου διχάζεται για το αν ισχύει ομοιόμορφη εφαρμογή ,με ενδιάμεση κατάσταση το υπόλοιπο περίπου 30%. Ακόμα, λίγο πιο κάτω από την πλειονότητα των μαθητών, ποσοστό 48 %, αποδέχεται (απόλυτα /αρκετά) ότι στο σχολείο τους εφαρμόζονται αυστηρά οι κανόνες και οι τιμωρίες ,κάτι που μπορεί να σημαίνει ότι γίνεται προσπάθεια η αρμονική σχολική συμβίωση και ευταξία να διασφαλίζεται περισσότερο μέσα από την παιδαγωγική διάσταση (συζήτηση, διάλογος, επικοινωνία κλπ) και λιγότερο με την αυστηροποίηση.

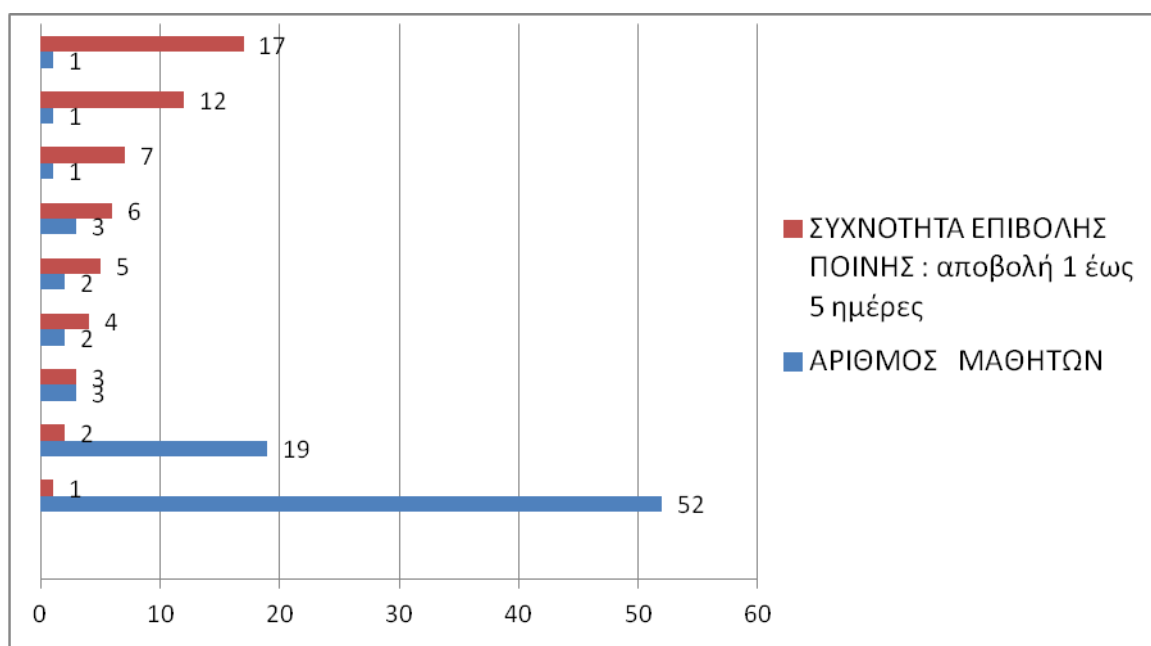
Τέλος, σε γενικές γραμμές, αν και υπολείπεται σημαντικός αριθμός μαθητών, η πλειονότητα των μαθητών/τριών συμμορφώνονται και τηρούν τους κανόνες του σχολείου, αφού σε ποσοστό 55,4 % τηρούν σε απόλυτο και αρκετό βαθμό αυτούς, επειδή θεωρούν ότι είναι χρήσιμοι και όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο.

11) Πειθαρχικός έλεγχος του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου του δείγματος.

Στο πλαίσιο της έρευνας δόθηκαν τρία ερωτήματα σχετικά με τον πειθαρχικό έλεγχο που έχει ασκηθεί στους μαθητές/τριες στη διάρκεια της φοίτησής τους στο Γυμνάσιο, δηλαδή από την ηλικία των 12 έως 14 χρόνων. Ειδικότερα, ο μαθητικός πληθυσμός Γυμνασίων του δείγματος της έρευνας απάντησε ότι σε **ποσοστό 14,3 % έχει τιμωρηθεί με αποβολή από το σχολείο για 1 έως 5 ημέρες**, ενώ στην ερώτηση δεν απάντησε το 2,1 % (13).

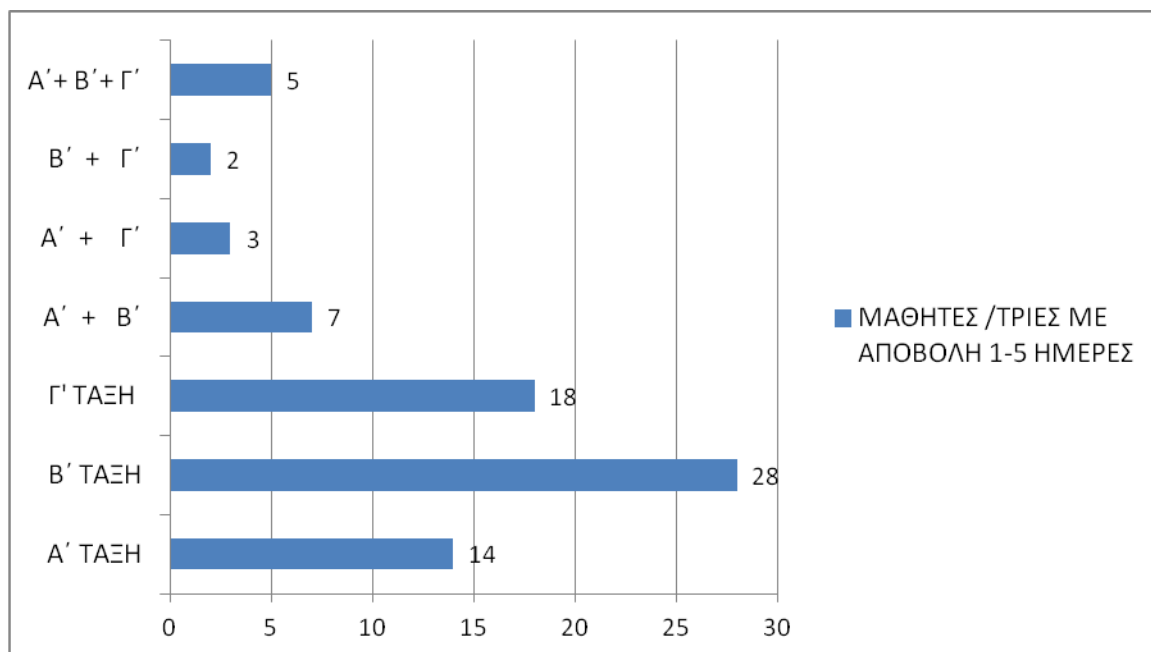
Όπως διαπιστώνεται από την ανάλυση⁵⁹² από αυτούς που υπέστησαν αυτή τη μορφή πειθαρχικού ελέγχου τα 71 ήταν αγόρια και τα 18 κορίτσια, με καταγωγή 54 γεννημένοι στην Ελλάδα και 34 στην αλλοδαπή, ενώ 1 άτομο δεν απάντησε σχετικά με την καταγωγή του.

Η συχνότητα επιβολής αυτού του πειθαρχικού μέτρου που δηλώνουν οι μαθητές καθώς και οι τάξεις(σε κάποιες περιπτώσεις οι ίδιοι μαθητές έχουν δηλώσει μία ή και περισσότερες τάξεις)για τις οποίες επεβλήθη το πειθαρχικό αυτό μέτρο φαίνονται παρακάτω στα διαγράμματα 13 και 14 αντίστοιχα.

Διάγραμμα 13

⁵⁹² Βλ Ταμιχτσής Γ. Ιωάννης .ό. π σσ 95-99

Διάγραμμα 14

Συμπερασματικά, από τα ευρήματα της έρευνας διαπιστώνεται ότι για τους μαθητές του δείγματος του Γυμνασίου της Αθήνας τα αγόρια τιμωρούνται τετραπλάσια συγκριτικά με τα κορίτσια με την επιβολή της κύρωσης της αποβολής για μία έως πέντε ημέρες . Αυτή η διαφοροποίηση σε πρώτη εκτίμηση υποδηλώνει ότι τα αγόρια υποπίπτουν σε σοβαρότερου βαθμού παρεκκλίσεις, εφόσον αυτό το μέτρο κύρωσης θεωρείται από τα πιο αυστηρά στην κλίμακα του πειθαρχικού έλεγχου του σχολείου, ή ενδεχόμενα ότι τα όρια αυστηρότητας του συστήματος εξαντλούνται στα αγόρια. Επίσης, στη βάση των απαντήσεων και της συχνότητας των ποσοστών ανά τάξη στις οποίες επεβλήθη η ποινή αυτή διαπιστώνεται ότι οι περισσότεροι μαθητές του δείγματος τιμωρούνται με την ποινή αυτή στην Β' Τάξη . Η πιθανή ερμηνεία εστιάζεται είτε στην φάση ανάπτυξης που το παιδί βιώνει αυτή την χρονική περίοδο της ζωής του είτε στην αναπαραγωγή και μεταφορά των κοινωνικών και οικογενειακών προτύπων για το στερεότυπο του άνδρα που τον θέλει το ισχυρό και δυναμικό στοιχείο στην κοινωνία ή ακόμα και στο συνδυασμό αυτών των δυο παραμέτρων.

Οι λόγοι για τους οποίους τιμωρήθηκαν με τον πειθαρχικό έλεγχο της αποβολής από 1 έως 5 ημέρες οι μαθητές του Γυμνασίου (14,35%) κατά δήλωσή τους αφορούν τις εξής ιεραρχημένες κατηγορίες θεμάτων πειθαρχικού έλεγχου, με βάση τη συχνότητα εμφάνισης τους στις απαντήσεις.

- **Θέματα κοινωνικής συμπεριφοράς**, όπως είναι οι διαπληκτισμοί με μαθητή, άσκηση βιαιοπραγίας σε μαθητή , η προσβλητική –ανάρμοστη συμπεριφορά γενικά, διαπληκτισμοί με

καθηγητή , αστεϊσμοί ,η επίδειξη προφυλακτικού , η φασαρία στο χώρο του σχολείου, η χρήση κινητού τηλεφώνου ,η φασαρία και η μη συμμετοχή στη διάρκεια σχολικής εορτής .

- **Ζητήματα απειθαρχίας στο πλαίσιο της διδακτικής διαδικασίας** ,κυρίως η φασαρία στη διάρκεια του μαθήματος (παιχνίδι , αστεϊσμοί κλπ) .

- **Μη τήρηση κανόνων στη λειτουργία της σχολικής ζωής** ,όπως είναι η παραμονή στο χώρο της αίθουσας σε ώρα διαλειμματος ,άρνηση συμμετοχής στο μάθημα , καθυστέρηση άφιξης στο σχολείο

- **Η καταστροφή αντικειμένων σχολικής περιουσίας** (μεμονωμένη περίπτωση).

Συμπερασματικά ,από τα ευρήματα της έρευνας διαπιστώνεται για τους μαθητές του δείγματος που υπέπεσαν στον πειθαρχικό έλεγχο της αποβολής από το σχολείο, ότι τα περισσότερα φαινόμενα παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς σχετίζονται με την κοινωνική και ηθική αγωγή των μαθητών, ακολουθούν περιπτώσεις μη τήρησης του σχολικού κανονισμού και μικροπαραβατικότητας.

Ερμηνεύοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οφείλονται κατ' αρχήν στη μη τήρηση κανόνων κοινής συνύπαρξης, ρύθμισης της ατομικής συμπεριφοράς σε κοινωνικούς όρους και προϋποθέσεις. Αυτού του είδους οι συμπεριφορές από τη μια αναδεικνύουν τις κοινωνικές αντιθέσεις συγκρούσεις και αντιφάσεις της κοινωνικής ζωής που μεταφέρονται στο σχολείο ως κοινωνική οργάνωση και ζωή. Από την άλλη παρεκκλίνουσες συμπεριφορές στο σχολείο υποδηλώνουν την αντίδραση των μαθητών απέναντι στην αρνητική κοινωνική αλληλεπίδραση με τον σημαντικό άλλο(τον διδάσκοντα).

Η αδυναμία κάποιων μαθητών να ανταποκριθούν στο ρόλο τους ικανοποιητικά με βάση την προσδοκία του εκπαιδευτικού, λειτουργεί από μέρους τους στιγματιστικά ,με την απόδοση της ετικέτας και του χαρακτηρισμού για ικανότητες ,επιδόσεις πράξεις και γνωρίσματα του «κακού μαθητή». Η απόδοση μορφών χαρακτηρισμού από τον εκπαιδευτικό για το μαθητή αποτελεί στοιχείο της καθημερινής επικοινωνίας τους , και μάλιστα τις περισσότερες φορές σε μεγάλη διάρκεια χρόνου συνύπαρξης και των δυο πλευρών. Αυτή η διαδικασία του χαρακτηρισμού επανειλημμένα και σε βάθος χρόνου σε συνδυασμό με την επίδραση και άλλων παραγόντων (προσωπικών, οικογενειακών, ψυχοσυναισθηματικών, κλπ) επηρεάζει αρνητικά την αυτοεκτίμηση του μαθητή ,τον φορτίζει αρνητικά συναισθηματικά και τον εξωθεί σε πράξεις και συμπεριφορές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς.

α)Παρατήρηση /επίπληξη από τη Διεύθυνση του σχολείου σε όλες τις τάξεις μέχρι τώρα. Κατά δήλωση των μαθητών το **51.7% (321)** των μαθητών απάντησε πως ο διευθυντής/τρια του σχολείου δεν τους έχει κάνει **ποτέ παρατήρηση ή επίπληξη**, το **38.8% (241)** δήλωσε πως **σπάνια** έχει συμβεί στους ίδιους κάτι τέτοιο, ενώ το **8.2% (51)** των μαθητών

(35 αγόρια, 16 κορίτσια ,από τους οποίους οι 31 είναι Έλληνες, και οι 18 αλλοδαποί ,ενώ, 2 δεν απάντησαν). δήλωσε πως ο διευθυντής/τρια τους κάνει **συχνά** παρατήρηση ή επίπληξη . Τέλος, υπήρχαν και 7 μαθητές (1.1%) που δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή .

β) Παρατήρηση /επίπληξη από καθηγητή /τρια του σχολείου σε όλες τις τάξεις μέχρι τώρα.

Το **30.4% (189)** των μαθητών δεν έχουν επιπληχθεί **ποτέ** από καθηγητή/τρια, το **49% (304)** **σπάνια** επιπλήττονται από καθηγητή/τρια και το **19.2% (119)** **συχνά** επιπλήττονται ή δέχονται παρατήρηση από καθηγητή/τρια του σχολείου. Από αυτούς τα 73 είναι αγόρια και τα 46 κορίτσια, με καταγωγή, 84 Έλληνες, 31 αλλοδαποί, ενώ 2 δεν απάντησαν. Υπήρχαν όμως και 9 (1.4%) μαθητές που δεν απάντησαν σε αυτήν την ερώτηση .

γ) Πειθαρχικός έλεγχος της ωριαίας αποβολής μέχρι τώρα.

Στην ερώτηση αυτή το **48.1% (299)** των μαθητών δήλωσε ότι δεν έχει τιμωρηθεί **ποτέ** με τέτοια ποινή, το **35.7% (222)** έχει τιμωρηθεί **σπανίως** με αυτήν την ποινή, ενώ το **14.7% (91)** των μαθητών (64 αγόρια ,27 κορίτσια, καταγωγή: 62 Έλληνες, 27 αλλοδαποί, ενώ 2 δεν απάντησαν για την καταγωγή τους). δηλώνει πως τιμωρείται **συχνά** με ωριαία αποβολή. Υπήρχαν όμως και 9 (1,4%) μαθητές που δεν απάντησαν για τη συχνότητα τιμωρίας τους με αυτήν την ποινή.

δ) Πειθαρχικός έλεγχος με επιβολή της τιμωρίας της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος σε όλα τα χρόνια της φοίτησης στο Γυμνάσιο μέχρι τώρα .

Υπήρχαν 5(0.8%),από τους οποίους 4 αγόρια, και 1 κορίτσι με καταγωγή : 2 Έλληνες, 3 Αλβανοί, που τιμωρήθηκαν μέχρι τώρα με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος. Από αυτούς , 3 μαθητές 1 φορά έχουν αλλάξει σχολείο, ενώ 2 δεν απάντησαν πόσες φορές, ενώ 13 (2.1%) μαθητές δεν δήλωσαν αν έχουν τιμωρηθεί με αυτήν την ποινή ή όχι. **Αυτό σημαίνει ότι ανά 1000 μαθητές στο δήμο Αθηναίων οι 8 περίπου τιμωρούνται με αλλαγή σχολείου.** Από αυτούς τους 5 οι 3 δήλωσαν πως έχει γίνει μόνο μία φορά, ενώ 2 δε δήλωσαν τον αριθμό των φορών που τους έχει επιβληθεί τέτοιου είδους ποινή.

Ένας μαθητής από το 3^ο Δημοτικό Διαμέρισμα, δύο μαθητές από το 4^ο Δημοτικό Διαμέρισμα, ένας από το 6^ο Διαμέρισμα και ένας μαθητής από το 7^ο Δημοτικό Διαμέρισμα δήλωσαν ότι έχουν τιμωρηθεί με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος.

Όσον αφορά τις τάξεις στις οποίες επεβλήθη το πειθαρχικό αυτό μέτρο ένας (1) δήλωσε ότι συνέβη στην Α΄ Γυμνασίου και ένας (1) στη Γ΄ Γυμνασίου, οι άλλοι τρεις (3) δεν είπαν τάξεις.

Αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους τιμωρήθηκαν με αυτή την πειθαρχική ποινή ,οι δυο μαθητές ανέφεραν ως αιτία την εξύβριση –διαπληκτισμό με καθηγητή /τρια, ενώ τρεις δεν δήλωσαν το λόγο.

Από τα ευρήματα της έρευνας για την ποινή της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος φαίνεται ότι τα αγόρια υπερτερούν 4 φορές περισσότερο από τα κορίτσια ,οι αλλοδαποί μαθητές έναντι των Ελλήνων,(στοιχείο που δείχνει ότι τις σοβαρότερες ή /και καθ' υποτροπή αντικοινωνικές πράξεις και συμπεριφορές εκδηλώνουν αλλοδαποί μαθητές, ως αποτέλεσμα της σχολικής δυσκολίας /ή και αποτυχίας και γενικότερα των δυσκολιών σχολικής ενσωμάτωσης που βιώνουν λόγω μη επαρκών δομών προσαρμογής για ένταξη στο σχολικό σύστημα) ενώ υπάρχει ένα ποσοστό της τάξης του 2,1 % που δεν απαντά στην ερώτηση αυτή πιθανόν για λόγους που ενδεχόμενα σχετίζονται με το φόβο μη περαιτέρω στιγματοποίησης του ή ως αποτέλεσμα λειτουργίας ψυχικών μηχανισμών άμυνας του «εγώ» και ενδεχόμενα για τους ίδιους λόγους δυο μαθητές δεν αναφέρουν την αιτία εφαρμογής της κύρωσης αυτής. Σε όλα τα σχολεία του Δήμου Αθηναίων, εκτός από το 2ο Δημοτικό Διαμέρισμα επεβλήθη αυτού του είδους ο πειθαρχικός έλεγχος. Τέλος, αναφορικά με τις ποινές της παρατήρησης /επίπληξης από τη Διεύθυνση του σχολείου, τους διδάσκοντες και την ωριαία αποβολή, από τα στοιχεία της έρευνας διαπιστώνεται ότι για όλες τις περιπτώσεις η παρατήρηση/επίπληξη από το διδάσκοντα (το πιο πιθανόν εξαιτίας των προβλημάτων που ανακύπτουν από τη διδακτική διαδικασία) είναι η πιο συχνή ποινή και αυτοί που τη δέχονται είναι αγόρια και Έλληνες στην πλειονότητά τους.

12) Προτεινόμενες ποινές από το μαθητικό πληθυσμό του Γυμνασίου του δείγματος για μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς που διαπράττουν στο σχολικό χώρο οι μαθητές/τριες.

Ζητήθηκε από τους μαθητές/ τρεις του Γυμνασίου να προτείνουν ποινές που είτε αφορούν μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς είτε συμπεριφορές σχολικής παρέκκλισης δηλαδή συμπεριφορές που είναι αντίθετες σε τυπικούς διακανονισμούς της σχολικής ζωής όπως για παράδειγμα το σβήσιμο των απουσιών. Σε αυτούς δόθηκε η δυνατότητα ανάλογα με τη σοβαρότητα της αντικοινωνικής πράξης να επιλέξουν διαφορετικά μέτρα αντιμετώπισης της. Αυτά, αφορούσαν είτε τιμωρίες πειθαρχικού σχολικού ελέγχου, κλιμακούμενης βαρύτητας,(παρατήρηση/επίπληξη, αποβολή από μία έως τρεις ημέρες, αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος) είτε ποινές του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (καταγγελία στην αστυνομία), ή μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα όπως η έκφραση συγγνώμης από το θύτη καθώς και η διευθέτηση των συνεπειών της πράξης (αποκατάσταση της ζημιάς), μέτρα θεραπευτικού χαρακτήρα όπως η ψυχοκοινωνική βοήθεια από ειδικούς επιστήμονες, και τέλος η δυνατότητα επιλογής μη επιβολής ποινής.

Για την παραποίηση απουσιών από μαθητή/τρια (σβήσιμο) το 34% (αγόρια 18%, κορίτσια 14%) επιλέγουν την αποβολή του θύτη για 3 έως 5 ημέρες, το 26,2 % την παρατήρηση/επίπληξη, το 14,7 % την αποκατάσταση της ζημιάς, και το 8,9% (μοιρασμένα τα ποσοστά στα δυο φύλα) να ζητήσει συγγνώμη και το υπόλοιπο 16,2% άλλες επιλογές όπως φαίνεται και στον πίνακα 28 (σελ.274). **Για το κάπνισμα στους χώρους του σχολείου**⁵⁹³ τέσσερις στους 10 μαθητές (16% αγόρια ,25% κορίτσια) επιλέγουν την παρατήρηση/επίπληξη, ποσοστό 16,1 % να μην τιμωρηθεί ,μόνο το 15,3 % (αγόρια 8%, κορίτσια 7,3%) τη βοήθεια από ειδικό επιστήμονα και το 14,8% την τριήμερη έως πενταήμερη αποβολή. **Για την καταστροφή σχολικών αντικειμένων το μεγαλύτερο ποσοστό 42,7% στην επιλογή της ποινής αφορά την αποκατάσταση της ζημιάς** (τα κορίτσια 24% αγόρια 19%), **ποσοστό 20% την ποινή αποβολής 3- 5 ημέρες**, το 11,3 % **παρατήρηση/επίπληξη** και ένα 7,7% **την αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος**. Τέλος, για εκείνους που γράφουν υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά την **αποκατάσταση της ζημιάς σε ποσοστό 31,2%** (κορίτσια 16,2 % αγόρια 15%), **την αποβολή για 1 έως 3 μέρες ποσοστό 20 %** (μοιρασμένα ποσοστά στα δυο φύλα)και τρίτη στη σειρά ποινή με **ποσοστό 18% η παρατήρηση/επίπληξη** (λίγο περισσότερα τα κορίτσια απ ό τι τα αγόρια) .

Για τη **χρήση ναρκωτικών** μέσα στο σχολείο το **34,3% των μαθητών** (διπλάσιος αριθμός και λίγο περισσότερα τα κορίτσια απ ό τι τα αγόρια) επιλέγουν την **ψυχοκοινωνική βοήθεια** από ειδικό επιστήμονα, **την καταγγελία στην αστυνομία ποσοστό 29%** (αγόρια 20%, κορίτσια 9%) και ακολουθεί **η ποινή της οριστικής αποβολής από το σχολείο με ποσοστό περίπου 20%** (αγόρια 9%, κορίτσια 11%).

Για την περίπτωση στην οποία υπήρξε **σεξουαλική επαφή με τη βία μέσα στο σχολείο** ποσοστό **40,3% (εξίσου τα δυο φύλα)** **προτείνει ως τιμωρία την καταγγελία στην Αστυνομία**, ακολουθεί στη αξιολόγηση σε ποσοστό **21,4%** (αγόρια 9 %, κορίτσια 12,4%) **η αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος**, και η τιμωρία της αποβολής από το σχολείο για 1 έως 3 ημέρες σε **ποσοστό 13,2%** (αγόρια 7% αγόρια 6%),ενώ εκείνοι που δήλωσαν την **παραπομπή του θύτη σε ειδικό επιστήμονα για ψυχοκοινωνική βοήθεια αθροίζουν ποσοστό 11,6%** (ίδια περίπου ποσοστά τα δυο φύλα).

Για την **κλοπή χρημάτων ή πραγμάτων από μαθητή /τρια** ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος επιλέγει σε ποσοστό **26,9% την τιμωρία της αποβολής από το σχολείο για 1 έως 3**

⁵⁹³ Για την απαγόρευση του καπνίσματος σε δημόσιους κλειστούς χώρους ,επομένως συμπεριλαμβανομένων και των σχολείων έχουν δημοσιευθεί σχετικές υγειονομικές διατάξεις όπως της υπ' αρ Α2γ/οικ/3051/25.1.80 Υγειονομικής Διατάξεως του ΦΕΚ 475/9-5-80 “περί απαγορεύσεως του καπνίσματος σε κοινούς κλειστούς χώρους”, καθώς και η ΥΑ76017 (1-8-2002 ,ΦΕΚ 1001, τα Β’) “ Περί απαγόρευσης του καπνίσματος σε δημοσίους χώρους ,μεταφορικά μέσα και μονάδες παροχής υπηρεσιών υγείας”, και πρόσφατα ο Νόμος 3868/2010 “Αναβάθμιση του Εθνικού Συστήματος Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης” καθώς και η κοινή Υπουργική Απόφαση Κ.Υ.Α, Γ.Π.οικ 104720 για εφαρμογή του παραπάνω νόμου (ΦΕΚ129 Α’/3-8-2010), βλ σχετικά <http://www.nosmoke.gr/legislationaboutsmoking.html> .

ημέρες (εξίσου αγόρια –κορίτσια), **ποσοστό 20,3%** (αγόρια 9% ,κορίτσια 11 %) επιλέγει **ο θύτης να επιστρέψει τα κλοπιμαία στο θύμα, καταγγελία στην αστυνομία ποσοστό 13,8%**, και ένα ποσοστό 11,4% να ζητήσει συγγνώμη ο δράστης από το θύμα. Να μην τιμωρηθεί δήλωσε ποσοστό 2,7% ,ενώ στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό που δεν επιθυμεί την τιμωρία του δράστη που όμως έκλεψε τα χρήματα από τον ίδιο το μαθητή τη μαθήτριά ήταν 31,9 %.

Για την **περίπτωση της εξύβρισης μαθητή/ τριάς**, ποσοστό **36,2%** (αγόρια 16,6% κορίτσια 19,6 %) του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος επιλέγει ως πρώτο μέτρο αντιμετώπισης **την έκφραση συγγνώμης του θύτη προς το θύμα**, ποσοστό περίπου (μοιρασμένα **28%**την **παρατήρηση/επίπληξη** (αγόρια 12% κορίτσια 16%), και **ποσοστό 15% να μην τιμωρηθεί** (αγόρια 9,6% κορίτσια 5,4%) και μόνο ένα **ποσοστό της τάξης του 3,1%** (εξίσου αγόρια-κορίτσια) θεωρεί ότι πρέπει αυτός που υβρίζει μαθητή /τρια για τη συμπεριφορά του/της να πάρει ψυχοκοινωνική βοήθεια.

Για την **εξύβριση καθηγητή/τριας** τα ποσοστά διαφοροποιούνται. Οι μαθητές/τριες θεωρούν μια τέτοια μορφή παρέκκλισης πιο σοβαρή σε σχέση με την προηγούμενη περίπτωση γι' αυτό και τοποθετούν ως πρώτη επιλογή αντιμετώπισης την **αποβολή από 3 έως 5 ημέρες** σε ποσοστό **32,4%** (μοιρασμένα τα ποσοστά στα δυο φύλα), η **έκφραση συγγνώμης προς το θύμα** επιλέγεται από το **26%** του δείγματος (αγόρια 11% κορίτσια 15%), και η **παρατήρηση/επίπληξη** σε **ποσοστό 15%** (σχεδόν διπλάσια τα κορίτσια απ' ότι τα αγόρια).

Για τη **σωματική βία (κτύπημα) σε μαθητή/τρια μοιράζονται τα ποσοστά** μεταξύ εκείνων που προτείνουν ως μέτρο αντιμετώπισης **την αποβολή για 3-5 ημέρες (31,4%)** και εκείνων που προκρίνουν **τη συγγνώμη του θύτη (31,2%)** και για **έναν στους 10 περίπου** (σχεδόν διπλάσια τα κορίτσια από τα αγόρια) την **ψυχοκοινωνική βοήθεια του θύτη**.

Για τη **σωματική βία σε καθηγητή/τρια** πρώτη επιλογή ως μέτρο αντιμετώπισης της παρέκκλισης έρχεται όπως και προηγούμενα η **αποβολή για 3-5 ημέρες με ποσοστό 32,7 %**, μετά η **αποβολή από το σχολείο με 25,3%** και τρίτη επιλογή με **11,6%** η **καταγγελία στην αστυνομία**. Η συγγνώμη προς τον εκπαιδευτικό επιλέγεται από το 8,4% των περιπτώσεων.

Τέλος, για την **απειλή ή εκβίαση μαθητή/τριας** ως πρώτη προτεραιότητα στην αντιμετώπιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς προκρίνεται η **συγγνώμη στο θύμα σε ποσοστό 23,5%** (σχεδόν τα ίδια ποσοστά στα δυο φύλα),πολύ κοντά ως δεύτερη επιλογή με **22,4%** η **αποβολή από 3-5 ημέρες**, με **22,4%** η **παρατήρηση/επίπληξη** με **13%** η **αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος** με **11,9%** και πολύ κοντά με **11,4%** (4% αγόρια και 7,4% κορίτσια) η **ψυχοκοινωνική βοήθεια του θύτη**. Να μην τιμωρηθεί δήλωσε ποσοστό περίπου 4% ,ενώ στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό ανήλθε σε 32,2% ,αλλά το ερώτημα αφορούσε προσωπική προσβολή.

Ως συμπέρασμα, διαπιστώνουμε ότι γενικότερα προκρίνεται από τους μαθητές/τριες μια τάση αυστηροποίησης (που πιθανόν απηχεί την στάση της ελληνικής κοινωνίας σε τέτοιου είδους κοινωνικά φαινόμενα) σε συμπεριφορές παρεκκλίνουσες και κυρίως παραβατικές (π. χ κλοπή, απειλή, σωματική βία) με βάση το προβλεπόμενο σχολικό, αλλά και ποινικό σύστημα κυρώσεων και μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις (για τη σεξουαλική επαφή με τη βία, την άσκηση σωματικής βίας σε εκπαιδευτικό και την απειλή/εκβίαση) προτείνεται η απομάκρυνση του υπαίτιου προσώπου από το σχολείο κι όχι η αναζήτηση λύσης στο πρόβλημα με βοήθεια του θύτη. Παρ' όλα αυτά υπάρχει κυρίως από την πλευρά των κοριτσιών που υπερτερούν σε γενικές γραμμές έναντι των αγοριών η αναζήτηση επίλυσης προβληματικών καταστάσεων για μια πιο ανθρώπινη αντιμετώπιση, στο πλαίσιο κοινωνικών θεσμίσεων και πέραν του τιμωρητικού και στιγματιστικού χαρακτήρα, με την προσφυγή στο μηχανισμό ψυχοκοινωνικής στήριξης του δράστη (περίπτωση χρήσης ναρκωτικών ουσιών κλπ).

Η επίδραση του κοινωνικού παράγοντα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, γίνεται φανερή σε αρκετές περιπτώσεις παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς (περίπτωση σωματικής βίας, σεξουαλικής συνεύρεσης με βία, εξύβρισης καθηγητή) όπου οι μαθητές/τριες φαίνεται να βρίσκονται σε έντονη εσωτερική σύγκρουση για το τι θα επιλέξουν ανάμεσα στην επιβολή τιμωρίας ή στην έκφραση συγγνώμης από τον υπαίτιο.

Ακόμη, διαπιστώνεται μια περίεργη και ανησυχητική ανοχή σε φαινόμενα λεκτικής βίας μεταξύ ομηλίκων (να μην τιμωρηθεί 15%) κυρίως ωσάν αυτή να αποτελεί μια μορφή εκτόνωσης “ψυχαναγκασμού” και “αναγκαίας αποδοχής από το θύμα”, ακολουθώντας πιθανόν κι εδώ τα κοινωνικά πρότυπα και την κοινωνική πρακτική που κατισχύουν σε αρκετές εκφάνσεις της καθημερινής πραγματικότητας και να θεωρείται ότι μια απλή συγγνώμη είναι αρκετή και λύνει προβλήματα, χωρίς όμως να θεωρείται αναγκαία η ακόμα και επιβεβλημένη η ψυχική και κοινωνική παραπομπή του θύτη με σκοπό την αντιμετώπιση του όποιου προβλήματος (διαχείριση άγχους, θυμού).

Όπως γίνεται σαφές από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα τους είναι το μικρό ποσοστό στη προσφυγή θεραπευτικών μέτρων αντιμετώπισης για τις περισσότερες από τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές (με μοναδική ίσως εξαίρεση, αν και λιγότερη απ' όση θα περίμενε κανείς, την περίπτωση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών). Το θέμα είναι αρκετά σοβαρό που σχετίζεται με τις ελλείψεις ειδικών επιστημόνων στο εκπαιδευτικό, προνοιακό και ψυχικό σύστημα της χώρας και επομένως αντανακλά την απουσία αγωγής στο γενικό πληθυσμό και οδηγεί στη γενικότερη στάση άρνησης και επιφυλακτικότητας της Ελληνικής κοινωνίας για προσφυγή σε

εξειδικευμένο επιστημονικό και επαγγελματικό προσωπικό σε θέματα ψυχοκοινωνικής υγείας.⁵⁹⁴

Τέλος, ακολουθώντας την λογική της κοινωνικής πρακτικής που επικρατεί για το κάπνισμα ως νόμιμη κοινωνικά εξαρτησιογόνα ουσία, ανάλογα με την ηλικιακή εκδοχή (ως αγχολυτικό ή ως έκφραση “μαγκιάς” και απελευθέρωσης) οι μαθητές/τριες δεν θεωρούν ότι χρειάζεται να βοηθηθούν όσοι από τους ομηλίκους τους καπνίζουν (ποσοστό μόνο 15,3%) αλλά όμως επιθυμούν την τιμωρία (παρατήρηση ή αποβολή) ή ακόμα και την μη τιμωρία (16,1%).

Πρέπει να τονίσουμε πώς υπήρξαν μαθητές/τριες που επέλεξαν συνδυασμό δυο ή και τριών επιλογών ανάμεσα σε εκείνες οι οποίες είχαν δοθεί, το ποσοστό των οποίων κυμαινόταν από 1% έως 2%, ενώ ο μέσος όρος των μη απαντημένων ερωτημάτων ήταν 1%.

⁵⁹⁴ Από το σύνολο των ανθρώπων που επικοινωνούν για να αναφέρουν προβλήματα παιδικής ψυχοπαθολογίας, μόνο το 8% έχει στο παρελθόν απευθυνθεί σε κάποιον ειδικό, σύμφωνα με τα στοιχεία που προέρχονται από την τηλεφωνική γραμμή 801-801-1177 της Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και Εφήβου που δημοσιοποίησε η ίδια η Εταιρεία, βλ Πετροπούλου Μ., “ Παιδοψυχολόγοι ; Ούτε για δείγμα . (Ηλεκτρονική έκδοση) *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 29/04/2007, txt at www.enet.gr

Επίσης, από τους Έλληνες που δηλώνουν ότι έχουν αντιμετωπίσει ψυχολογικό πρόβλημα μόνο το 13% ζήτησε τη βοήθεια ιατρού. Όχι όμως ειδικού στον τομέα της ψυχικής υγείας. Το 70 % κατέφυγε σε παθολόγο, το 12% εμπιστεύτηκε τις συστάσεις φαρμακοποιού και το 13% άλλη ειδικότητα εκτός του χώρου της ψυχικής υγείας. Το μικρό αυτό ποσοστό δεν είναι τυχαίο αφού το 77 % πιστεύει ότι οι ψυχικά ασθενείς είναι « απρόβλεπτοι», και το 42 % επικίνδυνοι, ενώ το 24% πιστεύει ότι οι διάφορες μορφές ψυχικής ασθένειας είναι ανίατες και το 21 % πιστεύει ότι ο ψυχικά ασθενής φταίει ο ίδιος, βλ Μοσχονά Κ., “ Για ψυχικά προβλήματα σε...παθολόγο”, (Ηλεκτρονική έκδοση) *Εφημερίδα Ελευθεροτυπία*, 06/12/2006, txt at www.enet.gr.

Επίσης, σύμφωνα με τον παιδοψυχίατρο επίκουρο καθηγητή του πανεπιστημίου Αθηνών Αναγνωστόπουλο Δ, η συχνότητα εμφάνισης ψυχιατρικών διαταραχών στους Έλληνες εφήβους φθάνει το 10-15%. Είναι χαρακτηριστικό ότι το σύνολο των περιστατικών (361 έφηβοι) που αντιμετωπίστηκαν τον τελευταίο χρόνο από το Κέντρο Πρόληψης και Υγείας των Εφήβων με την εποπτεία της Α΄ Πανεπιστημιακής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών , το 25% αφορούσε ψυχολογικές και ψυχιατρικές διαταραχές . Ειδικότερα το 10% των παιδιών παρουσίαζε διαταραχές της συμπεριφοράς, το 2,5 % διαταραχές ενδοοικογενειακών σχέσεων, το 2,5 % μαθησιακές δυσκολίες , ενώ το υπόλοιπο 10% διάφορες άλλες διαταραχές όπως, διατροφικές, χαμηλή αυτοεκτίμηση, καταθλιπτική συμπεριφορά, φοβίες, ουσιο-εξάρτηση, εξάρτηση από το διαδίκτυο, τριχοτίλλομανία κλπ, βλ Γιάνναρου Λ., “ Έφηβοι, στρες και ψυχικές διαταραχές” ,(ηλεκτρονική έκδοση) *εφημερίδα Καθημερινή*, 05-10-2006, txt at www.kathimerini.gr

Αξιολόγηση μορφών αντικοινωνικής & παραβατικής συμπεριφοράς από τους μαθητές Γυμνασίου	Να μην τιμωρηθεί	Να του γίνει παρατήρηση /επίπληξη	Να ζητήσει συγνώμη σε όποιον έβλαψε, «να τα βρούνε»	Να του δοθεί βοήθεια (ψυχική – κοινωνική) από ειδικούς επιστήμονες	Να αποκαταστήσει την ζημιά με κάποιο τρόπο	Αποβολή από 3 έως 5 ημέρες	Να αποβληθεί από το σχολείο (αλλαγή σχολείου)	Να καταγγελλεί στην Αστυνομία
Κάπνισε	16,1 %	40,3 %	05,2 %	15,3 %	01,6 %	14,8 %	02,9 %	01,9 %
Έσβησε τις απουσίες του	05,5 %	26,2 %	08,9 %	02,1 %	14,7 %	34,0 %	04,3 %	02,3 %
Έκανε χρήση ναρκωτικών	02,3 %	02,3 %	01,0 %	34,3 %	01,0 %	08,2 %	18,8 %	29,0 %
Κτύπησε, μαθητή/ τρια	04,2 %	08,9 %	31,2 %	09,5 %	03,2 %	31,4 %	04,7 %	03,5 %
Υποχρέωσε με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική επαφή	03,2 %	01, 9 %	02,9 %	11,6 %	01,3 %	13,2 %	21,4 %	40,3 %
Έβρισε καθηγητή /τρια	07,4 %	15,0 %	26,1 %	03,4 %	03,7 %	32,4 %	07,6 %	01, 6 %
Κατέστρεψε σχολικά αντικείμενα(θρανία, πίνακα κλπ)	05,8 %	11,3 %	03,5 %	03,5 %	42,7 %	20,0 %	07,7 %	03,5 %
Απειλήσε ή εκβίασε μαθητή /τρια	03,9 %	13,0 %	23,5 %	11,4 %	02,6 %	22,4 %	11,9 %	08,4 %
Κτύπησε καθηγητή /τρια	05,6 %	04,3 %	08,4 %	06,6 %	01,6 %	32,7 %	25,3 %	11, 6 %
Έγραψε στους τοίχους του σχολείου υβριστικά συνθήματα	09,2 %	18,0 %	04,3 %	04,0 %	31,2 %	20 ,0 %	08,1 %	02,6 %
Έκλεψε χρήματα ή πράγματα από μαθητή /τρια	02,7 %	06,8 %	11,4 %	05,8 %	20,3 %	26,9 %	09,2 %	13,8 %
Έβρισε μαθητή/ τρια	15,0 %	27,7 %	36,2 %	03,1 %	03,1 %	09,2 %	01,9 %	02,1 %

Πίνακας 28

13) Πώς αξιολογούν οι μαθητές του Γυμνασίου μέτρα που στοχεύουν στην αντιμετώπιση αντικοινωνικών-παραβατικών συμπεριφορών μέσα στο σχολείο ;

Δόθηκε στο μαθητικό πληθυσμό του δείγματος να επιλέξει την καταλληλότερη εκδοχή από ένα σύνολο προληπτικών μέτρων αντιμετώπισης για πράξεις και συμπεριφορές αντικοινωνικές και παραβατικές που εκδηλώνονται στο σχολικό χώρο από μαθητές/τριες (πίνακας 29). Τα μέτρα εντάσσονταν σε διάφορες κατηγορίες με χαρακτήρα ψυχοκοινωνικό, εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό, επιμορφωτικό, μαθησιακό, προσωπικής ασφάλειας και τέλος μαθητοκεντρικό μέσα από την πρωτοβουλία και δραστηριοποίηση των μαθητικών Κοινοτήτων. Ειδικότερα, **ποσοστό 46,1%** (κορίτσια 29% και αγόρια 17%) του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος δηλαδή περίπου οι μισοί θεωρούν ότι το να λειτουργεί στο σχολείο μόνιμα Κοινωνική Υπηρεσία, στελεχωμένη με Κοινωνικό Λειτουργό και Ψυχολόγο που θα παρέχει τη δυνατότητα στους μαθητές/τριες να συζητούν θέματα που τους προβληματίζουν και να εξωτερικεύουν αρνητικά συναισθήματα (δυσαρέσκεια ,θυμό ,απογοήτευση κλπ) **αποτελεί μέτρο που πολύ** μπορεί να προλάβει φαινόμενα αντικοινωνικής συμπεριφοράς σε αντίθεση με το **20,5 %** (αγόρια 12,8 % κορίτσια 7,7 %) **που το απορρίπτει τελείως (καθόλου).** Το **μεγαλύτερο ποσοστό για τη θετική επιλογή (πολύ) με 53,3 % εμφανίζεται στο 4^ο Δ. Δ και με την αρνητική (καθόλου) στο 2^ο Δ. Δ με ποσοστό 27,8%.**

Στα μέτρα με παιδαγωγικό χαρακτήρα ,όπως είναι η συζήτηση και η δέσμευση των μαθητών/τριών για τη τήρηση κανόνων, η αποδοχή του άλλου και η προσπάθεια για αρμονική συνύπαρξη και αποφυγή συγκρούσεων συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό θετικής αποδοχής απ όλα τα μέτρα, με **ποσοστό 56,5 %** (αγόρια 23,9% ,κορίτσια 32,6%) έναντι της αρνητικής στάσης (καθόλου) με **ποσοστό 09,5%.** Το 5^ο Δ. Δ συγκαταλέγεται σε εκείνα τα Διαμερίσματα που τα σχολεία του συγκέντρωσαν σε ποσοστό 63% τη μεγαλύτερη αποδοχή, ενώ τη μεγαλύτερη άρνηση (καθόλου) με 15,4% τα σχολεία του 7^{ου} Δ. Δ. Επίσης, θεωρεί πολύ σημαντικό **κατά 48,3% (αγόρια 16,3% κορίτσια 32%)** στην πρόληψη αντικοινωνικών συμπεριφορών το μέτρο του εκπαιδευμένου καθηγητή που θα ασχολείται αποκλειστικά με προβλήματα που αντιμετωπίζει κάποιος ,**έναντι του 19,5 %** που πιστεύει ότι καθόλου δεν μπορεί να βοηθήσει. Στα ίδια περίπου ποσοστά συγκαταλέγονται οι προτιμήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος και για το ρόλο του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων σε θέματα και προβλήματα της σχολικής ζωής που σε **ποσοστό 48,5 %** θεωρούν ότι μπορεί να έχει **θετικό ρόλο στην πρόληψη** σε αντίθεση με το **17,2%** που το αρνείται απόλυτα (καθόλου).Επίσης, η **επιμόρφωση καθηγητών και γονέων** σε θέματα σχέσεων ,επικοινωνίας, συμπεριφοράς των νέων, με ποσοστά **49,9% και 43,2%** αντίστοιχα μπορεί να βοηθήσει **πολύ** σε αντίθεση με το **15,3% και 17,4 %** που θεωρούν ότι δεν μπορεί **καθόλου** .

Το ρόλο του μαθησιακού παράγοντα σε εγκληματολογικές γνώσεις για την πρόληψη

συμπεριφορών αντικοινωνικού χαρακτήρα είχε σκοπό να ανιχνεύσει η ερώτηση που αφορούσε τη διδασκαλία σε μαθήματα που εκπαιδεύουν στη νομοθεσία, τις ποινές που επιβάλλονται καθώς και στο ρόλο των Δικαστηρίων στην πρόληψη του εγκλήματος. Τέσσερις (λίγο περισσότερα κορίτσια) υπέρ έναντι δύο κατά στους 10 μαθητές διαμορφώνουν την εικόνα του ρόλου αυτής της μεταβλητής.

Η περίπτωση μαθητών/τριών που επανειλημμένα προβαίνουν σε πράξεις βίας, φθορές κ.ά. αντικοινωνικές εκδηλώσεις να απομακρύνονται και να τοποθετούνται σε ειδικά σχολεία βρίσκει **θετική απήχηση** από το **36,4 %** (αγόρια 20% κορίτσια 16,4%), σε αντίθεση με το **27,7%** (αγόρια 12%, κορίτσια 15, 6%) που πιστεύει ότι **καθόλου** μπορεί να παίξει προληπτικό ρόλο.

Όσον αφορά στο ρόλο των Μαθητικών Κοινοτήτων στην αντιμετώπιση του προβλήματος εκδήλωσης αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών στο σχολείο από μαθητές/τριες οι απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος δείχνουν ότι η **πλειονότητα των μαθητών(25% αγόρια και 27 % κορίτσια)** πιστεύει ότι **οι συζητήσεις ανάμεσα στους μαθητές, στο πλαίσιο λειτουργίας των Μαθητικών Κοινοτήτων, για τις μεταξύ τους σχέσεις και τον φιλικό διακανονισμό στις διαφορές τους μπορεί θετικά να συνδράμει** έναντι ποσοστού 14,2 % που το απορρίπτει απόλυτα(καθόλου). Επίσης, το 40,7% (αγόρια 15,8 %, κορίτσια 24,9%) βλέπει με « θετική ματιά» την πρόσκληση από τα Μαθητικά όργανα (πενταμελές ,Δεκαπενταμελές) ειδικών επιστημόνων για συζητήσεις σε θέματα που τους αφορούν και τους ενδιαφέρουν σε αντίθεση με το 19,2% που πιστεύει ότι θα βοηθήσει καθόλου. Τέλος, δεν φαίνεται να κερδίζει ιδιαίτερα θετική αποδοχή η πρόταση για τη δημιουργία ομάδας εκπαιδευμένων μαθητών/τριών επιλεγμένων από τους ίδιους που θα επιτηρούν για την αντιμετώπιση αντικοινωνικών εκδηλώσεων, αφού μόνο το 31,1% θεωρεί ότι μπορεί να έχει θετική απήχηση, έναντι του 25,1% που καθόλου δεν το αποδέχεται.

Τέλος, **αναφορικά με την ανάδειξη του ρόλου της ασφάλειας** στην αντιμετώπιση φαινομένων παρέκκλισης και παραβατικότητας στο σχολικό χώρο διαπιστώνεται, από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών των Γυμνασίων του δείγματος, γενικά μια δυσπιστία και αμφίρροπη διάθεση στη σημασία και το προληπτικό της ρόλο. Η συντριπτική πλειονότητα του ερευνώμενου πληθυσμού **με ποσοστό περίπου 72%** (αγόρια 33% κορίτσια 39%) απορρίπτει τη χρήση καμερών ασφαλείας στους χώρους του σχολείου, με το **10,6%** μόνο να αποδέχεται τη χρησιμότητά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό στην απόρριψη (καθόλου) το 2^ο Δ. Δ με 78,5% ,ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό στην θετική γνώμη (πολύ) το 7^ο Δ.Δ με 16,9 % και το μικρότερο το 4^ο Δ. Δ με 6,6%.

Επίσης, **σε ότι αφορά την ύπαρξη προσωπικού ασφαλείας** ποσοστό **38,2%** (αγόρια 17,6%, κορίτσια 20,6% με το μεγαλύτερο ποσοστό να κατέχει το 4^ο Δ. Δ 46% και το λιγότερο το 7^ο με 24,6%) **την επικροτεί** (πολύ),ενώ ποσοστό **26,7%** (μοιρασμένα τα ποσοστά στα φύλα) **την**

απορρίπτει(καθόλου).Τέλος, διακρίνεται μια αμφιταλαντευόμενη στάση για τη αναγκαιότητα του σωματικού ελέγχου μαθητών ανάμεσα σε εκείνους που την επικροτούν (34,3%) και τους άλλους που την απορρίπτουν (36,4%).

Το ποσοστό των ερωτήσεων στην ενότητα αυτή, που δεν συμπληρώθηκαν ή είχαν λάθη στις απαντήσεις που έδωσαν, βρέθηκε να είναι κατά μέσο όρο στο 1,8% (περίπου 11 μαθητές/τριες).

Συμπερασματικά, στη βάση των παραπάνω απαντήσεων και των συχνοτήτων των ποσοστών για κάθε μέτρο αντιμετώπισης αντικοινωνικών συμπεριφορών διαπιστώνεται, ότι οι μαθητές/τριες στην πλειονότητά τους θεωρούν ότι ο καλύτερος τρόπος πρόληψης τέτοιων φαινομένων είναι αυτοί οι ίδιοι από τους οποίους δημιουργείται και το πρόβλημα. Για το λόγο αυτό θεωρούν ότι τα παιδαγωγικά μέσα όπως οι συζητήσεις μεταξύ τους ,μέσα από τα διάφορα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων θα τους βοηθήσουν να επιλύουν προσωπικές συγκρούσεις και διαφορές, και θα αποτελέσουν ένα βήμα στην προσπάθεια κατανόησης και αποδοχής της διαφορετικότητας του άλλου. Φαίνεται να δείχνουν λίγο περισσότερη εμπιστοσύνη στον εκπαιδευμένο και επιμορφωμένο καθηγητή που θα ασχοληθεί αποκλειστικά με προσωπικά προβλήματα μαθητών απ' ότι στο ρόλο εξειδικευμένων επιστημόνων, μολονότι και αυτό το μέτρο το προσεγγίζουν θετικά σε σημαντικό βαθμό. Επίσης, στον ίδιο βαθμό με τη χρησιμότητα του εκπαιδευτικού οι μαθητές αναγάζουν και το ρόλο των γονέων για την εμπλοκή τους σε θέματα και προβλήματα τα οποία αφορούν τη σχολική ζωή. Επιπλέον εκδηλώνονται αναφανδόν, και σε μεγάλο βαθμό (7 στους10)κατά της χρήσης καμερών ασφαλείας στους χώρους του σχολείου ως μηχανισμός επιτήρησης όπως και του σωματικού ελέγχου. Τέλος, δεν αρνούνται την ύπαρξη προσωπικού ασφαλείας που θα επεμβαίνει σε αντικοινωνικές εκδηλώσεις, αλλά δεν προτιμούν να λειτουργήσουν οι ίδιοι μέσα από αυτό το ρόλο, γιατί απλά βιώνουν μια σχέση ίσης εξουσίας μεταξύ τους .

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	Πολύ %	Λίγο %	Καθόλου %
Να λειτουργεί στο σχολείο μόνιμα Κοινωνική Υπηρεσία από Ψυχολόγο , Κοιν. Λειτουργό κλπ όπου οι μαθητές θα μπορούν να συζητούν θέματα που τους προβληματίζουν ,να εξωτερικεύουν αρνητικά συναισθήματα (δυσαρέσκεια, απογοήτευση ,θυμός)	46,1	32,5	20,5
Να δίνεται μεγαλύτερη σημασία σε παιδαγωγικά μέσα , όπως η συζήτηση ,η δέσμευση των μαθητών για την τήρηση των κανόνων , η προσπάθεια για αποδοχή του συμμαθητή « όπως είναι» με σκοπό την αρμονική συνύπαρξη και αποφυγή των συγκρούσεων .	56,5	32,9	09,5
Οι μαθητές μέσα από τις Μαθητικές Κοινότητες (5μελές , 15μελές ,Γενική Συνέλευση) να συζητούν περισσότερο για τις μεταξύ τους σχέσεις και να επιλύουν τις διαφορές τους φιλικά.	52,0	32,9	14,2
Να τοποθετηθούν κάμερες στους χώρους του σχολείου	10,6	16,3	71,5
Οι μαθητές που προβαίνουν κατ' εξακολούθηση (συνέχεια) σε πράξεις βίας , κλοπής , φθοράς κλπ να απομακρύνονται και να τοποθετούνται σε ειδικά σχολεία	36,4	33,3	27,7
Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων να συνεργάζεται με τους μαθητές (5μελές 15μελές κλπ) για θέματα και προβλήματα που αφορούν την σχολική ζωή.	48,5	31,6	17,2
Να προτείνουν οι μαθητές μέσω του 5μελούς, 15μελούς την επίσκεψη στο σχολείο ειδικών επιστημόνων (π.χ.Ψυχολόγου, Κοινωνιολόγου κλπ) με τους οποίους θα συζητούν θέματα που τους ενδιαφέρουν	40,7	38,6	19,2
Να γίνεται έλεγχος των μαθητών κατά την είσοδό τους στο σχολείο για ναρκωτικά, αλυσίδες, σουγιάδες κλπ.	34,3	28,0	36,4
Να επιμορφώνονται οι γονείς σε θέματα νεανικής συμπεριφοράς , επικοινωνίας κλπ	43,2	37,2	17,4
Να υπάρχει καθηγητής /τρια (εκπαιδευμένος /η) που να ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με προβλήματα που τυχαίνει να αντιμετωπίζει κάποιος μαθητής /τρια	48,3	30,0	19,5
Να υπάρχει στο σχολείο προσωπικό ασφαλείας που θα επεμβαίνει όταν εκδηλώνονται περιστατικά βίας , κλοπής ,φθοράς κλπ	38,2	33,3	26,7
Οι μαθητές στο πλαίσιο των μαθημάτων που υπάρχουν να μαθαίνουν ποιες πράξεις τιμωρούνται από το Νόμο και με ποιες ποινές , ποια είναι τα Δικαστήρια και πώς λειτουργούν, σχετικά με την πρόληψη του εγκλήματος κλπ	40,6	37,2	20,8
Να επιλεγούν μέσα από τις μαθητικές συνελεύσεις μαθητές οι οποίοι θα εκπαιδευτούν και θα λειτουργήσουν ως ομάδα επιτήρησης του σχολείου για την αντιμετώπιση περιστατικών βίας , φθοράς ,κλοπής	31,1	42,5	25,1
Να επιμορφώνονται συστηματικά οι εκπαιδευτικοί σε θέματα σχέσεων, επικοινωνίας	49,9	31,4	15,3

Πίνακας 29

V) Αντικοινωνική - παραβατική συμπεριφορά και επίσημος κοινωνικός έλεγχος

1) Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους σχολικούς κανόνες (σχολική απόκλιση).

Στο πλαίσιο της διερεύνησης των μαθητικών παραστάσεων και αναπαραστάσεων για την αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά στο σχολικό περιβάλλον η εμπειρική έρευνα εστίασε σε μαθητικές συμπεριφορές οι οποίες προσκρούουν στους αναγκαίους από το σχολείο κανόνες που διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων της έρευνας αναφορικά με αυτό το πεδίο διαπιστώνει τα εξής ευρήματα. Όπως φαίνεται στον πίνακα 30 ποσοστό **19,3 %** (αγόρια 11,5 κορίτσια 7,8%) του μαθητικού πληθυσμού των Γυμνασίων του δείγματος δηλώνει ότι **συχνά** απουσιάζει από το σχολείο χωρίς να το ξέρουν οι γονείς του (το μεγαλύτερο ποσοστό 30% είχαν τα σχολεία στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο του 5^{ου} Δ.Δ με 12% ,ενώ στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό ήταν 79,6%),ενώ δεν **απουσιάζει ποτέ** σε ποσοστό **43,2%** (αγόρια 17,1% κορίτσια 26,1%) και απουσιάζει σπάνια σε ποσοστό 36,9%.

Στο ερώτημα αν καθυστερούν στο μάθημα (1^η ώρα, μετά τα διαλείμματα) ποσοστό **24%** δηλώνει **συχνά** (αγόρια 15,5% κορίτσια 8,5% ,τα σχολεία του 2^{ου} & 3^{ου} Δ.Δ είχαν το μεγαλύτερο ποσοστό 30% και το μικρότερο του 6^{ου} με 15,2%) **ποτέ** ποσοστό **34,8%** (αγόρια 13,2% κορίτσια 21,6%), και σπάνια ποσοστό 40,7%. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος μιλούν με το διπλανό τους, χαζεύουν, γελούν σε **ποσοστό 46,5% συχνά**,(περίπου μοιρασμένα στα δυο φύλα, με το μεγαλύτερο ποσοστό με 57,3% στο 1^ο Δ.Δ, μικρότερο του 6^{ου} με 36,2%) και σπάνια 45,1%, ενώ **ποτέ μόνο το 7,7%** (διπλάσια και λίγο περισσότερα τα κορίτσια απ' ότι τα αγόρια). Ποσοστό **10,5% συχνά** τρώει ή πίνει στη διάρκεια του μαθήματος (αγόρια 6,8% κορίτσια 3,7% το 5^ο Δ.Δ με το μικρότερο ποσοστό 5,6% ενώ του 1^{ου} & 3^{ου} με το μεγαλύτερο περίπου 13%) , **ποτέ** σε ποσοστό **64,1 %** και σπάνια 25%. Σε ποσοστό **9%** (διπλάσια τα αγόρια απ' ότι τα κορίτσια, με τα μεγαλύτερα ποσοστά στα σχολεία του 4^{ου} & 6^{ου} με 11,5% και λιγότερο του 2^{ου} με 5,1%) **συχνά** αλλάζουν θέση στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς την άδεια του καθηγητή/τριας, **ποτέ σε ποσοστό 64,6%** και σπάνια 25,9% Σε ποσοστό **7,7 % συχνά** (αγόρια 5% κορίτσια 2,7%) διακόπτουν το συμμαθητή τους όταν μιλάει, **ποτέ** σε ποσοστό **57,2%** (αγόρια 24,6% κορίτσια 32,6%),και σπάνια 34,8%. Στο ίδιο ερώτημα με το προηγούμενο, αλλά για τον καθηγητή/τρια τα ποσοστά διαμορφώνονται σε **8,1% για το συχνά** (αγόρια 5,4% κορίτσια 2,7%) ,σε **64,1% για το ποτέ** και 26,2 % για το σπάνια. Ποσοστό **14%** των περιπτώσεων του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος δηλώνει ότι **συχνά** δεν λαμβάνει υπόψη του τις παρατηρήσεις του/της καθηγητή/τριας (αγόρια 9% κορίτσια 5%,με τα μεγαλύτερα

ποσοστά στο 3^ο Δ.Δ 15% και του 7^{ου} με 13,8% και μικρότερα 2^{ου} & 5^{ου} 3,7%),για το **47,5%** αυτό δεν συμβαίνει **ποτέ**, και για το 26,2% αυτό συμβαίνει σπάνια.

Περίπου το **2%** του δείγματος δηλώνει ότι **συχνά** φεύγει από την τάξη χωρίς να ζητήσει την άδεια του/της καθηγητή/τριας, το **90% ποτέ** δεν το κάνει και το 7,6% σπάνια. Σε ποσοστό **16,6 %** το δείγμα του Γυμνασίου (αγόρια 9,1% κορίτσια 7,5%) χρησιμοποιεί **συχνά** το κινητό την ώρα του μαθήματος (το 2^ο και 4^ο Δ.Δ με τα μεγαλύτερα ποσοστά περίπου 20% και μικρότερο το 5^ο με 10,2%), σπάνια το 29,5% και **ποτέ το 53,3%**. Στο ερώτημα αν καπνίζουν σε χώρους του σχολείου (σε θετική διατύπωση) ποσοστό 5,5% από τους μαθητές/τριες Γυμνασίου του δείγματος απάντησε **συχνά** (μεγαλύτερο ποσοστό τα σχολεία του 2^{ου} Δ.Δ με 8,9% και το μικρότερο του 6^{ου} με 2,9%) κι άλλο τόσο σπάνια, ενώ η συντριπτική πλειονότητα **88,7% ποτέ**. Το **92,1%** του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει παραποιήσει τις απουσίες του στο απουσιολόγιο (σκίσιμο ή σβήσιμο) σε αντίθεση με το **2,7%** που δηλώνει **συχνά** και το 4% σπάνια. Ακόμα σε καταστροφή των σχολικών βιβλίων (σκίσιμο ,κάψιμο) προβαίνει **συχνά ποσοστό 8,2%** (διπλάσια τα αγόρια απ' τα κορίτσια), σπάνια το 20,5% (11% αγόρια 9,5% κορίτσια) και **ποτέ το 70,7%**.

Η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών/τριών των Γυμνασίων του δείγματος δηλώνει ότι σε ποσοστό **81,5% ποτέ** δεν έχει κρύψει ή καταστρέψει ενημερωτικά σημειώματα του σχολείου αναφορικά με αδικαιολόγητες απουσίες σε αντίθεση με το **6% που δηλώνει συχνά** (σχεδόν διπλάσια τα αγόρια από τα κορίτσια) και το 12,1% που αναφέρει σπάνια (αγόρια 6,5% κορίτσια 5,6%). Τέλος, αναφορικά με την αντιγραφή στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα ποσοστό **16 % αναφέρει συχνά** (αγόρια 9,5% κορίτσια 6,5% ,το 1^ο & 3^ο Δ.Δ με το μεγαλύτερο ποσοστό 21% και με το μικρότερο τα σχολεία του 5^{ου} με 8,3%), σπάνια το 40,6% και ποσοστό **42,8 % ποτέ** (αγόρια 18,5% κορίτσια 24,3%). Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 86,6% των απαντήσεων αντιπροσώπευε τη συχνότητα συχνά. Στο σύνολο των ερωτημάτων για την σχολική απόκλιση (15) κατά μέσο όρο δεν απαντήθηκε καθόλου ή απαντήθηκε με σφάλμα ποσοστό 0,64% (4) από τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν.

Από όσα παραπάνω εκτέθηκαν διαπιστώνεται ότι η πλέον συχνή εκδήλωση αποκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς από το μαθητικό πληθυσμό των Γυμνασίων του δείγματος σε ποσοστό 46,5% είναι η αδιαφορία για το μάθημα την ώρα της διδασκαλίας, η οποία ξοδεύεται σε συζήτηση με τον παρακαθήμενο συμμαθητή, το γέλιο, το χάζεμα και άλλα συναφή. Ουσιαστικά επιβεβαιώνεται η αξιοπιστία της απάντησης σε συναφείς ερωτήσεις για την αξιολόγηση του σχολικού προγράμματος και της σχολικής διαδικασίας. Για την πρώτη περίπτωση οι μαθητές/τριες αρνούνται απόλυτα σε ποσοστό 16,7% και κατά 25%, ότι ελάχιστα ισχύει, πώς στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική

ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον κι όχι ανία και πλήξη ,όπως επίσης απόλυτα διαφωνούν κατά 29.6% και κατά 26,6% να ισχύει ελάχιστα, ότι το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν κουράζει και δεν παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης, ψυχαγωγίας και ηρεμίας. Δεύτερη πιο συχνή μορφή σχολικής παρέκκλισης με 24% είναι η αργοπορημένη είσοδος στην σχολική τάξη, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί σε σχέση με όσα προηγούμενα εκτέθηκαν εξαιτίας του μειωμένου χρόνου διαλείμματος, της ολιγόλεπτης δηλαδή διακοπής από τη διδακτική διαδικασία και με δεδομένη την αρνητική απάντηση (απόλυτα /αρκετά σε ποσοστό 35,2%)που έχει δοθεί από τους μαθητές/τριες σχετικά με το αν αρέσουν ή ενδιαφέρουν τα σχολικά μαθήματα. Στην τρίτη και τέταρτη πιο συχνή μορφή σχολικής παρέκκλισης με ποσοστό 19,3% και 16,6% αντίστοιχα κατατάσσονται το σκασιαρχείο και η χρήση του κινητού, που κατά τη γνώμη μας τους αιτιολογικούς παράγοντες μπορεί κανείς να αναζητήσει, εκτός των άλλων, και στους λόγους οι οποίοι προηγουμένως εκτέθηκαν λεπτομερώς. Τα συμπεράσματα αυτά εξάλλου δεν είναι καθόλου άσχετα ,αλλά βρίσκονται σε απόλυτη συνάφεια με τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές/τριες του δείγματος για τη τήρηση των σχολικών κανόνων, όπου μόνο το ¼ δηλώνει απερίφραστα πως τηρεί τους σχολικούς κανόνες με εσωτερικό κίνητρο, “ ιδία βουλήσει ”, ενώ το 10,1% το ακριβώς αντίθετο. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι από άποψη φύλου τα αγόρια στην πλειονότητά τους σε σχέση με τα κορίτσια, σε πολλές περιπτώσεις σε διπλάσιο ποσοστό, παρεκκλίνουν στις σχολικές συμπεριφορές που αναφέρθηκαν.

ΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
Απουσιάζεις από το σχολείο χωρίς να το ξέρουν οι γονείς σου (κοπάνα)	19,3%	36,9%	43,2%
Καθυστερείς να μπεις στην τάξη (την πρώτη ώρα, μετά τα διαλείμματα)	24,0%	40,7%	34,8%
Στη διάρκεια του μαθήματος μιλάς με τους διπλανούς σου , χαζεύεις, γελάς κλπ	46,5%	45,1%	07,7%
Τρως ή να πίνεις στη διάρκεια του μαθήματος	10,5%	25,0%	64,1%
Αλλάζεις θέση στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς την άδεια του καθηγητή /τριας	09,0%	25,9%	64,6%
Διακόπτεις τους συμμαθητές σου ,όταν μιλάνε	07,7%	34,8%	57,2%
Διακόπτεις τον καθηγητή /τρια	08,1%	26,2%	64,1%
Δεν λαμβάνεις υπόψη τις παρατηρήσεις του καθηγητή /τριας	14,0 %	37,7%	47,5%
Αντιγράφεις στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα(τεστ)	16,0%	40,6%	42,8%
Παραποιείς τις απουσίες σου στο απουσιολόγιο (τις σβήνεις ή σκίζεις το φύλλο)	02,7%	04,0%	42,8%
Χρησιμοποιείς το κινητό την ώρα του μαθήματος (παιχνίδια κλπ)	16,6%	29,5%	53,3%
Φεύγεις από την τάξη την ώρα του μαθήματος χωρίς να ζητήσεις την άδεια του καθηγητή /τριας	01,9 %	07,6%	89,9%
Καπνίζεις σε χώρους του σχολείου	05,5%	05,6%	88,7%
Κρύβεις ή καταστρέφεις τα σημειώματα του σχολείου προς τους γονείς σου όταν δεν σε συμφέρει (π. χ αδικαιολόγητες απουσίες κλπ)	06,0%	12,1%	81,5%
Καταστρέφεις (σκίζεις ή καις) σχολικά βιβλία	08,2%	20,5%	70,7%

Πίνακας 30

α) Σχολική απόκλιση και στατιστική ανάλυση

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει θα εξετάσουμε τη συσχέτιση της αποκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς (σχολικής παρέκκλισης ή απόκλισης), με διάφορες άλλες μεταβλητές. Ο δείκτης της αποκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς αποτελείται από δεκαπέντε (15) ερωτήσεις, όπως εκτέθηκαν στην ανάλυση περί της ταυτότητας της έρευνας. Στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα οι δυνατές απαντήσεις ήταν τρεις: “**ποτέ**”, “**σπάνια**” και “**συχνά**”. Έγινε δηλαδή μία σύμπτυξη των απαντήσεων ”, “**σπάνια**” και “**πότε-πότε**” και

των απαντήσεων “**συχνά**” και “**πολύ συχνά**” για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Για αυτό το λόγο και οι τιμές που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτήν την περίπτωση ήταν με αύξουσα σειρά 0, 1 και 2. Να αναφερθεί ότι όταν ένας μαθητής δεν απαντούσε σε τουλάχιστον μια από τις ερωτήσεις δεν έπαιρνε καμία τιμή στην πρόταση αυτή/ στις ερωτήσεις αυτές. Το ποσοστό των μη απαντημένων ή εσφαλμένων απαντήσεων ήταν ελάχιστο δεν ξεπερνούσε το 0,7% του δείγματος και δεν επηρέασε τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας.

Έχοντας κωδικοποιήσει τις απαντήσεις των μαθητών με τιμές, αθροίζοντας κατά μήκος των προτάσεων έχουμε το άθροισμα των απαντήσεων του κάθε μαθητή για το δείκτη της σχολικής απόκλισης. Ο δείκτης της σχολικής απόκλισης αποτελείται από 15 ερωτήσεις, άρα το μέγιστο σκορ που μπορεί να έχει ένας μαθητής είναι 30 και το ελάχιστο 0. Ο μέσος όρος της σχολικής παρέκκλισης είναι ίσος με 7.7. Το 50% των μαθητών έχει σκορ παρέκκλισης μέχρι 6. Επειδή οι απαντήσεις στις ερωτήσεις είναι κατηγορικής φύσεως (π.χ. καθόλου, σπάνια, πολύ, συχνά) εφαρμόστηκε ανάλυση διακύμανσης. Σε κάθε περίπτωση υπολογίστηκε η στατιστική σημαντικότητα (p-value) για κάθε ερώτηση. Όταν η p-value είναι μικρότερη του 0.05, αυτό δηλώνει ότι η μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική, διαφορετικά δεν είναι.

β) Σχολική απόκλιση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές

Από την ανάλυση διακύμανσης που εφαρμόστηκε με την εξαρτημένη μεταβλητή “αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά” υπολογίστηκε η στατιστική σημαντικότητα (p-value) στις επιμέρους ανεξάρτητες μεταβλητές.

i. Ατομικά –δημογραφικά –κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά.

ii. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι το μέσο σκορ της παρέκκλισης για τα αγόρια είναι ίσο με 8.81 ενώ για τα κορίτσια είναι ίσο με 6.7. Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική (p-value<0.001) γεγονός που δείχνει ότι έχουμε ενδείξεις να ισχυριστούμε ότι τα αγόρια παρεκκλίνουν περισσότερο από τα κορίτσια.

Επίσης, η ηλικία εμφανίζει ασθενή και θετική σχέση (συντελεστής συσχέτισης Pearson, $r=0,172$) και είναι στατιστικά σημαντική (p-value = 0,002). Αυτό σημαίνει ότι σχολική παρέκκλιση και ηλικία είναι μεγέθη ανάλογα, επομένως μπορούμε να ισχυρισθούμε βάσιμα ότι όσο αυξάνεται η ηλικία ανάμεσα στους μαθητές/τριες της Γ΄ Γυμνασίου, που δεν κατέχουν τα τυπικά κριτήρια ένταξης στην τάξη αυτή, τόσο πιο πολύ αυξάνεται η πιθανότητα σχολικής τους παρέκκλισης.

Τέλος, για την ανεξάρτητη μεταβλητή που αφορά στη διάθεση (αξιοποίηση) του ελεύθερου χρόνου με το ερώτημα “Πώς περνάς τον ελεύθερο χρόνο σου;” διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση (p-value= 0.021). Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές που απαντούν

ποτέ είναι πιο πιθανόν να προβούν σε σχολική παρέκκλιση σε σχέση με αυτούς που απαντούν συχνά. Συμπεραίνουμε λοιπόν, πώς η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου είναι πολύ πιθανόν να δρα ανασταλτικά για όσους χρησιμοποιούν αυτόν σε διάφορες δραστηριότητες ή απασχόληση, ατομική ή ομαδική. Οι υπόλοιπες ανεξάρτητες μεταβλητές δεν παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα με την εξεταζόμενη εξαρτημένη.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P - VALUE
Φύλο	< 0.001***
Ηλικία	0.002**
Πώς περνάς τον ελεύθερο χρόνο σου;	0.021*

Πίνακας 31: Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και τα ατομικά – δημογραφικά κοινωνικο - οικονομικά χαρακτηριστικά

iii. Σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον (Γονεϊκό ενδιαφέρον-τιμωρίες – έλεγχος)

Αναφορικά με τις σχέσεις των μαθητών με το οικογενειακό περιβάλλον διαπιστώνουμε σε ότι αφορά το βαθμό ενδιαφέροντος των γονέων από την πλευρά της μητέρας, το να ενθαρρύνει και να εμψυχώνει σε θέματα και προβλήματα του σχολείου παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα ($p\text{-value} = 0.008$), όπως επίσης και η πίεση για καλύτερη βαθμολογία ($p\text{-value} < 0.001$). Για την άσκηση τιμωρίας από τους γονείς η περίπτωση της χειροδικίας από την πλευρά του πατέρα παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα ($p\text{-value} = 0.024$) όχι όμως και από την μητέρα. Οι υπόλοιπες ανεξάρτητες μεταβλητές δεν παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα με την εξεταζόμενη εξαρτημένη.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P- Value
Η μητέρα σου ενδιαφέρεται, ρωτάει, ενθαρρύνει, εμψυχώνει σε θέματα-προβλήματα του σχολείου	0.008**
Η μητέρα σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία	< 0.001***
Ο πατέρας σου σε κτυπάει	0.024*

Πίνακας 32 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον.

Στον έλεγχο t- test ανάμεσα σε μαθητές/τριες που απάντησαν απολύτως αρνητικά δηλαδή, ότι δεν ισχύει καθόλου και απολύτως θετικά ότι δηλαδή ισχύει πολύ για τις σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα :

Οι μαθητές/τριες που εκτιμούν ότι δεν βοηθούνται από τον πατέρα τους (34.1.3) παρεκκλίνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο από τους συμμαθητές /τριες τους οι οποίοι δέχονται πως βοηθούνται (p -value ή sig =0.005) Χαρακτηριστικά αναφέρουμε πως το μέσο σκορ παρέκκλισης για τους πρώτους είναι ίσο με 8,19 και τους δεύτερους 6.48. Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση της μητέρας (34.2.3) όπου η p - value =0.009.

T-Test

Group Statistics

Ο πατέρας σου σε βοηθάει στα μαθήματα 34.1.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης Δεν ισχύει καθόλου	246	8.1992	5.74252	.36613
Ισχύει πολύ	128	6.4844	5.31968	.47020

Πίνακας 33

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	372	.005**	1.71481
	Equal variances not assumed	275.244	.004	1.71481

Πίνακας 33α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου σε βοηθάει στα μαθήματα 34.2.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης Δεν ισχύει καθόλου	195	8.5231	5.78331	.41415
Ισχύει πολύ	180	6.9833	5.53957	.41290

Πίνακας 34

Independent Samples Test

	t-test		
	df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης Equal variances assumed	373	.009**	1.53974
Equal variances not assumed	372.484	.009	1.53974

Πίνακας 34α

Επίσης, αυτοί οι μαθητές/τριες που πιστεύουν ότι ο πατέρας τους δεν ενδιαφέρεται γι' αυτούς, δεν τους ενθαρρύνει, εμψυχώνει σε θέματα ή προβλήματα του σχολείου (34.1.4) παρεκκλίνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο (p- value 0.019) από εκείνους τους συμμαθητές/τριες τους που δέχονται το ακριβώς αντίθετο. Το ίδιο ακριβώς ισχύει και στην περίπτωση της μητέρας (34.2.4) με p-value <0.001 (πίνακας 35 και 35 α, 36 και 36 α).

Test Group Statistics

Ο πατέρας σου ενδιαφέρεται για θέματα/προβλήματα του σχολείου (σε ρωτάει, εμψυχώνει κλπ)		34.1.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		78	9.1538	6.28971	.71217
	Ισχύει πολύ		328	7.4268	5.71126	.31535

Πίνακας 35

Independent Samples Test

	t-test		
	df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης Equal variances assumed	404	.019*	1.72702
Equal variances not assumed	109.168	.029	1.72702

Πίνακας 35α

T-Test Group Statistics

Η μητέρα σου ενδιαφέρεται για θέματα/προβλήματα του σχολείου (σε ρωτάει, εμψυχώνει κλπ)		34.2.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		33	11.5455	6.66188	1.15968
	Ισχύει πολύ		437	7.2838	5.56958	.26643

Πίνακας 36

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	468	.000***	4.26170
	Equal variances not assumed	35.460	.001	4.26170

Πίνακας 36^α

Η συζήτηση για τα προσωπικά θέματα/προβλήματα με τη μητέρα (34.2.4) φαίνεται ότι είναι κομβικής σημασίας για τους μαθητές, αφού τείνουν να παρεκκλίνουν στατιστικά σημαντικά (p – value 0.001) όσοι μαθητές/όσες μαθήτριες ισχυρίζονται ότι δεν ισχύει καθόλου έναντι όσων εκτιμούν ότι ισχύει πολύ.(πίνακας37 και 37α.)

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου συζητάει μαζί σου, τα προσωπικά σου θέματα/προβλήματα		34.2.5	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		85	9.4353	5.84206	.63366
	Ισχύει πολύ		334	7.1138	5.57980	.30531

Πίνακας 37

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	417	.001**	2.32152
	Equal variances not assumed	125.819	.001	2.32152

Πίνακας 37^α

Τείνουν σε σχολική παρέκκλιση στατιστικά σημαντικά περισσότερο (p- value 0.007) όσοι από τους μαθητές/τριες του δείγματος εκτιμούν ότι ο πατέρας τους δεν επισκέπτεται το σχολείο να ενημερωθεί από τους καθηγητές/τριες για την πρόοδό του/της (34.1.6) έναντι εκείνων που αποδέχονται απολύτως την άποψη ότι ο πατέρας τους επισκέπτεται το σχολείο για αυτούς.

Το ίδιο ισχύει και για τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος από την πλευρά της μητέρας (34.2.6) όπως παρουσιάζονται τα στοιχεία στους πίνακες 38, 38 α, 39, 39 α .

T-Test

Group Statistics

Ο πατέρας σου επισκέπτεται στο σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές/τριες για εσένα		34.1.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		200	8.4350	5.49607	.38863
	Ισχύει πολύ		159	6.8239	5.78905	.45910

Πίνακας 38

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	357	.007**	1.61110
	Equal variances not assumed	330.731	.008	1.61110

Πίνακας 38 α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου επισκέπτεται στο σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές/τριες για εσένα		34.2.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		70	9.4714	5.62531	.67235
	Ισχύει πολύ		299	7.1472	5.73039	.33140

Πίνακας 39

Independent Samples Test

		t-test		
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	367	.002**	2.32427
	Equal variances not assumed	105.16 1	.002	2.32427

Πίνακας 39α

Στην ερώτηση αν ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος υφίσταται πίεση από τον πατέρα τους για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα (34.1.7) διαπιστώνεται πως για όσους μαθητές/τριες απαντούν ότι δεν ισχύει καθόλου (μέσος όρος σχολικής απόκλισης 6,76) **τείνουν να παρεκκλίνουν στατιστικά σημαντικά (p-value 0.016) λιγότερο** από εκείνους τους μαθητές/τριες που εκτιμούν ότι ισχύει πολύ. Το ίδιο ισχύει και για τις απαντήσεις που αφορούν στη μητέρα (34.2.7) όπως φαίνεται στους σχετικούς (πίνακες 40, 40 α, 41, 41α)

T-Test

Group Statistics

Ο πατέρας σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία		34.1.7	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		167	6.7605	5.88771	.45560
	Ισχύει πολύ		179	8.2179	5.35194	.40002

Πίνακας 40

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	344	.016**	-1.45740
	Equal variances not assumed	334.952	.017	-1.45740

Πίνακας 40α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	131	6.0687	5.75285	.50263
	Ισχύει πολύ	246	9.0122	5.72391	.36494

Πίνακας 41

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	375	.000***	-2.94349
	Equal variances not assumed	264.230	.000	-2.94349

Πίνακας 41^α

Η φροντίδα ,στοργή και αγάπη της μητέρας (34.2.1) καθώς και η προσφορά υλικών αγαθών (34.2.2) αποτελούν στατιστικά σημαντικές μεταβλητές (p-value 0.001) και (p-value 0.044) αντίστοιχα για την εκδήλωση σχολικής συμπεριφοράς που παρεκκλίνει ανάμεσα στο μαθητικό πληθυσμό του δείγματος που απαντά ότι δεν ισχύει καθόλου και εκείνου που εκτιμά ότι ισχύει πολύ, όπως διαπιστώνει κανείς στους σχετικούς (πίνακες 42, 42 α, 43, 43 α).

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου, σου δίνει αγάπη, φροντίδα, στοργή 34.2.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	8	13.7500	4.94975	1.75000
	Ισχύει πολύ	531	7.4294	5.51364	.23927

Πίνακας 42

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	537	.001**	6.32062
	Equal variances not assumed	7.264	.008	6.32062

Πίνακας 42α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου, σου κάνει δώρα, αγοράζει ρούχα κλπ 34.2.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	10	11.3000	5.45792	1.72595
	Ισχύει πολύ	436	7.6284	5.68762	.27239

Πίνακας 43

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	444	.044**	3.67156
	Equal variances not assumed	9.454	.064	3.67156

Πίνακας 43^α

Αναφορικά με το ρόλο που διαδραματίζουν οι τιμωρίες των γονέων στη σχολική παρέκκλιση, διαπιστώνονται τα κάτωθι ευρήματα.

Οι μαθητές/τριες του δείγματος που απαντούν ότι η στέρηση εξόδου από τον πατέρα (36.1.1) δεν ισχύει καθόλου τείνουν να προβαίνουν σε εκδηλώσεις αποκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς στατιστικά σημαντικά λιγότερο (p -value 0.047) έναντι εκείνων που απαντούν ότι ισχύει πολύ. Το ίδιο στατιστικά σημαντική (p -value 0.006) εξακριβώνεται και για την απάντηση που αφορά στην στέρηση εξόδου από τη μητέρα (36.2.1), όπως φαίνεται από τις τιμές στους σχετικούς (**πίνακες 44, 44α, 45, 45α**).

T-Test Group Statistics

Ο πατέρας σου ,σου στερεί την έξοδο 36.1.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	319	7.3918	5.67296	.31762
	Ισχύει πολύ	57	9.0000	5.16513	.68414

Πίνακας 44

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	374	.047**	-1.60815
	Equal variances not assumed	82.071	.036	-1.60815

Πίνακας 44α

T-Test Group Statistics

Η μητέρα σου ,σου στερεί την έξοδο 36.2.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	319	7.2821	5.67977	.31801
	Ισχύει πολύ	60	9.5000	5.87295	.75819

Πίνακας 45

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	377	.006**	-2.21787
	Equal variances not assumed	81.118	.008	-2.21787

Πίνακας 45α

Επίσης, τείνουν να παρεκκλίνουν στατιστικά σημαντικά λιγότερο (p -value 0.011) εκείνοι οι μαθητές/τριες που απαντούν ότι δεν ισχύει για αυτούς η στέρηση από το χαρτζιλίκι ως γονική τιμωρία (36.1.2) σε αντίθεση με εκείνους που υποστηρίζουν ότι ισχύει πολύ. Για τις απαντήσεις που αφορούν τη μητέρα σχετικά με το χαρτζιλίκι (36.2.2) ισχύει επίσης στατιστικά σημαντική (p -value 0.001) παρέκκλιση σχολικής συμπεριφοράς ανάμεσα σε εκείνους που δεν το υφίστανται και όσων παραδέχονται ότι ισχύει πολύ η τιμωρία αυτή. (πίνακες 46 46α 47 47α).

T-Test Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου στερεί το χαρτζιλίκι 36.1.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης Δεν ισχύει καθόλου	386	7.2435	5.56732	.28337
Ισχύει πολύ	45	9.5111	6.10746	.91045

Πίνακας 46

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	429	.011*	-2.26759
	Equal variances not assumed	52.881	.021	-2.26759

Πίνακας 46^α

T-Test Group Statistics

Η μητέρα σου, σου στερεί το χαρτζιλίκι	36.2.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	401	7.2145	5.51986	.27565
	Ισχύει πολύ	42	10.214 3	5.82063	.89814

Πίνακας 47

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2- tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	441	.001**	-2.99982
	Equal variances not assumed	49.043	.002	-2.99982

Πίνακας 47^α

Αναφορικά με την ανάληψη πρωτοβουλιών των μαθητών /τριών του δείγματος σε συνάρτηση με τη γονική άδεια, άρα και τον ασκούμενο γονεϊκό κοινωνικό έλεγχο διαπιστώνονται τα εξής ευρήματα :

Οι μαθητές/τριες του δείγματος οι οποίοι απαντούν ότι μπορούν να αποφασίσουν εντελώς μόνοι χωρίς να ρωτήσουν τους γονείς τους αν θα καλέσουν φίλους στο σπίτι (37.1) τείνουν σε σχολική παρέκκλιση στατιστικά πιο σημαντικά (p-value < 0.001) από εκείνους που απαντούν ότι δεν μπορούν να το αποφασίσουν χωρίς να πάρουν άδεια από τους γονείς τους (πίνακας 48 και 48α).

T-Test

Group Statistics

Μπορείς να αποφασίσεις εντελώς από μόνος σου αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις ;	37.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης NAI		331	8.5529	5.81008	.31935
OXI		252	6.4325	4.90867	.30922

Πίνακας 48

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	581	.000	2.12033
	Equal variances not assumed	574.699	.000***	2.12033

Πίνακας 48α

Επίσης, τείνουν να παρεκκλίνουν στη σχολική τους συμπεριφορά στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value} < 0.001$) όσοι απαντούν ότι μπορούν να συναντήσουν τους φίλους τους (37.2) ,χωρίς να πάρουν άδεια από τους γονείς τους έναντι εκείνων που παίρνουν άδεια. **(πίνακας 49 και 49α)**. Ακόμα, όσοι μαθητές/τριες απαντούν ότι μπορούν να μείνουν κάποιο βράδυ στο σπίτι του /της φίλου/ φίλης τους χωρίς να πάρουν άδεια από τους γονείς τους (37.3) παρεκκλίνουν σε μορφές σχολικής συμπεριφοράς στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value} < 0.001$) από εκείνους οι οποίοι απαντούν όχι **(πίνακας 50 και 50α)**.

T-Test Group Statistics

Μπορείς να αποφασίσεις εντελώς από μόνος σου αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις;	37.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης NAI		82	10.9024	6.66594	.73613
OXI		498	7.0643	5.07647	.22748

Πίνακας 49

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	578	.000	3.83818
	Equal variances not assumed	97.065	.000***	3.83818

Πίνακας 49α

Test Group Statistics

Μπορείς να αποφασίσεις εντελώς από μόνος σου αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του/της φίλου /φίλης σου χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις ;		37.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	68	10.4853	6.18977	.75062	
	OXI	512	7.2168	5.28057	.23337	

Πίνακας 50

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	578	.000***	3.26850
	Equal variances not assumed	80.480	.000	3.26850

Πίνακας 50α

iv. **Σχολικό πρόγραμμα-περιβάλλον και ζωή.** Αναφορικά με τις σχέσεις των μαθητών με το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον διαπιστώνουμε τα εξής ευρήματα στατιστικής συσχέτισης : Φαίνεται πως η συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων αποτελεί καθοριστικό στοιχείο σε ότι αφορά το φαινόμενο της σχολικής παρέκκλισης αφού διαπιστώνεται ότι από τις ερωτήσεις σχετικά με την εκλογή στο πενταμελές και δεκαπενταμελές μαθητικό συμβούλιο του σχολείου υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση με την εξαρτημένη. Ειδικότερα, για την εκλογή στο πενταμελές Συμβούλιο της τάξης το μέσο σκορ της παρέκκλισης για τους εκλεγέντες είναι 8.83 και για τους μη εκλεγέντες 6.466. Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($t=5.300$, $p<0.001$). Επίσης, το μέσο σκορ της παρέκκλισης για τους εκλεγέντες στο

Δεκαπενταμελές Μαθητικό Συμβούλιο είναι 10.045 και για τους μη εκλεγέντες 7.037. Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($t=4.840, p < 0.001$).

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value
Εκλογή στο 5μελές Μαθητικό Συμβούλιο της Τάξης	<0.001***
Εκλογή στο 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου	< 0.001***

Πίνακας 51 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων

Αναφορικά με την ικανοποίηση από την κτιριακή υποδομή και περιβάλλοντα χώρο του σχολείου διαπιστώνεται ότι η διαμόρφωση του εξωτερικού χώρου του σχολείου (αυλή ευρύχωρη, με παγκάκια, βρύσες, υπόστεγο, πράσινο κλπ) αποτελεί στατιστικά σημαντική μεταβλητή ($p=0.039$). Αυτό σημαίνει πως είναι πολύ πιθανόν η διαμόρφωση του εξωτερικού χώρου του σχολείου να επηρεάζει αρνητικά (σχολική απόκλιση) εκείνους που δεν είναι ικανοποιημένοι καθόλου σε σχέση με τους άλλους που είναι πολύ ικανοποιημένοι. Ειδικότερα εξετάστηκαν οι δυο ομάδες απαντήσεων μεταξύ των μαθητών/τριών που απάντησαν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι καθόλου (1) και ικανοποιημένοι πολύ (2). Διαπιστώθηκαν για όλες τις περιπτώσεις στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις. Πιο συγκεκριμένα όσοι μαθητές /τριες απάντησαν ότι δεν είναι καθόλου ικανοποιημένοι από τη γενική κατάσταση του κτηρίου του σχολείου (13.1), την αίθουσα που κάνουν μάθημα (13.2) τον εξωτερικό –αύλειο χώρο (13.3) και την καθαριότητα των χώρων του σχολείου (13.4) τείνουν να παρουσιάσουν αποκλίνουσες μορφές σχολικής συμπεριφοράς σε στατιστικά σημαντικά περισσότερο βαθμό απ' ό,τι οι συμμαθητές/τριες τους που απαντούν ότι είναι ικανοποιημένοι πολύ. (πίνακες 52, 53, 53a 54 54 a, 55, 55a).

Στατιστικά σημαντική μεταβλητή	P- Value
Ικανοποίηση από τον εξωτερικό χώρο του σχολείου	0.039*

Πίνακας 52 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και ικανοποίηση από το υλικό και άυλο σχολικό περιβάλλον.

T-Test Group Statistics

Σε ποιο βαθμό είσαι ικανοποιημένος/η με τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου σου (βαμμένο, ασφαλές, κλπ) 13.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής	Καθόλου	124	9.1048	6.70374	.60201
παρέκκλισης	Πολύ	83	6.7470	5.43889	.59700

Πίνακας 53

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής	Equal variances assumed	205	.008	2.35785
παρέκκλισης	Equal variances not assumed	197.447	.006**	2.35785

Πίνακας 53α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό είσαι ικανοποιημένος/η με την αίθουσα που κάνεις μάθημα(άνετη, ήσυχη, φωτεινή, επαρκή θέρμανση κλπ) 13.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής	Καθόλου	148	9.1959	6.33386	.52064
παρέκκλισης	Πολύ	98	6.9592	4.84804	.48973

Πίνακας 54

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	244	.003	2.23676
	Equal variances not assumed	238.846	.002**	2.23676

Πίνακας 54^α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό είσαι ικανοποιημένος/η με τον εξωτερικό χώρο – αυλή (ευρύχωρη, παγκάκια,, υπόστεγο, πράσινο κλπ)					
	13.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Καθόλου	132	9.1667	6.97888	.60743
	Πολύ	146	7.1438	5.08817	.42110

Πίνακας 55

Independent Samples Test

		t-test		
		Df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	276	.006	2.02283
	Equal variances not assumed	237.593	.007**	2.02283

Πίνακας 55α

Η συμμετοχή σε δραστηριότητες /εκδηλώσεις του σχολείου (ενημερωτικές διαλέξεις, συζητήσεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις ,κινηματογραφικές προβολές, θεατρικές παραστάσεις κλπ) διαπιστώνεται ότι αποτελεί στατιστικά σημαντική μεταβλητή ($t=2.094$, $p=0.022$), αφού το σκορ της παρέκκλισης για τους συμμετέχοντες είναι 7.2767 και για τους μη συμμετέχοντες 8.255. Αυτό σημαίνει ότι είναι λιγότερο πιθανό οι μαθητές/τριες που συμμετέχουν στην υλοποίηση εκδηλώσεων/δραστηριοτήτων από το σχολείο τους να προβαίνουν σε παρεκκλίνουσες σχολικές συμπεριφορές σε αντίθεση με εκείνους που δεν παίρνουν μέρος. Η ερμηνεία έχει να κάνει πολύ πιθανόν με τους κοινωνικούς δεσμούς και τα δίκτυα κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται ,καλλιεργούνται και αναπτύσσονται μεταξύ των μαθητών /τριών και ανάμεσα σε μαθητές/τριες και καθηγητές/τριες.

Πίνακας
Ανάλυση

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value
Σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές/τριες της τάξης	0.006**
Σχέσεις σε εσένα και το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο	0.001**

56 :

διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και τις σχέσεις με το μαθητικό πληθυσμό του Γυμνασίου.

Στατιστικά σημαντική μεταβλητή	P- Value
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις	0.022*

Πίνακας 57 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και τη συμμετοχή στις σχολικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις.

Για τις σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τους άλλους μαθητές/τριες τα ευρήματα της έρευνας διακρίβωνουν ότι οι σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές ($p\text{-value} = 0.006$) αλλά και ανάμεσα στους ίδιους και τα μέλη του 15μελούς Μαθητικού Συμβουλίου ($p\text{-value} = 0.001$) αποτελούν στατιστικά σημαντικές μεταβλητές. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές/τριες που έχουν ψυχρές /συγκρουσιακές σχέσεις έναντι εκείνων που έχουν φιλικές σχέσεις με συμμαθητές και μέλη του 15μελούς, είναι πιο πιθανόν να εκτραπούν σε παρεκκλίνουσες σχολικές συμπεριφορές. Φαίνεται πως οι καλές και αρμονικές σχέσεις που αναπτύσσονται για λόγους κοινωνικούς ,προσωπικούς ή και ωφελιμιστικούς στις δυο περιπτώσεις, προφυλάσσουνε την εκδήλωση αντικοινωνικών και αντιδραστικών σχολικών συμπεριφορών.

Αναφορικά με την αξιολόγηση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος για τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών διαπιστώνεται ότι ανάμεσα στους μαθητές/τριες που θεωρούν ότι ισχύει απόλυτα και εκείνους που αρνούνται απόλυτα την αντιρατσιστική (φυλετική και κοινωνική) συμπεριφορά του καθηγητή, απέναντι σε μαθητή/τρια, υπάρχει στατιστική σημαντικότητα ($p = 0.036$) που σημαίνει ότι εκείνοι οι μαθητές/τριες που θεωρούν ότι ο εκπαιδευτικός του σχολείου προβαίνει σε διακριτική /ρατσιστική συμπεριφορά είναι πολύ πιθανόν να προβούν σε σχολική παρέκκλιση έναντι εκείνων που απόλυτα υποστηρίζουν ότι δεν ισχύει. Ακόμα, είναι πολύ πιο πιθανόν οι μαθητές/τριες του δείγματος να προβούν σε φαινόμενα σχολικής

παρέκκλισης επειδή πιστεύουν ότι ο εκπαιδευτικός του σχολείου διαφοροποιεί τη συμπεριφορά του έναντι εκείνων που απόλυτα το απορρίπτουν. Η διαφορά της παρέκκλισης ανάμεσα σε αυτές τις δυο ομάδες είναι στατιστικά σημαντική ($p=0.003$). Φαίνεται ότι αποτελεί “κόκκινο πανί” για τους μαθητές/τριες ο εκπαιδευτικός που θεωρούν ότι αντιμετωπίζει τους μαθητές με διακρίσεις και προκατάληψη λόγω καταγωγής, χρώματος, θρησκείας, ή εκδηλώνει στον τρόπο που φέρεται σεξιστική ή μαθησιακή διάκριση και προκατάληψη.

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value
Οι καθηγητές /τριες συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές/τριες το ίδιο ανεξαρτήτως καταγωγής, φύλου, κλπ	0.036*
Οι καθηγητές έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα αν είναι “καλοί” ή “κακοί” μαθητές	0.003**

Πίνακας 58 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και την αξιολόγηση της συμπεριφοράς του εκπαιδευτικού.

Για τις απαντήσεις τις οποίες έδωσε ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος σχετικά με την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών διαπιστώνονται ειδικότερα τα εξής ευρήματα: Οι μαθητές/τριες που απαντούν ότι δεν ισχύει καθόλου για τους καθηγητές/τριες να είναι φιλικοί, πρόθυμοι να ακούσουν τους μαθητές/τριες με καλή διάθεση χιούμορ και επικοινωνία (16.1) τείνουν σε σχολική παρέκκλιση στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value } 0.002$) σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες οι οποίοι απαντούν ότι ισχύει απόλυτα. Επίσης, όσοι υποστηρίζουν ότι καθόλου οι καθηγητές δεν δείχνουν αντιρατσιστική συμπεριφορά (16.2) τείνουν σε σχολική παρέκκλιση στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value } /sig < 0.001$) σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες οι οποίοι απαντούν ότι επιδεικνύουν. Επίσης, όσοι μαθητές/τριες δέχονται ότι οι καθηγητές/τριες έχουν διαφορετική συμπεριφορά ανάλογα με την επίδοση των μαθητών (16.3) παρεκκλίνουν στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value } < 0.001$) σε αντίθεση με αυτούς που πιστεύουν ότι έχουν την ίδια συμπεριφορά. Τέλος, οι μαθητές που δεν πιστεύουν ότι οι καθηγητές τους, προστατεύουν τους «αδύναμους» μαθητές (16.4) παρεκκλίνουν στατιστικά πιο σημαντικά ($sig = 0.008$) από εκείνους που πιστεύουν το απολύτως αντίθετο. Στους πίνακες 59 έως 62α. που ακολουθούν φαίνονται οι μέσοι όροι της σχολικής παρέκκλισης.

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση χιούμορ και επικοινωνία	16.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	37	11.9459	8.11016	1.33330
	Ισχύει απόλυτα	86	7.2791	5.60599	.60451

Πίνακας 59

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	121	.000	4.66688
	Equal variances not assumed	51.402	.002**	4.66688

Πίνακας 59^α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι υπερεισφέρονται σε όλους τους μαθητές το ίδιο ανεξάρτητα από την καταγωγή, το φύλο, το χρώμα τη θρησκεία.	16.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	53	12.1698	7.21839	.99152
	Ισχύει απόλυτα	199	6.3216	4.84164	.34321

Πίνακας 60

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	250	.000	5.84820
	Equal variances not assumed	64.963	.000***	5.84820

Πίνακας 60α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή «κακοί» μαθητές		16.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	81	11.0123	6.92909	.76990	
	Ισχύει απόλυτα	82	5.5122	4.75640	.52526	

Πίνακας 61

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	161	.000	5.50015
	Equal variances not assumed	141.522	.000***	5.50015

Πίνακας 61α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας-ειρωνείας από άλλους μαθητές	16.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	55	10.0909	6.71999	.90612
	Ισχύει απόλυτα	136	7.5074	5.65947	.48530

Πίνακας 62

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	189	.008**	2.58356
	Equal variances not assumed	86.572	.014	2.58356

Πίνακας 62 α

Όσον αφορά τη σχέση της εξαρτημένης με τη σχολική επίδοση εξετάσθηκε η συσχέτιση με το βαθμό απόλυσης της προηγούμενης τάξης (Β΄ Γυμνασίου) και το αν έχει επαναλάβει τάξη. Διαπιστώθηκε για την πρώτη περίπτωση ότι η σχέση είναι ασθενής ($r=0.213$) και αρνητική με επίπεδο σημαντικότητας $p=0.006$, και για τη δεύτερη περίπτωση επίσης σχέση στατιστικά σημαντική ($p=0.018$). Ως εκ τούτου επιβεβαιώνεται και η θεωρητική μας υπόθεση ότι είναι πολύ πιθανόν μαθητές/τριες με χαμηλή επίδοση να οδηγηθούν σε παρεκκλίνουσες σχολικές συμπεριφορές.

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value
Βαθμός απολυτηρίου Β΄ Γυμνασίου	0.006**
Έχεις μείνει ποτέ στην ίδια τάξη ;	0.018*

Πίνακας 63 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και τη σχολική επίδοση .

Όσον αφορά τη συσχέτιση της εξαρτημένης με την αξιολόγηση των μαθητών/τριών για το σχολικό πρόγραμμα διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση με το ενδιαφέρον που εκδηλώνουν οι μαθητές/τριες για τα μαθήματα, ειδικότερα αυτοί οι μαθητές/τριες που απαντούν στην ερώτηση 15.3 ότι τα μαθήματα ούτε τους ενδιαφέρουν ούτε τους αρέσουν τείνουν σε σχολική παρέκκλιση στατιστικά πιο σημαντικά (sig .000) από όσους δέχονται κατά απόλυτο τρόπο ότι τους αρέσουν, καθώς και με την ύλη των μαθημάτων και πιο συγκεκριμένα όσοι μαθητές/τριες στην ερώτηση 15.4 αποδέχονται ότι η ύλη των μαθημάτων τους δυσκολεύει παρεκκλίνουν στατιστικά πιο σημαντικά (sig .000) από εκείνους που απαντούν ότι δεν τους δυσκολεύει, όπως γίνεται σαφές από τους παρακάτω πίνακες (64 ,64α 65 65α).

T-Test Group Statistics

Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν		15.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		60	12.1833	6.99271	.90276
	Ισχύει απόλυτα		47	4.4894	4.47152	.65224

Πίνακας 64

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	105	.000	7.69397
	Equal variances not assumed	101.277	.000***	7.69397

Πίνακας 64α

T-Test

Group Statistics

Η ύλη των μαθημάτων δεν σε δυσκολεύει		15.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		94	11.2021	6.74031	.69521
	Ισχύει απόλυτα		47	6.8511	5.38104	.78491

Πίνακας 65

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	139	.000***	4.35106
	Equal variances not assumed	112.300	.000	4.35106

Πίνακας 65^α

Για τη σχέση της εξαρτημένης με την αξιολόγηση για το ρόλο του εκπαιδευτικού γενικά και στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας διακρίβώνεται στατιστική σημαντικότητα για τις εξής μεταβλητές. Ειδικότερα, (ερ. 15.12) οι μαθητές /τριες που υποστηρίζουν ότι οι καθηγητές /τριες δεν βαθμολογούν σύμφωνα με τις ικανότητές /δυνατότητες των μαθητών αλλά με βάση τις συμπάθειες /αντιπάθειες παρεκκλίνουν σε σχολικές συμπεριφορές στατιστικά πιο σημαντικά (sig=0.000) από όσους πιστεύουν ότι ισχύει απόλυτα. Η άλλη αφορά στον εμπυχωτικό και ενισχυτικό ρόλο του εκπαιδευτικού στην παρώθηση για καλύτερη επίδοση. Όσοι από τους μαθητές δεν εκτιμούν πως οι καθηγητές/τριες « πιστεύουν στις ικανότητές των μαθητών και τους εμπυχώνουν /ενθαρρύνουν συχνά για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση» (ερ 15.11) τείνουν να εκφράζουν παρεκκλίνουσα σχολική συμπεριφορά στατιστικά πιο σημαντική (sig 0.031) από όσους πιστεύουν ότι αυτό ισχύει απόλυτα.

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές/τριες βαθμολογούν τους μαθητές/τριες ύμφωνα με τις ικανότητές/δυνατότητες τους κι όχι σύμφωνα με συμπάθειες ή αντιπάθειες		15.12	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		63	11.0476	7.60609	.95828
	Ισχύει απόλυτα		136	6.6985	4.92510	.42232

Πίνακας 66

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	197	.000	4.34909
	Equal variances not assumed	86.917	.000***	4.34909

Πίνακας 66α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές/τριες πιστεύουν στις ικανότητες σου και συχνά σε εμπυχώνουν/ενθαρρύνουν για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση	15.11	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	49	8.8163	6.03695	.86242
	Ισχύει απόλυτα	120	6.8083	5.16337	.47135

Πίνακας 67

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	167	.031*	2.00799
	Equal variances not assumed	78.146	.044	2.00799

Πίνακας 67^α

Για τη σημασία που αποδίδουν οι μαθητές Γυμνασίου του δείγματος για το θετικό ρόλο που παίζει το σχολείο σε επίπεδο πρακτικών γνώσεων και κοινωνικοποίησης (αλληλοβοήθεια, αίσθημα δικαίου, ελευθερία έκφρασης) διαπιστώνεται μια στατιστικά σημαντική σχέση. Αυτό σημαίνει ότι όσοι από τους μαθητές/τριες απορρίπτουν το θετικό ρόλο του σχολείου, σε σχέση με αυτούς που απόλυτα τον αποδέχονται είναι ενδεχόμενο να παρεκκλίνουν σε αντικοινωνικές συμπεριφορές που έρχονται σε σύγκρουση με τους σχολικούς κανόνες. Στον πίνακα 68. που ακολουθεί φαίνονται οι τιμές της p- value (sig).

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value
Το σχολείο, σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημερινής ζωής	0.01*
Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει :	
να σέβεσαι και να βοηθάς τους άλλους	0.001**
να υποστηρίζεις το δίκαιο	0.043*
να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	0.011*

Πίνακας 68 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και το ρόλο του σχολείου.

Αναφορικά με τη συμμετοχή των μαθητών /τριών στην σχολική ζωή και τη λειτουργία του σχολείου δυο από τις τέσσερις ανεξάρτητες μεταβλητές υποδηλώνουν στατιστικά σημαντική σχέση. Η πρώτη αφορά την ενημέρωση από τους καθηγητές/τριες για τη συμμετοχή στην οργάνωση της σχολικής ζωής (συμμετοχή στα Μαθητικά όργανα συνελεύσεις ,εκλογές οργάνων) και η δεύτερη την ενημέρωση από τη Διεύθυνση του σχολείου για προβλήματα σχολικής λειτουργίας (θέρμανση, καθαριότητα, ζημιές, βλάβες). Οι τιμές για τη σχέση της σημαντικότητας φαίνονται στον παρακάτω (πίνακα 69).

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές / τριες για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής π. χ συνελεύσεις ,εκλογές ,αρμοδιότητες 5μελούς., 15μελούς κλπ	0.004**
Η Διεύθυνση του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές / τριες για διάφορα προβλήματα λειτουργίας που αφορούν το σχολείο (θέρμανση, καθαριότητα, αποκατάσταση ζημιών ,βλάβες κλπ)	0.008**

Πίνακας 69 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά και την ενημέρωση μαθητών για τη σχολική ζωή και λειτουργία του σχολείου.

Οι μαθητές που εκτιμούν πως οι κανόνες του σχολείου δεν εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τείνουν να παρεκκλίνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο σε σχέση με τους συμμαθητές τους που πιστεύουν σε μεγάλο βαθμό πως οι κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους (p-value<0.001).

Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι το μέσο σκορ της παρέκκλισης για τους μαθητές που δεν πιστεύουν ότι υπάρχει ίση εφαρμογή των σχολικών κανόνων είναι ίσο με 11.48, ενώ για τους μαθητές που πιστεύουν ότι υπάρχει ίση εφαρμογή είναι ίσο με 6.51. Στους παρακάτω πίνακες 70 και 70α αναγράφονται οι σχετικές τιμές T- test και P –Value (Sig).

T-Test

Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές	14.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης Δεν ισχύει καθόλου		62	11.4839	6.65728	.84548
Ισχύει απόλυτα		209	6.5167	4.72523	.32685

Πίνακας 70

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	269	.000	4.96712
	Equal variances not assumed	80.071	.000***	4.96712

Πίνακας 70α

Επίσης, οι μαθητές/τριες οι οποίοι εκτιμούν πως οι κανόνες του σχολείου δεν εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές /τριες τείνουν να παρεκκλίνουν στατιστικά σημαντικά περισσότερο ($p < 0.001$) σε σχέση με τους συμμαθητές τους που θεωρούν ότι ισχύει απόλυτα η εφαρμογή των κανόνων από τους καθηγητές/τριες , όπως διαπιστώνεται και στους σχετικούς πίνακες 71 και 71α .

T-Test

Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές	14.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	76	10.3421	6.54330	.75057
	Ισχύει απόλυτα	116	6.3362	4.89533	.45452

Πίνακας 71

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	190	.000	4.00590
	Equal variances not assumed	128.797	.000***	4.00590

Independent Samples Test

Πίνακας 71α

Όπως φαίνεται και στους πίνακες 72 και 72α.το μέσο σκορ της παρέκκλισης για τους μαθητές/τριες που εκτιμούν ότι καθόλου δεν ισχύει η τήρηση της πειθαρχίας των κανόνων είναι 9,50 .Αντίθετα το μέσο σκορ παρέκκλισης για εκείνους τους μαθητές/τριες οι οποίοι πιστεύουν ότι ισχύει απόλυτα η τήρησή τους είναι 6,74. Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική (sig =0.001).

T-Test

Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται αυστηρά (τηρείται η πειθαρχία όποιος τους παραβιάσει τιμωρείται)		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
14.5					
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	59	9.5085	5.94333	.77376
	Ισχύει απόλυτα	104	6.7404	4.77045	.46778

Πίνακας 72

Independent Samples Test

		t-test		
		Df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	161	.001**	2.76809
	Equal variances not assumed	100.579	.003	2.76809

Πίνακας 72^α

Όπως φαίνεται και στους πίνακες 73 και 73α που ακολουθούν οι μαθητές /τριες που δεν έχουν πεισθεί οι ίδιοι για τη χρησιμότητα των σχολικών κανόνων (14.6) τείνουν να μην τους τηρούν και εμφανίζουν παρέκκλιση στατιστικά σημαντικά περισσότερο ($p \text{ value} < 0.001$) από εκείνους τους συμμαθητές τους που έχουν πεισθεί για τη χρησιμότητά τους και τους τηρούν.

T-Test

Group Statistics

Τηρώ τους σχολικούς κανόνες γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους κι όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
14.6					
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	60	12.2833	7.53093	.97224
	Ισχύει απόλυτα	153	5.0392	4.13725	.33448

Πίνακας 73

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	211	.000	7.24412
	Equal variances not assumed	73.393	.000***	7.24412

Πίνακας 73α

Για τη σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στην σχολική παρέκκλιση των μαθητών Γυμνασίου του δείγματος με τον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου ελέγχθηκαν οι ερωτήσεις που αφορούσαν την τιμωρία στο Γυμνάσιο με αποβολή από 1 -5 ημέρες (ερ42), την παρατήρηση-επίπληξη από τη Δ/ση του σχολείου (ερ43.1), την παρατήρηση – επίπληξη από τους καθηγητές/τριες (ερ 43.2) και την ωριαία αποβολή (ερ43.3) .

Σε όλες τις περιπτώσεις διαπιστώνεται ότι υπάρχει σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στους μαθητές οι οποίοι δεν είχαν υποστεί τον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου και σε εκείνους που είχαν τιμωρηθεί όπως φαίνεται και στους πίνακες (από 74 έως 77α) που παρατίθενται .

Group Statistics

Έχεις τιμωρηθεί ποτέ σε όλο το Γυμνάσιο μέχρι τώρα με αποβολή από 1 έως 5 ημέρες ;		N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	83	11,0482	6,44849	,70781
	OXI	495	7,0485	5,17719	,23270

Πίνακας 74

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	576	,000	3,99971
	Equal variances not assumed	100,488	0,000	3,99971

Πίνακας 74^α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από το Διευθυντή/τρια του σχολείου ;	43.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Ποτέ	305	5,5770	4,27525	,24480
	Συχνά	45	15,2889	6,62167	,98710

Πίνακας 75

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	348	,000	-9,71184
	Equal variances not assumed	49,552	0,000	-9,71184

Πίνακας 75α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από καθηγητή/τρια του σχολείου ;	43.2	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Ποτέ	185	5,7676	5,19459	,38191
	συχνά	112	12,2679	5,86328	,55403

Πίνακας 76

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	295	0,000	-6,50029
	Equal variances not assumed	212,597	,000	-6,50029

Πίνακας 76α

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί ωριαία αποβολή				
43.3	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης Ποτέ	287	5,5819	4,58251	,27050
συχνά	84	12,7262	6,30424	,68785

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	369	,000	-7,14431
	Equal variances not assumed	109,894	0,000	-7,14431

2) Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα).

Η εμπειρική έρευνα εστίασε την προσοχή της σε συμπεριφορές του μαθητικού πληθυσμού των Γυμνασίων του δείγματος οι οποίες εκδηλώνονται μέσα στο σχολείο (στους εσωτερικούς χώρους του και στο προαύλιο χώρο) και είναι παραβατικές (delinquency) δηλαδή αφορούν πράξεις ή συμπεριφορές που παραβαίνουν τον νόμο, είναι παράνομες (Illegal) τιμωρούνται πρωτίστως από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου, αλλά και από το σχολείο.

Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων αυτοομολογούμενης παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον διαπιστώνει τα εξής ευρήματα. Όπως φαίνεται στον πίνακα 78 η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών /τριών Γυμνασίων του δείγματος της έρευνας δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει κάνει χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο (ποσοστό 94,8%) και **ποτέ** δεν έχει προσφέρει ή προσπαθήσει να πουλήσει ναρκωτικά (χασίς – μαριχουάνα , χάπια κλπ) στο χώρο του σχολείου (ποσοστό 97,1%)., όπως επίσης, σε ποσοστό 94,5% δεν έχει κάνει **ποτέ** χρήση αλκοόλ στο χώρο του σχολείου. Τα ποσοστά μη απόκρισης στις παραπάνω ερωτήσεις ήταν 1% ,0,5% και 0,5 % αντιστοίχως.

Στους 10 μαθητές/τριες 8,3 περίπου δεν γράφουν **ποτέ** υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου, 1,3 περίπου μαθητές/τριες γράφουν σπάνια, ενώ απαντούν ότι **συχνά** γράφει συνθήματα με υβριστικό περιεχόμενο στους τοίχους του σχολείου ποσοστό 3,7%.

Σε καταστροφές κατά της παρουσίας του σχολείου (επίπλων όπως θρανίων, τοίχων, παραθύρων) προβαίνει σε ποσοστό 4,7% συχνά, σπάνια το 17,9% και το 77,1% ποτέ.

Σε ποσοστό 2,7% προκαλεί **συχνά** φθορές /ζημιές σε πράγματα / αντικείμενα μαθητή/ τριας στο σχολείο, ποσοστό 8,9% **σπάνια**, ενώ ποσοστό 87,6% δεν έχει προβεί ποτέ σε τέτοιες ενέργειες.

Σε ότι αφορά την άσκηση σωματικής βίας (κλωτσιές μπουνιές–σπρωξιές) σε μαθητή/ τρια στο σχολείο 7 στους 10 μαθητές/τριες **ποτέ** δεν έχουν προβεί σε τέτοιες παραβατικές πράξεις, ποσοστό 23,2% **σπάνια** έχει προβεί σε τέτοιες συμπεριφορές, ενώ ποσοστό 6,3% εκδηλώνει παραβατική συμπεριφορά **συχνά** (ποσοστό 3,7% ελληνικής καταγωγής, 2,1% Αλβανικής και το υπόλοιπο 0,5% από άλλες χώρες, 22 αγόρια και 6 κορίτσια).

Η πλειονότητα των μαθητών/τριών του δείγματος (ποσοστό 52,7%) δεν έχει εκδηλώσει **ποτέ** λεκτική βία (χυδαία λόγια, απρεπείς φράσεις) απέναντι σε μαθητή/τρια, Ποσοστό 35,3% **σπάνια** έχει προβεί σε λεκτική βία, ενώ 11,1% του δείγματος **συχνά** έχει εκδηλώσει λεκτική βία (το 8% αφορά γηγενείς και το 3,1% αλλοδαπούς Αλβανικής καταγωγής, αγόρια σε ποσοστό 7% και κορίτσια σε ποσοστό 4,1%.

Αντιθέτως, για τη λεκτική βία προς τους καθηγητές /τριες ποσοστό 86% δηλώνει πώς δεν το έχει διαπράξει **ποτέ**, ποσοστό 11,6% **σπάνια** και ποσοστό 2,6% **συχνά**.

Από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος διαπιστώνεται ότι έχει προβεί σε ομαδική βία –επιθετικότητα (συγκρούσεις μεταξύ μαθητών διαφορετικών σχολείων) **συχνά** το 8,1%, (6,3% αγόρια, 1,8% κορίτσια με ποσοστό 4,5% Ελληνικής καταγωγής και 2,6% Αλβανικής καταγωγής που αποτελούν το 1/3 του Αλβανικού πληθυσμού του δείγματος) ποσοστό 22,4% **σπάνια**, ενώ ένα ποσοστό 68,6% του δείγματος **ποτέ** δεν έχει εμπλακεί σε ομαδική βία /συγκρούσεις με μαθητές /τριες άλλων σχολείων.

Στο ερωτηματολόγιο ζητήθηκε να απαντηθεί μια άλλη παραβατική συμπεριφορά, η απειλή και ο εκφοβισμός. Από τις απαντήσεις των μαθητών του δείγματος διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος **ποτέ** δεν προβαίνει σε απειλές /εκφοβισμούς σε συμμαθητές /άλλους μαθητές στο σχολείο σε ποσοστό 85,7% είτε στον απουσιολόγο (για να μην πάρει απουσία) σε ποσοστό 93,9%.

Η αφαίρεση αντικειμένων (βιβλία, κινητά) ή χρημάτων από μαθητή/τρια του σχολείου δεν συμβαίνει **ποτέ** σε ποσοστό 94,2%, ενώ συμβαίνει **σπάνια** στο 4% των περιπτώσεων και **συχνά** μόνο στο 1,1%.

Η σεξουαλική παρενόχληση (με λόγια ή χειρονομίες) στο χώρο του σχολείου δεν απαντάται **ποτέ** σε ποσοστό 84,4%, ενώ συμβαίνει **συχνά** σε ποσοστό 5% .(το 4,7% από αγόρια ,ηλικίας 14χρ το 2,8%, από 15χρ το 1,1% και από 17χρ το 1,1% , ελληνικής καταγωγής το 2,9%, και αλλοδαπής το υπόλοιπο ποσοστό με το 1,8% από την Αλβανία) και το 10% **σπάνια** (αγόρια 7,1% ,κορίτσια 2,9%).

Ποσοστό 95% δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει ασκήσει βία με σκοπό τη σεξουαλική συνεύρεση, ενώ **συχνά** το έχει διαπράξει το 2,1% των περιπτώσεων (το 1,3% από Ελλάδα και το 0,7% από Αλβανία, ηλικίας 14χρ το 1%, 15χρ το 0,5% και 17χρ το 0,7%) και **σπάνια** το 2,4% του δείγματος της έρευνας.

Τέλος, στα ίδια περίπου ποσοστά με την προηγούμενη παραβατική συμπεριφορά κυμαίνεται και η περίπτωση βανδαλισμού της σχολικής περιουσίας (έγγραφα, θρανία κλπ).

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι η πλέον **συχνή**, αυτό-ομολογούμενης **παραδοχής**, **ενοχοποιητική μορφή συμπεριφοράς καταγράφεται η λεκτική βία για 1,1 στους 10 μαθητές/τριες**, ενώ **δεύτερη σε συχνότητα παραβατική συμπεριφορά συγκαταλέγεται η ομαδική βία (συγκρούσεις) μεταξύ μαθητών διαφορετικών σχολείων η οποία συμβαίνει σε ποσοστό 8,1% συχνά**. Ιδιαίτερα **ανησυχητικά φαίνεται πως παρουσιάζεται το φαινόμενο που έχει αρχίσει να διαμορφώνεται στη μαθητική συνείδηση και αφορά την κουλτούρα της “οπαδικής βίας” δηλαδή, της βίας και επιθετικότητας της οποίας μετέρχονται οπαδοί ποδοσφαιρικών ομάδων στις μεταξύ τους αντιπαραθέσεις, η οποία δυστυχώς υιοθετείται από μερίδα μαθητών ως μορφή αντίδρασης στις διαφωνίες και αντεγκλήσεις τους με μαθητές διαφορετικών σχολείων ,ακόμα και σε περιπτώσεις του ίδιου σχολείου**. Υπογραμμίζεται, η **ανάδυση του προβλήματος των διαφυλικών σχέσεων που βρίσκει διέξοδο τόσο σε φαινόμενα σεξουαλικής παρενόχλησης ,με ανησυχητικά ποσοστά, όσο και της βίας για σεξουαλική συνεύρεση ,σε πολύ λιγότερο συγκριτικά βαθμό, πλην όμως υπαρκτό**.

Τέλος, από άποψη φύλου τα αγόρια υπερτερούν των κοριτσιών κατά πολύ σε όλες τις περιπτώσεις **μορφών παραβατικής συμπεριφοράς**.

ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών στο σχολείο	01,9%	02,3%	94,8%
Έχεις προσφέρει ή προσπαθήσει να πουλήσεις ναρκωτικά (χασίσ – μαριχουάνα , χάπια κλπ) στο χώρο του σχολείου	01,0%	01,4%	97,1%
Κάνεις χρήση αλκοόλ στο χώρο του σχολείου	01,3%	03,7%	94,5%
Γράφεις υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου	03,7%	12,9%	82,9%
Καταστρέφεις πράγματα/ έπιπλα του σχολείου(θρανία, τοίχοι , παράθυρα κλπ)	04,7%	17,9%	77,1%
Προκαλείς φθορές /ζημιές σε πράγματα / αντικείμενα μαθητή/ τριας στο σχολείο	02,7%	08,9%	87,6%
Κτυπάς (κλωτσιές μπουινές –σπρωξιές) μαθητή/ τρια στο σχολείο	06,3%	23,2%	70,2%
Παίρνεις μέρος μαζί με μαθητές του σχολείου σου σε συμπλοκές (συγκρούσεις) με ομάδες μαθητών άλλων σχολείων	08,1%	22,4%	68,6%
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) μαθητή /τρια στο σχολείο	11,1%	35,3%	52,7%
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) καθηγητή/ τρια	02,6%	11,0%	86,0%
Απειλείς , εκφοβίζεις συμμαθητές ,μαθητή /τρια στο σχολείο	02,6%	11,1%	85,7%
Απειλείς / εκφοβίζεις τον/ την απουσιολόγο για να μην πάρεις απουσία	02,4%	03,1%	93,9%
Παίρνεις από μαθητή / τρια του σχολείου πράγματα που δεν σου ανήκουν (βιβλία, χρήματα, κινητά κλπ)	01,1%	04,0%	94,2%
Ενοχλείς σεξουαλικά με λόγια /χειρονομίες μαθητή / τρια στο χώρο του σχολείου	05,0%	10,0%	84,4%
Έχεις υποχρεώσει με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική συνεύρεση – επαφή στο χώρο του σχολείου	02,1%	02,4%	95,0%
Έχεις βάλει φωτιά με σκοπό την καταστροφή σχολικής περιουσίας (έγγραφα του σχολείου , θρανία , καρέκλες κλπ)	01,4%	02,9%	95,0%

Πίνακας 78

α) Ενδοσχολική παραβατικότητα και στατιστική ανάλυση.

Θα εξετάσουμε τη συσχέτιση της ενδοσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς με διάφορες άλλες μεταβλητές. Ο δείκτης της ενδοσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς αποτελείται από δεκαέξι (16) ερωτήσεις, όπως εκτέθηκαν στην ανάλυση περί της ταυτότητας της έρευνας (βλ σελίδα248). Στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα οι δυνατές απαντήσεις ήταν τρεις: “**ποτέ**”, “**σπάνια**” και “**συχνά**”. Έγινε δηλαδή μία σύμπτυξη των

απαντήσεων, “σπάνια” και “πότε-πότε” και των απαντήσεων “συχνά” και “πολύ συχνά” για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Για αυτό το λόγο και οι τιμές που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτήν την περίπτωση ήταν με αύξουσα σειρά 0, 1 και 2. Να αναφερθεί ότι όταν ένας μαθητής δεν απαντούσε σε τουλάχιστον μια από τις ερωτήσεις δεν έπαιρνε καμία τιμή στην ερώτηση αυτή/ στις ερωτήσεις αυτές. Το ποσοστό των μη απαντημένων ή εσφαλμένων απαντήσεων ήταν ελάχιστο δεν ξεπερνούσε το 0,7% (5-6 μαθητές/τριες) του δείγματος της έρευνας και δεν επηρέασε τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας.

Έχοντας κωδικοποιήσει τις απαντήσεις των μαθητών με τιμές, αθροίζοντας κατά μήκος των ερωτήσεων έχουμε το άθροισμα των απαντήσεων του κάθε μαθητή για το δείκτη της ενδοσχολικής παραβατικότητας. Ο δείκτης της ενδοσχολικής παραβατικότητας αποτελείται από 16 ερωτήσεις, άρα το μέγιστο σκορ που μπορεί να έχει ένας μαθητής είναι 32 και το ελάχιστο 0. Ο μέσος όρος της ενδοσχολικής παραβατικότητας είναι ίσος με 2.8. Το 50% των μαθητών έχει σκορ σχολικής παραβατικότητας μέχρι 1. Επειδή οι απαντήσεις στις ερωτήσεις είναι κατηγορικής φύσεως (π.χ. καθόλου, σπάνια, πολύ, συχνά) εφαρμόστηκε ανάλυση διακύμανσης. Σε κάθε περίπτωση υπολογίστηκε η στατιστική σημαντικότητα (p-value) για κάθε ερώτηση. Όταν η p-value (sig) είναι μικρότερη του 0.05, αυτό δηλώνει ότι η μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική, διαφορετικά δεν είναι.

β) Ενδοσχολική παραβατικότητα και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.

Από την ανάλυση διακύμανσης που εφαρμόστηκε με την εξαρτημένη μεταβλητή ενδοσχολική παραβατικότητα υπολογίστηκε η στατιστική σημαντικότητα (p-value ή sig) στις επιμέρους ανεξάρτητες μεταβλητές.

ι. Ατομικά –δημογραφικά –κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι το μέσο σκορ της σχολικής παραβατικότητας για τα αγόρια είναι 3,983 και για τα κορίτσια 1,633 ($t=6.932$). Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value}<0.001$) γεγονός που δείχνει ότι έχουμε ενδείξεις να ισχυριστούμε ότι τα αγόρια εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα) περισσότερο από τα κορίτσια.

Η ηλικία εμφανίζει ασθενή και θετική σχέση (συντελεστής συσχέτισης Pearson $r=0,144$) και είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value} = 0,008$). Αυτό σημαίνει ότι ενδοσχολική παραβατικότητα και ηλικία είναι μεγέθη ανάλογα, επομένως μπορούμε να ισχυρισθούμε βάσιμα ότι όσο αυξάνεται η ηλικία ανάμεσα στους μαθητές/τριες της Γ΄ Γυμνασίου, που δεν κατέχουν τα τυπικά

κριτήρια ένταξης στην τάξη αυτή, τόσο πιο πολύ αυξάνεται η πιθανότητα σχολικής τους παραβατικότητας.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P – VALUE (sig)
Φύλο	< 0.001 ***
Ηλικία	0.008 **
Επιλογή επαγγέλματος	0,02*

Πίνακας 79: Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή ενδοσχολική παραβατικότητα και τα ατομικά – δημογραφικά κοινωνικο - οικονομικά χαρακτηριστικά.

ii. Σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον (γονεϊκό ενδιαφέρον)

Αναφορικά με την προσφορά των γονέων γενικά και σε ότι αφορά το σχολείο ειδικότερα, όπως φαίνεται και στους πίνακες 80, 80α 81 81α, διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική σχέση (sig) στη ενδοσχολική παραβατικότητα μεταξύ των μαθητών οι οποίοι απαντούν αρνητικά (1) και όσων απαντούν θετικά (3) για το ρόλου που διαδραματίζει η μητέρα στο ενδιαφέρον-ενθάρρυνση -εμπύχωσή της σε θέματα του σχολείου (34.2.4) καθώς και στην πίεση της για καλύτερη βαθμολογία (34.2.7).

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου ενδιαφέρεται (σε ρωτάει, ενθαρρύνει, εμπυχώνει) για θέματα/[προβλήματα του σχολείου σου) 34.2.4		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	31	5.8065	6.41051	1.15136
	Ισχύει πολύ	443	2.4921	4.16914	.19808

Πίνακας 80

Independent Samples Test

	t-test

		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	472	.000	3.31435
	Equal variances not assumed	31.800	.008**	3.31435

Πίνακας 80^α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία 34.2.7		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	136	2.4485	4.91079	.42110
	Ισχύει πολύ	242	3.4545	4.38784	.28206

Πίνακας 81

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	376	.041*	-1.00602
	Equal variances not assumed	254.605	.048	-1.00602

Πίνακας 81α

Αναφορικά με τις τιμωρίες από τους γονείς τα ευρήματα δείχνουν πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση για τη ενδοσχολική παραβατικότητα (sig 0.020 και 0,011) ανάμεσα στους μαθητές/τριες που απαντούν ότι δεν ισχύει καθόλου η στέρηση χαρτζιλικιού από τον πατέρα (36.1.2) ή τη μητέρα (36.2.2) και σε όσους απαντούν ότι ισχύει πολύ. (πίνακες 82 έως 83α).

T-Test

Group Statistics

Ο πατέρας σου ,σου στερεί το χαρτζιλίκι	36.1.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	394	2.4797	4.22049	.21263
	Ισχύει πολύ	45	4.0444	4.50230	.67116

Πίνακας 82

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	437	.020*	-1.56475
	Equal variances not assumed	53.215	.031	-1.56475

Πίνακας 82^α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου ,σου στερεί το χαρτζιλίκι	36.2.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	409	2.5306	4.22233	.20878
	Ισχύει πολύ	42	4.3333	5.36777	.82827

Πίνακας 83

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	449	.011*	-1.80277
	Equal variances not assumed	46.357	.040	-1.80277

Πίνακας 83α

Σε ότι αφορά τη σχέση ανάμεσα στην ενδοσχολική παραβατικότητα και την ανάληψη πρωτοβουλιών των εφήβων μαθητών/τριών και επομένως την άσκηση κοινωνικού ελέγχου από τους γονείς τα ευρήματα δείχνουν στατιστικά σημαντική σχέση (sig) στην ενδοσχολική

παραβατική συμπεριφορά ανάμεσα σε όσους απαντούν ΝΑΙ και σε όσους απαντούν ΟΧΙ στις ανεξάρτητες μεταβλητές για το κάλεσμα φίλων στο σπίτι (37,1), συνάντηση φίλων αργά το βράδυ (37.2), παραμονής το σπίτι φίλου/ης αργά το βράδυ (37.3),όπως γίνεται σαφές στους παρακάτω πίνακες 84 έως 86α .

T-Test

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι 37.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	ΝΑΙ	334	3.2335	4.53210	.24799
	ΟΧΙ	254	1.9016	2.94115	.18454

Πίνακας 84

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	586	.000	1.33196
	Equal variances not assumed	572.754	.000***	1.33196

Πίνακας 84α

T-Test

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις, αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ 37.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	ΝΑΙ	84	5.1905	6.00698	.65541
	ΟΧΙ	500	2.2020	3.28554	.14693

Πίνακας 85

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	582	.000	2.98848
	Equal variances not assumed	91.514	.000***	2.98848

Πίνακας 85α

T-Test

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις, αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του/της φίλου/φίλης σου	37.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	72	4.9028	6.37813	.75167
	OXI	512	2.3105	3.34442	.14780

Πίνακας 86

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	582	.000	2.59223
	Equal variances not assumed	76.581	.001**	2.59223

Πίνακας 86α

iii) Σχολικό πρόγραμμα –περιβάλλον και ζωή

Αναφορικά με τη στατιστική συσχέτιση της παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο με την ανεξάρτητη μεταβλητή που αφορά τη συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική σχέση (p-value 0.013, t=4.082,) τόσο για το 5μελές Συμβούλιο τάξης ανάμεσα στους εκλεγέντες σε αυτό (μέσο σκορ σχολικής παραβατικότητας 3.408) και στους μη εκλεγέντες (2.04) όσο και για το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο (p-value 0.001, t=3.731, εκλεγέντες=4.233, μη εκλεγέντες=2.335).

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value (sig)
Εκλογή στο 5μελές Μαθητικό Συμβούλιο της Τάξης	0.013*
Εκλογή στο 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου	0.001**

Πίνακας 87 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή ενδο σχολική παραβατικότητα και συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων.

Η συμμετοχή σε δραστηριότητες /εκδηλώσεις του σχολείου (ενημερωτικές διαλέξεις, συζητήσεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις ,κινηματογραφικές προβολές, θεατρικές `παραστάσεις κλπ) διαπιστώνεται ότι αποτελεί στατιστικά σημαντική μεταβλητή ($t=3,341$, $p\text{-value}=0.001$) ,αφού το σκορ της ενδοσχολικής παραβατικότητας για τους συμμετέχοντες είναι 2.212 και για τους μη συμμετέχοντες 3.356. Αυτό σημαίνει ότι είναι λιγότερο πιθανό οι μαθητές/τριες που συμμετέχουν στην υλοποίηση εκδηλώσεων /δραστηριοτήτων από το σχολείο τους να προβαίνουν σε παραβατικές σχολικές συμπεριφορές σε αντίθεση με εκείνους που δεν παίρνουν μέρος.

Στατιστικά σημαντική μεταβλητή	P- Value (Sig)
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις	0.001**

Πίνακας 88 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή ενδο- σχολική παραβατικότητα και τη συμμετοχή στις σχολικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις.

Για τις σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τους άλλους μαθητές/τριες τα ευρήματα της έρευνας διακριβώνουν ότι οι σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές ($p\text{-value}=0.025$) αλλά και ανάμεσα στους ίδιους και σε μαθητές/.τριες με διαφορετική εθνικότητα, θρήσκευμα ή άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα ($p\text{-value}=0.001$)αποτελούν στατιστικά σημαντικές μεταβλητές. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές/τριες που έχουν ψυχρές /συγκρουσιακές σχέσεις έναντι εκείνων που έχουν φιλικές σχέσεις με συμμαθητές αλλά και μαθητές/τριες με διαφορετικότητα (καταγωγή, θρήσκευμα κλπ), είναι πιο πιθανόν να εκτραπούν σε παραβατικές σχολικές συμπεριφορές.

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value (Sig)
Σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές/τριες της τάξης	0.025*
Σχέσεις σε εσένα και μαθητές/τριες με διαφορετικότητα	0.001**

Πίνακας 89 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή ενδοσχολική παραβατικότητα και σχέσεις με το μαθητικό πληθυσμό του Γυμνασίου.

Για τις απαντήσεις τις οποίες έδωσε ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος σχετικά με την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών διαπιστώνονται ειδικότερα τα εξής ευρήματα:

Οι μαθητές/τριες που απαντούν ότι δεν ισχύει καθόλου για τους καθηγητές/τριες να είναι φιλικοί, πρόθυμοι να ακούσουν τους μαθητές/τριες με καλή διάθεση χιούμορ (16.1) τείνουν σε ενδοσχολική παραβατικότητα στατιστικά πιο σημαντικά (p-value 0.027) σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες οι οποίοι απαντούν ότι ισχύει απόλυτα. . Επίσης, όσοι υποστηρίζουν ότι καθόλου οι καθηγητές δεν δείχνουν αντιπρασιτιστική συμπεριφορά (16.2) τείνουν σε ενδοσχολική παραβατικότητα στατιστικά πιο σημαντικά (p-value /sig 0.005) σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες οι οποίοι απαντούν ότι επιδεικνύουν. Επίσης, όσοι μαθητές/τριες δέχονται ότι οι καθηγητές/τριες έχουν διαφορετική συμπεριφορά ανάλογα με την επίδοση των μαθητών (16.3) εκφράζουν ενδοσχολική παραβατικότητα στατιστικά πιο σημαντικά (p- value 0.010) σε αντίθεση με αυτούς που πιστεύουν ότι έχουν την ίδια συμπεριφορά. Τέλος, οι μαθητές που δεν πιστεύουν ότι οι καθηγητές τους, προστατεύουν τους «αδύναμους» μαθητές (16.4) παραβατούν στο σχολείο στατιστικά πιο σημαντικά (sig = 0.035) από εκείνους που πιστεύουν το απολύτως αντίθετο. Στους πίνακες 90 έως 93α που ακολουθούν φαίνονται οι μέσοι όροι και οι έλεγχοι t-test .

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση χιούμορ και επικοινωνία		16.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		37	6.4054	8.76375	1.44075
	Ισχύει απόλυτα		87	2.9540	4.30767	.46183

Πίνακας 90

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	122	.004	3.45138
	Equal variances not assumed	43.586	.027*	3.45138

Πίνακας 90α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει ότι οι καθηγητές/τριες έχουν την ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα καταγωγής, φύλου ,χρώματος κλπ		16.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		48	5.1042	6.95040	1.00320
	Ισχύει απόλυτα		200	2.1000	3.07527	.21745

Πίνακας 91

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	246	.000	3.00417
	Equal variances not assumed	51.493	.005**	3.00417

Πίνακας 91α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή «κακοί» μαθητές		16.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		81	4.4074	6.54939	.72771
	Ισχύει απόλυτα		86	2.2326	3.68039	.39687

Πίνακας 92

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ	Equal variances assumed	165	.008	2.17485
ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances not assumed	124.314	.010*	2.17485

Πίνακας 92^α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας-ειρωνείας από άλλους μαθητές		16.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		57	5.0175	7.05714	.93474
	Ισχύει απόλυτα		141	2.8652	4.21260	.35476

Πίνακας 93

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής	Equal variances assumed	196	.009	2.15230
παραβατικότητας	Equal variances not assumed	72.692	.035*	2.15230

Πίνακας 93^α

Όσον αφορά τη σχέση της εξαρτημένης με τη σχολική επίδοση εξετάσθηκε η συσχέτιση με το βαθμό απόλυσης της προηγούμενης τάξης (Β' γυμνασίου), το αν έχει μείνει μετεξεταστέος και αν έχει επαναλάβει τάξη. Διαπιστώθηκε για την πρώτη περίπτωση ότι η σχέση είναι ασθενής ($r = -0.225$) και αρνητική με επίπεδο σημαντικότητας $p = 0.001$, και για τις άλλες περιπτώσεις καμία στατιστική σημαντικότητα ($p = .588$ και $p = .055$ αντίστοιχα).

Ως εκ τούτου επιβεβαιώνεται η θεωρητική μας υπόθεση ότι είναι πολύ πιθανόν μαθητές/τριες με χαμηλή επίδοση να οδηγηθούν σε παραβατικές σχολικές συμπεριφορές.

Στατιστικά σημαντική μεταβλητή	P- Value
Βαθμός απολυτηρίου Β' Γυμνασίου	0.001**

Πίνακας 94 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή ενδοσχολική Παραβατική συμπεριφορά και σχολική επίδοση .

Όσον αφορά τη συσχέτιση της εξαρτημένης με την αξιολόγηση των μαθητών/τριών για το σχολικό πρόγραμμα διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση με το ενδιαφέρον που εκδηλώνουν οι μαθητές/τριες για τα μαθήματα , ειδικότερα αυτοί/αντές οι μαθητές/τριες που απαντούν στην ερώτηση 15.3 ότι τα μαθήματα ούτε τους ενδιαφέρουν ούτε τους αρέσουν τείνουν σε ενδοσχολική παραβατικότητα στατιστικά πιο σημαντικά (sig 0.002) από όσους δέχονται κατά απόλυτο τρόπο ότι τους αρέσουν (πίνακας 95 και 95α).

T-Test

Group Statistics

Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν		15.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκο ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		60	5.2167	6.08720	.78585
	Ισχύει απόλυτα		51	2.0588	4.08613	.57217

Πίνακας 95

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκο ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	109	.002	3.15784
	Equal variances not assumed	103.735	.002**	3.15784

Πίνακας 95α

Για τη σχέση της εξαρτημένης με την αξιολόγηση για το ρόλο του εκπαιδευτικού διακρίβώνεται στατιστική σημαντικότητα ειδικότερα, (ερ.15.12) οι μαθητές /τριες που υποστηρίζουν ότι οι καθηγητές/τριες δεν βαθμολογούν σύμφωνα με τις ικανότητές /δυνατότητές των μαθητών αλλά με βάση τις συμπάθειες /αντιπάθειες προβαίνουν σε παραβατικές συμπεριφορές στο σχολείο στατιστικά πιο σημαντικά (sig=0.037) από όσους πιστεύουν ότι ισχύει απόλυτα. (πίνακες 96 και 96 α).

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές βαθμολογούν τους μαθητές σύμφωνα με τις ικανότητες/δυνατότητές τους κι όχι σύμφωνα με συμπάθειες/αντιπάθειες		15.12	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		61	4.2787	6.49649	.83179
	Ισχύει απόλυτα		142	2.3873	3.86262	.32414

Πίνακας 96

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	201	.011	1.89136
	Equal variances not assumed	78.833	.037*	1.89136

Πίνακας 96α

Για τη σημασία που αποδίδουν οι μαθητές Γυμνασίων του δείγματος για το θετικό ρόλο που παίζει το σχολείο σε επίπεδο πρακτικών γνώσεων και κοινωνικοποίησης (αλληλοβοήθεια, αίσθημα δικαίου, ελευθερία έκφρασης) διαπιστώνονται στατιστικά σημαντικές σχέσεις. Ειδικότερα, υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στην ενδοσχολική παραβατικότητα ανάμεσα σε εκείνους τους μαθητές/τριες που δέχονται απόλυτα και σε όσους απορρίπτουν απόλυτα ότι το σχολείο παρέχει γνώσεις για τα προβλήματα της καθημερινότητας (15.1), το σχολείο μαθαίνει στους μαθητές/τριες, εκτός από γνώσεις, να υποστηρίζουν το δίκαιο (15.5.β) και να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους (15.5.γ), όπως φαίνεται στους παρακάτω πίνακες (97 έως 99 α).

T-Test

Group Statistics

Το σχολείο σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημερινής ζωής		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
15.1					
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	47	5.5957	8.23476	1.20116
	Ισχύει απόλυτα	131	2.2977	3.91387	.34196

Πίνακας 97

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	176	.000	3.29803
	Equal variances not assumed	53.634	.011*	3.29803

Πίνακας 97α

T-Test

Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να υποστηρίξεις το δίκαιο		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
15.5.β					
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	35	5.2857	6.60914	1.11715
	Ισχύει απόλυτα	212	2.5472	4.12858	.28355

Πίνακας 98

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	245	.001	2.73854
	Equal variances not assumed	38.496	.023*	2.73854

Πίνακας 98α

T-Test

Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη σου		15.5.γ	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		43	5.6047	6.21879	.94836
	Ισχύει απόλυτα		272	2.6434	3.96963	.24069

Πίνακας 99

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	313	.000	2.96127
	Equal variances not assumed	47.555	.004**	2.96127

Πίνακας 99α

Για τη σχέση στατιστικής σημαντικότητας της εξαρτημένης με τις ανεξάρτητες που σχετίζονται με τους κανόνες και τις τιμωρίες η εμπειρική έρευνα διαπίστωσε τις παρακάτω συσχετίσεις:

Όσον αφορά την ενημέρωση των μαθητών/τριών του δείγματος βρέθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική ενδοσχολική παραβατικότητα ανάμεσα στο μαθητικό πληθυσμό του δείγματος που πιστεύει ότι δεν ισχύει καθόλου έναντι όσων πιστεύουν οι ισχύει απόλυτα, ότι οι καθηγητές /τριες ενημερώνουν τους μαθητές σε θέματα σχολικών κανόνων-τιμωριών (14.7) και ότι η διεύθυνση του σχολείου στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς ενημερώνει τους μαθητές/τριες για τις ποινές –τιμωρίες του σχολικού κανονισμού (15.17.γ)

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές/τριες ενημερώνουν τους μαθητές σε θέματα σχολικού κανονισμού και σχολικών τιμωριών 14.7		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	53	4.9623	6.18920	.85015
	Ισχύει απόλυτα	148	2.8108	4.46354	.36690

Πίνακας 100

Independent Samples Test

		t-test		
		Df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	199	.007	2.15145
	Equal variances not assumed	72.287	.023*	2.15145

Πίνακας 100α

T-Test

Group Statistics

Η Διεύθυνση του σχολείου στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς ενημερώνει τους μαθητές/τριες για τις ποινές/τιμωρίες που προβλέπει ο σχολικός κανονισμός 15.17.γ		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	54	4.7963	6.91015	.94035
	Ισχύει απόλυτα	186	2.2903	3.33396	.24446

Πίνακας 101

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	238	.000	2.50597
	Equal variances not assumed	60.327	.012*	2.50597

Πίνακας 101α

Διαπιστώνεται (πίνακες 102 έως 105α) στατιστικά σημαντική διαφορά στη ενδοσχολική παραβατική συμπεριφορά ανάμεσα στους μαθητές/τριες του μαθητικού δείγματος που πιστεύουν ότι δεν ισχύει καθόλου έναντι όσων πιστεύουν ότι ισχύει απόλυτα, ότι οι σχολικοί κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές (14.3), οι σχολικοί κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές/τριες (14.4), οι κανόνες εφαρμόζονται αυστηρά, τηρείται η πειθαρχία (14.5) και τέλος ότι η τήρηση των σχολικών κανόνων από τους ίδιους επαφίεται στην δική τους πειθώ λόγω χρησιμότητας τους κι όχι λόγω επιβολής από το σχολείο (14.6).

T-Test

Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές 14.3		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	62	4.9032	6.55296	.83223
	Ισχύει απόλυτα	212	2.2123	3.28247	.22544

Πίνακας 102

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	272	.000	2.69096
	Equal variances not assumed	70.172	.003**	2.69096

Πίνακας 102^α

Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές 14.4		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	76	4.2105	5.75805	.66049
	Ισχύει απόλυτα	115	2.1478	3.37234	.31447

Πίνακας 103

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	189	.002	2.06270
	Equal variances not assumed	109.167	.006**	2.06270

Πίνακας 103α

Group Statistics

Οι κανόνες στο σχολείο μου εφαρμόζονται αυστηρά (τηρείται η πειθαρχία όποιος τους παραβιάσει τιμωρείται)		14.5	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	60	3.8333	5.44671	.70317	
	Ισχύει απόλυτα	107	2.2150	3.40651	.32932	

Πίνακας 104

Independent Samples Test

		t-test		
		Df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	165	.019	1.61838
	Equal variances not assumed	85.433	.040*	1.61838

Πίνακας 104^α

T-Test

Group Statistics

Τηρώ τους σχολικούς κανόνες γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους κι όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο		14.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας		Δεν ισχύει καθόλου	62	6.2258	7.66388	.97331
		Ισχύει απόλυτα	153	1.1569	1.92326	.15549

Πίνακας 105

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	213	.000	5.06894
	Equal variances not assumed	64.136	.000***	5.06894

Πίνακας 105α

Για τη σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στη ενδοσχολική παραβατική συμπεριφορά των μαθητών Γυμνασίου του δείγματος με τον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου ελέγχθηκαν οι ερωτήσεις που αφορούσαν την τιμωρία στο Γυμνάσιο με αποβολή από 1-5 ημέρες (ερ42) ,την παρατήρηση-επίπληξη από τη Δ/νση του σχολείου (ερ43.1), την παρατήρηση-επίπληξη από τους καθηγητές/τριες (ερ 43.2) και την ωριαία αποβολή (ερ43.3) .

Σε όλες τις περιπτώσεις διαπιστώνεται ότι υπάρχει σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στους μαθητές οι οποίοι δεν είχαν υποστεί τον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου και σε εκείνους που είχαν τιμωρηθεί όπως φαίνεται και στους πίνακες που παρατίθενται.

Group Statistics

Έχεις ποτέ τιμωρηθεί σε όλο το Γυμνάσιο μέχρι τώρα με αποβολή από 1 έως 5 ημέρες;	42.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	86	5,7674	6,33696	,68333
	OXI	500	2,2180	3,43950	,15382

Πίνακας 106

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	584	,000	3,54944
	Equal variances not assumed	93,791	0,000	3,54944

Πίνακας 106α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από το Διευθυντή/τρια του σχολείου;	43.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ποτέ	311	1,4534	2,78421	,15788
	συχνά	48	8,3958	7,30706	1,05468

Πίνακας 107

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	357	,000	-6,94246
	Equal variances not assumed	49,126	0,000	-6,94246

Πίνακας 107α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από καθηγητή/τρια του σχολείου	43.2	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ποτέ	183	1,9344	3,96912	,29341
	συχνά	111	5,2883	5,52250	,52417

Πίνακας 108

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	292	,000	-3,35386
	Equal variances not assumed	179,103	0,000	-3,35386

Πίνακας108α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί ωριαία αποβολή;	43.3	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ποτέ	291	1,4089	2,71162	,15896
	συχνά	86	5,9767	5,57932	,60163

Πίνακας 109

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	375	,000	-4,56781
	Equal variances not assumed	97,143	0,000	-4,56781

Πίνακας 109α

iv) Ενδοσχολική παραβατικότητα και επίσημος κοινωνικός έλεγχος

Για τη σχέση ανάμεσα στη παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο και την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου διαπιστώνεται (κάτωθι πίνακες) ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα σε εκείνους τους μαθητές /τριες που εκδηλώνουν σχολική παραβατικότητα και απαντούν αρνητικά (OXI) και σε όσους απαντούν θετικά (NAI) για την περίπτωση που έως την ημέρα πραγματοποίησης της έρευνας είχαν δεχθεί κάποια παρατήρηση από την Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά τους (25.1) και είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη (26.1).

T-Test Group Statistics

Συνέβη ποτέ να σου κάνει κάποια παρατήρηση η Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά σου έως σήμερα ; 25.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	70	5.7714	5.85865	.70024
	OXI	479	2.4092	3.86103	.17641

Πίνακας 110

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	547	.000	3.36224
	Equal variances not assumed	77.992	.000***	3.36224

Πίνακας110α

T-Test Group Statistics

Έχει συμβεί ποτέ να ασχοληθεί μαζί σου έως σήμερα η Δικαιοσύνη δηλαδή σε πήγαν στο Δικαστήριο ; 26.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	6	9.0000	13.17574	5.37897
	OXI	560	2.7464	4.07620	.17225

Πίνακας 111

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ ενδοσχολικής	Equal variances assumed	564	.000***	6.25357
παραβατικότητας	Equal variances not assumed	5.010	.298	6.25357

Πίνακας111α

3) Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (Εξωσχολική παραβατικότητα)

Η εμπειρική έρευνα εστίασε την προσοχή της σε συμπεριφορές του μαθητικού πληθυσμού του Γυμνασίου του δείγματος οι οποίες εκδηλώνονται έξω από το σχολείο (στην ιδιωτική ζωή των μαθητών/τριών) και είναι παραβατικές (delinquency) δηλαδή αφορούν πράξεις ή συμπεριφορές που παραβαίνουν το νόμο, είναι παράνομες (Illegal) τιμωρούνται από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου.

Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων αυτοομολογούμενης παραβατικής συμπεριφοράς διαπιστώνει τα εξής ευρήματα.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 112 η πλέον συχνή μορφή αντικοινωνικής συμπεριφοράς η οποία διαπιστώνεται από όλες τις άλλες είναι η εισιτηριοδιαφυγή με κάποιο μεταφορικό μέσο και εκδηλώνεται από 2 περίπου μαθητές στους 10 (αγόρια 12% κορίτσια 7,6%).

Στη δεύτερη θέση η πιο συχνή παραβατική συμπεριφορά αφορά την εκδήλωση βιαιοπραγίας σε κάποιον/α (κλωτσιά, γροθιά, χαστούκι κλπ) σε ποσοστό 12,9%.(αγόρια 7% κορίτσια 5,9% οι μισοί αλλοδαποί και δη Αλβανικής καταγωγής). Η ίδια μορφή παραβατικής συμπεριφοράς εκδηλώνεται στο σχολείο απέναντι σε άλλους μαθητές/τριες στο μισό ποσοστό απ' ότι συμβαίνει στην ζωή εκτός σχολείου.

Την τρίτη θέση με ποσοστό 10,1% κατέχει η απειλή για βιαιοπραγία (αγόρια 5,6% κορίτσια 4,5%) μια αντικοινωνική συμπεριφορά που στο σχολείο εκδηλώνεται 5 φορές λιγότερο. Η συμμετοχή ως οπαδός ή φίλαθλος σε συγκρούσεις με άλλους πριν, στη διάρκεια και μετά από αθλητικές συναντήσεις συμβαίνει συχνά σε ποσοστό 06,1% και αποτελεί προνόμιο των αγοριών σε συντριπτικό ποσοστό 5%, παρομοίως η ένταξη σε εγκληματική ομάδα (αυτό που ονομάζουμε « συμμορία» για διάπραξη αξιόποινων πράξεων) στη γειτονιά ή στη συνοικία κυμαίνεται σε χαμηλό επίπεδο αφού συμβαίνει συχνά σε ποσοστό 03,1% .

Κατά τα άλλα όπως μπορεί κανείς να δει άλλες μορφές παραβατικότητας όπως η κλοπή ξένης ιδιοκτησίας, η υφαρπαγή, η διάρρηξη, ο βανδαλισμός δημόσιας περιουσίας, η καταστροφή ιδιωτικής περιουσίας, η βία για σεξουαλική ικανοποίηση, ο τραυματισμός κάποιου καθώς και η χρήση και διάθεση σε άλλους ναρκωτικών ουσιών κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα αφού εκδηλώνονται συχνά σε ποσοστό που δεν ξεπερνάει το 3% με εξαίρεση την αφαίρεση χρημάτων από συγγενικό πρόσωπο χωρίς να το γνωρίζει (05,3%). Κατά μέσο όρο το ποσοστό όσων δεν απάντησαν στις δεκαέξι (16) ερωτήσεις παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (εκτός εκείνων που αφορούν τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας) ανέρχεται στο 0,64% (4-5 μαθητές/τριες).

Σε ότι αφορά παραβάσεις του ειδικού Ποινικού Νόμου (Κ.Ο.Κ.) ποσοστό 33,7% (209, αγόρια 24,8% κορίτσια 8,9%, ελληνικής καταγωγής το 21,1%, Αλβανικής το 8,8%, Βουλγάρικης το 0,8% και το υπόλοιπο 3% από άλλες χώρες, το μικρότερο ποσοστό το 4^ο Δ. Δ με 28,7%) του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος δηλώνει ότι έχει οδηγήσει μεταφορικό μέσο (μηχανάκι, αυτοκίνητο, παπάκι) χωρίς άδεια οδήγησης, η πλέον γνωστή μορφή παραβατικής συμπεριφοράς για τους εφήβους, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τα στατιστικά στοιχεία των Δικαστηρίων Ανηλίκων και τις έρευνες που κατά καιρούς διεξάγονται. Ακόμα, ποσοστό 9,2% δεν τήρησε τους κανόνες του Κ.Ο. Κ. οδηγώντας κάποιο μεταφορικό μέσο, τραυμάτισε κάποιον σε ποσοστό 1,6%, πήρε αυτοκίνητο ή μηχανή χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη του για βόλτα στο 4,3% των περιπτώσεων και τέλος πήρε κάποιο εξάρτημα από μηχανάκι, αυτοκίνητο που δεν του ανήκε σε ποσοστό 3,4%.

ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Χρησιμοποιείς κάποιο μεταφορικό μέσο (λεωφορείο ,τρένο κλπ) σκόπιμα χωρίς εισιτήριο ;	19,6	33,3	46,2
Έχεις πάρει κάτι από σουπερ- μάρκετ ή περίπτερο ή εμπορικό κατάστημα χωρίς να πληρώσεις ;	02,4	09,3	88,1
Έχεις κτυπήσει (με κλωτσιά, γροθιά ,χαστούκι) κάποιον /α ;	12,9	42,8	43,3
Έχεις σπάσει τζάμια ή βιτρίνα μαγαζιού ή φανάρι αυτοκινήτου με κλωτσιά, πέτρα ή άλλο αντικείμενο ;	03,1	07,4	88,9
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών π. χ χασίς / μαριχουάνα ,χάπια κλπ ;	01,6	03,7	93,9
Έχεις πάρει χρήματα από το πορτοφόλι κάποιου δικού σου προσώπου (πατέρα, μητέρα, αδελφός ,θείος κλπ) χωρίς να το γνωρίζει ;	05,3	21,7	72,8
Έχεις πάρει μέρος μαζί με άλλα άτομα σε ομάδα που προέβαινε σε πράξεις βίας , εκφοβισμού, επιθετικότητας ,κλοπής κλπ στη γειτονιά /συνοικία της περιοχής σου ή άλλων περιοχών ;	03,1	08,9	87,9
Έχεις καυγαδίσει κρατώντας ,πέτρα, μαχαίρι, αεροβόλο ή κάποιο παρόμοιο αντικείμενο ;	03,4	07,9	88,4
Έχεις απειλήσει κάποιον /α ότι θα τον/ την κτυπήσεις ;	10,1	34,8	54,4
Μετά από επίσκεψη σε κάποιο χώρο (ξένο σπίτι , ξενοδοχείο κλπ) πήρες κάτι που σου άρεσε, φεύγοντας ;	01,8	07,6	90,0
Συμμετέχεις ως οπαδός /φίλαθλος σε συγκρούσεις με άλλους πριν ,στη διάρκεια ή μετά τη διεξαγωγή αθλητικών συναντήσεων ; (π. χ ποδοσφαίρου κλπ);	06,1	13,0	54,4
Έχεις υποχρεώσει με τη βία κάποιο άλλο πρόσωπο σε σεξουαλική συνεύρεση (επαφή) ;	01,4	02,6	95,9
Έχεις μπει σε κάποιο κλειστό κατάστημα ή σπίτι με σκοπό να πάρεις κάτι ;	0,80	02,3	96,3
Έχει συμβεί να προσφέρεις ή να προσπαθήσεις να πουλήσεις ναρκωτικά χασίς – μαριχουάνα , χάπια κλπ;	01,9	06,0	96,3
Έχει συμβεί να βάλεις φωτιά με σκοπό την καταστροφή δημόσιας περιουσίας(π.χ. δημόσιο κτίριο, λεωφορείο, τρένο κ.λ.π.)ή προσωπικής περιουσίας (π.χ. σπίτι , αυτοκίνητο , μηχανάκι κάποιου , κ.λ.π.) ;	01,3	03,7	94,2
Έχει συμβεί να τραυματίσεις κάποιον /α και να χρειασθεί ιατρική περίθαλψη ;	02,7	13,8	82,0

Πίνακας 112

α) Εξωσχολική παραβατικότητα και στατιστική ανάλυση

θα εξετάσουμε τη συσχέτιση της παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά) με διάφορες άλλες μεταβλητές. Ο δείκτης της εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς αποτελείται από είκοσι μία (21) ερωτήσεις, όπως εκτέθηκαν στην ανάλυση περί της ταυτότητας της έρευνας. Στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα οι δυνατές απαντήσεις ήταν τρεις: “ποτέ”, “σπάνια” και “συχνά”. Έγινε δηλαδή μία σύμπτυξη των απαντήσεων, “σπάνια” και “πότε-πότε” και των απαντήσεων “συχνά” και “πολύ συχνά” για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Για αυτό το λόγο και οι τιμές που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτήν την περίπτωση ήταν με αύξουσα σειρά 0, 1 και 2. Να αναφερθεί ότι όταν ένας μαθητής δεν απαντούσε σε τουλάχιστον μια από τις ερωτήσεις δεν έπαιρνε καμία τιμή στην ερώτηση αυτή/ στις ερωτήσεις αυτές. Το ποσοστό των μη απαντημένων ή εσφαλμένων απαντήσεων ήταν ελάχιστο δεν ξεπερνούσε το 0,7% (5-6 μαθητές/τριες) του δείγματος της έρευνας και δεν επηρέασε τα αποτελέσματα της ανάλυσής μας.

Έχοντας κωδικοποιήσει τις απαντήσεις των μαθητών με τιμές, αθροίζοντας κατά μήκος των ερωτήσεων έχουμε το άθροισμα των απαντήσεων του κάθε μαθητή για το δείκτη της σχολικής παραβατικότητας. Ο δείκτης της παραβατικότητας εκτός σχολείου αποτελείται από 21 ερωτήσεις, άρα το μέγιστο σκορ που μπορεί να έχει ένας μαθητής είναι 42 και το ελάχιστο 0. Ο μέσος όρος της παραβατικότητας εκτός σχολείου είναι ίσος με 3.6. Το 50% των μαθητών έχει σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου μέχρι 2. Επειδή οι απαντήσεις στις ερωτήσεις είναι κατηγορικής φύσεως (π.χ. καθόλου, σπάνια, πολύ, συχνά) εφαρμόστηκε ανάλυση διακύμανσης. Σε κάθε περίπτωση υπολογίστηκε η στατιστική σημαντικότητα (p-value) για κάθε ερώτηση. Όταν η p-value (sig) είναι μικρότερη του 0.05, αυτό δηλώνει ότι η μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική, διαφορετικά δεν είναι.

β) Εξωσχολική παραβατικότητα και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές

Από την ανάλυση διακύμανσης που εφαρμόστηκε με την εξαρτημένη μεταβλητή εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά (παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου ή παραβατική συμπεριφορά στην ιδιωτική ζωή) υπολογίστηκε η στατιστική σημαντικότητα (p-value ή sig) στις επιμέρους ανεξάρτητες μεταβλητές.

ι. Ατομικά –δημογραφικά –κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι το μέσο σκορ της παραβατικότητας εκτός σχολείου για τα αγόρια είναι 4.525 και για τα κορίτσια 2.739 ($t=5.240$). Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value}<0.001$) γεγονός που δείχνει ότι έχουμε ενδείξεις να ισχυριστούμε

ότι τα αγόρια εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου περισσότερο από τα κορίτσια.

Σε ότι αφορά τη μεταβλητή της καταγωγής διακρίβώνεται ότι το μέσο σκορ της παραβατικότητας εκτός σχολείου για τους μαθητές/τριες Ελληνικής καταγωγής είναι 3.625 και αλλοδαπής 4 ($t=2.547$). Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική (p-value 0.015) πράγμα που σημαίνει ότι οι Έλληνες μαθητές/τριες προβαίνουν σε παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου λιγότερο απ' ό,τι οι αλλοδαπής καταγωγής μαθητές.

Τέλος, διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις απαντήσεις που δίνουν οι μαθητές /τριες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου. (p-value 0.025).

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P – VALUE (sig)
Φύλο	< 0.001***
Ηλικία	0.015*
Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου	0.025*

Πίνακας 113: Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή παραβατικότητα εκτός σχολείου και τα ατομικά – δημογραφικά, κοινωνικο - οικονομικά χαρακτηριστικά.

ii) Σχέσεις με το οικογενειακό περιβάλλον (γονεϊκό ενδιαφέρον)

Αναφορικά με την προσφορά των γονέων γενικά και σε ότι αφορά το σχολείο ειδικότερα, όπως φαίνεται και στους πίνακες 114 έως 117 α, διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική σχέση (sig) στη παραβατικότητα εκτός σχολείου μεταξύ των μαθητών/τριών οι οποίοι απαντούν αρνητικά και όσων απαντούν θετικά για το ενδιαφέρον του πατέρα σε θέματα/προβλήματα του σχολείου (34.1.4), την πίεση για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα τόσο από τον πατέρα (34.1.7) όσο και από τη μητέρα (34.2.7), τη συζήτηση με τη μητέρα για προσωπικά προβλήματα/θέματα (34.2.5).

T-Test Group Statistics

Ο πατέρας σου ενδιαφέρεται (σε ρωτάει, ενθαρρύνει, εμπυλώνει για θέματα/[προβλήματα του σχολείου σου)		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	76	4.1316	3.91354	.44891
	Ισχύει πολύ	328	3.1585	3.87880	.21417

Πίνακας 114

Independent Samples Test

Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	402	.050*	.97304
	Equal variances not assumed	111.700	.053	.97304

Πίνακας 114α

T-Test Group Statistics

Ο πατέρας σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	163	2.9877	3.95029	.30941
	Ισχύει πολύ	174	4.1264	4.15816	.31523

Πίνακας 115

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	335	.010*	-1.13871
	Equal variances not assumed	334.932	.010	-1.13871

Πίνακας 115α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου συζητάει μαζί σου τα προσωπικά σου θέματα/προβλήματα		34.2.5	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		85	4.3765	4.95210	.53713
	Ισχύει πολύ		332	3.1627	3.59557	.19733

Πίνακας 116

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	415	.011	1.21382
	Equal variances not assumed	107.707	.036*	1.21382

Πίνακας116α

T-Test Group Statistics

Η μητέρα σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα		34.2.7	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		132	3.0227	5.08923	.44296
	Ισχύει πολύ		240	4.5333	4.32262	.27902

Πίνακας 117

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	370	.003**	-1.51061
	Equal variances not assumed	235.278	.004	-1.51061

Πίνακας117α

Αναφορικά με τις τιμωρίες από τους γονείς τα ευρήματα δείχνουν πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση (sig) ανάμεσα στη στέρηση εξόδου από τον πατέρα (36.1.1), τη στέρηση του χαρτζιλικιού τόσο από τον πατέρα (36.1.2) όσο και από τη μητέρα (36.2.2).

T-Test

Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου στερεί την έξοδο 36.1.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	316	3.2089	3.68015	.20702
	Ισχύει πολύ	55	4.8545	5.14752	.69409

Πίνακας 118

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	369	.004	-1.64568
	Equal variances not assumed	63.949	.026*	-1.64568

Πίνακας 118α

T-Test

Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου στερεί το χαρτζιλίκι 36.1.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	385	3.1896	3.86125	.19679
	Ισχύει πολύ	45	5.4889	4.72720	.70469

Πίνακας 119

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	428	.000	-2.29928
	Equal variances not assumed	51.094	.003**	-2.29928

Πίνακας 119α

T-Test

Group Statistics

Η μητέρα σου, σου στερεί το χαρτζιλίκι 36.2.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	401	3.0998	3.78484	.18901
	Ισχύει πολύ	43	5.2326	5.95154	.90760

Πίνακας 120

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	442	.001	-2.13281
	Equal variances not assumed	45.713	.026*	-2.13281

Πίνακας 120α

Σε ότι αφορά τη σχέση ανάμεσα στην παραβατικότητα εκτός σχολείου και την ανάληψη πρωτοβουλιών των εφήβων μαθητών/τριών και επομένως την άσκηση κοινωνικού ελέγχου από τους γονείς τα ευρήματα δείχνουν στατιστικά σημαντική σχέση (sig) στην παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου ανάμεσα σε όσους απαντούν ΝΑΙ και σε όσους απαντούν ΟΧΙ στις ανεξάρτητες μεταβλητές : αν θα καλεστούν φίλοι στο σπίτι (37.1), αν θα γίνει συνάντηση αργά το βράδυ με φίλους (37.2) και τέλος αν θα μείνει ο / η μαθητής/τρια κάποιο βράδυ στο σπίτι φίλου/φίλης. (37.3).

T-Test Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι	37.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI	333	3.9550	4.30128	.23571
	OXI	248	2.8710	3.17114	.20137

Πίνακας 121

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	579	.001	1.08399
	Equal variances not assumed	578.948	.001**	1.08399

Πίνακας 121α

T-Test Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ	37.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI	82	5.9634	5.49173	.60646
	OXI	495	3.0909	3.39948	.15280

Πίνακας 122

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	575	.000	2.87251
	Equal variances not assumed	91.549	.000***	2.87251

Πίνακας 122α

T-Test Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του φίλου / της φίλης σου	37.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκο παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI	71	6.0845	6.21690	.73781
	OXI	506	3.1364	3.29584	.14652

Πίνακας 123

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	575	.000	2.94814
	Equal variances not assumed	75.614	.000***	2.94814

Πίνακας 123α

iii) Σχολικό πρόγραμμα –περιβάλλον και ζωή

Αναφορικά με τη στατιστική συσχέτιση της παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου με την ανεξάρτητη μεταβλητή που αφορά τη συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική σχέση (p-value 0.026, t=3,688) τόσο για το 5μελές Συμβούλιο τάξης ανάμεσα στους εκλεγέντες σε αυτό (μέσο σκορ παραβατικότητας 4.18) και στους μη εκλεγέντες (2.935) όσο και για το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο (p-value 0.001 , t=3.618, εκλεγέντες=5.039, μη εκλεγέντες=3.19).

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value (sig)
Εκλογή στο 5μελές Μαθητικό Συμβούλιο της Τάξης	0.026*
Εκλογή στο 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου	0.001**

Πίνακας 124 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή παραβατικότητα εκτός σχολείου και συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων

Η συμμετοχή σε δραστηριότητες /εκδηλώσεις του σχολείου (ενημερωτικές διαλέξεις , συζητήσεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις ,κινηματογραφικές προβολές, θεατρικές παραστάσεις κλπ) διαπιστώνεται ότι αποτελεί στατιστικά σημαντική μεταβλητή ($t=2,070$ $p\text{-value}=0.016$) ,αφού το σκορ της παραβατικότητας για τους συμμετέχοντες είναι 3.268 και για τους μη συμμετέχοντες 3.996. Αυτό σημαίνει ότι είναι περισσότερο πιθανό οι μαθητές/τριες που δεν συμμετέχουν στην υλοποίηση εκδηλώσεων /δραστηριοτήτων από το σχολείο τους να προβαίνουν σε παραβατικές συμπεριφορές εκτός σχολείου σε αντίθεση με εκείνους που παίρνουν μέρος.

Στατιστικά σημαντική μεταβλητή	P- Value (Sig)
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις	0.016*

Πίνακας125 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου και συμμετοχή στις σχολικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις

Αναφορικά με τη στατιστική συσχέτιση με το βαθμό ικανοποίησης από το υλικό περιβάλλον του σχολείου διαπιστώνεται στατιστική σημαντικότητα με τις απαντήσεις για τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου (13.1) ανάμεσα σε εκείνους που απαντούν καθόλου ικανοποιημένοι και σε όσους απαντούν πολύ ικανοποιημένοι.

T-Test Group Statistics

Σε ποιο βαθμό είσαι ικανοποιημένος/η με τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου σου (βαμμένο, ασφαλές, κλπ)	13.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	καθόλου	122	4.5164	5.85250	.52986
	πολύ	86	3.0581	3.41400	.36814

Πίνακας 126

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	206	.039	1.45825
	Equal variances not assumed	199.754	.025*	1.45825

Πίνακας 126α

Για τις σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τους άλλους μαθητές/τριες τα ευρήματα της έρευνας διακρίβωνουν στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στους συμμαθητές της τάξης ($p\text{-value} = 0.001$) αλλά και ανάμεσα στα μέλη του Δεκαπενταμελούς μαθητικού Συμβουλίου ($p\text{-value} = 0.015$).

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value (Sig)
Σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές/τριες της τάξης	0.001**
Σχέσεις σε εσένα και το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο	0.015*

Πίνακας 127 Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή παραβατική Συμπεριφορά εκτός σχολείου και σχέσεις με το μαθητικό πληθυσμό του Γυμνασίου

Για τις απαντήσεις τις οποίες έδωσε ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος σχετικά με την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών διαπιστώνονται ειδικότερα τα εξής ευρήματα:

Οι μαθητές/τριες που απαντούν ότι δεν ισχύει καθόλου για τους καθηγητές/τριες να είναι φιλικοί, πρόθυμοι να ακούσουν τους μαθητές/τριες με καλή διάθεση χιούμορ (16.1) τείνουν σε παραβατικότητα εκτός του σχολείου στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value} = 0.046$) σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες οι οποίοι απαντούν ότι ισχύει απόλυτα. Επίσης, όσοι υποστηρίζουν ότι καθόλου οι καθηγητές δεν δείχνουν αντιρατσιστική συμπεριφορά (16.2) τείνουν σε σχολική παραβατικότητα στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value} / \text{sig} = 0.019$) σε αντίθεση με τους μαθητές/τριες οι οποίοι απαντούν ότι επιδεικνύουν. Επίσης, όσοι μαθητές/τριες δέχονται ότι οι καθηγητές/τριες έχουν διαφορετική συμπεριφορά ανάλογα με την επίδοση των μαθητών (16.3) εκφράζουν παραβατικότητα εκτός σχολείου στατιστικά πιο σημαντικά ($p\text{-value} = 0.013$) σε αντίθεση με αυτούς που πιστεύουν ότι έχουν την ίδια συμπεριφορά. Τέλος, οι μαθητές που δεν πιστεύουν ότι οι καθηγητές τους, προστατεύουν τους «αδύναμους» μαθητές (16.4) παραβατούν εκτός σχολείου στατιστικά πιο σημαντικά ($\text{sig} = 0.037$) από εκείνους που πιστεύουν το απολύτως αντίθετο. Στους πίνακες 128 έως 131α. που ακολουθούν φαίνονται οι μέσοι όροι για την εξωσχολική παραβατικότητα ανάμεσα στις δυο ακραίες κατηγορίες.

T-Test Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση χιούμορ και επικοινωνία	16.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	32	6.5625	8.39331	1.48374
	Ισχύει απόλυτα	88	3.3864	3.84896	.41030

Πίνακας 128

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	118	.005	3.17614
	Equal variances not assumed	35.848	.046*	3.17614

Πίνακας 128α

T-Test Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές το ίδιο ανεξάρτητα από την καταγωγή φύλο, το χρώμα τη θρησκεία	16.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	50	5.2600	6.20339	.87729
	Ισχύει απόλυτα	194	3.0464	3.52973	.25342

Πίνακας 129

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	242	.001	2.21361
	Equal variances not assumed	57.417	.019*	2.21361

Πίνακας 129 α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή «κακοί» μαθητές	16.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	79	5.2152	6.31983	.71104
	Ισχύει απόλυτα	86	3.0581	4.48882	.48404

Πίνακας 130

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	163	.012	2.15705
	Equal variances not assumed	139.545	.013*	2.15705

Πίνακας 130α

T-Test Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει για τους καθηγητές σου ότι προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας-ειρωνείας από άλλους μαθητές.	16.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	52	5.6346	6.59480	.91453
	Ισχύει απόλυτα	138	3.5435	4.16821	.35482

Πίνακας 131

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	188	.010	2.09114
	Equal variances not assumed	66.945	.037*	2.09114

Πίνακας 131α

Όσον αφορά τη σχέση της εξαρτημένης με τη σχολική επίδοση εξετάσθηκε η συσχέτιση με το βαθμό απόλυσης της προηγούμενης τάξης (Β' Γυμνασίου), το αν έχει μείνει μετεξεταστέος και αν έχει επαναλάβει τάξη. Διαπιστώθηκε ότι για την πρώτη περίπτωση η σχέση είναι αρνητική ($r = -0.242$), ασθενής και στατιστικά σημαντική (p -value 0.01). Επίσης ελέγχεται ως στατιστικά σημαντική η ανεξάρτητη που αφορά την απόρριψη και επανάληψη της ίδιας τάξης (p -value 0.045).

Ως εκ τούτου επιβεβαιώνεται η θεωρητική υπόθεση η οποία διατυπώθηκε που υποστηρίζει την αρνητική σχέση μεταξύ σχολικής επίδοσης και παραβατικότητας στην ιδιωτική ζωή των μαθητών/τριών δηλαδή στην παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου.

Όσον αφορά τη συσχέτιση της εξαρτημένης με την αξιολόγηση των μαθητών/τριών για το σχολικό πρόγραμμα όπως φαίνεται και από τους σχετικούς πίνακες 132 έως 133 α διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση με δυο ανεξάρτητες μεταβλητές την κούραση από το καθημερινό σχολικό πρόγραμμα και τις ευκαιρίες εκτόνωσης από αυτό (15.2) καθώς και το ενδιαφέρον για τα μαθήματα (15.3).

T-Test Group Statistics

Το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν σε κουράζει και σου παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης ,ψυχαγωγίας και ηρεμίας (άθληση κλπ)	15.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	177	4.3446	4.80529	.36119
	Ισχύει απόλυτα	39	2.3077	2.66709	.42708

Πίνακας 132

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	214	.011	2.03694
	Equal variances not assumed	100.678	.000***	2.03694

Πίνακας 132α

T-Test Group Statistics

Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν	15.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	60	5.2833	4.95092	.63916
	Ισχύει απόλυτα	50	2.5400	3.05868	.43256

Πίνακας 133

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	108	.001	2.74333
	Equal variances not assumed	100.131	.001**	2.74333

Πίνακας 133α

Από το στατιστικό έλεγχο εξακριβώνεται στατιστικά σημαντική σχέση (sig 0.031) ανάμεσα στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών/τριών που δέχονται απόλυτα ότι ισχύει και σε όσους αρνούνται απόλυτα την δυνατότητα των καθηγητών/τριών τους να συμμετέχουν στο μάθημα με ερωτήσεις, απορίες ,προβληματισμούς κλπ.

T-Test Group Statistics

Στο μάθημα οι καθηγητές/τριες σας δίνουν τη δυνατότητα να συμμετέχετε κάνοντας ερωτήσεις ,εκφράζοντας απορίες, προβληματισμούς)		15.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		16	8.5625	9.28776	2.32194
	Ισχύει απόλυτα		261	3.0192	3.06400	.18966

Πίνακας 134

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	275	.000	5.54334
	Equal variances not assumed	15.201	.031*	5.54334

Πίνακας 134α

Επίσης, αναφορικά με το ρόλο του εκπαιδευτικού διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική σχέση (sig 0.025) στην παραβατική συμπεριφορά των μαθητών/τριών στην ιδιωτική τους ζωή μεταξύ εκείνων που δεν συμφωνούν καθόλου και εκείνων που αποδέχονται απόλυτα την άποψη ότι οι καθηγητές/τριες κάνουν διακρίσεις στην αξιολόγηση των μαθητών/τριών, σύμφωνα με προσωπικές συμπάθειες και αντιπάθειες κι όχι με βάση τις πραγματικές ικανότητες /δυνατότητές τους .

T-Test Group Statistics

Οι καθηγητές/τριες βαθμολογούν τους μαθητές/τριες σύμφωνα με τις ικανότητες/δυνατότητες τους κι όχι σύμφωνα με συμπτώσεις ή αντιπάθειες		15.12	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		63	4.9841	5.74314	.72357
	Ισχύει απόλυτα		139	3.2014	3.54716	.30087

Πίνακας 135

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	200	.008	1.78269
	Equal variances not assumed	84.162	.025*	1.78269

Πίνακας 135α

Στην αξιολόγηση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος για το ρόλο του σχολείου και την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών/τριών εκτός του σχολείου ελέγχονται ως στατιστικά σημαντικές οι απαντήσεις ανάμεσα στους μαθητές/τριες που δέχονται ότι ισχύει απόλυτα και σε αυτούς που απόλυτα αμφισβητούν το ότι το σχολείο, παρέχει γνώσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της καθημερινής ζωής (15.1), μαθαίνει το μαθητή να υποστηρίζει το δίκαιο (15.5.β) ,μαθαίνει το/τη μαθητή/τρια να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του/της (15.5.γ).

T-Test Group Statistics

Το σχολείο σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημερινής ζωής		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
15.1					
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	47	6.2766	7.55186	1.10155
	Ισχύει απόλυτα	126	2.9921	3.40939	.30373

Πίνακας 136

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	171	.000	3.28453
	Equal variances not assumed	53.147	.006**	3.28453

Πίνακας 136α

T-Test Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να υποστηρίξεις το δίκαιο		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
15.5.β					
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	38	6.5000	6.80123	1.10331
	Ισχύει απόλυτα	209	3.1627	3.74838	.25928

Πίνακας 137

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	245	.000	3.33732
	Equal variances not assumed	41.177	.005**	3.33732

Πίνακας 137α

T-Test Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου.		15.5.γ	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		44	5.3409	5.79070	.87298
	Ισχύει απόλυτα		267	3.2809	3.66857	.22451

Πίνακας 138

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	309	.002	2.06001
	Equal variances not assumed	48.842	.027*	2.06001

Πίνακας 138α

Όσον αφορά την ενημέρωση των μαθητών/τριών του δείγματος βρέθηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική παραβατικότητα (sig 0.011) ανάμεσα στο μαθητικό πληθυσμό του δείγματος που πιστεύει ότι δεν ισχύει καθόλου έναντι όσων πιστεύουν οι ισχύει απόλυτα, ότι οι καθηγητές /τριες ενημερώνουν τους μαθητές σε θέματα σχολικών κανόνων-τιμωριών (14.7).

T-Test Group Statistics

Οι καθηγητές/τριες ενημερώνουν τους μαθητές σε θέματα σχολικού κανονισμού και σχολικών τιμωριών	14.7	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	51	5.8039	6.31829	.88474
	Ισχύει απόλυτα	143	3.3636	3.34526	.27974

Πίνακας 139

Independent Samples Test

	t-test		
	Df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	192	.001	2.44029
Equal variances assumed			
Equal variances not assumed	60.285	.011*	2.44029

Πίνακας 139α

Η σχέση της εξαρτημένης με τις ανεξάρτητες μεταβλητές που σχετίζονται με την εφαρμογή κανόνων και τιμωριών έδειξε κατά τη διαδικασία της στατιστικής ανάλυσης στατιστική σημαντικότητα και στην παραβατικότητα εκτός σχολείου για τις απαντήσεις των μαθητών/τριών που δέχονται ότι ισχύουν απόλυτα έναντι όσων δέχονται ότι δεν ισχύει καθόλου στις ερωτήσεις για το ότι: οι κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές (14.3), οι κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές (14.4) και το ότι η τήρηση των κανόνων του σχολείου είναι μια προσωπική υπόθεση κι όχι επιβολή από το σχολείο (14.6).

T-Test Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές		14.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		62	4.9355	6.01057	.76334
	Ισχύει απόλυτα		211	3.0995	3.45923	.23814

Πίνακας 140

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	271	.003	1.83596
	Equal variances not assumed	73.250	.025*	1.83596

Πίνακας 140α

T-Test Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές		14.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		73	4.4795	4.50651	.52745
	Ισχύει απόλυτα		113	2.5841	2.96023	.27847

Πίνακας 141

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	184	.001**	1.89538
	Equal variances not assumed	112.133	.002	1.89538

Πίνακας 141α

T-Test Group Statistics

Τηρώ τους σχολικούς κανόνες γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους κι όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο 14.6		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	59	6.5593	6.77030	.88142
	Ισχύει απόλυτα	152	2.2763	3.27988	.26603

Πίνακας 142

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	209	.000	4.28301
	Equal variances not assumed	68.829	.000***	4.28301

Πίνακας 142α

iv) Πειθαρχικός έλεγχος και εξωσχολική παραβατικότητα

Για τη σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στην εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά των μαθητών Γυμνασίου του δείγματος με τον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου ελέγχθηκαν οι ερωτήσεις που αφορούσαν την τιμωρία στο Γυμνάσιο με αποβολή από 1 -5 ημέρες (ερ 42) ,η παρατήρηση-επίπληξη από τη Δ/νση του σχολείου (ερ 43.1),η παρατήρηση – επίπληξη από τους καθηγητές/τριες (ερ43.2) και η ωριαία αποβολή (ερ 43.3). Σε όλες τις περιπτώσεις διαπιστώνεται ότι υπάρχει σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στους μαθητές οι οποίοι δεν είχαν υποστεί τον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου και σε εκείνους που είχαν τιμωρηθεί, όπως φαίνεται και στους **πίνακες 143 έως 146α** που ακολουθούν.

Group Statistics

Έχεις τιμωρηθεί σε όλο το Γυμνάσιο μέχρι τώρα με αποβολή 1 έως 5 ημέρες	42.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας	NAI	87	6,5747	6,16749	,66122
εκτός σχολείου	OXI	491	3,0652	3,47408	,15678

Πίνακας 143

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	576	,000	3,50954
	Equal variances not assumed	95,889	0,000	3,50954

Πίνακας 143^α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από το Διευθυντή/τρια του σχολείου	43.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας	Ποτέ	305	2,2525	2,62926	,15055
εκτός σχολείου	Συχνά	47	9,2340	7,53315	1,09882

Πίνακας 144

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	350	,000	-6,98158
	Equal variances not assumed	47,741	0,000	-6,98158

Πίνακας 144α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από το Καθηγητή/τρια του σχολείου	43.2	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Ποτέ	185	2,4270	3,19754	,23509
	Συχνά	111	6,2252	5,82266	,55266

Πίνακας 145

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	294	,000	-3,79820
	Equal variances not assumed	150,464	0,000	-3,79820

Πίνακας 145α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Γυμνάσιο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί ωριαία αποβολή	43.3	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Ποτέ	286	2,4266	3,28738	,19439
	Συχνά	84	6,7381	5,64431	,61585

Πίνακας 146

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	368	,000	-4,31152
	Equal variances not assumed	100,073	0,000	-4,31152

Πίνακας 146α

ν) Εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά και επίσημος κοινωνικός έλεγχος

Για τη σχέση ανάμεσα στην εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά και την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου διαπιστώνεται (πίνακες 147 έως 148α) ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα σε εκείνους τους μαθητές /τριες που εκδηλώνουν παραβατικότητα στην ιδιωτική τους ζωή και απαντούν αρνητικά (ΟΧΙ) και σε όσους απαντούν θετικά (ΝΑΙ) για την περίπτωση που έως την ημέρα πραγματοποίησης της έρευνας είχαν δεχθεί κάποια παρατήρηση από την Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά τους (25.1) και είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη (26.1).

T-Test Group Statistics

Συνέβη ποτέ να σου έχει κάνει κάποια παρατήρηση η Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά σου έως σήμερα ;	25.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας	NAI	71	7.5352	5.88662	.69861
εκτός σχολείου	OXI	469	3.1194	3.58633	.16560

Πίνακας 147

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	538	.000	4.41581
	Equal variances not assumed	78.051	.000***	4.41581

Πίνακας 147α

T-Test Group Statistics

Έχει συμβεί να ασχοληθεί μαζί σου έως σήμερα η Δικαιοσύνη, δηλαδή σε πήγαν στο Δικαστήριο ;	26.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ παραβατικότητας	NAI	7	12.8571	12.53566	4.73804
εκτός σχολείου	OXI	551	3.5445	3.90213	.16624

Πίνακας 148

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	556	.000***	9.31268
	Equal variances not assumed	6.015	.097	9.31268

Πίνακας 148^α

4) Επίσημος κοινωνικός έλεγχος

Αναφορικά με την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στους μαθητές/τριες των γυμνασίων του δείγματος οι μαθητές απάντησαν σε δυο ερωτήσεις με τρεις υπο-ερωτήσεις. Η πρώτη περίπτωση αφορούσε τον φορέα της αστυνομίας.

Η επεξεργασία των στοιχείων έδειξε ότι ποσοστό 79,5% των μαθητών δεν είχε δεχθεί κάποια μορφή κοινωνικού ελέγχου από την αστυνομία έως την ημέρα διεξαγωγής της έρευνας. Αυτό όμως δεν συνέβη για το 12,1% (75 άτομα, 50 αγόρια και 25 κορίτσια, 38 από την Ελλάδα, 23 από την Αλβανία, 3 από τη Βουλγαρία 2 από τη Ρουμανία, 2 από την Ουκρανία 2 από την Πολωνία κλπ χώρες και με ηλικίες 14 χρόνων για σαράντα άτομα, 15 χρόνων για δεκαεπτά άτομα, 16 και 17 χρόνων για οκτώ άτομα και για τα υπόλοιπα με μεγαλύτερη ηλικία, η πλειονότητα των οποίων ανήκει στους μαθητές/τριες με μέτρια-καλή επίδοση) που απάντησε καταφατικά. Από όσους μαθητές/τριες απάντησαν καταφατικά οι μισοί από αυτούς ήταν μετεξεταστέοι την προηγούμενη σχολική χρονιά και το 18% περίπου (14 μαθητές) έχουν επαναλάβει σχολική τάξη. Από αυτούς δήλωσαν στις απαντήσεις τους ότι είχαν καλή και πολύ καλή σχέση με τον πατέρα 55 άτομα και 64 για τη μητέρα. Στη στατιστική ανάλυση με τη μεταβλητή του κοινωνικού ελέγχου το ¼ περίπου από όσους απάντησαν καταφατικά εκδηλώνει ιδιαίτερη διάθεση ανάληψης πρωτοβουλιών δοκιμάζοντας τον γονεϊκό κοινωνικό έλεγχο.

Αυτό συνέβη με συχνότητα 1 φορά για 31 άτομα, 2 φορές για 17 άτομα και 3 φορές για 12 μαθητές/τριες, 5 φορές για 5 άτομα και 6 φορές για ένα άτομο κλπ Ποσοστό 8,4% που αντιστοιχεί σε 52 μαθητές/τριες δεν απάντησαν στο ερώτημα αυτό είτε θετικά είτε αρνητικά. Ως προς το χρονικό διάστημα άσκησης του ελέγχου από την αστυνομία οι απαντήσεις δείχνουν ότι αυτό συνέβη την προηγούμενη χρονιά (2007) για 28 άτομα, την φετινή για 19 άτομα, πριν δυο χρόνια για 8 μαθητές, την φετινή και περυσινή χρονιά για 8 μαθητές κλπ. Η άσκηση του κοινωνικού ελέγχου από την αστυνομία εφαρμόστηκε για τις εξής περιπτώσεις :

Σε ποσοστό 2,6% (16 άτομα) για διατάραξη κοινής ησυχίας, σε ποσοστό 1,9% (12 μαθητές/τριες) για παράβαση του Κ.Ο.Κ, σε ποσοστό 1,3% (8 μαθητές) για βιαιοπραγία-

συμπλοκή, για φθορά ξένης ιδιοκτησίας (2 άτομα), για χρήση ναρκωτικών ουσιών 1 άτομο, για γκράφιτι 2 άτομα, για εξακρίβωση στοιχείων 2 άτομα, για υβριστικό λογότυπο κατά της αστυνομίας σε μπλούζα, 2 άτομα για χρήση κροτίδων και από 1 άτομο, για «εμφάνιση» και παράβαση του Κ.Ο.Κ , για απρεπή συμπεριφορά, φασαρία στο μετρό και απρεπή συμπεριφορά, για φθορά ξένης ιδιοκτησίας και βιαιοπραγία, λόγω άρνησης να απαντήσω σε ερώτημα αστυνομικού, για φθορά ξένης ιδιοκτησίας και άρνηση απόκρισης σε ερώτηση αστυνομικού, για παράβαση του Κ.Ο.Κ , απρεπή συμπεριφορά και συμμετοχή σε διαδήλωση, επειδή έπαιζα με φίλους σε εγκαταλελειμμένο αυτοκίνητο (κρατητήριο για νύχτα), γιατί συμμετείχα σε μαθητική πορεία, εξαιτίας της παρέας που είχα, χωρίς την έκδοση εισιτηρίου, για παράβαση του Κ.Ο.Κ και παιχνίδι (ποδόσφαιρο) στο δρόμο, γιατί καπνίζαμε, για παράβαση του Κ.Ο.Κ και διατάραξη κοινής ησυχίας, για «πολλά και διάφορα» , επειδή αντιμίλησα, για free running , για άσκηση σωματικής βίας και για παιχνίδι σε κλειστό σχολείο, για κλοπή, ξυλοδαρμό, κλοπή περιπολικού και έλλειψη ατομικών στοιχείων (ταυτότητα), γιατί νόμιζαν ότι έκανα κάτι παράνομο ενώ εγώ καθόμουν σε απόμερο σοκάκι με την παρέα μου, επειδή έσκαγα «γουρούνες» .Δεν αιτιολόγησαν τον έλεγχο από την αστυνομία 7 άτομα μολονότι είχαν απαντήσει καταφατικά στην ερώτηση.

Αναφορικά με την άσκηση κοινωνικού ελέγχου από την δικαιοσύνη η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών/τριών απάντησε σε ποσοστό 93,7% ότι δεν είχε κάποια εμπλοκή μαζί της. Καταφατικά απάντησαν 7 μαθητές (ποσοστό 1,1%). Την ερώτηση δεν απάντησαν 32 μαθητές (ποσοστό 5,2%). Από όσους απάντησαν καταφατικά τα 4 άτομα είναι αγόρια και τα 3 κορίτσια , με καταγωγή οι 4 από την Αλβανία και οι 2 από την Ελλάδα, με ηλικία 15 χρόνων τα τέσσερα άτομα και 17 χρόνων τα δυο . Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση μόνο σε 4 από αυτούς τους μαθητές οι γονείς ζουν μαζί, οι υπόλοιποι βρίσκονται είτε σε διάσταση είτε σε διαζύγιο. Οι δε σχέσεις και με τους δυο γονείς διαπιστώνονται ότι στην πλειονότητά τους είναι διαταραγμένες σοβαρά και με σοβαρά προβλήματα .

Οι πράξεις για τις οποίες υπήρξε εμπλοκή με τη δικαιοσύνη αφορούσαν την είσοδο και παραμονή σε κατάστημα ηλεκτρονικών –τυχερών παιγνίων(σε 2 άτομα), βιαιοπραγία-συμπλοκή (1 άτομο), θύμα τροχαίου ατυχήματος (1 άτομο), διάφορα θέματα(1 άτομο), ενώ ένα άτομο δεν αιτιολόγησε καίτοι είχε απαντήσει την ερώτηση και ένα επίσης άτομο έγραψε στο ερωτηματολόγιο ότι δεν επιθυμεί να απαντήσει. Η χρονική περίοδος που συνέβησαν οι δικαστικές ακροάσεις αφορούσαν σε τρεις περιπτώσεις το 2006 και όλες οι υπόλοιπες από μια φορά τα χρόνια 2003, 2007 και 2008 ,διάφορα χρόνια ενώ δεν απαντήθηκε ένα ερωτηματολόγιο. Σε ότι αφορά την απόφαση του δικαστηρίου αυτή κατά δήλωση των μαθητών αφορούσε: επίπληξη του ανηλίκου για 3 υποθέσεις, την επιμέλεια κοινωνικού λειτουργού για 1 περίπτωση, την αναβολή της υπόθεσης, (1 περίπτωση) τη μη εκδίκαση της υπόθεσης (1 περίπτωση).

VI. Θυματοποίηση

Ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος των Γυμνασίων της έρευνας ρωτήθηκε αν είχε βιώσει αντικοινωνική και ειδικότερα παραβατική συμπεριφορά από τρεις (3) πηγές θυτών δηλαδή

- ο από μαθητές /τριες του σχολείου.
- ο από καθηγητές/τριες του σχολείου και
- ο από εξωσχολικούς .

Οι οκτώ (8) μορφές παραβατικής συμπεριφοράς ήταν :

- η λεκτική βία (χυδαία λόγια ,απρεπείς φράσεις κλπ).
- απειλή –εκφοβισμός (πρόκληση τρόμου ,ανησυχίας).
- η άσκηση σωματικής βίας (κλωτσιά , μπουνιά ,σπρώξιμο).
- η σεξουαλική παρενόχληση (λεκτική ή σωματική).
- η άσκηση βίας για σεξουαλική επαφή.
- η κλοπή προσωπικών αντικειμένων (πράγματα, χρήματα κλπ).
- η καταστροφή προσωπικών αντικειμένων (ρούχα, κινητά κλπ).
- η διάθεση (προσφορά ή πώληση) ναρκωτικών ουσιών (χασίς, μαριχουάνα, χάπια κλπ).

Όπως διαπιστώνεται από τα ευρήματα (πίνακας 149.) η πλέον συχνή **μορφή θυματοποίησης** είναι η **λεκτική βία** από όλες τις μορφές θυματοποίησης .Οι εξωσχολικοί με ποσοστό 15,3% (αγόρια θύματα σε ποσοστό 9,8 % κορίτσια 5,5% με το μεγαλύτερο ποσοστό να εμφανίζεται στο 2^ο και 3^ο Δ.Δ 20% περίπου και το μικρότερο στο 4^ο και το 1ο με 12% περίπου) , κατέχουν την πρωτιά στην άσκηση λεκτικής βίας, δεύτεροι έρχονται οι μαθητές /τριες του σχολείου με ποσοστό 14,7% (αγόρια θύματα σε ποσοστό 9,5% κορίτσια 5,2%), και τρίτοι οι καθηγητές/τριες με ποσοστό 2,4%.

Δεύτερη πιο συχνή μορφή θυματοποίησης γενικά ,την οποία δηλώνει το δείγμα των Γυμνασίων της έρευνας , είναι η **σεξουαλική παρενόχληση** από τους **εξωσχολικούς** με ποσοστό 09,7% (αγόρια θύματα 2% ,κορίτσια 7,7%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 15% και το μικρότερο στο 7^ο Δ.Δ με 6,2%), ενώ οι μαθητές/τριες προβαίνουν ως θύτες σε αυτή την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς με ποσοστό 5,8 % (αγόρια θύματα 3,0% κορίτσια 2,8%).

Τρίτη κατά σειρά συχνότερη μορφή θυματοποίησης από τους μαθητές/τριες του δείγματος καταγράφεται η **κλοπή προσωπικών αντικειμένων (πράγματα, χρήματα κλπ)** από

άλλους μαθητές/τριες με ποσοστό 08,4% (αγόρια 3,8% κορίτσια 4,6%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 6^ο Δ.Δ με 15,2% και το μικρότερο στο 3^ο με 3,3%), ενώ για τους εξωσχολικούς ως θύτες που εκδηλώνουν τέτοια αντικοινωνική συμπεριφορά το ποσοστό ανέρχεται σε 05,6% (αγόρια θύματα 3,1% κορίτσια ,5% με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο με 12,3% και το μικρότερο στο 1^ο και το 2^ο με 2,5%).

Τέλος, η προσφορά ναρκωτικών κατά 03,9% (θύματα αγόρια 2,3% κορίτσια 1,6%, το μεγαλύτερο ποσοστό 4,9% στο 1^ο διαμέρισμα και το μικρότερο με 1,7% στο 3^ο διαμέρισμα) γίνεται από τους εξωσχολικούς και κατά 02,1% και 02,3% από τους μαθητές /τριες και καθηγητές/τριες αντίστοιχα.

Από αυτούς που θυματοποιήθηκαν από διάφορες μορφές διαπιστώνεται ότι το ½ των περιπτώσεων δεν ανέφεραν το γεγονός σε κάποιον άλλον , δηλαδή δεν το εξωτερίκευσαν ,δεν το μοιράστηκαν με κάποιον άλλο , πολύ πιθανό εξαιτίας του φόβου ή της αυτοενοχής , της αυτοκατηγορίας που μπορεί να δημιουργείται από το συμβάν στο θύμα σε αντίθεση με το 1/3 που το έπραξε.(διάγραμμα 15) Όμως ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 18,2% (113) δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση (το ποσοστό στην έρευνα του Ε.Κ.Κ,Ε έφτασε στα 2/3 του συνολικού αριθμού του δείγματος).

Επίσης , δόθηκε η δυνατότητα στους ερωτώμενους μαθητές/τριες να απαντήσουν σε ανοικτή ερώτηση (ερ 9) σχετικά με τη μορφή θυματοποίησης που έχουν υποστεί και δεν αναγράφεται στο ερωτηματολόγιο και να αναφέρουν την πηγή και τη συχνότητα αυτής της θυματοποίησης . Στις απαντήσεις τους, όπως φαίνεται στον πίνακα 150 πολλές από τις περιπτώσεις οι οποίες αναφέρθηκαν υπήρχαν ήδη στο ερευνητικό εργαλείο ,αλλά δεν αξιολογήθηκαν από τους μαθητές/τριες ώστε να υπαχθούν στις υπάρχουσες κατηγορίες. Στο διάγραμμα 16 που ακολουθεί φαίνονται τα ποσοστά ανά μορφή και πηγή θυματοποίησης για τις οποίες μίλησαν σε κάποια πρόσωπα οι μαθητές-θύματα. Όπως γίνεται αντιληπτό το μεγαλύτερο ποσοστό 11,6% (72) που απευθύνεται σε κάποιο πρόσωπο/κάποια πρόσωπα για τη θυματοποίησή του αφορά δυο και άνω μορφές και πηγές θυματοποίησης . Η μεγαλύτερη συχνότητα θυματοποίησης που καταγράφεται εδώ αφορά τη λεκτική βία από μαθητές/τριες (29) , έπεται η άσκηση σωματικής βίας από εξωσχολικούς (26) ,μετά η λεκτική βία από εξωσχολικούς (23), η σεξουαλική παρενόχληση από εξωσχολικούς (22) ,η κλοπή προσωπικών αντικειμένων από μαθητές/τριες (21) και από εξωσχολικούς (19).Σε ποσοστό 2,9% (18) οι μαθητές/τριες μιλάνε για τη λεκτική βία που έχουν υποστεί, έπεται η σεξουαλική παρενόχληση από εξωσχολικούς και η κλοπή προσωπικών αντικειμένων από μαθητές/τριες με ποσοστό 1,9% (12),με ποσοστό 1,6% (10) η κλοπή προσωπικών αντικειμένων με ποσοστό 1,3% (8) από εξωσχολικούς και μαθητές/τριες .

Τέλος, ποσοστό 2,3% (14) ενώ απάντησε θετικά στη θυματοποίηση του δεν αναφέρθηκε σε πρόσωπα με τα οποία μοιράσθηκε την εμπειρία θυματοποίησής του.

Σε ερώτηση αν τιμωρήθηκαν όσοι προέβησαν σε παραβατικές πράξεις και συμπεριφορές ποσοστό 5,6% απαντά θετικά και ποσοστό 14,8% αρνητικά, ενώ ποσοστό 10,1% απαντά ότι δεν γνωρίζει αν τιμωρήθηκαν. Ποσοστό 1% (6) δεν απάντησε τη σχετική ερώτηση.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι η λεκτική βία αποτελεί μακράν των υπολοίπων μορφών τη συχνότερη μορφή θυματοποίησης με ποσοστό 15,3% από τους εξωσχολικούς και 14,7% από μαθητές/τριες.

Οι κυριότερες μορφές συχνής θυματοποίησης από τους μαθητές/τριες εκτός της λεκτικής που αναφέρθηκε, ιεραρχικά αφορούν στην κλοπή προσωπικών αντικειμένων (08,4%), τη σεξουαλική παρενόχληση (05,8%), την καταστροφή προσωπικών αντικειμένων (05,5%) την άσκηση σωματικής βίας (4,7%) και ακολουθούν άλλες. Αντιθέτως, τα είδη συχνής θυματοποίησης από τους εξωσχολικούς, μετά τη λεκτική, αφορούν τη σεξουαλική παρενόχληση, (09,7%), την κλοπή προσωπικών αντικειμένων (ρούχα, κινητά κλπ) σε ποσοστό 05,6% και την απειλή-εκφοβισμό (05,3%) και έπονται άλλες.

Από αυτούς που θυματοποιούνται από κάποια μορφή παραβατικής συμπεριφοράς το 50,2% δεν το συζητάει με κάποιον, μόνο ένα ποσοστό του 31,6% το πράττει, ενώ φαίνεται πως καταφεύγουν στο να μοιραστούν την θυματολογική εμπειρία τους περισσότερο αυτοί οι οποίοι θυματοποιούνται σε πάνω από δυο είδη και πηγές θυματοποίησης.

Από τα ευρήματα διαπιστώνεται ότι τα αγόρια στην πλειονότητά τους θυματοποιούνται περισσότερο από τα κορίτσια με εξαίρεση την περίπτωση της σεξουαλικής παρενόχλησης όπου θυματοποιούνται σχεδόν τετραπλάσια τα κορίτσια από τα αγόρια με πηγή θυματοποίησης τους εξωσχολικούς (αντιθέτως στο σχολείο η σεξουαλική παρενόχληση αφορά λίγο περισσότερο τα αγόρια απ' ό,τι τα κορίτσια 3% έναντι 2,8% αντίστοιχα), και την κλοπή προσωπικών αντικειμένων από μαθητές/τριες του σχολείου (3,8% αγόρια, 4,6% κορίτσια).

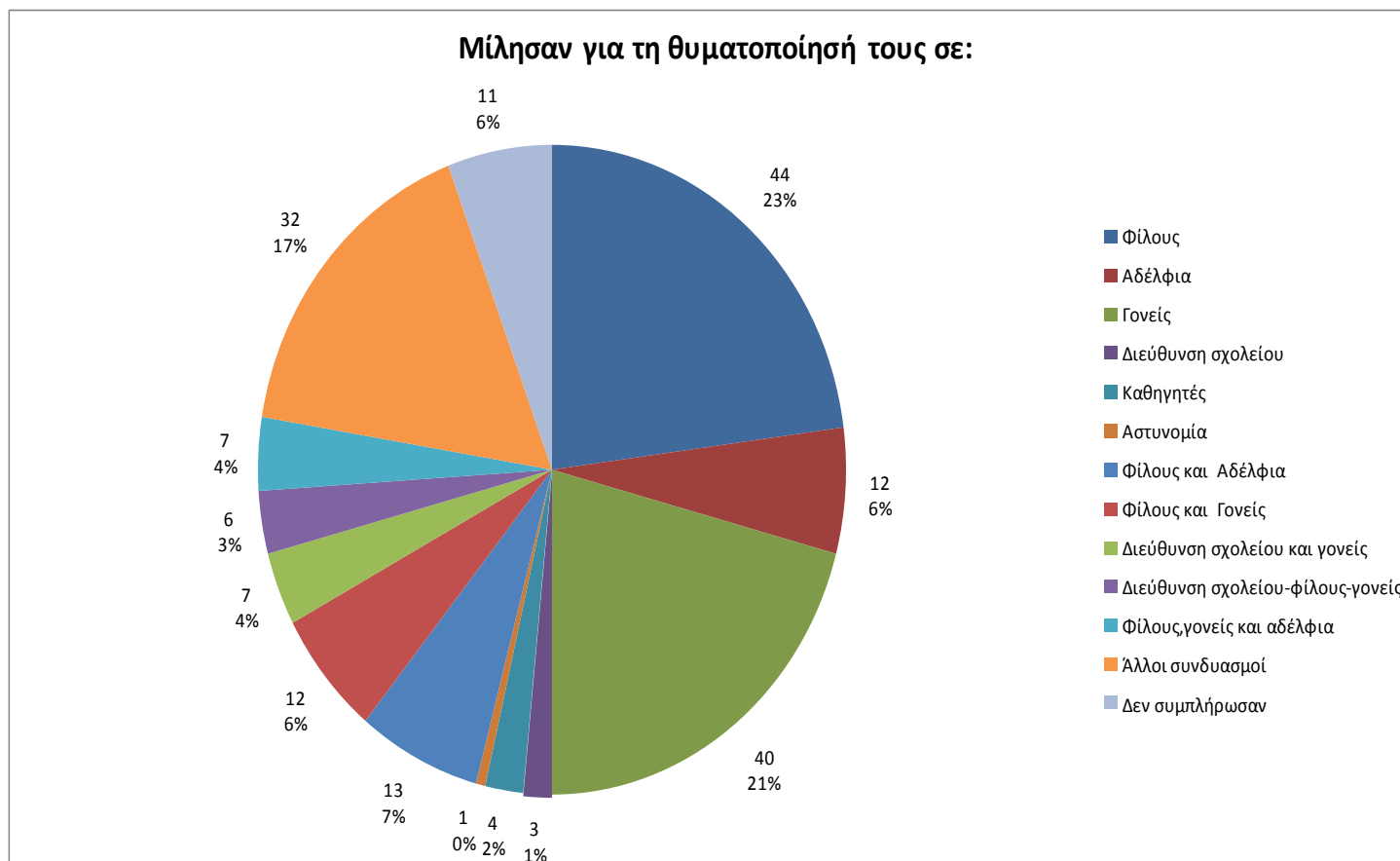
Τέλος, σε ό,τι αφορά τη θυματοποίηση με πηγή τους/τις καθηγητές/τριες το μεγαλύτερο ποσοστό συχνής θυματοποίησης στο οποίο εμπλέκονται, κατά δήλωση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος, αφορά την απειλή –εκφοβισμό (03,2%).

ΜΟΡΦΕΣ & ΠΗΓΕΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (ΑΥΤΟ-ΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)		Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
1. Να σε βρίσουν (χυδαία λόγια, απρεπείς φράσεις κλπ)	%	%	%	
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	14,7	47,0	36,9	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	02,4	14,5	79,5	
γ εξωσχολικοί	15,3	35,9	45,7	
2. Να σε απειλήσουν –εκφοβίσουν (πρόκληση τρόμου – ανησυχίας)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	03,7	15,5	79,7	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	03,2	07,9	85,8	
γ εξωσχολικοί	05,3	18,5	73,8	
3. Να σου ασκήσουν σωματική βία (κλωτσιά, μπουνιά, σπρώξιμο κά)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	04,7	24,8	69,2	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,4	03,9	91,8	
γ εξωσχολικοί	02,9	17,2	77,5	
4. Να σε ενοχλήσουν σεξουαλικά (με αισχρολόγια, ανήθικες προτάσεις, χειρονομίες)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	05,8	14,2	78,4	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,8	02,3	92,8	
γ εξωσχολικοί	09,7	12,1	76,0	
5. Να χρησιμοποιήσουν βία για σεξουαλική επαφή –συνεύρεση μαζί σου				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	01,3	03,5	93,7	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,0	01,0	94,8	
γ εξωσχολικοί	0,80	04,2	92,3	
6. Να σου κλέψουν προσωπικά σου αντικείμενα (χρήματα, πράγματα κλπ)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	08,4	27,2	63,0	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,0	01,3	94,7	
γ εξωσχολικοί	05,6	19,3	72,0	
7. Να σου καταστρέψουν προσωπικά σου αντικείμενα(π.χ. ρούχα ,κινητό)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	05,5	20,8	72,3	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,0	02,9	93,1	
γ εξωσχολικοί	02,9	12,1	82,0	
8. Να σου προσφέρουν ναρκωτικά (χασίς - μαριχουάνα , χάπια κλπ)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου	02,1	02,9	93,6	
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου	02,3	0,80	94,0	
γ εξωσχολικοί	03,9	08,5	85,0	
9. Εάν σου έχει συμβεί <u>κάτι άλλο</u> γράψε <u>τι</u> και από <u>ποιόν</u>				
	01,0	02,6	01,8	

Πίνακας 149

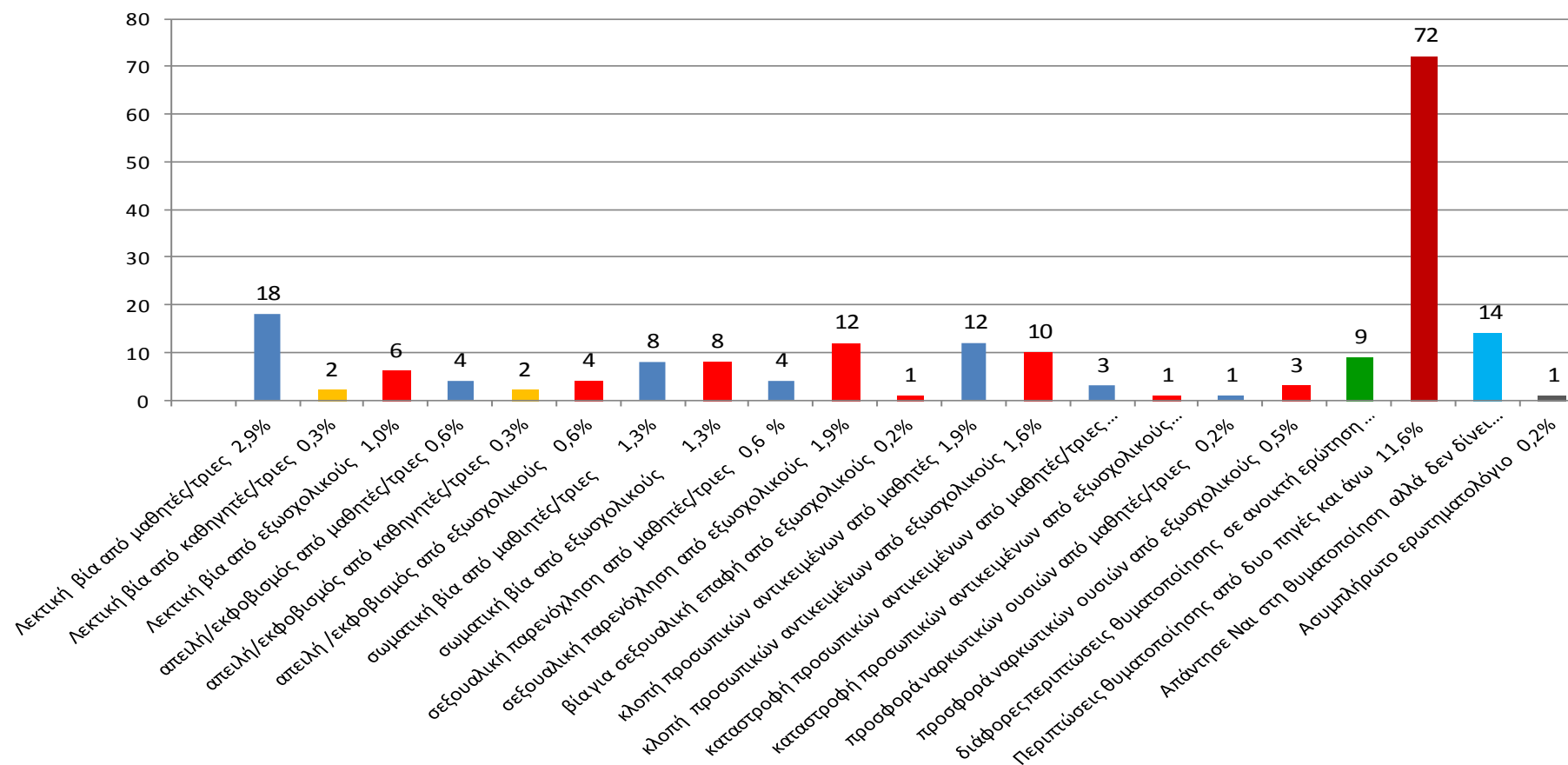
ΕΙΔΗ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ 9	ΠΗΓΗ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
1) Συνεύρεση στις τουαλέτες	Κορίτσια	Δεν δηλώθηκε
2) Απόπειρα βιασμού το καλοκαίρι	Εξωσχολικός (ναρκομανής)	Κατά περίπτωση
3) Να μου προσφέρουν τσιγάρο	Φίλοι (3)-μαθητής (2) εξωσχολικός	Συχνά (1) –Σπάνια (5)
4) Κοροϊδία γενικά (2) ,για την εμφάνιση ,λόγω σωματικού βάρους	Μαθητές (3) -Συμμαθητής	Συχνά
5) Να αγοράσω κλεμμένα πράγματα	Μαθητής –Εξωσχολικοί	Σπάνια
6) Μειωτική συμπεριφορά	Καθηγητής -Καθηγήτρια	Συχνά- Σπάνια
7) Πρόταση για σεξουαλική συνεύρεση	Μαθητής	Συχνά
8) Άσκηση σωματικής βίας (μου έσπασε το πόδι πριν δυο χρόνια)	Εξωσχολικός	Περιστασιακά
9) Απειλή να αλλάξω το ντύσιμο μου ειδάλλως θα επαναλάβω την τάξη	Καθηγητής	Συχνά
10) Απειλή ότι θα με χτυπήσει χωρίς να φταίω	Καθηγητής	Σπάνια
11) Απειλή στον ίδιο και τον φίλο του για το κινητό	Εξωσχολικός	Σπάνια
12) Εκβίαση για τις απουσίες	Συμμαθητής	Σπάνια
13) Σεξουαλική παρενόχληση (2)	Καθηγήτρια –Καθηγητής	Συχνά-Αδήλωτη
14) Να με κυνηγάει	Εξωσχολικός	Δε δηλώθηκε
15) Κακοποίηση (γενικά)	Εξωσχολικός	Δε δηλώθηκε
16) Με πείραξαν	Εξωσχολικοί	Δε δηλώθηκε
17) Με κατηγορήσαν χωρίς λόγο	Μαθήτρια	Δε δηλώθηκε
18) Να μου πάρουν το φαγητό μου	Μαθητής	Σπάνια
19) Να πουλήσω ναρκωτικά	Εξωσχολικός	Συχνά
20) Ναβάλω κοπέλες στην πορνεία	Εξωσχολικός	Συχνά
21) Με κουτσομπολεύουν γιατί με ζηλεύουν	Μαθήτριες	Σπάνια
22) Να με κλέψουν με μαύρο αμάξι	Άγνωστοι εξωσχολικοί	Σπάνια
23) Να μου κολλήσουν μάγκες	Εξωσχολικοί	Σπάνια
24) Να μου κλέψουν το κινητό και ληστεία με μαχαίρι για το κινητό	Μαθητές –Εξωσχολικοί	Σπάνια
25)Τσακωμός από δυο	Μαθητές	Δε δηλώθηκε
26)Να μαρτυρήσω τους πάντες και τα πάντα	Καθηγήτρια	Δε δηλώθηκε
27) Απόπειρα σωματικής βίας	Διευθύντρια	Δε δηλώθηκε
28) Βοήθεια προσωπικού Προβλήματος	Καθηγητής	Συχνά

Πίνακας 150

Διάγραμμα 15

Μορφές Θυματοποίησης μαθητών Γυμνασίου ανά πηγή για τις οποίες μίλησαν σε κάποιον /κάποιους

Διάγραμμα 16

1) Θυματοποίηση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές

Από τη στατιστική επεξεργασία της εξαρτημένης με τις επιμέρους ανεξάρτητες μεταβλητές διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα.

Σε ότι αφορά τη μεταβλητή φύλο παρατηρούμε ότι το μέσο σκορ της θυματοποίησης από τους μαθητές/τριες για τα αγόρια είναι 2.77 ,ενώ για τα κορίτσια 2,21 ($t= 2.756$). Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική (p- value = 0.008). Επίσης, για τη θυματοποίηση από τους καθηγητές υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά (p-value < 0.001) μεταξύ των αγοριών (2.492) και των κοριτσιών (0.757). **Επομένως από άποψη φύλου τα αγόρια φαίνεται να θυματοποιούνται περισσότερο από τα κορίτσια στις περιπτώσεις που οι θύτες των παραβατικών πράξεων είναι άλλοι μαθητές/τριες και καθηγητές/τριες.**

Σε ότι αφορά τη μεταβλητή ηλικία αυτή είναι στατιστικά σημαντική (p-value 0.018) μόνο για την περίπτωση της θυματοποίησης από τους καθηγητές/τριες, όπου η σχέση είναι ασθενής ($r=0.099$) και θετική που σημαίνει ότι **όσο αυξάνει η ηλικία είναι πολύ πιθανόν να αυξάνει και η θυματοποίηση τους από τους καθηγητές/τριες.**

Τέλος, διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στις ερωτήσεις θυματοποίησης από εξωσχολικούς και τις συνθήκες διαμονής δηλαδή ανάμεσα σε όσους είχαν δικό τους δωμάτιο και σε όσους απάντησαν ότι δεν είχαν.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P – VALUE (sig)
Φύλο (θυματοποίηση από μαθητές/τριες)	0.008**
Φύλο (----- από καθηγητές /τριες)	<0.001***
Ηλικία (----- από καθηγητές/τριες)	0.018*
Έχεις δικό σου δωμάτιο; (-----εξωσχολικούς)	0.037*

Πίνακας 151 : Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή Θυματοποίηση.

Πραγματοποιήθηκε στατιστικός έλεγχος για τη διαπίστωση της πιθανής σχέσης ανάμεσα στις τρεις μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος και της θυματοποίησής του. Διαπιστώνεται σε όλες τις περιπτώσεις, όπως φαίνεται και από το

σχετικό πίνακα, ότι η σχέση είναι μεν ασθενής έως μέτρια ⁵⁹⁵ πλην όμως θετική και στατιστικά σημαντική για όλες τις περιπτώσεις. Ειδικότερα, διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στους μαθητές/τριες που εμφανίζουν παρέκκλιση από τους σχολικούς κανόνες, παραβατικότητα στο σχολείο και εξωσχολική παραβατικότητα και στη θυματοποίησή τους από μαθητές/τριες. Το ίδιο συμβαίνει και με τη θυματοποίησή τους από καθηγητές/τριες και από εξωσχολικούς. Αυτή η εξακρίβωση επιβεβαιώνει την υπόθεση μας ότι οι μαθητές/τριες που συμμετέχουν ή εκδηλώνουν σχολική παρέκκλιση και παραβατική συμπεριφορά ενδοσχολική και εξωσχολική, είναι πολύ πιθανό να αποτελέσουν και οι ίδιοι θύματα ανάλογων μορφών αντικοινωνικών και παραβατικών πράξεων και συμπεριφορών.

	Σχολική παρέκκλιση	Ενδοσχολική παραβατικότητα	Εξωσχολική Παραβατικότητα
Θυματοποίηση από μαθητές /τριες	r= 0.274 P-value<0.001***	r= 0.176 p-value < 0.001***	r= 0.295 p- value < 0.001***
Θυματοποίηση από καθηγητές/τριες	r= 0.327 p-value<0.001***	r = 0.257 p-value < 0.001***	r = 0.178 p-value < 0.001***
Θυματοποίηση από εξωσχολικούς	r= 0.327 pvalue<0.001***	r = 0.235 p- value < 0.001***	r = 0.348 p-value < 0.001***

Πίνακας 152

Αναφορικά με τη στατιστική συσχέτιση της θυματοποίησης με την ερώτηση 22 του ερωτηματολογίου δηλαδή αν όσοι αποτέλεσαν θύματα διαφόρων μορφών παραβατικής συμπεριφοράς μίλησαν σε κάποιον /κάποιους για το γεγονός της θυματοποίησής τους ιδιαίτερα διαφωτιστικός είναι ο πίνακας 153 που ακολουθεί.

⁵⁹⁵ Για το βαθμό συσχέτισης, οι τιμές με άριστα το 1, του συντελεστή συσχέτισης (r) του Pearson ισχύουν τα εξής:
0 < r < 0,2 (ασθενής συσχέτιση)
0.2 < r < 0.4 (Μέτρια συσχέτιση)
0.4 < r < 0.7 (Σημαντική συσχέτιση)
0.7 < r < 1 (Ισχυρή συσχέτιση)

Θυματοποίηση από	Μίλησες;		
	Ναί	Όχι	P-value
	Μέσος όρος θυματοποίησης		
Μαθητές/τριες	3.1	2.43	0.005** στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων
Καθηγητές/τριες	0.51	0.86	0.032* στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων
Εξωσχολικούς	3.27	1.94	<0.001*** στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων

Πίνακας 153

Το γεγονός ότι οι διαφορές είναι στατιστικά σημαντικές, σημαίνει ότι υπάρχει σχέση μεταξύ θυματοποίησης και αν μίλησαν ή όχι. Δηλαδή, όταν πηγή θυματοποίησης είναι οι μαθητές, οι μαθητές που έχουν μιλήσει είχαν περισσότερη θυματοποίηση από αυτούς που δε μίλησαν. Το ίδιο ισχύει και για τη θυματοποίηση από εξωσχολικούς. Όταν όμως πρόκειται για θυματοποίηση από καθηγητές, οι μαθητές που δεν μίλησαν έχουν στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερη θυματοποίηση από αυτούς που μίλησαν.

VII) Σύγκριση σχολικής απόκλισης, παραβατικότητας και θυματοποίησης σε επίπεδο Διαμερίσματος.

Η υπόθεση που εξετάστηκε ήταν αν οι μέσοι όροι των σκορ στους έξι «εγκληματολογικούς δείκτες» είναι στατιστικά ίσοι. Αν δηλαδή στον υπό μελέτη πληθυσμό οι μέσοι όροι δε διαφέρουν. Η τεχνική που εφαρμόστηκε ήταν η ανάλυση διακύμανσης κατά ένα παράγοντα (τα δημοτικά διαμερίσματα).

Όσον αφορά στην παρέκκλιση η p-value ήταν ίση με 0.034, γεγονός που σημαίνει ότι η υπόθεση της ισότητας απορρίπτεται. Με τη μέθοδο LSD του Fisher ανιχνεύτηκε ότι η μέση παρέκκλιση του 1^{ου} δημοτικού διαμερίσματος διαφέρει στατιστικά σημαντικά από την αντίστοιχη του 5^{ου} και του 6^{ου} διαμερίσματος. Επίσης το 2^ο διαμέρισμα διαφέρει στατιστικά σημαντικά σε σχέση με το 3^ο και το τρίτο διαφέρει στατιστικά σημαντικά από το 5^ο και το 6^ο.

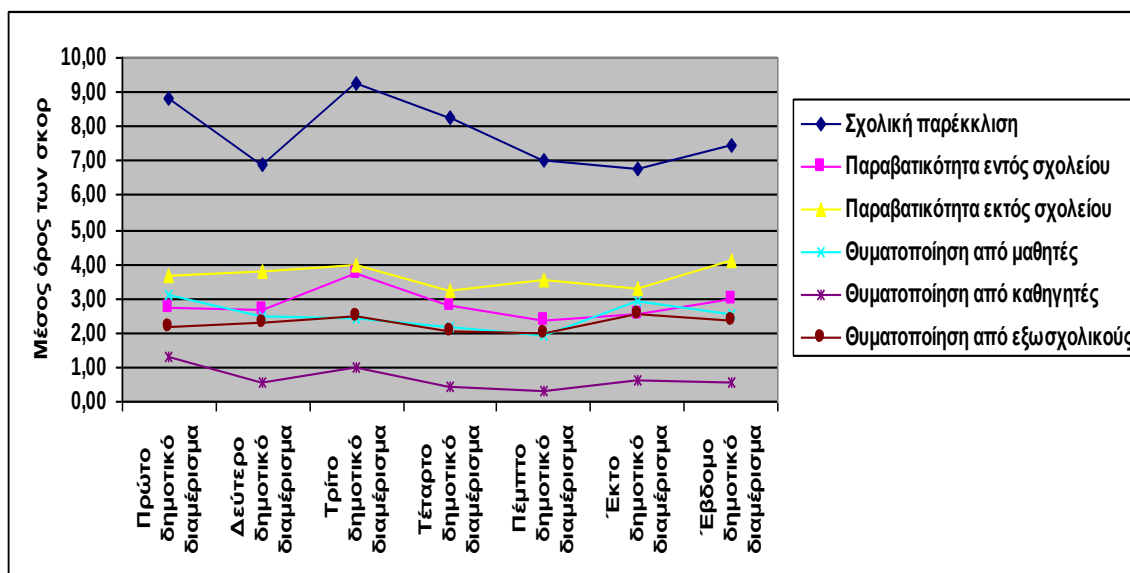
Όσον αφορά στην παραβατικότητα εντός και εκτός σχολείου δεν υπήρχαν ενδείξεις ότι η μέση ενδο και εξω σχολική παραβατικότητα διαφέρει στατιστικά σημαντικά ανάλογα με το δημοτικό διαμέρισμα (p-value 0.818 και 0.804 αντίστοιχα).

Όσον αφορά στη θυματοποίηση από εξωσχολικούς τα μέσα σκορ δε διέφεραν στατιστικά σημαντικά ανάμεσα στα επτά δημοτικά διαμερίσματα ($p\text{-value}=0.695$). Όσον αφορά όμως στη θυματοποίηση από μαθητές και καθηγητές υπήρχαν ενδείξεις ότι οι μέσοι όροι των σκορ δεν είναι ίσοι σε όλα τα διαμερίσματα ($p\text{-value}$ 0.02 και 0.022 αντίστοιχα).

Στη θυματοποίηση από μαθητές, το 1^ο δημοτικό διαμέρισμα διέφερε στατιστικά σημαντικά σε σχέση με το 4^ο και το 5^ο διαμέρισμα και το 6^ο σε σχέση με το 5^ο και το 4^ο διαμέρισμα. Στη θυματοποίηση από καθηγητές, το 1^ο δημοτικό διαμέρισμα διέφερε στατιστικά σημαντικά σε σχέση με το 2^ο, το 4^ο, το 5^ο, το 6^ο και το 7^ο διαμέρισμα και το 3^ο διαμέρισμα σε σχέση με το 5^ο.

Γυμνάσια	1 ^ο Δ.Δ	2 ^ο Δ.Δ	3 ^ο Δ.Δ	4 ^ο ΔΔ	5 ^ο ΔΔ	6 ^ο ΔΔ	7 ^ο ΔΔ
ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ	8.84	6.92	9.24	8.28	7	6.79	7.48
ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	2.76	2.7	3.73	2.79	2.35	2.54	3
ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	3.67	3.8	4	3.24	3.52	3.32	4.13
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ	3.1	2.48	2.42	2.16	1.93	2.95	2.53
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ	1.32	0.54	0.97	0.42	0.32	0.64	0.59
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΟΥΣ	2.18	2.3	2.49	2.08	1.96	2.55	2.37

Πίνακας 154

Διάγραμμα 17

VIII) Σύγκριση σχολικής απόκλισης και παραβατικότητας μαθητών/τριών Γυμνασίου.

Στο πλαίσιο της στατιστικής σύγκρισης των εξαρτημένων μεταβλητών η στατιστική ανάλυση (τιμές με άριστα το 1) διαπίστωσε , όπως γίνεται σαφές και από τους σχετικούς πίνακες που ακολουθούν , ότι η στατιστική συσχέτιση ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και την σχολική και εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά είναι **θετική, υψηλή και στατιστικά σημαντική**, στο πλαίσιο της ίδιας ανάλυσης επίσης εξακριβώνεται ότι η σχέση ανάμεσα στην σχολική και εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά είναι **θετική υψηλή και στατιστικά σημαντική**. Ως εκ τούτου επιβεβαιώνεται η αρχική μας υπόθεση που προέβλεπε τη σχέση εξάρτησης στις τρεις μεταβλητές μεταξύ τους.

	Ενδοσχολική παραβατικότητα	Εξωσχολική παραβατικότητα	
Σχολική παρέκκλιση			
7.7	2.8	3.6	Μέσοι όροι
	r= 0.771	r=0.588	Συντελεστής συσχέτισης Pearson
	< 0.001***	<0.001***	P- Value

Πίνακας 155

	Εξωσχολική Παραβατικότητα	
Ενδοσχολική παραβατικότητα		
2.8	3.6	Μέσοι όροι
	r= 0693	Συντελεστής συσχέτισης Pearson
	< 0.001***	P- Value

Πίνακας 155^α

IX) Συμπεράσματα της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημόσιων ημερήσιων γυμνασίων της Αθήνας και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της.

A) Τα δεδομένα που προέρχονται από το μαθητικό πληθυσμό των Γυμνασίων του δείγματος υποδεικνύουν τα εξής γενικά συμπεράσματα :

I) **Αναφορικά με τη σχολική παρέκκλιση** ότι οι πλέον μεγαλύτερες σε ποσοστό συχνές μορφές αφορούν στην έλλειψη προσοχής στο μάθημα(χάζεμα, κουβέντα, αστεία κλπ),την αργοπορία στο μάθημα, την απουσία από το σχολείο χωρίς να το γνωρίζουν οι γονείς (σκασιαρχείο), τη χρήση του κινητού και την αντιγραφή στις εξετάσεις.

II) **Σε ότι αφορά την ενδοσχολική παραβατική συμπεριφορά** των μαθητών/τριών αυτή, σύμφωνα με την αυτοομολογούμενη παραδοχή τους, κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα με το μεγαλύτερο ποσοστό συχνής εκδήλωσής της τη λεκτική βία σε άλλους μαθητές/τριες, τις συγκρούσεις μαθητών σχολείου με μαθητές άλλων σχολείων και την άσκηση σωματικής βίας σε μαθητές/τριες.

III) **Αναφορικά με την εξωσχολική παραβατικότητα** που εκδηλώνουν οι μαθητές /τριες του μαθητικού πληθυσμού των γυμνασίων του δείγματος αυτή κυμαίνεται σε χαμηλά ποσοστά, με πιο συχνές μορφές εμφάνισης της την εισιτηριοδιαφυγή, την άσκηση σωματικής βίας και την απειλή για σωματική βία. Σε μονοψήφιο ποσοστό (6,1% συχνά) ,αλλά γεμίζοντας ανησυχία για το μέλλον η καταγραμμένη συλλογική μορφή αθλητικής βίας. Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών που οδηγούν κάποιο τροχοφόρο όχημα, διαπιστώνεται ότι ένα σημαντικό ποσοστό της τάξης του 33,7% παρανομεί, εφόσον οδηγεί χωρίς άδεια και ακόμη ένα ποσοστό 9,2% παραδέχεται ότι δεν τήρησε τον Κ.Ο.Κ. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν και το

σοβαρότερο πρόβλημα της ρήξης των ανήλικων παραβατών με τον νόμο, όπως παρουσιάστηκε στην ενότητα της μελέτης που αφορούσε στην φαινομενολογία της νεανικής παραβατικής συμπεριφοράς στην Ελλάδα.

IV) Σε ότι αφορά τη θυματοποίηση των μαθητών/τριών των γυμνασίων του δείγματος η πιο μεγάλη σε ποσοστό συχνή μορφή θυματοποίησης αφορά στη λεκτική βία με πηγή προέλευσης τους εξωσχολικούς, ακολουθεί η λεκτική βία από άλλους μαθητές/τριες του σχολείου. Τρίτη κατά σειρά σε ποσοστό πιο συχνή μορφή θυματοποίησης καταγράφεται η σεξουαλική παρενόχληση από εξωσχολικά άτομα. Τα αγόρια εξάλλου θυματοποιούνται πιο πολύ από τα κορίτσια. Από τους μαθητές/τριες που θυματοποιούνται οι μισοί δεν έχουν επικοινωνήσει το συμβάν με κάποιον, ακόμα όσοι θυματοποιήθηκαν και μίλησαν (31,6%), το συζήτησαν στο μεγαλύτερο ποσοστό με φίλους (23%) και αμέσως μετά με ποσοστό 21% με τους γονείς. Τέλος, σε σχετική ερώτηση απάντησαν ότι από αυτούς από τους οποίους θυματοποιήθηκαν μόνο ποσοστό 5,6% τιμωρήθηκε, ποσοστό 14,8% δεν υπεβλήθη σε κάποια κύρωση, ενώ απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν για την τιμωρία του θύτη ποσοστό 10,1%.

B) Στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας και για τη χρήση του ερευνητικού εργαλείου διαμορφώθηκαν («εγκληματολογικοί») δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών (δείκτης σχολικής παρέκκλισης, ενδοσχολικής και εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς) οι οποίοι και αποτέλεσαν τις εξαρτημένες μας μεταβλητές. Στο πλαίσιο της στατιστικής συσχέτισης αυτών των εξαρτημένων μεταβλητών με τις ανεξάρτητες μεταβλητές διαπιστώθηκαν οι εξής σχέσεις στατιστικής σημαντικότητας:

1) Σε ότι αφορά τα ατομικά –δημογραφικά και κοινωνικο οικονομικά χαρακτηριστικά διαπιστώνεται ότι:

- τα αγόρια και η ηλικία που βαίνει αυξανόμενη είναι ανεξάρτητες μεταβλητές στατιστικά σημαντικές για όλους τους δείκτες. Επιπλέον ο ελεύθερος χρόνος για την σχολική παρέκκλιση και την εξωσχολική παραβατικότητα.
- Για την ενδοσχολική παραβατικότητα η επιλογή επαγγέλματος και η καταγωγή για την εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά.

2) Στις σχέσεις των μαθητών/τριών με το οικογενειακό περιβάλλον (ενδιαφέρον, τιμωρίες, έλεγχος) στατιστικά σημαντικές ανεξάρτητες μεταβλητές διακρίβωνονται οι παρακάτω :

- Το ενδιαφέρον της μητέρας σε θέματα /προβλήματα του σχολείου και η πίεση της για καλύτερη βαθμολογία (σχολική παρέκκλιση και ενδοσχολική παραβατικότητα).

- Το ενδιαφέρον του πατέρα σε θέματα /προβλήματα σχολείου - ενθάρρυνση , εμπύχωση- και η πίεση για καλύτερη βαθμολογία (σχολική παρέκκλιση, εξωσχολική παραβατικότητα).
- η άσκηση σωματική βίας από τον πατέρα (σχολική απόκλιση).
- Η βοήθεια και από τους δυο γονείς στα μαθήματα (σχολική απόκλιση).
- Η συζήτηση με τη μητέρα προσωπικών προβλημάτων με τα παιδιά (σχολική παρέκκλιση, εξωσχολική παραβατικότητα).
- Η φροντίδα ,η στοργή και αγάπη της μητέρας και η προσφορά υλικών αγαθών από τη μητέρα (σχολική παρέκκλιση).
- Η ενημέρωση των γονέων από το σχολείο για την επίδοση του μαθητή (σχολική απόκλιση)
- Η στέρηση εξόδου από τους γονείς (σχολική παρέκκλιση) και ειδικότερα του πατέρα (εξωσχολική παραβατικότητα).
- Η στέρηση από το χαρτζιλίκι των γονέων (και για τους τρεις δείκτες).
- Ο γονεϊκός κοινωνικός έλεγχος (και για τους τρεις δείκτες)

3) Αναφορικά με το σχολικό πρόγραμμα, το σχολικό περιβάλλον και τη σχολική ζωή διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική συσχέτιση με τις εξής μεταβλητές.

- Η εκλογή στα μαθητικά όργανα του σχολείου (και για τις τρεις εξαρτημένες μεταβλητές)
- Ικανοποίηση από τον εξωτερικό χώρο του σχολείου (σχολική παρέκκλιση).
- Γενική κατάσταση του σχολείου (σχολική παρέκκλιση –εξωσχολική παραβατικότητα).
- Αίθουσα διδασκαλίας και καθαριότητα χώρων του σχολείου (σχολική παρέκκλιση).
- Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις (και για τους τρεις δείκτες).
- Σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές της τάξης (και για τους τρεις δείκτες) και οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη του 15μελούς Μαθητικού συμβουλίου (εξωσχολική παραβατικότητα).
- Μαθητές με διαφορετικότητα (σχολική παρέκκλιση και παραβατικότητα).

4) Αναφορικά με τη συμπεριφορά των καθηγητών στατιστικά σημαντικές θεωρήθηκαν οι εξής μεταβλητές και για τους τρεις δείκτες :

- Το να είναι οι καθηγητές φιλικοί, πρόθυμοι, με χιούμορ κλπ.
- Το να είναι ίδια η συμπεριφορά των καθηγητών σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα φύλου, θρησκείας, χρώματος, καταγωγής.
- Το να είναι ίδια η συμπεριφορά των καθηγητών ανεξάρτητα αν είναι οι μαθητές «καλοί» ή «κακοί»
- Το να προστατεύουν οι καθηγητές μαθητές που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας κλπ.

Η μεταβλητή σχολική επίδοση διαπιστώνεται να έχει στατιστικά σημαντική σχέση με την ενδοσχολική παραβατικότητα, ενώ οι μεταβλητές σχολική επίδοση και σχολική αποτυχία με τη σχολική παρέκκλιση και εξωσχολική παραβατικότητα.

5)Ανεξάρτητες μεταβλητές που αφορούν στο σχολικό πρόγραμμα και διαπιστώθηκαν στατιστικά σημαντικές είναι οι εξής :

- Το ενδιαφέρον για τα μαθήματα, τα μαθήματα να είναι ελκυστικά (και για τους τρεις δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών).
- Η δυσκολία της σχολικής ύλης (σχολική παρέκκλιση).
- Το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο και η δυνατότητα των μαθητών να συμμετέχουν στη διαδικασία του μαθήματος (εξωσχολική παραβατικότητα).

6) Για το ρόλο των καθηγητών :

- Οι καθηγητές βαθμολογούν τους μαθητές σύμφωνα με τις ικανότητες/ δυνατότητες τους και όχι με βάση τη συμπάθεια /αντιπάθεια (και οι τρεις δείκτες).
- Οι καθηγητές πιστεύουν στις ικανότητες των μαθητών /τριών ,τους εμπυγχώνουν ,ενθαρρύνουν για καλύτερη προσπάθεια (σχολική παρέκκλιση).

7) Για το ρόλο του σχολείου που εκτός από γνώσεις ,μαθαίνει :

- Σεβασμό και βοήθεια στους άλλους (σχολική παρέκκλιση).
- Να υποστηρίζεις το δίκαιο (και οι τρεις δείκτες).
- Να εκφράζει κανείς ελεύθερα τη γνώμη του (και οι τρεις δείκτες).
- Να παρέχει γνώσεις που να αντιμετωπίζει κανείς τα προβλήματα της καθημερινής ζωής (και οι τρεις δείκτες).

8) Αναφορικά με τη σχολική ζωή και τη λειτουργία του σχολείου.

- Ενημέρωση των μαθητών από τους καθηγητές για την συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής (σχολική παρέκκλιση).
- Ενημέρωση της δ/σης του σχολείου για τα προβλήματα λειτουργίας του σχολείου (σχολική παρέκκλιση).

9) Για τις παρακάτω μεταβλητές του θεσμικού- κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας του σχολείου που στατιστικά συσχετίζεται σημαντικά με όλους τους δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών.

- Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο σε όλους τους μαθητές.
- Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο από όλους τους καθηγητές.

- Αυστηρή εφαρμογή των σχολικών κανόνων
- Τήρηση σχολικών κανόνων όχι εξαιτίας πειθαναγκασμού αλλά ίδια βουλήσει
- Η διεύθυνση του σχολείου ενημερώνει στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς για τις τιμωρίες.
- Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές για τους σχολικούς κανονισμούς.

10) Η μεταβλητή του πειθαρχικού ελέγχου του σχολείου έχει στατιστικά σημαντική σχέση με όλους τους δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών .

11) Διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στους τρεις δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών και του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, δικαστήρια).

12) Για τις ανεξάρτητες μεταβλητές που συσχετίστηκαν με την εξαρτημένη μεταβλητή της θυματοποίησης διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική σχέση με την ηλικία ,η οποία όσο μεγαλώνει αυξάνει την πιθανότητα θυματοποίησης με πηγή τους εκπαιδευτικούς καθώς και οι συνθήκες διαμονής (το προσωπικό δωμάτιο), για τη θυματοποίηση από εξωσχολικούς. Διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στη θυματοποίηση και τους τρεις δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών.

Επίσης, σε ότι αφορά τη θυματοποίηση διαφαίνεται μέσα από τη στατιστική ανάλυση και συσχέτιση ότι:

- α) θυματοποιούνται πιο πολύ οι μαθητές που μιλούν για τη θυματοποίησή τους, σε σχέση με αυτούς που δεν μιλούν, όταν αυτή προέρχεται από μαθητές και εξωσχολικούς.
- β) Σε περίπτωση που πηγή θυματοποίησης είναι καθηγητής /τρια θυματοποιούνται πιο πολύ οι μαθητές οι οποίοι δεν μιλούν για τη θυματοποίησή τους σε σχέση με αυτούς που μιλούν.
- γ) Τέλος, όπως αναλύθηκε προηγούμενα, υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στη θυματοποίηση των μαθητών από μαθητές και καθηγητές στο σύνολο των επτά (7) δημοτικών διαμερισμάτων .

13) Διαπιστώθηκε, επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ και των τριών εξαρτημένων μεταβλητών (σχολική παρέκκλιση, ενδοσχολική και εξωσχολική συμπεριφορά) συγκρινόμενων ανά ζεύγη.

14) Στη στατιστική σύγκριση των εγκληματολογικών δεικτών (σχολική παρέκκλιση, ενδοσχολική και εξωσχολική παραβατικότητα) των μαθητών των σχολείων ανά δημοτικό διαμέρισμα διαπιστώθηκαν κάποιες διαφοροποιήσεις στη μέση σχολική παρέκκλιση

ανάμεσα στα σχολεία των επτά (7) δημοτικών διαμερισμάτων (κοινοτήτων), όπως εκτέθηκε αναλυτικά προηγούμενα.

Γ) Τα αποτελέσματα της έρευνας όπως εκτέθηκαν προηγούμενα μας επιτρέπει να προβούμε στις παρακάτω ερμηνευτικές παρατηρήσεις :

1) Οι μαθητές/τριες του γυμνασίου που προβαίνουν σε παρεκκλίσεις τόσο στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας όσο και σε παραβατικές συμπεριφορές (ενδοσχολικές-εξωσχολικές) όπως διαπιστώνεται είναι άτομα ως επί το πλείστον μεγαλύτερης ηλικίας από την τάξη παρακολούθησης (με χαμηλή σχολική επίδοση και αποτυχία), με έλλειψη της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου στην προσωπική τους ζωή, με προβληματικούς δεσμούς με το σχολείο (μαθήματα, σχολική ύλη, διδακτική διαδικασία, ενημέρωση, τήρηση, εφαρμογή κανόνων, μη αποδοχή του ρόλου του σχολείου, σχέσεις με συμμαθητές, πειθαρχικό έλεγχο από το σχολείο κτλ) καθώς και με την αρνητική εικόνα που έχουν σχηματίσει για το ενδιαφέρον των γονέων τους τόσο σε προσωπικό(τιμωρίες, έλλιπής επικοινωνία) όσο και σχολικό επίπεδο (αδιαφορία). Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου και αυτοελέγχου θα μπορούσε να εξηγήσει αυτές τις περιπτώσεις παρέκκλισης καθώς εδώ είδαμε ότι οι δεσμοί που αναπτύσσουν οι μαθητές με τους διάφορους κοινωνικούς θεσμούς όπως το σχολείο την οικογένεια και τους συμμαθητές τους δεν είναι ικανοποιητικοί και επομένως δεν βοηθούν τα άτομα στην εσωτερίκευση κανόνων και αξιών που ισχύουν, τη δέσμευσή τους σε καθιερωμένους στόχους και συμβατικές δραστηριότητες (στο σχολείο, τον προσωπικό χρόνο, με την οικογένεια κτλ) και στην αποδοχή των κοινωνικών κανόνων που ισχύουν κάθε φορά, αλλά τουναντίον τους ενισχύουν συμπεριφορές που θίγουν ή προσβάλλουν τους άλλους. Από την άλλη είδαμε ότι ο ελλιπής κοινωνικός έλεγχος από τους γονείς, δεν βοηθάει τα άτομα αυτά να αποκτήσουν αυτοέλεγχο και να αντισταθούν σε αντικοινωνικές ευκαιρίες.

2) Η θεωρία του παραβατικού υποπολιτισμού είναι πιθανόν να εξηγήσει το εύρημά μας ότι κάποιοι από τους μαθητές που προβαίνουν σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές εντός και εκτός του σχολείου έχουν ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Ανήκουν, όπως διαπιστώνεται από τα ερευνητικά δεδομένα, σε κοινωνικές τάξεις των εργατικών και λαϊκών κοινωνικών στρωμάτων. Οι γονείς τους ανήκουν στα χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα (υποχρεωτική ή και πρωτοβάθμια εκπαίδευση και εργαζόμενοι ως εργατοτεχνικό και βοηθητικό προσωπικό). Ως εκ τούτου έχουν κοινωνικοποιηθεί στη βάση άλλων κοινωνικών αξιών και αρχών από αυτές που επικρατούν στα αστικά σχολεία. Έτσι θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι οι τρόποι επικοινωνίας, σχέσεων και έκφρασης που διαμορφώνουν είναι διαφορετικοί από αυτούς που ισχύουν για τους άλλους μαθητές. Συμπερασματικά, η αποκλίνουσα συμπεριφορά

που εκδηλώνουν τα παιδιά της εργατικής τάξης θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα της διαφορετικής κοινωνικοποίησης που έχουν πάρει σε σχέση με τους συμμαθητές τους από τη μεσαία ή και την ανώτερη τάξη.

3) Η περίπτωση των μαθητών οι οποίοι προβαίνουν σε αντικοινωνικές-παραβατικές συμπεριφορές στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής και μη διαδικασίας θα μπορούμε να εξηγηθεί από το μοντέλο της θεωρίας της ετικέτας. Αρκετοί από τους μαθητές με προβληματική συμπεριφορά έχουν κακή σχολική «καριέρα» (κακή επίδοση, επανεξετάσεις, επανάληψη τάξεων). Η προβληματική σχολική πορεία του μαθητή αξιολογείται και χαρακτηρίζεται από τους άλλους (γονείς, δασκάλους, συμμαθητές κτλ) με διάφορες στερεοτυπικές εκφράσεις γεγονός που είναι πολύ πιθανόν να έχει αρνητικές επιδράσεις στις αντιδράσεις του στο σχολικό περιβάλλον και να καταφεύγει σε υπερκινητικότητα, επιθετικότητα, βιαιότητα ακόμα σε φασαρίες στην τάξη, προκλητική συμπεριφορά με διάφορες μορφές (παρεμβολές στο μάθημα, φαγητό, χρήση κινητού κτλ).

4) Οι συμπεριφορές των μαθητών, οι οποίοι όπως φάνηκε στην έρευνα, επιδιώκουν να ικανοποιήσουν τους εκπαιδευτικούς τους στόχους όπως να προβιβασθούν, να αποκτήσουν καλό βαθμό/απολυτήριο, να πετύχουν στις εξετάσεις παρόλο ότι δεν διαθέτουν τα απαραίτητα γνωστικά και ψυχο-κοινωνικά προσόντα (μελέτη, ενδιαφέρον διάθεση και υπομονή για τα μαθήματα και το σχολείο κτλ), εξαιτίας του υποβαθμισμένου κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου ανάπτυξης θα μπορούσαν να εξηγηθούν από την ανομική θεωρία όπως υποστηρίζει η θεωρία για να καλύψουν το κενό ανάμεσα στους επιθυμητούς στόχους μη κατέχοντας τα νόμιμα μέσα καταφεύγουν σε τρόπους παράνομους και γι' αυτό οδηγούνται στην αντιγραφή στις εξετάσεις αλλά και σε άλλες παραβατικές συμπεριφορές όπως στη λεκτική και σωματική βία, τις απειλές ή και τον εκφοβισμό, την κλοπή ώστε να εξασφαλίσουν πνευματικά και υλικά αγαθά που δεν μπορούν νόμιμα να αποκτήσουν.

5) Αξίζει να σημειωθεί ως σημαντικό εύρημα, η στατιστικά σημαντική συσχέτιση σχολικής παρέκκλισης –παραβατικότητας μαθητών και εκλογής τους στα μαθητικά συμβούλια (5μελή, 15μελή). Δηλαδή μαθητές του γυμνασίου που εκδηλώνουν σχολική παρέκκλιση και παραβατική συμπεριφορά μέσα και έξω από το σχολείο έχουν περισσότερες πιθανότητες να εκλεγούν στα Μαθητικά Συμβούλια. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει αυτό που συμβαίνει στην πράξη σε πολλά σχολεία και θα γίνει προσπάθεια να ερμηνευθεί στο γενικό συμπέρασμα της έρευνας.

Δ) Από την εμπειρική έρευνα διαπιστώνονται επίσης τα παρακάτω γενικά συμπεράσματα :

1) Υπάρχει ικανοποιητική ενημέρωση του κανονιστικού πλαισίου του σχολείου (κανόνες-τιμωρίες) στους μαθητές/τριες, δεν υπάρχει όμως ομοιόμορφη εφαρμογή τους από όλους τους καθηγητές, ενώ λιγότεροι από το μισό πληθυσμό του δείγματος δέχονται ότι εφαρμόζονται (απόλυτα/ αρκετά) αυστηρά κανόνες και τιμωρίες από το σχολείο, γεγονός που παραπέμπει στο ότι το σχολείο κάνει χρήση της παιδαγωγικής διάστασης για τη σχολική ευταξία. Η σχολική ευρυθμία και ευταξία τελικά εξασφαλίζεται από μια εσωτερική διαδικασία αυτοελέγχου που επιδεικνύουν οι μαθητές, στο πλαίσιο της οποίας σαφώς πρέπει να έχει επηρεάσει και η διαπραγμάτευση που συνέχεια λειτουργεί για την ανάγκη σχολικής αρμονικής συμβίωσης, παρά από την εφαρμογή κυρώσεων για τήρηση των σχολικών κανόνων.

Υπερισχύουν οι αρνητικές απαντήσεις των μαθητών του δείγματος των γυμνασίων για το σχολικό πρόγραμμα (μαθήματα, ύλη) καθώς και για την διδακτική διαδικασία (ατμόσφαιρα στο μάθημα, ομάδες εργασίας, μέσα και μέθοδοι διδασκαλίας), ενώ υπερτερούν οι θετικές απαντήσεις για το ρόλο του καθηγητή σε αυτή (ερωτήσεις, απορίες, βαθμολογία σύμφωνα με ικανότητες,/δυνατότητες του μαθητή, εμψύχωση /ενθάρρυνση του) με εξαίρεση τις αρνητικές κρίσεις που διατυπώνονται για τη διαπραγμάτευση του τρόπου διδασκαλίας (παράπονα, εργασίες κλπ). Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών δεν αμφισβητείται ο μαθησιακός ρόλος του σχολείου για τη συμβολή του στα θέματα της καθημερινότητας, αλλά και ο ρόλος κοινωνικοποίησης του στη μετάδοση κοινωνικών αξιών –αρχών (σεβασμός του άλλου αλληλεγγύη, ελευθερία της έκφρασης). Επίσης, σε ότι αφορά το βαθμό ικανοποίησης των μαθητών/τριών από τις κτιριακές υποδομές–προαύλιο του σχολείου (κτιριακές εγκαταστάσεις, αίθουσα διδασκαλίας, εξωτερικός χώρος, καθαριότητα χώρων) υπερτερούν οι αρνητικές απαντήσεις (καθόλου) έναντι των θετικών απαντήσεων (πολύ) των μαθητών. Αναφορικά με την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των καθηγητών στο σχολείο (καλή διάθεση, προθυμία και χιούμορ, φυλετικός ή κοινωνικός ρατσισμός, προστασία των αδύναμων, διάκριση μεταξύ «καλών» και «κακών» μαθητών) υπερಿಸχύουν οι θετικές κρίσεις σε σύγκριση με τις αρνητικές.

Για την άσκηση του πειθαρχικού ελέγχου στο σχολείο σε όλο το γυμνάσιο έως την ημέρα διεξαγωγής της έρευνας διαπιστώνεται ότι με την αποβολή της 1 έως 5 ημέρες από το σχολείο έχει τιμωρηθεί ποσοστό 14,3% που αντιστοιχεί σε τετραπλάσιο αριθμό αγοριών απ' ότι κοριτσιών και ότι οι περισσότεροι μαθητές τιμωρούνται με την ποινή αυτή στην Β' τάξη. Από τους μαθητές αυτούς οι 54 είναι Έλληνες και οι 25 Αλβανοί, 3 από την Ουκρανία και οι υπόλοιποι από διάφορες χώρες. Από αυτούς που τιμωρήθηκαν με την ποινή αυτή οι 47 απάντησαν αρνητικά στην συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά προγράμματα του σχολείου και οι 52 σε ομαδικές δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκε στο σχολείο. Ακόμα το ¼ των παιδιών αυτών οι γονείς τους βρίσκονται είτε σε διάσταση είτε σε διαζύγιο. Επιπλέον, από όσους τιμωρούνται με την ποινή αυτή έχουν βαθιά διαταραγμένη και κακή σχέση και με τους δυο

γονείς σε ποσοστά ,το 8% με τον πατέρα και το 7% με τη μητέρα. Εξάλλου οι 27 μαθητές από αυτούς τους μαθητές (ποσοστό 32,1% των ερωτώμενων ή ποσοστό 4,7% του συνολικού δείγματος) είχαν υποστεί επίσημο κοινωνικό έλεγχο (αστυνομία). Κατά τα άλλα, όπως είναι και λογικό, υπερτερεί όλων των πειθαρχικών σχολικών ποινών το μέτρο της παρατήρησης/επίπληξης από το διδάσκοντα (σε ποσοστό 19,2% να συμβαίνει συχνά) και ακολουθεί το μέτρο της ωριαίας αποβολής σε ποσοστό 14,7% συχνά και τελευταία έρχεται η παρατήρηση /επίπληξη από τη διεύθυνση του σχολείου που συμβαίνει σε ποσοστό 8,2% συχνά. Τα αγόρια υπερτερούν των κοριτσιών σε όλες τις περιπτώσεις των σχολικών τιμωριών. Τέλος, 4 αγόρια, και 1 κορίτσι με καταγωγή : 2 Έλληνες, 3 Αλβανοί, τιμωρήθηκαν μέχρι τώρα με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος.

Αναφορικά με τη σχολική επίδοση των μαθητών του δείγματος διαπιστώνεται ότι 8 στους 10 μαθητές κατατάσσονται στην κλίμακα των καλών και πολύ καλών μαθητών με τους 1,5 στους άριστους και ποσοστό 6,8% ανήκει στην κλίμακα των μέτριων μαθητών και αποτελεί πολύ πιθανά τη δεξαμενή των μαθητών/τριών που χρεώνεται τη σχολική αποτυχία.

Η συνύπαρξη μαθητών/τριών στο σχολείο με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο (τρεις στους δέκα είναι αλλοδαποί μαθητές/τριες) έχει ασκήσει θετική επίδραση σε αυτούς η οποία αποτυπώνεται στις απαντήσεις τους για τις φιλικές σχέσεις (περίπου 8 στους 10)που διατηρούν με τους μαθητές με «διαφορετικότητα».

Παρά το γεγονός ότι η πλειονότητα των μαθητών του δείγματος απάντησε ότι συμμετέχει στο 5μελές μαθητικό συμβούλιο της τάξης και το ¼ περίπου στο 15 μελές μαθητικό συμβούλιο του σχολείου μαθητικά οι αρνητικές απαντήσεις συνολικά υπερисχύουν των θετικών σε ότι αφορά την ικανοποίησή τους για τον τρόπο λειτουργίας των γενικών συνελεύσεων των μαθητών. Επίσης, σε ότι αφορά τη συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού των γυμνασίων του δείγματος σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες –εκδηλώσεις του σχολείου για δυο σχολικές χρονιές διαπιστώνεται από τις απαντήσεις ότι λίγο πάνω από την πλειονότητα (με περισσότερα τα κορίτσια 29,3% απ’ ότι τα αγόρια , 22,1%) συμμετέχουν σε αυτές, σε αντίθεση με τη συμμετοχή των μαθητών του δείγματος σε κάποια ομαδική δραστηριότητα για δυο σχολικές χρονιές, όπου αυτή είναι ιδιαίτερα υποτονική (με μοιρασμένα τα ποσοστά ανάμεσα στα δυο φύλα).

2)Αναφορικά με τις σχέσεις που διατηρούν οι μαθητές/τριες των γυμνασίων του δείγματος με τους γονείς τους οι απαντήσεις τους στην πλειονότητά τους είναι πολύ καλές και με τους δυο γονείς (λίγο περισσότερο με τη μητέρα),ενώ οι πιο πολλές δυσκολίες εντοπίζονται στις σχέσεις με τον πατέρα. Ειδικότερα, σε ότι αφορά το προσωπικό και σχολικό ενδιαφέρον των γονέων για τα παιδιά τους οι απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος υποδεικνύουν ότι οι γονείς δίνουν μεγαλύτερη σημασία-βαρύτητα στην παροχή υλικής προσφοράς -υλικών αγαθών

στα παιδιά τους σε σύγκριση με την ανθρώπινη συνδιαλλαγή –επικοινωνία με αυτά. Επίσης, διατηρείται η παραδοσιακή φυσιογνωμία του ρόλου των δυο φύλων στην οικογένεια ,όπου η μητέρα συνδέεται πιο στενά με τα παιδιά (συζητήσεις για προσωπικά θέματα) όπως επίσης περισσότερο ενδιαφέρον για τη σχολική επίδοση των παιδιών στο σχολείο, αλλά και στην ενθάρρυνση και εμπύχωση των παιδιών στη βοήθεια στα μαθήματα και σε θέματα /προβλήματα που σχετίζονται με αυτό. Η συντριπτική πλειονότητα και των δυο γονέων (λίγο περισσότερο η μητέρα απ' ότι ο πατέρας) επιθυμούν τα παιδιά τους να συνεχίσουν σπουδές (από άποψη εκπαιδευτικού επιπέδου ο πατέρας σε ποσοστό 16,6% κατέχει πανεπιστημιακή μόρφωση και σε 5,6% μεταπτυχιακές –διδακτορικές σπουδές, ενώ η μητέρα σε ποσοστό 19,2% κατέχει πανεπιστημιακή μόρφωση και 6,4% μεταπτυχιακές –διδακτορικές σπουδές),σε Λύκειο, ΑΕΙ, ΤΕΙ, ΙΕΚ, Τεχνική σχολή , κάτι που επιθυμούν και οι ίδιοι οι μαθητές σε απαντήσεις που έδωσαν σε σχετική ερώτηση. Εξάλλου και το είδος των επαγγελμάτων που οι μαθητές/τριες επιθυμούν να ασκήσουν στο μέλλον δεν ταυτίζεται με τα επαγγέλματα που οι γονείς τους ασκούν (για τον πατέρα σε ποσοστό 33,6% να εργάζεται σε εργατοτεχνικά επαγγέλματα,8,2% στις μεταφορές-αποθηκεύσεις, σε επαγγέλματα υπαλλήλων γραφείου ποσοστό 10,7% και σε επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας 12%,ενώ για τη μητέρα σε ποσοστό 23,8% στην παροχή υπηρεσιών, 12,8% σε επαγγέλματα υπαλλήλων γραφείου και 10% σε επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας).

Αναφορικά με την άσκηση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου των μαθητών/τριών από τους γονείς διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειονότητά υφίσταται αυτόν, σε αντίθεση με την επιβολή κυρώσεων που φαίνεται να μην ισχύει πολύ με τις διάφορες μορφές του.

3)Αναφορικά με την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου διαπιστώνεται ότι το 12,1% των μαθητών των γυμνασίων του δείγματος (75 άτομα) έχουν δεχθεί για κάποιο λόγο τον κοινωνικό έλεγχο της αστυνομίας. Το ¼ από αυτά είναι θηλυκού γένους , 38 άτομα με χώρα καταγωγής την Ελλάδα και 23 την Αλβανία, με τα περισσότερα άτομα (40) να έχουν ηλικία 14 χρόνων. Η πλειονότητα των μαθητών που τους ασκήθηκε κοινωνικός έλεγχος από την αστυνομία είναι μέτριοι έως καλοί μαθητές, με προβλήματα σχολικής αποτυχίας και κάποιοι από αυτούς με διασάλευση της γονεϊκής σχέσης (διαταραγμένη, προβληματική, κακή) και με ιδιαίτερες τάσεις σε πρωτοβουλίες που αντιπαρατίθενται στην εφαρμογή του γονεϊκού ελέγχου για την ηλικία τους. Οι περισσότεροι λόγοι ενεργοποίησης του αστυνομικού ελέγχου αφορούσαν διατάραξη κοινής ησυχίας και παράβαση του Κ.Ο.Κ, ενώ αναφέρθηκαν και περιπτώσεις όπως ,χρήση ναρκωτικών ουσιών, γκράφιτι, άσκηση σωματικής βίας, φθορά ξένης ιδιοκτησίας, συμμετοχή σε διαδηλώσεις, εισιτηριοδιαφυγή κλπ περιπτώσεις. Αναφορικά με την άσκηση ελέγχου από τη δικαιοσύνη καταφατικά απάντησαν το 1,1% του πληθυσμού του δείγματος (7

μαθητές, 4 αγόρια και 3 κορίτσια, με χώρα καταγωγής από την Αλβανία οι 4 και από την Ελλάδα οι 2, με ηλικία 15 χρόνων τα τέσσερα άτομα και 17 χρόνων τα δυο). Σημαντικό ποσοστό της τάξης του 5,2%(32 μαθητές) δεν απάντησαν την ερώτηση. Οι πράξεις εμπλοκής με τη δικαιοσύνη αφορούσαν την παράνομη είσοδο σε τυχερά παίγνια, σωματική βία και τη συμμετοχή σε τροχαίο ατύχημα (θύμα) ενώ υπήρξαν δυο περιπτώσεις που δεν δόθηκαν διευκρινήσεις επαρκείς.

4) Ο ελεύθερος χρόνος των μαθητών/τριών του γυμνασίου καταναλώνεται, ως επί το πλείστον, με αξιολογική σειρά στο άκουσμα μουσικής, στην τηλεθέαση, στην έξοδο με τους φίλους και στη σωματική άσκηση.

5) Οι απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές των γυμνασίων του δείγματος σχετικά με τις ποινές που θα πρότειναν για διάφορες περιπτώσεις σχολικής απόκλισης (κάπνισμα, σβήσιμο-σκίσιμο απουσιών κλπ) καθώς και παραβατικών συμπεριφορών (χρήση ναρκωτικών ουσιών, σωματική βία, λεκτική βία κλπ) μας δείχνουν μια τάση αυστηροποίησης σε διάφορες περιπτώσεις παρεκκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς, αντί της αναζήτησης λύσης στο πρόβλημα με διακανονισμό ανάμεσα στο θύτη και στο θύμα (εξαίρεση αποτελούν οι απαντήσεις των κοριτσιών που αναζητούν λύσεις πέραν του τιμωρητικού και στιγματιστικού χαρακτήρα), ενώ ιδιαίτερα αρνητική εντύπωση προκαλεί η ανοχή σε φαινόμενα λεκτικής βίας.

6) Τέλος, οι απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος αναφορικά με την πρόληψη αντικοινωνικών συμπεριφορών στο σχολείο προκρίνουν ως καλύτερο τρόπο τις διαφορές και συγκρούσεις. Ακόμα, δείχνουν εμπιστοσύνη περισσότερο στον επιμορφωμένο εκπαιδευτικό που θα ασχοληθεί με προσωπικά προβλήματα/θέματα μαθητών/τριών παρά σε εξειδικευμένους επιστήμονες είτε βρίσκονται στο σχολικό χώρο είτε συνεργάζονται με το σχολείο.

B) Έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημόσιων ημερήσιων γενικών λυκείων (ΓΕ.Λ) της Αθήνας.

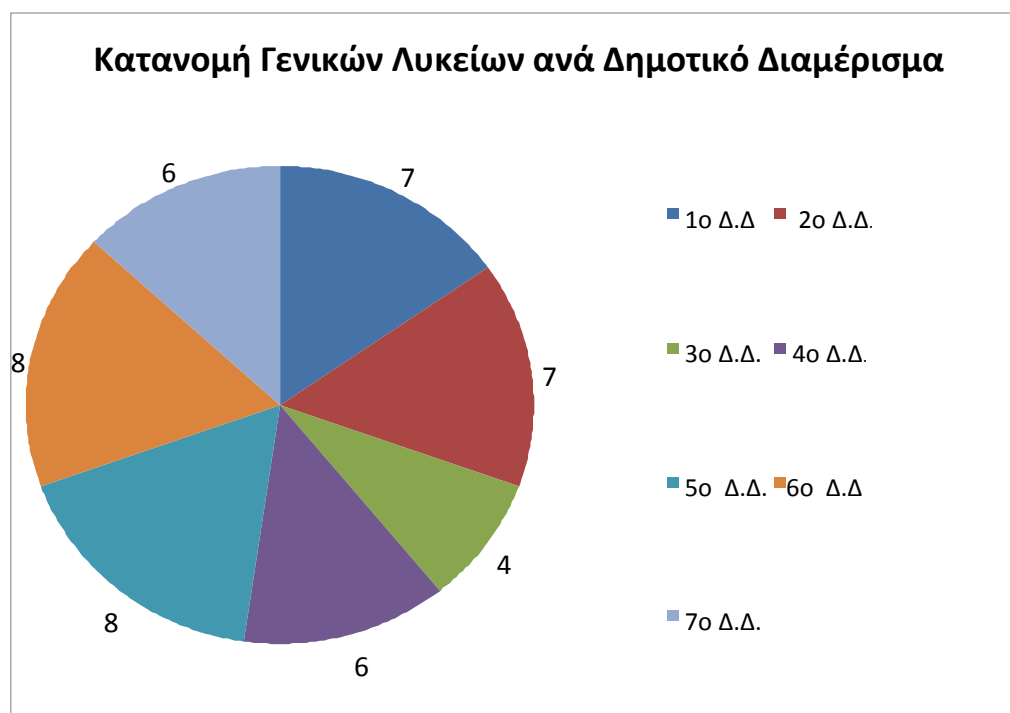
I) Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον πληθυσμό του δείγματος.

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας για το μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Λυκείων της Αθήνας βασίζονται στη συγκέντρωση δεδομένων από τους μαθητές/τριες της Β΄ Τάξης Λυκείου των σχολικών μονάδων του δείγματος .

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι ο υπό μελέτη πληθυσμός για την παρούσα έρευνα ήταν οι μαθητές της Β΄ Λυκείου των σχολείων που βρίσκονται εντός του δήμου Αθηνών. Η μέθοδος της στρωματοποιημένης τυχαίας δειγματοληψίας χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή του δείγματος των μαθητών από τα σχολεία.

Όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως ο Δήμος Αθηναίων είναι χωρισμένος διοικητικά σε επτά δημοτικά διαμερίσματα. Αυτά τα επτά διαμερίσματα αποτέλεσαν τα επτά στρώματα της δειγματοληψίας. Το κάθε Δημοτικό διαμέρισμα περιλαμβάνει διαφορετικό αριθμό Λυκείων. Επομένως και ο ζητούμενος αριθμός Λυκείων υπολογίστηκε ως το **30%** του συνολικού αριθμού των λυκείων από κάθε δημοτικό διαμέρισμα. Από τα **46 συνολικά λύκεια** που υπάρχουν στο δήμο Αθηναίων (βλ διάγραμμα 18) **επιλέχθηκαν** με τη διαδικασία της κλήρωσης **τα 13**, που **αντιστοιχούν σε ένα ποσοστό** της τάξεως του **28.2%** (βλ διάγραμμα 19). Το δείγμα του μαθητικού πληθυσμού της έρευνας της Β΄ Λυκείου επιλέχθηκε από το 1^ο και το 3^ο τμήμα της τάξης αυτής .

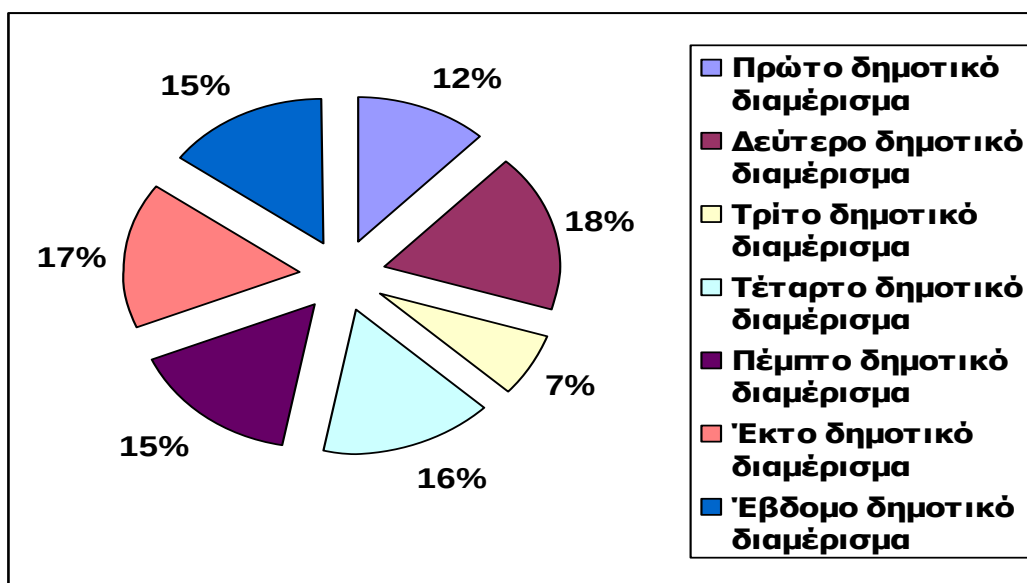
Οι σχολικές μονάδες του δείγματος της έρευνας αντιστοιχούσαν σε τμήματα της Β΄ Τάξης και σε εγγεγραμμένο μαθητικό πληθυσμό μαθητές/τριες .Από αυτούς οι 50 την ημέρα της έρευνας ήταν απόντες /απούσες (Πίνακας 156).Το μέγεθος του δείγματος ήταν ίσο με **410 μαθητές**. Το διάγραμμα 20 δείχνει την ποσοστιαία κατανομή των μαθητών που συμμετείχαν στην έρευνα ανά Δημοτικό Διαμέρισμα. Σε αριθμητικά δεδομένα, 50 μαθητές προέρχονταν από σχολεία του πρώτου δημοτικού διαμερίσματος, 72 προέρχονταν από σχολεία του δεύτερου διαμερίσματος, 30 μαθητές από το τρίτο διαμέρισμα, 66 μαθητές από το τέταρτο Διαμέρισμα, 63 από το πέμπτο Διαμέρισμα, 68 από το έκτο Διαμέρισμα και τέλος 61 μαθητές προέρχονταν από σχολεία του έβδομου δημοτικού Διαμερίσματος.

Διάγραμμα 18

Διάγραμμα 19

Διάγραμμα 20 : Ποσοστιαία κατανομή μαθητών Γενικού Λυκείου ανά δημοτικό διαμέρισμα

Το προφίλ του δείγματος στα Γενικά Λύκεια	
Σχολικές μονάδες	13
Τμήματα	26
Εγγεγραμμένοι/ες μαθητές/τριες	460
Συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα	410

Πίνακας 156

II) Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού του δείγματος

1) Ως προς τη σύνθεση του πληθυσμού του δείγματος κατά φύλο το 42.4% (174) των μαθητών ήταν αγόρια και το 57.3% (235) των μαθητών ήταν κορίτσια. Ένας μαθητής δεν δήλωσε το φύλο του (διάγραμμα 21)

2) Ως προς την ηλικία των μαθητών του δείγματος ,σύμφωνα με όσα δήλωσαν, το 0.2% (1) είναι 15 ετών, το 69.3% (284) των μαθητών είναι 16 ετών, το 22.9% (94) είναι 17 ετών, το 4.4% (18) είναι 18 ετών, το 1.5% (6) είναι 19 ετών, και το 1.7 (7) των μαθητών δεν δήλωσε την ηλικία του. Από την ανάλυση της ηλικίας των μαθητών του δείγματος φαίνεται ότι μόνο το 69,3% ανταποκρίνεται στην τυπική ηλικία που αντιστοιχεί στην παρακολούθηση της τάξης ,ένα ποσοστό 28, 8 % είναι μεγαλύτερο από το ηλικιακό όριο της τάξης παρακολούθησης και η πιο πιθανή εξήγηση είναι ότι αφορά όσους καθυστέρησαν την είσοδο τους στην

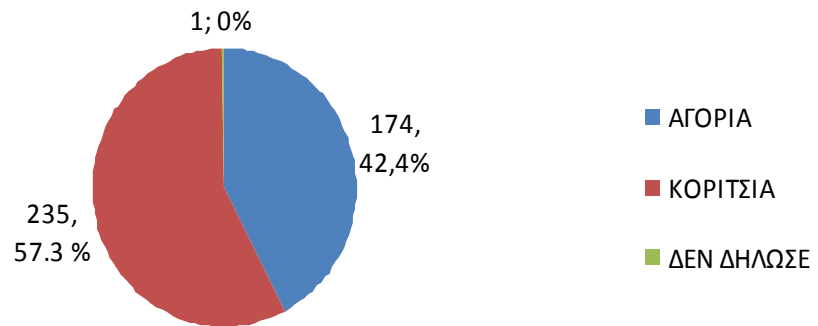
πρωτοβάθμια εκπαίδευση , τους αλλοδαπούς μαθητές που λόγω προβλημάτων γλώσσας κλπ καθυστέρησαν την ένταξη τους, ενώ είχαν μεγαλύτερη ηλικία και εκείνους που έμειναν στάσιμοι. Διαπιστώνεται όμως και ένα όχι ευκαταφρόνητο ποσοστό μεγέθους περίπου 6 % των μαθητών του δείγματος με ηλικία 18 και 19 χρόνων που αντιπροσωπεύει τους στάσιμους ή ακόμη και αυτούς που απάντησαν ψευδώς(διάγραμμα 22).

3) Ως προς τον τόπο γέννησης των μαθητών του δείγματος, το 72% (295) των μαθητών έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, το 26% (107) έχουν γεννηθεί σε χώρες της αλλοδαπής (το 20,5 % στην Αλβανία, το 1,5 % στην Ουκρανία, το 0,5 % είναι ομογενείς Έλληνες ή Βορειοηπειρώτες ή κατάγονται από Βουλγαρία ,τη Ρωσία και την Αρμενία, ενώ το 0,2 % έχει γεννηθεί στη Ρουμανία, Μολδαβία, Γεωργία, Ουζμπεκιστάν, Πολωνία, Ην..Βασίλειο, Κύπρο Αυστρία και Αιθιοπία) και το 2% (8) δεν έδωσε απάντηση για τη χώρα γέννησης του (διάγραμμα 23).

Στη βάση των συγκριτικών στοιχείων στο θέμα αυτό με την έρευνα του ΕΚΚΕ διαπιστώνεται πάλι απόκλιση ως προς την ομοιογένεια του πληθυσμού. Τότε, (1999-2000)το 94,8 % είχαν δηλώσει γέννηση την Ελλάδα και μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 3,1 % αφορούσε την καταγωγή από άλλη χώρα .Η σημαντική αυτή διαφορά εξηγείται αφενός από τον αριθμό μεταναστών που εγκαθίστανται στην πρωτεύουσα και στο γεγονός ότι τα παιδιά τους ως η δεύτερη γενιά συνεχίζει τις σπουδές της στο Λύκειο και παράλληλα στη σχολική διαρροή του Ελληνικού μαθητικού πληθυσμού. Σε σύγκριση με τα ποσοστά του Γυμνασίου υπάρχει μια διαφορά της τάξης του 3 % (περισσότερο στο Γυμνάσιο) για τους αλλοδαπούς μαθητές(τελειώνοντας την υποχρεωτική εκπαίδευση που κατευθύνονται πιο πολύ στην αγορά εργασίας αλλά και στην επαγγελματική εκπαίδευση)και κατά τι μεγαλύτερο για τους Έλληνες (69 % στο Γυμνάσιο τα Ελληνόπουλα).

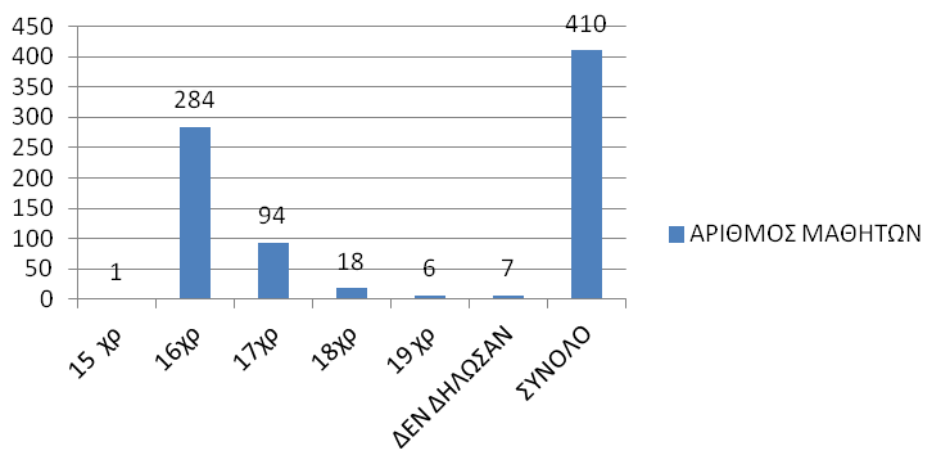
4) Ως προς τη χώρα καταγωγής των γονέων του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος δήλωσαν την Ελλάδα το 68,3% για τον πατέρα και το 65,9 % για τη μητέρα, και την Αλβανία το 21,7% για τον πατέρα και το 22% για τη μητέρα και ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά οι άλλες χώρες. Ποσοστό 3,2% (13) δεν απάντησε τη χώρα καταγωγής των γονέων του (διάγραμμα 24)

Κατανομή φύλου στο δείγμα του Γενικού Λυκείου

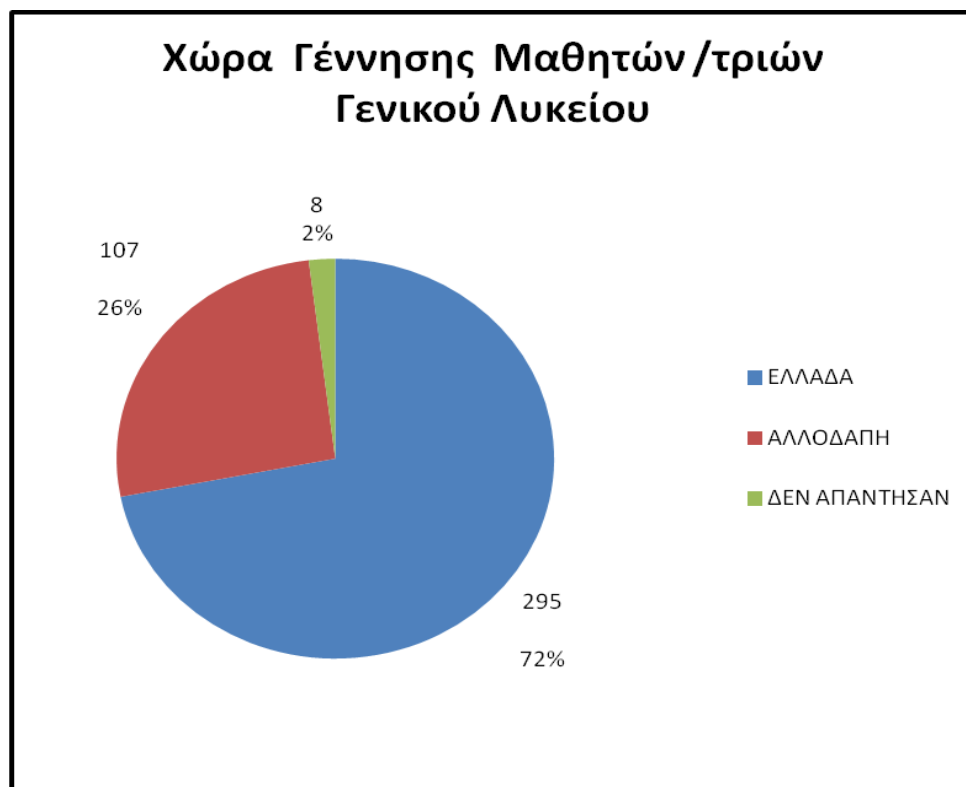

Διάγραμμα 21

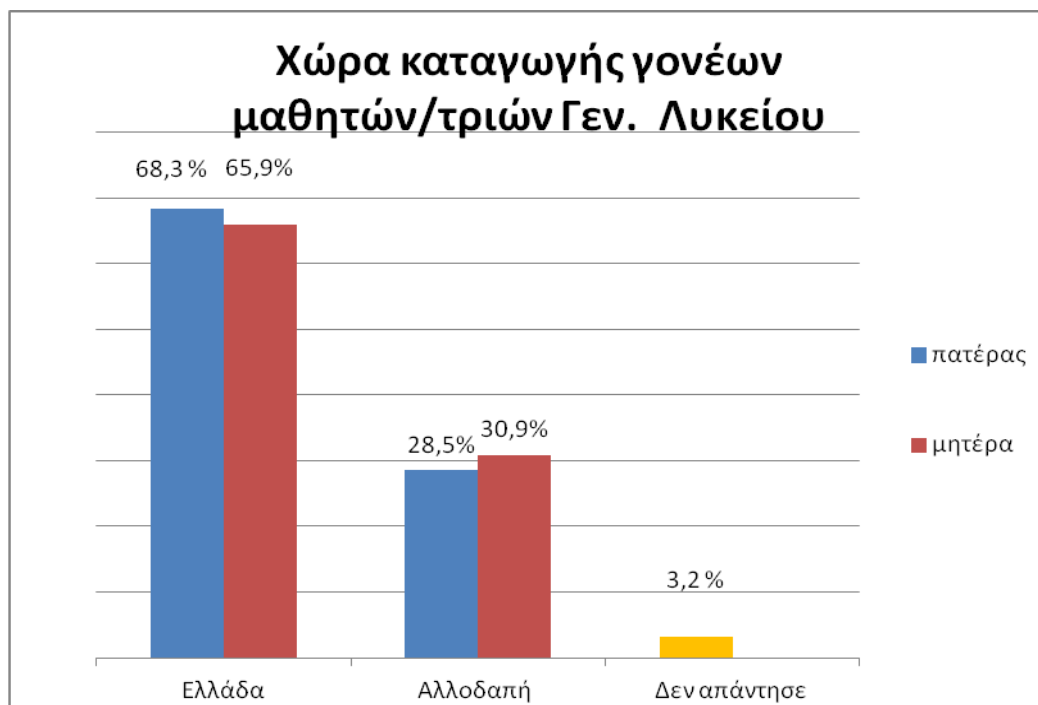
Ηλικία μαθητών/τριών δείγματος Γενικού Λυκείου

Διάγραμμα 22

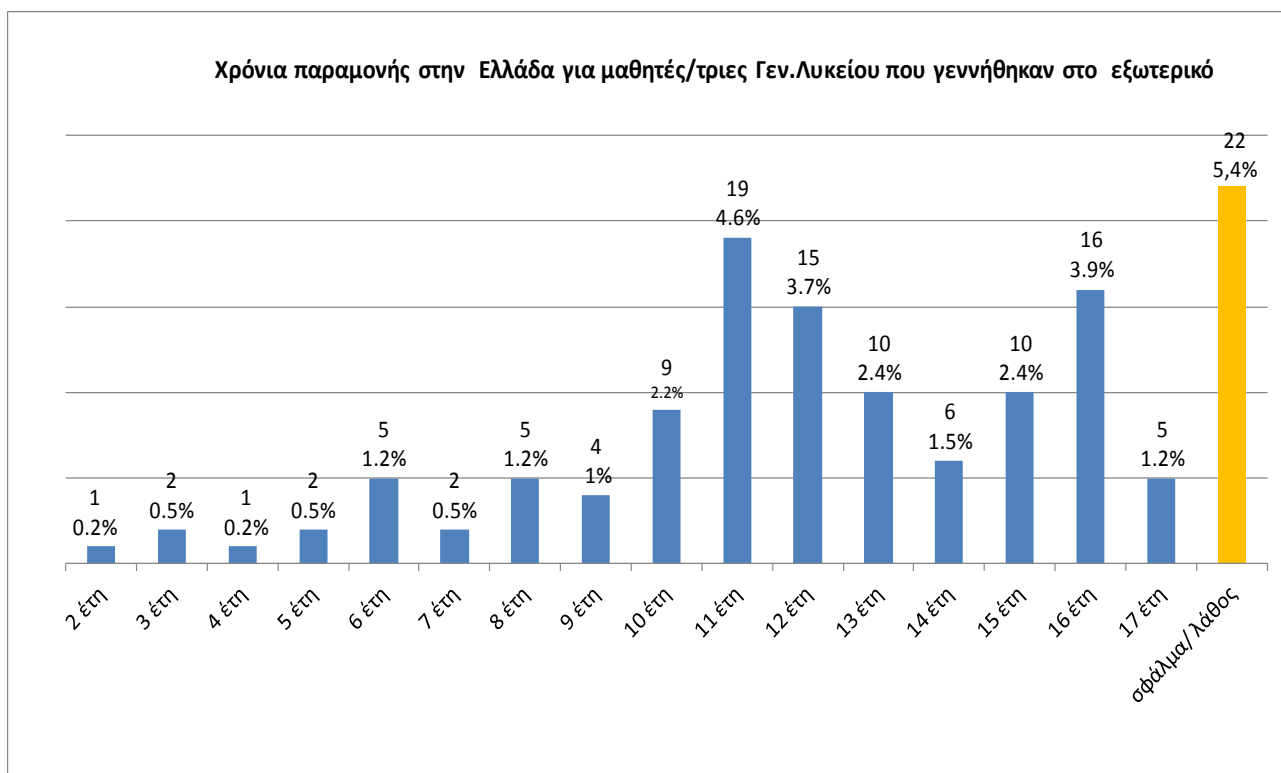

Διάγραμμα 23

Διάγραμμα 24

5) Ως προς τα χρόνια διαμονής στην Ελλάδα για όσους μαθητές/τριες γεννήθηκαν στο εξωτερικό όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 25 η μεγαλύτερη τιμή που δηλώνεται αφορά τα 11 χρόνια με ποσοστό 4.6% (19) , μετά είναι τα 16 χρόνια με 3.9% (16), τα 12 χρόνια με 3.7% (15) .Τα περισσότερα χρόνια παραμονής στην χώρα ,17 δηλώθηκαν σε ποσοστό 1.2% (5) ,ενώ ποσοστό 5.4% (22) έδωσε εσφαλμένη απάντηση .

Διάγραμμα 25

6) Ως προς την οικογενειακή κατάσταση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (ερ 29) με τους γονείς ζει ποσοστό 77.3% (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό ανέρχεται σε 82%) μόνο με τη μητέρα ποσοστό 9.8% (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 8%), με τον πατέρα μόνο σε ποσοστό 2.7% , με τη μητέρα και το σύντροφό της σε ποσοστό 1,5% ,με τον πατέρα και τη σύντροφό του ποσοστό 1,2%, με άλλους (συγγενείς ,κηδεμόνες) σε ποσοστό 0.5% και σε ποσοστό 2.2% με τους γονείς μαζί και με άλλους συγγενείς (παππούς , γιαγιά, θείος /α κλπ).Επίσης, από τις απαντήσεις ,καταγράφηκαν σε ποσοστό 3,2% διάφοροι άλλοι συνδυασμοί όπως για παράδειγμα με τη μητέρα τις καθημερινές και τα σαββατοκύριακα με τον πατέρα , με εναλλαγή των δυο γονέων, με τον πατέρα και τη σύντροφό του και το γιο της ,ενώ ένας μαθητής και μία μαθήτρια δήλωσαν ότι μένουν μόνοι . Η πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (235) σε ποσοστό 57,3% έχει έναν αδελφό/μία αδελφή , στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 62%), ποσοστό 17.6% (72) έχει δυο αδέρφια, ποσοστό 6.1% (25) έχει τρία αδέρφια, το 1.2%(5) δηλώνει ότι

έχει τέσσερα αδέρφια, το 0.5% (2) πέντε αδέρφια, μοναχοπαίδια δηλώνουν το 15.4% των περιπτώσεων, ενώ δε συμπλήρωσε την ερώτηση ποσοστό 1.5% (6).

7) Ως προς τις συνθήκες διαμονής (ερ7) ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος ζει σε ιδιόκτητο σπίτι σε ποσοστό 59% (242) και σε ποσοστό 40,5% (166) με ενοίκιο, στην ερώτηση δεν απάντησε το 0.5%. Σε συνθήκες πλήρους συγκατοίκησης (ερ 8) ζει το 30,2% (124), ενώ σε δικό του δωμάτιο ζει το 30,2% (124).

8) Ως προς το είδος της οικογενειακής κατάστασης (ερ28) το 78,8% (323) ζει σε συνθήκες τυπικής οικογενειακής κατάστασης δηλαδή με συμβίωση και των δυο βιολογικών γονέων ,το 2,9% του δείγματος έχει χάσει λόγω θανάτου τον πατέρα του όπως επίσης το 1,2% τη μητέρα του. Βιώνει διάσταση των γονέων του ποσοστό της τάξης του 4,4%(18) και το 13,2% (54) δηλώνει ότι οι γονείς του έχουν πάρει διαζύγιο (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 7,4% έχει διαζευγμένους και σε διάσταση γονείς).

9) Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο των γονέων του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος του Λυκείου (ερ32) παρουσιάζεται η εξής εικόνα: Αναφορικά με τον πατέρα η διασπορά των κατανομών δείχνει ότι το 0,7% έχει τελειώσει μερικές τάξεις του Δημοτικού σχολείου ,το 5,1% έχει τελειώσει το δημοτικό σχολείο ,το 9,5% έχει τελειώσει το Γυμνάσιο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 11,7%) , ποσοστό 30% έχει τελειώσει το Λύκειο (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 36,6% είναι απόφοιτοι Λυκείου ή κάποιας Τεχνικής Σχολής) και ποσοστό 21,5% είναι απόφοιτοι Τεχνικής /Επαγγελματικής Σχολής (ΚΑΤΕΕ –ΤΕΙ) ,ενώ έχει αποφοιτήσει από το Πανεπιστήμιο ποσοστό 18,3% (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε οι απόφοιτοι ΤΕΙ και ΑΕΙ αθροίζουν ποσοστό 23,8%) και ποσοστό 7,1% κατέχει μεταπτυχιακό /διδακτορικό τίτλο σπουδών (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 4,7%). Ποσοστό 3,9% των μαθητών/τριών του δείγματος των Λυκείων δηλώνει άλλες σπουδές όπως, ωδείο ,σχολή υπαξιωματικών αστυνομίας και στρατιωτική σχολή και σχολή εμποροϋπαλλήλων. Τέλος, δεν απάντησε καθόλου ποσοστό 1,2% (5) και δικαιολογημένα το 0,7% (3) επειδή δεν ζει ο πατέρας ,εσφαλμένα απάντησε ποσοστό 0,7% (3) και ποσοστό 1,2% (5) δήλωσε ότι δεν γνωρίζει . Σε ότι αφορά το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας τα αντίστοιχα ποσοστά κατανέμονται ως εξής : το 0,2% δεν πήγε σχολείο ,μερικές τάξεις του Δημοτικού το 0,7% ενώ είναι απόφοιτοι Δημοτικού το 4,4% (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 19,5% αθροίζει τα ποσοστά όσων δεν πήγαν σχολείο ή είναι απόφοιτοι Δημοτικού), είναι απόφοιτοι Γυμνασίου σε ποσοστό 10,5% (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 14,2%), απόφοιτοι Λυκείου στο 37,8% (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 40,5% συμπεριλαμβάνοντας και τεχνική σχολή), απόφοιτοι Τεχνική /επαγγελματικής σχολής (ΚΑΤΕΕ-ΤΕΙ) σε ποσοστό 17,8%, απόφοιτοι Πανεπιστημίου σε ποσοστό 19,8% των περιπτώσεων (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε απόφοιτοι ΤΕΙ και ΑΕΙ 30,1%) ,ενώ διαθέτουν Μεταπτυχιακό /διδακτορικό τίτλο σπουδών σε ποσοστό 4,4% (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 3,4%). Ποσοστό 2,1 % δήλωσε άλλες σπουδές (Δραματική σχολή, ιδιωτική σχολή κατάρτισης,

κολλέγιο). Δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή ποσοστό 1% (4) και δικαιολογημένα λόγω απώλειας της μητέρας του σε ποσοστό 0,7% (3) ενώ εσφαλμένα απάντησε ποσοστό 0,5% (2) .

10) Σε ότι αφορά την εργασιακή απασχόληση των γονέων (ερ30) η μητέρα **εργάζεται** κανονικά στο **51,7%** (212) των περιπτώσεων ,εργάζεται και παράλληλα ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό **12%** , εργάζεται με μειωμένο ωράριο και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό **2,9%** (12) ,εργάζεται κανονικά /μειωμένο ωράριο και επιμορφώνεται να αλλάξει επάγγελμα σε ποσοστό **0,7 %**, εργάζεται κανονικά ,με μειωμένο ωράριο και βοηθάει στο σπίτι σε ποσοστό **0,4%** (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε για το Λύκειο το ποσοστό είναι 89,7%),εργάζεται με μειωμένο ωράριο σε ποσοστό **4,9%** (20), επιμορφώνεται για να αλλάξει επάγγελμα ή θέση σε ποσοστό 0,5% (2), είναι άνεργη σε ποσοστό **1,5%** (6),άνεργη και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό **2,4%**, συνταξιούχος σε ποσοστό **2,7%** (11), συνταξιούχος και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό **1,5%**,ασχολείται μόνο με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό **16,8%** (69).Στην ερώτηση αυτή δεν απάντησε ποσοστό **0,5%** και δικαιολογημένα (απώλεια μητέρας) **ποσοστό 1%** και εσφαλμένα **το 0,5%** **Για την εργασιακή απασχόληση του πατέρα ισχύουν τα παρακάτω:** εργάζεται κανονικά σε ποσοστό **77,3%** (317), εργάζεται κανονικά και παράλληλα ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού ποσοστό **4,4%** (18) εργάζεται κανονικά και επιμορφώνεται για να αλλάξει επάγγελμα ή θέση σε ποσοστό **0,5%** (2) ,εργάζεται ενώ είναι συνταξιούχος κατά **0,7%**(3), εργάζεται με μειωμένο ωράριο σε ποσοστό **1,7%**, επιμορφώνεται για να αλλάξει θέση ή επάγγελμα σε ποσοστό **0,5%**(2), είναι συνταξιούχος σε ποσοστό **6,3%** (26),εργάζεται με μειωμένο ωράριο και παράλληλα επιμορφώνεται για να αλλάξει θέση ή επάγγελμα σε ποσοστό **0,2%**.Στην ερώτηση για την εργασιακή κατάσταση του πατέρα δεν απάντησε ποσοστό 0,7% (3) ,ποσοστό 2% (8) λόγω απώλειας του πατέρα ,κατά δήλωσή του, εσφαλμένα απάντησε το 0,7% (3) ενώ δήλωσε ότι δεν γνωρίζει το εργασιακό καθεστώς για τον πατέρα του ποσοστό 1,7% (κορίτσια 5 αγόρια 2). **Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι η σταθερή εργασιακή απασχόληση του πατέρα συγκριτικά με αυτή της μητέρας αθροίζει ποσοστό 82,2% κατά πολύ μεγαλύτερο από αυτή της μητέρας που αθροίζει ποσοστό περίπου 63,7% ,ενώ είναι αντίθετα τα ποσοστά στην εργασία με μειωμένο ωράριο περίπου τετραπλάσια για τη μητέρα σε σχέση με του πατέρα. Άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία που αφορούν στην εργασιακή κατάσταση των γονέων είναι το γεγονός ότι δηλώνεται σημαντικό ποσοστό για τον πατέρα που ασχολείται και με τις δουλειές του νοικοκυριού (είτε αποκλειστικά αλλά και παράλληλα με την εργασία), ενώ σχεδόν δυόμιση φορές παραπάνω από ότι ο πατέρας, η μητέρα (λόγω του υφιστάμενου ασφαλιστικού καθεστώτος) βρίσκεται σε συνταξιοδότηση. Αξιοπερίεργο κρίνεται το ποσοστό (μικρό) των επτά (7) μαθητών να μην είναι σίγουροι για το εργασιακό καθεστώς της μητέρας τους.**

11) Αναφορικά με το είδος του επαγγέλματος των γονέων (ερ31) η ανάλυση των στοιχείων δίνει μια τεράστια διασπορά επαγγελμάτων κατανεμημένη σε ομαδοποιημένες αντίστοιχες κατηγορίες ως εξής: **Για τον πατέρα** , ποσοστό της τάξης του **11,9%** **απασχολείται σε επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας** (επιχειρηματίες & διευθυντές καταστημάτων χονδρικού –λιανικού εμπορίου 3,9%, διευθυντές τράπεζας- τραπεζικοί υπάλληλοι 2,6%, ασφάλειες 0,5%, λογιστές –ορκωτοί λογιστές 0,4%, προϊστάμενοι πωλήσεων -αγορών 1,2% εμπορικοί αντιπρόσωποι-πλασιέ 1,2%, υπεργολάβοι οικοδομών 1,5%, μικροπωλητές-βιβλιοπώλες και ιδιοκτήτες εταιρείας ήχου & φωτισμού 0,6%), **σε επαγγέλματα υπαλλήλων γραφείου στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα 12,2%** (Επιθεωρητής Υπουργείου Γεωργίας 0,2%, στελέχη Δημοσίων Επιχειρήσεων & Οργανισμών 0,2%, Διοικητικά στελέχη Ιδ. Επιχειρήσεων & Οργανισμών 1,7%, μισθωτοί υπάλληλοι στο δημόσιο & προϊστάμενοι υπηρεσιών δημοσίου 4,9%, υπάλληλοι λογιστηρίου –ταμείου στο δημόσιο 0,2% , ταχυδρομικός διανομέας 0,2%, μισθωτοί υπάλληλοι στον ιδιωτικό τομέα 4,6%), **επιστημονικά & ελεύθερα επαγγέλματα και τεχνικοί βοηθοί τους 2%** (προγραμματιστής Η/Υ-Πληροφορική, ηλεκτρονικός , σχεδιαστής επίπλων, τεντάς, τελετάρχης), **απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών (ελεύθεροι επαγγελματίες) 2,3%** (συνεργείο καθαρισμού, περίπτερο, ξυλουργείο, οικιακοί βοηθοί-καθαριστές , επαγγελματίες προσωπικής φροντίδας, εκμετάλλευση στάθμευσης αυτοκινήτων, υπηρεσίες ασφάλειας & προστασίας), **εργαζόμενοι- στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό - στα σώματα ασφαλείας και σωφρονιστικό σύστημα ,ένοπλες δυνάμεις, και Λιμενικό σώμα 4%** (αξιωματικοί ενόπλων δυνάμεων –ειδικές δυνάμεις, αξιωματικός λιμενικού, σωφρονιστικός υπάλληλος, πολιτικό προσωπικό), **επαγγέλματα δημοσιογραφίας 0,2%**, **εργαζόμενοι στις μεταφορές –αποθήκευση 9%** (αυτοκινητιστές ,αποθηκάριοι και διευθυντής αποθήκης πλοίαρχος Ε.Ν, οδηγοί δημόσια & δημοτικά Μέσα Μαζικής Μεταφοράς ,λεωφορείων και σε Ιδιωτική επιχείρηση), **καλλιτεχνικά επαγγέλματα 0,4%**, **ιατρικά επαγγέλματα και υγείας 1,6%** (φυσιικοθεραπευτής στο δημόσιο ,κτηνίατρος, βοηθός ακτινολόγος, νοσηλευτής-νοσοκόμος σε κλινική και ως ελεύθερος επαγγελματίας),**Νομικά επαγγέλματα 1%** δικηγόρος **(4)**, **επαγγέλματα ενδιαίτησης –ξενοδοχειακά- τουριστικά 3,2%** (ζαχαροπλάστες 1,5%, υπηρεσίες διανομής, σερβιτόροι και συναφή επαγγέλματα, ιδιοκτήτης καφενείου & συναφή καταστήματα, ξενοδοχοϋπάλληλοι, υπεύθυνος γραφείου τουρισμού και νυχτερινού κέντρου διασκέδασης) , **εργατοτεχνικό προσωπικό 22,4%** (εργάτες οικοδομών 9,3%, επιπλοποιοί-ξυλουργοί 2,2%, ελαιοχρωματιστές 2%, αλουμινάδες 1,2%, κοσμηματοποιοί & συναφή ,εργοδηγοί-αρχιτεργάτες, εργάτες μετάλλων & συναφών , μηχανικός αυτοκινήτων & συναφών οχημάτων ελεύθερος και εξαρτημένος, φανοποιός, λιμενεργάτης- φορτοεκφορτωτής, καθαριστής πισίνας-κηπουρός, εργατοτεχνικό προσωπικό στο Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ, Ο.Τ.Α κλπ, συντηρητής καυστήρα, εργατοτεχνίτης σε ανελκυστήρα, γαζωτές και συναφής απασχόληση σε

βιοτεχνία, τεχνίτης μαρμάρων ,ράφτης σε κατάστημα, σιδηρουργός), **εργαζόμενοι στην εκπαίδευση 3%** (καθηγητές μέσης εκπαίδευσης 1,7%, καθηγητές σχολής εμποροπλοιάρχων 0,7%, ιδιοκτήτης φροντιστηρίου, διευθυντής σχολείου δημοτικής εκπαίδευσης), **επαγγέλματα υποकुλτούρας και παρεκκλίνοντα 0,5%** (μαφία), **ποσοστό 2,9% (12)** δήλωσε ότι **ο πατέρας του απασχολείται με δυο εργασίες τουλάχιστον** (εργάζεται σε ταβέρνα και εφοδιάζει με φαγητό πλοία, ιδιοκτήτης πρατηρίου βενζίνης -σταθμού αυτοκινήτων και έμπορος αυτοκινήτων, εργαζόμενος σε επιχείρηση με λαμαρίνες και προπονητής καλαθοσφαίρας, οικοδόμος και σιδεράς, ηλεκτρολόγος και εργαζόμενος σε καφενείο –εστιατόριο, ιδιοκτήτης καφετέριας και εργαστηρίου ζαχαροπλαστικής, ωρολογοποιός και πωλητής σε κατάστημα, ηλεκτρολόγος και μηχανικός ,οικοδόμος και επιπλοποιός , οικοδόμος και φύλακας, ηθοποιός, συγγραφέας και στιχουργός), **ποσοστό 0,5% (2)** δήλωσε ότι συμμετέχει στην οικογενειακή επιχείρηση (συμβοηθούντα και απασχολούμενα), **ανεπαρκής ή ασαφής ή και γενική δήλωση μη ταξινομούμενη 2%** (οκτώ περιπτώσεις όπως, οδηγός ,επιχειρηματίας, έμπορος, ελεύθερος επαγγελματίας υπάλληλος), ένας μαθητής δήλωσε ότι δεν απαντά (0,2%), **ποσοστό 2% (8)** **απάντησε ότι δε γνωρίζει το είδος εργασίας του πατέρα, ποσοστό 1,5%** (6) **απάντησε ότι δεν** **ζει, ποσοστό 7,6% (31)** **δεν συμπλήρωσε** **επάγγελμα για τον πατέρα, ενώ ποσοστό 4,4% (18)** **υπολογίζεται σε σφάλμα απάντησης. Για τη μητέρα, ποσοστό της τάξης του 11,3%** **εργάζεται σε επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας** (πωλητές –εμποροϋπάλληλοι 4,9%, επιχειρηματίες καταστημάτων χονδρικού –λιανικού εμπορίου 2,2%, εμπορικοί αντιπρόσωποι –πλασιέ1,2%, λογίστριες ΑΕΙ/ΤΕΙ 0,7%, & απόφοιτοι Λυκείου 1% και βοηθός λογιστή 0,2%, βιβλιοπώλης 0,2%, μικροπωλητής 0,2%, προϊστάμενοι πωλήσεων-αγορών 0,5%), **εργαζόμενες στη διοίκηση ως υπάλληλοι γραφείου-μισθωτοί 10,4%** (μισθωτοί υπάλληλοι στο δημόσιο 5,4%, μισθωτοί – υπάλληλοι στον ιδιωτικό τομέα 3,2%, διευθυντές-υποδ/ντές Ιδ. Επιχειρήσεων & Οργανισμών 0,5%, υπάλληλοι λογιστηρίου ταμίες στον Ιδ. Τομέα 0,5%, ταξινομητές 0,2%, τηλεφωνητές στον δημόσιο. τομέα 0,2% ,δακτυλογράφοι- στενογράφοι και συναφή 0,2%), **επιστημονικά - ελεύθερα & τεχνικά επαγγέλματα και βοηθοί αυτών 0,6%** , **απασχολούμενες στην παροχή υπηρεσιών ως ελεύθεροι επαγγελματίες 24,7%** (συνεργείο καθαρισμού 0,7%, περίπτερο, 0,2%, προσωπικό καθαριότητας σε Ν.Π.Δ.Δ & Ν.Π.ΙΔ κλπ 0,4%, οικιακοί βοηθοί -καθαρίστριες 20%, προσωπικές υπηρεσίες καθαρίστριες 1,5%, επαγγελματίες προσωπικής φροντίδας 1%, υπεύθυνος τραπεζοκόμων & τραπεζοκόμοι 0,9%),**τεχνικός τηλεπικοινωνιακών δικτύων & Συστημάτων 0,2%, Διευθύντρια αποθήκης 0,2%, Καλλιτεχνικά επαγγέλματα 0,9%** (σχεδιαστής ρούχων, δασκάλα μουσικής, μουσικός), **ιατρικά επαγγέλματα & υπηρεσίες υγείας 3,4%** (νοσοκόμα –νοσηλεύτρια ως ελεύθερη επαγγελματίας 2,2%, οδοντίατρος, μαία, επόπτρια δημόσιας υγείας), **ανθρωπιστικά –κοινωνικά και επαγγέλματα πρόνοιας & κοινωνικών υπηρεσιών 0,8%** (κοιν. λειτουργός ,βρεφοκόμος, βρεφονηπιαγωγός ,δασκάλα για Α.Μ.Ε.Α),

επαγγέλματα ενδιαίτησης –ξενοδοχειακά –τουριστικά 6,9% (ιδιοκτήτες εστιατορίων & συναφών καταστημάτων 0,7%, ξενοδοχοϋπάλληλοι 2% και υπεύθυνοι σε τμήμα ξενοδοχείου 0,5%, ξενοδοχειακές επιχειρήσεις 1,2%, ιδιοκτήτης γραφείου τουρισμού και υπεύθυνος 0,4% ,ζαχαροπλάστες 1% ,βοηθητικό προσωπικό σε εστιατόρια & συναφή καταστήματα 0,7%, εκμισθώτρια σχολικού κυλικείου, εργαζόμενη σε φούρνο), **τεχνίτριες & εργάτριες 3,1%** (εργαζόμενες σε βιοτεχνία ρούχων ,μοδίστρες, χρυσοχόος, εργατοτεχνικό προσωπικό στον Ιδ. Τομέα, ελαιοχρωματιστής), **εργαζόμενες στην εκπαίδευση 3,9%** (καθηγήτριες μέσης εκπαίδευσης, δασκάλες – νηπιαγωγοί, καθηγήτριες Ξένων Γλωσσών), επαγγέλματα υποκουλτούρας και παρεκκλίνοντα (εκδιδόμενη), απασχολούμενες σε άνω των δυο εργασίες 0,7% (λογίστρια και μασέζ, δημόσιες σχέσεις στο βιβλιοδετείο του συζύγου και στιχουργός .οικιακή βοηθός και εργαζόμενη στο οικογενειακό καφενείο), **περιστασιακά εργαζόμενη (εποχιακή στις ολυμπιακές αερογραμμές), ποσοστό 1,5% (6) δήλωσε ότι η μητέρα του ανήκει στα συμβοηθούντα και εργαζόμενα μέλη της οικογενειακής επιχείρησης ,ανεπαρκής ή ασαφής δήλωση εργασίας 0,7%** ,δήλωσε ότι δεν απαντά το 0,2%, το 0,7 % δεν συμπλήρωσε λόγω απώλειας της μητέρας του, **ποσοστό 9% (37) δεν συμπλήρωσε την ερώτηση και θεωρήθηκε εσφαλμένη ή λανθασμένη απάντηση ποσοστό 2%.**

12) Την πρόθεση της επαγγελματικής προοπτικής για τους ερευνώμενους ανιχνεύει η ερώτηση 9, δίνοντας τους τη δυνατότητα να δώσουν δυο εναλλακτικές επιλογές. Οι απαντήσεις που δόθηκαν από το μαθητικό πληθυσμό του δείγματος και στις δυο επιλογές ήταν ελάχιστες .Ειδικότερα, για την πρώτη επιλογή επαγγέλματος οι απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος έδωσαν τις παρακάτω απόλυτες τιμές ομαδοποιημένες κατά επαγγελματικές κατηγορίες: επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας (12), υπάλληλοι γραφείου –μισθωτοί (1), επιστημονικά & ελεύθερα επαγγέλματα (5), εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας-ένοπλες δυνάμεις –λιμενικό σώμα κλπ (3),επαγγέλματα δημοσιογραφίας –επικοινωνίας & Μ.Μ.Ε (2), επαγγέλματα αθλητισμού (3),καλλιτεχνικά επαγγέλματα (1), ανθρωπιστικά –κοινωνικά και επαγγέλματα πρόνοιας & κοινωνικών υπηρεσιών (1),νομικά επαγγέλματα (2),επαγγέλματα ενδιαίτησης-ξενοδοχειακά-τουριστικά (2), εργατοτεχνικό προσωπικό (2), επαγγέλματα εκπαίδευσης (1).Υπήρξαν τέσσερις (4) μαθητές που απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν το είδος του επαγγέλματος , ενώ ποσοστό 90,5% που ανταποκρίνεται σε 371 μαθητές/τριες από τους 410 δεν συμπλήρωσαν την ερώτηση αυτή. Στο ίδιο ποσοστό δηλαδή 90,2% (370) ανέρχεται και η απάντηση για τη δεύτερη επιλογή επαγγέλματος. Οι απαντήσεις του 9,8% των μαθητών/τριών του δείγματος (στην παρένθεση οι απόλυτες συχνότητες) αφορούν τις εξής δεύτερες εναλλακτικές επιλογές : επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας (6), επιστημονικά & ελεύθερα επαγγέλματα (5), εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας-ένοπλες δυνάμεις–λιμενικό σώμα κλπ (4),επαγγέλματα δημοσιογραφίας – επικοινωνίας & Μ.Μ.Ε (1), αεροσυνοδός (1) επαγγέλματα

αθλητισμού (1), καλλιτεχνικά επαγγέλματα (2), ιατρικά και σχετιζόμενα με την υγεία (2), ανθρωπιστικά – κοινωνικά και επαγγέλματα πρόνοιας & κοινωνικών υπηρεσιών (3), νομικά επαγγέλματα (2), επαγγέλματα ενδιαίτησης-ξενοδοχειακά-τουριστικά (4), εργατοτεχνικό προσωπικό (4), σε ποσοστό 1,5% (6) απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν τι θα ήθελαν ως δεύτερη επαγγελματική τους επιλογή. Συμπερασματικά, θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι τα ποσοστά μη απόκρισης στη σχετική ερώτηση μπορεί να δικαιολογηθούν για έναν μικρό αριθμό μαθητών/τριών στη διάθεση και κατάσταση της στιγμής που ενδεχόμενα σχετίζεται με αρνητισμό, νωχέλεια, σκηνηρία σε κάθε περίπτωση όμως η κατάσταση αυτή έχει ένα χαρακτήρα πρόσκαιρο. Επειδή τα ποσοστά όμως είναι ιδιαίτερα υψηλά επομένως αφορούν μεγάλο αριθμό μαθητών δεν μπορεί να εξηγηθούν στη βάση της προηγούμενης υπόθεσης. Οδηγούμαστε επομένως στο συμπέρασμα ότι η εξήγηση του φαινομένου πρέπει να αφορά μια πιο εμπεριστατωμένη προσέγγιση σε εκπαιδευτικό - παιδαγωγικό και προσωπικό επίπεδο. Η ερμηνεία λοιπόν, κατά τη γνώμη μας, πολύ πιθανόν αφορά είτε την απουσία ενός ουσιαστικού ατομικού σχεδιασμού /οργάνωσης και προγραμματισμού, ένα σχέδιο ζωής για το μέλλον, την επαγγελματική καριέρα, είτε ακόμη τον υποβαθμισμένο ρόλο που, για πολλούς και διάφορους λόγους, κατέχει το μάθημα του επαγγελματικού προσανατολισμού στο σχολικό διδακτικό πρόγραμμα και ακόμη πιο πιθανόν το συνδυασμό και των δυο αυτών παραγόντων.

13) Από την ανάλυση των ευρημάτων του πληθυσμού του δείγματος σχετικά με τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου (ερ12) όπως διαπιστώνεται στο σχετικό πίνακα 157 το μεγαλύτερο ποσοστό με το οποίο ασχολούνται συχνά στον ελεύθερο χρόνο τους οι μαθητές/τριες του Λυκείου του δείγματος είναι, όπως ήταν και στο Γυμνάσιο, να ακούν μουσική σε **ποσοστό 94,9%** (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το ποσοστό ανέρχεται σε 91,2%). **Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό που συχνά δηλώνουν οι μαθητές/τριες** (περίπου στο ίδιο ποσοστό με το γυμνάσιο) αφορά τη βόλτα με τους φίλους/φίλες (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 88,5%). **Τρίτη πιο συχνή δραστηριότητα στον ελεύθερο χρόνο τους** δηλώνουν το να βλέπουν τηλεόραση σε ποσοστό 74,6% (στην ίδια θέση στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε με 75,6% και δεύτερη πιο συχνή επιλογή για το γυμνάσιο με 83,7%). **Τέταρτη στη σειρά πιο συχνή διάθεση του ελεύθερου χρόνου καταγράφεται** η έξοδος στην καφετέρια σε ποσοστό 65,1% (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε πέμπτη επιλογή σε ποσοστό 59,8%). **Στην 5^η πιο συχνή θέση επιλογής** τοποθετούν το διάβασμα αθλητικών εφημερίδων και περιοδικών ποικίλης ύλης σε ποσοστό 52% και στην 6^η θέση την άθληση (γυμναστήριο, αθλητική ομάδα κλπ) σε ποσοστό 48,3% (αγόρια 30,1% κορίτσια 18,1%, ενώ στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 47,9%). Αμέσως μετά έρχεται σε ποσοστό 47,8% (αγόρια 26% κορίτσια 22%) η πλοήγηση στο διαδίκτυο και με 41% η έξοδος στο θέατρο ή τον κινηματογράφο (έρευνα Ε.Κ.Κ.Ε 67%). Η διασκέδαση σε κλαμπ –μπαράκια χωρίς την παρουσία των γονέων /κηδεμόνων γίνεται συχνά σε ποσοστό 38,3% των περιπτώσεων (αγόρια

21,1% κορίτσια 17,2%) και η βόλτα μαζί με τους γονείς συχνά σε ποσοστό 23,9% (2,5 φορές περίπου περισσότερο το κορίτσια, ενώ στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε 39,3%). Σε ότι αφορά τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου σε πολιτιστικές αναζητήσεις και πνευματικούς προβληματισμούς περίπου ένας στους τρεις του δείγματος (τα κορίτσια 2,5 φορές περισσότερο απ' ότι τα αγόρια) ασχολείται συχνά με πολιτιστικές δραστηριότητες (χορός ,μουσική κλπ) και διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων. Επίσης είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος σε **ποσοστό 78,3%** δηλώνει ότι **ποτέ δεν ασχολείται με δραστηριότητες κάποιου συλλόγου ή οργάνωσης (ανθρωπιστικής, οικολογικής ,πολιτικής) και ασχολείται μόνο σε ποσοστό 05,1% συχνά (κορίτσια 3,1% αγόρια 2%)**.

Κατά τα άλλα , σε μικρότερα ποσοστά περνάνε τον ελεύθερο χρόνο τους **συχνά** σε αθλητικές χώρους σε ποσοστό 25,6% στο πάρκο ή στη γειτονιά στο 16,3% των περιπτώσεων και σε χώρους με ηλεκτρονικά παιχνίδια σε ποσοστό 11%.

Τέλος, κατά μέσο όρο στο σύνολο των δεκαεπτά (17) ερωτήσεων οι οποίες αφορούσαν την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου σε ποσοστό 0,6% (2-3 άτομα) δεν απάντησαν.

Αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου μαθητών/τριών Γεν. Λυκείου	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Διαβάζεις εξωσχολικά βιβλία (λογοτεχνικά ,ιστορικά, φιλοσοφικά κλπ)	29.5	51.7	18.0
Βλέπεις τηλεόραση	74.6	23.7	01.7
Πηγαίνεις σινεμά ή θέατρο	41.0	54.9	03.7
Ακούς μουσική	94.9	03.9	01.0
Αθλείσαι (γυμναστήριο ,αθλητική ομάδα κλπ)	48.3	38.0	13.7
«Σερφάρεις» στο Διαδίκτυο (Internet)	47.8	36.3	14.9
Βγαίνεις με τους φίλους/ τις φίλες σου	89.0	10.0	0.7
Βγαίνεις με τους γονείς σου	23.9	59.3	16.1
Συχνάζεις σε χώρους με ηλεκτρονικά – τυχερά παιχνίδια	11.0	25.9	62.7
Συχνάζεις σε καφετέριες	65.1	28.8	05.6
Παίζεις μπυλιάρδο / ποδοσφαιράκι	25.6	31.7	42.0
Παίζεις στο πάρκο/ γειτονιά	16.3	34.4	48.5
Διασκεδάζεις σε κλαμπ, μπαρακία χωρίς τους γονείς / κηδεμόνες σου	38.3	42.7	18.5
Πηγαίνεις στο γήπεδο για να παρακολουθήσεις αθλητικούς αγώνες	25.6	31.7	41.7
Ασχολείσαι με πολιτιστικές δραστηριότητες (πχ. με μουσική ,χορό κλπ)	30.5	30.5	38.0
Διαβάζεις αθλητικές εφημερίδες ή περιοδικά ποικίλης ύλης	52.0	34.1	12.4
Ασχολείσαι με δραστηριότητες κάποιου Συλλόγου ή Οργάνωσης (Πολιτικής ,Οικολογικής, Ανθρωπιστικής κλπ)	05.1	16.6	78.3

Πίνακας 157

III) Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Γεν. Λυκείου με το οικογενειακό περιβάλλον

1) Οι σχέσεις με τους γονείς

Η πλειονότητα των απαντήσεων των μαθητών/τριών του δείγματος θεωρεί ότι η σχέση του και με τους δυο γονείς είναι πολύ καλή σε μεγαλύτερο βαθμό με τη μητέρα (ποσοστό 67,6%) και λιγότερο με τον πατέρα (ποσοστό 57,8%) .Μολονότι υπάρχουν κάποιες δυσκολίες δηλώνεται καλή η σχέση και με τους δυο γονείς σε ποσοστό 27,8% για τον πατέρα και 23,9% για τη μητέρα. Σχέσεις με αρνητικό πρόσημο (κακή με σοβαρά προβλήματα και βαθιά διαταραγμένη) δηλώνει ποσοστό 6,1% για τον πατέρα και πολύ λιγότερο δηλαδή 2,7% για τη μητέρα .

Υπήρξαν απαντήσεις των μαθητών/τριών του δείγματος που συνδύαζαν τις δυο θετικές σχέσεις (πολύ καλή και γενικά καλή αλλά με ορισμένες δυσκολίες) και τις δυο αρνητικές (κακή σχέση με σοβαρά προβλήματα και βαθιά διαταραγμένη σχέση),οπότε στην πρώτη περίπτωση αθροίζεται τόσο για τον πατέρα όσο και για τη μητέρα ποσοστό 2,9% (12), ενώ στη δεύτερη περίπτωση αθροίζεται ποσοστό 0,2 % (1) για τον πατέρα .Ακόμα , ποσοστό 1,7% (7) και 1,2%(5) δεν απάντησαν την ερώτηση λόγω απώλειας του γονιού. Τέλος ,δεν απάντησαν την ερώτηση καθόλου για μεν τον πατέρα ποσοστό 3,4% (14) και για τη μητέρα ποσοστό 0,7% (3) μαζί με μια απώλεια 1% (4) λόγω σφάλματος.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος, είναι πολύ καλές, στην πλειονότητά τους, και για τους δυο γονείς, με σαφή υπεροχή υπέρ της μητέρας, ενώ υπερισχύει η καλή σχέση με τον πατέρα έναντι της μητέρας. Τα προβλήματα στις σχέσεις με τους γονείς (κακή και βαθιά διαταραγμένη σχέση) αθροίζουν μεγαλύτερα ποσοστά για τον πατέρα, της τάξης του 6,1% έναντι της μητέρα 2,7%. Συγκριτικά με το τι δηλώνουν οι μαθητές του Γυμνασίου φαίνεται πως για αυτούς οι θετικές σχέσεις με τη μητέρα (πολύ καλή ,καλή) είναι καλύτερες απ' ότι ισχύει για τους μαθητές του Λυκείου .Όπως επίσης, και για τις θετικές σχέσεις με τον πατέρα (στο επίπεδο “πολύ καλή”) υπερισχύουν αυτές που αφορούν τους μαθητές του Γυμνασίου. Κατά τα άλλα οι αρνητικές σχέσεις με τους γονείς και στα δυο επίπεδα ανάμεσα σε Γυμνασιόπαιδα και Λυκειόπαιδα κυμαίνονται στα ίδια ποσοστά .

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	Με τον πατέρα σου	Με την μητέρα σου
Είναι πολύ καλή	57,8%	67,6%
Έχουμε ορισμένες δυσκολίες ,αλλά γενικά είναι καλή σχέση	27,8%	23,9%
Έχουμε σοβαρά προβλήματα ,είναι κακή σχέση	03,9%	01,0%
Είναι μια βαθιά διαταραγμένη σχέση (συνεχείς τσακωμοί, φασαρίες, βιαιότητες κλπ)	02,2%	01,7%

Πίνακας 158

2) Προσφορά και ενδιαφέρον των γονέων σε προσωπικό επίπεδο και σε σχέση με το σχολείο. α) Από τις απαντήσεις των μαθητών του δείγματος για το βαθμό ικανοποίησης από την προσφορά και το ενδιαφέρον των γονέων διαπιστώνεται, όπως στην περίπτωση του

Γυμνασίου, ότι η μητέρα κατέχει τον πρώτο ρόλο (στην πλειονότητα των απαντήσεων) σε όλα τα θέματα που αφορούν στη συναισθηματική και υλική ανταπόκριση καθώς και στην επικοινωνία –συζήτηση με τα παιδιά. Ειδικότερα , στις απαντήσεις δηλώνουν ότι ισχύει πολύ πως η μητέρα δίνει αγάπη ,φροντίδα, στοργή σε ποσοστό 89,0% (αγόρια 38% κορίτσια 51%) έναντι 73,9% του πατέρα (αγόρια 32% κορίτσια 42%), σε ποσοστό 67,8% (αγόρια 25,5% κορίτσια 42,3%) κάνει δώρα ,ρούχα έναντι 48,3% (αγόρια 21% κορίτσια 27,3%) του πατέρα και τέλος συζητάει προσωπικά θέματα-προβλήματα σε ποσοστό 55,1% (αγόρια 19,1% κορίτσια 37%) έναντι 30,0% (αγόρια 19% κορίτσια 11%) του πατέρα. Οι απώλειες κατά μέσο όρο, για όσους δεν απάντησαν στις παραπάνω τρεις ερωτήσεις όσον αφορά τον πατέρα (σφάλματα/αναπάντητα κλπ) ανέρχονται σε ποσοστό 4,6% (19-20 άτομα) ενώ για τη μητέρα σε ποσοστό 2%.

Από την συσχέτιση της εξαρτημένης με την ανεξάρτητη μεταβλητή φύλο εξάγεται το συμπέρασμα ότι τα κορίτσια βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση απ' ότι τα αγόρια από τις υλικές και συναισθηματικές παροχές της μητέρας. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει και για την περίπτωση του πατέρα με μοναδική εξαίρεση το ενδιαφέρον στα προσωπικά θέματα /προβλήματα όπου υπερτερούν τα αγόρια έναντι των κοριτσιών. Σε γενικές γραμμές επιβεβαιώνεται το στερεοτυπικό μοντέλο σε ότι αφορά τη σχέση των γονέων με το φύλο.

Επίσης, διαπιστώνεται ,όπως και με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών του Γυμνασίου, το στοιχείο που προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση και αφορά στην ερώτηση για τη συζήτηση των γονέων για θέματα/προβλήματα με τα παιδιά τους. Περίπου 3 στους δέκα και 3,6 στους δέκα μαθητές (διπλάσια τα κορίτσια και στις δυο περιπτώσεις) δηλώνουν ότι η συζήτηση με τον πατέρα για προσωπικά θέματα ή προβλήματα δεν ισχύει καθόλου ή ισχύει

λίγο αντίστοιχα. Στις απαντήσεις των μαθητών/τριών και για τους δυο γονείς τα ποσοστά που κατέχει ο κάθε γονιός στο θέμα αυτό είναι πολύ πιο χαμηλά συγκρινόμενα με εκείνα που αφορούν τις υλικές παροχές ,γεγονός που θα πρέπει να μας προβληματίσει σοβαρά για αυτό που φαίνεται να συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις εν γένει στις σύγχρονες υπερκαταναλωτικές κοινωνίες δηλαδή“ χαμένος ανθρώπινος χρόνος εξαγοράσιμος σε ύλη και πράγματα”.⁵⁹⁶

β) Σε ότι αφορά τη σχέση γονέων –παιδιών με επίκεντρο το σχολείο και πάλι μητέρα κατέχει την πρωτιά στις θετικές απαντήσεις των μαθητών/τριών του δείγματος. Ειδικότερα, σε ότι αφορά τη βοήθεια στα μαθήματα για τη μητέρα υπερисχύει κατά 43,9% (αγόρια 18,4% κορίτσια 25,5% η απόλυτη άρνηση (δεν ισχύει καθόλου) έναντι της απόλυτης κατάφασης 21% (ισχύει πολύ), ενώ για τον πατέρα τα ποσοστά είναι 52% (αγόρια 21% κορίτσια 31%) και 13,2% αντίστοιχα.

Το ενδιαφέρον για τα θέματα/προβλήματα του σχολείου σε ότι αφορά τη μητέρα συγκεντρώνει υψηλή θετική ανταπόκριση κατά 76,8%, (αγόρια 32% κορίτσια 44%),ενώ για τον πατέρα υπολείπεται συγκριτικά και φτάνει σε ποσοστό το 58% (αγόρια 25% κορίτσια 33%).

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών του δείγματος υποστηρίζουν σε ποσοστό 50,5%(αγόρια 22,3% κορίτσια 28,2 %)των περιπτώσεων ότι η μητέρα είναι αυτή που επισκέπτεται το σχολείο για ενημέρωση από τους καθηγητές/τριες ,ενώ για τον πατέρα η καταφατική απάντηση (ισχύει πολύ) συγκεντρώνει το 22,4% (εξίσου τα δυο φύλα) με υπερισχύουσα την απόλυτη άρνηση (δεν ισχύει καθόλου) σε ποσοστό 39,8% (αγόρια 16,5% κορίτσια 23,3%), Τέλος , την πίεση για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα την ασκεί η μητέρα ,σύμφωνα με αυτά που απαντούν οι μαθήτριες/τες ότι δηλαδή ισχύει πολύ σε ποσοστό 41%(αγόρια 24% κορίτσια 17%) και σε ποσοστό 31% (αγόρια 8% κορίτσια 24%) για τον πατέρα. Οι τέσσερις ερωτήσεις που αφορούσαν στο ενδιαφέρον των γονέων για τη φοίτηση των παιδιών τους σχολείο και δεν απαντήθηκαν για διάφορους λόγους κατά μέσο όρο ανέρχονται σε ποσοστό 6,4% για τον πατέρα και 2,2% για τη μητέρα.

Όπως γίνεται σαφές (πίνακας 159) το θέμα της βοήθειας στα μαθήματα συγκεντρώνει και για τους δυο γονείς την αρνητική απάντηση των μαθητών/τριών και η οποία συγκριτικά υπερισχύει της θετικής κατά πολύ. Η απουσία των γονέων στον τομέα αυτόν φαίνεται να εξισορροπείται από το ενδιαφέρον τους για τα προβλήματα του σχολείου (ενθάρρυνση ,εμπύχωση κλπ) όπου οι θετικές απαντήσεις υπερισχύουν των αρνητικών.

⁵⁹⁶ Ο έφηβος Vincent Parker στη Βιρτζίνια των Η.Π.Α ,16χρόνων κατηγορείται ότι δολοφόνησε τους γονείς του ,γιατί του πήραν το iPod. Όπως ανέφερε στην απολογία του (ομολογώντας την ενοχή του) είπε : “ θυμάμαι να βγαίνω εκτός εαυτού .Όλα ξεκίνησαν από τον πατέρα μου .Μου πήρε το iPod και όλο τον εξοπλισμό του”, txt at [www. news.gr \(http://www.news.gr/kosmos/hpa/article/152650/skotosse-toys-goneis-toy-epeidh-toy-phran-to-ipod.html](http://www.news.gr/news.gr/kosmos/hpa/article/152650/skotosse-toys-goneis-toy-epeidh-toy-phran-to-ipod.html)), 30/5/2014

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητιάν/τριών η μητέρα αποτελεί, όπως και στην περίπτωση του Γυμνασίου, το συνδετικό κρίκο της οικογένειας με το σχολείο και επιβεβαιώνει την κυρίαρχη αντίληψη του ρόλου του φύλου που κυρίως επικρατεί στην παραδοσιακή φυσιογνωμία της οικογένειας.

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΓΕΝΙΚΑ & ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου δίνει αγάπη, φροντίδα, στοργή	73,9%	16,6%	05,1%	89,0%	06,6%	02,4%
Σου κάνει δώρα , σου αγοράζει ρούχα κλπ.	48,3%	36,3%	10,5%	67,8%	26,8%	03,4%
Σε βοηθάει στα μαθήματα	13,2%	30,5%	52,0%	21,0%	32,2%	43,9%
Ενδιαφέρεται (σε ρωτάει , ενθαρρύνει και εμπυγχώνει) για θέματα/ προβλήματα του σχολείου	58,0%	25,4%	12,0%	76,8%	15,9%	05,4%
Συζητάει μαζί σου τα προσωπικά σου θέματα /προβλήματα.	30,0%	36,3%	29,0%	55,1%	27,3%	15,6%
Επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές/ τριες για εσένα	22,4%	32,7%	39,8%	50,5%	34,4%	12,9%
Σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα	31,0%	34,4%	30,5%	41,0%	30,7%	26,6%

Πίνακας 159

3) Τι επιθυμούν οι γονείς για τα παιδιά τους μετά την αποφοίτηση από το Λύκειο ;

Αναφορικά με το τι επιθυμούν οι γονείς για τα παιδιά τους μετά την αποφοίτηση από το Λύκειο (ερ35) διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (πίνακας 160).

Η πλειονότητα των γονέων επιθυμούν τα παιδιά τους να σπουδάσουν οπωσδήποτε σε Ανώτατα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα ή Πανεπιστήμια σε ποσοστό 59,5% για τον

πατέρα και 64,9% για τη μητέρα (στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 11,5% των γονέων το απαιτεί ξεκάθαρα από το παιδί ,ενώ η συντριπτική πλειονότητα αυτών σε ποσοστό 80,9% το επιθυμεί και δεν το επιβάλλει στο παιδί) . Επίσης σπουδές σε μεταλυκειακό επίπεδο δηλαδή, σε Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ) ή σε Τεχνική Σχολή επιθυμεί σε ποσοστό 6,1% ο πατέρας και σε ποσοστό 7,1% η μητέρα. Την ένταξη στην αγορά εργασίας επιλέγει σε ποσοστό 8,5% ο πατέρας και σε ποσοστό 5,4% η μητέρα.

Σε ποσοστό 13,2% για τον πατέρα τους και 12% για τη μητέρα τους οι μαθητές/τριες ανέφεραν κάτι διαφορετικό από τις αναφερόμενες επιλογές που επιθυμούν οι γονείς τους όπως, να δουλέψω ως ασφαλιστής και να είμαι καλός άνθρωπος (και οι δυο γονείς), ,να κάνω αυτό που θέλω εγώ ή ό, τι αποφασίσω εγώ ή αυτό που θέλω εγώ, ή ότι πιστεύω εγώ ή αυτό που μου αρέσει ή αυτό που με ευχαριστεί (αφορούσαν 31 περιπτώσεις κοινές και για τους δυο γονείς ,καθώς και τέσσερις περιπτώσεις για τον πατέρα και δυο για τη μητέρα),να είμαι οικονομικά ανεξάρτητος/τη ή μια δουλειά με καλά λεφτά (τέσσερις περιπτώσεις , οι τρεις αφορούσαν τη μητέρα),να είμαι υγιής –να είμαι καλά και να κάνω ότι μου αρέσει (2 περιπτώσεις που αφορούν και τους δυο γονείς) ,δεν το έχουν συζητήσει (δυο γονείς) ,να γίνω καθηγήτρια πιάνου (δυο γονείς) ,να τελειώσω τη σχολή αστυφυλάκων (δυο γονείς), είναι ανάπηροι .

Ακόμα, στις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές/τριες για το τι επιθυμούν οι γονείς τους συγκαταλέγονται και οι εξής: “Να δουλέψω στην εταιρεία που έχει (πατέρας), να πεθάνω ή δεν τον ενδιαφέρει (πατέρας), να σπουδάσω δικηγόρος, αρχιτέκτονας, αστυνομικός ή ποδοσφαιριστής (πατέρας), να φοιτήσω σε στρατιωτική σχολή (πατέρας) ,δεν εκφράζει τις επιθυμίες του (τρεις περιπτώσεις ,στις δυο ο πατέρας),ότι προκύψει (μητέρα) ,πιστεύει ότι η σχέση είναι μια χαρά ,εγώ όχι απλά μιλάμε (πατέρας), δεν τον γνωρίζω- δεν ξει (πατέρας), τίποτα (μητέρα)”.

Επίσης, υπήρξαν μαθητές/τριες οι οποίοι απάντησαν όχι μια επιλογή από τις δοθείσες ,όπως τους ζητιόταν, αλλά συνδυασμούς των επιλογών που τους είχαν δοθεί για απάντηση. Ως εκ τούτου από τις απαντήσεις τους αυτές προέκυψαν οι παρακάτω συνδυασμοί: “ να δουλέψεις και να φοιτήσεις σε Ι.Ε.Κ/Τεχνική Σχολή ποσοστό 1% (4) για τον πατέρα και 1,2% (5) για τη μητέρα, να δουλέψεις και να σπουδάσεις οπωσδήποτε σε Α.Ε.Ι /Τ.Ε.Ι ποσοστό 4% (17) και για τους δυο γονείς. Να φοιτήσεις σε Ι.Ε.Κ/Τεχνική Σχολή και μετά να σπουδάσεις σε Α.Ε.Ι /Τ.Ε.Ι σε ποσοστό 1% (4) και για τους δυο γονείς, εργασία και σπουδές μεταλυκειακές και μετά Πανεπιστήμιο ή Τ.Ε.Ι σε ποσοστό 0,7% (3) και 1% (4) για τη μητέρα ,να δουλέψω και να σπουδάσω ότι θέλω σε ποσοστό 0,2% 1) για τον πατέρα, να φοιτήσω σε Ι.Ε.Κ και μετά ότι άλλο επιθυμώ ποσοστό 0,2% (1) για τη μητέρα. Τέλος, καταγράφηκαν εσφαλμένες απαντήσεις που αντιστοιχούν στο 1,7% (7) για τον πατέρα και στο 1,5% (6) για τη μητέρα. **Συμπερασματικά, φαίνεται οι σπουδές (πρωταρχικά οι ακαδημαϊκές και δευτερευόντως οι**

μεταλυκειακές) να αποτελούν την κυρίαρχη επιλογή των γονέων. Η μεγάλη αυτή προσδοκία των γονέων για το πτυχίο αφορά σε μεγαλύτερο βαθμό τη μητέρα απ' ό τι τον πατέρα ,ο οποίος από την άλλη είναι εκείνος που περισσότερο από τη μητέρα επιθυμεί μετά την αποφοίτηση από το Λύκειο την ένταξη του παιδιού στην αγορά εργασίας.

Τι επιθυμούν οι γονείς για τα παιδιά τους μετά το Λύκειο ;	Ο πατέρας σου	Η μητέρα σου
Να δουλέψεις	08,5%	05,4 %
Να φοιτήσεις σε Ι.Ε.Κ / Τεχνική Σχολή	06,1%	07,1%
Να <u>σπουδάσεις</u> <u>οποσδήποτε</u> σε Τ.Ε.Ι ή Πανεπιστήμιο	59,5%	64,9%
Συνδυασμοί από τα αναφερόμενα	06,8%	12,0%
Κάτι διαφορετικό από τα αναφερόμενα	13,2%	12,0%
Δεν γνωρίζω	01,7 %	0,2%
Δεν απαντώ	0.5%	0,5%

Πίνακας 160

4) Τιμωρίες από τους γονείς

Αναφορικά με τις τιμωρίες που επιβάλλουν οι γονείς στα παιδιά τους δόθηκαν οι παρακάτω απαντήσεις (πίνακας 161). Σε ότι αφορά τη στέρηση εξόδου ,για μεν τον πατέρα ισχύει πολύ σε ποσοστό 10% (αγόρια 4,3% κορίτσια 5,7%) και 61,2% καθόλου ,ενώ για τη μητέρα ισχύει πολύ σε ποσοστό 6,8% και 68,3% καθόλου .Τη στέρηση χαρτζιλικιού , την επιβάλλει ο πατέρας και ισχύει πολύ σε ποσοστό 4,9% και καθόλου στο 70% των περιπτώσεων, ενώ για τη μητέρα ισχύει πολύ σε ποσοστό 4,1% και καθόλου σε ποσοστό 73,7%.

Η βιαιοπραγία ως τιμωρία δεν επικροτείται και από τους δυο γονείς σε ποσοστό περίπου 85% -87% ,ενώ ισχύει πολύ μόνο σε ποσοστό 0,7% των περιπτώσεων.

Τέλος, η λεκτική βία δεν ακολουθείται ως τιμωρητική πρακτική από τους γονείς σε ποσοστό μεταξύ 68% -71% και ισχύει μόνο για το 0,5% περίπου των περιπτώσεων.

Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών που δεν περιλαμβάνονται στις επιλογές του ερωτηματολογίου αλλά αποτελούν κάτι διαφορετικό (άλλη επιλογή) περιλαμβάνονται οι εξής αναφορές: “ καμία τιμωρία (ισχύει πολύ σε 8 αναφορές και για τους δυο γονείς), δεν με τιμωρούν ,συζητάμε (ισχύει πολύ σε 4 περιπτώσεις και για τους δυο γονείς),μου απαγορεύουν τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, (ισχύει πολύ, και για τους δυο γονείς), με επικρίνει για τον τρόπο

που ντύνομαι (αναφορά μόνο για τον πατέρα, ισχύει λίγο), δεν υπάρχει επικοινωνία, δεν ενδιαφέρεται (δυο αναφορές για τον πατέρα, ισχύει πολύ στην μια περίπτωση), δεν τον ενδιαφέρω, ούτε με ενδιαφέρει (για τον πατέρα), να εργασθώ στη δουλειά του πατέρα μου (τιμωρία από τον πατέρα), έντονες συζητήσεις (και από τους δυο γονείς, λίγο), επίπληξη- παρατήρηση (6 αναφορές για τους πέντε γονείς να ισχύει πολύ και για τους δυο λίγο), προσπαθούν να με κάνουν να καταλάβω τι έκανα λάθος και να το διορθώσω (2 αναφορές και για τους δυο γονείς να ισχύει πολύ στη μια περίπτωση), με γεμίζουν τύψεις και ενοχές (αναφορά και για τους δυο γονείς όπου ισχύει λίγο), δεν μου μιλάνε απαξιώνουν την παρουσία μου στο σπίτι (αναφορά και για τους δυο όπου ισχύει λίγο), μου κάνουν μούτρα (λίγο για τη μητέρα, πολύ για τον πατέρα), γκρινιάζουν, φωνάζουν πολύ (δυο αναφορές για τη μητέρα, μία για τον πατέρα), δεν έχω επαφή με τον πατέρα, χάνω την εμπιστοσύνη τους, Αξιοσημείωτο θεωρείται το ποσοστό του δείγματος που δεν απάντησε στις ερωτήσεις και φτάνει κατά μέσο όρο το 7,87% για τον πατέρα (31-32 άτομα) και το 5,72% (23-24 άτομα) για τη μητέρα, καθώς και ποσοστό 1,7% (7) που δήλωσε απώλεια του πατέρα και 1% (4) απώλεια της μητέρας.

Συμπερασματικά διαπιστώνεται, σύμφωνα με τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος ότι οι γονείς στην πλειονότητά τους, σε ποσοστό μάλιστα πάνω από 60%, δεν τιμωρούν τα παιδιά τους. Εκείνο που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση είναι το γεγονός πως τα ποσοστά και των δυο γονέων ιδιαίτερα στην κλίμακα «ισχύει πολύ» είναι πολύ κοντά και σε 2-3 τιμωρίες συμπίπτουν. Πρέπει να υπογραμμισθεί το σχετικά υψηλό ποσοστό αναπάντητων ερωτήσεων και για τους δυο γονείς, ιδιαίτερα όμως για τον πατέρα. Συγκριτικά, με τις απαντήσεις των μαθητών /τριών του Γυμνασίου, όπως είναι αναμενόμενο, τα ποσοστά για τις τιμωρίες που τους αφορούν είναι κατά τι αυξημένα έναντι αυτών του Λυκείου.

ΤΙΜΩΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου στερεί την έξοδο	10,0 %	20,2 %	61,2 %	06,8 %	09,8 %	68,3 %
Σου στερεί το χαρτζιλίκι	04,9%	15,4%	70,0 %	04,1 %	15,4%	73,7 %
Σε κτυπάει	0,7 %	03,4 %	85,6 %	0,7 %	03,9 %	87,8 %
Σου μιλάει άσχημα	04,6 %	16,8 %	67,6 %	04,6 %	17,3 %	70,7 %
Αν ισχύει κάτι άλλο διαφορετικό	02,0 %	01,7 %	06,1 %	0,5 %	01,2 %	05,4 %

Πίνακας 161

5) Πρωτοβουλίες των μαθητών –μαθητριών του Λυκείου του δείγματος και έλεγχος από τους γονείς.

Αναφορικά με την ανάληψη πρωτοβουλιών και αποφάσεων που παίρνουν οι μαθητές/τριες των Γενικών Λυκείων του δείγματος της έρευνας διαπιστώνεται (πίνακας 162) πώς κατισχύουσα πρωτοβουλία έχουν μόνο στην περίπτωση να καλέσουν φίλους στο σπίτι, αφού μπορούν να το αποφασίσουν τελείως μόνοι χωρίς να ρωτήσουν τους γονείς τους σε ποσοστό 67,6% (αγόρια 32% κορίτσια 36%), ενώ 3 στους δέκα πρέπει να ρωτήσουν τους γονείς τους. Για όλες τις άλλες περιπτώσεις δεν μπορούν να αποφασίσουν από μόνοι τους και οφείλουν να ρωτήσουν τους γονείς τους σε ποσοστό 72,9% (αγόρια 24% κορίτσια 49%) έναντι του 26.1% (αγόρια 18% κορίτσια 8,1%) που δύνανται. Επίσης, σε ποσοστό 84,9 % (αγόρια 32% κορίτσια 52, 9%) δεν μπορεί να αποφασίσει μόνο του αν θα μείνει στο σπίτι κάποιου φίλου/φίλης έναντι του 13,9% (αγόρια 9,2% κορίτσια 4,7%) που μπορεί και τέλος ποσοστό 89% (αγόρια 36% κορίτσια 53%) έναντι του 10% (αγόρια 6% κορίτσια 4%) που μπορεί .Ποσοστό περίπου 1% (4) δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή. **Συμπερασματικά διαπιστώνεται πως οι μαθητές του Λυκείου , όπως και στην περίπτωση των μαθητών του Γυμνασίου, βρίσκονται υπό τον ισχυρό έλεγχο των γονέων τους και η ανάληψη πρωτοβουλιών και αποφάσεων που τους αφορούν περνάει πρώτα από την κρίση των γονέων τους . Επίσης, αποδεικνύεται σε συσχέτιση με τη μεταβλητή του φύλου πως τα αγόρια χαίρουν μεγαλύτερης ελευθερίας από τους γονείς (το στερεότυπο του φύλου) ή ασκούν μεγαλύτερη πίεση και πετυχαίνουν αυτό που επιδιώκουν έναντι των κοριτσιών που σε κάθε περίπτωση ακολουθούν .**

Πάντως , ο έλεγχος που ασκείται από τους γονείς είναι συγκριτικά μειωμένος σε σχέση με τον έλεγχο που ασκείται στους μαθητές και μαθήτριες του Γυμνασίου .

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ & ΚΟΙΝ ΕΛΕΓΧΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΛΥΚΕΙΟΥ	ΝΑΙ , μπορώ να το αποφασίσω εντελώς μόνος/η χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω	ΟΧΙ , δεν μπορώ ακόμα να το αποφασίσω εντελώς μόνος/η χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω
Αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι	67,6 %	31,5 %
Αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ	26,1 %	72,9 %
Αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του φίλου / φίλης σου	13,9 %	84,9 %
Αν θα πάς διακοπές με τους φίλους σου, χωρίς τους γονείς σου	10,0 %	89,0 %

Πίνακας 162

IV) Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου με το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον.

1) Πώς διαφαίνεται το μέλλον μετά την αποφοίτηση από το Λύκειο ;

Η πλειονότητα των μαθητών/τριών του Γενικού Λυκείου του δείγματος προσβλέπει στις σπουδές. Ειδικότερα, σε ποσοστό **55,7%** επιθυμεί να σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο ή σε Ανώτατο Τεχνολογικό ίδρυμα, σε κάποια σχολή που θέλει (στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνεται ποσοστό 9,8% που μετά τις σπουδές θέλει να εργασθεί, ποσοστό 2,9% που παράλληλα με τις σπουδές θέλει να εργάζεται, ποσοστό 9,5% που θέλει να σπουδάσει σε κάποιο ιδιωτικό πανεπιστήμιο ή στο εξωτερικό, και ποσοστό 1,2% που θέλει να φοιτήσει σε Τεχνική επαγγελματική σχολή), ποσοστό **12,9%** δηλώνει ότι θέλει να ασχοληθεί με τους στόχους του και με αυτό που το ενδιαφέρει είτε να σπουδάσει το επάγγελμα που θέλει (στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται τόσο αυτοί που μίλησαν γενικά και ανέρχονται σε ποσοστό 4,4% όσο και άλλοι που απάντησαν πιο συγκεκριμένα όπως “να ασχοληθώ με το χορό και ξένες γλώσσες, να φοιτήσω σε Α.Ε.Ι δικής μου επιλογής και να δώσω εξετάσεις στο Εθνικό θέατρο, να πετύχω στις στρατιωτικές σχολές –ειδικές δυνάμεις –σχολή αστυνομίας –πυροσβεστικό σώμα σε ποσοστό 2,9%, να σπουδάσω καθηγητής μέσης εκπαίδευσης και μετά να κάνω οικογένεια και παιδιά, να συνεχίσω τις σπουδές πιάνου και να πάρω πτυχίο, να ασχοληθώ επαγγελματικά με τη μουσική και την οικολογία, να αυτονομηθώ, να συνεχίσω σπουδές σε μια ξένη γλώσσα και να μάθω κι άλλη, να νικήσω στα πρωταθλήματα και να συμμετάσχω στους ολυμπιακούς judo και να γίνω καλύτερος επαγγελματίας στο kick-boxing, να τελειώσω τις σπουδές μου στην Ελλάδα, παράλληλα να εργάζομαι και μετά να φύγω στο εξωτερικό, να πάρω το δίπλωμα των Ξένων Γλωσσών στα Αγγλικά, να βρω ένα καλό επάγγελμα που θα διασφαλίσει μια καλή ζωή, σπουδές –δουλειά –ταξίδια, να σπουδάσω σε σχολή μουσικής στην Αθήνα, να σπουδάσω ηλεκτρονικά και φωνητική, να πάρω δίπλωμα αυτοκινήτου, να κάνω διακοπές πολυήμερες με τους φίλους μου, να γίνω ηθοποιός, να τελειώσω Αγγλικά και να μάθω Ιταλικά” ποσοστό **6,9%** απάντησε να εργασθεί, ποσοστό **2%** να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία και μετά να εργασθεί, ποσοστό **3,8%** έδωσε διάφορες απαντήσεις του τύπου “πολλά και διάφορα, να κάνω πάρτι, να φάω σάντουιτς, τίποτα, να ζήσω όχι όπως ο πολιτισμένος άνθρωπος στο σημερινό πολιτισμό, να φύγω στο εξωτερικό και να σπουδάσω ή να δουλέψω εκεί ή να πετύχω τα όνειρα μου, να φύγω από το σπίτι και να μην έχω ανάγκη κανένα, να κάνω ταξίδια σε μέρη για τα οποία έχω διαβάσει και μετά να εργασθώ, να φύγω από την Ελλάδα για πάντα”, ποσοστό **0,7%** (3) απάντησε δεν γνωρίζω, ποσοστό **4,4%** (18) δεν απάντησε καθόλου και ποσοστό **11,5%** (47) έδωσε μη αποδεκτές (έγκυρες) απαντήσεις.

8) Συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων

Ζητήθηκε από τους μαθητές /τις μαθήτριες να απαντήσουν για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής δηλώνοντας την παρουσία τους στα όργανα των μαθητικών κοινοτήτων για τα χρόνια που είναι στο Λύκειο (ερ 11). Από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος διαπιστώνονται τα παρακάτω: το 30,7 % (126) των περιπτώσεων του δείγματος (αγόρια 11% κορίτσια 19,7%) έχουν εκλεγεί στα δυο χρόνια φοίτησης τους στο Λύκειο στο 5μελές Μαθητικό Συμβούλιο της τάξης. Αυτοί που εκλέχθηκαν έχουν ως χώρα καταγωγής το 22,4% την Ελλάδα , το 6% την Αλβανία, το 0.5% την Ουκρανία και τη Ρωσία και έχουν ηλικία το 24,1% 16 χρόνων ,το 6% 17 χρόνων και το 0,7% 18 χρόνων. Από τη διμεταβλητή συσχέτιση με το βαθμό επίδοσης ,σύμφωνα με το τυπικό σύστημα αξιολόγησης που ισχύει ,διαπιστώνεται ότι από αυτούς που εκλέγονται το 4,1% ανήκει στη κλίμακα αξιολόγησης Σχ. Καλώς,(9,5-13) ,το 11% στην κλίμακα Καλώς (13,1-16) ,το 6,7 % στην κλίμακα Πολύ Καλά (16,1-18) και το 3,9% στην κλίμακα των άριστων μαθητών.

Δήλωσε ότι έχει εκλεγεί στο Δεκαπενταμελές Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου αποκλειστικά το 1,5% (2 αγόρια 4 κορίτσια) ενώ απάντησαν ότι εκλέγονται τόσο στο 5μελές όσο και στο 15μελές ποσοστό 19% (78) από τους οποίους το 12,2% είναι αγόρια και το 6,8% κορίτσια , το 14,2% είναι γεννημένοι στην Ελλάδα και το 4% στην Αλβανία, έχει ηλικία 16 χρόνων ποσοστό 11,4%, 17 χρόνων 6,2% και 18χρόνων το 1%.Ποσοστό 48,8% δηλαδή 200 μαθητές από το δείγμα της έρευνας 77 αγόρια και 122 κορίτσια δεν έχουν εκλεγεί σε κανένα από τα αυτά τα δυο όργανα της Μαθητικής Κοινότητας.

Οι μαθητές/τριες του Γενικού Λυκείου ρωτήθηκαν να αξιολογήσουν τις γενικές συνελεύσεις και ειδικότερα να απαντήσουν σε τι βαθμό θεωρούν ότι αυτές λειτουργούν ικανοποιητικά δηλαδή αν γίνεται διάλογος για τα προβλήματα του σχολείου, οι μαθητές/τριες εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους, θέτουν υποψηφιότητα κλπ. Ποσοστό 18,5% (αγόρια 8,1% κορίτσια 10, 5)του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος θεωρεί ότι καθόλου δεν λειτουργούν ικανοποιητικά έναντι ποσοστού 12,9% (αγόρια 5,4% κορίτσια 7,5%) που πιστεύει το ακριβώς αντίθετο δηλαδή ότι λειτουργούν απολύτως ικανοποιητικά. Αθροίζοντας κανείς τις θετικές κρίσεις (ισχύει αρκετά/απόλυτα) έναντι των αρνητικών(ελάχιστα /καθόλου) διαπιστώνει ότι οι πρώτες συγκεντρώνουν ποσοστό 32,9% ενώ οι δεύτερες 45,3% γεγονός που έρχεται να επιβεβαιώσει την εμπειρία της σχολικής πραγματικότητας στο ζήτημα αυτό που φανερώνει τον υποβαθμισμένο ρόλο και τη σημασία που διαδραματίζει στη σχολική ζωή ένας κοινωνικο-πολιτικός θεσμός ιδιαίτερα σημαντικός που αρχικά στόχευε στην διαμόρφωση και καλλιέργεια πνεύματος ομαδικότητας, συνεργασίας, κοινωνικοποίησης και προπάντων δημοκρατικής αγωγής .

9) Βαθμός ικανοποίησης από τις κτιριακές υποδομές και τον προαύλιο χώρο του σχολείου

Ο μαθητικός πληθυσμός του Γενικού Λυκείου του δείγματος στο μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων του σχετικά με τις κτιριακές υποδομές- προαύλιο χώρο του σχολείου (πίνακας 163) δηλώνει λίγο ικανοποιημένος . Ειδικότερα, σε ποσοστό 51,7 % (αγόρια 20,5%-κορίτσια 31,2%) για τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου, σε ποσοστό 50,2% (αγόρια 20,5% κορίτσια 29,7%) για την αίθουσα που κάνει μάθημα, σε ποσοστό 45,1% (αγόρια 19,6% - κορίτσια 25,5%) για τον εξωτερικό χώρο-αυλή και τέλος σε ποσοστό 45,6% (αγόρια 19,5% κορίτσια 26,1%) .Το υπόλοιπο ποσοστό κατανέμεται στα δυο άκρα , το καθόλου (κατά μέσο όρο 32%) και το πολύ (κατά μέσο όρο 19,8%). Η ανταπόκριση στις απαντήσεις ήταν 99,9%.

Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε το 54% των μαθητών Λυκείου απάντησε ότι το σχολείο τους δεν είναι σε καλή κατάσταση, ούτε είναι καθαρό.

Στην κατανομή των απαντήσεων ανά δημοτικό διαμέρισμα παρουσιάζεται η εξής εικόνα Το μεγαλύτερο ποσοστό (45,5%) που δηλώνει **καθόλου ικανοποιημένο** από την γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου συγκεντρώνει το 4^ο Δημ. Διαμέρισμα, και (το μεγαλύτερο ποσοστό που απαντάει) **πολύ ικανοποιημένο** στο 6^ο με 47,1% και το 3^ο με 40%. Σε ότι αφορά την αίθουσα διδασκαλίας που κάνουν μάθημα το μεγαλύτερο ποσοστό που δηλώνει **καθόλου ικανοποιημένο** είναι το 4^ο Δ. Δ με 48,5% και **πολύ ικανοποιημένο** το 6^ο με 48,5% (με το 4^ο Δ. Δ να απαντάει 0%). Για τον εξωτερικό χώρο –αυλή του σχολείου, το μεγαλύτερο ποσοστό που δηλώνει **καθόλου ικανοποιημένο** είναι το 7^ο Δ. Δ με ποσοστό 42,6% και το 6^ο με 41,2% ,ενώ **πολύ ικανοποιημένο** δηλώνει το 3^ο με 43,3% . Τέλος, για την καθαριότητα των χώρων του σχολείου το μεγαλύτερο ποσοστό που δηλώνει **καθόλου ικανοποιημένο** το 4^ο με 59,1% και **πολύ ικανοποιημένο** το 6^ο με 58,8% (το 4^ο με 1,5%).

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι **πολύ μεγάλο ποσοστό των μαθητών/τριών του Λυκείου, που σε κάποιες περιπτώσεις αποτελεί την πλειονότητα, είναι σε λίγο βαθμό ικανοποιημένο από το υλικό περιβάλλον του κτιρίου (κτιριακές και υπαίθριες υποδομές, αίθουσες διδασκαλίας, καθαριότητα χώρων), ενώ 3 στους 10 μαθητές δηλώνουν καθόλου ικανοποιημένοι και μόνο 2 στους 10 πολύ ικανοποιημένοι.**

Το μεγαλύτερο ποσοστό απογοήτευσης σε ότι αφορά γενικά το υλικό σχολικό περιβάλλον παρουσιάζει το 4^ο Δημ. Διαμέρισμα , ενώ **πολύ ικανοποιημένα** εμφανίζονται σε γενικές γραμμές τα σχολεία του 6^{ου} Δ.Δ.

Από άποψη φύλου τα κορίτσια είναι αυτά που συγκριτικά με τα αγόρια δηλώνουν λιγότερο ικανοποιημένα. Ο μαθητής/τρια του Λυκείου εμφανίζει συγκριτικά με τους μαθητές /τριες του Γυμνασίου κατά τι μεγαλύτερα ποσοστά στην αρνητική απάντηση (καθόλου) για το βαθμό ικανοποίησης από το υλικό περιβάλλον του σχολείου.

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΑΥΛΙΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου σου (βαμμένο, ασφαλές καλοδιατηρημένο καλοσυντηρημένο, με χρώματα, διακοσμημένο κλπ)	16,5 %	51,7 %	31,5 %
Την αίθουσα που κάνεις μάθημα (άνετη, ήσυχη, φωτεινή, , με καλοδιατηρημένα θρανία και καρέκλες, επαρκή θέρμανση κλπ)	18,5 %	50,2 %	31,2 %
Τον εξωτερικό χώρο –αυλή (ευρύχωρη , με παγκάκια, βρύσες, υπόστεγο, πράσινο κλπ)	22,0 %	45,1 %	32,7 %
Την καθαριότητα των χώρων του σχολείου σου (π. χ αίθουσα διδασκαλίας , προαύλιο, τουαλέτες κλπ)	21,7 %	45,6 %	32,7 %

Πίνακας 163

10) Συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού σε εκπαιδευτικές /ομαδικές δραστηριότητες του σχολείου

α) Αναφορικά με τη συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις του σχολείου (ερ18) την φετινή και την περυσινή χρονιά (ενημερωτικές διαλέξεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις, κινηματογραφικές προβολές κλπ) διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα απάντησε αρνητικά δηλ το **65,4%** (το 5^ο Δ. Δ με το μεγαλύτερο ποσοστό **90,5%** και το 6^ο το μικρότερο με **35,3%** και σε αναλογία φύλου 33,1% κορίτσια και 32,3% αγόρια και **θετικά το 33,2%** με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 6^ο Διαμέρισμα με 64,7% και αναλογία φύλου 96 κορίτσια και ποσοστό 23,2 % και 40 αγόρια με ποσοστό 10% με ποσοστό 1,5% (6) να μην απαντάει στην ερώτηση.

Ειδικότερα, οι απαντήσεις τους σε σχετική ερώτηση ανοικτού τύπου πραγματεύονται ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων στις οποίες συμμετείχαν και περιλαμβάνουν, σε ποσοστό **1,2% (5) εκπαιδευτικές επισκέψεις για παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων** (πλανητάριο, I.M.E, Βουλή), **παρακολούθηση θεατρικής παράστασης σε ποσοστό 1,2 % (5)** που αξιολογήθηκε θετικά από 4 άτομα και αρνητικά από ένα, **εκπαιδευτική επίσκεψη σε βιότοπους, υδροβιότοπους και χώρους οικολογικής σημασίας σε ποσοστό 0,5% (2), συζητήσεις με το 5μελές-15μελές ενημέρωση από τους καθηγητές ποσοστό 0,5% (2), διάλεξη –συζήτηση από ειδικούς επιστήμονες .συγγραφείς κλπ σε ποσοστό 0,2% και θετική αξιολόγηση, παρακολούθηση κινηματογραφικής προβολής με θετική αξιολόγηση, εκπαιδευτική επίσκεψη σε εργασιακούς χώρους και χώρους παραγωγής, εργοστάσια κλπ (2) με αρνητική αποτίμηση, διοργάνωση μουσικής/χορευτικής εκδήλωσης, συζήτηση σχετικά με τις καταλήψεις, σχολικό αθλητικό πρωτάθλημα, εκδήλωση του 15μελούς, κάλεσμα στο σχολείο διαφόρων προσωπικοτήτων όπως συγγραφείς ,επιστήμονες κλπ με**

θετική αποτίμηση, **πολιτιστικό διήμερο –συναυλία για το περιβάλλον ,κατάληψη του σχολείου πέρσι και φέτος για ένα μήνα, επίσκεψη σε εκπαιδευτικό ίδρυμα Α.Ε.Ι- Τ.Ε.Ι ,** ακόμη ποσοστό 3,7% (50) απάντησε ότι συμμετείχε σε κάποια δραστηριότητα ή εκδήλωση του σχολείου αλλά δεν προχώρησε σε ανάλυση όπως τους ζητήθηκε και ποσοστό 18,5% (76) έδωσε μη αποδεκτή απάντηση.

Τέλος, **ποσοστό 3,4% (14) απάντησε συνδυασμό εκδηλώσεων /δραστηριοτήτων που** περιελάμβανε επιμέρους δραστηριότητες όπως, **παρακολούθηση κινηματογραφικής προβολής ,6 αναφορές** με τρεις θετικές αξιολογήσεις ,μία αρνητική και δυο χωρίς αξιολόγηση, **διαλέξεις –συζητήσεις από επιστήμονες ,συγγραφείς κλπ 4 αναφορές** , από τις οποίες οι τρεις με θετική αξιολόγηση και η μία χωρίς, **παρακολούθηση θεατρικής παράστασης, 13 αναφορές**, από τις οποίες οι επτά αξιολογήθηκαν θετικά ,μία αρνητικά και έξι δεν κρίθηκαν, εκπαιδευτικές επισκέψεις σε **αρχαιολογικούς ,ιστορικούς χώρους, μουσεία ,11 αναφορές** , από τις οποίες οι εννέα κρίθηκαν θετικά , και δυο δεν είχαν αξιολογηθεί, **παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων (πλανητάριο ,Ι.Μ.Ε κλπ με 15 αναφορές** από τις οποίες αξιολογήθηκαν θετικά οι εννέα ,οι δυο αρνητικά και πέντε δεν αξιολογήθηκαν, **διοργάνωση μουσικής χορευτικής –εκδήλωσης με 3 αναφορές** και δυο θετική αξιολόγηση, **διοργάνωση εκθέσεων βιβλίου, ζωγραφικής, διαγωνισμού με 2 αναφορές** με μια θετική αξιολόγηση, **εκπαιδευτική επίσκεψη σε βιότοπους –υδροβιότοπους και οικολογικούς χώρους με 5 αναφορές** ,με τέσσερις θετικές αξιολογήσεις, σχολικό αθλητικό πρωτάθλημα με 2 αναφορές και μια θετική αξιολόγηση, εκδήλωση 15μελούς Μαθητικού Συμβουλίου με μέτρια αξιολόγηση, εκδήλωση-δραστηριότητα στο πλαίσιο μαθήματος, κάλεσμα στο σχολείο διαφόρων προσωπικοτήτων, διοργάνωση θεατρικής εκδήλωσης με θετική αξιολόγηση, εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε συνεργασία με άλλα σχολεία (θετική αξιολόγηση) ,συμμετοχή του σχολείου σε πανελλήνιους διαγωνισμούς πάσης φύσεως 2 αναφορές και μία θετική αξιολόγηση επίσκεψη σε θρησκευτικό χώρο (θετική), πολιτιστικό διήμερο/τρίημερο (θετική),σχολικές επιδείξεις (θετική).Από τα προγράμματα που αναφέρθηκαν προηγουμένως τη σχολική χρονιά 2006-7 πραγματοποιήθηκαν 40 από αυτά ,την χρονιά διεξαγωγής της έρευνας 2007-08 έγιναν αναφορές για 28 από αυτά, ενώ δεν αναφέρθηκε σχολική χρονιά για 18 προγράμματα.

β) Για τη συμμετοχή του δείγματος του Λυκείου σε κάποια ομαδική δραστηριότητα (ερ 19) η οποία έλαβε χώρα τη σχολική χρονιά 2006-07 και 2007-08, (ομάδα αγωγής υγείας, περιβαλλοντική ομάδα, ομάδα θεάτρου κλπ) **το 65,6% απάντησε ότι δεν συμμετείχε** –με κατανομή στα φύλα 25,5% αγόρια και 40,1% κορίτσια- ενώ το 1/3 απάντησε θετικά με αναλογία στα φύλα 15% αγόρια και 17% κορίτσια και καταγωγή το 50,5% γεννημένοι στην Ελλάδα ,το 13,3% από την Αλβανία και το 1,5% από την Ουκρανία **με τη μεγαλύτερη συμμετοχή να**

μοιράζονται το 1^ο και 4^ο Δημ. Διαμέρισμα με 36%. Εξάλλου ποσοστό 2,4% (10) δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή.

Η επεξεργασία και ανάλυση των απαντήσεων στην ανοικτή ερώτηση για το είδος ,το χρόνο και το βαθμό ικανοποίησης της σχολικής ομαδικής δραστηριότητας φανερώνει ότι η **λειτουργία αθλητικής ομάδας** (κυρίως καλαθόσφαιρας και ποδοσφαίρου αλλά και πετόσφαιρας, χειροσφαίρισης) **συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό με 6,6% (27)** με την αξιολόγηση θετική στην πλειονότητά της και μόνο μια αρνητική και ένα σχόλιο ότι το σχολείο είναι ανοργάνωτο για αθλητικές δραστηριότητες με επτά (7) αναφορές για τη χρονική περίοδο 2006-07, δυο για την τρέχουσα 2007-08 ,ενώ οι υπόλοιπες απαντήσεις δεν αναφέρουν σχολική περίοδο, **με ποσοστό 1,7% η ομάδα χορού** , όλες με θετικό πρόσημο , με τέσσερις (4) αναφορές την περίοδο 2006-07, δυο την περίοδο 2007-08 και οι υπόλοιπες χωρίς αναφορά για σχολική περίοδο, **ομάδα για το ιστορικό αρχείο του σχολείου, ομάδα μουσικής (χορωδία)** στην πλειονότητα με θετική αξιολόγηση με ποσοστό 0,9% (4), **ομάδα βιβλιοανάγνωσης** με ποσοστό 0,7% (3) και θετική αξιολόγηση, συνδυασμό δυο και περισσότερων ομαδικών δράσεων με ποσοστό 1,2% (5 αναφορές), ποσοστό 2,2% (9) ενώ απάντησε θετικά για τη συμμετοχή του σε ομαδική δραστηριότητα δεν προχώρησε σε ανάλυση και μια απάντηση, όπου αντί ανάλυσης σχολίασε “είμαι μεγαλύτερος”.

Από την στατιστική ανάλυση και συσχέτιση διαπιστώνεται ότι μόνο το 1/3 του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος συμμετέχει είτε στα εκπαιδευτικά προγράμματα του σχολείου (δράσεις, δραστηριότητες ,εκδηλώσεις κλπ) καθώς και σε δραστηριότητες ομαδικού χαρακτήρα. Αυτή η υποτονική συμμετοχή μπορεί να οφείλεται είτε στην έλλειψη, το ενδιαφέρον για σχεδιασμό/προγραμματισμό και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων από την πλευρά του σχολείου είτε στην απροθυμία των μαθητών/τριών να συμμετέχουν, κυρίως λόγω του βεβαρημένου ατομικού προγράμματος για την προετοιμασία τους στις πανελλήνιες εξετάσεις της επόμενης χρονιάς .Σε ότι αφορά την εκπροσώπηση του φύλου παρατηρείται γενικά ότι τα κορίτσια συμμετέχουν πιο ενεργά συγκριτικά με τα αγόρια σε όλες τις περιπτώσεις, πολύ περισσότερο όμως στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις. Σε σύγκριση με το μαθητικό πληθυσμό του Γυμνασίου, όπως είναι λογικό, υπάρχει γενικότερα μικρότερο ποσοστό συμμετοχής λιγότερο στις ομαδικές δράσεις και περισσότερο στα εκπαιδευτικά προγράμματα (εκδηλώσεις και δραστηριότητες).

5) Πώς αξιολογούν οι μαθητές/τριες τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών ;

Από το μαθητικό πληθυσμό του Λυκείου του δείγματος ζητήθηκε να αξιολογήσει στη βάση τεσσάρων προτάσεων σε καταφατική μορφή (βλ πίνακα 164) τη συμπεριφορά των

καθηγητών/τριών του σχολείου. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών ένας στους δέκα (αγόρια 4,4% κορίτσια 5,8%) θεωρούν ότι ισχύει απόλυτα η θέση πως οι καθηγητές/τριες είναι φιλικοί προς τους μαθητές και πρόθυμοι να τους ακούσουν με καλή διάθεση ,χιούμορ και επικοινωνία, ενώ το 3,4% υποστηρίζει ότι δεν ισχύει καθόλου.

Ακόμα, τρεις περίπου στους δέκα μαθητές (αγόρια 11,5% κορίτσια 19,7% ,από τους οποίους το 22,4% είναι γεννημένοι στην Ελλάδα ,το 7% στην Αλβανία και το υπόλοιπο από άλλες χώρες) δέχονται ότι ισχύει απόλυτα η άποψη ότι οι καθηγητές συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές το ίδιο ανεξάρτητα από καταγωγή, φύλο, χρώμα ή θρησκεία, (το ίδιο ποσοστό 31,9% διαπιστώνεται στην έρευνα του ΕΚΚΕ),ενώ το 5,4% θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου.

Ισοψηφούν απόλυτα θετικές (11,7%) και απόλυτα αρνητικές κρίσεις (11,5%) για το αν οι καθηγητές συμπεριφέρονται το ίδιο σε “ καλούς” και “κακούς” μαθητές , Αθροίζοντας όμως τις θετικές (ισχύει αρκετά/ισχύει απόλυτα) και τις αρνητικές κρίσεις (ισχύει ελάχιστα /καθόλου) υπερισχύουν ελαφρώς οι δεύτερες σε ποσοστό 33,9% έναντι 32,4%. Στην έρευνα του Ε. Κ. Κ. Ε η πλειονότητα των μαθητών του δείγματος δηλαδή το 51,7% αισθάνεται ότι οι καθηγητές συμπεριφέρονται καλύτερα στους “ καλούς” μαθητές ,ενώ το 2% καλύτερα στους “κακούς” μαθητές. **Απ’ ότι φαίνεται επιβεβαιώνεται η πεποίθηση ότι οι καθηγητές επηρεάζονται στη συμπεριφορά τους από την επίδοση του μαθητή, μολοταύτα στην παρούσα έρευνα τα ποσοστά είναι πολύ χαμηλότερα, πράγμα που σημαίνει είτε ότι το φαινόμενο εμφανίζει τάση μείωσης είτε ότι αλλάζει η εικόνα που σχηματίζουν οι μαθητές για το φαινόμενο ή ακόμα και οι δυο εκδοχές.**

Τέλος, το 21,5% (αγόρια 5,9% κορίτσια 15,6%) υποστηρίζει απόλυτα την άποψη ότι οι καθηγητές προστατεύουν μαθητές που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας –ειρωνείας από άλλους μαθητές/τριες ,ενώ το 8,3% διαφωνεί απόλυτα. Σε ποσοστό 0,3% (3 μαθητές) ανέρχεται κατά μέσο όρο η απώλεια απάντησης στα τέσσερα ερωτήματα. Τα ποσοστά των απαντήσεων των μαθητών του Γυμνασίου του δείγματος συγκρινόμενα με αυτά των μαθητών του Λυκείου είναι κατά τι υψηλότερα (2-5% κατά μέσο όρο) στο σύνολο των ερωτημάτων στις απόλυτα θετικές και αρνητικές κρίσεις .

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ	Ισχύει απόλυτα	Ισχύει αρκετά	Ισχύει μερικές φορές	Ισχύει ελάχιστα	Δεν ισχύει καθόλου
Είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση, χιούμορ και επικοινωνία.	10,2 %	33,4%	38,8 %	13,9 %	03,4 %
Συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές το ίδιο , ανεξάρτητα από την καταγωγή (αλλοδαποί) , το φύλο (αγόρι ή κορίτσι) , το χρώμα ή τη θρησκεία τους.	31,2 %	31,2 %	18,5 %	13,4 %	05,4 %
Έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές , ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή « κακοί» μαθητές.	11,7 %	20,7 %	33,4 %	22,4 %	11,5 %
Προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας- ειρωνείας από άλλους μαθητές.	21,5 %	31,5 %	22,9 %	15,4 %	08,3 %

Πίνακας 164

6) Σχέσεις με συμμαθητές –μαθητές του σχολείου –15μελές Μαθητικό Συμβούλιο

Αναφορικά με τις σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τους συμμαθητές τους και τους άλλους μαθητές του σχολείου στην πλειονότητά τους αυτές είναι φιλικές σε ποσοστό 85,1% με τους συμμαθητές της τάξης (ψυχρές –συγκρουσιακές σε ποσοστό 2,7%), σε ποσοστό 65,6% με τους άλλους μαθητές του σχολείου (ψυχρές –συγκρουσιακές στο 1,2% των περιπτώσεων),σε ποσοστό 44,6% με το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο (ψυχρές –συγκρουσιακές στο 4,4% των περιπτώσεων) και τέλος σε ποσοστό 78,3% με μαθητές διαφορετικής εθνικότητας, θρησκευματος ή άλλου γνωρίσματος (ψυχρές-συγκρουσιακές στο 3,2% των περιπτώσεων).

Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε οι περισσότεροι μαθητές τα πηγαίνουν καλά (ποσοστό 31%) έως πολύ καλά (ποσοστό 63,8%) με τους συμμαθητές τους στην τάξη , με τους αλλοδαπούς μαθητές το 45,6% απαντά ότι τα πηγαίνει καλά, το 37,4% πολύ καλά το 3,2% καθόλου καλά και το 4,7% απαντά ότι δεν τους αντέχει.

Από τα ευρήματα της έρευνας (πίνακας 165) διακριβώνεται , όπως και στην περίπτωση των μαθητών του Γυμνασίου,(συγκριτικά μικρότερα ποσοστά κατά 1-2 % στο επίπεδο των φιλικών σχέσεων)ότι στις σχέσεις με τους μαθητές του σχολείου(συμμαθητές , άλλους μαθητές αλλά και με διαφορετικά χαρακτηριστικά) κυριαρχούν οι φιλικές σχέσεις, κατ' αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται η αρμονική, συμμετρική σχέση του μαθητή με τους συμμαθητές του και άλλους μαθητές του σχολείου.

Ιδιαίτερα εντυπωσιάζει ,όπως και στο Γυμνάσιο, το γεγονός πως η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών/τριών του Λυκείου προσεγγίζει το διαφορετικό (καταγωγή, θρησκεία, και άλλες ιδιαιτερότητες)στις σχέσεις του χωρίς παρωπίδες και στενή αντίληψη προπάντων μακριά από στερεότυπα, ξενοφοβικές και ρατσιστικές πρακτικές .Σε κάθε περίπτωση δεν φαίνεται να προβληματίζει την ανάλυση το ποσοστό των ψυχρών – συγκρουσιακών σχέσεων που φτάνει έως 4,4% ,όμως προκαλεί αίσθηση που αφορά τις σχέσεις με μέλη του 15μελούς ,όπως επίσης και το υψηλό ποσοστό έως 50%, που εγγράφεται για τις αδιάφορες σχέσεις του μαθητή πάλι με τα μέλη του 15 μελούς, προφανώς γιατί διαμείβονται και διακυβεύονται προσωπικά συμφέροντα και οφέλη, επομένως οι σχέσεις σε προσωπικό επίπεδο πολώνονται μεταξύ της σύγκρουσης και της αδιαφορίας.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Φιλικές	Αδιάφορες	Ψυχρές σχέσεις συχνά με συγκρούσεις
Ανάμεσα σε εσένα και τους συμμαθητές της τάξης σου.	85,1 %	11,7 %	02,7 %
Ανάμεσα σε εσένα και τους άλλους μαθητές του σχολείου σου.	65,6 %	32,2 %	01,2 %
Ανάμεσα σε εσένα και το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο .	44,6 %	50,0 %	04,4 %
Ανάμεσα σε εσένα και σε μαθητές με διαφορετική εθνικότητα, θρήσκευμα ή άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα.	78,3 %	18,0%	03,2 %

Πίνακας 165

7) Σχολική επίδοση –αποτυχία

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας για τη σχολική επίδοση των μαθητών /τριών του μαθητικού πληθυσμού των Λυκείων του δείγματος⁵⁹⁷ ο μέσος όρος της βαθμολογίας των **393 μαθητών** ήταν ίσος με 14.92 με τυπική απόκλιση ίση με 2.55. Το 50% των μαθητών είχαν μέσους όρους από 9.5 έως 15 (111 αγόρια 97 κορίτσια) και το υπόλοιπο 50% των μαθητών από 15 έως 20 (55 αγόρια 130 κορίτσια). **Δεν υπάρχουν στοιχεία για 17**

⁵⁹⁷ Βλ Ταμιχτσής Γ. Ιωάννης, Η σχέση πειθαρχικού ελέγχου μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και σχολικής τους επίδοσης, Διπλωματική εργασία στο Π.Μ.Σ “ Η σύγχρονη Εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της”, Ακαδ. έτος 2008-09 , Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών, Αθήνα, 2010, σσ 119-121 .

μαθητές, είτε επειδή δεν θέλησαν να απαντήσουν, είτε επειδή δήλωσαν ότι δεν θυμούνταν. Το προφίλ της σχολικής επίδοσης των μαθητών /τριών του δείγματος με βάση το βαθμό απολυτηρίου της Α΄ Τάξης Λυκείου (πίνακας 166) και σύμφωνα με το τυπικό σύστημα αξιολόγησης και βαθμολόγησης υποδεικνύει ότι:

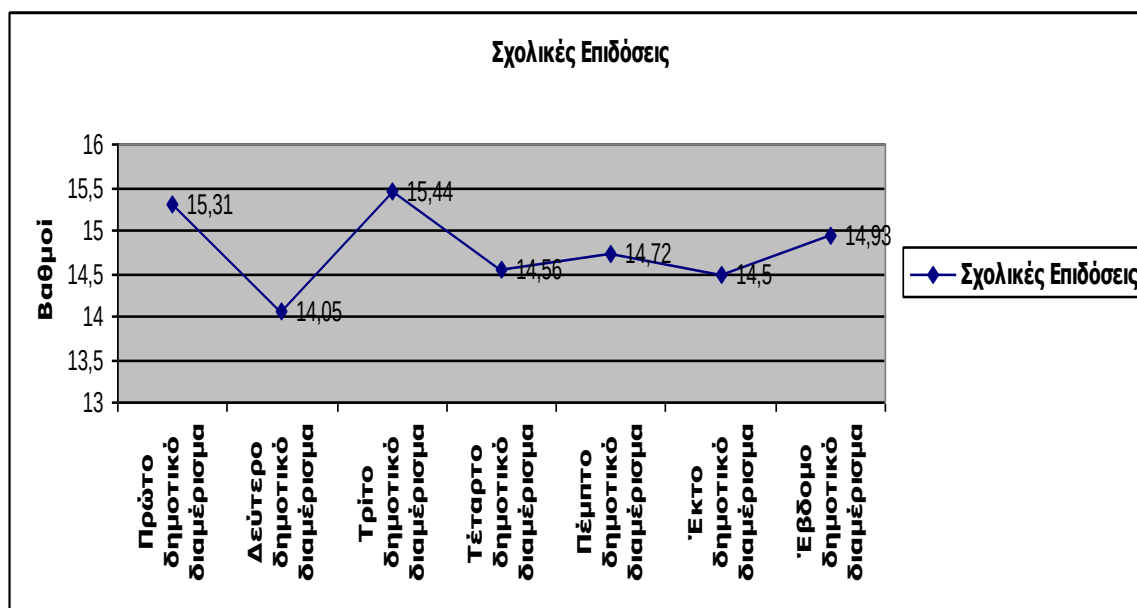
- το 24,5 % των μαθητών /τριών (96) πήραν βαθμολογία σχεδόν καλώς (9,5 – 13)
- το 40,1 % των μαθητών /τριών (157) πήραν βαθμολογία καλώς (13,1 – 16)
- το 23, 2 % των μαθητών /τριών (91) πήραν βαθμολογία Λίαν Καλώς (16,1 – 18)
- το 12,2 % των μαθητών /τριών (48) βαθμολογήθηκε με άριστα (18,1 – 20)

ΒΑΘΜΟΣ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΥ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΛΥΚΕΙΟΥ		ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΙΣΤΑ	18,1- 20	48	12,2 %
ΛΙΑΝ ΚΑΛΩΣ	16,1-18	91	23,2 %
ΚΑΛΩΣ	13,1 – 16	157	40,1 %
ΣΧΕΔΟΝ ΚΑΛΩΣ	9, 5- 13	96	24,5 %
		392	100 %

Πίνακας 166 : Βαθμολογία Α΄ Λυκείου μαθητών Λυκείου δείγματος

Συμπερασματικά από την ανάλυση της βαθμολογίας των μαθητών Λυκείου του δείγματος διαπιστώνουμε ότι η πλειονότητα των μαθητών του δείγματος το 40 % των μαθητών βρίσκεται στη βαθμολογική κλίμακα της κατηγορίας «καλώς», οι μαθητές με «σχεδόν καλή» επίδοση διαμοιράζονται σε ποσοστά με τους μαθητές που βαθμολογούνται με «λίαν καλώς» (24,5 % και 23,3% αντίστοιχα), τέλος οι μαθητές που βαθμολογήθηκαν με άριστα έχουν το μικρότερο ποσοστό της τάξης του 12,2 % Σε σχέση με το μέσο όρο της βαθμολογίας τους στην προηγούμενη τάξη, (Α΄ Λυκείου) το **55 ,1% των μαθητών συμφωνεί** με τη βαθμολογία που πήρε στη βάση του τυπικού αξιολογικού συστήματος (πήραν το βαθμό που περίμεναν) ,μικρότερο βαθμό απ’ όσο περίμεναν δήλωσε το **33, 9 % των μαθητών**, ενώ το **8,3 % των μαθητών** δήλωσε ότι πριμοδοτήθηκε από το σύστημα .Σε σύγκριση με το Γυμνάσιο φαίνεται ότι τα ποσοστά συμπίπτουν μόνο στις περιπτώσεις όσων συμφωνούν με το τυπικό σύστημα βαθμολόγησης ,ενώ για τις άλλες κατηγορίες υπάρχουν σημαντικές διαφορές ,όπου φαίνεται ότι οι μαθητές του Λυκείου να θεωρούν τους εαυτούς τους περισσότερο αδικημένους από το τυπικό σύστημα(24,8% σε σύγκριση με το Γυμνάσιο) και λιγότερο πριμοδοτημένους απ’ ότι όταν ήταν στο Γυμνάσιο(το αντίστοιχο ποσοστό ήταν το 15,8 % στο Γυμνάσιο). Διαπιστώνεται επομένως ένα πρόβλημα αναφορικά με την αξιοπιστία του συστήματος αξιολόγησης στην περίπτωση του Λυκείου ακόμη περισσότερο απ’ ότι στο Γυμνάσιο.

Η ανάλυση διακύμανσης έδειξε ότι οριακά ($p\text{-value}=0.049$) οι σχολικές επιδόσεις των μαθητών διαφέρουν ανάμεσα στα επτά Δημοτικά Διαμερίσματα (διάγραμμα 26). Το τρίτο (3^ο) Δημοτικό Διαμέρισμα έχει τις καλύτερες (κατά μέσο όρο) σχολικές επιδόσεις ενώ το πρώτο (1^ο) έρχεται δεύτερο. Οι όποιες διαφορές όμως στις επιδόσεις μεταξύ των Δημοτικών Διαμερισμάτων δεν ανιχνεύτηκαν ως στατιστικά σημαντικές..

Διάγραμμα 26 : Σχολικές επιδόσεις μαθητών Γενικού Λυκείου ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

Τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με τη σχολική αποτυχία δείχνουν ότι ένα ποσοστό της τάξης του **18,2%** (συνολικά 76 μαθητές) έμειναν **μετεξεταστέοι είτε στο Γυμνάσιο** (για μια φορά 10 μαθητές/τριες, για δυο φορές 3 μαθητές/τριες, 44 μαθητές δεν προσδιόρισαν τύπο σχολείου) **είτε στο Λύκειο** (για 1 φορά 2 μαθητές και για δυο φορές 1 μαθητής/τρια. 16 μαθητές δεν προσδιόρισαν τύπο σχολείου). Σε αυτή την ερώτηση δεν απάντησαν δυο (2) μαθητές και υπήρξαν δυο (2) ερωτηματολόγια με σφάλμα.

Ακόμα **στάσιμοι στην ίδια τάξη είτε στο Γυμνάσιο** (για φορά 7 μαθητές, δε δήλωσαν συχνότητα 8 μαθητές) **είτε στο Λύκειο** (για φορά 11, και δυο φορές 1 και δεν δήλωσε συχνότητα 1 μαθητής) **συνολικά 28 μαθητές** που αναλογεί σε ποσοστό της τάξης του **6,8 %**, ενώ 11 μαθητές δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή. Όπως και στο Γυμνάσιο έτσι και στο Λύκειο τα αγόρια είναι αυτά που υπερτερούν των κοριτσιών, τόσο στη χαμηλή σχολική επίδοση όσο και στη σχολική αποτυχία.

8) Η αξιολόγηση του μαθητικού πληθυσμού του ΓΕ.Λ του δείγματος για το σχολικό πρόγραμμα, τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο του σχολείου.

Οι μαθητές /τριες του δείγματος αναφορικά με το σχολικό πρόγραμμα ρωτήθηκαν να κρίνουν τρεις διαφορετικές προτάσεις σε αρνητική και θετική διατύπωση (πίνακας 167).

Στην πρώτη πρόταση σε αρνητική διατύπωση (Το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν σε κουράζει και σου παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης ψυχαγωγίας και ηρεμίας όπως άθληση, παιχνίδι κλπ) το 47,8 % (αγόρια 18,6 % κορίτσια 29,2 %) υποστηρίζει ότι δεν ισχύει καθόλου ,ενώ μόνο ένα 4,4% το αποδέχεται απόλυτα. Στην πρόταση με θετική διατύπωση ότι “ τα μαθήματα ενδιαφέρουν και αρέσουν ” οι θετικές απαντήσεις (ισχύει απόλυτα/αρκετά) συγκεντρώνουν ποσοστό 31,3% και οι αρνητικές απαντήσεις (δεν ισχύει καθόλου/ελάχιστα) συγκεντρώνουν ποσοστό 29,6 % ,τέλος στην πρόταση ότι “ η ύλη των μαθημάτων δεν σε δυσκολεύει “ δεν συμφωνούν και απαντούν ότι δεν ισχύει απόλυτα ποσοστό 17,1 % (αγόρια 7,1% κορίτσια 10%) και μόνο ποσοστό 6,1% δέχεται ότι ισχύει απόλυτα .

Από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου του δείγματος για το σχολικό πρόγραμμα συνάγεται το συμπέρασμα ότι το καθημερινό πρόγραμμα του σχολείου σε μεγάλο βαθμό για 4,7 στους 10 μαθητές είναι κουραστικό και δεν προσφέρει δυνατότητες και ευκαιρίες εκτόνωσης στο μαθητή , ενώ σε ότι αφορά τα μαθήματα κατ’ αρχήν στο αν ενδιαφέρουν και αρέσουν μοιράζονται οι θετικές και αρνητικές κρίσεις ,ενώ ξεκάθαρα σε ότι αφορά την ύλη των μαθημάτων αυτή δυσκολεύει κάτι παραπάνω από 4 στους 10 μαθητές. Σε σύγκριση με τις απαντήσεις των μαθητών του Γυμνασίου του δείγματος δεν υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις με εξαίρεση ίσως το καθημερινό σχολικό πρόγραμμα, όπου για τα παιδιά του Γυμνασίου φαίνεται να είναι κατά τι λιγότερο κουραστικό.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΕΝ.ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν σε κουράζει, και σου παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης ψυχαγωγίας και ηρεμίας (άθληση, παιχνίδι κλπ)	04,4 %	06,1 %	16,3 %	25,1 %	47,8 %
Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν	05,9 %	25,4 %	38,0 %	22,0 %	07,6 %
Η ύλη των μαθημάτων δεν σε δυσκολεύει	06,1 %	22,2 %	28,0 %	25,4 %	17,1 %

Πίνακας 167

Οι μαθητές /τριες του δείγματος ρωτήθηκαν για τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο των καθηγητών σε αυτή (βλ πίνακα 168).Ποσοστό 20,7 % (αγόρια 9,7% κορίτσια 11%) των μαθητών υποστηρίζουν ότι δεν ισχύει καθόλου η δημιουργική ατμόσφαιρα και το ενδιαφέρον στη διάρκεια των μαθημάτων αλλά η πλήξη και η ανία σε αντίθεση με το 3,2% που θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα, Η πλειονότητα και μάλιστα 6 στους 10 (αγόρια 2,7 κορίτσια 3,4) υποστηρίζουν ότι δεν λειτουργεί καθόλου η ομαδική εργασία στο πλαίσιο των μαθημάτων και ελάχιστα το 31,7% ,ενώ μόνο ένα 2,4% θεωρεί ότι ισχύει είτε απόλυτα είτε αρκετά η ομαδική εργασία στη διδακτική διαδικασία.

Αναφορικά με το ρόλο των καθηγητών στη διδακτική διαδικασία οι μαθητές έδωσαν τις εξής απαντήσεις: Το 41% (αγόρια 17% κορίτσια 24%) του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος υποστηρίζει ότι καθόλου δεν χρησιμοποιείται από τους διδάσκοντες οπτικοακουστικό υλικό και μέσα για τη διδασκαλία σε αντίθεση με το 2,9 % που το υποστηρίζει απόλυτα και το 7,6% που θεωρεί ότι συμβαίνει αρκετά.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών ισχύει απόλυτα σε ποσοστό 37,3% (αγόρια 14,5 κορίτσια 22,8%) και αρκετά 34,1% η δυνατότητα των μαθητών να παρεμβαίνουν στη διδακτική διαδικασία με ερωτήσεις απορίες ,προβληματισμούς κλπ σε αντίθεση με το 1,7 % που απόλυτα το απορρίπτει ότι ισχύει.

Ποσοστό 5,9% του δείγματος δέχεται απόλυτα και 14,4 % αρκετά , ότι οι καθηγητές δίνουν βήμα έκφρασης για παράπονα στον τρόπο διδασκαλίας ,εργασίες κλπ θέματα) που αφορούν στο μάθημα σε αντίθεση με το 24,4% (αγόρια 10,2% κορίτσια 14,2% που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου και ένα 33,2% που δεν ισχύει αρκετά.

Στην αξιολόγηση τους από τους καθηγητές οι μαθητές δέχονται σε ποσοστό 10,2 % (αγόρια 4,6% κορίτσια 5,6%) απόλυτα και 36,1% αρκετά ότι βαθμολογούνται με κριτήρια που

δεν είναι προσωπικά (συμπάθεια, αντιπάθεια από το διδάσκοντα) αλλά με βάση τις ικανότητες και δυνατότητες τους ,σε αντίθεση με το 7,3% (εξίσου τα φύλα) που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου και το 18,3% που πιστεύει ότι ισχύει ελάχιστα.

Τέλος, σε ποσοστό 13,4 % (αγόρια 6,3% κορίτσια 7,1%) απόλυτα και 26,3% (αγόρια 10,6% κορίτσια 15,7%) αρκετά , οι μαθητές δέχονται τον εμψυχωτικό- ενθαρρυντικό ρόλο του διδάσκοντα σε αντίθεση με το 8% που απόλυτα το απορρίπτει και το 24,4% (αγόρια 10,4% κορίτσια 14%) που θεωρεί ότι ελάχιστα ισχύει .

Σε μια πρώτη ανάγνωση των ευρημάτων αυτών φαίνεται ότι κατ' αρχήν το μαθησιακό περιβάλλον πάσχει από δημιουργικότητα και ενδιαφέρον και πολύ περισσότερο από πνεύμα ομαδικότητας (ομαδικές εργασίες) άρα και συνεργατικότητας ανάμεσα στους μαθητές .

Σε ότι αφορά το διδακτικό προσωπικό περίπου 7 στους 10 μαθητές θεωρούν ότι ελάχιστα ή και καθόλου οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν υλικοτεχνικά μέσα(ταινίες ,διαφάνειες κλπ) στο πλαίσιο της διδακτικής διαδικασίας, όμως στην ίδια αναλογία αρκετά ή και απόλυτα διαμορφώνουν μαθησιακό κλίμα που χαρακτηρίζεται από δυνατότητα συμμετοχής των μαθητών με ερωτήσεις , απορίες και σχετικούς προβληματισμούς .

Η πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος περίπου 6 στους 10 μαθητές, κυρίως κορίτσια θεωρούν ότι ελάχιστα ή καθόλου οι εκπαιδευτικοί δίνουν βήμα λόγου για παράπονα στους μαθητές σχετικά με το μάθημα (τρόπος διδασκαλίας, εργασίες κλπ) . Ακόμη, περίπου 5 μαθητές στους 10 υποστηρίζουν ότι απόλυτα και αρκετά το κριτήριο της βαθμολογίας από τους διδάσκοντες έχει να κάνει με την εκπαιδευτική διαδικασία και όχι τα προσωπικά κριτήρια ,έναντι 2,5 στους δέκα που δεν το υποστηρίζουν, είτε καθόλου είτε ελάχιστα. Τέλος ,σε ότι αφορά τον εμψυχωτικό-ενθαρρυντικό ρόλο του διδάσκοντα φαίνεται να μοιράζονται τα ποσοστά ανάμεσα σε αυτούς που δέχονται ότι ισχύει (απόλυτα /αρκετά) που συγκεντρώνουν ποσοστό 39,7% και σε όσους θεωρούν ότι δεν ισχύει (καθόλου /ελάχιστα) αθροίζουν ποσοστό 32,4%. Κατά μέσο όρο σε ποσοστό 0,4% υπήρξε απώλεια απαντήσεων (μη συμμετοχή –έγκυρα).

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ & ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ;	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι ανία και πλήξη των μαθητών	03,2%	11,0%	32,9 %	31,7%	20,7%
Στα μαθήματα , στη τάξη , συχνά χωρίζετε σε μικρές ομάδες (3-4μαθητές) και εργάζεστε μαζί	02,4%	02,4%	09,3%	24,6%	61,0%
Οι καθηγητές / τριες χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία ακουστικά και οπτικά μέσα π. χ κασέτες ήχου, εκπαιδευτικές ταινίες,, διαφάνειες ,χάρτες κλπ	02,9%	07,6%	18,3%	29,5%	41,0%
Στο μάθημα οι καθηγητές/ τριες σας δίνουν την δυνατότητα να συμμετέχετε κάνοντας ερωτήσεις και εκφράζοντας απορίες,, προβληματισμούς κλπ	37,3%	34,1%	19,0%	07,3%	01,7%
Οι καθηγητές /τριες δίνουν στους μαθητές την ευκαιρία να εκφράσουν τα παράπονά τους για τον τρόπο διδασκαλίας , τις εργασίες κ ά σχετικά με το μάθημα	05,9%	14,4%	22,0%	33,2%	24,4%
Οι καθηγητές / τριες βαθμολογούν τους μαθητές /τριες σύμφωνα με τις ικανότητές τους και όχι σύμφωνα με συμπάθειες , /αντιπάθειες	10,2%	36,1%	27,6%	18,3%	07,3%
Οι καθηγητές/ τριες πιστεύουν στις ικανότητές σου και συχνά σε εμπνέουν /ενθαρρύνουν για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση	13,4 %	26,3 %	27,1%	24,4%	08,0%

Πίνακας 168

Αναφορικά με τη σημασία που αποδίδει ο μαθητικός πληθυσμός Γεν. Λυκείου του δείγματος στο ρόλο του σχολείου ,(βλ πίνακα 169) τα ευρήματα δείχνουν ότι 4 στους10 (δέκα) μαθητές αποδέχονται καθόλου και ελάχιστα το ρόλο του σχολείου ως παράγοντα γνώσης για να αντιμετωπίσει κανείς τα καθημερινά προβλήματα της ζωής σε αντίθεση με τους 3,3 στους10 (δέκα) που υποστηρίζουν ότι αυτό **ισχύει αρκετά και απόλυτα** .

Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε οι μαθητές του Λυκείου δέχονται ότι το σχολείο τους παρέχει γνώσεις χρήσιμες σε ποσοστό 66,7% και δεν αποτελεί χάσιμο χρόνου σε ποσοστό 83%.

Σε ερωτήσεις που σχετίζονται με τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου οι απαντήσεις των μαθητών τον αποδέχονται σε ποσοστό 45-50% σε απόλυτο και αρκετό βαθμό έναντι του 30% που τον αμφισβητούν (καθόλου και ελάχιστα).

Ειδικότερα , θεωρούν ότι ισχύει απόλυτα σε ποσοστό 25,4% (αγόρια 11% κορίτσια 14,4%) έναντι 12,2% (αγόρια 6,4% κορίτσια 5,8%) καθόλου ,ότι το σχολείο μαθαίνει στους μαθητές να σέβονται και να βοηθούν τους άλλους, σε ποσοστό 23,2% (αγόρια 8,3% κορίτσια 13,9%) ισχύει απόλυτα το σχολείο να μαθαίνει στο μαθητή να υποστηρίζει το δίκαιο έναντι του 12,9% (αγόρια 5,4% κορίτσια 7,5%) που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου και τέλος ποσοστό 28,8% (αγόρια 12% κορίτσια 16,8%) που υποστηρίζει ότι απόλυτα ισχύει να σε μαθαίνει το σχολείο να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου σε αντίθεση με το 14,1% (αγόρια 8,4% κορίτσια 5,7%) που δεν το υιοθετεί καθόλου. Ποσοστό 0,2 % (1) απώλειας κατά μέσο όρο.

Συγκρίνοντας τις απαντήσεις με αυτές των μαθητών του Γυμνασίου φαίνεται πως οι τελευταίοι έχουν σαφώς πιο ενισχυμένη εντύπωση και πεποίθηση για το ρόλο του σχολείου ως φορέα κοινωνικοποίησης .

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ;	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Το σχολείο, σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημερινής ζωής	07,6 %	25,4 %	26,3 %	28,5 %	12,2 %
Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει :					
α) να σέβεσαι και να βοηθάς τους άλλους	25,4 %	25,9 %	20,0 %	16,3 %	12,2 %
β) να υποστηρίζεις το δίκαιο	23,2 %	22,2 %	24,1 %	17,6 %	12,9 %
γ) να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	28,8 %	20,5 %	20,7 %	15,9 %	14,1%

Πίνακας 169

9) Ενημέρωση του μαθητικού πληθυσμού από τη Διεύθυνση του σχολείου –καθηγητές για τη συμμετοχή στη σχολική ζωή –λειτουργία του σχολείου.

Οι μαθητές /τριες του Γενικού Λυκείου σε ποσοστό 19,5 % (αγόρια 6,7% κορίτσια 12,8% ταυτίζονται απόλυτα με την άποψη ότι οι καθηγητές/τριες τους ενημερώνουν για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής ,έναντι ποσοστού 9,3% (εξίσου τα δυο φύλα) που απόλυτα το αμφισβητεί .Για το ίδιο θέμα ποσοστό 24,9% (αγόρια 9,4 % κορίτσια 15,5%) υιοθετεί απόλυτα την ενημέρωση από τη Διεύθυνση του σχολείου στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς , σε αντίθεση με ποσοστό 11,7 % (αγόρια 4,8% κορίτσια 6,9%) που απολύτως το αμφισβητεί.

Σε θέματα που σχετίζονται με τη ενημέρωση των μαθητών από τη Διεύθυνση για προβλήματα λειτουργίας του σχολείου (θέρμανση ,καθαριότητα, βλάβες ,ζημιές κλπ) το 23,9% (αγόρια 9,7% κορίτσια 14,2%) θεωρεί πως καθόλου δεν γίνεται κάτι τέτοιο σε αντίθεση με το 13,2% (αγόρια 4,4% κορίτσια 8,8%) το οποίο θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα (πίνακας 170).

Τέλος, σχεδόν 2 στους 10 μαθητές απολύτως διαφωνεί με την άποψη πως η Διεύθυνση του σχολείου ανταποκρίνεται στα αιτήματα και τις προτάσεις του 15μελούς ,ενώ ποσοστό 13,2% θεωρεί ότι ισχύει απολύτως. Κατά μέσο όρο στις απαντήσεις από τα σχετικά ερωτήματα υπήρχε διαρροή σε ποσοστό 0,5% Τόσο στο Λύκειο όσο και στο Γυμνάσιο φαίνεται πως η Διεύθυνση διαχωρίζει τα λειτουργικά θέματα έναντι των παιδαγωγικών στα οποία φαίνεται να δίνει μεγαλύτερη προτεραιότητα όσον αφορά την ενημέρωση των μαθητών. Επίσης, σε ότι αφορά την ανταπόκριση της Διεύθυνσης του σχολείου σε αιτήματα του 15μελούς Μαθητικού Συμβουλίου φαίνεται ότι στην περίπτωση του Λυκείου ανταποκρίνεται λιγότερο απ ' ό τι συμβαίνει στο Γυμνάσιο.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΛΥΚΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ & ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές / τριες για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής π. χ συνελεύσεις ,εκλογές, αρμοδιότητες 5μελούς., 15μελούς κλπ	19,5 %	23,4 %	26,8 %	20,5 %	09,3 %
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για την οργάνωση και λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων (5μελές, 15μελές, γενική συνέλευση) και τον τρόπο που μπορούν να συμμετέχουν στην οργάνωση της σχολικής ζωής	24,9 %	24,6&%	07,8 %	20,2 %	11,7 %
Η Διεύθυνση του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές / τριες για διάφορα προβλήματα λειτουργίας που αφορούν το σχολείο (θέρμανση, καθαριότητα, αποκατάσταση ζημιών ,βλάβες κλπ)	13,2 %	16,1 %	20,2 %	26,3 %	23,9 %
Η Διεύθυνση του σχολείου ανταποκρίνεται στα αιτήματα και τις προτάσεις του 15μελούς για θέματα που απασχολούν τους μαθητές	08,3 %	16,3 %	25,9 %	28,8%	19,8%

Πίνακας 170

10) Σχολικοί κανόνες-τιμωρίες (ενημέρωση – εφαρμογή- τήρηση)

Ο μαθητικός πληθυσμός του Λυκείου του δείγματος απάντησε σε εννέα ερωτήσεις από δυο διαφορετικές πηγές σχετικά με τους σχολικούς κανόνες και τις τιμωρίες . Πιο συγκεκριμένα, ποσοστό 35,9 % (αγόρια 13% κορίτσια 22,9 %) θεωρεί ότι ισχύει κατ' απόλυτο τρόπο η άποψη ότι η Διεύθυνση του σχολείου στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς_ ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για τους σχολικούς κανόνες ,ενώ μόνο ένας (1)στους δέκα(10) υιοθετεί την άποψη πως αυτό δεν ισχύει καθόλου. Σε ποσοστό **17,8%** (αγόρια 5,6% κορίτσια 12,2%) ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος δέχεται απόλυτα και **26,1%** (αγόρια 9,4% κορίτσια

16,7%) αρκετά ότι οι καθηγητές /τριες το ενημερώνουν σε θέματα σχολικού κανονισμού και τιμωριών σε αντίθεση με το **12,2%** (αγόρια 8,6% κορίτσια 3,6 %) των περιπτώσεων που θεωρούν ότι δεν ισχύει καθόλου και το **20,7%** (αγόρια 7,1% κορίτσια 13,6 %) ότι ισχύει ελάχιστα (πίνακας 171).

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ - ΤΙΜΩΡΙΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για τους σχολικούς κανόνες (προσέλευση, απουσίες, αξιολόγηση, εξετάσεις, συμπεριφορά στο σχολείο κλπ.)	35,9 %	23,9 %	16,8 %	12,7 %	10, 2 %
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές /τριες σε θέματα σχολικού κανονισμού και σχολικών τιμωριών.	17,8 %	26,1 %	22,9 %	20,7 %	12,2 %
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για τις ποινές /τιμωρίες που προβλέπει ο σχολικός κανονισμός.	25,1 %	22,2 %	18,3 %	17,3 %	16,6 %
Οι κανόνες του σχολείου , μου είναι γνωστοί και σαφείς	26,3 %	34,9 %	25,1 %	10,7 %	02,7 %
Οι τιμωρίες του σχολείου , μου είναι γνωστές και σαφείς.	28,8 %	32,4 %	24,4 %	10,7 %	03,4 %
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές .	22,4 %	23,2 %	26,3 %	17,1 %	10, 7 %
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές.	12,0 %	15,6 %	28,5 %	25,6 %	17,6 %
Οι κανόνες στο σχολείο μου εφαρμόζονται αυστηρά (τηρείται η πειθαρχία , όποιος τους παραβιάσει τιμωρείται).	10,2 %	24,9 %	30,7 %	22,4 %	11,2 %
Τηρώ τους σχολικούς κανόνες, γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους και όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο .	22,0 %	27,3 %	22,4 %	15,1 %	12,9 %

Πίνακας 171

Οι μαθητές/τριες σε **ποσοστό 25,1%** (αγόρια 8,9% κορίτσια 16,2%) **υποστηρίζουν απόλυτα** ότι ενημερώνονται από τη Διεύθυνση του σχολείου για τις τιμωρίες που προβλέπει ο κανονισμός (μικρότερο κατά 10% στην ενημέρωση για τους κανονισμούς)σε αντίθεση με το **16,6 %** (αγόρια 7,1% κορίτσια 9,5%) που πιστεύει ότι **δεν ισχύει καθόλου**.

Σε ποιο βαθμό γνωρίζει ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος τους σχολικούς κανόνες και τις τιμωρίες μετά από την ενημέρωσή του από τις σχετικές πηγές πληροφόρησης ;

Διαπιστώνεται ότι του είναι γνωστοί και σαφείς **απόλυτα σε ποσοστό 26,3%** (αγόρια 9,5%κορίτσια 16,8%) και **28,8%**(αγόρια 10,9% κορίτσια 17,9%)κανόνες και τιμωρίες αντίστοιχα, ενώ **δεν ισχύει καθόλου** ότι κανόνες και τιμωρίες του είναι γνωστοί και σαφείς σε **ποσοστό 2,7%** και **3,4%** αντίστοιχα.

Αναφορικά με την εφαρμογή των κανόνων -τιμωριών στο σχολείο ,τα ευρήματα μας, υποδηλώνουν ότι σε ποσοστό **22,4 %** (αγόρια 6,6% κορίτσια 15,8%) ο μαθητικός πληθυσμός Λυκείων του δείγματος **δέχεται απόλυτα** ότι δεν υπάρχουν διακρίσεις στην **εφαρμογή των κανόνων** στους μαθητές, σε αντίθεση με το **10,7%(αγόρια 6,9% κορίτσια 3,8 %)** που θεωρεί **ότι δεν ισχύει καθόλου**.

Οι μαθητές /τριες του δείγματος υποστηρίζουν ότι οι καθηγητές /τριες **καθόλου σε ποσοστό 17,6%** (αγόρια 8,6% κορίτσια 9%) δεν εφαρμόζουν τους κανόνες σε αντίθεση με το **12%** (αγόρια 3,4% κορίτσια 8,6%) που θεωρούν ότι **ισχύει απόλυτα**. Επίσης, το **10,2%** (αγόρια 3,1 % κορίτσια 7,1%) **δέχεται απόλυτα** ότι οι κανόνες στο σχολείο τους εφαρμόζονται αυστηρά σε αντίθεση με το **11,2%** (αγόρια 4,9% κορίτσια 6,4%) που θεωρεί ότι αυτό **δεν ισχύει καθόλου**.

Τέλος, η τήρηση (με αυτοδιάθεση και όχι εξαναγκαστικά) από τους μαθητές/τριες των σχολικών κανόνων **ισχύει απόλυτα σε ποσοστό 22%** (αγόρια 8,3% κορίτσια 13,7%) σε αντίθεση με το **12,9%** (αγόρια 7,1% κορίτσια 5,9%) που θεωρεί ότι **δεν ισχύει καθόλου**. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε διαπιστώνεται ότι το 80% των μαθητών Λυκείου θεωρεί ότι τηρεί τους κανονισμούς του σχολείου ,με μεγαλύτερο το ποσοστό των κοριτσιών (το 86,9 % του συνολικού αριθμού των κοριτσιών του δείγματος) που τηρούν τους κανονισμούς και μικρότερο το ποσοστό των αγοριών (69,5%).

Το ποσοστό των αναπάντητων και μη έγκυρων απαντήσεων στο σύνολο των ερωτήσεων κατά μέσο ανέρχεται σε ποσοστό 0,35% .

Συμπερασματικά, σε ότι αφορά την ενημέρωση των μαθητών/ τριών του δείγματος για τους σχολικούς κανόνες και ως προς τις δυο πηγές πληροφόρησης τη Διεύθυνση του σχολείου και τους καθηγητές, διαπιστώνεται ότι στις απαντήσεις των μαθητών/τριών υπερисχύουν τα ποσοστά που αποδέχονται ότι η ενημέρωση ισχύει απόλυτα (35,9% και 17,8% αντίστοιχα) σε αντίθεση με εκείνα που υποδηλώνουν απόλυτη αμφισβήτηση (10,2%

και 12,2% αντίστοιχα). Το ίδιο ισχύει και για το θέμα της ενημέρωσης των μαθητών για τις τιμωρίες από τη Διεύθυνση του σχολείου (ποσοστά απόλυτης αποδοχής 25,1% και απόλυτης αμφισβήτησης 16,6%). Αν μάλιστα αθροιστούν τα ποσοστά της θετικής κρίσης (ισχύει απόλυτα/αρκετά) έναντι της αρνητικής (καθόλου/ελάχιστα) τότε η διαφορά είναι ακόμη μεγαλύτερη.

Συγκρίνοντας τις δυο πηγές ενημέρωσης φαίνεται πως είναι πιο ισχυρή η ενημέρωση της Διεύθυνσης του σχολείου απ' ό,τι είναι αυτή που προέρχεται από τους καθηγητές/τριες.

Αν συγκρίνει κανείς τα ποσοστά της ενημέρωσης (σε απόλυτη ισχύ) που αφορούν στους κανόνες, προερχόμενη είτε από τη Διεύθυνση του σχολείου είτε από τους καθηγητές, με την επίγνωση που αποκτούν οι μαθητές/τριες ως αποτέλεσμα αυτής, υπάρχει μεταξύ τους μια διαφορά ποσοστού της τάξης του 8%. Το χάσμα αυτό μεταξύ ενημέρωσης –πρόσληψης, αν αποκλείσουμε την περίπτωση των αναληθών απαντήσεων (μεγάλο για την περίπτωση αυτή) μπορεί να οφείλεται είτε σε διάφορα προβλήματα που οφείλονται στον ίδιο τον πομπό της επικοινωνίας (ελλιπές ή ασαφές ή ανολοκλήρωτο κλπ μήνυμα) στον ίδιο τον αποδέκτη (ελλιπής προσοχή, αδιαφορία, άρνηση, ακατανόητο περιεχόμενο) είτε στον περιβάλλον της ίδιας της επικοινωνίας (εξωγενείς παράγοντες) στη διάρκεια της ενημέρωσης ή και στα δυο μέρη της συνδιαλλαγής. Επιβεβαιώνεται στην πράξη απόλυτα η άποψη της θεωρίας που υποστηρίζει ότι: “μήνυμα που στάλθηκε δεν είναι σίγουρο ότι και λήφθηκε”. Το ίδιο ζήτημα παρουσιάζεται και για τους μαθητές/τριες του Γυμνασίου.

Αντιθέτως, σε ό,τι αφορά τη συσχέτιση ανάμεσα στην ενημέρωση για τις τιμωρίες και στην επίγνωση τους από τους μαθητές τα ποσοστά (στην απόλυτη τους ισχύ) στη δεύτερη περίπτωση ξεπερνάνε τις προσδοκίες του δέκτη, πράγμα που σημαίνει ότι το μήνυμα που στάλθηκε έγινε σε μεγαλύτερο βαθμό προσλήψιμο είτε και επεξεργάσιμο και το κυριότερο κατανοητό.

Η αίσθηση που κυριαρχεί στους μαθητές για την εφαρμογή των κανόνων εξίσου σε όλους τους μαθητές φαίνεται συγκριτικά ότι βρίσκει την αποδοχή τους (απόλυτα/αρκετά) έναντι της αμφισβήτησής (καθόλου/ελάχιστα). Αντιστρόφως όμως ισχύουν τα δεδομένα στην περίπτωση που εφαρμόζουν τους κανόνες οι καθηγητές, όπου η εντύπωση που κυριαρχεί είναι ότι υπολείπεται αρκετά της αποδοχής. Η διαφοροποίηση της εφαρμογής των κανόνων από τους καθηγητές εξάλλου είναι και ο λόγος που αυτοί δεν τηρούνται αυστηρά γεγονός που αποτυπώνεται στην πεποίθηση που κυριαρχεί ανάμεσα στο συσχετισμό των επιλογών των μαθητών.

Τέλος, από τις απαντήσεις που δηλώνουν οι μαθητές/τριες φαίνεται ότι η τήρηση των κανόνων του σχολείου επαφίεται σε εσωτερικά ελατήρια και κίνητρα για την τήρηση

ευνομίας ,ευταξίας και συνοχής στο σχολικό περιβάλλον παρά στο καταναγκασμό που επιβάλλει το σχολείο.

11) Πειθαρχικός έλεγχος του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου του δείγματος .

Για το θέμα του πειθαρχικού ελέγχου απευθύνθηκαν στους ερωτώμενους τρεις βασικές ερωτήσεις με τα υποερωτήματά τους. Από την ανάλυση που επακολούθησε προήλθαν τα εξής ευρήματα :⁵⁹⁸

α) το 19% (78) των μαθητών δήλωσε πως έχει τιμωρηθεί με αποβολή από 1 έως 5 ημέρες, ενώ το 79.5% (326) δήλωσε πως δεν έχει τιμωρηθεί με αυτήν την ποινή. Υπήρχαν και 6 (1.5%) μαθητές που δεν απάντησαν σε αυτήν την ερώτηση.

Από το 19 % των μαθητών που του έχει επιβληθεί πειθαρχική ποινή αποβολής από το σχολείο για μια έως πέντε ημέρες τα 56 είναι αγόρια και τα 21 κορίτσια, ενώ ένας δεν απάντησε. Επίσης, έχουν δηλώσει χώρα γέννησης την Ελλάδα 50 μαθητές/τριες και ,την Αλβανία 23 μαθητές/τριες,, ενώ ένας δήλωσε χώρα γέννησης την Ουκρανία .

Η συχνότητα επιβολής αυτού του πειθαρχικού μέτρου που δηλώνουν οι μαθητές του Λυκείου για το Γυμνάσιο και το Λύκειο αποτυπώνονται στα διαγράμματα 27 και 29, αντίστοιχα, ενώ οι τάξεις για τις οποίες επεβλήθη το πειθαρχικό αυτό μέτρο φαίνονται στα διαγράμματα 28 και 30.

Όπως διαπιστώνεται, ο πειθαρχικός έλεγχος της αποβολής από το Γυμνάσιο για 1 έως 5 ημέρες παρουσιάζει το μεγαλύτερο αριθμό μαθητών ,όταν εφαρμόστηκε για 1 φορά (εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση ενός μαθητή που δήλωσε 45 φορές την επιβολή του μέτρου αυτού).

Όσον αφορά την επιβολή του μέτρου ανά Τάξη στο Γυμνάσιο φαίνεται ότι η Γ΄ Γυμνασίου συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό μαθητών για το μέτρο αυτό από κάθε άλλη τάξη ή συνδυασμό τάξεων, προφανώς εξαιτίας των έντονων και διαφόρων αλλαγών σε αυτή την φάση εξέλιξης της εφηβικής ηλικίας.

Οι λόγοι για τους οποίους τιμωρήθηκαν στο Γυμνάσιο με το μέτρο της αποβολής 1- 5 ημέρες κατά δήλωσή των μαθητών της Β΄ Λυκείου αφορούν τις εξής ιεραρχημένες κατηγορίες θεμάτων πειθαρχικού έλεγχου, με βάση τη συχνότητα εμφάνισης τους στις απαντήσεις(6 μαθητές δεν συμπλήρωσαν τη σχετική ερώτηση).

ι)Προβλήματα απροσάρμοστης συμπεριφοράς στο πλαίσιο λειτουργίας της μαθησιακής διαδικασίας στη σχολική αίθουσα ,όπως φασαρία στην τάξη την ώρα του μαθήματος (9 περιπτώσεις) αλλά και άλλες περιπτώσεις μη τήρησης του σχολικού κανονισμού(παιχνίδι στη

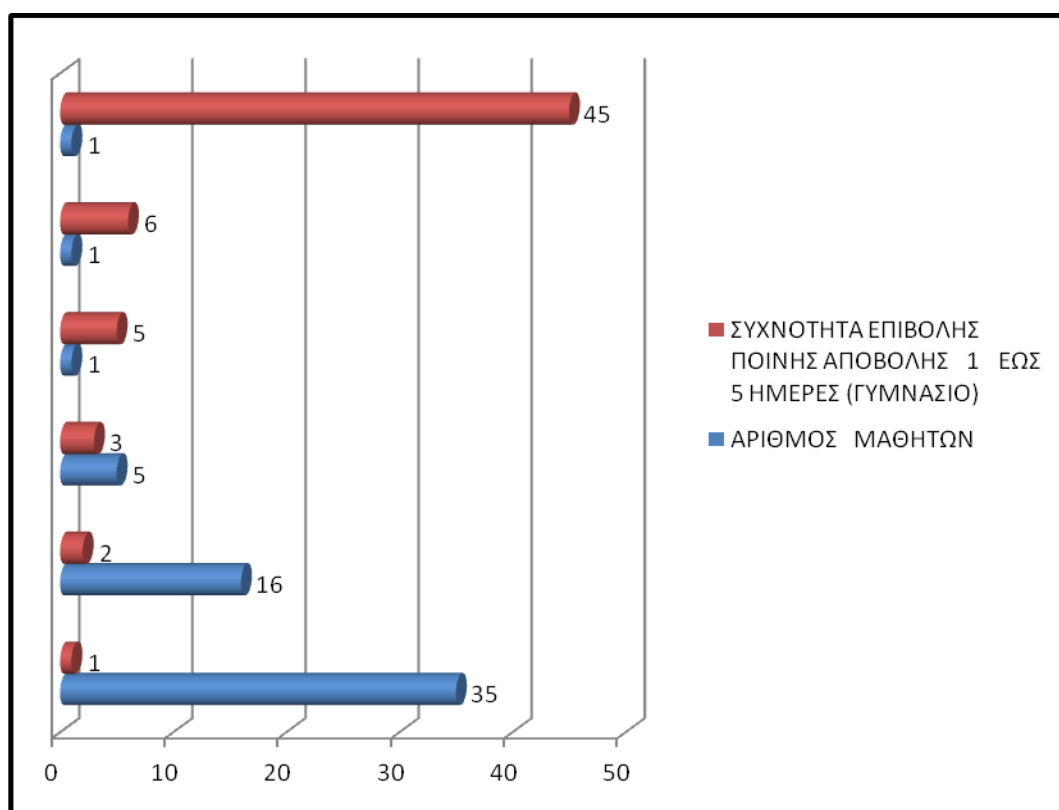
⁵⁹⁸ Βλ Ταμιχτσής Γ. Ιωάννης, ό. π σσ 122

τάξη, άρνηση εισόδου για μάθημα, καθυστέρηση στο μάθημα , σκασιαρχείο ,χρήση κινητού στην τάξη ,μπάλα σε ώρα μαθήματος, μη συμμόρφωση σε εντολές καθηγητή κλπ).

ii) Αντικοινωνικές συμπεριφορές που αφορούν κυρίως διαπληκτισμούς ή χειροδικία με μαθητές ή με καθηγητές(πλάκα),προσβλητική/ανάρμοστη συμπεριφορά γενικά , χρήση κινητού, κάπνισμα, ξέσπασμα οργής και θυμού σε σχολικό αντικείμενο (θρανίο) λόγω αποτυχίας σε εξετάσεις., λόγω εμφάνισης(ντύσιμο προκλητικό μαθήτριας σύμφωνα με καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής), μπουγέλο μεταξύ μαθητών, για φάρσα σε μητέρα φίλου μας κλπ .

iii) Εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς (χουλιγκανισμός με σχολική ομάδα, καβγάς έξω από το σχολείο, μουντζούρωμα απουσιολόγιου, ζημιά σε σχολικό αντικείμενο, δυναμιτάκια στο χώρο του σχολείου, αγορά προϊόντος σε εκδρομή χωρίς να πληρωθεί , επειδή σκότωσε ένα περιστέρι στο χώρο του σχολείου, ως μέλος εφορευτικής επιτροπής στις εκλογές για την ανάδειξη του 15μελούς πριμοδότησε με περισσότερους ψήφους συμμαθητή.

Αξίζει να παρατηρήσουμε ότι υπήρχαν μαθητές /τριες οι οποίοι /οποίες εκδήλωσαν μια απορία για την επιβολή της τιμωρίας που δέχθηκαν,(«δεν ξέρω ακόμα ούτε εγώ») ή δεν την θεώρησαν δίκαιη («χωρίς λόγο») και σε κάποιες περιπτώσεις προσπαθούσαν να δικαιολογήσουν τη συμπεριφορά τους ή δεν τους ήταν ξεκάθαρο ή δεν ήθελαν να πουν τι πραγματικά συνέβη («επειδή συμμετείχα κατά λάθος σε συμπλοκή , ήμουν παρών σε καβγά »).

Διάγραμμα 27 Συχνότητα επιβολής πειθαρχικού μέτρου αποβολής 1-5 ημέρες στο

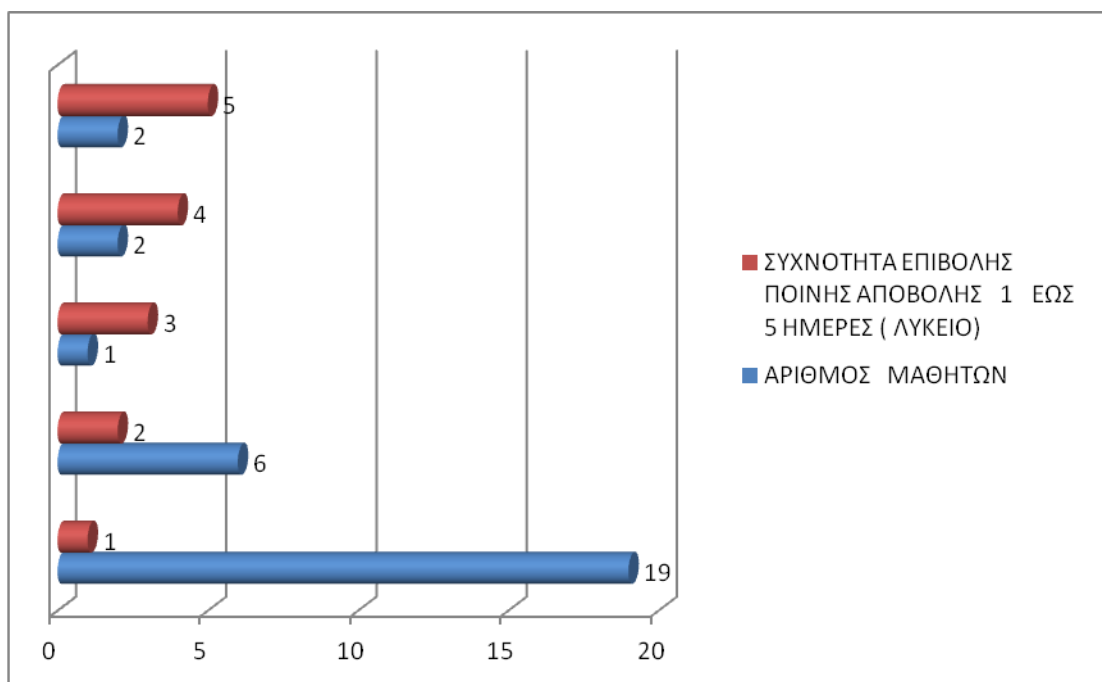

Διάγραμμα 28 Πειθαρχικό μέτρο αποβολής 1-5 ημέρες ανά τάξη στο Γυμνάσιο

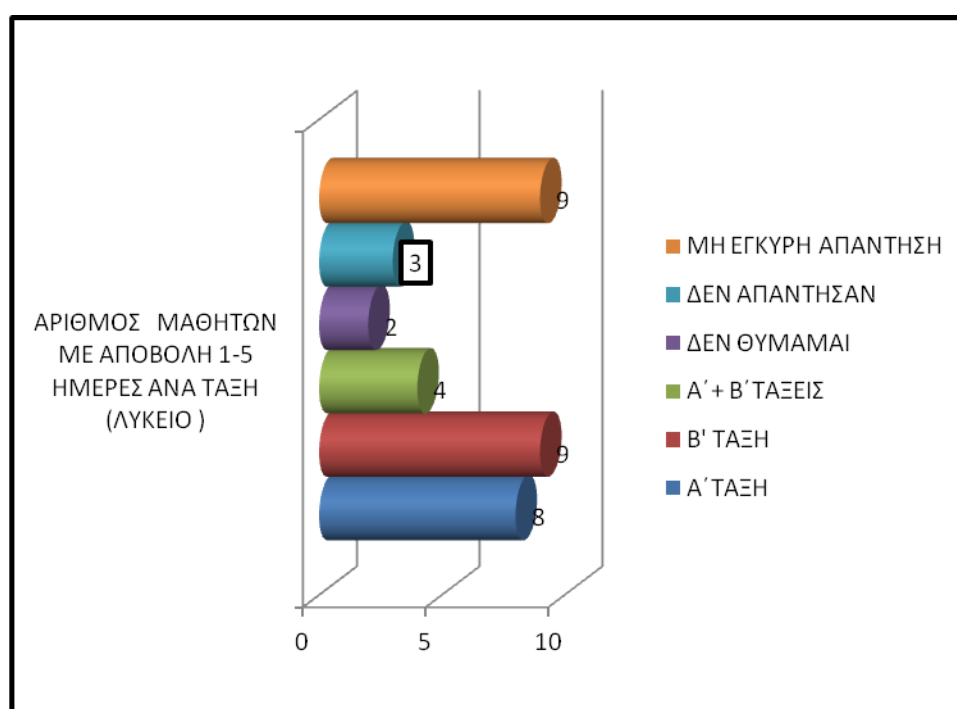
Οι λόγοι τους οποίους δήλωσαν οι ίδιοι μαθητές ότι τιμωρήθηκαν με την ίδια ποινή όσο ήταν στο Λύκειο ήταν οι εξής :

Οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν ,κατά δήλωση των μαθητών, φασαρία και αστεϊσμούς στην τάξη (7) «σύγκρουση με μαθητή άλλης τάξης» (5) , χρήση κινητού σε ώρα μαθήματος (2), ενόχληση μαθήματος σε άλλη τάξη, διαπληκτισμό με καθηγήτρια και πλάκα (2) ή γενικά λόγω καθηγητή ,ή «επειδή οι καθηγητές έχουν διαφορές μαζί μου», λόγω ανάρμοστης συμπεριφοράς (2) «ένας φίλος μου έλεγε συνθήματα σε ντουντούκα κι εγώ ήμουν μαζί του»

Από την ανάλυση των περιπτώσεων αποβολής από το σχολείο για μια έως πέντε ημέρες διαπιστώνουμε ότι οι περισσότερες περιπτώσεις καταγράφονται για συμπεριφορές που σχετίζονται με θέματα μη προσαρμογής στο σχολικό πρόγραμμα και κανονισμό ,γεγονός που αναδεικνύει τη αδυναμία του ρόλου του σχολείου να ανταποκριθεί στο ρόλο του να πείσει τους μαθητές/τριες για τη χρησιμότητα των κανόνων λειτουργίας του στη σχολική ζωή από την άλλη, οι περιπτώσεις αντικοινωνικών και παραβατικών πράξεων που εκδηλώνουν οι μαθητές αναδεικνύουν την δυσλειτουργικότητα σε κάποιο βαθμό του ρόλου του σχολείου ως φορέα κοινωνικοποίησης στους μαθητές/τριες σε βασικές κοινωνικές αξίες και πρότυπα .

Διάγραμμα 29 Συχνότητα επιβολής πειθαρχικού μέτρου αποβολής 1- 5 ημέρες στο Λύκειο
Στην ερώτηση δεν αποκρίθηκαν 4 μαθητές

Διάγραμμα 30 Πειθαρχικό μέτρο αποβολής 1-5 ημέρες ανά τάξη στο Λύκειο

β) Παρατήρηση /επίπληξη από τη Διεύθυνση του σχολείου για τα χρόνια στο Λύκειο.

Όσον αφορά στις επιπλήξεις από ιθύνοντες του σχολείου το **52.7% (216) των μαθητών** απάντησαν πως ο διευθυντής/τρια του σχολείου δεν τους έχει κάνει **ποτέ** παρατήρηση ή επίπληξη, το **36.8% (151)** δήλωσαν πως **σπάνια** έχει συμβεί στους ίδιους κάτι τέτοιο, ενώ το **9.3% (38) των μαθητών**, 26 αγόρια, 12 κορίτσια, με καταγωγή 28 Έλληνες, 9 αλλοδαποί ενώ, ένας δεν ανέφερε χώρα γέννησης) **δήλωσαν πως ο διευθυντής/τρια τους κάνει συχνά παρατήρηση ή τους επιπλήττει**. Τέλος υπήρχαν και 5 (1.2%) μαθητές που δεν απάντησαν.

γ) Παρατήρηση /επίπληξη από καθηγητή /τρια του σχολείου για τα χρόνια στο Λύκειο.

Το **23.4% (96) των μαθητών** δεν έχουν επιπληχθεί **ποτέ** από καθηγητή/τρια, το **57.1% (234) σπάνια** επιπλήττονται από καθηγητή/τρια και το **17.8% (73) συχνά επιπλήττονται ή δέχονται παρατήρηση από καθηγητή/τρια του σχολείου**. Από αυτούς που παρατηρούνται/επιπλήττονται συχνά από καθηγητή/τρια τα 52 είναι αγόρια και τα 21 κορίτσια, και με καταγωγή, οι 51 Έλληνες, και 19 αλλοδαποί , ενώ 2 δεν ανέφεραν χώρα γέννησης. Υπήρχαν όμως και 7 (1.7%) μαθητές που δεν απάντησαν σε αυτήν την ερώτηση.

Πειθαρχικός έλεγχος της ωριαίας αποβολής μέχρι τώρα.

Όσον αφορά στην ποινή της ωριαίας αποβολής, το **46.3% (190) δεν έχουν τιμωρηθεί** με τέτοια ποινή, το **39% (160) έχουν τιμωρηθεί σπανίως** με αυτήν την ποινή, ενώ το **13.7% των μαθητών (56) μαθητών (41 αγόρια 14 κορίτσια ένας δεν είπε φύλο, και με καταγωγή 44 Έλληνες, 10 αλλοδαποί, 2 δεν ανέφεραν)** δηλώνουν πως **τιμωρούνται συχνά** με ωριαία αποβολή. Υπήρχαν όμως και 4 (1%) μαθητές που δεν απάντησαν για τη συχνότητα τιμωρίας τους με αυτήν την ποινή.

ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ /ΤΡΙΩΝ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Παρατήρηση / Επίπληξη από την Διευθυντή /τρια του σχολείου	09,3	36,8	52,7
Παρατήρηση / Επίπληξη από καθηγητή /τρια του σχολείου	17,8	57,1	23,4
Ωριαία αποβολή	13,7	39,0	46,3

Πίνακας 172

δ) Πειθαρχικός έλεγχος της επιβολής της τιμωρίας της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος

Υπήρχαν πέντε (1.2%) μαθητές (**4 αγόρια 1 κορίτσι, 4 Έλληνες, 1 Αλβανός**) που είχαν τιμωρηθεί μέχρι τώρα με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος, ενώ 7 (1.7%) μαθητές δεν δήλωσαν αν έχουν τιμωρηθεί με αυτήν την ποινή ή όχι. Αυτό σημαίνει ανά 1000 μαθητές στο δήμο

Αθηναίων οι 12 περίπου τιμωρούνται με αλλαγή σχολείου. Από αυτούς τους 5 οι 2 δήλωσαν πως έχει γίνει μόνο μία φορά στο Γυμνάσιο, ενώ άλλοι 2 δήλωσαν πως έχει συμβεί αυτό μία φορά στο Λύκειο, ενώ ένας δε δήλωσε τίποτε. Από αυτούς τους 5 μαθητές που δήλωσαν ότι έχουν τιμωρηθεί με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος, είτε στο Γυμνάσιο είτε στο Λύκειο, δύο φοιτούν σε Λύκειο του 1^{ου} Δημοτικού Διαμερίσματος, δύο του 5^{ου} Διαμερίσματος και ένας στο 6^ο Δημοτικό Διαμέρισμα.

Αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους επιβλήθηκε το μέτρο της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος στο Γυμνάσιο ο ένας αφορούσε φασαρία, ο άλλος την προβολή βίντεο μαθητή σε ερωτική περίπτυξη με μαθήτριά (με τη θέλησή της), όπου ο πατέρας της τον μήνυσε και έγινε δίκη στην οποία αθώωθηκε.

Για τους λόγους αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος στο Λύκειο, ο ένας αφορούσε κατά δήλωση των μαθητών πάντα «φασαρία», ο άλλος «κάναμε μια κοπέλα να κλάψει». Η επίδοση (μέσος όρος βαθμολογίας προηγούμενης τάξης) των μαθητών της Β' Λυκείου που δήλωσαν ότι τιμωρήθηκαν με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος κυμαινόταν με βάση την τυπική βαθμολογική κλίμακα στην κατηγορία του «σχεδόν καλώς» για τρεις από αυτούς με βαθμούς, 11, 12, 12,6 και για δυο από αυτούς οριακά στην κλίμακα της αξιολόγησης «καλώς» (βαθμοί 13, 5 και 13, 8).

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται πως για όλες τις περιπτώσεις άσκησης πειθαρχικού ελέγχου τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώνει η κύρωση της παρατήρησης/επίπληξης από τους διδάσκοντες που έχει να κάνει με την συχνότητα της επαφής και επικοινωνίας μαζί τους στη διάρκεια του σχολικού προγράμματος. Επίσης, τα αγόρια μαθητές, Έλληνες στην καταγωγή υπερτερούν έναντι των κοριτσιών και των αλλοδαπών.

12) Προτεινόμενες ποινές από το μαθητικό πληθυσμό του Λυκείου του δείγματος για μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς που διαπράττουν στο σχολικό χώρο οι μαθητές/τριες.

Ζητήθηκε από τους μαθητές/τριες του Λυκείου να προτείνουν ποινές που είτε αφορούν μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς (όπως για παράδειγμα η εξύβριση, η απειλή, η βιαιοπραγία κλπ) είτε συμπεριφορές σχολικής παρέκκλισης δηλαδή συμπεριφορές που είναι αντίθετες σε τυπικούς διακανονισμούς της σχολικής ζωής όπως για παράδειγμα το σβήσιμο των απουσιών. Σε αυτούς δόθηκε η δυνατότητα ανάλογα με τη σοβαρότητα της αντικοινωνικής πράξης να επιλέξουν διαφορετικά μέτρα αντιμετώπισής της. Αυτά, αφορούσαν είτε τιμωρίες πειθαρχικού σχολικού ελέγχου, κλιμακούμενης βαρύτητας, (παρατήρηση/επίπληξη, αποβολή από μία έως τρεις ημέρες, αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος) είτε ποινές του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (καταγγελία στην αστυνομία) ή μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα

όπως η έκφραση συγγνώμης από το θύτη καθώς και η διευθέτηση των συνεπειών της πράξης (αποκατάσταση της ζημιάς), μέτρα θεραπευτικού χαρακτήρα όπως η ψυχοκοινωνική βοήθεια από ειδικούς επιστήμονες, και τέλος η δυνατότητα επιλογής μη τιμωρίας.

Για την παραποίηση απουσιών(σβήσιμο) από μαθητή/τρια το μεγαλύτερο ποσοστό του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος επιλέγει για τιμωρία την παρατήρηση -επίπληξη σε ποσοστό 47,6% (195 μαθητές από τους οποίους τα αγόρια ποσοστό 19,2% κορίτσια 28,4%) ως δεύτερη επιλογή την αποβολή από 3 έως 5 ημέρες με ποσοστό 22,2% (91 μαθητές, με τα αγόρια σε ποσοστό 9,1% και τα κορίτσια 13,1%) και τρίτη επιλογή την αποκατάσταση της ζημιάς σε ποσοστό 12,9% (53 μαθητές από τους οποίους ποσοστό 4,1% τα αγόρια και 8,8% τα κορίτσια). Οι υπόλοιπες επιλογές με τα ποσοστά τους φαίνονται στον πίνακα 173. Στην ερώτηση δεν απάντησαν 2 μαθητές. Τις ίδιες επιλογές ποινών στην πρώτη τριάδα επέλεξαν και οι μαθητές του Γυμνασίου θέτοντας όμως το μεγαλύτερο ποσοστό στην αποβολή για 3-5 ημέρες. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε για το μαθητή/τη μαθήτρια που εξαφάνισε το απουσιολόγιο (παραπλήσια παρεκκλίνουσα σχολική συμπεριφορά) το 68,7% των μαθητών δεν επιζητεί την τιμωρία του, ενώ ποσοστό από 10%-12% διστάζει να τοποθετηθεί ως προς την τιμωρία. **Το κάπνισμα**, δεν αποτελεί για τους μαθητές/τριες του Λυκείου αιτία επιβολής τιμωρίας σε ποσοστό 44,1% (180 μαθητές, με μοιρασμένα τα ποσοστά στα φύλα), δεύτερη επιλογή ως τιμωρία με ποσοστό 40% την παρατήρηση –επίπληξη (164 μαθητές, αγόρια 15%, κορίτσια 25%) και τρίτη επιλογή την ψυχοκοινωνική βοήθεια από ειδικούς επιστήμονες σε ποσοστό 8% (33 μαθητές, αγόρια 2,2% κορίτσια 5,8%). Αντιθέτως τα παιδιά του Γυμνασίου θέτουν την ψυχοκοινωνική βοήθεια δεύτερη επιλογή και ως τρίτη την αποβολή 3-5 ημέρες, με πρώτη την παρατήρηση –επίπληξη. Στην ερώτηση δεν απάντησαν 3 μαθητές. **Για την καταστροφή σχολικών αντικειμένων** (θρανία κλπ) η πλειονότητα των μαθητών/τριών του Λυκείου σε ποσοστό 50,5% (206 μαθητές, αγόρια 19,1%, κορίτσια 32,4%) επιλέγει τη διευθέτηση του προβλήματος με την αποκατάσταση της ζημιάς με κάποιο τρόπο. Για δεύτερη τιμωρία επιλέγουν την αποβολή για 3-5 ημέρες σε ποσοστό 15,4% (63 μαθητές, αγόρια 7,2% κορίτσια 8,3%), και τρίτη την παρατήρηση-επίπληξη με ποσοστό 14,4% (59 μαθητές, αγόρια 6% κορίτσια 8,4% δεν απάντησαν 8 μαθητές 2%). Την ίδια ακριβώς τριάδα επιλογής και σειρά έχουν κάνει και οι μαθητές του Γυμνασίου με διαφορετικά όμως ποσοστά. Στην ερώτηση δεν απάντησαν 8 (2%) μαθητές.

Για όσους γράφουν υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου ως πρώτη επιλογή τίθεται η διευθέτηση του ζητήματος, έτσι σε ποσοστό 39,8% (163 μαθητές, αγόρια 15,5% κορίτσια 24,3%) επιλέγεται η αποκατάσταση της ζημιάς με κάποιο τρόπο, δεύτερη επιλογή στις

τιμωρίες, η παρατήρηση-επίπληξη σε ποσοστό 24,6% (101 μαθητές, αγόρια 10,6% κορίτσια 14%) και τρίτη με ποσοστό 16,6% (67 μαθητές, αγόρια 6,5 % κορίτσια 10,1%,) ακολουθεί η 3ήμερη-5ήμερη αποβολή. Την ίδια επιλογή τριάδας στις απαντήσεις τους κάνουν και οι μαθητές του Γυμνασίου έχοντας ως πρώτη την ίδια. Στην ερώτηση δεν απάντησαν 3 μαθητές.

Για τους μαθητές οι οποίοι προβαίνουν σε χρήση ναρκωτικών ουσιών στους χώρους του σχολείου το 44,6% των μαθητών (183 μαθητές, αγόρια 13,1% κορίτσια 31,5%) προκρίνουν ως μέτρο αντιμετώπισης του παραβάτη την παραπομπή του σε ειδικό για ψυχοκοινωνική βοήθεια. Την ίδια αντιμετώπιση προτείνουν σε ποσοστό 34,3% οι μαθητές του Γυμνασίου. Ως δεύτερη επιλογή οι μαθητές του Λυκείου (το ίδιο και οι μαθητές Γυμνασίου με ποσοστό 29%) θέτουν την καταγγελία του χρήστη στην Αστυνομία σε ποσοστό 25,6% (105 μαθητές, αγόρια 13,1% κορίτσια 12,5%) . Τρίτη επιλογή, με ποσοστό 12,2% (50 μαθητές, μοιρασμένα τα ποσοστά εξίσου στα φύλα) στις απαντήσεις του Λυκείου (με 19,8% οι μαθητές του Γυμνασίου) είναι η αποβολή από το σχολείο. Στην ερώτηση δεν απάντησαν 3 μαθητές, 0,7%

Στην περίπτωση που καταγράφηκε περιστατικό σεξουαλικής επαφής με τη χρήση βίας στο χώρο του σχολείου, οι μαθητές Λυκείου με ποσοστό 45,1% (184 μαθητές ,αγόρια 17,3% κορίτσια 28,8%,) επιλέγουν ως πρώτη ποινή την καταγγελία στην Αστυνομία (το ίδιο με ποσοστό 40,3% οι μαθητές Γυμνασίου) ,ως δεύτερη επιλογή ποινής βάζουν με ποσοστό 20,5% (84 μαθητές ,αγόρια 8% κορίτσια 12,5%) την αλλαγή σχολείου για το δράστη της πράξης (το ίδιο και οι μαθητές Γυμνασίου με ποσοστό 21,4%) και τρίτη επιλέγουν την παραπομπή του δράστη σε ειδικό για ψυχοκοινωνική βοήθεια σε ποσοστό 12,7%(52 μαθητές ,αγόρια 5,1% κορίτσια 7,6%) Στην ερώτηση δεν απάντησαν 5 μαθητές 1,2%.

Για την κλοπή χρημάτων ή πραγμάτων από μαθητή/τρια οι μαθητές του Λυκείου επιλέγουν για πρώτη ποινή σε ποσοστό 28,8% (118 μαθητές, αγόρια μοιρασμένα τα ποσοστά στα φύλα) την αποβολή για 3-5 ημέρες από το σχολείο (το ίδιο με ποσοστό 26.9% οι μαθητές του Γυμνασίου),στη δεύτερη θέση (όπως και του Γυμνασίου)βάζουν την ποινή την αποκατάσταση της ζημιάς από το δράστη σε ποσοστό 24,1% (98 μαθητές, αγόρια 7,6% κορίτσια 16,5%) και ως τρίτη με 13,9% (57 μαθητές, εξίσου τα ποσοστά στα φύλα)την καταγγελία του δράστη στην Αστυνομία (όπως ακριβώς και οι μαθητές του Γυμνασίου).Στην ερώτηση δεν απάντησαν 3 μαθητές, ποσοστό 0,7%. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε σε ποσοστό 53,8% θα ήθελαν να τιμωρηθεί αυτός που τους έκλεψε χρήματα (αυστηρά το 39,2%, και από αυτούς πολύ αυστηρά το 8,4% και την απομάκρυνση από το σχολείο το 4,9%).Για τη περίπτωση κλοπής αντικειμένου (μπουφάν) το ποσοστό της τιμωρίας αυξάνεται σε 59,4% (αυστηρά το

36,2%, και από αυτούς πολύ αυστηρά το 15,2 και το 6,4% ζητάει την απομάκρυνση του δράστη από το σχολείο. Για τη συμπεριφορά που αφορά σε **εξύβριση μαθητή/τριας** το 48,3% (190 μαθητές, αγόρια 16,6% κορίτσια 31,7%) επιλέγουν ως πρώτη αντιμετώπιση για το δράστη τη συγγνώμη προς το θύμα (οι μαθητές του Γυμνασίου την επέλεξαν επίσης πρώτη με 36,2%), ακολουθεί με ποσοστό 26,3% (το ίδιο και για το Γυμνάσιο με 27,7%) η παρατήρηση-επίπληξη (108 μαθητές, αγόρια 11,1% κορίτσια 15,2%) και ως τρίτη επιλογή τοποθετείται η ατιμωρησία (όπως και για τους μαθητές του Γυμνασίου) σε ποσοστό 12% (49 μαθητές, αγόρια 8,4% κορίτσια 3,7%). Την ερώτηση δεν απάντησαν 4 μαθητές, 1%.

Για την εξύβριση καθηγητή/τριας μοιρασμένες είναι οι επιλογές των μαθητών του Λυκείου ανάμεσα σε εκείνους που πιστεύουν ότι ο δράστης πρέπει να ζητήσει συγγνώμη σε ποσοστό 32,7% (134 μαθητές, αγόρια 12,2% κορίτσια 20,5%) και σε εκείνους που θεωρούν ότι πρέπει να αποβληθεί από 3 -5 ημέρες, ποσοστό 32,4% (133 μαθητές, αγόρια 15,2% κορίτσια 17,4%). Τρίτη επιλογή βάζουν την παρατήρηση-επίπληξη σε ποσοστό 18,3% (75 μαθητές, αγόρια 6,1% κορίτσια 12,2%). Πιο αυστηροί οι μαθητές του Γυμνασίου επέλεξαν ως πρώτη επιλογή την αποβολή με ποσοστό 32,4%, μετά την συγγνώμη με ποσοστό 26,1% και τρίτη την παρατήρηση – επίπληξη με 15%.

Για τη άσκηση σωματικής βίας σε μαθητή/τρια οι μαθητές του Λυκείου επιλέγουν ως πρώτο μέτρο αντιμετώπισης για το δράστη της παραβατικής αυτής συμπεριφοράς τη συγγνώμη του δράστη προς το θύμα σε ποσοστό 34,1% (140 μαθητές/τριες, αγόρια 14,4% κορίτσια 19,7%), την αποβολή για 3-5 ημέρες με ποσοστό 28,8% (118 μαθητές, αγόρια 11,7% κορίτσια 17,1%) Τρίτη την καταγγελία στην Αστυνομία με 11,2% και τέταρτη την παραπομπή του δράστη σε ειδικό επιστήμονα για ψυχοκοινωνική βοήθεια σε ποσοστό 10,7% (44 μαθητές, αγόρια 2,2% κορίτσια 8,6%). Οι μαθητές του Γυμνασίου επιλέγουν εξίσου τη συγγνώμη και τη αποβολή με ποσοστά 31,4% και 31,2% αντίστοιχα και ως τρίτη επιλογή βάζουν την ψυχοκοινωνική βοήθεια του δράστη (9,5%).

Για την άσκηση σωματικής βίας σε καθηγητή/τρια οι μαθητές του Λυκείου θεωρούν τη συμπεριφορά πιο σοβαρή, μάλλον λόγω του προσώπου και της ιδιότητας του, για το λόγο αυτό προκρίνουν ως πρώτο μέτρο αντιμετώπισης του δράστη την αποβολή για 3-5 ημέρες με ποσοστό 29% (119 μαθητές, αγόρια 10,9% κορίτσια 18,6%) δεύτερη επιλογή θέτουν την αποβολή του δράστη από το σχολείο σε ποσοστό 26,6% (109 μαθητές, αγόρια 12% κορίτσια 14,6%) και ως τρίτη επιλογή αντιμετώπισης του δράστη διαλέγουν την καταγγελία στην Αστυνομία με 11,2% (46 μαθητές, αγόρια, 4,2% κορίτσια 6,9%), ενώ την τέταρτη και πέμπτη θέση αντίστοιχα

κατέχουν η συγγνώμη του δράστη στο θύμα με ποσοστό 10,5 % (43 μαθητές, αγόρια 5%, κορίτσια 5,5%) και η ψυχοκοινωνική βοήθεια του θύτη με ποσοστό 9,5% (39 μαθητές, αγόρια 2,4 % κορίτσια 7,1%).Αντιθέτως οι μαθητές του Γυμνασίου πάντα αυστηρότεροι θέτουν ως πρώτο μέτρο για τη αντιμετώπιση του δράστη την αποβολή για 3-5 ημέρες (32,7%),μετά την αποβολή από το σχολείο (25,3%) και τρίτο την καταγγελία στην αστυνομία (11,6%).

Τέλος, για την απειλή ή εκβίαση μαθητή /τριας σε μαθητή ως πρώτη επιλογή αντιμετώπισης της αντικοινωνικής και παραβατικής αυτής συμπεριφοράς οι μαθητές Λυκείου θέτουν την υποβολή συγγνώμης του θύτη προς το θύμα σε ποσοστό 26,3% (108 μαθητές, αγόρια 9,7 % κορίτσια 16,6%) πολύ κοντά στην πρώτη επιλογή είναι η δεύτερη με ποσοστό 24,9 % η αποβολή για 3- 5 ημέρες (102 μαθητές, αγόρια 9,8% κορίτσια 15,1%) και ως τρίτη επιλογή θέτουν την ψυχοκοινωνική βοήθεια του δράστη με ποσοστό (62 μαθητές, αγόρια 6,5% κορίτσια 8,6%).Την ερώτηση δεν απάντησαν 6 μαθητές,1,5%.Στη σειρά επιλογής οι μαθητές του Γυμνασίου διαφοροποιούνται μόνο ως προς τη τρίτη που θέτουν την παρατήρηση-επίπληξη (13%). Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε την τιμωρία εκείνου του μαθητή/τριας που εκβίασε κάποιον μαθητή/τρια απαιτεί το 56,9% ,σε ποσοστό 26,2% αυστηρά, το 16,6% πολύ αυστηρά, και το 8,9% αποζητά την απομάκρυνση του δράστη από το σχολείο.

Συμπερασματικά, στη βάση των απαντήσεων που έδωσαν οι μαθητές /τριες του Λυκείου, για την αντιμετώπιση αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών μέσα στο σχολείο από άλλους μαθητές/τριες, διαπιστώνεται ως πρώτη επιλογή με τη μεγαλύτερη συχνότητα (4) στις απαντήσεις τους η προσφυγή σε μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα όπως είναι η έκφραση συγγνώμης από το δράστη προς το θύμα (λεκτική βία προς μαθητή /τρια και /καθηγητή/τρια, βιαιοπραγία προς μαθητή/τρια και απειλή/εκβίαση προς μαθητή/τρια. Επίσης, σε δυο ακόμη περιπτώσεις οι απαντήσεις των μαθητών Λυκείου αφορούν στην αντιμετώπιση του προβλήματος με κοινωνική διάσταση, όπως η αποκατάσταση της ζημιάς που προξένησε ο δράστης με κάποιο τρόπο (αφορά στις περιπτώσεις της καταστροφής σχολικών αντικειμένων και υβριστικών συνθημάτων στους τοίχους του σχολείου).Το ίδιο μέτρο εξάλλου χρησιμοποιείται στις απαντήσεις των μαθητών/τριών ως δεύτερη και τρίτη επιλογή (στις περιπτώσεις της κλοπής χρημάτων/πραγμάτων από μαθητή/τρια και την παραποίηση των απουσιών).Πρέπει να τονιστεί πως η προσφυγή σε μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα ,όπως τα παραπάνω αναφερθέντα, προκρίνεται στις απαντήσεις των κοριτσιών σε μεγαλύτερο ποσοστό από αυτές των αγοριών.

Μέτρα θεραπευτικού χαρακτήρα, όπως είναι η παραπομπή του δράστη σε ειδικούς

επιστήμονες για ψυχοκοινωνική βοήθεια επιλέγεται ως πρώτο μέτρο αντιμετώπισης σε μια περίπτωση (χρήση ναρκωτικών ουσιών) και με συχνότητα τετράκις ως τρίτη επιλογή, στις περιπτώσεις που αφορούν στη χρήση καπνού, στη βιαιοπραγία, στη σεξουαλική επαφή με τη βία και την απειλή/εκβίαση μαθητή/τριας. Οφείλουμε να παρατηρήσουμε πως και σε αυτήν την περίπτωση τα κορίτσια, απαντούν σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ότι τα αγόρια αυτή την επιλογή. Αξίζει πάντως να υπογραμμισθεί ότι αυτή η επιλογή δεν προκρίνεται και στην περίπτωση που η χρησιμότητά της θα ήταν όχι μόνο αναγκαία, ίσως και επιβεβλημένη. Για παράδειγμα το πρόβλημα του καπνίσματος, σύμφωνα πάντα με την πρώτη επιλογή στις απαντήσεις ,δεν χρειάζεται να αντιμετωπισθεί ή αρκεί μια παρατήρηση-επίπληξη στον παρεκκλίνοντα (συνολικά 84% στις απαντήσεις αυτές) και μόνο ένα ποσοστό 8% των απαντήσεων θεωρεί ότι ο χρήστης έχει πρόβλημα. Είναι σαφές εδώ ο επηρεασμός του μαθητή από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που περιβάλλουν το κάπνισμα (νόμιμη χρήση, αντιαγχωτικό, κατευναστικό, κοινωνικό φετίχ κλπ) και βέβαια το κυριότερο ότι δηλαδή είναι και ο ίδιος χρήστης.

Αξιοσημείωτο των απαντήσεων, αναφέρθηκε και για τους μαθητές/τριες του Γυμνασίου, θεωρείται η αντιμετώπιση της λεκτικής βίας, όπου προτιμάται να θεάται περισσότερο από την πλευρά ενός « παιχνιδιού για παιδιά που επιζητούν με κάποιο τρόπο την εκτόνωση » παρά ως σοβαρό γεγονός. Για το λόγο αυτό προκρίνεται ως τρίτη επιλογή αντιμετώπισης του δράστη με 12% η μη τιμωρία, ενώ η ανάγκη προσφυγής για βοήθεια του θύτη έρχεται τρίτη και μάλιστα σε ποσοστό 8%. Οι τιμωρητικές πρακτικές βαρύτερου χαρακτήρα που αφορούν το πειθαρχικό μέτρο της αποβολής για 3-5 ημέρες από το σχολείο και την απομάκρυνση από το σχολείο επιλέγονται τόσο για πράξεις σε σχέση με το σχολείο (σβήσιμο απουσιών, καταστροφή σχολικών αντικειμένων) αλλά κυρίως για τις συμπεριφορές(αντιδραστικές, επικίνδυνες, απαράδεκτες) που σχετίζονται με τις ανθρώπινες σχέσεις (λεκτική βία σε καθηγητή/τρια, βιαιοπραγία, μαθητή/ τριας και καθηγητή/τριας, απειλή/εκβίαση μαθητή/τριας. Επίσης, οι απαντήσεις των μαθητών του Λυκείου αφορούν τον ποινικό κολασμό του δράστη ως πρώτη επιλογή ,σχεδόν η πλειονότητα (ποσοστό 45,1%) στην περίπτωση της σεξουαλικής συνεύρεσης μετά από τη χρήση βίας, ως δεύτερη επιλογή στη χρήση ναρκωτικών, και ως τρίτη επιλογή στις περιπτώσεις της κλοπής (χρημάτων ή αντικειμένων) από μαθητή/τρια και η βιαιοπραγία καθηγητή/τριας. Διαπιστώνεται λοιπόν, από τις απαντήσεις των μαθητών του Λυκείου μια σαφής προτίμηση σε κοινωνικές πρακτικές και λύσεις κοινωνικού και θεραπευτικού χαρακτήρα στην αντιμετώπιση αντικοινωνικών/παραβατικών συμπεριφορών τόσο σε επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων στη συνδιαλλαγή της καθημερινότητας, όσο και σε αυτές

που στοχεύουν τη σχολική ζωή. Από την άλλη, δεν αποφεύγουν να αποδοκιμάσουν με αυστηρό τρόπο πράξεις ή συμπεριφορές κυρίως φυσικής και λεκτικής βίας. Πρέπει τέλος να σημειώσουμε ότι υπήρξαν απαντήσεις μαθητών/τριών οι οποίοι επέλεξαν συνδυασμό δυο ή και τριών επιλογών για κάθε μέτρο αντιμετώπισης που κυμαινόταν κατά μέσο όρο μεταξύ 0,3% -0,5%, ενώ μη απαντήσεις στα ερωτήματα ανέρχονται σε ποσοστό 1,1% κατά μέσο όρο.

Πώς αξιολογούν οι μαθητές του ΓΕΛ μέτρα αντιμετώπισης για αντικοινωνικές & παραβατικές συμπεριφορές από άλλους μαθητές/τριες	Να μην τιμωρηθεί	Να του γίνει παρατήρηση /επίπληξη	Να ζητήσει συγνώμη σε όποιον έβλαψε, «να τα βρούνε»	Να του δοθεί βοήθεια (ψυχική – κοινωνική) από ειδικούς επιστήμονες	Να αποκαταστήσει την ζημιά με κάποιο τρόπο	Αποβολή από 3 έως 5 ημέρες	Να αποβληθεί από το σχολείο (αλλαγή σχολείου)	Να καταγγελλθεί στην Αστυνομία
Κάπνισε	44,1 %	40,0 %	02,9 %	08,0 %	0,2 %	02,9 %	0,5 %	0,2 %
Έσβησε τις απουσίες του	05,6 %	47,6 %	07,6 %	01,5 %	12,9 %	22,2 %	01,2 %	0,7 %
Έκανε χρήση ναρκωτικών	03,7 %	02,0 %	01,2 %	44,6 %	0,2 %	09,0 %	12,2 %	25,6 %
Κτύπησε, μαθητή/ τρια	02,9 %	06,8 %	34,1 %	10,7 %	02,2 %	28,8 %	06,6 %	05,1 %
Υποχρέωσε με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική επαφή	02,2 %	05,0 %	02,2 %	12,7 %	01,0 %	12,2 %	20,5 %	45,1 %
Έβρισε καθηγητή/τρια	04,1 %	18,3 %	32,7 %	03,2 %	03,9 %	32,4 %	02,7 %	0 %
Κατέστρεψε σχολικά αντικείμενα(θρανία, πίνακα κλπ)	04,4 %	14,4 %	02,0 %	02,9 %	50,5 %	15,4 %	04,9 %	01,7 %
Απειλίσσε ή εκβίασε μαθητή /τρια	02,9 %	08,8 %	26,3 %	15,1 %	02,2 %	24,9 %	09,5 %	07,1 %
Κτύπησε καθηγητή /τρια	04,1 %	02,9 %	10,5 %	09,5 %	02,2 %	29,0 %	26,6 %	11,2 %
Έγραψε στους τοίχους του σχολείου υβριστικά συνθήματα	05,9	24,6 %	02,9 %	02,2 %	39,8 %	16,6 %	03,7 %	01,0 %
Έκλεψε χρήματα ή πράγματα από μαθητή /τρια	01,7 %	02,9 %	08,5 %	07,6 %	24,1 %	28,8 %	08,0%	13,9 %
Έβρισε μαθητή/ τρια	12,0 %	26,3%	48,3 %	01,5 %	01,2 %	07,3 %	0,5 %	0,5 %

Πίνακας 17

13) Πώς αξιολογούν οι μαθητές του Λυκείου μέτρα που στοχεύουν στην αντιμετώπιση αντικοινωνικών-παραβατικών συμπεριφορών μέσα στο σχολείο;

Δόθηκε στο μαθητικό πληθυσμό του δείγματος να επιλέξει την καταλληλότερη εκδοχή από ένα σύνολο προληπτικών μέτρων αντιμετώπισης για πράξεις και συμπεριφορές αντικοινωνικές και παραβατικές που εκδηλώνονται στο σχολικό χώρο από μαθητές/τριες (πίνακας 174). Τα μέτρα ταξινομούνταν σε διάφορες κατηγορίες με χαρακτήρα ψυχοκοινωνικό, εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό, επιμορφωτικό, μαθησιακό, ασφάλειας και τέλος μαθητοκεντρικό μέσα από την πρωτοβουλία και δραστηριοποίηση των μαθητικών Κοινοτήτων. Οι απαντήσεις των μαθητών/τριών δίνουν τα εξής αποτελέσματα για την αξιολόγηση των μέτρων: Από τους **10 μαθητές οι 6** (σε αναλογία 2 αγόρια, 4 κορίτσια) θεωρούν ότι η **λειτουργία Κοινωνικής Υπηρεσίας στο σχολείο** σε μόνιμη βάση στελεχωμένη από ειδικούς επιστήμονες (Κοινωνικό Λειτουργό, Ψυχολόγο) μπορεί να αντιμετωπίσει διάφορα προβλήματα των μαθητών/τριών και έτσι να **συμβάλλει πολύ** στην πρόληψη αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών στις οποίες οι ίδιοι προβαίνουν. Το μεγαλύτερο ποσοστό (66,7%) απαντούν μαθητές/τριες από τα σχολεία του 3^{ου} και 4^{ου} Δημ. Διαμερίσματος.

Στα μέτρα με παιδαγωγική αξία και σημασία όπως, η συζήτηση μεταξύ των μαθητών και η δέσμευσή τους για την τήρηση των κανόνων, η αρμονική συνύπαρξη μέσα από τη συναίνεση και την αποδοχή του άλλου συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό αποδοχής των μαθητών (69,3%, αγόρια 23,6% κορίτσια 45,9%) με τη μικρότερη αρνητική απάντηση (6,3%) θεωρούμενο ως **πολύ** αναγκαίο προληπτικό μέτρο. Το μεγαλύτερο ποσοστό 73% περίπου παρουσιάζουν τα σχολεία του 3^{ου} και 6^{ου} Διαμερίσματος. Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό (**67,3%**) στις απαντήσεις, (276 μαθητές, αγόρια 26,6% κορίτσια 40,7%) των μαθητών που θεωρείται ως **πολύ σημαντικό προληπτικό μέτρο κατέχει η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών**, με το μεγαλύτερο ποσοστό καταχωρημένο στο 3ο Διαμέρισμα (80%) και αρνητική απάντηση μόνο 6,6%. Ακόμα 6 περίπου στους 10 μαθητές πιστεύουν ότι μπορεί να βοηθήσει πολύ στην πρόληψη αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών μέσα στο σχολείο η ύπαρξη εκπαιδευμένου καθηγητή/τριας που θα ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με προβλήματα που αντιμετωπίζει μαθητής/τρια, σε αντίθεση με το 11,5% που δεν το συμερίζεται καθόλου. Επίσης, σε ποσοστό 54,4% (αγόρια 20,5% κορίτσια 33,9%) θεωρούν ότι πολύ μπορεί να έχει προληπτικό ρόλο **η επιμόρφωση των γονέων σε θέματα νεανικής συμπεριφοράς** αντί του 11,7% που καθόλου δεν το πιστεύει.

Στις απαντήσεις τους για τον ρόλο που κατά τη γνώμη τους μπορεί να διαδραματίσει ο **Σύλλογος Γονέων & Κηδεμόνων** το **48,5%** (199 μαθητές, αγόρια 18,8% κορίτσια 29,7%), με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3ο Διαμέρισμα με 66,7% και μικρότερο το 5ο με 28,6%) θεωρεί ότι μπορεί να συμβάλλει **πολύ** σε προληπτική δράση, το 34,4% λίγο και δεν του αποδίδουν καθόλου ρόλο πρόληψης το 15,4% (το μικρότερο ποσοστό με 7,4% στο 6ο Διαμέρισμα) των μαθητών/τριών.

Σε ποσοστό 47,1 % (αγόρια 18,1% ,κορίτσια 29%) οι μαθητές πιστεύουν ότι **οι γνώσεις τους σε θέματα εγκληματολογικών θεμάτων (νόμοι, δικαιοσύνη, δικαστήρια) μέσα από το σχολείο** μπορεί να παίξει έναν ρόλο αναχώματος σε αντικοινωνικές συμπεριφορές έναντι του 15,9 % που δεν το πιστεύει καθόλου. Το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνει το 4ο Δ.Δ με 51,5% και το μικρότερο το 6ο με 42,6% .

Μοιρασμένα είναι τα ποσοστά στις απαντήσεις που δίνουν οι μαθητές σχετικά με τον προληπτικό ρόλο που ενδεχόμενα θα έχει η **απομάκρυνση του (κατ' εξακολούθηση) αντικοινωνικού μαθητή σε ειδικό σχολείο**. Ειδικότερα, θετική εκτίμηση (πολύ) έχει το 33,2% (αγόρια 14,5 κορίτσια 18,7% , με μεγαλύτερο ποσοστό 42,1% στο 2ο Δ.Δ και μικρότερο το 3ο με 20%), ενώ αρνητική (καθόλου) το 26,8% (αγόρια,10,6% κορίτσια 16,2%) με το μεγαλύτερο του ποσοστό να εμφανίζεται στο 3ο και 7ο Δ.Δ).

Σε ότι αφορά το ρόλο των Μαθητικών Κοινοτήτων οι μισοί από το δείγμα της έρευνας (το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3ο Δ.Δ με 66,7% (με αναλογία αγοριών προς κορίτσια 2:3) πιστεύουν στον προληπτικό του ρόλο (συζητήσεις ,φιλική επίλυση διαφορών) μεταξύ των μαθητών .Επίσης, **ποσοστό 54,4%** (το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3ο Διαμέρισμα με 66,7%) των απαντήσεων των μαθητών βλέπουν με θετικό μάτι την πρόσκληση ειδικών επιστημόνων και συζητήσεις μαζί τους για θέματα που τους απασχολούν και τους ενδιαφέρουν, έναντι ποσοστού 12% (το μικρότερο στο 2ο Δ.Δ με 6,9%) που δεν το πιστεύει καθόλου. Τέλος, δεν φαίνεται να κερδίζει έδαφος η πρόταση που υποστηρίζει ότι **οι ίδιοι οι μαθητές που θα επιλέγονταν από τις συνελεύσεις τους και θα εκπαιδεύονταν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως ομάδα επιτήρησης για αντικοινωνικές συμπεριφορές** κάποιων μαθητών, αφού το αμφισβητεί ως προληπτικό μέτρο το 32,7% (με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5ο Δ.Δ με 42,9%) και το επικροτεί μόνο το 27,1% (το μεγαλύτερο στο 1ο Δ.Δ με 36% και το 3ο με 33%).

Τέλος, αναφορικά με τον προληπτικό ρόλο της **ασφάλειας στο χώρο του σχολείου** τέθηκαν τρεις ερωτήσεις στο μαθητικό πληθυσμό του δείγματος .Όλες τους συγκέντρωσαν την απαξίωση των απαντήσεων των μαθητών, ως μέτρο πρόληψης αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών. Πιο συγκεκριμένα, ποσοστό 35,6% (146 μαθητές, αγόρια 16,3% κορίτσια 19,3%) δεν δέχεται καθόλου την ύπαρξη **προσωπικού ασφαλείας** που θα επιλαμβάνεται τέτοιων περιστατικών (το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3ο Δ.Δ με 56,7% ,το 4ο με 44,1%)έναντι του 28,9 % (τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 4ο με 36,4% ,και το 2ο 34,7%) που έχει θετική γνώμη. Επίσης, περίπου 4 στους 10 μαθητές (μεγαλύτερα ποσοστά το 7ο Δ.Δ με 52,5% ,το 1ο με 44% και το 3ο με 43,3%) καθόλου δεν θεωρούν ότι **ο έλεγχος των μαθητών στην είσοδο για ναρκωτικά ,αλυσίδες κλπ** μπορεί να παίξει προληπτικό ρόλο έναντι του 25,9% (το μεγαλύτερο ποσοστό το 2ο με 30,6%) που το βλέπει πολύ θετικά. Η **χρήση καμερών ασφαλείας στους χώρους του σχολείου** αμφισβητείται ως προληπτικό μέτρο σε ποσοστό 77,3% (3ο Δ.Δ 99,3% , 7ο Δ.Δ 91,8%, 1ο Δ.Δ

80% , 4ο .Δ.Δ 69,7%) ενώ υπάρχει ποσοστό 7,3% που το αποδέχεται ως θετικό μέτρο. Το ποσοστό των ερωτήσεων στην ενότητα αυτή που είτε δεν απαντήθηκε είτε δεν θεωρήθηκε έγκυρο βρέθηκε κατά μέσο όρο στο 1% .

Συμπερασματικά, από τα ποσοστά των απαντήσεων στα ευρήματα της έρευνας αυτό που γίνεται σαφές για το τι πριμοδοτούν ως καλύτερο προληπτικό μέτρο οι μαθητές του Λυκείου σε αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές στο σχολικό περιβάλλον ενυπάρχει σε τρεις διαφορετικές κατευθύνσεις. Η πρώτη, αφορά τους ίδιους και θεωρούν ότι μπορούν εφόσον συζητήσουν και δεσμευθούν σε ένα πλαίσιο αρχών, κανόνων και αποδοχής του άλλου να συνυπάρξουν ειρηνικά, μακριά από συγκρούσεις. Η δεύτερη, αφορά στον ουσιαστικό ρόλο που μπορούν να έχουν οι εκπαιδευτικοί είτε με την επιμόρφωση τους σε θέματα σχέσεων – επικοινωνίας είτε αναλαμβάνοντας θέση συμβούλου επικοινωνίας με μαθητές/τριες που συμβαίνει να αντιμετωπίζουν προβλήματα. Η τρίτη κατεύθυνση αφορά την παρουσία εκπαιδευμένων επιστημόνων στο σχολείο που θα έχουν ψυχοσυμβουλευτικό ρόλο στις σχέσεις με τους μαθητές. Προτιμούν μάλιστα αυτούς σε σταθερή βάση στο χώρο του σχολείου, χωρίς όμως να απορρίπτουν την παρουσία τους σε συζητήσεις για θέματα που τους αφορούν μετά από δική τους πρόσκληση. Όλες αυτές οι εκδοχές συγκεντρώνουν την πλειοδοτική άποψη των μαθητών του Λυκείου δείγματος ,και μάλιστα έρχονται σε αντίθεση με τις απαντήσεις των μαθητών του Γυμνασίου που φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο ρόλο των μαθητικών Κοινοτήτων. Ακόμα, δεν αποδέχονται το ρόλο τους ως ομάδα επιτήρησης περιστατικών αντικοινωνικών εκδηλώσεων ούτε και δέχονται να υπάρχει προσωπικό ασφαλείας στο σχολείο.

Σε ότι αφορά προληπτικά μέτρα ασφάλειας στους χώρους του σχολείου. Διαπιστώνεται μια πολύ ισχυρή αντίδραση για τη λειτουργία επιτήρησης χώρων του σχολείου από κάμερες ασφαλείας, όμως η περίπτωση του ελέγχου μαθητών κατά την είσοδό τους στο σχολείο για ναρκωτικά, αλυσίδες, σουγιάδες κλπ φαίνεται να απασχολεί το μαθητικό πληθυσμό του Λυκείου αφού οι απαντήσεις τους μπορεί να μην ισοκατανέμονται δεν δίνουν από την άλλη ένα ισχυρό προβάδισμα ούτε καν πλειοψηφικό στην αρνητική εκδοχή. Ακόμα, σε ότι αφορά το ρόλο των γονέων θεωρούν ότι μπορεί να είναι πιο σημαντικός όταν αυτοί επιμορφώνονται σε θέματα επικοινωνίας-συμπεριφοράς των νέων και λιγότερο με την ανάμιξη τους στη σχολική ζωή. Τέλος, σε ότι αφορά την ειδική αντιμετώπιση μαθητών (τοποθέτηση σε ειδικά σχολεία) που εκδηλώνουν επανειλημμένα αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές με τις απαντήσεις τους δείχνουν ότι για το 33,2% αποτελεί λύση στο πρόβλημα όχι όμως και για το 26,8% που αρνείται την περιθωριοποίηση του αποκλίνοντα-παραβατικού μαθητή. Ανάμεσά τους υπάρχει και το λίγο μεγαλύτερο ποσοστό, της τάξης του 39,5% που θεωρεί ότι σε μικρό βαθμό μπορεί να δοθεί λύση στο πρόβλημα αυτό.

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΓΕ. Λ) ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	Πολύ %	Λίγο %	Καθόλου %
Να λειτουργεί στο σχολείο μόνιμα Κοινωνική Υπηρεσία από Ψυχολόγο , Κοιν. Λειτουργό κλπ όπου οι μαθητές θα μπορούν να συζητούν θέματα που τους προβληματίζουν ,να εξωτερικεύουν αρνητικά συναισθήματα (δυσαρέσκεια, απογοήτευση ,θυμός κλπ)	61,0	28,5	10,0
Να δίνεται μεγαλύτερη σημασία σε παιδαγωγικά μέσα , όπως η συζήτηση ,η δέσμευση των μαθητών για την τήρηση των κανόνων , η προσπάθεια για αποδοχή του συμμαθητή « όπως είναι» με σκοπό την αρμονική συνύπαρξη και αποφυγή των συγκρούσεων .	69,3	23,9	06,3
Οι μαθητές μέσα από τις Μαθητικές Κοινότητες (5μελές , 15μελές ,Γενική Συνέλευση) να συζητούν περισσότερο για τις μεταξύ τους σχέσεις και να επιλύουν τις διαφορές τους φιλικά.	50,0	39,5	09,8
Να τοποθετηθούν κάμερες στους χώρους του σχολείου	07,3	14,4	77,3
Οι μαθητές που προβαίνουν κατ' εξακολούθηση (συνέχεια) σε πράξεις βίας , κλοπής , φθοράς κλπ να απομακρύνονται και να τοποθετούνται σε ειδικά σχολεία	33,2	39,5	26,8
Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων να συνεργάζεται με τους μαθητές (5μελές 15μελές κλπ) για θέματα και προβλήματα που αφορούν την σχολική ζωή.	48,5	34,4	15,4
Να προτείνουν οι μαθητές μέσω του 5μελούς ,15μελούς την επίσκεψη στο σχολείο ειδικών επιστημόνων (π. χ Ψυχολόγου, Κοινωνιολόγου κλπ) με τους οποίους θα συζητούν θέματα που τους ενδιαφέρουν	54,4	32,9	12,0
Να γίνεται έλεγχος των μαθητών κατά την είσοδό τους στο σχολείο για ναρκωτικά, αλυσίδες, σουγιάδες κλπ	25,9	33,9	39,5
Να επιμορφώνονται οι γονείς σε θέματα νεανικής συμπεριφοράς , επικοινωνίας κλπ	54,4	32,2	11,7
Να υπάρχει καθηγητής /τρια (εκπαιδευμένος /η) που να ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με προβλήματα που τυχαίνει να αντιμετωπίζει κάποιος μαθητής /τρια	61,2	25,9	11,5
Να υπάρχει στο σχολείο προσωπικό ασφαλείας που θα επεμβαίνει όταν εκδηλώνονται περιστατικά βίας , κλοπής ,φθοράς κλπ	28,0	35,4	35,6
Οι μαθητές στο πλαίσιο των μαθημάτων που υπάρχουν να μαθαίνουν ποιες πράξεις τιμωρούνται από το Νόμο και με ποιες ποινές , ποια είναι τα Δικαστήρια και πώς λειτουργούν, σχετικά με την πρόληψη του εγκλήματος κλπ	47,1	35,9	15,9
Να επιλεγούν μέσα από τις μαθητικές συνελεύσεις μαθητές οι οποίοι θα εκπαιδεύουν και θα λειτουργήσουν ως ομάδα επιτήρησης του σχολείου για την αντιμετώπιση περιστατικών βίας , φθοράς ,κλοπής κλπ	27,1	39,0	32,7
Να επιμορφώνονται συστηματικά οι εκπαιδευτικοί σε θέματα σχέσεων, επικοινωνίας κλπ	67,3	25,4	06,6

Πίνακας174

Υ) Αντικοινωνική - παραβατική συμπεριφορά και επίσημος κοινωνικός

έλεγχος

1) Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους σχολικούς κανόνες (σχολική απόκλιση)

Η εμπειρική έρευνα εστίασε σε μαθητικές συμπεριφορές οι οποίες συγκρούονται με σχολικούς κανόνες οι οποίοι συμβάλλουν στην αρμονική λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων της έρευνας σχετικά με το πρόβλημα αυτό διαπιστώνει τα εξής ευρήματα

Οι μαθητές του Λυκείου του δείγματος σε ποσοστό 32% (131 μαθητές, αγόρια 16,5% κορίτσια 15,5% ,το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 2^ο με 19,4%) **συχνά** απουσιάζουν από το σχολείο σε αντίθεση με το 25,4% (αγόρια 8,8% κορίτσια 16,6 %) που **ποτέ** δεν κάνουν σκασιαρχείο και το **42,4% σπάνια**. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε για το Λύκειο το 51,3% απαντά ότι απουσιάζει από το σχολείο για να κάνει «κοπάνα» ή γιατί δεν έχει διάθεση να πάει στο σχολείο (23,7%) Στο ερώτημα αν καθυστερούν στο μάθημα(στην έναρξη του σχολικού προγράμματος, μετά τα διαλείμματα) 3 μαθητές στους 10 δηλώνουν **συχνά** (126 μαθητές, αγόρια 1,6 κορίτσια 1,4 το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 4,4 και το μικρότερο στο 6^ο με 1,9), ενώ 2,6 στους 10 **ποτέ** (αγόρια 0,8 αγόρια ,κορίτσια 1,8) και 4,2 σπάνια. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος μιλούν με το διπλανό τους ,χαζεύουν ,γελούν **συχνά** σε ποσοστό **50,5%** (207 μαθητές, αγόρια 23,1% **κορίτσια 27,4%**, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 63,3% και το μικρότερο στο 4^ο Δ.Δ με 43,9%),ενώ σε ποσοστό 5,1% **ποτέ** (αγόρια 0,7% κορίτσια 4,4) και 43,9% σπάνια. Ποσοστό **9,3%**(αγόρια 5,6% κορίτσια 3,7% τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 1^ο και 6^ο Διαμέρισμα με 16%) **συχνά** τρώει ή πίνει στη διάρκεια του μαθήματος ,ενώ το **66,8% ποτέ και 23,9% σπάνια**. Σε ποσοστό **10,5% συχνά** (αγόρια 5,6% κορίτσια 4,9% ,τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 4^ο και 5^ο με 15,2% και 15,9% αντίστοιχα) αλλάζουν θέση στη διάρκεια του μαθήματος, χωρίς την άδεια του καθηγητή, ενώ ποσοστό **62,9% ποτέ** (αγόρια 22,5% κορίτσια 40,2%, το μεγαλύτερο ποσοστό με 72% στο 1^ο Δ.Δ) και **26,3% δηλώνει σπάνια**.

Το 7,1% (διπλάσια τα αγόρια από τα κορίτσια) διακόπτει τους συμμαθητές του, αλλά και τον καθηγητή όταν μιλάνε **συχνά**, ενώ το 56,3% και το 60,2% αντίστοιχα **ποτέ**. Ποσοστό **10,5%**(αγόρια 6,6% κορίτσια 3,9%, των περιπτώσεων) **συχνά** δεν λαμβάνει υπόψη τις παρατηρήσεις του καθηγητή/τριας, ενώ το **47,6%**(αγόρια 15,9% κορίτσια 31,7%) **ποτέ** δεν προβαίνει σε μια τέτοια συμπεριφορά και το **41,7% δηλώνει σπάνια**. Ποσοστό **21,2%** (αγόρια 12,8% κορίτσια 8,4%, (το 6^ο και το 7^ο Δ.Δ με 28% και το 1^ο με 8%) αντιγράφει **συχνά** στις εξετάσεις σε αντίθεση με το 47,6% που δηλώνει ότι **ποτέ** δεν αντιγράφει, ενώ το 47,3% σπάνια. Στην συντριπτική του πλειονότητα (ποσοστό 89%) ο μαθητικός πληθυσμός του Λυκείου του δείγματος **ποτέ** δεν παραποιεί τις απουσίες του, αντίθετα με το 4,9%, που το κάνει αυτό **συχνά** (το 1^ο και το 5^ο

Διαμέρισμα με 8% το μεγαλύτερο ποσοστό) και το 6,1% σπάνια. Επίσης, σε υψηλό ποσοστό της τάξης του 87,8% δηλώνει ότι ποτέ δεν φεύγει από την τάξη χωρίς την άδεια του καθηγητή σε αντίθεση με το 3,4% που το πράττει συχνά και το 8,8% σπάνια. Ποσοστό **22,4%** χρησιμοποιεί **συχνά** το κινητό του την ώρα του μαθήματος (αγόρια 10,6% **κορίτσια 11,8%**, το μεγαλύτερο ποσοστό στα σχολεία του 1^{ου} Δ.Δ με 30%, το 5^ο και το 6^ο με 27% και 27,9% αντίστοιχα και το μικρότερο στο 4^ο με 10,6%) αντίθετα με το **45,4%** που δηλώνει **ποτέ**, ενώ το **31,7%** **σπάνια**. Σχετικά με το αν καπνίζουν σε χώρους του σχολείου το **15,9%** (αγόρια 6,6% **κορίτσια 9,3%** το 5^ο Δ/Δ 20,6% το 3^ο 20%) δηλώνει **συχνά** , ενώ το **77,8%** δηλώνει **ποτέ**, και το **6,3%** **σπάνια**. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ομολογούν ότι καπνίζουν στο χώρο του σχολείου ποσοστό 23,3% (αγόρια 26,3% κορίτσια 21,3%).

Επίσης, ποσοστό **78,8%** των μαθητών δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει καταστρέψει σημειώματα του σχολείου για ενημέρωση των γονέων σχετικά με απουσίες κλπ σε αντίθεση με το **8,8%** (αγόρια 5,4% κορίτσια 3,4% το 5^ο Δ.Δ με 19% , το 1^ο με 12%) που δηλώνει ότι το κάνει **συχνά**, και το 13,2% σπάνια. Τέλος, το 8,8% (αγόρια 6,4% κορίτσια 2,4%) του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου δήλωσε ότι συχνά **καταστρέφει** σχολικά βιβλία, το 22,7% σπάνια και το 68,5% ποτέ.

Συμπερασματικά, από τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές τις οποίες εκδηλώνουν συχνά οι μαθητές του Λυκείου σε ποσοστό 50,5% είναι η αδιαφορία κατά τη διάρκεια του μαθήματος που εκδηλώνεται με κατασπατάληση του χρόνου με τους συμμαθητές χαζεύοντας, γελώντας κλπ. Επίσης, σε ποσοστό 22,4% οι μαθητές απαντούν ότι συχνά κάνουν χρήση του κινητού την ώρα του μαθήματος.

Αυτή η αδιαφορία που εκδηλώνεται από τους μαθητές στο πλαίσιο του μαθήματος δεν πρέπει να είναι άσχετη με τα υψηλά ποσοστά που οι ίδιοι δηλώνουν στις απαντήσεις τους για το σχολικό πρόγραμμα. Έτσι, φαίνεται να υπάρχει κάποια συνάφεια με το ποσοστό του 47,8% των απαντήσεων των μαθητών που δηλώνει ότι καθόλου δεν ισχύει ότι το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν κουράζει και παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης, ψυχαγωγίας και ηρεμίας, και με το ποσοστό του 20,7% που δεν συμμερίζεται την άποψη ότι στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι ανία και πλήξη. Δεύτερη πιο συχνά εμφανιζόμενη μορφή σχολικής παρέκκλισης, είναι η απουσία από το σχολείο χωρίς να το γνωρίζουν οι γονείς (κοπάνια) σε ποσοστό 32%. Τρίτη, πιο συχνά εκδηλωμένη μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς στους σχολικούς κανόνες είναι η καθυστερημένη είσοδος στην αίθουσα διδασκαλίας (στην έναρξη των μαθημάτων, μετά τα διαλείμματα) σε ποσοστό 30,7%. Επόμενη μορφή σχολικής παρέκκλισης η αντιγραφή στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα σε ποσοστό 21,2%. Θα μπορούσε κανείς να συσχετίσει, έως κάποιο βαθμό, το

αποτέλεσμα αυτής της μορφής παρέκκλισης με το ποσοστό του 17,1% των απαντήσεων των μαθητών που θεωρούν ότι καθόλου δεν ισχύει η άποψη ότι η ύλη των μαθημάτων δεν τους δυσκολεύει. Συμπεριφορές παρεκκλίνουσες που αφορούν επίσης στη διατάραξη του σχολικού κλίματος και θεωρούνται σε κάποιο βαθμό ανησυχητικά φαινόμενα είναι η αλλαγή της θέσης στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς άδεια και η αδιαφορία σε παρατηρήσεις του καθηγητή, με ποσοστά καταγραφής στις απαντήσεις 10,5% αμφότερες, ενώ υπολείπονται σε ποσοστά όχι όμως και σε σοβαρότητα η χρήση φαγητού –ποτού (ποσοστό 9,3%) και οι διακοπές κατά τη διάρκεια που μιλάει μαθητής ή καθηγητής (ποσοστό 7,1%) και σε λιγότερο βαθμό η περίπτωση της αποχώρησης από την τάξη την ώρα του μαθήματος χωρίς άδεια (ποσοστό 3,4%). Το κάπνισμα σε ποσοστό 15,9% αποτελεί συχνή παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, όπου τα κορίτσια ξεπερνούν σε ποσοστό χρήσης, τα αγόρια.

Από τις παρατηρήσεις που εκτέθηκαν διαπιστώνεται ότι θίγεται άμεσα και σε αρκετές περιπτώσεις διαταράσσεται η σχολική ευταξία και το ήρεμο σχολικό κλίμα μέσα από τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές που εκδηλώνονται στο πλαίσιο της διδακτικής διαδικασίας και όχι μόνο, ενώ δεν λείπουν και άλλα ανησυχητικά φαινόμενα που έχουν σχέση τόσο με σχολικά –εκπαιδευτικά ζητήματα (π.χ. η απόκρυψη ή καταστροφή από τους μαθητές υπηρεσιακών σημειωμάτων προς τους γονείς, η καταστροφή σχολικών βιβλίων, η παραποίηση απουσιών) και φαινόμενα όπως η χρήση νόμιμων εξαρτητικών ουσιών. Στην πλειονότητα τους τα αγόρια κατέχουν την πρωτοκαθεδρία στις σχολικές παρεκκλίσεις με εξαίρεση τρεις μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς όπου υπερτερούν τα κορίτσια (άτοπη προσοχή στο μάθημα, χρήση κινητού και κάπνισμα). Ακόμη, οι μαθητές του Λυκείου τείνουν να εκδηλώνουν σχολική απόκλιση μεγαλύτερη από ότι οι μαθητές του Γυμνασίου. Τα σχολεία του 1^{ου} και 5^{ου} Δημ. Διαμερίσματος παρουσιάζουν σε σχέση με των άλλων τα υψηλότερα ποσοστά του δείκτη αποκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς (σχολικής απόκλισης).

ΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ ΣΤΟ ΓΕ.Λ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Απουσιάζεις από το σχολείο χωρίς να το ξέρουν οι γονείς σου (κοπάνα)	32,0	42,4	25,4
Καθυστερείς να μπεις στην τάξη (την πρώτη ώρα, μετά τα διαλείμματα)	30,7	42,9	26,3
Στη διάρκεια του μαθήματος μιλάς με τους διπλανούς σου , χαζεύεις, γελάς κλπ	50,5	43,9	05,1
Τρως ή να πίνεις στη διάρκεια του μαθήματος	09,3	23,9	66,8
Αλλάζεις θέση στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς την άδεια του καθηγητή /τριας	10,5	26,3	62,9
Διακόπτεις τους συμμαθητές σου ,όταν μιλάνε	07,1	36,6	56,3
Διακόπτεις τον καθηγητή /τρια	07,1	32,4	60,2
Δεν λαμβάνεις υπόψη τις παρατηρήσεις του καθηγητή /τριας	10,5	41,7	47,6
Αντιγράφεις στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα(τεστ)	21,2	47,3	31,2
Παραποιείς τις απουσίες σου στο απουσιολόγιο (τις σβήνεις ή σκίζεις το φύλλο)	04,9	06,1	89,0
Χρησιμοποιείς το κινητό την ώρα του μαθήματος (παιχνίδια κλπ)	22,4	31,7	45,4
Φεύγεις από την τάξη την ώρα του μαθήματος χωρίς να ζητήσεις την άδεια του καθηγητή /τριας	03,4	08,8	87,8
Καπνίζεις σε χώρους του σχολείου	15,9	06,3	77,8
Κρύβεις ή καταστρέφεις τα σημειώματα του σχολείου προς τους γονείς σου όταν δεν σε συμφέρει (π. χ αδικαιολόγητες απουσίες κλπ)	08,8	13,2	78,0
Καταστρέφεις (σκίζεις ή καις) σχολικά βιβλία	08,8	22,7	68,5

Πίνακας 175

2) Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα)

Η εμπειρική έρευνα εστίασε την προσοχή της σε συμπεριφορές του μαθητικού πληθυσμού των Λυκείων του δείγματος οι οποίες εκδηλώνονται μέσα στο σχολείο (στους εσωτερικούς χώρους του και στο προαύλιο χώρο) και είναι παραβατικές (delinquency) δηλαδή αφορούν πράξεις ή συμπεριφορές που παραβαίνουν τον νόμο ,είναι παράνομες (Illegal) τιμωρούνται πρωτίστως από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου, αλλά και από το σχολείο .

Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων αυτοομολογούμενης παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον διαπιστώνει τα εξής ευρήματα (βλ πίνακα 176):

Αναφορικά με το θέμα των εξαρτητικών ουσιών ,η συντριπτική πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου του δείγματος , όπως εξάλλου ήταν αναμενόμενο, σε ποσοστό **93,9%** (385 μαθητές) δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει προβεί σε **χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο**, το **2,4%** απαντάει **σπάνια** (αγόρια 6 ,κορίτσια 4) και το 3,7% **συχνά** (αγόρια 10 κορίτσια 4 , από τους οποίους το 2,7% γεννημένοι στην Ελλάδα ,το 0,7% στην Αλβανία και το υπόλοιπο 0,3% από άλλη χώρα).Εξάλλου,στο 2^ο Δημ. Διαμέρισμα φαίνεται να παρουσιάζονται οι περισσότεροι μαθητές/τριες δηλαδή 5 ,στο 6^ο Δ. Δ 4μαθητές/τριες ,στο 7^ο Δ. Δ 3 μαθητές /τριες., στο 1^ο Δ. Δ 2 μαθητές/τριες κλπ .Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 9% παραδέχεται ότι έχει κάνει έστω και περιστασιακά χρήση παράνομων ψυχοτρόπων ουσιών.Σε ποσοστό **96,1 %** οι μαθητές/τριες δηλώνουν ότι **ποτέ** δεν έχουν **προσφέρει ούτε προσπαθήσει να πωλήσουν ναρκωτικά (χασίσ κλπ) στο χώρο του σχολείου**, ποσοστό **2,4%** δηλώνει **σπάνια** (8 αγόρια 2 κορίτσια, από Ελλάδα 7,Αλβανία 3) και τέλος το **1,5%** των περιπτώσεων **συχνά** (6 αγόρια ,γεννημένοι στην Ελλάδα και Ελληνικής καταγωγής, στο 2^ο ,4^ο 5^ο και 6^ο Δημ. Διαμέρισμα). Επίσης, το **92%** δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει κάνει **χρήση αλκοόλ**, το **5,4%** **σπάνια** (17 αγόρια 5 κορίτσια, με κατανομή των μαθητών ανά Δημ. Διαμέρισμα το 1^ο ένας το 2^ο έξι το 3^ο δυο , το 4^ο πέντε το 5^ο δυο το 6^ο δυο και το 7^ο **τέσσερις** και τέλος ποσοστό **2,4%** **απάντησε συχνά** (αγόρια 8 κορίτσια 2, όλοι γεννημένοι στην Ελλάδα ,και με καταγωγή την Ελλάδα, στο 6^ο Δ.Δ τρεις, στο 2^ο ,4^ο ,5^ο δυο και 7^ο ένας.

Ποσοστό **84,6%** **ποτέ** δεν γράφει **υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου** σε αντίθεση με το **10,7%** που δηλώνει **σπάνια** (αγόρια 27 κορίτσια 17, από αυτούς οι 30 γεννημένοι Ελλάδα , οι 11 Αλβανία και οι 3 από άλλες χώρες, το μεγαλύτερο ποσοστό 12 μαθητές/τριες από το 7^ο Δ.Δ και το μικρότερο 3 μαθητές/τριες από το 4^ο), και το **4,1%** των περιπτώσεων που δηλώνει **συχνά** (αγόρια12,κορίτσια 5 όλοι γεννημένοι στην Ελλάδα, εκτός ενός από την Αλβανία, με μεγαλύτερο ποσοστό, με το μεγαλύτερο ποσοστό από το 5^ο Δ.Δ επτά μαθητές/τριες, το 2^ο πέντε).

Σε καταστροφές κατά της περιουσίας του σχολείου (θρανία, παράθυρα, τοίχοικλπ) ποσοστό **81,2%** **απάντησε ότι ποτέ** δεν έχει διαπράξει μια τέτοιας μορφής παραβατική ενέργεια ποσοστό **14,4%** δήλωσε **σπάνια** (αγόρια 41 κορίτσια 18,γεννημένοι στην Ελλάδα 44 ,Αλβανία 13 και οι

υπόλοιποι 2 από άλλες χώρες, στο 5^ο Δ.Δ 13 μαθητές/τριες, στο 7^ο Δ.Δ 11 μαθητές/τριες ,στο 2^ο Δ.Δ 10 μαθητές/τριες ενώ στο 1^ο & 4^ο Δ.Δ 8 μαθητές/τριες) , ενώ ποσοστό **4,4%** απαντάει **συχνά** (αγόρια 14 κορίτσια 4 ,γεννημένοι οι 15 στην Ελλάδα και οι 3 Αλβανία, με τη μεγαλύτερη εκπροσώπηση του 2^{ου} Δ.Δ με 7 μαθητές/τριες και του 5^{ου} Δ.Δ με 6 μαθητές/τριες). Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό των αγοριών που έχουν προκαλέσει φθορές σε πράγματα του σχολείου είναι 38,1% και 19,9% κορίτσια

Πρόκληση ζημιών /φθορών σε πράγματα ή αντικείμενα μαθητή/τριας στο σχολείο δεν έχει προξενήσει ποτέ το 81,2% των περιπτώσεων του δείγματος, σε αντίθεση με το **8,5%** που έχει προκαλέσει **σπάνια** (αγόρια 26 κορίτσια 9 ,γεννημένοι στην Ελλάδα οι 27 ,στην Αλβανία οι 6 και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες, από το 2^ο Δ.Δ 8 μαθητές/τριες ,από το 3^ο Δ.Δ 6 μαθητές/τριες, και από το 1^ο,4^ο & 5^ο Δ.Δ 5 μαθητές/τριες),ενώ ποσοστό **4,4%** έχει δηλώσει **συχνά** (αγόρια 7 κορίτσια 2 ,γεννημένοι Ελλάδα 6 και 3 Αλβανία, το 5^ο Δ.Δ. με 4 μαθητές/τριες ,το 1^ο και το 2^ο Δ.Δ με 2 μαθητές/τριες και το 6^ο Δ.Δ με 1 μαθητή/τρια. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 6,7% δηλώνει ότι έχει καταστρέψει πράγματα άλλων μαθητών με αυξημένο το ποσοστό των αγοριών(12,8%).έναντι αυτό των κοριτσιών.

Για την άσκηση σωματικής βίας σε μαθητή/τρια ποσοστό **72,7%** (298 μαθητές/τριες) απαντούν ότι **ποτέ** δεν έχουν προβεί σε μια τέτοια ενέργεια, ποσοστό **18,3%** δηλώνουν **σπάνια** (αγόρια 56 ,κορίτσια 19 από Ελλάδα οι 54 και αλλοδαποί οι 21 από τους οποίους οι 15 από Αλβανία),ενώ ποσοστό **9%** απαντάει **συχνά** (αγόρια 32 κορίτσια 5,από Ελλάδα 31 και οι υπόλοιποι 6 από αλλοδαπή).

Για την άσκηση λεκτικής βίας σε μαθητή/τρια ποσοστό **54,6 % (224 μαθητές/τριες)** απαντάει ότι **ποτέ** δεν έχει εκδηλώσει μια τέτοια συμπεριφορά, σε αντίθεση με το **32,7%** που δηλώνει ότι **σπάνια** το έχει διαπράξει (αγόρια 64 ,**κορίτσια 70**) και το **12,7%** που απαντάει **συχνά** (αγόρια 43,κορίτσια 8).

Στην περίπτωση της λεκτικής βίας προς καθηγητή/τρια ποσοστό **87,1%** δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει εκδηλώσει τέτοια συμπεριφορά, το **10,2%** απαντάει **σπάνια** (αγόρια 25 κορίτσια16, από την Ελλάδα 33 και από την Αλβανία 8,από το 5^ο Δ.Δ. 11μαθητές/τριες, από το 7^ο Δ.Δ 9 μαθητές/τριες, από το 1^ο και το 2^ο Δ.Δ 6 μαθητές/τριες από το 6^ο Δ.Δ 5μαθητές/τριες, 3^ο Δ.Δ 3 μαθητές και 4^ο Δ.Δ 2 μαθητές) και ποσοστό **2,4%** δηλώνει **συχνά** (αγόρια 8 κορίτσια 2,από τους οποίους οι τρεις από την αλλοδαπή).

Σύμφωνα με τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου του δείγματος διακρίβώνεται ότι ποσοστό **74,6%** **ποτέ** δεν έχει πάρει μέρος μαζί με μαθητές του σχολείου σε συμπλοκές (συγκρούσεις) με μαθητές από άλλα σχολεία, ποσοστό **16,1%** δηλώνει ότι έχει συμμετάσχει **σπάνια** (αγόρια 54, κορίτσια 12, οι 48 από την Ελλάδα και οι 18 από την αλλοδαπή, από τους οποίους 15 από Αλβανία, από το 2^ο Δ.Δ 13 μαθητές/τριες, από το 7^ο Δ.Δ 12μαθητές/τριες,

5^ο Δ.Δ 10 μαθητές/τριες, 1^ο 4^ο ,6^ο Δ.Δ 9 μαθητές/τριες, και 3^ο Δ.Δ 4 μαθητές/τριες και το 8,8% συχνά (αγόρια 29 κορίτσια 6, οι 6 από την αλλοδαπή από τους οποίους οι 2 από την Αλβανία και οι υπόλοιποι από Ελλάδα ,το 5^ο Δ.Δ με 12 μαθητές/τριες, το 2^ο Δ.Δ με 9, το 6^ο Δ.Δ με 5 κλπ).

Για την περίπτωση της απειλής-εκφοβισμού σε συμμαθητές ,άλλους μαθητές/τριες στο σχολείο ,ποσοστό 89,8 % δηλώνει ότι ποτέ δεν έχει εκδηλώσει μια τέτοια συμπεριφορά, το 8,3% έχει απαντήσει σπάνια (αγόρια 22 κορίτσια 12, από την Ελλάδα 23 και οι υπόλοιποι 11 από αλλοδαπή από τους οποίους 9 από Αλβανία), και ποσοστό 2% δηλώνει συχνά (7 αγόρια όλα από τη Ελλάδα, από το 2^ο Δ.Δ 4 μαθητές/τριες, 5^ο Δ.Δ 2 μαθητές 3^ο & 6^ο Δ.Δ 1 μαθητής). Επίσης, ποσοστό 93,2 % δηλώνει ότι ποτέ δεν προβαίνει σε απειλή-εκφοβισμό προς τον απουσιολόγο για να μην πάρει απουσία, ποσοστό 4,4% δηλώνει σπάνια (αγόρια 11 κορίτσια 4.απο Ελλάδα 13 Αλβανία 5) ενώ ποσοστό 1,7% απαντάει συχνά (αγόρια 4 κορίτσια 3 ,από Ελλάδα 5 και 2 από Αλβανία, από 2^ο 4^ο 5^ο Δ.Δ 2μαθητές/τριες και από το 1^ο ΔΔ 1 μαθητής.

Η αφαίρεση πραγμάτων από μαθητή /τρια (βιβλία, χρήματα κλπ) συμβαίνει σε ποσοστό 95,6% ποτέ, αντίθετα σε ποσοστό 2,9% σπάνια (αγόρια 10 κορίτσια 2,από την Ελλάδα 9 και 3 από την Αλβανία) ενώ ποσοστό 1,5% δηλώνει συχνά (αγόρια 4 κορίτσια 2,από την Ελλάδα 5 και από την Αλβανία 1, από το 5^ο Δ.Δ 2 μαθητές/τριες, 1^ο ,2^ο,4^ο , 7^ο, από 1 μαθητής).Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 6,7% επί του συνόλου των απαντήσεων δηλώνει ότι έχει πάρει πράγματα που ανήκουν σε άλλους.

Για τη σεξουαλική παρενόχληση δηλώνεται ότι σε ποσοστό 87,1% ποτέ δεν διαπράττεται, ενώ σε ποσοστό 8,% σπάνια (αγόρια 24 κορίτσια 8,από Ελλάδα οι 21 και από την αλλοδαπή οι 11 από τους οποίους οι 7 από Αλβανία, οι περισσότεροι από το 1^ο Δ. Δ 8μαθητές/τριες 4^ο .Δ. Δ 7 μαθητές/τριες και το 2^ο & 3^ο από 5 μαθητές/τριες/) ενώ ποσοστό 4,9% συχνά (αγόρια 16 κορίτσια 4, γεννημένοι στην Ελλάδα οι 16 και οι 4 στην Αλβανία, από το 5^ο Δ. Δ 6 μαθητές/τριες, από το 2^ο Δ. Δ 5 μαθητές/τριες, από το 6^ο Δ. Δ 4μαθητές, και από 1 μαθητής/τρια στα υπόλοιπα.

Ποσοστό 95,9% δηλώνει ότι ποτέ δεν έχει ασκήσει βία με σκοπό τη σεξουαλική συνεύρεση, αντιθέτως ποσοστό 1,5% δηλώνει σπάνια(αγόρια 5 κορίτσια 1,από αλλοδαπή ένας από το 2^ο Δ.Δ 3 μαθητές/τριες, από 1 μαθητή στο 1^ο ,3^ο , 4^ο Δ. Δ , ενώ ποσοστό 2,4% έχει απαντήσει συχνά (αγόρια 7 κορίτσια 3, από την Ελλάδα 8 και από την Αλβανία 2 ,από το 2^ο Δ.Δ 5 μαθητές/τριες, από το 5^ο Δ.Δ 2 μαθητές και από 1 μαθητή το 1^ο ,4^ο , 6^ο Δ.Δ).

Τέλος, ποσοστό 94,9% δηλώνει ότι ποτέ δεν έχει προβεί σε βανδαλισμό με σκοπό την καταστροφή της σχολικής περιουσίας (έγγραφα, θρανία κλπ), ενώ ποσοστό 3,4% απαντάει σπάνια (αγόρια 8 κορίτσια 6, από Ελλάδα 10 και Αλβανία 4 ,από το 5^ο Δ. Δ 5 μαθητές από το 7^ο Δ. Δ 3 μαθητές ,από το 1^ο & 3^ο Δ. Δ 2 μαθητές και από το 4^ο και 6^ο Δ.Δ 1 μαθητής) και ποσοστό 1,7% δηλώνει συχνά (αγόρια 6 κορίτσια 1, από Ελλάδα 6 από Αλβανία 1, από το 2^ο Δ. Δ 3 μαθητές/τριες από το 5^ο Δ. Δ 2 μαθητές/τριες , από 1^ο και 4^ο Δ. Δ 1 μαθητής).

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι η πλέον συχνή παραβατική συμπεριφορά η οποία εκδηλώνεται στο σχολείο αφορά τη λεκτική βία που ασκείται προς τους μαθητές/τριες. Οι μισοί περίπου από τους μαθητές/τριες του πληθυσμού του δείγματος εκδηλώνουν λεκτική βία είτε σπάνια (32,7% ,η μοναδική περίπτωση όπου τα κορίτσια υπερτερούν των αγοριών) είτε συχνά (12,7%). Δεύτερη πιο συχνή παραβατική συμπεριφορά με ποσοστό 9% καταγράφεται η άσκηση σωματικής βίας απέναντι σε μαθητή/τρια (κλωτσιές μπουνιές, σπρωξιές κλπ), με ποσοστό 18,3% σπάνια, ενώ στην τρίτη πιο συχνή εκδήλωση παραβατικότητας με ποσοστό 8,8% έρχεται η συμμετοχή των μαθητών σε ομάδα από το σχολείο τους και η σύγκρουση τους με ομάδα μαθητών από άλλα σχολεία, μια μορφή παραβατικής συμπεριφοράς που φαίνεται ότι παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις, κατά τα πρότυπα των συμπλοκών μεταξύ οπαδών διαφορετικών ομάδων σε πρωταθλητισμό.

Κατά τα άλλα οι υπόλοιπες δηλούμενες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς αναφέρονται σε επίπεδο συχνής εμφάνισης όχι πάνω από το ποσοστό του 5%.

Μπορεί βέβαια να μην είναι ιδιαίτερα ανησυχητικές οι περιπτώσεις αυτές επί του παρόντος, όμως δεν πρέπει καθόλου να ησυχάζομαστε για το άμεσο μέλλον. Από όλες τις προαναφερόμενες καταστάσεις θα μπορούσε ίσως να ξεχωρίσει κανείς όχι τόσο ποσοτικά, κυρίως ποιοτικά το ενδιαφέρον και την προσοχή του στο πρόβλημα της σεξουαλικής παρενόχλησης, όπου θα διαπιστώσει ότι οι μισοί από αυτούς που την εκδηλώνουν κατευθύνονται σε σεξουαλική ικανοποίηση από το θύμα τους με τη χρήση βίας.

Ακόμα, σχετικά με το πρόβλημα των παράνομων ουσιών. Επιβεβαιώνεται, ευτυχώς όχι σε ιδιαίτερα σοβαρό βαθμό, αυτό που δημοσιογραφικά γράφεται και ακούγεται ότι “ τα ναρκωτικά έχουν περάσει στο σχολείο”, είτε με την προσφορά και διάθεσή τους είτε ακόμη και με τη χρήση, θα πρέπει ακόμα να αναφέρουμε και την υποτονική παρουσίαση της συχνής χρήσης αλκοόλ σε ποσοστό 2,4% όχι όμως και της τόσο σποραδικής χρήσης που γράφει ποσοστό 5,4% και κρούει κώδωνα κινδύνου για επαγρύπνηση.

Η παρουσία των αγοριών σε όλες τις μορφές παραβατικότητας στο σχολικό χώρο υπερτερεί των κοριτσιών.

ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΓΕ.Λ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών στο σχολείο	03,7	02,4	93,9
Έχεις προσφέρει ή προσπαθήσει να πουλήσεις ναρκωτικά (χασίς – μαριχουάνα , χάπια κλπ) στο χώρο του σχολείου	01,5	02,4	96,1
Κάνεις χρήση αλκοόλ στο χώρο του σχολείου	02,4	05,4	92,2
Γράφεις υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου	04,1	10,7	84,6
Καταστρέφεις πράγματα/ έπιπλα του σχολείου(θρανία, τοίχοι , παράθυρα κλπ)	04,4	14,4	81,2
Προκαλείς φθορές /ζημιές σε πράγματα / αντικείμενα μαθητή/ τριας στο σχολείο	02,2	08,5	89,3
Κτυπάς (κλωτσιές μπουινιές –σπρωξιές) μαθητή/ τρια στο σχολείο	09,0	18,3	72,7
Παίρνεις μέρος μαζί με μαθητές του σχολείου σου σε συμπλοκές (συγκρούσεις) με ομάδες μαθητών άλλων σχολείων	08,8	16,1	74,6
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) μαθητή /τρια στο σχολείο	12,7	32,7	54,6
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) καθηγητή/ τρια	02,4	10,2	87,1
Απειλείς , εκφοβίζεις συμμαθητές ,μαθητή /τρια στο σχολείο	02,0	08,3	89,8
Απειλείς / εκφοβίζεις τον/ την απουσιολόγο για να μην πάρεις απουσία	01,7	04,4	93,2
Παίρνεις από μαθητή / τρια του σχολείου πράγματα που δεν σου ανήκουν (βιβλία, χρήματα, κινητά κλπ)	01,5	02,9	95,6
Ενοχλείς σεξουαλικά με λόγια /χειρονομίες μαθητή / τρια στο χώρο του σχολείου	04,9	08,0	87,1
Έχεις υποχρεώσει με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική συνεύρεση – επαφή στο χώρο του σχολείου	02,4	01,5	95,9
Έχεις βάλει φωτιά με σκοπό την καταστροφή σχολικής περιουσίας (έγγραφα του σχολείου , θρανία , καρέκλες κλπ)	01,7	03,4	94,9

Πίνακας176

3) Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (εξωσχολική παραβατικότητα).

Η εμπειρική έρευνα εστίασε το ενδιαφέρον της σε συμπεριφορές του μαθητικού πληθυσμού των Λυκείων του δείγματος οι οποίες εκδηλώνονται έξω από το σχολείο (στην ιδιωτική ζωή των μαθητών/τριών) και είναι παραβατικές (delinquency) δηλαδή αφορούν πράξεις ή συμπεριφορές που παραβαίνουν το νόμο, είναι παράνομες (Illegal) τιμωρούνται από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου.

Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων αυτοομολογούμενης παραβατικής συμπεριφοράς διαπιστώνει τα εξής ευρήματα (βλ πίνακας 177)

Η πιο **συχνή** μορφή παραβατικότητας συμπεριφοράς στην ιδιωτική ζωή των μαθητών/τριών του Λυκείου του δείγματος είναι η **μη πληρωμή εισιτηρίου σκόπιμα για τη χρήση κάποιου μεταφορικού μέσου** σε ποσοστό **26,3 %** (αγόρια 60, το 36,9 % του πληθυσμού των αγοριών κορίτσια 47, το 20 % του πληθυσμού των κοριτσιών από Ελλάδα 78 από Ξένες Χώρες 28 στο 7^ο Δ.Δ το μεγαλύτερο ποσοστό 36,1%, το μικρότερο 1^ο & 3^ο 16%), **σπάνια** σε ποσοστό **38%** (αγόρια 69, κορίτσια 87, Έλληνες 109, Αλλοδαποί 44) και **ποτέ 35,1%**. Στην ερώτηση υπήρξαν 2 ερωτηματολόγια χωρίς απάντηση.

Η **άσκηση σωματικής βίας**, αλλά και η απειλή για την άσκηση σωματικής βίας ακολουθούν την πλέον δεύτερη πιο συχνή παραβατική μορφή συμπεριφοράς. Ειδικότερα, έχουν κάνει χρήση σωματικής βίας **συχνά** σε ποσοστό **11,2%** (αγόρια 34 δηλαδή το 20% του πληθυσμού των αγοριών και το 75,6 % των αγοριών στην ερώτηση, κορίτσια 11, το 4,7% του πληθυσμού των κοριτσιών και το 24,4 % των κοριτσιών στην ερώτηση, 35 από Ελλάδα 8 από Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο και 5^ο Δ.Δ 20% και 19% αντίστοιχα και το μικρότερο στο 4^ο Δ.Δ. 6,1%), **σπάνια** σε ποσοστό **43,4%** (αγόρια 93, το 54,4 % των αγοριών στο δείγμα και κορίτσια 85 το 36,2% στο δείγμα, από Ελλάδα 128, Αλβανία 37, το 44% του πληθυσμού της χώρας) και **ποτέ το 44,4%**. Στην ερώτηση υπήρξαν 4 περιπτώσεις χωρίς απάντηση.

Η **απειλή για την άσκηση σωματικής βίας**, δηλώνεται σε ποσοστό **11,2%** **συχνά** (αγόρια 30, το 17,6% του πληθυσμού των αγοριών και το 66,7% στην ερώτηση, κορίτσια 15, το 6,4% του πληθυσμού των κοριτσιών του δείγματος, από Ελλάδα 39 και αλλοδαπή 4, το μεγαλύτερο ποσοστό 16,7% στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο 6,1% στο 4^ο Δ.Δ), ποσοστό 37,8% **σπάνια** (αγόρια 88, το 51,8 % του πληθυσμού αγοριών στο δείγμα, κορίτσια 67 το 28,6% του πληθυσμού κοριτσιών στο δείγμα, από Ελλάδα 110 και Αλβανία 43) και **49,8% ποτέ**. Στην ερώτηση καταγράφονται 5 περιπτώσεις χωρίς απάντηση.

Για την περίπτωση όπου μαθητής/τρια έχει **καυγαδίσει κρατώντας μαχαίρι, πέτρα, αεροβόλο ή κάποιο παρόμοιο αντικείμενο**, ποσοστό **2,7%** απάντησε **συχνά** (αγόρια 9 κορίτσια 2, από Ελλάδα και με μεγαλύτερα ποσοστά 3^ο, 5^ο 4^ο Δ.Δ, με ποσοστά 6,7%, 6,3% και 6,1% και μικρότερα 6^ο Δ.Δ 1,5% και 2^ο Δ.Δ 2,8%), ποσοστό **7,6%** απάντησε **σπάνια** (αγόρια 24 κορίτσια 6,

από Ελλάδα 18, Αλβανία 11, 7^ο Δ.Δ 13% και 2^ο Δ.Δ 5,6%) και ποσοστό **89,3%** απάντησε **ποτέ**. Στην ερώτηση 2 περιπτώσεις χωρίς απάντηση.

Στο ερώτημα **αν είχε συμβεί μαθητής/τρια του δείγματος της έρευνας να τραυματίσει κάποιον/α που να χρειασθεί ιατρική περίθαλψη**, ποσοστό **3,7%** απάντησε **συχνά** (αγόρια 10 κορίτσια 4, από Ελλάδα 13 από Αλβανία 1, από το 1^ο & 3^ο Δ.Δ 1 μαθητής/τρια από το 4^ο Δ.Δ κανένας), ποσοστό **12,4%** απάντησε **σπάνια** (αγόρια 25 κορίτσια 16, από Ελλάδα 42 και από Αλβανία 9, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο Δ.Δ. με 16,7% και το μικρότερο στο 5^ο και το 7^ο Δ.Δ με 9,5% και 9,8% αντιστοίχως) και ποσοστό **82,7%** απάντησε **ποτέ** (το μεγαλύτερο ποσοστό 89,4% στο 4^ο Δ.Δ). Την ερώτηση δεν απάντησαν 5 μαθητές/τριες (ποσοστό 1,2%) .

Η αφαίρεση χρημάτων από συγγενικό πρόσωπο (πατέρας ,μητέρα, θείος κλπ) χωρίς αυτό να το γνωρίζει δηλώνεται ότι συμβαίνει **συχνά σε ποσοστό 6,3%** (αγόρια 10 κορίτσια 16, Έλληνες 21 Αλβανοί 5, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ.Δ με 15,9% και τα μικρότερα στο 1^ο, 2^ο και 7^ο Δ.Δ με ποσοστά 2%, 2,8 και 3,3% αντιστοίχως), **σπάνια σε ποσοστό 25,1%** (αγόρια 36 κορίτσια 67, από Ελλάδα 76 και Αλβανία 26, το μεγαλύτερο ποσοστό 33,3% στο 4^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 6^ο Δ.Δ με 19,1%) και **ποτέ σε ποσοστό 67,8%**. Την ερώτηση δεν απάντησαν 3 μαθητές/τριες (0,7%) .

Ο μαθητικός πληθυσμός του Λυκείου του δείγματος δηλώνει ότι **συχνά σε ποσοστό 5,1%** (αγόρια 17 κορίτσια 4, από Ελλάδα 18, αλλοδαποί 4, το 3^ο και το 5^ο Δ.Δ με ποσοστά 10% και 9,5% αντιστοίχως και τα μικρότερα το 4^ο , 6^ο και 1^ο με 1,5%, 1,5% και 2% αντιστοίχως) **συμμετέχει ως οπαδός ή φίλαθλος σε συγκρούσεις με άλλους πριν ,στη διάρκεια ή μετά από αθλητικές συναντήσεις** ,σε ποσοστό **9,8%** **σπάνια** (αγόρια 32 κορίτσια 8, από Ελλάδα 30 από Αλβανία 7 και Ουκρανία 1, το 3^ο και το 5^ο Δ.Δ με ποσοστά 20% και 17,5% και 7^ο και 4^ο Δ.Δ με ποσοστά 3,3% και 6,1% αντίστοιχα) και **ποτέ σε ποσοστό 84,1%** το μεγαλύτερο ποσοστό 92,4% στο 4^ο Δ.Δ. Την ερώτηση δεν απάντησαν 4 μαθητές/τριες (1%).

Σε ότι αφορά στη συμμετοχή σε ομάδα της συνοικίας-γειτονιάς που δια μένει με σκοπό τη βία, εκφοβισμό, κλοπή στην ίδια ή άλλη περιοχή κλπ από το μαθητικό πληθυσμό του Λυκείου του δείγματος δηλώνεται ότι **συχνά** έχει πάρει μέρος σε ποσοστό **3,2%** (αγόρια 9 κορίτσια 3, από Ελλάδα 12 και Αλβανία 1, το μεγαλύτερο ποσοστό 6,3% στο 5^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 7^ο Δ.Δ. 1,6%), **σπάνια** σε ποσοστό **8,3%** (αγόρια 27 κορίτσια 7, από Ελλάδα 24 και αλλοδαποί 10, το μεγαλύτερο ποσοστό 13,3% στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο 2^ο και 6^ο με ποσοστά 5,6% και 5,9% αντιστοίχως) και με ποσοστό **87,1%** **ποτέ**. Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 5 μαθητές (1,2%) και υπήρξε μια απάντηση μη έγκυρη.

Η αφαίρεση πράγματος ή αγαθού από εμπορικό κατάστημα ή περίπτερο ή σούπερ μάρκετ χωρίς αυτό να πληρωθεί δηλώνεται ότι **συχνά** γίνεται σε ποσοστό **3,4%** (αγόρια 9 κορίτσια 4, από Ελλάδα 12 από Αλβανία 1 και από άλλη χώρα 1, μεγαλύτερο ποσοστό στο 6^ο Δ.Δ με ποσοστό 7.4%

και μικρότερο στο **1^ο και 2^ο Δ.Δ.** περίπου 2%, ενώ δεν δηλώθηκε “ συχνά” στο **3^ο** και το **7^ο Δ.Δ.**), **σπάνια** σε ποσοστό **10,5%** (αγόρια 27 κορίτσια 16, από Ελλάδα 22 από Αλβανία 21, το μεγαλύτερο ποσοστό στο **1^ο Δ.Δ** 18% και το μικρότερο στο **6^ο Δ.Δ** 7,3%) και ποσοστό **85,4% ποτέ**. Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 3 μαθητές/τριες.

Για την υφαρπαγή πράγματος μετά από επίσκεψη σε κάποιο χώρο (ξενοδοχείο, ξένο σπίτι κλπ) διαπιστώνεται ότι σε ποσοστό 89,5% των περιπτώσεων ποτέ δεν έχει διαπράξει μια τέτοια παραβατική συμπεριφορά, ποσοστό **8,5%** δηλώνει **σπάνια** (αγόρια 19 κορίτσια 16, Έλληνες 20 Αλβανοί 14, το 2^ο ,3^ο, 4^ο, 6^ο Δημ. Διαμερίσματα δεν είχαν απαντήσει την επιλογή “ σπάνια”) και ποσοστό **1,5%** **συχνά** (αγόρια 4 κορίτσια 2, από την Ελλάδα 4 και την Αλβανία 2). Χωρίς απάντηση 2 περιπτώσεις.

Για το αδίκημα της διάρρηξης σε σπίτι ή κατάστημα με σκοπό την κλοπή το 95,4% του πληθυσμού του δείγματος δηλώνει **ποτέ, το 2,9% σπάνια** (αγόρια 8, κορίτσια 3, Αλβανοί 4, Έλληνες 7) και ποσοστό **1% συχνά** ,3 αγόρια και 1 κορίτσι ,από Ελλάδα όλοι. Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 3 μαθητές/τριες.

Για το σπάσιμο βιτρίνας ή τζαμιού ή φαναριού αυτοκινήτου, ποσοστό 89% απαντάει ότι ποτέ δεν έχει προβεί σε μια τέτοια αντικοινωνική συμπεριφορά, ποσοστό **7,8%** απαντάει **σπάνια** (αγόρια 24 κορίτσια 8 ,από Ελλάδα 26 από Αλβανία 6 , το μεγαλύτερο ποσοστό 11,1% στο 5^ο Δ.Δ και το μικρότερο 4% στο 1^ο Δ.Δ) και ποσοστό **2,2% συχνά** (αγόρια 6 κορίτσια 2, από Ελλάδα 6 και Αλβανία 2). Δεν απάντησαν την ερώτηση 4 μαθητές/τριες.

Τέλος, αναφορικά με τη σχέση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τις εξαρτητικές ουσίες. Σε ότι αφορά τη χρήση ναρκωτικών ουσιών (μαριχουάνα, χασίς κλπ) ποσοστό **88,8%** δηλώνει **ποτέ**, ποσοστό **6,6%** απαντάει **σπάνια** (αγόρια 11 κορίτσια 16, από Ελλάδα 16, Αλβανία 9 Ουκρανία 1, το μεγαλύτερο ποσοστό 14% στο 1^ο Δ.Δ, το 7^ο Δ.Δ 9,8% το μικρότερο ποσοστό 3% στο 4^ο Δ.Δ, εξάλλου το 3^ο Δ.Δ, είχε απάντηση 100% ποτέ), και ποσοστό **3,7%** δήλωσε **συχνά**(αγόρια 10 κορίτσια 4, από Ελλάδα 13 και από Αλβανία 1, το μεγαλύτερο ποσοστό 9,5% στο 5^ο Δ.Δ το μικρότερο στο 7^ο Δ.Δ 1,6%). Την ερώτηση δεν απάντησαν 4 μαθητές/τριες (1%).

Για τη διάθεση ναρκωτικών ουσιών (προσφορά ή πώληση) διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος της έρευνας σε ποσοστό **94,4%** δηλώνει **ποτέ, ποσοστό 2,2% σπάνια** (αγόρια 6 κορίτσια 3 ,από Ελλάδα 7 και Αλβανία 2, στο 1^ο Δ.Δ 3 μαθητές/τριες, στο 2^ο Δ.Δ 2 μαθητές/τριες , στα υπόλοιπα 3^ο ,4^ο ,5^ο ,6^ο από 1 μαθητή/τρια ,ενώ το 7^ο Δ.Δ δεν έδωσε απάντηση), και ποσοστό **2% συχνά** (αγόρια 6 κορίτσια 2, από Ελλάδα 7 και από Αλβανία 1). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 6 μαθητές/τριες (1,5%) .

Για την παραβατική συμπεριφορά του βανδαλισμού με σκοπό την καταστροφή της δημόσιας (λεωφορείο ,τρένο κλπ) ή ιδιωτικής περιουσίας (αυτοκίνητο ,μηχανάκι κλπ) οι απαντήσεις των μαθητών/τριών του Λυκείου του δείγματος καταγράφουν ποσοστό **94,1%** με αρνητική

απάντηση (**ποτέ** δεν συμβαίνει αυτό) , ποσοστό **2,9%** ότι **σπάνια** συμβαίνει αυτό (αγόρια 10 κορίτσια 1, από Ελλάδα 9 και από Αλβανία 2) και ποσοστό **2%** ότι συμβαίνει **συχνά** (αγόρια 7 κορίτσια 1, από Ελλάδα όλοι το μεγαλύτερο ποσοστό 6,3% (4) στο 5^ο Δ.Δ, το 2^ο Δ.Δ. δυο μαθητές το 1^ο Δ.Δ έναν ,ενώ τα σχολεία στα Διαμερίσματα 3^ο ,4^ο ,6^ο δεν είχαν επιλέξει την κλίμακα αυτή). Την ερώτηση δεν απάντησαν 6 μαθητές (1,5%). Τέλος, η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών Λυκείου του δείγματος δηλώνει σε ποσοστό **97,1%** ότι **ποτέ** δεν έχει ασκήσει βία με σκοπό τη σεξουαλική επαφή, ποσοστό **1%** δηλώνει **σπάνια** (αγόρια 3 κορίτσια 1, από Ελλάδα 3 Αλβανία 1, από ένα άτομο στο 2ο ,3ο ,4ο, 5ο, 6ο Δημ. Διαμέρισμα) και ποσοστό **1,2%** **συχνά** (αγόρια 5 από Ελλάδα στο 2ο Δ.Δ 3 άτομα και στο 5ο Δ.Δ 2 άτομα). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 3 μαθητές/τριες (0,7%).

Σε ότι αφορά τις παραβάσεις ειδικού ποινικού νόμου ,του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ) διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών:

Σε ποσοστό **33,4%** , από όσους απάντησαν ότι έχουν οδηγήσει κάποιο μεταφορικό μέσο (μηχανάκι, αυτοκίνητο, «παπάκι») **δεν είχαν άδεια οδήγησης** (αγόρια 83 κορίτσια 53, από Ελλάδα 98 από Αλβανία 27 και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες της αλλοδαπής), **ποσοστό 9,8%** **δεν τήρησε τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας** (αγόρια 27 κορίτσια 13, από Ελλάδα 32 από Αλβανία 5 και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες της αλλοδαπής), **ποσοστό 1,7%** **τραυματίσε κάποιον/α με το όχημα που οδηγούσε**(αγόρια 4 κορίτσια 3 , από Ελλάδα 6 και από Αλβανία ένας) ,ποσοστό **3,2%** **πήρε κάποιο εξάρτημα από όχημα που δεν του ανήκε** (αγόρια 8 κορίτσια 5, από Ελλάδα 10 , από Αλβανία 2 , οι υπόλοιποι από άλλες χώρες της αλλοδαπής), και τέλος ποσοστό **2,9%** **πήρε όχημα από τον ιδιοκτήτη του χωρίς να το ξέρει εκείνος για να κάνει βόλτα** (αγόρια 9 κορίτσια 3 , από Ελλάδα 11 άτομα και από αλλοδαπή 1 άτομο).

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό από το σύνολο των αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών των μαθητών Λυκείου του δείγματος αφορά σε ειδικό ποινικό νόμο, τον Κ.Ο.Κ όπου σε ποσοστό σχεδόν το ίδιο με αυτό των μαθητών/τριών του Γυμνασίου, (33,4%) οι μαθητές του ΓΕ.Λ οδηγούν κάποιο όχημα χωρίς άδεια κυκλοφορίας, και γενικότερα προβαίνουν σε έκνομες ενέργειες όπως, να μην τηρούν τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας περίπου ένας στους δέκα από όσους οδηγούν, να έχουν αφαιρέσει κάποιο εξάρτημα από ξένο όχημα (3,2%), να έχουν χρησιμοποιήσει ξένο όχημα για βόλτα(4,3%)και τέλος να έχουν εμπλακεί σε τροχαίο ατύχημα (1,7%). Σε όλες τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν τα αγόρια υπερτερούν των κοριτσιών τα ποσοστά των οποίων στα περισσότερα αδικήματα είναι το ήμισυ και παραπάνω από αυτά των αγοριών. Ακόμη, τα ευρήματα από τις απαντήσεις μας δείχνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό στις αντικοινωνικές – παραβατικές συμπεριφορές των μαθητών/τριών Λυκείου στην ιδιωτική τους ζωή που δεν

αφορούν θέματα του Κ.Ο.Κ είναι, η σκόπιμη συχνή σε ποσοστό 26,3% εισιτηριοδιαφυγή, ως συνέχεια του 19,6% που έπρατταν συχνά όταν ήταν μαθητές Γυμνασίου. Επιπλέον δεν είναι και λίγο το ποσοστό των περιστασιακών «τζαμπατζήδων» που ανέρχεται στο 38%.

Σε ποσοστό 11,2% εκδηλώνουν συχνά απειλή για άσκηση σωματική βίας και φαίνεται ότι πραγματοποιούν αυτήν την απειλή, αφού την εκδηλώνουν συχνά με το ίδιο ποσοστό, ενώ σπάνια σε ποσοστό 4πλάσιο (43,4%). Μάλιστα το 3,7% των περιπτώσεων των μαθητών Λυκείου του δείγματος δηλώνει ότι συχνά έχει συμβεί να τραυματίσει κάποιον/α που χρειάστηκε ιατρική περίθαλψη και το 12,4% σπάνια.

Σε ότι αφορά την οργάνωση τους σε ομάδα η οποία προβαίνει σε παραβατικές συμπεριφορές στις δυο περιπτώσεις που αναφέρονται, η μία αφορά τη συμμετοχή σε ομάδα φιλάθλων-οπαδών για την οποία δηλώνεται ότι συχνά σε ποσοστό 5,1% συγκρούεται με οπαδούς άλλων ομάδων στο πλαίσιο αθλητικών συναντήσεων, ενώ η άλλη αφορά σε οργάνωση ομάδας σε επίπεδο συνοικίας-γειτονιάς η οποία προχωρά σε διάφορες παραβατικές συμπεριφορές (βία ,επιθετικότητα, κλοπή κλπ) συχνά σε ποσοστό 3,2%. Εκείνο που ίσως μπορεί να αποτελέσει μελλοντικό πρόβλημα για επίταση τέτοιων φαινομένων ομαδικής εγκληματικής συμπεριφοράς είναι το ποσοστό των περιστασιακών μαθητών/τριών ,γύρω στο 8% με 9% (περίπου όσο και των μαθητών/τριών Γυμνασίου) που οργανώνονται σε τέτοιου είδους ομάδες.

Η αφαίρεση χρημάτων από συγγενικό πρόσωπο (πατέρας, μητέρα κλπ) συγκεντρώνει ποσοστό 6,3% συχνά ,ενώ περιστασιακά 4πλασιάζεται περίπου (25,1%).Εκείνο που αξίζει κανείς να παρατηρήσει εδώ είναι ότι οι δράστες είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό τα κορίτσια.

Η περίπτωση της κλοπής πραγμάτων από εμπορικό κατάστημα ή αγαθών από σούπερ μάρκετ ή περίπτερο συναθροίζει ποσοστό 3,4% συχνά ,ενώ σχεδόν 3πλασιάζεται για τους περιστασιακούς δράστες (σπάνια).

Συμπεριφορές παραβατικού χαρακτήρα κατά της ιδιοκτησίας καταγράφονται σε χαμηλό ποσοστό.Ειδικά, το σπάσιμο βιτρίνας καταστήματος, φαναριού αυτοκινήτου δηλώνεται συχνά σε ποσοστό 2,2% ,ενώ η καταστροφή με βανδαλισμό ιδιωτικής και δημόσιας περιουσίας συμβαίνει συχνά σε ποσοστό 2% .

Σε μικρά ποσοστά κυμαίνονται πράξεις παραβατικού χαρακτήρα που αφορούν, στην αφαίρεση αντικειμένων από ξένο χώρο (1,5% συχνά και 8,5% σπάνια) , στη διάρρηξη σε κατάστημα ή σπίτι (1% συχνά και 2,9% σπάνια) καθώς και η προσβολή κατά της γενετήσιας αξιοπρέπειας δηλαδή τη χρήση βίας για σεξουαλική επαφή (1,2% συχνά και 1% σπάνια).

Τέλος,αναφορικά με τη χρήση παράνομων ουσιών όπως είναι τα ναρκωτικά διαπιστώνονται τα εξής ευρήματα: Σε ότι αφορά τη χρήση ναρκωτικών ουσιών αυτή γίνεται

συχνά σε ποσοστό 3,7% στο σχολείο, σύμφωνα με αυτό που δηλώνουν οι μαθητές, το οποίο ποσοστό τριπλασιάζεται περίπου όταν η χρήση ουσιών είναι περιστασιακή εκτός σχολείου, με περισσότερους χρήστες τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια. Επίσης, και η συχνή διάθεση ναρκωτικών ουσιών από μαθητές/τριες εκτός σχολείου (2%) είναι ελάχιστα μεγαλύτερη σε ποσοστό αυτής που παρουσιάζεται στο σχολείο (1,5%), και λίγο λιγότερη της περιστασιακής (2,4% έναντι 2,2%).

ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΕ.Λ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Χρησιμοποιείς κάποιο μεταφορικό μέσο (λεωφορείο ,τρένο κλπ) σκόπιμα χωρίς εισιτήριο ;	26,3	38,0	35,1
Έχεις πάρει κάτι από σούπερ- μάρκετ ή περίπτερο ή εμπορικό κατάστημα χωρίς να πληρώσεις ;	03,4	10,5	85,4
Έχεις κτυπήσει (με κλωτσιά, γροθιά ,χαστούκι) κάποιον /α ;	11,2	43,4	44,4
Έχεις σπάσει τζάμια ή βιτρίνα μαγαζιού ή φανάρι αυτοκινήτου με κλωτσιά, πέτρα ή άλλο αντικείμενο ;	02,2	07,8	89,0
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών π. χ χασίς / μαριχουάνα, χάπια κλπ ;	03,7	06,6	88,8
Έχεις πάρει χρήματα από το πορτοφόλι κάποιου δικού σου προσώπου (πατέρα, μητέρα, αδελφός ,θείος κλπ) χωρίς να το γνωρίζει ;	06,3	25,1	67,8
Έχεις πάρει μέρος μαζί με άλλα άτομα σε ομάδα που προέβαινε σε πράξεις βίας , εκφοβισμού, επιθετικότητας, κλοπής κλπ στη γειτονιά /συνοικία της περιοχής σου ή άλλων περιοχών ;	03,2	08,3	87,1
Έχεις καυγαδίσει κρατώντας ,πέτρα, μαχαίρι, αεροβόλο ή κάποιο παρόμοιο αντικείμενο ;	02,7	07,6	89,3
Έχεις απειλήσει κάποιον /α ότι θα τον/ την κτυπήσεις ;	11,2	37,8	49,8
Μετά από επίσκεψη σε κάποιο χώρο (ξένο σπίτι , ξενοδοχείο κλπ) πήρες κάτι που σου άρεσε, φεύγοντας ;	01,5	08,5	89,5
Συμμετέχεις ως οπαδός /φίλαθλος σε συγκρούσεις με άλλους πριν, στη διάρκεια ή μετά τη διεξαγωγή αθλητικών συναντήσεων ; (π. χ ποδοσφαίρου κλπ) ;	05,1	09,8	84,1
Έχεις υποχρεώσει με τη βία κάποιο άλλο πρόσωπο σε σεξουαλική συνέντευξη (επαφή) ;	01,2	01,0	97,1
Έχεις μπει σε κάποιο κλειστό κατάστημα ή σπίτι με σκοπό να πάρεις κάτι ;	01,0	02,9	95,4
Έχει συμβεί να προσφέρεις ή να προσπαθήσεις να πουλήσεις ναρκωτικά χασίς – μαριχουάνα , χάπια κλπ;	02,0	02,2	94,4
Έχει συμβεί να βάλεις φωτιά με σκοπό την καταστροφή δημόσιας περιουσίας(π.χ δημόσιο κτίριο, λεωφορείο, τρένο κτλ)ή προσωπικής περιουσίας (π.χ σπίτι, αυτοκίνητο, μηχανάκι κάποιου, κ.λ.π.) ;	02,0	02,9	94,1
Έχει συμβεί να τραυματίσεις κάποιον /α και να χρειασθεί ιατρική περίθαλψη ;	03,7	12,4	82,7

Πίνακας 177

4) Παραβατική συμπεριφορά μαθητών/τριών ΓΕΛ και επίσημος κοινωνικός έλεγχος .

Ζητήθηκε από το μαθητικό πληθυσμό του Λυκείου του δείγματος να απαντήσει σε οκτώ ερωτήσεις που αφορούσαν στην άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου για κάποιες πράξεις ή συμπεριφορές τις οποίες έχουν εκδηλώσει έως την ημέρα που έγινε η έρευνα Στην πρώτη ερώτηση οι μαθητές του Λυκείου του δείγματος απάντησαν ότι σε ποσοστό 14,6% (60 μαθητές/τριες) τους έχει γίνει παρατήρηση από την Αστυνομία (αγόρια 42, το ¼ του πληθυσμού των αγοριών στο δείγμα, κορίτσια 18, το 8,4% στο δείγμα των κοριτσιών με καταγωγή από την Ελλάδα 47, την Αλβανία 10 και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες της αλλοδαπής, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ. Δ με 20,6% ,το 6^ο και το 7^ο Δ. Δ με 16,2% και 16,4% αντιστοίχως και το μικρότερο ποσοστό στο 1^ο Δ. Δ με 12%). Την ερώτηση δεν την απάντησαν 30 μαθητές/τριες, δηλαδή ποσοστό 7,3% και υπήρχε μια μη έγκυρη απάντηση (0,2%).

Για τη συχνότητα με την οποία συνέβη η παρατήρηση από την Αστυνομία οι μαθητές/τριες του Λυκείου απάντησαν σε ποσοστό 7,6% (31 μαθητές/τριες) για μία φορά ,σε ποσοστό 2,7% (11 μαθητές/τριες) δυο φορές, ποσοστό 1,2% (5 μαθητές/τριες) για τρεις φορές, 2 μαθητές/τριες ανέφεραν για πέντε φορές, 1 μαθητής /τρια για έξι φορές, 2 μαθητές/τριες για επτά φορές, 1 μαθητής/τρια για οκτώ φορές, 1 μαθητής/τρια για εννέα φορές, 1 μαθητής/τρια για δέκα, 3 μαθητές/τριες για δεκαπέντε φορές και τέλος 2 μαθητές/τριες δήλωσαν αρκετές φορές. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών το χρονικό διάστημα για το οποίο συνέβη η παρατήρηση από την Αστυνομία αφορά σε ποσοστό 4,1% (17) την φετινή χρονιά (2008), σε ποσοστό 5,6% (23) την περσινή χρονιά (2007), το 2% (8) την προπέρσινη, το 0,5% (2) το 2005, από 4 χρόνια και άνω 2 περιπτώσεις, και διάφοροι άλλοι συνδυασμοί συγκεντρώνουν 4 περιπτώσεις ,ένας /μία απάντησε συνέχεια ,επίσης ένας/μία κάθε χρόνο, ένας /μία δεν θυμάμαι. Αναφορικά με τις πράξεις για τις οποίες ενεργοποιήθηκε ο μηχανισμός του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από την αστυνομία διαπιστώνεται μια τεράστια διασπορά απαντήσεων στο θέμα αυτό η οποία περιλαμβάνει στο σύνολο 56 περιστατικά όπως καταγράφονται παρακάτω : παράβαση του Κ.Ο.Κ (10 περιπτώσεις), διατάραξη κοινής ησυχίας (7 περιπτώσεις), χωρίς εισιτήριο σε Μέσα Μαζικής Μεταφοράς και στο γήπεδο (4), γκράφιτι σε δημόσιους & ιδιωτικούς χώρους (2),εξακρίβωση στοιχείων γενικά και κατά τη διάρκεια πορείας(2), για βόλτα με «γουρούνες» στην πλατεία της γειτονιάς (2), βιαιοπραγία- συμπλοκή (1), απρεπή συμπεριφορά - βωμολοχίες στο γήπεδο, δρόμο(1), για την παρέα που είχα(1),φθορά ξένης περιουσίας, οπλοφορία-οπλοχρησία και απειλή (1), κλοπή και φωτιά (1), εξύβριση αστυνομικού (1),πέταγα χιονόμπαλα σε διερχόμενα αυτοκίνητα(1),καθόμουν έξω από το σχολείο (1), ελεύθερη κίνηση χωρίς όρια-free running (1), χουλιγκανισμός(1), αστεϊσμοί-πλάκα με υβριστικά σχόλια σε τηλεφωνικές κλήσεις για γραμμές έκτακτης ανάγκης (1),βιαιοπραγία - συμπλοκή και κατοχή πτυσσόμενου κλομπ (1), παράβαση Κ.Ο.Κ, τσακωμό και κλοπή (1), παράβαση του Κ.Ο.Κ και υβριστική συμπεριφορά (1), παράβαση

Κ.Ο.Κ, διατάραξη κοινής ησυχίας και βιαιοπραγία- συμπλοκή (1), επειδή δουλεύω στο μαγαζί του πατέρα μου και το κρατάω και εκείνος το καφενείο (1), όταν πήγαμε περίπατο με το σχολείο στην παιδική χαρά με την παρέα μου (1), ως συνοδηγός σε μηχανάκι, επειδή ο οδηγός δεν είχε άδεια οδήγησης (1), ως παρέα ενός συμμαθητή μου που έβριζε αστυνομικό (1), διατάραξη κοινής ησυχίας, βιαιοπραγία-συμπλοκή (1) σε διαδήλωση επειδή πετούσα πέτρες στα Μ.Α.Τ (1), διατάραξη κοινής ησυχίας και βιαιοπραγία-συμπλοκή με άγνωστο που προσπάθησε να κλέψει κινητό (1), συμπλοκή στο γήπεδο (1), τράπηκα σε φυγή για να μην με ελέγξουν επειδή κατάλαβα την ιδιότητά τους και κατόπιν στο Αστυνομικό Τμήμα επέδειξαν ρατσισμό απέναντι μου υ(1), δεν πήγαινα στο σχολείο με δική μου πρωτοβουλία (1), εξακρίβωση στοιχείων και έλεγχος στην πλατεία που καθόμασταν (1), άρνηση απάντησης (2), μη έγκυρα (2).

Στη δεύτερη ερώτηση ζητιόταν από τους μαθητές του Λυκείου του δείγματος να απαντήσουν αν είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη μέχρι την ημέρα της έρευνας. Ποσοστό 94,1% απάντησε αρνητικά, ποσοστό 2% (8 περιπτώσεις), απάντησαν καταφατικά, ενώ ποσοστό 3,9% (16) δεν απάντησαν τη συγκεκριμένη ερώτηση. Από αυτούς που απάντησαν καταφατικά τέσσερις ήταν αγόρια και τέσσερα κορίτσια, από την Ελλάδα ήταν πέντε (5) και από την Αλβανία (3).

Για τους μαθητές που απάντησαν καταφατικά οι πράξεις για τις οποίες επιλήφθηκε η Δικαιοσύνη αφορούσαν τις εξής αναφερόμενες περιπτώσεις: παράβαση Κ.Ο.Κ (1 κορίτσι από Αλβανία, 17 χρόνων και με 16 χρόνια παραμονή στην Ελλάδα), θύμα τροχαίου ατυχήματος (1 κορίτσι, 17 χρόνων, από Ελλάδα), διαζύγιο γονέων (2 κορίτσια το ένα 16 χρόνων και το άλλο 17 χρόνων αμφότερα από Ελλάδα), μάρτυρας σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα (1 αγόρι 15 χρόνων από Ελλάδα), εξύβριση και πρόκληση υλικών ζημιών σε συνδυασμό με πρόκληση σωματικής βλάβης (1 αγόρι, από Αλβανία 19 χρόνων, με 12 χρόνια παραμονής στην Ελλάδα), οπλοφορία και οπλοχρησία και φθορά ξένης περιουσίας (1 αγόρι, 17 χρόνων από Ελλάδα). Η χρονική περίοδος η οποία δηλώθηκε από τους μαθητές/τριες στις απαντήσεις τους για την κλήση τους από τη Δικαιοσύνη αφορούσε το έτος 2008 (2 περιπτώσεις), το 2007 (2), το 2006 (2), το έτος 2004 (1) και το έτος 2001 (1).

Τέλος, η έκβαση των υποθέσεων τους με τη Δικαιοσύνη αναφερόταν σε απόφαση επίπληξης από Δικαστήριο Ανηλίκων ανήλικου αγοριού 19 χρόνων από Αλβανία με 12 χρόνια παραμονής στην Ελλάδα, σε επιμέλεια Κοινωνικού Λειτουργού για αγόρι 17 χρόνων από την Ελλάδα, σε επιμέλεια μητέρας για κορίτσι, 16 χρόνων από Ελλάδα σε υπόθεση διαζυγίου, σε επιμέλεια πατέρα εξαιτίας διαζυγίου (κορίτσι 17 χρόνων από Ελλάδα) και σε εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις (2 περιπτώσεις) και δυο (2) περιπτώσεις τους οποίους δεν αφορούσαν προσωπικά οι υποθέσεις.

α) Επίσημος κοινωνικός έλεγχος και εξαρτημένες μεταβλητές

Για τη σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές με εγκληματολογικό ενδιαφέρον (σχολική παρέκκλιση, σχολική παραβατικότητα και παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου) και την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου διαπιστώνεται με βάση τη στατιστική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε, όπως φαίνεται στους κάτωθι πίνακες (178, 178α, 179 και 179 α) ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα σε εκείνους τους μαθητές /τριες του Λυκείου οι οποίοι εκδηλώνουν σχολική παρέκκλιση, σχολική παραβατικότητα και παραβατικότητα στην ιδιωτική τους ζωή και απαντούν αρνητικά (ΟΧΙ) και σε όσους απαντούν θετικά (ΝΑΙ) για την περίπτωση που έως την ημέρα πραγματοποίησης της έρευνας είχαν δεχθεί κάποια παρατήρηση από την Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά τους (25.1) ενώ για την ερώτηση 26.1 δηλαδή αν είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη φαίνεται ότι είναι πιο πιθανό από αυτούς που απαντούν ότι είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη σε σχέση με όσους απαντούν αρνητικά να εκδηλώνουν είτε σχολική παρέκκλιση (sig 0,018) είτε παραβατικότητα στην ιδιωτική τους ζωή (sig 0.003).

Group Statistics

Συνέβη ποτέ να σου κάνει κάποια παρατήρηση η Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά σου έως σήμερα; 25.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	ΝΑΙ	58	13.1207	6.98389	.91703
	ΟΧΙ	314	8.2516	5.53788	.31252
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	ΝΑΙ	57	6.5789	6.34695	.84067
	ΟΧΙ	314	2.1688	3.87507	.21868
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	ΝΑΙ	56	9.2321	6.10809	.81623
	ΟΧΙ	305	3.6492	3.84462	.22014

Πίνακας 178

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	370	.000	4.86910
	Equal variances not assumed	70.835	.000***	4.86910
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	369	.000	4.41016
	Equal variances not assumed	63.783	.000***	4.41016
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	359	.000	5.58296
	Equal variances not assumed	63.232	.000***	5.58296

Πίνακας 178α

Group Statistics

Εχει συμβεί να ασχοληθεί μαζί σου έως σήμερα η Δικαιοσύνη, δηλαδή σε πήγαν στο Δικαστήριο ;		26.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σکور σχολικής παρέκκλισης	NAI		7	14.2857	5.87975	2.22234
	OXI		380	8.9211	5.91310	.30334
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI		8	5.0000	4.89898	1.73205
	OXI		377	2.7480	4.54032	.23384
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI		8	9.2500	6.20484	2.19374
	OXI		367	4.3542	4.57122	.23862

Πίνακας 179

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σکور σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	385	.018*	5.36466
	Equal variances not assumed	6.226	.052	5.36466
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	383	.167	2.25199
	Equal variances not assumed	7.257	.237	2.25199
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	373	.003**	4.89578
	Equal variances not assumed	7.167	.061	4.89578

Πίνακας 179^α

5) Αντικοινωνική- παραβατική συμπεριφορά και στατιστική ανάλυση

Θα εξετάσουμε τη συσχέτιση της σχολικής παρέκκλισης, της σχολικής παραβατικότητας και της παραβατικότητας εκτός σχολείου για το μαθητικό πληθυσμό του Λυκείου του δείγματος με διάφορες άλλες μεταβλητές. Η σχολική παρέκκλιση αποτελείται από 15 ερωτήσεις, η ενδοσχολική παραβατικότητα από 16 ερωτήσεις και η παραβατικότητα εκτός σχολείου (εξωσχολική) αποτελείται από 21 ερωτήσεις. Στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα οι δυνατές απαντήσεις ήταν τρεις: “ποτέ”, “σπάνια” και “συχνά”. Έγινε δηλαδή μία σύμπτυξη των απαντήσεων, “σπάνια” και “πότε-πότε” και των απαντήσεων “συχνά” και “πολύ συχνά”. Για αυτό το λόγο και οι τιμές που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτήν την περίπτωση

ήταν με αύξουσα σειρά 0, 1 και 2. Να τονιστεί ότι όταν ένας μαθητής δεν απαντούσε σε τουλάχιστον μια από τις ερωτήσεις δεν έπαιρνε καμία τιμή στην/στις ερωτήσεις αυτή/αυτές.

Έχοντας κωδικοποιήσει τις απαντήσεις των μαθητών με τιμές, αθροίζοντας κατά μήκος των ερωτήσεων έχουμε το άθροισμα των απαντήσεων για κάθε μαθητή σε κάθε μία από τις προαναφερθείσες τρεις κατηγορίες. Άρα με αυτόν τον τρόπο έχει μετρηθεί η παραβατικότητα και η σχολική παρέκκλιση των μαθητών. Να υπογραμμιστεί ότι αν έστω και σε μία ερώτηση δεν είχε απαντήσει ο μαθητής, ο βαθμός της παραβατικότητας/παρέκκλισης δεν υπολογιζόταν για αυτόν τον μαθητή.

Για κάθε κατηγορία είναι φανερό ότι το ελάχιστο που μπορεί να έχεις ένας μαθητής είναι 0. Η σχολική παρέκκλιση αποτελείται από 15 ερωτήσεις, άρα το μέγιστο σκορ που μπορεί να έχει ένας μαθητής είναι 30, η παραβατικότητα εντός σχολείου αποτελείται από 16 ερωτήσεις, άρα η μέγιστη τιμή του σκορ ενός μαθητή είναι ίση με 32. Τέλος, η παραβατικότητα εκτός σχολείου αποτελείται από 21 ερωτήσεις, άρα το μέγιστο δυνατό σκορ είναι ίσο με 42.

Ο μέσος όρος της σχολικής παρέκκλισης είναι ίσος με 9.1, της ενδοσχολικής παραβατικότητας 2.75 και 4.4 της εξωσχολικής παραβατικότητας. Το 50% των μαθητών έχει σκορ σχολικής παρέκκλισης μέχρι 8, σκορ σχολικής παραβατικότητας μέχρι 1 και σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου μέχρι 3. Τα αντίστοιχα νούμερα για τους μαθητές γυμνασίου ήταν χαμηλότερα κατά περίπου μία μονάδα.

Η τεχνική είναι η ανάλυση διακύμανσης όπως εφαρμόστηκε και στους μαθητές γυμνασίου. Να υπενθυμίσουμε ότι αν η p-value για κάποια μεταβλητή είναι μικρότερη του 0.05, αυτό σημαίνει ότι η μεταβλητή αυτή είναι στατιστικά σημαντική, δηλαδή επιδρά στατιστικά σημαντικά στην εξαρτημένη μεταβλητή.

α) Σχολική απόκλιση – παραβατική συμπεριφορά και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές

ι) Ατομικά –δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δείχνουν ότι το μέσο σκορ της σχολικής παρέκκλισης για τα αγόρια είναι 10.391 και για τα κορίτσια 8.086 ($t=3.811$). Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική (**p-value=0,001**) που δείχνει ότι έχουμε ενδείξεις να ισχυριστούμε ότι τα αγόρια εκδηλώνουν σχολική παρέκκλιση περισσότερο από ότι τα κορίτσια. Επίσης, το σκόρ της σχολικής παραβατικότητας για τα αγόρια είναι 4.777 και για τα κορίτσια 1.200 ($t=7.805$). Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική (**p-value<0.001**) γεγονός που δείχνει ότι έχουμε ενδείξεις να ισχυριστούμε ότι τα αγόρια εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο (σχολική παραβατικότητα) περισσότερο από τα κορίτσια. Τέλος, το μέσο σκορ της παραβατικότητας εκτός σχολείου είναι για τα αγόρια 6.265 και για τα κορίτσια 2.991 ($t=6.911$). Η διαφορά αυτή είναι

στατιστικά σημαντική(**p-value<0.001**) γεγονός που μας επιτρέπει να ισχυριστούμε ότι τα αγόρια εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου περισσότερο απ' ότι τα κορίτσια.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P – VALUE (sig)
Φύλο (σχολική παρέκκλιση)	0.001 **
Φύλο (ενδοσχολική παραβατικότητα)	< 0.001***
Φύλο (παραβατικότητα εκτός σχολείου)	<0.001 ***

Πίνακας 180 : Ανάλυση διακύμανσης για τις εξαρτημένες μεταβλητές παρέκκλιση -παραβατικότητα με τη μεταβλητή του φύλου

Αναφορικά με άλλες ανεξάρτητες μεταβλητές για τα ατομικά – δημογραφικά ,κοινωνικο -οικονομικά χαρακτηριστικά στο στατιστικό έλεγχο διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και το επάγγελμα της μητέρας (**p-value=0.009**),σύμφωνα με την σύντμηση των κατηγοριών των επαγγελμάτων της μητέρας με τις επιμέρους υποκατηγορίες, από την αρχική κατηγοριοποίηση ,όπως φαίνεται στο παρακάτω σχετικό πίνακα.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΜΗΤΕΡΑΣ (P-value 0.009)
επαγγέλματα κλάδου οικονομίας
υπάλληλοι γραφείου –μισθωτοί
Επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών
Επαγγέλματα ενδιαίτησης - σίτισης – ξενοδοχειακά- τουριστικά
επαγγέλματα συναφή για εργάτριες – τεχνίτριες
Μη εργαζόμενες μητέρες

Πίνακας 181: Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή σχολική παρέκκλιση και την ανεξάρτητη επάγγελμα μητέρας

Επίσης, διαπιστώνεται ότι ο αριθμός μελών της οικογένειας δηλαδή η ύπαρξη αδελφών στην οικογένεια (ερ 6) έχει στατιστική σημαντικότητα. Ειδικότερα, σε ότι αφορά τη σχολική παραβατικότητα υπάρχει μεν ασθενής συσχέτιση (συντελεστής συσχέτισης Pearson, $r=0.109$) με τον αριθμό των αδελφών στην οικογένεια, αλλά θετική και στατιστικά σημαντική σχέση όπως συμβαίνει και για την παραβατικότητα εκτός του σχολείου ,όπου η σχέση είναι μεν ασθενής (συντελεστής συσχέτισης Pearson, $r= 0,140$), αλλά θετική και στατιστικά σημαντική. Τέλος, παραβατική συμπεριφορά εκτός του σχολείου συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την καταγωγή των γονέων (ερ 5).Το μέσο σκορ της παραβατικότητας εκτός σχολείου των μαθητών/τριών Λυκείου από Έλληνες γονείς είναι 4.616 και των αλλοδαπών 3.602 ($t=2.390$).Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value}=0,17$), γεγονός που μας κάνει να ισχυριστούμε ότι οι μαθητές/τριες

του Λυκείου από Έλληνες γονείς είναι περισσότερο πιθανόν να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου από τους μαθητές που οι γονείς τους είναι από χώρα εκτός Ελλάδας.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P – VALUE (sig)
Αριθμός αδελφών στην οικογένεια (ενδοσχολική παραβατικότητα)	0.031*
Αριθμός αδελφών στην οικογένεια(παραβατικότητα εκτός σχολείου)	0.006**
Καταγωγή των γονέων (παραβατικότητα εκτός σχολείου)	0.017*

Πίνακας 182: Ανάλυση διακύμανσης για τις εξαρτημένες μεταβλητές σχολική παρέκκλιση παραβατικότητας με τον αριθμός αδελφών και την καταγωγή των γονέων

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ο πατέρας σου, σου δίνει αγάπη, στοργή, φροντίδα	34.1.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	21	12.7143	6.76123	1.47542
	Ισχύει απόλυτα	296	8.4730	5.52645	.32122
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	21	4.0000	5.45894	1.19124
	Ισχύει απόλυτα	296	2.3007	3.90490	.22697
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	19	6.8421	7.21313	1.65481
	Ισχύει απόλυτα	289	3.5779	3.61733	.21278

Πίνακας 183

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	315	.001**	4.24131
	Equal variances not assumed	21.938	.010	4.24131
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	315	.062	1.69932
	Equal variances not assumed	21.477	.175	1.69932
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	306	.001	3.26425
	Equal variances not assumed	18.600	.066	3.26425

Πίνακας 183α

Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου κάνει δώρα ,σου αγοράζει ρούχα κλπ 34.1.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	43	11.1860	6.72329	1.02529
	Ισχύει πολύ	194	8.9175	5.84545	.41968
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	43	4.2558	5.89226	.89856
	Ισχύει πολύ	195	2.5590	4.38370	.31392
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	41	6.7073	6.73886	1.05243
	Ισχύει πολύ	189	3.9841	4.10303	.29845

Πίνακας 184

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	235	.026*	2.26852
	Equal variances not assumed	56.905	.045	2.26852
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	236	.033*	1.69684
	Equal variances not assumed	52.708	.080	1.69684
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	228	.001	2.72319
	Equal variances not assumed	46.628	.016*	2.72319

Πίνακας184α

Group Statistics

Ο πατέρας σου ενδιαφέρεται (σε ρωτάει ,ενθαρρύνει, εμπυχώνει) για θέματα/προβλήματα του σχολείου	34.1.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	48	12.1875	6.74980	.97425
	Ισχύει απόλυτα	233	8.2060	5.48906	.35960
σκορ παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	46	5.4130	4.65033	.68565
εκτός σχολείου	Ισχύει απόλυτα	228	3.6579	4.17741	.27666

Πίνακας 185

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	279	.000	3.98149
	Equal variances not assumed	60.451	.000***	3.98149
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	272	.011*	1.75515
	Equal variances not assumed	60.527	.021	1.75515

Πίνακας 185α

Group Statistics

Ο πατέρας σου συζητάει μαζί σου τα προσωπικά σου θέματα/προβλήματα	34.1.5	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	118	10.1356	6.24967	.57533
	Ισχύει απόλυτα	120	8.5167	5.50017	.50209

Πίνακας 186

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	236	.035*	1.61893
	Equal variances not assumed	231.219	.035	1.61893

Πίνακας 186α

Group Statistics

Ο πατέρας σου επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές /τριες για εσένα		34.1.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		161	10.2919	6.44946	.50829
	Ισχύει απόλυτα		90	7.7778	6.18039	.65147
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		154	5.1623	4.90894	.39557
	Ισχύει απόλυτα		89	3.3146	4.18220	.44331

Πίνακας 187

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	249	.003**	2.51415
	Equal variances not assumed	190.971	.003	2.51415
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	241	.003	1.84773
	Equal variances not assumed	208.059	.002**	1.84773

Πίνακας 187^α

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ο πατέρας σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
34.1.7 σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	124	7.7742	5.90554	.53033
	Ισχύει απόλυτα	123	10.9187	6.20760	.55972
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	121	1.7686	3.74558	.34051
	Ισχύει απόλυτα	123	3.5935	5.19747	.46864
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	123	3.0569	3.51880	.31728
	Ισχύει απόλυτα	118	5.5763	5.45441	.50212

Πίνακας 188

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	245	.000***	-3.14451
	Equal variances not assumed	244.180	.000	-3.14451
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	242	.002	-1.82490
	Equal variances not assumed	221.931	.002**	-1.82490
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	239	.000	-2.51936
	Equal variances not assumed	198.703	.000***	-2.51936

Πίνακας 188α

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό η μητέρα σου ,σου δίνει αγάπη, φροντίδα, στοργή	34.2.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	10	14.1000	7.78103	2.46058
	Ισχύει απόλυτα	359	8.6435	5.49056	.28978

Πίνακας 189

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	367	.002**	5.45655
	Equal variances not assumed	9.251	.054	5.45655

Πίνακας 189α

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό η μητέρα σου ενδιαφέρεται (σε ρωτάει, ενθαρρύνει ,εμπυλώνει) σε θέματα/προβλήματα του σχολείου.	34.2.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	22	11.3182	7.16730	1.52807
	Ισχύει πολύ	308	8.4870	5.45247	.31068

Πίνακας 190

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	328	.022*	2.83117
	Equal variances not assumed	22.769	.083	2.83117

Πίνακας 190α

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει η μητέρα σου να επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές/τριες σου για εσένα ; 34.2.6		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	52	10.8462	6.52712	.90515
	Ισχύει πολύ	203	8.4187	5.90159	.41421

Πίνακας 191

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	253	.010*	2.42743
	Equal variances not assumed	73.780	.017	2.42743

Πίνακα 191α

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό η μητέρα σου σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα ; 34.2.7		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	108	7.7500	5.81832	.55987
	Ισχύει πολύ	162	10.7778	6.30587	.49544
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	106	1.6415	3.43425	.33356
	Ισχύει πολύ	164	3.5976	4.72264	.36878
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	108	2.9722	3.22217	.31005
	Ισχύει πολύ	156	5.5641	4.95161	.39645

Πίνακας 192

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	268	.000***	-3.02778
	Equal variances not assumed	241.693	.000	-3.02778
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	268	.000	-1.95605
	Equal variances not assumed	264.244	.000***	-1.95605
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	262	.000	-2.59188
	Equal variances not assumed	261.099	.000***	-2.59188

Πίνακας 192^α

Αναφορικά με τις τιμωρίες των μαθητών του Λυκείου από τους γονείς τους ακολουθούν οι πίνακες (193 έως 198^α) που δείχνουν τη σχέση στατιστικής σημαντικότητας των εξαρτημένων μεταβλητών με τις διάφορες εκδοχές τιμωρίας από τους γονείς.

Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου στερεί την έξοδο 36.1.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	246	8.5366	5.77792	.36839
	Ισχύει πολύ	41	10.5854	5.42667	.84750

Πίνακας 193

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	285	.035*	-2.04878
	Equal variances not assumed	56.216	.031	-2.04878

Πίνακας 193^α

Group Statistics

Ο πατέρας σου στου στερεί το χαρτζιλίκι 36.1.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	281	8.4520	5.59451	.33374
	Ισχύει πολύ	20	11.6500	6.36830	1.42400
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	275	3.8255	3.75413	.22638
	Ισχύει πολύ	18	6.8889	5.48676	1.29324

Πίνακας 194

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	299	.015*	-3.19804
	Equal variances not assumed	21.140	.040	-3.19804
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	291	.001	-3.06343
	Equal variances not assumed	18.057	.031*	-3.06343

Πίνακας 194α

Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου μιλάει άσχημα 36.1.4		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	272	8.3971	5.54190	.33603
	Ισχύει πολύ	19	13.4737	7.53782	1.72929
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	264	3.7689	4.06080	.24993
	Ισχύει πολύ	18	7.2778	5.33364	1.25715

Πίνακας 195

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	289	.000	-5.07663
	Equal variances not assumed	19.383	.009**	-5.07663
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	280	.001	-3.50884
	Equal variances not assumed	18.368	.013*	-3.50884

Πίνακας 195α

Group Statistics

Η μητέρα σου, σου στερεί το χαρτζιλίκι	36.2.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	296	8.5845	5.78950	.33651
	Ισχύει πολύ	17	13.0000	7.52496	1.82507
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	290	4.0034	3.95257	.23210
	Ισχύει πολύ	16	9.5000	10.21763	2.55441

Πίνακας 196

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	311	.003**	-4.41554
	Equal variances not assumed	17.105	.029	-4.41554
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	304	.000	-5.49655
	Equal variances not assumed	15.249	.049*	-5.49655

Πίνακας 196α

Group Statistics

Η μητέρα σου σε κτυπάει		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
36.2.3					
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	354	8.8136	5.81823	.30924
	Ισχύει πολύ	3	19.0000	6.24500	3.60555

Πίνακας 197

Independent Samples Test

		t-test		
		Df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	355	.003**	-10.18644
	Equal variances not assumed	2.030	.105	-10.18644

Πίνακας 197α

T-test Group Statistics

Η μητέρα σου ,σου μιλάει άσχημα		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
36.2.4					
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	286	8.3392	5.63015	.33292
	Ισχύει πολύ	19	13.3158	7.14961	1.64023
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	276	3.7101	3.73524	.22484
	Ισχύει πολύ	18	8.2778	8.10813	1.91111

Πίνακας 198

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	303	.000***	-4.97663
	Equal variances not assumed	19.512	.008	-4.97663
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	292	.000	-4.56763
	Equal variances not assumed	17.474	.029*	-4.56763

Πίνακας 198α

Αναφορικά με τις πρωτοβουλίες αυτονομής που αναλαμβάνουν οι μαθητές/τριες του Λυκείου του δείγματος της έρευνας επομένως του κοινωνικού ελέγχου που οι γονείς ασκούν στους έφηβους μαθητές/τριες διαπιστώνεται (όπως φαίνεται και στους παρακάτω πίνακες 199 έως 202α) στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στο σκόρ των μαθητών/τριών που προβαίνουν σε συμπεριφορές σχολικής παρέκκλισης, ενδοσχολικής παραβατικότητας και παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες αυτονομής με εκείνο των μαθητών/τριών που δεν μπορούν να αποφασίσουν μόνοι τους χωρίς προηγούμενα να ρωτήσουν τους γονείς τους, αν θα καλέσουν φίλους στο σπίτι, (37.1), αν θα συναντήσουν φίλους αργά το βράδυ (37.2), αν θα μείνουν κάποιο βράδυ στο σπίτι φίλου /φίλης (37.3) και τέλος, αν θα πάνε διακοπές με φίλους χωρίς τους γονείς τους (37.4).

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι 37.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	271	9.7491	6.22627	.37822
	OXI	128	7.6641	4.99650	.44163
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	269	3.1004	4.81536	.29360
	OXI	128	2.0391	3.63795	.32155
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI	263	4.7719	4.92397	.30362
	OXI	123	3.5854	3.63707	.32794

Πίνακας 199

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	397	.001	2.08501
	Equal variances not assumed	304.551	.000***	2.08501
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	395	.028	1.06131
	Equal variances not assumed	321.225	.015*	1.06131
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	384	.018	1.18650
	Equal variances not assumed	313.525	.008**	1.18650

Πίνακας 199α

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ					
	37.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	103	11.0583	7.10126	.69971
	OXI	296	8.3885	5.32290	.30939
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	101	4.8020	6.23541	.62045
	OXI	296	2.0338	3.46002	.20111
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI	104	6.3750	5.73558	.56242
	OXI	283	3.6254	3.83077	.22772

Πίνακας 200

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	397	.000	2.66974
	Equal variances not assumed	143.882	.001**	2.66974
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	395	.000	2.76820
	Equal variances not assumed	121.662	.000***	2.76820
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	385	.000	2.74956
	Equal variances not assumed	138.182	.000***	2.74956

Πίνακας200α

T-test Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του φίλου / της φίλης σου 37.3		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	56	11.9643	7.24873	.96865
	OXI	342	8.5760	5.55049	.30014
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	56	6.1071	6.95094	.92886
	OXI	340	2.1912	3.68148	.19966
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI	53	7.6415	6.95063	.95474
	OXI	333	3.8529	3.85028	.21099

Πίνακας 201

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σکور σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	396	.000	3.38826
	Equal variances not assumed	65.970	.001*	3.38826
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	394	.000	3.91597
	Equal variances not assumed	60.179	.000***	3.91597
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	384	.000	3.78866
	Equal variances not assumed	57.182	.000***	3.78866

Πίνακας 201α

T-Test

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα πας διακοπές με τους φίλους σου, χωρίς τους γονείς σου		37.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σکور σχολικής παρέκκλισης	NAI		39	12.2821	7.54617	1.20835
	OXI		360	8.7306	5.64474	.29750
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI		40	5.7000	6.86948	1.08616
	OXI		357	2.4062	4.02454	.21300
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI		39	7.3333	7.25234	1.16130
	OXI		348	4.0316	4.06030	.21765

Πίνακας 202

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	397	.000	3.55150
	Equal variances not assumed	42.730	.007**	3.55150
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	395	.000	3.29384
	Equal variances not assumed	42.051	.005**	3.29384
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	385	.000	3.30172
	Equal variances not assumed	40.711	.008**	3.30172

Πίνακας 202α

iii) Σχολικό πρόγραμμα -περιβάλλον και ζωή

Η συμμετοχή σε δραστηριότητες /εκδηλώσεις του σχολείου (ενημερωτικές διαλέξεις , συζητήσεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις ,κινηματογραφικές προβολές, θεατρικές παραστάσεις κλπ) διαπιστώνεται ότι αποτελεί στατιστικά σημαντική μεταβλητή τόσο για την παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο, όσο και εκτός σχολείου .Ειδικότερα ,για την παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο ($t=4.197$ $p\text{-value}=0.001$) ,αφού το σκορ της παραβατικότητας για τους συμμετέχοντες είναι 1.611 και για τους μη συμμετέχοντες 3.205. Αυτό σημαίνει ότι είναι περισσότερο πιθανό οι μαθητές/τριες που δεν συμμετέχουν στην υλοποίηση εκδηλώσεων /δραστηριοτήτων από το σχολείο τους να προβαίνουν σε παραβατικές συμπεριφορές μέσα στο σχολείο σε αντίθεση με εκείνους που παίρνουν μέρος στις σχολικές εκδηλώσεις. Το ίδιο ακριβώς ισχύει και για την παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου ($t=2.082$. $p\text{-value}=0.038$) το σκορ για τους συμμετέχοντες είναι 3.762 και για τους μη συμμετέχοντες 4.689).Ακόμα, οι μαθητές/τριες που συμμετέχουν σε ομαδικές δραστηριότητες στο σχολείο τους (ομάδα περιβαλλοντικής αγωγής ,θεατρική ομάδα κλπ) έχουν μέσο σκορ σχολικής παραβατικότητας ίσο με 2.382 ενώ όσοι δε συμμετέχουν 3.421.Η διαφορά αυτή είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value}=0.048$) και μας παρέχει τις ενδείξεις ότι όσοι δεν συμμετέχουν σε σχολικές ομαδικές δραστηριότητες έχουν πιο πολύ πιθανότητα να εκδηλώσουν σχολική παραβατικότητα.

Στατιστικά σημαντική μεταβλητή	P- Value (Sig)
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες/ εκδηλώσεις (ενδοσχολική παραβατικότητα)	0.001**
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις (παραβατικότητα εκτός σχολείου)	0.038*
Συμμετοχή σε ομαδικές σχολικές δραστηριότητες (ενδοσχολική παραβατικότητα)	0.048*

Πίνακας 203 με την εξαρτημένη μεταβλητή σχολική παραβατικότητα και παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου και τη συμμετοχή στις σχολικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις

Αναφορικά με τις σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου του δείγματος με τον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό διακρίβώνεται στατιστικά σημαντική σχέση για την εκδήλωση σχολικής παρέκκλισης ανάμεσα σε αυτούς που έχουν ψυχρές σχέσεις συχνά συγκρουσιακές με άλλους μαθητές/τριες του σχολείου και σε εκείνους που έχουν φιλικές σχέσεις. Επίσης, διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφορά στην εκδήλωση ενδοσχολικής και εξωσχολικής παραβατικότητας ανάμεσα σε εκείνους τους μαθητές/τριες οι οποίοι έχουν ψυχρές σχέσεις συχνά συγκρουσιακές με μαθητές με διαφορετική εθνικότητα ,θρήσκευμα, ή άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα και σε εκείνους που έχουν φιλικές σχέσεις (πίνακες 204 έως 205α).

T-Test Group Statistics

Ανάμεσα σε εσένα και τους άλλους μαθητές του σχολείου σου.	17.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Ψυχρές σχέσεις συχνά συγκρουσιακές	5	15.8000	8.87130	3.96737
	Φιλικές	264	9.6818	6.05088	.37241

Πίνακας 204

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	267	.027*	6.11818
	Equal variances not assumed	4.071	.198	6.11818

Πίνακας 204α

Group Statistics

Ανάμεσα σε εσένα και σε μαθητές με διαφορετική εθνικότητα θρήσκευμα, ή άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
17.4					
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ψυχρές σχέσεις συχνά συγκρουσιακές	13	8.3846	6.70247	1.85893
	Φιλικές	315	2.3016	4.10931	.23153
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Ψυχρές σχέσεις συχνά συγκρουσιακές	13	7.9231	5.51455	1.52946
	Φιλικές	302	4.0397	4.26510	.24543

Πίνακας 205

Independent Samples Test

σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	326	.000	6.08303
	Equal variances not assumed	12.375	.007**	6.08303
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	313	.002	3.88334
	Equal variances not assumed	12.626	.027**	3.88334

Πίνακας 205α

Τα στατιστικά ευρήματα αναφορικά με την αξιολόγηση του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου απέναντι στη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τις εξαρτημένες μεταβλητές, όπως διαπιστώνεται στους πίνακες 206 έως 209α, οι οποίοι ακολουθούν και υποδηλώνουν τις σχέσεις στατιστικής σημαντικότητας.

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση, χιούμορ και επικοινωνία		16.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		14	12.9286	8.58858	2.29540
	Ισχύει απόλυτα		41	6.1951	5.36293	.83755
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		13	6.6923	8.08687	2.24289
	Ισχύει απόλυτα		42	1.4762	2.50110	.38593
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		13	9.1538	9.22719	2.55916
	Ισχύει απόλυτα		41	3.3902	3.50627	.54759

Πίνακας 206

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	53	.001	6.73345
	Equal variances not assumed	16.596	.014*	6.73345
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	53	.001	5.21612
	Equal variances not assumed	12.718	.040*	5.21612
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	52	.001	5.76360
	Equal variances not assumed	13.116	.046*	5.76360

Πίνακας 206α

T-Test

Group Statistics

Σε ποιο βαθμό ισχύει ότι οι καθηγητές/τριες έχουν την ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα καταγωγής, φύλου ,χρώματος κλπ	16.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	22	10.3182	6.08970	1.29833
	Ισχύει απόλυτα	124	7.5403	5.38048	.48318

Πίνακας 207

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	144	.030*	2.77786
	Equal variances not assumed	27.131	.055	2.77786

Πίνακας 207α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή «κακοί» μαθητές		16.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		47	12.1277	6.40861	.93479
	Ισχύει απόλυτα		47	6.3617	4.91858	.71745
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		46	4.3043	4.79754	.70736
	Ισχύει απόλυτα		47	1.4681	3.51303	.51243
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		45	6.3111	5.09823	.76000
	Ισχύει απόλυτα		45	3.1556	3.21188	.47880

Πίνακας 208

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	92	.000	5.76596
	Equal variances not assumed	86.233	.000***	5.76596
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	91	.002	2.83626
	Equal variances not assumed	82.419	.002**	2.83626
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	88	.001	3.15556
	Equal variances not assumed	74.174	.001**	3.15556

Πίνακας 208α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας-ειρωνείας από άλλους μαθητές 16.4		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	33	10.9697	5.92919	1.03214
	Ισχύει απόλυτα	88	7.6023	5.58640	.59551
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	32	4.4375	4.95748	.87637
	Ισχύει απόλυτα	88	1.6705	3.51588	.37479
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	33	6.6364	5.08563	.88529
	Ισχύει απόλυτα	81	3.1481	3.65756	.40640

Πίνακας 209

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	119	.004**	3.36742
	Equal variances not assumed	54.625	.007	3.36742
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	118	.001	2.76705
	Equal variances not assumed	42.866	.006**	2.76705
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	112	.000	3.48822
	Equal variances not assumed	46.089	.001**	3.48822

Πίνακας 209α

Όσον αφορά τη σχέση των εξαρτημένων με τη σχολική επίδοση εξετάστηκε η συσχέτιση με το βαθμό απόλυσης της προηγούμενης τάξης (Α΄ Λυκείου), ενώ για τις περιπτώσεις της επανεξέτασης και της επανάληψης τάξης δεν έγινε λόγω του ελάχιστου αριθμού απαντήσεων για τις περιπτώσεις αυτές. Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι για όλες τις ανεξάρτητες μεταβλητές υπάρχει χαμηλή, αρνητική και στατιστικά σημαντική σχέση (πίνακας 210). **Ως εκ τούτου, επιβεβαιώνεται η θεωρητική υπόθεση η οποία διατυπώθηκε που υποστηρίζει την αρνητική σχέση μεταξύ σχολικής επίδοσης και σχολικής παρέκκλισης –παραβατικότητας (ενδοσχολικής και εξωσχολικής).**

	Σχολική παρέκκλιση	Ενδοσχολική παραβατικότητα	Εξωσχολική Παραβατικότητα
	$r = -0.314$ τιμές με άριστα το1	$r = -0,240$ τιμές με άριστα το1	$r = -0.283$ τιμές με άριστα το1
Με τι βαθμό πήρες πέρσι το απολυτήριο της Α΄ Λυκείου ;	P-value <0.001***	p-value < 0.001***	p- value < 0.001***

Πίνακας 210

Όσον αφορά τη συσχέτιση ανάμεσα στις εξαρτημένες με την αξιολόγηση των μαθητών/τριών για το σχολικό πρόγραμμα όπως φαίνεται και από τους σχετικούς πίνακες 211 , 211α 212 και 212α διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των δυο εξαρτημένων μεταβλητών με δυο ανεξάρτητες μεταβλητές, το ενδιαφέρον και τη συμπάθεια στα μαθήματα αφενός και τη δυσκολία στην ύλη των μαθημάτων αφετέρου.

T-Test

Group Statistics

Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν 15.3		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	31	13.5161	7.78833	1.39883
	Ισχύει απόλυτα	24	5.5000	4.98694	1.01795
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	30	7.2000	5.19549	.94856
	Ισχύει απόλυτα	22	2.5909	3.06531	.65353

Πίνακας 211

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	53	.000	8.01613
	Equal variances not assumed	51.390	.000***	8.01613
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	50	.001	4.60909
	Equal variances not assumed	48.099	.000***	4.60909

Πίνακας 211α

T-Test

Group Statistics

Η ύλη των μαθημάτων δεν σε δυσκολεύει 15.4		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	69	11.4783	6.18492	.74458
	Ισχύει απόλυτα	25	8.5200	6.53274	1.30655

Πίνακας 212

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	92	.046*	2.95826
	Equal variances not assumed	40.608	.056	2.95826

Πίνακας 212α

Σε ότι αφορά τη συσχέτιση του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου του δείγματος ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές και στις ανεξάρτητες για τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο των εκπαιδευτικών σε αυτήν παρουσιάζεται σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν(213 έως 217 α)στατιστική σημαντικότητα ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και παραβατικότητα και τις ερωτήσεις 15.6 ,15.7 και 15.10, 15.11 και 15.1

T-Test Group Statistics

Στο μάθημα οι καθηγητές σας δίνουν την δυνατότητα να συμμετέχετε κάνοντας ερωτήσεις και εκφράζοντας απορίες κλπ	15.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	7	14.8571	8.31522	3.14286
	Ισχύει απόλυτα	152	7.7763	5.62539	.45628

Πίνακας 213

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	157	.002**	7.08083
	Equal variances not assumed	6.255	.065	7.08083

Πίνακας 213^α

T-Test

Group Statistics

Στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι ανία και πλήξη των μαθητών	15.7	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	84	10.5357	5.93630	.64770
	Ισχύει απόλυτα	13	6.6923	6.63808	1.84107

Πίνακας 214

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	95	.035	3.84341
	Equal variances not assumed	15.121	.068	3.84341

Πίνακας 214α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές/τριες χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία ακουστικά και οπτικά μέσα					
	15.10	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	163	2.6687	3.98462	.31210
	Ισχύει απόλυτα	11	.5455	1.03573	.31228

Πίνακας 215

Independent Samples Test

σκορ σχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	172	.080	2.12326
	Equal variances not assumed	37.635	.000***	2.12326

Πίνακας 215α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές πιστεύουν στις ικανότητές σου και συχνά σε εμπυχώνουν /ενθαρρύνουν για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση		15.11	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		32	10.5000	6.49069	1.14740
	Ισχύει απόλυτα		55	7.2545	6.20400	.83655

Πίνακας 216

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	85	.023*	3.24545
	Equal variances not assumed	62.567	.026	3.24545

Πίνακας216α

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές βαθμολογούν τους μαθητές σύμφωνα με τις ικανότητες/δυνατότητές τους κι όχι σύμφωνα με συμπάθειες/αντιπάθειες		15.12	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		30	10.3000	7.06204	1.28935
	Ισχύει απόλυτα		42	7.2381	5.77551	.89118

Πίνακας 217

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	70	.047*	3.06190
	Equal variances not assumed	54.526	.056	3.06190

Πίνακας 217α

Στην αξιολόγηση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος για το ρόλο του σχολείου διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και παραβατικότητα εκτός σχολείου με τις ερωτήσεις 15.5 α, 15.5 β και 15.5 γ όπως φαίνεται στους πίνακες οι οποίοι ακολουθούν (218 έως 220α).

T-Test

Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να σέβεται και να βοηθάς τους άλλους		15.5.α	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		50	10.8200	6.78441	.95946
	Ισχύει απόλυτα		102	7.8235	5.81805	.57607
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		47	5.8085	5.42794	.79175
	Ισχύει απόλυτα		99	3.8081	4.49870	.45214

Πίνακας 218

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	150	.005**	2.99647
	Equal variances not assumed	85.317	.009	2.99647
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	144	.020	2.00043
	Equal variances not assumed	77.048	.031*	2.00043

Πίνακας 218α

T-Test

Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να υποστηρίζεις το δίκαιο 15.5.β		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	53	11.5283	6.36276	.87399
	Ισχύει απόλυτα	91	7.8901	6.27597	.65790
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	51	6.2941	5.34900	.74901
	Ισχύει απόλυτα	90	4.0556	4.65522	.49070

Πίνακας 219

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	142	.001**	3.63819
	Equal variances not assumed	107.655	.001	3.63819
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	139	.010	2.23856
	Equal variances not assumed	92.553	.014*	2.23856

Πίνακας 219α

T-Test

Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου 15.5.γ		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	57	6.0877	5.24159	.69427
	Ισχύει απόλυτα	110	4.1455	4.85163	.46258

Πίνακας 220

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	165	.018*	1.94226
	Equal variances not assumed	106.023	.022	1.94226

Πίνακας 220α

Αναφορικά με τη συσχέτιση των εξαρτημένων μεταβλητών με την ενημέρωση του μαθητικού πληθυσμού του Λυκείου του δείγματος σε θέματα σχολικού κανονισμού και τιμωριών διαπιστώνεται στατιστική σημαντικότητα με την ερώτηση 14.7 και με την 15.17α ,όπως μπορεί κανείς να παρατηρήσει στους πίνακες 221, 221α, 222, 222α που ακολουθούν.

T-Test

Group Statistics

Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές σε θέματα σχολικού κανονισμού και τιμωριών 14.7		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	47	10.6596	5.93544	.86577
	Ισχύει απόλυτα	73	7.4795	6.12170	.71649
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	49	4.3469	4.81556	.68794
	Ισχύει απόλυτα	72	2.2778	4.63672	.54644
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	48	5.7917	4.66293	.67304
	Ισχύει απόλυτα	69	4.1739	4.08353	.49160

Πίνακας 221

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	118	.006**	3.18012
	Equal variances not assumed	100.475	.006	3.18012
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	119	.019*	2.06916
	Equal variances not assumed	100.604	.020	2.06916
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	115	.049*	1.61775
	Equal variances not assumed	92.358	.055	1.61775

Πίνακας221α

T-Test

Group Statistics

Η Διεύθυνση του σχολείου στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς ενημερώνει τους μαθητές/τριες για τους σχολικούς κανόνες 15.17.α		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	42	11.0238	6.24495	.96362
	Ισχύει απόλυτα	145	8.2069	5.57511	.46299

Πίνακας 222

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	185	.006**	2.81691
	Equal variances not assumed	61.186	.011	2.81691

Πίνακας 222α

Ακόμα φαίνεται πως το να είναι γνωστές και σαφείς οι τιμωρίες στους μαθητές/τριες του Λυκείου παίζει ρόλο αφού διαπιστώνεται σχέση στατιστικής σημαντικότητας με όλες τις εξαρτημένες μεταβλητές όπως φαίνεται στους ακόλουθους πίνακες (223 και 223α).

T-Test

Group Statistics

Οι τιμωρίες του σχολείου μου είναι γνωστές και σαφείς 14.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	12	13.2500	7.14938	2.06385
	Ισχύει απόλυτα	117	7.6923	5.64993	.52234
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	14	5.1429	4.58857	1.22635
	Ισχύει απόλυτα	116	2.3534	4.30824	.40001
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	13	6.3077	4.76768	1.32232
	Ισχύει απόλυτα	114	3.6491	3.87409	.36284

Πίνακας 223

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	127	.002**	5.55769
	Equal variances not assumed	12.449	.022	5.55769
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	128	.025*	2.78941
	Equal variances not assumed	15.893	.046	2.78941
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	125	.024*	2.65857
	Equal variances not assumed	13.867	.073	2.65857

Πίνακας 223α

Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο φαίνεται να διαδραματίζει η εφαρμογή των σχολικών κανόνων και τιμωριών και η τήρησή τους αυτοβούλως από τους ίδιους τους μαθητές/τριες αφού επιδρά στατιστικά σημαντικά στις επιμέρους ανεξάρτητες μεταβλητές όπως γίνεται σαφές στους πίνακες που παρατίθενται παρακάτω (224 έως 227α).

T-Test

Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές 14.3		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	43	10.7442	5.88822	.89794
	Ισχύει απόλυτα	91	8.0769	6.19719	.64964
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	42	5.8095	4.41305	.68095
	Ισχύει απόλυτα	87	3.8966	4.04347	.43351

Πίνακας 224

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	132	.020*	2.66726
	Equal variances not assumed	86.424	.018	2.66726
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	127	.016*	1.91297
	Equal variances not assumed	75.088	.020	1.91297

Πίνακας 224α

T-Test

Group Statistics

Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές 14.4		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	71	11.3803	6.71324	.79672
	Ισχύει απόλυτα	48	6.0833	5.69745	.82236
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	70	3.9571	4.78959	.57247
	Ισχύει απόλυτα	49	1.6735	4.10989	.58713
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	70	5.5714	4.77181	.57034
	Ισχύει απόλυτα	47	3.1489	3.65334	.53289

Πίνακας 225

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	117	.000	5.29695
	Equal variances not assumed	110.986	.000***	5.29695
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	117	.008	2.28367
	Equal variances not assumed	112.141	.006**	2.28367
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	115	.004**	2.42249
	Equal variances not assumed	112.944	.002	2.42249

Πίνακας 225α

T-Test

Group Statistics

Οι κανόνες στο σχολείο μου εφαρμόζονται αυστηρά		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	45	11.1778	6.71257	1.00065
	Ισχύει απόλυτα	42	7.3810	5.16060	.79630
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	45	4.1111	5.34799	.79723
	Ισχύει απόλυτα	42	1.2857	2.42231	.37377
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	45	6.3333	6.17178	.92004
	Ισχύει απόλυτα	40	3.5000	3.38927	.53589

Πίνακας 226

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	85	.004**	3.79683
	Equal variances not assumed	82.058	.004	3.79683
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	85	.002	2.82540
	Equal variances not assumed	62.242	.002**	2.82540
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	83	.012	2.83333
	Equal variances not assumed	69.850	.010*	2.83333

Πίνακας 226α

T-Test

Group Statistics

Τηρώ τους σχολικούς κανόνες γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους κι όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο		14.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		51	12.7843	7.08043	.99146
	Ισχύει απόλυτα		90	5.7889	4.88404	.51482
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		53	4.7547	5.35259	.73523
	Ισχύει απόλυτα		88	1.4886	2.96336	.31589
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		51	6.9412	5.32320	.74540
	Ισχύει απόλυτα		83	2.6265	3.18805	.34993

Πίνακας 227

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	139	.000	6.99542
	Equal variances not assumed	77.435	.000***	6.99542
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	139	.000	3.26608
	Equal variances not assumed	71.514	.000***	3.26608
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	132	.000	4.31467
	Equal variances not assumed	72.326	.000***	4.31467

Πίνακας 227α

Αναφορικά με τη συσχέτιση των εξαρτημένων μεταβλητών με τον πειθαρχικό έλεγχο των μαθητών/τριών του Λυκείου διαπιστώνεται στατιστική σημαντικότητα με όλες τις σχετικές ανεξάρτητες μεταβλητές δηλαδή τις ερωτήσεις 42 (αποβολή από μία έως πέντε ημέρες), 43.1 (παρατήρηση/επίπληξη από τον Διευθυντή/τρια του σχολείου), 43.2 (παρατήρηση /επίπληξη από καθηγητή/τρια του σχολείου) και 43.3 (ωριαία αποβολή) ,όπως γίνεται αντιληπτό από τους πίνακες που παρατίθενται παρακάτω. Αυτό σημαίνει ότι είναι πολύ πιο πιθανό όσοι μαθητές/τριες τιμωρούνται με τους παρακάτω αναφερόμενους πειθαρχικούς ελέγχους από το σχολείο να προβαίνουν σε σχολική παρέκκλιση και παραβατικότητα (εντός και εκτός σχολείου).

Group Statistics

Εχεις ποτέ τιμωρηθεί μέχρι τώρα με αποβολή από 1 έως 5 ημέρες στο Γυμνάσιο ή το Λύκειο ;		42	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI		76	12,7500	6,32903	,72599
	OXI		320	8,0969	5,30570	,29660
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI		76	5,6184	5,99548	,68773
	OXI		319	1,9592	3,37791	,18913
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI		73	7,9041	6,05109	,70823
	OXI		312	3,4647	3,33722	,18893

Πίνακας 228

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	394	,000	4,65313
	Equal variances not assumed	101,461	0,000	4,65313
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	393	,000	3,65917
	Equal variances not assumed	86,656	0,000	3,65917
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	383	,000	4,43937
	Equal variances not assumed	82,516	0,000	4,43937

Πίνακας 228α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Λύκειο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από το Διευθυντή/τρια του σχολείου ;		43.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Ποτέ		213	6,5399	4,08224	,27971
	Συχνά		38	17,1842	5,89941	,95701
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ποτέ		215	1,0279	1,81354	,12368
	Συχνά		36	9,0000	6,47192	1,07865
Σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Ποτέ		210	2,4857	2,40857	,16621
	Συχνά		34	10,5882	6,44848	1,10591

Πίνακας 229

Independent Samples Test

		Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	249	,000	-10,64430
	Equal variances not assumed	43,536	0,000	-10,64430
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	249	,000	-7,97209
	Equal variances not assumed	35,925	0,000	-7,97209
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	242	,000	-8,10252
	Equal variances not assumed	34,505	0,000	-8,10252

Πίνακας 229α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Λύκειο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί παρατήρηση/επίπληξη από καθηγητή/τρια του σχολείου ;		43.2	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Ποτέ		94	6,2021	4,96131	,51172
	Συχνά		71	14,6479	6,15537	,73051
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ποτέ		94	,9362	2,10380	,21699
	Συχνά		71	6,0845	6,08452	,72210
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Ποτέ		90	2,2333	2,60099	,27417
	Συχνά		69	7,9710	5,85102	,70438

Πίνακας 230

Independent Samples Test

		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	163	,000	-8,44576
	Equal variances not assumed	131,687	0,000	-8,44576
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	163	,000	-5,14834
	Equal variances not assumed	82,705	0,000	-5,14834
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	157	,000	-5,73768
	Equal variances not assumed	88,611	0,000	-5,73768

Πίνακας 230α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο Λύκειο έως σήμερα σε ποιο βαθμό σου έχει συμβεί ωριαία αποβολή ;		N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Ποτέ	188	6,7287	4,80595	,35051
	Συχνά	54	15,0556	6,39108	,86972
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ποτέ	188	1,3777	2,89402	,21107
	Συχνά	55	6,5455	5,64971	,76181
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Ποτέ	183	2,8470	3,63569	,26876
	Συχνά	51	8,7451	5,70208	,79845

Πίνακας 231

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	240	,000	-8,32683
	Equal variances not assumed	71,083	0,000	-8,32683
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	241	,000	-5,16779
	Equal variances not assumed	62,502	0,000	-5,16779
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	232	,000	-5,89810
	Equal variances not assumed	61,754	0,000	-5,89810

Πίνακας 231α

VI) Θυματοποίηση

Ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος των Λυκείων της έρευνας ρωτήθηκε αν είχε βιώσει αντικοινωνική και ειδικότερα παραβατική συμπεριφορά από τρεις (3) πηγές θυτών δηλαδή :

- ο από μαθητές /τριες του σχολείου
- ο από καθηγητές/τριες του σχολείου και
- ο από εξωσχολικούς .

Οι οκτώ (8) μορφές παραβατικής συμπεριφοράς ήταν :

- η λεκτική βία (χυδαία λόγια ,απρεπείς φράσεις κλπ)
- απειλή –εκφοβισμός (πρόκληση τρόμου ,ανησυχίας)
- η άσκηση σωματικής βίας (κλωτσιά , μπουνιά ,σπρώξιμο)
- η σεξουαλική παρενόχληση (λεκτική ή σωματική)
- η άσκηση βίας για σεξουαλική επαφή
- η κλοπή προσωπικών αντικειμένων (πράγματα, χρήματα κλπ)
- η καταστροφή προσωπικών αντικειμένων (ρούχα, κινητά κλπ)
- η διάθεση (προσφορά ή πώληση) ναρκωτικών ουσιών (χασίς, μαριχουάνα, χάπια κλπ).

Όπως διαπιστώνεται από τα ευρήματα της εμπειρικής έρευνας (πίνακας 232) **η πιο συχνή μορφή θυματοποίησης από όλες είναι η λεκτική βία** (όπως συμβαίνει και στο Γυμνάσιο) . Οι εξωσχολικοί με ποσοστό 13,7% κατέχουν την πρώτη θέση στην άσκηση της λεκτικής βίας (αγόρια 40 θύματα σε ποσοστό 9,8% κορίτσια 16 θύματα σε ποσοστό 3,9% ,το μεγαλύτερο ποσοστό θυματοποίησης στο 5^ο Δ. Δ με 20,6% και το μικρότερο στο 3^ο Δ.Δ με 3,3%),δεύτεροι έρχονται οι

μαθητές/τριες θύτες με ποσοστό 13,2% (αγόρια 43 θύματα κορίτσια 11, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ.Δ με 22% και στο 7^ο Δ.Δ με 21,3% και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 4%) και τελευταίοι οι καθηγητές/τριες σε ποσοστό 1,7%.

Δεύτερη πιο συχνή μορφή θυματοποίησης εν γένει την οποία δηλώνει ο μαθητικός πληθυσμός του Λυκείου του δείγματος είναι η **απειλή –εκφοβισμός (πρόκληση τρόμου –ανησυχίας)** η οποία προέρχεται σε ποσοστό 7,8% από τους εξωσχολικούς - 28 αγόρια θύματα ,ποσοστό 6,8% και 4 κορίτσια θύματα ,ποσοστό 1%, το μεγαλύτερο ποσοστό καταγράφηκε στο 4^ο Δ. Δ με 12,1% (8) και το μικρότερο στο 3^ο, στο 1^ο και 6^ο Δ.Δ με 1 ,2 και 3 μαθητές/τριες αντιστοίχως).Για την ίδια μορφή θυματοποίησης τα ποσοστά θυματοποίησης με πηγές το μαθητικό πληθυσμό του σχολείου και τους καθηγητές/τριες ήταν 3,4% (14) και 2,4% (10) αντιστοίχως. Για τους καθηγητές/τριες το ποσοστό αυτό είναι το μεγαλύτερο τους ως πηγές θυματοποίησης.

Τρίτη κατά σειρά συχνότερη μορφή θυματοποίησης που καταγράφεται εν γένει από τους μαθητές του Λυκείου είναι η **σεξουαλική παρενόχληση** (στο Γυμνάσιο ήταν δεύτερη κατά σειρά).Δράστες αυτής της αντικοινωνικής συμπεριφοράς αναγνωρίζονται από το 6,8% του μαθητικού πληθυσμού οι εξωσχολικοί (9 αγόρια θύματα ,ποσοστό 2,2% και 19 κορίτσια, ποσοστό 4,7% με το μεγαλύτερο ποσοστό να καταγράφεται στο 6^ο Δ.Δ με ποσοστό 10,3%, και το μικρότερο στο 3^ο Δ.Δ με 3,3% ,ενώ το 7^ο Δ.Δ δεν καταγράφει στις απαντήσεις των μαθητών/τριών την κλίμακα “συχνά”.

Για αυτό το είδος αντικοινωνικής εκδήλωσης τα ποσοστά που αναφέρονται σε άλλες πηγές θυματοποίησης είναι για μεν τους μαθητές/τριες δράστες ποσοστό 4,6% (10 αγόρια θύματα, ποσοστό 2,5% , 8 κορίτσια ως θύματα ,ποσοστό 2,1% , το μεγαλύτερο ποσοστό καταγράφεται στο 2^ο και 5^ο Δ.Δ με 5 περιστατικά και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 2 και στο 6^ο Δ.Δ με 3, ενώ στο 3^ο και το 7^ο Δ.Δ δεν υπάρχει καταγραφή στις απαντήσεις των μαθητών η κλίμακα “ συχνά”) και για τους καθηγητές/τριες σε ποσοστό 2,2% (τα θύματα είναι 8 αγόρια τον αριθμό με το 5^ο (4) ,το 2^ο (3) το 4^ο και το 6^ο Δημ. Διαμέρισμα να εκπροσωπούν αυτά τα περιστατικά).Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 7,4% δηλώνουν ότι έχουν ενοχληθεί σεξουαλικά και μάλιστα σύμφωνα με το 1/3 (33%) του ποσοστού των θετικών απαντήσεων, μέσα στην ίδια την τάξη ,το 27% στο σχολείο και το 48,6% κοντά στο σχολείο.

Τέταρτη στη σειρά πιο συχνή μορφή θυματοποίησης είναι η **προσφορά – διάθεση ναρκωτικών ουσιών** (χασίς, μαριχουάνα, χάπια κλπ) από **εξωσχολικούς** σε ποσοστό 6,1% (15 αγόρια θύματα, ποσοστό 3,8%, 9 κορίτσια θύματα ποσοστό 2,3%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 6^ο Δ.Δ με 7 άτομα -θύματα (10,3%), και από 6 θύματα το 2^ο και 5^ο Δ.Δ ενώ το μικρότερο ποσοστό με ένα θύμα το 7^ο Δ.Δ και το 4^ο Δ. Δ με 2, ενώ το 3^ο Δ.Δ δε δηλώνει στις απαντήσεις του την κλίμακα “συχνά“), σε ποσοστό 4,4% θυματοποιούνται από άλλους μαθητές (11 αγόρια , 6 κορίτσια ,1^ο και 5^ο Δ. Δ 8% ,το 4^ο Δ. Δ μια περίπτωση θυματοποίησης ενώ τα σχολεία του 3^ο και του 7^ο

Διαμερίσματος δεν δηλώνουν καθόλου τη συχνή θυματοποίηση), και από τους καθηγητές/τριες σε ποσοστό 2% (αγόρια 7 κορίτσια 1, χωρίς θυματοποίηση το 1^ο, το 3^ο και το 4^ο Δ.Δ). Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε ποσοστό 9,4% των μαθητών του Λυκείου δηλώνουν ότι έχουν προσεγγισθεί από «βαποράκια ουσιών», το 8,6% των περιπτώσεων αυτών συνέβη στην τάξη, το 29,9% στο σχολείο και για τη μεγάλη πλειονότητα (61,5%) κοντά στο σχολείο. Επίσης, ποσοστό 14,1% δήλωσαν ότι τους έχουν πλησιάσει για να γίνουν μέλη σε εξωκομματικές πολιτικές οργανώσεις από τους οποίους το 11,6% να δηλώνει ότι αυτό συνέβη στην τάξη, το 42,6% στο σχολείο και η πλειονότητα (51,1%) ότι συνέβη κοντά στο σχολείο.

Η κλοπή προσωπικών αντικειμένων (ρούχα, κινητά κλπ) αποτελεί την πέμπτη κατά σειρά συχνότερη μορφή θυματοποίησης και δηλώνεται σε ποσοστό 5,9% με δράστες τους εξωσχολικούς (17 αγόρια ποσοστό 4,2% , κορίτσια 7, ποσοστό 1,7%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5 Δ.Δ με 14,3% και το μικρότερο στο 4^ο Δ.Δ με ένα περιστατικό ,ενώ το 3^ο Δ.Δ δεν απάντησε στην κλίμακα “συχνά”), από δράστες μαθητές σε ποσοστό 5,4% (13 αγόρια 3,2% και 9 κορίτσια 2,2%, με το μεγαλύτερο ποσοστό θυματοποίησης στο 1^ο και 6^ο Δ.Δ με 6 μαθητές/τριες, το 5ο Δ,Δ με μαθητές/τριες και το μικρότερο το 4^ο και 7^ο Δ.Δ με 1 μαθητή/τρια) και τέλος από καθηγητές/τριες με ποσοστό 0,5%. Στην έρευνα του Ε.Κ.Κ.Ε οι μαθητές Λυκείου σε ποσοστό 38,1% δηλώνουν ότι έχουν χάσει χρήματα ή πράγματα στο σχολείο, από αυτούς ποσοστό 49,6% έχουν χάσει πράγματα ή χρήματα μέσα στην τάξη, το 34,7% στο σχολείο και το 21,1% κοντά στο σχολείο.

Η άσκηση σωματικής βίας αποτελεί την έκτη στη σειρά μορφή θυματοποίησης εν γένει με ποσοστό 5,4% από εξωσχολικούς (20 αγόρια, ποσοστό 4,9% και 2 κορίτσια, ποσοστό 0,5%, με το μεγαλύτερο ποσοστό σωματικής θυματοποίησης στο 5^ο Δ.Δ με 7 περιστατικά και τα μικρότερα στο 3^ο και το 6^ο με ένα), ποσοστό 4,1% από μαθητές/τριες (16 αγόρια, ποσοστό 3,8% και 1 κορίτσια, ποσοστό 0,3% , με το 5^ο Δ.Δ 9 περιστατικά, το 2^ο Δ.Δ 3 περιστατικά ,και τα μικρότερα το 1^ο, 3^ο και 4^ο με 1 περιστατικό ,ενώ το 7^ο Δ.Δ δεν δήλωσε την κλίμακα του “ συχνά”) και καθηγητές/τριες σε ποσοστό 1% .

Ακολουθούν σε μικρότερα ποσοστά άλλες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς όπως η καταστροφή προσωπικών αντικειμένων (ρούχα, κινητά κλπ) που ενοχοποιεί σε ποσοστό 2,9% εξωσχολικούς και μαθητές (αγόρια 9 κορίτσια 3 αντιστοίχως για κάθε περίπτωση) και καθηγητές/τριες σε ποσοστό 0,5% .

Τέλος, για το **αδίκημα της σεξουαλικής επαφής ασκώντας χρήση βίας** το 2,4 % των απαντήσεων ενοχοποιεί τους εξωσχολικούς (4 αγόρια και 5 κορίτσια στο 1^ο Δ.Δ ένα περιστατικό, στο 2^ο Δ.Δ τρία, στο 4^ο Δ.Δ ένα, στο 6^ο Δ.Δ πέντε, ενώ δεν δηλώθηκαν απαντήσεις στην κλίμακα “ συχνά” για το 3^ο, 5^ο και 7^ο Δημ. Διαμερίσματα) τέλος με το ίδιο ποσοστό, 1,2% καταδεικνύει ως δράστες τους μαθητές /τριες (αγόρια 4 κορίτσια 1, στο 2^ο Δ.Δ τρεις , ένας στο 4^ο και ένας στο 6^ο Δ.Δ) και τους καθηγητές/τριες (αγόρια 4 κορίτσια 1, 2^ο Δ.Δ δυο , 4^ο, 5^ο και 6^ο από ένα).

Δόθηκε η δυνατότητα στους ερωτώμενους μαθητές/τριες να απαντήσουν σε ανοικτή ερώτηση (ερ 9) σχετικά με τη μορφή θυματοποίησης που έχουν υποστεί και δεν αναγράφεται στο ερωτηματολόγιο και κατόπιν να αναφέρουν την πηγή και τη συχνότητα αυτής της θυματοποίησης. Οι απαντήσεις τους στην ερώτηση φαίνονται καταγραμμένες στον παρακάτω πίνακα 233.

Ζητήθηκε από τους μαθητές/τριες οι οποίοι θυματοποιήθηκαν να απαντήσουν αν μίλησαν για τη θυματοποίησή τους σε κάποιον. Ποσοστό 15,1% (62 μαθητές/τριες) δεν απάντησε ούτε ναι ούτε όχι στην ερώτηση, εξάλλου ποσοστό 52,9% απάντησε αρνητικά, ενώ ποσοστό 32% απάντησε καταφατικά.

Στο διάγραμμα 32, που ακολουθεί, φαίνονται οι συχνότητες ανά μορφή και πηγή θυματοποίησης για τις οποίες μίλησαν σε κάποια πρόσωπα οι μαθητές –θύματα. Όπως γίνεται σαφές οι μαθητές οι οποίοι θυματοποιήθηκαν από δυο και άνω μορφές και πηγές θυματοποίησης ανέφεραν τα περιστατικά τους σε ποσοστό 15,6% (64) επί του συνόλου του δείγματος της έρευνας (ποσοστό 68% επί του συνολικού δείγματος των 410 μαθητών/τριών δεν απάντησε στην ερώτηση).Ο μεγαλύτερος αριθμός περιστατικών που καταγράφεται για πάνω από δυο μορφές και πηγές θυματοποίησης αφορά την **άσκηση λεκτικής βίας από μαθητές (31 περιστατικά** , έχει συμβεί 6 φορές συχνά και οι υπόλοιπες 25 σπάνια),ακολουθεί **η λεκτική βία από εξωσχολικούς (27 περιστατικά**, 9 φορές συχνά),μετά βρίσκεται **η απειλή-εκφοβισμός από εξωσχολικούς (24 περιστατικά**,6 φορές συχνά), στην επόμενη θέση με **20 περιστατικά** είναι από κοινού **η άσκηση σωματικής βίας από εξωσχολικούς** (δηλώθηκε 6 φορές συχνά) και **η κλοπή προσωπικών αντικειμένων από εξωσχολικούς** (έχει συμβεί 5 φορές συχνά),ακολουθεί **η σεξουαλική παρενόχληση (19 περιστατικά** και έχει συμβεί 6 φορές συχνά),έπεται **η κλοπή προσωπικών αντικειμένων από μαθητές/τριες (17 περιστατικά**,3 φορές συχνά),ακολουθεί με **12 περιστατικά** **η προσφορά ναρκωτικών ουσιών από εξωσχολικούς** (έχει δηλωθεί 5 φορές συχνά), με **11 περιστατικά** **η απειλή-εκφοβισμός από μαθητές/τριες** (4 φορές συχνά), **10 περιστατικά** αφορούν την **άσκηση σωματικής βίας από μαθητές/τριες** (2 φορές συχνά), **9 περιστατικά** από κοινού αναφέρονται στη **λεκτική βία από καθηγητές/τριες**(2 φορές συχνά) και στην **πρόκληση τρόμου –ανησυχίας από καθηγητές/τριες** (2 φορές συχνά), **8 περιστατικά** αφορούν τη **σεξουαλική παρενόχληση από μαθητές/τριες**(1 φορά συχνά) καθώς και την **καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από μαθητές/τριες** (2 φορές συχνά), **7 περιστατικά** δηλώθηκαν για την **προσφορά- διάθεση ναρκωτικών ουσιών από μαθητές/τριες** (έγινε για 3 φορές συχνά),**5 περιστατικά** δηλώθηκαν για **καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από εξωσχολικούς** (3 φορές συχνά) μαζί και η περίπτωση αναφοράς στην ανοικτή ερώτηση 9, **τρία περιστατικά** αφορούσαν την **άσκηση σωματικής βίας από καθηγητές/τριες** (2 φορές συχνά) όπως επίσης και την **προσφορά –διάθεση ναρκωτικών ουσιών από καθηγητές/τριες** (2φορές συχνά),τέλος **δυο(2) περιστατικά** σχετίζονται με τη **σεξουαλική παρενόχληση από καθηγητές/τριες** (1 φορά

συχνά) καθώς και την καταστροφή προσωπικών αντικειμένων από καθηγητές/τριες (2 φορές σπάνια).Ακόμα, μπορεί κανείς να δει στο διάγραμμα, εννέα (9) περιστατικά μαθητών/τριών μίλησαν για τη θυματοποίησή τους αναφορικά με σεξουαλική παρενόχληση από εξωσχολικούς και για την κλοπή προσωπικών τους αντικειμένων, 6 περιστατικά για λεκτική βία που τους ασκήθηκε από άλλους μαθητές/τριες,5περιστατικά για την απειλή-εκφοβισμό από εξωσχολικούς,4 περιστατικά για τέσσερις διαφορετικές περιπτώσεις μεταξύ των οποίων είναι η σωματική βία από άλλους μαθητές/τριες, η κλοπή προσωπικών αντικειμένων από εξωσχολικούς, διάφορες άλλες περιπτώσεις θυματοποίησης που αναφέρονταν σε ανοικτή ερώτηση, ενώ ποσοστό 1% μολονότι απάντησε καταφατικά δεν έδωσε περισσότερες επεξηγήσεις. Στη συνέχεια αναφέρονται και μορφές θυματοποίησης με μικρότερα ποσοστά, για τις οποίες αναφέρθηκαν σε άλλους.

Στο ερώτημα σε ποιόν ή ποιους μίλησαν για τη θυματοποίηση τους οι μαθητές/τριες Λυκείου του δείγματος διαπιστώνεται ότι οι φίλοι των μαθητών/τριών κατέχουν τη μερίδα του λέοντος στην εξομολόγηση του περιστατικού θυματοποίησης σε ποσοστό 6,8% ακολουθούν με 19 καταγραφές και ποσοστό 4,6% οι γονείς και οι φίλοι, με 18 καταγραφές και ποσοστό 4,4% έπονται οι γονείς, με 7 αναφορές και ποσοστό 1,7% στην ίδια θέση βρίσκονται η Διεύθυνση του σχολείου με την πληροφόρηση σε γονείς ,αδέλφια και φίλους, σε ποσοστό 1,5% με 6 αναφορές οι φίλοι και τα αδέλφια, σε ποσοστό 1,2% και 5 αναφορές οι καθηγητές/τριες και ακολουθούν σε μικρότερα ποσοστά άλλοι συνδυασμοί όπως φαίνεται στο διάγραμμα 31.

Τέλος, στην ερώτηση αν τιμωρήθηκαν όσοι μαθητές/τριες τους θυματοποίησαν ποσοστό 5,1% (21 αναφορές) απάντησαν καταφατικά, ποσοστό 17,1% (70) απάντησαν αρνητικά, ποσοστό 9,8% (40) απάντησε ότι δεν γνωρίζει, ενώ ποσοστό 67,8% δεν συμπλήρωσε τη σχετική ερώτηση.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι σε συχνό βαθμό ο μαθητικός πληθυσμός του Λυκείου του δείγματος θυματοποιείται από τους εξωσχολικούς για όλες τις μορφές αντικοινωνικής – παραβατικής συμπεριφοράς που συμπεριλήφθηκαν στο ερευνητικό εργαλείο. Ειδικότερα, σε ποσοστό 13,7% για τη λεκτική βία, σε ποσοστό 7,8% για την απειλή- εκφοβισμό (πρόκληση τρόμου-ανησυχίας),σε ποσοστό 6,8% για σεξουαλική παρενόχληση, σε ποσοστό 6,1% για την προσφορά-διάθεση ναρκωτικών ουσιών, σε ποσοστό 5,9% για την κλοπή προσωπικών αντικειμένων (χρήματα ,κινητό κλπ), σε ποσοστό 5,4% για την άσκηση σωματικής βίας, σε ποσοστό 2,9% καταστροφής προσωπικών αντικειμένων και τέλος σε ποσοστό 2,4% για τη χρήση βίας με σκοπό τη σεξουαλική επαφή –συνέυρεση.

Ως πηγή θυματοποίησης οι μαθητές/τριες του Λυκείου ασκούν λεκτική βία σε ποσοστό 13,2%,κατά δεύτερο λόγο προβαίνουν σε κλοπή προσωπικών αντικειμένων σε ποσοστό 5,4%, ενεργούν σεξουαλική παρενόχληση σε ποσοστό 4,6%, προσφέρουν ναρκωτικές ουσίες σε ποσοστό 4,4%, ασκούν σωματική βία σε ποσοστό 4,1%, προβαίνουν σε απειλή-εκφοβισμό σε ποσοστό 3,4% και οδηγούνται σε άλλες παραβατικές συμπεριφορές σε μικρότερα ποσοστά,

καταστροφή προσωπικών αντικειμένων (2,9%) και σε χρήση βίας για σεξουαλική ικανοποίηση(1,2%).

Οι καθηγητές/τριες ως πηγή θυματοποίησης των μαθητών/τριών, το μεγαλύτερο ποσοστό, 2,4% αντικοινωνικής-παραβατικής μορφής συμπεριφοράς στην οποία προβαίνουν είναι η απειλή-εκφοβισμός (στο Γυμνάσιο σε ποσοστό 3,2%), κατά δεύτερο λόγο σε ποσοστό 2,2% η σεξουαλική παρενόχληση και κατά τρίτον με 2% η προσφορά ναρκωτικών ουσιών. Ακολουθούν σε μικρότερα ποσοστά άλλες μορφές αντικοινωνικής και παράνομης συμπεριφοράς.

Ακόμη διαπιστώνεται ότι η λεκτική βία αποτελεί (όπως και στην περίπτωση του Γυμνασίου) μακράν των υπολοίπων μορφών την πιο συχνή μορφή θυματοποίησης με 13,7% από τους εξωσχολικούς (μόνο το 51% του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος ποτέ δεν έχει υποστεί λεκτική βία είτε σπάνια είτε συχνά) και με 13,2% από τους μαθητές/τριες (πάνω από τους μισούς μαθητές, ποσοστό 58,3% έχει υποστεί λεκτική βία είτε σπάνια είτε συχνά).

Τα αγόρια αποτελούν στην πλειονότητά τους τα θύματα σε όλες τις μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς εκτός από τη σεξουαλική ενόχληση από τους εξωσχολικούς όπου τα κορίτσια θυματοποιούνται διπλάσια και κάτι παραπάνω καθώς και της χρήσης βίας με σκοπό τη σεξουαλική επαφή-συνέυρεση (5 κορίτσια έναντι 4 αγοριών),ενώ για τις άλλες πηγές η αναλογία είναι 4:1 αγόρια-κορίτσια.

Σε γενικές γραμμές τρεις (3) στους δέκα (10) μαθητές/τριες του Λυκείου θυματοποιούνται, από αυτούς μιλούν σε κάποιον/κάποιους για τη θυματοποίησή τους σε ποσοστό 15,6% όσοι έχουν υποστεί δυο και πάνω περιστατικά θυματοποίησης. Σε ποσοστό 2,2% μιλούν όσοι/όσες μαθητές/μαθήτριες έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση από εξωσχολικούς όπως επίσης και κλοπή προσωπικών αντικειμένων από μαθητές. Ακόμη σε ποσοστό 1,5 % μιλούν αυτοί που έχουν υποστεί λεκτική βία από μαθητές/τριες και με 1,2% απειλή –εκφοβισμό από εξωσχολικούς. Ακολουθούν με ποσοστό 1% (αντιστοιχεί σε 4 περιστατικά) αυτοί που εξομολογούνται τη σωματική βία που υπέστησαν από μαθητές, την κλοπή προσωπικών αντικειμένων από εξωσχολικούς και διάφορες άλλες περιπτώσεις θυματοποίησης ως απάντηση σε ανοικτή ερώτηση.

Τέλος, οι μαθητές/τριες οι οποίοι θυματοποιούνται μίλησαν για τη θυματοποίησή τους στο μεγαλύτερο ποσοστό 6,8% των περιπτώσεων (28) στους φίλους/φίλες τους, γιατί η ομάδα των συνομηλίκων αποτελεί το κύκλο των δικών τους ανθρώπων, σημείο αναφοράς του κύκλου ζωής τους στην περίοδο της εφηβικής ηλικίας, αυτούς που κατά κύριο λόγο εμπιστεύονται γιατί μοιράζονται μαζί τους τα καλά και κακά πράγματα και κυρίως τα μυστικά, γεγονότα ή συμβάντα που λόγω του ειδικού βάρους που έχουν δεν θα μπορούσαν να τα εξομολογηθούν στους γονείς ή στους συγγενείς τους, ακόμα και σε θεσμικούς φορείς. Οι

γονείς μαζί με τους φίλους ακολουθούν στο θέμα της πληροφόρησης του συμβάντος θυματοποίησης σε ποσοστό 4,6% (19) και την τρίτη θέση καταλαμβάνουν οι γονείς σε ποσοστό 4,4% (18). Ποσοστό 1% (4) δε μίλησε για τη θυματοποίησή του.

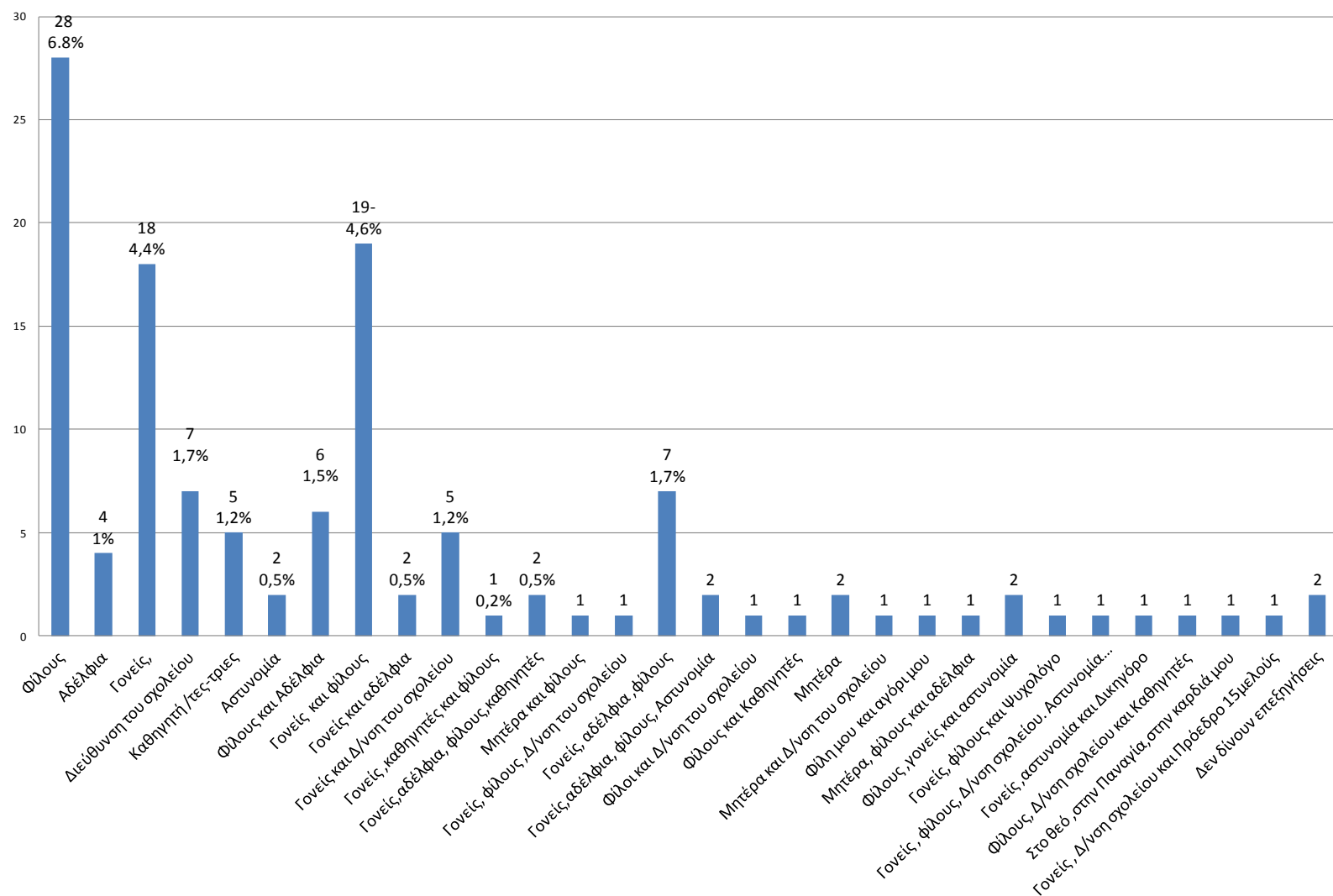
Οι μαθητές οι οποίοι θυματοποιήθηκαν απάντησαν σε σχετική ερώτηση ότι από εκείνους οι οποίοι προέβησαν σε αντικοινωνικές και παράνομες συμπεριφορές σε βάρος τους τιμωρήθηκαν οι δράστες σε ποσοστό 5,1% (21) οι υπόλοιποι είτε δεν τιμωρήθηκαν σε ποσοστό 17,1%(70) είτε δεν το γνωρίζουν οι μαθητές-θύματα σε ποσοστό 9,8% (40).

ΜΟΡΦΕΣ & ΠΗΓΕΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟΥ (ΑΥΤΟ-ΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)		Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
1. Να σε βρίσουν (χυδαία λόγια, απρεπείς φράσεις κλπ)		%	%	%
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	13,2	45,1	40,5
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,7	13,7	82,9
γ	εξωσχολικοί	13,7	34,1	51,7
2. Να σε απειλήσουν –εκφοβίσουν (πρόκληση τρόμου – ανησυχίας)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	03,4	13,7	81,5
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	02,4	05,4	91,0
γ	εξωσχολικοί	07,8	18,5	72,9
3. Να σου ασκήσουν σωματική βία (κλωτσιά, μπουνιά, σπρώξιμο κά)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	04,1	17,6	77,6
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,0	02,2	95,6
γ	εξωσχολικοί	05,4	11,7	82,2
4. Να σε ενοχλήσουν σεξουαλικά (με αισχρολόγια, ανήθικες προτάσεις, χειρονομίες)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	04,6	12,7	81,7
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	02,2	01,2	95,9
γ	εξωσχολικοί	06,8	16,1	75,9
5. Να χρησιμοποιήσουν βία για σεξουαλική επαφή –συνέυρεση μαζί σου				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	01,2	01,2	96,6
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	01,2	0,7	97,3
γ	εξωσχολικοί	02,4	02,2	94,4
6. Να σου κλέψουν προσωπικά σου αντικείμενα (χρήματα, πράγματα κλπ)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	05,4	27,3	66,3
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	0,50	0,5	97,6
γ	εξωσχολικοί	05,9	18,3	74,9
7. Να σου καταστρέψουν προσωπικά σου αντικείμενα(π.χ. ρούχα ,κινητό)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	02,9	20,2	75,9
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	0,50	01,7	96,6
γ	εξωσχολικοί	02,9	08,8	87,3
8. Να σου προσφέρουν ναρκωτικά (χασίς - μαριχουάνα , χάπια κλπ)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου	04,4	07,6	87,1
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου	02,0	0,70	95,9
γ	εξωσχολικοί	06,1	10,0	82,9
9. Εάν σου έχει συμβεί <u>κάτι άλλο</u> γράψε <u>τι</u> και από <u>ποιόν</u>		01,2	02,2	11,0

ΕΙΔΗ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΓΕΛ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ 9	ΠΗΓΗ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
1) Βιασμός (2)	Εξωσχολικός /Συμμαθητής	Μία (1) φορά/Συχνά
2) Στρατολόγηση σε πολιτικό κόμμα	Φοιτητές του πολιτικού κόμματος	Συχνά
3) Να με απειλήσουν παρέες να κάνω κάτι	Εξωσχολικοί	Συχνά
4) Να δώσω εγώ και ο φίλος μου κασκόλ της ομάδας μας ,αλλιώς θα μας χτυπούσαν	Εξωσχολικοί	Συχνά
5) Πήρε τηλέφωνο σπίτι μου και είπε ότι λείπω από το σχολείο	Μαθήτρια	Σπάνια
6) Βωμολοχίες σε βάρος της μητέρας μου	Δεν δηλώθηκε	Δε δηλώθηκε
7) Απόπειρα κλοπής στο σπίτι μου	Μαθητής	Σπάνια
8) Ρατσιστική αντιμετώπιση	Μαθήτρια	Σπάνια
9) Μου έχουν προσφέρει άλλα αντικείμενα	Μαθητής	Σπάνια
10) Στο Γυμνάσιο με χτύπησαν	Συμμαθητές (4)	Δε δηλώθηκε
11) Απόπειρα ληστείας	Εξωσχολικοί	Σπάνια
12) Μου πέταξε βιβλίο και κιμωλία στο κεφάλι	Καθηγητής	Συχνά
13) Να με κρίνει με βάση την εξωτερική εμφάνιση	Καθηγήτρια	Συχνά
14) Να έχω κάποιο πρόβλημα και να μην το κατανοεί	Καθηγητής	Δε δηλώθηκε
15) Να με μειώνει με πολύ άσχημο τρόπο	Καθηγήτρια	Σπάνια
16) Να με ξεφτιλίζει μπροστά σε όλους τους συμμαθητές μου	Καθηγητής	Σπάνια
17) Να μην μου δώσει εξηγήσεις σε ερώτηση γραπτής δοκιμασίας (test)	Καθηγητής	Δε δηλώθηκε

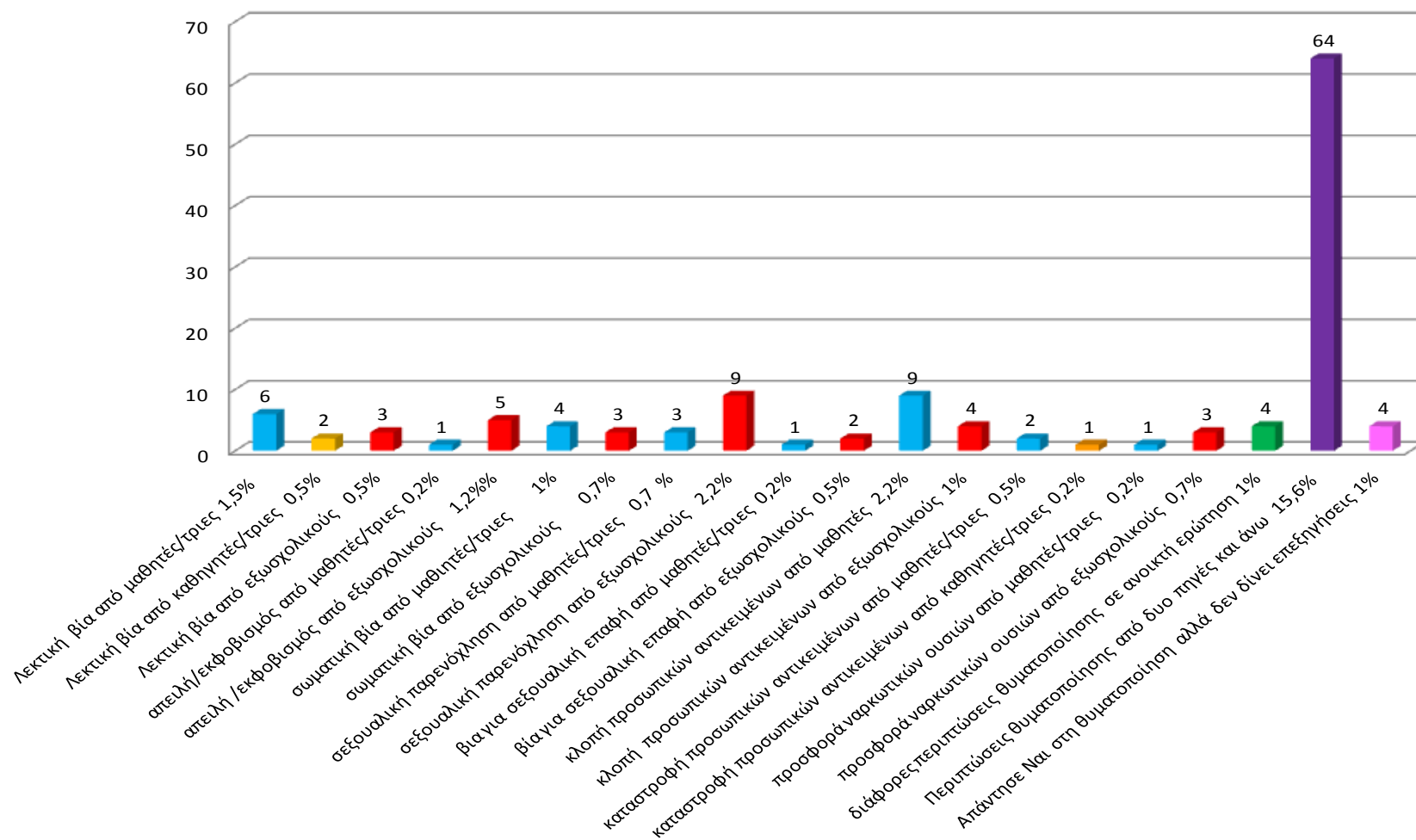
Πίνακας 233

Σε ποιούς μίλησαν για τη θυματοποίησή τους οι μαθητές Γεν. Λυκείου

Διάγραμμα 31

Μορφές Θυματοποίησης μαθητών Λυκείου ανά πηγή για τις οποίες μίλησαν σε κάποιον/κάποιους

Διάγραμμα 32

1) Θυματοποίηση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές

Από τη στατιστική επεξεργασία της εξαρτημένης με τις επιμέρους ανεξάρτητες μεταβλητές διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα.

Σε ότι αφορά τη μεταβλητή φύλο παρατηρούμε ότι αυτή αποτελεί στατιστικά σημαντικό παράγοντα στη θυματοποίηση από όλες τις πηγές θυματοποίηση. Ειδικότερα το μέσο σκορ της θυματοποίησης από τους μαθητές/τριες για τα αγόρια είναι 3.000 ενώ για τα κορίτσια 1.687 ($t=5.475$). Αυτή η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική ($p\text{-value}<0.001$). Επίσης, για τη θυματοποίηση από τους καθηγητές υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p\text{-value} < 0.001$, $t=3.408$) μεταξύ των αγοριών (0.753) και των κοριτσιών (0.249). Τέλος και στην περίπτωση της θυματοποίησης από τους εξωσχολικούς υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p<0.001$, $t=4.356$) μεταξύ των αγοριών με σκορ θυματοποίησης 2.876 και των κοριτσιών 1.684.

Επομένως από άποψη φύλου τα αγόρια φαίνεται να θυματοποιούνται περισσότερο από τα κορίτσια στις περιπτώσεις που οι θύτες των παραβατικών πράξεων είναι μαθητές/τριες, καθηγητές/τριες και εξωσχολικοί.

Στη δοκιμασία στατιστικού ελέγχου για άλλες ανεξάρτητες μεταβλητές (ηλικία μαθητών/τριών, καταγωγής γονέων, αριθμός μελών οικογένειας, συνθήκες διαβίωσης, είδος εργασίας γονέων) δεν διαπιστώθηκε σχέση στατιστικής σημαντικότητας.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P – VALUE (sig)
Φύλο (θυματοποίηση από μαθητές/τριες)	< 0.001***
Φύλο (θυματοποίηση από καθηγητές /τριες)	< 0.001***
Φύλο (Θυματοποίηση από εξωσχολικούς)	< 0.001***

Πίνακας 234 : Ανάλυση διακύμανσης με την εξαρτημένη μεταβλητή
Θυματοποίηση από τρεις διαφορετικές πηγές.

Πραγματοποιήθηκε στατιστικός έλεγχος για τη διαπίστωση της πιθανής σχέσης ανάμεσα στις τρεις μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος και της θυματοποίησής του. Διαπιστώνεται σε όλες τις περιπτώσεις, όπως φαίνεται και από το σχετικό πίνακα, ότι η σχέση είναι μεν ασθενής έως μέτρια⁵⁹⁹ πλην όμως θετική και στατιστικά σημαντική για όλες τις περιπτώσεις.

⁵⁹⁹ Για το βαθμό συσχέτισης, οι τιμές με άριστα το 1, του συντελεστή συσχέτισης (r) του Pearson ισχύουν τα εξής:
0 < r < 0,2 (ασθενής συσχέτιση)
0.2 < r < 0.4 (Μέτρια συσχέτιση)
0.4 < r < 0.7 (Σημαντική συσχέτιση)
0.7 < r < 1 (Ισχυρή συσχέτιση)

Ειδικότερα, διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στους μαθητές/τριες που εμφανίζουν παρέκκλιση από τους σχολικούς κανόνες, στην παραβατικότητα στο σχολείο και εκτός του σχολείου (ιδιωτική ζωή) και στη θυματοποίησή τους από μαθητές/τριες. Το ίδιο συμβαίνει και με τη θυματοποίησή τους από καθηγητές/τριες και από εξωσχολικούς. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν την υπόθεση μας ότι οι μαθητές/τριες που συμμετέχουν ή εκδηλώνουν παρέκκλιση από τους κανόνες του σχολείου (σχολική παρέκκλιση) και παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο (σχολική παραβατικότητα) και εκτός του σχολείου, στην ιδιωτική τους ζωή, είναι πολύ πιθανό να αποτελέσουν και οι ίδιοι θύματα ανάλογων μορφών αντικοινωνικών και παραβατικών πράξεων και συμπεριφορών (πίνακας 235).

	Σχολική παρέκκλιση	Ενδοσχολική παραβατικότητα	Εξωσχολική Παραβατικότητα
Θυματοποίηση από μαθητές /τριες	r=0.390 P-value <0.001***	r= 0.457 p-value < 0.001***	r= 0.444 p- value < 0.001***
Θυματοποίηση από καθηγητές/τριες	r= 0.354 p-value <0.001***	r = 0.457 p-value < 0.001***	r = 0.413 p-value < 0.001***
Θυματοποίηση από εξωσχολικούς	r= 0.306 p-value<0.001***	r = 0.372 p- value < 0.001***	r = 0.439 p-value < 0.001***

Πίνακας 235

Αναφορικά με τη στατιστική συσχέτιση της θυματοποίησης με την ερώτηση 22 του ερωτηματολογίου δηλαδή αν όσοι αποτέλεσαν θύματα διαφόρων μορφών παραβατικής συμπεριφοράς μίλησαν σε κάποιον /κάποιους για το γεγονός της θυματοποίησής τους τα ευρήματα δείχνουν ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα σε αυτούς που μίλησαν ή δεν μίλησαν για τις περιπτώσεις θυματοποίησης από μαθητές και καθηγητές/τριες. Αυτό σημαίνει ότι όταν θυματοποιούνται από μαθητές, οι μαθητές που έχουν μιλήσει δεν είχαν στατιστικά σημαντικά περισσότερη θυματοποίηση από αυτούς που δε μίλησαν. Το ίδιο και για τη θυματοποίηση από καθηγητές.

Αντίθετα, όταν πρόκειται για θυματοποίηση από εξωσχολικούς, οι μαθητές που μίλησαν έχουν στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερη θυματοποίηση από αυτούς που δε μίλησαν (πίνακας 236).

Θυματοποίηση από	Μίλησες;		
	Ναί	Όχι	P-value
	Μέσος όρος θυματοποίησης		
Μαθητές	2.54	2.25	0.274 στατιστικά μη σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων
Καθηγητές/τριες	0.5	0.48	0.897 στατιστικά μη σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων
Εξωσχολικούς	3.11	1.84	< 0.001 στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων

Πίνακας 236

VII) Σύγκριση σχολικής απόκλισης, παραβατικότητας και θυματοποίησης σε επίπεδο Διαμερίσματος.

Η υπόθεση που εξετάστηκε ήταν αν οι μέσοι όροι των σκορ στις έξι αυτές κατηγορίες ερωτήσεων είναι στατιστικά ίσοι. Αν δηλαδή στον υπό μελέτη πληθυσμό οι μέσοι όροι δε διαφέρουν. Η τεχνική που εφαρμόστηκε ήταν η ανάλυση διακύμανσης κατά ένα παράγοντα (τα δημοτικά διαμερίσματα).

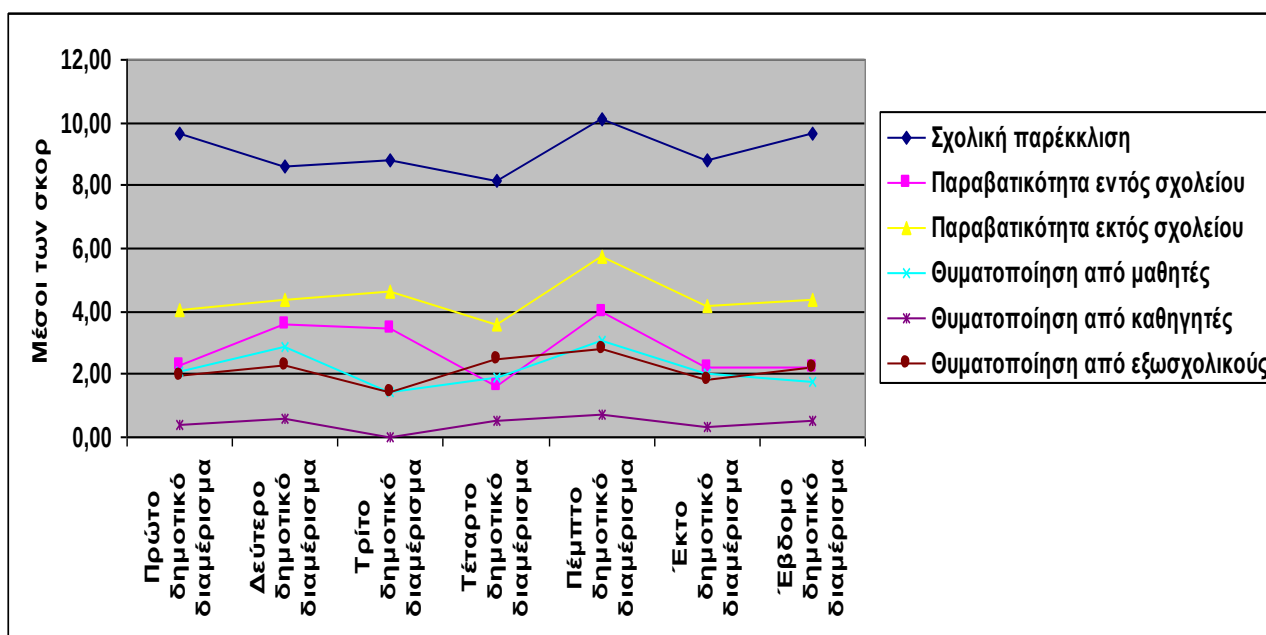
Όσον αφορά στην παρέκκλιση η p-value ήταν ίση με 0.518, γεγονός που σημαίνει ότι η υπόθεση της ισότητας δεν απορρίπτεται.

Όσον αφορά στην παραβατικότητα εντός και εκτός σχολείου δεν υπήρχαν ενδείξεις ότι οι μέση παραβατικότητα εντός και εκτός σχολείου διαφέρει στατιστικά σημαντικά ανάλογα με το δημοτικό διαμέρισμα (p-value 0.067 και 0.458 αντίστοιχα).

Γενικά Λύκεια	1° Δ.Δ	2° Δ.Δ	3° Δ.Δ	4° ΔΔ	5° ΔΔ	6° ΔΔ	7° ΔΔ
ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ	9.64	8.61	8.79	8.12	10.13	8.79	9.62
ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	2.27	3.6	3.45	1.62	4	2.24	2.25
ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	4.07	4.34	4.63	3.6	5.77	4.15	4.34
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ	2.06	2.9	1.41	1.92	3.08	2.04	1.77
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ	0.36	0.59	0.03	0.51	0.71	0.35	0.53
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΟΥΣ	1.96	2.28	1.43	2.51	2.83	1.84	2.2

Όσον αφορά στη θυματοποίηση από εξωσχολικούς τα μέσα σκορ δε διέφεραν στατιστικά σημαντικά ανάμεσα στα επτά δημοτικά διαμερίσματα ($p\text{-value}=0.196$). Όσον αφορά όμως στη θυματοποίηση από μαθητές και καθηγητές υπήρχαν ενδείξεις ότι οι μέσοι όροι των σκορ δεν είναι ίσοι σε όλα τα διαμερίσματα ($p\text{-value}$ 0.04 και <0.001 αντίστοιχα). Στη θυματοποίηση από μαθητές, το 3^ο δημοτικό διαμέρισμα διέφερε στατιστικά σημαντικά σε σχέση με το 1^ο και το 5^ο και το 5^ο σε σχέση με το 4^ο και το 6^ο διαμέρισμα. Στη θυματοποίηση από καθηγητές, το 3^ο δημοτικό διαμέρισμα διέφερε στατιστικά σημαντικά σε σχέση με το 7^ο διαμέρισμα (πίνακας 237 και διάγραμμα 33)

Πίνακας 237

Διάγραμμα 33

VIII) Σύγκριση σχολικής απόκλισης, και παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών/τριών ΓΕ.Λ

Στο πλαίσιο της στατιστικής σύγκρισης των εξαρτημένων μεταβλητών η στατιστική ανάλυση (τιμές με άριστα το 1) διαπίστωσε, όπως γίνεται σαφές και από τους σχετικούς πίνακες 238, 239, ότι η στατιστική συσχέτιση ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και την σχολική και εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά είναι **θετική, υψηλή και στατιστικά σημαντική**, στο πλαίσιο της ίδιας ανάλυσης επίσης εξακριβώνεται ότι η σχέση ανάμεσα στην σχολική και εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά είναι **θετική υψηλή και στατιστικά σημαντική**.

Ως εκ τούτου επιβεβαιώνεται η αρχική μας υπόθεση που προέβλεπε τη σχέση αλληλεξάρτησης στις τρεις μεταβλητές.

	Ενδοσχολική παραβατικότητα	Εξωσχολική παραβατικότητα	
Σχολική παρέκκλιση			
9.1	2.75	4.4	Μέσοι όροι
	r= 0.659	r= 0.67	Συντελεστής συσχέτισης Pearson
	< 0.001*** Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων	<0.001*** Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων	P- Value

Πίνακας 238

	Εξωσχολική Παραβατικότητα	
Ενδοσχολική παραβατικότητα		
2.75	4.4	Μέσοι όροι
	r= 0.753	Συντελεστής συσχέτισης Pearson
	< 0.001*** Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων	P- Value

Πίνακας 239

IX) Συμπεράσματα της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Γενικών Λυκείων (ΓΕ.Λ) της Αθήνας και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της.

Α) Από την ανάγνωση των δεδομένων των αποτελεσμάτων της έρευνας στη βάση των απαντήσεων των μαθητών των δημοσίων λυκείων της Αθήνας διαπιστώνονται τα εξής συμπεράσματα:

1) Αναφορικά με την σχολική παρέκκλιση, όπως και στην περίπτωση των μαθητών του γυμνασίου, οι τρεις μεγαλύτερες σε ποσοστό περιπτώσεις παραβίασης των σχολικών κανόνων που συμβαίνουν συχνά αφορούν κατά σειρά αξιολόγησης, την έλλειψη προσοχής- συγκέντρωσης στο μάθημα(κουβέντα, αστεία κλπ), το σκασιαρχείο και την καθυστερημένη έλευση(αργοπορία εισόδου στην τάξη) στο μάθημα.

2) Σε ότι αφορά την εκδήλωση ενδοσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών/τριών των λυκείων του δείγματος της έρευνας διαπιστώνεται, όπως και στην περίπτωση του γυμνασίου, ότι οι τρεις σε μεγαλύτερο ποσοστό συχνά εκδηλωμένες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς είναι η λεκτική βία απέναντι σε άλλους μαθητές/τριες, η άσκηση σωματικής βίας σε άλλους μαθητές/τριες και η συμμετοχή των μαθητών σε ομάδες για συγκρούσεις με ομάδα μαθητών άλλων σχολείων.

3) Η εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά των μαθητών/τριών του δείγματος, με τα μεγαλύτερα ποσοστά κατά σειρά μεγέθους που εκδηλώνονται συχνά να αφορούν στην εισιτηριοδιαφυγή και με το ίδιο ποσοστό (11,2%) την άσκηση σωματικής βίας και την απειλή για χρήση σωματικής βίας. Ποσοστό 33,4%, από όσους οδηγούν κάποιο όχημα, δεν είχαν άδεια οδήγησης, ενώ ποσοστό 9,8% παραβίασε τον Κ.Ο.Κ. Καταγράφεται επίσης σε μικρό μεν ποσοστό(5,1%), αλλά με προβληματισμό για την εξέλιξη του φαινομένου στο μέλλον, η συλλογική μορφή αθλητικής βίας.

4) Οι μεγαλύτερες σε ποσοστά πιο συχνές μορφές θυματοποίησης που καταγράφονται στην έρευνα αφορούν στη λεκτική βία των μαθητών από εξωσχολικούς, δεύτερη, πολύ κοντά στην πρώτη, η λεκτική βία από άλλους μαθητές/τριες και τρίτη η απειλή-εκφοβισμός από εξωσχολικά άτομα. Μόνο 3 στα 10 από τα θύματα των αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών «εξομολογούνται» το περιστατικό που τους συνέβη με το μεγαλύτερο ποσοστό να το μοιράζεται με τους φίλους τους, ενώ σε σχετική ερώτηση απάντησαν ότι μόνο το 5% των θυτών τιμωρήθηκε, ενώ το 17,1% δεν υπέστη κυρώσεις.

B) Σε ότι αφορά τη στατιστική συσχέτιση των εξαρτημένων μεταβλητών (δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών/τριών) σε σχέση με τις υπό εξέταση ανεξάρτητες μεταβλητές διαπιστώθηκαν οι εξής σχέσεις στατιστικής σημαντικότητας:

1) Σε ότι αφορά τα ατομικά –δημογραφικά και κοινωνικο οικονομικά χαρακτηριστικά διαπιστώνεται ότι:

α)Τα αγόρια αποτελούν στατιστικά σημαντική μεταβλητή σε όλες τις περιπτώσεις παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς

β) Η καταγωγή των γονέων (εξωσχολική παραβατικότητα)

γ) Ο αριθμός των αδελφιών (ενδοσχολική, εξωσχολική παραβατικότητα)

δ) Το επάγγελμα της μητέρας (σχολική παρέκκλιση)

2) Στατιστικά σημαντικές ανεξάρτητες μεταβλητές στις σχέσεις των μαθητών/τριων με το οικογενειακό περιβάλλον :

α) Η φροντίδα και αγάπη των γονέων (σχολική παρέκκλιση)

β) Η πίεση για καλύτερη βαθμολογία των γονέων (για τους τρεις δείκτες)

γ) Το ενδιαφέρον των γονέων (ενθάρρυνση, εμπύχωση) σε θέματα /προβλήματα του σχολείου (σχολική παρέκκλιση και εξωσχολική παραβατικότητα για τον πατέρα)

δ) Η επίσκεψη των γονέων στο σχολείο (σχολική παρέκκλιση –εξωσχολική παραβατικότητα για τον πατέρα)

ε) Η παροχή υλικών αγαθών, δώρων από τον πατέρα (και για τους τρεις δείκτες)

στ) Η συζήτηση με τον πατέρα για προσωπικά θέματα/προβλήματα (σχολική παρέκκλιση)

ζ) Η άσχημη συμπεριφορά των γονέων όταν μιλάνε στο παιδί τους (σχολική παρέκκλιση-εξωσχολική παραβατικότητα)

η) Η στέρηση του χαρτζιλικιού από τους γονείς (σχολική παρέκκλιση –εξωσχολική παραβατικότητα)

θ) Η στέρηση εξόδου από τον πατέρα (σχολική παρέκκλιση)

ι) Η άσκηση σωματικής βίας από τη μητέρα (σχολική παρέκκλιση)

κ) Ο γονεϊκός κοινωνικός έλεγχος (και για τους τρεις δείκτες)

3) Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές που αναφέρονται στις σχέσεις των μαθητών με το σχολικό πρόγραμμα- τις μαθητικές σχέσεις και τη συμμετοχή στη σχολική ζωή.

α) Το ενδιαφέρον στα μαθήματα- το να αρέσουν (σχολική παρέκκλιση- εξωσχολική παραβατικότητα).

β) Η δυσκολία της σχολικής ύλης (σχολική παρέκκλιση).

γ) Οι καθηγητές /τριες δίνουν τη δυνατότητα συμμετοχής στο μάθημα με ερωτήσεις, απορίες κλπ (σχολική παρέκκλιση).

δ) Η χρήση οπτικοακουστικών κλπ μέσων στη διδασκαλία (σχολική παρέκκλιση).

ε) Οι καθηγητές/τριες πιστεύουν στις ικανότητες και ενθαρρύνουν-εμπυχώνουν τους μαθητές/τριες (σχολική παρέκκλιση).

στ) Οι καθηγητές /τριες βαθμολογούν σύμφωνα με τις ικανότητες τους μαθητές/τριες κι όχι σύμφωνα με συμπάθειες/αντιπάθειες (σχολική παρέκκλιση).

ζ) Η συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις στο σχολείο (σχολική παρέκκλιση-εξωσχολική παραβατικότητα).

η) Η συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες (σχολική παρέκκλιση).

θ) Οι σχέσεις με τους συμμαθητές της τάξης (σχολική παρέκκλιση).

ι) Οι σχέσεις με «διαφορετικούς» μαθητές (σχολική παρέκκλιση- εξωσχολική παραβατικότητα).

4)Σημαντικές μεταβλητές στατιστικά που αναφέρονται στις σχέσεις των μαθητών με τους σχολικούς κανόνες.

α) Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές (σχολική παρέκκλιση – εξωσχολική παραβατικότητα).

β) Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές (και για τους τρεις δείκτες).

γ) Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται αυστηρά (και για τους τρεις δείκτες).

δ) Οι τιμωρίες του σχολείου μου είναι γνωστές και σαφείς (και για τους τρεις δείκτες).

ε) Η διεύθυνση του σχολείου στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς ενημερώνει τους μαθητές/τριες για τους σχολικούς κανόνες (σχολική παρέκκλιση)

στ) Τηρώ τους σχολικούς κανόνες, γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους και όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο (και για τους τρεις δείκτες).

ζ) Οι καθηγητές /τριες ενημερώνουν τους μαθητές/τριες σε θέματα σχολικού κανονισμού και σχολικών τιμωριών (και για τους τρεις δείκτες).

5) Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές που αναφέρονται στο ρόλο του σχολείου

α) Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να βοηθάς τους άλλους (σχολική παρέκκλιση- εξωσχολική παραβατικότητα).

β) Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να υποστηρίζεις το δίκαιο (σχολική παρέκκλιση- εξωσχολική παραβατικότητα).

γ) Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου (εξωσχολική παραβατικότητα).

6) Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές που αναφέρονται στη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών

α) Οι καθηγητές είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να ακούσουν, με καλή διάθεση, χιούμορ και επικοινωνία (και για τους τρεις δείκτες).

β) Έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από το αν είναι « καλοί» ή «κακοί» μαθητές.(και για τους τρεις δείκτες).

γ) Οι καθηγητές/τριες προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας- ειρωνείας από άλλους μαθητές (και για τους τρεις δείκτες).

δ) Οι καθηγητές συμπεριφέρονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από την καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία(σχολική παρέκκλιση).

7).Η ανεξάρτητη μεταβλητή της σχολικής επίδοσης συσχετίζεται αρνητικά με όλες τους δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

8) Η μεταβλητή του πειθαρχικού ελέγχου του σχολείου συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά και με τους τρεις δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

9) Η ανεξάρτητη μεταβλητή του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (στην περίπτωση της αστυνομίας) συσχετίζεται στατιστικά θετικά και με τους τρεις δείκτες παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και στην περίπτωση της δικαιοσύνης με τις ανεξάρτητες σχολική παρέκκλιση –εξωσχολική παραβατικότητα.

10) Θυματοποίηση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές

α) Από άποψη φύλου τα αγόρια θυματοποιούνται περισσότερο από τα κορίτσια από όλες τις πηγές θυματοποίησης. Εξαίρεση, αποτελεί η θυματοποίηση για σεξουαλική παρενόχληση των κοριτσιών από τους εξωσχολικούς.

β) Διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα σε όλες τις ανεξάρτητες μεταβλητές και τη θυματοποίηση.

γ) Στη θυματοποίηση των μαθητών από μαθητές και καθηγητές οι μαθητές που ανέφεραν το περιστατικό της θυματοποίησής τους δεν είχαν στατιστικά περισσότερη θυματοποίηση από αυτούς που δεν μίλησαν.

δ) Στη θυματοποίηση των μαθητών από εξωσχολικούς οι μαθητές που ανέφεραν το περιστατικό θυματοποίησής τους είχαν περισσότερη θυματοποίηση από τους μαθητές που δεν το ανέφεραν.

ε) Στη σύγκριση των σχολείων ανά δημοτικό διαμέρισμα (δημοτική κοινότητα) υπάρχουν διαφοροποιήσεις στη θυματοποίηση από μαθητές και καθηγητές, όπως αναλύθηκε διεξοδικότερα προηγούμενα.

11) Διαπιστώνεται από τη στατιστική ανάλυση, θετική συσχέτιση ανάμεσα στις διάφορες μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών (σχολική παρέκκλιση-ενδοσχολική και εξωσχολική παραβατικότητα) συγκρινόμενες μεταξύ τους .

Γ) Τα αποτελέσματα της έρευνας όπως εκτέθηκαν προηγούμενα μας επιτρέπουν να προβούμε στις παρακάτω ερμηνευτικές εξηγήσεις :

1) Οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές που εκδηλώνουν οι μαθητές του Γεν.Λυκείου δηλαδή η σχολική παρέκκλιση και παραβατικότητα (ενδοσχολική –εξωσχολική) από τη στατιστική ανάλυση δείχνει ότι πρόκειται στην πλειονότητά τους για αγόρια τα οποία δεν αντιμετωπίζουν το σχολείο με θετικό πρόσημο όπως οι μη παρεκκλίνοντες (σχολικό πρόγραμμα, μαθησιακή διαδικασία, κανονιστικό πλαίσιο, συμμετοχή σε δραστηριότητες, σχέσεις με συμμαθητές, κοινωνικός ρόλος, του σχολείου και των εκπαιδευτικών) επιπλέον είναι μαθητές με χαμηλή επίδοση και αποτυχία. Ακόμα, θεωρούν ότι το ενδιαφέρον των γονιών τους σε προσωπικό επίπεδο (υλικά- άυλα αγαθά) και σε θέματα σχολείου(βοήθεια στα μαθήματα, ενημέρωση

από το σχολείο κτλ) δεν είναι το αναμενόμενο, αντιθέτως η γονεϊκή πίεση για καλύτερη σχολική απόδοση λειτουργεί αρνητικά και συνδέεται με συμπεριφορές αντικοινωνικές. Η εξήγηση τέτοιων συμπεριφορών θα μπορούσε να ερμηνευθεί στη βάση της θεωρίας του κοινωνικού ελέγχου εφόσον, όπως διαπιστώθηκε, οι παρεκκλίνοντες μαθητές δεν αναπτύσσουν κοινωνικούς δεσμούς τόσο με το σχολείο, όσο και με την οικογένεια τους που θα τους επέτρεπαν να λειτουργήσουν ως παράγοντες κοινωνικού ελέγχου. Αντιθέτως, η έλλειψη αφοσίωσης σε πρόσωπα αναφοράς (συμμαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς), η μη δέσμευση σε κοινωνικά αναγνωρισμένους στόχους (μόρφωση, εργασία κτλ), η μη συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες και η απόρριψη των κοινωνικών κανόνων (σχολείο, οικογένεια) οδηγεί τους μαθητές αυτούς να λειτουργούν εγωκεντρικά, συναισθηματικώς ψυχρά ή αδιάφορα με έλλειψη αυτοελέγχου και επομένως με συμπεριφορές αντικοινωνικές και παραβατικές, όπως αυτές αναλύθηκαν στο ερωτηματολόγιο.

2) Σύμφωνα με την ανομική θεωρία του Merton, οι παρεκκλίσεις που εκδηλώνουν οι μαθητές θα μπορούσαν να εξηγηθούν στη βάση ικανοποίησης και επίτευξης των θεσμικών στόχων που επιδιώκουν (την εργασία, τη μελέτη, σχέδιο-πρόγραμμα υλοποίησης ενός στόχου), αλλά με μη θεσμοθετημένα μέσα. Επειδή, όπως είδαμε οι μαθητές αυτοί στερούνται, λόγω κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, των νόμιμων τρόπων επίτευξης των στόχων τους, είναι πιθανόν να οδηγούνται στη χρήση παράνομων μέσων (αντιγραφή τις εξετάσεις, κοροϊδία, απειλή, εκφοβισμό, λεκτική και σωματική βία του συμμαθητή κτλ) για να πετύχουν το σκοπό τους.

3) Η θεωρία του χαρακτηρισμού θα μπορούσε να εξηγήσει τη δευτερογενή παρέκκλιση που ενδεχόμενα καταφεύγει ο μαθητής, ως αποτέλεσμα είτε της αποτυχίας του στο σχολείο (σχολική υποεπίδοση, μετεξεταστέος, επανάληψη τάξης) με αρνητικούς χαρακτηρισμούς για το σχολικό του ρόλο (ανεπίδεκτος μαθήσεως, χαζός κτλ) είτε ως συμπεριφορά και σχέσεις (ιδιότροπος, ανάποδος, σνόμπ κτλ). Επομένως, θα μπορούσαμε ενδεχόμενα να υποστηρίξουμε ότι οι επιπτώσεις του στιγματισμού και της ετικετοποίησης που υφίσταται ο μαθητής από τους άλλους (δασκάλους, συμμαθητές κτλ) είναι πολύ πιθανόν να τον οδηγήσουν στην απομόνωση, στην καταφυγή και συνεύρεση με άλλους σαν αυτόν και την ενδεχόμενη έλλειψη επαφής με το σχολικό περιβάλλον και τη διάπραξη παράνομων και αντικοινωνικών πράξεων.

4) Το κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των οικογενειών των μαθητών που εκτρέπονται σε αποκλίνουσες συμπεριφορές με βάση τα δεδομένα της έρευνας υποδεικνύει ότι ανήκουν στην εργατική –λαϊκή τάξη. Οι γονείς τους απασχολούνται ως εργατοτεχνικό προσωπικό ή στον τομέα των υπηρεσιών σε βοηθητικές ασχολίες (οικονόμοι, οικιακοί βοηθοί, καθαριστές/τριες κτλ) και σε ότι αφορά το μορφωτικό τους επίπεδο στην πλειονότητά τους είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή και μιας τεχνικής σχολής.

Η θεωρία του παραβατικού υποπολιτισμού (Cohen A) υποστηρίζει ότι μαθητές που ανατράφηκαν και μεγάλωσαν στη βάση διαφορετικών αξιών, κανόνων και αρχών σε σχέση με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους ,που ανήκουν στην μεσαία και ανώτερη κοινωνική τάξη, όπου το αξιακό και κανονιστικό σύστημα του σχολείου ταιριάζει καλύτερα στον τρόπο κοινωνικοποίησής τους, μπορεί να οδηγηθούν σε διάφορες μορφές παρεκκλίσης. Επομένως, η εκδήλωση αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τα παιδιά των λαϊκών τάξεων, όπως διαπιστιτώθηκε από τα ευρήματα, που δεν ισχύουν για τους άλλους συμμαθητές τους (δηλαδή, αδιαφορία για τα μαθήματα, έλλειψη ενδιαφέροντος για τη μελέτη, την προσοχή στο μάθημα, σκασιарχείο τις ώρες του σχολείου αλλά και στους τρόπους συμπεριφοράς συγκρούσεις, βωμολοχίες, χρήση της φυσικής δύναμης κλπ.) είναι πιθανό να οφείλεται , όπως υποστηρίζει η εν λόγω θεωρία, στο διαφορετικό σύστημα αξιών που διαθέτουν.

Δ) Από την εμπειρική έρευνα διαπιστώνονται επίσης τα παρακάτω γενικά συμπεράσματα :

1) Υπερτερούν κατά πολύ οι αρνητικές απαντήσεις των μαθητών των Λυκείων του δείγματος της έρευνας έναντι των θετικών για το βαθμό ικανοποίησης τους αναφορικά με την κτιριακή υποδομή-εξωτερικό περιβάλλον του σχολείου (κατάσταση κτιρίου, αίθουσες, εξωτερικοί χώροι κλπ).

2) Για το σχολικό πρόγραμμα (μαθήματα- ύλη) υπερисχύουν κατά πολύ οι αρνητικές απαντήσεις των μαθητών έναντι των θετικών.

3) Για τη διδακτική διαδικασία (ατμόσφαιρα, ομάδες, μέσα διδασκαλίας) υπερисχύουν οι αρνητικές απαντήσεις κατά πολύ έναντι των θετικών, αντιθέτως αναφορικά με το ρόλο των καθηγητών στο πλαίσιο της διδακτικής διαδικασίας (συμμετοχή-απορίες, εμπύχωση –ενθάρρυνση, βαθμολογία) υπερτερούν οι θετικές έναντι των αρνητικών, με εξαίρεση τις αρνητικές απαντήσεις(πλειονότητα)τωνμαθητώνγια τη διαπραγμάτευση του τρόπου διδασκαλίας (παράπονα κλπ).

4)Αναφορικά με την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των καθηγητών/τριών στο σχολείο(φιλική διάθεση, αντιρατσιστική συμπεριφορά φυλετικά, κοινωνικά κτλ υπερисχύουν κατά πολύ οι θετικές απαντήσεις των μαθητών/τριών έναντι των αρνητικών, με εξαίρεση την περίπτωση της συμπεριφοράς που διακρίνει τους «καλούς» από τους κακούς» μαθητές (υπερисχύουν ελαφρώς οι αρνητικές).

5) Αναφορικά με τις σχέσεις των μαθητών με τους συμμαθητές τους υπερисχύουν οι φιλικές σχέσεις έναντι των ψυχρών-συγκρουσιακών.

6) Όσον αφορά την ενημέρωση (σχολική διεύθυνση- καθηγητές) των μαθητών/τριών για το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου και για τις τιμωρίες υπερτερούν αρκετά οι θετικές απαντήσεις των μαθητών/τριών έναντι των αρνητικών, το ίδιο ισχύει για γνώση των κανόνων από το μαθητικό πληθυσμό και την εφαρμογή τους στους μαθητές από τους καθηγητές. Αντιθέτως,

υπερισχύουν οι αρνητικές απαντήσεις των μαθητών σε σύγκριση με τις θετικές για το αν εφαρμόζονται το ίδιο από το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου. Ακόμα, διχασμένος φαίνεται να παρουσιάζεται ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος σχετικά με το αν εφαρμόζονται αυστηρά οι σχολικοί κανόνες. Τέλος, η σχολική ευταξία και ηρεμία εκφράζει το αποτέλεσμα περισσότερο συναίνεσης των μαθητών/τριών για την αναγκαιότητα αυτή παρά της επιβολής κυρώσεων(ποινές) από το σχολείο.

7) Η πλειονότητα των μαθητών/τριών (περίπου 6,5 μαθητές στους 10) δε συμμετέχουν ούτε σε δραστηριότητες/εκδηλώσεις του σχολείου, ούτε και σε ομαδικές δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν αμφότερες τα τελευταία 2 χρόνια.

8) Αρνητικό είναι το ισοζύγιο της αξιολόγησης των μαθητών/τριών απέναντι στο ρόλο των γενικών συνελεύσεων των μαθητικών κοινοτήτων. Το γεγονός αυτό οφείλει να προβληματίσει ιδιαίτερα τους ιθύνοντες για τη βελτίωση του θεσμού συνολικά, ιδιαίτερα στην ανάγκη ορθής πολιτικής κοινωνικοποίησης των νέων ανθρώπων.

9) Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση που εξάγεται από τη συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος της έρευνας στα μαθητικά συμβούλια είναι ότι ένας στους 10 που εκλέγεται στο 5μελές μαθητικό συμβούλιο έχει σχολική επίδοση καλή ενώ μόνο ένας στους 10 που εκλέγεται σε αυτό ανήκει στην κλίμακα σχολικής επίδοσης «πολύ καλά» και «άριστα» και το 4,1% έχει μέτρια (σχεδόν καλή) επίδοση, πράγμα που δείχνει ότι μεγαλύτερη ανάγκη κοινωνικοποίησης ή πολιτικής κοινωνικοποίησης έχουν μαθητές/τριες με το προφίλ μέτριου ή καλού μαθητή, παρά πολύ καλού και άριστου.

10) Σε ότι αφορά τη σχέση του μαθητή με τους γονείς του αυτή είναι πολύ καλή (περισσότερο με τη μητέρα παρά με τον πατέρα) και γενικά καλή με κάποια ιδιαίτερα προβλήματα και με τους δυο γονείς(λίγο περισσότερο με τον πατέρα).

11) Η μητέρα αποτελεί ,σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών, το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο παιδί και το σχολείο(βοήθεια στα μαθήματα, εμψύχωση-ενθάρρυνση, πίεση για τη βαθμολογία, επίσκεψη για ενημέρωση της προόδου) ,καθώς επίσης και το κέντρο βάρους στο επικοινωνιακό-ψυχικό (στοργή-αγάπη) κομμάτι της σχέσης με τους γονείς.

12) Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος των γονέων υφίσταται σε σημαντικό βαθμό, ενώ αντιθέτως οι διάφορες μορφές γονεϊκών κυρώσεων (στέρηση εξόδου, χαρτζιλικιού κλπ)στη συντριπτική τους πλειονότητα (περίπου 70% και άνω) δεν ισχύουν καθόλου.

13) Η επιθυμία των γονέων για τα παιδιά τους είναι η συνέχιση των σπουδών τους, παρά η εργασία –είτε σε μεταδευτεροβάθμιο επίπεδο (IEK, Τεχνική σχολή) είτε σε ανώτερο και ανώτατο επίπεδο (AEI, TEI), με τη μητέρα λίγο περισσότερο από τον πατέρα, που σχετίζεται, πολύ πιθανόν, στο να ικανοποιήσουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες που οι ίδιοι δεν κατάφεραν, αλλά και λόγω των

αυξημένων προσόντων που απαιτούνται για μια καλή επαγγελματική καριέρα, αλλά και για την κατάληψη ικανοποιητικών, κυρίως οικονομικά, επαγγελματικών θέσεων στην αγορά εργασίας.

14) Η πλειονότητα των μαθητών του ΓΕ.Λ του δείγματος της έρευνας, πάνω από 65% επιθυμεί ανώτερες και ανώτατες σπουδές, ενώ σε σχετικό ερώτημα για το είδος του επαγγέλματος που θα επιθυμούσε οι απαντήσεις ήταν ελάχιστες και για την πρώτη και για την δεύτερη επιλογή, πράγμα που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είτε υπάρχει έλλειψη ατομικού επαγγελματικού σχεδίου είτε δεν λειτουργεί ικανοποιητικά ο σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός είτε γιατί θεωρείται από γονείς και μαθητές ένα θέμα προς μελλοντική εξέταση και διερεύνηση, ή ακόμα συνδυασμοί όλων των προαναφερόμενων ερμηνειών.

15) Αναφορικά με τη σχολική επίδοση των μαθητών/τριών του δείγματος διαπιστώνεται ότι το ¼ είναι μαθητές με μέτρια επίδοση (σχεδόν καλώς) και τέσσερις στου 10 έχουν σχολική επίδοση «καλή». Σε ότι αφορά το τυπικό σύστημα αξιολόγησης ποσοστό λίγο πάνω από τους μισούς του πληθυσμού του δείγματος της έρευνας δηλαδή 55,1% συμφωνεί με τη βαθμολογία που πήρε. Το ποσοστό εκφράζει και με το παραπάνω την πλειονότητα ,όμως χρειάζεται να εξετασθεί εκ νέου για την καλυτέρευση του και επομένως τη μεγαλύτερη αξιοπιστία του, αφού το 33,9% θεωρεί ότι αδικήθηκε δηλαδή, ένας τους 3. Η 3^η Δ.Κ φαίνεται να έχει κατά τι καλύτερες σχολικές επιδόσεις μαθητών/τριών κατά μέσο όρο συγκριτικά με τα σχολεία στις υπόλοιπες Δ.Κ .

16) Σε σχέση με τη εφαρμογή του πειθαρχικού ελέγχου των μαθητών/τριών των λυκείων του δείγματος διαπιστώνεται ότι το πιο σοβαρό πειθαρχικό μέτρο αφορά στην ποινή της παρατήρησης/επίπληξης από τους διδάσκοντες (λογικό ,λόγω της καθημερινής επικοινωνίας και σχέσης). Επίσης, τα αγόρια μαθητές, με καταγωγή από την Ελλάδα υπερτερούν των αλλοδαπών και των κοριτσιών.

17) Αναφορικά με την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις που αφορούσαν την παρατήρηση από την αστυνομία και την προσωπική υπόθεση με τη δικαιοσύνη. Σε ότι αφορά την άσκηση ελέγχου από την αστυνομία διαπιστώνεται ότι αφορά συνολικά 60 μαθητές/τριες από τον πληθυσμό του δείγματος (ποσοστό 14,6%) με περισσότερα τα αγόρια (42 αγόρια έναντι 18 κοριτσιών), με καταγωγή η πλειονότητα από την Ελλάδα (47), με μεγαλύτερο ποσοστό να δηλώνεται από σχολεία της 5^{ης} Δ.Κ και λιγότερο της 1^{ης} Δ.Κ. Αξιοσημείωτο στοιχείο που οφείλει να μας προβληματίσει έντονα το γεγονός ότι την ερώτηση δεν απάντησαν 30 μαθητές (ποσοστό 7,3%). Η άσκηση του ελέγχου από την αστυνομία έγινε στο μεγαλύτερο ποσοστό για μια φορά (7,6%) για τους περισσότερους μαθητές (31) και το χρονικό διάστημα που δηλώθηκε ότι συνέβη περισσότερο (5,6%) αφορούσε την προηγούμενη χρονιά (2007) έναντι της φετινής (4,1%). Αναφορικά με τις πράξεις ενεργοποίησης του ελέγχου από την αστυνομία το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά παραβάσεις του Κ.Ο.Κ και διατάραξη κοινής ησυχίας, ενώ οι σοβαρότερες περιπτώσεις αφορούσαν οπλοφορία-οπλοχρησία, βιαιοπραγία-ξυλοδαρμούς,

φθορά ξένης περιουσίας, κλοπή, ανάρμοστη συμπεριφορά σε αθλητικούς χώρους (χουλιγκανισμός, συμπλοκές κλπ). Σχετικά με την εφαρμογή του επίσημου κοινωνικού ελέγχου της δικαιοσύνης η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών/τριών σε ποσοστό 94,1% απάντησε ότι δεν είχε εμπλοκή με τη δικαιοσύνη. Καταφατικά απάντησαν οκτώ (8) άτομα, ισάριθμα αγόρια –κορίτσια, με χώρα καταγωγής από την Ελλάδα οι 5 και από την Αλβανία οι 3. Η πλέον σοβαρές υποθέσεις αφορούσαν την περίπτωση αγοριού 19 χρόνων από την Αλβανία με 12 χρόνια παραμονής στην Ελλάδα με την κατηγορία της εξύβρισης και πρόκλησης υλικών ζημιών και σωματικής βλάβης (επίπληξη)και αγοριού επίσης από την Ελλάδα 17 χρόνων με την κατηγορία της οπλοφορίας, οπλοχρησίας και φθορά ξένης περιουσίας. (επιμέλεια κοινωνικού λειτουργού) ,ενώ υπήρχαν και περιπτώσεις ανάληψης επιμέλειας γονέων λόγω διαζυγίου, παραβάσεις Κ.Ο.Κ κλπ Όλες οι περιπτώσεις που δηλώθηκαν αφορούσαν τα έτη από το 2001 έως το 2008.Αξιοσημείωτο ότι 16 μαθητές/τριες ,ποσοστό 4% δεν απάντησε την σχετική ερώτηση.

18) Οι μαθητές του ΓΕ.Λ με τις απαντήσεις που δίνουν (κυρίως κορίτσια) για το πώς θα αντιμετώπιζαν οι ίδιοι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές στο σχολείο και στην κοινωνία δείχνουν μια έντονη επιθυμία και διάθεση επανορθωτικής παρά ανταποδοτικής δικαιοσύνης (συγγνώμη του δράστη, αποκατάσταση της ζημιάς) και ψυχοκοινωνικής στήριξης του δράστη. Προβληματίζει έντονα, όπως και στην περίπτωση του γυμνασίου, το ποσοστό του 12% που δεν επιθυμεί καμία κύρωση του δράστη στην περίπτωση λεκτικής βίας προς άλλο μαθητή/τρια, ακόμη και η ανάγκη βοήθειας του δράστη τέτοιας συμπεριφοράς δεν φαίνεται να κρίνεται αναγκαία (ποσοστό 1,5%).

19) Αναφορικά με το τι πιστεύουν οι ίδιοι οι μαθητές/τριες για την προληπτική αντιμετώπιση αντικοινωνικών συμπεριφορών μέσα στο σχολείο οι απαντήσεις τους πρωταρχικά, όπως και για το γυμνάσιο, δίνουν βαρύτητα στην ανάγκη να λειτουργήσουν δεσμευτικά σε μια προσπάθεια αποδοχής του άλλου και αρμονικής συνύπαρξης .Η απάντηση παραπέμπει σε μια διπλή ανάγνωση του μηνύματος που στέλνεται και περιλαμβάνει αφενός την ανάγκη των ίδιων των μαθητών να αυτοδεσμευθούν σε συμφωνημένους κανόνες που θα προλαβαίνουν τα διάφορα προβλήματα και τις διαπροσωπικές συγκρούσεις, αλλά και την περίπτωση διαμεσολάβησης (που βλέπουν είτε στο πρόσωπο ενός επιμορφωμένου καθηγητή είτε μιας κοινωνικής υπηρεσίας μέσα στο σχολείο).

20) Αναφορικά με τα κοινωνικο-δημογραφικά γνωρίσματα των μαθητών/τριών του ΓΕ.Λ διαπιστώνεται ότι σχεδόν επτά (7) στους 10 μαθητές/τριες ανταποκρίνονται στην τυπική ηλικία αντιστοίχισης στην τάξη παρακολούθησης, ενώ 3 περίπου στους 10 είναι μεγαλύτερης ηλικίας. Δεν υπάρχει ομοιογένεια του πληθυσμού αφού οι επτά στους 10 έχουν κοινή καταγωγή(Ελλάδα), το υπόλοιπο 26 % από διάφορες άλλες χώρες με επικρατούσα αλλοδαπή χώρα την Αλβανία. Ποσοστό 77,3% ζει και με τους δυο γονείς , 9,8% μόνο με τη μητέρα και 2,7% μόνο με τον πατέρα. Η πλειονότητα του πληθυσμού του δείγματος 57,3% έχει ένα αδελφό/μια αδελφή και ποσοστό

17,6% δυο αδέρφια, ζει σε ιδιόκτητο σπίτι το 59% και το 78,8% σε συνθήκες τυπικής οικογενειακής κατάστασης (συμβιώνει και με τους δυο γονείς του), ο πατέρας σε ποσοστό 18,3% έχει κάνει πανεπιστημιακές σπουδές και μεταπτυχιακές/διδακτορικές 7,1%, ενώ η μητέρα πανεπιστημιακές 19,8% και μεταπτυχιακές/διδακτορικές 4,4% και σε ότι αφορά την εργασία του πατέρα ποσοστό 22,4% εργάζεται ως εργατοτεχνικό προσωπικό, ποσοστό 11,9% στον κλάδο οικονομίας, και ως υπάλληλος γραφείου σε ποσοστό 12,2% , μεταφορές-αποθήκευση 9% ,ενώ για τη μητέρα το 11,3% σε επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας, το 10,4% ως υπάλληλος γραφείου, ως ελεύθερη επαγγελματίας στην παροχή υπηρεσιών σε ποσοστό 24,7% και σε επαγγέλματα ενδιαίτησης –σίτισης-ξενοδοχειακά –τουριστικά 6,9%. Τέλος, οι μαθητές/τριες τον ελεύθερο χρόνο τους τον αξιοποιούν συχνά στη μουσική (μεγαλύτερο ποσοστό), ακολουθεί η έξοδος με τους φίλους/φίλες σε ποσοστό 89% συχνά, η τηλεθέαση σε ποσοστό 74,6% συχνά και η έξοδος σε καφετέριες (65,1% συχνά). Η έξοδος με τους γονείς συμβαίνει συχνά σε ποσοστό 23,9% , ενώ μόνο 3 στους 10 συμμετέχουν σε πολιτιστικές δραστηριότητες συχνά και 78,3% ποτέ σε ότι αφορά κοινωνική- πολιτική συμμετοχή μέσα από συλλόγους, οργανώσεις κλπ.

Γ) Έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ. Λ) της Αθήνας.

Ι) Εισαγωγικές παρατηρήσεις για τον πληθυσμό του δείγματος

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας για το μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων ημερήσιων Λυκείων της Αθήνας βασίζονται στη συγκέντρωση δεδομένων από τους μαθητές/τριες της Β' Τάξης Λυκείου των Τμημάτων Γενικής Παιδείας των σχολικών μονάδων του δείγματος.

Η μέθοδος της στρωματοποιημένης τυχαίας δειγματοληψίας χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή του δείγματος των μαθητών από τα σχολεία.

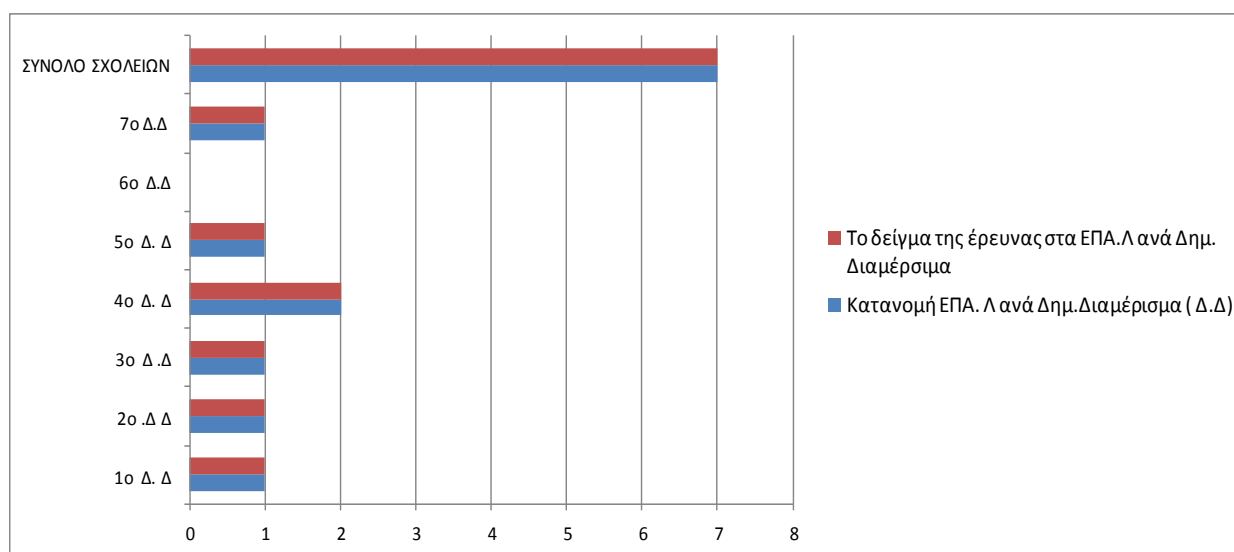
Ο Δήμος Αθηναίων έχει τόσα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ) όσα και Δημοτικά Διαμερίσματα.⁶⁰⁰ Από τα επτά (7) Δημοτικά Διαμερίσματα του δήμου Αθηναίων, το έκτο (6^ο) Διαμέρισμα δεν έχει επαγγελματικό Λύκειο, ενώ το τέταρτο (4^ο) Διαμέρισμα έχει δύο. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν και τα επτά ΕΠΑ.Λ, λόγω του μικρού μαθητικού πληθυσμού των Επαγγελματικών Λυκείων στο σύνολο του δείγματος της έρευνας, της ευκολίας συγκέντρωσης ερωτηματολογίων από τους μαθητές, κυρίως όμως για το λόγο του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η μελέτη τους στο φαινόμενο που ερευνάμε (βλ διάγραμμα 34). Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν **190 μαθητές/τριες** της Β' Τάξης από τα τμήματα Γενικής Παιδείας τα οποία συγκέντρωναν μαθητές από τις επιμέρους ειδικότητες που είχε το κάθε ΕΠΑ.Λ και με βάση πάντα το βαθμό

⁶⁰⁰ Τα δημοτικά διαμερίσματα μετονομάστηκαν σε Δημοτικές κοινότητες .

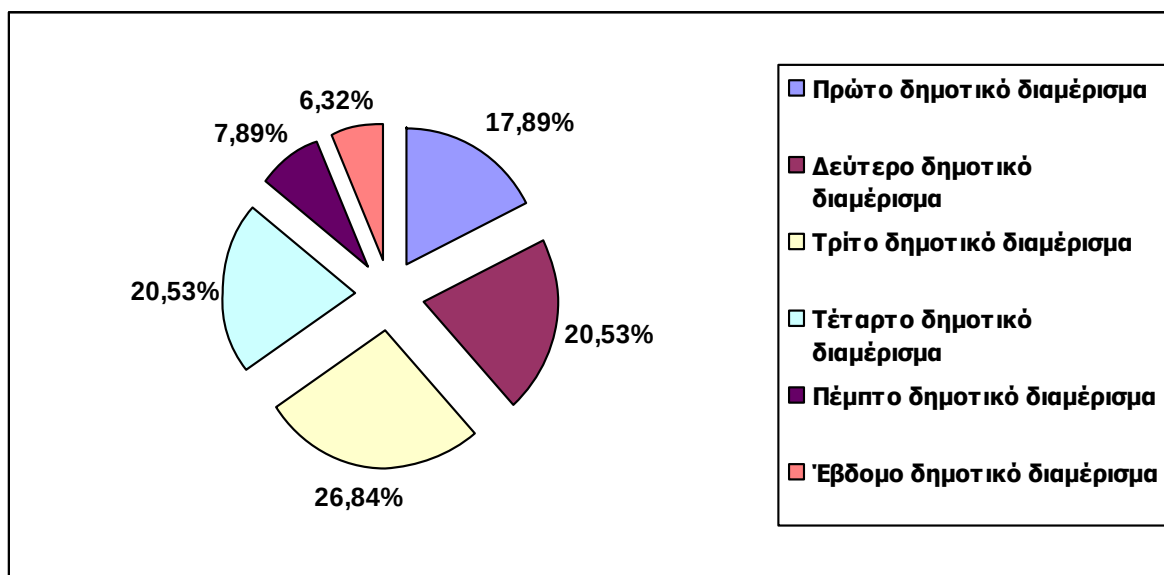
συνεργασίας και συμφωνίας του Δ/ντή του κάθε ΕΠΑ.Λ να διαθέσει τμήματα για τη διεξαγωγή της έρευνας (βλ πίνακες 240 και 241).

Σε αριθμητικά δεδομένα, από το Λύκειο του πρώτου (1^{ου}) Δημοτικού Διαμερίσματος συμμετείχαν 34 μαθητές σε ένα σύνολο 35 μαθητών της Β΄ Λυκείου. Από το Λύκειο του δεύτερου (2^{ου}) Δημ. Διαμερίσματος συμμετείχαν οι 39 από τους 96 μαθητές της δευτέρας Λυκείου. Από το Λύκειο του τρίτου (3^{ου}) Διαμερίσματος συμμετείχαν 51 μαθητές δευτέρας Λυκείου από τους 110 της ίδιας τάξης. Το τέταρτο (4^ο) Διαμέρισμα όπως αναφέρθηκε έχει δύο Επαγγελματικά Λύκεια. Από το ένα Λύκειο συμμετείχαν στην έρευνα οι 27 από τους 45 μαθητές της δευτέρας Λυκείου και από το άλλο Λύκειο συμμετείχαν οι 12 από τους 26. Από το πέμπτο Διαμέρισμα συμμετείχαν οι 15 από τους 47 μαθητές της δευτέρας Λυκείου και από το έβδομο Δημοτικό Διαμέρισμα συμμετείχαν οι 12 από τους 93 μαθητές δευτέρας Λυκείου. **Συνολικά δηλαδή οι 190 μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνα αντιστοιχούν σε ένα ποσοστό ίσο με 42.04% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού της Β΄ Λυκείου των Επαγγελματικών Λυκείων του Δήμου Αθηνών.**

Το δειγματοληπτικό σφάλμα δεν ξεπερνάει το 5.4%. Το παρακάτω κυκλικό διάγραμμα 35 παρουσιάζει την κατανομή των μαθητών του δείγματος ανά Δημοτικό Διαμέρισμα.

Διάγραμμα 34

Διάγραμμα 35 Κατανομή μαθητών ΕΠΑ. Λ δείγματος ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

Το προφίλ του δείγματος στα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ)	
Σχολικές μονάδες	7
Τμήματα Γενικής Παιδείας Β' Λυκείου	19
Εγγεγραμμένοι/ες μαθητές/τριες	243
Συμμετέχοντες/ουσες στο δείγμα της έρευνας	190

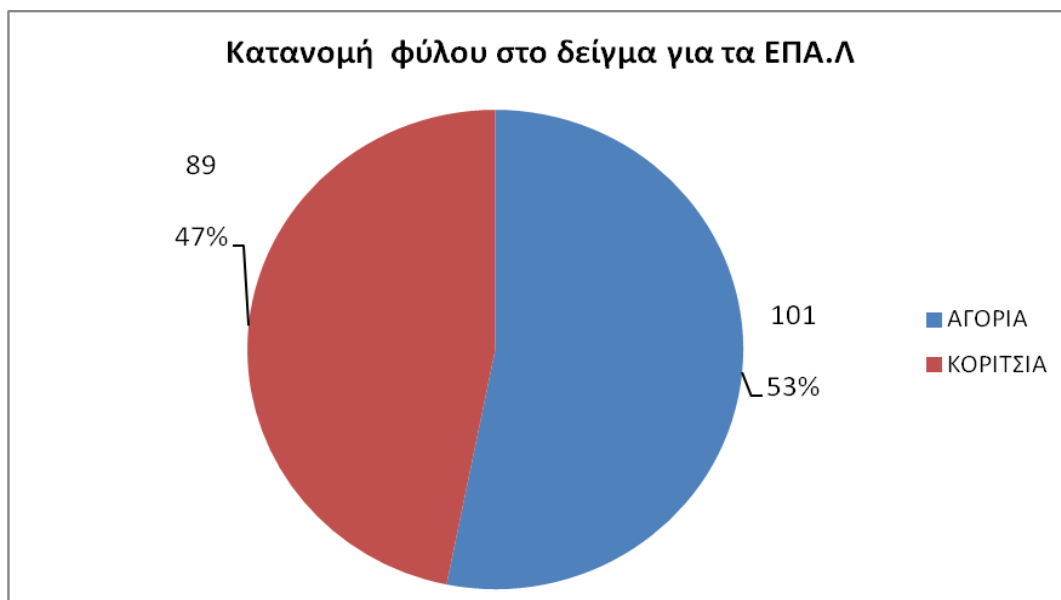
Πίνακας 240

Δημοτικό Διαμέρισμα	ΕΠΑ. Λ	ΤΜΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΜΗΜΑΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ
1ο	2 ^ο			20	20
		ΥΓΕΙΑΣ -ΠΡΟΝΟΙΑΣ	2	15	14
2ο	10 ^ο	ΥΓΕΙΑΣ -ΠΡΟΝΟΙΑΣ	1	39	39
		ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ-ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	1		
		ΓΡΑΦΕΙΟΥ	1		
		ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	1		
3ο	1 ^ο	ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΩΝ	1	21	20
		ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ	1	19	16
		ΟΧΗΜΑΤΩΝ	1	16	15
4ο	3 ^ο	ΥΓΕΙΑΣ -ΠΡΟΝΟΙΑΣ	1	20	16
		ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	1	15	11
	9 ^ο	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	3	16	12
		ΥΓΕΙΑΣ -ΠΡΟΝΟΙΑΣ			
		ΟΙΚΟΝΟΜ-ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ			
5ο	4 ^ο	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ	1	22	15
		ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗΣ	1		
		ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	1		
7ο	6 ^ο	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ-ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	1	40	12
			2		
ΣΥΝΟΛΟ	7		19	243	190

Πίνακας 241

II) Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού του δείγματος

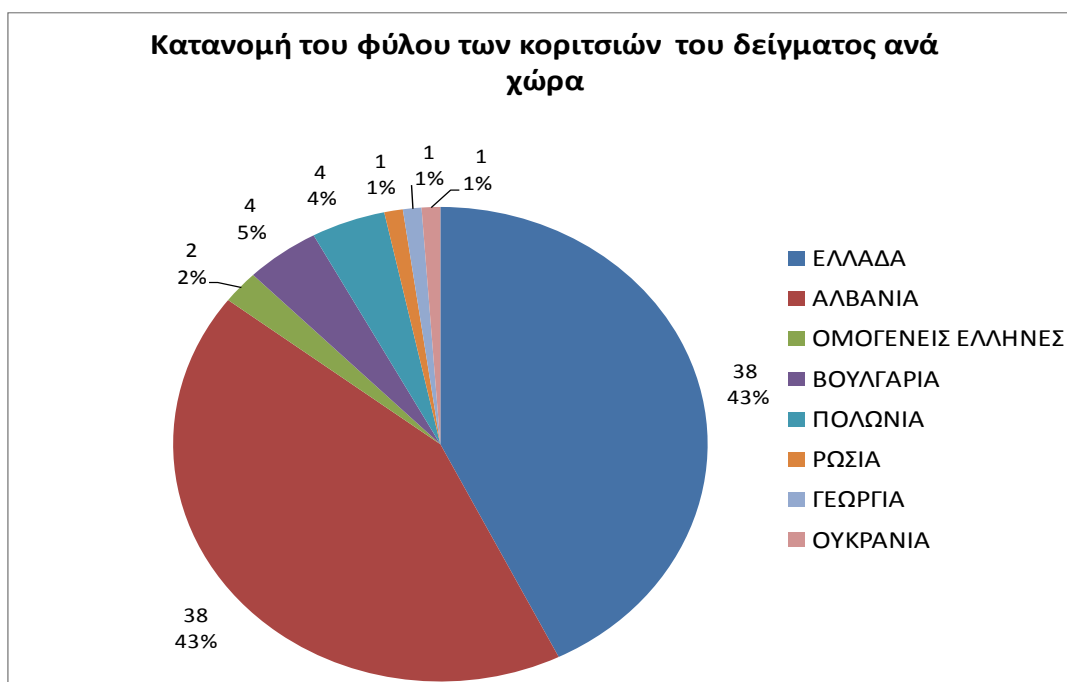
1) Ως προς τη σύνθεση του πληθυσμού του δείγματος κατά φύλο το 53,2% (101) των μαθητών ήταν αγόρια (Ελλάδα 42, Αλλοδαπή 59, και από την Αλβανία 49 και το 46,8% (89) των μαθητών ήταν κορίτσια (Ελλάδα, 38, Αλλοδαπή 51, και από την Αλβανία 38) (διαγράμματα 36, 37 και 38).

Διάγραμμα 36

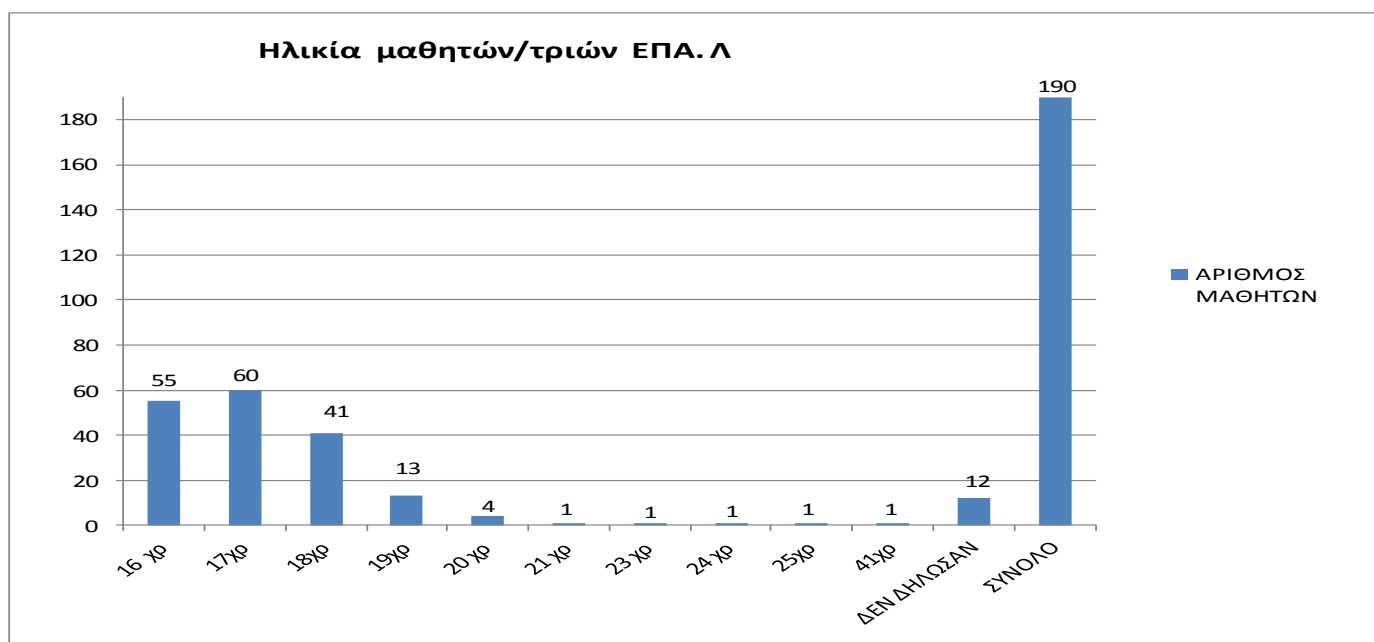

Διάγραμμα 37

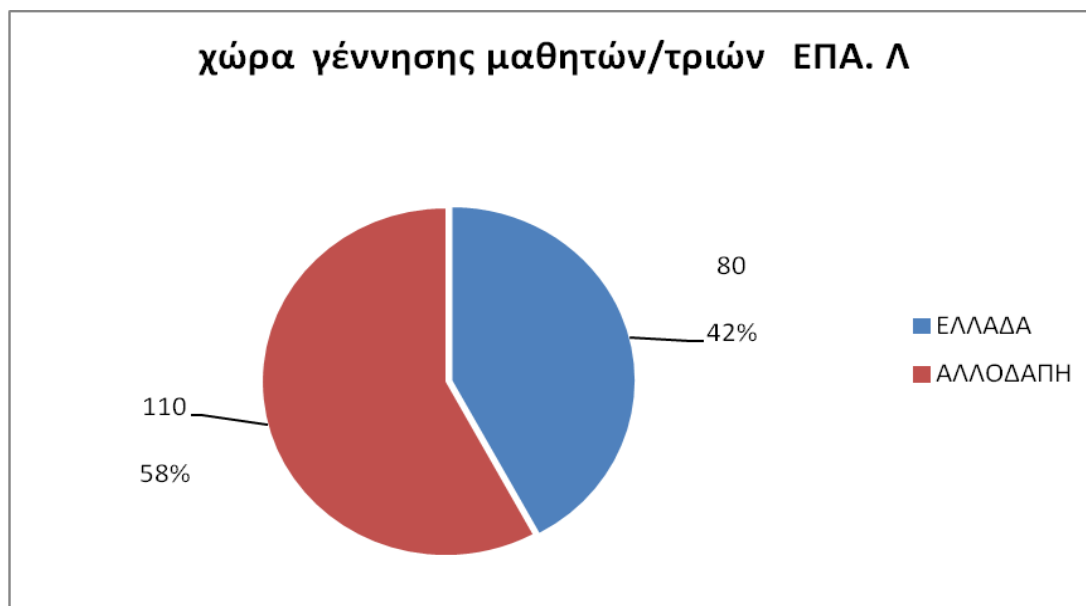
Διάγραμμα 38

2) Ως προς την ηλικία των μαθητών/τριών του δείγματος, σύμφωνα με όσα δήλωσαν, το 28.9% (55) των μαθητών είναι 16 ετών, το 31.6% (60) των μαθητών είναι 17 ετών, το 21.6% (41) των μαθητών είναι 18 ετών, το 6.8% (13) των μαθητών είναι 19 ετών και το 2.1% (4) των μαθητών είναι 20 ετών. Επιπλέον υπάρχουν άλλοι πέντε μαθητές, 21, 23, 24, 25 και 41 ετών. Τέλος, υπήρχαν και 12 (6.4%) μαθητές που δεν δήλωσαν την ηλικία τους (διάγραμμα 39). **Διαπιστώνεται μεγάλος βαθμός ετερογένειας στις ηλικίες των μαθητών του ΕΠΑ.Λ με μεγαλύτερη εκπροσώπηση των 17χρονων μαθητών /μαθητριών (31,6 %) ακολουθούν αυτοί που είναι 16 χρόνων (28,9 %) και στη συνέχεια οι 18χρονοι (21,6 %).**

Διάγραμμα 39

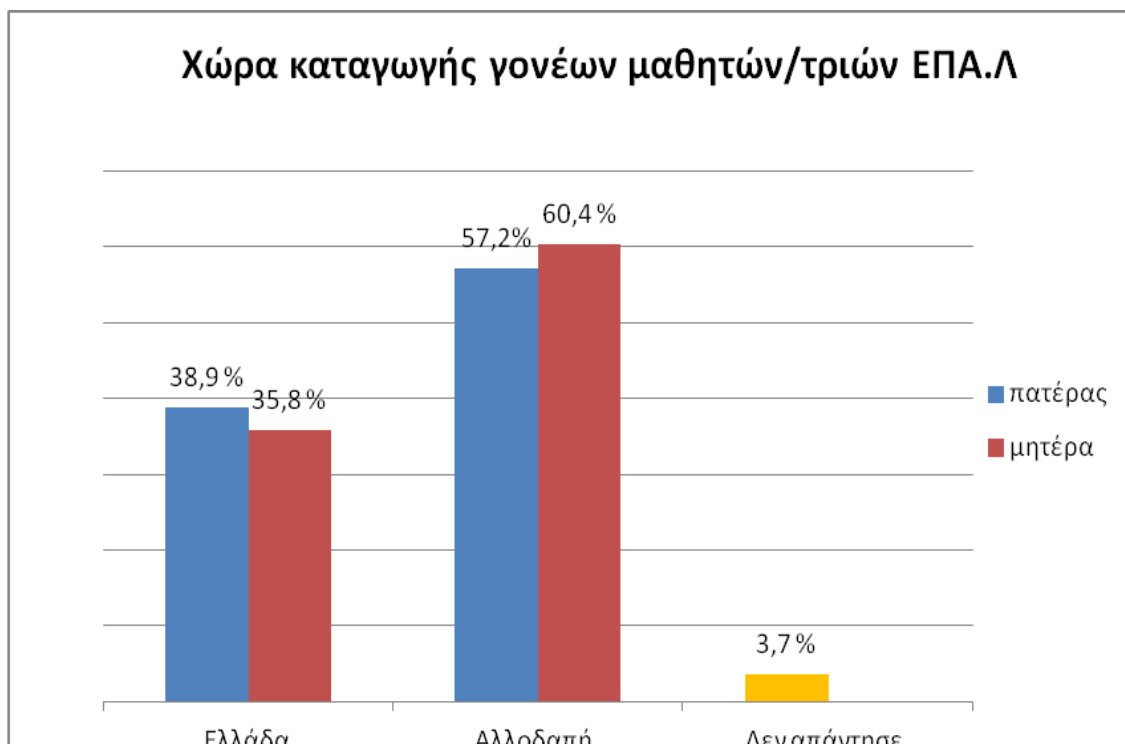
3) Ως προς τον τόπο γέννησης των μαθητών/τριών του δείγματος το 42.1% (80) των μαθητών έχει γεννηθεί στην Ελλάδα και το υπόλοιπο 57.9% (110) έχει γεννηθεί σε χώρες της αλλοδαπής (Αλβανία το 45,8 % , Βουλγαρία το 3,2 % , Πολωνία το 2,6 % , με 1,1% ομογενείς Έλληνες, Μολδαβία, Αρμενία, Γεωργία και με 0,5 % από Ουκρανία, Ρωσία, Κύπρο). Από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας όπως διαπιστώνεται η πλειονότητα των μαθητών είναι αλλοδαποί (περίπου 6 στους 10) με μεγαλύτερο ποσοστό την Αλβανική υπηκοότητα (4,5 περίπου στους 10) και το υπόλοιπο διαφορετικές εθνικότητες. Ο Ελληνικός μαθητικός πληθυσμός αντιπροσωπεύει περίπου 4 στους 10 μαθητές. Επισημαίνεται λοιπόν ως προς τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού, από άποψη καταγωγής ότι στο ΕΠΑ.Λ διαμορφώνεται μια ετερογένεια στην οποία η Ελληνική παρουσία είναι μειονότητα και επιβεβαιώνονται οι ισχυρισμοί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αλλοδαπών μαθητών που αποφοιτούν από την υποχρεωτική εκπαίδευση κατευθύνεται σε σχολεία που εξασφαλίζουν επαγγελματική ειδικότητα και σύνδεση με την αγορά εργασίας .

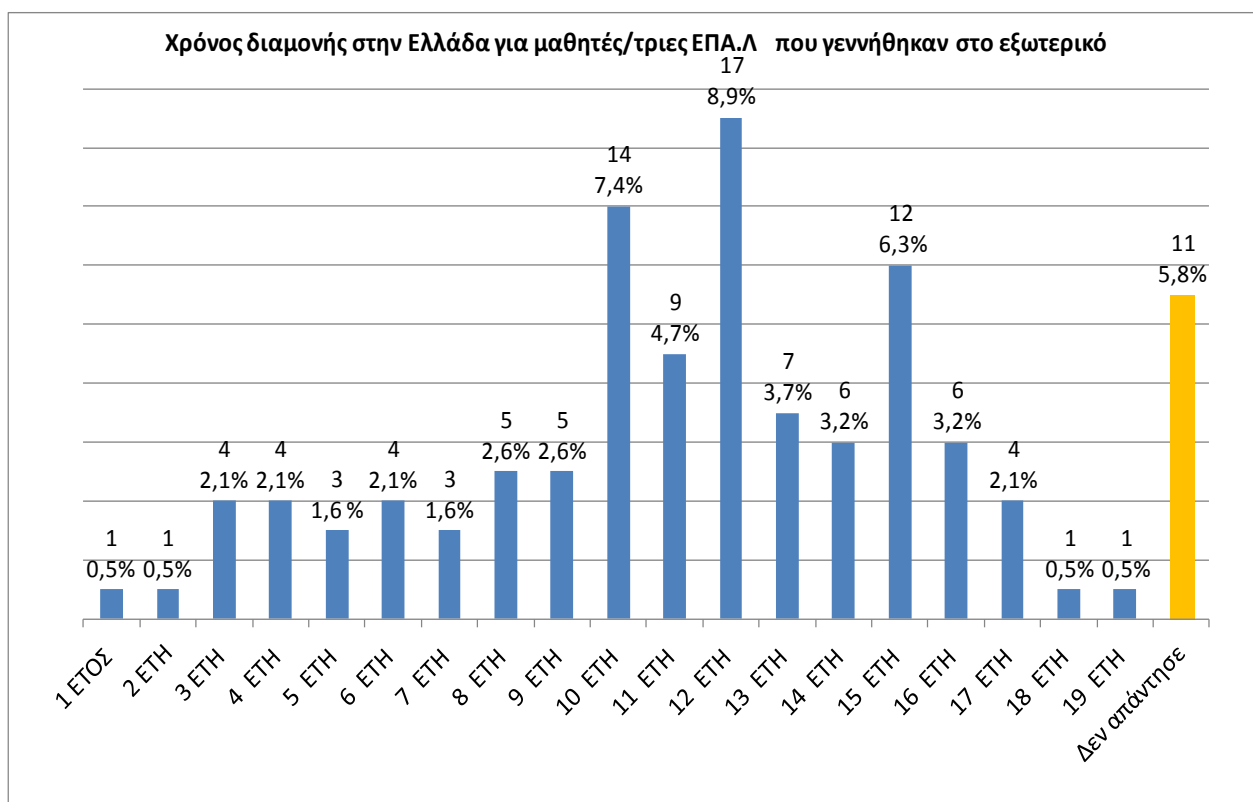
Διάγραμμα 40

4) Ως προς τη χώρα καταγωγής των γονέων του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος δήλωσαν την Ελλάδα το 38,9% για τον πατέρα και το 35,8 % για τη μητέρα, και την Αλβανία το 45,3% για τον πατέρα και το 44,7% για τη μητέρα και ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά οι άλλες χώρες. Ποσοστό 3,7% (7) δεν απάντησε τη χώρα καταγωγής των γονέων του.

5) Ως προς τα χρόνια διαμονής στην Ελλάδα για όσους μαθητές/τριες του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ) γεννήθηκαν στο εξωτερικό, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα, η μεγαλύτερη τιμή που δηλώνεται αφορά τα 12 έτη σε ποσοστό 8,9% (17 αναφορές) ,ακολουθούν τα 10 έτη σε ποσοστό 7,4% (14), τα 15 χρόνια σε ποσοστό 6,3% (12), τα 11 έτη σε ποσοστό 4,7% (9), τα 13 χρόνια με 3,7% (7) ,τα 14 και 16 έτη μαζί σε ποσοστό 3,2% (6) ,ενώ τα λιγότερα χρόνια διαμονής στη χώρα αφορούσαν τον 1 χρόνο σε ποσοστό 0,5% ,τα 2 χρόνια επίσης σε 0,5%, τα 3 και 4 χρόνια σε ποσοστό 2,1%(4). Στην ερώτηση δεν απάντησε ποσοστό 5,8% (11).

Διάγραμμα 41

Διάγραμμα 42

6) Ως προς την οικογενειακή κατάσταση του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος (ερ 29) ποσοστό 73,2% (139) ζει με τους γονείς του (στον πληθυσμό του Γ.Ε.Λ το ποσοστό ήταν 77,3%), ποσοστό 14,2% (27) ζει μόνο με τη μητέρα του (στο Γ.Ε.Λ ήταν 9,8%), μόνο με τον πατέρα του ποσοστό 1,6% (στο Γ.Ε.Λ 2,7%), με τη μητέρα του και το σύντροφό της ποσοστό 2,1% , με τον πατέρα του και τη σύντροφό του ποσοστό 1,6%, με γονείς και άλλους συγγενείς ποσοστό 1,1%, με άλλους συγγενείς –κηδεμόνες ποσοστό 0,5% και ακολουθούν διάφοροι άλλα σχήματα οικογενειακής συμβίωσης (κοινή συμβίωση με μητέρα και γονείς της , με πατέρα και γονείς του , με τη μητέρα και τη γιαγιά ή τον παππού, μόνο με τον πατέρα ή τη μητέρα και συγγενείς) που συγκροτούν ποσοστό της τάξης του 2,6% (5), ποσοστό 1,1% (2 κορίτσια) απάντησαν ότι ζουν μόνες τους, επίσης μια μαθήτρια ότι ζει με το σύζυγο της και τέλος μια μαθήτρια με τους γονείς της παράλληλα με το αγόρι της με το οποίο διατηρεί δεσμό. Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 1 μαθητή/τρια, ενώ υπήρξε μια μη έγκυρη απάντηση.

7) Η πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ έχει έναν αδελφό σε ποσοστό 63,7% (121), δυο αδέρφια σε ποσοστό 15,8% (30), τρία αδέρφια σε ποσοστό 6,8% (13), τέσσερα αδέρφια δηλώνουν ότι έχουν, ποσοστό 2,1% (4), πέντε και έξι αδέρφια ποσοστό 0,5% αντίστοιχα. Μοναχοπαίδια δηλώνουν το 8,9% (17) των περιπτώσεων, ενώ δεν απάντησε στην ερώτηση ποσοστό 1,6% (3).

8) Ως προς τις συνθήκες διαμονής (ερ 7) ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος ζει σε ιδιόκτητο σπίτι σε ποσοστό 45,8% (87) και με ενοίκιο το 53,7% (102) , ενώ στην ερώτηση δεν απάντησε το 0,5% (1) των ερωτώμενων.

9) Ως προς το είδος της οικογενειακής κατάστασης (ερ 28) το 73,2% (139) ζει σε συνθήκες τυπικής οικογενειακής κατάστασης δηλαδή με συμβίωση και των δυο βιολογικών γονέων, το 4,7% δηλώνει ότι έχει χάσει από θάνατο τον πατέρα του, όπως επίσης και το 2,6% τη μητέρα του. Διάσταση των γονέων του βιώνει το 4,2% (8 περιπτώσεις ,στο Γ.Ε.Λ 4,4%) ενώ ποσοστό 16,3% (31 περιπτώσεις, για το Γ.Ε.Λ 13,2%) δηλώνει ότι οι γονείς του έχουν πάρει διαζύγιο.

10) Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος (ερ 32) παρουσιάζεται η παρακάτω εικόνα : **Αναφορικά με τον πατέρα** η διασπορά των κατανομών στις απαντήσεις δείχνει ότι ποσοστό 1,1% (2) δεν πήγε στο Δημοτικό σχολείο το 0,5%(1) τελείωσε μερικές τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, το 8,4% (16) τέλειωσε το Δημοτικό σχολείο, το 10,5% (20) αποφοίτησε από το Γυμνάσιο, ποσοστό 34,2% (65) αποφοίτησε από το Λύκειο, αποφοίτησε από Τεχνική Επαγγελματική Σχολή (Κ.Α.Τ.Ε.Ε- Τ.Ε.Ι) ποσοστό 18,4% (35), από το Πανεπιστήμιο αποφοίτησε ποσοστό 15,8% (30) και ποσοστό 3,2% (6) κατέχει μεταπτυχιακό /διδακτορικό τίτλο σπουδών ενώ ποσοστό 0,5% (1) δήλωσε σπουδές σε ιδιωτική σχολή επαγγελματικής κατάρτισης. Ποσοστό 2,1% (4) δεν απάντησε για το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα εφόσον δήλωσε ότι δεν ζει, ποσοστό 1,6% (3) απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν τις σπουδές

του πατέρα τους, ποσοστό 3,2% (6) δεν απάντησαν τη συγκεκριμένη ερώτηση και τέλος μία απάντηση δεν ήταν έγκυρη.

Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο της μητέρας τα αντίστοιχα ποσοστά κατανέμονται ως εξής : Ποσοστό 0,5% (1) δεν ολοκλήρωσε το Δημοτικό σχολείο, ποσοστό 5,8% (11) τελείωσε το Δημοτικό σχολείο, ποσοστό 10% (19) ολοκλήρωσε το Γυμνάσιο, ποσοστό 43,7% (83) το Λύκειο, ποσοστό 11,6% (22) αποφοίτησε από Τεχνική /Επαγγελματική σχολή, από το Πανεπιστήμιο αποφοίτησε ποσοστό 17,4% (33) και μεταπτυχιακές σπουδές –διδασκαλικό έχει τελειώσει ποσοστό 4,2% (8), δεν απάντησαν για το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας τους ποσοστό 2,6% (5) λόγω απώλειας της, ποσοστό 1,6% (3) δεν γνωρίζει το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας του, ποσοστό 2,6% (5) δεν απάντησε στην ερώτηση.

11) Σε ότι αφορά την εργασιακή απασχόληση των γονέων (ερ 30) η μητέρα εργάζεται κανονικά σε ποσοστό 54,2% (103), εργάζεται κανονικά και παράλληλα ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό 16,3% (31), εργάζεται κανονικά, επιμορφώνεται για να αλλάξει επάγγελμα ή θέση και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό 2,6% (5), ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό 7,9% (15), εργάζεται με μειωμένο ωράριο σε ποσοστό 3,7% (7), εργάζεται κανονικά και επιμορφώνεται για να αλλάξει επάγγελμα ή θέση σε ποσοστό 1,1% (2), εργάζεται με μειωμένο ωράριο και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό 2,1% (4), εργάζεται κανονικά, με μειωμένο ωράριο και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό 1,1% (2), είναι άνεργη σε ποσοστό 2,1% (4) σε ποσοστό 2,1% άνεργη και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού, επιμορφώνεται για να αλλάξει επάγγελμα και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού σε ποσοστό 0,5% (1) και σε ποσοστό 0,5% συνταξιούχος ή συνταξιούχος και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού. Στην ερώτηση για την μητέρα το 2,6% (5) δεν απάντησαν λόγω μη ύπαρξης της στη ζωή, ποσοστό 2,1% (4) δεν απάντησαν στην ερώτηση ενώ μία απάντηση ήταν μη έγκυρη.

Σε ότι αφορά την εργασιακή κατάσταση του πατέρα αυτή διαρθρώνεται ως εξής: Σε ποσοστό 75,3% (143) εργάζεται κανονικά σε ποσοστό 5,3% (10) εργάζεται κανονικά και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού, σε ποσοστό 3,7% (7) εργάζεται με μειωμένο ωράριο, σε ποσοστό 0,5% (1) εργάζεται κανονικά και επιμορφώνεται για αλλαγή επαγγέλματος ή θέσης και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού είτε εργάζεται κανονικά σε επιμόρφωση για αλλαγή επαγγελματικής θέσης είτε εργάζεται κανονικά, με μειωμένο ωράριο και ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού είτε εργάζεται με μειωμένο ωράριο ,επιμορφώνεται και ασχολείται με τις οικιακές εργασίες είτε τέλος εργάζεται με μειωμένο ωράριο καίτοι συνταξιούχος, είναι άνεργος σε ποσοστό 2,1% (4), συνταξιούχος σε ποσοστό 1,6% (3), ποσοστό 5,3% (10) δεν απάντησαν καθώς δήλωσαν απώλεια του πατέρα τους, ποσοστό 3,2% (6) δεν απάντησαν στην ερώτηση, ποσοστό 0,5% (1) δεν γνώριζε το καθεστώς εργασίας του πατέρα του ενώ μία απάντηση δεν ήταν έγκυρη.

12) Αναφορικά με το είδος του επαγγέλματος των γονέων (ερ31) η ανάλυση των στοιχείων δίνει μια τεράστια διασπορά επαγγελμάτων κατανεμημένη σε ομαδοποιημένες αντίστοιχες κατηγορίες ως εξής: **Για τον πατέρα** ποσοστό της τάξης του **5,7%** απασχολείται σε **επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας** -επιχειρηματίες καταστημάτων χονδρικού –λιανικού εμπορίου 2,6% (5),πωλητές –εμποροϋπάλληλοι 1,6% (3), εμπορικός αντιπρόσωπος-πλασιέ, υπεύθυνος παραγωγής, προϊστάμενος πωλήσεων-αγορών- σε **επαγγέλματα υπαλλήλων γραφείου στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα** σε ποσοστό **8,5%** - μισθωτοί υπάλληλοι στο Δημόσιο 3,2% (6), μισθωτοί υπάλληλοι στον Ιδ. Τομέα 5,3% (10), **επιστημονικά & ελεύθερα επαγγέλματα και τεχνικοί βοηθοί τους** σε ποσοστό **2%** -αρχιτέκτων ή πολιτικός μηχανικός ή ναυπηγός, ηλεκτρονικός, τελετάρχης, **απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών (ελεύθεροι επαγγελματίες)** σε ποσοστό **4,2%** - ιδιοκτήτες συνεργείου καθαρισμού 1,6%(3), επιστάτες κτιρίων-φύλακες –θυρωροί 1,1%(2), στεγνοκαθαριστές-πλύντες-σιδερωτές, οικιακοί βοηθοί (1),εργαζόμενοι σε περίπτερο/πρακτορείο/εφημερίδα (1, **εργαζόμενοι- στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό -στα σώματα ασφαλείας και σωφρονιστικό σύστημα, ένοπλες δυνάμεις, και Λιμενικό σώμα** σε ποσοστό **1,6%** - αστυνομικοί , αστυφύλακες ,ειδικοί φρουροί 1,1% (2),τεχνικό προσωπικό αυτής της επαγγελματικής κατηγορίας 0,5% (1) **επαγγέλματα δημοσιογραφίας ,επικοινωνίας, διαφήμισης σε ποσοστό 0,5%** (πωλητής διαφημιστικών εντύπων), **εργαζόμενοι στις μεταφορές –αποθήκευση** σε ποσοστό **5,8%** - οδηγοί σε Ν.Π.Ι.Δ 2,1%(4), οδηγοί σε Δημόσια και Δημοτικά Μ.Μ.Μ 1,1%(2),αποθηκάριος 1.1% (2),ιδιοκτήτης σχολής οδηγών(1),οδηγός φορτηγών-μπετονιέρας (1), ναυτικός (1), **επαγγέλματα αθλητισμού και συναφούς απασχόλησης** σε ποσοστό **0,5%** (φροντιστής σε αθλητική ομάδα), **καλλιτεχνικά επαγγέλματα** σε ποσοστό **0,5%** (ηθοποιός), **ιατρικά επαγγέλματα και επαγγέλματα στις υπηρεσίες υγείας** σε ποσοστό **1%** (μαιευτής ,φυσικοθεραπευτής),**επαγγέλματα ενδιαίτησης –ξενοδοχειακά- τουριστικά** σε ποσοστό **9%** - μάγειροι-σεφ 2,1% (4),ψήστες-φουρναραίοι1,6% (3),ιδιοκτήτες εστιατορίου –ταβέρνας-ταχυφαγείου-πιτσαρίας 1,6% (3), υπηρεσίες διανομής στον κλάδο τροφίμων-ποτών1,1% (2),κρεοπώλης (2),Ψαραγορά-κρεαταγορά (1),αλιεύς (1)ιδιοκτήτης καφενείου, αναψυκτηρίου, κυλικείου, ζαχαροπλαστείου (1), **εργατοτεχνικό προσωπικό 40,8%** - εργάτες οικοδομών 14,2%(27) εργατοτεχνικό προσωπικό στον ιδιωτικό τομέα 4,2% (8), ελαιοχρωματιστές 3,2%(6), μηχανικοί οχημάτων κλπ 2,6%(5), αλουμινάδες 1,6% (3),καθαριστές πισίνας 1,6% (3), σιδηρουργοί1,1% (2), εργάτες & τεχνίτες μετάλλων1,1% (2), τυπογράφοι-βιβλιοδέτες-φωτολιθογράφοι 1,1% (2),ηλεκτρολόγοι –εγκαταστάτες & οικιακών συσκευών 1,1%(2),κοσμηματοποιοί –χρυσοχόοι (1), υδραυλικοί (1),ψυκτικοί(1),ωρολογοποιός (1),μηχανικοί οχημάτων εργαζόμενοι στο Δημόσιο (1),ηλεκτρολόγοι αυτοκινήτου (1) λιμενεργάτες-φορτοεκφορτωτές –χειριστές επίγειων μηχανημάτων (1),φανοποιός (1), εργατοτεχνικό προσωπικό στο δημόσιο τομέα σε Ν.Π.Δ.Δ & Κοινωφελείς Οργανισμούς (1), εργατοτεχνίτες

ανελκυστήρων(1), συντηρητές καυστήρα (1), εργαζόμενοι σε βιοτεχνία ρούχων(1)ράφτης(1)υποδηματοποιός(1)-**δάσκαλοι πρωτοβάθμιας-νηπιαγωγοί (1), τοξικο-εξαρτημένος(1),ποσοστό 2,1%** δήλωσε δυο επαγγέλματα και άνω για τον πατέρα του (κλητήρας και ελαιοχρωματιστής, ξυλουργός και άλλες εργασίες, οικοδόμος και κηπουρός), **ανεπαρκής ή ασαφής ή και γενική δήλωση μη ταξινομούμενη ποσοστό 2,6%** -ελεύθερος επαγγελματίας (2) , επιχειρηματίας, έμπορος, σε ιδιωτική εταιρεία- **ποσοστό 4,7% (9) δε συμπλήρωσε το επάγγελμα του πατέρα** παρόλο ότι βρισκόταν σε εργασιακό καθεστώς ,με μειωμένο, επιμορφωνόταν, ήταν συνταξιούχος ή άνεργος, **ποσοστό 2,6%** (5) απάντησε ότι δεν εργαζόταν λόγω ανεργίας ο πατέρας του, **ποσοστό 4,2%** (8) ότι δεν ζούσε και **τέλος ποσοστό 2,1%** (4) ότι δεν γνωρίζει το είδος επαγγέλματος του πατέρα.

Για τη μητέρα, ποσοστό της τάξης του 6,8% **εργάζεται σε επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας** - πωλήτριες –εμποροϋπάλληλοι 5,8%(11),μικροπωλητής –λαϊκή αγορά (1)-**εργαζόμενες στη διοίκηση ως υπάλληλοι γραφείου-μισθωτοί** ποσοστό 7,9% -μισθωτοί και υπάλληλοι στον Ιδιωτικό Τομέα 4,7%(9), μισθωτοί υπάλληλοι στον Δημόσιο Τομέα 1,6% (3), Δακτυλογράφος & Γραμματέας στον Ιδιωτικό τομέα 1,1% (2),προϊστάμενη υπηρεσιών στο Δημόσιο (1),**απασχολούμενες στην παροχή υπηρεσιών ως ελεύθεροι επαγγελματίες σε ποσοστό 39,9%-** οικιακές βοηθοί 34,2%(65),φροντίδα παιδιών 1,1% (2)προσωπικό καθαριότητας σε Ν.Π.Ι.Δ, Επιχειρήσεις και Εταιρίες 1,1% (2),σε συνεργείο καθαρισμού είτε ως ιδιοκτήτριες, υπεύθυνες ή εργαζόμενες (3),κομωτρία(1),προσωπικό καθαριότητας στο Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ & Τ.Α, **τραπεζοκόμος(1),επαγγέλματα δημοσιογραφίας-επικοινωνίας –διαφήμισης (1) αποθηκάριος (1), εργαζόμενες στα ιατρικά επαγγέλματα και στις υπηρεσίες παροχής ιατρικών υπηρεσιών-υγείας ποσοστό 2,1%-** νοσοκόμα - νοσηλεύτρια ως ελεύθερη εργαζόμενη 1,1% (2), νοσοκόμα –νοσηλεύτρια σε νοσοκομείο –κλινική(1),προϊσταμένη νοσηλευτικού προσωπικού (1)-εργαζόμενες σε **ανθρωπιστικά –κοινωνικά και επαγγέλματα πρόνοιας & κοινωνικών υπηρεσιών σε ποσοστό1%** -ψυχίατρος (1) , κοινωνική λειτουργός (1) –**επαγγέλματα ενδιαιτήσης–ξενοδοχειακά–τουριστικά ποσοστό 5,3%,** ζαχαροπλαστική1,6% (3),βοηθητικό προσωπικό σε ξενοδοχείο ή εστιατόριο ή ταβέρνα1,1%(2), ψήστρια-φουρνάρισσα 1,1% (2), ξενοδοχοϋπάλληλος (1), υπηρεσίες νυχτερινού κέντρου ή καφετέρια (1),εργαζόμενη ως σερβιτόρα σε καταστήματα ψυχαγωγίας (1) **εργαζόμενες ως τεχνίτριες – εργάτριες σε ποσοστό 4,8%** - στο δημόσιο ή ΝΠΔΔ ή Κοινοφελή Οργανισμό 1,1%, στον ιδιωτικό τομέα 1,1%,ράφτρα-μοδίστρα 1,1%, σε βιοτεχνία ρούχων (1),ταπετσίερισσα (1),εργαζόμενη σε τυπογραφείο-εφημερίδα-βιβλιοδετείο (1) σε **οικογενειακές επιχειρήσεις ως συμβοηθούντα εργαζόμενα άτομα σε ποσοστό 2,6%** (5),**σε επαγγέλματα συναφή με την εκπαίδευση 1,6%** - δασκάλα ή νηπιαγωγός (2), συνοδός σε σχολικό λεωφορείο (1)-ποσοστό 2,1% **δήλωσε δυο και άνω επαγγέλματα για την μητέρα** (σε ασφαλιστική εταιρεία και μεταφράστρια, σε Ξένες Γλώσσες και άλλη που δεν

κατονομάζει, αποκλειστική νοσοκόμα και οικιακή βοηθός), ποσοστό 2,1% έκανε ανεπαρκή ή ασαφή ή γενική δήλωση εργασίας της μητέρας (μηχανικός, γραμματέας, στο αττικό μετρό ,σε εταιρεία),ποσοστό 2,6% (5) δεν δήλωσε επάγγελμα λόγω θανάτου της ,επίσης ποσοστό 7,9% (15) απάντησε ότι δεν εργάζεται (άνεργη), ποσοστό 9,5% (18) δεν δήλωσε το είδος της επαγγελματικής απασχόλησης της μητέρας καίτοι είχε συμπληρώσει ότι εργάζεται κανονικά ή με μειωμένο ωράριο ή επιμορφωνόταν είτε ήταν άνεργη ή συνταξιούχος και τέλος ποσοστό 2,6% (5) δεν έδωσε απάντηση στην ερώτηση.

Συμπερασματικά, το μεγαλύτερο ποσοστό 4 στους 10 που καταγράφεται για το επάγγελμα του πατέρα, σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών αναφέρεται σε εργατοτεχνικές ειδικότητες με πρώτη εργασιακή απασχόληση τους εργάτες οικοδομών (14,2%),κατά δεύτερον λόγο επαγγέλματα σίτισης-ξενοδοχειακά-τουριστικά σε ποσοστό 9% και κατά τρίτο λόγο επαγγέλματα υπαλλήλων γραφείου στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα σε ποσοστό 8,5%.Αρκετά χαμηλό ποσοστό 1% έως 2% συγκεντρώνουν τα επαγγέλματα του στρατού – αστυνομίας και συναφών ειδικοτήτων, τα επαγγέλματα Μ.Μ.Ε, αθλητισμού, καλλιτεχνικά, εκπαιδευτικά, ιατρικά και υγείας, επιστημονικά και ελευθέρια. Σε ότι αφορά τα επαγγέλματα της μητέρας το μεγαλύτερο ποσοστό συγκεντρώνει η επαγγελματική κατηγορία των απασχολούμενων στην παροχή υπηρεσιών ως ελεύθερων επαγγελματιών με ποσοστό περίπου 40% (και πρώτη εργασιακή επιλογή τις οικιακές βοηθούς με 34,2%) ακολουθούν με ποσοστό 7,9% τα επαγγέλματα των μισθωτών υπαλλήλων γραφείου της Διοίκησης ,στην τρίτη θέση βρίσκονται τα επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας με ποσοστό 6,8% στην τέταρτη με 5,3% τα επαγγέλματα σίτισης-ξενοδοχειακά-τουριστικά και στην πέμπτη εργατοτεχνικά επαγγέλματα με 4,8%.

13) Την πρόθεση των επαγγελματιών στάσεων των μαθητών ανιχνεύει η ερώτηση 9 παρέχοντας τους τη δυνατότητα να απαντήσουν σε δυο επιλογές. Ακολουθώντας την επαγγελματική ταξινόμηση σε ομαδοποιημένες κατηγορίες, όπως στην περίπτωση των επαγγελμάτων των γονέων κυρίως για λόγους συγκρισιμότητας, διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα σε ότι αφορά και τις δυο επιλογές. Κατ' αρχήν στην πρώτη επαγγελματική επιλογή. Για τα επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας δηλώνουν προτίμηση το 5,3% των απαντήσεων των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ, για τα επαγγέλματα της διοίκησης (υπαλλήλων γραφείου- μισθωτών) ποσοστό 1,6%,για τα επιστημονικά και ελεύθερα επαγγέλματα ποσοστό 8,4%,για τα επαγγέλματα προσωπικής φροντίδας –αισθητικής ποσοστό 2,1%, για επαγγέλματα του στρατού, σωμάτων ασφαλείας, Λιμενικού Σώματος ποσοστό 2,2%, για επαγγέλματα της επικοινωνίας- δημοσιογραφίας-διαφήμισης (Μ.Μ.Ε) ποσοστό 3,1% για ιατρικά επαγγέλματα και συναφή με τις υπηρεσίες υγείας ποσοστό 21,5%,για τα ανθρωπιστικά επαγγέλματα και επαγγέλματα κοινωνικής

πρόνοιας ποσοστό 10,06%, για επαγγέλματα με ειδικότητες εργατοτεχνικές ποσοστό 25,8%, για εκπαιδευτικά επαγγέλματα ποσοστό 2,1%, επαγγέλματα ενδιαίτησης- σίτισης-ξενοδοχειακά-τουριστικά σε ποσοστό 4,2%, για επαγγέλματα αθλητισμού 3,7%, για καλλιτεχνικά επαγγέλματα 3,1%, για επαγγέλματα στις μεταφορές –αποθήκευση 2%, επαγγέλματα υποकुλτούρας 0,5% ενώ ποσοστό 4,2% δεν απάντησε.

Η κατηγοριοποίηση των επαγγελμάτων στις απαντήσεις των μαθητών στην δεύτερη επαγγελματική επιλογή μας δίνει τις εξής κατανομές. Επαγγέλματα του κλάδου οικονομίας ποσοστό 2,7%, επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα 5,3%, επαγγέλματα προσωπικής φροντίδας-αισθητικής 5,9%, ιατρικά επαγγέλματα και συναφή με τις υπηρεσίες υγείας 9,5%, ανθρωπιστικά-κοινωνικής πρόνοιας 7,4%, εργατοτεχνικά επαγγέλματα 6,8%, επαγγέλματα Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (Διαφήμιση, Δημοσιογραφία) 4,2%, επαγγέλματα ενδιαίτησης –σίτισης-τουρισμού 3,1%, καλλιτεχνικά 3,5%, επαγγέλματα αθλητισμού και υποकुλτούρας 2,6% αντίστοιχα, επαγγέλματα των ενόπλων δυνάμεων-Σωμάτων Ασφαλείας-Λιμενικού 2,1%, επαγγέλματα στην εκπαίδευση, τις μεταφορές και τη Δημόσια Διοίκηση 0,5% αντίστοιχα ενώ ποσοστό 37,4% δεν έδωσε απάντηση.

Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ για τις επαγγελματικές τους προτιμήσεις διαπιστώνεται ότι για την πρώτη επιλογή το μεγαλύτερο ποσοστό προτίμησης συγκεντρώνουν με 25,8% τα επαγγέλματα των τεχνικών ειδικοτήτων, με ποσοστό 21,5% στη δεύτερη θέση έρχονται τα ιατρικά επαγγέλματα και τα επαγγέλματα συναφή με την υγεία, με 10% τα ανθρωπιστικά επαγγέλματα και της κοινωνικής πρόνοιας, στην τέταρτη θέση με 8,4% τα επιστημονικά –ελευθέρια επαγγέλματα και στην πέμπτη με 5,3% του κλάδου οικονομίας. Σε ότι αφορά την δεύτερη επαγγελματική επιλογή φαίνεται ότι αρκετά παραπάνω από το 1/3 του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος, ποσοστό 37,4% δεν έχει έτοιμη εναλλακτική λύση πέραν της βασικής επαγγελματικής του προτίμησης, αφού δεν δίνει κάποια απάντηση. Κατά τα άλλα η πρώτη επιλογή αφορά σε ποσοστό 7,4% επαγγέλματα ανθρωπιστικά και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, ακολουθούν τα εργατοτεχνικά σε ποσοστό 7,4%, τα επαγγέλματα προσωπικής φροντίδας –αισθητικής σε ποσοστό 5,9%, πολύ κοντά σε ποσοστό 5,3% βρίσκονται τα επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα και στην πέμπτη θέση με ποσοστό 4,2% τα επαγγέλματα που σχετίζονται με τα Μ.Μ.Ε. Συγκριτικά με τα επαγγέλματα των γονέων τους όσον αφορά στην πρώτη προτίμηση επαγγελματικής επιλογής φαίνεται ότι το ¼ ακολουθεί το επαγγελματικό προφίλ του πατέρα σε επαγγέλματα του εργατοτεχνικού τομέα και το υπόλοιπο περίπου ¼ δείχνει προτίμηση στα ιατρικά επαγγέλματα και αυτά της υγείας. Τα επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα (ακαδημαϊκές σπουδές στο Πανεπιστήμιο) δεν συγκεντρώνουν παρά το 8,4% στην πρώτη επιλογή και το 5,3% στη δεύτερη, λογικό εφόσον η επιλογή ενός τέτοιου τύπου Λυκείου στοχεύει σε γνώσεις

για την απόκτηση του πτυχίου ειδικότητας και την όσο το δυνατόν άμεση απορρόφηση στην αγορά εργασίας. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι περίπου ένας στους 10 μαθητές/τριες δεν δήλωσε το είδος επαγγελματικής απασχόλησης της μητέρας αν και είχε προηγουμένα δηλώσει το εργασιακό της καθεστώς.

13) Από την ανάλυση των ευρημάτων του πληθυσμού του δείγματος σχετικά με τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου (ερ12) όπως διαπιστώνεται στο σχετικό πίνακα 242 **το μεγαλύτερο ποσοστό με το οποίο ασχολούνται συχνά στον ελεύθερο χρόνο τους οι μαθητές/τριες του Επαγγελματικού Λυκείου του δείγματος είναι**, όπως ισχύει και για τους μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου το άκουσμα μουσικής σε ποσοστό 93,7%, **στη 2^η θέση πιο συχνή δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου είναι η βόλτα με τους φίλους/φίλες** σε ποσοστό 85,8%,(όπως και στο Γεν. Λύκειο). **Την 3^η θέση στην πιο συχνή διάθεση χρόνου καταλαμβάνει το να βλέπουν τηλεόραση** σε ποσοστό 76,8% (όπως απάντησαν και οι μαθητές/τριες του Γεν. Λυκείου) και **4^η στη σειρά πιο συχνή διάθεση του ελεύθερου χρόνου καταγράφεται η έξοδος στην καφετέρια** σε ποσοστό 60%(αγόρια 61 ,κορίτσια 53). **Στην 5^η πιο συχνή θέση διάθεσης του ελεύθερου χρόνου τοποθετούν την περιήγηση στο διαδίκτυο** σε ποσοστό 55,3% (αγόρια 75 κορίτσια 30). Αμέσως μετά ακολουθεί σε ποσοστό 46,8% (αγόρια 58 κορίτσια 31) η διασκέδαση σε κλαμπ και μπαράκια χωρίς τους γονείς ενώ **στην 7^η θέση βρίσκεται το διάβασμα αθλητικών εφημερίδων ή περιοδικών ποικίλης ύλης** σε ποσοστό 44,7% και **στην 8^η θέση έρχεται η άθληση** (γυμναστήριο, αθλητική ομάδα) σε ποσοστό 42,6% (αγόρια 65 κορίτσια 16).Σε ότι αφορά την ασχολία με πολιτιστικές δραστηριότητες (μουσική, χορός κλπ) αυτοί που δηλώνουν ότι ασχολούνται συχνά αθροίζουν ποσοστό 21,1% (διπλάσια τα κορίτσια από τα αγόρια, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση του Γεν. Λυκείου) ενώ σε συντριπτικό ποσοστό που αγγίζει το 82,6% οι απαντήσεις των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ δηλώνουν ότι δεν ασχολούνται ποτέ τον ελεύθερο χρόνο τους με δραστηριότητες Συλλόγου ή οργάνωσης (πολιτικής, οικολογικής, ανθρωπιστικής) και μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 3,2% (2 αγόρια και 4 κορίτσια) ασχολείται συχνά. Επίσης, τρεις περίπου στους 10 πηγαίνουν συχνά στο θέατρο ή τον κινηματογράφο (28,9%) και ποσοστό της τάξης του 18,9% κάνει εξόδους συχνά με τους γονείς του (διπλάσια τα κορίτσια) Κατά τα άλλα, σε μικρότερα ποσοστά περνάνε τον ελεύθερο χρόνο τους **συχνά** σε ποσοστό 24,7% να παίζουν μπιλιάρδο /ποδοσφαιράκι σε ποσοστό 21,6% να παρακολουθούν αθλητικούς αγώνες στο γήπεδο, να διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία σε ποσοστό 13,7%-τριπλάσια κορίτσια (10,6%) από ότι αγόρια (3,1%)-σε ποσοστό16,3% να παίζουν στο πάρκο/γειτονιά (αγόρια 10,1% κορίτσια 6,2%) και τέλος ένας στους 10 να συχνάζει σε χώρους με ηλεκτρονικά –τυχερά παιχνίδια.

Τέλος, κατά μέσο όρο στο σύνολο των δεκαεπτά (17) ερωτήσεων οι οποίες αφορούσαν την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου ποσοστό 1,43% (3) δεν απάντησαν.

III) Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ) με το οικογενειακό περιβάλλον

Αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου μαθητών/τριών Γεν. Λυκείου	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Διαβάζεις εξωσχολικά βιβλία (λογοτεχνικά ,ιστορικά, φιλοσοφικά κλπ)	13,7	57,4	27,4
Βλέπεις τηλεόραση	76,8	21,1	1,6
Πηγαίνεις σινεμά ή θέατρο	28,9	63,2	7,4
Ακούς μουσική	93,7	3,7	0,0
Αθλείσαι (γυμναστήριο ,αθλητική ομάδα κλπ)	42,6	38,4	17,4
«Σερφάρεις» στο Διαδίκτυο (Internet)	55,3	29,5	13,2
Βγαίνεις με τους φίλους/ τις φίλες σου	85,8	11,6	01,6
Βγαίνεις με τους γονείς σου	18,9	65,3	14,2
Συχνάζεις σε χώρους με ηλεκτρονικά – τυχερά παιχνίδια	10,5	26,8	61,1
Συχνάζεις σε καφετέριες	60,0	28,9	08,4
Παίζεις μπυλιάρδο / ποδοσφαιράκι	24,7	35,8	37,9
Παίζεις στο πάρκο/ γειτονιά	16,3	27,4	54,7
Διασκεδάζεις σε κλαμπ, μπαράκια χωρίς τους γονείς / κηδεμόνες σου	46,8	32,6	17,4
Πηγαίνεις στο γήπεδο για να παρακολουθήσεις αθλητικούς αγώνες	21,6	35,8	40,5
Ασχολείσαι με πολιτιστικές δραστηριότητες (πχ. με μουσική ,χορό κλπ)	21,6	29,5	48,4
Διαβάζεις αθλητικές εφημερίδες ή περιοδικά ποικίλης ύλης	44,7	32,6	21,1
Ασχολείσαι με δραστηριότητες κάποιου Συλλόγου ή Οργάνωσης (Πολιτικής ,Οικολογικής, Ανθρωπιστικής κλπ.)	03,2	12,6	82,6

Πίνακας 242

1) Η πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος θεωρεί ότι η σχέση του με τους γονείς του είναι πολύ καλή, περισσότερο με τη μητέρα του (69,9%) και λιγότερο με τον πατέρα του (53,2%). Είναι γενικά καλή η σχέση αν και υπάρχουν ορισμένες δυσκολίες σε ποσοστό 27,4% με τον πατέρα (από όσους απάντησαν 14% είναι αγόρια και 15,1% κορίτσια και 17,2 % με τη μητέρα (από όσους απάντησαν 9,2% και στα δυο φύλα). Σχέσεις με αρνητικό

πρόσημο (κακή με σοβαρά προβλήματα και βαθιά διαταραγμένη) δηλώνει ποσοστό 5,3% (αγόρια 4, κορίτσια 7) για τον πατέρα και 1,6% για τη μητέρα. Όπως συνέβη και με τους μαθητές/τριες του Γεν. Λυκείου έτσι και με τους μαθητές του ΕΠΑ.Λ συνδύασαν στις απαντήσεις τους τα δυο επίπεδα θετικών και αρνητικών σχέσεων, οπότε στην πρώτη περίπτωση για μεν τον πατέρα αθροίζεται ποσοστό 5,3% (10) για δε τη μητέρα ποσοστό 4,2% (8)και για τη δεύτερη περίπτωση ποσοστό 0,5% (1) για τον πατέρα.

Στην ερώτηση για τη σχέση με τον πατέρα δεν απάντησαν ποσοστό 3,2% (6) ενώ ποσοστό 4,7% (9) δήλωσαν ότι ο πατέρας τους δεν ζει και υπήρξε μια απάντηση μη έγκυρη. Στις απαντήσεις για τη σχέση με τη μητέρα δεν απάντησαν σε ποσοστό 4,2% (8), σε ποσοστό 2,6% (5) δήλωσαν ότι η μητέρα τους δεν ζει και ποσοστό 2,1% (4) των απαντήσεων ήταν ασαφείς/μη έγκυρες .
Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε (πίνακας 243) ότι, όπως και στις απαντήσεις των μαθητών/τριών του Γυμνασίου και του Λυκείου έτσι και στις απαντήσεις των μαθητών/τριών του Επαγγελματικού Λυκείου οι σχέσεις με τους δυο γονείς είναι στην πλειονότητά τους πολύ καλές με σαφή υπεροχή υπέρ της μητέρας. Αντιθέτως, υπερισχύει η καλή σχέση των μαθητών/τριών με τον πατέρα σε σύγκριση με της μητέρας.

2) Τα προβλήματα στις σχέσεις με τους γονείς (κακή και βαθιά διαταραγμένη σχέση) αθροίζουν μεγαλύτερα ποσοστά για τον πατέρα, της τάξης του 5,3% και 1,6% για τη μητέρα. Πάντως σε γενικές γραμμές δεν φαίνεται να αποτυπώνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στο επίπεδο των σχέσεων γονέων με τους μαθητές συγκρινόμενα στους τρεις τύπους σχολείων.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	Με τον πατέρα σου	Με την μητέρα σου
Είναι πολύ καλή	53,2 %	69,9 %
Έχουμε ορισμένες δυσκολίες ,αλλά γενικά είναι καλή σχέση	27,4 %	17,2 %
Έχουμε σοβαρά προβλήματα ,είναι κακή σχέση	4,2 %	01,1 %
Είναι μια βαθιά διαταραγμένη σχέση (συνεχείς τσακωμοί, φασαρίες, βιαιότητες κλπ)	01,1 %	0,5 %

Πίνακας 243

3) Προσφορά και ενδιαφέρον των γονέων γενικά και σε σχέση με το σχολείο

α) Από τις απαντήσεις των μαθητών του ΕΠΑ.Λ του δείγματος για το βαθμό ικανοποίησης από την προσφορά και το ενδιαφέρον των γονέων διαπιστώνεται, όπως στην περίπτωση του Γυμνασίου και του Λυκείου ότι η μητέρα κατέχει τον πρώτο ρόλο (στην πλειονότητα των απαντήσεων)σε

όλα τα θέματα που αφορούν στη συναισθηματική και υλική ανταπόκριση καθώς και στην επικοινωνία –συζήτηση με τα παιδιά τους. Ειδικότερα , στις απαντήσεις τους δηλώνουν ότι **ισχύει πολύ** σε ποσοστό 85,8% ότι η μητέρα τους, **τους δίνει αγάπη ,φροντίδα, στοργή** (από όσους απάντησαν 86 είναι αγόρια σε ποσοστό 48,9% και 77 κορίτσια 43,8%) **έναντι 68,4% του πατέρα** (71 αγόρια σε ποσοστό 41,8% και 59 κορίτσια σε ποσοστό 33,9%), **κάνει δώρα ,αγοράζει ρούχα** σε ποσοστό 66,3% (61 αγόρια με ποσοστό 34,9% και **65 κορίτσια με ποσοστό 37,1%**) **έναντι 44,2% του πατέρα** (49 αγόρια ,28,7% και 35 κορίτσια 20,5%) και τέλος ότι **συζητάει προσωπικά θέματα-προβλήματα** σε ποσοστό 53,2% (46 αγόρια , 26,3% , **55 κορίτσια 31,4%**) **έναντι 26,8% του πατέρα** (35 αγόρια ,21% και 16 κορίτσια 9,6%).

Οι μαθητές/τριες που δεν απάντησαν στις παραπάνω τρεις ερωτήσεις ανέρχονται κατά μέσο όρο σε ποσοστό περίπου 6% (12-13 άτομα) μαζί με ποσοστό 4,2% (8) που δηλώνει ότι δεν ξει ο πατέρας του. Για τη μητέρα κατά μέσο όρο στις τρεις ερωτήσεις ποσοστό 4,9%(9-10 άτομα) δεν έδωσε απάντηση και ποσοστό 2,6% (5) δήλωσε ότι δεν ξει η μητέρα του. Από την συσχέτιση της εξαρτημένης με την ανεξάρτητη μεταβλητή φύλο εξάγεται το συμπέρασμα ότι τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια βρίσκονται σε πλεονεκτικότερη θέση σε ότι αφορά τις υλικές παροχές και τη συζήτηση-επικοινωνία για προσωπικά θέματα/προβλήματα από τη μητέρα και υπολείπονται της συναισθηματικής της ανταπόκρισης. Αντίθετα, στη σχέση με τον πατέρα τα αγόρια υπερτερούν των κοριτσιών σε όλες τις περιπτώσεις επιβεβαιώνοντας κατά τον πιο πιστό τρόπο την εφαρμογή του στερεοτυπικού μοντέλου στις σχέσεις που αναπτύσσει ο κάθε γονιός με σημείο αναφοράς το φύλο. Ακόμα, σε ότι αφορά την επικοινωνία με τον πατέρα, διαπιστώνεται όπως ακριβώς και στις απαντήσεις των μαθητών του Γυμνασίου και του Λυκείου ότι μόνο 2,6 μαθητές στους 10 του δείγματος απολαμβάνουν πολύ την χαρά της συζήτησης και της επικοινωνίας με τον πατέρα τους, ενώ 3 στους 10 λίγο και καθόλου. Μια άλλη πτυχή του στερεοτυπικού μοντέλου στο μοίρασμα του ρόλου των γονέων στις σχέσεις με τα παιδιά τους.Τέλος, επιβεβαιώνεται ,όπως στο Γυμνάσιο και το Λύκειο, ο επηρεασμός του μοντέλου της σύγχρονης πληθωριστικής –καταναλωτικής κοινωνίας στο επίπεδο των σχέσεων, αφού οι συζητήσεις και επικοινωνία που οι γονείς έχουν με τα παιδιά τους υπολείπονται ποσοτικά (πολύ περισσότερο για τον πατέρα και λιγότερο για τη μητέρα) σε σχέση με τις υλικές παροχές τους.

β) Σε ότι αφορά τη σχέση γονέων –παιδιών με επίκεντρο το σχολείο και πάλι η μητέρα κατέχει την πρωτιά στις θετικές απαντήσεις των μαθητών/τριών του δείγματος. Ειδικότερα, σε ότι αφορά τη βοήθεια στα μαθήματα για τη μητέρα υπερισχύει με ποσοστό 43,2% (από αυτούς που απάντησαν εξίσου αγόρια και κορίτσια με 24,4 %) η απόλυτη άρνηση (δεν ισχύει καθόλου) έναντι 17,9% (αγόρια 10,7% κορίτσια 9,5%) της απόλυτης κατάφασης (ισχύει πολύ), ενώ για τον πατέρα τα

ποσοστά είναι 51,1 % (αγόρια 28% κορίτσια 29,8%) και 12,6% (από αυτούς οι οποίοι απάντησαν είναι αγόρια 6,5% κορίτσια 7,7%) αντίστοιχα. Στην ερώτηση αυτή δεν απάντησαν για μεν τη μητέρα σε ποσοστό 4,7% για δε τον πατέρα σε ποσοστό 3,7%.

Σε ότι αφορά το ενδιαφέρον των γονέων για θέματα-προβλήματα του σχολείου (να ρωτάει , να ενθαρρύνει ,να εμψυχώνει) οι θετικές απαντήσεις των μαθητών/τριών υπερτερούν των αρνητικών και για τους δυο γονείς. Ειδικότερα, για τη μητέρα θεωρούν ότι ισχύει απόλυτα σε ποσοστό 62,1% (από αυτούς που απάντησαν είναι 58 αγόρια και ποσοστό 33,1% και 60 κορίτσια 34,3%) ενώ δεν απάντησαν σε ποσοστό 5,3%. Για τον πατέρα ισχύει πολύ σε ποσοστό 46,3% (απάντησαν 45 αγόρια σε ποσοστό 26,2% και 43 κορίτσια 25%) ενώ δεν απάντησαν σε ποσοστό 5,3% . Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών αυτοί δηλώνουν ότι ισχύει πολύ η άποψη ότι η μητέρα επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές σε ποσοστό 37,4% (37 αγόρια 21,1% και 34 κορίτσια 19,4%) χωρίς απάντηση το 5,3% των περιπτώσεων, ενώ για τον πατέρα το αντίστοιχο ποσοστό είναι 21,1% (28 αγόρια 16,7% και 12 κορίτσια 17,1%) ενώ δεν απάντησαν σε ποσοστό 7,4%. Τέλος, η μητέρα πιέζει για καλύτερη βαθμολογία πολύ σε ποσοστό 40,5% (41 αγόρια 23,8% και 36 κορίτσια 20,9%) , χωρίς απάντηση στην ερώτηση σε ποσοστό 6,8% σε αντίθεση με τον πατέρα που συγκεντρώνει ποσοστό 33,2% (33 αγόρια 19,5% και 30 κορίτσια 17,8%) ενώ την ερώτηση για τον πατέρα δεν απάντησαν σε ποσοστό 6,8%. Ακόμα, στις απαντήσεις των μαθητών/τριών ποσοστό 4,2% (8) σε όλες τις ερωτήσεις για τον πατέρα δήλωσε ότι δεν ζει ενώ το ποσοστό αυτό για τη μητέρα ήταν 2,6% (5).

Από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος για τη σχέση των γονέων με τα παιδιά τους με σημείο αναφοράς το σχολείο εξάγεται το συμπέρασμα ότι όπως και στις απαντήσεις των μαθητών στο Γυμνάσιο και σχεδόν το ίδιο με αυτές στο Λύκειο, έτσι και για τους μαθητές του ΕΠΑ.Λ οι γονείς δεν εμπλέκονται καθόλου στο να βοηθούν τα παιδιά τους στα μαθήματα στο μεγαλύτερο ποσοστό, αντιθέτως υπερисχύουν οι καταφατικές απαντήσεις (ισχύει πολύ) έναντι των αρνητικών (καθόλου) στο ενδιαφέρον τους για τα θέματα /προβλήματα των παιδιών τους σε σχέση με το σχολείο. Η μητέρα είναι εκείνη που αποτελεί το συνδετικό κρίκο της οικογένειας με το σχολείο (επίσκεψη για ενημέρωση της προόδου) καθώς και εκείνη που φαίνεται ότι πιέζει περισσότερο σε σχέση με τον πατέρα για καλύτερες επιδόσεις . Το μοτίβο επαναλαμβάνεται. όπως στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο. Τέλος, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε τα ποσοστά αποχής από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών για τη σχέση των γονέων όχι μόνο για το σχολείο αλλά γενικότερα που αθροίζουν κατά μέσο όρο ποσοστό 6,3% για τον πατέρα και 5,9% για τη μητέρα

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΓΕΝΙΚΑ & ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου δίνει αγάπη, φροντίδα, στοργή	68,4 %	18,4 %	04,7 %	85,8 %	06,6%	01,6 %
Σου κάνει δώρα , σου αγοράζει ρούχα κλπ.	44,2 %	32,1 %	13,7 %	66,3 %	22,6 %	03, 2 %
Σε βοηθάει στα μαθήματα	12,6 %	24,7 %	51,1 %	17,9 %	27,4 %	43,2 %
Ενδιαφέρεται (σε ρωτάει , ενθαρρύνει και εμψυχώνει) για θέματα/ προβλήματα του σχολείου	46,3 %	31,6 %	12,6 %	62,1 %	24,2%	05,8 %
Συζητάει μαζί σου τα προσωπικά σου θέματα /προβλήματα.	26,8 %	29,5 %	31,6 %	53,2 %	22,6 %	16,3 %
Επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές/ τριες για εσένα	21,1 %	25,8 %	41,6 %	37,4 %	41,1 %	13,7 %
Σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα	33,2 %	29,5%	26,3 %	40,5 %	32, 6%	17,4 %

Πίνακας 244

4) Τι επιθυμούν οι γονείς για τα παιδιά τους μετά την αποφοίτηση από το Επαγγελματικό Λύκειο ;

Αναφορικά με το τι επιθυμούν οι γονείς για τα παιδιά τους μετά την αποφοίτηση από το Επαγγελματικό Λύκειο (ερ35) διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος (πίνακας 245)

Στην πλειονότητά τους οι γονείς, σε ποσοστό 40,5% ο πατέρας και 46,3% η μητέρα επιθυμούν να σπουδάσουν οπωσδήποτε τα παιδιά τους σε ΤΕΙ ή ΑΕΙ, κατά δεύτερο λόγο να δουλέψουν, σε ποσοστό 23,2% ο πατέρας και 17,4% η μητέρα. Ως τρίτη επιλογή οι γονείς επιθυμούν για τα παιδιά

τους να φοιτήσουν σε Ι.Ε.Κ ή Τεχνική σχολή (σε ποσοστό 11,6% η μητέρα και 9,5% ο πατέρας). Τέλος, υπήρξαν μαθητές/τριες οι οποίοι απάντησαν για τους γονείς τους ότι επιθυμούν κάτι άλλο πέρα από όσα έπρεπε να επιλέξουν στο ερευνητικό εργαλείο. Έτσι σε ότι αφορά τον πατέρα υπήρξε ποσοστό 3,7% και ποσοστό 4,7% για τη μητέρα που δήλωσαν ως επιλογές τις εξής απαντήσεις: “ Ότι αποφασίζω είναι δίπλα μου (κοινή και για τους δυο γονείς), να κάνω ότι θέλω εγώ (κοινή και για τους δυο γονείς σε 3 απαντήσεις, σε 3 μόνο για τη μητέρα και σε 1 μόνο για τον πατέρα),να πάω στο στρατό (κοινή για τους γονείς),να εργάζομαι για τη μητέρα μου και να τη συντηρώ (μητέρα), αδιάφορος (για τον πατέρα)”.

Ακόμα, υπήρξαν μαθητές/τριες οι οποίοι απάντησαν όχι μια επιλογή από τις δοθείσες ,όπως τους ζητιόταν, αλλά συνδυασμούς των επιλογών που τους είχαν δοθεί για απάντηση.

Ως εκ τούτου από τις απαντήσεις τους αυτές προέκυψαν οι παρακάτω συνδυασμοί:

“Να δουλέψω και να φοιτήσω σε ΙΕΚ ή Τεχνική Σχολή (4 απαντήσεις για τον πατέρα, ποσοστό 2,1% και 2 για τη μητέρα, 1,1%).Να δουλέψω και να σπουδάσω σε ΑΕΙ/ΤΕΙ (10 απαντήσεις ,ποσοστό 5,3% και για τους δυο γονείς),να φοιτήσω σε ΙΕΚ /Τεχνική Σχολή ή να σπουδάσω οπωσδήποτε σε ΑΕΙ/ΤΕΙ (4 απαντήσεις για τον πατέρα ,ποσοστό 2,1% και 8 για τη μητέρα 4,2%), να δουλέψω και είτε να σπουδάσω σε ΙΕΚ/Τεχνική Σχολή είτε σε ΑΕΙ /ΤΕΙ(3 απαντήσεις για κάθε γονιό ,ποσοστό 1,6%), να δουλέψω και να κάνω αυτό που θέλω(πατέρας), να σπουδάσω οπωσδήποτε στο Πανεπιστήμιο και να βρω μια καλή δουλειά(πατέρας)”. Ποσοστό 5,3% και για τους δυο γονείς(10μαθητές/τριες) δεν απάντησαν για το τι επιθυμούν μετά την αποφοίτησή τους από το ΕΠΑ.Λ, ενώ ποσοστό 5,3% για τον πατέρα (10) και 2,6% (5) για τη μητέρα δήλωσαν ότι δεν βρίσκονταν στη ζωή.

Συμπερασματικά φαίνεται ότι οι σπουδές σε ακαδημαϊκό επίπεδο (ΑΕΙ/ΤΕΙ) αποτελούν την πρώτη επιλογή των γονέων, (το ίδιο με την περίπτωση των γονέων των μαθητών του Λυκείου),για δεύτερη επιλογή και οι δυο γονείς επιθυμούν την ένταξη του παιδιού τους στην αγορά εργασίας (σε μεγαλύτερο βαθμό ο πατέρας και σε λιγότερο η μητέρα) γεγονός που μάλλον εξηγείται από το γεγονός της προοπτικής του πτυχίου ειδικότητας μετά την αποφοίτηση από το ΕΠΑ.Λ και τη δυνατότητα απορρόφησης στην αγορά εργασίας και στην τρίτη θέση με ποσοστό 12,5% κατά μέσο όρο και για τους δυο γονείς υπάρχουν συνδυασμοί από τις δοθείσες επιλογές ,όπου κυρίως συνυπάρχουν οι σπουδές μαζί με την απασχόληση εργασίας ενώ στην τέταρτη θέση βρίσκονται οι μεταλκειακές σπουδές (σε μεγαλύτερο βαθμό προτίμησης της μητέρας απ’ ότι ο πατέρας).Ποσοστό της τάξης του 5,3% δεν δίνει απάντηση για τις προσδοκίες που έχουν οι γονείς για αυτούς τους ίδιους, μάλλον γιατί δεν έχει σαφή εικόνα και αντίληψη (λόγω της έλλειψης επικοινωνίας με τους γονείς του περισσότερο και λιγότερο γιατί ήθελε να αποφύγει την ερώτηση).

Τι επιθυμούν οι γονείς για τα παιδιά τους αφού τελειώσουν το ΕΠΑ.Λ ;	Ο πατέρας σου %	Η μητέρα σου %
Να δουλέψεις	23,2	17,4
Να φοιτήσεις σε Ι.Ε.Κ / Τεχνική Σχολή	09,5	11,6
Να σπουδάσεις <u>οποσδήποτε</u> σε Τ.Ε.Ι ή Πανεπιστήμιο	40,5	46,3
Συνδυασμοί από τα αναφερόμενα	12,7	12,2
Κάτι διαφορετικό από τα αναφερόμενα	3,7	4,7
Δεν ξει ο πατέρας μου	5,3	2,6
Δεν απάντησαν	5,3	5,3

Πίνακας 245

5) Τιμωρίες από τους γονείς

Αναφορικά με τις τιμωρίες που επιβάλλουν οι γονείς στα παιδιά τους δόθηκαν οι παρακάτω απαντήσεις (πίνακας 246). Σε ότι αφορά τη **στέρηση εξόδου** από τον **πατέρα** οι μαθητές απαντούν **ότι ισχύει πολύ** σε ποσοστό 4,7% (1 αγόρι ,8 κορίτσια) και **λίγο** σε ποσοστό 25,3%(15 αγόρια ,33 κορίτσια) ενώ για τη μητέρα ισχύει **πολύ** σε ποσοστό 6,3%(αγόρια 4 κορίτσια 8)και **λίγο** σε ποσοστό 20%(αγόρια 20 κορίτσια 22). Επίσης, ποσοστό 7,9%(15 άτομα) δεν απάντησαν όσον αφορά την τιμωρία από τον πατέρα και για τη μητέρα το ποσοστό των αναπάντητων ανέρχεται σε 7,4% (14 άτομα).

Για τη **τιμωρία της στέρησης στα καθημερινά μικροέξοδα (χαρτζιλίκι)** αυτό συμβαίνει για μεν τον πατέρα **πολύ** σε ποσοστό 4,7% (6 αγόρια και 3 κορίτσια) και **λίγο** σε ποσοστό 22,6% (20 αγόρια 23 κορίτσια) ενώ για τη μητέρα η ίδια ερώτηση συμβαίνει **πολύ** σε ποσοστό 5,8% (6 αγόρια 5 κορίτσια) και **λίγο** σε ποσοστό 22,1% (20 αγόρια και 22 κορίτσια). Ποσοστό 8,92% (17 άτομα) δεν απάντησαν στην ερώτηση σχετικά με τον πατέρα και ποσοστό 6,8% (13) για τη μητέρα.

Για την **σωματική τιμωρία** οι μαθητές απαντούν ότι αυτό συμβαίνει για μεν τον πατέρα **πολύ** σε ποσοστό 0,5% και **λίγο** 3,2% για δε τη μητέρα **πολύ** σε ποσοστό 1,1% και **λίγο** 4,2% .Οι μαθητές που δεν απαντούν σε αυτήν την ερώτηση για μεν τον πατέρα ανέρχονται σε ποσοστό 10,5% (20) και για τη μητέρα σε ποσοστό 9,5% (18).

Τέλος, η **λεκτική βία** (άσχημη φρασεολογία) από τον πατέρα ισχύει **πολύ** σε ποσοστό 3,7% (4 αγόρια 3 κορίτσια) και **λίγο** σε ποσοστό 17,9% (21 αγόρια και 13 κορίτσια) ενώ για τη μητέρα ισχύει **πολύ** σε ποσοστό 4,1% (4 αγόρια και 3 κορίτσια) και **λίγο** σε ποσοστό 15,6% (12 αγόρια και 16 κορίτσια). Η ερώτηση αυτή δεν απαντήθηκε για μεν τον πατέρα σε ποσοστό 12,1% (23) και για τη μητέρα σε ποσοστό 9,9% (18).

Τέλος, ζητήθηκε από τους μαθητές/τριες να απαντήσουν αν ισχύει κάποια άλλη τιμωρία πέρα από τις επιλογές που τους δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο. Δόθηκαν δέκα(10)απαντήσεις με τις παρακάτω αναφορές και συχνότητες : “ Στεναχωριούνται (για τους δυο γονείς, πολύ), με κάνουν να νιώθω ένοχη και με τύψεις, ισχύει λίγο για τον πατέρα και πολύ για τη μητέρα), έχουμε να μιλήσουμε 5 χρόνια με τον πατέρα μου γιατί είχαμε τσακωθεί, συζητάμε το λάθος μου το καταλαβαίνω και ζητάω συγγνώμη (για τους δυο γονείς ,χωρίς συχνότητα),δεν έχει ενδιαφερθεί ποτέ για μένα (αφορά στη μητέρα, συχνά, ενώ ο πατέρας δεν ζει),δεν έχω επικοινωνήσει με τον πατέρα μου (ισχύει πολύ),η μάνα μου, μου δίνει χρήματα όποτε έχει γιατί έχει χαμηλό μισθό (ισχύει λίγο),δεν με τιμωρούν το συζητάμε και τα βρίσκουμε (δυο αναφορές και κοινό για τους γονείς),τις περισσότερες φορές τα προβλήματα λύνονται με συζήτηση(αφορά τη μητέρα), απλά μιλάμε (αφορά και τους δυο γονείς), φωνάζουν (ισχύει πολύ και για τους δυο γονείς),μου κάνει απλώς παρατήρηση (ισχύει πολύ για τον πατέρα”.

.Στις απαντήσεις θα πρέπει να υπολογίζουμε και ένα ποσοστό της τάξης του 5,3% (10 άτομα) που δήλωσε απώλεια του πατέρα και 2,6% για τη μητέρα (5). **Από τα ευρήματα της έρευνας στο θέμα της τιμωρίας διαπιστώνουμε ότι στην πλειονότητά τους οι γονείς, δεν τιμωρούν τα παιδιά τους. Η τιμωρία της στέρησης εξόδου όταν «ισχύει πολύ» συμβαίνει σε ελάχιστο ποσοστό, αφορά και τα δυο φύλα, περισσότερο τα κορίτσια απ ότι τα αγόρια και πραγματοποιείται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον πατέρα και σε λιγότερο από τη μητέρα. Στα ίδια περίπου ποσοστά κυμαίνεται και η στέρηση από το χαρτζιλίκι. Η σωματική και λεκτική βία ως μορφές τιμωρίας και από τους δύο γονείς σε μεγάλο βαθμό 80% και άνω στην πρώτη περίπτωση και 60% και άνω στη δεύτερη, καθόλου δεν εφαρμόζονται από τους γονείς. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το ποσοστό των αναπάντητων ερωτημάτων σε όλες τις μορφές τιμωρίας που δηλώθηκαν που φτάνει σε ποσοστό 8% και άνω ενώ για τη σωματική και λεκτική βία ένας στους 10 δεν απαντάει. Συγκρίνοντας τα ευρήματα του ΕΠΑ.Λ με αυτά του Γυμνασίου και του Γεν. Λυκείου θα μπορούσε να πει κανείς ότι σε γενικές γραμμές κινούνται στα ίδια ποσοστά με μικρές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους μαθητές των δυο τύπων Λυκείου, ενώ είναι λίγο πιο υψηλά στους μαθητές του Γυμνασίου σε ότι αφορά τις δυο πρώτες μορφές τιμωρίας.**

ΤΙΜΩΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου στερεί την έξοδο	04,7 %	25,3 %	56,8 %	06,3 %	20,0 %	63,2 %
Σου στερεί το χαρτζιλίκι	04,7 %	22,6 %	58,4 %	05,8 %	22,1 %	62,6 %
Σε κτυπάει	0,5 %	03,2 %	80,5 %	1,1 %	04,2 %	82,1 %
Σου μιλάει άσχημα	03,7 %	17,9 %	61,1 %	04,1 %	15,6 %	68,9 %
Αν ισχύει κάτι άλλο διαφορετικό	04,7 %	0,5 %	89,5 %	04,7%	0,5%	92,6 %

Πίνακας 246

6) Πρωτοβουλίες των μαθητών –μαθητριών του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ) του δείγματος και έλεγχος από τους γονείς.

Σχετικά με την ανάληψη πρωτοβουλιών που αναλαμβάνουν οι μαθητές/τριες, επομένως και τον έλεγχο που ασκούν οι γονείς σε αυτούς, διαπιστώνεται (πίνακας 247) πως μόνο για την περίπτωση που θα καλέσουν φίλους στο σπίτι μπορούν να το αποφασίσουν εντελώς μόνοι σε ποσοστό 67,4% (71 αγόρια - 57 κορίτσια) ενώ θα πρέπει να συμβουλευθούν τους γονείς τους πρώτα πριν το αποφασίσουν σε ποσοστό 27,9% (23 αγόρια -30 κορίτσια).

Για όλες τις άλλες περιπτώσεις **δεν μπορούν να αποφασίσουν εντελώς μόνοι τους και πρέπει να ρωτήσουν τους γονείς τους, αν θα συναντήσουν αργά το βράδυ φίλους τους** σε ποσοστό 60% (46 αγόρια-68 κορίτσια) έναντι ποσοστού 34,7% (48 αγόρια-18 κορίτσια) που μπορεί, **αν θα μείνουν κάποιο βράδυ στο σπίτι φίλου /φίλης** σε ποσοστό 69,5 % (62 αγόρια-70 κορίτσια) έναντι ποσοστού 25,3% (αγόρια 31 –κορίτσια 17) που δύναται και τέλος **αν μπορούν να πάνε διακοπές με τους φίλους τους χωρίς τους γονείς τους** σε ποσοστό 76,8% (67 αγόρια-79 κορίτσια) σε αντίθεση με το 18,4% (17 αγόρια – 8 κορίτσια) που μπορεί να το αποφασίσει χωρίς παρέμβαση των γονέων του.Η ερώτηση αυτή δεν απαντήθηκε από 9 άτομα και ποσοστό 4,7% ενώ υπήρξε μια μη έγκυρη απάντηση (0,5%).

Συμπερασματικά,διαπιστώνεται ότι οι μαθητές/τριες του Επαγγελματικού Λυκείου, όπως συμβαίνει και με τους μαθητές του Γυμνασίου και του Γ.Ε.Λ, βρίσκονται υπο το σθεναρό έλεγχο των γονιών τους και η ανάληψη πρωτοβουλιών και αποφάσεων που τους αφορούν περνάει πρώτα από την κρίση των γονέων τους αφού αυτό συμβαίνει σε ποσοστό μεγαλύτερο του 60% των περισσότερων περιπτώσεων, με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση που 6,7 στους 10 μπορούν μόνοι τους να καλέσουν τους φίλους/φίλες τους στο σπίτι χωρίς την

παρέμβαση των γονέων τους. Ακόμα, αποδεικνύεται σε συσχέτιση με τη μεταβλητή του φύλου πως ασκείται σε λιγότερο βαθμό ο γονεϊκός έλεγχος απ' ότι ασκείται στα κορίτσια (στις πιο πολλές περιπτώσεις τα αγόρια μπορούν να παίρνουν αποφάσεις μόνοι δυο φορές περισσότερο απ' ότι τα κορίτσια). Τέλος, συγκριτικά με τους μαθητές του ΓΕΛ οι μαθητές του ΕΠΑΛ χαίρουν σε μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας κινήσεων και πρωτοβουλιών από ότι οι τελευταίοι γεγονός που ενισχύεται από την εκπροσώπηση μαθητικού πληθυσμού από μεγαλύτερες ηλικίες στο ΕΠΑ.Λ απ' ότι στο ΓΕΛ.

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ & ΚΟΙΝ ΕΛΕΓΧΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΕΠΑ.Λ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ	ΝΑΙ , μπορώ να το αποφασίσω εντελώς μόνος/ η , χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω	ΟΧΙ , δεν μπορώ ακόμα να το αποφασίσω εντελώς μόνος/η χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω
Αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι	67,4 %	27.9 %
Αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ	34.7 %	60.0 %
Αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του φίλου / φίλης σου	25.3 %	69.5 %
Αν θα πάς διακοπές με τους φίλους σου, χωρίς τους γονείς σου	18,4 %	76.8 %

Πίνακας 247

IV) Οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ με το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον.

1) Πώς διαφαίνεται το μέλλον μετά την αποφοίτηση από το ΕΠΑ.Λ ;

Οι απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος αναφορικά με τις μελλοντικές προοπτικές που ακολουθεί την αποφοίτησή τους από το ΕΠΑ.Λ ομαδοποιήθηκαν σε συναφείς κατηγορίες και προέκυψαν τα παρακάτω αποτελέσματα. **Η πλειονότητα των μαθητών/τριών (περίπου το 52%) θέλει να συνεχίσει τις σπουδές του.** Ειδικότερα, ποσοστό 29,9% επιθυμεί να σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο, σε ΤΕΙ ή στρατιωτικές σχολές, ποσοστό 15,9% επιθυμεί να συνεχίσει ή να ολοκληρώσει τις σπουδές του στο αντικείμενο που διάλεξε ή σε άλλο και ποσοστό 6,3% θέλει να συνεχίσει τις σπουδές του ενώ παράλληλα θα εργάζεται.

Μια δεύτερη κατηγορία αφορά τους μαθητές/τριες οι οποίοι επιθυμούν να πιάσουν δουλειά στην ειδικότητά τους ή γενικά μια δουλειά και αθροίζουν ποσοστό 28,7%. **Στην τρίτη κατηγορία** βρίσκονται όσοι/όσες επιθυμούν να κάνουν κάτι άλλο («να γίνω άνθρωπος», με το μουσικό συγκρότημα που έχουμε να γίνουμε γνωστοί και να γνωρισθώ με κάποια κοπέλα, να καταταγώ στο στρατό, να καταταγώ στο στρατό και μετά να συνεχίσω τις σπουδές μου, να καταταγώ στο στρατό να συνεχίσω τις σπουδές μου και μετά να βρω μια δουλειά, πολλά και διάφορα, να φύγω από την Ελλάδα, να βρω χρήματα, να πουλάω ναρκωτικά, να τρώω τα λεφτά του πατέρα μου, να ασχοληθώ με το επαγγελματικό ποδόσφαιρο, να κερδίσω το Ευρωπαϊκό στην πυγμαχία και να δουλέψω μπράβος) και συγκεντρώνουν ποσοστό 9,9% . Ποσοστό 1,6% (3) ταλαντεύονται ανάμεσα στο να δουλέψουν ή να σπουδάσουν και 0,5% (1) απάντησε ότι δεν έχει σκεφθεί ακόμα αλλά έχει πολλές επιλογές. Ακόμα, ποσοστό 4,7% (9) δεν απάντησε τη συγκεκριμένη ερώτηση ,ενώ ποσοστό 1,6% απάντησε ότι δεν γνωρίζει ακόμα.

2) Συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων

Ζητήθηκε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να απαντήσουν για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολική ζωής δηλώνοντας την παρουσία τους στα όργανα των μαθητικών κοινοτήτων για τα χρόνια που φοιτούν στο Επαγγελματικό Λύκειο (ερ 11). Από τις απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος διαπιστώνονται τα παρακάτω:

Ποσοστό 34,2% (31 αγόρια ,ποσοστό 16,3% και 34 κορίτσια 17,9%) έχουν εκλεγεί τα χρόνια που είναι στο ΕΠΑ.Λ στο πενταμελές (5μελές) Συμβούλιο της Τάξης τους. Αυτοί που εκλέχτηκαν έχουν ως χώρα γέννησης σε ποσοστό 11,6 % την Ελλάδα (22) και 22,6% την αλλοδαπή (39 από Αλβανία και ποσοστό 20,5%) και έχουν ηλικία το 11,2% 16χρ,το 11,8% 17 χρ, το 7,9% 18 χρ, το 2,2% 19 χρ και το υπόλοιπο 20χρ.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ του δείγματος ποσοστό 3,7% έχει εκλεγεί στο 15μελές Συμβούλιο του σχολείου (5 αγόρια, ποσοστό 2,6% και 2 κορίτσια ποσοστό 1,1%).Αυτοί που εξελέγησαν είχαν ηλικία 16χρ σε ποσοστό 1,1% (2), 17χρ σε ποσοστό 1,7% (3) ,18χρ σε ποσοστό 1,1% (2) και έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα σε ποσοστό 2,1% (4) και την αλλοδαπή σε ποσοστό 2,6% (3 από την Αλβανία σε ποσοστό 1,6%). Τέλος, έχουν εκλεγεί και στα δυο όργανα των Μαθητικών κοινοτήτων σε ποσοστό 16,3% (23 αγόρια και 8 κορίτσια),με ηλικία 16 χρ σε ποσοστό 3,9% (7), με ηλικία 17 χρ σε ποσοστό 7,9% (14), με ηλικία 18 χρ 3,4% (6) και σε ηλικία 19 και 20χρ,οι οποίοι γεννήθηκαν σε ποσοστό 10% (19) στην Ελλάδα, ποσοστό 4,2% (8) στην Αλβανία, στη Βουλγαρία 1,1% (2) και στη Μολδαβία, Γεωργία και Πολωνία. Ποσοστό 45,8% (97) δεν έχουν εκλεγεί σε κανένα από τα δυο όργανα του σχολείου.

Οι μαθητές/τριες του Γενικού Λυκείου ρωτήθηκαν να αξιολογήσουν τις γενικές συνελεύσεις και ειδικότερα να απαντήσουν σε τι βαθμό θεωρούν ότι αυτές λειτουργούν ικανοποιητικά δηλαδή αν γίνεται διάλογος για τα προβλήματα του σχολείου, οι μαθητές/τριες εκφράζουν ελεύθερα τη

γνώμη τους, θέτουν υποψηφιότητα κλπ. Οι απαντήσεις των μαθητών δείχνουν ότι είναι μοιρασμένες οι θέσεις τους αναφορικά με το ρόλο των Γενικών Συνελεύσεων των μαθητών, αφού σε ποσοστό 17,9% (18 αγόρια με 9,5% ποσοστό και 16 κορίτσια με 8,4%) και 22,1% (24 αγόρια 12,6% και 18 κορίτσια 9,5%) δέχονται την άποψη ότι ισχύει απόλυτα και αρκετά ,ενώ ποσοστό 20,5% (17 αγόρια 8,9% και 22 κορίτσια 11,6%) ότι δεν ισχύει καθόλου και 20% ότι ισχύει ελάχιστα (20 αγόρια 10,5% και 18 κορίτσια 9,5%) και ποσοστό 19,5% θεωρεί ότι ισχύει μερικές φορές .

3) Βαθμός ικανοποίησης από τις κτιριακές υποδομές – προαύλιο χώρο του σχολείου

Ο μαθητικός πληθυσμός του ΕΠΑ.Λ του δείγματος στο μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων του, που δεν εκφράζουν βεβαίως την πλειονότητα, σχετικά με τις κτιριακές υποδομές κλπ του σχολείου (πίνακας 248) δηλώνει λίγο ικανοποιημένος. Ειδικότερα, για την γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου (βαμμένο, καλοδιατηρημένο, συντηρημένο κλπ) **λίγο ικανοποιημένο** δηλώνει το 41,6% (40 αγόρια με ποσοστό 21,1% και 39 κορίτσια με 20,5%), **καθόλου** δηλώνουν 3 στους 10 μαθητές (24 αγόρια 12,6% και 34 κορίτσια 17,9%) ενώ **πολύ ικανοποιημένοι** νιώθουν περίπου 3 στους 10 (36 αγόρια 18,9% και 15 κορίτσια 7,9%). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 2 μαθητές (1,1). Για την αξιολόγηση της αίθουσας που γίνεται το μάθημα (άνετη, ήσυχη, φωτεινή, καθαρή ,με καλοδιατηρημένα θρανία κλπ) οι απαντήσεις δείχνουν **λίγη ικανοποίηση** από τους μαθητές σε ποσοστό 38,4% (41 αγόρια 21,6% και 32 κορίτσια 16,8%) με ποσοστό 34,7% (37 αγόρια 19,5% και 29 κορίτσια 15,3%) να θεωρεί εαυτόν **πολύ ικανοποιημένο** ενώ το 25,8% (21 αγόρια 11,1% και 28 κορίτσια 14,7%) δηλώνει **καθόλου** ικανοποιημένο. Ποσοστό 1,1% (2) δεν απάντησε την ερώτηση.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ για τον εξωτερικό χώρο –αυλή του σχολείου δηλώνει σε ποσοστό 38,4 % **καθόλου** ικανοποιημένο (27 αγόρια 14,4% και 46 κορίτσια 24,5%) ενώ κυριολεκτικά μοιράζονται οι απαντήσεις των υπολοίπων μαθητών ανάμεσα στο **πολύ** που συγκεντρώνει 30,5% (42 αγόρια 22,3 % και 16 κορίτσια 8,5%) και στο **λίγο** που αθροίζει 30% (31 αγόρια 16,5% και 26 κορίτσια 13,8%). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 2 μαθητές (1,1%).

Τέλος, αναφορικά με την καθαριότητα των χώρων του σχολείου είναι οι μαθητές/τριες είναι **λίγο ικανοποιημένοι** σε ποσοστό 42,6% (49 αγόρια 25,8% και 32 κορίτσια 16,8%) **πολύ** σε ποσοστό 35,3% (35 αγόρια 18,4% και 32 κορίτσια 16,8%) και **καθόλου** ικανοποιημένοι σε ποσοστό 21,6% (16 αγόρια 8,4% και 25 κορίτσια 13,2%). Την ερώτηση δεν απάντησε ποσοστό 0,5% (1). Στην κατανομή των απαντήσεων ανά δημοτικό διαμέρισμα παρουσιάζεται η εξής εικόνα : Το μεγαλύτερο ποσοστό που δηλώνει **πολύ ικανοποιημένο** για τη γενική κατάσταση του σχολείου συγκεντρώνουν τα σχολεία του 3^{ου} Δ. Δ σε ποσοστό 62,7% ,ενώ στο 7^ο Δ.Δ δεν υπάρχει καν η

επιλογή αυτή. Αντίθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό που δηλώνει **καθόλου ικανοποιημένο** αθροίζουν τα σχολεία του 7^{ου} και του 5^{ου} Δ.Δ με ποσοστά 50% και 46,7% αντίστοιχα.

Το μεγαλύτερο ποσοστό που δηλώνει **πολύ ικανοποιημένο** για την αίθουσα στην οποία κάνει μάθημα αθροίζεται στα σχολεία του 3^{ου} και 1^{ου} Δ.Δ με ποσοστά 58,8% και 53,9% αντίστοιχα, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό που δηλώνει **καθόλου ικανοποιημένο** βρίσκεται στα σχολεία του 7^{ου} Δ.Δ με 75%, του 2^{ου} και του 5^{ου} Δ.Δ με 53,8% και 53% αντίστοιχα.

Για τον εξωτερικό χώρο –αυλή του σχολείου **πολύ ικανοποιημένο** δηλώνει το 3^ο Δ.Δ με 62,7% και το 4^ο Δ.Δ με 53,8% και **καθόλου ικανοποιημένο** τα σχολεία του 2^{ου} Δ.Δ με 74,4% , του 1^{ου} με 67,6%, και του 5^{ου} με 60% .Τέλος, σε ότι έχει να κάνει με την καθαριότητα των χώρων του σχολείου το μεγαλύτερο ποσοστό 76,5% που απαντάει **πολύ ικανοποιημένο** είναι από το 1^ο Δ.Δ και το μεγαλύτερο που δηλώνει **καθόλου ικανοποιημένο** από το 2^ο και 5^ο Δ.Δ με 46,2% και 40 % αντίστοιχα.

Συμπερασματικά ,διαπιστώνεται ότι μεγάλο ποσοστό των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Δ (30% και άνω) είναι σε λίγο βαθμό ικανοποιημένο από το υλικό περιβάλλον του κτιρίου (κτιριακές και υπαίθριες υποδομές, αίθουσες διδασκαλίας, καθαριότητα χώρων κλπ).Εξάλλου, στις πιο πολλές περιπτώσεις 3 με 3,5 από τους 10 μαθητές είναι αυτοί που δηλώνουν **πολύ ικανοποιημένοι** με το υλικό περιβάλλον του σχολείου με μοιρασμένη την αναλογία με εκείνους που νιώθουν τελείως αρνητική άποψη (καθόλου). Το σχολείο του 5^{ου} Δ.Δ είναι αυτό που συνολικά εκφράζει τη λιγότερη ικανοποίηση από το υλικό περιβάλλον του σχολείου ,ενώ τη μεγαλύτερη ικανοποίηση αυτό κυρίως του 3^{ου} Δ.Δ.

Τέλος, από την άποψη του φύλου τα κορίτσια δείχνουν να είναι, σε μεγαλύτερο ποσοστό από ότι τα αγόρια, λιγότερο ικανοποιημένα στο σύνολο των ερωτημάτων που αφορά το υλικό περιβάλλον του σχολείου.

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ- ΠΡΟΑΥΛΙΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου σου (βαμμένο, ασφαλές, καλοδιατηρημένο, καλοσυντηρημένο, με χρώματα, διακοσμημένο κλπ)	26,8 %	41,6 %	30,5 %
Την αίθουσα που κάνεις μάθημα (άνετη, ήσυχη, φωτεινή, με καλοδιατηρημένα θρανία και καρέκλες, επαρκή θέρμανση κλπ)	34.7 %	38.4 %	25.8 %
Τον εξωτερικό χώρο –αυλή (ευρύχωρη , με παγκάκια, βρύσες, υπόστεγο, πράσινο κλπ)	30.5 %	30.0 %	38.4 %
Την καθαριότητα των χώρων του σχολείου σου (π. χ αίθουσα διδασκαλίας, προαύλιο, τουαλέτες κλπ)	35.3 %	42.6 %	21.6 %

Πίνακας 248

4) Συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ σε εκπαιδευτικές/ομαδικές δραστηριότητες του σχολείου.

α) Αναφορικά με τη συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις του σχολείου (ερ18) την φετινή και την περυσινή χρονιά (ενημερωτικές διαλέξεις, εκπαιδευτικές επισκέψεις, κινηματογραφικές προβολές κλπ) διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των μαθητών/τριών **απάντησε αρνητικά σε ποσοστό 67,9%** (129 άτομα, 79 αγόρια σε ποσοστό 42,7% και 50 κορίτσια 27%, με τα σχολεία του 3^{ου} και του 2^{ου} Δ.Δ να κατέχουν τα υψηλότερα ποσοστά 84,3% και 82,1% αντίστοιχα. Αντιθέτως, **απάντησαν καταφατικά σε ποσοστό 29,5%** (56 άτομα, 18 αγόρια σε ποσοστό 10,3% και 37 κορίτσια σε ποσοστό 20%, με το σχολείο του 1^{ου} Δ.Δ να κατέχει το υψηλότερο ποσοστό (64,7%). Την ερώτηση δεν απάντησαν 5 μαθητές/τριες σε ποσοστό 2,6%. Στην ανάλυση που ακολουθεί τις απαντήσεις των μαθητών/τριών για τα εκπαιδευτικά προγράμματα/δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν τα δυο τελευταία χρόνια στο σχολείο τους διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα:εκπαιδευτική επίσκεψη σε εργασιακούς χώρους (οδοντοτεχνικό εργαστήριο ,εργοστάσια κλπ) σε ποσοστό 4,8 % (9 αναφορές που αξιολογήθηκε με 6 θετικές κρίσεις και 1 μέτρια),παρακολούθηση κινηματογραφικής προβολής σε ποσοστό 3,7% (7 αναφορές από τις οποίες 2 με αρνητική αξιολόγηση, 3 με θετική και 1 μέτρια) εκπαιδευτική επίσκεψη σε ιστορικούς, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία σε ποσοστό 3,7% (7 αναφορές, με θετική αξιολόγηση 4 αναφορές, και 1 μέτρια), εκπαιδευτική επίσκεψη με σκοπό την παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Πλανητάριο, Βουλή κλπ) σε ποσοστό 2,1% (4 αναφορές από τις οποίες οι 3 με θετική αξιολόγηση), εκπαιδευτική επίσκεψη σε χώρους περιβαλλοντικής –οικολογικής σημασίας και ενδιαφέροντος σε ποσοστό 1% (2 αναφορές η μια θετική και η άλλη με το σχόλιο:« δεν ήταν αδιάφορη, αλλά τις περισσότερες φορές είναι οι μαθητές»),διοργάνωση εκθέσεων ζωγραφικής ,βιβλίου κλπ σε ποσοστό 1% (2 αναφορές ,η μία με αρνητική αξιολόγηση) ,εθελοντική εκστρατεία καθαριότητας περιοχής (θετική αποτίμηση), ενημερωτική διάλεξη-συζήτηση από ειδικούς επιστήμονες, συγγραφείς κλπ, επίσκεψη στο TE(1θετική κρίση), συμμετοχή σε δειγματοληπτική έρευνα για την ισότητα των φύλων. Ποσοστό 4,7% (9) απάντησαν θετικά χωρίς όμως να προβούν σε περισσότερη ανάλυση ,όπως έκαναν οι συμμαθητές/τριες τους. Ακόμα, ποσοστό 6,3% (14 αναφορές) απάντησε ότι συμμετείχε σε 2 και άνω εκπαιδευτικές εκδηλώσεις /δραστηριότητες του σχολείου του.

β) Για τη συμμετοχή του δείγματος του ΕΠΑ.Λ σε κάποια ομαδική δραστηριότητα (ερ 19) η οποία έλαβε χώρα τη σχολική χρονιά 2006-07 και 2007-08, (ομάδα αγωγής υγείας, περιβαλλοντική ομάδα, ομάδα θεάτρου κλπ) **ποσοστό 66,8% απάντησε αρνητικά** (127 άτομα, 73 αγόρια σε ποσοστό 39,2% από όσους απάντησαν και 54 κορίτσια ποσοστό 29%, το υψηλότερο ποσοστό άρνησης από το 7^ο Δ.Δ με 83,3% και το 4^ο Δ.Δ με 79,5%). Απάντησαν ότι συμμετείχαν σε κάποια

ομαδική δραστηριότητα του σχολείου **το 31,1%** (59 άτομα, 25 αγόρια σε ποσοστό 13,4% από όσους απάντησαν και 34 κορίτσια σε ποσοστό 18,3% με το υψηλότερο ποσοστό στο 5^ο Δ.Δ με 33,3%). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 4 άτομα, σε ποσοστό 2,1%. Οι μαθητές/τριες οι οποίοι απάντησαν θετικά ανέλυσαν τις ομαδικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν όπου σε ποσοστό 7,9% (15 αναφορές με εννέα θετικές αξιολογήσεις) αφορούσε τη συμμετοχή τους σε κάποια/κάποιες αθλητική/ες δραστηριότητα/ες (ποδόσφαιρο, καλαθόσφαιρα, πετοσφαίριση), σε ποσοστό 4,2% (8 αναφορές ,2 θετικές αξιολογήσεις) αφορούσε την ομάδα χορού, σε ποσοστό 2,1% (4 αναφορές, 1 θετική) αφορούσε ομάδα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης-αγωγής σε ποσοστό 6,8% (13 αναφορές ,5 θετικές αξιολογήσεις) αφορούσε τη συμμετοχή της τάξης σε διαγωνισμό του Δήμου Αθηναίων για την ανακύκλωση, ομάδα έκδοσης μαθητικής εφημερίδας (2 αναφορές, 1 θετική), ομάδα φωτογραφίας, ομάδα δραστηριότητας για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο συγκεκριμένου προγράμματος, ομάδα αγωγής υγείας και ποσοστό 4,2% (8 αναφορές, 4 θετικές και 1 μέτρια αξιολόγηση) αφορούσε συνδυασμό από ομαδικές σχολικές /δραστηριότητες, ενώ υπήρξε μια απάντηση που δήλωσε ότι παρόλο ότι επιθυμούσε τη συμμετοχή της στην περιβαλλοντική ομάδα του σχολείου δεν ενημερώθηκε έγκαιρα και δεν πήρε τελικά μέρος. Τέλος, ποσοστό 2,6% (5) παρότι απάντησε ότι συμμετείχε σε ομαδική σχολική δραστηριότητα δεν συνέχισε σε λεπτομερή ανάλυση, όπως ζητιόταν από την έρευνα. **Από την ανάλυση των ευρημάτων γίνεται σαφές ότι μόνο το 1/3 του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ. Α του δείγματος συμμετέχει είτε σε εκπαιδευτικές εκδηλώσεις /δραστηριότητες είτε σε ομαδικά προγράμματα /δραστηριότητες, όπως συμβαίνει και με την περίπτωση των μαθητών του ΓΕΛ και εν μέρει του Γυμνασίου (σε ότι αφορά τις ομαδικές δράσεις).**

Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων από την πλευρά του σχολείου φαίνεται ότι τη μεγαλύτερη εκπροσώπηση έχουν αυτά που αναφέρονται στις εκπαιδευτικές επισκέψεις σε εργασιακούς χώρους, αγορά εργασίας κλπ και αμέσως μετά βρίσκονται μαζί οι κινηματογραφικές προβολές και οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς, ιστορικούς χώρους και μουσεία. Σε ότι αφορά τις ομαδικές δραστηριότητες που τα σχολεία πραγματοποιούν από τα αποτελέσματα της έρευνας και την ανάλυσή τους προκύπτει ότι η οργάνωση και λειτουργία περιβαλλοντικής ομάδας κατέχει τα σκήπτρα της πρωτιάς ανάμεσα στην αθλητική ομάδα και στην ομάδα αγωγής υγείας που λειτούργησαν τις σχολικές περιόδους 2006-07 και 2007-08 σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Α του δείγματος. Ακόμα, από τη στατιστική ανάλυση με τη μεταβλητή του φύλου , όπως αναφέρθηκε, τα κορίτσια είναι εκείνα που συμμετέχουν περισσότερο από ότι τα αγόρια τόσο στα εκπαιδευτικά προγράμματα του σχολείου όσο και στις ομαδικές δραστηριότητες που πραγματοποιεί.

5) Πώς αξιολογούν οι μαθητές/τριες τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών ;

Από το μαθητικό πληθυσμό του ΕΠΑ.Λ του δείγματος ζητήθηκε να κρίνει τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών του σχολείου με βάση πεντάβαθμη κλίμακα αξιολόγησης (ερ16). Από τα ευρήματα της έρευνας διαπιστώνουμε όπως φαίνεται στον πίνακα 249 ότι σε ποσοστό 17,4%(14 αγόρια με ποσοστό 7,4% και 19 κορίτσια 10%) απολύτως συμφωνούν με την πρόταση ότι οι καθηγητές είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι ,με καλή διάθεση, χιούμορ και επικοινωνία σε αντίθεση με το 4,7% (6 αγόρια 3,2% και 3 κορίτσια 1,6%) που απολύτως διαφωνούν. Θετική κρίση εκφράζει και το 32,6% που θεωρεί ότι ισχύει αρκετά η άποψη έναντι του 15,8% που θεωρεί ότι ισχύει ελάχιστα. Επίσης,απολύτως συμφωνούν με τη θέση ότι οι καθηγητές συμπεριφέρονται χωρίς ρατσισμό (καταγωγής, φύλου, χρώματος, θρησκείας) σε ποσοστό 36,8% (38 μαθητές σε ποσοστό 20,2% και 32 μαθήτριες σε ποσοστό 17% , από τους οποίους οι 26 είναι από Ελλάδα και οι 44 από την αλλοδαπή) έναντι της απολύτου διαφωνίας που συγκεντρώνει ποσοστό12,6% (11 αγόρια 5,9% και 13 κορίτσια 6,9%, από τους οποίους οι 13 είναι Έλληνες και οι 11 αλλοδαποί).Σύμφωνα με τις απαντήσεις η παραπάνω θέση ισχύει αρκετά σε ποσοστό 25,8% (21 Έλληνες και 28 αλλοδαποί) και ελάχιστα 8,4% (7 Έλληνες και 9 αλλοδαποί).Ποσοστό 0,5% (1) δεν απάντησε στην ερώτηση και υπέπεσε σε σφάλμα Θετική επίσης είναι η αξιολόγηση της συμπεριφοράς για τους καθηγητές που προστατεύουν τους μαθητές που κοροϊδεύονται από συμμαθητές τους, αφού σε ποσοστό 25,8% (22 αγόρια 11,6% και 27 κορίτσια 14,2%) δέχονται απόλυτα ότι ισχύει μια τέτοια συμπεριφορά έναντι του 12,1% (7 αγόρια 3,7% και 16 κορίτσια 8,4%) που την αρνούνται απολύτως. Σε ποσοστό 27,4% απαντούν θετικά ότι αρκετά ισχύει μια τέτοια συμπεριφορά ενώ ποσοστό 13,7% θεωρεί ότι ισχύει ελάχιστα.

Τέλος, η μοναδική ερώτηση στην οποία υπερισχύει η αρνητική θέση στις απαντήσεις των μαθητών/τριών και μάλιστα η απόλυτη εκδοχή της αφορά στη διαφοροποιημένη συμπεριφορά των καθηγητών απέναντι σε « καλούς» και «κακούς» μαθητές. Υποστηρίζουν ότι καθόλου δεν ισχύει σε ποσοστό 17,4% (18 αγόρια 9,5% και 165 κορίτσια 7,9%) ενώ θεωρούν ότι η συμπεριφορά των καθηγητών είναι απολύτως ίδια ανάμεσα σε «καλούς» και «κακούς» μαθητές σε ποσοστό 14,7% (13 αγόρια 6,9% και 15 κορίτσια 7,9%) . Πάντως αθροίζοντας κανείς τις θετικές κρίσεις (ισχύει απόλυτα/αρκετά) διαπιστώνει ότι συγκεντρώνεται ποσοστό 43,6% έναντι εκείνων που υποστηρίζουν την ελάχιστη εκδοχή της άποψης (καθόλου/ελάχιστα) η οποία αθροίζει 36,3%. Η ερώτηση αυτή δεν απαντήθηκε από ένα (1) άτομο.

Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ του δείγματος γίνεται σαφές ότι σχεδόν η πλειονότητα των απαντήσεων των μαθητών εκφράζει μια θετική εικόνα για τη συμπεριφορά που αποπνέει ο/η εκπαιδευτικός στο σχολείο στο πλαίσιο της σχέσης του με τους ίδιους από την κοινωνική θέση την οποία κατέχει και τον κοινωνικό ρόλο που αναλαμβάνει .

Σε σύγκριση με τις απαντήσεις των μαθητών /τριών του Γ.Ε.Λ διαπιστώνεται ότι τα ποσοστά τόσο στην απόλυτη θετική όσο και στην απόλυτα αρνητική κρίση είναι κατά τι αυξημένα και λίγο λιγότερο από ότι απαντούν οι μαθητές του Γυμνασίου. Επίσης, φαίνεται ότι τα κορίτσια, παρόλο ότι έχουν μικρότερη εκπροσώπηση στο δείγμα της έρευνας, σε αρκετές ερωτήσεις επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την τελική κρίση στη διαμόρφωση του ποσοστού στις δυο ακραίες τιμές της κλίμακας. Τέλος, δεν θα πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός της θετικής εικόνας που συνολικά εξωτερικεύεται με τις απαντήσεις των μαθητών για τους καθηγητές ιδιαίτερα σε φαινόμενα ρατσιστικής συμπεριφοράς, δεδομένης της υπερίσχυσης του αλλοδαπού μαθητικού πληθυσμού έναντι του γηγενούς.

ΠΩΣ ΚΡΙΝΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΕΠΑ.Λ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ	Ισχύει απόλυτα %	Ισχύει αρκετά %	Ισχύει μερικές φορές %	Ισχύει ελάχιστα %	Δεν ισχύει καθόλου %
Είναι φιλικοί προς τους μαθητές, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση, χιούμορ και επικοινωνία.	17,4	32,6	29,5	15,8	04,7
Συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές το ίδιο, ανεξάρτητα από την καταγωγή (αλλοδαποί), το φύλο (αγόρι ή κορίτσι), το χρώμα ή τη θρησκεία τους.	36,8	25,8	15,3	08,4	12,6
Έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή «κακοί» μαθητές.	14,7	28,9	19,5	18,9	17,4
Προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας- ειρωνείας από άλλους μαθητές.	25,8	27,4	21,1	13,7	12,1

Πίνακας 249

6) Σχέσεις με συμμαθητές –μαθητές του σχολείου –μέλη 15μελούς Μαθητικού Συμβουλίου

Αναφορικά με τις σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τους συμμαθητές τους και τους άλλους μαθητές του σχολείου στην πλειονότητά τους αυτές είναι φιλικές με εξαίρεση τις

σχέσεις ανάμεσα στο 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου που στην πλειονότητά τους είναι **αδιάφορες** σε ποσοστό **61,6%** (35,6% αγόρια και το 26,6% κορίτσια), **φιλικές** σε ποσοστό **30%** (αγόρια 16,5% ,κορίτσια 13,8%) και **ψυχρές συχνά συγκρουσιακές** σε ποσοστό **7,4%** (2 αγόρια 1,1% , 12 κορίτσια 6,4%, από τους οποίους οι 4 είναι από Ελλάδα και οι 10 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ .66,7% και το μικρότερο το 1^ο και το 3^ο 2,9% και 2% αντίστοιχα. Στην ερώτηση δεν απάντησε ποσοστό 1,1% (2 άτομα). Οι

σχέσεις των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ με τους συμμαθητές της τάξης τους στη συντριπτική τους πλειονότητα σε ποσοστό **78,9%** είναι **φιλικές** (81 αγόρια, 43,1% και 69 κορίτσια 36,7%) ,**αδιάφορες** σε ποσοστό **11,6%** (αγόρια 6,9% κορίτσια 4,8%) και **ψυχρές συχνά συγκρουσιακές** σε ποσοστό **8,4%** (5 αγόρια 2,7% 11 κορίτσια 5,9% , από τους οποίους οι 6 είναι Έλληνες και οι 10 από την αλλοδαπή ,με το μεγαλύτερο ποσοστό 12.8% (5 άτομα) στο 4^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 2.9% (1).

Οι σχέσεις των μαθητών/τριών ανάμεσα σε αυτούς και τους άλλους μαθητές του σχολείου είναι **φιλικές** στην πλειονότητά τους και σε ποσοστό **59,5%** (65 αγόρια 34,4% και 48 κορίτσια 25,4% , με το μεγαλύτερο ποσοστό 66,7% στο 4^ο Δ.Δ, ενώ κανένας από το μαθητικό πληθυσμό του δείγματος της έρευνας δεν απάντησε ότι υπάρχουν ψυχρές συγκρουσιακές σχέσεις με άλλους μαθητές), **αδιάφορες** σε ποσοστό **33,7%** και **ψυχρές-συγκρουσιακές** σε ποσοστό **6,3%** (ίσος αριθμός φύλου και εθνικότητας ,6 αγόρια-κορίτσια και Έλληνες-αλλοδαποί με το μεγαλύτερο ποσοστό (17,9%) να καταγράφεται στο 2^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 1^ο και στο 4^ο Δημοτικό Διαμέρισμα με 2,9% και 2,6% αντίστοιχα. Τέλος, οι μαθητές /τριες που συμμετείχαν στην έρευνα απάντησαν αναφορικά με τη σχέση τους με μαθητές με διαφορετικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα (εθνικότητα, θρησκεία κλπ). Αυτές στη συντριπτική τους πλειονότητα είναι **φιλικές** και σε ποσοστό **75,8%** (67 αγόρια 35,4% και 77 κορίτσια 40,7%, από τους οποίους οι 57 είναι από Ελλάδα και οι 87 από την αλλοδαπή, με το υψηλότερο ποσοστό να καταγράφεται στο 1^ο Δ.Δ με 85,3% και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ με 60%),**αδιάφορες** σε ποσοστό **16,8%** και **ψυχρές – συγκρουσιακές** σε ποσοστό **6,8%** (11 αγόρια 2 κορίτσια ,από την Ελλάδα 10 και την αλλοδαπή 3,με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο Δ.Δ με 15,4% ενώ υπήρχαν μαθητές/τριες από το 1^ο ,5^ο και 7^ο Δ.Δ οι οποίοι θεωρούν ότι δεν υφίστανται τέτοιου είδους σχέσεις στο σχολείο τους γι’ αυτό και δεν απάντησαν).

Συμπερασματικά, διακριβώνεται ότι στην πλειονότητά τους οι σχέσεις του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος είναι φιλικές με επιρροή των κοριτσιών σε αυτό και σε βαθμό που να διασφαλίζεται μια σχετική ηρεμία και ευταξία στο σχολικό περιβάλλον,χωρίς να απουσιάζουν συγκρουσιακά φαινόμενα μεταξύ τους που παρουσιάζονται σε υψηλότερο ποσοστό (8,4%) σε επίπεδο τάξης (λόγω του καθημερινού συγχρωτισμού και της τριβής που αυτή φέρνει και με μεγαλύτερη ευθύνη να βαραίνει τα κορίτσια) κατ’ αρχήν και κατά δεύτερο

λόγο σε επίπεδο μελών 15μελούς Συμβουλίου (με μεγαλύτερη την ευθύνη να πέφτει στα κορίτσια και στον αλλοδαπό πληθυσμό) και περίπου σε ποσοστό 6,6 % κατά μέσο όρο για τις σχέσεις με άλλους μαθητές του σχολείου αλλά και με τους «διαφορετικούς» μαθητές. Τα ποσοστά αυτά είναι διπλάσια και άνω από αυτά που εμφανίζονται στους μαθητές του ΓΕΛ και ακόμα υψηλότερα σε κάποιες περιπτώσεις από αυτά των μαθητών του Γυμνασίου. Λόγω της πληθυσμιακής ιδιαιτερότητας και κυρίως πλειονότητας του αλλοδαπού στοιχείου έναντι του αυτόχθονα πληθυσμού οι σχέσεις ανάμεσα τους εμφανίζονται σε πολύ υψηλό ποσοστό φιλικές, ώστε όσο το δυνατόν να εξισορροπούνται οι αντιθέσεις, να εξομαλύνονται οι διαφορές και να κυριαρχεί μια όσο το δυνατόν ήρεμη σχολική ατμόσφαιρα. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι τρία από τα 7 σχολεία απορρίπτουν τις συγκρουσιακές σχέσεις με ρατσιστικό περιεχόμενο (εθνικότητας και άλλο) ενώ όπου συμβαίνει αυτό φαίνεται να γίνεται με πολύ μεγαλύτερη ευθύνη του εγχώριου και ανδρικού παράγοντα, ειδικά για την περίπτωση αυτή.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Φιλικές	Αδιάφορες	Ψυχρές σχέσεις συχνά με συγκρούσεις
Ανάμεσα σε εσένα και τους συμμαθητές της τάξης σου.	78,9 %	11,6 %	08,4 %
Ανάμεσα σε εσένα και τους άλλους μαθητές του σχολείου σου.	59,5 %	33,7 %	6.3 %
Ανάμεσα σε εσένα και το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο .	30,0 %	61,6 %	07,4 %
Ανάμεσα σε εσένα και σε μαθητές με διαφορετική εθνικότητα, θρήσκευμα ή άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα.	75,8 %	16,8%	06,8 %

Πίνακας 250

7) Σχολική επίδοση –αποτυχία

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας για τη σχολική επίδοση των μαθητών /τριών του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος⁶⁰¹.

⁶⁰¹ Βλ Ταμιχτσής Γ. Ιωάννης, *Η σχέση πειθαρχικού ελέγχου μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και σχολικής τους επίδοσης*, Διπλωματική εργασία στο Π.Μ.Σ “ Η σύγχρονη Εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της”, Ακαδ. έτος 2008-09 , Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών, Αθήνα, 2010, σελ140.

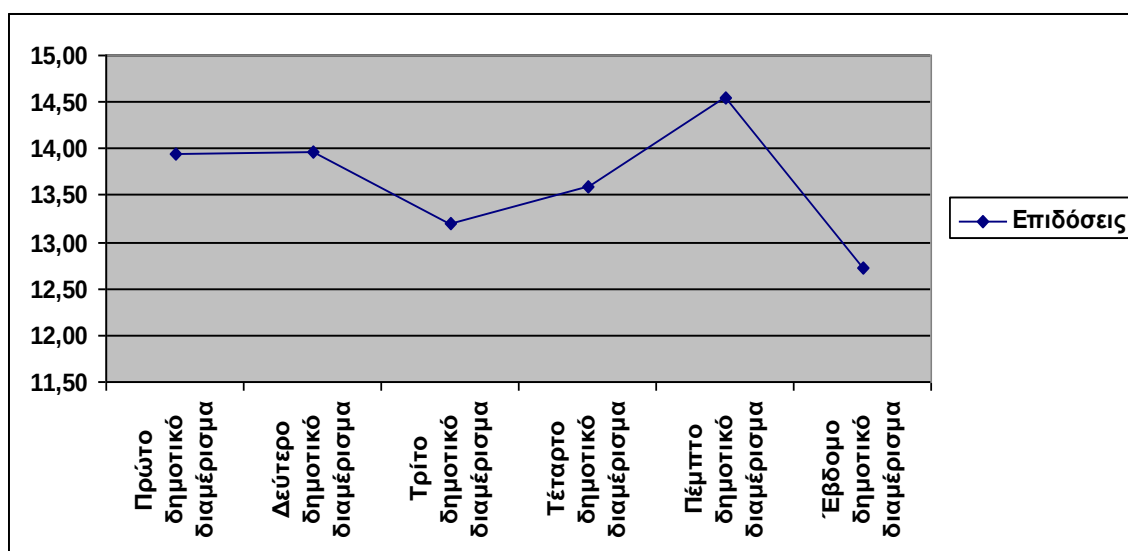
Ο μέσος όρος της βαθμολογίας των μαθητών κατά την προηγούμενη σχολική περίοδο ήταν ίσος με 13.63 με τυπική απόκλιση ίση με 2.18 για 181 μαθητές. Έξι (3.2%) μαθητές δεν δήλωσαν τη σχολική τους επίδοση κατά την προηγούμενη σχολική χρονιά ενώ τρεις (1.6%) δήλωσαν πως δεν θυμόντουσαν τη σχολική τους επίδοση κατά την προηγούμενη σχολική χρονιά. Υπήρχαν δυο μαθητές που δήλωσαν ότι η επίδοση τους κατά την προηγούμενη σχολική χρονιά ήταν ίση με 9.3 και 9.4. Οι μισοί σχεδόν μαθητές είχαν επιδόσεις μέχρι 13.5 (60 αγόρια, 35 κορίτσια) και οι υπόλοιποι από 13.5 έως 19.9 (38 αγόρια και 48 κορίτσια). Στο διάγραμμα⁴³ φαίνεται η κατανομή του μέσου όρου των βαθμών των μαθητών του ΕΠΑ. Λ στο σύνολο των διαμερισμάτων όπου διακρίνεται η υπεροχή των μαθητών του 5^{ου} Δημοτικού Διαμερίσματος.

Το προφίλ της σχολικής επίδοσης των μαθητών /τριών του δείγματος με βάση το βαθμό απολυτηρίου της Α΄ Τάξης ΕΠΑ.Λ και σύμφωνα με το τυπικό σύστημα αξιολόγησης και βαθμολόγησης καταδεικνύει ότι η επίδοση των μαθητών κατά την προηγούμενη σχολική χρονιά (πίνακας 251) ήταν η κάτωθι :

- ποσοστό 3,9 % (7) των μαθητών βαθμολογήθηκε με Άριστα(18,1- 20)
- ποσοστό 7,2 % (13) των μαθητών βαθμολογήθηκε με Λίαν Καλώς (16,1-18)
- ποσοστό 45,3 % (82) των μαθητών πήρε βαθμό Καλώς (13,1 -16)
- ποσοστό 42,5 % (77) των μαθητών βαθμολογήθηκε με Σχεδόν Καλώς (9,5 – 13)
- ποσοστό 1,1%(2) των μαθητών βαθμολογήθηκαν Ανεπαρκώς (5,1 -9,4)

ΒΑΘΜΟΣ ΤΑΞΗΣ ΕΠΑ. Λ	ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΥ Α΄	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΙΣΤΑ	18,1- 20	7	3,9 %
ΛΙΑΝ ΚΑΛΩΣ	16,1-18	13	7,2 %
ΚΑΛΩΣ	13,1 – 16	82	45,3 %
ΣΧΕΔΟΝ ΚΑΛΩΣ	9, 5- 13	77	42,5%
ΑΝΕΠΑΡΚΩΣ	5,1- 9 ,4	2	1,1%
		181	100 %

Πίνακας 251 Σχολικές επιδόσεις μαθητών ΕΠΑ.Λ ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

Διάγραμμα 43 Μέσος όρος βαθμολογίας μαθητών ΕΠΑ.Λ ανά Δημοτικό Διαμέρισμα

Συμπερασματικά, από τα ευρήματα της αξιολόγησης στη τυπική βαθμολογική κλίμακα διαπιστώνεται ότι το επίπεδο της επίδοσης στους μαθητές του ΕΠΑ. Λ είναι ιδιαίτερα χαμηλό και εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τους λόγους, όπως εξηγήθηκε πριν, για τους οποίους οι μαθητές στρέφονται σε αυτή τη μορφή εκπαίδευσης. Το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών διαμοιράζεται μεταξύ εκείνων που βαθμολογούνται στο επίπεδο «καλώς» της κλίμακας (45,3%) και εκείνων που βαθμολογούνται στο επίπεδο «σχεδόν καλώς» (ποσοστό 42,5 %). Οι μαθητές με επίδοση «πολύ καλή» (7,2 %) και «άριστη» (3,9%) είναι η συντριπτική μειονότητα. Το σύστημα της τυπικής αξιολόγησης και στην περίπτωση των μαθητών του ΕΠΑ.Λ φαίνεται να μην ανταποκρίνεται στην αυτό-αξιολόγηση των μαθητών αφού μόνο ποσοστό του 55,8 % συμφωνεί με τους βαθμούς που πήρε (περίπου το ίδιο με το Γενικό Λύκειο), ενώ ποσοστό 28,9 % θεωρεί ότι αδικήθηκε (μικρότερο απ' όσο περίμενε, λιγότερο ποσοστό απ' ότι στο Γενικό Λύκειο που είχε 33,9 %) και ποσοστό 13,2 % μεγαλύτερο απ' αυτό το βαθμό που περίμενε (8,3 % στο Γενικό Λύκειο). Οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ κατευθύνονται σε αυτόν τον τύπο Λυκείου λόγω της επίγνωσης τους για τις χαμηλές επιδόσεις και τις δυσκολίες σε θέματα μάθησης. Το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται στο να εξασφαλίσουν άμεσες και πρακτικές λύσεις για τη ζωή τους. Δεν ενδιαφέρονται για την απόκτηση ακαδημαϊκών σπουδών ή τίτλων, αλλά τα τυπικά προσόντα για να εξασκήσουν άμεσα ένα βιοποριστικό επάγγελμα. Το ΕΠΑ. Λ φαίνεται ότι τους παρέχει αυτή τη δυνατότητα από άποψη σχολικών απαιτήσεων, εφόσον τα περισσότερα από τα μαθήματα είναι ειδικότητας και γενικότερα υπάρχει μια περισσότερη επιεικής αντιμετώπιση σε ζητήματα επίδοσης .

Τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με τη σχολική αποτυχία (μετεξεταστέος) δείχνουν ότι το 52.6% (100) των μαθητών (63 αγόρια και 37 κορίτσια) έχει μείνει μετεξεταστέο είτε στο

Γυμνάσιο είτε στο Λύκειο. Επίσης, το 24.7% (47) των μαθητών (34 αγόρια και 13 κορίτσια) έχουν μείνει στην ίδια τάξη είτε στο λύκειο είτε στο γυμνάσιο.

Από τα ευρήματα διαπιστώνεται ότι οι μισοί περίπου από τους μαθητές του δείγματος έχουν αποτυχία στα μαθήματα, ενώ δυο περίπου στους δέκα επαναλαμβάνουν την τάξη. Επιβεβαιώνεται, η άποψή μας ότι η σχολική επίδοση αποτελεί το μεγάλο πρόβλημα για την κατηγορία των μαθητών του ΕΠΑ.Λ γνωρίζοντας τις δυσκολίες τους στο διάβασμα ,τη μελέτη, τα μαθήματα επιλέγουν αυτόν τον τύπο σχολείου, που δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα σε ζητήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και γρήγορης σχετικά απορρόφησης στον εργασιακό χώρο .

8) Η αξιολόγηση του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ για το σχολικό πρόγραμμα, τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο του σχολείου.

Οι μαθητές /τριες του ΕΠΑ.Λ ρωτήθηκαν να κρίνουν τρεις διαφορετικές προτάσεις αναφορικά με το σχολικό πρόγραμμα (πίνακας 252). Ποσοστό 32,1% (18,5% αγόρια, 13,5% κορίτσια) διαφωνεί απολύτως και το 24,2% ελάχιστα συμφωνεί με την πρόταση ότι το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν είναι κουραστικό και του παρέχονται ευκαιρίες εκτόνωσης και ψυχαγωγίας σε αντίθεση με ποσοστό 8,4% (αγόρια 4,8% κορίτσια 3,7%) που το αποδέχεται απόλυτα και 16,8% αρκετά.

Στη θετική διατύπωση της πρότασης ότι τα μαθήματα τους ενδιαφέρουν και τους αρέσουν συμφωνεί απόλυτα ποσοστό 11,6%(4,7% αγόρια 6,8% κορίτσια) και ποσοστό 35,8% αρκετά έναντι του 8,4% (αγόρια 7,4% κορίτσια 1,1%) που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου και του 10,5% που υποστηρίζει ότι ισχύει ελάχιστα. Η τρίτη πρόταση, σχετικά με το αν η ύλη των μαθημάτων τους δυσκολεύει ποσοστό 11,1% (αγόρια 5,8% κορίτσια 5,3 %)θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα και 14,7% αρκετά, ενώ το 13,2% (αγόρια 8,9% κορίτσια 4,2%) υποστηρίζει ότι δεν ισχύει καθόλου και το 24,7% ελάχιστα.

Σε γενικές γραμμές εκείνο που συνάγεται από την κριτική των μαθητών του ΕΠΑ.Λ για το σχολικό πρόγραμμα είναι ότι η πλειονότητα τους (5,6 στους 10 μαθητές) δέχεται πως το σχολικό πρόγραμμα κουράζει και δεν προσφέρει ευκαιρίες εκτόνωσης-ψυχαγωγίας, απέναντι σε 2,5 μαθητές στους 10 που το αρνούνται, υπερισχύει όμως η άποψη σε ποσοστό 46% περίπου ότι τα μαθήματα τους ενδιαφέρουν και τους αρέσουν έναντι του 19% περίπου που το αντιστρατεύεται και τέλος ποσοστό 37,9% θεωρεί πως η ύλη των μαθημάτων το δυσκολεύει στο σχολείο σε αντίθεση με το 25,7% που πιστεύει απολύτως το αντίθετο.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΠΑ.Λ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν σε κουράζει, και σου παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης ψυχαγωγίας και ηρεμίας (άθληση, παιχνίδι κλπ)	08,4 %	16,8 %	17,9 %	24,2 %	32,1 %
Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν	11,6 %	35,8 %	33,7 %	10,5 %	08,4 %
Η ύλη των μαθημάτων δεν σε δυσκολεύει	11,1 %	14,7 %	36,3 %	24,7 %	13,2 %

Πίνακας 252

Οι μαθητές /τριες του δείγματος ρωτήθηκαν για τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο των καθηγητών σε αυτή. Σε ερώτηση αναφορικά με τη δυνατότητα συμμετοχής των μαθητών στην διδακτική διαδικασία (ερωτήσεις, απορίες κλπ) διαπιστώνεται ότι το 43,7% δέχεται απόλυτα ότι ισχύει σε αντίθεση με το 4,7% που καθόλου δεν το υποστηρίζει, ενώ ποσοστό 1,6% δεν απάντησε την ερώτηση. Ποσοστό της τάξης του 8,9% υποστηρίζει ότι υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα στη διάρκεια των μαθημάτων καθώς και ομαδοσυνεργατική διαδικασία έναντι του 21,1% και του 33,7% αντίστοιχα οι οποίοι θεωρούν πως δεν ισχύει καθόλου. Ποσοστό της τάξης του 0,5% δεν απάντησε τις παραπάνω ερωτήσεις ενώ η κατανομή των απαντήσεων στις άλλες κλίμακες αξιολόγησης φαίνεται στον πίνακα 253 που ακολουθεί.

Σε ότι αφορά το ρόλο των καθηγητών/τριών στη διδακτική διαδικασία οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ έδωσαν τις παρακάτω απαντήσεις: Αναφορικά με την ευκαιρία που δίνεται στους μαθητές από τους καθηγητές/τριες να εκφράσουν τα παράπονά τους σχετικά με το μάθημα ποσοστό 22,6% θεωρεί ότι αυτό δεν ισχύει καθόλου, με το 24,2% ελάχιστα σε αντίθεση με το 10% και το 21,6 % που δέχονται ότι αυτό ισχύει απόλυτα και αρκετά αντίστοιχα. Σχετικά με τη χρήση οπτικοακουστικών μεθόδων διδασκαλίας από τους καθηγητές/τριες ποσοστό 45,8% απολύτως το απορρίπτει ότι ισχύει με 23,2% να λέει ελάχιστα σε αντίθεση με το 4,7% που θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα και το 8,9% αρκετά. Ποσοστό 1,1% δεν απάντησε την ερώτηση. Για το ρόλο των καθηγητών/τριών στο πλαίσιο της διδακτικής διαδικασίας με σημείο αναφοράς όχι το γνωστικό αντικείμενο και τη μεθοδολογία αλλά το γνωστικό υποκείμενο διαπιστώνονται τα εξής ευρήματα. Ποσοστό 19,5% θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα και 29,5% αρκετά η άποψη για τους καθηγητές/τριες ότι τους εμπνυχώνουν συχνά για μεγαλύτερη προσπάθεια και επίδοση εν αντιθέσει με το 10% που θεωρούν ότι αυτό καθόλου δεν ισχύει και 16,8% ότι ισχύει ελάχιστα. Τέλος, ποσοστό 13,7%

θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα και 32,1% αρκετά την πρόταση που υποστηρίζει την άποψη ότι οι καθηγητές/τριες βαθμολογούν όχι με προσωπικά κριτήρια, αλλά μαθησιακά σε αντίθεση με το 11,1% που θεωρεί ότι δεν ισχύει καθόλου και 14,7% ότι ισχύει ελάχιστα.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι σε ότι αφορά το μαθησιακό περιβάλλον του σχολείου, όπως και στην περίπτωση του Λυκείου αλλά και του Γυμνασίου, σύμφωνα με τις απαντήσεις που δίνουν οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ, αυτό υστερεί τόσο σε πνεύμα ομαδικό όσο και σε κλίμα δημιουργικό, επιπλέον και οι ίδιοι/ες οι καθηγητές/τριες δεν φαίνεται να συμβάλλουν θετικά σε αυτό στο βαθμό που υπολείπεται η χρήση εκπαιδευτικής τεχνολογίας στο πλαίσιο της διδασκαλίας αλλά και η αλληλοτροφοδότηση εκπαιδευτικού-μαθητή στο πλαίσιο ενός ανοιχτού και ελεύθερου μαθησιακού διαλόγου. Αντίθετα, σε ότι αφορά τη σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή στο επίπεδο της μαθησιακής διαδικασίας οι μαθητές στις απαντήσεις τους διατυπώνουν μια θετική, συνολικά, αξιολόγηση τόσο για τον εμπνευστικό- ενθαρρυντικό ρόλο του καθηγητή όσο και για τις αποστάσεις που τηρεί σε προσωπικές εμπάθειες στην μαθησιακή αξιολόγηση.

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΠΑ.Λ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ & ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ;	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι ανία και πλήξη των μαθητών	08,9%	18,4%	28,9 %	22,1%	21,1%
Στα μαθήματα , στη τάξη , συχνά χωρίζετε σε μικρές ομάδες (3-4 μαθητές) και εργάζεστε μαζί	08,9%	08,4%	22,1%	26,3%	39,7%
Οι καθηγητές / τριες χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία ακουστικά και οπτικά μέσα π. χ κασέτες ήχου , εκπαιδευτικές ταινίες,, διαφάνειες ,χάρτες κλπ	04,7%	08,9%	15,3%	23,2%	45,8%
Στο μάθημα οι καθηγητές/ τριες σας δίνουν την δυνατότητα να συμμετέχετε κάνοντας ερωτήσεις και εκφράζοντας απορίες,, προβληματισμούς κλπ	43,7%	26,3%	16,3%	07,4%	04,7%
Οι καθηγητές /τριες δίνουν στους μαθητές την ευκαιρία να εκφράσουν τα παράπονά τους για τον τρόπο διδασκαλίας , τις εργασίες κ ά σχετικά με το μάθημα	10,0%	21,6%	21,6%	24,2%	22,6%

Οι καθηγητές / τριες βαθμολογούν τους μαθητές /τριες σύμφωνα με τις ικανότητες/ δυνατότητές τους και όχι σύμφωνα με συμπάθειες , /αντιπάθειες	13,7%	32,1%	27,4%	14,7%	11,1%
Οι καθηγητές/ τριες πιστεύουν στις ικανότητές σου και συχνά σε εμπνέουν/ενθαρρύνουν για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση	19,5%	29,5 %	24,2%	16,8%	10,0%

Πίνακας 253

Αναφορικά με τη σημασία που οι μαθητές/τριες αποδίδουν στο μαθησιακό ρόλο του σχολείου στην καθημερινότητα διαπιστώνεται ότι σε ποσοστό 43,7% σε απόλυτο και αρκετό βαθμό αποδέχονται ότι λειτουργεί προς την κατεύθυνση αυτή έναντι του 27,4% που καθόλου και ελάχιστα δεν υποστηρίζει τη θέση αυτή.

Αναφορικά με τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου εκείνο που διακρίβώνεται από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών είναι ότι αποδέχονται σε απόλυτο και αρκετό βαθμό σε ποσοστό 62% τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου **έναντι του 24% που τον αμφισβητούν**(ελάχιστα/καθόλου).Ειδικότερα,αποδέχονται απόλυτα σε ποσοστό 34,7% (αγόρια 17% κορίτσια 18,1%) και 27,9% αρκετά το ρόλο του σχολείου να μαθαίνει το σεβασμό και τη βοήθεια στον άλλον **έναντι του 6,8% (αγόρια 3,7% κορίτσια 3,2%) που τον απορρίπτει πλήρως** και του 14,2% που θεωρεί ότι ισχύει ελάχιστα. Επίσης, το 34,2% των περιπτώσεων θεωρεί απόλυτα ότι το σχολείο σε μαθαίνει να υποστηρίζεις το δίκαιο **έναντι του 8,4% που υποστηρίζει ότι δεν ισχύει καθόλου**.Τέλος, την ελευθερία έκφρασης της γνώμης που μαθαίνει το σχολείο στους μαθητές/τριες την υιοθετεί πλήρως το 43,7% των περιπτώσεων έναντι του 10,5% που δεν την αποδέχεται καθόλου και του 13,2% ελάχιστα.

Συμπερασματικά, η εικόνα που οι μαθητές/τριες έχουν για το ρόλο του σχολείου (πίνακας 254) τόσο σε θέματα της καθημερινής ζωής όσο και στον κοινωνικό του ρόλο (αλληλεγγύη, δικαιοσύνη ,ελεύθερος στοχασμός) είναι θετική, αφού σε ποσοστό από 43% έως και άνω του 62% μέγιστο κατά μέσο όρο θεωρούν ότι ανταποκρίνεται σε τέτοιου είδους προκλήσεις σε αντίθεση με το 27% μέγιστο κατά μέσο όρο που αντιπαρέχονται. τη σημασία και το ρόλο του σχολείου στο θέμα αυτό.

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΕΠΑ.Λ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ;	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Το σχολείο, σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημερινής ζωής	14,2 %	29,5 %	28,9 %	15,3 %	12,1 %
Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει :					
α) να σέβεσαι και να βοηθάς τους άλλους	34,7 %	27,9 %	15,3 %	14,2 %	06,8 %
β) να υποστηρίζεις το δίκαιο	34,2 %	26,8 %	15,8 %	14,2 %	08,4 %
γ) να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	43,7 %	17,9 %	13,7 %	13,2 %	10,5%

Πίνακας 254

9) Ενημέρωση του μαθητικού πληθυσμού από τη Διεύθυνση του σχολείου –καθηγητές για τη συμμετοχή στη σχολική ζωή –λειτουργία του σχολείου.

Οι μαθητές /τριες του ΕΠΑ.Λ σε ποσοστό 27,9% (22 αγόρια 11,7 % 31 κορίτσια 16,5 %) ταυτίζονται απόλυτα με την άποψη ότι οι καθηγητές/τριες τους ενημερώνουν για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής ,**έναντι ποσοστού 8,9%** (11 αγόρια 5,9% και 6 κορίτσια 3,2%) που απόλυτα το αμφισβητεί .Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από το 1,1% . Για το ίδιο θέμα ποσοστό 23,2% (23 αγόρια 12,4% 21 κορίτσια 11,3%) υιοθετεί απόλυτα την ενημέρωση από τη Διεύθυνση του σχολείου στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς , σε αντίθεση με ποσοστό 8,4 % (9 αγόρια 4,8 % 7 κορίτσια 3,8 %) που απολύτως το αμφισβητεί. Ποσοστό 2,1% δεν απάντησε την ερώτηση.

Σε θέματα που σχετίζονται με τη ενημέρωση των μαθητών από τη Διεύθυνση για προβλήματα λειτουργίας του σχολείου (θέρμανση ,καθαριότητα, βλάβες , ζημιές κλπ) το 27,4 % (27 αγόρια 14,4 % 25 κορίτσια 13,3%) θεωρεί πως καθόλου δεν γίνεται κάτι τέτοιο σε αντίθεση με το 14,2% (12 αγόρια 6,4 % 15 κορίτσια 8 %) το οποίο θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα. Ποσοστό 1,1% δεν απάντησε στην ερώτηση αυτή Τέλος, ποσοστό 22,6% (21 αγόρια 11,1% ,22 κορίτσια 11,6%) απολύτως διαφωνεί με την άποψη πως η Διεύθυνση του σχολείου ανταποκρίνεται στα αιτήματα και τις προτάσεις του 15μελούς σε αντίθεση με το 11,6 % (10 αγόρια 5,3% ,12 κορίτσια 6,3%) που θεωρεί ότι ισχύει απολύτως. Ποσοστό 0,5% δεν απάντησε την ερώτηση.

Συμπερασματικά, όπως διαπιστώνεται και στο σχετικό πίνακα 255 που ακολουθεί και με βάση τις τιμές και στις υπόλοιπες κλίμακες αξιολόγησης οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ με τις

απαντήσεις τους δείχνουν ότι σε υψηλό βαθμό σχεδόν στην πλειονότητά τους ενημερώνονται για τους τρόπους συμμετοχής τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής, τόσο από τη Διεύθυνση του σχολείου στην αρχή της σχολικής χρονιάς όσο και από τους καθηγητές/τριες. Δεν ισχύει όμως το ίδιο στην ενημέρωσή τους από τη Διεύθυνση αναφορικά με προβλήματα του σχολείου ,αλλά και στο ζήτημα της ικανοποίησης συλλογικών αιτημάτων από την υπεύθυνη ηγεσία του σχολείου.

Τα ανωτέρω ευρήματα κινούνται στα ίδια επίπεδα ανταπόκρισης με τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές/τριες του ΓΕΛ και του Γυμνασίου με μικροδιαφορές.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΠΑ.Λ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ & ΤΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές / τριες για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής π. χ συνελεύσεις ,εκλογές, αρμοδιότητες 5μελούς., 15μελούς κλπ	27,9 %	23,2 %	22,1 %	16,8 %	08,9 %
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για την οργάνωση και λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων (5μελές, 15μελές, γενική συνέλευση) και τον τρόπο που μπορούν να συμμετέχουν στην οργάνωση της σχολικής ζωής	23,2 %	27,4 %	21,6 %	17,4 %	08,4 %
Η Διεύθυνση του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές / τριες για διάφορα προβλήματα λειτουργίας που αφορούν το σχολείο (θέρμανση, καθαριότητα,αποκατάσταση ζημιών,βλάβες κλπ)	14,2 %	16,8 %	17,9 %	22,6 %	27,4 %
Η Διεύθυνση του σχολείου ανταποκρίνεται στα αιτήματα και τις προτάσεις του 15μελούς για θέματα που απασχολούν τους μαθητές	11,6 %	23,7 %	21,1 %	20,5%	22,6%

Πίνακας 255

10) Σχολικοί κανόνες-τιμωρίες (ενημέρωση – εφαρμογή- τήρηση)

Οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ απάντησαν σε ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν την ενημέρωσή τους για τις σχολικές τιμωρίες, την εφαρμογή τους καθώς και τη τήρησή τους. Τα ευρήματα από την στατιστική επεξεργασία και ανάλυση προβάλλουν την εξής εικόνα: Αναφορικά με την ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τους σχολικούς κανόνες διαπιστώνονται τα εξής: Όσον αφορά την ενημέρωσή τους από τη σχολική Διεύθυνση στην αρχή της σχολικής χρονιάς οι απαντήσεις τους δείχνουν ότι το **42,1% θεωρεί ότι αυτό ισχύει απόλυτα** (39 αγόρια 20,9%, 41 κορίτσια 21,9% , από τους οποίους οι 37 είναι από την Ελλάδα και οι 43 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 64,7% και το μικρότερο στο 2^ο Δ.Δ με 23,1%) και το 25,3% αρκετά **έναντι του 6,8%** (9 αγόρια 4,8 % 4 κορίτσια 2,1 % ,από τους οποίους οι 9 είναι από την Ελλάδα και οι 4 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 16,7 % και το μικρότερο στο 3^ο Δ.Δ με 2 %) το οποίο υποστηρίζει ότι **δεν ισχύει καθόλου** και 10% ελάχιστα. Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από το 1,6% .

Για την ενημέρωσή τους από τους καθηγητές σε θέματα σχολικού κανονισμού και τιμωριών **ποσοστό 24,7% θεωρεί ότι ισχύει απόλυτα** (20 αγόρια 10,5% ,27 κορίτσια 14,2%,από τους οποίους οι 23 είναι από την Ελλάδα και οι 24 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 38,2 % και το μικρότερο στο 7 Δ.Δ με 8,3 %) και 24,2% αρκετά **έναντι του 10% που υποστηρίζει ότι δεν ισχύει καθόλου** (8 αγόρια 4,2 % , 11 κορίτσια 5,8 % ,από τους οποίους οι 6 είναι από την Ελλάδα και οι 13 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2 Δ.Δ με 17,9 % και το μικρότερο στο 3^ο Δ.Δ με 3,9 %) και ποσοστού 24,2 % ελάχιστα.

Τέλος, σε ότι αφορά την ενημέρωση για τις σχολικές τιμωρίες από τη Διεύθυνση του σχολείου **ποσοστό 29,5% των απαντήσεων υποστηρίζει ότι απόλυτα ισχύει**(28 αγόρια 15,1% , 28 κορίτσια 15,1 % ,από τους οποίους οι 23 είναι από την Ελλάδα και οι 33 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 41,2 % και το μικρότερο στο 4^ο Δ.Δ με 17,9%) και 24,7% αρκετά **σε αντίθεση με ποσοστό 8,4% που καθόλου δεν το δέχεται** (10 αγόρια 5,4 % , 6 κορίτσια 3,2 % ,από τους οποίους οι 9 είναι από την Ελλάδα και οι 7 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο Δ.Δ με 10,3 % και 7^ο 8,3% και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 2,9 %) και 14,7% ελάχιστα. Ποσοστό 2,1% του δείγματος δεν απάντησε την ερώτηση.

Αναφορικά με την επίγνωση που έχουν αποκτήσει οι μαθητές/τριες (γνωστοί και σαφείς) για τους κανόνες μετά την ενημέρωση για αυτούς οι απαντήσεις τους δείχνουν ότι σε **ποσοστό 24,2% ισχύει απόλυτα** (19 αγόρια 10 % ,27 κορίτσια 14,2 % ,από τους οποίους οι 21 είναι από την Ελλάδα και οι 25 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 41,2 % και το μικρότερο στο 2^ο Δ.Δ με 12,8 % και 5^ο 13,3%) και 28,4% αρκετά **έναντι του 4,7% που καθόλου δεν ισχύει** (3 αγόρια 1,6% ,6 κορίτσια 3,2 % ,από τους οποίους οι 3 είναι από την Ελλάδα και οι 6

από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 16,7 % ,2^ο 12,8% και το μικρότερο στο 4^ο Δ.Δ με 2,6 % 1^ο 2,9%) και 15,8% που ισχύει ελάχιστα.

Σε ότι αφορά τη γνώση των σχολικών τιμωριών αυτές είναι γνωστές και σαφείς στους μαθητές/τριες του ΕΠΑΛ του δείγματος **σε ποσοστό 32,1 % σε απόλυτο βαθμό** (32αγόρια 16,9 % ,29 κορίτσια 15,3 % ,από τους οποίους οι 27 είναι από την Ελλάδα και οι 34 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 47,1 % και το μικρότερο στο 2^ο Δ.Δ με 20,5 %) και 27,4 % αρκετά **έναντι του 1,6% που δηλώνουν ότι καθόλου δεν τους είναι γνωστές και σαφείς**(1αγόρι , 2κορίτσια ,από τους οποίους ο ένας είναι από την Ελλάδα και οι δυο από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο 2^ο 4^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 3^ο, 5^ο και 7^οΔ.Δ τα οποία δεν έδωσαν απάντηση στην επιλογή αυτή) και ποσοστού 11,6% που δηλώνει ελάχιστα. Ποσοστό 0,5 % του δείγματος δεν απάντησε την ερώτηση. Αναφορικά με την εφαρμογή των κανόνων στο σχολείο οι απαντήσεις των μαθητών του δείγματος υποδηλώνουν τα εξής:Ποσοστό **29,5% συμφωνούν απόλυτα** ότι ισχύει η εφαρμογή τους το ίδιο σε όλους τους μαθητές (31αγόρια 16,4 % 25 κορίτσια13,2 % ,από τους οποίους οι 27 είναι από την Ελλάδα και οι 29 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 45,1 % και το μικρότερο στο 2^ο Δ.Δ με10,3 %) το 22,1% αρκετά **σε αντίθεση με το 9,5% που θεωρεί ότι καθόλου** οι σχολικοί κανόνες δεν εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές (9 αγόρια 4,8 % ,9 κορίτσια 4,8 % από τους οποίους οι 5 είναι από την Ελλάδα και οι 13 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο με 20,5% και το 7^ο Δ.Δ με 16,7 % και το μικρότερο στο 3^ο Δ.Δ με 5,9 %) και το 18,4% που θεωρεί ότι αυτό ισχύει ελάχιστα.

Για το αν εφαρμόζονται οι σχολικοί κανόνες το ίδιο από όλους τους καθηγητές/τριες του σχολείου τους **ποσοστό 12,6% υιοθετεί απολύτως** ότι ισχύει (14αγόρια 7,5 % 10 κορίτσια 5,3 % ,από τους οποίους οι είναι 6 από την Ελλάδα και οι18 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 19,6 % και το μικρότερο στο 2^ο Δ.Δ με 5,1 %) και 16,8% αρκετά **σε αντίθεση με το 20,5% που καθόλου δεν το υποστηρίζει** (18 αγόρια 9,6 % 21 κορίτσια11,2 % από τους οποίους οι 20 είναι από την Ελλάδα και οι 19 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο Δ.Δ με 35,9 % και το μικρότερο στο 3^ο Δ.Δ με 2 % και το 4^ο με 5,1%) και το 27,9% ελάχιστα το υιοθετεί. Ποσοστό 1,6% του δείγματος δεν απάντησε στη ερώτηση αυτή. Τέλος, αναφορικά με την ένταση εφαρμογής των σχολικών κανόνων **,ποσοστό 13,2% θεωρεί ότι εφαρμόζονται αυστηρά όπως πρέπει** (16 αγόρια 8,4% , 9 κορίτσια 4,7 % , από τους οποίους οι 10 είναι από την Ελλάδα και οι 15 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 23,5 % και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ με 6,7 % και το 2^ο 7,7%) και αρκετά **αυστηρά σύμφωνα με το 25,8% αντίθετα με το 14,7% το οποίο θεωρεί ότι αυτό δεν ισχύει καθόλου** (12αγόρια 6,3 % 16 κορίτσια 8,4 % ,από τους οποίους οι 14 είναι από την Ελλάδα και οι14 από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 41,7 % και το 2^ο με 38,5 % και το μικρότερο στο 3Δ.Δ με

3,9% και το 5^ο με 6,7%) και το 18,4% που θεωρεί ότι ισχύει ελάχιστα. Τέλος, για την τήρηση των σχολικών κανόνων από τους μαθητές/τριες το **32,6% των απαντήσεων δέχεται απόλυτα την θέση ότι τους τηρεί γιατί έχει πειστεί για τη χρησιμότητά τους κι όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο** (30 αγόρια 15,8 % , 32 κορίτσια 16,8 % , από τους οποίους οι 28 είναι από την Ελλάδα και οι 34 από την αλλοδαπή, το 23,7% αρκετά για τον ίδιο λόγο **σε αντίθεση με το 11,1% που καθόλου δεν τους τηρεί για τον ακριβώς αντίθετο λόγο** (13 αγόρια 6,8 % 8 κορίτσια 4,2% , από τους οποίους οι 9 είναι από την Ελλάδα και οι 12 από την αλλοδαπή, και το 16,8 % που ελάχιστα τους τηρεί.

Συμπερασματικά, διαπιστώνονται όπως φαίνεται και στον πίνακα 256 που ακολουθεί τα εξής: Υπερισχύουν οι θετικές απαντήσεις (απόλυτα/αρκετά) έναντι των αρνητικών (καθόλου/ελάχιστα) σε ότι αφορά τόσο την ενημέρωση των μαθητών/τριων (από δυο πηγές του σχολείου, τη διεύθυνση και τους καθηγητές/τριες) για σχολικούς κανόνες-τιμωρίες, αλλά και το ότι τους είναι γνωστοί και σαφείς. Αντιθέτως, υπερισχύουν οι αρνητικές απαντήσεις αναφορικά με το ότι εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές, ενώ υπερισχύουν κατά τι οι θετικές απαντήσεις στο ότι εφαρμόζονται αυστηρά. Τέλος, η τήρηση των σχολικών κανόνων φαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα περισσότερο εσωτερικής και όχι εξωτερικής πειθαρχίας και εξαναγκασμού.

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ - ΤΙΜΩΡΙΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΑΡΚΕΤΑ	ΙΣΧΥΕΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΙΣΧΥΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΑ	ΔΕΝ ΙΣΧΥΕΙ ΚΑΘΟΛΟΥ
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/τριες για τους σχολικούς κανόνες (προσέλευση, απουσίες, αξιολόγηση, εξετάσεις, συμπεριφορά στο σχολείο κλπ.)	42,1 %	25,3 %	14,2 %	10,0 %	06,8 %
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές /τριες σε θέματα σχολικού κανονισμού και σχολικών τιμωριών.	24,7 %	24,2 %	16,8 %	24,2 %	10,0 %
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/τριες για τις ποινές /τιμωρίες που προβλέπει ο σχολικός κανονισμός.	29,5 %	24,7 %	20,5 %	14,7 %	08,4 %
Οι κανόνες του σχολείου , μου είναι γνωστοί και σαφείς .	24,2 %	28,4 %	26,8 %	15,8 %	04,7 %
Οι τιμωρίες του σχολείου , μου είναι γνωστές και σαφείς.	32,1 %	27,4 %	26,8 %	11,6 %	01,6 %
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές .	29,5 %	22,1 %	20,0 %	18,4 %	09,5 %
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές.	12,6 %	16,8 %	20,5 %	27,9 %	20,5 %
Οι κανόνες στο σχολείο μου εφαρμόζονται αυστηρά (τηρείται η πειθαρχία , όποιος τους παραβιάσει τιμωρείται).	13,2 %	25,8 %	27,9 %	18,4 %	14,7 %
Τηρώ τους σχολικούς κανόνες ,γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους και όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο .	32,6 %	23,7 %	15,8 %	16,8 %	11,1 %

Πίνακας 256

11) Πειθαρχικός έλεγχος του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ. Λ του δείγματος

Για το θέμα του πειθαρχικού ελέγχου απευθύνθηκαν στους ερευνώμενους τρεις βασικές ερωτήσεις με τα υποερωτήματά τους. Από την ανάλυση που επακολούθησε προήλθαν τα εξής ευρήματα⁶⁰².

α)Το **31.1%** (59) των μαθητών (46 αγόρια και ποσοστό 24,6% 13 κορίτσια ποσοστό 7% από τους οποίους οι 23 είναι από την Ελλάδα και οι 36 από την αλλοδαπή (31 από Αλβανία) και έχουν ηλικία, 16 χρ 8 άτομα, 17χρ 26 άτομα, 18χρ 13 άτομα, και 5 άτομα έχουν ηλικία 19χρ) έχει αποβληθεί με την ποινή από 1 έως 5 ημέρες είτε στο Λύκειο είτε στο Γυμνάσιο ,ενώ το **67,4 %** (128) μαθητές δήλωσε αρνητικά. Υπήρχαν και 3 μαθητές (1,6%) που δεν δήλωσαν αν έχουν τιμωρηθεί με αυτήν την ποινή.

Η συχνότητα που τους επεβλήθη η τιμωρία αυτή στο Γυμνάσιο και το Λύκειο καθώς και οι τάξεις στις οποίες τιμωρήθηκαν φαίνονται στα διαγράμματα 44 και 45 που ακολουθούν.

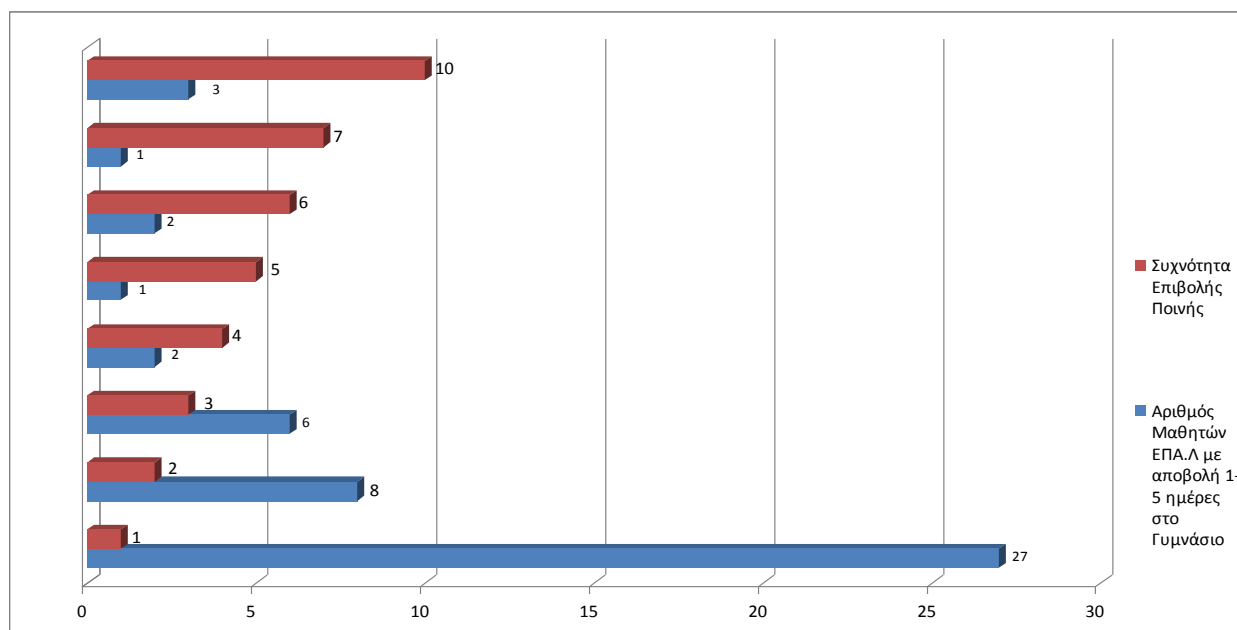
Οι λόγοι τους οποίους δήλωσαν οι μαθητές του ΕΠΑΛ ότι τιμωρήθηκαν με την ποινή της αποβολής από το σχολείο τα προηγούμενα χρόνια όταν φοιτούσαν **στο Γυμνάσιο** αφορούσαν τις εξής περιπτώσεις :

➤ μη τήρηση του σχολικού κανονισμού, όπως φασαρία στην τάξη (3) περιπτώσεις) χρήση κινητού (2),νευρικό γέλιο (2) επειδή δεν πήγαμε εκδρομή (2) σκασιαρχείο , μη συμμετοχή σε εκκλησιασμό.

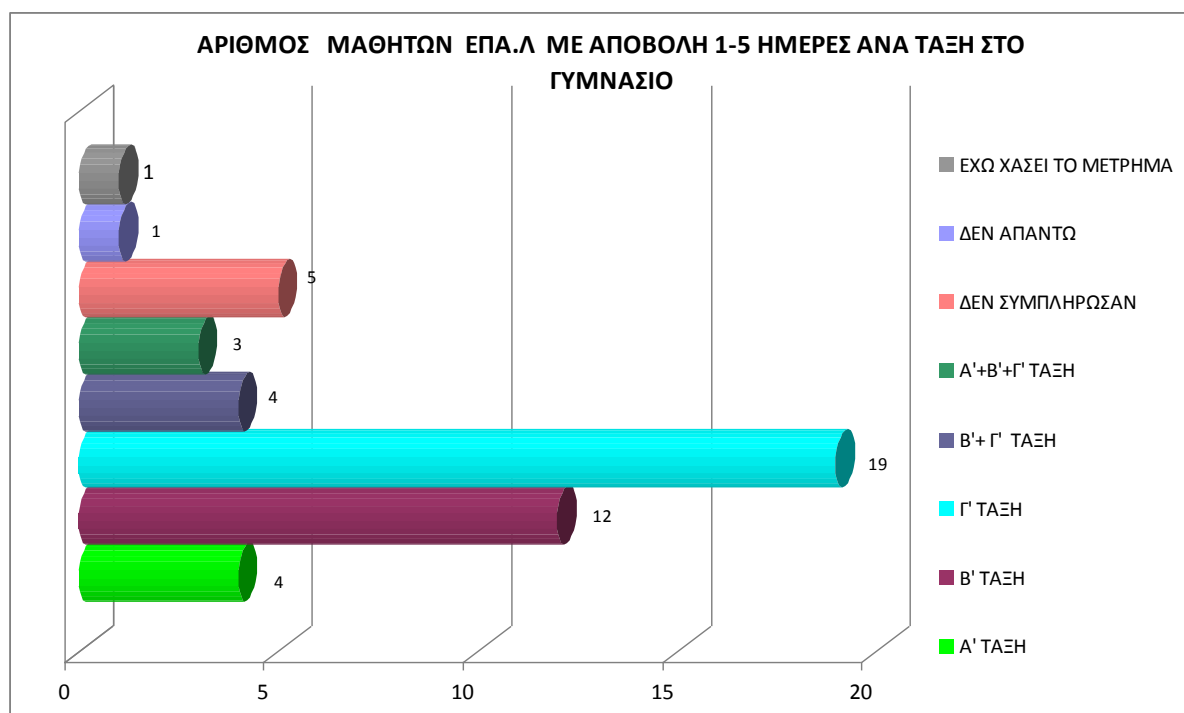
➤ Περιπτώσεις αντικοινωνικής συμπεριφοράς όπως η εξύβριση διδάσκοντα (7),η αυθάδεια στο διευθυντή , βιαιοπραγία μαθητή (6), καβγάς (2), η χρήση αλκοόλ σε εκδρομή ,αστεϊσμοί (2).και λόγω κατάληψης (2).

➤ Τη συγκεκριμένη ερώτηση δε συμπλήρωσαν έξι (6) μαθητές, ενώ υπήρχαν τέσσερεις (4) μαθητές που δήλωσαν «Δεν Θυμάμαι», και ένας (1) μαθητής που έγραψε « δεν απαντώ». Δυο μαθητές δε δήλωσαν το συγκεκριμένο λόγο λέγοντας ο ένας «παρεξήγηση ,όχι ότι δεν έφταιξα» και ο άλλος «ανώριμες απερίσκεψιες ».

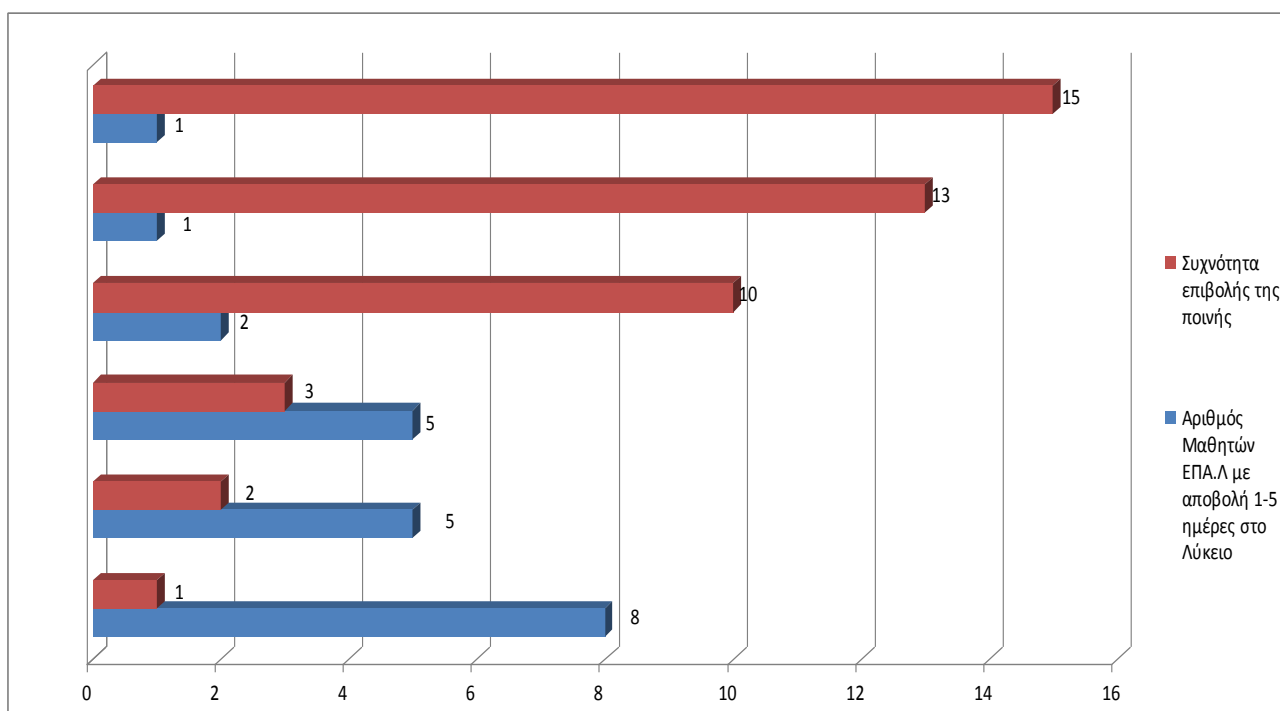
⁶⁰² Βλ Ταμιχτσής Γ. Ιωάννης, ό. π, σσ 144-145.

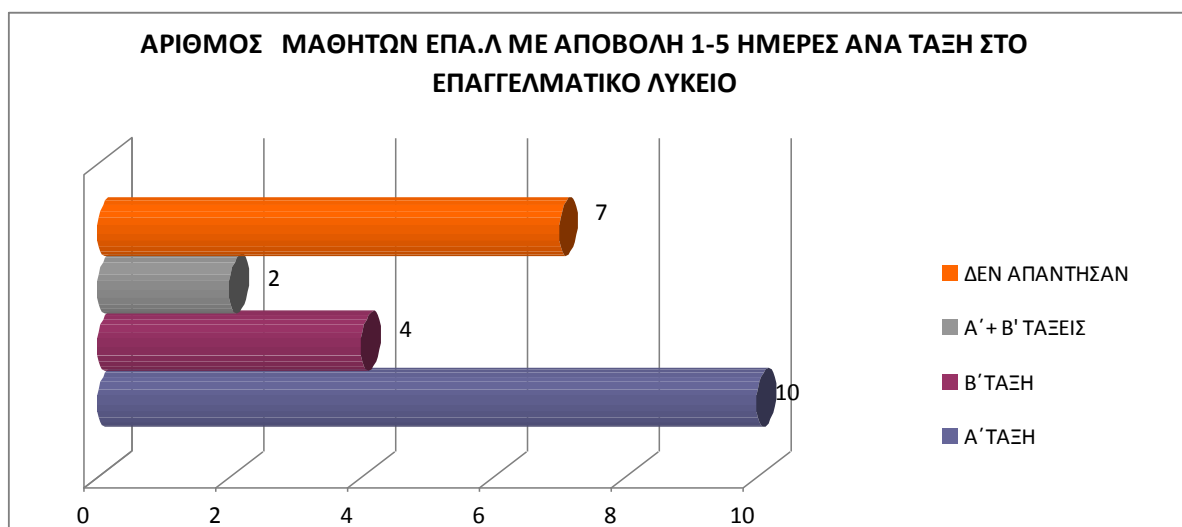
Διάγραμμα 44

Διάγραμμα 45

Διάγραμμα 46

Διάγραμμα 47

Οι λόγοι τους οποίους επικαλέστηκαν οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ για την ποινή της αποβολής από το σχολείο για 1 έως 5 ημέρες κατά τη διάρκεια της φοίτησης τους **στο Λύκειο(ανωτέρω διαγράμματα 46 και 47)** αφορούσαν τις παρακάτω αναφερόμενες παρεκκλίνουσες συμπεριφορές :

➤ Εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς ,σε περιπτώσεις όπως η εξύβριση και η αυθάδεια σε διδάσκοντα (3) και σε μαθητές, η βιαιοπραγία διδάσκοντα, τσακωμός (γενικά),λόγω

κατάληψης, και σε μια περίπτωση η φθορά ή το «παιχνίδι» (δεν διευκρινίζεται) με αντικείμενο του σχολείου .

➤ Την παράβαση του σχολικού κανονισμού, όπως η μη προσέλευση στην έναρξη του μαθήματος η φασαρία και η χρήση κινητού στην τάξη, Δυο μαθητές ανέφεραν χωρίς να γίνουν συγκεκριμένοι ότι αφορούσε διάφορους λόγους και δυο (2) περιπτώσεις ότι δεν επιθυμούν να απαντήσουν .

α) Διαπιστώνεται και αποτυπώνεται ξεκάθαρα ότι οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ, ως μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου σε σύγκριση με τους μαθητές του Γενικού Λυκείου (το ποσοστό για την ίδια ποινή ήταν 19 %)τιμωρούνται περισσότερο, γιατί τα φαινόμενα αντικοινωνικής συμπεριφοράς που εκδηλώνονται σε μαθητές και κυρίως καθηγητές, (λεκτική και σωματική βία) παράλληλα με τη σχολική απειθαρχία είναι σε μεγαλύτερη ένταση ή καθ' υποτροπή⁶⁰³ .

β) Παρατήρηση /επίπληξη από τη Διεύθυνση του σχολείου για τους μαθητές του ΕΠΑ. Λ .

Σχετικά με αυτή την ποινή του πειθαρχικού ελέγχου διαπιστώνεται ότι το 46.8% (89) των μαθητών (32 αγόρια 17,4% και 57 κορίτσια 31% ,36 από την Ελλάδα και 53 από την αλλοδαπή (από την Αλβανία 44) δεν έχει επιπληχθεί ποτέ από τη διεύθυνση του λυκείου του, το 40.5% (77) σπάνια επιπλήττονται από τη διεύθυνση του σχολείου, **το 9.5% (18) επιπλήττεται συχνά (13 αγόρια και 5 κορίτσια**, από την Ελλάδα 7 και την αλλοδαπή 11 από τους οποίους οι 9 από την Αλβανία, με ηλικία 16χρ 6 άτομα,17χρ 6 άτομα και 18χρ επίσης 6 άτομα),ενώ το 3.2% (6) των μαθητών δεν απάντησε. στην ερώτηση αυτή.

γ) Παρατήρηση /επίπληξη από καθηγητή /τρια του σχολείου για τους μαθητές του ΕΠΑΛ.

Το 31.6% (60 άτομα, 19 αγόρια και 41 κορίτσια,28 από Ελλάδα ,26 από Αλβανία και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες ,16χρ 18 μαθητές/τριες, 17χρ 18 άτομα και 18 χρ 13 άτομα) δεν έχει επιπληχθεί ποτέ από το διδακτικό προσωπικό του σχολείου, το 42.6% (81) των μαθητών **σπάνια** επιπλήττεται και **το 22.1%(42 άτομα) επιπλήττεται συχνά (31 αγόρια και 11 κορίτσια, οι 13 από την Ελλάδα οι 29 από την αλλοδαπή και οι 21 από την Αλβανία, με ηλικία 16χρ 14 άτομα, 17χρ 17άτομα, 18χρ 6 άτομα,19χρ 5 άτομα)** από το διδακτικό προσωπικό.(το αντίστοιχο ποσοστό στο Γενικό Λύκειο ήταν17,8%).Επίσης,7μαθητές (3.7%) δεν απάντησαν σχετικά με αυτού του είδους τον πειθαρχικό έλεγχο.

δ) Πειθαρχικός έλεγχος της ωριαίας αποβολής για τους μαθητές του ΕΠΑ. Λ

Το 33.7% των μαθητών (64 άτομα, 17 αγόρια 47 κορίτσια από την Ελλάδα 30 και από την αλλοδαπή 34) δεν έχουν τιμωρηθεί ποτέ στη μέχρι τώρα πορεία του στο ΕΠΑ. Λ με ωριαία αποβολή, το 36.8% (70) σπάνια τιμωρούνται με ωριαία αποβολή και το **26.3% (50) τιμωρούνται**

⁶⁰³ Μια πάγια πρακτική(εθιμική και όχι κανονιστική) στο σχολείο είναι μαθητές/μαθήτριες που επανειλημμένα υποπίπτουν στην ίδια συμπεριφορά για πειθαρχικό έλεγχο τιμωρούνται με αποβολή (ανάλογα και με τη βαρύτητα της πράξης ή συμπεριφοράς) από το σχολείο για μια έως πέντε ημέρες .

συχνά (44 αγόρια και 6 κορίτσια, 19 από την Ελλάδα και 31 από την αλλοδαπή ειδικότερα 26 από την Αλβανία, ηλικίας 16χρ τα 14 άτομα,17χρ,20 άτομα,18χρ 10 άτομα) με αυτήν την ποινή (το αντίστοιχο ποσοστό στο Γενικό Λύκειο 13,7%).Το 3.2% (6) των μαθητών δεν απάντησε για το αν έχει τιμωρηθεί ή όχι με αυτήν την ποινή.

ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ /ΤΡΙΩΝ ΕΠΑ.Λ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Παρατήρηση / Επίπληξη από την Διευθυντή /τρια του σχολείου	09,5	40,5	46,8
Παρατήρηση / Επίπληξη από καθηγητή /τρια του σχολείου	22,1	42,6	31,6
Ωριαία αποβολή	26,3	36,8	33,7

Πίνακας 257

ε) Πειθαρχικός έλεγχος της επιβολής της τιμωρίας για αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος στο Γυμνάσιο και το Λύκειο.

Η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών 96,8% δεν έχει τιμωρηθεί με αυτή την ποινή. Υπάρχουν όμως τέσσερις(4)μαθητές, ποσοστό 2,1% που απάντησαν καταφατικά. Από αυτούς τους μαθητές όλοι είναι αγόρια και δηλώνουν ως χώρα γέννησης οι δυο την Ελλάδα και οι άλλοι δυο την Αλβανία. Υπήρχαν και δυο μαθητές (1,1 %) που δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή.

Από τους μαθητές οι οποίοι δήλωσαν την ποινή της αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος δυο μαθητές απάντησαν ότι αυτό συνέβη στο Γυμνάσιο από μια φορά (στην Γ΄ τάξη και στη Β΄ τάξη Γυμνασίου και οι άλλοι δυο από μια φορά ο καθένας στο Λύκειο, ο ένας είπε στην Α΄ Λυκείου, ενώ ο άλλος δεν ανέφερε .

Αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους τιμωρήθηκαν με αυτή την ποινή ,ο ένας μαθητής ανέφερε ως λόγο την φασαρία ,ενώ ο άλλος δεν απάντησε , Για την επιβολή της ίδιας ποινής στο Λύκειο οι λόγοι που δήλωσαν οι μαθητές, ο ένας αφορούσε εξύβριση διδάσκοντα («έβρισα μια καθηγήτρια και την έκανα ρεζίλι σε όλο το σχολείο») ο άλλος την εμφάνιση (« είχα τρύπα στη γλώσσα και με έδωξαν από το Γενικό Λύκειο»).

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι ο πλέον συχνός πειθαρχικός έλεγχος για τους μαθητές /τριες του ΕΠΑ.Λ είναι η ωριαία αποβολή. Γενικότερα, και σε σύγκριση με τον πειθαρχικό έλεγχο που υφίστανται οι μαθητές/τριες του ΓΕ.Λ ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος του ΕΠΑ.Λ παρουσιάζει μεγαλύτερα ποσοστά πειθαρχικού ελέγχου, πλην του μέτρου της επιβολής παρατήρησης/ επίπληξης από τη Διεύθυνση του σχολείου που κυμαίνεται

σχεδόν στο ίδιο επίπεδο όταν αυτή συμβαίνει συχνά. Ειδικότερα, οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ υφίστανται τον πειθαρχικό έλεγχο της ωριαίας αποβολής από το μάθημα σχεδόν διπλάσια απ' ότι συμβαίνει στους μαθητές του ΓΕ.Λ (26,3% έναντι 13,7%), και επίσης υπερτερεί και κατά τι η παρατήρηση/επίπληξη από το διδάσκοντα όταν συμβαίνει συχνά (22,1% έναντι 17,8%).

Αναφορικά με τη συμμετοχή του φύλου στον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου η στατιστική ανάλυση μας δείχνει ,όπως και για την περίπτωση του ΓΕ.Λ ,ότι τα αγόρια υπερ-εκπροσωπούν το σχολικό ποινολόγιο σε όλες τις περιπτώσεις πειθαρχικού ελέγχου σε αντίθεση με τα κορίτσια που δηλώνουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα αγόρια ότι δεν έχουν υποπέσει ποτέ στα διάφορα είδη σχολικής τιμωρίας.Επίσης, οι αλλοδαποί και μάλιστα οι καταγόμενοι από την Αλβανία αποτελούν την πλειονότητα εκείνων οι οποίοι υφίστανται τον πειθαρχικό έλεγχο του σχολείου για τις περιπτώσεις της παρατήρησης/ επίπληξης, της ωριαίας αποβολής και της απομάκρυνσης από το σχολείο για 1 έως 5 ημέρες.

12) Προτεινόμενες ποινές από το μαθητικό πληθυσμό του ΕΠΑ. Λ του δείγματος για μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς που διαπράττουν στο σχολικό χώρο οι μαθητές/τριες.

Ζητήθηκε από τους μαθητές/ τριες του Επαγγελματικού Λυκείου να προτείνουν ποινές που είτε αφορούν μορφές αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς (όπως για παράδειγμα η εξύβριση, η απειλή, η βιαιοπραγία κλπ) είτε συμπεριφορές σχολικής παρέκκλισης δηλαδή συμπεριφορές που είναι αντίθετες σε τυπικούς διακανονισμούς της σχολικής ζωής όπως για παράδειγμα το σβήσιμο των απουσιών. Σε αυτούς δόθηκε η δυνατότητα ανάλογα με τη σοβαρότητα της αντικοινωνικής πράξης να επιλέξουν διαφορετικά μέτρα αντιμετώπισής της. Αυτά, αφορούσαν είτε τιμωρίες πειθαρχικού σχολικού ελέγχου, κλιμακούμενης βαρύτητας, (παρατήρηση/ επίπληξη, αποβολή από μία έως τρεις ημέρες, αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος) είτε ποινές του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (καταγγελία στην αστυνομία) ή μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα όπως η έκφραση συγγνώμης από το θύτη καθώς και η διευθέτηση των συνεπειών της πράξης(αποκατάσταση της ζημιάς),μέτρα θεραπευτικού χαρακτήρα όπως, η ψυχοκοινωνική βοήθεια από ειδικούς επιστήμονες, και τέλος η δυνατότητα επιλογής μη τιμωρίας. **Για την παραποίηση απουσιών (σβήσιμο)** από μαθητή/τρια 6 στις 10 απαντήσεις μοιράζονται ανάμεσα στους μαθητές/τριες οι οποίοι θα αποφάσιζαν να τιμωρήσουν τον υπαίτιο σε ποσοστό 32,6% (34 αγόρια 18% και 28 κορίτσια 14,8%, από την Ελλάδα 30 ,από την Αλβανία 23 και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες) με παρατήρηση /επίπληξη και σε εκείνους που θα επέβαλλαν τιμωρία αποβολής από το σχολείο από 3 έως 5 ημέρες (30 αγόρια 15,9% και 31 κορίτσια 16,4%, 24 από Ελλάδα ,30 από Αλβανία οι υπόλοιποι από άλλες χώρες). Επίσης, ένας περίπου στους 10 μαθητές αποφάσισαν

εξίσου είτε να ζητηθεί συγγνώμη από τον υπαίτιο (11 αγόρια 5,8% και 9 κορίτσια 4,8% από την Ελλάδα 7 και οι υπόλοιποι από την αλλοδαπή) είτε να αποκαταστήσει τη ζημιά με κάποιο τρόπο (10 αγόρια-κορίτσια ,7 από την Ελλάδα 13 από την αλλοδαπή) και ποσοστό 4,2% (6 αγόρια, 2κορίτσια από την Αλβανία 5 και 1 από την Ελλάδα) απάντησε να αποβληθεί από το σχολείο με το ίδιο να ζητάει να μην τιμωρηθεί (4 αγόρια-κορίτσια). Ποσοστό 2,6% (5 άτομα) του δείγματος δεν απάντησαν την ερώτηση, ενώ υπήρξε μια απάντηση η οποία συνδύασε την παρατήρηση/επίπληξη με την καταγγελία στην αστυνομία.

Το **κάπνισμα** για την πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ δεν αποτελεί λόγο τιμωρίας (Για το Λύκειο το ποσοστό ήταν 44,1% και για το Γυμνάσιο16,1%.) σε ποσοστό 52,1% (57αγόρια,30,6%,42 κορίτσια 22,6%,περισσότεροι οι 17χρονοι και οι αλλοδαποί μαθητές/τριες). Για την **καταστροφή σχολικών αντικειμένων** (θρανία, πίνακας κλπ) η μεγαλύτερη τιμή σε ποσοστό 41,1% (36 αγόρια 19,5% και 42 κορίτσια 22,7%) αφορά την αποκατάσταση της ζημιάς (το ίδιο και στο ΓΕΛ με 50,5% και Γυμνάσιο 42,7%), ποσοστό 26,8%(29 αγόρια, 22 κορίτσι) απάντησε για ποινή την αποβολή 3 έως 5 ημέρες από το σχολείο (στην ίδια θέση στο ΓΕΛ και Γυμνάσιο),με το ίδιο ποσοστό 6,8% την παρατήρηση /επίπληξη και την αποβολή από το σχολείο, χωρίς τιμωρία το 3,7% (6αγόρια,1κορίτσι). Ποσοστό 2,1% (4) δεν απάντησαν στην ερώτηση ενώ υπήρξε συνδυασμός απαντήσεων από τις δεδομένες επιλογές σε ποσοστό 2,5% (5).Για τους μαθητές /τριες οι οποίοι γράφουν **υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου**, ποσοστό 35,3% (35 αγόρια,32 κορίτσια) απάντησε ως τιμωρία την αποκατάσταση της ζημιάς από τον υπαίτιο της πράξης, (το ίδιο στο ΓΕΛ και το Γυμνάσιο) ποσοστό 20% (20 αγόρια,18 κορίτσια) απάντησε την αποβολή από το σχολείο για 3 έως 5 ημέρες(ίδια για το Γυμνάσιο ,τρίτη στο ΓΕΛ), και το 13,7% (12 αγόρια-14 κορίτσια) των περιπτώσεων την παρατήρηση /επίπληξη (2^η επιλογή στο ΓΕΛ, 3^η στο Γυμνάσιο), ποσοστό 7,9% αποβολή από το σχολείο (6 αγόρια-9 κορίτσια) ενώ ποσοστό 6,3% (9 αγόρια- 3 κορίτσια) απάντησε ότι δεν πρέπει να τιμωρηθεί. Ποσοστό 3,2% (6) δεν απάντησαν στην ερώτηση, ενώ υπήρξε ποσοστό 3,1% (6) οι οποίοι συνδύασαν δυο ή περισσότερες από τις δοθείσες επιλογές.Για τους **μαθητές οι οποίοι προβαίνουν σε χρήση ναρκωτικών ουσιών στους χώρους του σχολείου**, το μεγαλύτερο ποσοστό με 25,8% (36 αγόρια-13 κορίτσια ,από την Ελλάδα 24 και την αλλοδαπή 25,από τους οποίους οι 19 από την Αλβανία) των απαντήσεων δίνεται στην καταγγελία του συμβάντος στην αστυνομία (2^η επιλογή τόσο στο ΓΕΛ όσο και στο Γυμνάσιο), ποσοστό 23,2% (14 αγόρια, 7,7% 30 κορίτσια 16,4%, οι 19 από την Ελλάδα, οι 21 από την Αλβανία και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες) απάντησε να του δοθεί ψυχοκοινωνική βοήθεια από ειδικούς επιστήμονες (1^η επιλογή σε Γυμνάσιο και ΓΕΛ), ποσοστό 22,6% (17 αγόρια, 9,3% ,26 κορίτσια 14,2% οι 12 προέρχονται από την Ελλάδα, οι 29 από την Αλβανία και οι υπόλοιποι 2 από άλλες χώρες) ζήτησε την αποβολή του χρήστη από το σχολείο (3^η επιλογή τόσο για το Γυμνάσιο όσο και για το ΓΕΛ), ποσοστό 7,4% την αποβολή του για 3 έως 5

ημέρες και να μην τιμωρηθεί ποσοστό 5,8% (8 αγόρια, 3 κορίτσια, 5 από την Ελλάδα και 6 από την αλλοδαπή). Ποσοστό 2,6% (5) δεν απάντησαν στην ερώτηση, ενώ ποσοστό 3,6% (7) επέλεξαν να απαντήσουν συνδυάζοντας δυο ή τρεις από τις δοθείσες επιλογές.

Για την πράξη της σεξουαλικής επαφής με μαθητή/τρια ύστερα από την άσκηση βίας, ποσοστό 46,8%(48 αγόρια 26,4%, 41 κορίτσια 22,5%, οι 40 προέρχονται από την Ελλάδα, οι 41 από την Αλβανία ,οι υπόλοιποι από τις άλλες χώρες) απαντάει ως πρώτη επιλογή (κοινή τόσο για το Γυμνάσιο όσο και για το ΓΕΛ),την καταγγελία του περιστατικού στην Αστυνομία, ποσοστό 22,1% (24 αγόρια,13,2% και 18 κορίτσια 9,9%, οι 14 από την Ελλάδα και οι 18 από την Αλβανία οι υπόλοιποι από τις άλλες χώρες) το δεύτερο μεγαλύτερο στις απαντήσεις του ΕΠΑ.Λ όπως και για το Γυμνάσιο και το ΓΕΛ) απάντησε ως τιμωρία την αποβολή του δράστη από το σχολείο, ποσοστό 10,5% την αποβολή του δράστη από το σχολείο για 3 -5 ημέρες (2^η επιλογή για το Γυμνάσιο, 3^η από το ΓΕΛ), την ψυχοκοινωνική βοήθεια του δράστη επιλέγει το 8,9% (6 αγόρια ,11 κορίτσια οι 9 από την Ελλάδα ,οι 6 από την Αλβανία οι υπόλοιποι 2 από άλλες χώρες).Ποσοστό 3,7% (7) του δείγματος δεν απάντησε στην ερώτηση, ενώ ποσοστό 4,2% (8) συνδύασαν δυο επιλογές και άνω από αυτές που ήδη υπήρχαν στο ερευνητικό εργαλείο. Για την **κλοπή χρημάτων ή πραγμάτων από μαθητή/τρια** ως πρώτη επιλογή αντιμετώπισης του δράστη σε ποσοστό αναδεικνύεται με 32,1%(32 αγόρια, 29 κορίτσια) η αποβολή από το σχολείο για 3 -5 ημέρες (ότι στο Γυμνάσιο και το ΓΕΛ) στη 2^η θέση με ποσοστό 14,7% (16 αγόρια,12 κορίτσια) έρχεται η αποβολή από το σχολείο (5^η στο ΓΕΛ και το Γυμνάσιο),και στην 3^η θέση (το ίδιο με το Γυμνάσιο και το ΓΕΛ) η καταγγελία στην Αστυνομία με ποσοστό 13,2% (14αγόρια,11 κορίτσια),η συγγνώμη και να τα βρούνε και η αποκατάσταση της ζημιάς σε ποσοστό 11,1% (10 αγόρια,11 κορίτσια) και 11,6 % (13αγόρια ,9 κορίτσια)αντίστοιχα. Ποσοστό 4,7%(9) του δείγματος δεν απάντησε στην ερώτηση ενώ υπήρξαν συνδυασμοί 2 και άνω επιλογών σε ποσοστό 4,1% (8).

Για την εξύβριση μαθητή/τριας πρώτη επιλογή (όπως στο Γυμνάσιο και το ΓΕΛ) από τις δεδομένες είναι η συγγνώμη του δράστη προς το θύτη και να τα βρούνε σε ποσοστό 30,5% (25 αγόρια,33 κορίτσια),2^η σε ποσοστό επιλογή με 26,8% (24 αγόρια. 27 κορίτσια) είναι η παρατήρηση/επίπληξη (το ίδιο στο Γυμνάσιο και το ΓΕΛ) και 3^η επιλογή , όπως στο Γυμνάσιο και το ΓΕΛ επίσης, με ποσοστό 14,7% (24 αγόρια, 4 κορίτσια) καμία τιμωρία, ενώ ποσοστό 12,6% (12αγόρια όπως και κορίτσια) απάντησε ως επιλογή την αποβολή από το σχολείο για 3 έως 5 ημέρες, και ποσοστό 2,1% (1 αγόρι και 3 κορίτσια) να του δοθεί ψυχοκοινωνική βοήθεια. Ποσοστό 2,1%(4) από το δείγμα δεν απάντησε στην ερώτηση και ποσοστό 3,1%(6) απάντησε συνδυάζοντας δυο ή περισσότερες από τις δοθείσες επιλογές.

Για την εξύβριση καθηγητή/τριας ποσοστό 32,2%, (29 αγόρια, 34 κορίτσια) πρώτο στην επιλογή των απαντήσεων (όπως ακριβώς στο Γυμνάσιο, ενώ αποτελεί 2η επιλογή στο ΓΕΛ) απαντάει την αποβολή από το σχολείο για 3-5 ημέρες, ποσοστό 25,8% (26 αγόρια.23 κορίτσια)

απαντάει ως 2^η επιλογή(το ίδιο και στο Γυμνάσιο, ενώ είναι 1^η στο ΓΕΛ) στη σειρά τη συγγνώμη προς τον καθηγητή/τρια και τη διευθέτηση του θέματος μεταξύ τους. Ακολουθεί με ποσοστό 6,8% (11 αγόρια και 2 κορίτσια, 7 από την Ελλάδα και 5 από την Αλβανία) η μη τιμωρία του υβριστή με το ίδιο ποσοστό να ζητάει την οριστική αποβολή του δράστη από το σχολείο (5 αγόρια 8 κορίτσια, 6 από την Ελλάδα και την Αλβανία και 1 από άλλη χώρα).Εξάλλου, ποσοστό μόνο 3,7% (3 αγόρια, 4 κορίτσια)ζήτησαν την παραπομπή του δράστη σε ειδικό επιστήμονα, ώστε να βοηθηθεί. Ποσοστό 2,6% (5) δεν απάντησε στην ερώτηση και ποσοστό2,5%(5) έδωσε συνδυασμούς από δυο και πάνω επιλογές.

Για την άσκηση σωματικής βίας σε μαθητή/τρια οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ επιλέγουν ως πρώτη ποινή για την αντιμετώπιση του δράστη την αποβολή από το σχολείο για 3 έως 5 ημέρες (το ίδιο για το Γυμνάσιο και 2^η για το Λύκειο) σε ποσοστό 40% (33 αγόρια,43 κορίτσια), ποσοστό 21,1% των απαντήσεων (24 αγόρια, 16 κορίτσια, 15 από Ελλάδα,25 από αλλοδαπή οι 21 από Αλβανία) επιλέγει την συγγνώμη του δράστη στο θύμα και Το φιλικό διακανονισμό της διαφοράς μεταξύ τους (1^η επιλογή για το ΓΕΛ, 2^η πολύ κοντά με την πρώτη στο Γυμνάσιο), ποσοστό 8,4% απαντάει για τιμωρία την παρατήρηση /επίπληξη (10 αγόρια 6 κορίτσια , εξίσου Έλληνες και αλλοδαποί) ποσοστό 6,8% (5 αγόρια 8 κορίτσια, 6 από την Ελλάδα 7 από την Αλβανία) ζητάνε την παραπομπή του δράστη για βοήθεια σε ειδικούς επιστήμονες και το 5,8(5 αγόρια, 6 κορίτσια και 6 από αυτούς Έλληνες) την καταγγελία της σωματικής βίας στην αστυνομία. Ποσοστό 4,7%(6 αγόρια 3κορίτσια, 5 από την Ελλάδα) ζητάει να μην τιμωρηθεί ο δράστης. Τέλος, ποσοστό 3,2% δεν απάντησε στην ερώτηση ,ενώ ποσοστό 2% (4) έδωσε συνδυασμούς 2 και άνω επιλογών από το ερωτηματολόγιο.

Στην περίπτωση που η **παραβατική συμπεριφορά στρέφεται κατά του καθηγητή/τριας και αφορά την άσκηση σωματικής βίας** 1^η επιλογή στο σύνολο των επιλογών είναι όπως και για τον μαθητή (το ίδιο τόσο για το Γυμνάσιο όσο και το ΓΕΛ) η 3ημερη έως 5ήμερη αποβολή από το σχολείο, σε ποσοστό 32,1%,στη 2^η θέση σε ποσοστό απαντήσεων 28,9% βρίσκεται η οριστική αποβολή από το σχολείο (ταύτιση με το Γυμνάσιο και το ΓΕΛ) και μετά με 11,1%(13 αγόρια 7 κορίτσια μοιρασμένοι Έλληνες και αλλοδαποί) η καταγγελία στην Αστυνομία. Παραπομπή σε ειδικό επιστήμονα επιλέγει ποσοστό 6,8% (7 αγόρια 6 κορίτσια, 5 από Ελλάδα, 7 από Αλβανία) στην 5^η θέση ,ενώ στην 4^η θέση βρίσκεται η επίκληση συγγνώμης του δράστη και η διευθέτηση του προβλήματος με το θύμα σε ποσοστό 7,4% (10 αγόρια, 4 κορίτσια).Ποσοστό 5,8% (11) δεν απάντησε στην ερώτηση, ενώ 3,6% (6) απάντησε με συνδυασμούς 2 και άνω επιλογών. Τέλος, **αναφορικά με την πράξη της εκβίασης και απειλής μαθητή/τριας** ποσοστό 31,7% επιλέγει την αποβολή 3 -5 ημέρες από το σχολείο (2η στο Γυμνάσιο και στο ΓΕΛ),σε ποσοστό18,4%(22 αγόρια 13κορίτσια) τη συγγνώμη του δράστη και την μεταξύ τους συνεννόηση (1^η επιλογή στο ΓΕΛ και το Γυμνάσιο) και την οριστική αποβολή από το σχολείο με ποσοστό 13,7%,την καταγγελία στην

Αστυνομία με 10,5%(13 αγόρια 7 κορίτσια) και με 8,4% την παρατήρηση /επίπληξη. Ποσοστό 3,7% (7) δεν απάντησαν στην ερώτηση, ενώ ποσοστό 1,6% (3) απάντησαν 2 επιλογές και άνω από τις δοθείσες στο ερωτηματολόγιο. Συμπερασματικά, στη βάση των απαντήσεων που έδωσαν οι μαθητές /τριες του Επαγγελματικού Λυκείου για την αντιμετώπιση αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών μέσα στο σχολείο από άλλους μαθητές/τριες, διαπιστώνεται (πίνακας 258) ότι η προσφυγή σε επίσημο θεσμό του κοινωνικού ελέγχου, όπως η Αστυνομία, προκρίνεται ως πρώτη (1^η) επιλογή στις περιπτώσεις της χρήσης ναρκωτικών ουσιών από μαθητή/τρια στο σχολείο και στην σεξουαλική επαφή ύστερα από άσκηση βίας και ως τρίτη (3) επιλογή στη σωματική βία κατά εκπαιδευτικού και κλοπής πραγμάτων ή χρημάτων από μαθητή/τρια. Αναφορικά με τις ποινές πειθαρχικού ελέγχου στη βάση του τυπικού συστήματος διευθέτησης της σχολικής ζωής, διαπιστώνεται ότι η οριστική αποβολή από το σχολείο (αλλαγή σχολείου) προκρίνεται ως δεύτερη (2) επιλογή για τη βίαιη σεξουαλική επαφή με μαθητή/τρια, την άσκηση σωματικής βίας σε εκπαιδευτικό και την κλοπή από μαθητή χρημάτων ή πραγμάτων και ως τρίτη (3) επιλογή στη χρήση ναρκωτικών ουσιών και την εκβίαση /απειλή μαθητή/τριας. Η αποβολή από το σχολείο για 3 έως 5 ημέρες αποτελεί την πιο συχνά επιλεγόμενη απάντηση στην τριάδα των απαντήσεων των μαθητών. επιλέγεται στην πρώτη (1^η) θέση των απαντήσεων των μαθητών σε έξι (6) περιπτώσεις, στη δεύτερη (2^η) θέση σε δυο περιπτώσεις, στην τρίτη (3^η) θέση σε δυο περιπτώσεις και στην τέταρτη (4^η) σε δυο επίσης αντικοινωνικές συμπεριφορές. Τέλος, η παρατήρηση/επίπληξη ως η ηπιότερη μορφή σχολικού πειθαρχικού ελέγχου επιλέγεται στην πρώτη (1^η) θέση των απαντήσεων των μαθητών του ΕΠΑ.Λ στην περίπτωση που παραποιείται από μαθητή/τρια το απουσιολόγιο (σβήσιμο απουσιών), στην 2^η θέση για την εξύβριση μαθητή/τριας και το κάπνισμα στο σχολικό χώρο, στην τρίτη (3^η) θέση για τρεις αντικοινωνικές/παραβατικές συμπεριφορές όπως η σωματική βία σε μαθητή/τρια, η εξύβριση καθηγητή/τριας, η αναγραφή υβριστικών συνθημάτων σε τοίχους του σχολείου. Η προσφυγή των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ σε μέτρα κοινωνικού χαρακτήρα όπως είναι για παράδειγμα η έκφραση συγγνώμης από το δράστη στο θύμα και η μεταξύ τους συνεννόηση αφορούσε ως πρώτη (1^η) επιλογή την εξύβριση μαθητή/τριας, ως δεύτερη (2^η) επιλογή την άσκηση βίας σε μαθητή/τρια, την εξύβριση εκπαιδευτικού, την απειλή/εκβίαση μαθητή/τριας, ενώ η αποκατάσταση της ζημιάς από το δράστη με κάποιο τρόπο αφορούσε ως πρώτη (1^η) επιλογή την καταστροφή σχολικών αντικειμένων, και την αναγραφή υβριστικών συνθημάτων σε τοίχους του σχολείου, ως τρίτη (3^η) το σβήσιμο απουσιών και ως τέταρτη (4^η) την αφαίρεση αντικειμένων/χρημάτων από μαθητή/τρια. Μέτρα θεραπευτικού χαρακτήρα για τη συμπεριφορά του δράστη αντικοινωνικών /παραβατικών συμπεριφορών επιλέγονται από τους μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ σε πολύ χαμηλή προτίμηση στις απαντήσεις τους, και μόνο στην

περίπτωση της χρήσης ουσιών στην 2^η θέση και για τις περιπτώσεις της σεξουαλικής επαφής με τη βία και της σωματικής βίας σε μαθητή/τρια στην 4^η θέση στο ποσοστό των επιλεγμένων απαντήσεων. Ο μαθητικός πληθυσμός του ΕΠΑ.Λ στην αντιμετώπιση των αντικοινωνικών/παραβατικών συμπεριφορών ευθυγραμμίζεται σε μεγάλο βαθμό με την υπόλοιπη Ελληνική κοινωνία, στην αυστηρότητα και επιβολή κατασταλτικών μέτρων σε συγκεκριμένες παραβατικές συμπεριφορές όπως είναι η χρήση ουσιών και η σεξουαλική συνεύρεση με τη χρήση βίας, αλλά και πειθαρχικού ελέγχου από το τυπικό σχολικό κανονισμό σε άλλες περιπτώσεις. Μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι σε γενικές γραμμές υπερτερεί η τιμωρητική και στιγματιστική λογική της αντικοινωνικής συμπεριφοράς από την άποψη της ισχύος των κοινωνικών θεσμίσεων και όχι της μειονεκτικής θέσης του θύτη. Δεν βρίσκεται σε πρώτη προτεραιότητα στις απαντήσεις των μαθητών/τριών η επιλογή ψυχοκοινωνικής στήριξης του δράστη ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει το πρόβλημά του (εξάρτηση από ουσίες, εκτόνωση της σεξουαλικής ορμής, διαχείριση άγχος-γονών καταστάσεων ή εκρήξεων, καταστάσεις πανικού). Για παράδειγμα, το 52,1% και το 14,7% απαντήσεων των μαθητών προτιμά να μην τιμωρηθεί ο μαθητής καθόλου παρά να βοηθηθεί στην πρώτη περίπτωση να απεξαρτηθεί από τον καπνό και στην δεύτερη να παρακολουθήσει πρόγραμμα διαχείρισης θυμού ή συναισθηματικού αυτοελέγχου για τη λεκτική βία που ασκεί σε άλλον/η μαθητή/τρια. Διακρίβώνεται ακόμη ότι τα κορίτσια σε ότι αφορά το θέμα της παραπομπής του θύτη σε πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής στήριξης και βοήθειας υπερτερούν των αγοριών. Τέλος, απαντήσεις των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ με κοινωνικά μέτρα αντιμετώπισης του θύτη, όπως η αποκατάσταση της ζημιάς με κάποιο τρόπο είναι οι αναμενόμενες σε κάποιες αντικοινωνικές συμπεριφορές όπως για παράδειγμα του σβησίματος απουσιών, της αναγραφής υβριστικών συνθημάτων, της καταστροφής σχολικής περιουσίας, όπως και για κάποιες άλλες που αφορούν συγκρούσεις σε διαπροσωπικές σχέσεις μαθητών μεταξύ τους ή μαθητών-καθηγητών (εξύβριση, σωματική βία) προκρίνεται η επιλογή έκφρασης συγγνώμης από το δράστη στο θύμα και ο φιλικός διακανονισμός της μεταξύ τους διαφωνίας ή διαμάχης σε δεύτερη κι όχι πρώτη επιλογή. Στις απαντήσεις που οι μαθητές επιλέγουν ως τιμωρία του υπαίτιου τα παραπάνω μέτρα κοινωνικής αντιμετώπισης οι ευαισθησίες αφορούν ανάλογα με την περίπτωση άλλοτε πιο πολύ τα αγόρια και άλλοτε περισσότερο τα κορίτσια. Τέλος, σε γενικές γραμμές οι απαντήσεις του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος δεν διαφοροποιούνται σημαντικά από αυτές των μαθητών του ΓΕΛ όσο και του Γυμνασίου.

Πώς αξιολογούν οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ μέτρα αντιμετώπισης για αντικοινωνικές & παραβατικές συμπεριφορές από άλλους μαθητές/τριες	Να μην τιμωρηθεί	Να του γίνει παρατήρηση /επίπληξη	Να ζητήσει συγγνώμη σε όποιον έβλαψε, «να τα βρούνε»	Να του δοθεί βοήθεια (ψυχική – κοινωνική) από ειδικούς επιστήμονες	Να αποκαταστήσει την ζημιά με κάποιο τρόπο	Αποβολή από 3 έως 5 ημέρες	Να αποβληθεί από το σχολείο (αλλαγή σχολείου)	Να καταγγεληθεί στην Αστυνομία
Κάπνισε	52,1 %	38,4 %	01,1 %	01,6 %	_____	02,6 %	_____	_____
Έσβησε τις απουσίες του	04,2 %	32,6 %	10,5 %	01,1 %	10,5 %	32,1 %	04,2 %	1,6 %
Έκανε χρήση ναρκωτικών	05, 8 %	05 ,3 %	02,1 %	23, 2 %	01,6 %	07,4 %	22,6 %	25,8 %
Κτύπησε, μαθητή/ τρια	04,7 %	08,4 %	21,1 %	06,8%	02,1%	40,0 %	05,8 %	05,8 %
Υποχρέωσε με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική επαφή	01,1 %	02,1 %	0,5 %	08,9 %	-----	10,5 %	22,1 %	46,8 %
Έβρισε καθηγητή/τρια	06,8 %	12,6 %	25,8 %	03,7 %	03,7 %	32,2 %	06,8 %	02,1 %
Κατέστρεψε σχολικά αντικείμενα(θρανία, πίνακα κλπ)	03,7 %	06,8 %	04,2 %	01,6 %	41,1 %	26,8 %	06,8 %	04,2 %
Απειλхамσε ή εκβίασε μαθητή /τρια	03,2%	08,4 %	18,4 %	07.4 %	02,1 %	31,1%	13,7 %	10,5 %
Κτύπησε καθηγητή /τρια	02,6 %	01,1 %	07,4 %	06,8 %	01,1 %	32,1 %	28,9 %	11,1 %
Έγραψε στους τοίχους του σχολείου υβριστικά συνθήματα	06,3	13,7 %	03,2 %	04,7 %	35,3 %	20,0 %	07,9 %	02,6 %
Έκλεψε χρήματα ή πράγματα από μαθητή /τρια	01,7 %	03,7 %	11,1 %	03,2 %	11,6 %	32,1 %	14,7%	13,2 %
Έβρισε μαθητή/ τρια	14,7 %	26,8%	30,5 %	02,1 %	03,2 %	12,6 %	03 ,7%	01,1 %

Πίνακας 258

12) Πώς αξιολογούν οι μαθητές του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ)μέτρα που στοχεύουν στην αντιμετώπιση αντικοινωνικών-παραβατικών συμπεριφορών μέσα στο σχολείο;

Δόθηκε στο μαθητικό πληθυσμό του δείγματος να επιλέξει την καταλληλότερη εκδοχή από ένα σύνολο προληπτικών μέτρων αντιμετώπισης για πράξεις και συμπεριφορές αντικοινωνικές και παραβατικές που εκδηλώνονται στο σχολικό χώρο από μαθητές/τριες (πίνακας 259).Τα μέτρα εντάσσονταν σε διάφορες κατηγορίες με χαρακτήρα ψυχοκοινωνικό, εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό, επιμορφωτικό, μαθησιακό, προσωπικής ασφάλειας και τέλος μαθητοκεντρικό μέσα από την πρωτοβουλία και δραστηριοποίηση των μαθητικών Κοινοτήτων.

Η πρόταση να λειτουργεί στο σχολείο μόνιμα Κοινωνική Υπηρεσία με σκοπό να βοηθηθούν μαθητές/τριες (προσωπικά θέματα, αρνητικά συναισθήματα, θυμός κλπ) σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών μπορεί βοηθήσει **πολύ** ώστε προληφθούν περιστατικά αντικοινωνικών εκδηλώσεων στο σχολείο **σε ποσοστό 38,9%** (23 αγόρια 12,2%, **51 κορίτσια 27,1%**, από τους οποίους οι 32 από την Ελλάδα και οι 36 από την Αλβανία με τους υπόλοιπους να προέρχονται από τις άλλες χώρες, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 1^ο Δ.Δ με 58,8% και το 2^ο Δ.Δ με 56,4%), **λίγο σε ποσοστό 36,8%** (48 αγόρια 25,5%,22 κορίτσια 11,7%) **καθόλου σε ποσοστό 23,2%** (**28 αγόρια 14,9%**, 16 κορίτσια 8,5% από τους οποίους οι 24 από την Ελλάδα και οι 20 από την αλλοδαπή, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 41,7%). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από ποσοστό 1,1% (2) του δείγματος.Προληπτικό μέτρο με ψυχοκοινωνική διάσταση όπως το να προτείνουν οι ίδιοι οι μαθητές/τριες δια μέσου των Μαθητικών Οργάνων επισκέψεις ειδικών επιστημόνων οι οποίοι θα συζητούν θέματα που τους ενδιαφέρουν μπορεί να βοηθήσει σε αντικοινωνικές συμπεριφορές **πολύ σε ποσοστό 40%** (35 αγόρια18,6% ,**41 κορίτσια 21,8%**, το μεγαλύτερο ποσοστό με 50% στο 1^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 4^ο και 7^ο με 33,3%), **λίγο σε ποσοστό 33,7%** και **καθόλου σε ποσοστό 25,3%** (**25 αγόρια 13,3%**, 23 κορίτσια 12,2%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 41,7% και το μικρότερο στο 4^ο με 2,6%).Ποσοστό1,1%(2)δεν απάντησε την ερώτηση.

Στα μέτρα με παιδαγωγικό χαρακτήρα ,όπως είναι η συζήτηση μεταξύ των μαθητών και η δέσμευση τους για την τήρηση κανόνων, η αποδοχή του άλλου και η προσπάθεια για αρμονική συνύπαρξη και αποφυγή συγκρούσεων **ως προληπτικό μέτρο θεωρείται ότι μπορεί να βοηθήσει πολύ σε ποσοστό 48,9%** (38 αγόρια 20,2% ,**55 κορίτσια 29,3%**,το μεγαλύτερο ποσοστό 64,7% στο 1^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ με 33,3%) **λίγο σε ποσοστό 40%** (49 αγόρια 26,1%,27 κορίτσια 14,4%) και **καθόλου σε ποσοστό 10%** (**12 αγόρια 6,4%** ,7 κορίτσια 3,7%, από την Ελλάδα 10 άτομα και 9 από την Αλβανία, 3^ο και 1^ο Δ.Δ 9% και 8,8% αντιστοίχως και το 4^ο Δ.Δ

2,6%).Ποσοστό 1,1%(2) του δείγματος δεν απάντησε στην ερώτηση. Οι απαντήσεις των μαθητών /τριών του ΕΠΑ.Λ σε **ποσοστό 53,2%(54 αγόρια 29%,47 κορίτσια 25,3%** το μεγαλύτερο ποσοστό το 2^ο Δ.Δ με 59%) αξιολογούν ως **πολύ βοηθητικό το ρόλο των μαθητικών Κοινοτήτων**(5μελές,15μελές,Γενική Συνέλευση)για την πρόληψη αντικοινωνικών/ παραβατικών συμπεριφορών, **λίγο σε ποσοστό 27,4%** και **καθόλου σε ποσοστό 17,4%(18 αγόρια 9,7%,15 κορίτσια 8,1%,το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^οΔ.Δ με 19,6%)**.Ποσοστό 1,6% (3) του δείγματος δεν απάντησε την ερώτηση και μία απάντηση (0,5%) θεωρήθηκε εσφαλμένη. Αναφορικά με το ρόλο των γονέων ως παράγοντα πρόληψης σε παρεκκλίνουσες και παραβατικές συμπεριφορές διαπιστώνονται τα εξής ευρήματα. **Ποσοστό 45,3% (45 αγόρια 24,2% 41 κορίτσια 22%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 54,9% και το μικρότερο στο 7^ο με 16,7%)** θεωρεί ότι ο Σύλλογος Γονέων & Κηδεμόνων μπορεί να βοηθήσει **πολύ** στο με το να συνεργάζεται με μαθητές για θέματα και προβλήματα που αφορούν στη σχολική ζωή, **λίγο σε ποσοστό 33,7%** και **καθόλου σε ποσοστό18,9%(20 αγόρια ,16 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό 20,6% στο 1^ο Δ. Δ και το μικρότερο 12,8% στο 2^ο Δ Δ)**.Ποσοστό 2,1%(4) δεν απάντησε στην ερώτηση. Επίσης, σε ότι αφορά την επιμόρφωση των γονέων σε θέματα νεανικής συμπεριφοράς και επικοινωνίας ποσοστό **37,9%(28 αγόρια 15%,44 κορίτσια 23,5%, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 1^ο και 7^ο Δ.Δ με 50%και το μικρότερο στο 3^ο με 31%)** των απαντήσεων θεωρεί ότι **πολύ** μπορεί να βοηθήσει στην πρόληψη αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών στο σχολείο **ποσοστό 37,9% λίγο και 18,4% καθόλου** (19 αγόρια 10,2% 16κορίτσια 8,6%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ. Δ με 26,7% και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 5,9%).Ποσοστό 1,6%(3) δεν απάντησε στην ερώτηση. Για την καλλιέργεια εγκληματολογικών γνώσεων των μαθητών μέσα από τα σχολικά μαθήματα (πρόληψη του εγκλήματος, Δικαστήρια, ποινές κλπ) **ποσοστό 36,3%(αγόρια 16,2%κορίτσια 21,1%** το μεγαλύτερο ποσοστό 44,1% στο 1^ο Δ.Δ και στο 7^ο με 41,7%) των απαντήσεων πιστεύει ότι **πολύ** μπορεί να συνδράμει σε ρόλο προληπτικό σε μαθητικές αντικοινωνικές συμπεριφορές στο σχολείο , ποσοστό **37,4% λίγο και ποσοστό 23,7% καθόλου** (28 **αγόρια 15,1%,κορίτσια 9,2%** το μεγαλύτερο ποσοστό 28,2% στο 2^ο Δ.Δ).Ποσοστό 2,1% του δείγματος δεν απάντησε τη συγκεκριμένη ερώτηση.

Αναφορικά με το ρόλο των εκπαιδευτικών ως παράγοντα πρόληψης παραβατικών συμπεριφορών στο σχολείο τέθηκαν στους μαθητές δυο ερωτήσεις. Η πρώτη αφορούσε τον αποκλειστικό ρόλο τους, μετά από σχετική εκπαίδευση, ως σύμβουλοι σε μαθητές του σχολείου σε προβλήματα που τυχόν αντιμετωπίζουν. Ποσοστό **42,1%(36 αγόρια 19,5%.44 κορίτσια 23,8%,το μεγαλύτερο ποσοστό 61,8% στο 1^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ με 13,3%)** υποστηρίζει ότι μπορεί **πολύ** να βοηθήσει ως παράγοντας πρόληψης, ποσοστό **33,7% λίγο και 21,6% καθόλου** (21 **αγόρια 11,4%, 20 κορίτσια 10,8%, το μεγαλύτερο ποσοστό 33,3% στο 5^ο Δ. Δ και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 14,7%)**.Ποσοστό 2,6% δεν απάντησε στην ερώτηση. Σε ότι αφορά στην επίδραση της

συστηματικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην πρόληψη πράξεων και συμπεριφορών αντικοινωνικού χαρακτήρα στο σχολείο οι απαντήσεις των μαθητών θεωρούν ότι μπορεί να συμβάλλουν **πολύ** σε αυτό σε ποσοστό **48,4%** (42 αγόρια 22,6%, **κορίτσια 26,9%**, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1ο Δ.Δ με 61,8% και το μικρότερο στο 5^ο και 3^ο Δ.Δ με 40% και 41,2% αντίστοιχα), ποσοστό **34,7%** **λίγο** και **14,7%** **καθόλου** (17 αγόρια **9,1%** και 11 κορίτσια 5,9%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 25% και το μικρότερο στο 10,3% στο 4^ο Δ.Δ). Ποσοστό 2,1% (4) δεν απάντησε στην ερώτηση.

Τέλος, αναφορικά με το ρόλο που μπορεί να διαδραματίζει η ασφάλεια τόσο σε προσωπικό επίπεδο όσο και γενικά στο χώρο του σχολείου τέθηκαν τρεις σχετικές ερωτήσεις. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών η τοποθέτηση καμερών ασφαλείας στους χώρους του σχολείου θεωρείται ότι **καθόλου σε ποσοστό 67,9%** (66 αγόρια 35,9%, 63 κορίτσια 34,2%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ.Δ με 80% και το μικρότερο στο 3^ο με 62,7%) δεν μπορεί να βοηθήσει στην πρόληψη της παραβατικότητας /αντικοινωνικότητας στο σχολείο, ποσοστό **20%** **λίγο** και μόνο ποσοστό **8,9%** **πολύ** (9 αγόρια 4,9%, 8 κορίτσια 4,3%, από τους οποίους 8 από την Ελλάδα, 8 από την Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 15,4% και το μικρότερο στο 4^ο Δ.Δ με 5,1% ,ενώ στο 5^ο Δ.Δ δεν υπήρξε μαθητής που επέλεξε την επιλογή αυτή) μπορεί να συμβάλλει προληπτικά. Ποσοστό 3,2% (6) δεν απάντησε στην ερώτηση.

Σχετικά με τη σημασία του προσωπικού ασφαλείας που θα επεμβαίνει όταν συμβαίνουν περιστατικά αντικοινωνικών /παραβατικών συμπεριφορών στο σχολείο οι απαντήσεις των μαθητών σε ποσοστό **43,7%** (38 αγόρια 20,4% 45 **κορίτσια 24,2%**, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ. Δ με 61,8% και το μικρότερο στο 7^ο με 25%) θεωρούν ότι **πολύ** μπορεί να συμβάλλει στο θέμα αυτό, σε ποσοστό **26,8%** **λίγο** και σε ποσοστό **27,4%** **καθόλου** (31 αγόρια **16,7%**, 21 κορίτσια 11,3%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ.Δ με 46,7% και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 14,7%). Ποσοστό 2,1% δεν απάντησε στην ερώτηση. Αναφορικά με το ρόλο των ίδιων των μαθητών, που θα επιλέγονται από τις Συνελεύσεις τους και μετά από σχετική εκπαίδευση, ώστε να λειτουργήσουν ως ομάδα επιτήρησης για πρόληψη αντικοινωνικών εκδηλώσεων στο χώρο του σχολείου ποσοστό **28,9%** (33 αγόρια 17,7% 22 κορίτσια 11,8%, το 1^ο και το 3^ο Δ.Δ με 41,2%, και το μικρότερο με 12,8% το 4^ο Δ.Δ) θεωρεί ότι μπορεί να παίξει θετικό ρόλο στην πρόληψη **πολύ**, **ποσοστό 36,8%** **λίγο** και **32,1%** **καθόλου** (30 αγόρια 16,1% **31 κορίτσια 16,7%**, το μεγαλύτερο ποσοστό 41,7% στο 7^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 3^ο Δ.Δ με 19,6%). Ποσοστό 2,1% δεν απάντησε στην ερώτηση. Στο ίδιο πλαίσιο οι μαθητές θεωρούν σε ποσοστό **44,7%** (47 αγόρια **25%**, 38 κορίτσια 20,2%, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 58,3% και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ με 26,7%) **καθόλου** δεν μπορεί να έχει προληπτικό ρόλο ο έλεγχος μαθητών/τριών κατά την είσοδό τους στο σχολείο για ναρκωτικά, αλυσίδες κλπ, σε αντίθεση με το **23,2%** **που απαντάει λίγο** και ποσοστό **31,1%** **πολύ** (26 αγόρια 13,8% 33 **κορίτσια 17,6%**, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο Δ.Δ με 43,6% και το

μικρότερο στο 7^ο με 25,5% και 3^ο και 4^ο 25,5% και 25,6%).Ποσοστό 1,1%(2) του δείγματος δεν απάντησε στην ερώτηση. Τέλος, η πρόταση απομάκρυνσης μαθητών/τριών από τα σχολεία που προβαίνουν κατ' εξακολούθηση σε αντικοινωνικές πράξεις και η τοποθέτηση τους σε ειδικά σχολεία στο μεγαλύτερο της ποσοστό φαίνεται να έχει θετική απήχηση (**πολύ**) ως προληπτικό μέτρο σε **ποσοστό 41,1%** (37 αγόρια 19,9% ,**41κορίτσια 22%**, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ 49%,το 1^ο και το 2^ο 47,1% και 46,2% και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ με 13,3%),**λίγο σε ποσοστό 30%** και **καθόλου 26,8%**(29 αγόρια 15,6% 22 κορίτσια 11,8% το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ και 5^ο με 41,7% και 40% αντίστοιχα και το μικρότερο στο 4ο με 20,5%) ενώ ποσοστό 2,1% του δείγματος δεν απάντησε στην ερώτηση.

Συμπερασματικά, αυτό που διαπιστώνεται αναφορικά με την προτεραιότητα που αναδεικνύεται από τις απαντήσεις των μαθητών του ΕΠΑ.Λ για το καλύτερο προληπτικό μέτρο σε αντικοινωνικές και παραβατικές συμπεριφορές στο σχολικό περιβάλλον είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει στις απαντήσεις τους αυτό. Δεν ξεχωρίζουν, δεν προτιμούν, με την ένταση ενός ισχυρού πλειοψηφικού ρεύματος, ιδιαίτερα κάποιο από αυτά τα μέτρα που τους δόθηκαν να επιλέξουν, ούτε όμως και αντίστροφα, με εξαίρεση την ισχυρά αρνητική θέση που παίρνουν για τη χρήση στις κάμερες ασφαλείας(ποσοστό 68%)που έτσι κι αλλιώς ισχύει για όλους τους τύπους σχολείου, κάτι που είδαμε και στις απαντήσεις των μαθητών/τριών του Γυμνασίου, και στις απαντήσεις των μαθητών/τριών του ΓΕΛ. Ως ιδιαίτερα ενισχυτικό παράγοντα στην πρόληψη αντικοινωνικών/παραβατικών συμπεριφορών στο σχολείο φαίνεται να αναδεικνύουν με το μοναδικό πλειοψηφικό ποσοστό του 53,2% το παιδαγωγικό μέτρο της μεταξύ τους συνεννόησης και επίλυσης προσωπικών διαφορών με φιλικό διακανονισμό, στο πλαίσιο λειτουργίας των Μαθητικών Κοινοτήτων.(ισχύει τόσο για τους μαθητές του Γυμνασίου(52%) όσο και του ΓΕΛ (50%).Υψηλά ποσοστά θετικής αποδοχής, συγκριτικά με τις υπόλοιπες επιλογές τους, ως προληπτικό μέτρο, εμφανίζουν επίσης οι συζητήσεις των μαθητών και η δέσμευσή τους για την τήρηση κανόνων, αποδοχής της προσωπικότητας των άλλων μαθητών (ποσοστό 48,9%),η συστηματική επιμόρφωση των καθηγητών σε ποσοστό 48,4%,η συνεργασία του Συλλόγου Γονέων& Κηδεμόνων με τους μαθητές σε θέματα/προβλήματα της σχολικής ζωής (45,3%), η ύπαρξη προσωπικού ασφαλείας στο σχολείο (43,7%), όχι όμως και ο σωματικός έλεγχος (απόλυτη άρνηση 44,7%),καθώς και η αποκλειστική ευθύνη εκπαιδευμένου καθηγητή ως παιδαγωγικού συμβούλου σε μαθητές του σχολείου που τυχαίνει να αντιμετωπίζουν προβλήματα (42,1%),η απομάκρυνση μαθητών από το σχολείο οι οποίοι προβαίνουν συνεχώς σε αντικοινωνικές/παραβατικές συμπεριφορές(41,1%), η επίσκεψη ειδικών επιστημόνων μετά από πρόσκληση των Μαθητικών Οργάνων(40%).

Τέλος, δεν θεωρούν ότι οι ίδιοι (το ίδιο όπως οι μαθητές του Γυμνασίου και του ΓΕΛ) μπορούν να αναλάβουν έναν πανοπτικό ρόλο, έστω και μετά από εκπαίδευση, στην επιτήρηση αντικοινωνικών εκδηλώσεων και παραβατικών συμπεριφορών που θα εκδηλώνονταν στο σχολείο. Επίσης, σε ότι αφορά τη μεταβλητή του φύλου φαίνεται ότι τα κορίτσια με τις απαντήσεις τους έχουν υψηλότερα ποσοστά στις θετικές αποκρίσεις (κλίμακα πολύ) συγκριτικά με τα αγόρια (με εξαίρεση το $\frac{1}{4}$ των ερωτήσεων στις οποίες υπερέχουν τα ποσοστά των αγοριών) και τα χαμηλότερα ποσοστά σε σχέση με τα αγόρια στις αρνητικές αποκρίσεις (κλίμακα καθόλου) με εξαίρεση μία από τις δώδεκα ερωτήσεις. Τέλος, σε ότι αφορά τη στατιστική ανάλυση από την πλευρά των σχολείων σε επίπεδο Διαμερίσματος είναι εμφανές ότι οι απαντήσεις των μαθητών/τριών του 1^{ου} Δημοτικού Διαμερίσματος κατέχουν τα υψηλότερα ποσοστά στις θετικές αποκρίσεις (κλίμακα πολύ) στα $\frac{3}{4}$ των ερωτήσεων που απάντησαν, όπως επίσης ότι οι απαντήσεις των μαθητών του 7^{ου} Δ.Δ στο 50% των απαντήσεων τους κατέχουν το υψηλότερο ποσοστό των αρνητικών αποκρίσεων (κλίμακα καθόλου) στις ερωτήσεις.

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΝ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΕΠΑ.Λ) ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	Πολύ %	Λίγο %	Καθόλου %
Να λειτουργεί στο σχολείο μόνιμα Κοινωνική Υπηρεσία από Ψυχολόγο , Κοιν. Λειτουργό κλπ όπου οι μαθητές θα μπορούν να συζητούν θέματα που τους προβληματίζουν ,να εξωτερικεύουν αρνητικά συναισθήματα (δυσαρέσκεια, απογοήτευση ,θυμός) κλπ	38,9	36,8	23,2
Να δίνεται μεγαλύτερη σημασία σε παιδαγωγικά μέσα , όπως η συζήτηση ,η δέσμευση των μαθητών για την τήρηση των κανόνων , η προσπάθεια για αποδοχή του συμμαθητή « όπως είναι» με σκοπό την αρμονική συνύπαρξη και αποφυγή των συγκρούσεων .	48,9	40,0	10,0
Οι μαθητές μέσα από τις Μαθητικές Κοινότητες (5μελές , 15μελές ,Γενική Συνέλευση) να συζητούν περισσότερο για τις μεταξύ τους σχέσεις και να επιλύουν τις διαφορές τους φιλικά.	53,2	27,4	17,4
Να τοποθετηθούν κάμερες στους χώρους του σχολείου	08,9	20,0	67,9
Οι μαθητές που προβαίνουν κατ' εξακολούθηση (συνέχεια) σε πράξεις βίας , κλοπής , φθοράς κλπ να απομακρύνονται και να τοποθετούνται σε ειδικά σχολεία	41,1	30,0	26,8
Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων να συνεργάζεται με τους μαθητές (5μελές 15μελές κλπ) για θέματα και προβλήματα που αφορούν την σχολική ζωή.	45,3	33,7	18,9
Να προτείνουν οι μαθητές μέσω του 5μελούς ,15μελούς την επίσκεψη στο σχολείο ειδικών επιστημόνων (π. χ Ψυχολόγου, Κοινωνιολόγου κλπ) με τους οποίους θα συζητούν θέματα που τους ενδιαφέρουν	40,0	33,7	25,3
Να γίνεται έλεγχος των μαθητών κατά την είσοδό τους στο σχολείο για ναρκωτικά, αλυσίδες, σουγιάδες κλπ	31,1	23,2	44,7
Να επιμορφώνονται οι γονείς σε θέματα νεανικής συμπεριφοράς , επικοινωνίας κλπ	37,9	42,1	18,4
Να υπάρχει καθηγητής /τρια (εκπαιδευμένος /η) που να ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με προβλήματα που τυχαίνει να αντιμετωπίζει κάποιος μαθητής /τρια	42,1	33,7	21,6
Να υπάρχει στο σχολείο προσωπικό ασφαλείας που θα επεμβαίνει όταν εκδηλώνονται περιστατικά βίας , κλοπής ,φθοράς κλπ	43,7	26,8	27,4
Οι μαθητές στο πλαίσιο των μαθημάτων που υπάρχουν να μαθαίνουν ποιες πράξεις τιμωρούνται από το Νόμο και με ποιες ποινές , ποια είναι τα Δικαστήρια και πώς λειτουργούν, σχετικά με την πρόληψη του εγκλήματος κλπ	36,3	37,4	23,7
Να επιλεγούν μέσα από τις μαθητικές συνελεύσεις μαθητές οι οποίοι θα εκπαιδεύουν και θα λειτουργήσουν ως ομάδα επιτήρησης του σχολείου για την αντιμετώπιση περιστατικών βίας , φθοράς ,κλοπής	28,9	36,8	32,1
Να επιμορφώνονται συστηματικά οι εκπαιδευτικοί σε θέματα σχέσεων, επικοινωνίας κλπ	48,4	34,7	14,7

Πίνακας 259

V) Αντικοινωνική και παραβατική συμπεριφορά

1) Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους σχολικούς κανόνες (σχολική απόκλιση).

Η εμπειρική έρευνα επικεντρώθηκε σε μαθητικές συμπεριφορές οι οποίες έρχονται σε σύγκρουση με τους κανόνες που ισχύουν στο σχολείο και τοιουτοτρόπως διασαλεύεται η τάξη και το αρμονικό κλίμα. Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων της έρευνας σχετικά με το πρόβλημα της σχολικής απόκλισης διαπιστώνει τα παρακάτω ευρήματα.

Ο

μαθητικός πληθυσμός του ΕΠΑ.Λ του δείγματος σε **ποσοστό 42,1%** απουσιάζει **συχνά** από το σχολείο χωρίς να το ξέρουν οι γονείς του (80 μαθητές, 47 αγόρια, 33 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό 51% στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 5^ο με 26,7%), σε **ποσοστό 40% (76) σπάνια** και σε **ποσοστό 17,9 % δεν κάνει ποτέ σκασιαρχείο** (34 άτομα, 12 αγόρια, 22 κορίτσια, 18 από την Ελλάδα, 13 από την Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 26% και το μικρότερο στο 3^ο με 7,8%). **Καθυστερούν την είσοδό τους στην τάξη μετά τα διαλείμματα συχνά σε ποσοστό 37,4%** (71 άτομα, 43 αγόρια, 28 κορίτσια, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 4^ο και 1^ο Δ.Δ με 46,2% και 41,1% αντίστοιχα), **σπάνια σε ποσοστό 40% (76) και ποτέ σε ποσοστό 22,6%** (43 άτομα, 23 αγόρια, 20 κορίτσια, τα σχολεία στο 5^ο και 7^ο Δ.Δ με 33,3%). **Κατά τη διάρκεια του μαθήματος οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ του δείγματος χαζεύουν, γελούν και συνομιλούν με τους συμμαθητές τους συχνά σε ποσοστό 50,5%** (96 μαθητές, 58 αγόρια, 38 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 60,8%), **σπάνια σε ποσοστό 40% (76) και ποτέ σε ποσοστό 9,5%** (18 μαθητές, 10 αγόρια, 8 κορίτσια, 11 από την Ελλάδα, 6 από την Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό 20% στο 5^ο Δ.Δ). Τρώνε ή πίνουν στη διάρκεια του μαθήματος **συχνά σε ποσοστό 14,7%**, (28 άτομα, 13 αγόρια, 15 κορίτσια, **από την Ελλάδα 15** από την αλλοδαπή 13, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 4^ο Δ.Δ 23,1% ενώ το 7^ο δεν έδωσε καθόλου την επιλογή στις απαντήσεις των μαθητών) **σπάνια σε ποσοστό 32,6% (62) και ποτέ στο 52,6%** των απαντήσεων (100 μαθητές, **54 αγόρια** 46 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 5^ο Δ.Δ με 73,3%).

Σε ποσοστό **12,1% συχνά** (23 μαθητές, 17 αγόρια, 6 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 14,7%) οι μαθητές του δείγματος του ΕΠΑ.Λ **αλλάζουν θέση στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς την άδεια του/της καθηγητή /τριας, σπάνια σε ποσοστό 36,3% (69) και ποτέ σε ποσοστό 50,5%** (96 μαθητές, 44 αγόρια, **52 κορίτσια**, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 7^ο και 1^ο Δ.Δ με 66,7% και 58,8% αντιστοίχως). Δεν απάντησε την ερώτηση ένας μαθητής. **Διακόπτουν τους συμμαθητές τους όταν μιλάνε σε ποσοστό 13,2%** συχνά (25 μαθητές, 16 αγόρια, 9 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 17,6%), σε ποσοστό **41,1% (78) σπάνια και ποτέ 45,3%** (**86 άτομα** **36 αγόρια** **50 κορίτσια**, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 2^ο Δ.Δ με 53,8% και στο 1^ο με 52,9%), ενώ για τον ίδιο λόγο τον /την καθηγητή/τρια **συχνά σε ποσοστό 14,2%** (27 μαθητές, 19 αγόρια, 8 κορίτσια, **σπάνια 41,6%** (79) και **ποτέ 41,6%** (79 μαθητές, 36 αγόρια, **43 κορίτσια**, **40 από την Ελλάδα** 39 αλλοδαπή, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 58,3% και 2^ο με 51,3%). Στην ερώτηση που αφορούσε τον καθηγητή/τρια ποσοστό 2,1% (3) δεν απάντησαν καθώς επίσης ένας μαθητής/τρια για την ερώτηση που αφορούσε τις παρεμβολές στην ομιλία των συμμαθητών.

Το ¼ του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος **συχνά** δεν δίνει **σημασία στις παρατηρήσεις του καθηγητή/τριας**(48 μαθητές,30 αγόρια και 18 κορίτσια τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 5^ο και το 3^ο Δ.Δ με 33,3% και 31,4%), σε **ποσοστό 40%(76) σπάνια** συμβαίνει αυτό και το **32,1%** των απαντήσεων δηλώνει ότι **ποτέ** δεν συμβαίνει αυτό (61 μαθητές,22 αγόρια και **39 κορίτσια**, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 1^ο και στο 2^ο με 44,1% και 41% αντιστοίχως).Ποσοστό 2,6% (5) δεν απάντησαν την ερώτηση. Ποσοστό **26,8% συχνά** (51 μαθητές,38 αγόρια και 13 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό 47,1% στο 3^ο Δ.Δ) **αντιγράφει στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα στο σχολείο, σπάνια το 44,2%(84) και ποτέ το 28,4%** (54 μαθητές,21 αγόρια και **33 κορίτσια**, **29 από την Ελλάδα**,20 από την Αλβανία, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 7^ο και 5^ο Δ.Δ με 58,3% και 53,3% αντιστοίχως). **Παραποιούν τις απουσίες τους στο απουσιολόγιο** (τις σβήνουν ή σκίζουν το φύλλο) σε ποσοστό **4,7% συχνά**(9 μαθητές,5 αγόρια και 4 κορίτσια,**5 από την Ελλάδα** και 4 αλλοδαποί το μεγαλύτερο ποσοστό το 4^ο Δ.Δ με 12.8%), σε ποσοστό 5,8% σπάνια(11) και **88,4% ποτέ** (168 μαθητές, **87 αγόρια** και 81 κορίτσια, με 94,1% μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ. Στην ερώτηση αν **χρησιμοποιούν το κινητό την ώρα του μαθήματος** οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ απάντησαν σε ποσοστό **36,8% συχνά**(49 μαθητές,32 αγόρια και 17 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 51% και 2^ο με 41,7%) σε ποσοστό 33,7% (64)σπάνια και **29,5% ποτέ**(122 μαθητές, εξίσου αγόρια και κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 58,8%).Στη συντριπτική του πλειονότητα ο μαθητικός πληθυσμός του ΕΠΑ.Λ δεν φεύγει **ποτέ** από την τάξη χωρίς να ζητήσει την άδεια του εκπαιδευτικού σε **ποσοστό 75,8%** (144 μαθητές,72 αγόρια και κορίτσια εξίσου, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 7^ο Δ.Δ με 83,3%),**σπάνια** σε ποσοστό **15,8%** (30)και **συχνά** σε ποσοστό **8,4%** (16 μαθητές, 12 αγόρια και 4 κορίτσια, **από την Ελλάδα 10** και από την αλλοδαπή 6,το μεγαλύτερο ποσοστό 13,3% στο 5^ο Δ.Δ).Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών του ΕΠΑ.Λ αυτοί **καπνίζουν στο σχολείο συχνά** σε **ποσοστό 25,8%** (49μαθητές,32 αγόρια και17 κορίτσια το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο Δ.Δ με 41%), **σπάνια 10,%** και **ποτέ το 64,2%** (122 μαθητές αγόρια και κορίτσια εξίσου , το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 82,4%). Στην ερώτηση αν **κρύβουν ή καταστρέφουν τα ενημερωτικά σημειώματα του σχολείου προς τους γονείς**, οι μαθητές/τριες σε ποσοστό **7,4%** απάντησαν ότι **συχνά** το κάνουν (33μαθητές,22 αγόρια και 11κορίτσια,το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 25,5%), **σπάνια** προβαίνουν σε τέτοιες ενέργειες το 21,1% (40) **και ποτέ** δεν το πράττουν το **61,1%** (116 μαθητές, 57 αγόρια και **59 κορίτσια**, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο και 5^ο Δ.Δ με 67,6 % και 66,7%). Τέλος, στην ερώτηση αν έχουν καταστρέψει (σκίσει ή κάψει) σχολικά βιβλία σε ποσοστό **8,9%** απάντησαν **συχνά** (17 μαθητές,15 αγόρια και 2 κορίτσια, από την Ελλάδα 8 και την αλλοδαπή 9 το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 15,7%),σε ποσοστό **21,6% (41) σπάνια** και **ποτέ** δεν έχουν προβεί σε τέτοια πράξη σε ποσοστό **69,5%(132 μαθητές**, 57 αγόρια και **75 κορίτσια**, τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 4^ο και 7^ο Δ.Δ με 87,2% και 83,3% αντιστοίχως). **Συμπερασματικά**, (πίνακας 260) **διαπιστώνεται ότι η**

απάντηση με το μεγαλύτερο ποσοστό συχνής αποκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς που συγκεντρώνει την πλειονότητα των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ (ποσοστό 50,5%, το ίδιο με το ΓΕ.Λ και 46,5% στο Γυμνάσιο) αφορά την αδιαφορία την ώρα του μαθήματος που εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους, ενώ μόνο 1 στους 10 μαθητές συνειδητά επιλέγει να μην χάνει την επαφή του με το διδάσκοντα κατά την ώρα της διδασκαλία (για το ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 5,1% και το Γυμνάσιο 7,7%).

Δεύτερη πιο συχνή μορφή σχολικής απόκλισης καταγράφεται το σκασιαρχείο σε ποσοστό 42,1% (στο ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 32,0% και στο Γυμνάσιο 19,3%) και μόνο ποσοστό 17,9% δηλώνει ότι ποτέ δεν έχει κάνει «σχολική κοπάνα» (για το ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 25,4% και το Γυμνάσιο 43,2%). Τρίτη στη σειρά αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά που συχνά εκδηλώνεται σε ποσοστό 37,4% (για το ΓΕ.Λ 30,7% και για το Γυμνάσιο 24%) είναι η καθυστέρηση εισόδου στην τάξη για την έναρξη του μαθήματος, μόνο το 22,6% ποτέ δεν αργοπορεί στην είσοδό του στην τάξη (για το ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 26,3% και το Γυμνάσιο 34,8%). Τέταρτη πιο συχνά εμφανιζόμενη μορφή σχολικής απόκλισης είναι η χρήση του κινητού τηλεφώνου κατά τη διάρκεια του μαθήματος σε ποσοστό 36,8% (για το ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 22,4% και για το Γυμνάσιο 16,6%), ενώ σύμφωνα με τις απαντήσεις τους μόνο 3 στους 10 μαθητές ποτέ δεν χρησιμοποιούν το κινητό τους την ώρα του μαθήματος (για το ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 45,4% και το Γυμνάσιο 53,3%). Η αντιγραφή στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα εκδηλώνεται συχνά σε ποσοστό 26,8% (στο ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 21,2% και το Γυμνάσιο 15,9%), ενώ ποσοστό 28,4% δηλώνει ότι ποτέ δεν αντιγράφει (στο ΓΕ.Λ 31,2% και το Γυμνάσιο 42,8%). Στην έκτη θέση πιο συχνά εμφανιζόμενη αποκλίνουσα σχολική συμπεριφορά καταγράφεται με ποσοστό 25,8% το κάπνισμα σε χώρους του σχολείου (για το ΓΕ.Λ 15,9% και το Γυμνάσιο 5,5%) και πολύ κοντά με ποσοστό 25,3% (στο ΓΕ.Λ 10,5% και το Γυμνάσιο 14%) η αδιαφορία στις παρατηρήσεις του διδάσκοντα. Ακολουθεί με ποσοστό 17,4% να γίνεται συχνά η καταστροφή σχολικών ενημερώσεων προς τους γονείς (για το ΓΕ.Λ 8,8% και το Γυμνάσιο 6%). Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά της τάξης περίπου του 13% με 14% συχνά, το να τρώνε ή πίνουν στο μάθημα, να διακόπτουν τον διδάσκοντα ή τους συμμαθητές τους ενώ μιλάνε. Τέλος, άλλες πράξεις σχολικής παρέκκλισης αν και εκδηλώνονται σε μονοψήφια ποσοστά χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και σημασίας (καταστροφή σχολικών βιβλίων και παραποίηση απουσιών). Η στατιστική ανάλυση σε ότι αφορά την κατανομή του φύλου δείχνει ότι τα αγόρια υπερτερούν των κοριτσιών στις 14 μορφές σχολικής απόκλισης που εκδηλώνονται συχνά με εξαίρεση μία περίπτωση στην οποία τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερο ποσοστό και αφορά στη χρήση φαγητού-ποτού στο μάθημα. Επίσης, από άποψη στατιστικού ενδιαφέροντος την απάντηση «ποτέ» έχουν δώσει τα κορίτσια σε ποσοστό 53,3 %, τα αγόρια 26,6% και από κοινού σε ποσοστό 20%. Τέλος, το 3^ο

Δημ. Διαμέρισμα είναι εκείνο που σε ποσοστό περίπου 53,3% εκδηλώνονται συχνά οι μορφές παρεκκλίνουσας σχολικής συμπεριφοράς.

ΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ ΣΤΟ ΕΠΑ.Λ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Απουσιάζεις από το σχολείο χωρίς να το ξέρουν οι γονείς σου (κοπάνα)	42,1	40,0	17,9
Καθυστερείς να μπεις στην τάξη (την πρώτη ώρα, μετά τα διαλείμματα)	37,4	40,0	22,6
Στη διάρκεια του μαθήματος μιλάς με τους διπλανούς σου , χαζεύεις, γελάς κλπ	50,5	40,0	09,5
Τρως ή να πίνεις στη διάρκεια του μαθήματος	14,7	32,6	52,6
Αλλάζεις θέση στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς την άδεια του καθηγητή /τριας	12,1	36,3	50,5
Διακόπτεις τους συμμαθητές σου ,όταν μιλάνε	13,2	41,1	45,3
Διακόπτεις τον καθηγητή /τρια	14,2	41,6	41,6
Δεν λαμβάνεις υπόψη τις παρατηρήσεις του καθηγητή /τριας	25,3	40,0	32,1
Αντιγράφεις στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα(τεστ)	26,8	44,2	28,4
Παραποιείς τις απουσίες σου στο απουσιολόγιο (τις σβήνεις ή σκίζεις το φύλλο)	04,7	05,8	88,4
Χρησιμοποιείς το κινητό την ώρα του μαθήματος (παιχνίδια κλπ)	36,8	33,7	29,5
Φεύγεις από την τάξη την ώρα του μαθήματος χωρίς να ζητήσεις την άδεια του καθηγητή /τριας	08,4	15,8	75,8
Καπνίζεις σε χώρους του σχολείου	25,8	10,0	64,2
Κρύβεις ή καταστρέφεις τα σημειώματα του σχολείου προς τους γονείς σου όταν δεν σε συμφέρει (π. χ αδικαιολόγητες απουσίες κλπ	17,4	21,1	61,1
Καταστρέφεις (σκίζεις ή καις) σχολικά βιβλία	08,9	21,6	69,5

Πίνακας 260

2) Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (ενδοσχολική παραβατικότητα)

Η εμπειρική έρευνα εστίασε την προσοχή της σε συμπεριφορές του μαθητικού πληθυσμού των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ) του δείγματος οι οποίες εκδηλώνονται μέσα στο σχολείο (στους εσωτερικούς χώρους του και στο προαύλιο χώρο) και είναι παραβατικές (delinquency), δηλαδή αφορούν πράξεις ή συμπεριφορές που παραβαίνουν τον νόμο, είναι παράνομες (Illegal) τιμωρούνται πρωτίστως από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου, αλλά και από το σχολείο .

Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων αυτοομολογούμενης παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολικό περιβάλλον διαπιστώνει τα εξής ευρήματα (βλ πίνακα 261):

Σχετικά με τη **χρήση ναρκωτικών ουσιών στο σχολείο** ποσοστό **4,2%** δηλώνει ότι **συχνά** προβαίνει σε τέτοια παράνομη συμπεριφορά (8 αγόρια, 3 από την Ελλάδα και την Αλβανία και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες, καταγραφές μόνο στο 2^ο και το 3^ο Δ.Δ με 12,8% (5) και 5,9% (3) τα υπόλοιπα δεν δηλώνουν την κλίμακα αυτή), ποσοστό **2,6% σπάνια** (5 αγόρια, 2 από την Ελλάδα , 3 αλλοδαποί, στο 1^ο , 2^ο και 4^ο Δ.Δ ένα άτομο και στο 3^ο δυο άτομα) και ποσοστό **92,6% ποτέ**. Την ερώτηση δεν απάντησε ένα άτομο από το 4^ο Δ. Δ. Σε ποσοστό **95,3%** οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ δηλώνουν ότι **ποτέ** δεν έχουν **προσφέρει ή προσπαθήσει να πουλήσουν ναρκωτικά στο σχολείο**, έχει συμβεί αυτό **σπάνια** σε ποσοστό **1,6%** (3 αγόρια , 1 από την Ελλάδα και 2 από την αλλοδαπή, δυο άτομα από το 3^ο Δ.Δ και ένα από το 2^ο Δ.Δ) και συμβαίνει **συχνά σε ποσοστό 3,2%** (6 αγόρια, από την Ελλάδα 2 αγόρια , την Αλβανία 1 αγόρι, και 1 αγόρι από άλλη χώρα, επίσης 4 αγόρια από το 2^ο Δ.Δ και από ένα στο 1^ο και το 3^ο Δ.Δ. Επίσης σε ότι αφορά τη **χρήση αλκοόλ στο σχολείο** στη συντριπτική του πλειονότητα ο μαθητικός πληθυσμός του ΕΠΑ.Λ δηλώνει σε ποσοστό **92,1%** ότι **ποτέ** δεν έχει κάνει χρήση, σε ποσοστό **5,8% σπάνια** (11 μαθητές , οι 10 αγόρια και το 1 κορίτσι με καταγωγή οι 6 από την Ελλάδα , οι 3 από την Αλβανία, οι καταγραφές αφορούν στο 1^ο Δ.Δ (1), το 2^ο Δ.Δ (3), το 3^ο (4), το 4^ο (3) και σε ποσοστό **2,1% συχνά** , 4 αγόρια από τους οποίους οι 2 από την Ελλάδα, 1 από την Αλβανία, καταγραφές που αφορούν μόνο το 2^ο και το 3^ο Δ.Δ με 7,7% (3) και 2% (1). **Υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου** οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ γράφουν **συχνά** σε ποσοστό **3,2%** (6 αγόρια, από τους οποίους οι 3 από την Ελλάδα και οι 2 από την Αλβανία, καταγραφές μόνο για το 2^ο και το 3^ο Δ. Δ 10,3% και 3,9% αντίστοιχα) **σπάνια** σε ποσοστό **11,6%** (22 άτομα, 18 αγόρια και 4 κορίτσια, 13 από την Ελλάδα και 8 από την Αλβανία από το 2^ο Δ. Δ εννέα άτομα, από το 3^ο οκτώ, από το 4^ο δυο από το 1^ο , 5^ο και 7^ο Δ. Δ ένα άτομο) και **ποτέ 85,3%**. **Καταστροφές κατά της παρουσίας του σχολείου** (θρανία, παράθυρα, τοίχοι κλπ) ποσοστό 77,4 % **απάντησε ότι ποτέ** δεν έχει διαπράξει μια τέτοιας μορφής παραβατική ενέργεια, ποσοστό **17,4% σπάνια** (33 άτομα, 24 αγόρια και 9 κορίτσια από την Ελλάδα 11 την αλλοδαπή 22

,Αλβανία 17, στο 2^ο Δ.Δ. εννέα άτομα και στο 3^ο οκτώ) και ποσοστό 4,7% **συχνά**, 8 αγόρια 1 κορίτσι, από την Ελλάδα 5 άτομα και από την Αλβανία 3, από το 3^ο Δ.Δ 9,8% (5) το 2^ο Δ.Δ 7,7% (3) και το 1^ο 2,9% (1). **Πρόκληση ζημιών /φθορών σε πράγματα ή αντικείμενα μαθητή/τριας** στο σχολείο δεν έχει προξενήσει **ποτέ ποσοστό 86,3%**, έχει συμβεί **σπάνια σε ποσοστό 11,1%** (17 αγόρια ,4 κορίτσια, από την Ελλάδα τα 7 άτομα ,από την Αλβανία τα 11 και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες, κατεγράφησαν εννέα αναφορές για το 3^ο Δ.Δ, πέντε για το 2^ο Δ.Δ , δυο για το 1^ο ,4^ο και 7^ο Δ.Δ και μία για το 5^ο) και συμβαίνει **συχνά σε ποσοστό 2,6%** (5 αγόρια, από την Ελλάδα τρία άτομα και δυο από την αλλοδαπή, τρεις από το 3^ο και ένας από το 2^ο και το 4^ο Δ.Δ).

Για την άσκηση σωματικής βίας σε μαθητή/τρια (κλωτσιές, μπουινιές, σπρωξιές) ποσοστό **71,1%** δήλωσε ότι **ποτέ** δεν έχει προβεί σε τέτοιες ενέργειες, **ποσοστό 21,1%** **απάντησε σπάνια**, και ποσοστό **7,9%** **συχνά** (14 αγόρια και 1 κορίτσι, από την Ελλάδα 6 άτομα ,την αλλοδαπή 9 από τους οποίους οι 6 από την Αλβανία, εννέα άτομα στο 3^ο Δ.Δ, τρία στο 2^ο δυο στο 1^ο Δ.Δ και ένα στο 4^ο Δ.Δ). Για την άσκηση **λεκτικής βίας σε μαθητή/τρια ποσοστό 48,9%** απαντάει ότι **ποτέ** δεν έχει εκδηλώσει τέτοια συμπεριφορά, ποσοστό **32,6%** απάντησε **σπάνια** και ποσοστό **18,4%** **συχνά** (35 μαθητές, 23 αγόρια και 12 κορίτσια, από την Ελλάδα 13 άτομα την αλλοδαπή 22 από τους οποίους οι 18 από την Αλβανία, 11 καταγραφές στο 3^ο Δ.Δ, 10 στο 2^ο Δ.Δ, 6 στο 4^ο Δ.Δ, 5 στο 1^ο Δ.Δ, 2 στο 5^ο Δ. Δ και 1 στο 7^ο)

Για την άσκηση λεκτικής βίας σε καθηγητή ποσοστό **70,5%** δηλώνει ότι **ποτέ** δεν το έχει πράξει, **ποσοστό 5,3%** **σπάνια** και ποσοστό **4,7%** **συχνά** (9 αγόρια, από την Ελλάδα 3 αγόρια και από την Αλβανία 6 αγόρια, 4 αγόρια από το 2^ο Δ.Δ, 2 άτομα από το 1^ο και το 3^ο και 1 από το 5^ο Δ.Δ). Για την περίπτωση της **ομαδικής βίας-επιθετικότητας** σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών του ΕΠΑ.Λ **7 μαθητές/τριες στους 10** **ποτέ** δεν έχουν συμμετάσχει μαζί με συμμαθητές /τριες τους σε συμπλοκές με μαθητές άλλων σχολείων ,**ποσοστό 21,1%** **δηλώνει σπάνια** (40 μαθητές, 32 αγόρια και 8 κορίτσια, 12 από την Ελλάδα, 28 από την αλλοδαπή, μεταξύ των οποίων 22 από την Αλβανία, 17 καταγραφές στο 3^ο Δ.Δ, 8 στο 2^ο Δ.Δ, 6 στο 4^ο Δ.Δ, 4 στο 1^ο Δ.Δ, 3 στο 7^ο Δ.Δ, 2 στο 5^ο Δ.Δ) και ποσοστό **7,4%** **συχνά** (12 αγόρια και 2 κορίτσια, από την Ελλάδα 5 άτομα από την αλλοδαπή 9 άτομα από τους οποίους οι 7 προέρχονται από την Αλβανία, 5 καταγραφές στο 2^ο και 3^ο Δ.Δ, 2 στο 5^ο Δ.Δ και από μία στο 1^ο και 4^ο Δ.Δ). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 2 άτομα. Για την αντικοινωνική συμπεριφορά της **απειλής και του εκφοβισμού** σε μαθητή/τρια στο σχολείο ποσοστό **79,5%** των απαντήσεων δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά, ποσοστό **14,7%** **σπάνια** (28 μαθητές, 20 αγόρια και 8 κορίτσια, 15 από την Αλβανία και 9 από την Ελλάδα 9 καταγραφές στο 3^ο Δ.Δ ,8 στο 2^ο Δ.Δ 4 στο 1^ο Δ.Δ, 3 στο 4^ο και το 5^ο Δ.Δ και μία στο 7^ο Δ.Δ) και το **4,7%** **συχνά** (7 αγόρια και 2 κορίτσια, από την Ελλάδα οι 5 και οι υπόλοιποι από την αλλοδαπή, 4 καταγραφές για το 3^ο Δ.Δ , 3 για το 2^ο Δ.Δ, και από μια για το 4^ο και το 7^ο Δ.Δ). Επίσης, σε ότι αφορά την **απειλή-εκφοβισμό στον απουσιολόγο για να μην βάλει απουσία**

ποσοστό **86,4%** (86 αγόρια και 81 κορίτσια) δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει προβεί σε τέτοια παραβατική συμπεριφορά, ποσοστό **6,7%** δηλώνει **σπάνια**(9 αγόρια ,4 κορίτσια το 2^ο Δ.Δ πέντε καταγραφές, το 4^ο τρεις, το 3^ο και 5^ο από δυο και το 1^ο μια), και ποσοστό **3,5%** **συχνά** (4 αγόρια και 3 κορίτσια, το 3^ο και το 4^ο Δ.Δ από δυο περιστατικά, το 1^ο ,2^ο και το 5^ο από ένα περιστατικό).Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 1 μαθητή στο 4^ο και δυο στο 7^ο Δ.Δ.

Η αφαίρεση πραγμάτων από μαθητή /τρια (βιβλία, χρήματα κλπ) δεν συμβαίνει **ποτέ** σε ποσοστό **91,1%**, (89 αγόρια ,84 κορίτσια) **σπάνια σε ποσοστό 5,3%** (8 αγόρια και 2 κορίτσια, 2 από την Ελλάδα και 7 από την Αλβανία, 4 καταγραφές στο 3^ο Δ.Δ ,2 στο 2^ο Δ.Δ και από μια καταγραφή στο 1^ο 4^ο 5^ο 7^ο Δ.Δ) **και συχνά 3,2%** (4 αγόρια και 2 κορίτσια, 2 από την Ελλάδα,2 από την Αλβανία και 2 από άλλες χώρες,4 περιστατικά στο 3^ο και 1 στο 1^ο και το 2^ο).Η ερώτηση δεν απαντήθηκε απο1 άτομο .

Για την **σεξουαλική παρενόχληση με λόγια ,χειρονομίες στο σχολικό χώρο** ποσοστό **76,3%** **ποτέ** (145 άτομα, 63 αγόρια, 82 κορίτσια ,62 από την Ελλάδα και 83 από την αλλοδαπή προερχόμενοι από την Αλβανία οι 64) δεν εκδήλωσε τέτοια συμπεριφορά, ποσοστό **15,8%** **σπάνια** (25 αγόρια ,5 κορίτσια, 10 από την Ελλάδα και 19 από την Αλβανία) έχει προβεί σε σεξουαλική παρενόχληση και ποσοστό **7,4%** **συχνά** προβαίνει σε τέτοιου είδους ενέργειες (13 αγόρια και 1 κορίτσι, 8 από την Ελλάδα και 6 από την αλλοδαπή, 6 περιστατικά στο 3^ο Δ.Δ, 5 καταγραφές στο 2^ο Δ.Δ, και από ένα περιστατικό στο 1^ο 5^ο και 7^ο Δ.Δ). Ποσοστό 0,5% (1) του δείγματος δεν απάντησε την ερώτηση. Ποσοστό **95,3%** (181 άτομα ,93 αγόρια και 88 κορίτσια) απαντάει ότι **ποτέ** δεν έχει υποχρεώσει με τη βία μαθητή/τρια σε σεξουαλική επαφή στο σχολείο, ποσοστό **2,1%** δηλώνει **σπάνια** (3 αγόρια και 1 κορίτσι, 2 από την Ελλάδα, 1 από την Αλβανία και 1απο άλλη χώρα,) ποσοστό**1,6%** **συχνά** (3 αγόρια, 1 από την Ελλάδα και 2 από την Αλβανία).Η ερώτηση δεν απαντήθηκε σε ποσοστό 1,1% (2).

Τέλος, ποσοστό **95,3%** (92 αγόρια και 89 κορίτσια) δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει προβεί σε βανδαλισμό της σχολικής περιουσίας (έγγραφα σχολείου ,θρανία κλπ), ποσοστό **3,7%** απαντάει **σπάνια**(7 αγόρια,2 Έλληνες, 5 αλλοδαποί ,από τους οποίους 3 Αλβανοί, 3 περιστατικά στο 2^ο Δ.Δ, και από ένα περιστατικό στο 3^ο ,4^ο, 5^ο, 7^ο Δ.Δ) και ποσοστό **1,1%** **συχνά** (2 αγόρια, ένα από το 3^ο και ένα από το 4^ο Δ.Δ). **Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι από όλες τις μορφές παραβατικής σχολικής συμπεριφοράς αυτή που περισσότερο συχνά εκδηλώνεται από το μαθητικό πληθυσμό του δείγματος του ΕΠΑ.Λ(όπως επίσης του ΓΕ.Λ και του Γυμνασίου) είναι η άσκηση λεκτικής βίας σε ποσοστό 18,4%** (στο ΓΕ.Λ 12,7% και το Γυμνάσιο 11,1%),ενώ **ποτέ** δεν έχουν προβεί σε λεκτική βία ούτε οι μισοί του πληθυσμού του δείγματος (48,9%). Στη δεύτερη θέση πιο συχνά εμφανιζόμενη μορφή παραβατικής σχολικής συμπεριφοράς κατατάσσεται με ποσοστό 7,9% η άσκηση σωματικής βίας(στο ΓΕ.Λ 9% και το Γυμνάσιο 6,3%).Ακολουθούν στην τρίτη θέση με ποσοστό 7,4% η οργανωμένη ομαδική

βία με μαθητές άλλων σχολείων (ΓΕ.Λ 8,8% και Γυμνάσιο 8,1%) και με το ίδιο ποσοστό η σεξουαλική παρενόχληση σε μαθητές/τριες (για το ΓΕ.Λ4,9% και το Γυμνάσιο 5%).Ακολουθούν στην τέταρτη θέση με το ίδιο ποσοστό 4,7% η λεκτική βία απέναντι σε καθηγητή/τρια, η απειλή-εκφοβισμός σε συμμαθητή/μαθητή του σχολείου και η καταστροφή πραγμάτων/αντικειμένων του σχολείου. Όσον αφορά τη χρήση νόμιμων και παράνομων ουσιών τα επίπεδα συχνής εμφάνισης κυμαίνονται στην πρώτη περίπτωση για το αλκοόλ σε ποσοστό 2,1% για δε τις εξαρτητικές ουσίες το 4,2%, ενώ για τη διάθεση-προσφορά εξαρτητικών ουσιών αυτή εκδηλώνεται συχνά σε ποσοστό 3,2% .Σε όλες τις μορφές σχολικής παραβατικής συμπεριφοράς υπερτερούν τα ποσοστά των αγοριών έναντι των κοριτσιών, των αλλοδαπών(στις περισσότερες των περιπτώσεων) έναντι των Ελλήνων, ενώ τα σχολεία στο 2^ο και 3^ο Δημ. Διαμέρισμα εμφανίζουν μόνιμα το μεγαλύτερο ποσοστό εκπροσώπησης μαθητών σε όλες σχεδόν τις μορφές σχολικής παραβατικής συμπεριφοράς που εκδηλώνεται συχνά.

ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ /ΤΡΙΕΣ ΤΟΥ ΕΠΑ.Λ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών στο σχολείο	04,2	02,6	92,6
Έχεις προσφέρει ή προσπαθήσει να πουλήσεις ναρκωτικά (χασίς – μαριχουάνα, χάπια κλπ) στο χώρο του σχολείου	03,2	01,6	95,3
Κάνεις χρήση αλκοόλ στο χώρο του σχολείου	02,1	05,8	92,1
Γράφεις υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου	03,2	11,6	85,63
Καταστρέφεις πράγματα/ έπιπλα του σχολείου(θρανία, τοίχοι ,παράθυρα κλπ)	04,7	17,4	77,4
Προκαλείς φθορές /ζημιές σε πράγματα / αντικείμενα μαθητή/ τριας στο σχολείο	02,6	11,1	86,3
Κτυπάς (κλωτσιές μπουνιές –σπρωξιές) μαθητή/ τρια στο σχολείο)	07,9	21,1	71,1
Παίρνεις μέρος μαζί με μαθητές του σχολείου σου σε συμπλοκές (συγκρούσεις) με ομάδες μαθητών άλλων σχολείων	07,4	21,1	70,0
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) μαθητή /τρια στο σχολείο	18,4	32,6	48,9
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) καθηγητή/ τρια	04,7	15,3	70,5
Απειλείς , εκφοβίζεις συμμαθητές ,μαθητή /τρια στο σχολείο	04,7	14,7	79,5
Απειλείς / εκφοβίζεις τον/ την απουσιολόγο για να μην πάρεις απουσία	03,5	06,7	86,4
Παίρνεις από μαθητή / τρια του σχολείου πράγματα που δεν σου ανήκουν (βιβλία, χρήματα, κινητά κλπ)	03,2	05,3	91,1
Ενοχλείς σεξουαλικά με λόγια /χειρονομίες μαθητή / τρια στο χώρο του σχολείου	07,4	15,8	76,3
Έχεις υποχρεώσει με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική συνεύρεση – επαφή στο χώρο του σχολείου	01,6	02,1	95,3
Έχεις βάλει φωτιά με σκοπό την καταστροφή σχολικής περιουσίας (έγγραφα του σχολείου, θρανία, καρέκλες κλπ)	01,1	03,7	95,3

Πίνακας 261

3) Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς εκτός σχολείου (εξωσχολική παραβατικότητα).

Η εμπειρική έρευνα εστίασε το ενδιαφέρον της σε συμπεριφορές του μαθητικού πληθυσμού των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ) του δείγματος οι οποίες εκδηλώνονται έξω από το σχολείο (στην ιδιωτική ζωή των μαθητών/τριών) και είναι παραβατικές (delinquency) δηλαδή αφορούν πράξεις ή συμπεριφορές που παραβαίνουν το νόμο, είναι παράνομες (Illegal) τιμωρούνται από τους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου.

Η επεξεργασία και ανάλυση των ερωτηματολογίων αυτοομολογούμενης παραβατικής συμπεριφοράς διαπιστώνει τα εξής ευρήματα (βλ πίνακας 262).

Η πλέον συχνή μορφή εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς που εκδηλώνουν οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ του δείγματος αφορά **την σκόπιμη εισιτηριοδιαφυγή** (όπως ισχύει και στην περίπτωση των μαθητών Γυμνασίου, και ΓΕΛ, αλλά σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ότι έχουν τόσο οι μεν όσο και οι δε) στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς. Ειδικότερα, σε ποσοστό **28,4%** δηλώνουν ότι **ποτέ** (54 μαθητές, 19 αγόρια και 35 κορίτσια, από την Ελλάδα 25 και την αλλοδαπή 29, από τους οποίους οι 21 από την Αλβανία), δεν έχουν χρησιμοποιήσει κάποιο μεταφορικό μέσο χωρίς εισιτήριο, σε ποσοστό **34,7% σπάνια** (66 μαθητές, εξίσου αγόρια και κορίτσια, 25 Έλληνες 41 αλλοδαποί από τους οποίους 34 Αλβανοί) ενώ **συχνά** σε ποσοστό **36,8%** (70 μαθητές, 49 αγόρια και 21 κορίτσια, 30 έλληνες 40 αλλοδαποί από τους οποίους οι 32 Αλβανοί, ο μεγαλύτερος αριθμός μαθητών 22 στο 3^ο Δ.Δ, 15 μαθητές στο 2^ο Δ.Δ, 12 μαθητές στο 4^ο και 11 μαθητές στο 1^ο Δ.Δ).

Η δεύτερη σε μεγαλύτερο ποσοστό μορφή παραβατικής συμπεριφοράς που συμβαίνει συχνά στην ιδιωτική ζωή των μαθητών/τριών είναι η **άσκηση σωματικής βίας** (κλωτσιά, γροθιά, χαστούκι κλπ) σε ποσοστό **15,8%** (30 μαθητές, 27 αγόρια και 3 κορίτσια 13 από την Ελλάδα, 15 από την Αλβανία και οι υπόλοιποι από τις άλλες χώρες, το μεγαλύτερο ποσοστό 29,4% στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 1^ο Δ.Δ με 5,9%), **σπάνια** εκδηλώνεται σε ποσοστό **47,4%** (90 μαθητές, 55 αγόρια και 35 κορίτσια), και **ποτέ** σε ποσοστό **36,8%** (70 μαθητές, 19 αγόρια και 51 κορίτσια). Η τρίτη παραβατική συμπεριφορά που καταγράφεται στο μεγαλύτερο ποσοστό συχνά είναι η απειλή για την ενδεχόμενη άσκηση σωματικής βίας σε ποσοστό **13,2%** (25 μαθητές, 20 αγόρια και 5 κορίτσια, από την Ελλάδα 9 άτομα, την αλλοδαπή 16, από τους οποίους οι 12 από την Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό 21,6% (11) στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 5^ο και 7^ο με 1 περιστατικό), **σπάνια** εκδηλώνεται σε ποσοστό **42,6%** (81 μαθητές, 51 αγόρια και 30 κορίτσια) και **ποτέ** σε ποσοστό **44,2%** (84 μαθητές, 30 αγόρια και 54 κορίτσια, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 1^ο Δ.Δ με 50% (17) και το μικρότερο στο 7^ο Δ.Δ με 5 άτομα).

Η τέταρτη μορφή παραβατικότητας που καταγράφεται σε μεγαλύτερο ποσοστό ότι **συχνά** εκδηλώνεται εκτός σχολείου, είναι η **συμμετοχή σε συγκρούσεις με οπαδούς άλλων ομάδων στο πλαίσιο αθλητικών συναντήσεων** σε αναλογία 1 μαθητής στους 10 (19 μαθητές, 15 αγόρια και 4 κορίτσια, 9 Έλληνες και 9 Αλβανοί, με το μεγαλύτερο ποσοστό να καταγράφεται στο 2^ο Δ.Δ με 15,4% (6), **σπάνια** σε ποσοστό επίσης **10,5%** (20 μαθητές, 13 αγόρια και 7 κορίτσια ,το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 11,8% (6) ενώ **ποτέ** δεν εκδηλώνουν τέτοια συμπεριφορά ποσοστό **78,9%** (150 μαθητές, 73 αγόρια και 77 κορίτσια). Η ερώτηση δεν απαντήθηκε από 1 μαθητή/τρια στο 2^ο Δ.Δ .Η συμμετοχή σε ομάδα που προβαίνει σε πράξεις βίας, επιθετικότητας , εκφοβισμού στη συνοικία/γειτονιά τοπικής ή άλλης περιοχής στην οποία ζει ο θύτης απαντάται ότι συμβαίνει **συχνά** σε ποσοστό **7,9%** -15 αγόρια, από τα οποία 8 είναι Έλληνες και 6 Αλβανοί, με το μεγαλύτερο ποσοστό 13,7% (7) στο 3^ο Δ.Δ - **σπάνια σε ποσοστό 11,1%** (21 μαθητές ,19 αγόρια και 3 κορίτσια, 5 από την Ελλάδα 16 από άλλες χώρες μεταξύ των οποίων 12 Αλβανοί, με το μεγαλύτερο ποσοστό 15,7% (8) στο 3^ο Δ.Δ) και **ποτέ** σε ποσοστό **80,5%** (153 μαθητές, 66 αγόρια και 87 κορίτσια). Ποσοστό 0,5% (1) δεν απάντησε την ερώτηση.

Η **αφαίρεση πράγματος ή αγαθού από εμπορικό κατάστημα ή περίπτερο ή σούπερ μάρκετ χωρίς αυτό να πληρωθεί**, δηλώνεται ότι γίνεται **συχνά σε ποσοστό 4,2%**(8 αγόρια ,3 από την Ελλάδα και 5 από την Αλβανία,6 μαθητές από το 3^ο Δ.Δ και από ένας στο 1^ο και το 4^ο Δ.Δ), **σπάνια δηλώνει ποσοστό 18,9%** ,36 μαθητές, 26 αγόρια, 10 κορίτσια, 9 από την Ελλάδα και 22 από την Αλβανία ,οι υπόλοιποι από άλλα κράτη, το μεγαλύτερο ποσοστό 31,4% (16 άτομα) στο 3^ο Δ.Δ και στο 2^ο Δ.Δ με 20,5% (8) και **ποτέ ποσοστό 76,8%** (146 μαθητές, 67 αγόρια και 79 κορίτσια,68 Έλληνες ,78 αλλοδαποί, από τους οποίους οι 60 Αλβανοί. Η **υφαρπαγή κάποιου πράγματος μετά από επίσκεψη σε κάποιο χώρο (ξενοδοχείο, ξένο σπίτι κλπ)** διαπιστώνεται ότι γίνεται **συχνά σε ποσοστό 1,6%** (2 αγόρια και οι δυο αλλοδαποί, δυο από το 3^ο Δ.Δ και ένας από το 2^ο Δ.Δ),**σπάνια σε ποσοστό 13,7%**, (26 μαθητές, 16 αγόρια 10 κορίτσια, από την Ελλάδα 9 άτομα ,την αλλοδαπή 17 από τους οποίους οι 14 Αλβανοί) και **ποτέ στο 84,2%** των απαντήσεων (83 αγόρια και 77 κορίτσια 70 από την Ελλάδα ,90 άλλες χώρες, μεταξύ των οποίων 72 από την Αλβανία).Δεν δόθηκε απάντηση από 1 μαθητή/τρια(0,5%).

Ποσοστό **6,8%** των απαντήσεων δηλώνουν ότι **συχνά καυγαδίζουν κρατώντας πέτρα, μαχαίρι, αεροβόλο κλπ αντικείμενο**(13 αγόρια,5 από την Ελλάδα και 7 από την Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ 6 μαθητές) **σπάνια** σε ποσοστό 11,6% (22 μαθητές, 17 αγόρια και 5 κορίτσια,5 από την Ελλάδα και 15 από την Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό στο 3^ο Δ.Δ με 9 μαθητές και **ποτέ** σε ποσοστό **81,6%** (155 μαθητές, 71 αγόρια και 84 κορίτσια).

Για το **σπάσιμο βιτρίνας ή τζαμιού ή φαναριού αυτοκινήτου**, ποσοστό **85,3%** απαντάει ότι **ποτέ** (162 μαθητές, 75 αγόρια και 85 κορίτσια) δεν έχει προβεί σε μια τέτοια παραβατική συμπεριφορά, ποσοστό **9,5%** απαντάει **σπάνια** ,16 αγόρια και 2 κορίτσια, 6 από την Ελλάδα ,12

αλλοδαπή ,από τους οποίους οι 8 από την Αλβανία, με το μεγαλύτερο ποσοστό στο 2^ο Δ.Δ με 15,4% (6) και το **5,3% συχνά** (10 αγόρια, 5 από την Ελλάδα και 4 από την Αλβανία, το μεγαλύτερο ποσοστό 9,8% (5) στο 3^ο Δ.Δ). **Η αφαίρεση χρημάτων από συγγενικό πρόσωπο** (πατέρας ,μητέρα, θείος κλπ) χωρίς αυτό να το γνωρίζει δηλώνεται ότι συμβαίνει **συχνά σε ποσοστό 1,6%** (1 αγόρι και 2 κορίτσια, και τα τρία άτομα από την Αλβανία, μια μαθήτρια στο 1^ο Δ.Δ και δυο στο 2^ο Δ.Δ) **σπάνια σε ποσοστό 23,7%** (45 μαθητές, 16 αγόρια και 29 κορίτσια, από την Ελλάδα 22 άτομα και από χώρες της αλλοδαπής 23 , από τις οποίες η Αλβανία με 18 άτομα, με τα μεγαλύτερα ποσοστά στο 4^ο με 35,9% (14) και με 33,3% (13) στο 2^ο Δ.Δ) , και ποτέ **σε ποσοστό 74,7%** (84 αγόρια, 58 κορίτσια).

Για το αδίκημα της διάρρηξης σε σπίτι ή κατάσταση με σκοπό την αφαίρεση αντικειμένου ή πράγματος η συντριπτική πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ δηλώνει σε **ποσοστό 94,7%** (180 μαθητές, 93 αγόρια, 87 κορίτσια) ότι δεν έχει πράξει ποτέ μια τέτοια συμπεριφορά και ποσοστό **4,2%** απάντησε **σπάνια** (7 αγόρια και 1 κορίτσι ένα άτομο από Ελλάδα ,πέντε από Αλβανία και ένας από άλλη χώρα,5 περιστατικά στο 3^ο Δ.Δ και ένα στο 1^ο Δ.Δ) . Δεν απάντησε κανείς από το δείγμα την επιλογή «συχνά» ενώ ποσοστό 1,1% (2) του δείγματος δεν απάντησε την ερώτηση. **Αναφορικά με τη σχέση του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος με τις εξαρτητικές ουσίες.** Σε ότι αφορά τη χρήση ναρκωτικών ουσιών (μαριχουάνα , χασίς κλπ) στην ιδιωτική ζωή των μαθητών/τριών **ποσοστό 84,2%** (160 μαθητές, 76 αγόρια και 84 κορίτσια,70 από την Ελλάδα και 90 από την αλλοδαπή ,από τους οποίους οι 74 από την Αλβανία) δηλώνει ότι αυτό **ποτέ** δεν έχει συμβεί, **ποσοστό 9,5% απαντάει σπάνια** (14 αγόρια και 4 κορίτσια, 7 από την Ελλάδα και 7 Αλβανία και οι υπόλοιποι 4 από άλλες χώρες της αλλοδαπής , 5 άτομα από το 2^ο και το 4^ο Δ.Δ 3 άτομα από το 1^ο και το 3^ο Δ.Δ και 2 από το 7^ο Δ.Δ) και **ποσοστό 5,8% συχνά** (11 αγόρια, δυο από την Ελλάδα, πέντε από την αλλοδαπή μεταξύ των οποίων 6 από την Αλβανία ,πέντε άτομα από το 2^ο Δ.Δ τέσσερις από το 3^ο Δ.Δ και δυο από το 4^ο Δ.Δ). Ποσοστό 0,5% (1) από το 1^ο Δ.Δ δεν απάντησε την ερώτηση.

Σε ότι αφορά τη **διάθεση ή πώληση ναρκωτικών ουσιών σε άλλα άτομα** σε συντριπτικό ποσοστό **93,2%** (177 μαθητές, 89 αγόρια και 88 κορίτσια) οι μαθητές απαντούν πως **ποτέ** δεν έχουν ενεργήσει μια τέτοια παράνομη ενέργεια, **ποσοστό 4,7%** δηλώνει **σπάνια** (8 αγόρια ,1 κορίτσι,1 άτομο από την Ελλάδα και 8 από την αλλοδαπή από την οποία οι 5 από την Αλβανία, 5 άτομα από το 3^ο ,3 άτομα από το 4^ο Δ.Δ, και 1 άτομο στο 2^ο) και **ποσοστό 2,1% συχνά** (4 αγόρια, 2 από την Ελλάδα και 2 από την Αλβανία, 1 αγόρι από το 1^ο Δ.Δ και 3 από το 2^ο Δ.Δ). Σε ότι αφορά **το αδίκημα της γενετήσιας προσβολής (σεξουαλική συνεύρεση) με τη χρήση βίας** το **95,8%** (96 αγόρια ,86 κορίτσια) απαντάει ότι **ποτέ** δεν έχει διαπράξει τέτοια συμπεριφορά, **ποσοστό 2,6%** δηλώνει **σπάνια** (3 αγόρια από Αλβανία, 16, 18 και 19 χρόνων τα δυο από το 3^ο Δ.Δ και το άλλο από το 7^ο Δ.Δ και 2 κορίτσια το ένα από την Ελλάδα το οποίο δεν δηλώνει ηλικία

και το άλλο από την Αλβανία 18 χρόνων), ποσοστό **συχνά 0,5%** ,1 αγόρι από την Αλβανία,17 χρόνων από το 3^ο Δ.Δ). **Για την παραβατική συμπεριφορά του βανδαλισμού με σκοπό την καταστροφή της δημόσιας (λεωφορείο ,τρένο κλπ) ή ιδιωτικής περιουσίας (αυτοκίνητο,μηχανάκι κλπ)οι απαντήσεις των μαθητών/τριών του Επαγγελματικού Λυκείου του δείγματος καταγράφουν ποσοστό 95,8% (182) με απόλυτα αρνητικά απάντηση (ποτέ δεν συμβαίνει αυτό), ποσοστό 2,6% απαντάει σπάνια (5 αγόρια, από τα οποία 4 κατάγονται από την Αλβανία, 17χρόνων τα τρία και ο τέταρτος 18χρόνων και 1αγόρι από την Ελλάδα 17 χρόνων) και 1,6% συχνά (3 αγόρια, το ένα από την Αλβανία 17χρ από το 3^ο Δ.Δ και τα άλλα δυο από την Ελλάδα ,17χρόνων από το 2^ο και το 5^ο Δ.Δ).**

Τέλος, στο ερώτημα **αν είχε συμβεί μαθητής/τρια του δείγματος της έρευνας να τραυματίσει κάποιον/α που να χρειασθεί ιατρική περίθαλψη**, ποσοστό 75,3% (143 μαθητές, 60 αγόρια και 83 κορίτσια) απάντησε **ποτέ**, ποσοστό 20% απάντησε **σπάνια** (38 μαθητές, τα 33 είναι αγόρια και τα 5 κορίτσια ,14 από την Ελλάδα και τα 24 από την αλλοδαπή ,με καταγωγή τα 18 από την Αλβανία, από τα οποία τα περισσότερα άτομα 17 τον αριθμό από το 3^ο Δ.Δ) και ποσοστό 4,2% **συχνά** (8 αγόρια, από τα οποία 3 από την Ελλάδα και 4 από την Αλβανία, 5 από το 3^ο Δ.Δ ,2 από το 5^ο και 1 άτομο από το 2^ο Δ.Δ από το οποίο δεν απάντησε επίσης την ερώτηση αυτή.Σε ότι αφορά τις παραβάσεις ειδικού ποινικού νόμου ,του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας(Κ.Ο.Κ)διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών:

Από όσους έχουν οδηγήσει κάποιο μεταφορικό μέσο (μηχανάκι , αυτοκίνητο «παπάκι») ποσοστό 45,3% **δεν είχαν άδεια οδήγησης**, (62 αγόρια και 24 κορίτσια ,από τα οποία 41 από την Αλβανία ,35 από την Ελλάδα, 3 από την Βουλγαρία και 2 από την Μολδαβία), **ποσοστό 2,6% τραυμάτισε κάποιον με το όχημα του** (4 αγόρια και 1 κορίτσι, 1 από την Ελλάδα και 4 μη Έλληνες από τους οποίους οι 3 από την Αλβανία), **ποσοστό 16,3% δεν τήρησε τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας** (28 αγόρια, 3 κορίτσια,10 από την Ελλάδα και 21 από την αλλοδαπή (17 από την Αλβανία), **ποσοστό 3,7% πήρε κάποιο εξάρτημα από όχημα που δεν του ανήκε** ,7 αγόρια, 3 από την Ελλάδα και 4 από την αλλοδαπή (3 από την Αλβανία) και τέλος **ποσοστό 10%** (17 αγόρια και 2 κορίτσια, 11 από την αλλοδαπή (8 από την Αλβανία)και 8 από την Ελλάδα **πήραν κάποιο όχημα που δεν τους ανήκει για να κάνουν βόλτα**.

Συμπερασματικά, από τη στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των ερευνητικών ευρημάτων η πλέον σοβαρή μορφή εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς που προβαίνουν οι μαθητές/τριες του Επαγγελματικού Λυκείου ΕΠΑ.Λ αναφέρεται στην παράβαση ειδικού ποινικού νόμου και ειδικότερα του Κώδικα Οδικής κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ), και αφορά στους μαθητές /τριες οι οποίοι έχουν εμπειρία οδήγησης σε κάποιο μεταφορικό μέσο. Αυτή λοιπόν η κατηγορία μαθητών δεν κατέχει την απαιτούμενη άδεια οδήγησης σε ποσοστό 45,3% (για την περίπτωση του ΓΕ.Λ το ποσοστό είναι 33,4% και για το Γυμνάσιο 33,7%).Επίσης,,

σε ποσοστό 16,3 % δεν τηρεί τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας(για το ΓΕ.Λ 9,8% και το Γυμνάσιο 9,2%,). Από το σύνολο των παραβατικών συμπεριφορών, πλην των αδικημάτων που αφορούν στον Κ.Ο.Κ, αυτή που εκδηλώνεται από όλες τις άλλες στο μεγαλύτερο ποσοστό συχνά είναι η διαφυγή πληρωμής εισιτηρίου σε κάποιο μεταφορικό μέσο σε ποσοστό 36,8% (για το ΓΕ.Λ 26,3% και το Γυμνάσιο 19,6%). Ακολουθεί με ποσοστό 15,8% η άσκηση σωματικής βίας (για το ΓΕ.Λ 11,2% και για το Γυμνάσιο 12,9%) και στην τρίτη θέση με το μεγαλύτερο ποσοστό συχνά να εμφανίζεται είναι η απειλή για άσκηση σωματικής βίας σε ποσοστό 13,2% (για το ΓΕ.Λ 11,2% και το Γυμνάσιο 10,1%). Ακόμα, 1 μαθητής του ΕΠΑ.Λ στους 10 συμμετέχει ως οπαδός /η και φίλαθλος σε συγκρούσεις με οπαδούς/φιλάθλους στο πλαίσιο αθλητικών συναντήσεων (το αντίστοιχο ποσοστό στο ΓΕ.Λ είναι 5,1% και στο Γυμνάσιο 6,1%). Επίσης, σε ποσοστό 7,9% συχνά ο μαθητικός πληθυσμός του ΕΠΑ.Λ απαντά ότι συμμετέχει σε οργανωμένη ομάδα που προβαίνει σε πράξεις βίας- επιθετικότητας, εκφοβισμού σε τοπικό επίπεδο ή διαφορετικό γεωγραφικό χώρο ,όταν το ποσοστό αυτό για το ΓΕ.Λ είναι 3,2% και για το Γυμνάσιο 3,1%. Επιπλέον , σε ποσοστό 6,8% συχνά έχουν καυγαδίσει κρατώντας κάποιο αντικείμενο (ΓΕ.Λ 2,7% και Γυμνάσιο 3,4%) και σε ποσοστό 5,3% έχουν εκτονώσει την βία-επιθετικότητά τους σε κάποιο αντικείμενο (για το ΓΕ.Λ 2,2% και το Γυμνάσιο 3,1%) .Αναφορικά με τη χρήση αλλά και τη διάθεση εξαρτητικών ουσιών σε άλλους στην ιδιωτική τους ζωή οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ απαντούν για την πρώτη περίπτωση ότι αυτό συμβαίνει συχνά σε ποσοστό 5,8% (ΓΕ.Λ 3,7% και Γυμνάσιο 1,6%) που είναι κατά τι περισσότερο από ότι συμβαίνει στο σχολείο (4,2%) και για τη δεύτερη περίπτωση σε ποσοστό 2,1% (ΓΕ.Λ 2 % και Γυμνάσιο 1,9%) ,που είναι κατά τι λιγότερο από ότι συμβαίνει μέσα στο σχολείο (ποσοστό 3,2%). Αναφορικά με την συμμετοχή του φύλου, διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειονότητα από τον πληθυσμό των κοριτσιών ,90% και άνω, δηλώνει ότι ποτέ δεν συμμετέχει σε αξιόποινες πράξεις ή συμπεριφορές στην ιδιωτική του ζωή. Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση της αφαίρεσης χρημάτων από συγγενικό πρόσωπο όπου δηλώνεται ότι συχνά συμβαίνει σε 2 κορίτσια, σε σύνολο τριών ατόμων, και σπάνια σε 29 από τα 45 άτομα. Γενικά, στις πλείστες των περιπτώσεων η συμμετοχή των κοριτσιών σε αξιόποινες πράξεις εκτός σχολείου όταν δηλώνεται είναι σπάνια,ενώ παραβατική συμπεριφορά που δηλώνεται συχνά ταυτίζεται από άποψη φύλου με αγόρι στην συντριπτική πλειονότητά της. Τέλος, το 3ο Δημ. Διαμέρισμα είναι εκείνο που στις απαντήσεις του εκπροσωπούνται μαθητές/τριες με το μεγαλύτερο ποσοστό απαντήσεων συχνά σε παραβατικές συμπεριφορές (σε 12 από τις 15 περιπτώσεις) και πολύ κοντά ακολουθεί το 2ο Δ.Δ (σε 6 από τις 15 αξιόποινες πράξεις).

ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΕΠΑ.Λ (ΑΥΤΟΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)	Συχνά %	Σπάνια %	Ποτέ %
Χρησιμοποιείς κάποιο μεταφορικό μέσο (λεωφορείο ,τρένο κλπ) σκόπιμα χωρίς εισιτήριο ;	36,8	34,7	28,4
Έχεις πάρει κάτι από σούπερ- μάρκετ ή περίπτερο ή εμπορικό κατάστημα χωρίς να πληρώσεις ;	04,2	18,9	76,8
Έχεις κτυπήσει (με κλωτσιά, γροθιά, χαστούκι) κάποιον /α ;	15,8	47,4	36,8
Έχεις σπάσει τζάμια ή βιτρίνα μαγαζιού ή φανάρι αυτοκινήτου με κλωτσιά, πέτρα ή άλλο αντικείμενο ;	05,3	09,5	84,2
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών π. χ χασίς / μαριχουάνα, χάπια κλπ ;	05,8	09,5	84,2
Έχεις πάρει χρήματα από το πορτοφόλι κάποιου δικού σου προσώπου (πατέρα, μητέρα, αδελφός ,θείος κλπ) χωρίς να το γνωρίζει ;	01,6	23,7	74,7
Έχεις πάρει μέρος μαζί με άλλα άτομα σε ομάδα που προέβαινε σε πράξεις βίας , εκφοβισμού, επιθετικότητας, κλοπής κλπ στη γειτονιά /συνοικία της περιοχής σου ή άλλων περιοχών ;	07,9	11,1	80,5
Έχεις καυγαδίσει κρατώντας ,πέτρα, μαχαίρι, αεροβόλο ή κάποιο παρόμοιο αντικείμενο ;	06,8	11,6	81,6
Έχεις απειλήσει κάποιον /α ότι θα τον/ την κτυπήσεις ;	13,2	42,6	44,2
Μετά από επίσκεψη σε κάποιο χώρο (ξένο σπίτι , ξενοδοχείο κλπ) πήρες κάτι που σου άρεσε, φεύγοντας ;	01,6	13,7	84,2
Συμμετέχεις ως οπαδός /φίλαθλος σε συγκρούσεις με άλλους πριν, στη διάρκεια ή μετά τη διεξαγωγή αθλητικών συναντήσεων ; (π. χ ποδοσφαίρου κλπ);	10,0	10,5	78,9
Έχεις υποχρεώσει με τη βία κάποιο άλλο πρόσωπο σε σεξουαλική συνεύρεση (επαφή) ;	0,5	02,6	95,8
Έχεις μπει σε κάποιο κλειστό κατάστημα ή σπίτι με σκοπό να πάρεις κάτι ;	0,0	04,2	94,7
Έχει συμβεί να προσφέρεις ή να προσπαθήσεις να πουλήσεις ναρκωτικά χασίς – μαριχουάνα , χάπια κλπ;	02,1	04,7	93,2
Έχει συμβεί να βάλεις φωτιά με σκοπό την καταστροφή δημόσιας περιουσίας (π.χ. δημόσιο κτίριο , λεωφορείο, τρένο κ .λ. π.) ή προσωπικής περιουσίας (π.χ. σπίτι , αυτοκίνητο , μηχανάκι κάποιου , κ.λ.π.) ;	01,6	02,6	95,8
Έχει συμβεί να τραυματίσεις κάποιον /α και να χρειασθεί ιατρική περίθαλψη ;	04,2	20,0	75,3

Πίνακας 262

4) Παραβατική συμπεριφορά και επίσημος κοινωνικός έλεγχος.

Ζητήθηκε από το μαθητικό πληθυσμό του Επαγγελματικού Λυκείου του δείγματος να απαντήσει σε οκτώ ερωτήσεις που αφορούσαν στην άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου για κάποιες πράξεις ή συμπεριφορές τις οποίες έχουν εκδηλώσει έως την ημέρα πραγματοποίησης της έρευνας.

Στην πρώτη ερώτηση ζητήθηκε να απαντήσουν οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ του δείγματος αν τους είχε συμβεί έως την ημέρα της έρευνας να τους έχει κάνει παρατήρηση η Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά τους. Την ερώτηση **δεν απάντησε** ποσοστό 8,9%, που αντιστοιχεί σε 17 άτομα, **10 κορίτσια**, από τα οποία τα **5 κατάγονται από την Αλβανία**, από τα οποία το ένα από το 1^ο Δ.Δ δεν δήλωσε ηλικία, δυο δήλωσαν 16 χρόνων(1^ο και 4^ο Δ.Δ), 20 χρόνων(1^ο Δ.Δ) και 21 χρόνων(4^ο Δ.Δ), **4 κορίτσια κατάγονται από την Ελλάδα** από τα οποία το ένα δεν δήλωσε ηλικία (1^ο Δ.Δ), τα υπόλοιπα δυο με ηλικία 16 χρόνων(2^ο και 5^ο Δ.Δ) και ένα 18 χρόνων (2^ο Δ.Δ) και **1 κορίτσι από την Πολωνία**, 18 χρόνων(1^ο Δ.Δ), καθώς και **7 αγόρια** από τα οποία τα **4 κατάγονται από την Αλβανία** (όλα ηλικίας 17 χρόνων τα τρία από το 3^ο ΔΔ και το τέταρτο από το 5^ο Δ.Δ) και τα **3 από την Ελλάδα** από τα οποία τα δυο έχουν ηλικία 17 χρόνων (3^ο και 5^ο Δ.Δ) και το άλλο 16 χρόνων (3^ο Δ.Δ). **Απάντησε αρνητικά ποσοστό 65,8%** που αντιστοιχεί σε 125 μαθητές(53 αγόρια και 72 κορίτσια, από τα οποία τα 54 κατάγονται από την Ελλάδα και τα 56 από την Αλβανία, και τα υπόλοιπα από τις άλλες χώρες). **Απάντησε καταφατικά ποσοστό 25,3%**, το οποίο αντιστοιχεί σε 48 μαθητές από τους οποίους οι 41 είναι αγόρια και τα 7 κορίτσια (με καταγωγή 19 από την Ελλάδα, 23 από την Αλβανία, 2 Αρμενία και 2 από την Πολωνία κλπ και ηλικία 16 χρόνων (8 άτομα), 17 χρόνων (16 άτομα) και 18 χρόνων(15 άτομα). Για τη συχνότητα με την οποία συνέβη η παρατήρηση από την Αστυνομία οι μαθητές/τριες του Επαγγελματικού Λυκείου απάντησαν σε ποσοστό 8,4% (16 άτομα) για 1 φορά να έχει συμβεί αυτό, σε ποσοστό 7,9% (15 άτομα) για 2 φορές, 2,1% (4 άτομα) για 4 φορές, 1,6% (3 άτομα) για 3 φορές, 5 φορές παρατήρηση από την Αστυνομία δήλωσε ένα άτομο, 6 φορές απάντησαν 2 άτομα (1,1%), επίσης 10, 12, 13 15, 17 φορές δήλωσαν από ένα άτομο, ενώ υπήρξε μια απάντηση από ένα αγόρι 18 χρόνων, από την Αλβανία, από το 3^ο Δ.Δ που δήλωσε αρκετές φορές. Ποσοστό 74,7% (142 άτομα) δεν απάντησαν την ερώτηση εφόσον δεν είχαν κάποια εμπλοκή με την Αστυνομία. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών/τριών το χρονικό διάστημα για το οποίο συνέβη η παρατήρηση από την Αστυνομία αφορά στο μεγαλύτερο ποσοστό, 12,1% (23 αναφορές μαθητών) την περσινή χρονιά (2007), ποσοστό 4,2% (8 αναφορές) αφορούσαν τη φετινή χρονιά (2008), 1 αναφορά αφορούσε την πρόπερσι χρονιά (2006), 3 αναφορές (1,6%) αφορούσαν το 2007 και το 2008, υπήρξαν 2 αναφορές για το 2005 και άλλες δυο για το 2004, υπήρξε ένας μαθητής που απάντησε το 2008 και πριν τρία χρόνια, 2 μαθητές οι οποίοι απάντησαν για την φετινή ,περσινή χρονιά και πιο παλιά, ένας μαθητής που δήλωσε « πολλές φορές», 3 άτομα ενώ απάντησαν καταφατικά δεν έβαλαν τη

συχνότητα παρατήρησης από την Αστυνομία, και 2 άτομα(2,1%) απάντησαν «δεν θυμάμαι».

Αναφορικά με τις πράξεις για τις οποίες ενεργοποιήθηκε ο μηχανισμός του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από την αστυνομία διαπιστώνεται μια τεράστια διασπορά απαντήσεων στο θέμα όπως καταγράφονται παρακάτω:

Ποσοστό 4,7% που αντιστοιχεί σε 9 αναφορές αφορά παράβαση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (χωρίς κράνος, χωρίς άδεια οδήγησης, παραβίαση κόκκινου σηματοδότη, χρήση πεζόδρομου, υπερβολική ταχύτητα) ,ποσοστό 2,6% (7 αναφορές) αφορούν στη διατάραξη κοινής ησυχίας, ποσοστό 2,6% (5 αναφορές) αφορούν σε εξακρίβωση στοιχείων και ποσοστό 1,1% (2) για εξακρίβωση στοιχείων σε πορεία και σε έλλειψη εγγράφων, ποσοστό 2,2% (3) γκράφιτι σε δημόσιους χώρους, μία (1) περίπτωση την άσκηση βιαιοπραγίας καθώς επίσης και την σωματική βία σε άμυνα, ποσοστό 1,1% (2) αφορούν την παράβαση του Κ.Ο.Κ για δυο φορές καθώς και την εξακρίβωση στοιχείων για εννέα φορές, ακολουθούν τα επόμενα μεμονωμένα περιστατικά που σχετίζονται με: την παράβαση του ΚΟ.Κ (χωρίς άδεια οδήγησης) παράλληλα με συμπλοκή οπαδών ποδοσφαιρικών ομάδων με την Αστυνομία, εξακρίβωση στοιχείων και μη πληρωμή εισιτηρίου στα ΜΜΜ, για ανάρμοστη συμπεριφορά απέναντι σε όργανα της Δημόσιας Τάξης (2 αναφορές),για παράβαση του ΚΟ.Κ και εξύβριση αστυνομικού, για αντίσταση κατά της αρχής και εξακρίβωση στοιχείων κατά τη διάρκεια πορείας στα Εξάρχεια, προσβλητική συμπεριφορά σε ηλικιωμένο, για διατάραξη οικιακής γαλήνης στην Πλ. Συντάγματος αναχώρηση σε ταξίδι στην Γαλλία σε διαγωνισμό τον οποίο είχαν κερδίσει, για παράβαση του Κ.Ο.Κ και γκράφιτι, επειδή καθόταν σε πεζόδρομο με τους φίλους του, εκδίωξη από την πλατεία χωρίς λόγο, επειδή οδηγούσε το αυτοκίνητο του γείτονα χωρίς άδεια οδήγησης, για παράβαση του ΚΟ.Κ, ακόμα για φασαρίες και είσοδο σε σχολεία, για συμπλοκή με άλλη ομάδα και τέλος για συμπλοκή με συμμορία καθώς επίσης και για καταστροφή δημόσιας περιουσίας. Στη δεύτερη ερώτηση ζητιόταν από τους μαθητές του ΕΠΑ.Λ του δείγματος να απαντήσουν **αν είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη** μέχρι την ημέρα διεξαγωγής της έρευνας. Ποσοστό **92,6% απάντησε αρνητικά** (176 άτομα, 90 αγόρια, 86 κορίτσια, με καταγωγή από την Ελλάδα 73 άτομα και ποσοστό 40,1% και 84 άτομα από την Αλβανία και ποσοστό 46,2%, ακόμα **ποσοστό 3,2% απάντησε καταφατικά** και ποσοστό **4,2%,που αντιστοιχεί σε 8 άτομα δεν απάντησε καθόλου την ερώτηση**. Από όσους απάντησαν ότι η Δικαιοσύνη είχε ασχοληθεί μαζί τους 5 άτομα είναι αγόρια, (3 από την Ελλάδα, 2 από την Αλβανία και 1 από την Κύπρο, τρία από αυτά ηλικίας 18χρόνων και δυο 17 χρόνων, από τα οποία δυο από το 3^ο Δ.Δ, και από ένα, από το 1^ο, 2^ο και 4^ο Δημοτικά Διαμερίσματα) καθώς και ένα (1) είναι κορίτσι 25 χρόνων, από την Ελλάδα, κατηγορούμενη για παράβαση του ΚΟΚ (χωρίς άδεια οδήγησης) για το οποίο αδίκημα αθωώθηκε στο Δικαστήριο. Τα αδικήματα των αγοριών αφορούσαν οι τρεις (3) περιπτώσεις παραβάσεις του Κ.Ο.Κ (2008),η μία βιαιοπραγία και συμπλοκή (2007) και η τελευταία περίπτωση (2007) την αναγραφή υβριστικού συνθήματος σε

συρμό του ηλεκτρικού τρένου (Η.Σ.Α.Π).Η απόφαση της Δικαιοσύνης για τις τέσσερις περιπτώσεις ήταν αθωωτική ενώ για την υπόθεση της βιαιοπραγίας-συμπλοκής επίπληξη στον ανήλικο.

α) Επίσημος κοινωνικός έλεγχος και εξαρτημένες μεταβλητές

Για τη σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές με εγκληματολογικό ενδιαφέρον (σχολική παρέκκλιση, ενδοσχολική και εξωσχολική παραβατικότητα) και την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου διαπιστώνεται με βάση τη στατιστική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε ,όπως φαίνεται στους κάτωθι πίνακες, ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα σε εκείνους τους μαθητές /τριες του Επαγγελματικού Λυκείου οι οποίοι απαντούν ΝΑΙ στην παρατήρηση από την αστυνομία και σε εκείνους οι οποίοι απαντούν ΟΧΙ , οπότε είναι πιο πιθανόν οι πρώτοι να εκδηλώσουν σχολική παρέκκλιση (sig 0,000) είτε ενδοσχολική παραβατικότητα (sig 0,001) ή παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου (sig 0,000), ενώ για την ερώτηση 26.1 δηλαδή αν είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη φαίνεται ότι είναι πιο πιθανό από αυτούς που απαντούν ότι είχε ασχοληθεί μαζί τους η Δικαιοσύνη σε σχέση με όσους απαντούν αρνητικά να εκδηλώνουν παραβατικότητα στην ιδιωτική τους ζωή (sig 0.003).

Group Statistics

Συνέβη ποτέ να σου κάνει κάποια παρατήρηση η Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά σου έως σήμερα; 25.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής NAI	44	29,9318	6,63114	,99968
παρέκκλισης ΟΧΙ	122	25,2705	6,24174	,56510
Σκορ ενδοσχολικής NAI	45	21,7333	5,88681	,87755
παραβατικότητας ΟΧΙ	118	18,2966	3,41517	,31439
σκορ παραβατικότητας NAI	44	24,8409	5,16222	,77823
εκτός σχολείου ΟΧΙ	121	20,9091	4,70815	,42801

Πίνακας 263

Independent Samples Test

			t-test for Equality of Means		
			df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed		164	0,000***	4,66133
	Equal variances not assumed		72,250	,000	4,66133
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed		161	,000	3,43672
	Equal variances not assumed		55,675	0,001**	3,43672
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed		163	,000	3,93182
	Equal variances not assumed		70,632	0,000***	3,93182

Πίνακας 263α

Group Statistics

Εχει συμβεί να ασχοληθεί μαζί σου έως σήμερα η Δικαιοσύνη, δηλαδή σε πήγαν στο Δικαστήριο ;	26.1	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	6	29,0000	8,41427	3,43511
	OXI	170	26,3059	6,47804	,49684
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	6	22,1667	6,61564	2,70082
	OXI	167	18,9880	4,31722	,33408
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	NAI	6	27,6667	6,47045	2,64155
	OXI	169	21,4497	4,83404	,37185

Πίνακας 264

Independent Samples Test

			t-test for Equality of Means		
			df	Sig. (2 tailed)	Mean Difference
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed		174	0,323	2,69412
	Equal variances not assumed		5,211	,471	2,69412
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed		171	0,084	3,17864
	Equal variances not assumed		5,154	,294	3,17864
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed		173	0,003**	6,21696
	Equal variances not assumed		5,200	,065	6,21696

Πίνακας 264α

5) Αντικοινωνική- παραβατική συμπεριφορά και στατιστική ανάλυση

θα εξετάσουμε τη συσχέτιση της σχολικής παρέκκλισης, της σχολικής παραβατικότητας και της παραβατικότητας εκτός σχολείου για το μαθητικό πληθυσμό του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ) του δείγματος με διάφορες άλλες μεταβλητές. Η σχολική παρέκκλιση αποτελείται από 15 ερωτήσεις, η ενδοσχολική παραβατικότητα από 16 ερωτήσεις και η εξωσχολική παραβατικότητα αποτελείται από 21 ερωτήσεις.

Στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα οι δυνατές απαντήσεις ήταν τρεις: “ποτέ”, “σπάνια” και “συχνά”. Έγινε δηλαδή μία σύμπτυξη των απαντήσεων, “σπάνια” και “πότε-πότε” και των απαντήσεων “συχνά” και “πολύ συχνά”. Για αυτό το λόγο και οι τιμές που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτήν την περίπτωση ήταν με αύξουσα σειρά 0, 1 και 2. Να τονιστεί ότι όταν ένας μαθητής δεν απαντούσε σε τουλάχιστον μια από τις ερωτήσεις δεν έπαιρνε καμία τιμή στην/στις ερωτήσεις αυτή/αυτές.

Έχοντας κωδικοποιήσει τις απαντήσεις των μαθητών με τιμές, αθροίζοντας κατά μήκος των ερωτήσεων έχουμε το άθροισμα των απαντήσεων για κάθε μαθητή σε κάθε μία από τις προαναφερθείσες τρεις κατηγορίες. Άρα με αυτόν τον τρόπο έχει μετρηθεί η παραβατικότητα και η σχολική παρέκκλιση των μαθητών. Να υπογραμμιστεί ότι αν έστω και σε μία ερώτηση δεν είχε απαντήσει ο μαθητής, ο βαθμός της παραβατικότητας/παρέκκλισης δεν υπολογιζόταν για αυτόν τον μαθητή.

Για κάθε κατηγορία είναι φανερό ότι το ελάχιστο που μπορεί να έχεις ένας μαθητής είναι 0. Η σχολική παρέκκλιση αποτελείται από 15 ερωτήσεις, άρα το μέγιστο σκορ που μπορεί να έχει ένας μαθητής είναι 30, η ενδοσχολική παραβατικότητα αποτελείται από 16 ερωτήσεις, άρα η μέγιστη τιμή του σκορ ενός μαθητή είναι ίση με 32. Τέλος, η παραβατικότητα εκτός σχολείου (ιδιωτική

ζωή) αποτελείται από 21 ερωτήσεις, άρα το μέγιστο δυνατό σκορ είναι ίσο με 42. Ο μέσος όρος της σχολικής παρέκκλισης είναι ίσος με 26.34, της ενδοσχολικής παραβατικότητας 19.16 και 21.72 για την παραβατικότητα εκτός του σχολείου. Το 50% των μαθητών έχει σκορ παρέκκλισης μέχρι 26, σκορ σχολικής παραβατικότητας μέχρι 17 και σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου μέχρι 20.

Επειδή οι απαντήσεις στις ερωτήσεις είναι κατηγορικής φύσεως (π.χ. καθόλου, σπάνια, πολύ, συχνά) εφαρμόστηκε ανάλυση διακύμανσης. Σε κάθε περίπτωση υπολογίστηκε η στατιστική σημαντικότητα (p-value) για κάθε ερώτηση. Αν η p – value έχει τιμή μικρότερη του 0.05, αυτό δηλώνει ότι η μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική με την ερώτηση (ανεξάρτητη) διαφορετικά δεν είναι. Επομένως αν η p- value έχει τιμή ίση με 0.001*** τότε η συσχέτιση των δυο μεταβλητών είναι στατιστικά σημαντική και υπάρχει πιθανότητα ή βαθμός εμπιστοσύνης 999 0/00 η συσχέτιση αυτή να είναι αληθής. Όταν η p-value είναι ίση με 0.010 ** η συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών θεωρείται αληθής κατά 99% και για τιμή p-value ίση με 0,05 *η συσχέτιση θεωρείται αληθής κατά 95 %.

α) Σχολική απόκλιση - παραβατική συμπεριφορά και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.

i) Ατομικά –δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά

Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης αναφορικά με τα ανωτέρω χαρακτηριστικά δείχνουν ότι υπάρχει σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στις τρεις εξαρτημένες μεταβλητές και τη μεταβλητή του φύλου, όπως φαίνεται και στον πίνακα 265 που ακολουθεί. Επομένως, μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι τα αγόρια είναι πολύ πιο πιθανόν να εκδηλώνουν μορφές σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας στο σχολείο αλλά και στην ιδιωτική τους ζωή περισσότερο από ότι τα κορίτσια.

Στατιστικά Σημαντικές Μεταβλητές	P – VALUE (sig)
Φύλο (σχολική παρέκκλιση)	< 0.001 ***
Φύλο (ενδοσχολική παραβατικότητα)	< 0.001***
Φύλο (παραβατικότητα εκτός σχολείου)	< 0.001 ***

Πίνακας 265 Ανάλυση διακύμανσης για τις εξαρτημένες μεταβλητές
παρέκκλιση -παραβατικότητες με τη μεταβλητή του φύλου

ii) Σχέσεις των μαθητών/τριών με το οικογενειακό περιβάλλον

Από τη στατιστική ανάλυση διαπιστώνεται, όπως φαίνεται και από τους σχετικούς πίνακες 266, έως 268α που ακολουθούν, ότι υπάρχει στατιστική σημαντικότητα ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές της σχολικής παρέκκλισης και της σχολικής παραβατικότητας ιδιαίτερα με το ενδιαφέρον του πατέρα τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και σε σχέση με το σχολείο του παιδιού. Πιο συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον του πατέρα σε θέματα/προβλήματα του σχολείου (ενθάρρυνση, εμπύχωση), αλλά και η ενημέρωση του από τους καθηγητές δια ζώσης φαίνεται ότι επηρεάζουν στατιστικά σημαντικά τόσο την παραβατικότητα στην ιδιωτική ζωή του μαθητή όσο και την σχολική παρέκκλιση (ανάμεσα σε εκείνους οι οποίοι απαντούν ότι δεν ισχύει καθόλου με εκείνους που απαντούν ισχύει πολύ), στην οποία επιδρά στατιστικά μέτρια επιπλέον και η παροχή υλικών αγαθών, δώρων από την πλευρά του πατέρα

T-Test Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου κάνει δώρα, σου αγοράζει ρούχα κλπ 34.1.2		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	26	30.4231	7.20096	1.41222
	Ισχύει Πολύ	82	26.0000	6.48074	.71568

Πίνακας 266

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ παρέκκλισης	σχολικής Equal variances assumed	106	.004**	4.42308
	Equal variances not assumed	38.702	.008	4.42308

Πίνακας 266α

Group Statistics

Ο πατέρας σου ενδιαφέρεται(σε ρωτάει, ενθαρρύνει, εμπυχώνει)για θέματα/προβλήματα του σχολείου	34.1.4	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	21	30.3810	8.10232	1.76807
	Ισχύει Πολύ	88	25.1477	6.43364	.68583
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	23	23.4783	5.90739	1.23178
	Ισχύει Πολύ	84	20.5476	4.27491	.46643

Πίνακας 267

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	107	.002**	5.23323
	Equal variances not assumed	26.334	.010	5.23323
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	105	.009**	2.93064
	Equal variances not assumed	28.605	.034	2.93064

Πίνακας 267α

Group Statistics

Ο πατέρας σου επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές /τριες για εσένα		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
34.1.6	σکور σχολικής παρέκκλισης	75	28.3867	6.37328	.73592
	Δεν ισχύει καθόλου				
	Ισχύει Πολύ	39	24.6923	6.72448	1.07678
34.1.6	σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	76	22.3553	5.11912	.58720
	Δεν ισχύει καθόλου				
	Ισχύει Πολύ	39	20.5385	4.09008	.65494

Πίνακας 268

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σکور σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	112	.005**	3.69436
	Equal variances not assumed	73.550	.006	3.69436
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	113	.478	.64609
	Equal variances not assumed	66.550	.502	.64609
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	113	.057	1.81680
	Equal variances not assumed	93.151	.042*	1.81680

Πίνακας 268α

Αναφορικά με τις τιμωρίες των γονέων διαπιστώνεται από τη στατιστική ανάλυση σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στην εξαρτημένη που αφορά τη ενδοσχολική παραβατικότητα και τη στέρηση εξόδου από τον πατέρα, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα 269, 269α

Group Statistics

Ο πατέρας σου, σου στερεί την έξοδο		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
36.1.1 σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	101	19.6832	4.91514	.48907
	Ισχύει Πολύ	9	17.3333	1.65831	.55277

Πίνακας 269

Independent Samples Test

	t-test		
	df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	.158	2.34983
	Equal variances not assumed	.004**	2.34983

Πίνακας 269α

Τέλος, η στατιστική ανάλυση ανάμεσα στις εξαρτημένες μας μεταβλητές και τις ερωτήσεις που αφορούν την ανάληψη πρωτοβουλιών από τους έφηβους- μαθητές και επομένως την άσκηση κοινωνικού ελέγχου από τους γονείς διαπιστώνει την στατιστικά σημαντική συσχέτιση και των τριών μεταβλητών με την ερώτηση 37.2, και με τις ερωτήσεις 37.3 και 37.4 για τη σχολική παρέκκλιση και την παραβατικότητα, όπως παρατηρεί κανείς στους πίνακες 270 έως 272α παρακάτω.

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ 37.2		N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	65	28,2769	6,92484	,85892
	OXI	107	25,4206	6,09676	,58940
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	NAI	61	20,2623	5,03952	,64524
	OXI	109	18,5413	4,00123	,38325
σκορ εξωσχολικής παραβατικότητας	NAI	61	23,8525	5,52822	,70782
	OXI	112	20,3750	4,08496	,38599

Πίνακας 270

Independent Samples Test

				t-test for Equality of Means		
				df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed			170	0,005**	2,85636
	Equal variances not assumed			122,115	,007	2,85636
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed			168	,015	1,72101
	Equal variances not assumed			102,701	0,024*	1,72101
σκορ εξωσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed			171	,000	3,47746
	Equal variances not assumed			96,385	0,000***	3,47746

Πίνακας 270α

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις, αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι φίλου /φίλης σου	37.3	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	47	28,3404	6,98220	1,01846
	OXI	125	25,7200	6,30361	,56381
σκορ εξωσχολικής παραβατικότητας	NAI	48	23,2500	6,04416	,87240
	OXI	125	20,9600	4,27747	,38259

Πίνακας 271

Independent Samples Test

			t-test for Equality of Means		
			df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed		170	0,019	2,62043
	Equal variances not assumed		75,872	,027	2,62043
σκορ εξωσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed		171	,006	2,29000
	Equal variances not assumed		65,893	0,019	2,29000

Πίνακας 271α

Group Statistics

Μπορείς εντελώς μόνος σου να αποφασίσεις χωρίς να ρωτήσεις τους γονείς σου πριν το κάνεις αν θα πας διακοπές με τους φίλους σου, χωρίς τους γονείς σου	37.4	N	Mean	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
Σκορ σχολικής παρέκκλισης	NAI	34	29,9412	6,17886	1,05966
	OXI	139	25,5971	6,39035	,54202
Σκορ εξωσχολικής παραβατικότητας	NAI	34	23,8235	6,02254	1,03286
	OXI	140	21,0429	4,45743	,37672

Πίνακας 272

Independent Samples Test

				t-test for Equality of Means		
				df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed			171	0,000***	4,34405
	Equal variances not assumed			51,681	,001	4,34405
σκορ εξωσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed			172	,003**	2,78067
	Equal variances not assumed			42,187	0,015	2,78067

Πίνακας 272α

iii) Σχολικό πρόγραμμα -περιβάλλον και ζωή

Από τη στατιστική ανάλυση διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές μας και τη συμμετοχή στα όργανα των Μαθητικών Κοινοτήτων, ειδικότερα την εκλογή τους στο 5μελές Μαθητικό Συμβούλιο, καθώς στατιστικά σημαντική συσχέτιση με την ικανοποίηση που παίρνουν για τον τρόπο λειτουργίας των Γενικών μαθητικών Συνελεύσεων, όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς στον σχετικό πίνακα 273 και 274, 274α

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	P- Value (Sig)
5μελές Μαθητικό Συμβούλιο (σχολική παρέκκλιση)	0.005**
5μελές Μαθητικό Συμβούλιο (ενδοσχολική παραβατικότητα)	0.007**
5μελές Μαθητικό Συμβούλιο (παραβατικότητα εκτός σχολείου)	0.004**

Πίνακας 273 Ανάλυση διακύμανσης για τις εξαρτημένες μεταβλητές παρέκκλιση - παραβατικότητες με τη μεταβλητή όργανα Μαθητικών Κοινοτήτων.

Group Statistics

Οι γενικές συνελεύσεις των μαθητών λειτουργούν ικανοποιητικά (διάλογος μεταξύ μαθητών, ελεύθερη άποψη κλπ)	15.14	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ ενδοσχολικής Δεν παραβατικότητας ισχύει καθόλου	38	20.4474	5.54927	.90021	
Ισχύει απόλυτα	32	18.0000	2.91824	.51588	

Πίνακας 274

Independent Samples Test

			t-test		
			df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed		68	.028	2.44737
	Equal variances not assumed		57.846	.022*	2.44737

Πίνακας 274^α

Από τη στατιστική ανάλυση διαπιστώνεται σημαντική στατιστικά συσχέτιση ανάμεσα στην παραβατική συμπεριφορά εκτός σχολείου και τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις του σχολείου,(πίνακας 275 και 275α) που σημαίνει ότι είναι πολύ πιθανόν μαθητές/τριες που δεν συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες του σχολείου τους να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά στην ιδιωτική τους ζωή.

Group Statistics

Συμμετείχες σε κάποια δραστηριότητα/εκδήλωση που έγινε στο σχολείο σου πέρσι και φέτος	18.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ παραβατικότητας ΝΑΙ		53	20.5849	4.36522	.59961
εκτός σχολείου ΟΧΙ		124	22.3548	5.21130	.46799

Πίνακας 275

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	175	.032*	-1.76993
	Equal variances not assumed	116.390	.022	-1.76993

Πίνακας 275^α

Τα στατιστικά ευρήματα αναφορικά με το πώς αξιολογεί ο μαθητικός πληθυσμός του Επαγγελματικού Λυκείου τη συμπεριφορά των καθηγητών/τριών είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τις εξαρτημένες μεταβλητές. Ειδικότερα, τόσο η σχολική παρέκκλιση όσο και η ενδοσχολική παραβατικότητα εμφανίζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση με τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού απέναντι σε μαθητές ανάλογα με τη σχολική τους επίδοση (πίνακες 276 και 276α).

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	57	.041	3.77650
	Equal variances not assumed	55.752	.039*	3.77650
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	58	.040	2.77679
	Equal variances not assumed	50.403	.035*	2.77679

Πίνακας 276

Group Statistics

Οι καθηγητές έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή «κακοί» μαθητές	16.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	31	28.4194	7.71049	1.38484
	Ισχύει απόλυτα	28	24.6429	5.97039	1.12830
σκόρ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	32	21.0625	6.16932	1.09059
	Ισχύει απόλυτα	28	18.2857	3.52617	.66638

Πίνακας 276α

Επίσης, σχολική παρέκκλιση και ενδοσχολική παραβατικότητα εμφανίζουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση για τις σχέσεις των μαθητών με τους συμμαθητές της τάξης (πίνακας 277 και 277α) .

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	155	.025*	3.89894
	Equal variances not assumed	17.293	.073	3.89894
σκόρ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	155	.038	2.36348
	Equal variances not assumed	16.873	.121	2.36348

Πίνακας 277

Group Statistics

Πώς θα χαρακτήριζες τις σχέσεις σου ανάμεσα σε εσένα και τους συμμαθητές της τάξης σου	17.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Ψυχρές σχέσεις συχνά με συγκρούσεις	16	29.7500	7.86977	1.96744
	Φιλικές	141	25.8511	6.35715	.53537
σκόρ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Ψυχρές σχέσεις συχνά με συγκρούσεις	16	21.2500	5.61545	1.40386
	Φιλικές	141	18.8865	4.11112	.34622

Πίνακας 277α

Όσον αφορά τη συσχέτιση ανάμεσα στις εξαρτημένες με την αξιολόγηση των μαθητών/τριών για το σχολικό πρόγραμμα όπως φαίνεται και από το σχετικό πίνακα 278 και 278α διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των εξαρτημένων μεταβλητών με την ανεξάρτητη

μεταβλητή που αφορά το ενδιαφέρον και την αρέσκεια στα σχολικά μαθήματα.

Group Statistics

Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν	15.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	15	33.3333	7.12808	1.84046
	Ισχύει απόλυτα	22	22.5000	5.12464	1.09258
σκόρ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	16	23.6875	5.79332	1.44833
	Ισχύει απόλυτα	21	16.8095	1.07792	.23522
σκόρ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	16	25.9375	5.19575	1.29894
	Ισχύει απόλυτα	20	19.4500	3.67746	.82230

Πίνακας 278

Independent Samples Test

			t-test		
			df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	35	.000***	10.83333	
	Equal variances not assumed	23.648	.000	10.83333	
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	35	.000	6.87798	
	Equal variances not assumed	15.793	.000***	6.87798	
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	34	.000***	6.48750	
	Equal variances not assumed	26.120	.000	6.48750	

Πίνακας 278α

Όσον αφορά στην αξιολόγηση για τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου από τη στατιστική ανάλυση διαπιστώνεται ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της σχολικής παρέκκλισης και της μεταβλητής «σεβασμός- αλληλεγγύη που μαθαίνει το σχολείο (πίνακας 279 και 279α) καθώς επίσης της παραβατικότητας εκτός του σχολείου και της μεταβλητής που αφορά στην ελευθερία της έκφρασης που το σχολείο μαθαίνει στους μαθητές (πίνακας 280 και 280α).

Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να σέβεται και να βοηθάς τους άλλους	15.5.α	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής 1.00		13	28.4615	7.60061	2.10803
παρέκκλισης 5.00		62	24.3065	5.59153	.71012

Πίνακας 279

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής	Equal variances assumed	73	.025*	4.15509
παρέκκλισης	Equal variances not assumed	14.840	.082	4.15509

Πίνακας 279

Group Statistics

Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	15.5.γ	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ παραβατικότητας Δεν ισχύει		20	24.1000	5.42800	1.21374
εκτός σχολείου καθόλου					
	Ισχύει απόλυτα	76	20.8947	4.24132	.48651

Πίνακας 280

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ παραβατικότητας	Equal variances assumed	94	.006**	3.20526
εκτός σχολείου	Equal variances not assumed	25.430	.021	3.20526

Πίνακας 280α

Σε ότι αφορά τη συσχέτιση του μαθητικού πληθυσμού του ΕΠΑ.Λ του δείγματος ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές και στις ανεξάρτητες για τη διδακτική διαδικασία και το ρόλο του

εκπαιδευτικού παρουσιάζεται , όπως γίνεται εμφανές στους πίνακες 281 έως 285α που ακολουθούν στατιστική σημαντικότητα ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές και τις ερωτήσεις 15.6 (ενδοσχολική παραβατικότητα) 15.7, 15.10, (παραβατικότητα εντός και εκτός σχολείου) 15.11, (για τις τρεις εξαρτημένες) και 15.12 (ενδοσχολική παραβατικότητα).

Group Statistics

Στο μάθημα οι καθηγητές σας δίνουν την δυνατότητα να συμμετέχετε κάνοντας ερωτήσεις και εκφράζοντας απορίες κλπ 15.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ ενδοσχολικής Δεν ισχύει καθόλου παραβατικότητας	9	21.8889	5.39547	1.79849
Ισχύει απόλυτα	79	18.2405	3.31746	.37324

Πίνακας 281

Independent Samples Test

	t-test		
	df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής Equal variances assumed	86	.005**	3.64838
παραβατικότητας Equal variances not assumed	8.702	.079	3.64838

Πίνακας 281α

Group Statistics

Στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι ανία και πλήξη των μαθητών 15.7	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ ενδοσχολικής Δεν παραβατικότητας ισχύει καθόλου	38	20.7368	5.45589	.88506
ισχύει απόλυτα	16	17.6875	2.24258	.56065
σκορ παραβατικότητας Δεν εκτός σχολείου ισχύει καθόλου	39	23.6667	5.53141	.88573
ισχύει απόλυτα	14	20.2143	4.06067	1.08526

Πίνακας 282

Independent Samples Test

	t-test		
	df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας Equal variances assumed	52	.036	3.04934
Equal variances not assumed	51.999	.005**	3.04934
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου Equal variances assumed	51	.038*	3.45238
Equal variances not assumed	31.331	.019	3.45238

Πίνακας 282α

Group Statistics

Οι καθηγητές/τριες χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία ακουστικά και οπτικά μέσα		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	82	19.6585	5.06311	.55913
	Ισχύει απόλυτα	9	16.4444	1.33333	.44444
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	83	22.0964	4.82022	.52909
	Ισχύει απόλυτα	8	17.3750	1.50594	.53243

Πίνακας 283

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	89	.062	3.21409
	Equal variances not assumed	42.778	.000***	3.21409
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	89	.007	4.72139
	Equal variances not assumed	25.526	.000***	4.72139

Πίνακας 283α

Group Statistics

Οι καθηγητές πιστεύουν στις ικανότητές σου και συχνά σε εμπυχώνουν /ενθαρρύνουν για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση		15.11	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		19	28.6316	6.96188	1.59717
	Ισχύει απόλυτα		35	22.9714	5.79800	.98004
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		18	20.8333	5.92353	1.39619
	Ισχύει απόλυτα		37	17.3243	1.93008	.31730
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		19	23.1579	4.79888	1.10094
	Ισχύει απόλυτα		35	20.0000	4.17274	.70532

Πίνακας 284

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	52	.002**	5.66015
	Equal variances not assumed	31.725	.005	5.66015
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	53	.002	3.50901
	Equal variances not assumed	18.778	.024*	3.50901
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	52	.015*	3.15789
	Equal variances not assumed	32.876	.021	3.15789

Πίνακας 284α

Group Statistics

Οι καθηγητές βαθμολογούν τους μαθητές σύμφωνα με τις ικανότητες/ δυνατότητές τους κι όχι σύμφωνα με συμπάθειες/αντιπάθειες					
15.12		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	19	29.8421	8.38824	1.92439
	Ισχύει απόλυτα	25	23.9200	5.96462	1.19292
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	21	22.7143	7.19821	1.57078
	Ισχύει απόλυτα	25	17.6000	3.24037	.64807

Πίνακας 285

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκορ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	42	.009	5.92211
	Equal variances not assumed	31.053	.014*	5.92211
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	44	.003	5.11429
	Equal variances not assumed	26.743	.006**	5.11429

Πίνακας 285α

Στη στατιστική ανάλυση που ακολούθησε για τη συσχέτιση ανάμεσα στις εξαρτημένες και τις ερωτήσεις οι οποίες αφορούν την ενημέρωση των μαθητών από τη Διεύθυνση του σχολείου και το εκπαιδευτικό προσωπικό διαπιστώνονται, όπως φαίνεται και στους πίνακες 286 έως 287α που ακολουθούν, οι εξής σχέσεις στατιστικής σημαντικότητας: ερώτηση 15.13 (τρεις εξαρτημένες

μεταβλητές), 15.16 (σχολική παρέκκλιση).

Group Statistics

Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής (συνελεύσεις , εκλογές κλπ)		15.13	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου		17	29.9412	7.78998	1.88935
	Ισχύει απόλυτα		48	23.7292	5.91694	.85404
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου		15	21.8667	5.56605	1.43715
	Ισχύει απόλυτα		50	17.5400	2.87289	.40629
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου		16	24.9375	5.99409	1.49852
	Ισχύει απόλυτα		50	19.6200	3.57936	.50620

Πίνακας 286

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	63	.001**	6.21201
	Equal variances not assumed	22.881	.006	6.21201
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	63	.000	4.32667
	Equal variances not assumed	16.297	.010*	4.32667
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	64	.000	5.31750
	Equal variances not assumed	18.545	.003**	5.31750

Πίνακας 286α

Group Statistics

Η Δ/ση του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές για διάφορα προβλήματα λειτουργίας που αφορούν το σχολείο (θέρμανση, βλάβες κλπ)	15.16	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής Δεν ισχύει καθόλου	49	27.2245	6.89585	.98512	
παρέκκλισης					
Ισχύει απόλυτα	25	23.6000	6.15088	1.23018	

Πίνακας 287

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής	Equal variances assumed	72	.030*	3.62449
παρέκκλισης	Equal variances not assumed	53.625	.025	3.62449

Πίνακας 287^α

Στη στατιστική ανάλυση που ακολούθησε για τη συσχέτιση ανάμεσα στις εξαρτημένες και τις ερωτήσεις οι οποίες αφορούν την ενημέρωση των μαθητών για τους σχολικούς κανόνες και τις τιμωρίες στο σχολείο ,όπως γίνεται σαφές και από τον κάτωθι πίνακα 288 και 288α διαπιστώνεται σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στις εξαρτημένες σχολική παρέκκλιση και εξωσχολική παραβατικότητα με την ερώτηση 14.7.

Group Statistics

Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές σε θέματα σχολικού κανονισμού και τιμωριών	14.7	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	19	28.7895	6.25903	1.43592
	Ισχύει απόλυτα	46	22.9565	5.63701	.83113
σκόρ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	19	22.5789	4.43867	1.01830
	Ισχύει απόλυτα	46	19.7391	4.20811	.62045

Πίνακας 288

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	63	.000***	5.83295
	Equal variances not assumed	30.703	.001	5.83295
σκόρ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	63	.018*	2.83982
	Equal variances not assumed	32.077	.023	2.83982

Πίνακας 288α

Αναφορικά με το αν είναι γνωστοί και σαφείς οι σχολικοί κανόνες στους μαθητές/τριες και τη στατιστική ανάλυση με τις εξαρτημένες μεταβλητές διαπιστώνεται, όπως μπορεί κανείς να δει στον παρακάτω πίνακα, 289 και 289α σχέση στατιστικής σημαντικότητας ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και στους μαθητές οι οποίοι απαντούν ότι ισχύει απόλυτα ότι είναι γνώστες των σχολικών κανόνων και σε αυτούς που θεωρούν ότι δεν ισχύει καθόλου κάτι τέτοιο.

T-Test Group Statistics					
Οι κανόνες του σχολείου μου είναι γνωστοί και σαφείς 14.1		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	9	29.5556	4.69338	1.56446
	Ισχύει απόλυτα	42	22.9286	5.35288	.82597

Πίνακας 289

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	49	.001**	6.62698
	Equal variances not assumed	12.886	.002	6.62698

Πίνακας 289α

Αναφορικά με την τήρηση και εφαρμογή των σχολικών κανόνων και τη στατιστική ανάλυση με τις ανεξάρτητες μεταβλητές διαπιστώνεται ότι υπάρχει σχέση στατιστικής σημαντικότητας μεταξύ σχολικής παρέκκλισης και σχολικής παραβατικότητας με τις ερωτήσεις 14.4 και 14.6 καθώς επίσης της εξωσχολικής παραβατικότητας με την ερώτηση που 14.6 ,όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς στους πίνακες 290, 290α,291, 291α

Group Statistics					
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές 14.4		N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	37	27.6216	6.93362	1.13988
	Ισχύει απόλυτα	24	23.3750	4.72562	.96461
σκόρ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	39	19.6667	4.57875	.73319
	Ισχύει απόλυτα	22	17.5000	1.89611	.40425

Πίνακας 290

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	59	.011	4.24662
	Equal variances not assumed	58.814	.006**	4.24662
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	59	.039	2.16667
	Equal variances not assumed	55.358	.012*	2.16667

Πίνακας 290α

Group Statistics

Τηρώ τους σχολικούς κανόνες γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους κι όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο	14.6	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Δεν ισχύει καθόλου	20	30.8500	6.66708	1.49081
	Ισχύει απόλυτα	58	23.1379	5.29630	.69544
σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Δεν ισχύει καθόλου	21	22.1429	5.75574	1.25601
	Ισχύει απόλυτα	61	17.6885	3.45225	.44202
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Δεν ισχύει καθόλου	19	25.0526	6.48480	1.48772
	Ισχύει απόλυτα	60	20.3167	4.45121	.57465

Πίνακας 291

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	76	.000***	7.71207
	Equal variances not assumed	27.731	.000	7.71207
σκόρ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	80	.000	4.45433
	Equal variances not assumed	25.132	.003**	4.45433
σκόρ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	77	.001	4.73596
	Equal variances not assumed	23.611	.007**	4.73596

Πίνακας 291α

Η στατιστική ανάλυση για τη σχέση των εξαρτημένων μας μεταβλητών με την άσκηση πειθαρχικού έλεγχου από το σχολείο δηλαδή με τις ερωτήσεις 42 , 43.1, 43.2 και 43.3 μας επιβεβαιώνει τη σχέση στατιστικής σημαντικότητας που υπάρχει ανάμεσα στην εκδήλωση σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας (σχολικής –εξωσχολικής), όπως διαπιστώνει κανείς από τους παρακάτω πίνακες 292 έως 295α

Group Statistics

Εχεις ποτέ τιμωρηθεί μέχρι τώρα με αποβολή από 1 έως 5 ημέρες στο Γυμνάσιο ή το Λύκειο ; 42	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής NAI	57	30.1228	6.95668	.92143
σκόρ σχολικής OXI	121	24.5868	5.61645	.51059
σκόρ ενδοσχολικής NAI	53	22.1321	5.59889	.76907
σκόρ ενδοσχολικής OXI	124	17.8145	2.98333	.26791
σκόρ παραβατικότητας NAI	57	25.1404	5.54668	.73468
σκόρ παραβατικότητας OXI	122	20.0574	3.75334	.33981

Πίνακας 292

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	176	.000***	5.53603
	Equal variances not assumed	91.637	.000	5.53603
Σκορ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	175	.000	4.31756
	Equal variances not assumed	64.982	.000***	4.31756
σκορ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	177	.000	5.08297
	Equal variances not assumed	80.812	.000***	5.08297

Πίνακας 292α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο λύκειο έως σήμερα σε ποιο βαθμό έχεις δεχθεί παρατήρηση/επίπληξη από τη Δ/νση του σχολείου ;	43.1	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής ποτέ	86		23.5581	5.44622	.58728
παρέκκλισης Συχνά	18		32.2778	8.75688	2.06402
σκορ ενδοσχολικής ποτέ	87		17.8161	3.50259	.37552
παραβατικότητας Συχνά	15		24.2667	6.83966	1.76599
σκορ παραβατικότητας ποτέ	87		20.0460	4.67529	.50124
εκτός σχολείου Συχνά	16		28.0625	6.28722	1.57181

Πίνακας 293

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ παρέκκλισης	σχολικής Equal variances assumed	102	.000	-8.71964
	Equal variances not assumed	19.838	.001**	-8.71964
σκόρ παραβατικότητας	ενδοσχολικής Equal variances assumed	100	.000	-6.45057
	Equal variances not assumed	15.290	.003**	-6.45057
σκόρ εκτός σχολείου	παραβατικότητας Equal variances assumed	101	.000	-8.01652
	Equal variances not assumed	18.173	.000***	-8.01652

Πίνακας 293α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο λύκειο έως σήμερα σε ποιο βαθμό έχεις δεχθεί παρατήρηση/επίπληξη από καθηγητή /τρια; 43.2	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής ποτέ παρέκκλισης				

Πίνακας 294

Independent Samples Test

			t-test		
			df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed		97	.000***	-10.06308
	Equal variances not assumed		81.185	.000	-10.06308
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed		94	.000	-5.62753
	Equal variances not assumed		53.568	.000***	-5.62753
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed		95	.000	-5.90000
	Equal variances not assumed		73.674	.000***	-5.90000

Πίνακας 294α

Group Statistics

Όσα χρόνια είσαι στο λύκειο έως σήμερα σε ποιο βαθμό έχεις δεχθεί ωριαία αποβολή ;		43.3	N	Μέσος	Std. Deviation	Τυπικό σφάλμα
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	ποτέ		61	23.2295	5.36468	.68688
	Συχνά		48	32.2917	5.65293	.81593
σکور ενδοσχολικής παραβατικότητας	ποτέ		62	17.1774	1.80640	.22941
	Συχνά		45	22.8667	5.64720	.84184
σکور παραβατικότητας εκτός σχολείου	ποτέ		60	19.2667	3.84384	.49624
	Συχνά		50	25.1000	5.06791	.71671

Πίνακας 295

Independent Samples Test

		t-test		
		df	Sig. (2-tailed)	Μέση διαφορά
σκόρ σχολικής παρέκκλισης	Equal variances assumed	107	.000***	-9.06216
	Equal variances not assumed	98.478	.000	-9.06216
σκόρ ενδοσχολικής παραβατικότητας	Equal variances assumed	105	.000	-5.68925
	Equal variances not assumed	50.577	.000***	-5.68925
σκόρ παραβατικότητας εκτός σχολείου	Equal variances assumed	108	.000	-5.83333
	Equal variances not assumed	90.054	.000***	-5.83333

Πίνακας295α

VI) Θυματοποίηση

Ο μαθητικός πληθυσμός του δείγματος των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ) της έρευνας ρωτήθηκε αν είχε βιώσει αντικοινωνική και ειδικότερα παραβατική συμπεριφορά από τρεις (3) πηγές θυτών δηλαδή

- από μαθητές /τριες του σχολείου
- από καθηγητές/τριες του σχολείου και
- από εξωσχολικούς .

Οι οκτώ (8) μορφές παραβατικής συμπεριφοράς ,οι οποίες αφορούσαν τη θυματοποίηση ήταν :

- η λεκτική βία (χυδαία λόγια ,απρεπείς φράσεις κλπ)
- απειλή –εκφοβισμός (πρόκληση τρόμου ,ανησυχίας)
- η άσκηση σωματικής βίας (κλωτσιά , μπουνιά ,σπρώξιμο)
- η σεξουαλική παρενόχληση (λεκτική ή σωματική)
- η άσκηση βίας για σεξουαλική επαφή
- η κλοπή προσωπικών αντικειμένων (πράγματα, χρήματα κλπ)
- η καταστροφή προσωπικών αντικειμένων (ρούχα, κινητά κλπ)
- η διάθεση (προσφορά ή πώληση) ναρκωτικών ουσιών (χασίς, μαριχουάνα, χάπια κλπ).

Όπως διαπιστώνεται από τα ευρήματα της έρευνας η πλέον συχνή μορφή θυματοποίησης (απ' όλες όσες αναφέρονται στο ερευνητικό εργαλείο και από τις τρεις πηγές) είναι η λεκτική

βία (το ίδιο με το Γυμνάσιο και το ΓΕΛ) με ποσοστό 15,8% με πηγή της τους μαθητές/τριες του σχολείου (αγόρια 16 θύματα και ποσοστό 8,5%, κορίτσια 14 θύματα και ποσοστό 7,4%, με καταγωγή 50% από την Ελλάδα και 50% από την αλλοδαπή, με το μεγαλύτερο ποσοστό 25,6% (10 θύματα) να καταγράφεται στο 2^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ με 6,7% (ένα θύμα), ενώ το ερευνητικό δείγμα στο 7^ο Δ.Δ δεν απάντησε καθόλου την συχνότητα αυτή. Ποσοστό 45,3% (47 αγόρια και ποσοστό 25%, και 39 κορίτσια ποσοστό 20,7%) απαντά ότι ποτέ δεν θυματοποιήθηκε από μαθητές του σχολείου. Ακόμα η λεκτική βία που προέρχεται από τους μαθητές/τριες του σχολείου εκδηλώνεται σπάνια σε ποσοστό 37,9% (36 αγόρια και κορίτσια με ποσοστό 19,1% το κάθε φύλο με το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων στο 1^ο και 2^ο Δ.Δ). **Δεύτερη (2^η) πιο συχνή μορφή θυματοποίησης από όλες όσες αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο** είναι και πάλι η **λεκτική βία με πηγή τους εξωσχολικούς** και σε ποσοστό 10,5% (11 αγόρια θύματα και ποσοστό 5,9% και 9 κορίτσια και ποσοστό 4,9%, με καταγωγή 8 από την Ελλάδα και 12 από την αλλοδαπή, από την οποία οι 9 από την Αλβανία, με το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων (6) να καταγράφεται στο 3^ο Δ.Δ και 5 άτομα στο 1^ο και 2^ο Δ.Δ και το μικρότερο 1 άτομο στο 5^ο Δ.Δ και κανένα στο 7^ο Δ.Δ. Ακόμα, σε ποσοστό 28,9 % (32 αγόρια θύματα ή ποσοστό 58,2% και 23 κορίτσια θύματα ή ποσοστό 12,4%, με καταγωγή 25 άτομα από Ελλάδα , 24 από Αλβανία και οι υπόλοιποι 6 από άλλες χώρες) η θυματοποίηση από τους εξωσχολικούς αποτελεί τη 2^η πιο σπάνια μορφή θυματοποίησης που εκδηλώνεται συνολικά. Επίσης, ποσοστό 57,9% (110 άτομα, 56 αγόρια και 54 κορίτσια, με καταγωγή 43 από την Ελλάδα, 53 από την Αλβανία και οι υπόλοιποι 14 από άλλες χώρες) δηλώνει ότι δεν έχει θυματοποιηθεί ποτέ από εξωσχολικό.

Τρίτη (3^η) κατά σειρά πιο συχνή μορφή θυματοποίησης γενικά καταγράφεται σε ποσοστό 9,5% η **σεξουαλική παρενόχληση** με πηγή θυματοποίησης τους μαθητές/τριες του σχολείου (13 αγόρια θύματα ή ποσοστό 7% και 5 κορίτσια θύματα ή ποσοστό 2,7%, 8 από την Ελλάδα και 10 από την Αλβανία, με το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων (10 άτομα ή ποσοστό 19,6%) να καταγράφεται στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 5^ο Δ.Δ (1 άτομο). Σε ποσοστό **13,2%** παρενοχλούνται σεξουαλικά **σπάνια** (12 αγόρια θύματα και 13 κορίτσια, με καταγωγή 15 από την Ελλάδα και 9 από την Αλβανία και το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων 9 άτομα στο 2^ο Δ.Δ) και ποσοστό **75,8%** (74 αγόρια και 70 κορίτσια, 54 από την Ελλάδα και 90 από την αλλοδαπή , από τη οποία οι 68 από την Αλβανία) δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει **παρενοχληθεί σεξουαλικά από μαθητές/τριες του σχολείου**. **Τέταρτη (4^η) στη σειρά πιο συχνή μορφή θυματοποίησης** είναι σε ποσοστό 8,4% η προσφορά –διάθεση ναρκωτικών ουσιών από εξωσχολικούς (13 αγόρια θύματα ή ποσοστό 7,1% και 3 κορίτσια θύματα με καταγωγή 9 από την Ελλάδα, 5 από την Αλβανία και 1 άτομο από άλλη χώρα, με το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων 5 άτομα στο 2^ο Δ.Δ και 4 στο 3^ο Δ.Δ), ποσοστό **10%** δηλώνει ότι **σπάνια** γίνεται θύμα προσφοράς-διάθεσης ναρκωτικών ουσιών (14 αγόρια και 5 κορίτσια, 7 από την Ελλάδα , 12 από την αλλοδαπή, από την οποία οι 8

από την Αλβανία ,με το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων 7 άτομα στο 3^ο Δ.Δ) και ποσοστό **77,9%** **ότι ποτέ** δεν έχει υπάρξει θύμα (148 άτομα, 70 αγόρια, και 78 κορίτσια)**πέμπτη (5^η) στη σειρά πιο συχνή** μορφή θυματοποίησης με ποσοστό 6,3% καταγράφεται και πάλι η προσφορά ναρκωτικών ουσιών αυτή τη φορά όμως από μαθητές/τριες του σχολείου (12 αγόρια ή ποσοστό 6,4% , με καταγωγή οι 7 από την Ελλάδα, οι 4 από την Αλβανία και 1 από άλλη χώρα, με ηλικία 16 χρόνων 2 άτομα, 17 χρόνων 6 άτομα και 18 χρόνων 3 άτομα και 1 άτομο στην ηλικία των 19 χρόνων, με το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων στο 2^ο Δ.Δ με 7 άτομα, ενώ το 7^ο Δ.Δ δεν δηλώνει καθόλου στις απαντήσεις των μαθητών τη συχνότητα αυτή), ποσοστό **7,4%** δηλώνει ότι θυματοποιείται από μαθητές του σχολείου του αλλά **σπάνια**,(12 αγόρια και 2 κορίτσια, με καταγωγή οι 4 από την Ελλάδα και οι 10 από την αλλοδαπή, από την οποία οι 7 από την Αλβανία, με το μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων (4) να καταγράφεται στο 3^ο Δ.Δ) ενώ **ποσοστό 85,3%** δηλώνει ότι **ποτέ** δεν έχει θυματοποιηθεί για τη συγκεκριμένη παραβατική συμπεριφορά από μαθητές/τριες του σχολείου του (148 μαθητές από τους οποίους οι 70 αγόρια και οι 78 κορίτσια, με το μεγαλύτερο αριθμό (42 άτομα) να καταγράφεται στο 3^ο Δ.Δ .

Μικρότερα ποσοστά της τάξης περίπου του 4% και κάτω, όπως παρατηρεί κανείς στον πίνακα 296 που παρατίθεται, αναφέρονται σε πράξεις θυματοποίησης οι οποίες συμβαίνουν συχνά και αφορούν σε κλοπή ή καταστροφή προσωπικών αντικειμένων (ρούχα, κινητό κλπ), σεξουαλική επαφή με τη χρήση βίας, σωματική βία ή απειλή και εκφοβισμό.

Το ερευνητικό δείγμα των μαθητών του ΕΠΑ.Λ είχε τη δυνατότητα να απαντήσει σε ανοικτή ερώτηση σχετικά με τη μορφή θυματοποίησης που έχουν υποστεί και η οποία δεν αναφερόταν στο ερωτηματολόγιο, και να καταγράψουν την πηγή και τη συχνότητα αυτής της θυματοποίησης .Οι απαντήσεις τους στην ερώτηση φαίνονται καταγραμμένες στον πίνακα 297 που ακολουθεί .

ΜΟΡΦΕΣ & ΠΗΓΕΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΠΑ.Λ (ΑΥΤΟ-ΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΗ)		Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
1. Να σε βρίσουν (χυδαία λόγια, απρεπείς φράσεις κλπ)	%	%	%	
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		15,8	37,9	45,3
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		05,3	13,2	78,4
γ. εξωσχολικοί		10,5	28,9	57,9
2. Να σε απειλήσουν –εκφοβίσουν (πρόκληση τρόμου – ανησυχίας)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		02,1	14,7	80,5
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		03,2	10,0	83,2
γ. εξωσχολικοί		03,7	15,8	76,3
3. Να σου ασκήσουν σωματική βία (κλωτσιά, μπουνιά, σπρώξιμο κ ά)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		02,6	20,0	75,8
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		0,5	04,2	92,1
γ. εξωσχολικοί		01,6	11,6	83,7
4. Να σε ενοχλήσουν σεξουαλικά (με αισχρολόγια, ανήθικες προτάσεις, χειρονομίες)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		09,5	13,2	75,8
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		01,6	03,2	92,1
γ. εξωσχολικοί		04,2	16,8	75,8
5. Να χρησιμοποιήσουν βία για σεξουαλική επαφή –συνέυρεση μαζί σου				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		01,1	02,6	94,7
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		02,6	0,5	97,3
γ. εξωσχολικοί		0,5	01,6	94,7
6. Να σου κλέψουν προσωπικά σου αντικείμενα (χρήματα, πράγματα κλπ)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		03,2	23,7	71,6
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		0,50	01,1	94,7
γ. εξωσχολικοί		04,2	15,8	77,4
7. Να σου καταστρέψουν προσωπικά σου αντικείμενα(π.χ. ρούχα ,κινητό)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		03,7	17,9	76,8
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		0,50	02,1	94,2
γ. εξωσχολικοί		01,1	08,9	86,8
8. Να σου προσφέρουν ναρκωτικά (χασίς - μαριχουάνα , χάπια κλπ)				
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου		06,3	07,4	85,3
β. καθηγητές .τριες του σχολείου σου		01,6	02,6	92,1
γ. εξωσχολικοί		08,4	10,0	77,9
9. Εάν σου έχει συμβεί <u>κάτι άλλο</u> γράψε <u>τι</u> και από <u>ποιόν</u>		02,6	02,6	12,6

Πίνακας 296

ΕΙΔΗ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΕΠΑ.Λ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ 9	ΠΗΓΗ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
1) Με απειλούσε να κάνω σχέση με αγόρι όταν αρνήθηκα να κάνω παρέα μαζί του.	Μαθήτρια	Συχνά
2) Απαίσια συμπεριφορά προς όλους τους μαθητές.	Καθηγήτρια	Συχνά
3) Πίνω χόρτο στο σχολείο και οι καθηγητές το ξέρουν .	Φίλοι	Συχνά
4) Έχω χάσει συμμαθητή μου από ηρωίνη και μίλησα στους γονείς του σχετικά με το θέμα αυτό.	Δε δηλώνεται	Δε δηλώνεται
5) Με κοροϊδεύουν με βρισιές	Μαθητές	Συχνά
6) Βάζουν λόγια σε φίλη μου για εμένα.	Μαθήτρια	Δε δηλώνεται
7) Με χλευάζουν	Συμμαθητές	Δε δηλώνεται
8) Μου σπάνε τα νεύρα	Μαθητές	Δε δηλώνεται
9) Είχε παιχτεί ξύλο στη γειτονιά λόγω κλοπής	Αλβανική Μαφία	Σπάνια
10) Με κοροϊδεύουν για το στυλ μου.	Μαθητές	Δε δηλώνεται
11) Να μου την «πέσει» για το κινητό	Τοξικομανής	Δε δηλώνεται
12) Να με αποθαρρύνει και να με μειώνει	Καθηγήτρια	Σπάνια

Πίνακας 297

Ζητήθηκε από τους μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ οι οποίοι θυματοποιήθηκαν να απαντήσουν αν μίλησαν για τη θυματοποίησή τους σε κάποιον άλλον. Ποσοστό 53,2% (101 μαθητές) απάντησαν αρνητικά, ποσοστό 32,1% απάντησε καταφατικά (61 άτομα, από τα οποία τα 37 αγόρια ή ποσοστό 22,8% και τα 24 κορίτσια ή ποσοστό 14,8%, με καταγωγή 36 από την Ελλάδα και 25 από την αλλοδαπή εκ των οποίων 20 πρόσωπα από την Αλβανία, με το μεγαλύτερο αριθμό (18 άτομα) στο

2^ο Δ.Δ και 15 άτομα στο 3^ο Δ.Δ και το μικρότερο στο 5^ο και 7^ο Δ.Δ με 6 άτομα. Τέλος, ποσοστό 14,7% (28 άτομα) δεν απάντησαν ούτε ΝΑΙ ούτε ΟΧΙ στην ερώτηση. Στο διάγραμμα 49 που ακολουθεί φαίνονται οι συχνότητες ανά μορφή και πηγή θυματοποίησης για τις οποίες μίλησαν σε κάποια πρόσωπα οι μαθητές –θύματα. Όπως γίνεται αντιληπτό οι μαθητές/τριες που θυματοποιήθηκαν σε δυο και από δυο και άνω πηγές θυματοποίησης αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό (13,7%) από όλες τις περιπτώσεις για τις οποίες μίλησαν σε άλλους. Η μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης που καταγράφεται για πάνω από δυο μορφές και πηγές θυματοποίησης αφορά την άσκηση λεκτικής βίας(15περιστατικά, έχει συμβεί 7φορές συχνά, οι υπόλοιπες 12 σπάνια),ακολουθεί στην ίδια θέση με καταγραφή 8 περιστατικών η λεκτική βία από εξωσχολικούς, η απειλή-εκφοβισμός από εξωσχολικούς και η άσκηση σωματικής βίας από μαθητές/τριες του σχολείου, με καταγραφή 7 περιστατικών η σεξουαλική παρενόχληση από μαθητές/τριες του σχολείου (έχει συμβεί 5 φορές συχνά), με 6 καταγραφές αναφέρονται η απειλή-εκφοβισμός από μαθητές/τριες του σχολείου από κοινού με την κλοπή προσωπικών αντικειμένων, με 5 καταγραφές η προσφορά ναρκωτικών ουσιών από κοινού με την απειλή-εκφοβισμό από καθηγητές και την κλοπή από εξωσχολικούς ,με 4 καταγραφές η λεκτική βία από καθηγητές και η καταστροφή πραγμάτων από μαθητές του σχολείου, με 3 καταγραφές η σεξουαλική παρενόχληση και η διάθεση ναρκωτικών ουσιών από εξωσχολικούς, με 2 καταγραφές η άσκηση σωματικής βίας από εξωσχολικούς και η σεξουαλική παρενόχληση από καθηγητές και τέλος με μια(1) καταγραφή εγγράφονται οι περιπτώσεις της σεξουαλικής επαφής με τη βία τόσο από μαθητές όσο και από εξωσχολικούς, η καταστροφή πραγμάτων-αντικειμένων από εξωσχολικούς και η διάθεση ναρκωτικών από καθηγητές/τριες. Από τους μαθητικό πληθυσμό ο οποίος θυματοποιήθηκε σε δυο μορφές και άνω ή και/ από δυο πηγές και άνω η μεγαλύτερη συχνότητα με τις περισσότερες περιπτώσεις θυματοποίησης παρουσιάζεται σε ερωτηματολόγιο που αφορά μαθήτρια, από το 4^ο Δ.Δ 17 χρόνων, με καταγωγή από την Ελλάδα ,με 6 μορφές θυματοποίησης - **λεκτική βία** και από τις τρεις πηγές, συχνά στις δυο πρώτες,**απειλή –εκφοβισμός** και από τις τρεις πηγές θυματοποίησης ,συχνά μόνο από τους καθηγητές, **άσκηση σωματικής βίας** από μαθητές, σπάνια, **σεξουαλική παρενόχληση** από μαθητές (συχνά) και καθηγητές (σπάνια), κλοπή **προσωπικών αντικειμένων** από μαθητές (συχνά), **προσφορά ναρκωτικών ουσιών** από μαθητές(συχνά).Δυο (2) άτομα, δηλώνουν ότι θυματοποιήθηκαν σε πέντε(5) διαφορετικές μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η μία περίπτωση αφορά μαθήτρια, από το 2^ο Δ.Δ, 18 χρόνων, με καταγωγή από την Αλβανία και 10 χρόνια παραμονής στη χώρα, η οποία δηλώνει ότι θυματοποιήθηκε στη **λεκτική βία** από μαθητές και εξωσχολικούς (συχνά), στην **απειλή –εκφοβισμό** από εξωσχολικούς (σπάνια),στη **σεξουαλική παρενόχληση** από μαθητές και εξωσχολικούς (συχνά), στη **σωματική βία** από εξωσχολικούς(σπάνια), και τη **σεξουαλική συνεύρεση με τη βία** από μαθητές και εξωσχολικούς (σπάνια).Η άλλη περίπτωση αφορά επίσης μαθήτρια από το 4^ο Δ.Δ, ηλικίας 17

χρόνων, με καταγωγή από την Ελλάδα, η οποία δηλώνει ότι θυματοποιήθηκε στη **λεκτική βία** από μαθητές και καθηγητές (συχνά), στην **απειλή-εκφοβισμό** από μαθητές (σπάνια) και από καθηγητές (συχνά), στη **σωματική βία** από μαθητές (σπάνια), στη **σεξουαλική παρενόχληση** από μαθητές συχνά και καθηγητές (σπάνια) και τέλος στην **καταστροφή προσωπικών αντικειμένων** από μαθητές (σπάνια). Επίσης, υπήρξε μια μαθήτρια 16 χρόνων, από το 1^ο Δ.Δ, με καταγωγή από την Αλβανία και 10 χρόνια παραμονή στην Ελλάδα η οποία δήλωσε θυματοποίηση σε 4 διαφορετικές μορφές, ειδικότερα στη λεκτική βία από μαθητές και εξωσχολικούς (σπάνια), στην απειλή-εκφοβισμό από εξωσχολικούς (σπάνια), στη σωματική βία από εξωσχολικούς (σπάνια) και τέλος στη σεξουαλική παρενόχληση από μαθητές και εξωσχολικούς (σπάνια). Ακόμα, υπήρξαν έξι (6) περιπτώσεις οι οποίοι ανέφεραν τρεις (3) μορφές θυματοποίησης. Από αυτές, οι τρεις αφορούσαν κορίτσια, με καταγωγή από Ελλάδα, 16 χρόνων (2^ο Δ.Δ), από Αλβανία 17 χρόνων, με 12 χρόνια παραμονής στην Ελλάδα (1^ο Δ.Δ) και μια μαθήτρια 19 χρόνων ομογενή με 11 χρόνια παραμονής στην Ελλάδα (1^ο Δ.Δ), οι άλλες τρεις περιπτώσεις αφορούσαν τρία αγόρια από το 3^ο Δ.Δ, ένα από την Ελλάδα, ηλικίας 16 χρόνων, και δυο από την Αλβανία το ένα αγόρι 18 χρόνων με 11 χρόνια στην Ελλάδα και το άλλο 19 χρόνων με 14 χρόνια στην Ελλάδα. Επίσης, υπήρξαν δέκα (10) περιπτώσεις μαθητών που ανέφεραν θυματοποίηση από δυο μορφές, από τους οποίους τα 6 είναι κορίτσια (από το 2^ο Δ.Δ και την Ελλάδα και τα δυο με ηλικία 16 χρόνων το ένα, χωρίς να δηλώσει το άλλο, από το 4^ο Δ.Δ τα άλλα δυο με χώρα καταγωγής την Αλβανία 16 και 18 χρόνων με 15 και 10 χρόνια στην Ελλάδα αντίστοιχα, από το 5^ο Δ.Δ το πέμπτο κορίτσι ηλικίας 16 χρόνων, με καταγωγή από την Αλβανία και 12 χρόνια στην Ελλάδα και από το 7^ο Δ.Δ το τελευταίο 17 χρόνων από την Αλβανία και 17 χρόνια στην Ελλάδα) και τα τέσσερα (4) αγόρια (από το 3^ο Δ.Δ ηλικίας 18 χρόνων από την Αλβανία με 11 χρόνια στην Ελλάδα, από το 4^ο Δ.Δ από την Ελλάδα, ηλικίας 18 χρόνων, από το 5^ο Δ.Δ ηλικίας 18 χρόνων από τη Γεωργία με 12 χρόνια στην Ελλάδα και από το 7^ο Δ.Δ ηλικίας 19 χρόνων από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη με 9 χρόνια στην Ελλάδα. Τέλος, υπήρξαν έξι (6) περιπτώσεις που δήλωσαν θυματοποίηση σε παραβατικές συμπεριφορές από δυο διαφορετικές πηγές. Όλες οι περιπτώσεις αυτές εκτός μιας, αφορούσαν αγόρια, ειδικότερα από το 2^ο Δ.Δ αγόρι ηλικίας 17 χρόνων με καταγωγή από την Ελλάδα που δήλωσε προσφορά ναρκωτικών από μαθητές και εξωσχολικούς συχνά, κορίτσι από το 2^ο Δ.Δ, ηλικίας 23 χρόνων από την Ελλάδα που δήλωσε θυματοποίηση στη λεκτική βία από μαθητές (συχνά) και καθηγητές (σπάνια), από το 3^ο Δ.Δ τρεις περιπτώσεις αγοριών, ηλικίας 18 χρόνων οι δυο από την Αλβανία και ο τρίτος από την Ελλάδα από τους οποίους οι δυο δήλωσαν θυματοποίηση ο ένας για προσφορά ναρκωτικών από μαθητές (σπάνια) και εξωσχολικούς (συχνά) ο δε άλλος απειλή –εκβίαση από μαθητές (σπάνια) και εξωσχολικούς (συχνά), ο δε Έλληνας δήλωσε θυματοποίηση στην λεκτική βία από μαθητές και εξωσχολικούς (σπάνια), τέλος ένα αγόρι από το 7^ο Δ.Δ, ηλικίας 16 χρόνων, με 12 χρόνια στην Ελλάδα το οποίο δήλωσε θυματοποίηση σε κλοπή προσωπικών αντικειμένων του από μαθητές και

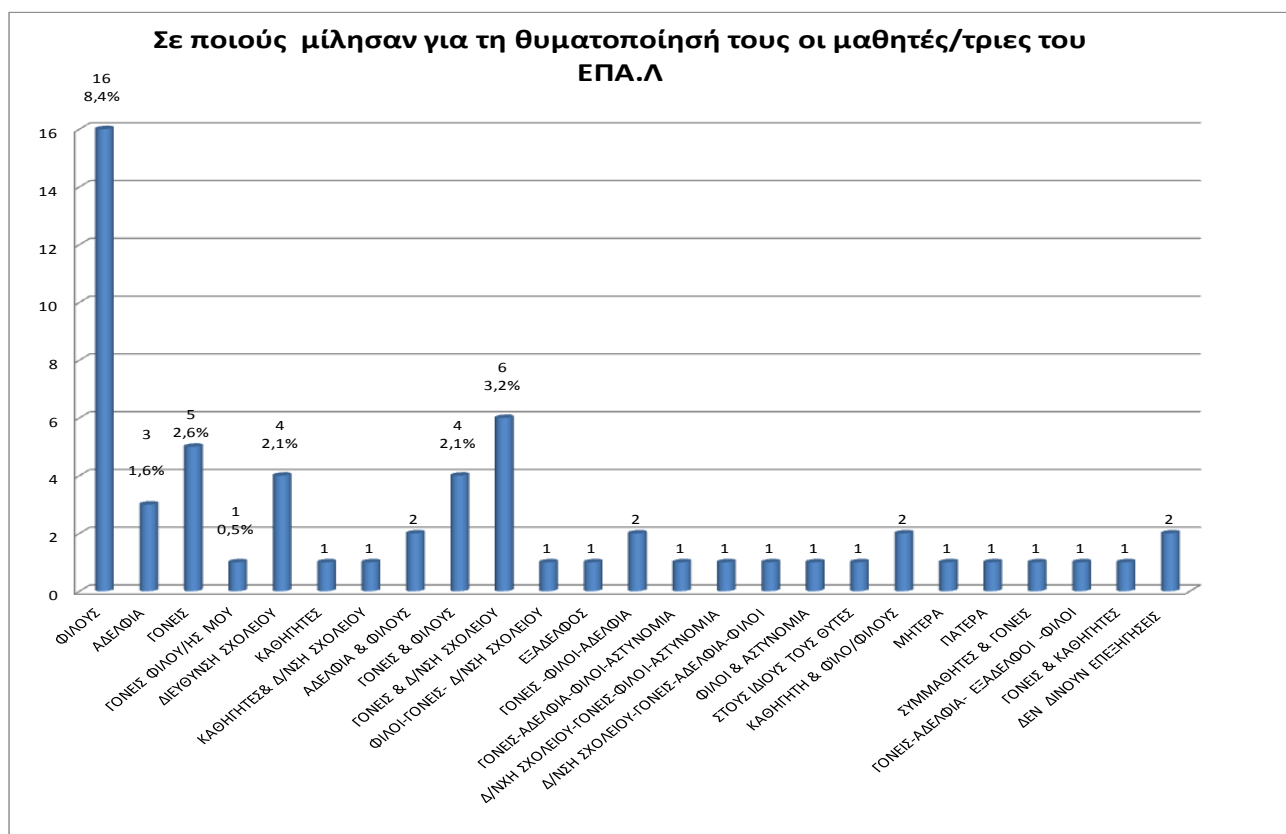
εξωσχολικούς (σπάνια).Ακόμα, στο διάγραμμα 49 μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι σε ποσοστό 3,2% (6 περιπτώσεις)δεν αναφέρθηκαν για ποιες μορφές θυματοποίησης μίλησαν σε κάποιον /κάποιους, ποσοστό 2,6% (5 περιπτώσεις) αναφέρονται ότι μίλησαν για τη σεξουαλική παρενόχληση που υπέστησαν από τους μαθητές του σχολείου και άλλες περιπτώσεις οι οποίες αναφέρθηκαν στην ανοικτή ερώτηση θυματοποίησης του ερωτηματολογίου, ποσοστό 1,6%(3περιπτώσεις)μίλησε σε κάποιον/ κάποιους για την κλοπή προσωπικών αντικειμένων από εξωσχολικούς και τη σωματική βία που υπέστη από μαθητές/τριες του σχολείου, ποσοστό 1,1% (2 περιπτώσεις) αναφέρθηκε στις περιπτώσεις θυματοποίησης του λεκτικής βίας και προσφοράς ναρκωτικών από εξωσχολικούς, καθώς και κλοπής προσωπικών αντικειμένων από μαθητές/τριες του σχολείου και ποσοστό 0,5% που αναφέρθηκαν σε άλλες επιμέρους περιπτώσεις θυματοποίησης. Στο ερώτημα σε ποιόν ή ποιους μίλησαν για τη θυματοποίηση τους οι μαθητές/τριες του Επαγγελματικού Λυκείου του δείγματος (διάγραμμα 48) διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό 8,4% (16) αναφέρεται στους φίλους,(όπως στο Γυμνάσιο και το ΓΕΛ), ακολουθεί με ποσοστό 3,2% (6 αναφορές) η επικοινωνία της θυματοποίησής στους γονείς και στη Διεύθυνση του σχολείου, με ποσοστό 2,6% (5 αναφορές)η αναφορά του συμβάντος της θυματοποίησης αποκλειστικά στους γονείς, με ποσοστό 2,1% (4 αναφορές), σε γονείς και φίλους, καθώς και στη Διεύθυνση του σχολείου, με ποσοστό 1,6% (3 αναφορές) σε αδέρφια και ακολουθούν σε μικρότερα ποσοστά γνωστοποίηση της θυματοποίησης σε άλλα άτομα ή σύνολα ατόμων. Τέλος, στην ερώτηση αν τιμωρήθηκαν οι δράστες που προέβησαν σε αντικοινωνικές ή παραβατικές συμπεριφορές ποσοστό 6,8% (13) απάντησαν καταφατικά, ποσοστό 13,7% (26)απάντησαν αρνητικά, ποσοστό 10,5% (20) απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν ενώ ποσοστό 0,5% (1) δήλωσε ότι αδιαφορεί και επίσης 0,5% δεν απάντησε παρόλο ότι είχε υποπέσει θύμα αντικοινωνικής/παραβατικής συμπεριφοράς

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι από τις μορφές θυματοποίησης που αναφέρονται στο ερευνητικό εργαλείο και το οποίο απάντησε ο μαθητικός πληθυσμός του ΕΠΑ.Λ του δείγματος αυτές κατά το ήμισυ αφορούν ως πηγή πρόκλησης της (συχνά και σπάνια) τους μαθητές/τριες του σχολείου και κατά το άλλο ήμισυ εξωσχολικά άτομα.

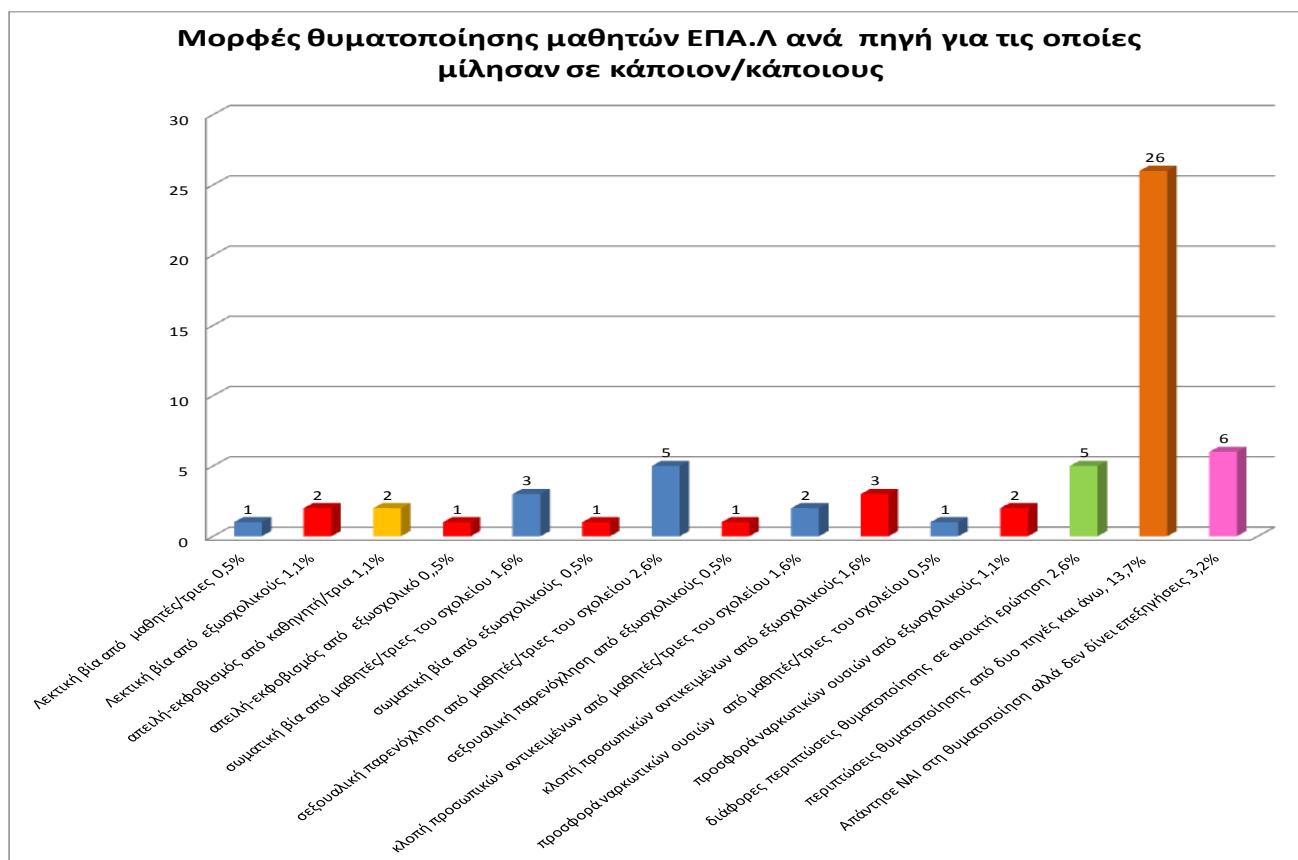
Ως πηγή θυματοποίησης οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ ασκούν λεκτική βία (συχνά σε ποσοστό 15,8% και σπάνια σε ποσοστό 37,9%),σεξουαλική παρενόχληση (συχνά σε ποσοστό 9,5% και σπάνια 13,2%), και προσφορά ναρκωτικών ουσιών(συχνά σε ποσοστό 6,3% και σπάνια σε ποσοστό 7,4%. Στις ερωτήσεις (8) που αφορούσαν τους μαθητές/τριες ως πηγή θυματοποίησης δεν απάντησε κατά μέσο όρο ποσοστό 1,6% (3 άτομα).Οι εξωσχολικοί λειτουργούν ως δράστες παραβατικών συμπεριφορών οι οποίες αφορούν την διάθεση ναρκωτικών ουσιών (συχνά σε ποσοστό 8,4% και σπάνια 10%),την λεκτική βία (συχνά σε ποσοστό 10,5% και σπάνια 28,9%), τη σεξουαλική παρενόχληση(συχνά σε ποσοστό 4,2% και

σπάνια 16,8%), την κλοπή προσωπικών αντικειμένων (συχνά 4,2% και σπάνια 15,8%) και την απειλή-εκφοβισμό (συχνά σε ποσοστό 3,7% και σπάνια 15,8%). Η άσκηση σωματικής βίας ως αντικοινωνική/παραβατική συμπεριφορά δεν φαίνεται να αποτελεί φαινόμενο συχνά δηλούμενο (αφορά το 2,6% για τους μαθητές θύτες και το 1,6% για τους εξωσχολικούς) όμως από τους μαθητές/τριες που απαντούν για τη σωματική βία-επιθετικότητα που δέχονται σπάνια οι 2 μαθητές στους 10 δηλώνουν ότι αυτή προέρχεται από άλλους μαθητές/τριες του σχολείου τους και 1,1 μαθητές στους 10 από εξωσχολικούς. Στις ερωτήσεις (8) που αφορούσαν τους εξωσχολικούς ως πηγή θυματοποίησης δεν απάντησε κατά μέσο όρο ποσοστό 3,2% (6-7 άτομα). Το μεγαλύτερο ποσοστό που αναφέρεται στους καθηγητές ως πηγή θυματοποίησης αφορά στην άσκηση λεκτικής βίας σε ποσοστό 5,3% συχνά και 13,2% σπάνια, στην απειλή-εκφοβισμό σε ποσοστό 3,2% συχνά και 10% σπάνια και την άσκηση βίας για σεξουαλική συνεύρεση σε ποσοστό 2,6% συχνά. Από το μαθητικό πληθυσμό του ΕΠΑ.Λ του δείγματος λίγο πάνω από τους 3 στους 10 μαθητές θυματοποιούνται από διάφορες μορφές αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών από αυτούς γνωστοποιούν το περιστατικό της θυματοποίησης τους σε ποσοστό 13,7% (26 αναφορές) όσοι έχουν υποστεί θυματοποίηση από δυο και άνω μορφές /ή και πηγές θυματοποίησης, ενώ ποσοστό 3,2% (6) δεν δίνει επεξηγήσεις. Τα μεμονωμένα ποσοστά θυματοποίησης έχουν χαμηλά ποσοστά γνωστοποίησης/αναφοράς/καταγγελίας, όπως για την περίπτωση της σεξουαλικής παρενόχλησης που το 2,6% μίλησε σε άλλον/άλλους και ποσοστό 2,6% που αναφέρθηκε για άλλες περιπτώσεις θυματοποίησης που αφορούσαν την απάντηση στην ανοικτή ερώτηση.

Η γνωστοποίηση του γεγονότος της θυματοποίησης γίνεται σε ποσοστό 8,4% (16 αναφορές) σε φίλους/φίλες του θύματος, ακολουθεί σε ποσοστό 3,2% (6) η ενημέρωση των γονέων και της Διεύθυνσης του σχολείου, σε ποσοστό 2,6% (5) η ενημέρωση των γονέων και σε ποσοστό 2,1% (4) ενημέρωση του συμβάντος στη διεύθυνση του σχολείου και με το ίδιο ποσοστό η ενημέρωση των γονέων και των φίλων. Τα αγόρια, από την άποψη του φύλου, αποτελούν τον ισχυρό πόλο έλξης των δραστών σχεδόν σε όλες τις αντικοινωνικές/παραβατικές μορφές που εκδηλώνονται συχνά και υπερτερούν συγκριτικά των κοριτσιών ακόμα και στις περιπτώσεις οι οποίες αφορούν σεξουαλική παρενόχληση και σεξουαλική συνεύρεση μετά από άσκηση βίας.

Διάγραμμα 48

Διάγραμμα 49

1) Θυματοποίηση και στατιστικά σημαντικές μεταβλητές

Από τη στατιστική επεξεργασία της εξαρτημένης και τους στατιστικούς ελέγχους με τις επιμέρους ανεξάρτητες μεταβλητές διαπιστώνονται τα παρακάτω ευρήματα. Σε ότι αφορά τη μεταβλητή φύλο παρατηρούμε ότι αυτό αποτελεί στατιστικά σημαντικό παράγοντα στη θυματοποίηση από τους καθηγητές (p -value 0.001). Αυτό σημαίνει ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανόν να θυματοποιούνται σε σύγκριση από τα κορίτσια από τους καθηγητές/τριες. Επίσης, διαπιστώνεται ότι η καταγωγή του μαθητή και η θυματοποίηση του από εξωσχολικούς έχουν στατιστικά σημαντική συσχέτιση (p -value 0.025) γεγονός που σημαίνει ότι είναι πιο πιθανόν γηγενείς σε σχέση με αλλοδαπούς να είναι τα θύματα αντικοινωνικών και παραβατικών συμπεριφορών εξωσχολικών ατόμων.

Πραγματοποιήθηκε στατιστικός έλεγχος για τη διαπίστωση της πιθανής σχέσης ανάμεσα στις τρεις μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς του μαθητικού πληθυσμού του δείγματος και της θυματοποίησής του. Διαπιστώνεται σε όλες τις περιπτώσεις, όπως φαίνεται και από το σχετικό πίνακα 298 ότι η σχέση είναι μεν ασθενής έως μέτρια ⁶⁰⁴πλην όμως θετική και στατιστικά σημαντική για όλες τις περιπτώσεις.

Ειδικότερα, διαπιστώνεται πως υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στους μαθητές/τριες που εμφανίζουν παρέκκλιση από τους σχολικούς κανόνες, στην παραβατικότητα στο σχολείο και εκτός του σχολείου (ιδιωτική ζωή) και στη θυματοποίησή τους από μαθητές/τριες. Το ίδιο συμβαίνει και με τη θυματοποίησή τους από καθηγητές/τριες και από εξωσχολικούς. **Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν την θεωρητική μας υπόθεση μας ότι υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση, ενδοσχολική και εξωσχολική παραβατικότητα που εκδηλώνουν οι μαθητές/τριες και της θυματοποίησή τους.**

⁶⁰⁴ Για το βαθμό συσχέτισης, οι τιμές με άριστα το 1, του συντελεστή συσχέτισης (r) του Pearson ισχύουν τα εξής:
0 < r < 0,2 (ασθενής συσχέτιση)
0.2 < r < 0.4 (Μέτρια συσχέτιση)
0.4 < r < 0.7 (Σημαντική συσχέτιση)
0.7 < r < 1 (Ισχυρή συσχέτιση)

	Σχολική απόκλιση	Ενδοσχολική παραβατικότητα	Παραβατικότητα εκτός σχολείου
Θυματοποίηση από μαθητές /τριες	r=0.258 P-value <0.001***	r= 0.438 P-value< 0.001***	r= 0.441 P- value < 0.001***
Θυματοποίηση από καθηγητές/τριες	r= 0.250 P-value <0.001***	r = 0.456 P-valu< 0.001***	r = 0.634 P-value < 0.001***
Θυματοποίηση από εξωσχολικούς	r= 0.167 P-value<0.001***	r = 0.289 P- value < 0.001***	r = 0.349 P-value < 0.001***

Πίνακας 298

Αναφορικά με τη στατιστική συσχέτιση της θυματοποίησης με την ερώτηση 22 του ερωτηματολογίου (πίνακας299) δηλαδή αν όσοι αποτέλεσαν θύματα διαφόρων μορφών παραβατικής συμπεριφοράς μίλησαν σε κάποιον /κάποιους για το γεγονός της θυματοποίησής τους τα ευρήματα δείχνουν ότι για τους μαθητές που θυματοποιήθηκαν από καθηγητές δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα σε αυτούς που μίλησαν και σε εκείνους που δεν μίλησαν για το γεγονός της θυματοποίησης τους. Αντίθετα, όταν πρόκειται για θυματοποίηση από εξωσχολικούς ή μαθητές, οι μαθητές που μίλησαν έχουν στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερη θυματοποίηση από αυτούς που δε μιλήσανε.

Θυματοποίηση από	Μίλησες για τη θυματοποίησή σου;		
	Ναι	Όχι	P-value
	Μέσος όρος θυματοποίησης		
Μαθητές	11.59	9.84	<0.001 στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων
Καθηγητές	8.9	8.74	0.582 στατιστικά μη σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων
Εξωσχολικούς	10.89	9.5	0.001 στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο μέσων όρων

Πίνακας 299

VII) Σύγκριση σχολικής απόκλισης, παραβατικότητας και θυματοποίησης σε επίπεδο Διαμερίσματος.

Η υπόθεση που εξετάστηκε ήταν αν οι μέσοι όροι των σκορ στις έξι αυτές κατηγορίες ερωτήσεων είναι στατιστικά ίσοι στα έξι 6 δημοτικά διαμερίσματα. Αν δηλαδή στον υπό μελέτη πληθυσμό οι μέσοι όροι δε διαφέρουν. Η τεχνική που εφαρμόστηκε ήταν η ανάλυση διακύμανσης κατά ένα παράγοντα (τα δημοτικά διαμερίσματα).

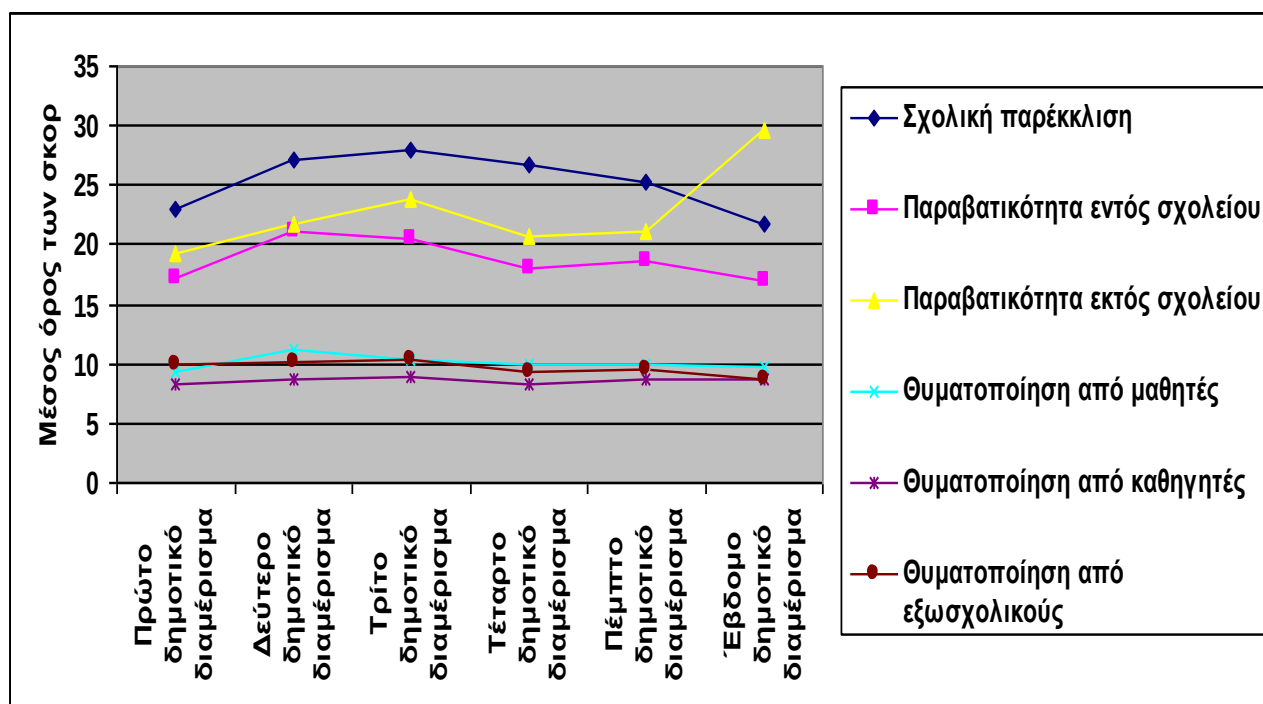
Όσον αφορά στην σχολική παρέκκλιση η p-value ήταν ίση με 0.097, γεγονός που σημαίνει ότι η υπόθεση της ισότητας δεν απορρίπτεται.

Όσον αφορά στη θυματοποίηση, δεν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα 6 δημοτικά διαμερίσματα, είτε η θυματοποίηση προέρχεται από μαθητές (p-value=0.249), είτε από καθηγητές (p-value=0.07) ή από εξωσχολικούς (p-value=0.332). Η ενδοσχολική παραβατικότητα φαίνεται να διαφέρει από Διαμέρισμα σε Διαμέρισμα (p-value=0.001). Διαφορές εντοπίστηκαν μεταξύ του 7^{ου} και του 2^{ου} Δημοτικού Διαμερίσματος, καθώς και μεταξύ του 7^{ου} και του 3^{ου} Διαμερίσματος.

Η εξωσχολική παραβατικότητα επίσης διαφέρει ανάμεσα στα δημοτικά Διαμερίσματα (p-value=0.003) με τις διαφορές να εντοπίζονται μεταξύ του 3^{ου} και του 1^{ου} Διαμερίσματος και μεταξύ του 3^{ου} και του 4^{ου} Διαμερίσματος (βλ κατωτέρω πίνακα 300).

ΕΠΑΛ	1° Δ.Δ	2° Δ.Δ	3° Δ.Δ	4° ΔΔ	5° ΔΔ	7° ΔΔ
ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	23.08	27.19	27.93	26.64	25.2	21.67
ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	17.2	21.03	20.5	18.03	18.6	17
ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	19.36	21.77	23.74	20.76	21.13	29.56
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ	9.32	11.1	10.38	9.97	9.93	9.78
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ	8.36	8.65	8.98	8.21	8.8	8.78
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΟΥΣ	9.88	10.13	10.31	9.39	9.47	8.67

Πίνακας 300

Διάγραμμα 50

VIII) Σύγκριση σχολικής απόκλισης και παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ

Ο στατιστικός έλεγχος (τιμές με άριστα το 1) διαπίστωσε , όπως γίνεται σαφές και από τους σχετικούς πίνακες 301 και 302 που ακολουθούν , ότι υπάρχει **θετική, υψηλή και στατιστικά σημαντική συσχέτιση** ανάμεσα στη σχολική παρέκκλιση και την σχολική και εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά .

Στο πλαίσιο του στατιστικού ελέγχου επίσης εξακριβώνεται ότι η σχέση ανάμεσα στην σχολική και εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά είναι **θετική υψηλή και στατιστικά σημαντική**. Ως εκ τούτου επιβεβαιώνεται η αρχική μας υπόθεση που προέβλεπε τη σχέση εξάρτησης ανάμεσα στις μεταβλητές

	Ενδοσχολική παραβατικότητα	Εξωσχολική παραβατικότητα	
Σχολική παρέκκλιση			
26.34	19.16	21.72	Μέσοι όροι
	r= 0.693	r= 0.599	Συντελεστής συσχέτιση Pearson
	< 0.001*** Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων	<0.001*** Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων	P- Value

Πίνακας 301

	Εξωσχολική παραβατικότητα	
Ενδοσχολική παραβατικότητα		
19.16	21.72	Μέσοι όροι
	r= 0.706	Συντελεστής συσχέτιση Pearson
	< 0.001*** Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των μέσων όρων	P- Value

Πίνακας 302

ΙΧ) Σύγκριση εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών/τριών ανά τύπο σχολείου και ανά Δημοτικό Διαμέρισμα.

Το διάγραμμα 51 που ακολουθεί αφορά την εκδήλωση της εξωσχολικής παραβατικότητας των μαθητών/τριών και στους τρεις τύπους σχολείων ανά δημοτικό διαμέρισμα με βάση το μέσο όρο των σκόρ που συγκέντρωσαν οι μαθητές/τριες των Γυμνασίων, Λυκείων και Επαγγελματικών Λυκείων για το συγκεκριμένο δείκτη. Σε μια πρώτη ανάγνωση γίνεται σαφές ότι οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ παρουσιάζουν συγκριτικά με τους άλλους δυο τύπους σχολείων αλλά και σε σχέση με τους μαθητές της ίδιας βαθμίδας με αυτούς πολύ μεγαλύτερο σκορ σε όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα(με εξαίρεση το 6^ο για το οποίο δεν λειτουργεί ΕΠΑ.Λ).

Το 7^ο Δ.Δ εμφανίζει το μεγαλύτερο σκορ εξωσχολικής παραβατικότητας τόσο για τους μαθητές του ΕΠΑ.Λ όσο και για τους τρεις τύπους σχολείων με δεύτερο στη σειρά το 3^ο Δ.Δ

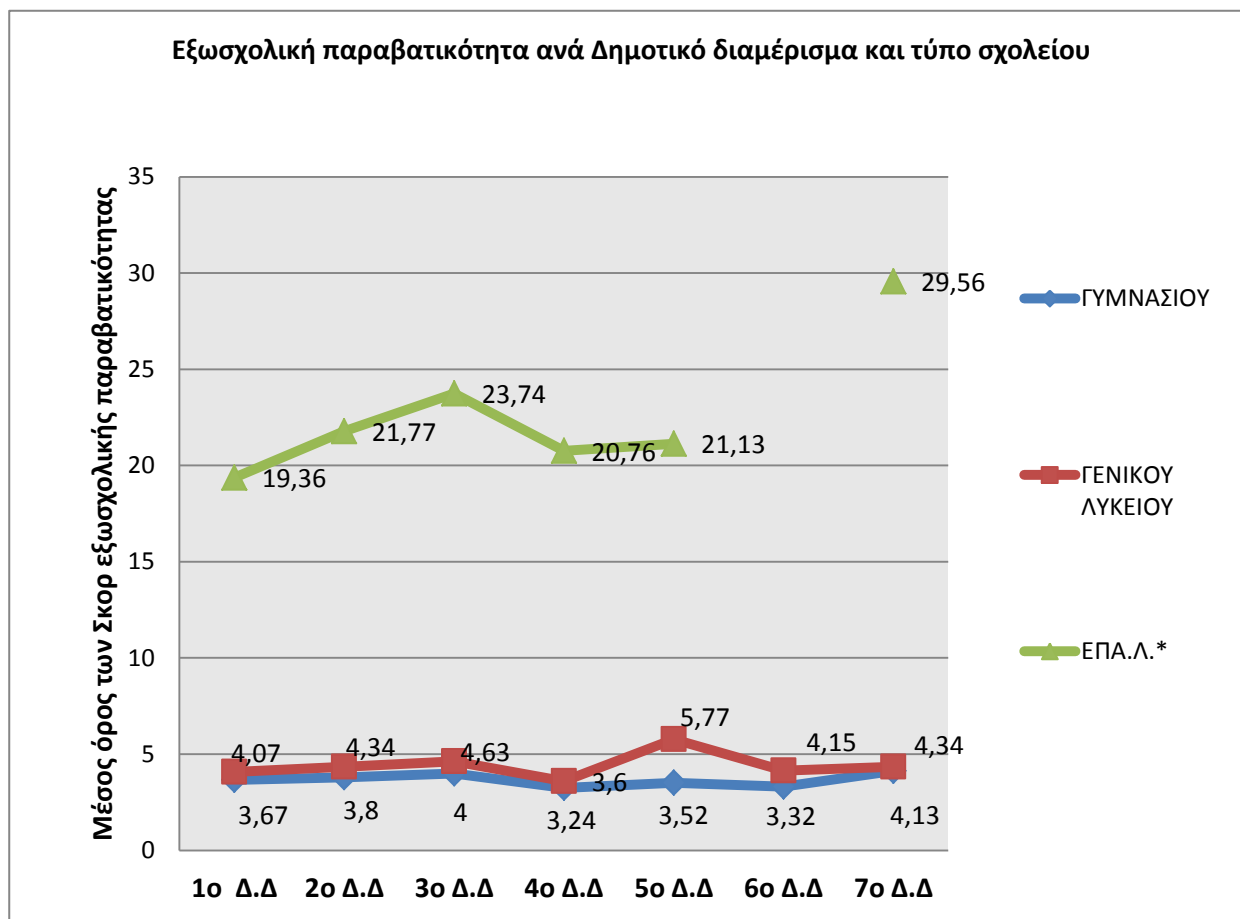
Για τους μαθητές του Γεν.Λυκείου το 5^ο Δ.Δ εμφανίζει συγκριτικά με τα άλλα μεγαλύτερη δραστηριότητα στην παραβατικότητα.

Σε ότι αφορά τέλος την εξωσχολική παραβατικότητα των μαθητών του Γυμνασίου συγκριτικά είναι η χαμηλότερη και για τους τρεις τύπους σχολείων με το μεγαλύτερο σκορ να εμφανίζεται στο 7^ο Δ.Δ και πολύ κοντά το 3^ο Δ.Δ. Το ερώτημα γιατί οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ εμφανίζουν μεγαλύτερη «ενεργητικότητα» στην εκδήλωση παραβατικότητας εκτός του σχολείου μπορεί να εξηγηθεί στη βάση διάφορων ερμηνειών.

Κατ'αρχήν στους μαθητές αυτούς υπάρχει μια τεράστια ανομοιογένεια τόσο ηλικιακή όσο και πολιτισμικών χαρακτηριστικών(εθνοτική καταγωγή-προέλευση).Το γεγονός αυτό σε

συνδυασμό με ενδοατομικά χαρακτηριστικά τους(ατομική συγκρότηση, νοητική κατάσταση, προσωπικά κίνητρα, αξιολογιστικό πλαίσιο θεώρησης της ζωής του μαθητή) όσο και εξωγενείς παράγοντες όπως οι συνθήκες ζωής, η δομή και λειτουργία της οικογένειας, οι διαπροσωπικές σχέσεις, το εκπαιδευτικό σύστημα και οι σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς, αλλά και το γενικότερο κοινωνικό πλαίσιο αποτελούν εν δυνάμει παράγοντες οι οποίοι διαμορφώνουν το γνωστικό και κοινωνικό στάτους του μαθητή που επηρεάζει και την κοινωνική του εξέλιξη και συμπεριφορά.

Σε όσα προηγούμενα αναφέρθηκαν θα πρέπει να προσθέσουμε τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα τα οποία παρατηρούνται στην ηλικία της εφηβείας (ανία, νευρική κατάσταση, εχθρική στάση και εναντίωση σε κάθε μορφή εξουσίας, συναισθηματικές διαταραχές, έντονη κριτική διάθεση και αμφισβήτηση για την κοινωνική πραγματικότητα) που είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσουν είτε σε απόσυρση είτε σε επιθετικές και βιαιές συμπεριφορές.

Διάγραμμα 51

**Χ) Συμπεράσματα της έρευνας στο μαθητικό πληθυσμό των δημοσίων
Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ) της Αθήνας και ερμηνεία των αποτελεσμάτων
της.**

Α) Με βάση τις απαντήσεις αυτοομολογούμενης παραβατικότητας, που έδωσαν οι μαθητές/τριες του ΕΠΑ.Λ διαπιστώνονται τα εξής συμπεράσματα :

1) Αναφορικά με τα φαινόμενα σχολικής παρέκκλισης από τους σχολικούς κανόνες διατηρείται παρόμοια η εικόνα που παρουσιάζεται τόσο στο ΓΕ.Λ όσο και στο γυμνάσιο με τη διαφορά ότι τα ποσοστά στις περισσότερες περιπτώσεις είναι κατά πολύ μεγαλύτερα(και διψήφια στις 12 από τις 15 μεταβλητές). Ειδικότερα, διακρίβώνεται ότι πιο συχνά με ποσοστό 50,5% παρουσιάζεται η αδιαφορία στη διάρκεια του μαθήματος (χάζεμα, γέλια, συζήτηση κλπ, δεύτερη πιο συχνά με ποσοστό 42,1% εμφανιζόμενη παρέκκλιση αφορά στο σκασιαρχείο, τρίτη με ποσοστό 37,4% η αργοπορημένη είσοδος στην τάξη. Από άποψη φύλου τα αγόρια υπερτερούν έναντι των κοριτσιών.

2) Σε ότι αφορά φαινόμενα ενδοσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς, η πιο συχνή μορφή που δηλώνεται, με ποσοστό 18,4% είναι η λεκτική βία, ακολουθεί με ποσοστό 7,9% η χρήση σωματικής βίας και τρίτη στη σειρά με ποσοστό 7,4% είναι η συμμετοχή σε ομαδικές συγκρούσεις-συμπλοκές με μαθητές άλλων σχολείων και με το ίδιο ποσοστό η σεξουαλική παρενόχληση. Από άποψη φύλου υπερτερούν τα αγόρια έναντι των κοριτσιών.

3) Σε σχέση με την εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά, η περισσότερο συχνή παραβατική πράξη αφορά στην εισιτηριοδιαφυγή με ποσοστό 36,8%, δεύτερη στη σειρά έρχεται με ποσοστό 15,8% η άσκηση σωματικής βίας και τρίτη με ποσοστό 13,2% η απειλή για χρήση σωματικής βίας. Ιδιαίτερα ανησυχητικά εμφανίζονται τα ποσοστά συμμετοχής σε εκδήλωση ομαδικής βίας – επιθετικότητας που για μεν τις συγκρούσεις σε αθλητικές συναντήσεις με άλλους οπαδούς - φιλάθλους είναι 10% για τις οργανωμένες εκδηλώσεις βίας –εκφοβισμού στη δική του γειτονιά/συνοικία ή σε άλλη, είναι 7,9%. Επίσης, από όσους μαθητές/τριες οδηγούν τροχοφόρο όχημα απαντήθηκε ότι σε ποσοστό 45,3% δεν είχε άδεια οδήγησης, ενώ ποσοστό 16,3% προέβη σε παράβαση του Κ.Ο.Κ και ποσοστό 10% χρησιμοποίησε αυτοκίνητο, μηχανή από τον ιδιοκτήτη του χωρίς εκείνος να το γνωρίζει. Η συντριπτική πλειονότητα εξωσχολικής παραβατικότητας προέρχεται από τα αγόρια.

4) Αναφορικά με τη θυματοποίηση των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ διαπιστώνεται ότι οι μορφές θυματοποίησης που συμβαίνουν συχνά με τα υψηλότερα ποσοστά είναι η άσκηση λεκτικής βίας σε ποσοστό 15,8% από άλλους μαθητές/τριες, η λεκτική βία που ασκείται από εξωσχολικούς σε ποσοστό 10,5%, η σεξουαλική παρενόχληση σε ποσοστό 9,5% από μαθητές/τριες του σχολείου και με ποσοστό 8,4% η προσφορά ναρκωτικών ουσιών από εξωσχολικούς, ενώ από μαθητές/τριες του σχολείου είναι 6,3%. Από όσους θυματοποιήθηκαν μόνο 3 περίπου στους 10 μίλησαν για ότι τους συνέβη. Η αναφορά του γεγονότος της θυματοποίησης γίνεται σε ποσοστό 8,4% σε φίλους/φίλες

του θύματος, ακολουθεί σε ποσοστό 3,2% η ενημέρωση των γονέων και της Διεύθυνσης του σχολείου, σε ποσοστό 2,6% η ενημέρωση των γονέων. Τα αγόρια, από την άποψη του φύλου, αποτελούν τον ισχυρό πόλο έλξης των δραστών σχεδόν σε όλες τις αντικοινωνικές/παραβατικές μορφές που εκδηλώνονται συχνά και υπερτερούν συγκριτικά των κοριτσιών ακόμα και στις περιπτώσεις οι οποίες αφορούν συχνή σεξουαλική παρενόχληση και σεξουαλική συνεύρεση μετά από άσκηση βίας. Τέλος, σε σχετική ερώτηση, σύμφωνα με τις απαντήσεις των θυμάτων, μόνο το 6,8% τιμωρήθηκε, ενώ 13,7% δεν δέχθηκε κάποια κύρωση και ποσοστό 10,5% απάντησε ότι δεν γνωρίζει αν τιμωρήθηκε ο δράστης.

Β) Η στατιστική ανάλυση και συσχέτιση των εξαρτημένων μας μεταβλητών (δείκτες παρέκκλισης) με τις υπο εξέταση ανεξάρτητες μεταβλητές έδειξε τα εξής αποτελέσματα στατιστικής σημαντικότητας:

1) Σε ότι αφορά τα ατομικά –δημογραφικά και κοινωνικο οικονομικά χαρακτηριστικά διαπιστώνεται ότι:

α) Τα αγόρια συγκριτικά με τα κορίτσια είναι αυτά που παρεκκλίνουν περισσότερο για όλες τις περιπτώσεις παρέκκλισης.

2) Αναφορικά με τις σχέσεις των μαθητών/τριων με το οικογενειακό περιβάλλον

α) Τα δώρα ,η αγορά ρούχων από τον πατέρα (σχολική παρέκκλιση)

β) Το ενδιαφέρον του πατέρα(ενημέρωση, εμπύχωση, ενθάρρυνση) για θέματα/προβλήματα του σχολείου (σχολική παρέκκλιση-εξωσχολική παραβατικότητα).

γ)Ενημέρωση του πατέρα από το σχολείο για την πρόοδο (σχολική παρέκκλιση-εξωσχολική παραβατικότητα).

δ)Η στέρηση εξόδου από τον πατέρα ενδοσχολική παραβατικότητα)

ε)Ο γονεϊκός έλεγχος (για τις τρεις εξαρτημένες μεταβλητές)

3) Οι σχέσεις των μαθητών με το διδακτικό πρόγραμμα και την αξιολόγηση

α) Το ενδιαφέρον στα μαθήματα- τα μαθήματα να αρέσουν στους μαθητές (και για τις τρεις ανεξάρτητες μεταβλητές).

β)Η συμμετοχή στο μάθημα, απορίες, ερωτήσεις κλπ (ενδοσχολική παραβατικότητα)

γ)Δημιουργική ατμόσφαιρα στο μάθημα , όχι πλήξη και ανία (ενδοσχολική-εξωσχολική παραβατικότητα)

δ)Η χρήση οπτικοακουστικών μέσων στη διδασκαλία(ενδοσχολική –εξωσχολική παραβατικότητα).

ε) Η εμπύχωση –ενθάρρυνση των καθηγητών για μεγαλύτερη προσπάθεια-καλύτερη επίδοση(και οι τρεις δείκτες παρέκκλισης)

στ) Η αξιολόγηση των μαθητών από τους καθηγητές με αντικειμενικούς κι όχι υποκειμενικούς όρους(σχολική παρέκκλιση-ενδοσχολική παραβατικότητα).

4) Η ενημέρωση των μαθητών/τριών για τη σχολική ζωή

α) Η ενημέρωση από τους καθηγητές/τριες για τη συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή όπως για τα μαθητικά όργανα, εκλογές, συνελεύσεις κλπ (και για τους τρεις δείκτες).

β) Η ενημέρωση της διεύθυνσης του σχολείου για διάφορα λειτουργικά προβλήματα του σχολείου όπως για τη θέρμανση, τις βλάβες κλπ (σχολική παρέκκλιση).

5) Η σχέση του μαθητή/της μαθήτριας με τα σχολικά όργανα

α) Η συμμετοχή στο 5μελές συμβούλιο τάξης (και για τους τρεις δείκτες)

β) Ικανοποιητική λειτουργία των γενικών συνελεύσεων των μαθητών με διάλογο, ελευθερία γνώμης κλπ (ενδοσχολική παραβατικότητα).

6) Η σχέση του μαθητή με το κανονιστικό πλαίσιο του σχολείου

α) Γνωστοί και σαφείς σχολικοί κανόνες (σχολική παρέκκλιση)

β) Η εφαρμογή των σχολικών κανόνων το ίδιο σε όλους τους μαθητές (σχολική παρέκκλιση- ενδοσχολική παραβατικότητα)

γ) Η τήρηση των κανόνων του σχολείου όχι από επιβολή, αλλά για την κοινωνική συνύπαρξη(και για τους τρεις δείκτες).

δ) Η ενημέρωση από τους καθηγητές σε θέματα σχολικών κανόνων-τιμωριών (σχολική παρέκκλιση-εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά)

7) Σχέσεις μαθητών μεταξύ τους –αξιολόγηση συμπεριφοράς καθηγητών

στ) Οι φιλικές /ψυχρές σχέσεις με συμμαθητές της τάξης (σχολική παρέκκλιση- ενδοσχολική παραβατικότητα)

ζ) Η μη «ρατσιστική» συμπεριφορά του καθηγητή ανάμεσα σε «καλούς» και «κακούς» μαθητές/τριες (σχολική παρέκκλιση ενδοσχολική παραβατικότητα) δηλαδή ο εκπαιδευτικός να αποφεύγει μειωτικές διακρίσεις ανάμεσα σε μαθητές με χαμηλή και υψηλή σχολική επίδοση.

8) Η συμμετοχή ή όχι του μαθητή σε σχολικές εκδηλώσεις /δραστηριότητες (σχολική παρέκκλιση-ενδοσχολική παραβατικότητα).

9) Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος του σχολείου. Ειδικότερα:

α) Το σχολείο μαθαίνει τους μαθητές/τριες να σέβονται τους άλλους (σχολική παρέκκλιση).

β) Το σχολείο μαθαίνει τους μαθητές/τριες να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους (εξωσχολική παραβατικότητα)

10) Η άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (η αστυνομία και για τις τρεις εξαρτημένες μεταβλητές και για τη δικαιοσύνη η εξωσχολική παραβατικότητα).

10) Σε ότι αφορά τη θυματοποίηση των μαθητών/τριών διαπιστώνονται τα εξής:

α) Σε σχέση με τη μεταβλητή του φύλου τα αγόρια είναι πιθανότερο να θυματοποιούνται σε σύγκριση με τα κορίτσια, από τους καθηγητές.

β) Είναι πιο πιθανόν μαθητές από την Ελλάδα σε σχέση με τους αλλοδαπούς μαθητές να θυματοποιούνται από εξωσχολικούς.

γ)Υπάρχει θετική και σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στις εξαρτημένες μεταβλητές και τη θυματοποίηση. Επομένως, όσοι μαθητές εκδηλώνουν σχολική παρέκκλιση ή παραβατικότητα (ενδοσχολική –εξωσχολική) είναι πιθανόν να υποστούν και θυματοποίηση.

δ) Οι μαθητές που μίλησαν για τη θυματοποίηση που υπέστησαν από μαθητές και εξωσχολικούς είναι πιο πιθανόν να υποστούν θυματοποίηση σε σχέση με τους μαθητές/τριες που δεν μίλησαν.

ε)Σε σύγκριση ανάμεσα στα σχολεία ως προς τη θυματοποίηση διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των σχολείων του 7^{ου} Δ.Δ (Δ.Κ) και του 3^{ου} Δ.Δ και μεταξύ του 7^{ου} και του 3^{ου} Δ.Δ

στ) Διαφορές επίσης εντοπίζονται ως προς την εξωσχολική παραβατικότητα μεταξύ 3^{ου} και 1^{ου}Δ.Δ καθώς και μεταξύ των σχολείων του 3^{ου} και του 4^{ου} Δ.Δ.

ζ) Υπάρχει θετική, υψηλή και στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας (ενδοσχολικής –εξωσχολικής).Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι μαθητές οι οποίοι παρεκκλίνουν στους σχολικούς κανόνες είναι πολύ πιο πιθανόν να οδηγηθούν σε ενδοσχολική και εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά σε σύγκριση με όσους μαθητές δεν παρεκκλίνουν.

η) Διαπιστώνεται σημαντικός στατιστικός συσχετισμός μεταξύ του πειθαρχικού ελέγχου από το σχολείο και των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Γ) Τα αποτελεσμάτα της έρευνας όπως εκτέθηκαν προηγούμενα μας επιτρέπουν να προβούμε στις παρακάτω ερμηνευτικές εξηγήσεις :

1) Τα αγόρια –μαθητές του επαγγελματικού λυκείου που αυτά κυρίως προβαίνουν σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές είτε αυτές αφορούν τους σχολικούς κανόνες στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας είτε άλλες αντικοινωνικές εκδηλώσεις όπως περιγράφονται στους δείκτες ενδοσχολικής –εξωσχολικής παραβατικότητας μπορούν να ερμηνευθούν σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού ελέγχου και αυτοελέγχου.Κατ'αρχήν διαπιστώνεται έλλειμμα στη σύνδεση τους με πρόσωπα εμπιστοσύνης όπως οι δάσκαλοι και οι γονείς (τιμωρίες, μη έλεγχος),έλλειμμα συμμετοχής σε συμβατικές δραστηριότητες στο σχολείο,μη αποδοχή του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας του σχολείου, επιβαρημένο πειθαρχικό σχολικό μητρώο και ως εκ τούτου χαμηλό επίπεδο αυτοελέγχου και αυτοσυγκράτησης και ροπή προς την παρέκκλιση.

2) Η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών του επαγγελματικού λυκείου που είναι αποκλίνοντες στη συμπεριφορά τους ανήκει σύμφωνα με βάση την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας στην κατώτερη κοινωνική τάξη (λαϊκή, εργατική). Επομένως, στη βάση της θεωρίας υποπολιτισμού, και του Miller W, οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ έχουν κοινωνικοποιηθεί σε αξίες, κανόνες ,συνήθειες, συμπεριφορές διαφορετικές από τους συμμαθητές τους που ανήκουν στη μεσαία και ανώτερη κοινωνική τάξη. Άρα η συμπεριφορά και δράση τους δεν ακολουθεί ό,τι ισχύει για τους

συμμαθητές τους και είναι πολύ πιθανόν να είναι εκείνος ο παράγοντας που τους εξωθεί σε αντικοινωνικές εκδηλώσεις.

3) Η ανομική θεωρία καθώς και η θεωρία της ετικέτας, όπως αναφέρθηκαν προηγούμενα ως ερμηνευτικό πλαίσιο εξήγησης των παρεκκλίσεων για τους μαθητές του γυμνασίου και του γενικού λυκείου, μπορούν να χρησιμεύσουν και για τους μαθητές του ΕΠΑ.Λ.

4) Αξίζει να σημειωθεί ως σημαντικό εύρημα, όπως και για την περίπτωση του γυμνασίου, το γεγονός της σημαντικά στατιστικής συσχέτισης σχολικής παρέκκλισης – παραβατικότητας μαθητών και εκλογής τους στα μαθητικά συμβούλια (5μελή, 15μελή). Δηλαδή μαθητές που εκδηλώνουν σχολική παρέκκλιση και παραβατική συμπεριφορά μέσα και έξω από το σχολείο έχουν περισσότερες πιθανότητες να εκλεγούν στα Μαθητικά Συμβούλια. Επίσης, διαπιστώθηκε σημαντικά στατιστική συσχέτιση ανάμεσα στις Γενικές συνελεύσεις των μαθητών και στην ενδοσχολική παραβατικότητα. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι μαθητές του ΕΠΑ.Λ που θεωρούν ότι οι γενικές συνελεύσεις των μαθητών δεν λειτουργούν ικανοποιητικά είναι εκείνοι οι μαθητές με αποκλίνουσα συμπεριφορά στο ενεργητικό τους.

Τα παραπάνω ερευνητικά ευρήματα επιβεβαιώνουν αυτό που ισχύει σε πολλές σχολικές μονάδες και θα επιδιωχθεί η ερμηνεία τους στο γενικό συμπέρασμα.

Δ) Από την ανάλυση των ποσοστών των απαντήσεων των μαθητών/τριών του ΕΠΑ.Λ στο ερωτηματολόγιο στις επιμέρους ενότητες διαπιστώνονται τα εξής:

1) Σε ότι αφορά τις κτιριακές υποδομές και περιβάλλοντα χώρο του σχολείου οι θετικές απαντήσεις υπερβαίνουν τις αρνητικές αναφορικά με την αίθουσα διδασκαλίας και τους χώρους του σχολείου ως προς την καθαριότητα, ενώ υπερισχύουν οι αρνητικές των θετικών αναφορικά με την γενική κατάσταση του σχολικού κτιρίου και του εξωτερικού χώρου του σχολείου.

2) Υπερισχύουν οι θετικές απαντήσεις των μαθητών/τριών έναντι των αρνητικών για το αν είναι γνωστοί και σαφείς οι κανόνες και τιμωρίες του σχολείου.

3) Υπερτερούν οι θετικές απαντήσεις έναντι των αρνητικών για το αν οι σχολικοί κανόνες εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές και ότι εφαρμόζονται αυστηρά. Αντιθέτως, επικρατούν οι αρνητικές των θετικών για το ότι οι κανόνες διαφοροποιούνται στην εφαρμογή τους ανάμεσα στους καθηγητές.

4) Επικρατούν επίσης οι θετικές απαντήσεις των μαθητών απέναντι στις αρνητικές σχετικά με την ενημέρωσή τους για τους κανόνες και τις τιμωρίες του σχολείου από τη διεύθυνση και τους καθηγητές/τριες.

5) Αναφορικά με το σχολικό πρόγραμμα (μαθήματα, σχολική ύλη, καθημερινότητα) διαπιστώνεται ότι υπερισχύουν οι αρνητικές έναντι των θετικών για το κούραση στην καθημερινό σχολικό πρόγραμμα και δυσκολία στη σχολική ύλη, ενώ ισχύει το αντίστροφο για το αν αρέσουν και ενδιαφέρουν τα μαθήματα.

- 6) Σχετικά με την αξιολόγηση της διδακτικής διαδικασίας και το ρόλο του εκπαιδευτικού σε αυτήν διαπιστώνεται ότι υπερτερούν κατά πολύ οι αρνητικές των θετικών απαντήσεων των μαθητών/τριών σχετικά με τη δημιουργική ατμόσφαιρα στο μάθημα, την ομαδική εργασία και τη χρήση οπτικοακουστικών και λοιπών μέσων από τον καθηγητή/την καθηγήτρια. Οι θετικές απαντήσεις πλειοδοτούν για θέματα όπως η δυνατότητα συμμετοχής στο μάθημα με απορίες, ερωτήσεις, η αξιολόγηση(βαθμολογία) σύμφωνα με τις δυνατότητες/ικανότητες κι όχι προσωπικά κριτήρια και στην ενθάρρυνση –εμπύχωση από τους καθηγητές/τριες , αντιθέτως επικρατούν οι αρνητικές απαντήσεις στην έκφραση παραπόνων των μαθητών για τον τρόπο διδασκαλίας ,τις εργασίες κλπ.
- 7) Αναφορικά με την αξιολόγηση των μαθητών/τριών ως προς τον ρόλο κοινωνικοποίησης του σχολείου, πέραν του μαθησιακού στόχου (αλληλεγγύη, ελευθερία έκφρασης, υποστήριξη δικαίου) βρέθηκε ότι πλειοψηφούν οι θετικές των αρνητικών απαντήσεων.
- 8) Θετικό είναι το ισοζύγιο της αξιολόγησης των μαθητών για την ενημέρωσή τους τόσο από τη διεύθυνση του σχολείου όσο και από τους καθηγητές/τριες για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής (όργανα μαθητικής κοινότητας, εκλογές κλπ), αντιθέτως ισοψηφούν θετικές και αρνητικές κρίσεις για το αν λειτουργούν ικανοποιητικά οι γενικές συνελεύσεις των μαθητών.
- 9) Οι αρνητικές απαντήσεις υπερβαίνουν τις θετικές σχετικά με δυο θέματα. Πρώτον, την ενημέρωση των μαθητών από τη διεύθυνση για τα λειτουργικά ζητήματα του σχολείου (θέρμανση ,βλάβες κλπ) και δεύτερον την ανταπόκριση στα αιτήματα του 15μελούς μαθητικού συμβουλίου.
- 10) Οι σχέσεις των μαθητών/τριών με τους συμμαθητές, άλλους μαθητές του σχολείου, μέλη του 15μελούς και μαθητές με διαφορετικότητα(καταγωγή, θρήσκευμα κλπ) είναι κατά πολύ φιλικές αντί ψυχρές/συγκρουσιακές.
- 11) Ως προς την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των καθηγητών διαπιστώνεται ότι για όλες τις περιπτώσεις που αφορούσαν τα ερωτήματα (φιλική διάθεση-προθυμία, αντιρατσιστική συμπεριφορά εν γένει και προστασία των αδύναμων σε περίπτωση προσβολής τους) υπερисχύουν οι θετικές σε σύγκριση με τις αρνητικές κρίσεις.
- 12) Η συμμετοχή των μαθητών /τριών σε εκπαιδευτικές εκδηλώσεις του σχολείου ή ομαδικές δραστηριότητες τις δυο τελευταίες χρονιές είναι υποτονική αφού συμμετέχει λίγο-πολύ το 1/3 από αυτούς.
- 13)Με βάση την τυπική αξιολογική κλίμακα διαπιστώνεται το χαμηλό επίπεδο επίδοσης των μαθητών/τριών του δείγματος που εξηγεί και τους λόγους επιλογής τους σε αυτό το τύπο σχολείου. Η συντριπτική μειονότητα βρίσκεται στο επίπεδο αξιολόγησης «πολύ καλή» (ποσοστό 7,2%) και «άριστη» (ποσοστό 3,9%). Εξάλλου, από την ηλικιακή ανάλυση του δείγματος διαπιστώνεται

μεγάλος βαθμός ηλικιακής ετερογένειας (ποσοστό μόνο 28,9% ανταποκρινόταν στην ηλικία της τάξης του, ποσοστό 31,6% αφορούσε 17χρονους και ποσοστό 21,6% 18χρονους.

14) Ετερογενής επίσης είναι ο μαθητικός πληθυσμός των ΕΠΑ.Λ του δείγματος και ως προς την καταγωγή των μαθητών, αφού η πλειονότητα των μαθητών είναι αλλοδαποί (περίπου 6 στους 10) με επικρατούσα αλλοδαπή χώρα την Αλβανία (45,8%).

15) Ποσοστό 73,2% του μαθητικού πληθυσμού των ΕΠΑ.Λ του δείγματος ζει με τους γονείς του, ενώ ποσοστό 14,2% μόνο με τη μητέρα του και 1,6% μόνο με τον πατέρα του.

16)Αναφορικά με τον πειθαρχικό έλεγχο των μαθητών του ΕΠΑ.Λ ο πλέον συχνός είναι η ωριαία αποβολή (διπλάσια σε σχέση με τους μαθητές του ΓΕ.Λ),καθώς και ο πειθαρχικός έλεγχος της παρατήρησης/επίπληξης από τον διδάσκοντα (22,1% έναντι 17,8% των μαθητών του ΓΕ.Λ). Ως προς τη σύνθεση του φύλου στον πειθαρχικό έλεγχο τα αγόρια υπερ-εκπροσωπούν το σχολικό ποινολόγιο.

17) Η πλειονότητα των μαθητών (52% περίπου) επιθυμεί να συνεχίσει τις σπουδές της (46% περίπου αποκλειστικά σε σπουδές και ποσοστό 6% σε συνδυασμό με την εργασία), το ίδιο που και οι γονείς των μαθητών ως πρώτη επιλογή επιθυμούν (δηλαδή τη συνέχιση των σπουδών των παιδιών τους), πολύ πιθανόν επειδή οι ίδιοι δεν μπόρεσαν να πετύχουν στη ζωή τους τις ακαδημαϊκές σπουδές που θα ήθελαν (15,8% ο πατέρας και 17,4% η μητέρα) ή και να αποκτήσουν τα παιδιά τους ένα καλύτερο εργασιακό καθεστώς από αυτούς (ποσοστό 40% των γονέων εργάζονται ως εργατοτεχνικό προσωπικό σε ότι αφορά τον πατέρα και ως οικιακοί βοηθοί σε ότι αφορά τη μητέρα) και ως δεύτερη επιλογή την επαγγελματική απορρόφηση στην αγορά εργασίας

18) Αναφορικά με τις σχέσεις των μαθητών του ΕΠΑ.Λ με το οικογενειακό περιβάλλον διαπιστώνονται τα εξής:

19) Οι σχέσεις με τους γονείς στην πλειονότητά τους είναι πολύ καλές (περισσότερο με τη μητέρα απ' ότι με τον πατέρα) έως καλές (έστω και με δυσκολίες που αφορούν πιο πολύ τον πατέρα).

20) Επιβεβαιώνεται το στερεοτυπικό μοντέλο της σχέσης με τους γονείς σε ότι αφορά το φύλο . Τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια πλεονεκτούν αναφορικά με τις υλικές παροχές (ρούχα, δώρα) και τη συζήτηση –επικοινωνία με τη μητέρα , ενώ υπολείπονται της συναισθηματικής της ανταπόκρισης. Τα αγόρια ,υπερτερούν των κοριτσιών σε όλες τις περιπτώσεις, στη σχέση με τον πατέρα.

21) Οι γονείς φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη σημασία στη παροχή υλικών αγαθών σε σχέση με συζητήσεις –επικοινωνία με τα παιδιά τους. Σημεία των καιρών.

22) Οι γονείς δεν εμπλέκονται στη βοήθεια των παιδιών τους στα σχολικά μαθήματα (υπερισχύουν οι αρνητικές έναντι των θετικών απαντήσεων), πάντως «μεγαλύτερο χέρι βοήθειας» δίνει κατά τι η μητέρα από τον πατέρα.

23) Η μητέρα αποτελεί το σύνδεσμο της οικογένειας με το σχολείο ,αφού είναι αυτή που επισκέπτεται περισσότερο από τον πατέρα το σχολείο για ενημέρωση της σχολικής προόδου των παιδιών, επιπλέον πιέζει περισσότερο για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα.

24) Στο θέμα της γονεϊκής τιμωρίας διαπιστώνεται πως και δυο γονείς στην πλειονότητά τους δεν τιμωρούν τα παιδιά τους, όταν όμως το πράττουν ισχύει λίγο και αφορά και τους δυο.

25) Οι μαθητές βρίσκονται υπο τον σθεναρό έλεγχο των γονέων τους και η ανάληψη πρωτοβουλιών και αποφάσεων που τους αφορούν περνάει κατ' αρχήν από την κρίση των γονέων τους.

26) Ως προς την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους οι μαθητές των ΕΠΑ.Λ του δείγματος της έρευνας απαντούν ότι αυτό που σε μεγαλύτερο ποσοστό κάνουν πιο συχνά τον ελεύθερο χρόνο τους είναι πρώτον το να ακούν μουσική (ποσοστό 93,7%), κάτι που ισχύει και για τους μαθητές γυμνασίου και λυκείου),στη 2^η θέση έρχεται η βόλτα με τους φίλους/φίλες σε ποσοστό 85,8% και στη 3^η θέση η τηλεθέαση σε ποσοστό 76,8%. Η έξοδος με τους γονείς γίνεται συχνά μόνο από το 18,9% του πληθυσμού του δείγματος και ποτέ σε ποσοστό 14,2% .Η ενασχόληση με πολιτιστικές δραστηριότητες (μουσική, χορός κλπ) γίνεται συχνά σε ποσοστό 21,1% όσο συμβαίνει συχνά η παρακολούθηση αθλητικών συναντήσεων(21,6%). Τέλος, η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών των ΕΠΑ.Λ σε ποσοστό 82,6% δεν ασχολείται με δραστηριότητες κάποιου συλλόγου ή οργάνωσης με πολιτικό, ανθρωπιστικό ή οικολογικό περιεχόμενο.

27) Για τη σχέση των μαθητών/τριών με την άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου εξαιτίας της συμπεριφοράς τους έως την ημέρα πραγματοποίησης της έρευνας διαπιστώθηκαν τα εξής:

28) Καταφατικά απάντησαν ότι τους είχε ασκηθεί κοινωνικός έλεγχος από την αστυνομία ποσοστό 25,3% (48 μαθητές, από τους οποίους οι 41 αγόρια και τα 7 κορίτσια, με καταγωγή οι 23 από την Αλβανία ,οι 19 από την Ελλάδα και οι υπόλοιποι από άλλες χώρες, και με ηλικία τα 18 χρόνια (15 άτομα), τα 17 χρόνια (16 άτομα) και οι υπόλοιποι τα 16 έτη. Οι περισσότερες περιπτώσεις ενεργοποίησης του κοινωνικού ελέγχου από την αστυνομία αφορούσαν την προηγούμενη χρονιά (2007) σε ποσοστό 12,1% ενώ την χρονιά της έρευνας σε ποσοστό 4,2%, ενώ υπήρχαν χρονικές αναφορές προηγούμενων ετών που έφθαναν πίσω στο 2004, καθώς και διάφοροι χρονολογικοί συνδυασμοί. Την ερώτηση δεν απάντησε ποσοστό της τάξης του 8,9% (17 άτομα, 10 κορίτσια και 7 αγόρια) .Το μεγαλύτερο ποσοστό 8,4%(16 άτομα) αφορά συχνότητα κοινωνικού ελέγχου για μια φορά ,ενώ σε ποσοστό 7,9% για δυο φορές .Το περιεχόμενο των απαντήσεων για τις οποίες εφαρμόστηκε ο κοινωνικός έλεγχος της αστυνομίας αποκαλύπτει μια διασπορά αντικοινωνικών συμπεριφορών ή πράξεων με το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά τις παραβάσεις του ειδικού νόμου (

Κ.Ο.Κ) και ακολουθούν διάφορες άλλες περιπτώσεις όπως διατάραξη κοινής ησυχίας, εξακρίβωση στοιχείων, γκράφιτι σε δημόσιους χώρους, αλλά και μεμονωμένα περιστατικά που αναφέρονταν σε συμμετοχή σε συμπλοκές με οπαδούς ομάδων, την αστυνομία, την άσκηση σωματικής βίας, συμπλοκή με άλλες ομάδες, κλπ.

29) Σε ότι αφορά την άσκηση κοινωνικού έλεγχου από την δικαιοσύνη η συντριπτική πλειονότητα (ποσοστό 92,6%) απάντησε αρνητικά (1756 άτομα) και καταφατικά απάντησε το 3,2% που αντιστοιχεί σε 5 αγόρια (από την Ελλάδα 3, από την Αλβανία 2και από την Κύπρο 1, με ηλικία οι τρεις 18χρόνων,και οι δυο17χρόνων) καθώς και 1 κορίτσι(25 χρόνων από την Ελλάδα, κατηγορούμενη για παράβαση του Κ.Ο.Κ). Τα αδικήματα των αγοριών αφορούσαν οι τρεις (3) περιπτώσεις παραβάσεις του Κ.Ο.Κ (2008),η μία βιαιοπραγία και συμπλοκή (2007) και η τελευταία περίπτωση (2007) την αναγραφή υβριστικού συνθήματος σε συρμό του ηλεκτρικού τρένου (Η.Σ.Α.Π).Η απόφαση της Δικαιοσύνης για τις τέσσερις περιπτώσεις ήταν αθωωτική ενώ για την υπόθεση της βιαιοπραγίας-συμπλοκής επίπληξη στον ανήλικο.

30) Αναφορικά με το ερώτημα που τους τέθηκε να προτείνουν από ένα σύνολο μέτρων το καταλληλότερο μέτρο πρόληψης σε αποκλίνουσες και παραβατικές πράξεις που εκδηλώνονται στο σχολείο αναδεικνύουν με πλειοψηφία 53,2% (όπως ισχύει και για τους μαθητές του ΓΕ.Λ με 50% ποσοστό και για τους μαθητές του γυμνασίου με 52% ποσοστό)τη φιλική συζήτηση και το φιλικό διακανονισμό για την επίλυση των μεταξύ τους διαφορών-εντάσεων-συγκρούσεων είτε μέσα από τα όργανα των μαθητικών κοινοτήτων είτε στη βάση της προσπάθειας συνεννόησης με τον άλλον ,συζήτησης , με αυτοδέσμευση για τήρηση κανόνων και αποδοχή του άλλου, για αρμονική συνύπαρξη και αποφυγή συγκρούσεων.

31) Βάζοντας τους μαθητές/τριες στη θέση του κριτή δηλαδή να είναι αυτοί που θα αποφάσιζαν κάποια ποινή για διάφορες αντικοινωνικές και παραβατικές πράξεις μαθητή στο σχολείο διαπιστώθηκε ότι υπερτερεί η τιμωρητική και στιγματιστική λογική της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και όχι της μειονεκτικής θέσης του δράστη που χρειάζεται βοήθεια και στήριξη (ψυχοκοινωνική) σε περιπτώσεις όπως το κάπνισμα , η λεκτική βία, ο σεξουαλικός βιασμός, οι εκρήξεις θυμού κλπ ή αλλιώς υπερισχύει η λογική της ανταποδοτικής δικαιοσύνης έναντι της επανορθωτικής δικαιοσύνης.

Δ. ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ –ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ι) Η φαινομενολογία της «σχολικής παραβατικότητας- εγκληματικότητας» στην Ελλάδα, με βάση τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, δεν παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά της παραβατικότητας μαθητών (σε είδος και ένταση) που καταγράφονται σε σχολεία της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Η ενδοσχολική βία με τη χρήση όπλων και άλλων μέσων, οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, τα ναρκωτικά, η σεξουαλική βία και παρενόχληση δεν

αποτελούν τις συνήθειες (συχνές) σχολικές πρακτικές του ελληνικού σχολείου στο σύνολό του σε ποσοστό που να ανησυχεί και να προβληματίζει, παρ' όλα αυτά δεν χρειάζεται εφησυχασμός και επιβάλλεται εγρήγορση.

Η ερευνητική μας μελέτη στο μαθητικό πληθυσμό της πρωτεύουσας σε ότι αφορά τη φαινομενολογία της ενδοσχολικής βίας και παραβατικότητας αλλά και της εξωσχολικής παραβατικότητας επιβεβαιώνει τα παραπάνω ερευνητικά πορίσματα αλλά και τις επίσημες στατιστικές της παραβατικότητας των ανηλίκων τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά.

1)Ειδικότερα, σε ότι αφορά το πρόβλημα στη διατάραξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας η οποία εκδηλώνεται με την απόκλιση από τους σχολικούς κανόνες (σχολική απόκλιση) τα ευρήματα καταγράφουν σε όλους τους τύπους σχολείων ως μορφές της, σε συχνή παρουσία, την αδιαφορία –φασαρία στη διάρκεια του μαθήματος, την εκούσια καθυστέρηση για τη συμμετοχή στο μάθημα, το σκασιαρχείο, τη χρήση του κινητού την ώρα του μαθήματος και την αντιγραφή στις εξετάσεις. Οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ παρουσιάζουν εντονότερα, και του γυμνασίου ηπιότερα τις διάφορες μορφές σχολικής απόκλισης. Μια πιθανή ερμηνεία στο προηγούμενο εύρημα θα μπορούσε να είναι το γεγονός ότι οι μαθητές του ΕΠΑ.Λ χαρακτηρίζονται από χαμηλές σχολικές επιδόσεις και αποτυχία σε συνδυασμό με το αποκλειστικό ενδιαφέρον επαγγελματικών μαθημάτων,σε σχέση με τα μαθήματα γενικής παιδείας.Προφανώς ισχύουν και όσα προαναφέρθηκαν για την εξωσχολική παραβατικότητα.

2) Αναφορικά με την ενδοσχολική παραβατική συμπεριφορά που εκδηλώνει ο μαθητικός πληθυσμός των σχολείων του δείγματος της έρευνας, στη βάση της αυτοομολογούμενης παραδοχής τους, διαπιστώνεται ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά σε συχνότητα, και στους τρεις τύπους σχολείων,αφορούν στην άσκηση της λεκτικής βίας, ακολουθούν σε μονοψήφια ποσοστά η άσκηση της σωματικής βίας μεταξύ των μαθητών και η περίπτωση εμφάνισης της συγκρουσιακής βίας με ομαδικό χαρακτήρα μεταξύ μαθητών διαφορετικών σχολείων και ακόμα η σεξουαλική παρενόχληση.

3) Η ομαδική μαθητική βία ανάμεσα σε σχολεία φαίνεται να σχετίζεται, και για τους τρεις τύπους σχολείων, με την εκδήλωση φαινομένων οργανωμένης βίας μεταξύ οπαδών αθλητικών ομάδων στις οποίες συμμετέχουν οι μαθητές. Αυτή είναι πολύ συχνότερη για τους μαθητές των ΕΠΑ.Λ, επιπλέον αφορά και τη, σε μεγαλύτερη συχνότητα, συμμετοχή τους σε οργανωμένη ομάδα με παραβατικό χαρακτήρα (βία, εκφοβισμός,κλοπή) η οποία δρα σε επίπεδο γειτονιάς – συνοικίας του τόπου διαμονής τους ή αλλού.

4) Η έρευνα επιβεβαιώνει μέσα από τις απαντήσεις του συνόλου των μαθητών το θετικό ισοζύγιο του θεσμικού ρόλου του σχολείου. Δεν αμφισβητείται ο μαθησιακός ρόλος του σχολείου , το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του, ούτε και ο ρόλος του στην κοινωνικοποίηση των μαθητών με τη μετάδοση κοινωνικών αξιών –αρχών. Αναδεικνύεται επίσης, η θετική συμβολή του

εκπαιδευτικού στη διδακτική διαδικασία, (εμψύχωση, ενθάρρυνση, αξιολόγηση) αλλά και στις σχέσεις του με τους μαθητές, με εξαίρεση τη διαπραγμάτευση στον τρόπο διδασκαλίας, τις εργασίες κλπ. Παρ' όλα αυτά πρέπει να μας προβληματίζει έντονα η υπεροχή των αρνητικών απαντήσεων των μαθητών σε ότι αφορά το σχολικό πρόγραμμα (μαθήματα που δεν ενδιαφέρουν και αρέσουν στους μαθητές, η δυσκολία της σχολικής ύλης), το πλαίσιο λειτουργίας της διδακτικής διαδικασίας (η ανία –πλήξη στη μαθησιακή διαδικασία, η έλλειψη ομάδων εργασίας –ομαδοσυνεργατική διδασκαλία ,η ελλιπής χρήση στα μέσα διδασκαλίας) και ο βαθμός ικανοποίησης τους αναφορικά με τις κτιριακές υποδομές –τον αύλειο χώρο και την καθαριότητά του σχολείου.

Η απεικόνιση της σχολικής πραγματικότητας που σχετίζεται με φαινόμενα σχολικής απόκλισης και ενδοσχολικής παραβατικότητας των μαθητών αναδεικνύει τη προβληματική σχέση των μαθητών(και στους τρεις τύπους σχολείων) σε σημαντικές όψεις λειτουργίας του σημερινού σχολείου. Επιβεβαιώνονται επομένως οι θεωρητικές μας υποθέσεις,αφού όσα αναφέρθηκαν προηγούμενα για το σχολείο(μαθήματα, ύλη, κοινωνικός ρόλος του σχολείου, ρόλος των καθηγητών στην εκπαιδευτική διαδικασία) καθώς και το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του (ενημέρωση, εφαρμογή , τήρηση κανόνων- τιμωριών) αποτελούν σημαντικές μεταβλητές αντικοινωνικής –παραβατικής συμπεριφοράς για τους μαθητές των τριών σχολείων, με επιμέρους διαφοροποιήσεις στους τρεις τύπους σχολείων. Ακόμα, κρίνονται ως σημαντικές μεταβλητές για την εκδήλωση σχολικής παρέκκλισης και ενδοσχολικής παραβατικότητας τρεις επιπλέον ανεξάρτητες μεταβλητές.Πρώτον,η συμμετοχή των μαθητών/τριών τόσο σε εκπαιδευτικές σχολικές εκδηλώσεις(γυμνάσιο-λύκειο)όσο και σε ομαδικές δραστηριότητες (λύκειο),δεύτερον οι σχέσεις με τους συμμαθητές (γυμνάσιο- ΕΠΑ.Λ), με τα μέλη του 15μελούς μαθητικού συμβουλίου (γυμνάσιο) και με «διαφορετικούς» μαθητές(γυμνάσιο-λύκειο) και τρίτον η συμμετοχή στο 5μελές μαθητικό συμβούλιο (γυμνάσιο).

5)Ο οικογενειακός παράγοντας αποτελεί ,όπως θεωρήθηκε στις υποθέσεις εργασίας, σημαντική μεταβλητή που επηρεάζει την εκδήλωση κυρίως σχολικής απόκλισης. Ειδικότερα, κρίσιμες μεταβλητές, με διαφοροποιήσεις στα τρία σχολεία, ως προς τους δείκτες παρέκκλισης, αναδεικνύονται :

α) η γονεϊκή φροντίδα και παροχές ,το γονεϊκό ενδιαφέρον στις διαπροσωπικές σχέσεις και το γονεϊκό ενδιαφέρον για σχολικά θέματα. Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση των μαθητών του ΕΠΑ.Λ που η μεταβλητή αυτή σχετίζεται αποκλειστικά και μόνο με το ρόλο του πατέρα(φροντίδα – αγάπη, σχολικό ενδιαφέρον, επίσκεψη στο σχολείο)πιθανόν γιατί τα αγόρια ταυτίζονται περισσότερο με το ανδρικό πρότυπο στις σχέσεις με τους γονείς **β)** οι τιμωρίες των γονέων οι οποίες ενδεχόμενα λειτουργούν αρνητικά, ως ένα είδος εκτόνωσης για τους μαθητές, λόγω του θυμού τους προς τους τιμωρούς γονείς και αντιδρούν με αντικοινωνικές συμπεριφορές, και **γ)** η άσκηση γονεϊκού ελέγχου (σε όλους τους τύπους και για τους δυο γονείς).

6)Η εξωσχολική παραβατική συμπεριφορά των μαθητών/τριών που καταγράφεται, σύμφωνα με τις δικές τους απαντήσεις, κυμαίνεται σχετικά σε χαμηλά επίπεδα. Οι πλέον συχνές μορφές εξωσχολικής παραβατικότητας, σε υψηλό επίπεδο και για τα τρία σχολεία, είναι δυο : α) η παράβαση ειδικού ποινικού νόμου ,του Κ.Ο.Κ. Ειδικότερα, οι παραβάσεις του Κ.Ο.Κ που αφορούν την οδήγηση χωρίς την προβλεπόμενη από την νομοθεσία άδεια οδήγησης και σε μικρότερα ποσοστά συναφή αδικήματα (κανόνες οδικής κυκλοφορίας, κλοπή εξαρτημάτων από τροχοφόρα οχήματα, οδήγηση ξένου οχήματος, τραυματισμός) και β) η αποφυγή πληρωμής εισιτηρίου στα μεταφορικά μέσα (εισιτηριοδιαφυγή). Και τα δυο αδικήματα αποτελούν πρωτίστως θέματα κοινωνικοποίησης τόσο από την οικογένεια όσο και από το σχολείο. Οφείλει το σχολείο από τα προσχολικά χρόνια, πόσο μάλλον από τα πρώτα χρόνια της σχολικής ηλικίας, να εκπαιδεύσει το παιδί ώστε να μάθει να εφαρμόζει και να τηρεί τους νόμους και εφόσον τους θεωρεί άδικους να προσπαθεί να τους αλλάξει. Πρώτα απ' όλα γιατί έτσι μαθαίνει να σέβεται την δική του ζωή και τη ζωή των συνανθρώπων του, γιατί η ιδιότητα του πολίτη που στερεί πόρους από το κράτος είναι μια πράξη αντικοινωνική, όχι μόνο γιατί την επιβάλλει ο νόμος, αλλά γιατί στερεί από το κράτος πολύτιμους οικονομικούς πόρους και το κυριότερο γιατί καλλιεργεί ανάμεσα στους πολίτες πνεύμα ασυλίας, αδικίας, μισαλλοδοξίας ή ακόμα υπερβάλλοντα ζήλο του ελεγκτικού μηχανισμού με οδυνηρά αποτελέσματα, όπως στην περίπτωση του 18χρονου από το Περιστερί που έχασε τη ζωή του, επειδή δεν είχε εισιτήριο.⁶⁰⁵

Στα φαινόμενα εξωσχολικής παραβατικότητας ιδιαίτερα ανησυχητικά εμφανίζονται τα ποσοστά συμμετοχής των μαθητών κυρίως των ΕΠΑ.Λ σε οργανωμένες ομάδες βίας – επιθετικότητας στο πλαίσιο αθλητικών συναντήσεων (χουλιγκανισμός) αλλά και σε παραβατικές ομάδες που δρουν σε γειτονίες. Οι μαθητές των ΕΠΑ.Λ κατέχουν την πρωτιά σχεδόν στο σύνολο της εξωσχολικής παραβατικότητας από όλους τους μαθητές των υπολοίπων σχολείων και από άποψη φύλου τα αγόρια.

Σημαντικές μεταβλητές που φαίνεται να επηρεάζουν την εκδήλωση εξωσχολικής παραβατικής συμπεριφοράς καταγράφονται, με διαφοροποιήσεις στα τρία σχολεία, οι εξής:

α) Σε ότι αφορά το σχολικό περιβάλλον :

⁶⁰⁵ Τραγικό θάνατο βρήκε 18χρονος που πήδηξε από το τρόλεϊ επειδή δεν είχε εισιτήριο κατά τη διάρκεια ελέγχου , βλ σχετικά δημοσιεύματα του ηλεκτρονικού τύπου, Βυθούλκας Δ. “ Οι πρώτες πληροφορίες για την έκθεση πραγματογνωμοσύνης για το πώς έχασε τη ζωή του ο 18χρονος στο τρόλεϊ”,

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=526295>

Βλ επίσης “Θάνατος 19χρονου: Ένορκη Διοικητική Εξέταση για οδηγό και ελεγκτή

<http://www.kathimerini.gr/50188/article/epikairothta/ellada/8anatos-19xronoy-enorkh-dioikhtikh-e3etash-gia-odhgo-kai-elegkth>

Βυθούλκας Δ., “Η οικογένεια του 18χρονου που έχασε τη ζωή του στο τρόλεϊ αναμένει την ιατροδικαστική έρευνα” [http:// www.tovima.gr/society/article/?aid=526203](http://www.tovima.gr/society/article/?aid=526203)

i) το σχολικό πρόγραμμα (καθημερινότητα, τα μαθήματα, η πλήξη και η συμμετοχή στο μάθημα, τα μέσα διδασκαλίας, η ενθάρρυνση, η βαθμολογία) ο κοινωνικός ρόλος του σχολείου (αξίες αλληλοσεβασμού, δικαίου, έκφρασης)

ii) Η ενημέρωση, εφαρμογή και τήρηση των κανόνων –τιμωριών

iii) Η συμπεριφορά του εκπαιδευτικού (φιλική διάθεση, διακρίσεις προς κάθε κατεύθυνση, προστασία αδύναμου-ευάλωτου ατόμου)

iv) Οι σχέσεις ανάμεσα σε συμμαθητές/τριες διαφορετικούς ως προς την καταγωγή-θρήσκευμα κλπ και σε μέλη του 15μελούς .

Η εκλογή στο 5μελές και 15μελές μαθητικό συμβούλιο. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και στην έρευνα που πραγματοποίησε το Π.Ι, χωρίς να αναφέρεται συσχέτιση μεταξύ εκλογής σε 15μελή μαθητικά συμβούλια και αυτοομολογούμενων πράξεων σωματικής βίας κατά μαθητών ή χρήσης ναρκωτικών ουσιών και ότι τα επίπεδα αυτοομολογούμενων πράξεων βανδαλισμού και αποκλίνουσας συμπεριφοράς ήταν αρκετά χαμηλά.⁶⁰⁶ Για την εξήγηση της στατιστικής συσχέτισης στη δική μας έρευνα θα μπορούσαν να δοθούν διάφορες ερμηνείες. Οι μαθητές οι οποίοι επιθυμούν να εκλεγούν στα μαθητικά συμβούλια είναι ως επί το πλείστον αγόρια, με μέτριες έως καλές σχολικές επιδόσεις, και με κάποιο βαθμό επιθετικότητας και «ανταρσίας» απέναντι στην εξουσία που πιθανόν επιζητούν οι υπόλοιποι μαθητές στο πρόσωπο του εκλεγέντα. ως αντίβαρο στο κατεστημένο,στη διοίκηση του σχολείου, την εξουσία. Από την άλλη, μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι μαθητές που επιθυμούν να συμμετέχουν και να εκλεγούν στα μαθητικά συμβούλια- μαθητές με δηλωμένη αποκλίνουσα συμπεριφορά- η εκλογή τους μπορεί να σημαίνει ένα είδος αντίβαρου στις πολύ χαμηλές και μέτριες σχολικές επιδόσεις που τους χαρακτηρίζουν,σε συνδυασμό με τη φήμη που έχουν ανάμεσα στους υπόλοιπους μαθητές του σχολείου είτε ακόμη και της δημιουργικής ή συλλογικής προσωπικότητας που διαθέτουν. Ακόμα θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι οι μαθητές με ικανοποιητική σχολική επίδοση(πολύ καλή και άριστη)μπορεί να δέχονται πιέσεις από τους γονείς τους ή οι τελευταίοι να τους συμβουλεύουν να αποφεύγουν να έχουν ανάμειξη στα μαθητικά συμβούλια γιατί πιθανόν αποτελούν εμπόδιο στην σχολική και επαγγελματική πρόοδο των παιδιών τους. Το ακριβώς αντίθετο υποθέτουμε πώς μπορεί να συμβαίνει με τους μαθητές που οι γονείς τους ενδεχόμενα θεωρούν τα μαθητικά όργανα χρήσιμα για την κοινωνικοποίηση και πρόοδο των παιδιών τους. Παρόμοια εξήγηση θα μπορούσε να υποστηριχθεί για την περίπτωση των μαθητών του ΕΠΑ.Λ οι οποίοι θεωρούν ότι οι συνελεύσεις των μαθητών δεν λειτουργούν ικανοποιητικά. Σε κάθε περίπτωση,θα πρέπει να υποθέσουμε ότι τηρείται ο κανονισμός λειτουργίας των μαθητικών κοινοτήτων και οι βασικές αρχές της εκλογής στα μαθητικά όργανα.

⁶⁰⁶ Πετρόπουλος Ν., Παπαστυλιανού Α., ό.π σελ133-134.

Το ερευνητικό μας εύρημα αυτό-που αφορά τόσο τους μαθητές γυμνασίου όσο και του επαγγελματικού λυκείου -θα πρέπει να προβληματίσει σοβαρά τα στελέχη και τους παράγοντες της εκπαίδευσης για τις προϋποθέσεις και τις συνθήκες ενημέρωσης, εκλογής και λειτουργίας των συνελεύσεων των μαθητών και ακόμη των μαθητικών τους οργάνων

β) Αναφορικά με το οικογενειακό περιβάλλον

i) η παροχή υλικών αγαθών (γενικό λύκειο)

ii) το ενδιαφέρον του πατέρα (ενθάρρυνση, εμπύχωση , κλπ) για τη σχέση του μαθητή με το σχολείο (γυμνάσιο-γενικό λύκειο) και η επίσκεψη του για ενημέρωση της σχολικής επίδοσης (λύκεια).

ii) η πίεση των γονέων για καλύτερη βαθμολογία (λύκεια)

iv) Μορφές τιμωρίας από τους γονείς (δεν αφορά τους μαθητές του επα. Λ), ειδικότερα η σωματική βία από τον πατέρα (γυμνάσιο).

v) Η άσκηση του άτυπου γονεϊκού ελέγχου (αφορά και στα τρία σχολεία)

7) Αναφορικά με τη θυματοποίηση που υφίστανται οι μαθητές/τριες η συχνότερη σε ποσοστό μορφή είναι η λεκτική βία και πηγή της πρωταρχικά τα εξωσχολικά άτομα (γυμνάσιο) και δευτερευόντως μαθητές (λύκεια) Σημαντικά ποσοστά στη θυματοποίηση των μαθητών/τριών καταγράφονται για τη σεξουαλική παρενόχληση από εξωσχολικά άτομα (αφορά τους μαθητές γυμνασίου) ή από τους ίδιους τους μαθητές(ΕΠΑ.Λ),η απειλή-εκφοβισμός από εξωσχολικούς (ΓΕ.Λ) και η προσφορά ναρκωτικών ουσιών από εξωσχολικούς και μαθητές (ΕΠΑ.Λ). Από όσους θυματοποιούνται τρεις στους 10 αναφέρονται στα περιστατικά που τους συνέβησαν , όταν είναι πάνω από δυο τέτοια συμβάντα, και η αναφορά απευθύνεται πρωτίστως τους φίλους και δευτερευόντως τους γονείς. Τα αγόρια είναι αυτά που αποτελούν τον ισχυρό πόλο έλξης για περιστατικά θυματοποίησης. Αποδείχθηκε στατιστικά η σημασία αυτού που πρακτικά λέγεται «περί αποσιώπησης των περιστατικών θυματοποίησης από τα ίδια τα θύματα αντικοινωνικών συμπεριφορών». Όσοι μιλούν για τη θυματοποίησή τους (από εξωσχολικούς και μαθητές) θυματοποιούνται περισσότερο από αυτούς που δεν μιλούν, ενώ ισχύει το αντίστροφο για την περίπτωση θυματοποίησης από καθηγητές και μαθητές.

Από τη στατιστική συσχέτιση διαπιστώθηκε σημαντική και θετική σχέση ανάμεσα στο δείκτη θυματοποίησης των μαθητών και τους τρεις δείκτες (σχολική απόκλιση, ενδοσχολική –εξωσχολική παραβατικότητα) ,όπως και ανάμεσα στους δείκτες που αφορούσαν την σχολική απόκλιση και την παραβατική συμπεριφορά των μαθητών (ενδοσχολική –εξωσχολική) επιβεβαιώνοντας τις αρχικές μας θεωρητικές προβλέψεις.

II) Συμπερασματικά τα φαινόμενα σχολικής απόκλισης και παραβατικότητας (τόσο ενδοσχολικής όσο και εξωσχολικής που οι μαθητές εκδηλώνουν, σύμφωνα με τα ευρήματα της ερευνητικής εργασίας μπορούν να εξηγηθούν στη βάση διαφόρων ερμηνειών.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνάς μας, όπως είδαμε αναλυτικά ανωτέρω οι δεσμοί που αναπτύσσει ο μαθητής που παρεκκλίνει (σχολικά και εξωσχολικά) σε επίπεδο σχολείου (τήρηση κανόνων, σχέσεις με εκπαιδευτικούς και μαθητές, συμμετοχή σε δραστηριότητες) αλλά και οικογένειας (προσωπικό ενδιαφέρον των γονέων, γονεϊκές τιμωρίες, κοινωνικός έλεγχος) δεν προσανατολίζουν τη συμπεριφορά του στο να ενισχύουν το «υπερεγώ» του έναντι του «εγώ» του με αποτέλεσμα να οδηγείται σε ανεπαρκή ή πλημμελή αυτοέλεγχο της συμπεριφοράς του και στην έλλειψη αντίστασης σε ευκαιρίες αντικοινωνικές ή /και παραβατικές. Τα ευρήματα αυτά συγκλίνουν με τους ισχυρισμούς της θεωρίας του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος κατά Hirschi, όπου η ελλιπής αφοσίωση του νέου σε πρόσωπα αναφοράς, η μη δέσμευσή του σε αναγνωρισμένους στόχους, η μη συμμετοχή του σε συμβατικές δραστηριότητες και η μη αποδοχή κοινωνικών κανόνων είναι πιθανόν να τον οδηγήσουν στην εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

Οι μαθητές που προβαίνουν σε αντικοινωνικές –παραβατικές συμπεριφορές, όπως διαπιστώθηκε στην έρευνα μας, στην πλειονότητά τους, ανήκουν σε οικογένειες με χαμηλό κοινωνικό –οικονομικό προφίλ (εργατοτεχνικό ή βοηθητικό προσωπικό το επάγγελμα των γονέων με μέση- επαγγελματική εκπαίδευση) είναι παιδιά των λαϊκών κοινωνικών στρωμάτων, της εργατικής τάξης. Τα οικογενειακά πρότυπα (αξίες και αρχές) με τα οποία κοινωνικοποιήθηκαν είναι διαφορετικά από τα πρότυπα, τις αξίες και τους κανόνες που προβάλλει και καλλιεργεί το σχολείο. Τα ενδιαφέροντά τους, οι ανησυχίες τους, οι φιλοδοξίες και τα όνειρά τους δεν ακολουθούν τις προδιαγραφές των συμμαθητών τους. Ως εκ τούτου δεν εστιάζουν την προσοχή στη μελέτη των μαθημάτων, το διάβασμα, τις καλές επιδόσεις, τη σχολική επιτυχία, αλλά στο σκασιарχείο, τις σκανδαλιές μέσα στη τάξη για να περάσει η διδακτική ώρα, τις βωμολοχίες και αισχροπραξίες έξω από το σχολείο, τις συγκρούσεις με τους άλλους, τις παρατυπίες και παρανομίες. Τα ευρήματα αυτά πιθανά να μπορούν να εξηγηθούν στη βάση της θεωρίας του παραβατικού υποπολιτισμού του Cohen A, όπως έχει αναλυθεί στο θεωρητικό πλαίσιο.

Οι μαθητές που διαταράσσουν το ομαλό σχολικό κλίμα (φασαρία, γέλια, κλπ) γεγονός που καταγράφεται στην έρευνα σε υψηλό ποσοστό (« συχνά») παραβιάζουν κανόνες του σχολικού συστήματος (αντιγραφή) και εκδηλώνουν τέτοιες συμπεριφορές σχολικής απόκλισης επειδή δεν μπορούν να προσαρμοσθούν στις σχολικές απαιτήσεις με τρόπο θεμιτό και νόμιμο, μολονότι αποδέχονται τους θεσμικούς στόχους του σχολείου και της κοινωνίας. Η ίδια εξήγηση μπορεί να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά τόσο μαθητών (στο ενδοσχολικό και εξωσχολικό περιβάλλον) όσο και εξωσχολικών ατόμων που προβαίνουν σε αντικοινωνικές και

παραβατικές πράξεις. Η αδυναμία τους να εκπληρώσουν τις προσδοκίες του κοινωνικού περιβάλλοντος (οικογένεια, σχολείο, συγγενείς και φίλοι) επειδή υστερούν στα μέσα επίτευξης των στόχων, αδιαφορούν, λοιδορούν, υποβιβάζουν και συγκρούονται είτε με τα σύμβολα που εκφράζουν τους στόχους αυτούς είτε με τα πρόσωπα που τους υπηρετούν ή τους επιτυγχάνουν. Τα πορίσματα μας αυτά συγκλίνουν με την ανομική θεωρία του εγκλήματος κατά Merton.

Από την άλλη, **ο χαρακτηρισμός που δέχεται ο μαθητής**, με τις χαμηλές επιδόσεις και τη σχολική αποτυχία ως «κακός» μαθητής ή για τη συμπεριφορά του ως «κακό παιδί» αλλά και ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος (υποτιμητικά ή κοροϊδευτικά σχόλια) τόσο από τους εκπαιδευτικούς αλλά και από τον κοινωνικό περίγυρο (συμμαθητές, φίλους, γονείς) αποτελεί ένα είδος στίγματος για τον ίδιο που, όπως είδαμε και στην έρευνα, είναι δυνατό να αποτελέσει παράγοντα διαφοροποιημένης συμπεριφοράς ως αντίδραση στις στιγματιστικές καταστάσεις που βιώνει, όπως υποστηρίζει η θεωρία του χαρακτηρισμού.

Από την έρευνα επιβεβαιώνεται το στερεοτυπικό μοντέλο της σχέσης των γονέων σε ότι αφορά το φύλο του παιδιού. Έτσι, τα κορίτσια πλεονεκτούν σε σχέση με τα αγόρια ,αναφορικά με τις υλικές παροχές (ρούχα, δώρα) και την επικοινωνία που δέχονται από τη μητέρα, ενώ υπολείπονται της συναισθηματικής της ανταπόκρισης, ενώ τα αγόρια υπερτερούν των κοριτσιών σε όλες τις περιπτώσεις σε ότι αφορά τη σχέση με τον πατέρα.

Η μητέρα αποτελεί το συνδεδετικό κρίκο ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια.

Τα ερευνητικά αποτελέσματα αναδεικνύουν τον επηρεασμό του μοντέλου της σύγχρονης πληθωριστικής –καταναλωτικής κοινωνίας στο επίπεδο των σχέσεων γονέων –παιδιών που επιβάλλεται κυριαρχικά στις διαπροσωπικές σχέσεις .

Σε ότι αφορά **τη σχέση του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου** (πειθαρχικός έλεγχος –γονεϊκός έλεγχος) συνάγεται από τη στατιστική συσχέτιση ότι έχει θετική σχέση με όλες τις μορφές παρέκκλισης. Το ίδιο ισχύει και για τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο όπου θεωρείται σημαντική μεταβλητή σε όλες τις περιπτώσεις παρέκκλισης των μαθητών (περίπτωση της αστυνομίας) και στις περισσότερες για τον έλεγχο από τη δικαιοσύνη.

Η σχολική επίδοση- αποτυχία αποτελεί παράγοντα που αναδεικνύεται σε σημαντική μεταβλητή για την εκδήλωση διαφοροποιημένης συμπεριφοράς σε όλες τις περιπτώσεις παρέκκλισης του γενικού λυκείου και όσον αφορά τους μαθητές του γυμνασίου συσχετίζεται με την ενδοσχολική παραβατικότητα (σχολική επίδοση) και τη σχολική απόκλιση- εξωσχολική παραβατικότητα (σχολική επίδοση-αποτυχία).

Η τάξη και ευρυθμία στο σχολείο εξασφαλίζεται όχι εξαιτίας της επιβολής του πειθαρχικού ελέγχου που εφαρμόζει το ίδιο το σχολείο, αλλά από μια εσωτερική διαδικασία αυτοελέγχου που επιδεικνύουν οι περισσότεροι μαθητές, επειδή υπάρχει αναγκαιότητα για αρμονική σχολική συμβίωση. Σημαντικός παράγοντας στην επιτυχία συναίνεσης των μαθητών για την επίτευξη μιας

αρμονικής σχολικής ζωής αποτελούν τόσο ο θεσμικός και αξιακός ρόλος και προσανατολισμός του σχολείου ,όσο και ο ρόλος της οικογένειας στην επίδραση που ασκεί στους μαθητές, με σημεία αναφοράς την αξία της μόρφωσης και της καλής επαγγελματικής αποκατάστασης, και την άσκηση κοινωνικού ελέγχου στα παιδιά.

Αναφορικά με τα κοινωνικο δημογραφικά χαρακτηριστικά διαπιστώθηκε σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις αντικοινωνικής-παραβατικής συμπεριφοράς ότι αυτή αφορά σε συντριπτικό βαθμό τα αγόρια ,ως προς τη μεταβλητή του φύλου.

Η υπερεκροσώπηση των αγοριών στις μορφές παρέκκλισης έναντι των κοριτσιών επαναφέρει το ζήτημα της βιολογικής διαφοράς ανάμεσα στα δυο φύλα ως προς τη βία και την επιθετικότητα. Η θέση αυτή δεν υποστηρίζεται έντονα από τους επιστήμονες οι οποίοι δίνουν προτεραιότητα στον παράγοντα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Οι Braet και Deneve⁶⁰⁷ υποστηρίζουν τη θέση ότι η επιθετικότητα που τα αγόρια εκδηλώνουν είναι το αποτέλεσμα της εξωτερίκευσης της κατάστασης του στρες την οποία βιώνουν, ενώ σύμφωνα με την Zahn-Waxler⁶⁰⁸ η επιθετικότητα των κοριτσιών δεν εκδηλώνεται εξωτερικά αλλά ακολουθεί άλλες οδούς όπως, τις σωματικές ενοχλήσεις ,την έλλειψη φιλικών σχέσεων και τη μείωση των διακρίσεων.

Μεγαλύτερη θετική συσχέτιση από τις υπόλοιπες ανεξάρτητες μεταβλητές εμφανίζουν **η αλλοδαπή καταγωγή**(για την εξωσχολική παραβατικότητα στο γυμνάσιο),**η Ελληνική καταγωγή των γονέων** (για την εξωσχολική παραβατικότητα στο λύκειο), **ο αριθμός των αδελφών** (για τη σχολική απόκλιση-εξωσχολική παραβατικότητα στο λύκειο), **η επιλογή επαγγέλματος** (για την ενδοσχολική παραβατικότητα στο γυμνάσιο),**το επάγγελμα της μητέρας** (για την σχολική απόκλιση στο γυμνάσιο), **οι συνθήκες διαμονής -προσωπικό δωμάτιο-**(για τη θυματοποίηση από εξωσχολικούς στο γυμνάσιο),**η ηλικία που βαίνει αυξανόμενη για τους μαθητές του γυμνασίου** (για τη θυματοποίηση από τους καθηγητές) και τέλος **η ελληνική καταγωγή μαθητών του ΕΠΑ.Λ** (για τη θυματοποίηση από εξωσχολικούς).

Διαφοροποιημένη εμφανίζεται η εικόνα που καταγράφεται από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών **σχετικά με τις ποινές που θα καταλόγιζαν στο δράστη- μαθητή** διαφόρων αντικοινωνικών –παραβατικών συμπεριφορών. Περισσότερο διαλλακτικοί στις απαντήσεις τους οι μαθητές του ΓΕ.Λ (χρήση της επανορθωτικής αντί της ανταποδοτικής δικαιοσύνης), με τα κορίτσια να πρωτοστατούν σε αυτή τη θέση. Εντύπωση και προβληματισμό εγείρουν οι θετικές απαντήσεις των μαθητών για στάση αποδοχής ή και ανοχής(μη τιμωρητική) στην περίπτωση λεκτικής βίας προς άλλους μαθητές.

⁶⁰⁷ Braet C.,Verhofstadt – Deneve, L (1998), Developmental Psycopathology ,In A.Demetriou , W. Doise and C.Van Lieshout (Eds) Life –Span Developmental Psychology, Chichester: Wiley .

⁶⁰⁸ Zahn-Waxler, C(1993), Warriors and Worriers:Gender and psychopathology Special Issue: Toward a developmental perspective on conduct disorde. Development and Psychopathology,5,1-2. 79-89.

Τέλος, συγκλίνουν, με επιμέρους διαφοροποιήσεις ,οι απόψεις των μαθητών και των τριών σχολείων για τους **τρόπους προληπτικής αντιμετώπισης φαινομένων αντικοινωνικότητας – παραβατικής δράσης που εκδηλώνονται από τους ίδιους τους μαθητές/τριες μέσα στο σχολείο.** Πρωταρχικά οι μαθητές θεωρούν ότι οι ίδιοι θα μπορούσαν στο πλαίσιο συμφωνημένων κανόνων και αρχών να επιλύουν τις προσωπικές τους διαφορές και συγκρούσεις, μέσα από συζητήσεις, διαπροσωπικές σχέσεις ή μέσα από τα μαθητικά τους όργανα. Η αντίληψη που καταγράφηκε ως απάντηση εδώ, επειδή στο ερευνητικό εργαλείο δεν είχε υποβληθεί ως ερώτημα σχετικά με το ρόλο του διαμεσολαβητή- μαθητή, μπορεί να θεωρηθεί σε προέκταση ότι υποστηρίζει μια τέτοια εκδοχή υπό όρους .

Τα ευρήματα από τη στατιστική επεξεργασία των σχέσεων σημαντικότητας με τις ανεξάρτητες μεταβλητές επαληθεύουν τις θεωρητικές μας υποθέσεις και επιβεβαιώνουν τη θεώρηση ότι τα φαινόμενα βίας, επιθετικότητας και εν γένει αντικοινωνικών εκδηλώσεων στον σχολείο εντοπίζονται ταυτόχρονα τόσο μέσα όσο και έξω από το σχολείο και αναδεικνύουν το φαινόμενο της ώσμωσης των κοινωνικών καταστάσεων, συγκρούσεων, προβλημάτων που συμβαίνουν στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Το σχολείο αποτελεί τη μικροκοινωνία στην οποία μεταφέρονται και εκρήγνυνται αρνητικά συμπιεσμένες ατομικές και κοινωνικές καταστάσεις,και όπως φαίνεται θα μπορούσε να έχει ένα ρόλο πρωταγωνιστικό σε θέματα που του αναλογούν σε γνωστικό,παιδαγωγικό και κοινωνικό επίπεδο..Στην ανάδειξη δηλαδή θετικών πρακτικών από την πλευρά του εκπαιδευτικού προσωπικού και της ηγεσίας του στη διαμόρφωση ενός ευχάριστου ,ισότιμου και δημιουργικού σχολικού κλίματος μεταξύ εκπαιδευτικών, μαθητών και των γονέων τους.

III) Η παρούσα έρευνα –μελέτη όπως γίνεται σαφές δεν θα μπορούσε να στοχεύει στην εξαντλητική και σε βάθος διερεύνηση των φαινομένων σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας τόσο μέσα στο σχολείο ,όσο και εκτός αυτού.

Η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε στα βασικότερα θέματα που αφορούν τα φαινόμενα που σχετίζονται με την εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών. Υπάρχουν ζητήματα και συσχετίσεις που επιζητούν την εμπειρική τους διερεύνηση. Τέτοια θέματα αφορούν στη μελέτη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των μαθητών προς τους καθηγητές, των διευθυντών-υποδιευθυντών των σχολικών μονάδων προς τους μαθητές καθώς και των καθηγητών μεταξύ τους. Ακόμη επιμέρους θέματα που σχετίζονται με το μαθησιακό και κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου ως παράγοντα άμβλυνσης ή όξυνσης σε τέτοια φαινόμενα χρειάζεται να τύχουν ανάλογης εμπειρικής μελέτης. Επιπλέον, τα ποσοτικά ευρήματα θα μπορούσαν να ενισχυθούν και να διευρυνθούν σε συνδυασμό με την καταγραφή και ποιοτικών δεδομένων και χαρακτηριστικών(συμμετοχική παρατήρηση,συνεντεύξεις από τη διεύθυνση του σχολείου ,το εκπαιδευτικό προσωπικό κλπ).

CONCLUSIONS

I) The phenomenology of "school delinquency – criminality " in Greece, based on the surveys carried out, does not have the characteristics of juvenile students (in kind and intensity) recorded in schools in Europe and the United States of America. In-school violence with the use of weapons and other means, criminal group action, drugs, sexual violence and harassment and cyber-bullying, do not consist common school practices in the Greek school. However, there is need not for complacency but for alert.

Our research study in the student population of schools in Athens as far as the phenomenology of school violence and delinquency is concerned, as well as delinquency outside schools, confirms the above research findings and the official statistics of juvenile delinquency both qualitatively and quantitatively.

More specifically, regarding the problem of the disruption of the educational process manifested with the deviation from school rules (school deviation), findings record frequent occurrences of apathy and noise during the lesson, voluntary delay for class participation, truancy, use of mobile phones during the lesson and cheating in tests in all types of schools. Students in vocational lyceum show various forms of school deviation more often.

Regarding in-school delinquent behavior, the highest rates in frequency in all three types of schools, concern verbal violence, physical violence among students, student conflicts between groups from different schools and sexual harassment.

Student group violence among schools seems to be related, for all three types of schools, with the phenomenon of organized violence between supporters of sports teams in which students participate. Group violence is more frequent in vocational students and often concerns their participation in organized delinquency and criminal groups who act at neighborhood, district or residence level or elsewhere.

Research confirms, through the answers of all students, the positive balance of the institutional role of the school. Thus, the educational role of the school is not disputed by the majority of the students, nor is the regulatory school framework or the socialization role of the school. Furthermore, the positive contribution of the teacher to the teaching process (encouragement, evaluation, communication) is pointed out, with the exception of negotiation in the teaching methods, tasks etc. The primacy of negative responses from students in terms of curriculum (subjects which do not interest students, the difficulty of subject matter), the school framework of the teaching process (boredom in the learning process, lack of working groups, means of teaching) should alarm us, as well as the low degree of students' satisfaction with building infrastructure - the

courtyard and cleanliness of the school. Thereby, our theoretical assumptions after what was said above about the school are confirmed, including important variables of antisocial and delinquent behavior among students, with individual variations in all three types of schools. Important variables found for school deviance and in-school and outside school delinquency are the participation of students in educational school events and activities (high school and lyceum students) and in peer groups (high school and Vocational school students), their relationship with schoolmates (high school and vocational school students) or with schoolmates that are members of student councils (in the class and all the school) and finally the relation with “different students” (students of a different nationality, color, religion etc).

The family factor is, as was seen in research hypotheses, an important variable that affects mainly school deviation. In particular, critical variables, with differences in the three schools regarding indicators, emerge: a) Parental care and benefits, parental interest in interpersonal relationships and parental interest in school matters. One exception is the case of students of Vocational school, in which case the variable is related solely to the role of the father (Love, care, school interest, visit to the school). b) Punishments from their parents and c) Parental control (all types of school for both parents).

Students' delinquent behavior outside school, as recorded in accordance with their own answers, is relatively low. The most common forms of outside school delinquency, at a high level for all three schools, address the following behaviors.

a) The violation of a specific criminal law, traffic regulations, i.e. recorded related offenses such as driving without a license, other traffic regulations, the theft of accessories from wheeled vehicles, stolen vehicle driving, and vehicular injury.

b) Avoiding fare payment in public transport.

In terms of delinquency of students outside school, especially worrying are the percentages concerning students of Vocational schools involved in organized violence and aggression groups within sports events (hooliganism) and in delinquent groups acting in neighborhoods. Students of vocational lyceums held the lead almost the entire school delinquency compared to students of other schools and in matters of gender boys.

Important variables that seem to influence the out of school delinquency recorded, with variations in the three types of schools, are the following:

➤ As regards school environment:

- Curriculum (daily routine, school subjects, boredom in class, means of teaching, encouragement, marks), the social role of the school (values of mutual respect, of right, of free expression).
- Information, implementation and compliance with school rules and school punishments.

- The behavior of the teacher (friendliness, racism in every direction, weak-vulnerable person protection).
- Relations between schoolmates different in nationality, religion etc and the relations with members of students at the school council.
- The election of students in school institutions (class council, school council)

➤ Concerning the family factor :

- The provision of material goods (lyceums students)
- The interest of the father in school matters (encouragement, moral support) for all types of schools and the visit of the father to the school to be informed of the student's school performance (lyceums students).
- Parental pressure for better grades (lyceums students)
- Forms of punishment by parents (not for vocational students), particularly physical violence from fathers (high school students).
- Parental control on permission for outings, the return in home after fun activities, holidays etc.

➤ Regarding the victimization of students, research findings show that:

Students in the survey answered that they are often victimized with verbal abuse from persons out of school and secondarily from other students (lyceums).

Significant levels of victimization are recorded in matters of sexual harassment from people outside the school (this refers to high school students) or by the students themselves (vocational lyceums), threats and bullying from people outside the school (for lyceums students), the supply of drugs by students and people outside school. Of those victimized, 3 out of 10 reported incidents that have occurred to them, when there are more than two such incidents, and the reference is primarily addressed to friends and secondarily to parents.

Boys are the ones who are the strongest attraction for victimization incidents.

Those who talk about their victimization (by persons out of school and students) get victimized more than those who do not speak, while the reverse is true in cases of victimization by teachers and students.

Statistical correlation produced a significant and positive relationship between students' victimization indicators and the three indicators (school deviation, in and out school delinquency) as well as among the indicators related to school deviation and the delinquent behavior of students (in-out school delinquency), thus confirming our initial theoretical assumptions.

II) The phenomena of school deviation and juvenile delinquency inside and outside schools could be explained on the basis of various interpretations. The students who deviate at school or commit offenses (inside and outside the school) do not develop strong ties with either the school

(school rules, school performance, school interest, etc.) or the family (parental interest, control and punishment by their parents) so their behavior is not characterized by self control and there is absence of resistance to antisocial and delinquent opportunities .

On the other hand, as shown by the findings, students who commit offences (inside and outside the school) belong mostly to families of a low socio-economic profile (parents who are technicians or auxiliary staff and parents with elementary or secondary or vocational education). The families of these students belong to a low class (working class) and parents socialize with their children (values, norms, principles) in a different manner from the one that school displays and transmits to students. The interests, concerns ambitions and dreams of these children do not follow the standards of their schoolmates. Therefore, they do not focus their attention on good performance during lessons, or on school success, but are interested in other things such as truancy, making noise in the classroom, obscenities and violent behavior inside and outside the school.

Students who disrupt the orderly school atmosphere (with noise, laughter, use of mobiles, cheating in exams, etc.), a fact with a recorded high occurrence, as the answer "often" was chosen at a higher percentage of respondents (the choice being between the three possible answers "never" rarely ", " often") do so because they can not adapt to school requirements fairly and lawfully, despite accepting the institutional goals of the school and society. The inability of students and those outside the school who exhibit antisocial and delinquent behavior to meet the expectations of both the individual and their social environment because they lack the means to achieve objectives, leads them to such behavior.

Still, stigmatizing students with low school performance or even school failure as "bad" students or as "bad boys" for their behavior, whether this originates from teachers, social environment (family, relatives etc) or school peer group, may be a factor of differentiated behavior in response to stigmatized situations.

The survey confirmed the stereotypical model of the relationship of parents with regard to the sex of the students. Thus, girls have an advantage compared to boys regarding material benefits (clothes, gifts) and communication received from the mother while falling short of her emotional response, while boys surpass girls in all cases regarding their relationship to the father. The mother is the link between the school and family.

Research results demonstrate the effect of the modern consumer society on parent - child relations, imposed dominantly in interpersonal relationships.

The statistical correlation shows that there is a positive correlation of the official (police, courts) and informal social control. School performance and school failure is a factor that is becoming a significant variable for the differentiated antisocial or delinquent behavior.

School order is ensured not because of the application of disciplinary control by the school itself, but by internal self control displayed by most students because of the need for a harmonic school climate and atmosphere. An important part in obtaining student consensus in order to achieve a harmonious school life is played by both the fundamental role of the school and the role of the family value of education and professional career).

Regarding socio -demographic characteristics, boys dominate in antisocial and delinquent behavior as far as the gender variable is concerned.

The highest degree of correlation is exhibited by the following of the remaining independent variables: country of origin (delinquency outside the school for high school students), parents' origins (delinquency outside school for lyceums students), the number of siblings (school deviance-delinquency outside school for lyceums students), job choice (in-school delinquency for high school students), mother's occupation (school deviance for high school students), the conditions of residence – use of personal room (victimization by persons outside the school for high school students), increasing age for high school students (victimization by teachers), nationality (victimization by persons outside the school, for the Greek students of vocational schools).

In the question of the penalties pupils themselves would give a student offender in various antisocial and delinquent behaviors by students (smoking in school, verbal abuse, physical aggression, sexual harassment etc) lyceum students appear less strict and more conciliatory in their replies. They recommend the use of restorative rather than retributive justice, with school girls leading in the support of this position. The students' positive responses to the non-punishment of students who exercise verbal abuse on other students are both impressive and troubling.

Finally, to the question on how to prevent phenomena of antisocial and delinquent behavior in school, students from all three types of schools consider the following to be the best: discussion, acceptance of others, compliance with agreed sets of rules, mutual acceptance, and student councils resolving such kinds of problems.

From this research study it appears that antisocial and delinquent behaviors occur both inside and outside the school environment and are related to the same phenomena that take place in the social setting.

School is the place where social conditions and conflicts as well as individual behaviors are transported and explode. School could have a leading role in matters of accounting for cognitive, pedagogic and socialization.

School should be forward positive practices on the part of teaching staff and leadership in creating a pleasant, fair and creative school climate among teachers, students and their parents.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aebi, Marcelo F. et al. (2010). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010*, Fourth edition, WODC.

Aebi, Marcelo F. et al. (2014). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2014*, Helsinki, Finland.

Αζίζι-Καλαντζή, Α. (1998). *Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου –Παρεμβάσεις βασισμένες στις θεωρίες της μάθησης-* Αθήνα, (χ. ε).

Ακριώτης, Ι. Αντ. (2010). *Η αποκλίνουσα συμπεριφορά σε συνάρτηση με τη λογική των επιδόσεων στο υπαρκτό σχολείο*, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα .

Αλεξιάδης, Στ. (1980). *Εγκληματολογία, Πανεπιστημιακές παραδόσεις*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα.

Αλτουσέρ Λ.,(1999) *Θέσεις* ,Μετ Γιαταγάνας Ξ, Αθήνα, Θεμέλιο.

Amish: Οι άνθρωποι επέλεξαν να ζουν στο παρελθόν, ημερομηνία ανάκτησης 9/11/2014 ,από http://www.travelstyle.gr/portal/gr/destination_articles.php?dest_id=0&id=15512

Αναστασόπουλος, Δ. (1992). «Σχέσεις εφήβων με καθηγητές», στο: Δραγώνα, Θ.- Ντάβου, Μ. (επιμ) *Εφηβεία, προσδοκίες και αναζητήσεις, Ίδρυμα Ερευνών για το παιδί*, Αθήνα, Παπαζήση.

Ανδριτσάκη, Α. (2008). «Καθηγητές: Μετεξεταστέα τα βιβλία σε Γυμνάσια και Λύκεια», *Ελευθεροτυπία*, Ημερομηνία ανάκτησης 16/5/2008, από www.enet.gr/online/online_print?id=14327304

Αντωνιάδη, Κ. (2010). «Μαθήματα βίας από το νηπιαγωγείο», *Ελευθεροτυπία*, Ημερομηνία ανάκτησης 16/9/2010, από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=203522>

Αποστολάκη, Αγ.(2004). *Μαθητές & Ναρκωτικά, Εξέταση και ερμηνεία του φαινομένου στο μαθητικό πληθυσμό*. Αθήνα, Π.Ν Σάκκουλας.

Αραβανής, Γ. (2004). *Πειθαρχία και εκπαίδευση. Ο ρόλος των ποινών και των αμοιβών στο σχολείο και το νηπιαγωγείο*. Αθήνα, Γρηγόρης.

Αριές Φ., (1990) *Αιώνες παιδικής ηλικίας (L'enfant et la vie familiale sous l'Ancient Regime)*,Μετ Αναστοπούλου Γ, Αθήνα, Γλάρος.

Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο σχολείο – Έρευνες και Πολιτικές Στην Ευρώπη*. Αθήνα, Μεταίχμιο.

_____ (2001). «Η βία στο σχολείο. Το παγκόσμιο συνέδριο του Παρισιού». *Ποινική Δικαιοσύνη, Νομοθεσία & Νομολογία Θεωρία & Πράξη*, τ.39.

_____ (2013). «Εκφοβισμός και ηλεκτρονικός εκφοβισμός στην Ελλάδα», στο: Κουρκούτας, Η. & Θάνος, Θ. (επιμ), *Σχολική βία και παραβατικότητα, Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις, ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*, Αθήνα, Τόπος.

_____ (2010). *Η Σχολική Διαμεσολάβηση- Εκπαιδεύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του εκφοβισμού*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Αρτινοπούλου, Β. & Μαγγανάς, Α. (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Ασ. Πρες – Γαλλικό – ΑΠΕ. (2006). «Τρόμος στα θρανία», *Ελευθεροτυπία*, Ημερομηνία ανάκτησης 20/11/2007, από http://www.enet.gr/online_print?id=92210780

Αστρινάκης, Ε. Α.(1991). *Νεανικές υποκοουλτούρες .Παρεκκλίνουσες υποκοουλτούρες της νεολαίας της εργατικής τάξης. Η βρετανική θεώρηση και η Ελληνική εμπειρία*. Αθήνα, Παπαζήσης.

«Ατύχημα σε σχολείο του Λος Αντζελες». (2011). *Έθνος*, ημερομηνία έκδοσης και ανάκτησης 18/1/2011, από <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22769&subid=2&pubid=51618948>

Barnes, D. (1978). «Μετάδοση και ερμηνεία», *Νέα Παιδεία*, Κείμενα Παιδευτικού Προβληματισμού, τ.5.

Barton, A.E.(2003). *Bully prevention. Tips and strategies for school leaders and classroom teachers*. Glenview IL., Lesson Lab Publ. A division of Pearson Education Inc.

Βασιλείου, Β-Π.Σ. (2011). *Η πρόληψη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των μαθητών/τριών στο σχολείο μέσα από καθημερινές εκπαιδευτικές διαδικασίες και πρακτικές. Διερεύνηση των παραγόντων που σχετίζονται με την εκδήλωση και την παγίωση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα*.

Βάτου, Ε. (επιμ). (1996). «Μια ταινία δημιουργεί παιδιά – δολοφόνους ;» *Ελευθεροτυπία*, Ημερομηνία έκδοσης, 29/4/1996.

Βέλτσος, Γ.(1997). *Κοινωνιολογία των Θεσμών Ι. Ο θεσμικός λόγος και η εξουσία*. Αθήνα, Παπαζήση.

Bell, J.(1999). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας, Οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους Διδάκτορες*, Ρήγα, Α. Β (πρόλογος - εισαγωγή - απόδοση). Αθήνα, Gutenberg.

Becker, H. (2000). *Οι περιθωριοποιημένοι*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη (Outsiders,1963).

Blackledge, D.& Hunt, B.(1995). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα, Έκφραση.

Bottomore,T.B. (1974). *Κοινωνιολογία, Κεντρικά προβλήματα και βασική βιβλιογραφία*, Γ΄ έκδοση, Αθήνα, Gutenberg.

Bracy, L. (2010). «A blue line on the chalkboard ; Police presence in schools», στο: Kupchick Aaron, *Homeroom security school discipline in an age of fear*, N.Y& London, New York University Press.

Braet C.,Verhofstadt – Deneve, L (1998), Developmental Psycopathology ,In A.Demetriou , W. Doise and C.Van Lieshout (Eds) Life –Span Developmental Psychology, Chichester: Wiley .
Brake, M. (1985). *Comparative Youth Culture. The Sociology of Youth cultures and youth Subcultures in America, Britain and Canada*. London and New York , Routledge and Kegan Paul.

Γαλάνης, Ν. Γ. (1990). «Εγκληματοπροληπτική εκπαίδευση στο σχολείο», στο: Μπεζέ, Λ. (επιμ) *Πρόληψη και Αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων* ,(Επανεκπαίδευση-Επανάταξη),*Prevention et traitement de la délinquance juvenile (Reeducation-insertion)*,Συμπόσιο, Αθήνα 14-15-16 Οκτωβρίου 1988, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα.

_____ (1970). «Παραβατικότητα ανηλίκων και σχολική εκπαίδευση», *Επιστημονική Επετηρίδα Π.Τ.Δ.Ε Πανεπιστημίου Ιωαννίνων* ,3, Ιωάννινα.

_____ (1995). «Παραβατικότητα μαθητών και προληπτική εκπαίδευση», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* τ´. 82-83.

_____, (προσωπική επικοινωνία, 17/10/2007).

Γαλίτση, Μ. (2008). «Λύκεια ‘προκάτ’ στα Άνω Λιόσια», *Καθημερινή*, 30/12/2008

Γεωργούλας, Σ. (2009). *Παρέκκλιση Ανηλίκων,Θεωρητική, ερευνητική προσέγγιση και πολιτικές*, Αθήνα, ΚΨΜ.

Γεωργούσης, Ν.Π. (1992). *Παιδαγωγική Ψυχολογία*, Αθήνα , Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε.,Ο.Ε.Δ.Β.

Γιαννακάκη, Κ.Π.(1997).*Ο εκπαιδευτικός διαμεσολαβητής, οι σχέσεις του στο σχολείο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, Κοινωνιολογία του εκπαιδευτικού*, Αθήνα, Βασδέκη Κυριακή.

Γιάνναρου, Λ. (2006). «Έφηβοι, στρες και ψυχικές διαταραχές» *Καθημερινή*, Ημερομηνία ανάκτησης 5/10/2006, από www.kathimerini.gr.

Γιαννάτου, Α. (2011). «Η λειτουργία ομάδας ‘ομότιμων μεσολαβητών’ στο 2^ο Γυμνάσιο Ασπροπύργου», στο Θάνος, Β. Θ. (επιμ) *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*. Αθήνα, Πεδίο.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου , Α. (1988). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Μέρος Α΄ Εισαγωγικά - Το έγκλημα - Η Εγκληματολογία* . Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

_____, κ.ά .(χ.χ) . *Ομαδική βία και επιθετικότητα στα σχολεία*, Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου –Ειδική Επιτροπή Μελέτης των Ομάδων Ενδοσχολικής βίας (Ε.Ε.Μ.Ο.Ε.Β). Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη .

Γκότοβος, Ε. Αθ.(1996). *Καταλήψεις Ανορθόδοξες Μορφές Μαθητικής Διαμαρτυρίας*. Αθήνα, Gutenberg.

_____ (1988). *Απόκλιση και παρέμβαση στην εκπαίδευση. Το παράδειγμα του καπνίσματος στα Γυμνάσια και τα Λύκεια*. Αθήνα, Σύγχρονη εκπαίδευση.

_____ (1986) «Συγκρούσεις εκπαιδευτικών-μαθητών (αναλυτική θεώρηση ενός παιδαγωγικού προβλήματος) στο: *Ψυχική υγεία και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και του έφηβου*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Νέας.

Γκουτζάνης, Σ. (1994). «Αλκοόλ – κάπνισμα - ναρκωτικά κάνουν τους μαθητές βίαιους» *Καθημερινή της Κυριακής*, (Ημερομηνία έκδοσης 4/12/1994).

Γλαρέντζου, Ε. κ. ά (χ.χ.). «Σχολικές ομάδες κακοποίησης μαθητών/τριών ενδείξεις μιας ανιχνευτικής ερευνητικής προσέγγισης», ΟΛΜΕ, Κ.Ε.ΜΕ.ΤΕ, Ημερομηνία ανάκτησης 5/12/2009, από <http://kemetete.sch.gr/wp-content/uploads/2011/12/bia-mathites-sxoleia-2009.pdf>

Cohen A.(1955). *Delinquent Boys: The culture of the gang*. New York: The Free Press.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής έρευνας*, Κυρανάκης Σ κ. ά (μτφρ). Αθήνα, Μεταίχμιο.

Courtecuisse, V. Fortin, J. Μπεζέ, Λ. Pain, J. & Selosse J. (1998). *Βία στο σχολείο , Βία του σχολείου*. Μπεζέ, Λ. (επιμ), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Cusson, M. (2002). *Σύγχρονη Εγκληματολογία*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

_____ (1983). *Why Delinquency ?* Crelinsten, D. (μτφρ στα αγγλικά). Toronto, Bufallo, London, University of Toronto Press.

_____ (2002). *Prévenir la délinquance*. Press Universitaires de France .

Δασκαλάκης, Η.(1985). *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Παραδόσεις*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα Αν.

Δημάκη – Λαμπίρη, Ι. (1990). *Η Κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της*, Αθήνα- Κομοτηνή , Σάκκουλας.

Δημόπουλος , Χ. & Κοσμάτος, Κ. (2011). *Δίκαιο Ανηλίκων Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα , Νομική Βιβλιοθήκη.

Δήμου, Η. Γ.(1996). *Απόκλιση Στιγματισμός Αφομοιωτική θεωρητική προσέγγιση των αποκλίσεων στο σχολεί*. Αθήνα, Gutenberg.

Δρούλια , Θ. & Πολίτης, Φ. (2008). *Δημόσια Διοίκηση και Στελέχη Εκπαίδευσης*. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

De Queiroz J.-M. (2000). *Το σχολείο και οι κοινωνιολογίες του*. Αθήνα, Δαρδανός.

«Ένοπλοι προσέρχονται οι Βρετανοί μαθητές στα σχολεία». Ημερομηνία ανάκτησης 24/4/2014, από <http://www.nooz.gr/woman/enoploi-proserxontai-oi-vretanoi-mathites-sta-sxoleia>

Ευρωπαϊκή έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Τελική έκθεση, Ημερομηνία ανάκτησης 15/11/2014 από http://www.eabc.eu/files/1/PDF/Research/School_Bullying_Greek.pdf

Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας
(<http://www.rofiles.emcdda.europa.eu/?nnodeid=19688&sLanguageISO=EL#gps>)

Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο για τη σχολική βία
(<http://www.oijj.org/en/organizations/general/european-observatory-of-violence-in-schools.>)

Fisher, L.(2003). *Κοινωνιολογία του σχολείου*. Σπυριδοπούλου, Μ.& Οικονομίδου, Μ. (μτφρ.) Αθήνα, Μεταίχμιο.

Fontana, D. (1996). *Ο Εκπαιδευτικός στην τάξη*. Αθήνα, Σαββάλας.

Fuller C.R. (1942) *Morals and the criminal law*, στο *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol 32,6 σσ 624-630.

Ζαραφονίτου, Χ. (1995). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη .

Ζαφειριάδης, Κ. & Σουσαμίδου- Καραμπέρη, Αικ.(2004). *Η διαγωγή των μαθητών και οι σχολικές κυρώσεις στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Μια ιστορική – κριτική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη, Άφοι Κυριακίδη

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα, Κριτική.

Ζωγράφος, Α. (1990). «Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση, Θεωρία - Εφαρμογή - προοπτικές», *Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, τ.17^ο .

Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1990) *A general Theory of Crime*”, Stanford: Stanford University Press.

Gottfredson, C.D. (2001). *Schools and Delinquency*. USA, Cambridge University Press.

Giroux, H., «Οι εκπαιδευτικοί ως διανοούμενοι της κοινωνικής αλλαγής», Θεριανός, Κ. (μετφ), από: <http://fresheducation.gr/?p=1921>

«ΗΠΑ: Τρεις οι νεκροί μαθητές από την ένοπλη επίθεση στο Οχάιο», *Το Βήμα on line*, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 28/2/2012 από <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=445835>

«ΗΠΑ: Προφυλακίστηκε 11χρονος που πήγε στο σχολείο με ημιαυτόματο», *Ελευθεροτυπία* ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 24//10/2013 από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=394513>

Hagan, J. Simpson, J. & Gillis. (1987). «A Class in the Household: A Power-Control Theory of Gender and Delinquency», *American journal of Sociology*, Vol. 92, No. 4.

_____ (1979). «The Sexual Stratification of Social Control: A Gender-Based Perspective on Crime and Delinquency», *The British Journal of Sociology*, Vol 30.

Hagan, J., Gillis, A. & Simpson, J. (1985). «The Class Structure of Gender and Delinquency: Toward a Power-Control Theory of Common Delinquent Behavior», *American Journal of Sociology*, Vol. 90, No. 6 .

Herbert, M. (1992). *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας*. Καζάζη- Αζίζι Α. (επιμ), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα .

Hirschi, T. (1969) *Causes of Delinquency* Berkeley: University of California Press.

- Holt, K. M et al. (2013). «School and community- based approaches for preventing bullying», *Journal of School violence*, 12.
- Howard, K. Sharp, J. A.(1998). *Η Επιστημονική μελέτη, οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης Πανεπιστημιακών Ερευνητικών Εργασιών*, Νταλάκου, Β.Π. (μτφρ). Αθήνα, Gutenberg.
- Howitt, D. & Cramer, D (2010). *Στατιστική με το SPSS 16*, Καντάκος Π.Σ, (επιστ. επιμέλεια), Αθήνα, Κλειδάριθμος.
- Hughes, M. Kroehler, J. C. (2007). *Κοινωνιολογία. Οι Βασικές έννοιες*. Ιωσηφίδης, Θ. (επιμ.) Αθήνα, Κριτική.
- Husen, T. (1991). *Η αμφισβήτηση του σχολείου. Μια συγκριτική μελέτη για το σχολείο και το μέλλον του στις δυτικές κοινωνίες*. Αθήνα, Προτάσεις.
- Θάνος, Θ. (2012). *Αποκλίνουσα και παραβατική συμπεριφορά των μαθητών στο σχολείο*. Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη.
- _____ (επιμ).(2011). *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία, Επανορθωτική δικαιοσύνη-Σχολική διαμεσολάβηση-Ποινική συνδιαλλαγή*. Αθήνα, Πεδίο.
- Θεοφανίδης, Σ. (1987). *Η Μεθοδολογία της Επιστημονικής Έρευνας*, Αναθεωρημένες σημειώσεις, Αθήνα, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών.
- Θεοφιλίδης, Χ. (2002). *Η συγγραφή επιστημονικής εργασίας, Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα, Δαρδανός Γ.
- _____ (1997). *Δεξιότητες διδασκαλίας, Επικοινωνία*. Αθήνα, Γρηγόρη.
- «Θύμα bullying ο 12χρονος που πυροβόλησε τον δάσκαλο και τους συμμαθητές του στη Νεβάδα». Ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 23//10/2013 από <http://www.koolnews.gr/diethni/makeleio-sti-nevada-12xronos-thima-bullying-pirovolise-ton-daskalo-kai-tous-simmathites-tou/>
- Ίδρυμα Μαραγκοπούλου Για Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, (2007). *Η ήττα των νικητών: Ιράκ, Λίβανος, Παλαιστίνη, Αφγανιστάν*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Ιωσηφίδου, Μ. (2010). «Η εγκληματικότητα των εφήβων, περιστατικά στην Αμερική», *Τηλεσκόπιο*, 3^ο τεύχος .
- Illich, Iv. (1976). *Κοινωνία χωρίς σχολεία*. 3^η έκδοση, Αθήνα, Βέργος.
- Javeau, C. (1996). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο, το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή* Κ. Τζανόνε – Τζώρτζη (επιμ.&μτφρ.). Αθήνα, Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός.
- Καλαματιανού, Α. (2003). *Κοινωνική Στατιστική .Μέθοδοι Μονοδιάστατης Ανάλυσης*. Αθήνα, Παπαζήσης .
- _____ (1985). *Εισαγωγή στη Στατιστική και Εφαρμογές*, Τόμος Ι, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις . Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών.

_____ (1993). *Στατιστικές Μέθοδοι προσδιορισμού της σχέσης δυο Μεταβλητών*, Σημειώσεις σύμφωνα με τις παραδόσεις στο μάθημα Στατιστική II: Επαγωγική Μονομεταβλητή και Διμεταβλητή Ανάλυση, τ. Γ', Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας.

Καλαμπαλίκη, Φ. «Καταστροφικότητα, σχολική εμπειρία και πολιτική συμπεριφορά», στο Χρονοπούλου, Α. Γιαννόπουλος, Κ. (επιμ), 7^ο Συνέδριο της «Σύγχρονης Εκπαίδευσης με θέμα τη βία στο σχολικό χώρο», 2^ο μέρος πρακτικών του συνεδρίου, *Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αφιέρωμα, τεύχος 81*.

Καλογρίδη, Σ. (1995). «Σχολική αποτυχία –χαμηλή αυτοεκτίμηση ,νεανική παραβατικότητα» , *Σύγχρονη Εκπαίδευση* ,τ.82-83.

Καραβόλτσου, Α.(11//10/2014). «Σχολικός εκφοβισμός: Καινοτόμες, μη τιμωρητικές μέθοδοι αντιμετώπισης. Μέθοδοι της επανορθωτικής δικαιοσύνης και της ομάδας υποστήριξης» *Εισήγηση στην Ημερίδα-παράσταση για το σχολικό εκφοβισμό (bullying)*, Αθήνα, Θέατρο Τόπος αλλού-Αερόπλοιο.

Καρατάσιος, Γ. Δ. , Καραμήτρου, Ε.Α. (2008). «Η διαμόρφωση θετικού κλίματος ως παράγοντας ποιότητας της εκπαιδευτικής μονάδας», Πρακτικά διημερίδων, Αθήνα, Ίδρυμα Ευγενίδου, 20-21 Μαρτίου 2008 & Θεσσαλονίκη, Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ, 17-18 Απριλίου 2008, ημερομηνία ανάκτησης 17/2/2015, από <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/104>

Κάτσενου Χρύσα.(2012). *Νεανική παραβατικότητα , Bullying & Αυτοκτονία, Διπλωματική εργασία στο πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Ψυχολογία και Μ.Μ.Ε*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα .

Κατσιγάρκη Α. Ε.(2004). *Οικογένεια και παραβατικότητα* ,Αθήνα –Κομοτηνή , Σάκκουλα.

Κάτσικας Χ(1999).*Τα παραμύθια της σχολικής μας ζωής, σχολείο, τάξη και ιδεολογία πέρα από τις εκδοχές της κυρίαρχης εκπαιδευτικής ιδεολογίας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα..

Κάτσικας, Χ (2006). «Το σχολείο των δυσारेστημένων!», ΤΑ ΝΕΑ ON LINE, (ημερομηνία έκδοσης 21/10/2006, Ημερομηνία ανάκτησης, 26/4/2007, από www.tanea.gr/printarticle.aspx?d=20061021&nid=4476984

Κατσούλης, Α. (2006). «Ένα παιδί την ημέρα σκοτώνει το λόμπι των όπλων στις ΗΠΑ», *Έθνος*, Ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 8/10/2006, από <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22769&subid=2&pubid=67307>

Kehily J.M(2002). «*Sexuality, gender and schooling. Sifting agendas in social learning*» New Fetter Lane , London, New York, Routledge.

Κιόρι, Ε. (2015). «Ο καλύτερος φίλος του κόσμου. Μεταφέρει καθημερινά στην πλάτη τον ανάπηρο φίλο του στο σχολείο», Ημερομηνία ανάκτησης 26/4/2015, από <http://news247.gr/eidiseis/kosmos/news/o-kaluteros-filos-toy-kosmoy-metaferei-kathhmerina-sthn-plath-ton-anaphro-filo-toy-sto-sxoleio.3433411.html>

Κοκκέβη, Α. Φωτίου, Α. & Κίτσος, Γ. (2008). *Τρόπος ζωής και αντιλήψεις Εφήβων Μαθητών, Νεότερα στοιχεία από τη διεθνή έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας στην Ελλάδα και σε άλλες 40 χώρες*. Αθήνα, Παπαζήση.

Κοντογιαννοπούλου – Πολυδωρίδη, Γ. (1996). *Κοινωνιολογική ανάλυση της αξιολόγησης και της επίδοσης .Οι εισαγωγικές εξετάσεις* , Τόμος II , Αθήνα, Gutenberg.

Κοσμόπουλος, Β.Α.(1990). *Το σχολείο πέθανε, ζήτω το σχολείο του προσώπου*. Αθήνα, Γρηγόρη.

_____ (1995). *Σχεσιοδυναμική παιδαγωγική του προσώπου*, Γ' έκδοση, Αθήνα, Γρηγόρη.

Κουράκης, Ν. (1999). *Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία ,Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα*, Αθήνα-Κομοτηνή , Σάκκουλα.

Κουράκης, Ν. Ζαγούρα, Π. & Γαλανού, Μ. (2004). «Συμμορίες Ανηλίκων στην Ελλάδα. Πορίσματα από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών. *Ποινικός Λόγος*, 28 (<http://old.law.uoa.gr/crime-research/symmoriesanilikon.pdf>) .

_____ (2004). « Έρευνα για την ομαδική παραβατικότητα μαθητών λυκείου σε σχολεία των Αθηνών», *Ποινικός Λόγος* ,Τεύχος 1, σελ. 461-474 .

Κουράκης, Ε. Ν., (επιμ.) (2006). «Για να νιώθουμε ασφαλείς μέσα σε μια κοινωνία ενεργών πολιτών. Πρακτικό εγχειρίδιο για τη νόμιμη προστασία του πολίτη από την καθημερινή παραβατικότητα». *Κεντρικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας και Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών Πανεπιστημίου Αθηνών*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα.

Κουράκης, Ν.(2011). «Διαμεσολάβηση ,συνδιαλλαγή και εξώδικη επίλυση ποινικών διενέξεων» , στο: Θάνος, Β. Θ. (επιμ) *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*, Αθήνα, Πεδίο.

Κουρκούτας, Η. Μαμαλίκου, Μ. & Κομματά, Μ. (2013). «Παρεμβάσεις για εξωτερικευμένα προβλήματα συμπεριφοράς σε συνδυασμό με παρεμβάσεις για τη σχολική-μαθησιακή υποστήριξη» στο: Κουρκούτας, Η. Θάνος, Θ. (επιμ) *Σχολική βία και παραβατικότητα. Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*. Αθήνα, Τόπος .

Κουρκούτας, Η, Γιοβαζολιάς, Θ., Πλεξουσάκης, Σ. & Stavrou, D. P.(2013). « Συμβουλευτική υποστήριξη μαθητών με ή χωρίς εκπαιδευτικές ανάγκες που έχουν πέσει θύματα εκφοβισμού στο σχολείο: Ενδεικτικά στοιχεία, σχόλια ,παρατηρήσεις.» στο: Κουρκούτας, Η. Θάνος, Θ.(επιμ) *Σχολική βία και παραβατικότητα. Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*. Αθήνα, Τόπος.

Κυριαζή, Ν. (1999). *Η κοινωνιολογική έρευνα.Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Κυριακίδης, Π.Σ. (2007). «Θύτες και θύματα : Ερευνητικά δεδομένα και τρόποι αντιμετώπισης της θυματοποίησης στο σχολείο», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 122 Α.

Κυρίδης, Γ. Α.(1999). *Η πειθαρχία στο σχολείο Θεωρία και έρευνα*. Αθήνα,Gutenberg .

Κωνσταντίνου, Ι. Χ. (1990). «Η ευθύνη του σχολείου στη δημιουργία αποκλίνουσας συμπεριφοράς σε μαθητές», Μέρος Α΄ Διαταραγμένη, αρνητικά αντιληπτή ή αποκλίνουσα συμπεριφορά μαθητών στο σχολείο από τη σκοπιά της Σχολικής παιδαγωγικής», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 50.

_____ (1990). «Η ευθύνη του σχολείου στη δημιουργία αποκλίνουσας συμπεριφοράς», Μέρος Β΄, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 51.

Κωτσίκης, Β. (1993). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα, Έλλην.

Λαμπρόπουλος, Β.Γ.(2007). «Ιδιωτική αστυνομία μέσα στην... ΕΛ. ΑΣ», *ΤΟ ΒΗΜΑ on line* Ημερομηνία ανάκτησης 9/9/2007, από http://tovima.dolnet.gr/print_article.php?e=B&f=15159&m=A50&aa=1

Λαμπροπούλου, Π. Ε.(1994). *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*. Αθήνα, Παπαζήση.

_____ (1999). *Κοινωνιολογία του ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

_____ (2008-09) Επιστημολογικά και Μεθοδολογικά προβλήματα της Εγκληματολογίας, σημειώσεις για το Π.Μ.Σ Εγκληματολογίας « Η σύγχρονη Εγκληματολογία και η Αντιμετώπιση της». Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

Lawrence, R.(1998). *School crime and Juvenile delinquency*. New York, Oxford University Press.

Λελάκη, Χ. Γ.(1993). *Εκπαιδευτική έρευνα*. Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β .

Lemert, E. M. (1972). *Human Deviance, Social Problems, and Social Control* (2TM Ed). *Englewood Cliffs, NJ*.

Λιαροπούλου Ε.,(2001) « Η εκπαίδευση ως μηχανισμός αρχειοθέτησης», *Η Αυγή*.

Λιόλη, Φ.(2000-01).*Ανήλικοι και εγκληματικότητα*, ανέκδοτη διπλωματική εργασία, Μεταπτυχιακό σεμινάριο Εγκληματολογικών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών.

Μαγγανάς, Α. (2004). *Το εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

_____ (1998). «Περί χουλιγκανισμού ». *Ποινική Δικαιοσύνη* ,τ 6.

Μαγγανάς, Α. & Λάζος Γρ. (1998). *Ο ποινικός Κώδικας για τον πολίτη. Μια επιλογή παραδειγμάτων*. Αθήνα, Παπαζήση .

McCluskey, G. et al.(2008). «I was dead restorative today’: from restorative justice to restorative approaches in school». *Cambridge Journal of Education*, Vol. 38, No. 2.

Magill, S. R. (1975) «Ο σχολικός κοινωνικός λειτουργός και το κοινοτικό σχολείο», *Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, τ. 36.

«Μαθητής σχεδίαζε νέο μακελειό στις ΗΠΑ» , ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 15/12/2012, από <http://www.nooz.gr/world/ma8itis-sxediaze-neo-makeleio-stis-ipa151212>

Μακράκης, Γ. Β. (2005). *Ανάλυση Δεδομένων στην Επιστημονική Έρευνα με τη χρήση του SPSS, Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα, Gutenberg.

Μαλαγκονιάρη. Στ. (1995). «Μαθήματα αυτοδιαχείρισης» *Εθνος*, ημερομηνία δημοσίευσης 15/11/1995.

- Μαλικιώση – Λοΐζου, Μ. (2001). *Η Συμβουλευτική ψυχολογία στην εκπαίδευση, Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Μανουδάκη, Θ.(2000). «Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων στο χώρο του σχολείου» στο: Πετρόπουλος, Ν. Παπαστυλιανού, Α. (επιμ) *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα, Έρευνα & Παρέμβαση*, Αθήνα, ΥΠ.Ε.Π.Θ, Π.Ι.
- Μάνος, Κ.(1993). «Η τεχνική της επιστημονικής (στατιστικής) θεμελίωσης της αξιολόγησης της σχολικής επίδοσης στο: Χιωτάκης, Σ. (επιμ), *Η αμφισβήτηση των εξετάσεων και βαθμών στο σχολείο*, Αθήνα, Γρηγόρη.
- Μαρμαρά, Μ. Β. (2012). «Πυροβολισμοί στην έναρξη της σχολικής χρονιάς. Σε κρίσιμη κατάσταση ένας μαθητής». Ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 27/8/2012, από <http://www.zougla.gr/kosmos/article/valtimori-pirovolismi-stin-enarksi-tis-sxolikis-xronias--se-krisimi-katastasi-enas-maθitis>.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η σχολική τάξη*. Αθήνα, Γρηγόρη.
- _____. κ. ά. (2012). « *Η καινοτομία των ερευνητικών εργασιών στο Νέο Λύκειο*», Βιβλίο εκπαιδευτικού, Αθήνα, ΙΤΥΕ ,Διόφαντος.
- Meighan, R. (1988). *Το ευέλκτο σχολείο*. Θεριανός, Κ. (επιμ.,μτφρ.). Αθήνα, Σπηλιώτη.
- Merton, K.R. (1938). «Social Structure and anomie», στο: *American Sociological Review*, 3 (5)
- Μηλιός, Γ. (1996). *Εκπαίδευση και εξουσία, κριτική της καπιταλιστικής εκπαίδευσης*. Αθήνα, Θεωρία .
- Miller, B.(2002). *Χτίζοντας καλύτερη σχέση με τα παιδιά στην τάξη. Εγχειρίδιο για Εκπαιδευτικούς*. Θεσσαλονίκη, Κέντρο UNESCO για τις γυναίκες και την ειρήνη στις Βαλκανικές Χώρες.
- Miller, W.T.(2008). «*School Violence and Primary Prevention*». New York, Springer.
- Molnar, A. & Lindquist, B.(2013). *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο - Οικοσυστημική προσέγγιση*. Αθήνα, Πεδίο.
- Μολώση, Γ. & Γκόρνυ, Τ. (2001 «ΒΙΑζονται να μεγαλώσουν», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, (11/11/2001) , ημερομηνία ανάκτησης 19/7/2007, από www.enet.gr/online/online_print?id=100232172
- Moore, K. , Jones Nicola & Broadbent E. (2008). «School Violence in OECD countries. Ημερομηνία ανάκτησης 15/11/2014, από www.lan-international.org/aprendersinmiedo/files-fr/school-violence-in-oecd-countries-english , σελ. 5-9
- Μοσχονά, Κ. (2006). «Για ψυχικά προβλήματα σε...παθολόγο», *Ελευθεροτυπία*, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 06/12/2006, από www.enet.gr
- Μότη-Στεφανίδη, Φ. Τσέργας, Ν. (2000). «Όταν τα πράγματα στο σχολείο αγριεύουν». Πετρόπουλος, Ν. Παπαστυλιανού, Α.(επιμ), Αθήνα, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων , Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Μπέλλας, Θ. (1998). *Δομή και γραφή της επιστημονικής εργασίας, με βάση την εμπειρική παιδαγωγική έρευνα*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα .

- Μπέρτ –Ρέιμον, Ρ. (1989). *Η κοινωνική ανάπτυξη του εφήβου*. Αθήνα, Καστανιώτης.
- Μπίτσικα, Π. & Τσιμπίδης, Γ. (1999). «Οι μαθητικές συμμορίες», *Το Βήμα*, 31 Οκτωβρίου, σελ. Α56-Α57.
- Μπουρλιάσκος, Γ. Ι. Β.(2010). *Πώς γράφεται μια επιστημονική εργασία Συγγραφή επιστημονικής εργασίας και βιβλιογραφική έρευνα*. Αθήνα, Διόνικος.
- Munn, P.(1999). The «Darker Side» of pupil culture: Discipline and bullying in Schools, στο: Prosser, J. (επιμ.) *School Culture*. London, Paul Chapman Publishing Ltd - A Sage Publications Company.
- Muncie, J. (1999). *Youth and crime. A critical introduction*. London Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications.
- Myers, E. D. et al. (1987). «Students discipline and high school performance», *Sociology of Education*, January, Vol 60.
- Nagel, W. T. (1982). «Fifteen Thousand Hours: Secondary Schools and Their Effects on Children by Michael Rutter; Barbara Maughan; Peter Mortimore; Janet Ouston; Alan Smith», *The University of Chicago Law Review*, Vol. 49, No. 4.
- Νανούρης, Δ. (2009). «Προκάτ μάθηση», *Ελευθεροτυπία*, 18/1/2009
- «Νέο επεισόδιο με πυροβολισμούς σε σχολείο των ΗΠΑ» (2013). *Εθνος on line*, ημερομηνία ανάκτησης 10/1/2013, από <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22769&subid=2&pubid=63764787>
- «Νέοι με προβλήματα» (1995). *Εθνος*, 21/4/1995.
- Νικολούδη, Φ. (1993). «Η θεατρική έκφραση στην εκπαίδευση», *Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, τ. 31^ο
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2001). *Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα, Gutenberg.
- Νταλιάνη, Μ. (1999). «Βραβεία στην φαντασία, το μεράκι και την έμπνευση», *ΤΑ ΝΕΑ*, 10/5/1999.
- Ο θάνατος του βιολιστή και οι «κυβερνονταήδες» (2010). *Το Βήμα on line*, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 10/10/2010, από <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=359660>
- Olweus, D.(2009). *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο- Τι γνωρίζουμε και τι μπορούμε να κάνουμε*. Αθήνα, Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε).
- «Όταν η σχολή γίνεται χώρος τραγωδίας» (2009). Ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 10/4/2009, από <http://news.in.gr/greece/article/?aid=1003628>

Πανούσης, Γ. (1990). « Νεανική εγκληματικότητα. Το ‘παιχνίδι’ και η ‘πρόκληση’ », στο: Μπεζέ, Λ. (επιμ). *Συμπόσιο για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων , Επανεκπαίδευση –Ένταξη*. Αθήνα –Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλα.

_____ (2013). «(Ενδο)σχολική βία: χωρίς όρια και χωρίς ορίζοντα», στο: Κουρκούτας, Η. & Θάνος, Θ. (επιμ), *Σχολική βία και παραβατικότητα, Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ένταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*. Αθήνα, Τόπος.

_____ (2006). «Ταξικοί» αγώνες με ή χωρίς διαιτητή ; Βία στα σχολεί», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.1.

Παπαγιαννοπούλου, Μ. (1999-98). «Η εκπόνηση μελετών στις κοινωνικές επιστήμες Θεωρητικές και μεθοδολογικές κατευθύνσεις», Κείμενα Εργασίας . Αθήνα, Ε.Κ.Κ.Ε.

Παπαδημητρίου, Αθ. (επιμ. , μτφρ.) (1979). «Θεωρίες Κοινωνικής Παρεκκλίσεως», διδακτικές σημειώσεις στο μάθημα: Κοινωνιολογία της κοινωνικής παρέκκλισης, Τμήμα Κοινωνικών Λειτουργών, Α.Σ.Σ.Υ.Κ.Π, Κ.Α.Τ.Ε.Ε Πάτρας.

_____ (χ.χ.). «Θέματα Κοινωνιολογίας, επιλογή κειμένων από την Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης», διδακτικές σημειώσεις, Δ΄ Εξαμήνου, Τμήμα Κοινωνικών Λειτουργών, Α.Σ.Σ.Υ.Κ.Π, Κ.Α.Τ.Ε.Ε Πάτρας.

Παπαδημητρίου, Β. (1995). «Τα σχολικά κτίρια θυμίζουν φυλακές», *Ελευθεροτυπία*, 10/5/1995

Παπαϊωάννου, Κ.Δ.(2001). «Το σχολείο στην ανοικτή κοινωνία», *Ελευθεροτυπία*, 8/12/2001

Παπαϊωάννου, Κ.(1982). «Κοινωνική εργασία σε σχολικό πλαίσιο» , *Εκλογή θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, τ. 59.

Παπαϊωάννου, Κ. (1995). «Σχολική κοινωνική εργασία», *Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, τ.39.

Παπαματθαίου, Μ. & Νέδος, Β.(2005). «Έντατικά μαθήματα βίας στα σχολεία», *Το Βήμα*, 2/10/2005, σελ. Α38/66,Α39/67.

Παπαματθαίου, Μ. (2014). «Τρεις στους δέκα μαθητές έχουν ασκήσει βία στο σχολείο», *Το Βήμα*, ημερομηνία ανάκτησης 6/3/2014, από <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=574017>

Παπαστυλιανού, Α. (2001). «Η βία στο χώρο του σχολείου και τρόποι αντιμετώπισης», στο Χηνάς, Π.(επιμ), *Ψυχολογία και εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα, πρακτικά 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Σχολικής ψυχολογίας*. Αθήνα, Εταιρεία Σχολικών Ψυχολόγων Ελλάδας.

Παρασκευά, Φ, Παπαγιάννη, Α.(2008) «Επιστημονικές και παιδαγωγικές δεξιότητες για τα στελέχη της εκπαίδευσης». Αθήνα, ΥΠ.Ε.Π.Θ, Π. Ι.

Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, Αθήνα, (χ.ε.).

_____ (1984). *Στοιχεία Περιγραφικής και Επαγωγικής Στατιστικής*, Αθήνα , (χ.ε.).

_____ (1988). *Κλινική Ψυχολογία. Διάγνωση, πρόληψη και θεραπεία των ψυχικών διαταραχών*. Αθήνα, (χ.ε.).

_____, (χ.χ.) *Εξελικτική Ψυχολογία, Τ.4, Εφηβική ηλικία*, Αθήνα, (χ.ε.).

_____, κ.ά. (επιμ). (1995). «Διαφυλικές σχέσεις». Εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης Εκπαιδευτικών –Στελεχών σε θέματα Σεξουαλικής Αγωγής και Ισότητας των Φύλων, τόμος Α' & Β', Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

« Παρατηρητήριο κατά της βίας: Τρεις στους δέκα μαθητές είναι θύματα ενδοσχολικής βίας» (2014). *ΤΑ ΝΕΑ*, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 6/3/2014, από <http://www.tanea.gr/news/greece/article/5094019/parathrhthrio-kata-ths-bias-treis-stoys-deka-mathhtes-einai-thymata-endosxolikhs-bias/>

Πασιαρδή, Γ. (2000). *Το σχολικό κλίμα. (Θεωρητική ανάλυση και εμπειρική διερεύνηση των βασικών παραμέτρων του)*. Αθήνα, Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός.

Πετρόπουλος Ν. Παπαστυλιανού, Α. (2001). *Μορφές Επιθετικότητας, βίας και Διαμαρτυρίας στο σχολείο (γενεσιουργοί παράγοντες και επιπτώσεις)*. Αθήνα, (χ.ε.).

Πετροπούλου, Μ. (2007). « Παιδοψυχολόγοι ; Ούτε για δείγμα», *Ελευθεροτυπία* , ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 29/04/2007, από www.enet.gr .

Πιτσελά Α. (2002). *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, δ' έκδοση. Αθήνα - Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα .

Ρέιμερ, Ε. (1976) *Το σχολείο είναι νεκρό*, Μετ Ζήση Ρήνα, Αθήνα, Βέργος.

Ρίζου-Γκούσια, Μ. (2006). *Σχολική πραγματικότητα. Πώς να αντιμετωπίσετε με επιτυχία τις δυσκολίες στη τάξη*. Αθήνα, Λιβάνη.

Rigby, K. (2008). *Σχολικός εκφοβισμός σύγχρονες απόψεις*. Γιοβαζολιάς, Α. (επιστ. Επιμ.), β' έκδοση. Αθήνα, Τόπος.

Rigby, K. (1996). *Bullying in Schools, and what to do about it*. London & Philadelphia, Jessica Kingsley Publishers.

Ρουγγέρη, Ν. (1999). « Ένας στους δυο θύμα επιθέσεων», *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 31 Οκτωβρίου 1999, σελ. Α 56.

Ρουμπέα, Γ. (2011). «Εκπαιδύοντας μαθητές διαμεσολαβητές», στο: Θάνος, Β. Θ. (επιμ), *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*. Αθήνα, Πεδίο.

Σαΐτης, Α. Χ. (2008). *Ο Διευθυντής στο δημόσιο σχολείο*. Αθήνα, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Σαράντη, Α. (2008). «Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση από τα πέντε», *Ελευθεροτυπία*, ημερομηνία ανάκτησης 27/10/2008, από www.enet.gr/online/online_print?id=78248340

Σεξουαλική Αγωγή και Υγεία. (1989). Πρακτικά 1^{ου} Σεμιναρίου . Αθήνα, Εταιρεία Οικογενειακού προγραμματισμού.

Σεξουαλική Αγωγή και Υγεία. (1992). Αθήνα, Εταιρεία Οικογενειακού προγραμματισμού.

«Σιάτλ: Ενέδρα θανάτου είχε στήσει ο 14χρονος μαθητής Τζέιλεν Φράιμπεργκμ». (2014). *ΤΟ ΒΗΜΑ on line*, Ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 28/10/2014, από <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=645287>

«Σκότωσε τους γονείς του επειδή του πήραν το iPod». (2014). Ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 30/5/2014, από <http://www.news.gr/kosmos/hpa/article/152650/skotose-toys-goneis-toy-epeidh-toy-phran-to-ipod.html>.

Σκούρας, Γ. (2002). «Κοινωνία και σχολείο: Οι ποινές στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση μετά τον πόλεμο (1950-2000)», Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών.

Smith K.P, Sharp S.(1995).»*School bullying , Insights and perspectives*, London & N.Y, Routledge.

Smith, P. K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R. & Slee, P. (1999). *The nature of school bullying A cross national perspective*. London & New York, Routledge.

«Σουηδία:Αύξηση των ομαδικών βιασμών μεταξύ εφήβων»(2013), ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 5/12/2013, από <http://www.nooz.gr/world/souidia-aiksis-omadikon-viasmon-metaksi-efivon> .

Σουλιώτη, Γ. (2005). «Κέντρο της παραβατικότητας .Η πρωτεύουσα αναδεικνύεται σε βασικό πεδίο δράσης των εγκληματικών πράξεων ανηλίκων», *Ελευθεροτυπία*, 2/8/2005.

Σπινέλλη, Κ. Δ. & Τρωιάνου Α. Λ. (1987). *Δίκαιο Ανηλίκων Ποινικές Ρυθμίσεις και Εγκληματολογικές Προεκτάσεις*. Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα.

Σπινέλλη, Κ. Δ. (2005). *Εγκληματολογία Σύγχρονες και παλιότερες κατευθύνσεις*. Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα.

_____ (1995). «Ιδεατή ή εικονική γονεϊκή επιτήρηση και εξαρτησιογόνες ουσίες», *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής πρόνοιας*, τ. 104.

Sughrue, A. (2003). «Zero Tolerance for Children: Two Wrongs Do Not Make a Right», *Educational Administration Quarterly* Vol. 39, No. 2 (April).

Συμβολή στην κριτική του σύγχρονου σχολείου μέσα από το φως των απόψεων του Ivan Illich.(2004). Αθήνα ,Bob. Ημερομηνία ανάκτησης 17/12/2012, από www.vrahokipos.net/old/against/education/bob.htm

Σύνοψη έκθεσης της επιτροπής για τη σχολική βία στα σχολεία της Κύπρου (2009), ημερομηνία ανάκτησης 10/12/2009, από www.paideia.org.cy/upload/1_12_2009_sholiki_via.pdf

«Τα όπλα μπαίνουν στα σχολεία και η Γερμανία γίνεται ...Φαρ Ουέστ». *ΤΑ ΝΕΑ Online* ημερομηνία δημοσίευσης 3/7/2003, ημερομηνία ανάκτησης 17/7/2007 από <http://www.tanea.gr/news/world/article/4290622/?iid=2>

Ταμιχτσής, Γ. Ι.(2010). *Η σχέση πειθαρχικού ελέγχου μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και σχολικής τους επίδοσης*, Ανέκδοτη διπλωματική εργασία, στο Π.Μ.Σ «Η σύγχρονη

Εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της», Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα.

_____ (1997). «Η προληπτική εργασία για την εγκληματικότητα ανάμεσα στους νέους» (*Preventive work with criminality among youngsters*), έκθεση-αξιολόγηση και υλικό για το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Νεολαία για την Ευρώπη – Δράση Β 1 (υλοποίηση από τη Γ.Γ.Ν.Γ), επίσκεψη-μελέτη μικρής διάρκειας στη Δανία (Randers) από 25/5 έως 1/6/1997.

_____ (2011). «Η διδασκαλία της εγκληματολογίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση υπό το πρίσμα των μαθημάτων των Κοινωνικών Επιστημών», στο: Τσουραμάνης, Χ., Κουράκης, Ν., & Ζαραφονίτου, Χ. (επιμ). *Εγκληματολογία: Διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου. Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα.\

Tannenbaum, A. J. (1983). *Gifted children: Psychological and educational perspectives*. New York: Macmillan.

Τάτσης, Ν. (1985). *Η διδασκαλία της Κοινωνιολογικής Θεωρίας, τ Α΄*. Αθήνα, Gutenberg.

Τζάνη, Μ. (1988). *Σχολική επιτυχία - ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας*. Αθήνα (χ.ε.)

Τσάκαλης, Γ.Π. (προσωπική επικοινωνία, 13/2/2008).

The Economist, *Καθημερινή*, 26/10/2006.

The Programme On Educational Buildings Papers. (1996) *Making better use of school buildings*. O.E.C.D.

Τρίγκα, Ν. (1995) «Άδικα με κατηγορούν» *Έθνος*, 11-2-1995, σελ. 17.

Τσαούσης, Γ. Δ.(1984). *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα, Gutenberg.

_____ (1985). *Η κοινωνία του ανθρώπου. Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία, γ΄ έκδοση*, Αθήνα, Gutenberg.

Τσαρδάκης, Δ.(1999). «Η διαλεκτική της βίας και το σχολείο» , ημερομηνία ανάκτησης 29/12/2004 από www.hri.org/E/1999/99-08-07.dir/stiles/analisi.htm.

Τσιάντης, Ι., κ. ά. (Μελέτη –Έρευνα –Επιμέλεια), (1986). *Ψυχική Υγεία και Ψυχοκοινωνική Ανάπτυξη του Παιδιού και του Εφήβου*. Αθήνα, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Τσίγκανου, Ι., Δασκαλάκη, Η.-Κ. & Τσαμπαρλή, Δ.(2004). *Εικόνες και αναπαραστάσεις βίας στο Ελληνικό σχολείο*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

_____ (2008-09). «Η μεθοδολογία της εγκληματολογικής έρευνας», σημειώσεις για το Π.Μ.Σ Εγκληματολογίας, *Η σύγχρονη Εγκληματολογία και η Αντιμετώπιση της*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, Αθήνα.

Τσίρος, Θ.(2013). «Το σχολείο που ανήκει στους γονείς», *Καθημερινή*, 29/9/2013.

Τσούλιας, Ν. (1997). «Το αυριανό σχολείο των συγκρούσεων», *Η λέσχη των εκπαιδευτικών*, τ. 17, Μάρτιος-Μάιο.

Τσουραμάνης, Χ.(2003). «Internet και Ποινική Δικαιοσύνη , Συμμορίες», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ. 60, Ιούνιος.

Vallejo-Nagera, Al. (2001). *Εφηβεία, ή άγρια ηλικία*. Θεοδωρίδου Λ. (μτφρ.), Σπερελάκη, Τ. (επιμ.). Αθήνα, Ενάλιος.

Verma, K. G. & Mallick, K. (2004) *Εκπαιδευτική Έρευνα, Θεωρητικές προσεγγίσεις και Τεχνικές*. Γρίβα, Ε. (μτφρ.). Αθήνα, Τυπωθήτω.

White, R. & Haines, F.(2000). *Crime and criminology*. 2^η έκδοση. Oxford, N.Y, Oxford University Press.

Φακατσέλη, Α. (2007). «Φακέλωμα στα θρανία», *Ελευθεροτυπία*, 25/2/2007.

Φακιολάς, Ν. & Αρμενάκης, Α. (1995). «Παραβατικότητα και επιθετικότητα εφήβων –μαθητών», στο: Σταμίρης, Ι. (επιμ.), διδακτικό εγχειρίδιο των ΤΕΦΑΑ Αθήνας, *Ειδικά Κοινωνιολογικά ζητήματα*, β' έκδοση, Αθήνα.

Φαρσεδάκης, Ι. Ιακ. (1986). *Παραβατικότητα και Κοινωνικός έλεγχος των Ανηλίκων*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

_____ (1996). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

_____ (2004). *Δίκαιο Ανηλίκων*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη..

Φιλίππου, Δ.(1991). «Κοινωνική εργασία με τη σχολική κοινότητα και την ευρύτερη», εισήγηση για το σεμινάριο Κοινωνικών Λειτουργών του Υπουργείου Υγείας & Πρόνοιας, Απρίλιος.

Φουκώ, Μ. (1976). *«Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής»*. Κέδρος, Αθήνα .

«Φουντώνει ο e-εκφοβισμός στα σχολεία», ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 17/12/2014, από <http://www.nooz.gr/tech/fountonei-o-e-ekfovismos-sta-sxoleia>.

Φραγκουδάκη, Α.(1985). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης- θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα, Παπαζήση.

«Φρίκη και αποτροπιασμός για το μακελειό στις ΗΠΑ» , δημοσίευση άρθρου και ανάκτηση από την ιστοσελίδα nooz. gr στις 16/12/2012, <http://www.nooz.gr/world/fos-sto-makeleio-tou-konektikat151212>

«Φρίκη από το διπλανό θρανίο» (2009). *Ελευθεροτυπία*, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 21/3/2009 από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=28070>

Φωτιάδη, Ι. (2011). «Περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω.....videogames», *Καθημερινή*, ημερομηνία ανάκτησης 21/5/2011, από http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/ w_articles_civ_11_21/05/2011_442913

Χάιδου, Αν. (2013). *Εγκληματικότητα Ανηλίκων, Αιτιολογικές προσεγγίσεις και κοινωνικός έλεγχος*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

_____ (1996). *Θετικιστική Εγκληματολογία. Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Χανιωτάκης, Ι. Ν. (2011). *Παιδαγωγική του χιούμορ*. Αθήνα, Τόπος.

Χαραλάμπους, Ν. (2000). «Η επίδραση της συνεργατικής μάθησης στη σχολική επίδοση, την αρνητική συμπεριφορά και το ψυχολογικό κλίμα της τάξης», στο: Πετρόπουλος, Ν. Παπαστυλιανού, Α. (επιμ), *Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα. Έρευνα και παρέμβαση*. Αθήνα, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Χατζησάββας, Γ. (1996). *Το δίκαιο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.

Χατζηχρήστου, Γ.Χ. (2004) . *Εισαγωγή στη σχολική Ψυχολογία*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα,

Χηνάς, Π. Χρυσαφίδης, Κ. (2000). «Επιθετικότητα στο σχολείο. Προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση», Πετρόπουλος, Ν. Παπαστυλιανού, Α. (επιμ), Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

Χόλτ, Τ. (1978). *Το σχολείο φυλακή και η ελεύθερη μάθηση*. Αθήνα, Καστανιώτη.

Χουάιτ Σ, Νότκιν –Χουάιτ Μ., (1981) *Η παιδική ηλικία, Τα μονοπάτια της ανακάλυψης*, Μετ Μαράτου Ο, Αθήνα, Ψυχογιός .

Χριστοδουλόπουλος, Γ. (2010). «Άχαρα κουτιά, τώρα και βιοκλιματικά», *Ελευθεροτυπία*, ημερομηνία δημοσίευσης και ανάκτησης 12/9/2010 , από <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=201821>

«Χρονικό δολοφονικών ενεργειών σε σχολεία και πανεπιστήμια» (2009). *Καθημερινή*, αφιερώματα –αναδρομές , ημερομηνία ανάκτησης 21/6/2009, από <http://www.kathimerini.com.cy/index.php?pageaction=kate&modid=1&artid=1722>

Χρονοπούλου, Α.(1994). «Εκτιμήσεις – Συμπεράσματα από το συνέδριο: Η βία στο σχολικό χώρο», *Σύγχρονη εκπαίδευση*, Αφιέρωμα, τ.80, σελ. 1-3/12.

Zahn-Waxler, C(1993), Warriors and Worriers:Gender and psychopathology Special Issue: Toward a developmental perspective on conduct disorder. *Development and Psychopathology*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
Ερωτηματολόγιο έρευνας

Κ. Σ.

Α. Ε

Ημερομηνία συμπλήρωσης : _____

Ερωτηματολόγιο Έρευνας

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Επιβλέπων Καθηγητής : Ιακ. Φαρσεδάκης

Ερευνητής : Ταμιχτοής Ιωάννης

Αγαπητέ μαθητή –Αγαπητή μαθήτριά ,

Με το ερωτηματολόγιο που κρατάς στα χέρια σου , θέλουμε να μελετήσουμε σημαντικά θέματα που αφορούν εσένα και το σχολείο. Οι απόψεις σου για την οργάνωση της ζωής στο σχολείο ,τις δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις καθώς και για την αντιμετώπιση διαφόρων καταστάσεων θα μας βοηθήσουν να διαμορφώσουμε καλύτερη αντίληψη για τα προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές / τριες στο σχολείο ,αλλά και την κοινωνία γενικότερα .

Γι' αυτό το λόγο σε παρακαλούμε να απαντήσεις σε όλα τα παρακάτω ερωτήματα δηλώνοντας αυτό που εκφράζει εσένα.

Το ερωτηματολόγιο μπορείς να το συμπληρώσεις σημειώνοντας ☐ Χ ,συμπληρώνοντας αριθμούς ή γράφοντας λέξεις ή προτάσεις .

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο, (δεν πρέπει να γράψεις το όνομά σου) επομένως κανείς (καθηγητές, γονείς κλπ) δεν μπορεί να μάθει αυτά που γράφεις, για το λόγο αυτό μη διστάσεις να απαντήσεις και να εκφράσεις ελεύθερα τη γνώμη σου .

Σε ευχαριστούμε για τη συνεργασία σου

1. Είσαι: Αγόρι : ☐ Κορίτσι : ☐ (βάλε x στο αντίστοιχο κουτάκι)

2. Ποια ημερομηνία γεννήθηκες; _____ (γράψε π.χ 1/ 1/ 1998)

3. Σε ποια χώρα γεννήθηκες ; _____

4. Αν γεννήθηκες σε κάποια χώρα του εξωτερικού πόσα χρόνια περίπου μένεις στην Ελλάδα ;

5. Από ποια χώρα είναι / ήταν οι γονείς σου ; Ο πατέρας σου : _____

Η μητέρα σου : _____

6. Πόσα αδέλφια έχεις (εκτός από τον εαυτό σου); ☐ (γράψε με αριθμό πόσα είναι 0,1,2 κλπ.)

7. Το σπίτι που μένεις είναι : δικό σας ☐ ή ενοίκιο ☐

8. Έχεις δικό σου δωμάτιο ; ΝΑΙ ☐ ή ☐

9. Ποιο επάγγελμα σκοπεύεις να κάνεις στη ζωή σου ;

1^η επιλογή _____

2^η επιλογή _____

10. Τι επιθυμείς να κάνεις τελειώνοντας το Λύκειο ; _____

11. Βάλε ένα x αν έχεις εκλεγεί ποτέ στο :

- 5μελές Μαθητικό Συμβούλιο της τάξης σου στο Λύκειο ☐
- 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο του σχολείου σου ☐

12. Πώς περνάς τον ελεύθερο χρόνο σου ; (σημείωσε ένα x για κάθε πρόταση στο αντίστοιχο κουτάκι)

	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
Διαβάζεις εξωσχολικά βιβλία (λογοτεχνικά ,ιστορικά, φιλοσοφικά κλπ)			
Βλέπεις τηλεόραση			
Πηγαίνεις σινεμά ή θέατρο			
Ακούς μουσική			
Αθλείσαι (γυμναστήριο ,αθλητική ομάδα κλπ)			
«Σερφάρεις» στο Διαδίκτυο (Internet)			
Βγαίνεις με τους φίλους/ τις φίλες σου			
Βγαίνεις με τους γονείς σου			
Συχνάζεις σε χώρους με ηλεκτρονικά – τυχερά παιχνίδια			
Συχνάζεις σε καφετέριες			
Παίζεις μπιλιάρδο / ποδοσφαιράκι			
Παίζεις στο πάρκο/ γειτονιά			
Διασκεδάζεις σε κλαμπ, μπαράκια χωρίς τους γονείς / κηδεμόνες σου			
Πηγαίνεις στο γήπεδο για να παρακολουθήσεις αθλητικούς αγώνες			
Ασχολείσαι με πολιτιστικές δραστηριότητες (πχ. με μουσική ,χορό κλπ)			
Διαβάζεις αθλητικές εφημερίδες ή περιοδικά ποικίλης ύλης			
Ασχολείσαι με δραστηριότητες κάποιου Συλλόγου ή Οργάνωσης (Πολιτικής ,Οικολογικής, Ανθρωπιστικής κλπ)			

13. Σε ποιο βαθμό είσαι ικανοποιημένος /η σχετικά με (σημείωσε ένα x για κάθε πρόταση στο αντίστοιχο

κουτάκι) :

	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Τη γενική κατάσταση του κτιρίου του σχολείου σου (βαμμένο, ασφαλές καλοδιατηρημένο καλοσυντηρημένο, με χρώματα, διακοσμημένο κλπ)			
Την αίθουσα που κάνεις μάθημα (άνετη, ήσυχη, φωτεινή, , με καλοδιατηρημένα θρανία και καρέκλες, επαρκή θέρμανση κλπ)			
Τον εξωτερικό χώρο –αυλή (ευρύχωρη , με παγκάκια, βρύσες, υπόστεγο, πράσινο κλπ)			
Την καθαριότητα των χώρων του σχολείου σου (π.χ αίθουσα διδασκαλίας , προαύλιο, τουαλέτες κλπ)			

14 .Σε ποιο βαθμό ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις ;(σημείωσε ένα x για κάθε πρόταση στο

αντίστοιχο κουτάκι)

	Ισχύει απόλυτα	Ισχύει αρκετά	Ισχύει μερικές φορές	Ισχύει ελάχιστα	Δεν ισχύει καθόλου
Οι κανόνες του σχολείου , μου είναι γνωστοί και σαφείς					
Οι τιμωρίες του σχολείου , μου είναι γνωστές και σαφείς					
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο σε όλους τους μαθητές					
Οι κανόνες του σχολείου εφαρμόζονται το ίδιο από όλους τους καθηγητές					
Οι κανόνες στο σχολείο μου εφαρμόζονται αυστηρά (τηρείται η πειθαρχία , όποιος τους παραβιάσει τιμωρείται)					
Τηρώ τους σχολικούς κανόνες ,γιατί έχω πεισθεί για τη χρησιμότητά τους και όχι γιατί τους επιβάλλει το σχολείο					
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές /τριες σε θέματα σχολικού κανονισμού και σχολικών τιμωριών .					

15. Σε ποιο βαθμό ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις ; (σημείωσε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι)

	Ισχύει Απόλυτα	Ισχύει Αρκετά	Ισχύει μερικές φορές	Ισχύει ελάχιστα	Δεν ισχύει Καθόλου
Το σχολείο, σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημερινής ζωής					
Το καθημερινό πρόγραμμα στο σχολείο δεν σε κουράζει, και σου παρέχει ευκαιρίες εκτόνωσης ψυχαγωγίας και ηρεμίας (άθληση, παιχνίδι κλπ)					
Τα μαθήματα σε ενδιαφέρουν και σου αρέσουν					
Η ύλη των μαθημάτων δεν σε δυσκολεύει					
Το σχολείο εκτός από γνώσεις σε μαθαίνει :					
α) να σέβεται και να βοηθάς τους άλλους					
β) να υποστηρίζει το δίκαιο					
γ) να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη σου					
Στο μάθημα οι καθηγητές/ τριες σας δίνουν την δυνατότητα να συμμετέχετε κάνοντας ερωτήσεις και εκφράζοντας απορίες,, προβληματισμούς κλπ					
Στη διάρκεια των μαθημάτων υπάρχει δημιουργική ατμόσφαιρα, ενδιαφέρον και όχι ανία και πλήξη των μαθητών					
Στα μαθήματα , στη τάξη , συχνά χωρίζετε σε μικρές ομάδες (3-4μαθητές) και εργάζεστε μαζί					
Οι καθηγητές /τριες δίνουν στους μαθητές την ευκαιρία να εκφράσουν τα παράπονά τους για τον τρόπο διδασκαλίας , τις εργασίες κ ά σχετικά με το μάθημα					
Οι καθηγητές / τριες χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία ακουστικά και οπτικά μέσα π. χ κασέτες ήχου , εκπαιδευτικές ταινίες,, διαφάνειες ,χάρτες κλπ					
Οι καθηγητές/ τριες πιστεύουν στις ικανότητές σου και συχνά σε εμπνέουν /ενθαρρύνουν για μεγαλύτερη προσπάθεια και καλύτερη επίδοση					
Οι καθηγητές / τριες βαθμολογούν τους μαθητές /τριες σύμφωνα με τις ικανότητες/ δυνατότητες τους και όχι σύμφωνα με συμπάθειες , /αντιπάθειες					
Οι καθηγητές / τριες ενημερώνουν τους μαθητές / τριες για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής π. χ συνελεύσεις ,εκλογές ,αρμοδιότητες 5μελούς., 15μελούς κλπ					
Οι γενικές συνελεύσεις των μαθητών λειτουργούν ικανοποιητικά (γίνεται διάλογος για τα προβλήματα του σχολείου , οι μαθητές εκφράζουν ελεύθερα την άποψή τους, θέτουν υποψηφιότητα κλπ)					

Η Διεύθυνση του σχολείου ανταποκρίνεται στα αιτήματα και τις προτάσεις του 15μελούς για θέματα που απασχολούν τους μαθητές					
Η Διεύθυνση του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές / τριες για διάφορα προβλήματα λειτουργίας που αφορούν το σχολείο (θέρμανση, καθαριότητα, αποκατάσταση ζημιών ,βλάβες κλπ)					
Η Διεύθυνση του σχολείου <u>στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς</u> ενημερώνει τους μαθητές/ τριες για :					
α) τους σχολικούς κανόνες (προσέλευση, απουσίες, αξιολόγηση, εξετάσεις, συμπεριφορά στο σχολείο κλπ.)					
β) την οργάνωση και λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων (5μελές, 15μελές, γενική συνέλευση) και τον τρόπο που μπορούν να συμμετέχουν στην οργάνωση της σχολικής ζωής.					
γ) τις ποινές /τιμωρίες που προβλέπει ο σχολικός κανονισμός					

16. Σε ποιο βαθμό ισχύουν κατά τη γνώμη σου τα παρακάτω για τους καθηγητές/ τριες ;
σημείωσε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι)

	Ισχύει απόλυτα	Ισχύει αρκετά	Ισχύει μερικές φορές	Ισχύει ελάχιστα	Δεν ισχύει καθόλου
Είναι φιλικόι προς τους μαθητές,, πρόθυμοι να τους ακούσουν, με καλή διάθεση, χιούμορ και επικοινωνία					
Συμπεριφέρονται σε όλους τους μαθητές το ίδιο , ανεξάρτητα από την καταγωγή (αλλοδαποί) , το φύλο (αγόρι ή κορίτσι) , το χρώμα ή τη θρησκεία τους					
Έχουν ίδια συμπεριφορά σε όλους τους μαθητές , ανεξάρτητα αν είναι «καλοί» ή « κακοί» μαθητές					
Προστατεύουν τους μαθητές εκείνους που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας- ειρωνείας από άλλους μαθητές					

17. Πώς θα χαρακτήριζες τις σχέσεις σου (σημείωσε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι) :

	Φιλικές	Αδιάφορες	Ψυχρές σχέσεις συχνά με συγκρούσεις
Ανάμεσα σε εσένα και τους συμμαθητές της τάξης σου			
Ανάμεσα σε εσένα και τους άλλους μαθητές του σχολείου σου			
Ανάμεσα σε εσένα και το 15μελές Μαθητικό Συμβούλιο			
Ανάμεσα σε εσένα και σε μαθητές με διαφορετική εθνικότητα, θρήσκευμα ή άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα			

18. Συμμετείχες σε κάποια δραστηριότητα / εκδήλωση που έγινε από το σχολείο σου πέρσι και φέτος π. χ ενημερωτική διάλεξη -συζήτηση , εκπαιδευτική επίσκεψη , παρακολούθηση κινηματογραφικής προβολής, θεάτρου κλπ) ;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Αν απάντησες ΟΧΙ πήγαινε στην επόμενη ερώτηση αρ.19 αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε και γράψε με δυο λόγια για αυτό /αυτά τα προγράμματα / δραστηριότητες (πότε έγινε, τι αφορούσε, πόσο σ' άρεσε κλπ)

19. Συμμετείχες σε κάποια ομαδική δραστηριότητα που έγινε στο σχολείο σου πέρσι και φέτος π. χ ομάδα περιβάλλοντος, ομάδα αγωγής υγείας , αθλητισμού ,μουσικής ,θεάτρου κλπ ;

ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐

Αν απάντησες ΟΧΙ πήγαινε στην επόμενη ερώτηση αρ. 20,αν ΝΑΙ συνέχισε παρακάτω και γράψε με δυο λόγια σε ποια ομαδική δραστηριότητα συμμετείχες , πότε , πόσο σου άρεσε κλπ)

20. Στον πίνακα που ακολουθεί περιγράφονται κάποιες συμπεριφορές , που μπορεί να έχουν κάνει μαθητές / τριες. Πόσο συχνά συμβαίνει να κάνεις και εσύ το ίδιο ; (Σημείωσε ένα x δίπλα από κάθε πρόταση).

	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
Απουσιάζεις από το σχολείο χωρίς να το ξέρουν οι γονείς σου (κοπάνα)			
Καθυστερείς να μπεις στην τάξη (την πρώτη ώρα, μετά τα διαλείμματα)			
Στη διάρκεια του μαθήματος μιλάς με τους διπλανούς σου , χαζεύεις, γελάς κλπ			
Τρως ή να πίνεις στη διάρκεια του μαθήματος			
Αλλάζεις θέση στη διάρκεια του μαθήματος χωρίς την άδεια του καθηγητή /τριας			
Διακόπτεις τους συμμαθητές σου ,όταν μιλάνε			
Διακόπτεις τον καθηγητή /τρια			
Δεν λαμβάνεις υπόψη τις παρατηρήσεις του καθηγητή /τριας			
Αντιγράφεις στις εξετάσεις και τα διαγωνίσματα(τεστ)			
Παραποιείς τις απουσίες σου στο απουσιολόγιο (τις σβήνεις ή σκίζεις το φύλλο)			
Απειλείς / εκφοβίζεις τον/ την απουσιολόγο για να μην πάρεις απουσία			
Χρησιμοποιείς το κινητό την ώρα του μαθήματος (παιχνίδια κλπ)			
Φεύγεις από την τάξη την ώρα του μαθήματος χωρίς να ζητήσεις την άδεια του καθηγητή /τριας			
Καπνίζεις σε χώρους του σχολείου			
Κρύβεις ή καταστρέφεις τα σημειώματα του σχολείου προς τους γονείς σου όταν δεν σε συμφέρει (π. χ αδικαιολόγητες απουσίες κλπ)			
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών στο σχολείο			
Καταστρέφεις (σκίζεις ή καις) σχολικά βιβλία			
Γράφεις υβριστικά συνθήματα στους τοίχους του σχολείου			
Καταστρέφεις πράγματα/ έπιπλα του σχολείου(θρανία, τοίχοι , παράθυρα κλπ)			
Προκαλείς φθορές /ζημιές σε πράγματα / αντικείμενα μαθητή/ τριας στο σχολείο			
Κτυπάς (κλωτσιές μπουνιές –σπρωξιές) μαθητή/ τρια στο σχολείο			
Παίρνεις μέρος μαζί με μαθητές του σχολείου σου σε συμπλοκές (συγκρούσεις) με ομάδες μαθητών άλλων σχολείων			
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) μαθητή /τρια στο σχολείο			
Βρίζεις (χυδαία λόγια απρεπείς φράσεις) καθηγητή/ τρια			

Απειλείς , εκφοβίζεις συμμαθητές ,μαθητή /τρια στο σχολείο			
Παίρνεις από μαθητή / τρια του σχολείου πράγματα που δεν σου ανήκουν (βιβλία, χρήματα, κινητά κλπ)			
Ενοχλείς σεξουαλικά με λόγια /χειρονομίες μαθητή / τρια στο χώρο του σχολείου			
Έχεις υποχρεώσει με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική συνεύρεση – επαφή στο χώρο του σχολείου			
Κάνεις χρήση αλκοόλ στο χώρο του σχολείου			
Έχεις βάλει φωτιά με σκοπό την καταστροφή σχολικής περιουσίας (έγγραφα του σχολείου , θρανία , καρέκλες κλπ)			
Έχεις προσφέρει ή προσπαθήσει να πουλήσεις ναρκωτικά (χασίς – μαριχουάνα , χάπια κλπ) στο χώρο του σχολείου			

21. Στον παρακάτω πίνακα σημείωσε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι αν έχει συμβεί σε εσένα κάτι από τα παρακάτω και από τα πρόσωπα που αναφέρονται :

	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
1. Να σε βρίσουν (χυδαία λόγια, απρεπείς φράσεις κλπ)			
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου			
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ εξωσχολικοί			
2. Να σε απειλήσουν –εκφοβίσουν (πρόκληση τρόμου – ανησυχίας)			
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου			
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ εξωσχολικοί			
3. Να σου ασκήσουν σωματική βία (κλωτσιά, μπουνιά, σπρώξιμο κ ά)			
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου			
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ εξωσχολικοί			
4. Να σε ενοχλήσουν σεξουαλικά (με αισχρόλογα, ανήθικες προτάσεις, χειρονομίες)			
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου			
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ εξωσχολικοί			
5. Να χρησιμοποιήσουν βία για σεξουαλική επαφή –συνεύρεση μαζί σου			
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου			
β καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ εξωσχολικοί			
6. Να σου κλέψουν προσωπικά σου αντικείμενα (χρήματα, πράγματα κλπ)			
α. μαθητές /τριες του σχολείου σου			

β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ	εξωσχολικοί			
7. Να σου καταστρέψουν προσωπικά σου αντικείμενα(π.χ. ρούχα ,κινητό)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου			
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ	εξωσχολικοί			
8. Να σου προσφέρουν ναρκωτικά (χασίς - μαριχουάνα , χάπια κλπ)				
α.	μαθητές /τριες του σχολείου σου			
β	καθηγητές .τριες του σχολείου σου			
γ	εξωσχολικοί			
9. Εάν σου έχει συμβεί <u>κάτι άλλο</u> γράψε <u>τι</u> και από <u>ποιόν</u>				
α) τι :-----				
β) από ποιόν : ----- (π.χ. από μαθητή ή από καθηγητή κλπ) και <u>βάλε ένα x</u> στο αντίστοιχο κουτάκι δίπλα				

22. Αν σου έχει συμβεί κάτι από τα παραπάνω περιστατικά έχεις μιλήσει σε κάποιον ;

ΝΑΙ

☐

ΟΧΙ

☐

Αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε αν απάντησες ΟΧΙ πήγαινε στην επόμενη ερώτηση αρ.23

α) Για ποια περίπτωση του πίνακα της παραπάνω ερώτησης 21 μίλησες σε κάποιον ; (Σημείωσε από τον αριθμό 1 έως 9 , ανάλογα με την περίπτωση ,π. χ 1 α , 2 β κλπ)

β) Σε ποιόν μίλησες γι' αυτό ; (π. χ σε φίλους, αδέρφια, γονείς,, Διεύθυνση του σχολείου , αστυνομία κλπ)

γ) Τιμωρήθηκαν αυτός /αυτοί που το έκαναν : ΝΑΙ

☐

ΟΧΙ

☐

Δεν γνωρίζω

☐

23. Οι παρακάτω ερωτήσεις αναφέρονται σε κάποιες πράξεις που μπορεί να έχει κάνει κάποιος μαθητής /τρια στην ιδιωτική του ζωή, όταν δεν βρίσκεται στο σχολείο. Σημείωσε με x στο αντίστοιχο κουτάκι τι από αυτά ισχύει για εσένα και σε ποιο βαθμό :

	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
Χρησιμοποιείς κάποιο μεταφορικό μέσο (λεωφορείο ,τρένο κλπ) σκόπιμα χωρίς εισιτήριο ;			
Έχεις πάρει κάτι από σουπερ- μάρκετ ή περίπτερο ή εμπορικό κατάστημα χωρίς να πληρώσεις ;			
Έχεις κτυπήσει (με κλωτσιά, γροθιά ,χαστούκι) κάποιον /α ;			
Έχεις σπάσει τζάμια ή βιτρίνα μαγαζιού ή φανάρι αυτοκινήτου με κλωτσιά, πέτρα ή άλλο αντικείμενο ;			
Έχεις κάνει χρήση ναρκωτικών π. χ χασίς / μαριχουάνα ,χάπια κλπ ;			
Έχεις πάρει χρήματα από το πορτοφόλι κάποιου δικού σου προσώπου (πατέρα, μητέρα, αδελφός ,θείος κλπ) χωρίς να το γνωρίζει ;			
Έχεις πάρει μέρος μαζί με άλλα άτομα σε ομάδα που προέβαινε σε πράξεις βίας , εκφοβισμού, επιθετικότητας ,κλοπής κλπ στη γειτονιά /συνοικία της περιοχής σου ή άλλων περιοχών ;			
Έχεις καυγαδίσει κρατώντας ,πέτρα, μαχαίρι, αεροβόλο ή κάποιο παρόμοιο αντικείμενο ;			
Έχεις απειλήσει κάποιον /α ότι θα τον/ την κτυπήσεις ;			
Μετά από επίσκεψη σε κάποιο χώρο (ξένο σπίτι , ξενοδοχείο κλπ) πήρες κάτι που σου άρεσε, φεύγοντας ;			
Συμμετέχεις ως οπαδός /φίλαθλος σε συγκρούσεις με άλλους πριν ,στη διάρκεια ή μετά τη διεξαγωγή αθλητικών συναντήσεων ; (π. χ ποδοσφαίρου κλπ) ;			
Έχεις υποχρεώσει με τη βία κάποιο άλλο πρόσωπο σε σεξουαλική συνεύρεση (επαφή) ;			
Έχεις μπει σε κάποιο κλειστό κατάστημα ή σπίτι με σκοπό να πάρεις κάτι ;			
Έχει συμβεί να προσφέρεις ή να προσπαθήσεις να πουλήσεις ναρκωτικά χασίς – μαριχουάνα , χάπια κλπ ;			
Έχει συμβεί να βάλεις φωτιά με σκοπό την καταστροφή δημόσιας περιουσίας (π.χ. δημόσιο κτίριο , λεωφορείο, τρένο κ.λ.π.) ή προσωπικής περιουσίας (π.χ. σπίτι , αυτοκίνητο , μηχανάκι κάποιου , κ.λ.π.) ;			
Έχει συμβεί να τραυματίσεις κάποιον /α και να χρειασθεί ιατρική περίθαλψη ;			

24. Αν έχεις οδηγήσει αυτοκίνητο ή / και μοτοσικλέτα ή και «παπάκι» , απάντησε τι σου έτυχε από τα παρακάτω σημειώνοντας x στο κουτάκι (αν δεν έχεις προχωρήσει στην επόμενη ερώτηση) :

- οδήγησες χωρίς άδεια οδήγησης

- τραυματίσες κάποιον/ α
- πήρες κάποιο εξάρτημα από μηχανάκι ,αυτοκίνητο κλπ που δεν σου ανήκε
- δεν τήρησες τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας (ΚΟΚ) π. χ όριο ταχύτητας ,παραβίαση κόκκινου κλπ
- πήρες αυτοκίνητο ,μηχανή κλπ από τον ιδιοκτήτη χωρίς αυτός να το ξέρει για να κάνεις βόλτα

25. Συνέβη ποτέ να σου κάνει κάποια παρατήρηση η Αστυνομία για κάποια πράξη ή συμπεριφορά σου έως σήμερα ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε , αν απάντησες ΟΧΙ πήγαινε στην επόμενη ερώτηση αρ.26

α) πόσες φορές συνέβη (βάλε τις φορές)

β) Γράψε πότε περίπου συνέβη αυτό (π. χ πέρσι ,πριν 2 χρόνια κλπ)

;

γ) Γράψε για ποια πράξη / πράξεις συνέβη ;

26. Έχει συμβεί να ασχοληθεί μαζί σου έως σήμερα, η Δικαιοσύνη, δηλαδή ,σε πήγαν στο Δικαστήριο ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε ,αν απάντησες ΟΧΙ πήγαινε στην επόμενη ερώτηση αρ.27

α) πότε περίπου συνέβη αυτό ;(π. χ πέρσι , πριν 2 χρόνια κλπ)

β) για ποια πράξη / πράξεις συνέβη ;

γ) ποια ήταν η απόφαση του Δικαστηρίου (π. χ επίπληξη , επιμέλεια γονέων ,επιμέλεια Κοινωνικού Λειτουργού κλπ)

27. Ζουν : ο πατέρας σου ; ΝΑΙ ☐ Ι ☐
 η μητέρα σου ; ΝΑΙ ☐ ☐

28. Σημείωσε με x στο αντίστοιχο κουτάκι αν ισχύει κάτι από τα παρακάτω για τους γονείς σου :

ζουν μαζί ☐ είναι σε διάσταση ☐ έχουν πάρει διαζύγιο ☐

29. Με ποιόν ζεις μαζί ; (μην συμπεριλάβεις τα αδέρφια σου) Βάλε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι

Με τους γονείς σου	☐
Μόνο με τη μητέρα σου	☐
Μόνο με τον πατέρα σου	☐
Με τη μητέρα σου και το σύντροφό της	☐
Με τον πατέρα σου και τη σύντροφό του	☐
Με άλλους (συγγενείς , κηδεμόνες)	☐
Αν ισχύει <u>κάτι άλλο</u> , γράψε δίπλα	☐

30. Πώς έχουν αυτή τη στιγμή τα πράγματα με την απασχόληση των γονιών σου ; (σημείωσε με x τι από τα παρακάτω ισχύει για κάθε γονέα)

	Ο πατέρας σου	Η μητέρα σου
Εργάζεται κανονικά	☐	☐
Εργάζεται με μειωμένο ωράριο	☐	☐
Επιμορφώνεται για να αλλάξει επάγγελμα ή θέση	☐	☐
Είναι άνεργος/ η	☐	☐
Είναι συνταξιούχος / α	☐	☐
Ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού	☐	☐

31. Αν οι γονείς σου εργάζονται , γράψε παρακάτω τι δουλειά κάνουν ; (Μην απαντήσεις αόριστα π. χ δημόσιος ή ιδιωτικός υπάλληλος , αλλά γράψε ακριβώς αυτό που κάνουν π. χ οικοδόμος, καθαρίστρια , οδηγός σε δικό του ταξί ή άλλου, ταμίας σε σούπερ μάρκετ, πωλητής σε κατάστημα , έχει συνεργείο αυτοκινήτων , έχει εμπορικό κατάστημα, υπάλληλος γραφείου στο Δημόσιο ή σε Ιδιωτική Εταιρία κλπ.

ο πατέρας

σου: _____

η μητέρα

σου: _____

32. Σημείωσε με ένα x το μεγαλύτερο επίπεδο σπουδών που έχουν φτάσει οι γονείς σου :

	Ο πατέρας σου	Η μητέρα σου
Μεταπτυχιακό /Διδακτορικό		
Πανεπιστήμιο		
Τεχνική/ Επαγγελματική Σχολή(ΚΑΤΕΕ- ΤΕΙ		
Λύκειο		
Γυμνάσιο		
Δημοτικό		
Μερικές τάξεις του Δημοτικού		
Δεν πήγε σχολείο (αναλφάβητος /η)		
Αν ισχύει <u>κάτι άλλο</u> , γράψε δίπλα	-----	----- -----

33. Σημείωσε ένα x δίπλα στην πρόταση που θα επιλέξεις για το πώς είναι η σχέση σου με τους γονείς σου:

	Με τον πατέρα σου	Με την μητέρα σου
Είναι πολύ καλή		
Έχουμε ορισμένες δυσκολίες ,αλλά γενικά είναι καλή σχέση		
Έχουμε σοβαρά προβλήματα ,είναι κακή σχέση		
Είναι μια βαθιά διαταραγμένη σχέση (συνεχείς τσακωμοί, φασαρίες, βιαιότητες κλπ)		

34. Σε ποιο βαθμό ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις , σχετικά με τους γονείς σου (σημείωσε ένα x δίπλα από κάθε πρόταση) :

	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου δίνει αγάπη, φροντίδα, στοργή						
Σου κάνει δώρα , σου αγοράζει ρούχα κλπ.						
Σε βοηθάει στα μαθήματα						

Ενδιαφέρεται (σε ρωτάει , ενθαρρύνει και εμπυγχώνει) για θέματα/ προβλήματα του σχολείου						
Συζητάει μαζί σου τα προσωπικά σου θέματα /προβλήματα.						
Επισκέπτεται το σχολείο για να ενημερωθεί από τους καθηγητές/ τριες για εσένα						
Σε πιέζει για καλύτερη βαθμολογία στα μαθήματα						

35. Σημείωσε με ένα x για το τι επιθυμούν πιο πολύ οι γονείς σου να κάνεις μόλις τελειώσεις το Λύκειο:

	Ο πατέρας σου	Η μητέρα σου
Να δουλέψεις		
Να φοιτήσεις σε Ι.Ε.Κ / Τεχνική Σχολή		
Να σπουδάσεις <u>οποσδήποτε</u> σε Τ.Ε.Ι ή Πανεπιστήμιο		
Αν ισχύει <u>κάτι άλλο</u> , γράψε δίπλα	----- -----	----- -----

36. Σημείωσε με x σε ποιο βαθμό ισχύουν οι παρακάτω προτάσεις , σχετικά με τις πιθανές τιμωρίες που σου βάζουν οι γονείς σου

	Ο πατέρας σου			Η μητέρα σου		
	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου	Ισχύει Πολύ	Ισχύει Λίγο	Δεν ισχύει Καθόλου
Σου στερεί την έξοδο						
Σου στερεί το χαρτζιλίκι						
Σε κτυπάει						
Σου μιλάει άσχημα						
Αν ισχύει <u>κάτι άλλο</u> , γράψε παρακάτω και <u>βάλε ένα x δίπλα</u> στο αντίστοιχο κουτάκι ----- ----- -----						

37. Σε ποιες από τις παρακάτω περιπτώσεις σου επιτρέπουν οι γονείς σου να αποφασίσεις εντελώς από μόνος /η σου, χωρίς να τους ρωτήσεις πριν το κάνεις ; (βάλε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι)

	ΝΑΙ , μπορώ να το αποφασίσω εντελώς μόνος/ η , χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω	ΟΧΙ , δεν μπορώ ακόμα να το αποφασίσω εντελώς μόνος/ η , χωρίς να τους ρωτήσω πριν το κάνω
Αν θα καλέσεις φίλους στο σπίτι		
Αν θα συναντήσεις φίλους αργά το βράδυ		
Αν θα μείνεις κάποιο βράδυ στο σπίτι του φίλου / φίλης σου		
Αν θα πάς διακοπές με τους φίλους σου, χωρίς τους γονείς σου		

38. Με τι βαθμό πήρες πέρυσι το απολυτήριο της Α΄ Λυκείου ; _____ (π. χ 13,4)

39. Θεωρείς ότι ο βαθμός του απολυτηρίου της Α΄ Λυκείου που πήρες πέρυσι ήταν :

μεγαλύτερος απ' όσο περίμενες

μικρότερος απ' όσο περίμενες

αυτός που περίμενες

40. Έχεις μείνει ποτέ μετεξεταστέος στο Γυμνάσιο ή το Λύκειο ; ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε και γράψε στο κουτάκι τις φορές αν ΟΧΙ πήγαινε στην ερώτηση αρ.41

- Λύκειο

- Γυμνάσιο

41. Έχεις μείνει ποτέ στη ίδια τάξη στο Γυμνάσιο ή το Λύκειο ; ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε και γράψε στο κουτάκι τις φορές ,αν ΟΧΙ πήγαινε στην ερώτηση αρ.42

- Λύκειο

- Γυμνάσιο

42. Έχεις ποτέ τιμωρηθεί μέχρι τώρα με αποβολή από 1 έως 5 ημέρες στο Γυμνάσιο ή το Λύκειο ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε , αν απάντησες ΟΧΙ πήγαινε στην ερώτηση αρ.43

α) Πόσες Φορές στο Γυμνάσιο ; βάλε αριθμό)

β) Σε ποια τάξη / τάξεις του Γυμνασίου έγινε και για ποιο λόγο / ποιους λόγους

γ) Πόσες φορές στο Λύκειο ; (βάλε αριθμό)

δ) Σε ποια τάξη / τάξεις του Λυκείου έγινε και για ποιο λόγο / ποιους λόγους ;

43. Σημείωσε ποιο από τα παρακάτω σου έχουν συμβεί όσα χρόνια είσαι στο Λύκειο έως σήμερα και σε ποιο βαθμό (βάζοντας ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι) :

	Συχνά	Σπάνια	Ποτέ
Παρατήρηση / Επίπληξη από την Διευθυντή /τρια του σχολείου			
Παρατήρηση / Επίπληξη από καθηγητή /τρια του σχολείου			
Ωριαία αποβολή			

44. Έχεις ποτέ τιμωρηθεί σε όλο το Γυμνάσιο ή το Λύκειο μέχρι τώρα με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος (αλλαγή σχολείου) ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν απάντησες ΝΑΙ συνέχισε , αν ΟΧΙ πήγαινε στην ερώτηση αρ. 45

α) πόσες φορές έγινε στο Γυμνάσιο ; (βάλε αριθμό)

β) σε ποια τάξη /τάξεις του Γυμνασίου έγινε και για ποιο λόγο / ποιους λόγους;

γ) πόσες φορές έγινε στο Λύκειο ; (βάλε αριθμό)

δ) σε ποια τάξη /τάξεις του Λυκείου έγινε και για ποιο λόγο / ποιους λόγους;

45. Κατά τη γνώμη σου , σε ποιο βαθμό νομίζεις ότι τα παρακάτω μέτρα στο σχολείο μπορούν να προλάβουν πράξεις και συμπεριφορές , όπως η κλοπή, η βία, οι απειλές , οι φθορές κλπ. ,που μπορεί

να εκδηλωθούν στο χώρο του σχολείου. (βάλτε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι δίπλα από την κάθε πρόταση)

	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Να λειτουργεί στο σχολείο μόνιμα Κοινωνική Υπηρεσία από Ψυχολόγο , Κοιν. Λειτουργός κλπ όπου οι μαθητές θα μπορούν να συζητούν θέματα που τους προβληματίζουν ,να εξωτερικεύουν αρνητικά συναισθήματα (δυσαρέσκεια, απογοήτευση ,θυμός) κλπ			
Να δίνεται μεγαλύτερη σημασία σε παιδαγωγικά μέσα , όπως η συζήτηση ,η δέσμευση των μαθητών για την τήρηση των κανόνων , η προσπάθεια για αποδοχή του συμμαθητή « όπως είναι» με σκοπό την αρμονική συνύπαρξη και αποφυγή των συγκρούσεων .			
Οι μαθητές μέσα από τις Μαθητικές Κοινότητες (5μελές , 15μελές ,Γενική Συνέλευση) να συζητούν περισσότερο για τις μεταξύ τους σχέσεις και να επιλύουν τις διαφορές τους φιλικά.			
Να τοποθετηθούν κάμερες στους χώρους του σχολείου			
Οι μαθητές που προβαίνουν κατ' εξακολούθηση (συνέχεια) σε πράξεις βίας , κλοπής , φθοράς κλπ να απομακρύνονται και να τοποθετούνται σε ειδικά σχολεία			
Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων να συνεργάζεται με τους μαθητές (5μελές 15μελές κλπ) για θέματα και προβλήματα που αφορούν την σχολική ζωή			
Να προτείνουν οι μαθητές μέσω του 5μελούς ,15μελούς την επίσκεψη στο σχολείο ειδικών επιστημόνων (π. χ Ψυχολόγου, Κοινωνιολόγου κλπ) με τους οποίους θα συζητούν θέματα που τους ενδιαφέρουν			
Να γίνεται έλεγχος των μαθητών κατά την είσοδό τους στο σχολείο για ναρκωτικά, αλυσίδες, σουγιάδες κλπ.			
Να επιμορφώνονται οι γονείς σε θέματα νεανικής συμπεριφοράς , επικοινωνίας κλπ			
Να υπάρχει καθηγητής /τρια (εκπαιδευμένος /η) που να ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με προβλήματα που τυχαίνει να αντιμετωπίζει κάποιος μαθητής /τρια			
Να υπάρχει στο σχολείο προσωπικό ασφαλείας που θα επεμβαίνει όταν εκδηλώνονται περιστατικά βίας , κλοπής ,φθοράς κλπ			
Οι μαθητές στο πλαίσιο των μαθημάτων που υπάρχουν να μαθαίνουν ποιες πράξεις τιμωρούνται από το Νόμο και με ποιες ποινές , ποια είναι τα Δικαστήρια και πώς λειτουργούν, σχετικά με την πρόληψη του εγκλήματος κλπ			
Να επιλεγούν μέσα από τις μαθητικές συνελεύσεις μαθητές οι οποίοι θα εκπαιδεύονται και θα λειτουργήσουν ως ομάδα επιτήρησης του σχολείου για την αντιμετώπιση περιστατικών βίας , φθοράς ,κλοπής κλπ			
Να επιμορφώνονται συστηματικά οι εκπαιδευτικοί σε θέματα σχέσεων επικοινωνίας κλπ			

46. Αν σου έλεγαν να αποφασίσεις εσύ για την τιμωρία που πρέπει να επιβληθεί σε μαθητή / τρια που έκανε μια από τις παρακάτω πράξεις στο χώρο του σχολείου , τι θα αποφάσιζες από τα παρακάτω ; (βάλε ένα x στο αντίστοιχο κουτάκι)

	Να μην τιμωρηθεί	Να του γίνει παρατήρηση /επίπληξη	Να ζητήσει συγνώμη σε όποιον έβλαψε, «να τα βρούνε»	Να του δοθεί βοήθεια (ψυχική – κοινωνική) από ειδικούς επιστήμονες	Να αποκαταστήσει την ζημιά με κάποιο τρόπο	Αποβολή από 3 έως 5 ημέρες	Να αποβληθεί από το σχολείο (αλλαγή σχολείου)	Να καταγγελλεί στην Αστυνομία
Κάπνισε								
Έσβησε τις απουσίες του								
Έκανε χρήση ναρκωτικών								
Κτύπησε, μαθητή/ τρια								
Υποχρέωσε με τη βία μαθητή /τρια σε σεξουαλική επαφή								
Έβρισε καθηγητή /τρια								
Κατέστρεψε σχολικά αντικείμενα (θρανία, πίνακα κλ.π.)								
Απειλήσε ή εκβίασε μαθητή /τρια								
Κτύπησε καθηγητή /τρια								
Έγραψε στους τοίχους του σχολείου υβριστικά συνθήματα								
Έκλεψε χρήματα ή πράγματα από μαθητή /τρια								
Έβρισε μαθητή/ τρια								

Τελειώνοντας σε παρακαλούμε έλεγξε αν έχεις απαντήσει σε όλες τις ερωτήσεις. Σε ευχαριστούμε πολύ για τη συνεργασία σου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Πίνακας σχολείων (Γυμνάσια και Λύκεια) σχολικής περιόδου 2007-08 και κληρωθέντα
σχολεία στην έρευνα

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΣ	ΔΗΜΟΤ. ΔΙΑΜΕΡ	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ (μετά από κλήρωση)	ΚΩΔΙΚΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
14 ^ο Γυμνάσιο Αθήνας	1^ο		501170
33 ^ο Γυμνάσιο	»		501270
4 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501070
26 ^ο Γυμνάσιο	»		501260
42 ^ο Γυμνάσιο	»		501331
45 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501410
5 ^ο Γυμνάσιο	»		501080
37 ^ο Γυμνάσιο Αθήνας	2^ο		501370
17 ^ο Γυμνάσιο Αθήνας	»		501200
6 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501090
36 ^ο Γυμνάσιο	»		501360
7 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501100
28 ^ο Γυμνάσιο	»		501280
43 ^ο Γυμνάσιο	»		501361
70 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501520
13 ^ο Γυμνάσιο	»		501160
9 ^ο Γυμνάσιο Αθήνας	3^ο	ΝΑΙ	501120
34 ^ο Γυμνάσιο	»		501340
12 ^ο Γυμνάσιο	»		501150
63 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501867
62 ^ο Γυμνάσιο	»		501157
27 ^ο Γυμνάσιο Αθήνας	4^ο		501310
51 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501076
52 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501072
48 ^ο Γυμνάσιο	»		501116
53 ^ο Γυμνάσιο	»	ΝΑΙ	501646
50 ^ο Γυμνάσιο	»		501074
66 ^ο Γυμνάσιο	»		501195
20 ^ο Γυμνάσιο	»		501111
54 ^ο Γυμνάσιο	»		501073
67 ^ο Γυμνάσιο	»		501198
18 ^ο Γυμνάσιο Αθήνας	5^ο		501210

49 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501697
59 ^ο Γυμνάσιο	»		501406
21 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501181
22 ^ο Γυμνάσιο	»		501211
40 ^ο Γυμνάσιο	»		501400
61 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501192
65 ^ο Γυμνάσιο	»		501194
68 ^ο Γυμνάσιο	»		501199
8 ^ο Γυμνάσιο Αθήνας	6 ^ο		501110
32 ^ο Γυμνάσιο	»		501320
19 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501220
60 ^ο Γυμνάσιο	»		501191
30 ^ο Γυμνάσιο	»		501300
39 ^ο Γυμνάσιο	»		501390
15 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501180
41 ^ο Γυμνάσιο	»		501321
47 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501240
72 ^ο Γυμνάσιο	»		502198
23 ^ο Γυμνάσιο Αθηνών	7ο		501131
57 ^ο Γυμνάσιο Αθηνών	»		501196
46 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501230
16 ^ο Γυμνάσιο	»		501190
56 ^ο Γυμνάσιο	»		501193
24 ^ο Γυμνάσιο	»	NAI	501132
38 ^ο Γυμνάσιο	»		501380
14 ^ο Λύκειο Αθηνών	1 ^ο	NAI	551170
33 ^ο Λύκειο	»		551270
2 ^ο Λύκειο	»		551050
4 ^ο Λύκειο	»	NAI	551070
42 ^ο Λύκειο	»		551331
5 ^ο Λύκειο	»		551080
26 ^ο Λύκειο	»		551260
17 ^ο Λύκειο Αθηνών	2 ^ο		551200
6 ^ο Λύκειο	»		551090

36 ^ο Λύκειο	»		551360
7 ^ο Λύκειο	»	NAI	551100
28 ^ο Λύκειο	»		551280
37 ^ο Λύκειο	»		551370
43 ^ο Λύκειο	»	NAI	551361
13 ^ο Λύκειο	»		551160
9 ^ο Λύκειο Αθηνών	3^ο		551120
34 ^ο Λύκειο	»		551340
12 ^ο Λύκειο	»		551150
63 ^ο Λύκειο	»	NAI	551867
27 ^ο Λύκειο Αθηνών	4^ο	NAI	551310
51 ^ο Λύκειο (συγχωνεύτηκε με το 27 ^ο)	»		551076
52 ^ο Λύκειο	»		551072
53 ^ο Λύκειο	»		551646
50 ^ο Λύκειο	»		551074
20 ^ο Λύκειο	»		551111
54 ^ο Λύκειο	»	NAI	551073
18 ^ο Λύκειο Αθηνών	5^ο	NAI	551210
59 ^ο Λύκειο	»		551406
21 ^ο Λύκειο	»		551181
22 ^ο Λύκειο	»		551211
40 ^ο Λύκειο	»		551400
61 ^ο Λύκειο	»	NAI	551192
49 ^ο Λύκειο	»		551697
65 ^ο Λύκειο	»		551194
8 ^ο Λύκειο Αθηνών	6^ο		551110
32 ^ο Λύκειο (συγχωνεύτηκε με το 8 ^ο)	»		551320
19 ^ο Λύκειο	»	NAI	551220
60 ^ο Λύκειο	»		551191
30 ^ο Λύκειο	»		551300
39 ^ο Λύκειο	»		551390
67 ^ο Λύκειο	»		551198
15 ^ο Λύκειο	»		551180
41 ^ο Λύκειο	»	NAI	551321

57 ^ο Λύκειο Αθηνών	7^ο	NAI	551196
46 ^ο Λύκειο	»		551230
16 ^ο Λύκειο	»		551190
24 ^ο Λύκειο	»		551132
38 ^ο Λύκειο	»	NAI	551380
56 ^ο Λύκειο	»		551193
2ο ΕΠΑ. Λ Αθηνών	1ο	NAI	540671
10ο ΕΠΑ. Λ Αθηνών	2ο	NAI	540752
1ο ΕΠΑ. Λ Αθηνών	3ο	NAI	540670
9ο ΕΠΑ. Λ Αθηνών	4ο	NAI	540695
3ο ΕΠΑ. Λ Αθηνών	»	NAI	540690
4ο ΕΠΑ. Λ Αθηνών	5ο	NAI	540190
6ο ΕΠΑ. Λ Αθηνών	7ο	NAI	540200

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III

**Επιστολή σε γονείς-κηδεμόνες για άδεια συμμετοχής του μαθητή/τριας
στην έρευνα**

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Αγαπητοί γονείς /κηδεμόνες ,

με την επιστολή αυτή θέλουμε να σας ενημερώσουμε σχετικά με την επιστημονική έρευνα, που θα διεξαχθεί στο σχολείο του παιδιού σας, αλλά και σε άλλα σχολεία της Αθήνας ,στο πλαίσιο διδακτορικής διατριβής , με θέμα τη Νεανική παραβατικότητα και το ρόλο του σχολείου .

Ο σκοπός της έρευνας αυτής είναι η διαμόρφωση μιας καλύτερης αντίληψης, για τα προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές και τις μαθήτριες αλλά και την κοινωνία γενικότερα.

Θεωρούμε πολύ σημαντικές τις απόψεις των μαθητών/ τριών για την οργάνωση της σχολικής ζωής ,τις δραστηριότητες τους στο σχολείο , τη συμπεριφορά τους σε διάφορες καταστάσεις και προβλήματα που αντιμετωπίζουν στο χώρο του σχολείου, και στη ζωή τους ώστε να κατανοήσουμε τα προβλήματα και τις δυσκολίες στο σχολείο του σήμερα αλλά και το ρόλο που αυτό διαδραματίζει.

Για την διεξαγωγή της έρευνας έχει χορηγηθεί η απαραίτητη άδεια από το Υπουργείου Παιδείας. Η έρευνα θα πραγματοποιηθεί στο σχολείο , με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου διάρκειας 45 λεπτών .

Θέλουμε να σας διαβεβαιώσουμε ότι θα τηρηθεί αυστηρά το απόρρητο των απαντήσεων και της ανωνυμίας ,καθώς το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο (δεν αναγράφεται πουθενά το όνομα του μαθητή ή της μαθήτριας ή των γονέων) και η επεξεργασία των απαντήσεων θα είναι καθαρά στατιστική, θα αφορά δηλαδή απρόσωπα στατιστικά αριθμητικά σύνολα. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα γνωστοποιηθούν στο Υπουργείο Παιδείας, στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας , ώστε να ληφθούν υπόψη για την καλύτερη μελέτη και οργάνωση του σχολείου.

Με την έρευνα αυτή δίνεται μια σημαντική ευκαιρία στο παιδί σας να βοηθήσει στην προαγωγή της επιστημονικής έρευνας και ειδικότερα σε θέματα του σχολείου που το αφορούν άμεσα και επιπρόσθετα του παρέχεται η δυνατότητα να αποκτήσει μια εμπειρική επαφή με την διεξαγωγή μιας επιστημονικής μελέτης.

Για τους λόγους αυτούς, ζητούμε την άδειά σας για την πολύτιμη συμμετοχή του παιδιού σας στην έρευνα αυτή και παρακαλούμε **να επιστρέψετε το συντομότερο δυνατό την παρούσα επιστολή υπογεγραμμένη και με το ονοματεπώνυμό σας στον Διευθυντή / στη Διευθύντρια του σχολείου. Σας ευχαριστούμε θερμά**

Με εκτίμηση,

Ο υπεύθυνος της έρευνας

Ιωάννης Γ. Ταμιχτσής

Υπ. Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Ενημερώθηκα για την έρευνα που θα διεξαχθεί στο σχολείο του υιού μου / της κόρη μου και συμφωνώ να πάρει μέρος σε αυτή.

Ονοματεπώνυμο και Υπογραφή Γονέα :

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV
ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΚΛΑΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 1 : Επαγγέλματα κλάδου Οικονομίας

- 1.1 Τραπεζικοί υπάλληλοι
- 1.2 Ασφαλιστές
- 1.3 Χρηματιστές
- 1.4 Οικονομολόγοι
- 1.41 Εργαζόμενοι στην Οικονομία & Διοίκηση Επιχειρήσεων
- 1.5 Λογιστές (Πτυχιούχοι Α.Ε.Ι)
- 1.51 » (απόφοιτοι Λυκείου – επαγγελματικών σχολών κατάρτισης)
- 1.52 Ορκωτοί Λογιστές
- 1.53 Βοηθοί Λογιστές
- 1.54 Φοροτεχνικοί
- 1.6 Διευθυντές καταστημάτων Χονδρικού- Λιανικού εμπορίου
- 1.7 Επιχειρηματίες καταστημάτων Χονδρικού –Λιανικού εμπορίου (Κοσμηματοπώλες, εμπόριο ειδών αυτοκινήτου, είδη δώρων, εμπορικό κατάστημα ή γενικά εμπορικό
- 1.8 Προϊστάμενοι πωλήσεων-αγορών
- 1.9 Εμπορικοί αντιπρόσωποι –πλασιέ
- 1.10 Πωλητές –εμποροϋπάλληλοι
- 1.11 Οικονομικοί Σύμβουλοι –σύμβουλοι επιχειρήσεων
- 1.12 Εργολάβοι οικοδομών
- 1.13 Υπεργολάβοι- εργολάβοι οικοδομών
- 1.14 Μικροπωλητές –εργαζόμενοι στις Λαϊκές αγορές
- 1.141 Υπεύθυνοι σε πάγκο λαϊκής αγοράς
- 1.15 Βιβλιοπώλες
- 1.151 Υπάλληλος βιβλιοπωλείου
- 1.16 Εργαζόμενος σε ιδιωτική εταιρεία ηχώ & φωτισμού

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 2 : Εργαζόμενοι στη Διοίκηση- Υπάλληλοι -μισθωτοί

- 2.1 Μέλη βουλευόμενων σωμάτων & Ανώτερα Διοικητικά Στελέχη Δημόσιας Διοίκησης (Υπουργεία , Δημόσιες υπηρεσίες)
- 2.11 Επιθεωρητές
- 2.2 Διευθυντές-Υποδ/ντές & Ανώτερα Στελέχη Δημόσιων Επιχειρήσεων & Οργανισμών (Δ.Ε.Η, Ο.Τ.Ε, Ε.Υ.Δ.Α.Π, Ασφαλιστικά Ταμεία)
- 2.3 Διευθυντές, Υποδιευθυντές , & Ανώτερα Διοικητικά Στελέχη Ιδιωτικών επιχειρήσεων & Οργανισμών
- 2.4 Μισθωτοί –Υπάλληλοι στο Δημόσιο (Υπουργεία, Δημόσιες Υπηρεσίες, δημόσιες επιχειρήσεις & Οργανισμοί κλπ)
- 2.5 Προϊστάμενοι υπηρεσιών στο Δημόσιο
- 2.6 Μισθωτοί –υπάλληλοι στον Ιδιωτικό τομέα (Επιχειρήσεις , εταιρείες, Βιομηχανίες κλπ)
- 2.7 Υπάλληλοι λογιστηρίου- Ταμίες στο Δημόσιο
- 2.8 » » » στον Ιδ. Τομέα
- 2.9 Ταχυδρομικοί διανομείς
- 2.91 Ταξινομητές
- 2.101 Τηλεφωνητές στο Δημόσιο
- 2.1011 » » Ιδ. Τομέα
- 2.12 Δακτυλογράφοι, στενογράφοι, χειριστές μηχανών στο δημόσιο
- 2.13 Δακτυλογράφοι- Γραμματείς στον Ιδ. Τομέα

Κατηγορία 3 :Επιστημονικά & Ελευθέρια Επαγγέλματα & Τεχνικοί αυτών βοηθοί

- 3.10 Χημικοί , Φυσικοί κλπ φυσικοί επιστήμονες και τεχνικοί βοηθοί τους
- 3.20 Αρχιτέκτονες ,Πολιτικοί μηχανικοί ,Ναυπηγοί κλπ
- 3.21 Οι ανωτέρω εργαζόμενοι στο Δημόσιο
- 3.30 Μηχανολόγοι ,Ηλεκτρολόγοι –Χημικοί –μηχανικοί
- 3.40 Βιολόγοι , Βιοχημικοί
- 3.50 Γεωπόννοι
- 3.60 Στατιστικοί , Μαθηματικοί
- 3.70 Προγραμματιστές Η/Υ , Πληροφορικής
- 3.80 Τεχνικοί Η/ Υ
- 3,90 Κατασκευαστές Η/Υ
- 3.101 Κληρικοί
- 3.11 Ιεροψάλτες
- 3.112 Νεωκόροι
- 3.12 Συγγραφείς
- 3.13 Αστρονόμοι –Αστροφυσικοί
- 3.14 Υδρογράφοι
- 3.15 Ζωολόγοι
- 3.16 Σχεδιαστές εσωτερικών χώρων
- 3.17 Γραφίστες
- 3.18 Διπλωμάτες
- 3.181 Διπλωματικοί υπάλληλοι
- 3.19 Χάκερ
- 3.201 Αρχαιολόγοι – Ιστορικοί
- 3.21 Αστροναύτες
- 3.22 Αστρολόγοι
- 3.23 Ηλεκτρονικοί
- 3.24 Ξεναγοί
- 3.25 Γεωλόγοι
- 3.26 Σχεδιαστές Επίπλων
- 3.27 Πυρηνικοί Επιστήμονες
- 3.28 Πολιτικοί αναλυτές
- 3.29 Περιβαλλοντολόγοι
- 3.30 Σχεδιαστές αυτοκινήτων
- 3.31 Τελετάρχες -εργολάβοι κηδειών

Κατηγορία 4 : Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών (ελεύθεροι επαγγελματίες)

- 4.10 Επιστάτες κτιρίων, φύλακες, θυρωροί
- 4.20 Οικιακοί/ες βοηθοί – καθαριστές /τριες
- 4.30 Εργαζόμενοι στην προσφορά προσωπικών υπηρεσιών
- 4.31 Εργαζόμενοι στη φροντίδα ηλικιωμένων
- 4.32 Εργαζόμενοι στη φροντίδα παιδιών
- 4.40 Στεγνοκαθαριστές- Πλύντες –Σιδερωτές
- 4.50 Επαγγελματίες προσωπικής φροντίδας
- 4.51 Κομμωτές/τριες
- 4.52 Αισθητικοί

- 4.53 Μασέρ- Μασέζ
- 4.60 Εκμεταλλευτές Παρκινγκ- σταθμού αυτοκινήτων
- 4.70 Προσωπικό καθαριότητας στο δημόσιο, ΝΠΠΔ, Ο.Τ.Α κλπ
- 4.80 Απασχολούμενοι στις υπηρεσίες προστασίας , ασφάλειας
- 4.90 Τραπεζοκόμοι, (Νοσοκομεία, Α.Ε.Ι , κλπ)
- 4.91 Υπεύθυνοι τραπεζοκόμοι
- 4.101 Συνεργείο Ιδιωτικού καθαρισμού
- 4.102 Υπεύθυνοι Ιδιωτικού καθαρισμού
- 4.103 Εργαζόμενοι σε συνεργείο καθαρισμού –απολυμάνσεων
- 4.11 Εργαζόμενοι σε περίπτερο –πρακτορείο εφημερίδων
- 4.12 Ιδιοκτήτες γκαράζ
- 4.13 Προσωπικό καθαριότητας στον Ιδ. Τομέα , σε Ν.Π.Ι.Δ ,Επιχειρήσεις, Εταιρείες, κλπ
- 4.14 Πλοίαρχοι σε κότερο
- 4.15 Λουστραδόροι

Κατηγορία 5 : Εργαζόμενοι στα σώματα ασφαλείας, Ένοπλες δυνάμεις, Λιμενικό

- 5.10 Αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων (Ε/Δ)
- 5.20 Υπαξιωματικοί Ε/Δ
- 5.30 Αξιωματικοί Αστυνομίας
- 5.40 Αστυνομικοί , αστυφύλακες, ειδικοί φρουροί
- 5.50 Πιλότοι πολεμικής αεροπορίας
- 5.60 Ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας
- 5.70 Πυροσβέστες
- 5.80 Πολιτικό προσωπικό της κατηγορίας
- 5.90 Τεχνικό προσωπικό της κατηγορίας
- 5.101 Εργαζόμενοι στη Δημοτική αστυνομία
- 5.11 Αξιωματικοί Λιμενικού
- 5.111 Πλοίαρχοι
- 5.12 Στρατιωτικοί Ιατροί
- 5.121 Φαρμακοποιοί του Στρατού
- 5.13 Ψυχολόγοι του Στρατού
- 5.14 Σωφρονιστικοί υπάλληλοι

Κατηγορία 6 : Επαγγέλματα δημοσιογραφίας –Επικοινωνίας

- 6.10 Εκδότες εφημερίδας – περιοδικού
- 6.20 Διευθυντες εφημερίδας-περιοδικού
- 6.30 Δημοσιογράφοι
- 6.40 Υπάλληλοι εργαζόμενοι στα Μ.Μ.Ε
- 6.50 Ηχολήπτες Τηλεόρασης /Ραδιοφώνου
- 6.60 Καμεραμάν
- 6.70 Διαφημιστές
- 6.71 Πωλητές διαφημιστικών εντύπων
- 6.80 Μεταφραστές- Διερμηνείς
- 6.90 Σύμβουλοι Δημοσίων Σχέσεων
- 6.101 Φωτορεπόρτερ
- 6.11 Τεχνικοί τηλεπικοινωνιακών δικτύων- συστημάτων
- 6.12 Ραδιοφωνικοί- τηλεοπτικοί παραγωγοί
- 6.13 Μοντέρ

Κατηγορία 7 : Εργαζόμενοι στις Μεταφορές – Αποθηκεύσεις

- 7.10 Οδηγοί στα δημόσια & Δημοτικά Μ.Μ.Μ
- 7.101 Οδηγοί στα Ιδιωτικά και Ν.Π.Ι Δ
- 7.102 Οδηγοί στα τρένα
- 7.20 Οδηγοί τουριστικών –σχολικών λεωφορείων- ΚΤΕΛ
- 7.30 Οδηγοί ΤΑΞΙ
- 7.40 Οδηγοί φορτηγών νταλίκας –Μπετονιέρας
- 7.410 Εργαζόμενοι σε γραφείο Μεταφορών
- 7.50 Ιδιοκτήτες –συνιδιοκτήτες σε ΤΑΧΙ –Φορτηγά- Λεωφορεία
- 7.60 Ιδιοκτήτες Δ.Χ μεταφορικού μέσου
- 7.70 Πιλότοι
- 7.80 Αεροσυνοδοί
- 7.90 Αποθηκάριοι
- 7.91 Διευθυντές αποθήκης
- 7.101 Σχολικοί τροχονόμοι
- 7.11 Πλοίαρχοι Ε.Ν
- 7.12 Μεταφορείς ειδών λιανικού –χονδρικού εμπορίου
- 7.13 Ταμίες σε παρκινγκ
- 7.14 Εκπαιδευτές Ιδιωτικής σχολής οδηγών
- 7.15 Ναυτικοί
- 7.16 Υπεύθυνοι διανομής καυσίμων
- 7.,17 Εργαζόμενοι σε Ναυτιλιακές επιχειρήσεις

Κατηγορία 8 : Επαγγέλματα αθλητισμού & συναφούς απασχόλησης

- 8.10 Επαγγελματίες αθλητές
- 8.11 Ερασιτέχνες αθλητές
- 8.20 Προπονητές
- 8.30 Γυμναστές/τριες
- 8.40 Δάσκαλοι /ες πολεμικών τεχνών
- 8.50 Πιλότοι αγωνιστικών αυτοκινήτων
- 8.60 Ιδιοκτήτες πρακτορείου αθλητικών στοιχημάτων
- 8.70 Φροντιστές σε αθλητικές ομάδες

Κατηγορία 9 : Καλλιτεχνικά επαγγέλματα

- 9.10 Δασκάλες / χορού
- 9.20 Δασκάλες /οι μουσικής
- 9.30 Χορευτές//τριες
- 9.40 Μουσικοί
- 9.50 Ηθοποιοί
- 9.51 Εργαζόμενοι σε θεατρικές σπουδές
- 9.60 Τραγουδιστές /τριες
- 9.70 Φωτογράφοι
- 9.80 Μοντέλο
- 9.90 Σεναριογράφοι
- 9.101 Σκηνογράφοι
- 9.11 Χορογράφοι

- 9.12 Σχεδιαστές ρούχων
- 9.13 Επιμελητές εκθέσεων
- 9.14 Επιμελητές μουσικής (D. J)
- 9.15 Διακοσμητές
- 9.16 Ζωγράφοι
- 9.17 Αγιογράφοι
- 9.18 Σκιτσογράφοι
- 9.19 Σκηνοθέτες
- 9.201 Στυλίστες-ενδυματολόγοι
- 9.21 Συντηρητές ειδών τέχνης

Κατηγορία 10: Ιατρικά επαγγέλματα & υπηρεσιών υγείας

- 10.1 Ιατροί
- 10.2 Ιατρός –χειρουργοί
- 10.3 Οδοντίατροι
- 10.31 Οδοντοτεχνίτες
- 10.4 Οφθαλμίατροι
- 10.5 Φαρμακοποιός
- 10.6 Κτηνίατροι
- 10.7 Νοσοκόμοι– νοσηλευτές (ελεύθερα εργαζόμενοι)
- 10.71 Βοηθοί νοσηλευτές
- 10.72 Επισκέπτες υγείας
- 10.8 Μαίες –Μαιευτές
- 10.9 Φυσικοθεραπευτές/τριες
- 10.91 Φυσικοθεραπευτές/τριες στο δημόσιο
- 10.101 Βοηθοί ακτινολόγοι
- 10.11 Διαιτολόγοι
- 10.12 Μικροβιολόγοι
- 10.13 Παιδίατροι
- 10.14 Βοηθοί Μικροβιολόγοι
- 10.15 Εξειδικευμένοι στις εφαρμογές της ιατρικής τεχνολογίας
- 10.16 Ιατροί στο δημόσιο , Ν.Π.Δ.Δ
- 10.17 Ιατρικοί επισκέπτες
- 10.18 Βοηθοί οδοντιάτρου
- 10.19 Διευθυντές , προϊστάμενοι σε Ιδ. Νοσοκομεία –κλινικές
- 10.201 Οπτικοί
- 10.21 Βοηθοί χειρουργοί
- 10.22 Νοσοκόμοι –νοσηλευτές σε νοσοκομεία , κλινικές
- 10.23 Προϊστάμενοι νοσηλευτικού προσωπικού σε νοσοκομεία, κλινικές
- 10.24 Παραϊατρικά επαγγέλματα

Κατηγορία 11 : Ανθρωπιστικά –Κοινωνικά επαγγέλματα & Επαγγέλματα Πρόνοιας και Κοινωνικών Υπηρεσιών

- 11.1 Κοινωνιολόγοι
- 11.2 Ανθρωπολόγοι
- 11.3 Εγκληματολόγοι
- 11.4 Ψυχολόγοι- παιδοψυχολόγοι
- 11.5 Ψυχίατροι

- 11.6 Κοινωνικοί Λειτουργοί
- 11.7 Βρεφονηπιαγωγοί
- 11.8 Βρεφοκόμοι
- 11.9 Τραπεζοκόμοι
- 11.101 Δάσκαλοι για ΑΜΕΑ
- 11.11 Λογοθεραπευτές
- 11.12 Εργασιοθεραπευτές
- 11.13 Εργαζόμενοι σε φιλανθρωπικό οργανισμό /Μ.Κ.Ο

Κατηγορία 12 : Νομικά επαγγέλματα

- 12.1 Δικαστές
- 12.2 Εισαγγελείς
- 12.3 Συμβολαιογράφοι
- 12.4 Δικηγόροι
- 12.5 Βοηθοί Συμβολαιογράφου

Κατηγορία 13 : Επαγγέλματα ενδιαίτησης –ξενοδοχειακά –τουριστικά

- 13.1 Μάγειροι –σεφ
- 13.11 Βοηθοί Μάγειροι
- 13.20 Σερβιτόροι, μπάρμαν και εργαζόμενοι σε καφενεία, κυλικεία , καφέ, μεζεδοπωλεία, Ζαχαροπλαστεία
- 13.3 Ψήστες –φούρναροι
- 13.4 Ιδιοκτήτες εστιατορίου , ταβέρνας-ταχυφαγείου, πιτσαρίας
- 13.5 Ιδιοκτήτες καφενείου , αναψυκτηρίου, κυλικείου, ζαχαροπλαστείου
- 13.6 Ξενοδοχοϋπάλληλοι
- 13.61 Υπεύθυνοι σε τμήμα ξενοδοχείου
- 13.7 Ιδιοκτήτες αρτοποιείου
- 13.71 Εργαζόμενοι σε αρτοποιείο
- 13.8 Ιδιοκτήτες τουριστικού πρακτορείου
- 13.9 Εργαζόμενοι σε γραφείο τουρισμού
- 13.91 Υπεύθυνοι (διευθυντές , υποδ/ντές) σε γραφείο τουρισμού
- 13.101 Ζαχαροπλάστες
- 13.111 Υπεύθυνοι νυχτερινού κέντρου, καφετέριας
- 13.12 Ιδιοκτήτες ξενοδοχείου
- 13.13 Διευθυντές σε ξενοδοχείο, εστιατόριο, ταβέρνα
- 13.14 Βοηθητικό προσωπικό σε εστιατόριο, ταβέρνα, ζαχαροπλαστείο
- 13.15 Εκμισθωτής/τρια σχολικού κυλικείου
- 13.16 εργαζόμενοι στη διανομή στο κλάδο τροφίμων και ποτών
- 13.17 Κρεοπώλες
- 13.18 Εργαζόμενοι στην ψαραγορά –κρεαταγορά
- 13.19 Αλιείς

Κατηγορία 14 : Τεχνίτες & εργάτες

- 14. 1 Εργοδηγοί – Αρχιεργάτες
- 14.2 Εργάτες μετάλλων & τεχνίτες (τορναδόροι, ηλεκτροσυγκολλητές)
- 14.3 Εργάτες & τεχνίτες κατεργασίας ξύλου (παραγωγή χαρτιού)
- 14.4 Εργαζόμενοι σε βιοτεχνίες ρούχων (γαζώτριες, υφάντριες, πλέκτριες)

- 14.5 Τεχνίτες & εργάτες τροφίμων
- 14.6 Ράφτες –μόδιστροι /ες
- 14.61 Η παραπάνω κατηγορία σε καταστήματα
- 14.7 Τεχνίτες – μαρμαροτεχνίτες-μαρμαρογλύπτες
- 14.8 Υποδηματοποιοί –τσαγκάρηδες
- 14.9 Σιδηρουργοί
- 14.101 Ηλεκτρολόγοι εγκαταστάτες & οικιακών συσκευών
- 14.102 Η παραπάνω κατηγορία εργαζόμενων σε εταιρείες
- 14.103 Βοηθοί ηλεκτρολόγου
- 14.11 Υδραυλικοί
- 14.12 Ψυκτικοί
- 14.13 Αλουμινάδες
- 14.14 Μηχανουργοί
- 14.15 Τυπογράφοι-Μεταξοτύπες- βιβλιοδέτες-φωτολιθογράφοι
- 14.16 Η παραπάνω κατηγορία εργαζόμενων σε εφημερίδες
- 14.17 Κοσμηματοποιοί – χρυσοχόοι
- 14.171 Ωρολογοποιοί
- 14.18 Επιπλοποιοί – ξυλουργοί
- 14.181 Ταπετσήρηδες
- 14.19 Μηχανικοί αυτοκινήτων –μοτοσυκλετών –πλοίων αεροπλάνων
- 14.191 Η παραπάνω κατηγορία εργαζόμενων στο δημόσιο
- 14.192 Ιδιοκτήτες ιδιωτικού συνεργείου αυτοκινήτων
- 14.201 Ηλεκτρολόγοι αυτοκινήτου
- 14.21 Ελαιοχρωματιστές
- 14.22 Εργάτες δομικών έργων & τεχνίτες
- 14.23 Εργάτες οικοδομών
- 14.24 Εργάτες/τριες καθαριότητας δρόμων
- 14.25 Λιμενεργάτες , φορτοεκφορτωτές, χειριστές μηχανημάτων
- 14.26 Φανοποιοί
- 14.27 Καθαριστές πισίνας
- 14.271 Κηπουροί
- 14.28 Τεχνίτες φυσικού αερίου
- 14.29 Εργάτες καθαριότητας στο δημόσιο , Ν. Π. Δ. Δ & Κοινωφελείς Οργανισμούς
- 14.291 Επόπτες καθαριότητας
- 14.301 Εργατοτεχνικό προσωπικό στο Δημόσιο , Ν.Π.Δ.Δ, Ο.Τ.Α , Κοινωφελείς οργανισμούς
- 14.31 Εργατοτεχνικό προσωπικό στον ιδιωτικό τομέα
- 14.32 Εργατοτεχνικό προσωπικό ανελκυστήρων
- 14.321 Εργατοτεχνίτες κατασκευής καμπίνων ανελκυστήρα
- 14.33 Ταπητοκαθαριστές
- 14.34 Συντηρητές καυστήρα
- 14.341 Τεχνικοί συντηρητές κτιρίων
- 14.35 εργάτες- καθαριστές λυμάτων

Κατηγορία 15: Συμβοηθούντα και απασχολούμενα άτομα σε ατομικές & οικογενειακές επιχειρήσεις

Κατηγορία 16: Άτομα μη εργαζόμενα (άνεργοι)

Κατηγορία 17 : Εργαζόμενοι στην Εκπαίδευση

- 17.1 Καθηγητές/τριες σε Α.Ε.Ι & Τ.Ε.Ι

- 17.2 Καθηγητές/τριες σε δημόσια σχολεία
- 17.3 Καθηγητές Ξένων Γλωσσών
- 17.4 Δάσκαλοι Π.Ε & Νηπιαγωγοί
- 17.41 Δάσκαλοι Π.Ε & Νηπιαγωγοί στο εξωτερικό
- 17.5 Ιδιοκτήτες φροντιστηρίου
- 17.6 Καθηγητές/τριες σε φροντιστήρια/Ι.Ε.Κ /Κολλέγια
- 17.7 Δάσκαλοι σε σχολεία αλλοδαπών
- 17.8 Σχολικοί σύμβουλοι
- 17.9 Βιβλιοθηκονόμοι
- 17.101 Καθηγητές/τριες σχολής εμποροπλοιάρχων
- 17.11 Διευθυντές σχολείων Μ.Ε
- 17.12 Διευθυντές σχολείων Π.Ε
- 17.13 Καθηγητές /τριες νοσηλευτικής
- 17.14 Συνοδοί σχολικού λεωφορείου

Κατηγορία 18 : Επαγγέλματα υποκοουλτούρας (π.χ « μπράβος», προαγωγός, πορνοστάρ κλπ)

Κατηγορία 19 : Εργαζόμενοι απασχολούμενοι σε δυο (2) και άνω εργασίες

Κατηγορία 20: Εργαζόμενοι περιστασιακά

Κατηγορία 21: Ανεπαρκής ή ασαφής δήλωση εργασίας

Κατηγορία 22: Αναζήτηση επαγγελματικής απασχόλησης

Κατηγορία 23 : Μη δυνάμενος /η να εργασθεί λόγω στέρησης της ελευθερίας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

ΣΥΝΤΜΗΣΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ
(Ερώτηση 9)

Ερώτηση 9 : Ποιό επάγγελμα σκοπεύεις να κάνεις στη ζωή σου ;

Για το Γυμνάσιο ισχύουν οι κάτωθι κατηγορίες :

1^η επιλογή επαγγέλματος:

Κατηγορία 1 (δηλ 1.10,1.11, 1.17 κλπ)	Κλάδος Οικονομίας	7,2%
Κατηγορία 3 (δηλ 3.10 ,3.12 κλπ)	Επιστημονικά & Ελεύθερα επαγγέλματα	15,6%
Κατηγορία 5 (δηλ 5.10, 5.20 κλπ)	Σώματα Ασφαλείας –Στρατιωτικά	6,8%
Κατηγορία 8 (δηλ 8,10 κλπ)	Επαγγέλματα αθλητισμού	6,0%
Κατηγορία 9 (δηλ 9.10 κλπ)	Καλλιτεχνικά	6,7%
Κατηγορία 10 (δηλ 10.1 κλπ)	Ιατρικά –υγείας	10,0%
Κατηγορία 11+12 (και όλες οι υποκατ)	Ανθρωπιστικά-Κοινωνικά –πρόνοιας-νομικά	7,7 %
Κατηγορία 14 (και όλες οι υποκατηγ)	Τεχνίτες –εργάτες	10,2%
Κατηγορία 17 (και όλες οι υποκατ)	Επαγγέλματα εκπαίδευσης	9,0%

2^η επιλογή επαγγέλματος

Κατηγορία 1 (και όλες οι υποκατηγορίες εντός) επαγγέλματα κλάδου οικονομίας	8,6%
Κατηγορία 3 (και όλες.....) επαγγέλματα επιστημονικά –ελευθέρια.....	12,4%
Κατηγορία 9 (και όλες) καλλιτεχνικά επαγγέλματα	8,5 %
Κατηγορία 11+12 (και όλες) Ανθρωπιστικά-Κοινωνικά-πρόνοιας-νομικά.....	6,5%
Κατηγορία 14 (και όλες) Τεχνίτες –εργάτες	5,9%
Κατηγορία 17 (και όλες) Επαγγέλματα εκπαίδευσης	5,2%

Για το Γενικό Λύκειο ισχύουν οι παρακάτω κατηγορίες :

1^η επιλογή επαγγέλματος :

Κατηγορία 1 (και όλες οι υποκατηγορίες) επαγγέλματα κλάδου οικονομίας	2,9 %
Κατηγορία 3 (και όλες.....) επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα ..	0,9 %
Κατηγορία 5 (και όλες) επαγγέλματα σωμάτων ασφαλείας –στρατού..	0,6%
Κατηγορία 8 (και όλες) επαγγέλματα αθλητισμού	0,7%
Κατηγορία 11+12 (και όλες) Ανθρωπιστικά-Κοινωνικά-πρόνοιας-νομικά..	0,6%
Κατηγορία 14 (και όλες) τεχνίτες –εργάτες	0,4

2^η επιλογή επαγγέλματος:

Κατηγορία 1 (και όλες οι υποκατηγορίες) επαγγέλματα κλάδου οικονομίας.....	1,4%
Κατηγορία 3 (και όλες) επαγγέλματα επιστημονικά και ελευθέρια..	1,0%
Κατηγορία 5 (και όλες) επαγγέλματα σωμάτων ασφαλείας –στρατού..	0,9%
Κατηγορία 11+12 (και όλες.....) Ανθρωπιστικά-Κοινωνικά-πρόνοιας-νομικά.....	1,1%
Κατηγορία 13 (και όλες) επαγγέλματα ενδιαίτησης –σίτισης –ξενοδοχειακά	0,9%
Κατηγορία 14 (και όλες) επαγγέλματα τεχνιτών –εργατών	0,7%

Για το ΕΠΑ.Λ ισχύουν οι παρακάτω κατηγορίες :

1^η επιλογή επαγγέλματος :

Κατηγορία 1 (και όλες οι υποκατηγορίες) επαγγέλματα κλάδου οικονομίας	5,3 %
Κατηγορία 3 (και όλες) επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα	8,4 %
Κατηγορία 10 (και όλες) ιατρικά –υγείας	21,5%
Κατηγορία 11 (και όλες) ανθρωπιστικά-κοινωνικής πρόνοιας	10,06%
Κατηγορία 14 (και όλες) τεχνίτες –εργάτες	25,8%

2^η επιλογή επαγγέλματος :

Κατηγορία 1 (και όλες οι υποκατηγορίες) κλάδου οικονομίας	2,7%
Κατηγορία 3 (και όλες) επιστημονικά κλπ.....	5,3 %
Κατηγορία 4 (και όλες) επαγγέλματα προσωπικής φροντίδας-αισθητικής.....	5,9 %
Κατηγορία 10 (και όλες) ιατρικής επαγγέλματα και υγείας	9,5 %
Κατηγορία 11 (και όλες) ανθρωπιστικά –κοινωνικής πρόνοιας	7,4 %
Κατηγορία 14 (και όλες) τεχνίτες –εργάτες	6,8 %

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ (P - value < 0,05 τουλάχιστον) ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ- ΔΕΙΚΤΗ : ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ (Ανάλυση διακύμανσης - Independent Samples Tests). Όπου: ↑= αύξηση , ↓= μείωση , — = Μη στατιστικά σημαντική)			
Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	ΓΥΜ/ΣΙΟ	ΓΕ.Λ.	ΕΠΑ.Λ.
ΑΤΟΜΙΚΑ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ			
ΦΥΛΟ: Αγόρι	↑	↑	↑
ΗΛΙΚΙΑ: που βαίνει αυξανόμενη	↑	—	—
Αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου	↓	—	—
Επάγγελμα μητέρας(κλάδου οικον., γραφείου,υπηρεσιών ,ενδιαίτησης- ξενοδοχ-τουρ-εργατοτεχ-μη εργαζόμενη)	—	↑	—
ΓΟΝΕΪΚΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ			
Το ενδιαφέρον της μητέρας σε θέματα σχολείου	↓	↓	—
Το ενδιαφέρον του πατέρα σε θέματα σχολείου	↓	↓	↓
Η πίεση του πατέρα για καλύτερη βαθμολογία	↑	↑	—
Η πίεση της μητέρας για καλύτερη βαθμολογία	↑	↑	—
Η βοήθεια από τον πατέρα στα μαθήματα	↓	—	—
Η βοήθεια από τη μητέρα στα μαθήματα	↓	—	—
Η συζήτηση με τη μητέρα προσωπικών θεμάτων/ προβλημάτων	↓	—	—
Η συζήτηση με τον πατέρα προσωπικών θεμάτων/ προβλημάτων	—	↓	—
Η ενημέρωση της μητέρας από το σχολείο για τη σχολική επίδοση	↓	↓	—
Η ενημέρωση του πατέρα από το σχολείο για τη σχολική επίδοση	↓	↓	↓
Η εκδήλωση φροντίδας, στοργής ,αγάπης από τη μητέρα	↓	↓	—
Η εκδήλωση φροντίδας, στοργής ,αγάπης από τον πατέρα	—	↓	—
Υλικά αγαθά (ρούχα, δώρα) από τη μητέρα	↓	—	—
Υλικά αγαθά (ρούχα, δώρα) από τον πατέρα	—	↓	↓
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ			
Η εκλογή στα μαθητικά όργανα του σχολείου (5μελές, 15μελές)	↑	—	↑
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ -ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές για τη συμμετοχή τους στη σχολική ζωή	↓	—	↓
Ο Διευθυντής ενημερώνει τους μαθητές για τα προβλήματα λειτουργίας του σχολείου	↓	—	↓
ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ -ΠΡΟΑΥΛΕΙΟ ΧΩΡΟ -ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Ικανοποίηση από τον εξωτερικό χώρο του σχολείου	↓	—	—
Ικανοποίηση από τη γενική κατάσταση του σχολικού κτιρίου	↓	—	—
Ικανοποίηση από την αίθουσα διδασκαλίας	↓	—	—
Ικανοποίηση από την καθαριότητα των σχολικών χώρων	↓	—	—
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ /ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις	↓	↓	↓
Συμμετοχή σε ομαδικές σχολικές δραστηριότητες	—	↓	—
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ-ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Φιλικές σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές της τάξης	↓	↓	↓
Φιλικές σχέσεις με "διαφορετικούς" μαθητές/τριες	—	↓	—

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ (P - value < 0,05 τουλάχιστον)			
ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ- ΔΕΙΚΤΗ : ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ (συνέχεια)			
Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	ΓΥΜ/ΣΙΟ	ΓΕ.Λ.	ΕΠΑ.Λ.
Η ΣΤΑΣΗ -ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ			
Καθηγητές φιλικοί που εκδηλώνουν καλή διάθεση, προθυμία , χιούμορ	↓	↓	—
Καθηγητές που εκδηλώνουν ισότιμη συμπεριφορά (χωρίς διακρίσεις)	↓	↓	↓
Καθηγητές που εκδηλώνουν ίδια συμπεριφορά σε "καλούς" -"κακούς " μαθητές	↓	↓	—
Καθηγητές που προστατεύουν τους μαθητές που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας κτλ	↓	↓	—
ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ - ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ			
Μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση	↑	↑	—
Μαθητές με σχολική αποτυχία (επανάληψη τάξης)	↑	↑	—
ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ			
Τα μαθήματα ενδιαφέρουν και αρέσουν στους μαθητές	↓	↓	↓
Η δυσκολία της σχολικής ύλης	↑	↑	—
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ (ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ) ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
Οι καθηγητές/τριες δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές για	—	↓	—
Οι καθηγητές χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία οπτικοακουστικά μέσα	—	↓	—
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
Η αμερόληπτη αξιολόγηση (αντικειμενική)	↓	↓	↓
Οι καθηγητές/τριες έχουν ρόλο εμπνευστικό, ενθαρρυντικό	↓	↓	↓
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Το σχολείο σε μαθαίνει το σεβασμό ,την αλληλοβοήθεια	↓	↓	↓
Το σχολείο σε μαθαίνει να υποστηρίζεις το δίκαιο	↓	↓	—
Το σχολείο σε μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	↓	—	—
Το σχολείο σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις προβλήματα καθημερινότητας	↓	—	—
ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ (ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ-ΕΦΑΡΜΟΓΗ-ΤΗΡΗΣΗ)			
Οι σχολικοί κανόνες γνωστοί και σαφείς στους μαθητές/τριες	—	—	↓
Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο σε όλους τους μαθητές /τριες	↓	↓	↓
Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο από όλους τους καθηγητές/τριες	↓	↓	—
Αυστηρή εφαρμογή των σχολικών κανόνων - τήρηση της πειθαρχίας	↓	↓	—
Τήρηση σχολικών κανόνων χωρίς πειθαναγκασμό	↓	↓	↓
Η Δ/νση του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές για τις τιμωρίες στην	↓	↓	—
Οι καθηγητές ενημερώνουν για τους σχολικούς κανόνες -τιμωρίες	↓	↓	↓
ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 1. Από την οικογένεια			
Η στέρηση εξόδου από τη μητέρα	↑	—	—
Η στέρηση εξόδου από τον πατέρα	↑	↑	—
Η μητέρα στερεί το χαρτζιλίκι από το μαθητή/τρια	↑	↑	—
Ο πατέρας στερεί το χαρτζιλίκι από το μαθητή/τρια	↑	↑	—
Η άσκηση βίας από τη μητέρα	—	↑	—
Η άσκηση βίας από τον πατέρα	↑	—	—
Ο πατέρας μιλάει άσχημα στο μαθητή/τρια	—	↑	—
Η μητέρα μιλάει άσχημα στο μαθητή/τρια	—	↑	—
Να συναντήσει φίλους στο σπίτι χωρίς γονική άδεια	↑	↑	—
Να συναντηθεί με φίλους αργά το βράδυ χωρίς γονική άδεια	↑	↑	↑
Να παραμείνει κάποιος βράδυ σε σπίτι φίλου χωρίς γονική άδεια	↑	↑	↑
Να πάει διακοπές με φίλους χωρίς γονική άδεια	—	↑	↑
2. Πειθαρχικός έλεγχος από το σχολείο (όλες οι περιπτώσεις εκτός της αλλαγής σχολ.περιβάλλοντος)	↑	↑	↑
ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ			
Αστυνομία	—	↑	↑
Δικαιοσύνη (παραπομπή στο δικαστήριο)	—	↑	—

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ (P - value < 0,05 τουλάχιστον) ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ-ΔΕΙΚΤΗ: ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (Ανάλυση διακύμανσης - Independent Samples Tests . Όπου: ↑= αύξηση ↓= μείωση — = Μη στατιστικά σημαντική)			
Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	ΓΥΜ/ΣΙΟ	ΓΕ.Λ.	ΕΠΑ.Λ.
ΑΤΟΜΙΚΑ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ			
ΦΥΛΟ: Αγόρι	↑	↑	↑
ΗΛΙΚΙΑ: που βαίνει αυξανόμενη	↑	—	—
Η ύπαρξη αδελφών στην οικογένεια	—	↑	—
ΓΟΝΕΪΚΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ			
Το ενδιαφέρον της μητέρας σε θέματα σχολείου	↓	—	—
Η πίεση της μητέρας για καλύτερη βαθμολογία	↑	↑	—
Η πίεση του πατέρα για καλύτερη βαθμολογία	—	↑	—
Η παροχή υλικών αγαθών (ρούχα, δώρα) από τον πατέρα	—	↓	—
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ			
Η εκλογή στα μαθητικά όργανα του σχολείου (5μελές, 15μελές)	↑	—	↑
Οι Γεν.Συνελεύσεις των μαθητών δεν λειτουργούν ικανοποιητικά	—	—	↑
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ -ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές για τη συμμετοχή τους στη σχολική ζωή	—	—	↓
Ο Διευθυντής ενημερώνει τους μαθητές για τα προβλήματα λειτουργίας του σχολείου	—	—	—
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ /ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις	↓	—	↓
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ-ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Φιλικές σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές της τάξης	↓	—	↓
Φιλικές σχέσεις με μαθητές που είναι διαφορετικοί	↓	—	—
Η ΣΤΑΣΗ -ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ			
Καθηγητές φιλικοί που εκδηλώνουν καλή διάθεση, προθυμία , χιούμορ	↓	↓	—
Καθηγητές που εκδηλώνουν ισότιμη συμπεριφορά(χωρίς διακρίσεις)	↓	—	↓
Καθηγητές που εκδηλώνουν ίδια συμπεριφορά σε "καλούς" -" κακούς "μαθητές	↓	↓	—
Καθηγητές που προστατεύουν τους μαθητές που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας κτλ	↓	↓	—

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ (P - value < 0,05 τουλάχιστον) ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ-ΔΕΙΚΤΗ: ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (συνέχεια)			
Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	ΓΥΜ/ΣΙΟ	ΓΕ.Λ.	ΕΠΑ.Λ.
ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ			
Χαμηλή σχολική επίδοση (απολυτήριο προηγούμενων τάξεων)	↑	↑	—
ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ			
Το ενδιαφέρον για τα μαθήματα , να αρέσουν	↓	—	↓
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ (ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ) ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
Η συμμετοχή στο μάθημα με απορίες ,ερωτήσεις ,προβληματισμό	—	—	↓
Δημιουργική ατμόσφαιρα στο μάθημα -όχι πλήξη και ανία στους μαθητές/τριες	—	—	↓
Η χρήση οπτικοακουστικών μέσων από τους εκπαιδευτικούς	—	—	↓
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
Η αμερόληπτη αξιολόγηση (αντικειμενική)	↓	—	↓
Οι καθηγητές/τριες έχουν ρόλο εμπνευστικό, ενθαρρυντικό	—	—	↓
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Το σχολείο σε μαθαίνει να υποστηρίζεις το δίκαιο	↓	—	—
Το σχολείο σε μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	↓	—	—
Το σχολείο σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημ/τας	↓	—	—
ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ (ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ-ΕΦΑΡΜΟΓΗ-ΤΗΡΗΣΗ)			
Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο σε όλους τους μαθητές /τριες	↓	—	↓
Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο από όλους τους καθηγητές/τριες	↓	↓	—
Αυστηρή εφαρμογή των σχολικών κανόνων -τήρηση πειθαρχίας	↓	↓	—
Τήρηση σχολικών κανόνων χωρίς πειθαναγκασμό	↓	↓	↓
Η Δ/νσης του σχολείου ενημερώνει τους μαθητές για τις τιμωρίες στην αρχή της σχ. χρονιάς	↓	—	—
Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές για τους σχολικούς κανόνες -τιμωρίες	↓	↓	↓
ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ: 1. Από την οικογένεια			
Η στέρηση εξόδου από τον πατέρα	—	—	↑
Η μητέρα στερεί το χαρτζιλίκι από το μαθητή/τρια	↑	—	—
Ο πατέρας στερεί το χαρτζιλίκι από το μαθητή/τρια	↑	—	—
Να συναντήσει φίλους στο σπίτι χωρίς γονική άδεια	↑	↑	—
Να συναντηθεί με φίλους αργά το βράδυ χωρίς γονική άδεια	↑	↑	↑
Να παραμείνει κάποιο βράδυ σε σπίτι φίλου χωρίς γονική άδεια	↑	↑	—
Να πάει διακοπές με φίλους χωρίς γονική άδεια	—	↑	—
2. Πειθαρχικός έλεγχος από το σχολείο (όλες οι περιπτώσεις εκτός της αλλαγής σχολ.περιβάλλοντος)			
↑	↑	↑	↑
ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ			
Αστυνομία	↑	↑	↑
Δικαιοσύνη (παραπομπή στο δικαστήριο)	↑	—	—

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ (P - value < 0,05 τουλάχιστον) ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ-ΔΕΙΚΤΗ : ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (Ανάλυση διακύμανσης - Independent Samples Tests . Όπου: ↑= αύξηση διακύμανσης, ↓= μείωση διακύμανσης, — = Μη στατιστικά σημαντική)			
Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΓΕ.Λ.	ΕΠΑ.Λ.
ΑΤΟΜΙΚΑ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ			
ΦΥΛΟ: Αγόρι	↑	↑	↑
ΗΛΙΚΙΑ: που βαίνει αυξανόμενη	↑	—	—
Καταγωγή του μαθητή (αλλοδαπός)	↑	—	—
Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου	↓	—	—
Ύπαρξη αδελφών στην οικογένεια	—	↑	—
Ελληνική καταγωγή γονέων	—	↑	—
ΓΟΝΕΪΚΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ			
Η συζήτηση με τη μητέρα προσωπικών θεμάτων/ προβλημάτων	↓	—	—
Το ενδιαφέρον του πατέρα σε θέματα σχολείου	↓	↓	↓
Η πίεση του πατέρα για καλύτερη βαθμολογία	↑	↑	—
Η πίεση της μητέρας για καλύτερη βαθμολογία	↑	↑	—
Η ενημέρωση του πατέρα από το σχολείο για τη σχολική επίδοση	—	↓	↓
Παροχή υλικών αγαθών (ρούχα, δώρα) από τον πατέρα	—	↓	—
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ -ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ			
Η εκλογή στα μαθητικά όργανα του σχολείου (5μελές, 15μελές)	↑	—	↑
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ -ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές για τη συμμετοχή τους στη σχολική ζωή	—	—	↓
Ο Διευθυντής ενημερώνει τους μαθητές για τα προβλήματα λειτουργίας του σχολείου	—	—	—
ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ -ΑΥΛΕΙΟ ΧΩΡΟ -ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Ικανοποίηση από τη γενική κατάσταση του σχολείου	↓	—	—
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ /ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Συμμετοχή σε σχολικές δραστηριότητες /εκδηλώσεις	↓	↓	—
Συμμετοχή σε ομαδικές σχολικές δραστηριότητες	—	—	—
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ-ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Φιλικές σχέσεις ανάμεσα στους συμμαθητές της τάξης	↓	—	—
Φιλικές σχέσεις ανάμεσα στα μέλη του 15μελούς Μαθητικού Συμβουλίου	↓	—	—
Φιλικές σχέσεις με "διαφορετικούς" μαθητές/τριες	—	↓	—
Η ΣΤΑΣΗ -ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ			
Καθηγητές φιλικοί που εκδηλώνουν καλή διάθεση, προθυμία , χιούμορ	↓	↓	—
Καθηγητές που εκδηλώνουν ισότιμη συμπεριφορά (χωρίς διακρίσεις)	↓	—	—
Καθηγητές που εκδηλώνουν ίδια συμπεριφορά σε "καλούς" - "κακούς" μαθητές	↓	↓	—
Καθηγητές που προστατεύουν τους μαθητές που γίνονται υποκείμενα κοροϊδίας κτλ	↓	↓	—

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ (P - value < 0,05 τουλάχιστον) ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ-ΔΕΙΚΤΗ : ΕΞΩΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ (συνέχεια)

Στατιστικά σημαντικές μεταβλητές	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΓΕ.Λ.	ΕΠΑ.Λ.
ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ			
Η χαμηλή σχολική επίδοση (απολυτήριο προηγούμενων τάξεων)	↑	↑	—
Η σχολική αποτυχία (επανάληψη τάξης)	↑	↑	—
ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ			
Το καθημερινό πρόγραμμα του σχολείου κουράζει, δεν ηρεμεί κλπ.	↑	—	—
Τα μαθήματα αρέσουν και ενδιαφέρουν	↓	↓	—
Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ(ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ) ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
Η δυνατότητα των μαθητών/τριών να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία	↓	—	—
Δημιουργική ατμόσφαιρα στο μάθημα -όχι πλήξη και ανία των μαθητών/τριών	—	—	↓
Η χρήση οπτικοακουστικών μέσων από τους εκπαιδευτικούς	—	—	↓
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ			
Η αμερόληπτη αξιολόγηση (αντικειμενική)	↓	—	—
Οι καθηγητές/τριες έχουν ρόλο εμψυχωτικό, ενθαρρυντικό	—	—	↓
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Το σχολείο σε μαθαίνει το σεβασμό ,την αλληλοβοήθεια	↓	↓	—
Το σχολείο σε μαθαίνει να υποστηρίζεις το δίκαιο	↓	↓	—
Το σχολείο σε μαθαίνει να εκφράζεις ελεύθερα τη γνώμη σου	↓	↓	↓
Το σχολείο σου παρέχει γνώσεις για να αντιμετωπίσεις τα προβλήματα της καθημ/τας	↓	—	—
ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ			
Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο σε όλους τους μαθητές /τριες	↓	↓	↓
Εφαρμογή σχολικών κανόνων το ίδιο από όλους τους καθηγητές/τριες	↓	↓	—
Αυστηρή εφαρμογή των σχολικών κανόνων -τήρηση πειθαρχίας	—	↓	—
Τήρηση σχολικών κανόνων χωρίς πειθαναγκασμό	↓	↓	↓
Οι καθηγητές ενημερώνουν τους μαθητές για τους σχολικούς κανόνες -τιμωρίες	↓	↓	↓
ΑΝΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ: 1. Από την οικογένεια			
Η στέρηση εξόδου από τον πατέρα	↑	—	—
Η μητέρα στερεί το χαρτζιλίκι από το μαθητή/τρια	↑	↑	—
Ο πατέρας στερεί το χαρτζιλίκι από το μαθητή/τρια	↑	↑	—
Ο πατέρας μιλάει άσχημα στο μαθητή/τρια	—	↑	—
Η μητέρα μιλάει άσχημα στο μαθητή/τρια	—	↑	—
Να συναντήσει φίλους στο σπίτι χωρίς γονική άδεια	↑	↑	—
Να συναντηθεί με φίλους αργά το βράδυ χωρίς γονική άδεια	↑	↑	↑
Να παραμείνει κάποιο βράδυ σε σπίτι φίλου χωρίς γονική άδεια	↑	↑	↑
Να πάει διακοπές με φίλους χωρίς γονική άδεια	—	↑	↑
2. Πειθαρχικός έλεγχος από το σχολείο (όλες οι περιπτώσεις εκτός της αλλαγής σχολ.περιβάλλοντος)	↑	↑	↑
ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ			
Αστυνομία	↑	↑	↑
Δικαιοσύνη (παραπομπή στο δικαστήριο)	↑	↑	↑

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ (ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΕΣ) ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΥΣ

Τηλεφωνικές γραμμές για παιδιά και εφήβους

1107 Εθνική Γραμμή Παιδικής Προστασίας

δωρεάν, 24 ώρες, κάθε μέρα

Άμεση ενημέρωση και επείγουσα συμβουλευτική, ψυχολογική και κοινωνική στήριξη για θέματα που σε απασχολούν ή αν βρίσκεσαι σε κίνδυνο. Διασύνδεση με τις κατάλληλες υπηρεσίες, κινητοποίηση μηχανισμών επείγουσας παρέμβασης. Επίσης, ενημέρωση και συμβουλευτική σε γονείς για θέματα που αφορούν τα παιδιά τους και τον γονικό ρόλο τους.

116-111 Ευρωπαϊκή Γραμμή Στήριξης Παιδιών και Εφήβων

δωρεάν, Δευτέρα έως Παρασκευή: 2:00μ-8:30μ, Σάββατο: 9:30π-2:00μ

Συμβουλευτική τηλεφωνική γραμμή αποκλειστικά για παιδιά και εφήβους. Μπορείς να μιλήσεις για οτιδήποτε σε απασχολεί.

1056 Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα Παιδιά

δωρεάν, 24 ώρες, κάθε μέρα

Δέχεται καταγγελίες για παιδιά-θύματα κακοποίησης. Παρεμβαίνει επιτόπου αν βρίσκεσαι σε κίνδυνο. Ψυχολογική στήριξη σε παιδιά και εφήβους και συμβουλευτική σε γονείς και εκπαιδευτικούς. Πληροφορίες και κατευθύνσεις για θέματα που αφορούν τα δικαιώματα των παιδιών και την παιδική προστασία.

80011 80015 Γραμμή Βοηθείας ΥποΣΤΗΡΙΖΩ

δωρεάν, Δευτέρα έως Παρασκευή: 9:00π-3:00μ

Απευθύνεται σε εφήβους και στις οικογένειές τους. Παρέχει στήριξη και συμβουλές για θέματα που σχετίζονται με τη χρήση του διαδικτύου, του κινητού τηλεφώνου και των ηλεκτρονικών παιχνιδιών (παρενόχληση, εξάρτηση, επιβλαβές περιεχόμενο, παιδοφιλία κ.α.).

115 25 Γραμμή Μαζί για το Παιδί

χρέωση μιας αστακής μονάδας, Δευτέρα έως Παρασκευή: 9:00π-9:00μ

Παροχή συμβουλών και κατευθύνσεων σε παιδιά, εφήβους, γονείς και εκπαιδευτικούς.

800 11 32 000 Γραμμή του Συνηγόρου του Παιδιού για παιδιά

δωρεάν, Δευτέρα έως Παρασκευή: 9:00π-4:00μ

Πληροφορίες για το πώς μπορεί να σε βοηθήσει ο Συνήγορος αν νομίζεις ότι παραβιάζεται κάποιο δικαίωμά σου ή επειδή αντιμετωπίζεις εσύ ή φίλοι/ες σου ένα σοβαρό πρόβλημα. Αν προτιμάς τον υπολογιστή από το τηλέφωνο, μπορείς να μας γράψεις **εδώ!**

cz@synigoros.gr